

BESENYŐ JÁNOS MAGYARORSZÁG ÉS A NYUGAT-SZAHARAI VÁLSÁG

Rendhagyó könyvet tart kezében az olvasó egy olyan részéről Afrikának, amelyről nagyon kevés ismerettel rendelkezünk, s amelyet a kontinens egyik nagyon régi, befagyott konfliktusa tart fogva. A szerző, Besenyő János nem fotel-szakértője ennek a területnek, még nemzetközi összehasonlításban is irigylésre méltó tapasztalatai vannak, hiszen szolgált ott békefenntartóként, majd az ott szerzett ismereteit szakirodalmi, levéltári és minden más szóba jöhető forrással kiegészítve, tudományos módszerességgel feldolgozva tárja eléink a tényeket és összefüggéseket. Ez a módszer teszi hitelessé a szerzőt, aki nem állt be a nyugat-szaharai konfliktusban érdekelt bármely oldal propagandistájának sem.

*Dr. habil. Búr Gábor,
docens,
ELTE BTK*

Dr. Besenyő János a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely volt vezetője, számos békefenntartó műveletről, terrorizmusról, migrációról, konfliktus-menedzsmentről szóló mű szerzője. Jelen könyve, a „Magyarország és a nyugat-szaharai válság” egy hiteles kordokumentum, mely több forrásból táplálkozik. Személyesen a levéltárak anyagának feldolgozása kötötte le érdeklődésemet. Nem csak azért, mert magam is az arab területtel dolgozom, hanem mert a tárgyalt időszak egy részében a Külügyminisztérium VI. területi osztályán dolgoztam. Meg tudom erősíteni az itt közölt események hitelességét, bár én ennyire részletekbe menően a témát nem ismerem. Így számomra is rengeteg új információ jutott el a múltból.

*Dr. Mihálffy Balázs,
közíró*

Besenyő János

Magyarország és a nyugat-szaharai válság

MONARCHIA KIADÓ

ÓBUDAI EGYETEM

2020

Besenyő János: Magyarország és a nyugat-szaharai válság © Besenyő János, 2020

© Monarchia Kiadó, 2020

© Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori iskola, Afrika Kutató Központ, 2020

© Minden jog fenntartva. © All rights reserved.

Jelen kiadványt és annak részleteit a Kiadó engedélye nélkül bármilyen formában vagy eszközzel reprodukálni és közölni tilos.

*A kötet a Magyar Tudományos Akadémia
Bolyai János Kutatási Ösztöndíj programja keretében készült.*

ISBN 978-615-80864-1-7

Szakmai lektor: Dr. habil. Búr Gábor

Anyanyelvi lektor: Galántai Erzsébet

Szerkesztette: Bíró Ákos

Nyomdai előkészítés és tördelés: Bíró Sándor Dávid

Nyomdai munkálatok: Palatia Nyomda, Győr

Felelős kiadó: Bíró Ákos

Kiadta a Monarchia Kiadó

1037 Budapest, Lajos utca 40.

www.monarchiakiado.hu

info@monarchiakiado.hu

TARTALOM

Ajánlás	5
Előszó	6
Nyugat-Szaharáról általánosságban, a nyugat-szaharai konfliktus történelme	10
Földrajzi helyzet, élővilág	10
Gazdaság	11
Társadalom	14
A terület történelme az európaiak megjelenése előtt	17
A terület spanyol megszállása	18
A spanyol gyarmati uralom megszilárdulása - Spanyol-Szahara	20
A szaharávik függetlenségi törekvései	23
Az ENSZ korai tevékenysége a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan	25
A Hágai Nemzetközi Bíróság döntése Nyugat-Szaharával kapcsolatosan	28
Nyugat-Szahara marokkói és mauritániai megszállása, a nyugat-szaharai háború	32
Nyugat-Szahara teljes megszállása	39
Az ENSZ ismételt bekapcsolódása a rendezésbe	44
MINURSO, a Világszervezet nyugat-szaharai művelete	46
Az Osztrák - Magyar Monarchia gyarmati törekvései a mai Nyugat-Szahara területén	60
A Habsburgok gyarmatosítási törekvései	60
Újabb gyarmatosítási törekvések, felfedezőutak	64
Rio de Oro avagy a mai Nyugat-Szahara helyzete az 1890-es évek végén	69
Rio de Oro eladásának története	71
A projekt bukása	77
Konklúzió	78
Magyar önkéntesek a Spanyol Idegenlégióban	79
Magyar önkéntesek a Légióban	83
Magyar Harcosok Bajtársi Közössége	92
Az MHBK és a Spanyol Idegenlégió	95
A nyugat-szaharai kérdés a magyar levéltári források tükrében 1996-ig	99
A konfliktus kirobbanása előtti időszak	99
A konfliktus kirobbanása utáni időszak, a háború első szakasza	128
A háború második szakasza	169
A tűzszüneti megállapodás és a MINURSO létrehozása utáni helyzet	247
Magyar rendőrök az ENSZ nyugat-szaharai műveletében	259
Azonosítási (népszavazást előkészítő) Iroda	259
A MINURSO rendőri kontingense	270
Magyar rendőrök a MINURSO állományában	278
A misszió tapasztalatai a kérdőíves kutatás tükrében	289
Magyar katonák az ENSZ nyugat-szaharai műveletében	296
MINURSO katonai kontingense, a magyar katonák tapasztalatai	296
Magyar katonák a MINURSO állományában	332
A misszió tapasztalatai a kérdőíves kutatás tükrében	339
Fontosabb évszámok	347
Felhasznált források	361
ENSZ dokumentumok	378
Levéltári Források	386
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára	386
Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára	411
Magyar Külügyminisztérium Levéltára	412
Spanyol Levéltárak	412
CIA Library	413
Név- és tárgymutató	415
Térképek	425
Képmelléklet	433

AJÁNLÁS

Ha a magyar olvasó Afrikáról hall, jobbára egzotikus dolgok jutnak róla eszébe – dzsungel, szavannák, oroszlánok, gazellák, zsiráfok és más, csak állatkertben megcsodálható állatok. A fekete kontinens politikai viszonyairól, az egyes államok berendezkedéséről, egymás közötti konfliktusairól, belső megosztottságáról már csak jóval általánosabb és felületesebb ismeretekkel rendelkezik. Jó esetben tudja, hogy Afrika volt az emberiség bölcsője, hogy Észak-Afrikában, Egyiptomban jött létre az ókor egyik legfontosabb civilizációja. Tudja, hogy a 16-20. század között a nyugat- és dél-európai országok a kontinens szinte egészét gyarmatosították, s hogy milliószámra hurcolták el az ottani lakosságot főleg az amerikai területekre, hogy ott rabszolgaként dolgoztassák őket.

Tudja, hogy a gyarmattartó hatalmak aztán egymással is háborúztak újabb és újabb területekért, s hogy a 20. század második felére felbomlottak a gyarmatbirodalmak, s az afrikai népek megteremtették a maguk nemzeti vagy többnemzetiségű államát, amelyek némelyike aztán tovább osztódott. Tudja – mert negyven éven keresztül eléggé belesulykolták, – hogy Dél-Afrikai Köztársaság volt a faji megkülönböztetés egyik utolsó bástyája. Időről-időre rémisztő hírek érkeznek ottani polgárháborúkról, népirtásokról, gazdasági problémákról és összeomlásról, az utóbbi időben pedig a magyar közvélemény jelentős része potenciális veszélyforrásként tekint a túlnépesedett és a klímaváltozástól sújtott kontinens által jelentett migrációs veszélyre.

De az átlag magyar olvasó leginkább Rejtő Jenő légiós regényeiből tud valamit Afrikáról, a Szaharáról, a francia gyarmatok színes világáról, a dzsungel és sivatagok jelentette veszélyekről. De Afrika alapvetően távoli világ – jelentős magyar emigráció soha nem települt meg egyik államában sem, s néhány magyar felfedezőn, utazón, vadászón kívül kevés olyan hírességünk van, akit ottani tevékenysége révén ismerünk. S míg Amerikáról vagy Ázsiáról alapvetően van valaminő differenciált ismeretanyagunk (az átlag magyar nem téveszti össze Vietnámot Kínával vagy Indiát Japánnal), Afrika egy nagy, homályos konglomerátumnak látszik, amelynek földrajzával is viszonylag kevesen vannak tisztában.

Ezért is fontosak az olyan kötetek, mint Besenyő János munkája, aki több metszetben tárgyalja egy csak de iure létező afrikai állam, Nyugat-Szahara, hivatalos nevén a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság Magyarországhoz fűződő történeti és politikai kapcsolatait. A Szerző nem könnyű munkára vállalkozott, hiszen először is áttekintő képet kellett adnia a terület történelméről, földrajzi adottságairól, társadalmáról s magáról a nyugat-szaharai konfliktusról. A második fejezet az Osztrák-Magyar Monarchia gyarmatosító törekvéseinek keretén belül vizsgálja azt a kérdést, hogy a Monarchia végül is miért nem vette meg Spanyolországtól a 19. század végén a területet. A harmadik fejezetben a területen alkalmazott Spanyol Idegenlégió magyar tagjainak tevékenységét és sorsát tekinti át, majd pedig a levéltári forrásokból rekonstruált magyar-szaharai kapcsolatok bemutatása után további két fejezetben a magyar rendőrök, illetve a magyar katonák szerepét mutatja be a nyugat-szaharai béketeremtésben és –fenntartásban.

A Szerző komoly könyvészeti, sajtó- és levéltári anyagot mozgósított, imponálóan tájékozott a nemzetközi szakirodalomban, s az utolsó fejezetben leírtakat saját személyes tapasztalatai is hitelesítik. Különös érdeklődésre tarthat számot annak a Szerző által készített kérdőíves kutatásnak az ismertetése, amely az ottani misszióban szolgáló magyar katonák tapasztalatait mérte fel. Besenyő János kötetét jó szívvel ajánlom az Afrika története, illetve a magyar-külföldi kapcsolattörténet iránt érdeklődő olvasó figyelmébe.

Prof. Dr. Hermann Róbert

Budapest, 2019. szeptember 21.

a Magyar Történelmi Társulat elnöke

ELŐSZÓ

2004. február elején repülőgéppel érkeztem meg Laayoune városába. Amikor kiléptem a gépből, a meleg mellbevágott. Szinte pillanatok alatt szétizzadtam a Magyar Honvédség által biztosított gyakorlóöltözetet. De nemcsak a kifutópálya betonjából áradó forróság zavart, hanem az is, hogy éppen egy kisebb homokvihar zajlott a városban, így a látási viszonyok nem voltak túl jók. Amit pedig megláttam, az elkéserített. Szürke, poros város, szemét mindenhol, ember alig... Mit keresek én itt?! Minek jöttem ide?! Hogy fogok itt egy teljes évet eltölteni? Miközben elhagytam a gépet, egyetlen pillanat alatt toltak elő ezek a kérdések. Az utasterminálra mentem, ahol hosszadalmas procedúra következett, a marokkói határőrök ellenőrizték az okmányaimat, majd nagy nehezen a csomagjaimat is összeszedtem. A kinti váróteremben aztán észrevettem Szomolányi Sándor századost, az egyetlen személyt, aki a felkészítem alatt használható tájékoztatást adott a vidékről. Az egyébként jó missziós felkészítésem ugyanis erről a területről senki sem tudott érdemleges információt adni, annak ellenére, hogy magyar rendőrök 1996 – 2001 között, illetve magyar katonák 2000-től már szolgáltak az ENSZ nyugat-szaharai missziójában. Ráadásul a műveletet ekkor éppen egy magyar tábornok, Száraz György vezérőrnagy irányította, aki ugyancsak tájékoztatta a magyar katonai és politikai vezetést a MINURSO tevékenységéről. Ezek ellenére, amikor a területről információt próbáltam szerezni, mindenki csak szétártta a karját, hogy nincs háttéranyag, de nézzem meg a misszió honlapját, és akkor majd okosabb lesznek. Szomolányi százados, aki maga is a Nyugat-Szaharában szolgált, és éppen a felkészítem idején tartózkodott szabadságon, vállalta, hogy amit tud a misszióról, azt megosztja velem. Így hát leutaztam hozzá Szolnokra, és ő a több órán át tartó beszélgetés alatt igyekezett képbe helyezni. Azt hiszem, már ekkor eldöntöttem, ha kimegyek, igyekszem minél többet megtudni a konfliktus háttéréről, a terület és az ott élők történelméről, és arról, hogy egyáltalán mit keres ott a MINURSO, van-e értelme a békeműveletet működtetni.

Mindezek ellenére kellőképpen sokkolt a környezet, ezen pedig az engem korábban képbe helyező magyar tiszt sem tudott sokat segíteni. Elvitt az ideiglenes szállásomra, aztán másnap megkezdődött az ENSZ által szervezett egyhetes felkészítem. Itt teljes körű előkészítést kaptam úgy, hogy még a területtel és a konfliktussal kapcsolatos alapinformációkat is biztosították. A felkészítés végén, a sikeres vizsgákat követően az északi szektor Mehaires táborába kerültem, amely a Polisario Front által ellenőrzött területen található. A tábort a misszió egyik legfelkészültebb, legkatonásabb tisztje, Tamási Béla őrnagy vezette. Az őrnagy a szárnyai alá vett, és oly módon mentorált, hogy nemcsak sikeresen beilleszkedtem a többnemzetiségű tábor közösségébe, hanem a járőrparancsnoki vizsgám is kiválóan sikerült. Neki említettem először az otthoni felkészítés hiányosságait és azt, hogy tervbe vettem egy a Nyugat-Szaharáról szóló kisebb felkészítő anyag összeállítását. A magyar parancsnoknak tetszett a hozzáállásom, így amiben tudott, segített. Folyamatosan biztatott, hogy minél többet tudjak meg a konfliktus háttéréről, az ott egymással szembenálló felekről és a MINURSO működéséről. Így hát elkezdtem interjúkat készíteni azokkal a saharávi és marokkói katonákkal, akik az 1975-1991 között zajló háborúban harcoltak, illetve azokkal, akik a MINURSO különböző időszakaiban a területen szolgáltak. Felkerestem az összecsapások helyszínét, és több ezer fotót készítettem a területről és az ott élőkről. Emellett minden nyugat-szaharai kérdésről elérhető anyagot beszereztem és elolvastam. Az ott szolgáló magyar katonák is sokat segítettek az anyaggyűjtésben, bár volt közülük olyan, aki furcsának találta a tevékenységemet. Volt olyan békefenntartó, aki megkérdezte, hogy miért érdekel ennyire a terület, van-e ott Magyarországnak bármilyen érdekeltsége. Elég nehezen hitte el, hogy valóban csak egy felkészítő anyagot akarok készíteni a majdan utánam érkező magyar katonáknak. Becsületére legyen mondván, amikor elkészült az erről szóló angol könyvem, az elsők között gratulált a megjelenéséhez.

Miután befejeződött az egyéves kiküldetésem, hazatértem. Kinti kiemelkedő tevékenységem a Köztársasági Elnök kitüntetéssel, Magyar Köztársasági Bronz Érdemkeresztrel díjazta, én pedig megkezdtem az általam összegyűjtött információk feldolgozását. Majd egy év alatt elkészítettem a közel 200 oldalas anyagot, amit ezek után felkészítési anyagnak ajánlottam fel, de szembesültem azzal, hogy ez nem kellett a Magyar Honvédségnek. Ez egy kis időre elvette a kedvemet, így az anyag fiókba került, és pályafutásom a korábbi beosztásomban, logisztikai tisztként folytattam. Igen ám, de egyik parancsnokom egy továbbképzés feladatául azt szabta, hogy tartsak egy előadást a missziós élményeimről, illetve a MINURSO műveletéről. Az előadás olyan jól sikerült, hogy több más helyre is meghívtak,

majd amikor az Afrikai Unió Szudáni Műveletébe (AMIS) logisztikai tanácsadót kerestek, akkor a parancsnokaim nyugat-szaharai tapasztalataim alapján engem küldtek ki Darfurba. Az újabb, sikeres misszió után őrnaggyá léptettek elő, majd levelező tanulmányokat folytattam a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, ahol aztán a szakdolgozatom is a nyugat-szaharai missziós tapasztalataimból írtam meg. Közben angol nyelvű könyvként „Western Sahara” címmel megjelent a Honvédség által korábban visszautasított anyagom, amit újabb magyar és angol nyelvű publikációk követtek azokról az afrikai műveletekről, amelyekben magyar katonák és rendőrök szolgáltak. Ezen idő alatt elvégeztem a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a Hadtudományi Doktori Iskolát is, ahol a témám ismét csak a nyugat-szaharai kérdés volt. A tudományos fokozat megszerzése után sok mást is kutattam, de a legfontosabb terület számomra továbbra is az afrikai magyar katonai és rendőri szerepvállalás - azon belül kiemelten a nyugat-szaharai kérdés - maradt. Az elmúlt években több interjú készítettem a MINURSO állományában szolgáló katonákkal és rendőrökkel, volt külügyi és gazdasági szakemberekkel, akik a régióban dolgoztak; tőlük nagyon sok új ismeretet és sok egyéb új anyagot sikerült kapnom. Ezek után jött az ötlet, hogy ne csak az „oral history” módszereivel dolgozzam fel a nyugat-szaharai kérdést, hanem érdemes lenne levéltári kutatásokat is végezni. Először a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattárát kerestem meg, de mint kiderült, a levéltári iratok között semmilyen Nyugat-Szaharára vonatkozó akta nem volt. Ezek után megkerestem a Belügyminisztériumot is, de ők is arról tájékoztattak, hogy az ő levéltárukban sincs semmilyen anyag sem a Nyugat-Szaharában, sem pedig a MINURSO állományában szolgáló rendőrökről. A következő helyszín a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára volt, ahol viszont a külügyi vonatkozású iratok között nagyon sok használható anyagot sikerült találnom. Éveken át kutattam, mire sikerült azokat feldolgozni. Ugyancsak sok értékes információt találtam az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, valamint a Magyar Külügyminisztérium Levéltárában. Közben írtam a megyei levéltáraknak is, de a többségük még csak nem is válaszolt a hivatalos megkeresésre, akik meg igen, azok sajnálkozva jelezték, hogy nincs anyaguk Nyugat-Szaharával kapcsolatosan. Megkerestem a nagyobb múzeumokat is, hogy van-e a térséggel összefüggő bármilyen múzeumi tárgyak vagy fényképek, de tőlük is nemleges válaszok érkeztek. Közben már nemcsak a MINURSO tevékenységét, hanem Magyarország és Nyugat-Szahara kapcsolatát, esetleges közös történelmét is vizsgáltam. Erre a munkára 2018-ban sikerült elnyernem a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási ösztöndíját. Az ösztöndíjnak köszönhetően folytathattam az adatgyűjtést az algériai Tindouf városa melletti szaharái menekülttáborokban, illetve az ottani Szaharái Nemzeti Archívumban is. Két évig tartó munkám során összesítettem a korábbi években összegyűjtött anyagot, valamint újabb kutatásokat végeztem, és ennek eredményeként született meg ez a könyv.

A kötet első fejezetében a Nyugat-Szaharával kapcsolatos alapinformációkat osztom meg az olvasókkal: megismerhetik a földrajzi-éghajlati jellemzőket, a terület élővilágát, ezután a gazdasági élettel és az itt található nyersanyagkincsekkel foglalkozom, amelyek ugyancsak hatással vannak – és kisebb részben okozói is – az itt zajló több évtizedes konfliktusnak. A következő alfejezetben az itt élő népcsoport, a szaharáiak társadalmi hátterét, szokásait ismertetem, és bemutatom a térség többi népcsoportjától sok esetben markánsan eltérő kultúráját. Az olvasók ugyancsak itt ismerhetik meg a terület több ezer éves történelmét is, ebben jelentős hangsúlyt helyeztem az európai gyarmatosítók megérkezése utáni, illetve a spanyol uralom alatti időszakokra; a nyugat-szaharai konfliktus előzményeire, annak kirobbanására és történéseire, majd a Világszervezet és az Afrikai Unió által kezdeményezett békéltetési tárgyalásokra, a területen működő ENSZ békeműveletre, valamint az évek óta tartó - eddig eredményt nem hozó - békefolyamatokra.

A kötet második fejezetében azt a kérdést jártam körbe, hogy volt-e realitása annak, hogy Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchia részeként a fekete kontinensen gyarmatosító hatalommá váljon. Ez a kérdés azért is foglalkoztatott, mert amikor a Nyugat-Szaharában az ENSZ békeműveletében szolgáltam, egy spanyol katona ismerősöm arról tájékoztattott, hogy ő úgy tudja, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia 1899-ben majdnem megvásárolta a Rio de Oro - a mai Nyugat-Szahara - területét. Bár évekig próbáltam erről megbízható információt találni, nem sikerült. Aztán talákoztam Krámlí Mihály történésszel, akitől megtudtam, hogy 1898-ban, az elvesztett spanyol-amerikai háború után a spanyolok valóban felajánlották megvételre a Rio de Oro területét az Osztrák-Magyar Monarchiának. Bár folytak tárgyalások Spanyolország és az Osztrák-Magyar Monarchia között, különböző okok miatt – részben a

magyarok ellenállásán - az üzlet megbukott. A magyarok ugyanis összekapcsolták a Monarchia akkori flottafejlesztését az esetleges gyarmatosítási törekvésekkel, és nem voltak hajlandók a megállapodást aláírni. Ebben a fejezetben dolgoztam fel azokat a levéltári anyagokat is, amelyeket Szabó Attila, a Magyar Nemzeti Levéltár főosztályvezetője talált meg - majd részben közzé is tett - egy gazdasági témájú kutatása során. Külön érdekessége a fejezetnek, hogy részletesen ismerteti, hogy a majd két évig tartó időszakban a spanyolok és az Osztrák-Magyar Monarchia különböző érdekcsoportjai, sőt más nemzetközi szereplők is, hogyan próbálták a mai Nyugat-Szaharát megszerezni, illetve hogyan sikerült megakadályozni annak megszerzését.

A kötet harmadik fejezetében azokkal a magyarokkal foglalkozom, akik a Spanyol Idegenlégió állományában szolgáltak, több esetben éppen Nyugat-Szaharában. Ugyanis ez a terület és a Spanyol Idegenlégió sokáig annyira összetartozott, hogy ha szóba hozták az egyiket, akkor a másikra is gondoltak, még akkor is, ha nem említették. A Légió hatékony eszköz volt Spanyolország afrikai gyarmatainak megvédelmezésében. A francia idegenlégióhoz hasonlóan az állomány egy része ide is külföldről érkezett. Több forrás is jelzi, ha nem is nagy számban, de magyarok is szolgáltak a szervezetben. A történészek és más kutatók által is ismert tény, hogy az 1900-as évek elejétől több magyar katona - sokan közülük rangjuk megtartásával - hosszabb-rövidebb időre még a spanyol hadsereg egységeiben, köztük a Légióban is alkalmazást nyert. Sok magyar szolgált tehát az afrikai területeken, és közülük jó páran megfordultak Nyugat-Szaharában is. Arról viszont már kevesebben tudnak, hogy a II. világháború után a Magyarországról elmenekült katonák által létrehozott Magyar Harcosok Bajtársi Közössége igen jó kapcsolatot ápolt a Franco tábornok által vezetett Spanyolországgal, így a hadsereg és a titkosszolgálat különböző szervezeteivel is. Ennek következtében pedig 1953 és 1958 között az MHBK megszervezte, hogy magyar tiszteket alkalmazzanak, illetve képezzenek tovább a Légióban. Az 1956-os forradalom után is több magyar menekült került az elit egységbe, közülük többen harcoltak a csak kevesek által ismert Ifni háborúban, majd az 1970-es években Nyugat-Szaharában is.

A negyedik fejezetben a magyar levéltárakban - döntően a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, a Magyar Külügyminisztérium Levéltára - talált adatokat dolgoztam fel. Ezek magyar szempontból foglalkoztak a régióval, az ott történt eseményekkel, ezért több esetben csak a magyar külügyi érdekeknek fontos kérdéseket vizsgálták. Így fordulhat elő, hogy ugyanarról a kérdésről a konfliktusban érintett két országban - Algéria és Marokkó - tevékenykedő magyar diplomaták eltérően nyilatkoztak, hisz más és más magyar érdekeket véltek felfedezni, képviselni. Ezek az iratok azt is jól szemléltetik, hogy még a magyar külügyi szolgálat tagjai sem értékelték azonosan a nyugat-szaharai eseményeket. Az „algériai csoport” tagjai inkább az Algériával való szorosabb együttműködésre törekedtek, illetve bizonyos feltételek teljesülése esetén a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság magyar elismerését is támogatták volna, míg a „marokkói csoport” inkább a Marokkói Királysággal meglévő kapcsolatokat szerette volna fejleszteni, ezért nem tartották reálisnak a SZADK független államként történő elismerését. Az is látható, hogy a szoros szovjet ellenőrzés alatt álló magyar külügyi szolgálat egyáltalán nem tevékenykedhetett szabadon, ezért a magyar külügyi politikát formálóknak a szovjet érdekeket is messzemenőkéig figyelembe kellett venni. Kutatásaim során kiderült, hogy legalább két alkalommal a szovjet diplomácia akadályozta meg a magyar-szaharai kapcsolatokat hivatalossá válását, egy alkalommal pedig a szovjet szándékok miatt majdnem elismertük a saharai államot. A külügyi - hírszerzői jelentések meglepően pontos adatokat közöltek a hazai politikai-külügyi vezetéssel, bár több esetben is előfordult az is, hogy a szembenálló felek által biztosított - mint utólag kiderült dezinformációs - anyagokat ellenőrzés nélkül továbbítottak, és az akkori magyar vezetők sokszor azok alapján hoztak döntéseket. Több magyar vonatkozású iratot sikerült megtalálnom a Saharai Nemzeti Archívumban is, de ezekre nem tudtam hivatkozni, ugyanis azok nyilvántartásba vétele, rendezése a mai napig nem történt meg.

Az ötödik fejezetben a nyugat-szaharai ENSZ műveletben szolgált magyar rendőrök tapasztalatait ismertetem. Kevesen tudják, hogy a magyar rendőrök kisebb megszakításokkal 1996-tól kezdődően egészen 2001-ig részt vettek a MINURSO tevékenységében. Ahhoz azonban, hogy megérthessük a magyar rendőrök szerepvállalását az ENSZ nyugat-szaharai békeműveletében, először is az a fontos, hogy az olvasó képet kaphasson az Azonosítási (a népszavazást előkészítő) Iroda tevékenységéről, valamint a MINURSO rendőri kontingenséről, annak működéséről, felépítéséről. Ezért bemutatom ezeket a területeket is - különös tekintettel a spanyolok által végrehajtott 1974-es népszámlálásra, valamint az

ENSZ által végrehajtott azonosítási tevékenységre. A MINURSO rendőri kontingensének felépítése, tevékenysége és szervezetének változásai külön alfejezetbe kerültek. Itt nyomon követhető, hogy a világpolitikai változások hatása, valamint a szembenálló felek egyet nem értése milyen módon befolyásolta a rendőrök tevékenységét, illetve azok hogyan működtek együtt a MINURSO más részlegeivel. Ebben a fejezetben dolgoztam fel a magyar rendőrök tapasztalatait; többségüket sikerült elérnem és interjút készítenem velük személyes tapasztalataikról. Sok esetben saját képeikkel, dokumentummal segítettek a fejezet elkészítését. De nem csak interjúzásban segítettek, hanem részt vettek egy kérdőív kitöltésében is, amelynek az eredményeit kielemeztem, majd fel is használtam a fejezet elkészítésekor.

A hatodik, utolsó fejezetben a MINURSO katonai kontingensének felépítését, szerkezetét, az ott szolgáló békefenntartók tevékenységét ismertetem. Talán ez a második legnagyobb fejezet a kötetben, mivel a MINURSO az 1991-es létrehozásától kezdődően nem volt képes ellátni azt a tevékenységet, amiért létrehozták, viszont a katonai kontingens azóta folyamatosan, a szembenálló felek által egyetemesen támogatva végzi a munkáját. Itt mutatom be a katonai táborok tevékenységét, felépítését és működését, azt, hogy milyen kihívásokkal szembesülnek a mindennapok során az itt szolgálók. Külön foglalkozom a területen nagy számban előforduló aknáknak, fel nem robbant lövedékek helyzetével, a terület aknamentesítésére tett, de csak korlátozott eredményt hozó erőfeszítésekkel, valamint azzal, hogy hogyan vált egyre veszélyesebbé a korábbi békefenntartó művelet az észak-afrikai régióban szabadon tevékenykedő iszlamista terrorcsoportok miatt. Értelemszerűen itt sem maradhatott ki a közel 20 éve itt szolgáló magyar katonák személyes tapasztalatainak feldolgozása és ismertetése, erre eddig szervezetten nem került még sor. A katonákkal készült interjúk mellett itt is készültek személyes tapasztalataikkal kapcsolatos kérdőívek, amelyeknek az eredményeit felhasználva vontam le következtetéseket a misszió katonai kontingensével kapcsolatban.

Ezen felül eddig még nem publikált térképeket, képeket is találhat az olvasó a kötetben, az eligazodást pedig egy igen részletes név- és tárgymutató is segíti. Remélem, akik terjedelme ellenére elolvassák, azoknak hasznára lesz ez a könyv, mert megérthetik belőle, hogyan kapcsolódik Magyarország Nyugat-Szaharához, és az is kiderül, hogy miért szükséges, hogy magyar katonák szolgáljanak az ottani békeműveletben. A kötet nemcsak a magyar vonatkozása miatt érdekes, hanem azért is, mivel 2018-ban a nemzetközi közösség nyomást gyakorolt a szembenálló felekre, hogy kezdjenek egymással tárgyalásokat, így reális esély teremtődött arra, hogy a világ utolsó gyarmati státuszban lévő területének a sorsa is rendeződjön. Így lehetőség nyílt arra, hogy a nyugat-szaharai kérdés megoldatlansága miatt bojkottált Maghreb Unió is működőképessé váljon, ez pedig az észak-afrikai térség fellendülését hozhatja magával.

Dr. habil Besenyő János

Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola

Afrika Kutató Központ

Nyugat-Szaharáról általánosságban, a nyugat-szaharai konfliktus történelme

Földrajzi helyzet, élővilág

A 266 000 km² területű Nyugat-Szahara Észak-Afrikában, az Atlanti-óceán partján helyezkedik el. Északi szomszédja Marokkó, délen és keleten Mauritánia határolja, Algériával 42 km-es közös határral rendelkezik.¹ Ezeket a politikai választóvonalakat a gyarmatosító hatalmak, Spanyolország és Franciaország jelölték ki különféle szerződések ratifikálásával.² A terület nagyobb része alacsony fekvésű, homokkal és kövekkel borított síkság. Déli, valamint északkeleti részein néhány hegy található, amelyeknek tengerszint feletti magassága ritkán éri el a 400 métert.³ A politikai, földrajzi tér legalacsonyabb pontja a Sebka/Sebjet Tah 55 méteres, míg a legmagasabb egy 823 méteres magaslat, amelynek még hivatalos neve sincs. Nyugat-Szahara területe három geográfiai régióra osztható fel:

Az északkeleti övezet az Atlasz és a Zemmour-hegység közötti kő- és sziklasivatag, a hamada. A vízben rendkívül szegény terület morfológiai arculatát zömmel vulkáni eredetű hegylancok, sziklaképződmények jellemzik.⁴ A vízhiány miatt csak néhány növény- és állatfaj képes itt megélni. Az időszakos folyók alkotta, a „folyók területének” nevezett második övezetet északon a Drâa, nyugaton a Jat folyó völgye határolja, ahol a rövid őszi esős időszakban összegyűlt víz a magas hőmérséklet miatt gyorsan elpárolog, ezért sohasem éri el az óceánt.⁵ Itt található a Saguiat-el-Hamra – a „Vörös folyó” - amelyről a régiót elnevezték.⁶ A folyópartokon és Smara környékén a növényzet nem csak legeltetésre alkalmas, az itt élők árpa és más gabonafélék termesztésével is foglalkoznak. Az élővilág változatosabb, mint a hamada sziklás területén, és több kisebb-nagyobb oázis is található itt. Jellemző, hogy egy-egy kisebb területen órákon át esik az eső, pár száz méterre távolabb azonban ennek nyoma sincs. Eső után a sivatag gyorsan kivirul, virágok tömege bújik elő, majd eltűnik, egészen a következő esőig. Bár a folyó menti területek jobb feltételeket kínálnak a különböző állatfajoknak, a marokkói falrendszer megnehezíti azok mozgását. Ennek ellenére a Marokkó által elfoglalt területeken is láttak már antilopot, sakált, hiénát és más, nagyobb emlősöket is.

A harmadik övezet a kisebb tengerszint feletti magasságú, homokdűnékkel tarkított síkság, a Rio de Oro területe,⁷ ahol a talajszerkezet már lehetővé teszi kutak ásását is.⁸ 1963-ban Dakhla közelében spanyol geológusok egy hatalmas földalatti tavat találtak, azonban máig sem értek hozzá az ott található vízkészlethez.⁹ A vidék rendkívüli egyhangúságát a Dakhla-félsziget és La Guerra töri meg. A jelentéktelen mennyiségű csapadék ellenére a páradús óceáni légtömegek hatására azonban számos növény- és állatfaj talál kedvező életfeltételeket magának, és itt telelnek át az Európából érkező vándormadarak is.¹⁰ Ezen a partvidéken vannak a veszélyeztetett barátfóka utolsó telepei is. A marokkóiak a fókák élőhelyeit részleges védelem alá vonták, így azok viszonylag biztonságos körülmények között élnek. A területen él az algériai csörgőkígyó, valamint az aranysakál, a sivatagi róka, a sivatagi macska, a méhészborz és a foltos hiéna. A partvidéken előfordulnak antilopok is, 1999-ben pedig gepárdot is láttak Dakhla közelében, noha a nyugat-szaharai sivatagban az 1980-as évek eleje óta nem észlelték jelenlétüket. Emberek csak néhány kisebb településen élnek, ők halászattal és tevetartással foglalkoznak, de számukat növeli az a csaknem 160 000 marokkói halász, akik nyáron és kora ősszel a part menti vizeken dolgoznak.¹¹

¹ Száraz, Gy.: UN mission in Western Sahara (MINURSO). p. 58.

² Jensen, E.: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate. p. 24.

³ Mercer, J.: Spanish Sahara. pp. 19.-23.

⁴ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco, p. 23.

⁵ Mercer, J.: Spanish Sahara. pp. 25.-27.

⁶ Saxena, S. C.: Western Sahara, No alternative to armed struggle. p. 2

⁷ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 2.

⁸ Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 28.

⁹ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 3. Thompson, V.- Adloff, R.: The Western Saharans. p. 104.

¹⁰ Mepham, R.- Hughes, R.H.: A Directory of African Wetlands. p. 89.

¹¹ Baddy, M.- Guenette, S.: The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997. http://www.seaaroundus.org/report/datasets/Morocco_Baddy1.pdf (Letöltés ideje: 2010-09-20)

Különleges sivatagi környezetet alkot Bir Lahlou környékén a sós tavak vidéke. A helyiek az esőzések, földalatti források által táplált állandó és ideiglenes állóvizek rendszeréből nyerik ki a számukra létszükségletet jelentő sót. Az itteni növényzet alkalmazkodott a víz időszakosan változó sótartalmához, amelyben csak az átvonuló madarak táplálékául szolgáló néhány algafajta él.¹² Erre a területre a zonális sivatagi éghajlat a jellemző, esetenként hűvösebb, száraz telekkel. A nyár rendkívül forró, a hőmérséklet gyakran meghaladja az 50 fokot, ám a napi hőingás mértéke sem elhanyagolható. Az óceán közelsége miatt viszonylag nagy a páratartalom, ezért az idő gyakran párás és ködös, azonban a csapadék éves átlaga még a parti területeken is alig éri el a 45 millimétert.¹³ A sivatag területén a szél által sodort finom homokszemcsék ingerelhetik a bőrt, illetve szemgyulladást okozhatnak. Legkellemetlenebb a száraz, forró, délkeleti „irifi”, amely főleg az október és március közötti időszakban fordul elő.

Gazdaság

Afria északnyugati területe, ahol Nyugat-Szahara is található, foszfátban rendkívül gazdag. A nyugat-szaharai lelőhelyeket már az 1960-as években felfedezték a spanyolok, de a tényleges kitermelés csak az 1970-es évek elején kezdődött meg. Amikor a spanyolok elhagyták a területet, a bányákat a területet megszálló marokkóiak üzemeltették tovább. A kitermelés jelentős hasznot hoz Marokkónak, amely már az itteni bányák megszerzése előtt is a világ egyik legjelentősebb termelője és exportőre volt. A nyugat-szaharai bányáktól a kikötőig kiépített futószalag-rendszer rendkívül gazdaságossá teszi a szállítást.¹⁴ A bányák felügyeletét az OCP - Office Cherifien des Phosphates - látja el a működtetésétől a piacutatásig, az értékesítésig. Bár sokan úgy gondolják, de Marokkó nem a foszfát miatt szállta meg Nyugat-Szaharát;¹⁵ a megszállt területeken található bányák őrzésének, működtetésének költsége az 1975-ben kirobbant harcok miatt jelentősen meghaladta a bevételeket. A pénzügyi nehézségeket az 1970-es évek végén fokozta még a világ foszfátpiacának összeomlása. Bár a Berm-erődrendszer kiépítését követően a támadások megszűntek, a nyugat-szaharai bányák 1986-1996 között csak veszteséget termeltek, és csak napjainkra váltak rentábilissá a foszfát iránti megnövekedett kereslet miatt.¹⁶ Valójában Nyugat-Szahara megszállása nem gazdasági, hanem elsősorban legitimációs kérdést jelentett II. Hasszán számára. Az „ösi marokkói földek” visszaszerzését a „Zöld Menet” megszervezésével, lebonyolításával sikerült nemzeti ügyvé tenni, így a nyugat-szaharai kérdés 1975-től nemzeti identitásuk egyik központi elemévé vált.¹⁷

¹² Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 42.

¹³ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 26.

¹⁴ Camprubí, L.: Cold War Technologies, Global Fertilizers, and the Fate of Western Sahara, Technology and Culture 56 (3), September 2015, pp. 676-703

¹⁵ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony? p. 19.

¹⁶ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 35.

¹⁷ Persze ez kétélű kard lehet a marokkói monarchia számára, mert bár a függetlenség megszerzése óta, Nyugat-Szahara megszállása volt a rendszer legnagyobb fegyverténye, – amivel II. Hasszán biztosította trónjának megmaradását – annak elvesztése, a királyság és az uralkodó legitimitását kérdőjelezné meg.

Nyugat-Szaharában a foszfáton kívül főleg vasérc,¹⁸ uránium, titán, földgáz és kőolaj található,¹⁹ de egyes kutatók szerint jelentős vanádium készleteket is rejt a föld mélye.²⁰ A spanyolok már az 1960-as években találtak kőolajat, de a kitermelése akkor még nem volt gazdaságos.²¹ Az elmúlt években amerikai valamint francia társaságok végeztek kutatásokat, ezek egyértelművé tették, hogy gazdag olajlelőhelyek találhatóak a területen.²² A marokkói megszállás alatt lévő részekben azonban az olaj kitermelése a Polisario és több más szervezet tiltakozása miatt a mai napig nem kezdődhetett meg. Ráadásul a saharáviak az ENSZ Biztonsági Tanácshoz fordultak, és a világszervezet jogi igazgatóságának állásfoglalása nekik kedvezett.²³ Így a marokkói támogatást élvező olajipari társaságok csak a végleges területrendezés után tervezik megkezdeni a kitermelést. A Polisario Front ugyanakkor az olajkitermelési jogot 2005-ben az angol-ausztrál Fusion Oil&Gas cégcsoportnak ajánlotta fel, de ők is csak a terület sorsának rendezése után – amennyiben az kedvező az őslakosokra nézve – kezdhetnék meg a munkát.²⁴ Hogy végül ki aknázhatja ki az itteni olajkincset, csak a terület sorsának végleges rendezése után derül ki.²⁵

A part mentén található a világ egyik leggazdagabb halászati területe, de a halászati jog kérdése ugyancsak vitatott,²⁶ ennek ellenére a vizeket a marokkóiak sajátjukként kezelik. A nyugat-szaharai kérdéssel foglalkozó Toby Shelley szerint a marokkói halászat közel 1 milliárdos évi bevételeinek több, mint kétharmada a nyugat-szaharai vizekből származik.²⁷ A halászat a saharai partok mellett mindig a megélhetés egyik hagyományos módja volt.²⁸ A helyiek kisméretű hajóikkal többnyire két-háromnapos időszakban halászták a rákokat, kagylókat és halakat - szardínia, makréla, tonhal -, algákat, moszatokat, és tengeri szivacsot gyűjtöttek étkezési és egyéb célokra. Csak a tavaszi és nyári időszakban merészkedtek ki az óceánra, a viharosabb téli időszakban más foglalkozás után néztek.²⁹ A halászati jog 1914-ig spanyol, francia és portugál privilégium volt, csupán az első halfeldolgozó alapítása után vették át a spanyolok a helyi halászok napi zsákmányát, akik aztán a jobb megélhetés reményében egyre távolabbi vizeken kényszerültek dolgozni. Az ipar fellendülése 1927-ben hajójavító és -építő üzem lérehozásával kezdődött, ahol helyi munkásokat alkalmaztak. Bár a halfeldolgozás már a fedélzetten megkezdődött, megfelelő tárolók hiányában a hajók hosszabb utakra nem vállalkoztak. Nyugat-Szahara megszállásáig a helyiek megelégedtek a spanyolok által nyújtott lehetőségekkel. Az 1960-as évek elején azonban egyre több idegen halászhajó - norvég, olasz, dán, francia stb. - érkezett a területre, ezeket a spanyolok csak ideig-óráig tudták távol tartani. A terület megszállását követően a partmenti vizeket a marokkói halászok is csak kisebb, motor nélküli kishajókkal járták; általában 12 fős legénységgel 2-3 napos utakat tettek meg, és főképp kisebb méretű vonó-, kerítőhálókat és horogcsapdákat használtak. Az 1970-es évek végére a hajókat motorokkal szerelték fel, ami jelentősen megkönnyítette a halászok munkáját.³⁰ A kishajók közel 75%-a az Atlanti-óceán, 25%-a a Földközi-tenger parti vizein dolgozott. Számuk a saharai partoknál folytatott időszakos jelleg ellenére a jövedelmező poliphalászat miatt nőtt. A halászok rák- és homárcsapdákat, a halrajok útvonalán pedig horogcsapdákat is alkalmaztak. Emellett szivacs- és algaféléket is gyűjtöttek, a zsákmányt a helyi piacokon vagy az élelmiszeripari cégeknél értékesítették. De mégsem ők, hanem az 1972-ben alapított állami halászflootta termeli a nyugat-szaharai bevételek jelentős részét. A marokkói kormány első halászati programja kedvezményes hitelekkel

¹⁸ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 4.

¹⁹ Olsson, C.: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. p. 20., Smith, Jeffrey J.: The taking of the Sahara: the role of natural resources in the continuing occupation of Western Sahara, Global Change, Peace & Security, DOI: 10.1080/14781158.2015.1080234, pp. 2, 15, 18-19.

²⁰ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. pp.77-78.

²¹ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugess. The Western Sahara Conflict. p.36.

²² Olson, C.: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. p. 18.

²³ Corell, H.: The legality of exploring and exploiting natural resources in Western Sahara, <http://www.havc.se/res/Selected-Material/20081205pretoriawesternsahara1.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.17)

²⁴ Besenyő, J.: Economy of Western Sahara. Tradecraft, 2011, 1. Special Issue, pp. 115-125.

²⁵ Olsson, C.: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. p. 20.

²⁶ Lawles, R.-Monahan, L.: War and Refugess. The Western Sahara Conflict. p.71.

²⁷ Olsson, C.: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. p. 18.

²⁸ Mercer, J.: Spanish Sahara. pp. 134-135.

²⁹ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 26.

³⁰ Besenyő, J.: Western Sahara. pp. 21-22.

támogatta halászhajók vásárlását, idegen hajóknak pedig megtiltotta a part menti vizeken a 120 km-es sávon belül a halászatot.³¹ Az ágazat így 1981-re már a gazdaság egyik vezető iparága volt; halászati minisztériumot hoztak létre, és a szaharai területeken új kikötők és halfeldolgozók alapítását engedélyezték.³² A halászflootta 1972-1986 között külföldi - Las Palmas, Abidjan és Dakar - majd az újjáépített agadiri, tan-tani, el-aaiuni (Laayoune) - kikötőkben állomásozott. A flotta zsákmányának jelentős részét - 87%-át - a nyugat-szaharai vizek adják. A halmennyiség 1950-ben még csak 110 800 tonna volt, később elérte az évi 485 500 tonnát.³³ A halakban gazdag vizek nem csak marokkó figyelmét keltették fel. Az Európai Közösség - majd Európai Unió - és más országok is igyekeznek folyamatosan nyomást gyakorolni a marokkói kormányra a halászati jogok kiterjesztéséért,³⁴ de komoly áttörés még nem történt, így a kérdés megoldatlansága már több alkalommal vezetett összetűzéshez a marokkói hatóságok és a külföldi hajók között. Utóbbiak hatékonyságát jelezte, hogy amíg 1990-ben a marokkóiak 402 200 tonnányi halat fogtak, a külföldiek 998 400 tonnát, és ebbe nem számították bele az engedély nélküli halászat eredményét.³⁵ A marokkói hatóságok ezért többször korlátozták, illetve meg is tiltották a külföldi - főként spanyol - halászhajóknak a helyi vizeken való halászatot, a tilalmat megszegőket pedig a helyi kikötőkbe kényszerítették, ahol elkobozták a hajóikat.³⁶ A spanyol halászokat egyébként a Polisario Front sem kímélte, több támadást hajtottak végre ellenük, ez Madridot arra kényszerítette, hogy 1978-ban a szervezetet a szaharavik törvényes képviselőjének ismerje el.³⁷ Komoly gondot jelent terület túlhalászása is, amely részben abból származik, hogy egyes marokkói tábornokok hitbizományként kezelték a szaharai partokat, és a megengedettnél több halászati engedélyt adtak ki, ami miatt kisebb gazdasági válság alakult ki.³⁸ A halászat kérdése alkalmanként politikai játszmáknak is része. Bár az EU Spanyolország és Franciaország révén érdekelt a nyugat-szaharai konfliktusban, ennek ellenére Brüsszelnek nincs hivatalos Nyugat-Szaharával kapcsolatos külpolitikai álláspontja, mivel tagállamainak érdekeit nem kívánja megsérteni.³⁹ Az Európai Parlamentben működik egy Nyugat-Szahara függetlené válásáért lobbizó csoport, amely 2003-ban támogatta a Baker-tervet, ám az európai államok többsége nem erősítette meg őket. A jogvédő szervezetek által bírált 2006-os marokkói-európai halászati megállapodás ratifikálása többek szerint azt jelezte, hogy az Európai Unió elismerte és elfogadta a megszállás tényét. Ennek ellenére 2011-ben az Európai Parlament már nem szavazta meg a szerződés megújítását, sőt, 2015. december 10-én az Európai Unió Bírósága hivatalosan is megerősítette, hogy mivel Marokkó nem rendelkezik jogszerűen a szaharai területekkel, ezért nem is köthet megállapodást az Európai Unióval az ott történő halászatról.⁴⁰

Marokkó, részben a szenegáli kormánnyal kötött megállapodások alapján, megkezdte a tárgyalásokat. VI. Mohamed és Abdoulaye Wade elnök 2002 februárjában, a párizsi francia-afrikai csúcsertekezleten megállapodott egy új tengeri szállítmányozó társaság létrehozatalában. Mivel Szenegál és a Polisario Frontot támogató Mauritánia etnikai ellentétei már többször torkollottak fegyveres összecsapásokba, Rabat gazdasági, politikai támogatást nyújt Szenegálnak.⁴¹ Például a szenegáli Air Afrique csődje után marokkói támogatással jött létre az új nemzeti légitársaság, az Air Senegal, amelynek többségi tulajdonosa a Royal Air Maroc. De a két ország közösen tervezi egy Dakarból Marokkóba vezető autópálya építését is, amelynek jelentős része az elfoglalt szaharai területeken keresztül húzódna.

³¹ Baddy, M.- Guenette; S. The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997. <https://www.oceandocs.org/bitstream/handle/1834/535/Baddy.pdf?sequence=1> (Letöltés ideje: 2019.04.20)

³² Olsson, C: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. pp. 17-18.

³³ Besenyő J.: Economy of Western Sahara. Tradecraft, 2011, 1. Special Issue. pp. 115-125.

³⁴ Ohaegbulam, F. U.: Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict. p. 99.

³⁵ Olsson, C: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. pp. 17-18.

³⁶ Magone, J. M.: Contemporary Spanish Politics, p. 223.

³⁷ Chiviges: N. P. Spain, France and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National Transformation. pp. 25-27.

³⁸ Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 53.

³⁹ Egyesek szerint az Európai Uniót csak saját gazdasági érdekei vezetik, leginkább azért, hogy a tagállamok halászhajói halászhassanak Nyugat-Szahara partjainál, illetve az európai-mediterrán együttműködésből minél nagyobb haszonra teheszenek szert.

⁴⁰ Grande-Gascon, M. L. - Ruiz-Seisdedos, S.: The EU's reluctant engagement with the Western Sahara conflict: Between humanitarian aid and parliamentary involvement, pp 85-86. In: Ojeda-Garcia, R. - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁴¹ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. p. 42.

A marokkói kormány és a Kasseli Egyetem szélenergia hasznosításával foglalkozó programot dolgozott ki, ami ugyancsak komoly bevételeket generálhat.⁴² Bármilyen furcsa is, de gazdasági erőforrást jelentenek a Tarfayatól 250 km-re elnyúló homokdűnék is. A nagyon finom szemcséjű homokkal a Kanári-szigetek strandjait borítják, ezért meglehetősen sokat fizet a spanyol kormány. A szállítóhajók El-Aaiunból hetente többször útra kelnek, hogy a Szaharában bőségesen található és az itt élők számára értéket nem jelentő homokot értékesítsék.⁴³ A területnek alig 5%-a művelhető, itt főleg gyümölcsöt, zöldséget termelnek, további 19%-a alkalmas legeltetéses állattenyésztésre, ahol tevé, juhot, kecskét tartanak.⁴⁴ A lakosság más része kézművességgel és egyéb háziipari tevékenységgel foglalkozik. Az életszínvonal ugyan a marokkói átlag alatt van, de így is magasabb, mint a Polisario Front által ellenőrzött területen. Napjainkra a turizmus is fejlődésnek indult a Marokkó által elfoglalt részen, és néhány kalandvagyó még az ún. „szabad területekre” is átruccan.⁴⁵

A külföldi befektetőket zömmel francia és spanyol cégek képviselik. Az ENSZ állásfoglalása szerint a terület sorsának rendezéséig a marokkóiak nem építhetnének utakat, a gazdasági erőforrásokat nem aknázhathaták ki,⁴⁶ de ezzel a rabati vezetés nem foglalkozik. Guerguerat körzetében a hadsereg bevonásával autópályát építettek, halászfalvakat hoztak létre, sőt, újabbak alapítását hagyták jóvá.⁴⁷ A halászati időszakban pedig megközelítően 160000 marokkói halász dolgozik „vendégmunkásként” ideiglenes jelleggel a nyugat-szaharai partokon.⁴⁸ Hogy az általuk kifogott zsákmányt könnyebben feldolgozhassák, a kormányzat a már meglévő halfeldolgozók mellett újabbak létrehozását tervezi.⁴⁹ De nem csak ezeket a területeket aknázzák ki a marokkóiak. Az ENSZ Környezetvédelmi Programja 2008-ban bizonyította, hogy a Bou Craa-i bánya méretét - ezzel együtt a kitermelés volumenét is! - Marokkó megháromszorozta az elmúlt 10 év során.

Ezeknek a tényeknek az ismeretében nyugodtan kijelenthető, hogy Nyugat-Szahara megszerzésével Rabat komoly gazdasági lehetőségekhez jutott. Részben ezért, részben pedig belpolitikai okokból nem kívánja a terület feletti ellenőrzési jogokat átadni az őslakosoknak, akik a legjobb esetben is csak a Marokkón belüli részleges autonómiára számíthatnak, mivel a területet a marokkói állam önként sohasem adja fel.

Társadalom

A szaharavik társadalmi szerkezete más szaharai nomád-félnomád népcsoportokhoz hasonló. Alapvető egységük a család. A vérrokoni kapcsolatban lévő családok alkotják a törzset, vezetőjének, a sejknek kiemelt jogai vannak annak irányításában.⁵⁰ Posztja többnyire örökletes. A törzs tagjai származásuk vagy foglalkozásuk alapján osztályokba sorolhatók. Egyikből a másikba átkerülni ritkán, egyéni tehetség alapján lehetséges, ugyanakkor a különböző osztályokból származók közötti házasság szinte teljesen elképzelhetetlen.⁵¹

A helyiek több, mint húsz nagyobb törzset alkotnak, ezek három fő csoportra oszlanak: az oulad delim, a reguibat és a tekna törzsekre. Mellettük azonban más, kisebb-nagyobb, alkalmanként egymással szövetségre lépő vagy velük éppen háborúban álló törzsek is voltak. Közöttük esetenként laza kapcsolatok szerveződtek, de a saját területén mindegyik komoly autonómiával rendelkezett; egy spanyol történétíró szerint életstílusukat a teljes anarchia jellemezte.

⁴² Besenyő, J.: Economy of Western Sahara. Tradecraft, 2011, 1. Special Issue, pp. 115-125.

⁴³ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. p. 78.

⁴⁴ Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. p. 59.

⁴⁵ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. p. 94

⁴⁶ Részletesen: S/2002/161, Letter dated 29 January 2002 from the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, addressed to the President of the Security Council, 12 February 2002.

⁴⁷ Olsson, C: The Western Sahara Conflict. The Role of Natural Resources in Decolonization. p. 20.

⁴⁸ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. p. 75.

⁴⁹ Besenyő, J.: Western Sahara. p. 25.

⁵⁰ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugess. The Western Sahara Conflict. p. 32. Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. p. 143.

⁵¹ Hart, M.: The social structure of the Rgibat Bedouins of the Western Sahara. p. 517.

A szaharávi törzsek nem mind arab származásúak, hiszen a megszálló arab törzsek keveredtek az itt élő berberekkel.⁵² Ennek ellenére fennmaradtak viszonylag tiszta vérű berber törzsek, mint például a reguibat törzsszövetség nagy része, akik a sanhaja berbereként származnak.⁵³ Bár befogadtak arab származású csoportokat, de nyelvükben, kultúrájukban a berber hagyományok rendkívül erősek.

Tiszta arabok a makuil törzs - beni hassan törzs - leszármazottjai és a XIII. században a mai Jemen területéről érkezők, mint például az oulad delim, az oulad arousien és az oulad bou sba. Az arab származású törzsek büszkék gyökereikre és tiszta arab vérségükre. Az oulad delim törzs tagjai például egészen a beni hassan törzs feltételezett alapítójának egyik fiáig, Delimig vezetik vissza családfájukat.⁵⁴ Nyugat-Sahara területén ez legnépesebb és - szerintük - a legtisztább vérű arab származású etnikai csoport. A reguibat törzs az 1503-ban ide érkező Sidi Ahmed Erguibit tekinti ősenek. A törzs két nagyobb csoportra - a keleti/sarg és a nyugati/sahel - oszlik, amelyek további frakciókból állnak, ezeket pedig a már említett családok alkotják. A törzsszövetséget a spanyolok az általuk elfoglalt területek legnagyobb és legerősebb törzsének tartották, amely az oulad delim törzssel ellentétben nem képezett zárt társadalmat, többször is befogadták a csatlakozni kívánó törzseket és népcsoportokat.⁵⁵ A törzsek és a különböző szövetségek területenként szerveződtek, ezért a szaharai törzsek többnyire máig is egy adott körzeten belül élnek, illetve vándorolnak az állataikkal. A tisztavérű arab törzsek élőhelyét a „fehérek földjének”, azaz „Trab el Beidan” nevezték, bár ez a terület még további régiókra tagozódott.⁵⁶ A leghíresebb régió a „Sahel” volt, amelyet később a spanyolok el is foglaltak. A hódítók a lakosokat ahel el-Sahel, a Sahel embereiként emlegették.⁵⁷

A szaharáviak foglalkozás szerint is tagozódtak/tagozódnak. Voltak törzsek, amelyek főleg a katonáskodást folytatták, és fegyveres segítségükért a kisebb törzsek egyfajta adót fizettek. Ezek a törzsek látták el a karavánok védelmét is, bár alkalmanként, ha riválisuk kapta meg a megbízást, megtámadták és igyekeztek kifosztani azokat. Közéjük tartoztak a reguibat sarg, a reguibat sahel, az izarguien, az ait lahsen, az arousien, az oulad delim, a yagout, az ait musa oulad Ali, az azouafit, az ait usa és az oulad bou sbaa törzsek.⁵⁸ Az alávetett vagy adófizetésre kényszerített törzsek - znaga - ugyan nem voltak rabszolgák, de a spártai katonai állam helótáihhoz hasonló szerepet tölthettek be. A znagák közé többnyire a part mentén élő kisebb törzsek tartoztak: foicat, imeraguen, le menasir, meyat, lamiar, oulad bou aita, oulad abdeluahed és oulad tidrarin. Ezek a legtöbb szaharávi törzs által lenézett halászattal foglalkoztak, de a spanyolok érkezése után a megváltozott viszonyokból, illetve a régi törzsi rendszer átalakulásából ők profitáltak. Például az oulad tidrarin törzs, amely részben a Kanári-szigetekkel fenntartott kereskedelmi kapcsolatokról, a halászatból származó bevétele miatt kerülhetett az erősebb törzsek közé.⁵⁹ Az egész életükben a Koránt tanulmányozó, vallásoktatóként működő törzsek tagjait „a könyv embereinek” nevezték. A spanyolok morabitos, míg a franciák marabu néven ismerték őket. A tanítás mellett kereskedéssel, földműveléssel is foglalkozó törzseket általános tisztelet övezte, bár alkalmanként az erősebb törzsek megpróbálták függésbe kényszeríteni őket. A „zuaias” törzsek közé az ahel berical és a tendega tartozik, de a part menti törzsek között is található a csoportba tartozók, például a kenta vagy a terquez.⁶⁰ Az adófizetői állapot elkerülése érdekében több törzs igyekezett arab származást bizonyítani, illetve manipulálták a családfájukat, hogy a megtisztelő „chorfa” státuszba - Mohamed prófétától származó - kerülhessenek.⁶¹ Közéjük tartoznak: reguibat sarg, reguibat sahel, arousien, oulad bou sbaa, ahel sejk ma el ajnin, filala, toubalt. Az arab származású törzsek szabad harcosi állapotban voltak, amely a tradicionálisan fegyverhasználó szaharávi társadalomban a legmagasabb szintet jelentette. Berberekkel keveredett, de tisztavérű arab törzsek: oulad delim, tekna, escarna, oulad gailan, oulad lab, chenagla.

⁵² Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 27.

⁵³ A hagyomány szerint a reguibat sarg és sahel törzsek tagjai mindannyian Sidi Ahmed Rgaybitól származnak, aki Mohammed próféta leszármazottjaként a XVI. században érkezett a Draa-folyó völgyébe.

⁵⁴ Cabot Briggs, L.: Tribes of the Sahara. p. 212. Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. p. 331-334.

⁵⁵ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 36.

⁵⁶ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. p. 33.

⁵⁷ Pazzanita, A. G. - Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara p. 399.

⁵⁸ Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 126

⁵⁹ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 38.

⁶⁰ Olson, J. S.: The Peoples of Africa. An Ethnohistorical Dictionary. p. 15.

⁶¹ Norris, H. T.: The Arab Conquest of the Western Sahara. pp. 105-106.

Az előzőekben felsorolt törzsek természetesen csak viszonylag szűk keresztmetszetet jelentenek. Nyugat-Szahara területén megközelítően százhusz kisebb-nagyobb, egymással rokonságban lévő, de elkülönült törzs található.

A végrehajtó hatalommal rendelkező törzsi vezetők mellett működött a törzsi tanács, a dzemma, amelynek a tagjait a törzsek delegálták, és amely a Polisario Front létrejöttével felszámolódott.⁶² Háborús időszakokban a törzsek haditanácsot, a belső ellentétek kezelésére pedig a negyvenek tanácsát - aít arbain - hozták létre, amihez hasonló szervezet egyetlen szomszédos országban sem létezett.⁶³ Sajnálatos módon a tanács szinte folyamatosan ülésezett, mert a törzsek a vitáikat fegyverrel igyekeztek rendezni, az erősebb törzsek pedig gyakran kifosztották a gyengébbeket.⁶⁴

A törzsi szervezetben három különleges, örökletes és alacsonyabb rendűnek tekintett csoport is létezett. A kovácsok, a zenészek és a rabszolgák. A kovácsok egyesek szerint a muzulmán hitre áttért zsidók leszármazottai, míg a rabszolgák maguk is több csoportra voltak oszthatók: a személyes tárgynak tekintett fekete rabszolgák, a felszabadított rabszolgák. További csoportot alkottak azok, akik rabszolga szülőktől, de már a törzsben születtek és azok a rabszolgák, akiket vagy vásároltak vagy különböző portyákon ejtettek foglyul. Azok a gyerekek, akik szaharávi apától és fekete rabnőtől születtek, csak akkor számítottak szabad embernek, ha az apa sajátjaként ismerte el őket, így ők is a törzs tagjai közé számítottak. A rabszolgaság intézménye igen erős volt, a spanyolok meg sem próbálták azt felszámolni, sőt védelmezték azt. Előfordult, hogy a spanyol hatóságok juttatták vissza egy-egy törzsfő szökött rabszolgáit, vagy küldtek katonákat utánuk. Az 1974-es népszámlálás során a rabszolgákat a spanyolok „befogadott személyek és szegény rokonok” névvel jelölték, számuk 3018 fő volt, amely a 73 497 fős össznépesség 4,1 %-át jelentette! Sajnálatos módon a szomszédos Mauritániában a mai napig található olyan jeleket, amelyek a rabszolgaság intézményének meglétét bizonyítják.⁶⁵

Érdekes, hogy a nyugat-szaharai törzsek asszonyai a környező országok szokásaival ellentétben részt vesznek a munkában, illetve a társadalmi szerepük különbözik a térségben élő más beduin népcsoportokétól. Az öröklésben, a válásban a férfikkal azonos jogokkal rendelkeznek, sőt a házasságkötés után megtartják lánykori nevüket. Már a spanyolok érkezése idején is jelentős szerepet játszottak,⁶⁶ napjainkra ez tovább erősödött, mert a menekülttáborokban több olyan feladatot is el kell látniuk, amit azelőtt csak férfiak végezhetek el.⁶⁷ A szaharáviak büszkéek a származásukra, bár mára főleg a megváltozott életviszonyok miatt a törzsi kötelékek fellazultak, mivel az őslakosok többségét a marokkóiak a városokban való letelepedésre kényszerítették. A városokban letelepedettek nagy része azonban biztos munka hiányában csak a segélyezették számát gyarapítja. A városi férfiak jelentős része munkanélkülivé vált, gazdasági, illetve politikai kiszolgáltatottságuk megnövekedett. A szaharáviak számára mai napig fontos értéket képvisel a teve, birtoklása társadalmi értékmérő.⁶⁸ Ára 10-12 000 dirham - 1000-1200 USD -, és gyakran előfordul, hogy a mennyasszonyért kialakult „vételárat” tevében fizetik.⁶⁹

A szaharáviak az arab hasszanija dialektusát beszélik,⁷⁰ de a terület megszállása óta a marokkói dialektust is használják.⁷¹ Széles körben elterjedt az egykori spanyol gyarmatosítók nyelve, és az állami oktatásnak köszönhetően az utóbbi időben a franciát beszélők száma is jelentősen gyarapodott.⁷²

⁶² Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. p. 6.

⁶³ Laugel, M. G.: Sons of the Clouds. p. 78., 85. Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 32-33.

⁶⁴ Hart, M.: The social structure of the Rgibat Bedouins of the Western Sahara. pp. 515.-527.

⁶⁵ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. pp. 39-40.

⁶⁶ Norris, H. T.: The Wind of Change in the Western Sahara. pp. 10-11.

⁶⁷ Konstanitina, I.: The view from Tindouf: Western Saharan women and the calculation of Autochthony, p. 306, In: Ojeda-García, R. - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁶⁸ Volpato, G.: Exile, Camps, and Camels: Recovery and Adaptation of Subsistence Practices and Ethnobiological Knowledge among Sahrawi Refugees, PhD thesis, Wageningen University, Wageningen, NL (2014), pp. 43-44

⁶⁹ Hart, M.: The social structure of the Rgibat Bedouins of the Western Sahara. pp. 515.-527.

⁷⁰ Az arab nyelv hasszanija nyelvjárását Nyugat-Szaharában, Mauritániában, Mali egy részében, a Tarfaya-i körzetben és Tindouf környékén beszélik.

⁷¹ Wolf, E. L.: Európa és a történelem nélküli népek. pp. 54.-55.

⁷² Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. pp. 83-84.

A lakosság döntően szunnita muszlim, de néhány síita és keresztény - többnyire katolikus - is található közöttük. A szaharáviakat a közösségen belül, mind azon kívül a vallási türelem jellemzi. A marokkói megszállás alatt élők becsült száma 90 000 fő, de kb. 125 000 menekült él az algériai menekülttáborokban és további 30-40 000 fő külföldön.

A terület történelme az európaiak megjelenése előtt

Többezer évvel ezelőtt - i.e. 5000-2500 között - a Szahara éghajlata még elviselhető életkörülményeket biztosított a legeltetéses állattartással foglalkozó negroid és berber törzseknek, akiknek az emlékét sziklarajzok, szépen faragott, vésett sziklák őrzik. A terület elsivatagosodása az i. e. III. évezredben tovább folytatódott, majd megkezdődött a negroid törzsek i. sz. I. századig tartó délre vándorlása. A bafur⁷³ valamint szarakollé törzset a sanhaja szövetség - lentuna, gudula, massufa berberék - váltotta, amelynek tagjai a korabeli egyiptomi források szerint fehér bőrű, világos hajú emberek voltak.⁷⁴ I.e. 1000 körül föníciai telepések gyarmatosították a mai Marokkó atlanti-óceáni partvidékét, ahonnan a Szenegálból érkező aranyszállítmányokat és a kereskedést ellenőrizték.⁷⁵ A karthágóiak az i.e. III. századra eljutottak Cap Jubyig, később a Guineai-öböl felé. Különböző árut, főleg sót szállítottak a nyugat-szaharai Nigerről, ahonnan rabszolgát, aranyat, drágaköveket és datolyát hoztak. A karthágóiaknak ugyan voltak ismereteik ezekről a területekről, ezeket azonban, kereskedelmi érdekekből, titokban tartották. Bizonyos jelek alapján arra következtethetünk, hogy Nyugat-Szahara sem volt ismeretlen előttük.⁷⁶ I.e. 603-ban II. Néko fáraó föníciai tengerészekből álló expedíciót indított a Szezi-öböl felé, hogy az hajózzon végig Afrika partjai mentén, kerülje meg a kontinentet, és Gibraltáron keresztül térjen vissza Egyiptomba. A 3 évig tartó sikeres kutatóútról készített jelentés nem maradt fenn, Hérodotosz ugyan említette, bár kételkedett annak sikerében. A második tengeri expedíció a karthágói Hannó vezetésével Gibraltáron keresztül a nyugat-afrikai partvidékig jutott. A karthágóiak Észak-Afrika partjain több kereskedelmi állomást is létrehoztak, Kerne városát például Nyugat-Szahara területén alapították. Az utazás történetét Hannón írta meg pun nyelven, leírása görög átíratban maradt fenn.⁷⁷ Az észak-afrikai területen az i.e. II. századra tehető a római birodalom térnyerése, később pedig a teve háziiasítása. A birodalom különösebben nem befolyásolta a helyi törzsek életét, bár a kereskedelem fellendült ebben az időszakban.⁷⁸ A rómaiak több expedíciót is küldtek szaharai területekre, ezek eredményeit azonban nem ismerjük.⁷⁹ Az ő megbízásukból, a II. század közepén a görög hadtörténész, Polybaeus felderítette és leírta a jelenlegi Mauritánia, valamint Afrika északi partvidékét. A rómaiak már viszonylag pontos térképeket készítettek Nyugat-Szaharáról, bár Plinius földrajzi művében összetévesztette a Nigert a Drâa folyóval, amely határként működött a marokkói és nyugat-szaharai nomádok között.⁸⁰

A térség életében komoly változást az Omajád-dinasztiából származó katonai vezető, Okba ben Nafi irányította arab törzsek megjelenése hozott, amelyek 647-ben elérték a Maghreb térségét, a 680-as években pedig már az Atlanti-óceánt is.⁸¹ Okba csapatai 681-ben a Drâa folyó völgyéhez is lejutottak. Utóda, Moussa ben Nusair 711-es, berber feletti győzelmét követően az arabok viszonylag háborítatlanul használhatták a kereskedelmi útvonalakat.⁸² A berber törzsek kemény ellenállása miatt az arab vezetők az itt élőkkel kereskedelmi és kulturális kapcsolatok kiépítésére törekedtek,⁸³ amelyet az is segített, hogy viszonylag rövid idő múlva a berberek jelentős része áttért az iszlámra.⁸⁴ A berberek a kereskedelmi utak déli szakaszát, a nyugat-afrikai aranykereskedelmet ellenőrzés alatt tartó Ghánai

⁷³ Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. p. 3

⁷⁴ Hodges, T.; The Roots of a Desert War. p. 3.

⁷⁵ Futó, J.: Afrika. p. 9.

⁷⁶ Wiedner, D. L.: A History of Africa South of The Sahara. pp. 27-28.

⁷⁷ Sík, E.: Fekete-Afrika története. I. kötet, p. 99.

⁷⁸ Garlake, P.: Afrikai királyságok. p. 125.

⁷⁹ Futó, J.: Afrika. p. 9.: Afrika, p. 11.

⁸⁰ Sík, E.: Fekete-Afrika története. I. kötet, p. 101.

⁸¹ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 37.

⁸² Norris, H. T.: The Arab Conquest of the Western Sahara. pp. 141-147.

⁸³ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. pp. 95-96.

⁸⁴ Fage, J. D. -Tordoff, W.: Afrika története. p. 135.

Birodalommal is összeütközésbe kerültek.⁸⁵ A két nép közötti majd száz éves küzdelem végül a Soninke Birodalom bukásához vezetett.⁸⁶ A XI. században a berber gudula törzs meghívott egy híres vallási tanítót, Abdallah ben Yasint, majd felvették az iszlám hitet.⁸⁷ Yasin követőit „al-murabitun”-nak – almoravida - nevezték, és rövid időn belül egy birodalmat hoztak létre Észak-Afrikában, amelynek a mai Nyugat-Szahara is része volt. A nyugat-szaharai berber, főleg sanhaja törzsek Abubakr Ibn Omar vezetésével 1062-1076 között többször megtámadták a Ghánai Királyságot is. Először a muszlim vassallus államok lázadását támogatták, majd kihasználva a ghánai haderő lekötöttségét, átfogó támadást indítottak és győzelmet arattak.⁸⁸ Ekkor alapították meg Marrakes városát, amely a formálódó birodalom fővárosa lett.⁸⁹ 1082-ben az almoravidák elfoglalták Algírt, majd 1094-re Spanyolország területének nagyobb részét is. A sikerek ellenére 1125-ben az almohádok lázadása miatt a birodalom széthullott.⁹⁰ A sanhaják így függetlenedtek ugyan, de az 1270 körül érkező arab törzsekkel hamarosan évszázadokig tartó harcokba bonyolódtak. A függetlenségüket azonban nem tudták megőrizni, mivel az arabok a Shurbubba háborúban, 1674-ben Tin Yifdad mellett végleg legyőzték őket.⁹¹

A terület spanyol megszállása

A spanyolok 1309-ben jelentek meg a Kanári-szigeteken, amelyet a guancsok ellenállása miatt csak 1401-re foglaltak el.⁹² Mivel a szigetek őslakosainak kiirtása után nem maradt elegendő munkaerő, rabszolgavadász expedíciókat indítottak a saharai partokra. A spanyolok közel két évszázadon keresztül folytatták az „entradas”-nak nevezett műveleteket, amelyek egy ideig jelentős bevételt hoztak, de később túl kockázatosá váltak. Velük egyidőben a portugálok is feltűntek a területen, akik rendszeresen feltérképezték a partvidéket,⁹³ majd 1445-ben létrehozták első kereskedelmi állomásukat D’Arguin szigetén, Cap Blanc-tól délre.⁹⁴ A portugálok a kockázatos rajtaütések helyett kereskedelmi kapcsolatok keretében olcsón vásároltak fekete rabszolgákat és aranyat a part menti saharai törzsektől.⁹⁵ A két versengő hatalom hamarosan véres harcot kezdett a partvidékért. A küzdelemnek végül VI. Sixtus pápa vetett véget, ugyanis döntésének értelmében Spanyolország kapta meg az ellenőrzési jogot Cap Bojadortól egészen Agadirig, beleértve a Kanári-szigeteket is.⁹⁶ A spanyolok erődöt és ideiglenes településeket létesítettek a parti övezetben, de nem kockáztatták meg a tartós letelepedést, mert a rabszolgavadász-expedíciók miatt a helyi törzsek szent háborút, dzsihádot hirdettek ellenük.⁹⁷ A beduinok olyan sikeresen küzdöttek, hogy 1517-ben elfoglalták Santa Cruz erődjét, majd támadásokat indítottak a spanyol és más nemzetiségű rabszolgaszállító hajók valamint a Kanári-szigeteken található spanyol települések ellen. Erre a spanyol uralkodó megtiltotta a rabszolgavadászlatot azt remélve, hogy a saharaiak is befejezik a kalózkodást, de a busás jövedelemmel kecsegtető engedély nélküli expedíciók még 1593-ig folytatódtak.⁹⁸ A kieső jövedelmeket valahogy pótolni kellett, erre úgy tűnt, jó megoldást biztosított a nyugat-szaharai partok mentén a halászat.⁹⁹ Ezért a spanyolok több megállapodást is kötöttek a partvidék törzseivel, akik bizonyos fizetségért biztosították a szabad halászatot, és nem támadták meg a parti halszártó telepeket.¹⁰⁰ 1727-ben a marokkói szultánnal aláírták a marrakesi szerződést, ám a helyi

⁸⁵ Igaz, L.: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara. p. 81.

⁸⁶ Futó, J.: Afrika. p. 9.: Afrika, p. 112

⁸⁷ Norris, H. T.: The Arab Conquest of the Western Sahara. p. 163-164

⁸⁸ Wiedner, D. L.: A History of Africa South of The Sahara. pp. 32-34.

⁸⁹ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 9.

⁹⁰ Hodges, T.; The Roots of a Desert War. pp. 7-8.

⁹¹ Norris, H. T.: The Arab Conquest of the Western Sahara. pp. 244-246.

⁹² Besenyő, J.: Colonisation of Western Sahara. Études Sur La Région Méditerranéenne 2011, pp. 97-117.

⁹³ Crowley, Roger: Hódítók Hogyan kovácsolta össze Portugália a történelem első tengeri világbirodalmát p. 27.

⁹⁴ Wiedner, D. L.: A History of Africa South of The Sahara. p. 39.

⁹⁵ Norris, H. T.: The Arab Conquest of the Western Sahara. p. 27.

⁹⁶ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 21.

⁹⁷ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. pp. 54-55.

⁹⁸ Mercer, J.: Spanish Sahara. pp. 84-90.

⁹⁹ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 9.

¹⁰⁰ Igaz, L.: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara. p. 82.

törzsek kalózkodását nem tudták megfékezni, amit az 1767. május 28-i – később többször módosított – újabb halászati szerződés is bizonyít.¹⁰¹ Madrid a kalózkodás felszámolásáért, illetve a Kanári-szigetek védelmének biztosítása érdekében döntött a nyugat-szaharai partvidék elfoglalásáról. A spanyol vezetés 1884 decemberében bejelentette a Cap-Blanc és Cap Bojador közötti terület megszállását, amit egyetlen, az afrikai gyarmatokkal rendelkező európai hatalom sem ellenzett. Afrikában ekkor Ceuta, Melilla, a Kanári-szigetek és az Egyenlítői Guinea - Fernando Poo / Bioko-sziget és Rio Muni - tartoztak spanyol fennhatóság alá. A spanyolok 1860-ban szerezték meg Ifnit - korábban Santa Cruz de Mar Pequena néven már birtokolták - és Dél-Marokkó egy részét.¹⁰² Spanyolország az észak-afrikai gyarmatosítást olyan lehetőségnek tekintette, amely biztosítja nagyhatalmiságának újrapozicionálását, ezért a spanyol uralkodó igyekezett a Berliini Konferencián résztvevő országokkal elfogadtatni új gyarmatainak létét. Ugyanakkor a nyugat-szaharai partvidék elfoglalásával szerette volna megvédelmezni a Kanári-szigeteket az arra vágyó franciáktól és a britektől is. Végül a spanyol gyarmatosító törekvéseket az 1885. február 26-i berlini nagyhatalmi konferencia elfogadta, bár a határok véglegesítése csak 1912-ben fejeződött be,¹⁰³ ezt pedig 1954-ben egy újabb szerződéssel erősítették meg. Az újonnan elfoglalt területek szomszédságában Franciaország igyekezett terjeszkedni, ezért a két gyarmatosító ország nem csak abban állapodott meg, hogy a régióban egymással nem harcolnak, de a tevékenységüket több alkalommal is egyeztették. A diplomáciai együttműködést látványos francia terjeszkedés követte a Szaharában, míg Madrid térnyerése csak a tengerparti sávban volt eredményes, holott ezekre a területekre a marokkói uralkodó jogot formált. Ezt azonban a spanyolok arra hivatkozva utasították el, hogy az 1880-1934 közötti időszakban a marokkói államalakulat déli határai nem terjedtek túl a Draa-völgyén. A spanyol felfedező, Emilio Bonelli a Madridi Földrajzi Társaság tanácskozásán azt állította, hogy „a spanyolok által elfoglalt szaharai területek északon Agadirig, a Marokkói Birodalom határáig terjednek.”

1926-ban Antonio Jaen szintén a Draa folyót jelölte meg Marokkó és Nyugat-Szahara közötti határként. 1932-ben José Guillermo Sanchez az állította, hogy a szaharai törzsek ugyan tisztelik a marokkói szultánt, de csak, mint a próféta leszármazottját és nem mint a fölöttük hatalommal bíró uralkodót. Sanchez ugyancsak megerősítette Bonelli azon állítását, hogy a szaharai törzsek egyfajta „állati” függetlenségben éltek, központi vezetés nélkül.¹⁰⁴ A spanyolok hangsúlyozták a szaharai és marokkóiak közötti különbségeket, ellenséges viszonyukat. Állításaik nem támasztják alá azt, hogy az itteni törzsek a marokkói szultánok alattvalói lettek volna, bár akadtak, akik érdekeik miatt átmenetileg elismerték valamelyik uralkodó felsőbbbőségét. Közéjük tartozott a marokkói származású mauritániai vallási - katonai vezető, Ma El-Ajnin smarai sejk, aki a franciák észak-afrikai térnyerése miatt 1905-ben a marokkói uralkodó segítségét kérte. A sejk szerint a marokkói támogatás elősegíthette volna a törzsek egységét, amelyet a hitetlenek ellen meghirdetett közös szent háború - dzsihád - követett volna.¹⁰⁵ A marokkói uralkodó azonban ígérete ellenére megegyezett a franciákkal, erre válaszként a nomád törzsek megtámadták Marokkót. A sejk szaharai és mauritániai csapatai elfoglalták Marrakest, de 1910. június 23-án Fès városa mellett döntő vereséget szenvedtek Moinier tábornoktól.¹⁰⁶ A sejk halálát követően fiai, El-Hiba, Mohammed Laghdaf és Merebbi Rebbu Saguiat-el-Hamra területéről tovább folytatták a franciák elleni harcot.¹⁰⁷ Mivel a spanyolokat zavarta a nyugat-afrikai francia gyarmatbirodalom kialakítása, ezért nem léptek föl a szaharaiak ellen. A spanyolok tehetetlenségén felbőszült franciák viszont a lázadók üldözése ürügyén többször is behatoltak Saguiat-el-Hamra területére, sőt 1913-ban Mouret szenegáli lövész-, illetve kounta és oulad ghailan arab csendőregysége több, mint nyolcszáz kilométeres erőltetett menet után lerombolta a lázadók központját, Smarát is.¹⁰⁸

A spanyolok eközben megkezdték gyarmatuk pacifikálását. Az 1904-ben kinevezett spanyol kormányzó, Francisco Bens Argandona jó kapcsolatokat épített ki az oulad delim, az oulad bou sbaa és arousien törzsekkel. 1904-1925 között szinte élő legendává vált a sivatagi törzsek között, elnyerte

¹⁰¹ Mercer, J.: Spanish Sahara. pp. 95-96.

¹⁰² Relette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. pp. 54-55.

¹⁰³ Thompson, V.- Adloff, R.: The Western Saharans. pp. 104-105.

¹⁰⁴ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. pp. 24-25.

¹⁰⁵ Relette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 78-87

¹⁰⁶ Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 114

¹⁰⁷ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 99.

¹⁰⁸ Relette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 88.

katonái hűségét, és kölcsönös bizalmon alapuló viszonyt alakított ki a szaharáviakkal. Megtanulta a hasszanija nyelvjárást, gyakran egyedül látogatta meg a törzseket; Nasrani sejknek nevezték el. 1916. június 29-én alapította meg a konklavé második települését, Cabo Jubyt,¹⁰⁹ majd 1919. november 27-én elfoglalta a Cap Blanc-félszigeten La Guerra városát, ezzel ellensúlyozta a franciák által uralt Port Etienne kereskedelmi befolyását.¹¹⁰ A spanyol uralom alatt élő nomádok azonban továbbra is támadták a környező francia területet, ezért 1934-ben Párizs a nomádok elleni, akár spanyol területeken történő fellépéssel fenyegette meg Spanyolországot, sőt szükség esetén nem zárta ki a spanyol gyarmat megszállásának lehetőségét sem.¹¹¹ Végül a két gyarmatosító hatalom ismét megegyezett, és szerződésben rögzítették gyarmatpolitikájukat. Bár Spanyolország vállalta a sivatagi területek mielőbbi pacifikálását, megnövelte katonai jelenlétét, fellépett a különböző fegyveres szaharávi csoportok ellen, de nem olyan intenzitással, mint ahogy azt a franciák szerették volna. Ezért a franciák Maurice-Numa-Émile Trinquet ezredes vezetésével elfoglalták az egyébként a spanyolok érdekszférájához tartozó stratégiai helyzetű Tindouf városát,¹¹² és ezt hamarosan az algériai gyarmatukhoz csatolták.¹¹³ A két tűz közé került szaharávi törzsek ellenállása 1934-re kifulladt, már nem voltak képesek a francia területeken portyázni, a spanyol helyőrségeket pedig a saját jól felfogott érdekükben nem zaklatták.¹¹⁴ 1936-ra a spanyolok teljes egészében az uralmuk alá hajtották a nekik juttatott területet, ahová helyőrségeket telepítettek, majd a területet Spanyol-Szaharának nevezték el.¹¹⁵

A spanyol gyarmati uralom megszilárdulása - Spanyol-Szahara

A terület pacifikálása a vártnál nehezebben ment, mivel a helyi törzsek többször fellázadtak a spanyol uralom ellen.¹¹⁶ A legkomolyabb megmozdulás 1938-ban történt, de ezt a spanyol légió és a gyarmatosítók szolgálatában álló bennszülött egységek gyorsan leverték. A spanyol uralom csak a városokban volt szilárd, a törzsi területeket megerősített járőrökkel igyekeztek ellenőrizni. A polgárháború után a nomád csapatokat megerősítették, új egységeket is szerveztek, amelyek a reguláris hadsereg állományától függetlenül külön kormány megbízott irányítása alá tartoztak.¹¹⁷ Feladatuk a határok és a törzsi területek ellenőrzése, értesülések gyűjtése és szolgáltatása, rendőri, karhatalmi tevékenység és a szaharáviak féken tartása volt. A polgárháború során Franco alakulataiban több szaharávi szolgált, bár a történészek többnyire csak a marokkóiakat említik.¹¹⁸ 1934 után Spanyol-Szahara börtönként és katonai kiképző terepként szolgált a jelentős afrikai tapasztalattal bíró spanyol hadsereg számára, főleg Marokkó függetlenné válása után. 1931 és 1936 között három nagyobb hullámban érkeztek ide politikai száműzöttek, akiket a hadsereg büntető zászlóaljába küldtek. Erre az időre tehető Cabo Juby - Tarfaya - fénykora, ahol kettős hasznosítású katonai és polgári repülőtér működött, amit a spanyolok és franciák közösen építettek és használtak,¹¹⁹ sőt a franciák ide telepítették a Casablanca és Dakar között működő polgári légi postaszolgálatukat is, amit 1927-28 között Antoine de Saint-Exupéry vezetett.

¹⁰⁹ A települést - miután Bens elhagyta Nyugat-Szaharát - a kormányzó iránti tisztelet megnyilvánulásaként elnevezték Villa Bensnek.

¹¹⁰ Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 118.

¹¹¹ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. p. 19.

¹¹² Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 68. Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 32.

¹¹³ Tindouf a mai napig kényes kérdés Marokkó és Algéria között, hiszen korábban az Spanyol-Szahara része volt, amit Marokkó történelmi jogaira hivatkozva magának követel. A települést egészen 1952-ig a marokkói Agadir városából igazgatták a franciák, sőt a város ellenőrzését nem algériai katonák, hanem francia zsoldban álló marokkóiak biztosították. Az 1960-as évekig az ott szolgáló hivatalnokok és katonák zsoldját is marokkói pénzben fizették. Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 17, valamint Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 116.

¹¹⁴ Cabot Briggs, L.: Tribes of the Sahara. p. 236.

¹¹⁵ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara.p. 8.

¹¹⁶ Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. p. 12.

¹¹⁷ Abott, P.: Colonial Armies in Africa 1850-1918. p. 205.

¹¹⁸ Bowen, W. H.: Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order. p. 23.

¹¹⁹ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? pp. 187-188.

A szaharáviak ekkorra már beletörődtek a spanyol uralomba, így a gyarmatosítók megkezdték a terület közigazgatási átszervezését.¹²⁰ Ekkor még nem tudtak a foszfát- és vasérc lelőhelyekről, a halászattól minimális bevétel származott, így a gyarmat csak veszteséget termelt.¹²¹ 1938-ban a spanyolok az óceántól 30 km-re a Saguiat-el-Hamra völgyben megalapították El-Aaiun városát, amely hamarosan a gyarmat új közigazgatási központjává vált.¹²² A fejlődést azonban a települések, Smara, La Guerra, Dakhla és néhány kisebb katonai erőd - Techla és Zoug - kis lélekszáma korlátozta.¹²³ A spanyolok ugyan megerősítették katonai jelenlétüket, ellenőrizték a stratégiai utakat, de meghagyták a nomád törzsek szabadságát, akik cserébe elfogadták uralmukat.

A területet a II. világháború nem érintette, bár a német hadvezetés Spanyol-Szaharát az esetleges afrikai műveletek logisztikai utánpótlásához szükséges területi bázisának tekintette.¹²⁴ A viszonylag nyugodt helyzetet 1946-ban Ifni és Nyugat-Szahara egyesítése - Spanyol Nyugat-Afrika - változtatta meg, amely feszültségeket generált, mivel egyre többen próbáltak szabadulni a spanyolok uralma alól.¹²⁵ Az 1950-es évek elején a helyiek a marokkói felszabadító hadsereget támogatták, akik ezért segítséget ígértek a függetlenségi harcukhoz.¹²⁶ Ezt az ígéretüket részben be is tartották, mivel Marokkó 1956-os függetlenné válása után a marokkói egységek segítséget nyújtottak a Spanyol-Szahara területén állomásozó spanyol csapatok ellen küzdő szaharáviaknak.¹²⁷

Eközben 1947-ben Manuel Alia Medina geológus az Uad Bou Craa környékén felfedezte azt a hatalmas kiterjedésű foszfátmezőt, ami miatt a terület felértékelődött a gyarmatosítók számára,¹²⁸ ugyanis a közel 85%-os tisztaságú, értékes foszfát kitermelését a spanyolok egyetlen más nemzetnek sem kívánták, nem akarták átengedni. A felfedezés fordulóponttá jelentett Nyugat-Szahara történelmében. 1962-ben a spanyol Nemzeti Ipari Intézet alapította Szaharai Nemzeti Bányászati Társaság megkezdte a bánya működtetését,¹²⁹ amelyet a FOCBUCRAA társaság üzemeltetett. Ekkor épült a világon a leghosszabb, 98 kilométeres szállítószalag, amely a kitermelt foszfátot a sivatagon keresztül juttatta el az Atlanti-óceáni kikötőbe. 1975-ben a 2706 alkalmazottból 954 szaharávi volt. A bánya termelékenysége azonban csak Nyugat-Szahara marokkói megszállását követően növekedett. A marokkóiak akkor még jó kapcsolatokat ápolására törekedtek a spanyolokkal, mivel időt akartak nyerni az újjá alakult államuk belső rendjének megszilárdítására.¹³⁰ De az értékes, ásványkincsekben gazdag szaharai területek és a partmenti spanyol városok felkeltették a függetlenné vált állam vezetőinek figyelmét. Ezért Hasszán koronaherceg, a marokkói királyi hadsereg vezérkari főnöke, a későbbi uralkodó támogatta a spanyol gyarmatot támadó irreguláris egységeket,¹³¹ amelyek 1956-ban gerillaháborút indítottak Észak-Marokkóban a spanyolok ellen. A térségben más csoportok is tevékenykedtek önállóan, és esetenként erőiket egyesítve intéztek támadásokat a spanyolok ellen. A spanyol katonai hírszerzés tudott arról, hogy a Szaharai Felszabadítási Hadsereget Marokkóból irányítják, de ekkor még nem volt képes hatékony fellépésre a spanyol helyőrségeket zaklató gerillák ellen. Végül a tengerparti sávra kiszorult spanyolok 1958. február 10-én a franciákkal közös műveletet indítottak¹³² a szaharáviak ellen, majd gyorsan és brutálisan felszámolták azok ellenállását.¹³³ Marokkó nem mert beavatkozni a konfliktusba, de nagy meglepetésére a semlegességért cserébe megkapta a szaharai terület északi sávjához tartozó, a főleg szaharáviak által lakott Tarfaya körzetét, amit 1958. április 1-jén a cintrai egyezmény is jóváhagyott.¹³⁴

¹²⁰ Bank, A.- van Heur, B.: *Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks: evidence from Northern Africa*. p. 600.

¹²¹ McLean, V.- Adloff, T.R.: *The Western Saharans. Background to Conflict*. pp. 119-120.

¹²² Jensen, E.: *Western Sahara, Anatomy of a Stalemate*. p. 25.

¹²³ Damis, J.: *Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute*. p. 11.

¹²⁴ Sík, E.: *Fekete-Afrika története. II. kötet*, p. 142.

¹²⁵ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: *Historical Dictionary of Western Sahara*. pp. 23-24.

¹²⁶ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. pp. 75-76.

¹²⁷ Lawles, R.- Monahan, L.: *War and Refuges. The Western Sahara Conflict*. p. 34.

¹²⁸ Mercer, J.: *Spanish Sahara*. p. 184 és San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*. pp. 50-51.

¹²⁹ Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony?* p. 70.

¹³⁰ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution*. pp. 100-101.

¹³¹ Chopra, J.: *Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority*. p. 166.

¹³² San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*. pp. 69-70.

¹³³ Mercer, J.: *Spanish Sahara*. p. 223.

¹³⁴ Barrenada, I.: *Western Sahara and Southern Moroccan Shrawis: National identity and mobilisation*, p. 278. In: Ojeda-García, R - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: *Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation*.

Az összezapások során több száz szaharávi veszítette életét, az állatállomány jelentős része elpusztult, a gerillák pedig a környező országok területére menekültek. Az 1957-58-as események már megmutatták Rabat Nyugat-Szaharával kapcsolatos „pragmatikus” politikai magatartását. A szaharáviakban a marokkóiak a spanyol gyarmat destabilizálásának hasznos eszközét látták, katonai képességeiket erodáló vereségükben pedig lehetőséget láttak. A spanyol-francia offenzívát követően az Agadíriba visszavonuló gerillákat a marokkói hadsereg lefegyverezte, majd letartóztatta őket.¹³⁵ Mindez előre jelezte a szaharáviaknak, hogy a korábban Nyugat-Szaharához tartozó Tarfaya-körzetet megszerző Marokkót és a terület felett fennhatóságot gyakorló Spanyolországot nem a szaharáviak, hanem csak saját érdekeik vezérlik.¹³⁶

A hadjáratot követő időszak újabb gazdasági fellendülésének alapja Spanyol-Szahara jogi helyzetének rendezése volt, ezért a terület 1958. január 10-én a Kanári-szigetekkel azonos jogállású közigazgatási egység, azaz spanyol provincia lett.¹³⁷ Ez a gyarmatokon szolgálók számának növekedése mellett a terület egyfajta vámmentes övezetté válását jelentette, ahova a Kanári-szigetektől korlátozás nélkül lehetett különböző termékeket behozni. Ezt kihasználva számos helyi lakos kereskedett Spanyolországból és a Kanári-szigetektől származó árukkal - dohány, rádió stb., amelyekkel a környező államokat is ellátták. Ez a réteg hamarosan a gyarmat új elitjévé vált. A könnyű pénzkereset miatt sok szaharávi felhagyott a nomád életmóddal és a városokba - El-Aaiun, Villa Cisneros, Aoussard, Smara, és La Guerra - települt be. Sokukat alkalmazta a hadsereg, a helyi karhatalom és a gyarmati adminisztráció, később pedig a foszfátbányák.¹³⁸ Az „urbanizációs” folyamatot segítette az 1960-as években többször jelentkező szárazság is. A túltelepítés, az elmaradó csapadék az állatállomány pusztulását okozta, a nomád életmód alapjai megsemmisültek, így szaharáviak nagy tömegei kényszerültek a városokba költözni.¹³⁹ Ez a tendencia a marokkói megszállás után pedig még tovább erősödött. A spanyolok új közigazgatási rendszert vezettek be, ahol a hozzájuk lojális szaharávi vezetők jól fizetett tisztségekhez juthattak, míg az uralmukat megkérdőjelező vezetőket marginalizálták. A spanyolok ekkor még úgy gondolták, hogy ezzel és a demokrácia látszatával képesek lesznek Spanyol-Szahara megtartására. Azonban 1945 után változások következtek be a gyarmattartó országok politikájában, és az 1955. áprilisi bandungi konferencia hatására ezek az államok sorra megadták az önrendelkezési jogot volt gyarmataiknak.¹⁴⁰ A gyarmatok felszámolását és önállóvá válását támogatta az ENSZ 1514. számú határozata, a „Gyarmati Deklaráció” is.¹⁴¹ Elfogadása a volt gyarmattartó államok részéről komoly lépést jelentett a gyarmati rendszer felszámolásában, így a következő tíz évben Afrika politikai térképe szinte teljesen átalakult. 1962-ben már a Spanyol-Szaharával szomszédos Marokkó, Algéria és Mauritánia is függetlenné vált, 1965-ben pedig már 38 önálló állam létezett az afrikai földrészen. Ezért, illetve a fokozódó diplomáciai nyomásra a spanyol vezetőkben felmerült az önrendelkezési jogok megadásának lehetősége.

¹³⁵ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 70-71

¹³⁶ Besenyő, J.: Western-Sahara under the Spanish empire – AARMS, Volume 9, Issue 2. 2010, pp. 195-215

¹³⁷ A spanyolok a gyarmati közigazgatásuk központosítása érdekében az 1958. január 10-én kiadott elnöki rendelettel Spanyol-Szahara, Ifni valamint a Tarfaya-körzet egyesítésével létrehozták Spanyol Nyugat-Afrikát, amely azonban hamarosan elvesztette Tarfaya-körzetet a Cintrai Egyezmény megkötésekor. Később a spanyolok Ifnit is átadták Marokkónak, így csak a számukra legértékesebb Spanyol-Szahara maradt a kezükben, amelynek a közigazgatását az 1961 áprilisában elfogadott törvény szabályozta.

¹³⁸ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. pp. 48-49.

¹³⁹ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 52.

¹⁴⁰ Sík, E.: Fekete Afrika története. III. kötet, pp. 164-167.

¹⁴¹ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, Adopted by General Assembly resolution 1514 (XV) of 14. December 1960

A szaharávik függetlenségi törekvései

Az 1960-as évek elejére felértékelődött Nyugat-Szahara területén a foszfát mellett a spanyolok más fontos ásványkincset is találtak, ezért számukra a terület megtartása egyre fontosabbá vált. A nomádok egy részének letelepedésével párhuzamosan egy lassú kivándorlási folyamat indult meg. 1967-ben a helyi törzsek megalakították politikai szervezetüket, a Szaharai Felszabadítási Mozgalmat,¹⁴² amelynek az első vezetője Mohamed Sidi Ibrahim Bassiri lett, aki maga köré gyűjtötte a függetlenségi párti fiatalokat és megkezdte a spanyolok elleni szervezkedést.¹⁴³ 1970 márciusára a szervezet már majdnem 5000 taggal rendelkezett, emiatt a tevékenységükre a spanyol katonai elhárítás is felfigyelt.¹⁴⁴ Bassiriék célja a függetlenség békés megteremtése volt, és e szándékukról 1970 júniusában nyílt levélben tájékoztatták a spanyol kormányzót, valamint arról is, hogy azt tárgyalásokkal kívánják elérni.¹⁴⁵ A spanyolok azonban a szervezet felszámolását tervezték, erre pedig jó alkalmat teremtett a szaharávik 1970. június 17-én tartott tüntetéssorozata, amit fegyveres erőszakkal oszlattak fel, és amelynek „eredménye” több, mint tizenkét halott és több száz sebesült volt.¹⁴⁶ A mozgalom több tagját bebörtönözték vagy a Kanári-szigetekre deportálták, Bassiri pedig a letartóztatása után eltűnt. A helybeliek jelentős része ekkor már támogatta egy fegyveres felkelés tervét¹⁴⁷ illetve az 1973. május 10-én létrehozott Polisario Frontot, amelynek célja Nyugat-Szahara felszabadítása volt. A szervezet első vezetője El Váli Musztafa Szajed volt,¹⁴⁸ akinek a vezetésével a Polisario Front az első akcióját május 20-án hajtotta végre, amikor megtámadták az El-Khanga-i spanyol katonai ellenőrző pontot.¹⁴⁹ Ezt követően kisebb katonai állomáshelyek, valamint a foszfátbányák elleni támadások következtek. Válaszul a spanyol hadsereg 1974 márciusában megindította a „Barrido” műveletet, amelyben a Policia Territorial és a Tropas Nomadas egységei mellett harci helikoptereket is bevetettek. Bár jelentős veszteséget okoztak a Polisario Frontnak, azok tovább folytatták a gyarmatosítók elleni küzdelmet, amelyben egyre több szaharávi támogatta őket. Az erősebbé váló szervezet vezetői végül már a spanyolok kivonulását és egy független szaharávi állam létrehozását követelték. Ekkor a spanyolok a szaharávi szervezetet megpróbálták terrorista csoportként feltüntetni a nemzetközi közösség szemében, az ENSZ 1975 májusában kiküldött vizsgálóbizottsága azonban megállapította, hogy a Polisario Front felszabadítási és nem terror-szervezetként működik.¹⁵⁰ Közben Marokkó is létrehozta azokat a csoportokat - Szaharai Felszabadítási Front, Felszabadítás és Egység Front és a MOREHOB -, amelyek a spanyolok kiűzését és a terület Marokkóhoz való csatlakozását követelték, ezek azonban az őslakosok körében nem rendelkeztek számottevő támogatással.¹⁵¹ A függetlenedési törekvések ellenére a spanyolok nem kívánták csak úgy elhagyni a számukra egyre értékesebbé váló gyarmatukat. 1974-ben törzsi vezetőkből és a Dzsemma tagjaiból létrehozták a Kali Hena Ould Rashid vezette Szaharai Nemzeti Egységpártot - PUNS - amelynek az anyagi háttérét a spanyol titkosszolgálat biztosította.¹⁵² A párt tizennégy pontos programjában megfogalmazta az önrendelkezési jog megvalósítását, a szomszédos államok területi követeléseinek elutasítását, de csak a spanyolokkal együttműködve, a fegyveres harc lehetőségét kizárva. Tevékenységének célja a hagyományos társadalom, kultúra és vallás megőrzése volt, képviselői és vezetői a sejkek, a tehetős rétegek és az idősebb nemzedék tagjai közül kerültek ki. Habár 1975-ben a Dzsemma

¹⁴² Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. pp. 113-114. Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 103.

¹⁴³ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 153-155.

¹⁴⁴ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. pp. 75-77.

¹⁴⁵ A szervezet számolt a fegyveres harc lehetőségével, de azt csak egyfajta nyomásgyakorlásként kívánták alkalmazni a spanyolok tárgyalásztalhoz való kényszerítéséhez. 1970 márciusától kezdődően a Tropas Nomadas és a Policia Territorial több tagja is fegyvereket és lőszert kezdett kicsempészni a fegyverraktárakból, amelyeket a mozgalom aktivistáinak adtak át, illetve egy részét kiszáradt kutakba rejtették el.

¹⁴⁶ Price, D. L.: The Western Sahara. p.13.

¹⁴⁷ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? pp. 169-170.

¹⁴⁸ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 158-159.

¹⁴⁹ Price, D. L.: Morocco and the Sahara: Conflict and Development. pp. 5-6.

¹⁵⁰ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 9.

¹⁵¹ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 112, 201-202 és Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 300-303.

¹⁵² San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. pp. 94-95.

tagjainak több, mint 60%-át a Nemzeti Egységpárt jelölte, valódi társadalmi bázissal nem rendelkezett. Ezt bizonyította az 1975. május 12-én Nyugat-Szaharába küldött ENSZ vizsgálóbizottság jelentése is, amely szerint a lakosság nagy része a Polisario Frontot támogatta. Ezt bizonyította még az is, hogy a spanyol kivonulást követően a szervezet megszűnt.¹⁵³

1973. szeptember 21-én Franco bejelentette a saharáviaknak adandó területi autonómiát, valamint a fokozatosan bevezetett önrendelkezési jog biztosítását.¹⁵⁴ Válaszként a marokkói diplomácia offenzívát indított Rabat nyugat-szaharai területekkel kapcsolatos történelmi jogainak igazolására, és a terület megszerzésére törekedett, amiben Franciaország is támogatta. 1974. július 4-én a spanyolok nyilvánosságra hozták Nyugat-Szahara autonómiájának tervezetét, amit a marokkói uralkodó, II. Hasszán elutasított, és jelezte, hogy a korábbiakkal ellentétben csupán egy Marokkóhoz való csatlakozást megerősítő népszavazás eredményét ismeri el. Ennek érdekében nem vetette el a katonai beavatkozás lehetőségét sem, és rövid időn belül jelentős csapatösszevonást hajtott végre a nyugat-szaharai határ mentén.¹⁵⁵ A király a terület esetleges megszerzésének legitimitását az ún. „Nagy-Marokkó” néven elhíresült eszmefuttatásból vezette le,¹⁵⁶ amelyet Allal el-Fassi - az Istiqlal párt vezetője - használt Marokkó függetlenné válásának napján.¹⁵⁷ Szerinte a marokkóiak teljes szabadságát biztosító geopolitikai percepció szükségszerűen az Almoravida Birodalom helyreállítását jelenti. 1956. március 27-én egy gyűlésen már a területi entitás kiterjesztésének igényét fogalmazta meg, amely alapján a Tindouf és Atar közötti saharai térség, valamint az algériai területek egy része is Marokkót illeti.¹⁵⁸ A befolyásolható tömegek elhitték a víziók megvalósulásának esélyét. Növekvő befolyása hatására El-Fassi a párt által működtetett „Al-Alam” napilapban írott cikkében már a teljes algériai Szahara, Mauritánia és Mali északi területeit is ősi marokkói földként említette.¹⁵⁹ A marokkói vezetés eleinte nem foglalkozott a megalapozatlan teóriával, de a központi hatalom bármely politikai erő társadalmi mozgósítóképességét kihívásnak tekintette, ezért 1958. február 25-én V. Mohammed a M'hamid oázisban bejelentette a nyugat-szaharai területek visszaszerzésének igényét, amely lehetővé teszi a szétszakadt családok egyesítését is.¹⁶⁰ Ezután az uralkodó határmódosítási követelésekkel lépett fel a spanyol kormánnyal szemben, és a Nagy-Marokkóval kapcsolatos igények megvalósítására létrehozta a Saharai és Határügyi Igazgatóságot, habár a dekolonizációs folyamatok miatt a követelések jelentős részét fel kellett adnia.¹⁶¹ Az Algériával szembeni területi követelések alapját az képezte, hogy az Alavita uralkodók nem fogadták el a korábbi gyarmati határokat, mivel azokat a franciák csak a XIX-XX. században hozták létre, illetve a francia térképek pontatlanok voltak; a gyarmatosítók bátorították az algériai kolónia és a marokkói protektorátus szembenállását. Az első határszerződést 1845-ben kötötték - Lalla Marnia megállapodás - amelyet 1901-1902 között újabb megállapodások követtek Franciaország és Marokkó között. Az Algériának kedvező megállapodásokat azonban a marokkóiak máig nem elfogadták el, és II. Hasszán 1961-es trónra lépését követően a két állam kapcsolata kiéleződött. A helyzet Tindouf marokkói megszállásával 1963 szeptemberében eszkalálódott, amelyből határháború robbant ki. Az Egyiptom által támogatott algériai ellentámadás ugyan Figu városáig jutott, de hamarosan patthelyzet alakult ki a szembenálló felek között. Az Afrikai Egység Szervezetének (AESZ) Maliban tartott októberi értekezletén az etióp uralkodó, Hailé Szelasszié közvetítésével tárgyalások kezdődtek, amely végül a felek megegyezésével zárult. Habár a marokkói király magát nyilvánította a háború győztesének, a „homokháború”-t¹⁶² lezáró rendezést követően Rabat már csak Nyugat-Szaharával kapcsolatos terüle-

¹⁵³ Besenyő, J.: Western Sahara. p. 67.

¹⁵⁴ Bank, A.- van Heur, B.: Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks: evidence from Northern Africa. p. 606.

¹⁵⁵ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 167-181.

¹⁵⁶ Campos-Serrano, A. - Rodríguez-Esteban, J. A.: Imagined territories and histories in conflict during the struggles for Western Sahara, 1956–1979, *Journal of Historical Geography*, 55 (2017), pp.45 – 48.

¹⁵⁷ Zartman, W. I.: The Sahara: bridge or barrier? pp. 42-43. Laugel, M.G.: Sons of the Clouds. p. 173.

¹⁵⁸ Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. pp. 38-41.

¹⁵⁹ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. p. 25.

¹⁶⁰ Zartman, W. I.: The Sahara: bridge or barrier? p. 46.

¹⁶¹ Az Észak-Malival kapcsolatos területi igények feladása az 1960 szeptemberében a Casablancai Csoport létrehozásával állt összefüggésben, amelybe Mali is belépett. Mauritánia szuverenitásának 1960-os nemzetközi elismerése miatt a területi követelés okafogyottá vált. Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 33., 36. Zartman, W. I.: The Sahara: bridge or barrier? pp. 51-57.

¹⁶² Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. p. 58.

ti igényeit tarthatta fenn,¹⁶³ mivel belpolitikai okok miatt nem adhatta fel Spanyol-Szahara megszerzésére vonatkozó terveit. Már csak azért sem, mert nem csak több politikai csoportosulás, de a hadsereg vezetői is el akarták mozdítani a trónjáról. A katonai vezetés által szervezett sikertelen merényletek után II. Hasszán az osztályrészadalmi feszültség levezetésére az „ősi marokkói területek” visszaszerzésének kérdését használta fel.¹⁶⁴

A spanyolok 1974. augusztus 21-én az ENSZ főtitkárának küldött jegyzékben jelezték az önrendelkezésről szóló népszavazás lebonyolítása iránti készségüket, amelyet mind Marokkó, mind pedig a Nyugat-Szahara szintén igényt formáló Mauritánia ellenzett. Utóbbi számára Spanyol-Szahara egyfajta status quot biztosított, mivel a spanyol csapatok jelenléte visszatartotta a marokkóiakat a mauritániai területek esetleges bekebelezésétől.¹⁶⁵ Ezért, bár hivatalosan jogot formáltak a saharai területekre, a háttérben jó diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat ápoltak Madriddal,¹⁶⁶ valamint titkos szövetségre törekedtek Algériával.¹⁶⁷ Azonban Ould Daddah elnök önálló politikája csak 1974 októberéig, a Nyugat-Szahara felosztásáról szóló titkos államközi megállapodásig tartott.¹⁶⁸ Algéria elnöke, Boumedien 1975 nyarától támogatta a Polisariot, amelyet júniusban felszabadítási mozgalomként ismert el. Marokkó szerint Algírt gazdasági érdekei vezették, szerették volna Atlanti-óceáni kijáratot, amely lehetővé tette volna egy mélytengeri halászflootta létrehozását, és a Tindouf környékén lévő vasércbányák gazdasági előnyöket biztosító kiaknázását.¹⁶⁹ Ezt azonban Algéria mindig is tagadta, és amikor a marokkóiak által javasolt 2001-es autonómia-tervezet javasolta Tindouf és a nyugat-szaharai partvidék közötti folyosó létrehozását, azt azonnal visszautasította.¹⁷⁰ Algéria elsősorban elvi okokból - a két ország közötti határvita, illetve a köztük lévő versengés miatt, amelynek tétje a Maghreb feletti uralom megszerzése - támogatja a Polisario Frontot és minden más, olyan térségi kezdeményezést, amely gyengítheti Rabat befolyását.¹⁷¹

Az ENSZ korai tevékenysége a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan

A marokkói, mauritániai követelések elismerése és Nyugat-Szahara önrendelkezési jogának semmibevétele egyértelműen ellentétes volt az ENSZ közgyűlés által 1960. december 14-én elfogadott 1514. (XV.) számú határozatával, a gyarmati deklarációval.¹⁷² A spanyolok 1961-ben Nyugat-Szaharát Spanyolország tengerentúli tartományának nyilvánították,¹⁷³ és április 19-én létrehozták a gyarmati tanácsot, amely hivatalosan a lakosság érdekeit képviselte, ám a szervezet a spanyol befolyás fenntartásában volt érdekelt.¹⁷⁴ 1961-ben az ENSZ létrehozta a dekolonizációs bizottságot, amely 1963 szeptemberétől rendszeresen napirendre tűzte a nyugat-szaharai kérdést,¹⁷⁵ majd 1964. október 16-án közzétett első határozatában felszólította Spanyolországot, hogy érvényesítse a saharai területeken az önrendelkezés jogát.¹⁷⁶ A javaslatot Marokkó támogatta, de az Afrikai Egység Szervezetében a közös történelmi múltra hivatkozva a hozzá történő csatlakozás előnyeit hangsúlyozta. Ezért az ekkor még a

¹⁶³ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 7

¹⁶⁴ Az 1971. júliusi sikertelen merényletet követően 10 magas rangú tisztet kivégeztek, közel ezer politikust és katonát bebörtönöztek. Az 1972. szeptemberi puccskísérletben a védelmi miniszter, Mohammed Oufkir tábornok is érintett volt. Ezt követően a légierő 200 főtisztjét és tisztjét ítelték el, 11 tábornokot 1973 januárjában kivégeztek. Az 1973-as király elleni sikertelen merénylet után 16 politikust és katonát végeztek ki, százakat tárgyalás nélkül bebörtönöztek. Kamil, L.: Fueling the Fire. US policy and the Western Sahara conflict. p. 38. Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 39.

¹⁶⁵ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. p. 43.

¹⁶⁶ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 8.

¹⁶⁷ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 11.

¹⁶⁸ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 184.

¹⁶⁹ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 36. Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 34-38. Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 114.

¹⁷⁰ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 42.

¹⁷¹ Larramendi, M. H.: Doomed regionalism in a redrawn Maghreb? The changing shape of the rivalry between Algeria and Morocco in the post-2011 era, The Journal of North African Studies, 2018, pp. 2-3

¹⁷² Solá-Martín, A.: Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking. p. 369.

¹⁷³ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 134.

¹⁷⁴ Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 88-89.

¹⁷⁵ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 170.

¹⁷⁶ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 9.

független nyugat-szaharai állam létrehozását támogató Mauritánia többször is szembekerült a marokkói diplomácia képviselőivel.¹⁷⁷

Az ENSZ Közgyűlés 1965-ös, 2072. (XX.) számú határozatában felszólította a spanyol kormányt, tegyen meg mindent Ifni, valamint Spanyol-Szahara függetlenségének biztosításáért,¹⁷⁸ amelyet a közgyűlés 1966. december 20-án a 2229. (XXI.) számú határozatában megismételt.¹⁷⁹ Spanyolország és Portugália nem fogadta el a határozatot, így a szervezet egy évvel később ismét megerősítette a saharáviak önrendelkezési jogát, és meghatározta egy népszavazás kiírását. A Madridot *támogató sejkék 1966. március 21-én egy, az ENSZ-hez intézett jegyzékben kinyilatkoztatták, hogy továbbra is a Spanyol Királyság része kívánnak maradni, egyben elutasították bármely szomszédos állam fennhatóságát.*¹⁸⁰ Ezután a spanyolok egy 1967. május 11-én kiadott rendelettel létrehozták a Dzsemma nevű törzsi tanácsot, amellyel a spanyol befolyást szerették volna a területen fenntartani,¹⁸¹ ennek ellenére a Világszervezet 1967 és 1973 között hat alkalommal megismételte korábbi határozatát az önrendelkezés jogáról és a népszavazás kiírásáról.¹⁸² Ezek közül az 1972. december 14-én hozott határozatra hivatkozott a Polisario Front a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrehozásáról kiadott 1976. május 20-i memorandumában. Ez a határozat megerősítette az ENSZ különleges felelősségét a népszavazás megszervezésében, hangsúlyozta „a függetlenséghez való elidegeníthetetlen joga” kifejezést is.¹⁸³

A spanyol hatóságok a lakosság nomád életmódjára hivatkozva éveken keresztül halogatták a választások kiírását, és ez Marokkónak és Mauritániának kedvezett.¹⁸⁴ Az 1974. júliusi új nyugat-szaharai alkotmány jelentősen kibővítette a Dzsemma hatáskörét, másfél hónap elteltével Madrid bejelentette a népszavazás 1975 első felében történő lebonyolítását.¹⁸⁵ Ezután végrehajtották a szavazásra jogosultak összeírását. A saharáviakat származásuk, földrajzi elhelyezkedésük, a társadalomban betöltött szerepük alapján osztották csoportokba. A törzseket betűkódokkal különböztették meg A-tól G-ig: reguibat sarg (A), reguibat sahel (B), izarguien (C), ait lahsen (D), arousien (E), oulad delim (F) és oulad tidrarin (G). A fennmaradó több, mint 103 törzset területi alapon sorolták be:¹⁸⁶

- eredetileg a Draa folyótól északra élők, akiknek leszármazottaik saharai területekre vándoroltak(H) betűvel jelezve
- a zuaia és a chorfa eredetű törzsek: (I) betűvel jelezve
- a Szahara déli részéből - Mauritánia, Niger stb. - származó, az Atlanti-óceán partvidékén élő törzsek (J) betűvel jelezve

A törzsek kisebb alkotórészei - altörzsek, családi szerveződésű csoportok - törzsi jelük mellett további kéttagú számjegyet kaptak, viszont így több kis létszámú csoportot is azonos nyilvántartási számon adminisztráltak. Például a H61 kódon tizenhét törzset.¹⁸⁷ A H, I és J betűvel jelölt csoportok további kéttagú számmal bővültek, de ezeket csak az altörzsekre alkalmazták.

¹⁷⁷ 1961-ben az akkor még csak trónörökös II. Hasszán Mauritánia katonai megszállását tervezte, amiről a mauritániaiak is tudomást szereztek, így érthető módon Nyugat-Szaharát ütköző államként szerették volna maguk és Marokkó között tudni.

¹⁷⁸ A/RES/2072 (XX) Question of Ifni and Spanish Sahara, 16. December 1965.

¹⁷⁹ A/RES/2229 (XXI) Question of Ifni and Spanish Sahara, 20. December 1966.

¹⁸⁰ Mercer, J.: Spanish Sahara. p. 235.

¹⁸¹ Ohaegbulam, F. U.: Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict. p. 89.

¹⁸² Clough, N.: Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future. p. 5.

¹⁸³ A/RES/2983 (XXVII) Question of Spanish Sahara, 14. December 1972.

¹⁸⁴ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 49

¹⁸⁵ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? p. 19

¹⁸⁶ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict. p. 528.

¹⁸⁷ Mullen, C.A.: Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996. p. 238.

A népszámlálás eredményei az A-G betűvel jelzett törzseknél:

Törzs neve/kódja	Adminisztratív egységek	Lélekszám
A - reguibat sarg	4 altörzs, 26 csoport	19 625
B - reguibat sahel	7 altörzs, 39 csoport	18 374
C - izarguien	2 altörzs, 10 csoport	7984
D - ait lahsen	3 altörzs, 13 csoport	3540
E - arousien	2 altörzs, 9 csoport	2858
F - oulad delim	5 altörzs, 20 csoport	5382
G - oulad tidrarin	15 csoport	4842
Összesen		63 120

A népszámlálás eredményei a H-J betűvel jelzett törzseknél:

Törzs neve/kódja	Adminisztratív egységek	Lélekszám
H - északi törzsek	29 törzs	3374
I - chorfá és zuaia	6 törzs	4632
J - partmenti törzsek	68 törzs	2362
Összesen		10 363

Az 1974-ben hivatalosan nyilvántartott 73 497 fő¹⁸⁸ közül nem mindenki tartozott a szaharáviak közé, ezért további három kategóriát különböztettek meg.

Spanyol-Szahara nem szaharávi népessége 1974-ben:

Megnevezés	Lélekszám
spanyolok	20 156
szövetségesek	548
ideiglenesen a területen tartózkodók	857
Összesen	21 561

Forrás: Besenyő J.: Western Sahara, pp. 75-78.

A népszámlálás végeredménye 95 058 fő volt,¹⁸⁹ a spanyolokat (Z) betűvel jelölték, és később mint szavazásra nem jogosultak szerepeltek az ENSZ által elfogadott listán. A szövetségesek kódja származási országukat jelezte, mint pl. MAU, ALG, MAR, GUI, MAL, SEN (Mauritánia, Algéria, Marokkó, Guinea, Mali valamint Szenegál). Ezeknek a csoportoknak tagjai szerepeltek az 1974-es összeírásban, de az ENSZ által készített listára már nem kerültek fel. Részvételüket a szavazáson abban az esetben tekintették törvényesnek, ha valamelyik sejk a saját törzséhez tartózkodóként ismerte el. Az ideiglenesen Spanyol-Szahara területén tartózkodó, zömmel szaharávi származásúakat az ENSZ teljes szavazati joggal bíró személyként, (K) betűs kóddal vette nyilvántartásba.¹⁹⁰

Az 1974-es adatokat többen vitatták, Marokkó pedig azt állította, hogy az 1957-58 során Dél-Marokkóba menekült szaharáviak ezrei nem kerültek nyilvántartásba. Ezt az 1955-1974 között több alkalommal népszámlálást végző spanyolok visszautasították.¹⁹¹ Mert bár a gyarmat lakossága 1955-1957 között 30%-kal csökkent, ezt követően viszont csaknem megduplázódott, tehát a menekültek nagy

¹⁸⁸ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 34.

¹⁸⁹ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugess. The Western Sahara Conflict.pp. 37-38.

¹⁹⁰ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <https://www.usip.org/sites/default/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2019.04.17.)

¹⁹¹ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. pp. 191-192.

része visszatért Nyugat-Szaharába. Ebben az időszakban a szárazság és a spanyol gyarmati vezetés nyomására a nomádok többsége a városokba költözött, ami elősegítette a nyilvántartásukat, ellenőrzésüket. Ezért vádolták a marokkóiak a spanyolokat, hogy csak a városokban és azok közvetlen környezetében élő szaharáviakat vették nyilvántartásba, míg a nomádok nagy részét nem.¹⁹² A spanyolok szerint 1975-ben csupán 3-4000 szaharávi élt Dél-Marokkóban, további 4-5000 Mauritániában, létszámuk nem haladhatta meg a 9000 főt. Rabat úgy vélte, 30-35 000, korábban spanyol-szaharai szaharávi élhetett fennhatósága alatt. Az ENSZ népszámlálás adatai a spanyol állításokat erősítették meg. A népszámlálás után El-Aaiun kormányzója összehívta a Dzsemmát a népszavazással kapcsolatos teendők megvitatására. Mivel a területet a spanyolokat támogatta,¹⁹³ a marokkói uralkodó a Hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult és kijelentette, hogy nem gátolja a nyugat-szaharai kérdést vizsgáló ENSZ-küldöttség munkáját. Ezért az 1974. december 13-i határozatával a világszervezet döntött a népszavazás elhalasztásáról, egy vizsgálóbizottság kiküldéséről Nyugat-Szaharába, valamint a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről.¹⁹⁴ A küldöttség 1975. május 8. és június 9. között látogatott el Nyugat-Szaharába, Madridba, valamint a környező államok fővárosaiba, ahol a diplomataik meggyőződtek arról, hogy a szaharáviak jelentős része saját, független államot szeretne.¹⁹⁵ Közben a szaharáviak függetlenségéért küzdő Polisario Front tevékenysége tovább erősödött, és egyre több támadást hajtottak végre a spanyolok ellen.¹⁹⁶ A spanyolok már csak ezért sem tudták eltitkolni a bizottság előtt a valós helyzetet, hogy a helyiek sem gyarmatként, sem tengerentúli megyeként nem akarnak a Spanyol Királysághoz tartozni. A látottak alapján a bizottságban egységesen az a vélemény alakult ki, hogy a terület önrendelkezési jogát biztosítani kell.¹⁹⁷ Az átmeneti időszakkal kapcsolatosan a bizottság elnöke és a Polisario vezetője, El-Váli Musztafa Szajed május 29-i találkozójukon egyezett meg.¹⁹⁸ Eszerint a spanyolok előbb a közigazgatást egy „nemzeti” tanácsra ruházzák át, majd csapataikat fokozatosan kivonva átengedik a területi ellenőrzés jogát a Polisario Frontnak. A folyamatot az ENSZ felügyelte volna, egy időre védnökséget vállalva Nyugat-Szahara felett. Mivel a helyiek egységesen utasították el a marokkói és a mauritániai területi követeléseket is, a bizottság azt javasolta, hogy önállóan dönthessenek sorsukról. A világszervezet már csak a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalására várt.

A Hágai Nemzetközi Bíróság döntése Nyugat-Szaharával kapcsolatban

Mivel Marokkónak nem kedvezett a vizsgálóbizottság jelentése, az uralkodó a Hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult a nyugat-szaharai területek „visszacsatolásának” ügyében, közben megpróbálta a Marokkóhoz való csatlakozásra bírni a szaharáviaikat, illetve számolva az esetleges katonai beavatkozás lehetőségével, csapatösszevonásokat hajtottak végre a határ mellett.¹⁹⁹ Eközben a spanyolok titkos tárgyalásokat kezdtek Algírban a hatalom átadásáról, javaslatot tettek a PUNS, a Dzsemma és a Polisario egyesítésére.²⁰⁰ A szervezetek közötti bizalmatlanság miatt ez végül nem valósult meg, de a tárgyalások idejére a Polisario felfüggesztette a spanyolok elleni támadásokat.²⁰¹ A szaharaiak felajánlották, hogy Spanyolország húsz éven keresztül térítésmentesen folytathatja a foszfátbányák kitermelését, megtarthatja halászati jogainak jelentős részét. Válaszként Madrid félhivatalosan elismerte a szervezetet. Az együttműködés végleg megpecsételte a PUNS sorsát, amely október 10-én a Dzsemma és a spanyol parlamentben képviseleti megbízással bíró szaharávi képviselők előtt hivatalosan is csatlakozott a Polisariohoz.²⁰²

¹⁹² San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 63.

¹⁹³ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 167-171.

¹⁹⁴ A/RES/3292 (XXIX) Question of Spanish Sahara, 13. December 1974.

¹⁹⁵ Mercer, J.: Spanish Sahara. pp. 242-243.

¹⁹⁶ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 105.

¹⁹⁷ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 457-458.

¹⁹⁸ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 200.

¹⁹⁹ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 203.

²⁰⁰ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? p. 132.

²⁰¹ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 98.

²⁰² Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 201-207.

A Polisario Front megpróbálta Mauritánia támogatását is megszerezni, ezért Mokhtar Ould Dadah számára felajánlotta a két területi entitás egyesítésével létrehozott szövetségi állam irányítását.²⁰³ A mauritániai elnök azonban országa gyenge katonai képességei miatt, illetve, mert biztos volt abban, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság Rabat területi igényeit támogatja, inkább a marokkóiakkal működött együtt.²⁰⁴ A bírósági döntés előtt a marokkói-mauritániai diplomaták -Algériát kivéve- a környező államokkal elfogadtatták, hogy Nyugat-Szahara az év végére visszatér a marokkói „anyaországához.” Az ekkor még mindenáron diplomáciai megoldást kereső spanyolok október 1-jén bejelentették az ENSZ képviselőinek, hogy 1976 első felében kívánják megszervezni a referendumot, de ezzel a javaslattal érdemben már senki sem foglalkozott. A Nemzetközi Bírósághoz benyújtandó kérdésekről 1974 decemberében szavaztak az ENSZ-tagállamok, ahol Spanyolország javaslata - a terület foglaljon állást a dekolonizáció és az önrendelkezés kérdésében is - ellenére a bizottság 81 szavazattal, 43 tartózkodással, ellenszavazat nélkül a marokkói-mauritániai elképzeléseket fogadta el. Az ENSZ az alábbi kérdésben kérte a bíróság állásfoglalását:²⁰⁵

- Gazdátlan terület volt-e Nyugat-Szahara a gyarmatosításkor?
- Milyen jogi kapcsolatok fűzték Nyugat-Szaharát Marokkóhoz és Mauritániához?

A Hágai Nemzetközi Bíróság bekérte a vizsgálatokhoz szükséges iratokat. 1975. június 25-én megkezdte a tárgyalást, majd pedig 1975. október 16-án nyilvánosságra hozta álláspontját,²⁰⁶ miszerint a marokkói bizonyítékok nem voltak elégségesek arra, hogy bizonyítsák a marokkói fennhatóságot Nyugat-Szahara felett.²⁰⁷ A bíróság lehetőségként elfogadta, hogy a marokkói uralom kiterjedhetett Nyugat-Szahara vagy Dél-Marokkó néhány nomád törzsére a határ közelében élő kaidok révén,²⁰⁸ de a nemzetközi szerződések a bíróság szerint nem bizonyították Marokkó Nyugat-Szaharára vonatkozó területi fennhatóságának nemzetközi elismerését a spanyol gyarmatosítás időpontjában. A bíróság Mauritánia keresetét is elutasította, mivel az erős központi hatalom hiányában nem gyakorolható fennhatóságot Nyugat-Szahara felett. A bíróság véleménye szerint ha történelmi jogok illették volna is meg a két országot, területi követeléssel akkor sem élhettek volna, mivel a modern nemzetközi jog elsőbbséget biztosított a saharávi nép önrendelkezésének. A bíróság kétszer szavazott a döntéssel kapcsolatban, és végül ugyanarra a következtetésre jutottak, mint az ENSZ által kiküldött bizottság, hogy az őslakosoknak joga van döntenek arról, hogy saját országot kívánják-e létrehozni, vagy csatlakozni akarnak Marokkóhoz vagy Mauritániához. Ezek után Spanyolország kijelentette, hogy tudomásul veszi és elfogadja a határozatot. Mauritánia szerint a bíróság megerősítette jogos követeléseit a saharai területekre. Marokkó csak az ítélet első részét fogadta el, amely a kaidok és néhány saharai nomád törzs közötti esetleges kapcsolatot megállapítja. Az iszlám törvények szerint ez pedig a szuverenitást fejezi ki, azaz a népszavazásra nincs szükség, így Nyugat-Szahara beolvasható a királyságba.²⁰⁹

Az uralkodó a bírósági döntés napján bejelentette, hogy 350 000 fős békés menetet indít Nyugat-Szahara felé.²¹⁰ Erre reagálva a spanyol ENSZ-nagykövet, Jaime de Piniés levelet írt a Biztonsági Tanácsnak, amelyben azzal vádolta a marokkói királyt, hogy a „Zöld Menettel” komolyan veszélyezteti a nemzetközi békét és biztonságot. A Biztonsági Tanács felhívta a marokkói felet, hogy ne tartsa

²⁰³ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. p. 43.

²⁰⁴ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 153.

²⁰⁵ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco. p. 151.

²⁰⁶ International Court of Justice Reports of Judgments, Advisory opinions and orders Western Sahara advisory opinion of 16 October 1975, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/61/061-19751016-ADV-01-00-EN.pdf> (letöltés ideje: 2019.04.17.)

²⁰⁷ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. pp. 11-12.

²⁰⁸ Marokkó számára ez a hivatkozási alap Nyugat-Szahara elfoglalására, noha egyetlen nemzetközi szervezet sem ismerte el ezen jogát. Weiner, J. B.: The Green March in Historical Perspective. p. 23.

²⁰⁹ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 172.

²¹⁰ Besenyő, J.: A Nyugat-Szaharai konfliktus - az önállósodási küzdelem kezdete, a Nemzetközi Bíróság döntése és a Zöld Menet, <http://real.mtak.hu/83786/1/besenyo.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.17.)

meg a tervezett menetet, majd október 22-én elfogadta a 377. számú határozatot, és felkérte a szervezet főtitkárát, hogy kezdjen megbeszélést Marokkóval és Spanyolországgal.²¹¹ Spanyolország a Marokkóval folytatott közvetlen tárgyalásokon elérte a menet megkezdésének novemberre halasztását. Alfred Atherton amerikai külügyminiszterhelyettes Marrakesben találkozott II. Hasszánnal, ezután arra a következtetésre jutott, hogy a két ország közös egyezsége alapján a „Zöld Menet” csak szimbolikus jellegű lesz, Spanyol-Szahara nem kap függetlenséget.²¹² Október végére azonban úgy tűnt, hogy ezt az egyezséget Algéria ellenállása meghiúsítja, így folytatódott a menet szervezése. 1974 októberének végére több, mint 600 000 marokkói iratkozott fel a részvételre.²¹³ Madrid azonnal kérte a Biztonsági Tanács összehívását, hogy megakadályozza a tervezett beavatkozást, az ENSZ azonban érdemi lépéseket nem tudott tenni.²¹⁴ A Polisario Front, a PUNS és a Dzsemma is azt követelték, hogy a spanyolok akár katonai erővel is akadályozzák meg a menetet, amely összefogást alakított ki az itt élő spanyolok és a saharáviak között.²¹⁵ Azonban az elbátortalanodott spanyol vezetés a Világszervezet közvetítésével tárgyalásokat kezdett a marokkóiakkal. Felmerült, hogy Nyugat-Szaharát ENSZ-védnökség alá helyezik a terület jövőjéről tartandó népszavazásig, de ez a megoldás nem felelt meg Marokkónak,²¹⁶ és az ENSZ határozatlanságára építve november 5-én a király rádióbeszédében bejelentette a menet elindítását. 1975. november 5-én a Világszervezet közleményben ítélte el a menet megtartását, kérte azonnali visszavonását Nyugat-Szahara területéről, illetve a konfliktusban érintett feleket együttműködésre szólította fel a korábbi ENSZ határozatok alapján.²¹⁷ II. Hasszán közölte, hogy folytatják a menetet, amíg Madrid nem hajlandó kétoldalú megbeszéléseket kezdeni a terület jövőjéről. A békemenetnek álcázott agresszió résztvevői november 6-án átlépték a határt és 12 km-re behatoltak Spanyol-Szahara területére.²¹⁸ Az ENSZ BT ismét felszólította II. Hasszánt a menet leállítására, majd a válasz elmaradását követően elfogadta a 380. sz. határozatot.²¹⁹ A kemény fogalmazás ellenére a világszervezet semmit sem tett, pedig már mintegy 40 000-en táboroztak a sivatagban, akiket újabb tízezrek követtek.²²⁰ Egyes politikai elemzők szerint a menetet előre megszervezték, hiszen néhány nap leforgása alatt lehetetlen lett volna annak logisztikai ellátása, mozgatása. A menetelők tizede állami alkalmazott volt, a teljes ellátást és biztosítást a hadsereg valamint a csendőrség végezte.²²¹ A hivatalos álláspont szerint az akciót az emberek spontán felháborodása, illetve a hagyományosan Marokkó részét képező saharai területek és lakóik iránti aggodás váltotta ki. A király mesterien kényszerítette meghátrálásra a katonailag jóval erősebb Spanyolországot, egyben elnémította ellenzékét és a hadsereg elégedetlenebb főtisztjeit, a menet ellen felszólaló politikusokat pedig elhallgattatták.²²² Ezek után a teljes marokkói társadalom felsorakozott a király mögé, aki a nyugat-szaharai kérdéssel hosszú időre tematizálta az országa bel- és külpolitikáját.²²³

A terület spanyol lakossága, illetve az ott szolgáló katonák szerint Madrid cserbenhagyta őket, miközben a hadsereg vezetésének nagy része is ellenezte Spanyol-Szahara átadását.²²⁴ Azonban az új spanyol uralkodót a marokkói vezetőkkel jó kapcsolatot ápoló spanyol politikusok meggyőzték arról, hogy Spanyolország nem viselné el Marokkó és más arab államok gazdasági bojkottját, egy esetleges spanyol-marokkói háború pedig veszélyeztetné a Marokkóban élő spanyol közösséget. Ezzel egyidőben a

²¹¹ S/RES/377, The situation concerning Western Sahara, 22. October 1975.

²¹² Egyes források szerint Franco és II. Hasszán az 1960-as évek elején egy titkos megállapodást kötöttek, amelyben a caudillo vállalta, hogy Ifni és Nyugat-Szahara dekolonizációját a spanyolok úgy fogják végrehajtani, hogy az Marokkónak kedvezzen. Mivel a spanyolok képtelenek voltak a Dzsemmán és a Saharai Nemzeti Egységpárton keresztül kontrol alatt tartani a területet, illetve mint független erő megjelent a Polisario, amely nem volt hajlandó elfogadni a Marokkóhoz való csatlakozást, megromlott a marokkóiakkal való jó kapcsolatuk és ez vezetett az október-novemberben kialakult válsághelyzethez.

²¹³ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 9.

²¹⁴ Jensen, E.: Western Sahara: Anatomy of a Stalemate. p. 169.

²¹⁵ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 211.

²¹⁶ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 173.

²¹⁷ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 222.

²¹⁸ Weiner, J. B.: The Green March in Historical Perspective. p. 29.

²¹⁹ S/RES/380, Resolution 380, 6. November 1975.

²²⁰ Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. p. 91.

²²¹ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 213.

²²² Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 40.

²²³ Weiner, J. B.: The Green March in Historical Perspective. p. 27.

²²⁴ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 9.

marokkóiak jelezték, ha Madrid a szaharaiak függetlenségét támogatná, azonnal visszakövetelnék Ceutát és Melillát, és katonai erő alkalmazásától sem riadnának vissza. A spanyol katonai vezetők szerint a spanyol hadsereg azonban megosztottsága és akkori állapota miatt képtelen lett volna egy esetleges háború eredményes megvívására. Ezzel azonban nem mindenki értett egyet. A nyugat-szaharai területekért felelő Federico Gomez de Salazar tábornok és helyettese, Luis Rodríguez de Viguri y Gil ezredes szerint Spanyolország megtarthatta volna nyugat-szaharai befolyását, ha kiegyezik a Polisario Fronttal. Egy 1978-ban adott interjújában a tábornok sérelmezte, hogy a Madridi Szerződés aláírását megelőző megbeszélésekbe őt nem vonták be annak ellenére, hogy ő már kormány támogatásával tárgyalásokat kezdett a Polisario Front vezetőivel a terület békés átadásáról.²²⁵ A spanyolok több gesztust tettek a szervezet felé, amely ezeket spanyol foglyok elengedésével és a támadások felfüggesztésével „hálált meg.”²²⁶ A tábornok szerint támadás esetén a marokkói csapatokat negyvennyolc órán belül megsemmisíthették volna. A spanyol tisztikar nagy része - főleg az Afrikában szolgáltak - sokáig neheztelt az uralkodóra és a politikai vezetésre, és Nyugat-Szahara átadását az ország megalázásaként élték meg.²²⁷

1975. október 29-én Ahmed Laraki marokkói külügyminiszter titkos tárgyalásokat kezdeményezett, és megállapodott Carro Martineztel a szaharai területeken egy 10 km-es demilitarizált sáv kialakításáról a menetben résztvevők jelképes bevonulásához, akik negyvennyolc órán belül elhagyják azt, így a konfliktust a felek presztízsvesztése nélkül megoldhatták volna. Larakihoz később csatlakozott a menet logisztikai biztosítását irányító²²⁸ Ahmed Dlimi ezredes, illetve Hamdi Ould Mouknass mauritániai külügyminiszter és több marokkói és mauritániai diplomata. A tárgyalások utolsó fázisában a marokkói király 1975. november 9-én elrendelte a célját elérő 350 000 menetelő hazatérését.²²⁹ Két nappal később bejelentették a madridi hármass egyezmény aláírását, amelyben Nyugat-Szaharát felosztották Marokkó és Mauritánia között, a spanyolok pedig bejelentették végleges kivonulásukat.²³⁰ A megállapodás garantálta az ibériai állam gazdasági érdekeltségeit, beleértve a halászati jogokat Nyugat-Szahara partjainál és a foszfát kitermelés 35%-ának megtartását.²³¹

A tárgyalások alatt El-Aaiunban spanyol csapatok megkezdték a fegyverek begyűjtését, a függetlenséget követelő szaharaiak őrizetbe vételét, a szolgálatukban álló helyi katonákat pedig azonnal elbocsátották. A terület kormányzója több, az őslakosokat hátrányosan érintő rendelkezést is hozott, például megtiltotta az üzemanyagotöltő állomásoknak, hogy a helyi lakosoknak üzemanyagot adjanak el. A spanyol katonai vezetés megkezdte a civil lakosság kivonási műveletének, a Golondrina tervnek a kidolgozását, megerősítette a foszfátbányák, a fontosabb épületek védelmét és kiürítette a sivatagi helyőrségeket.²³² November 8-ig több, mint 12 000 polgári lakost telepítettek át tengeri és légi úton a Kanári-szigetekre, így a Madridi Egyezmény megkötésekor már csak a hadsereg és a hivatalnoki kar tagjai tartózkodtak Nyugat-Szaharában. A megállapodásban foglaltaknak megfelelően Madrid jogilag senkinek sem adta át a terület adminisztratív irányítását,²³³ ezért a területet megszálló erők a Dzsemma együttműködésével ideiglenes közigazgatást működtettek volna. Azonban az egyezmény legitimitását sem az őslakosok, sem pedig a Világszervezet nem ismerte el.²³⁴ Ennek ellenére II. Hasszán bejelentette a nyugat-szaharai kérdés lezárását és Ahmed Bensouda kormányzói kinevezését. A marokkói király

²²⁵ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. p. 215.

Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: *Historical Dictionary of Western Sahara*. pp. 184-186.

²²⁶ Saxena, S. C.: *Western Sahara. No alternative to armed struggle*. p. 84.

²²⁷ A spanyol katonák egy része annyira nem értett egyet Nyugat-Szahara átadásával, hogy merényletet készítettek elő azok ellen a magasrangú marokkói katonák és politikusok ellen, akik a közigazgatás átvételére érkeztek, és El-Aaiunban a Hotel Paradorban szálltak meg. A „Voladura” műveletben résztvevők bombát helyeztek el a szállodában - ami, ha felrobban - valószínűleg megváltoztatta volna az eseményeket. A merényletet 1975. november 20-án néhány perccel a kitűzött időpont előtt függesztették fel, miután a résztvevők tudomására jutott Franco halálhíre.

²²⁸ Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: *Historical Dictionary of Western Sahara*. pp. 119-121.

²²⁹ Price, D. L.: *The Western Sahara*. p. 22.

²³⁰ Damis, J.: *Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute*. pp. 65-68.

²³¹ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 6.

²³² Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. pp. 217-218.

²³³ A Spanyol Akadémia álláspontja szerint mivel a Madridi Egyezményt sosem közölte le a „Boletín Oficial del Estado”, amelyben a spanyol törvények kötelező jelleggel hivatalosan megjelennek, – megfelel a Magyar Közlönynek – és csak azt követően lép életbe. Ezért az csak egy szándéknyilatkozatként értelmezhető a spanyol jogrend alapján.

²³⁴ San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*. p. 106.

nem tartott a Polisario Fronttól, mivel azt alkalmatlannak tartotta a mintegy 60 000 szaharái összefogására, a szervezet „gerincét biztosító”, korábban a spanyol hadseregben szolgáló kb. 2500 katona, valamint rendőr erejét pedig elégtelennek tartotta a marokkói-mauritániai erőkkel szemben.²³⁵ Az őslakosok katonai képességével kapcsolatosan mások is kételyeket fogalmaztak meg,²³⁶ ám figyelmen kívül hagyták a szaharáiak tradicionális katonai készségeit, hely - és terepismerét, valamint azt, hogy azok a sivatagi lehetőségeket mesterien kihasználták a marokkói csapatok ellen. Az elemzők a marokkói hadsereg felkészültségét, technikai felszereltségét sokkal többre értékelték, hiszen nem csak a franciák elleni felszabadító harcokban „edződtek,” de az ENSZ-erők keretében szolgáltak Kongóban (1960-61), részt vettek az Algéria elleni határháborúban (1963), illetve harcoltak Szíriában is az 1973-as jom kipur háború idején, ezért mindenki az ő győzelmüket várta.

1975. november közepén kezdődött a marokkói hadsereg bevonulása Nyugat-Szaharába, ezzel egyidőben a spanyolok bejelentették, hogy néhány hónapon belül megszüntetik a polgári közigazgatást. Azonban november 28-án Guelatában a Dzsemma - bár a hármas egyezmény a rendezésben fontos szerepet szántak neki - feloszlatta magát.²³⁷ A tanács 102 tagjából 67 csatlakozott a Polisario Fronthoz, majd létrehozták a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanácsot, és bejelentették, hogy a szaharávik törvényes képviselője a Polisario Front.²³⁸ A kialakult helyzetet bonyolította, hogy december 10-én az ENSZ egymásnak részben ellentmondó két határozatot fogadott el.²³⁹ A 3458/A jelzetű megerősítette a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogát, és kimondta Spanyolország és az ENSZ felelősségét a terület dekolonializálásában. Felszólította Madridot, hogy az ENSZ-küldöttség ajánlásainak, a Hágai Nemzetközi Bíróság döntésének megfelelően kezdjen párbeszédet az érintett felekkel, adja meg az őslakosoknak az önrendelkezés jogát. Hangsúlyozta az együttműködés jelentőségét, figyelmeztette a feleket, hogy tartózkodjanak az egyoldalú lépésektől. A folyamatot elvben az ENSZ felügyelte volna, ami azonban soha nem valósult meg. A határozatot 86 szavazattal, 41 tartózkodással, ellenszavazat nélkül hozták meg.²⁴⁰ A másik, a 3458/B határozat ellenben tudomásul vette a Madridi Egyezményt, és felszólította a feleket a szaharai nép akarátának tiszteletben tartására. Felkérte a főtítkárt, hogy jelölje ki a szervezetnek a választás lebonyolításában részt vevő képviselőjét. A javaslatot csupán 56 ország támogatta, 42 ellene szavazott, 34 pedig tartózkodott. A határozatok megszületésének idején azonban a marokkói csapatok a terület nagy részét már elfoglalták.

Nyugat-Szahara marokkói és mauritániai megszállása, a nyugat-szaharai háború

A terület egyes részeit a marokkói hadsereg már 1975. november végére megszállta.²⁴¹ A kivonuló spanyol egységekkel együttműködve két irányból kezdték meg a terület elfoglalását. A parton előrenyomuló egységek célja El-Aaiun és a Bou Craa foszfátbányáinak elfoglalása volt. Az első hivatalos jelentés szerint mintegy 100 kilométerre hatoltak be a nyugat-szaharai területekre, november 28-án elfoglalták Smarát.²⁴² Rövid időn belül 25 000 fős kontingens - a marokkói hadsereg harmada - tartózkodott a megszállt területeken. 15 000 katona a Saguiat-el-Hamra-i helyőrségekben - Farcíya, Jdiríya, Hawza, Smara -, 5000 fő El-Aaiunban, míg további 5000 Spanyol-Szahara déli határainál állomásozott. A marokkói inváziót a lakosság elvándorlása kísérte. A rabati amerikai nagykövetség egyik munkatársa így írt az eseményekről: „A városok polgári lakossága szinte teljesen eltűnt,” maga a nagykövet a megszállt

²³⁵ Dean, D. J.: *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict*. p. 41.

²³⁶ Az amerikai nagykövet jelentése szerint: „a Polisario csak kevés gerillával rendelkezik, akik nem képesek tartósan ellenállni a sokkal jobb marokkói csapatoknak, és a légi felderítés könnyen képes behatárolni a pozíciójukat”. Az International Institute for Strategic Studies állásfoglalása hasonló volt: „Egy gerillaháború a Spanyol-Szahara nyílt sivatagában szinte lehetetlen, mivel a védekező fél (marokkóiak) szinte teljesen képes kontrollálni a támadók mozgását.” Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. pp. 6-7.

²³⁷ Lawles, R.- Monahan, L.: *War and Refugees. The Western Sahara Conflict*. p. 114.

²³⁸ San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*. pp. 106-107.

²³⁹ Saxena, S. C.: *Western Sahara. No alternative to armed struggle*. pp. 98-100.

²⁴⁰ A/RES/3458 (XXX) A-B, *Question of Spanish Sahara*, 10. December 1975.

²⁴¹ Dean, D. J.: *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict*. p. 33.

²⁴² Lawles, R.- Monahan, L.: *War and Refugees. The Western Sahara Conflict*. p. 99.

El-Aaiun és Smara városokat „virtuális katonai táboroknak” nevezte.²⁴³ Előbbi település elfoglalása december 11-én történt, a mauritániai csapatok pedig La Guerrát és Techlát szállták meg. A nyugat-szaharaiak halogató-védelmi harcokat folytattak a polgári lakosság egyidejű kitelepítésével,²⁴⁴ de már egy kisebb egységük december 29-én megtámadta a mauritániai fővárostól kb. 400 km-re elhelyezkedő Zouérat bányavárost, de a település elfoglalása nem sikerült. A kisebb létszámú - 3000 katona, 2000 csendőr és néhány vadászgép - mauritániai hadsereg könnyebb célpontot jelentett a gerilla harcmodort alkalmazó szaharáviaknak,²⁴⁵ akik körülzárták a híres idegenlégiós erődöt, Ain-Ben-Tilit is. A megrémült mauritániai elnök, Ould Daddah ekkor a marokkói légierőtől kért támogatást, ám a felmentési kísérlet kudarcot vallott, sőt a mauritániai légierő egy Northrop F-5 típusú gépét a gerillák le is lőtték. Az erőd védői végül január 21-én megadták magukat.²⁴⁶ A Polisario Front csapatai ezt követően támadást intéztek Bir Moghrein és Inal városok ellen, ám azokat a mauritániai hadsereg összehangolt ellentámadása miatt nem tudták elfoglalni. Ezután Mauritánia francia segítséggel átszervezte haderejét, és ellentámadást indítva elfoglalták La Guerrat, majd megkezdték a Polisario Front, illetve a velük rokonszenvező civil lakosság elűzését a területről. Támadó egységeik a következő napon bevonultak Techlába, de Argoub városát csak kétheti ostrom után, január 11-én foglalták el menekülésre kényszerítve a szaharávi erőket,²⁴⁷ amelyek Nyugat-Szahara Mauritániával határos északi területeire húzódtak, ahonnan tovább menekültek Algériába.²⁴⁸ Az algériaiak nem csak menedéket adtak a szaharáviaknak, de fegyverrel, élelmiszerral, ivóvízzel és gyógyszerekkel is támogatták őket.²⁴⁹ 1976. január 27-én a marokkói egységek megtámadták a „humanitárius tevékenységet” végző algériai konvojt Amgalánál,²⁵⁰ akik súlyos vereséget szenvedtek, majd visszavonultak.²⁵¹ Az algériai katonai vezetés ellen-csapást követelt, az újabb algériai-marokkói háború kitörését azonban Bumedienn elnök fellépése megakadályozta. Ezután Algéria növelte a felkelőknek nyújtott támogatást - bár csapatait következetesen távol tartotta a konfliktustól²⁵² - így a megerősödött szaharáviak 1976. február 13-15. között a második amgalai csatában vereséget mértek a marokkói hadseregére. Ekkor keletkeztek az első repedések a marokkói-mauritániai szövetségben. Rabat ugyanis attól tartott, hogy szövetségese nem képes a kitűzött határidőre elfoglalni Villa Cisnerost, ezért csapatokat küldött és - a Madridi Egyezményben foglaltakkal ellentétesen-, helyőrséget telepített oda.²⁵³

Az erőviszonyok ugyan a szövetségeseinek kedveztek, bár a francia fegyverekkel felszerelt, francia kiképzők által irányított mauritániai csapatok harcértéke igen szerény volt.²⁵⁴ Velük szemben pár ezer - a líbiai és algériai hadseregtől származó kézifegyverekkel, aknavetőkkel, néhány páncélos valamint légelhárító rakétával rendelkező - szaharávi állt.²⁵⁵ A jelentős létszámfölény ellenére a megszálló csapatok a vártnál lassabban tudtak előre nyomulni, így a marokkói légierő február 22-től több alkalommal is bombázta a polgári lakosságot, hogy menekülésre kényszerítse őket. A katonailag hatástalan műveletet irányító Dlimi ezredes engedélyezte foszfor- és napalmbombák használatát is.²⁵⁶ Az áldozatok főleg gyerekek, nők és idősek voltak.²⁵⁷ A királyi csapatok spanyoloktól átvett módszereket is alkalmaztak - kutak megmérgezése,

²⁴³ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 113.

²⁴⁴ Durch, W. J.: *The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis*. p. 407

²⁴⁵ A szaharáviak igen pontos ismeretekkel rendelkeztek a mauritániai helyzetről, mivel több szaharávi származású vezetőjük – Ibrahim Hakim, Ahmed Baba Miske, aki korábban mauritániai diplomataként szolgált – Mauritániából származott, illetve az ott élő szaharáviak segítségére is számíthattak.

²⁴⁶ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. pp. 230-231.

²⁴⁷ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. p. 231.

²⁴⁸ Qasmiyeh, E. F.: *Protracted Sahrawi displacement - Challenges and opportunities beyond encampment, Forced Migration Policy Briefing 7*, Refugee Studies Centre, University of Oxford, 2011, p. 8.

²⁴⁹ Macqueen, N.: *United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960*. p. 237.

²⁵⁰ Az algériaiak főként a szaharávi menekültek szállítását végezték, de emellett logisztikai támogatást is nyújtottak a Polisario fegyvereseinek.

²⁵¹ Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara*. pp. 26-27.

²⁵² Dean, D. J.: *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict*. pp. 35-36.

²⁵³ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. p. 231.

²⁵⁴ Thompson, V.- Adloff, R.: *The Western Saharans*. p. 270.

²⁵⁵ Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb*. p. 59.

²⁵⁶ Jensen, E.: *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*. p. 29.

²⁵⁷ Mercer, J.: *The Sahrawis of Western Sahara*. pp. 10-11.

nyájak legéppuskázása, civilek kifosztása, megkínzása, esetenként kivégzése -, amelyek nyomán egyre több saharávi kényszerült elmenekülni a lakhelyéről.²⁵⁸ Kezdetben csak 9000 menekült élt a sivatagban, 1975 végén 70 000 fő,²⁵⁹ 1976 februárjában pedig már 100 000 fő - jórészt nők, gyerekek és öregek - tartózkodott algériai menekülttáborokban.²⁶⁰ A helyzet kritikussá vált, mivel a spanyolok az 1976. február 28-i határidő előtti kivonulásukkal teljesen sorsukra hagyták a helyieket, illetve az ENSZ menekültügyi szervezete a táborokban élőknek nem tudott azonnali segítséget nyújtani, ezért felhívásaiban kért segítséget.²⁶¹ Sajnos Algéria sem volt felkészülve a menekültek befogadására és ellátására, így a táborokban az egészségügyi helyzet rövid időn belül kritikussá vált.²⁶² A menekülttáborokban kitört járványok több, mint ezer kisgyermek halálát okozták, akiknek az eltemetése komoly nehézségeket okozott. A táborok szervezett ellátása csak 1977-re valósult meg a World Food Programme, illetve az UNHCR segítségével.²⁶³

A Világszervezet főtitkára, Kurt Waldheim a közgyűlés felhatalmazásával 1975 decemberében különmegbízottakat küldött a térség államaiba, hogy tárgyaljanak a korábban jóváhagyott ENSZ határozatok végrehajtásáról.²⁶⁴ A svéd Olaf Rydbeck február 7-én ellátogatott El-Aaiunba, Smarába és Dakhlába, ahol megdöbbenetette a marokkói, valamint a mauritániai csapatok tevékenysége. Jelentésében megállapította, hogy Nyugat-Szaharában a szabad népszavazást megtartani lehetetlen. A különmegbízott útja sikertelenül végződött, ezért Marokkó folytathatta a „nyugat-szaharai területek visszacsatolását az anyaországhoz.” Miután a Világszervezet kudarcot vallott a kérdés békés rendezésében, 1976 decemberében a 31/45 határozatával²⁶⁵ az Afrikai Egységsszervezetnek adta át a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos feladatokat, amely szándékát a következő három évben is megerősítette a 32/22 (1977),²⁶⁶ a 33/31 (1978)²⁶⁷ és a 34/37 (1979) számú határozatokkal.²⁶⁸ A spanyolok kivonulása után az AESZ át is vette a vezető szerepet a nemzetközi fórumokon. A szervezet azonban nem volt könnyű helyzetben, mivel Marokkó és Mauritánia Nyugat-Szahara katonai megszállásával megszegte az AESZ alapító okiratában lefektetett alapelveket. Ennek ellenére az afrikai regionális szervezet a következő években hatékonyabban tevékenykedett mint a Világszervezet, sőt 1976-1984 között megalapozták az ENSZ bekapcsolódását a rendezésbe, ami elvezetett az 1991-ben Marokkó és a Polisario között megkötött tűzszünethez is.

A megszállt területeken a marokkói hatóságok 1976. február 16-án összehívták a törzsi tanácsot, a Dzsemmát - a 102 főből 57 jelent meg, és azok sem mind támogatták a marokkói és mauritániai területi követeléseket -, és a megüresedett helyeket a Marokkóhoz hűségű képviselőkkel töltötték fel.²⁶⁹ A tanács ekkor hűségesküt tett II. Hasszának, de sem az ENSZ, sem a Polisario, sem a spanyolok nem ismerték el őket a saharávi törvényes képviselőjeként, mivel az eredeti tanács 1975 novemberében egyszer már feloszlatta magát.²⁷⁰ A spanyolok ekkor jegyzéket küldtek az ENSZ főtitkárának, és bejelentették a terület feladását. Válaszul 1976. február 27-én a Bir Lahlou település közelében működő menekülttáborban Ould Ziou, a Saharai Ideiglenes Nemzeti Tanács elnöke kikiáltotta a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság –a SZADK - létrejöttét.²⁷¹ Ezután El-Vali, a Polisario Front vezetője sajtótájékoztatót tartott, és bejelentette, hogy a saharai őslakosok az új állam létrehozásával kifejezték a füg-

²⁵⁸ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugess. The Western Sahara Conflict. pp. 50-151.

²⁵⁹ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 109.

²⁶⁰ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa: The Western Sahara Dispute, pp. 40-41.

²⁶¹ Besenyő, J.: The Occupation of Western Sahara by Morocco and Mauritania. Tradecraft Review, Periodical of the Scientific board of Military Security Office, 2010, Special Issue, pp. 76-93, http://real.mtak.hu/83785/1/2010_TR_Special_Issue.pdf (Letöltés ideje: 2019.04.17.)

²⁶² Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. pp. 113-114.

²⁶³ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 110.

²⁶⁴ Hodges, T.; The Roots of a Desert War. pp. 235- 237.

²⁶⁵ A/RES/31/45, Question of Western Sahara, 1. December 1976.

²⁶⁶ A/RES/32/22, Question of Western Sahara, 28. November 1977.

²⁶⁷ A/RES/33/31, Question of Western Sahara, 13. December 1978.

²⁶⁸ A/RES/34/37, Question of Western Sahara, 21. November 1979.

²⁶⁹ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugess. The Western Sahara Conflict.p. 114. és San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 107.

²⁷⁰ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 234 - 235.

²⁷¹ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara Dispute. pp. 43-44.

getlenség iránti óhajukat, és megkezdték a terület felszabadítását a gyarmati uralom alól. Kijelentette, hogy az új köztársaság létrehozása összhangban van az ENSZ és az AESZ alapokmányaival, törvényességéhez pedig kétség sem férhet. Jelezte, hogy minden eszközzel harcolnak az országukat megszálló marokkóiak ellen. Az AESZ 1976 elején tartott megbeszélésén az afrikai államok vezetői ugyan nem ismerték el a szaharáviak által létrehozott új államot független államként, de minden afrikai államnak biztosították azt a jogot, hogy kétoldalú kapcsolatot építsen ki azzal. A miniszterek tanácsának határozatában a Polisario Frontot - mint a szaharáviakat képviselő felszabadító szervezetet - feltétel nélküli támogatásukról biztosították. Addigra azonban Marokkó és Mauritánia teljes egészében megszállta Nyugat-Szaharát, majd 1976. április 14-én hivatalosan is aláírták a terület felosztásáról szóló szerződést.²⁷² Marokkó kapta meg a két legnagyobb várost, El-Aaiunt, Smarát valamint a foszfátbányákat, így korábbi területét megközelítőleg 35%-kal növelte.²⁷³ Mauritánia azonban Villa Cisneros és egy jó halászati adottságokkal rendelkező partszakasz kivételével csupán sivatagi területekhez jutott, így a szerződés egyértelműen Rabat számára kedvezett.²⁷⁴

Az új állam kikiáltása után az ENSZ főtitkára elküldte Olaf Rydbecket a lehetséges megegyezés elősegítésére, aki 1976. március 25-i nyilatkozatában ismertette azon célját, hogy kikérje a marokkói és a mauritániai kormányok véleményét az ENSZ közgyűlés 3458. számú határozatáról. A látogatás komoly ellenérzéseket váltott ki a marokkói közéletben. Március 31-i Tindouf környéki menekülttáborokban tett látogatását követően Ahmed Laraki, a marokkói külügyminiszter értesítette a főtitkárt, hogy külön megbízottja a továbbiakban nem jogosult küldetésének folytatására.²⁷⁵ A mauritániai kormány is jelezte, hogy a diplomata látogatása nem időszerű. Ezt követően a főtitkár tárgyalásokat kezdeményezett az érintett államok ENSZ nagyköveteivel, de azok szintén eredménytelenül zárultak. Ezt látva a Polisario Front újra kezdte a harcokat. A május 20-i offenzívaként ismert támadássorozat május 11-én csúcsozott ki, amikor a szaharávi gerillák összehangolt támadást indítottak El-Aaiun, Smara, Bou Craa, Bir Moghrein és Chinguetti ellen, illetve megrongálták a foszfát szállító szalagrendszert.²⁷⁶ A támadók azonban a győzelmüket nem tudták kiaknázni, mivel vezetőjük, El-Vali Musztafa Szajed is elesett a támadás során.²⁷⁷ Ezzel egyidejűleg az északi területen is hasonló támadásokat hajtottak végre Tan-Tan, Jdiriya és Guelta Zemmour városok ellen. Ekkora a szaharáviak már taktikát váltottak, és áttértek az általuk jobban ismert és nagyobb sikereket hozó gerilla hadviselésre.²⁷⁸ Mivel a dél-marokkói és a mauritániai területeken éltek velük rokonságban lévő törzsek, támadásaik során számíthattak a helyi lakosság egy részének támogatására is. A néhány száz fős egységeik így viszonylag könnyen mozoghattak nem csak a megszállt, de az ellenséges államok területein is. Ezért bár a marokkóiak a városokat és az erődöket szilárdan kézben tartották, az utánpótlási vonalaik állandó támadások alatt álltak. A Marokkói Királyságnál jelentősen gyengébb - belső gazdasági és etnikai feszültségekkel küszködő - Mauritánia által megszállt területeken a Polisario Front nagyobb aktivitást fejtett ki.²⁷⁹ Ekkorra ugyanis befejeződött az elmenekült polgári lakosság menekülttáborokban történő elhelyezése, így a szaharáviak megkezdhették a megszállók gazdasági intézményeinek rendszeres támadását. A szervezet a szaharai hagyományok szellemében kiképzettség és nehéz fegyverzet hiányában gerillaakciókat indított a mauritániaiak ellen. Land Roverekkel és könnyű kézfegyverekkel felszerelt egységeik váratlanul jelentek meg, majd a gyors támadások után nyomtalanul eltűntek.²⁸⁰ Mivel a mauritániai sivatag majd kétszer akkora, mint Franciaország, a helyi hatóságok rendelkezésére álló katonai és rendőrségi erők elégtelenek voltak a terület ellenőrzésére vagy akár a hatékony ellencsapásokra. A támadások lehetetlenné tették a Bou Craa-i foszfátbányákból kitermelt foszfát elszállítását, a mauritániai vasércbányákat a kikötővel összekötő vasútvonalat pedig folyamatosan megrongálták, így okozva súlyos gondokat, mivel az ország fő bevételi forrását a vasérc jelentette.²⁸¹ Ekkor a mauritániai politikai és katonai vezetés tagjai többször kriti-

²⁷² Glassner, M. I.: The United Nations at Work. p. 268.

²⁷³ Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. p. 60.

²⁷⁴ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 36.

²⁷⁵ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. p.109.

²⁷⁶ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 42.

²⁷⁷ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 11.

²⁷⁸ Price, D.L.: The Western Sahara. p. 33.

²⁷⁹ Clough, N.: Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future. p. 7.

²⁸⁰ Dean, D.J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 42. Thompson, V.- Adloff, R.: The Western Saharans. p. 253.

²⁸¹ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 243-244.

zálták a marokkói hadsereg egységeit, amelyek védelemre berendezkedve nem üldözték a visszavonuló szaharáviaikat, így a felbátorodott gerillák éppen a marokkóiak által megszállást területekről indítottak támadást Mauritánia ellen. A folyamatos támadások miatt felbőszült mauritániai vezetés az alig 10 000 fős mauritániai hadsereg létszámát 17 000 főre növelte, korszerű fegyvereket vásároltak,²⁸² illetve az újonnan felszerelt katonák kiképzését a francia segítséggel létrehozott Atar katonai kiképzőközpontban felgyorsították, de számottevő sikereket mégsem értek el.²⁸³

A szaharáviai nem csak fegyveresen küzdöttek a jogaikért. Algériai támogatással egy széleskörű diplomáciai kampányt indítottak, így a nyugat-szaharai államot 1977 első felére már 9 afrikai ország - Algéria, Angola, Benin, Burundi, Bissau-Guinea, Madagaszkár, Mozambik, Ruanda és Togo - ismerte el.²⁸⁴ A szaharáviai önmagukat független államnak tekintették, amelyet egy idegen hatalom törvénytelenül megszállt, és amelynek kormánya száműzetésben működik. A Polisario Front vezetői folyamatosan kihangsúlyozták, hogy a szaharávi menekültek csak biztonsági és humanitárius okokból élnek a menekülttáborokban, és a tűzszünet megkötése óta szabadon mozoghatnak a táborok és a „felszabadított területek” között.²⁸⁵ A szaharáviai a diplomáciai kampánnyal egyidejűleg erősítették katonai tevékenységüket is. Például 1977. május 9-én ismét megtámadták a mauritániai Zouératot, aminek következtében a vasércbánya berendezései olyan súlyos károkat szenvedtek, hogy egy időre a termelést is le kellett állítani, ez pedig súlyos következményekkel járt a mauritániai gazdaság eredményességére nézve. Mauritánia ekkor már csak a területén állomásozó marokkói segélycsapatok,²⁸⁶ valamint Szaúd-Arábia, Kuvait és az Egyesült Arab Emírátságok pénzügyi támogatásával volt képes folytatni a számára egyre nagyobb veszteségekkel járó háborút.²⁸⁷ Mindezek ellenére a szaharáviai sikeres támadást hajtottak végre a mauritániai főváros, Nouakchot ellen, ahonnan veszteségek nélkül vonultak vissza. A támadások miatt 200 fős francia katonai egység érkezett a főváros biztosítására, november végétől a dakari légi bázisról a „Lamantin-hadművelet” keretében Jaguár típusú harci gépeket irányítottak a nagyobb mauritániai települések védelmének megerősítésére.²⁸⁸ A kialakult mauritániai helyzet azért is aggasztotta a franciákat, mert korábbi gyarmatukat továbbra is katonai és gazdasági érdekszférájuk részének tekintették.²⁸⁹ Mivel a szaharávi gerillák több Mauritániában dolgozó francia bányászati szakembert is foglyul ejtettek, szabadon bocsátásuk érdekében a francia vezetés tárgyalásokat kezdett, és ezzel egyidejűleg csapatokat rendeltek Mauritániába a francia érdekek védelmére.²⁹⁰ A szenegáli Oukkam repülőterén állomásozó francia légierő egy részét készségbe helyezték, az 1300 fős francia szárazföldi egységet pedig 300 fővel megerősítették.²⁹¹ A gyorsreagálású erőkből álló egység Michael Forget tábornok vezetésével néhány napon belül 60 különleges művelti katonával áttelepült a mauritániai Atar városába. Az ouakami bázis vezetését Huret ezredes vette át, aki a „Lamantin hadművelet” logisztikai biztosításáért is felelt. Ezzel egyidejűleg a marokkóiak további 600 katonát küldtek a mauritániaiak által elfoglalt területekre,²⁹² ahol rövidesen 1200 marokkói katona tartózkodott, és ahova még további egységek érkeztek. 1978 januárjában már 2400 marokkói katona állomásozott Zouérat-Nouadhibou térségében, illetve 600 katona az akjoujti vasércbányánál és további 2800 fő Tiris el-Gharbia területén. Ezen felül a marokkói légierő F-5 típusú vadászgépeket telepített Nouadhibou repülőterére.²⁹³ A felbátorodott mauritániai vezetés ekkor újraindította a vasúti forgalmat Nouadhibou-Zouérat vonalon, azonban a szaharáviai megtámadták az első szállítmányt, a francia mozdonyvezetőt és a vonatot kísérő mauritániai katonákat foglyul ejtették. Párizs válaszul november 25-én további négy Jaguár harci repülőgépet küldött Mauri-

²⁸² Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara*. pp. 43-44.

²⁸³ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. p. 246.

²⁸⁴ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. pp. 307-308.

²⁸⁵ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 123.

²⁸⁶ Lawles, R.- Monahan, L.: *War and Refugees. The Western Sahara Conflict*. p. 101.

²⁸⁷ Damis, J.: *Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara Dispute*. p. 85.

²⁸⁸ Hodges, T.: *Historical Dictionary of Western Sahara*. pp. 151-152.

²⁸⁹ Saxena, S. C.: *Western Sahara. No alternative to armed struggle*. p. 137-139

²⁹⁰ Mercer, J.: *The Sahrawis of Western Sahara*. p. 13.

²⁹¹ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 12.

²⁹² Price, D. L.: *The Western Sahara*. p. 45.

²⁹³ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. pp. 251-253.

tániába,²⁹⁴ amelyeket több alkalommal is sikeresen vetettek be a szaharáviak ellen.²⁹⁵ Ezek után a Polisario Front felajánlotta a foglyul ejtett franciák szabadon engedését, ám a támadások folytatódtak, ezért a szaharáviak az ENSZ főtítkárral kezdtek tárgyalásokat, majd december 23-án feltételek nélkül szabadon bocsátották a franciákat.²⁹⁶ A francia vezetés végül a SZADK sajtókampánya, illetve több emberjogi szervezet tiltakozása miatt visszavonta csapatait, de más módon továbbra is segítette a mauritániai kormányt.²⁹⁷ A francia egységek kivonása után a gerillák azonnal felújították a mauritániai célpontok elleni támadásokat,²⁹⁸ amelyek 1977-1978-ra gyakorlatilag megbénították a közlekedést és lehetetlenné tették a vasércbányászatot.²⁹⁹ A háború nehézségei mellett az ország gazdaságára kedvezőtlenül hatott az 1973-as olajválság, valamint az is, hogy 1976 óta folyamatosan esett a vasérc ára, valamint a réz csökkenő világszerte kereslete miatt az Akjoujtban lévő rézbányák működtetése is veszteségesé vált, így be kellett azokat zárni. Ez azonban tovább növelte a munkanélküliséget, és még jobban felszította a lakosságnak a kormánnyal szembeni elégedetlenségét.³⁰⁰ A gazdasági nehézségeket fokozta, hogy a mezőgazdaságban alkalmazott kezdetleges termelési eszközök használata és a tartós aszályos időszak miatt Mauritánia élelmiszeripari termékekből is behozatalra szorult. Ennek ellenére az ország vezetése a katonai kiadásokat 1976-ban közel 50%-kal, 1977-ben további 26%-kal emelte, így a kormányzati kiadások közel 30%-át egy megnyerhetetlen háborúra kellett kifizetni. Mindezt valamelyest mérsékelte, hogy Szaúd-Arábia a fegyvervásárlásokat részben átvállalta, és a francia fegyverek ellenértékét segélyként biztosította az ország számára.³⁰¹ A kormányzat, hogy több bevételhez juthasson, egy új, különleges adófajtát vezetett be,³⁰² ami azonban a lakosság számára komoly terhet és életszínvonal csökkenést jelentett. Emiatt egyre többen kezdtek nyilvánosan is hangoztatni a kormány és az államfő tevékenységével kapcsolatos kritikájukat.³⁰³ A rendet csak újabb marokkói csapatok behívásával lehetett fenntartani, de azok sem tudták megállítani a gerillákat. Ezek után nem csoda, hogy a mauritániai hadsereg bizalma is megrendült az elnök szövetségi politikájában.³⁰⁴ A kialakult pánikot jól mutatja, hogy a politikai vezetés 1978 májusában újra a francia légierő támogatását kérte a fővárost támadó gerillák ellen.³⁰⁵ A gazdasági nehézségek mellett egyre erősebben jelentkeztek a lakosság negyedét kitevő fekete kisebbség - a wolof, soninke, peuls és toucouleuts törzsek - gondjai is.³⁰⁶ A feketék ugyanis ellenérzéssel figyelték a mauritániai vezetés arabizálási törekvéseit, és amikor 1966-ban kötelező lett az arab nyelv használata az állami oktatásban, tömegtüntetések törtek ki, ráadásul a feketék elnyomása miatt majdnem háború tört ki a szomszédos Szenegállal is. Mindez oda vezetett, hogy a hadseregben szolgáló fekete tisztek és katonák egységesen csatlakoztak a hadsereg vezetőihez, akik 1978. július 10-én megbuktatták Mokhtar Ould Daddah elnököt.³⁰⁷ A vértelen hatalomátvételt a márciusban kinevezett vezérkari főnök, Mustafa Ould Mohamed Salek szervezte, és ő lett az új állam- illetve kormányfő.³⁰⁸ A váratlan események miatt a Polisario Front egyoldalú tűzszünetet jelentett be, de mivel Mauritánia területén több, mint 8000 marokkói katona állomásozott,³⁰⁹ az ország új vezetője még nem merte vállalni a lakosság körében népszerűtlen háború befejezését.³¹⁰ Salek új gazdaságpolitikát hirdetett, a külföldi tőke bevonásával megkezdte a mezőgazdaság fejlesztését, támogatta a magánkezdeményezések keretén

²⁹⁴ Price, D. L.: The Western Sahara. p. 62.

²⁹⁵ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 13.

²⁹⁶ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. pp. 254-255.

²⁹⁷ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 43.

²⁹⁸ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 257.

²⁹⁹ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 15-16 és Price, D.L.: The Western Sahara. p. 44.

³⁰⁰ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 259.

³⁰¹ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara Dispute. p. 85.

³⁰² Thompson, V.- Adloff, R.: The Western Saharans. pp. 272-274.

³⁰³ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 263.

³⁰⁴ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. p. 101.

³⁰⁵ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? p. 19.

³⁰⁶ Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. p. 60.

³⁰⁷ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara. p. 20.

³⁰⁸ McLean, V.- Adloff, T. R.: The Western Saharans. Background to Conflict. pp. 274-276.

³⁰⁹ Kamil, L.: Fueling the Fire. US policy and the Western Sahara conflict. p. 36.

³¹⁰ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 268.

belüli beruházásokat. Bejelentette, hogy az ENSZ határozatai szerint támogatná Tiris el-Gharbija (Rio de Oro mauritániai elnevezése) területén a népszavazást,³¹¹ illetve felkérte Rabatot csapatainak kivonására Mauritániából.³¹²

Mivel a fegyverszünet Marokkóra nem terjedt ki, a szaharávi csapatok január 4-én átlépték a történelmi és valós határként szolgáló Draa folyót, és elfoglalták a marokkói Assa városát, majd ezzel egyidejűleg megindították a „Bumedi-en-offenzívát.”³¹³ Az első támadást El-Aaiuntól 100 km-re, Lem Seid közelében hajtották végre 1979. január 16-17. között, amely során két nagyobb marokkói hadoszlopot semmisítettek meg. A Polisario Front 600 halottról, 250 sebesültről, valamint 51 fogolyról számolt be, ezen felül 4 páncélozott harcjárművet, 60 terepjárót zsákmányoltak, illetve megsemmisítettek 7 harcokost és 96 teherautót, 1 F-5-ös vadászgépet és 4 helikoptert. Január 28-án egy kb. 1200 fős, 200 terepjáróval és korszerű fegyverekkel felszerelt gerilla egység ismét behatolt a marokkói területre. Elfoglalták a dél-marokkói logisztikai központot, TanTan városát, illetve az ott található légibázist, majd a foglyul ejtett marokkói katonákkal visszavonultak a sivatagba. Több, mint 500 kilométert tettek meg a marokkói hadsereg által ellenőrzött területen, és bár a marokkóiak tagadták a támadást, ez felkeltette a nemzetközi sajtó érdeklődését is, így a világ értesült róla.³¹⁴

1979. április 6-án iktatták be az új mauritániai kormányt, amelynek az elnöke Ahmed Ould Buceif alezredes lett, aki a Marokkóval való szorosabb együttműködésre törekedett. Azonban május 27-én, amikor a Nyugat-afrikai Gazdasági Fejlesztési Központ értekezletére indult, gépe a tengerbe zuhant, és életét vesztette. Utóda Mohamed Khuna Ould Haidalla alezredes lett, aki titkos béketárgyalásokat kezdett a Polisario Front vezetőivel.³¹⁵ A mauritániai vezetés azonban nem állt itt meg, ugyanis az ország képviselője az AESZ 16. csúcsertekezletén megszavazta a tüzszüneti megállapodást, illetve a függetlenségről szóló nyugat-szaharai népszavazást is, amit az afrikai országok kétharmada támogatott. Végül augusztus 5-én Algírban Mauritánia és a Polisario Front hivatalosan is aláírták a békeszerződést, Mauritánia elismerte a szervezetet, és visszavonta a Nyugat-Szaharával kapcsolatos területi követeléseit.³¹⁶ A békekötés bejelentése után a marokkói szövetséghez lojális mauritániai katonai vezetők puccsot próbáltak végrehajtani, amit azonban a mauritániai kormányzat megghiúsított,³¹⁷ de azt nem tudták megakadályozni, hogy a korábban a mauritániai hadsereg egységei által megszállt, majd kiürített területeket a marokkóiak elfoglalják, majd a királysághoz csatolják.³¹⁸ Bár a mauritániai vezetés elítélte a nyugat-szaharai területek megszállását, ellene nem tudott tenni, mivel az ország területén még mindig az általuk behívott marokkói erők állomásoztak. Végül Rabat nemzetközi nyomására december 26-án kivonta csapatait, de addigra a két ország közötti kapcsolat annyira megromlott, hogy a diplomáciai kapcsolataikat is megszakították. Mivel a mauritániai kormány nem zárta ki egy marokkói támadás lehetőségét, segítséget kért a franciáktól, akik október végén újabb 150 fős különítményt küldtek a főváros, Nouakchott védelmére.³¹⁹ Ez azonban felesleges óvatosság volt, mivel a marokkóiak ekkor a megszerzett területek feletti hatalmuk megszilárdítására törekedtek. De hamarosan ismét összetűzésbe került a két ország, mivel a szaharávi gerillák logisztikai bázisként használták Mauritániát.³²⁰ Válaszként Rabat 1981. március 16-án egy újabb puccsot szervezett Mohamed Khuna Ould Haidalla ellen. A feszültséget növelte, hogy a marokkói hadsereg gerillák üldözése közben többször is átlépte a mauritániai határt, annak területén folytatott fegyveres tevékenységet. Ezek után a mauritániai elnök 1984. február 27-én hivatalosan is elismerte a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, és nyilvánosan támogatta a Polisario Frontot. Bár Haidalla elnököt később elmozdították posztjáról, helyére a szahará-

³¹¹ Price, D. L.: The Western Sahara. p. 43.

³¹² Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 271.

³¹³ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 44.

³¹⁴ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 285.

³¹⁵ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 13.

³¹⁶ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. p. 42.

³¹⁷ Besenyő, J.: Western Sahara. p. 116.

³¹⁸ Abdenaby L.: Development of the Peace Process in the Western Sahara Conflict, Master's Thesis, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2014, p. 19.

³¹⁹ Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara Dispute. p. 118.

³²⁰ McLean, V.- Adloff, T. R.: The Western Saharans. Background to Conflict. p. 292. Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 13.

viak ügyével kevésbé rokonszenvező Maaouya Ould Sidi Ahmed Taya ezredes került, aki csökkentette a szaharáviak támogatását és helyreállította a kapcsolatokat Marokkóval, az ország a konfliktusban azóta is semleges álláspontot képvisel.³²¹

Nyugat-Szahara teljes megszállása

A szaharávi gerillák ugyan felvették a harcot a korábban a mauritániaiak által megszállt szaharai területekre bevonuló marokkói csapatokkal, ám a terület elfoglalását csak késleltetni tudták,³²² ezért visszatértek a már jól bevált gerilla-harcmodorhoz.³²³ A túlerőben lévő marokkói hadsereget a szaharávi egységek állandóan nyugtalanították, akik bár több helyőrséget állítottak fel, mégsem voltak képesek a sivatagi területek hatékonyan ellenőrzésére, így a kis létszámú szaharávi egységek továbbra is szabadon mozoghattak.³²⁴ Támadásaik kedvelt célpontja közé tartozott az El-Aaiun-Tarfaya útvonal és a Tan-Tan-Tarfayát összekötő híd az Oued Chebeika folyónál.³²⁵ Stratégiai célpontjuk a Bou Craa-i foszfátbányák - szinte lehetetlenné tették a kitermelést és szállítást³²⁶ -, valamint a majd száz km hosszúságú szállítószalag volt, amely a foszfátot juttatta el az el-aiuni kikötőbe. A létesítményt több helyen megrongálták, és bár a marokkóiak igyekeztek a károkat kijavítani, illetve járőrökkel biztosítani a területet, nem jártak sikerrel.³²⁷ Emiatt Nyugat-Szahara területén a bányászat szünetelt, csak az Ahmed Dlimi tábornok által kiöltött védelmi rendszer, a Berm létrehozása után indult újra a kitermelés. Rabatot ugyancsak kellemetlenül érintették a Marokkó déli területein lévő katonai és gazdasági célpontok ellen intézett Polisario támadások, amelyek miatt a marokkói katonák morálja mélypontra került.³²⁸ A háború egyre nagyobb anyagi terhet jelentett a marokkóiak számára, ezért Franciaországtól, Dél-Afrikától és az Amerikai Egyesült Államoktól kértek és kaptak katonai támogatást. Természetesen más államok is szállítottak fegyvert Marokkónak - ezek ellentételezését nagyrészt Szaúd-Arábia fizette³²⁹ - többek között Egyiptom, Irán, Belgium, Olaszország, Jordánia, Líbia,³³⁰ Irak és Brazília, sőt Nyugat-Szahara korábbi gyarmatosítói, a spanyolok is. Egyes kutatók szerint Egyiptom, Irán és Jordánia nem saját fegyvereikből adtak, hanem a nekik juttatott amerikai fegyverekből.³³¹

A jól felszerelt marokkói csapatokkal szembenálló szaharáviak főként az Algériától és kisebb részben Líbiától kapott szovjet gyártmányú - SA-6 és SA-7 rakéták, ZSU-23 önjáró légvédelmi géppuska, páncéltörők, lövegek, BMP-1 páncélozott járművek, néhány T-54 és T-55 harckocsi - fegyverzetet, valamint a marokkóiaktól zsákmányolt francia, illetve amerikai eszközökkel rendelkeztek. A marokkói főlény, a csapatok létszámának növelése, valamint a legkorszerűbb haditechnika alkalmazása ellenére a gerillák 1979. augusztus 24-én lerombolták a jól megerősített Lebuiat helyőrséget,³³² ahol a jelentések szerint 562 katona halt meg, 111 fogságba esett, több harckocsi (T-54 típus), páncélozott jármű semmisült meg, a támadók 37 harckocsit, illetve több száz kézfegyvert zsákmányoltak.³³³ Ezután október 5-én megtámadták a dél-marokkói

³²¹ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 14.

³²² Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb*. p. 61.

³²³ Macqueen, N.: *United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960*. p. 238-239.

³²⁴ Saxena, S. C.: *Western Sahara. No alternative to armed struggle*. pp. 161-162.

³²⁵ Lawles, R.- Monahan, L.: *War and Refugess. The Western Sahara Conflict*. p. 103.

³²⁶ Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara*. p. 191.

³²⁷ Dean, D. J.: *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict*. pp. 44-45.

³²⁸ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*. p. 285.

³²⁹ A különböző támogatások és segélyek mellett Szaúd-Arábia 1991-ben nagylelkűen elengedte Marokkó összes adósságát, mivel az egy 2000 fős katonai kontingenssel részt vett az első öbölháborúban, amit az USA és szövetségesei folytattak a Kuwaitot megszállt Irak ellen.

³³⁰ Líbia korábban támogatta a Polisario gerilláit, fegyvert, logisztikai támogatást és kiképzést biztosítván számukra, de 1984-ben Kadhafi megkötötte az oujdai egyezséget II. Hasszánnal, amelyben elismerte Marokkó jogát Nyugat-Szaharára, és vállalta, hogy fenntartja a nem sokkal korábban a szaharáviakkal szemben életbe léptetett embargót. Később Líbia és Marokkó között megromlott a kapcsolat, és Líbia ismét támogatni kezdte a szaharáviakat, de már szerényebb mértékben.

³³¹ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 87.

³³² Hodges, T.; *The Roots of a Desert War*. pp. 286-287.

³³³ Saxena, S. C.: *Western Sahara. No alternative to armed struggle*. p. 164.

Zag városát, október 6-án elfoglalták Smarát, a második legnagyobb nyugat-szaharai települést,³³⁴ majd október 14-én az algériai határtól 60 kilométerre lévő Mahbasnál újabb csatát nyertek. A következő műveletet a marokkói Bani-hegységben hajtották végre, majd Tata városát és a Mhamid oázist támadták meg. A felkelők sikerének az volt az oka, hogy a marokkói erőket túl nagy területen szórták szét, szétforgácsolták a tűzerejüket, nem volt megfelelő logisztikai támogatásuk, így nem voltak képesek egységesen fellépni a lázadók ellen.

A megújuló támadásokra válaszul a marokkói politikai és katonai vezetés 1979. november 5-én megindította az „Uhud”³³⁵ majd az „Imann” hadműveleteket,³³⁶ majd ezt követően a Al-Arak és Zellaka műveleteket.³³⁷ Az időközben tábornokká kinevezett Dlimi 7000 katonát és több Mirage és F-5-ös vadászgépet vetett be gerillák ellen, és tanulva a korábbi hibákból, a harcok folyamán alkalmazta a sivatagot jól ismerő szaharaiakat is, akiket a marokkói királyi hadseregben külön egységekbe szerveztek.³³⁸ A lassan mozgó katonai konvojokat jól fegyverzett, terepjárókkal rendelkező csapatok váltották fel.³³⁹ Az Uhud művelet során egy 1500 páncélozott járműből, 6000 katonából álló konvoj Tan-Tan városából haladva Dakhla irányába több fegyveres csoportot is felszámolt,³⁴⁰ de komoly ellenállásra a több, mint három hét alatt sehol sem bukkant. Az Uhud eredményeit megerősítő Zellaka műveletben a Draa folyó völgyén keresztül közelítették meg a Quarkaziz-hegységben lévő lázadó táborokat, majd felmentették az ostromolt Zag városát. A Larak művelet során a marokkóiak stabilizálták csapataik helyzetét a Zini-hegység és Smara városa közötti területeken, majd eljutottak az algériai határ közelébe. Itt az erős védelmi állások kiépítését követően azonban katonai tevékenységet már nem folytattak, mivel tartottak az esetleges algériai válaszlépésektől. Eközben 1979. november 21-én az ENSZ közgyűlése felszólította Marokkót csapatainak kivonására Nyugat-Szaharából,³⁴¹ illetve elismerte a Polisario Frontot a nyugat-szaharai nép képviselőjének. Miután a katonai műveletek nem hozták meg a várt eredményt, II. Hasszán 1980 januárjában diplomáciai offenzívába kezdett. Közel 25 afrikai országba küldte el képviselőit a marokkói álláspont ismertetése céljából, akiknek egy része sikerrel járt, ugyanis több ország is megszakította a kapcsolatot a saharávi „árnyékkormánnyal.” Az ezt követő időszakban a saharávi államot elsősorban az afrikai és dél-amerikai országok ismerték el, Európából pedig csak a Jugoszláv Szocialista Köztársaság. Érdekes módon a szocialista tábor vezető Szovjetunió nem ismerte el a saharáviak államát, annak ellenére, hogy Algérián keresztül korlátozott katonai és anyagi támogatást biztosított számára.³⁴²

1980 júliusában az AESZ freetowni ülésén több ország megpróbálta keresztülvinni a SZADK elismerését, ezt azonban a Marokkó által vezetett államok sikeresen megghiúsították, sőt kilépéssel fenyegették meg a szervezetet.³⁴³ 1980 szeptemberében a következő AESZ csúcson Rabat és szövetségesei elutasították Algéria kezdeményezését a marokkói csapatok teljes kivonásáról, inkább a szembenálló erők egységeinek kölcsönös visszavonásáról, a harcok megszüntetéséről szóló javaslatot támogatták. A regionális szervezet vezetői bíztak Rabat együttműködési készségében, ezért a tűzszünet időpontját már az év decemberére ki is tűzték. Úgy gondolták, ezt követően az ENSZ és az AESZ képes lesz megszervezni és kivitelezni a referendumot. A tűzszünet azonban megghiúsult, mert Marokkó nem vonta vissza csapatait. Ezt követően a saharáviak újabb támadásokat hajtottak végre marokkói célpontok ellen. 1980 januárjában megtámadták Tarfayát, február 13-án Boujdourt, március 1-11. között pedig az Ouarkiz-völgyben és a Tizert-fennsíkon állomásozó marokkói csapatokat,³⁴⁴ valamint rajtaütéseket

³³⁴ McLean, V.- Adloff, T. R.: The Western Saharans. Background to Conflict. p. 253.

³³⁵ Besenyő, J.: Guerrilla Operations in Western Sahara: The Polisario versus Morocco and Mauritania, Connections: The Quarterly Journal, Vol. 16, No. 3, (Summer 2017) pp. 23-45. <http://connections-qj.org/article/guerrilla-operations-western-sahara-polisario-versus-morocco-and-mauritania> (Letöltés ideje: 2013.09.03)

³³⁶ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-Intensity Conflict. pp. 44-45.

³³⁷ Saxena, S. C.: Western Sahara. No alternative to armed struggle. p. 163.

³³⁸ Olson, J. S.: The Peoples of Africa. An Ethnohistorical Dictionary. p. 16. Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 34-36.

³³⁹ Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. p. 63.

³⁴⁰ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 312-313.

³⁴¹ Hodges, T.: The Roots of a Desert War. p. 292.

³⁴² Damis, J.: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute. p. 127-131.

³⁴³ Ezek az országok Szenegál, Elefántcsontpart, Guinea, Kamerun, Zaire, Egyiptom, Szudán, Szomália és Tunézia voltak.

³⁴⁴ Lawles, R.- Monahan, L.: War and Refugees. The Western Sahara Conflict. p. 105.

szerveztek a nyugat-szaharai partok mentén az európai és más országok halászhajói ellen. A felkelők 1981. október 13-án újabb győzelmet arattak Guelta Zemmour mellett, ahol a marokkóiak ismét jelentős vereséget szenvedtek.³⁴⁵ A fegyveres harc mellett a szaharáviak korlátozott diplomáciai sikereket is elértek, ezért a marokkói vezetés addigi politikájának átértékelésére kényszerült. 1980. március 3-án II. Hasszán először látogatott el a megszállt nyugat-szaharai területekre, ahol a lojális helyieknek a marokkói állampolgárokkal azonos jogokat és lehetőségeket ígért. Ezzel párhuzamosan megkezdték a már biztosan ellenőrzött területek közigazgatási integrációját, illetve a szegény marokkóiak tömeges betelepítését a nyugat-szaharai városokba.³⁴⁶ A bevándorlókat Rabat különböző kedvezményekkel támogatta,³⁴⁷ sőt a mai napig is támogatja.³⁴⁸ 1980 májusában a rabati vezetés kidolgozta az ún. „falak” stratégiáját az algériai és a mauritániai határon, amelynek segítségével az elfoglalt nyugat-szaharai területeket a királyi hadsereg ellenőrizni tudta.³⁴⁹ Az erődítményrendszer stratégiai célja nem a Polisario Front utánpótlási vonalainak elvágása, hanem távoltartása volt a megszállt területekről. A szögesdrót-, valamint árokrendszereket a homokból és kőből álló új falak kiépítése követte.³⁵⁰ Az első falrendszert - Smara városától húzódva Boujdour déli részén éri el az óceánt - 1982-ben fejezték be.³⁵¹ Azóta további falakat építettek, így a védelmi rendszer mára 2700 km hosszú, és több, mint 300 erődítményből és megerősített figyelőposztból áll,³⁵² ahol mintegy 120 000 katona teljesít szolgálatot.³⁵³ Ez a világ leghosszabb falrendszere, amellyel „elkerítették” Nyugat-Szahara „hasznos” részét - a terület közel 80%-a -, az őslakosoknak pedig meghagyták a lakatlan pusztaságot. A műszaki létesítmény korlátozta a gerillák tevékenységét, akik ennek ellenére folyamatosan támadták a marokkóiakat. Például 1983 nyarán szovjet gyártmányú rakétavetővel lőtték Lem Seid települést, majd szeptemberben újabb támadást indítottak Smara ellen, októberben pedig lelőttek egy F-1 Mirage típusú harci gépet. 1984-ben Dakhla valamint Argoub mellett hajtottak végre rajtaütéseket, megtámadták Zag települést, 1985 elején megsemmisítettek egy újabb Mirage harci gépet. Összecsapások zajlottak Mahbas, Aoussard, Guelta Zemmour, Farcia, Hawza és Jdiriya településeken is. Ennek ellenére a felkelőket a marokkóiak lassan, de biztosan kiszorították Nyugat-Szahara területéről.

1981-ben Marokkó az AESZ Nairobiban tartott ülésén bejelentette, hogy támogatja a szervezet és az ENSZ irányításával az év folyamán egy népszavazás megtartását. Azonban rövidesen kiderült, hogy II. Hasszán célja az volt, hogy az AESZ ne ismerje el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot független államként, pontosabban a bejelentésre az USA, Franciaország és Szaúd-Arábia nyomása miatt került sor.³⁵⁴ Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a marokkóiak csak akkor fogadják el a nyugat-szaharai népszavazás eredményét, ha az nekik kedvez, és a szaharáviak elfogadják a terület Marokkóhoz csatolását. Az AESZ ennek ellenére létrehozott egy bizottságot, amely a referendum előkészítésével foglalkozott, amelynek vezetője a kenyai elnök, Daniel Arap Moi, a tagjai pedig a Sierra Leone-i elnök, Siaka Proby Stevens, valamint Guinea, Nigéria, Mali és Tanzánia korábbi elnökei voltak. Algéria és a Polisario Front továbbra is ragaszkodott a marokkói csapatok és közigazgatás teljes visszavonásához a szavazás idejére, sőt a tűzszünet életbelépése előtt a Polisario Front vezetői közvetlen tárgyalásokat akartak Marokkóval.³⁵⁵ A szaharáviak azt követelték, hogy a marokkói telepések a szavazás ideje alatt egy számukra elkülönített helyen tartózkodjanak, az AESZ és az ENSZ hozzon létre egy közös, ideiglenesen működő közigazgatási rendszert, ami szorosan együttműködik a Polisario Fronttal, és a tűz-

³⁴⁵ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution.* pp.16 - 17.

³⁴⁶ Damis, J.: *Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara dispute.* p. 91.

³⁴⁷ Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb.* p. 68.

³⁴⁸ Száraz, Gy.: *UN mission in Western Sahara (MINURSO),* p. 58.

³⁴⁹ Raymond W. Copson: *Africa's Wars and Prospects for Peace,* p. 61.

³⁵⁰ Macqueen, N.: *United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960.* p. 239.

³⁵¹ Dean, D. J.: *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict.* p. 46.

³⁵² Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb.* p. 62. Száraz Gy.: *UN mission in Western Sahara (MINURSO).* p. 63.

³⁵³ Lawles, R.- Monahan, L.: *War and Refugees. The Western Sahara Conflict.* p. 3.

³⁵⁴ Damis, J.: *King Hassan and the Western Sahara. The Maghreb Review, Vol 25, No. 1-2, 2000* p.23.

³⁵⁵ Ez azt jelentette volna, hogy Marokkó de facto elismeri a Polisariót a nyugat-szaharai lakosság törvényes képviselőjeként. Ebbe természetesen a marokkói uralkodó tekintélyének csorbulása nélkül nem egyezhetett bele, így a közvetlen tárgyalás a szembenálló felek között nem jöhetett létre.

szünet megkötése után - de még a szavazás előtt - telepítsék vissza a menekülteket Nyugat-Szaharába, bocsássák szabadon a saharávi politikai foglyokat, és -ami a legfontosabb- nemzetközi békefenntartók felügyeljék a választásokat. A bizottság 1982 februárjában Nairobinban egyeztetett a konfliktusban érintett felekkel, majd véglegesítette a rendezési tervet.³⁵⁶ Szinte rögtön a bizottság ülése után az AESZ Addisz-Abeában 1982. február 25-én megtartott ülésén teljes jogú tagjaként ismerte el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Marokkó és az őt támogató országok tiltakozásul elhagyták az értekezletet.³⁵⁷ Az AESZ augusztusában újabb ülést szervezett Tripoliban, amelyre azonban Marokkó, illetve szövetségeseinek bojkottja miatt nem került sor, ezért az algériai elnök rávette a SZADK vezetőit, hogy „önkéntesen és ideiglenes jelleggel” vonuljanak vissza az Afrikai Egység Szervezetéből. Ennek ellenére a Tripoliba tervezett második ülés sem valósult meg, mivel annak megrendezését a tervezett levezető elnök, Kadhafi személye miatt Egyiptom, Szomália és Szudán bojkottálták. Az 1982 decemberében Szenegálban tartott ülésen Rabat szövetségese megtagadta a SZADK küldöttség akkreditálását, így a saharáviakat támogatók elhagyták a helyszínt. Zimbabwében a saharávi állam már teljes jogú tagként volt jelen, itt pedig a Marokkót támogató országok akadályozták a szervezet munkáját. A huzavona majd két éven keresztül tartott, váltakozó eredménnyel.

A konfliktusban egyre inkább domináns Marokkó politikai és gazdasági problémákkal küszködött. 1983-ban újabb sikertelen merényletet követtek el az uralkodó ellen, a leszámolás során tisztázatlan körülmények között életét vesztette hadseregben a királynál is népszerűbb Dlimi tábornok.³⁵⁸ Utódja az az Abdelaziz Bennani tábornok lett, akit korábban épp az uralkodó váltott le a Nyugat-Szaharában szolgáló marokkói csapatok éléről, de mivel nem érdekelt a politika, és egyetlen hatalmi csoporttal sem ápolt jó kapcsolatokat, a király számára tökéletes jelölt volt Dlimi munkájának folytatására.³⁵⁹ A királynak ugyancsak meggyűlt a baja az ellene szervezkedésbe kezdett iszlamista csoportokkal, akikkel szintén határozottan leszámolt. Eközben az AESZ - megunva Marokkó és szövetségesei tevékenységét - 1984. november 12-én elfogadta a saharáviak önrendelkezéséről szóló 104. számú határozatát,³⁶⁰ majd felszólította Marokkót, hogy azonnal kezdjen közvetlen tárgyalásokat a Polisario Fronttal, a Nyugat-Szaharát képviselő felszabadító mozgalommal, illetve ismételten felállították a tárgyalások megszervezéséért, lebonyolításáért felelős bizottságot. Válaszul Marokkó azonnal kilépett a szervezetből.³⁶¹ A kilépést követően több volt francia gyarmat - Csád, Burkina Faso, Madagaszkár - sem vett részt az afrikai regionális szervezet munkájában, majd visszavonták a saharávi államot elismerő nyilatkozataikat is. Később csatlakozott hozzájuk Szudán, Egyiptom és a Kongói Demokratikus Köztársaság is. A saharávi államot az afrikai nagyhatalmak - Algéria, Etiópia, Nigéria és Dél-Afrika - támogatása miatt Marokkó és szövetségesei nem tudták kizárni az AESZ-ből, mivel előbbieket soha nem vonták vissza az elismerésüket, sőt továbbra is támogatták a saharáviak önrendelkezési jogát.³⁶² Az AESZ sikertelenül próbált valamiféle megállapodást létrehozni Marokkó és a Polisario között, amellet sajnos nem rendelkezett elegendő anyagi forrással a referendum lebonyolításához sem, ezért a regionális szervezet az ENSZ segítségét kérte a konfliktus lezárásához.³⁶³ A saharáviak sem tudták kihasználni a diplomáciai sikereiket, sőt stratégiai hátrányba kerültek, mivel 1986-ban az olajárak jelentős esése miatt az algériai kormány jelentősen csökkentette a nekik nyújtott pénzügyi és katonai támogatást. Az Algériát sújtó válság a saharáviakat igen komolyan érintette, mivel a „túlélésük” nagyrészt az algériai támogatáson múlt. Mindez jelentősen korlátozta katonai tevékenységüket, végül felismerték, hogy képtelenek katonai győzelmet aratni.³⁶⁴ A marokkóiak is felismerték a háború folytatásának kilátástalanságát, mert bár az erőrendszerrel „kizárták” Nyugat-Szaharából az ellenük harcolókat, de végleges győzelmet csak az Algériában berendezkedett felszabadítási szervezet teljes

³⁵⁶ Ugyan az Afrikai Egység Szervezete sosem volt képes a tervben megfogalmazottakat megvalósítani, de kiindulópontja lett az ENSZ által később elkészített rendezési tervnek, amely a rendezés alapját képezte az 1990-es évek elején.

³⁵⁷ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: *Historical Dictionary of Western Sahara*. p. 320.

³⁵⁸ Kamil, L.: *Fueling the Fire. US policy and the Western Sahara conflict*. p. 83.

³⁵⁹ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: *Historical Dictionary of Western Sahara*. p. 68.

³⁶⁰ AHG/Res. 104 (XIX) Resolution on Western Sahara, 12. June 1983.

³⁶¹ Jensen, E.: *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*. p. 33.

³⁶² Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 125.

³⁶³ de Cuellar, J. P.: *Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir*. p. 334.

³⁶⁴ Zunes, S.-Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 24.

felszámolásával arathattak volna, ez viszont egy megnyerhetetlen háború kockázatával járt volna.

Az 1987 októberében a hatodik fal megépítése³⁶⁵ újabb diplomáciai válságot okozott Marokkó és Mauritánia között, mivel a létesítmény két helyen is áthalad Mauritánia területén: az egyik Nyugat-Szahara déli határánál, a másik északon, Bir Moghrein közelében található, elválasztva egymástól a Polisario Front által ellenőrzött terület északi és déli részét. Ezzel Rabat a nemzetközi jogot megsértve egy független ország területéből önkényesen foglalt el egy darabot.³⁶⁶ Még ugyanebben az évben Marokkó szaúd-arábiai közvetítéssel sikeresen helyreállította kapcsolatait Algériával, aminek eredményeképpen a két ország között korábban lezárt határátkelőket is megnyitották.³⁶⁷ Marokkó részt vállalt az Algéria által vezetett tárgyalásokban is, ahol a Maghreb-régió államai - Mauritánai, Marokkó, Algéria, Tunézia és Líbia - próbáltak közös válaszokat keresni a térséget sújtó gazdasági és egyéb gondokra.³⁶⁸ Mivel a politikailag eltérő platformon álló államokat csupán a gazdasági kényszer vitte rá az együttműködésre, amelynek egyetlen gátja Nyugat-Szahara volt, ezért a SZADK képviselőit nem hívták meg az egyeztetésekre, illetve Algéria nyilvánosan nem bírálta a marokkói megszállást.³⁶⁹ 1989 februárjában az említett országok Marrakesben létrehozták az Arab Maghreb Uniót, ezen belül foglalkoztak az észak-afrikai régióon belüli vízum-szabályozással, a kereskedelem, a turizmus, a regionális munkavállalás, a migráció kérdéseivel, az adók és vámok csökkentésével, a közös úthálózat kiépítésével, sőt egy közös légitársaság létrehozását is elhatározták. Az új szervezet 1994-ig több rendezvényt tartott, ekkor Algéria és Marokkó ismét megszakította egymással a diplomáciai kapcsolatokat, majd lezárták a határaikat. A Maghreb Unió ennek ellenére nem szűnt meg - habár csak technikai szinten működik - sőt szerepet vállalt az Európai-Mediterrán Dialógusban is.³⁷⁰

Az Algéria és Marokkó közötti tárgyalások felkeltették a Polisario Front gyanakvását, azonban helyzeténél fogva képtelen volt a tiltakozásra.³⁷¹ 2003-ban a később nyugalomba vonult korábbi vezérkari főnök, Khalid Nezzar³⁷² egy sajtótájékoztatón azt mondta, hogy Algériának nincs szüksége egy új államra a határai mentén.³⁷³ „Fel kéne végre hagyni az álmodozással a szaharávi államról, mivel annak létrehozása ellentétes Algéria kívánságával és érdekeivel.”³⁷⁴ A kijelentés hetekig foglalkoztatta a diplomátákat és a Polisario Front vezetőit, ám az algériai kormányzat hivatalosan nem erősítette meg a kijelentéseket. Néhány szakértő szerint a háttérben egy esetleges hatalmi harc állhatott az Algír-Washington, valamint az algériai-francia szövetséget támogató, egymással szembenálló politikai erők között. Boutefflika újraválasztását követően a Polisario támogatását nem csökkentették, és az egykori tábornok nem erőltette a marokkói kapcsolatok normalizálását.³⁷⁵

³⁶⁵ Ebben az évben történt a Polisario egyik utolsó nagyobb rajtaütése, amelynek során több, mint 200 marokkói katona vesztette az életét Mahbas mellett. Ezután már csak néhány kisebb támadásra futotta a lázadók erejéből, amiket Oum Dreyga, Guelta Zemmour és Amgala településeknél található erődök ellen vezettek.

³⁶⁶ Zunes, S.-Mundy, J.: *Western Sahara. War, nationalism and Conflict Irresolution.* p.21.

³⁶⁷ Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb.* p. 61.

³⁶⁸ Ilyen gondnak tekinthető a nevezett országok lakosságának nagyarányú létszámnövekedése, a munkanélküliség nagy aránya, az államadóságot magas szintje, a muzulmán szélsőséges csoportok térnyerése és a politikai pluralizmus iránti igények megerősödése.

³⁶⁹ Az Arab Maghreb Uniót létrehozó 5 állam közül 3 - Algéria, Mauritánia és Líbia - elismerte Nyugat-Szaharát független államként, ezért is tekinthette II.Hasszán diplomáciai győzelemnek, hogy rávehette őket a SADR mellőzésére. Persze ez nem befejezett kérdés, hisz az AMU alapító okirata lehetővé teszi más országoknak is akár a megfigyelő státusz (Egyiptom és Szudán) vagy a tagság megszerzését.

³⁷⁰ Hufbauer, G. C., Brunel C.: *Maghreb regional and global integration: A Dream to Be Fulfilled*, Peterson Institute for International Economics, Washington, DC, September 2008, pp. 6, 121-124.

³⁷¹ Ohaegbulam, F. U.: *Ethnic Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict.* p. 110

³⁷² Khalid Nezzar, akkor még az algériai hadsereg vezérkari főnökeként 1992 januárjában puccsot szervezett az akkori algériai elnök, Bendjedid ellen, aki egy évvel korábban engedélyezte Algériában a többpártrendszer létrejöttét és az Iszlám Megmentési Front (Front Islamique du Salut - FIS) és más muzulmán szervezetek indulását a választásokon. Amikor a választásokat a FIS nyerte, a hadsereg akcióba lépett, eltörölte a választások eredményét, megfosztotta hatalmától az elnököt, majd a nekik tetsző Liamine Zeroual juttatták az elnöki székbe. Habár Khalidot nyugállományba helyezték, de továbbra is nagy befolyása volt a hadseregben szolgáló tábornokokra és főtisztekre, ilyen formán magánemberként nem igazán tehetette meg a nyilatkozatát.

³⁷³ Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara.* p. 40.

³⁷⁴ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution.* p. 120.

³⁷⁵ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution.* pp. 40-43.

Az ENSZ ismételt bekapcsolódása a rendezésbe

Bár a kívülálló számára úgy tűnt, 1976-1984 között csak az AESZ foglalkozott a nyugat-szaharai kérdéssel, ám az ENSZ is figyelemmel kísérte a térségben zajló eseményeket. Ezt bizonyítja az 1980 novemberében hozott 35/19. számú határozat, amely a Polisario Frontot és Marokkót is az őslakosok képviselőjének nevezte.³⁷⁶ 1985-ben Javier Perez de Cuéllar ENSZ főtitkár látogatást tett Marokkóban, majd részt vett az AESZ Addis Ababa-i ülésén, ahol javaslatot tett a szembenálló felek közötti New York-i tárgyalásokra. Rabat ugyan visszautasította az ajánlatot, mivel nem kívánt együttműködni a szervezettel, de Cuéllar mégis elérte annak bejelentését, hogy a király kész támogatni egy, a Világszervezet által szervezett referendumot.³⁷⁷ Ekkor a Polisario Front közvetlenül csupán Marokkóval kívánt tárgyalni, ám 1987 novemberében már együttműködőbb volt, mivel a vezetői meggyőződhetek arról, hogy a Világszervezet semleges álláspontot képviselt a konfliktusban. Ez után az ENSZ egy szakértői csoportot küldött a területre, hogy megvizsgálják egy esetleges békeművelet megindításának lehetőségét.³⁷⁸ Az általuk készített jelentésre építve a főtitkár különleges tanácsadója, a guineai Issa Diallo „Proposals of a Settlement of the Question of the Western Sahara” címmel rendezési tervet készített,³⁷⁹ amely nagyrészt az AESZ által korábban elkészített tervezeteken alapult. Eszerint a főtitkár által meghirdetett tüzszünetet követően a marokkóiak csökkentik a Szaharában állomásozó csapataik létszámát, majd a szembenálló felek a saját bázisaikra vonulnak a Világszervezet békefenntartóinak ellenőrzésével. A főtitkár kijelöli különleges megbízottját a referendum lebonyolításának irányítására, akit egy különleges rendőri egység segít. Az 1974-es spanyol népszámlálási adatok alapján az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa³⁸⁰ felméri a szavazásra jogosultakat, segíti a menekültek hazatelepítését az algériai menekülttáborokból. A saharáviak - 18 éves kortól - lehetőséget kapnak szavazni arról, hogy a függetlenséget vagy a Marokkóhoz történő csatlakozást választják-e.³⁸¹ Az érintettek 1988 augusztusában kapták meg a rendezési terv végleges változatát. A marokkói uralkodó szinte azonnal kifogásokat fogalmazott meg, leginkább azzal kapcsolatban, mi alapján döntenek az ENSZ alkalmazottai arról, hogy kik jogosultak szavazni. A főtitkár felajánlotta, hogy bővítsék a tervezetet egy harmadik opcióval - a Marokkón belüli autonómia lehetősége -, ezt II. Hasszán arra hivatkozva utasította el, hogy ezen az alapon más ország-részek is követelhetnék ezt a lehetőséget. Az algériai elnöknek azonban tetszett a tervezet.³⁸² A főtitkár végül 1988. szeptember 1-jéig szabott határidőt a tervezet elfogadására vagy elutasítására. A felek végül elfogadták a tervezetet, elismerve, hogy a konfliktust katonai eszközökkel képtelenek lezárni, ehhez más eszközök szükségesek. Az ENSZ ajánlata azt jelentette, hogy a békefolyamat „nyertese” mindent visz, mivel a referendum biztosította annak lehetőségét, hogy a nyugat-szaharaiak eldöntsék, a továbbiakban független államként vagy egy marokkói tartományként kívánnak-e létezni. 1989 elején II. Hasszán találkozott a Polisario Front vezetőivel, akikkel ez utóbbi lehetőségéről tárgyalt, de megegyezés nem született köztük. Egy évvel később az ENSZ BT elfogadta a Nyugat-Szaharai Rendezési Tervről, illetve a népszavazásról szóló határozatokat,³⁸³ majd 1990-ben a BT elé került az összes - az érintett felek által a rendezési tervvel kapcsolatos, a Világszervezethez beterjesztett - irat, valamint ekkor nevezték ki a főtitkár közvetlen alárendeltségében Nyugat-Szaharával foglalkozó különleges megbízottat, Hector Gros Espiellét.³⁸⁴

Más békeműveletekkel ellentétben a főtitkár közvetlenül, a Politikai Ügyek és Békefenntartó Igazgatóság kikerülésével avatkozott be a Nyugat-Szaharával kapcsolatos ügyekbe, és közvetlen tárgyalásokat folytatott a szembenálló felekkel. Meglepő módon Cuéllar Algéria megnyerését fontosabbnak tartotta, mint az őslakosokat képviselő Polisario Frontét, mivel úgy gondolta, hogy a saharáviak kénytelenek

³⁷⁶ A/RES/35/19, Question of Western Sahara, 11. November 1980.

³⁷⁷ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 179. Pazzanita, A. G.- Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 454-456.

³⁷⁸ De Cuellar, J. P.: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. p. 339.

³⁷⁹ De Cuellar, J. P.: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. p. 347.

³⁸⁰ United Nations High Commissioner for Refugees - UNHCR

³⁸¹ Goulding, M.: The Evolution of United Nations Peacekeeping. p. 200.

³⁸² De Cuellar, J. P.: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. pp. 341-342.

³⁸³ Zoubir, Y. H.- Benabdallah-Gambier, K.: The United States and the North African Imbroglia: Balancing Interests in Algeria, Morocco, and the Western Sahara. p. 185.

³⁸⁴ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 197-198.

lesznek alkalmazkodni az őket támogató Algéria döntéseihez.³⁸⁵ A főtitkár szerint a függetlenségnél még az autonómia vagy a teljes integráció is jobb lehetőségeket kínált,³⁸⁶ annak ellenére, hogy a közvetlen irányítása alá tartozó szervezeti egység valószínűbbnek tartotta, hogy a szaharáviak többsége a függetlenségre szavazna.³⁸⁷ Abban az ENSZ vezetői egyetértettek, hogy az eltérő álláspontok ellenére folytatni kell a szembenálló felek közötti tárgyalásokat. Ezért a marokkói uralkodó 1989 januárjában - szaúdi közvetítéssel – ismét találkozott a Polisario Front vezetőivel Marrakesben.³⁸⁸ A rövid találkozót a résztvevők ismét csak eltérően értékelték. A szaharáviak szerint ezzel a találkozóval II. Hasszán - és Marokkó - hivatalosan is elismerte nyugat-szaharaiak törvényes képviselőjének a Polisario Frontot, míg a király úgy érvelt, hogy csupán áruló marokkóiakkal beszélgetett.³⁸⁹ A tárgyalások végül megszakadtak, ezért a Polisario Front a harcok felújításával fenyegette meg az ENSZ képviselőit, majd jelentős veszteségeket okozó támadásokat indított a Berm ellen.³⁹⁰ Ezután a főtitkár júniusban ellátogatott Algériába, Mauritániába és Marokkóba, további egyeztetésekben állapotodott meg, majd 1990 márciusában bemutatta új, különleges megbízottját, az elismert svájci diplomatát, Johannes Manzot. A rendezési terv végleges változata 1990. június 18-án került a BT elé, és részletesen tartalmazta a referendummal kapcsolatos ismereteket.³⁹¹ A főtitkári jelentést Marokkó és a Polisario is kritizálta, kifogásaikat az ENSZ képviselői beépítették a rendezési tervbe. Az iraki háború miatt azonban a világszervezet jegelte Nyugat-Szahara kérdését, így a végleges rendezési terv végül csak 1991. április 19-én került a Biztonsági Tanács elé. Bár a tagállamok nem értettek egyet a misszióval kapcsolatos kérdések egy részében, de a terv megvitatását követően, április 29-én a 690. számú határozat elfogadásával létrehozták a MINURSO műveletet - Missión des Nations Unies pour l' Organisation d' un Referendum au Sahara Occidental - és érvénybe lépett a tűzszünet.³⁹² Az ENSZ tisztviselői úgy vélték, hogy a szembenállók minél gyorsabban le akarják zárni a konfliktust – később kiderült, ez vágyálom maradt –, illetve a pénzügyi megszorítások miatt igen optimista tervet hagytak jóvá. Eszerint a főtitkár a felek egyetértésével megállapít egy „D-napot”, életbe lép a tűzszünet, és tizenkét héttel a referendum előtt megkezdődik az „átmeneti időszak”. A „D-napon” a MINURSO vezetője a referendum lebonyolításával kapcsolatosan átveszi a teljesskörű irányítást, levezényli a rendőrök, a békefenntartók és a polgári adminisztráció munkáját.³⁹³ Az átmeneti időszak megkezdése után Marokkó és a Polisario Front kicseréli a foglyokat, 11 héten belül Rabat 100 000 főről 65 000 főre csökkenti itt állomásozó csapatainak létszámát, illetve visszavonja a félkatonai szervezeteket és a rendőrséget.³⁹⁴ Ekkorra elkészülnek a szavazásra jogosultak listái, az UNHCR megkezdí a menekültek visszatelepítését, majd 17 héten belül a kampány is lezajlik. A népszavazás a „D naptól” számított 20. héten kerül lebonyolításra, az eredmény ismertetése után 72 órával megkezdődik a MINURSO kivonása, ami 6 hétig tart. Ha a függetlenséget választják, Marokkó visszavonul, ha pedig az integrációt, akkor a Polisario Front felosztatja magát.³⁹⁵ Az eredeti tervekben a MINURSO tervezett létszámában 800-1000 civil alkalmazott, 1700 katonai megfigyelő és egy 300 fős rendőri egység szerepelt.³⁹⁶

A tervezettel a szaharáviak nem értettek egyet, mivel az a marokkóiaknak kedvezett, valamint kétségeik voltak, hogy 1700 békefenntartó képes lenne-e a referendum lebonyolítását szavatolni, felügyelet alatt tartani a marokkói haderőt. Attól is tartottak, hogy a marokkóiak akár erővel is fellépnének az ellenük szavazó szaharáviak ellen, és nehezményezték, hogy a referendum lebonyolításában Marokkó szerepet kap - a kikötők használata, a misszió logisztikai kiszolgálása stb. -, mivel az őslakosok az

³⁸⁵ De Cuellar, J. P.: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. pp. 338-343.

³⁸⁶ Jensen, E.: Western Sahara: Anatomy of a Stalemate. p. 42.

³⁸⁷ Jensen, E.: Western Sahara: Anatomy of a Stalemate. p. 39.

³⁸⁸ Bashir Musztafa Szajed, Mahfoud Ali Beiba és Ibrahim Ghali.

³⁸⁹ Zoubir, Y.: The Western Sahara Conflict: A case study in Failure of Prenegotiation and Prolongation of Conflict. pp. 200-201.

³⁹⁰ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 183.

³⁹¹ De Cuellar, J. P.: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. p. 344.

³⁹² Solá-Martín, A.: Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking. pp. 370-371.

³⁹³ Durch, W. J.: The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis. p. 415.

³⁹⁴ De Cuellar, J. P.: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. p. 347.

³⁹⁵ S/21360, The situation concerning Western Sahara – report of the Secretary General, 18. June 1990.

³⁹⁶ Coulon, J.- Aronoff, P.-Scott, H.: Soldiers of Diplomacy: The United Nations, Peacekeeping, and the New World Order. p. 61. Száraz, Gy.: UN mission in Western Sahara (MINURSO). p. 64.

ENSZ vagy más, semleges állam részvételét preferálta volna. Gondot jelentett a saharáviak számára a marokkói adminisztráció és a titkosszolgálat helyben maradása, mivel az rájuk nézve negatívan befolyásolhatta volna a szavazás rendjét. A Polisario Front kifogásolta, hogy az ENSZ nem foglalkozott az „eltűnt saharáviak” kérdésével, sem pedig a független választási megfigyelők és a média munkatársainak jelenlétét nem biztosította.³⁹⁷ A marokkói magatartás pozitívabb volt. A király kijelentette, hogy egyetért a tervvel, kivitelezését nem kívánja megakadályozni. Ezek után az ENSZ - a felek tényleges beleegyezése nélkül - létrehozta a MINURSO műveletet. Végül a saharáviak is győzelemként tekintettek a referendumra, és abban bízva, hogy 1992 elején a menekülttáborok lakóinak többsége már Nyugat-Szaharában lesz, a felét sem kérték a szokásos élelmiszersegélyeknek. 1992 közepén, amikor kiderült, hogy a referendumot végül nem tartják meg, ismét a segítségnyújtó szervezetekhez kellett fordulniuk. További gondot jelentett, hogy 1991 nyarán a felek között ismét elmérgesedett a viszony, mivel a saharáviak nem voltak hajlandók a fegyvereseiket Tindoufba visszavonni, sőt az erőrendszertől keletre új bázisokat hoztak létre. Ezért a marokkói egységek augusztusban Bir Lahlou és Tifariti térségében támadást indítottak a felkelők ellen, akik ellentámadásra készültek.³⁹⁸ A kezdeti sikerek után a marokkói csapatok visszavonultak a Berm mögé.³⁹⁹ A helyzet eszkalálódását elkerülendő Pérez de Cuéllar tárgyalásokat kezdett Marokkóval, majd a Polisario Front tudta nélkül tüzszünetet hirdetett szeptember 6-i hatállyal és 240 békefenntartó telepítésére adott utasítást. A főtitkár a szembenálló felek beleegyezése nélkül szétválasztotta a tüzszünetet és a rendezési terv többi részét, ezzel a BT által jóváhagyott elképzelés értelmét veszítette. A Polisariónak nem maradt választása - ha nem akart úgy tűnni, mint az ingatag béke aláásója - elfogadta a tüzszünetet.

MINURSO, a Világszervezet nyugat-szaharai művelete

Az ENSZ békekötéssel kapcsolatos diplomáciai erőfeszítéseit végül siker koronázta, és hivatalosan is létrejött a tüzszünet. A Világszervezet a megállapodást követően 100 katonai megfigyelőt küldött a tüzszünet betartásának ellenőrzésére, de a létszámot rövidesen 228 főre bővítették, amely így logisztikai és adminisztratív részlegekkel is kiegészült. A szembenálló felek megtartották területeiket; a határt a marokkói falrendszer, a Berm képezte. A faltól keletre - a Polisario oldalán - 5 km-es sávot tiltott területté nyilvánítottak, ahol csak az ENSZ megfigyelői közlekedhetnek. A fal marokkói oldalán további 30, a Polisario oldalán pedig 25 kilométeres övezetben csak az ENSZ engedélyével lehetséges katonai gyakorlatot tartani, vagy a harcállásokat és egyéb katonai objektumokat karbantartani.

A MINURSO az alábbi feladatok ellátására kapott felhatalmazást:⁴⁰⁰

- a tüzszünet ellenőrzése, a marokkói csapatok létszámának csökkentésének hitelesítése a nyugat-szaharai területeken; a szembenálló felek csapatainak figyelése a megadott területeken, különös tekintettel az esetleges csapatösszevonásokra vagy a készülődő támadásokra;
- lépéseket tenni a marokkói börtönökben lévő politikai foglyok szabadon bocsátásának ügyében;
- felügyelni - a Nemzetközi Vöröskereszt bevonásával - a hadifoglyok cseréjét;
- megvalósítani az ENSZ által szorgalmazott hazatelepítési műveletet, amelynek keretén belül biztosítanak a menekültek szabad visszaköltözését korábbi lakóhelyeikre;
- azonosítani és nyilvántartásba venni azokat, akik jogosultak részt venni a terület jövőjéről tartandó népszavazáson;
- megszervezni és biztosítani a szabad és tiszta szavazást, majd közzétenni a hivatalos eredményt.

³⁹⁷ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 187.

³⁹⁸ Pazzanita, A. G.-Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara. pp. 617-618.

³⁹⁹ Copson, R. W.: Africa's Wars and Prospects for Peace. Armonk, NY. M.E. Sharpe, 1994, p. 63. Chopra, J.: Peace-maintenance. The Evolution of International Political Authority. p. 165.

⁴⁰⁰ S/22464, The situation concerning Western Sahara-report by the Secretary General, 19. April 1991.

Ebben az időszakban a MINURSO legfontosabb feladata a tűzszüneti megállapodás ellenőrzése és a lehetséges összecsapások megelőzése volt. A békefenntartók főhadiszállását El-Aaiun városában hozták létre, míg az ellenőrzött szaharai területeken két szektorparancsnokságot létesítettek Dakhla/Déli szektor és Smara/Északi szektor központokkal. Az algériai Tindoufban pedig egy összekötő irodát állítottak fel, hogy együttműködhesse az algériai hatóságokkal és a Polisario Fronttal.⁴⁰¹ A MINURSO felállítását azonban Marokkó hátráltatta, a békefenntartók mozgását korlátozta, mivel nem akarta beengedni a békefenntartók számára szükséges eszközöket, felszereléseket. Például Agadirban nem engedélyezték az ENSZ által bérelt hajónak, hogy kirakodja a MINURSO számára hozott felszereléseket, vagy a műveletben dolgozó tisztviselők nem kaphattak beutazási engedélyt Nyugat-Szaharába. Sőt, a marokkói katonák nem csak megfigyelték és lehallgatták a békefenntartókat,⁴⁰² de gyakran korlátozták azok szabad mozgását, sőt volt olyan, hogy fegyvert fogtak rájuk.⁴⁰³ Így a MINURSO a szembenálló felek felügyelete helyett a saját működőképességét igyekezett megteremteni.⁴⁰⁴ A kialakult helyzet komolyan veszélyeztette a békefolyamatot és a művelet eredményességét, ennek ellenére a problémákat az ENSZ és a rendezésben érintett nagyhatalmak is igyekeztek eltitkolni a világ elől.⁴⁰⁵ James Bolton - az amerikai kormány kapcsolattartója a nemzetközi szervezetekkel - elismerte, hogy a marokkói kormányzat nem hogy nem volt segítőkész, de ott akadályozta a rendezést, ahol tudta. Mivel a rabati vezetés a Nyugat és az USA megbízható szövetségese volt, ezért Washington nem tett ellenük komolyabb lépéseket. Ennek ellenére az USA is megszavazta a Marokkót bíráló határozatot, amiért az akadályozta a békefolyamatot.⁴⁰⁶

Eközben II. Hasszán - a kedvező népszavazási eredmény megszerzése érdekében - folytatta a betelepítési programot, amelynek keretében a marokkóiak ezrei költöztek a nyugat-szaharai városokba.⁴⁰⁷ A király azt várta ettől a lépéstől, hogy a telepések az őslakosokkal azonos szavazati jogot kapnak, és majd Marokkó számára előnyösen befolyásolják a megtartandó választásokat.⁴⁰⁸ A szaharáviak azonban ragaszkodtak az 1974-es spanyol népszámlálás adataihoz, hogy csakis az akkor összeírtak és közvetlen leszármazottaik legyenek jogosultak szavazásra.⁴⁰⁹ A Polisario Front vezetői ugyanis attól tartottak, hogy Rabat olyan Dél-Marokkóban élő szaharáviakat próbál felvetni a szavazólistákra, akiknek semmi köze Nyugat-Szaharához.⁴¹⁰ Mint később kiderült, joggal, ugyanis II. Hasszán megbízta belügyminiszterét, Driss Basrit, hogy készítsen fel marokkóiakat a szavazásra, nekik meg kellett tanulniuk, hogyan kell magukat született szaharávinak kiadni.⁴¹¹ A marokkói hatóságok ezt követően azt próbálták bizonyítani, hogy ezek Spanyol-Szaharából régen elüldözött szaharáviak, akik Marokkóban telepedtek le, és emiatt szavazati jog illeti őket a terület sorsát rendező népszavazáson.⁴¹² 1991-ben a marokkói belügyminisztérium készített egy 120 000 nevet tartalmazó listát, amelyen azok a szaharáviak szerepeltek, akiket -szerintük- bármiféle vizsgálat nélkül fel kellett volna venni a szavazásra jogosultak listájára. A Polisario Front képviselője tiltakozott, szerinte ugyanis csak egyénileg lehetséges jelentkezni a népszavazásra. Ezt a tömeget az Azonosítási Iroda tisztviselői évek alatt sem lettek volna képesekfeldolgozni,

⁴⁰¹ Besenyő, J.: Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában. p. 210.

⁴⁰² Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában. p. 57.

⁴⁰³ Durch, W. J.: The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis. pp. 427-429.

⁴⁰⁴ Az első időkben sokat panaszkodtak a békefenntartók az élet- és lakóköörülményeikre, nem volt elegendő víz, étel és gyógyszer, sőt az aknamezők pontos elhelyezkedését sem ismerték, így mindennap az életüket kockáztatták, ha járőrbe kellett kimenniük.

⁴⁰⁵ A MINURSO parancsnokhelyetteseként szolgáló – egyben a térségben legmagasabb ranggal bíró amerikai tiszt - Albert Zapata ezredest az amerikai kongresszus meg kívánta hallgatni a misszió működésével kapcsolatosan, illetve arról, hogy Marokkó hogyan blokkolta a békeműveletet. Az ezredes részvételét azonban a kormányzat megtiltotta.

⁴⁰⁶ Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 69.

⁴⁰⁷ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? pp. 85-86.

⁴⁰⁸ Jensen, E.: Western Sahara: Anatomy of a Stalemate. pp. 59-60.

⁴⁰⁹ Mundy, J. A., Siezed of the Matter: The UN and the Western Sahara Dispute. p. 131-132

⁴¹⁰ Több esetben megtörtént, hogy a marokkói jelentkezők szaharávinak adták ki magukat, de a területtel kapcsolatos kérdésekre nem tudtak válaszolni. Volt olyan, aki azt állította, hogy Nyugat-Szahara déli részén lévő Dakhla városából származik. Megkérdezték tőle a sejkék, hogy az óceán a város melyik oldalán található, a keleti vagy a nyugati oldalán? Erre az egyszerű kérdésre semmit sem tudott válaszolni.

⁴¹¹ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict. p. 25.

⁴¹² Mullen, C. A.: Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996. p. 237.

végül 10 000 főt hozzáadtak a revideált 1974-es listához.⁴¹³ A marokkóiak eltökéltségét bizonyította, hogy II. Hasszán szeptember 15-én egy újabb 170 000 fős „Zöld Menet” szervezésével fenyegetőzött.⁴¹⁴ A Világszervezetet képviselő Johannes Manz tiltakozott a szerinte csak taktikázásnak nevezett lépés ellen, amelynek élét Javier Perez de Cuellarnak kellett tompítania. Manz ezután lemondott, mivel szerinte a világszervezet hiteltelenné vált.⁴¹⁵ A Polisario Front továbbra is azt képviselte, hogy csak az őslakosoknak van joga dönten a terület jövőjéről.⁴¹⁶ Ezt képviselte a MINURSO is, sőt az ENSZ főtitkár S/22464 számú jelentése is leszögezte, csak azok szavazhatnak, akik az 1974-es spanyol népszámlálásban részt vettek vagy azok közvetlen leszármazottjai.⁴¹⁷ Ennek eredményeit az ENSZ leellenőrizte, majd frissítette. Ekkor derült ki, hogy a 74 343 főből 1498 elhalálozott, 484-en pedig kétszer is szerepeltek a listán. A marokkói javaslat elfogadásával a korábbi megállapodások és az ENSZ erőfeszítései kárba veszttek volna. Rabat vitatta ezt, és a nyugat-szaharai területre betelepült marokkóiaknak is azonos jogokat követelt. Végül a főtitkár meghajolt a nyomás előtt, és a BT-nek készített utolsó jelentésében javasolta a szavazási kritériumok megváltoztatását.⁴¹⁸ Ez alapján mindazok jogosultak szavazni, akik az 1974-es listán szereplők és vérszerinti leszármazottaik; az a személy, akinek az apja - saharávi -, Nyugat-Szaharában született; mindazon személyek, akik 1974. december 1. előtt 6 éven keresztül folyamatosan Nyugat-Szaharában éltek és azok, akik 1974. december 1. előtt kisebb-nagyobb megszakításokkal 12 évet éltek Nyugat-Szaharában. A Tanács de Cuellar megbízásának lejártja miatt a jelentés elfogadását az új főtitkár illetékességi körébe utalta. A következő főtitkár a korábbi egyiptomi külügyminiszter, Boutros Boutros-Ghali lett, aki az Afrikai Egység Szervezetében éveken keresztül Marokkót támogatta. Úgy tűnt, múltja miatt nem tud elfogulatlanul közvetíteni a szembenálló felek között. Első kijelentése is ezt támasztotta alá, amelyben hangot adott annak a véleményének, hogy a rendezési terv kivitelezhetetlen, mivel Marokkó számára csak Nyugat-Szahara teljes beolvasztása elfogadható. A saharáviaknak az sem tetszett, hogy a főtitkár új különleges megbízottja az a Vernon Walters lett, aki nem csak közeli kapcsolatban állt II. Hasszánnal, de az 1975-ös Madridi Egyezmény megkötésében is szerepet játszott, és a Carter-kormányzat idején a tilalmakat kijátszva fegyverszállítmányokat juttatott Rabatnak.⁴¹⁹ Waltersrel a Polisario Front vezetői nem voltak hajlandók még találkozni sem, így Gháli kénytelen volt a posztot átadni a korábbi pakisztáni külügyminiszternek, Sahabzda Yaqub Khannak. Azonban ő sem bizonyult jobb választásnak. Egyeztetései nemcsak hogy nem hoztak eredményeket, de a Polisario Front és Algéria kétségbe vonták semlegességét, így ő is távozott a posztjáról. Ezek után nem volt meglepő, hogy az 1992-es évben nem valósult meg a terület jövőjét eldöntő népszavazás. A főtitkár ekkor három lehetőséget ajánlott fel a feleknek:⁴²⁰

- További tárgyalások megkezdését, aminek eredményességéhez maga sem fűzött sok reményt.
- A rendezési terv végrehajtását úgy, hogy abba beleépítik a de Cuellar által javasolt változtatásokat.
- Egy alternatív lehetőséget tárna az ENSZ a szembenállók elé, aminek azonban semmi köze sem lenne a már elfogadott rendezési tervhez.

A Polisario Front vezetője, Mohammed Abdelaziz kijelentette, hogy a javaslatok elfogadhatatlannak, és visszatérnek a fegyveres harchoz. Ekkor az ENSZ BT elfogadta a 809. számú határozatot, amelyben újabb egyeztetésekre hívták a feleket, illetve a Polisario Frontot - ha nem működik együtt - a főtitkár második javaslatának azonnali elfogadásával fenyegették meg.⁴²¹ A viták végül oda vezettek, hogy majdnem felmondták a világszervezet által létrehozott tüzszünetet, és bár a szembenálló felek

⁴¹³ Jensen, E.: *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*. p. 74.

⁴¹⁴ De Cuellar, J.P.: *Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir*. p. 349.

⁴¹⁵ Solá-Martin, A.: *Lessons from MINURSO: A contribution to new thinking*, p. 372.

⁴¹⁶ Chopra, J.: *Breaking the Stalemate in Western Sahara*. pp. 310-311.

⁴¹⁷ Besenyő, J.: *Western Sahara*. p. 132.

⁴¹⁸ S/23299, Report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1991.

⁴¹⁹ Kamil, L.: *Fueling the Fire: U.S. Policy and The Western Sahara Conflict*. p. 11., 31.

⁴²⁰ S/25170, The situation concerning Western Sahara-report by the Secretary General, 26. January 1993.

⁴²¹ S/RES/809, Resolution 809, 2. March 1993.

végül megegyezésre jutottak, a légkör jó ideig fagyos maradt. 1993 májusában Boutros-Ghali meglátogatta az érintett országokat, és kompromisszumos javaslatot tett, amelybe ugyan belefoglalta de Cuéllar javaslatait, de leglényegesebb része mégis az 1974-es census maradt. A javaslat a szavazásra jogosultakkal kapcsolatban 5 feltételt tartalmazott. Ez alapján csak azok szavazhattak:

- akik szerepelnek az 1974-es spanyol népszámlálásban;
- akik 1974-ben valamelyik szaharávi törzs tagjaként a területen éltek, de valamiért a spanyolok nem rögzítették az adataikat;
- az első két csoportba tartozó személyek közvetlen családtagjai;
- akik Nyugat-Szaharában születtek szaharávi apától;
- olyan szaharávik, akiknek a törzse Nyugat-Szaharában él, illetve akik 1974. december 1. előtt 6 évig folyamatosan vagy kisebb-nagyobb megszakításokkal 12 évig éltek ott.

Bár a szembenálló feleket ez a javaslat sem elégítette ki teljesen, de az álláspontok közeledtek.

1993-ban a Clinton-kormányzat az elődeinél konstruktívabban támogatta a nyugat-szaharai rendezést, sőt aktívan részt vett a Polisario Front és Marokkó között 1993 júliusában El-Aayunban megtartott tárgyalások lebonyolításában, valamint rávette a marokkói uralkodót, hogy mérsékelje a bebörtönzött szaharávi politikai foglyok büntetését.⁴²² Az USA több vezető pozíciót szerzett meg a nyugat-szaharai műveletben, hogy ezzel is elősegítse a konfliktus mielőbbi lezárását. Ekkor jött létre az Azonosítási Iroda is. A pozitív fejleményekre utalt a főtitkár S/1994/819. számú jelentése is, amely jelezte, hogy hamarosan megkezdik a szavazásra jogosultak nyilvántartásba vételét.⁴²³ Ezelőtt azonban egy újabb gondot kellett megoldani, ugyanis az AESZ megfigyelői a rendezési terv szerint részt vettek volna az azonosítási folyamatban, semlegességüket azonban a marokkói kormányzat megkérdőjelezte.⁴²⁴ Rabat szerint, amíg a SZADK a regionális szervezet tagja, Marokkó pedig nem, addig az AESZ pártatlansága kétségbevonható. A marokkói vezetés kijelentette, hogy csak akkor engedélyezik a szervezet megfigyelőinek részvételét a népszavazásban, ha a SZADK kilép a szervezetből. Ezt a felvetést a szaharáviak és az AESZ is elutasította, végül mégis sikerült megegyezni: az AESZ a megfigyelőit a tunéziai elnök, Zinedine Ben Ali személyes küldötteinek nevezte át, így az azonosítási eljárás megkezdésének már nem volt akadálya.⁴²⁵ Az ENSZ 1994. augusztus 28-án megkezdte a szavazásra jogosultak összegyűjtését, adataik rögzítését.⁴²⁶ Az előkészítő munka befejezése után folytatták a szavazásra jogosultak adatainak feldolgozását.⁴²⁷ Sajnos sok gondot okozott, hogy a felek több esetben nehezítették az iroda tevékenységét, illetve vitatták a másik oldalról érkezett szavazókat.⁴²⁸ A szervezés nemcsak Marokkóban és Algériában folyt, hanem Mauritániában is, ahol a főtitkárt képviselő Erik Jensen találkozott Maaouya Ould Sidi Ahmed Taya elnökkel azért, hogy létrehozzanak egy azonosító irodát az ott élő szaharáviak nyilvántartásba vételére. Ennek eredményeként a MINURSO Nouadhibouban megnyithatta hivatalát, amely az állam területén élő, szavazásra jogosult szaharáviak adatait gyűjtötte. A jelentkezés határideje 1994. október 25. volt, amelynek lezárultakor Marokkó 180 000 - 83 971 Nyugat-Szaharából, 99 225 Marokkóból - míg a Polisario 42 337 igényt nyújtott be. A szavazásra jelentkezők összesített létszáma 233 487 fő lett, ami a háromszorosa volt az 1974-es népszámlálás eredményének.

⁴²² Chopra, J.: A Chance for Peace in Western Sahara. In: Survival 39, p. 57.

⁴²³ S/1994/819, The situation concerning Western Sahara, 12. July 1994.

⁴²⁴ Durch, W. J.: The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis. p. 433.

⁴²⁵ Zoubir, Y.- Pazzanita, A. G.: The United Nations Failure in Resolving the Western Sahara Conflict. In: Middle East Journal 49, pp. 614-28., 625.

⁴²⁶ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.18.)

⁴²⁷ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict. p. 529.

⁴²⁸ Chopra, J.: Breaking the Stalemate in Western Sahara. pp. 307-311.

Ekkor már mindenki tudta, hogy a referendumot legkorábban csak 1995 októberében tudják megtartani. A szembenálló felek egyet nem értése miatt az Azonosítási Iroda munkája csak vontatottan haladt.⁴²⁹ Közben a világszervezet és a Polisario Front közötti kapcsolat elhidegült, a különböző korlátozások miatt a katonai megfigyelők munkája pedig szinte ellehetetlenedett a felkelők által ellenőrzött területeken.⁴³⁰ A helyzetet bonyolította, hogy az ENSZ nem tudta folytatni az összeírást, mivel a felek bojkotálták a békefenntartók tevékenységét,⁴³¹ ezért a főtitkár 1996 májusában javaslatot tett az azonosítási tevékenység megszüntetésére,⁴³² amelyet a BT el is fogadott. Szeptemberre az azonosítási központok megszűntek, a marokkói hadsereg, illetve a szaharávi egységek éles lögyakorlatokat tartottak a demilitarizált övezet közelében. Boutros-Ghali utolsó jelentésében arról értesítette a Biztonsági Tanács tagjait, hogy a katonai megfigyelők létszámát 26%-kal, a rendőrök létszámát 91-ről 9 főre, a civil alkalmazottakét pedig 410 főről 170-re csökkenti.⁴³³ Ekkor a nemzetközi közösség vezetőitárgyalásokra ösztönözték Marokkót, hogy a Polisario Fronttal közösen próbáljon megoldást keresni a konfliktus lezárására. A MINURSO akkori vezetője, Erik Jensen 1996 májusában -algériai támogatással- titkos megbeszéléseket kezdeményezett Marokkó és a Polisario Front között, ahol a feleket Basri belügyminiszter és Bashir Musztafa Szajed képviselte. A tárgyalások feltétele az volt, hogy az egyik oldal sem említhette a függetlenség vagy az integráció kérdését. Az első találkozót augusztusban Genfben tartották, ahol a tárgyalásokkal egyidejűleg megkezdték egy Rabatban tartandó csúcstalálkozó szervezését is. A felkelők képviselői találkoztak Mohammed koronaherceggel, de a királlyal nem. Végül a megállapodás elmaradt, a találkozóról pedig, ahogy korábban is, mindenki másképp tudósított.⁴³⁴ Jensen közvetítése nem hozott eredményt, és meggyőzte az ENSZ vezetőit, hogy az 1991-ben elfogadott referendum nem valósítható meg a tervezett módon, ezért más megoldást kezdtek keresni. Boutros-Ghali a MINURSO megszüntetését javasolta, a Biztonsági Tanács azonban lehetőséget adott az új főtitkárnak, hogy ő tehesen javaslatot a misszió jövőjéről.⁴³⁵ Ezt az újonnan megválasztott főtitkár, Kofi Annan meg is tette.⁴³⁶ Annan úgy vélekedett, a Világszervezet képes a feleket ismét tárgyalóasztalhoz ültetni és valamiféle közös megoldást tető alá hozni.⁴³⁷ A kölcsönös gyanakvás és bizalmatlanság ellenére 1997 szeptemberében az amerikai Houstonban tárgyalások kezdődtek a terület sorsának rendezéséről,⁴³⁸ amelynek eredményeként megszületett a Houstoni Egyezmény, amely az 1991-ben elfogadott béketerv megerősítése volt. A szembenálló felek közötti egyeztetéseket a főtitkár különleges megbízottjaként a korábbi amerikai külügyminiszter, James Baker vette át,⁴³⁹ aki nem csak hogy amerikai támogatással került posztjára, de ténylegesen bírta Kofi Annan bizalmát is.⁴⁴⁰ Baker, miután meggyőződött arról, hogy a szembenálló felek meg akarják tartani a népszavazást, aláírta velük az Egyezményt. A londoni tárgyalásokat⁴⁴¹ követően Marokkó és a Polisario Front képviselői június 23-án közvetlen megbeszéléseket folytattak Lisszabonban,⁴⁴² amellyel megalapozták a Houstoni Egyezményt.

⁴²⁹ Mullen, C. A.: *Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996*. pp. 238-239.

⁴³⁰ Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony?* p. 140.

⁴³¹ Dunbar, C.: *Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict*. pp. 523-545.

⁴³² S/1996/343, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. May 1996.

⁴³³ S/1996/913, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. November 1996.

⁴³⁴ Jensen, E.: *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*. pp. 87-89.

⁴³⁵ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution*. p. 156.

⁴³⁶ S/1997/358, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. May 1997.

⁴³⁷ Theofilopoulou, A.: *The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair*. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.18.)

⁴³⁸ William, Z. I.: *Time for a solution in the Western Sahara Conflict*. p. 179.

⁴³⁹ Jensen, E.: *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*. p. 16.

⁴⁴⁰ Baker megbízatását a Polisario kitörő örömmel fogadta, mivel úgy gondolták, hogy a konfliktusban az 1991-es tűzszünet óta ténylegesen is semleges álláspontot képviselő USA által támogatott mediátort a marokkóiak nem lesznek képesek felfelemlíteni. Marokkó valóban nem örült Bakernek, de a kinevezése ellen nem tudott mit tenni. Baker nem cáfolta rá a várakozásokra, 1997 áprilisában meglátogatta a szembenálló feleket, akikkel közösen további egyeztetéseket tartottak Londonban (június 10-11.), Lisszabonban (június 23.), újra Londonban (július 19-20.), majd ismét Lisszabonban (augusztus 29-30.). Mire megkötötték a Houstoni Egyezményt már az összes vitás kérdést lerendezték. Ez a szerződés azért is számít mérföldkönek a konfliktus történetében, mert mind a két fél aláírta azt.

⁴⁴¹ Dunbar, C.: *Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict*. p. 523.

⁴⁴² Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony?* p. 143.

Ezután az ENSZ a menekülttáborokban is megkezdte a szavazásra jogosultak összeírását. A SZADK által szaharávi származásúnak elismert törzsek szavazásra jogosult tagjait felmérték, azok 1998 augusztusában felkerültek a szavazólistákra. 1998 februárjában Jensen helyére a korábban amerikai külügyi szolgálatban álló Charles Dunbar került, aki megpróbálta Rabatot rábírní az együttműködésre, mivel a marokkói vezetés több esetben is igyekezett az Azonosító Iroda munkatársait kijátszani.⁴⁴³ 1998 novemberében Kofi Annan tett látogatást a területen, és megpróbálta előremozdítani a rendezési tervet, ám az iraki események miatt útját le kellett rövidítenie. Mivel Marokkó minden eszközzel igyekezett akadályozni a Houstoni Egyezményben foglaltakat, Dunbar 1999 márciusában lemondott. Baker azonban további egyeztetéseket szervezett, majd megállapodott a marokkóiakkal, amelynek eredményeképpen megszületett a főtítkár 483. számú jelentése.⁴⁴⁴ Ezután újabb találkozókra került sor, amelyek eredményeként 1999. június 15-én a MINURSO megkezdte a korábban vitatott származású három törzs nyilvántartásba vételét.⁴⁴⁵ A viták ellenére még az évben elkészült az első nyilvános lista, amely 86 381 választásra jogosult személy nevét tartalmazta.⁴⁴⁶ A szavazásra 147 249 fő jelentkezett, adataikat az ENSZ munkatársai rögzítették, és az előre meghatározott ismérvek alapján felkerülhettek a szavazólistákra.⁴⁴⁷ Ezt a számot a marokkóiak vitatták, ugyanis az ő számításaik szerint csak 84 251 fő volt jogosult a szavazásra. A vitatott hovatartozású törzsekből több, mint 79 000-en jelentkeztek, de csak 51 220 fő töltötte ki a szavazási szándékot jelző űrlapot, közülük csak 2130 fő jogosultságát ismerték el.⁴⁴⁸ Rabat a vitatott hovatartozású törzsek tagjainak szavazási jogosultságával kapcsolatos követelését arra alapozta, hogy azok a korábban marokkói területekre menekült szaharáviak leszármazottai. A marokkói állításokat - bizonyíthatóság hiányában - az ENSZ képviselői nem fogadták el, így a vitatott törzsek tagjainak jelentős része nem került fel a szavazásra jogosultak listájára.⁴⁴⁹ Ezt követően a Polisario - mivel bízott a népszavazás megtartásában - megkezdte a menekültek Nyugat-Szaharába történő vissza-telepítésének szervezését. Marokkó azonban azt követelte, hogy az ENSZ minden jelentkező adatait - akár szerepel a listán, akár visszautasították felvételét - vizsgálja újra. A szavazással kapcsolatos huzavonák miatt végül 1999 szeptemberében a marokkóiak által megszállt terület városaiban tüntetések törtek ki, amelyeket a hadsereg és a rendőrség gyorsan elfojtott.⁴⁵⁰ Az esemény azonban számos kérdést vetett fel. Az egyik legérdekesebb momentum az volt, hogy a tüntető szaharáviakat a betelepített marokkóiak nagy része is tevékenyen támogatta. Marokkó és az ENSZ is láthatta, hogy az esetleges népszavazás, a nyugat-szaharai marokkói közösség nagyobb létszáma ellenére sem feltétlenül hozná a megszállók győzelmét. Sőt, egyes szakértők szerint Marokkó a telepesei egy részének a hűségét is elveszítette.⁴⁵¹ Talán ezzel magyarázható Kofi Annan 1999 végén tett kijelentése, hogy a referendum a közeljövőben nem hajtható végre.⁴⁵² Ez a kijelentés azonban oda vezetett, hogy a Világszervezet tevékenységével elégedetlen szaharávi fiatalok 2000 februárjában és márciusában újabb tüntetéseket

⁴⁴³ Dunbar, C.: *Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict*. p. 531.

⁴⁴⁴ S/1999/483, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. April 1999.

⁴⁴⁵ Az ENSZ H 41 (*Ait Baamaran*), H61 („*Varias del norte*”) és J51/52-es („*Idegob y otras del sur*”) elnevezésű csoportokként, Marokkónál az a' it Usa, aft Baamrane, aft en-Nos, azoafit, cheraga, aft yarra, beni buvahl, beni zerual, chenacla, entifa, rif, r'hamna, seraghna, oulad settout, ghomara, zanti és lamiar törzsként tartotta őket nyilván. A spanyol népszámlálás idején a H41 609, a H61 536, míg a J51/52 étszáma 1387 főből állt (összesen 2532). A marokkóiak ezzel ellentétben 60 000 jelentkezőt állítottak ezekből a csoportokból, akiknek a kétharmada Dél-Marokkóból származott. A Polisario gyanúsnak tartotta a népesség ilyen méretű növekedését, és kérte a MINURSO munkatársait, hogy alaposan vizsgálják meg a jelentkezők szaharáviak-e egyáltalán. Jensen, E.: *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*. pp. 98-99. Dunbar, C.: *Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict*. pp. 528-530.

⁴⁴⁶ S/1999/1219, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. December 1999.

⁴⁴⁷ Mundy, J. A., *Siezed of the Matter: The UN and the Western Sahara Dispute*. p. 133.

⁴⁴⁸ Cordesman, A.H.: *A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb*. p. 66.

⁴⁴⁹ Theofilopoulou, A.: The United Nations' change in approach to resolving the Western Sahara conflict since the turn of the twenty-first century, pp. 40-42. In: Raquel Ojeda-García, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: *Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation*.

⁴⁵⁰ A szaharáviakkal megkötött békeszerződés ellenére a marokkói hadsereg jelentős része még mindig Nyugat-Szaharában állomásozik. Marine Corps Intelligence Activity: *Military Cultural Study: Morocco*, 2012, p. 7., <https://publicintelligence.net/mcia-morocco-cultural-study/> (Letöltés ideje: 2019.04.18.)

⁴⁵¹ Zunes, S.- Mundy, J.: *Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution*. pp. 152-153.

⁴⁵² Pabs, M.: *The Western Sahara conflict*, *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, Vol 29, 1999, p. 78.

szerveztek, amely során a marokkói biztonsági erők, illetve a MINURSO békefenntartóinak autót követ dobálták meg, sőt egy rendőrautót fel is gyújtottak.

A szavazatra jogosultak nyilvántartásba vételét követően látszott, hogy Marokkó nem tartja be a Houstoni Egyezményt, nem fogja hagyni a népszavazás lebonyolítását sem, ezért az ENSZ új megoldásokat keresett.⁴⁵³ A főtítkárról kérésére 2000 áprilisában James Baker, John Bolton és William Eagleton kíséretében látogatást tett Algériában, Marokkóban, valamint a Polisario Front által felügyelt területeken. Bár minden érdekelt féllel tárgyalt, kézzelfogható eredmények nélkül tért vissza New Yorkba. Később a marokkói kormány és a Polisario Front képviselői Londonban tárgyalóasztalhoz ültek, a tárgyalásokat azonban hamarosan félbeszakították.⁴⁵⁴ Ekkor Baker újabb találkozót kezdeményezett Genfben, ahol a terület jövőjéről, a marokkói hadifoglyok elengedéséről és a megszakított rendezés folytatásáról tárgyaltak.⁴⁵⁵ 2000. szeptember 28-án a felek ismét találkoztak Berlinben, ahol Rabat jelezte tárgyalási hajlandóságát a Houstoni Egyezmény lehetséges alternatívájáról. Ekkor Baker felszólította a marokkói küldöttséget, hogy tegyen tényleges javaslatot, mert annak hiányában az ENSZ a Houstoni Egyezményt fogja kikényszeríteni.⁴⁵⁶ A Polisario Frontot pedig a tárgyalásokra való nyitottságra bízta, hiszen az „önrendelkezés több módon is elérhető”.⁴⁵⁷ A tárgyalásokat követően azonban világossá vált, hogy az 1991-es Rendezési Tervhez hasonlóan a Houstoni Egyezmény - mivel az nem Marokkónak kedvezett - sem valósulhat meg, így a Világszervezet újabb megoldást keresett a konfliktus lezárására. Közben 2001 januárjában a Párizs - Dakar Rally megrendezésével kapcsolatos kérdések miatt a Polisario Front majdnem újra kezdte a háborút. A nagy nehezen elsimított konfliktus után Baker ismételen tárgyalásokat kezdeményezett, ám eredmény nélkül, mivel a felkelők a Houstoni Egyezmény megvalósításában voltak érdekeltek, Rabat pedig nem volt hajlandó megosztani a Nyugat-Szahara fölötti hatalmát. Végül amerikai, francia és brit diplomáciai nyomásra májusban a marokkói külügyminiszter, Abderrahmane Youssoufi kijelentette, hogy országa hajlandó az autonómia kérdését komolyan venni. A tárgyalások azonban továbbra sem hoztak eredményt, így Baker 2001 júniusában egy merőben új, a Baker-tervként is ismert javaslatot tett le a szaharáviak elé,⁴⁵⁸ amelynek keretén belül a marokkói kormány egy lényegesen kibővített autonómiát ajánlott fel Nyugat-Szaharának. A tervezet az ENSZ által korábban Kelet-Timor számára készített autonómia-javaslat módosított változata volt,⁴⁵⁹ amely 5 évre szóló, Marokkón belüli autonómiát ajánlott, ahol a védelmi, a külügyi és néhány belügyi kérdésben a marokkói kormányzat lett volna jogosult dönteni, míg a többi kérdésben a szabadon választott szaharávi kormányzat. A kormányzat tagjait az őslakos szaharáviakból és betelepült marokkóiakból választották volna. Az 5. év után pedig az összes Nyugat-Szaharában élő - beleértve az évtizedek óta folyamatosan betelepülő marokkói állampolgárokat - jogosult lett volna szavazni a terület jövőjéről. A lakosság három opció közül választhatott volna: függetlenség, az autonómia meghosszabbítása és a Marokkóba történő teljes integráció.⁴⁶⁰ A tervezetet Rabat támogatta,⁴⁶¹ de Algéria és a Polisario Front csak a Rendezési Terv alapján volt hajlandó a tárgyalásokra. Az autonómia terve már korábban is felmerült, de arról a Polisario tárgyalni sem volt hajlandó.⁴⁶² Végül a referendum többszöri elhalasztása miatt a feszültség olyannyira megnövekedett, hogy a Polisario a fegyveres harc újratekzésén gondolkozott, és jelentős katonai erőket vont össze a Berm közelében.⁴⁶³ A megoldást Baker továbbra is abban látta,

⁴⁵³ S/2000/461, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. May 2000.

⁴⁵⁴ Chopra, J.: Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority. p. 183.

⁴⁵⁵ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict. p. 528.

⁴⁵⁶ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2019.04.18)

⁴⁵⁷ S/2000/1029, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25. October 2000.

⁴⁵⁸ Clough, N.: Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future. p. 7., 15.

⁴⁵⁹ Ez már csak azért sem volt túl jó választás, mert ezt a tervezetet a kelet-timoriak egységesen elutasították, mivel függetlenséget és nem Indonézián belüli autonómiát akartak.

⁴⁶⁰ S/2001/613, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. June 2001.

⁴⁶¹ Ez érthető, mivel így a referendum kiírása előtti egy év alatt annyi marokkói lakost telepíthettek volna át Nyugat-Szaharába, amennyi képes lett volna Marokkó javára befolyásolni a végső szavazást.

⁴⁶² Theofilopoulou, A.: The United Nations' change in approach to resolving the Western Sahara conflict since the turn of the twenty-first century, p. 43. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁴⁶³ Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. p. 66.

hogy a szaharíaiak fogadják el a széles körű autonómiát Marokkó fennhatósága alatt, a terület jövőjéről szóló választásokat pedig később tartanák meg, amelyen az összes helyi lakos jogosult lenne szavazni, aki legalább egy éve folyamatosan a nyugat-szaharai területeken él. A marokkóiak elfogadták a javaslatot, a Polisario azonban ismételten visszautasította az eddigi határozatok ilyen irányú átalakítását, sőt javaslatokat tett a Houstoni Egyezmény módosítására és kivitelezésére. Baker az algériai elnököt, Abdelaziz Bouteflikát is próbálta meggyőzni az új javaslat előnyeiről, ám a tárgyalások megakadtak.⁴⁶⁴

Ekkor Mauritánia, Algéria valamint a Polisario meghívást kapott Pinedaleba, ahol ismét eredménytelen tárgyalások zajlottak.⁴⁶⁵ Az egész egyeztetésnek mindössze annyi eredménye volt, hogy a Polisario és Algéria egyaránt írásos észrevételeket tett a Baker-tervvel kapcsolatosan, és további pontosításokat kért.⁴⁶⁶ Közben a szeptember 11-i terrortámadás után pozitívan változott az amerikai-algériai kapcsolat, mivel a támadás után Algír szinte elsőként ajánlott segítséget, így a tárgyalások légköre is megváltozott. Ekkor javasolta Bouteflika Bakernek, hogy osszák meg Nyugat-Szaharát Marokkó és a Polisario között. A tervezetet Baker továbbította a marokkóiaknak, de azok némi gondolkodás után visszautasították.⁴⁶⁷ A tárgyalások során II. Hasszán elhalálozott, a trónon a fia, VI. Sidi Mohamed követte.⁴⁶⁸ Az új uralkodó kezdeti lépéseit sokan örömmel fogadták, mivel apja régi tisztviselői közül elbocsátotta azokat, akik köztudottan elleneztek a békekötést a Polisario Fronttal, a bebörtönzött politikai foglyoknak közkegyelmet hirdetett és börtönöket zárattatott be.⁴⁶⁹ Trónra lépését követő beszédében elismerte, hogy apja rezsimje több esetben megsértette az alapvető emberi jogokat, beleértve az „eltüntek” ügyeit, és megígérte az áldozatoknak és azok családjainak, hogy jóváteszi elődje bűneit. Ezekkel a lépésekkel olyan népszerűséget szerzett külföldön és Marokkóban, amellyel apja sosem rendelkezett. Ám a gyors békekötés illúzióknak bizonyult, ugyanis az új uralkodó Nyugat-Szaharával kapcsolatosan az apja politikáját folytatta,⁴⁷⁰ és ha bárki ellenzte ezt a politikát, vagy a különböző korlátozások okát firtatta, akkor a növekvő iszlamista veszélyre hivatkozva elhallgattatták. Mivel a nagyhatalmakat lekötötte a muzulmán világ radikalizálódása, az elmúlt időszakig érdemben nem foglalkoztak a megszállt Nyugat-Szaharával. Ez pedig Marokkó malmára hajtotta a vizet, hiszen - néhány ország és egyre több civil szervezet kivételével - a világ közvéleménye nem kérdőjelezte meg a jogát a megszállt nyugat-szaharai területekre. Talán ezért jutott arra a következtetésre Polisario Front több vezetője, hogy mivel egyre többen vádolják a Világszervezetet részlelhajlással, Marokkó támogatásával, ezért -szerintük- a szaharíaiaknak célszerűbb lenne fegyverrel érvényesíteni jogaikat. Ez részben abból a frusztrációból fakadt, hogy Rabat képes volt a megszállás költségeit fedezni,⁴⁷¹ az elfoglalt területeket fejlesztették, alapvetően elfogadható élet-színvonalat teremtettek, így az emberek többsége belenyugodott a megszállás tényébe, és élvezni annak gazdasági előnyeit. Marokkó a nemzetközi diplomáciában sikeresen használja ki azt, hogy az USA legrégebbi és egyik legértékesebb arab szövetségese 1787 óta,⁴⁷² és geostratégiai elhelyezkedésénél fogva mint az egyik legnépesebb arab állam fontos szerepet tölt be a muszlim világban. Szerepe felértékelődött, amikor az USA szövetségeseinek jó részéről kiderült, hogy vezetőik közül néhányan az amerikai érde-

⁴⁶⁴ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.18.)

⁴⁶⁵ Marokkót nem hívták meg a tárgyalásokra, mivel az korábban már elfogadta a Framework Agreementet, illetve Baker el akarta kerülni, hogy a marokkóiak provokálhassák a Polisariot, és az erre hivatkozva megszakíthassa a tárgyalásokat.

⁴⁶⁶ S/2002/41, Interim report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. January 2002.

⁴⁶⁷ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.18.)

⁴⁶⁸ Darbouche, H.- Zoubir, Y.: Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate. p. 93.

⁴⁶⁹ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict. p. 524. Zunes, S.-Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution. p. 54.

⁴⁷⁰ Cordesman, A. H.: A Tragedy of Arms. Military and Security Developments in the Maghreb. pp. 73-74.

⁴⁷¹ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? pp. 54-55.

⁴⁷² Marokkó első államként 1777-ben ismerte el az Amerikai Egyesült Államokat, majd 10 év múlva barátsági szerződést kötöttek egymással, ami az egyik legrégebbi megállapodás az USA történelmében. Marokkó a II. világháború során is hasznos szövetségese volt az amerikaiaknak, akik Dwight D. Eisenhower vezetésével az észak-afrikai műveleteiket Casablancában kezdték meg. Ez egy újabb fejezetet nyitott az amerikai-marokkói kapcsolatok történetében, ezért is tekinti az Aalvita dinasztia magát az USA legmegbízható szövetségeseinek, aki nemcsak kulcsszereplője az amerikai politikának Afrikában és Közép-keleten, hanem sokszor formálója is. Marokkó stratégiai elhelyezkedésénél fogva Spanyolországgal és Nagy-Britanniával közösen ellenőrzi a Gibraltári-szorost, ezért is fontos szerepet tölt be mint a nyugati államok szövetségese.

keltségeket támadó terrrorszervezeteket támogatják, illetve azokkal szoros kapcsolatban állnak.⁴⁷³ Ennek tükrében érthető, hogy Marokkó 1950 óta az ötödét kapja az afrikai földrész számára folyósított segélyeknek. Nála csak Egyiptom kap nagyobb amerikai támogatást.⁴⁷⁴ A marokkóiak másik szövetségese a mindenkor francia kormány, amely 1980 és 1984 között 300 millió frankos vissza nem térítendő segélyt - főleg saját gyártmányú fegyverek formájában - nyújtott számukra. Párizs ellenezte Nyugat-Szahara függetlenné válását, mert egy Algír-barát állam csökkentené a nyugat-afrikai francia befolyást, ráadásul elválasztaná egymástól a francia érdekszférába tartozó Marokkót és Mauritániát. A franciák arról sem feledkeztek meg, hogy Marokkó viszonylag „békésen” hagyta el a francia gyarmatbirodalmat, míg Algéria hosszú, véres háborúval vívta ki függetlenségét. Ezért Franciaország érthető módon nem támogatta sem Algériát sem a szövetségeseinek számító Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Nyugat-Szahara megszállásakor Valéry Giscard d'Estaing francia miniszterelnök arra hivatkozva támogatta Marokkót, hogy a „mikro-államok szaporítása” nem lehet cél Afrikában.⁴⁷⁵ Amikor 1981 májusában a francia szocialisták hatalomra jutottak, a SZADK vezetői remélték, hogy Párizs csökkenti a Marokkónak nyújtott támogatását, hiszen a Szocialista Párt korábban több fórumon is kijelentette, hogy támogatja Nyugat-Szahara függetlenné válását. A saharáviak azonban csalatkoztak a reményeikben, mert bár Párizs közvetlenül már nem avatkozott be a konfliktusba, a Biztonsági Tanács állandó tagjaként továbbra is minden támogatást megadott Marokkónak, főként az után, hogy a konzervatív Jacques Chirac került hatalomra. Ez csak erősödött Nicolas Sarkozy hatalomra jutásával 2007 májusában. Októberi marokkói látogatásán azt mondta, hogy: „Franciaország vállvetve áll ki Marokkó mellett Nyugat-Szahara kérdésben.”⁴⁷⁶ Ugyan vannak a saharáviak önrendelkezési jogát támogató francia politikai és karitatív szervezetek, de a kormányzat politikáját ezek érdemben befolyásolni nem tudják.

Sokan nem értik, miért támogatja az USA és Franciaország Marokkót annak ellenére, hogy az gyakran megsérti a nemzetközi normákat. Ennek oka az, hogy a hidegháború idején úgy gondolták, Marokkó destabilizációja magával rántaná a régiót, és a szovjetekkel kapcsolatban álló Algériát és Líbiát a Nyugat csak Marokkón keresztül képes féken tartani.⁴⁷⁷ A hidegháború idején a kommunista országok és csoportok jelentették a veszélyt, ma pedig a radikális iszlám szervezetek. Marokkó mindkét esetben sikeresen elhitette a nyugati országokkal, hogy velük szemben Észak-Afrikában biztosan csak rá számíthatnak. Az USA és Franciaország hivatalosan semleges a konfliktusban mivel sem a Nyugat-Szahara feletti marokkói uralmat, sem pedig a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaságot nem ismerték el. De valójában mégsem tekinthetjük őket igazán semlegesnek, hiszen az egyik felet - Marokkót - hadianyaggal, pénzügyi és diplomáciai támogatással segítették/segítik. Az államközi kapcsolatok szintje igazolja, hogy Marokkóban megbíznak, Algériában pedig nem. A Polisario Frontot a térséget destabilizáló erőnek tartják, amely ellen küzdeni kell.⁴⁷⁸ Érdekes módon az egyik hatalmat sem zavarta, hogy Marokkó igen jó kapcsolatokat ápolt a Szovjetunióval, amelynek a térnyerését meg kellett volna akadályoznia a hidegháború ideje alatt.⁴⁷⁹ Az amerikaiak a Marokkó által nyújtott szolgálatok fejében

⁴⁷³ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.18.)

⁴⁷⁴ Zoubir, Y.H.- Benabdallah-Gambier, K.: The United States and the North African Imbroglia: Balancing Interests in Algeria, Morocco, and the Western Sahara. pp. 188-189.

⁴⁷⁵ Tette úgy ezt a kijelentést, hogy ugyanabban az évben támogatta a két korábbi francia gyarmat függetlenné válását: a Komoroszigeteket 1975-ben, Dzsubutiét pedig 1977-ben. A két ország lakosságának létszáma hasonló volt, mint Nyugat-Szaharáé.

⁴⁷⁶ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War, Nationalism and Conflict Irresolution. p. 79.

⁴⁷⁷ Mundy, J.: The geopolitical functions of the Western Sahara Conflict: US hegemony, Moroccan stability and Sahrawi strategies of resistance pp. 56-62 In: Ojeda-Garcia, R. - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁴⁷⁸ Guindo, Miguel G. – Bueno, Alberto: The role of Sahrawis and the Polisario Front in Maghreb-Sahel regional security, pp. 179-181. In: Ojeda-Garcia, R. - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁴⁷⁹ A hidegháború ideje alatt Marokkó tagja volt egy „elit klubnak,” amelyet nyugatbarát közel-keleti államok hoztak létre, „Szafári Klubnak” nevezték. Miután Dél-Afrika sikertelenül próbálta Angolát megszállni (1975-76), a francia titkosszolgálat az akkori amerikai külügyminiszter, Henry Kissinger jóváhagyásával 1976 szeptemberében egy titkos szövetséget hozott létre, amelynek a tagjai az USA, Franciaország, Szaúd-Arábia, Irán, Egyiptom és Marokkó voltak. A szövetség célja a szovjet befolyás ellensúlyozása volt az afrikai földrészen. Marokkó egyébként több esetben is az USA kinyújtott karjaként működött, pl. az USA rajta keresztül juttatott fegyvereket a dél-angolai felkelőknek, de Kadhafi líbiai elnök ellenzékét is rajta keresztül támogatták az amerikaiak pénzzel és fegyverekkel.

nem támogatták Nyugat-Szahara függetlenné válását. Legjobban a Kissinger által elmondottak fejezték ki az amerikai álláspontot Nyugat-Szaharával kapcsolatban: „Az Amerikai Egyesült Államok nem engedheti meg egy újabb Angola létrejöttét az Atlanti-óceán keleti partján!”⁴⁸⁰ Persze történt változás az amerikai álláspontjában is, hiszen a 2001. szeptember 11-i merénylet után a Szahara-Száhel régió lett a terrorizmus elleni harc egyik fő frontvonala.⁴⁸¹ 2004-ben az USA egy programot indított, amelynek keretében a szegény saharai államok - Mali, Csád, Niger, valamint Mauritánia - határőrizetét és hadseregét komoly pénzekkel fejlesztette. 2006-ban a büdcsét jelentősen növelték, csatlakozott Marokkó és Algéria is, a programot pedig Szaharai Terrorizmus Elleni Együttműködésnek⁴⁸² nevezték át. Ez és más programok is hozzájárulnak a térség biztonságához, amelyekben az USA együttműködik ugyan a két szembenálló országgal, de továbbra is tart egy független Nyugat-Szahara létrejöttétől, mert ez az instabil állam az USA-ellenes erők számára egyfajta hátszágként működhetne. Éppen ezért jelentette ki 2008 júniusában Bush elnök, hogy csak a Marokkón belüli autonómiát támogatják, mivel egy újabb független állam létrehozása a Szaharában minden realitást nélkülöz.⁴⁸³ A másik ok, amely miatt Marokkót segítik, az illegális migráció, ugyanis a Maghreb-régió áthaladó törvénytelen bevándorlás jelentős kihívást jelent Nyugat-Európának. Mivel Nyugat-Szahara közel van az EU déli határaihoz, az európai országok felé irányuló nemzetközi migráció egyik csomópontjává vált. Ezért az európaiak, akik egyre inkább biztonsági és nem gazdasági, politikai szempontból közelítik meg az illegális migrációt, tartanak bármilyen változástól, amely a jelenlegi status quot megváltoztatná.

A Polisario által felügyelt területeken ellenben nem történt számottevő fejlődés, a szervezet csak Algériától kap segítséget. A saharaiak többsége algériai menekülttáborokban él,⁴⁸⁴ míg a „felszabadított területen” többnyire csak beduinok élnek, és néhány kis lélekszámú település található. A szervezet gazdasági - függés Algériától és más segélyszervezetektől - valamint diplomáciai téren is hátrányba került, a terület jövőjével kapcsolatos döntések a Világszervezetben születnek meg. Ez kényszerű várakozásra készíti a Polisario Frontot, ami lehetővé tette a meglévő marokkói pozíciók erősítését. A MINURSO egyre inkább „alvó műveletté” vált, amelynek a mandátumát folyamatosan meghosszabbítják, ennek ellenére a számára kitűzött legfontosabb feladatot - a referendum végrehajtását - a mai napig nem volt képes megvalósítani.⁴⁸⁵ Árulkodó tény, hogy a Világszervezet döntése értelmében 2003. október 31-vel a népszavazással kapcsolatos tevékenységet folytató iroda és a rendőri részleg „ideiglenesen” megszűnt, az általuk feldolgozott és összegyűjtött anyagot - a szavazásra jogosult adatai és a szavazó listák stb. - a genfi ENSZ központba szállították.⁴⁸⁶ A szervezet szerint a szembenálló felek megegyezését követően az irodát ismét felállítják, hogy részt vegyen a népszavazás lebonyolításában.

Mind ezek ellenére a Világszervezetben belül egyre többen szerették volna, hogy a művelet eredményt érjen el, majd megszüntetésre kerüljön, ezért Franciaország ellenállása ellenére a Baker-terv finomított változatát a Biztonsági Tanács 2003-ban megszavazta.⁴⁸⁷ Az új, több nemzetközi hírű szakértő bevonásával elkészített tervezet 2002 végére készült el, majd főtitkári jóváhagyással a felekkel is ismertették, végül 2003. május 23-án nyilvánosságra hozták. Az új béketervről Kofi Annan úgy nyilatkozott, hogy az mind a két oldalt kielégítheti.⁴⁸⁸ Az új terv, bár mindkét félnek tett engedmé-

⁴⁸⁰ Kamil, L.: Fueling the Fire. US policy and the Western Sahara conflict. p. 10.

⁴⁸¹ Martinez, L. - Boserup, R. A.: Beyond Western Sahara, the Sahel-Maghreb axis looms large, pp. 147-151. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁴⁸² Besenyő, J.: Háború Európa előterében: a Mali krízis, Sereg Szemle, XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január-március pp. 105-134.

⁴⁸³ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 74.

⁴⁸⁴ A felszabadított területek Nyugat-Szaharának azon részei (25%), amit a SADR tart az ellenőrzése alatt, oda az 1991-ben megkötött tűzszüneti megállapodás értelmében a marokkóiak nem léphetnek be. A terület nagysága 70 000 km², amely megfelel Írország vagy Dánia méretének.

⁴⁸⁵ Fischer, J.: United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: Approaching the Eleventh Hour, IFES White Papers, 2002, pp. 15-16.

⁴⁸⁶ Besenyő, J.: Hungarian logistics specialist working for UN's Western Sahara mission. AARMS, Volume 7, Issue 1. 2008, pp. 155-165, http://real.mtak.hu/83790/1/Besenyo_Hungarian_logistics_specialist_WS_u.pdf (Letöltés ideje: 2019.04.19.)

⁴⁸⁷ Zoubir, Y.H.- Benabdallah-Gambier, K.: The United States and the North African Imbroglia: Balancing Interests in Algeria, Morocco, and the Western Sahara. pp. 194-195.

⁴⁸⁸ S/2003/565, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23. May 2003.

nyeket, de független politikai elemzők és más szakértők szerint Marokkónak kedvezett. A végleges változat alapján négy, maximum öt év elteltével népszavazást tartottak volna a terület jövőjéről, addig Nyugat-Szahara széles körű autonómiával rendelkezett volna Marokkóban.⁴⁸⁹ Létrehoztak volna egy szervezetet – Nyugat-Szaharai Hatóság - amely a területtel kapcsolatos döntéseket készítené elő, szervezné a mindennapi életet és tartaná a kapcsolatot a marokkói hivatalos szervezetekkel. Összetétele sokkal kiegyensúlyozottabb lenne, mint amelyet az eredet terv keretei között hozhattak volna létre, ahol a marokkói menekültek könnyen túlsúlyba kerülhettek volna az őslakos saharáviakkal szemben. Az átmeneti időszak alatt a helyi pénzügyek, a helyi adók, oktatás, halászat, biztonsági kérdések és más, a terület életét befolyásoló ügyek az őslakosok által létrehozott szervezet hatáskörébe tartoztak volna, míg a külügyek és a védelmi szféra - beleértve a fegyverviselés kérdését is, kivéve a saharávi szervezet rendfenntartó erőinek fegyverzetével kapcsolatosakat - Rabat irányítása alatt maradt volna. Ez jelentős előrelépést jelentett a korábbi megállapodáshoz képest, hisz a saharávi autonómia jogi rendszere teljesen független lett volna Marokkótól, illetve megtörténhetett volna a menekültek visszatelepítése Nyugat-Szaharába. Az átmenetet követően népszavazást tartottak volna, amely dönthetett volna a terület sorsáról. A helyiek választhattak volna a teljes függetlenség, a Marokkón belüli autonómia, illetve a Marokkóba való teljes beolvadás között. Szavazásra jogosult lett volna minden olyan 18. életévét betöltő és Nyugat-Szahara területén élő, aki 1999 óta állandó lakosként van nyilvántartva, akiket az ENSZ nyilvántartásba vett és szavazásra jogosultnak minősített, és azok a menekülttáborokban élők, akik a menekültügyi iroda által készített „visszatelepítendő lakosok hivatalos listáján” szerepelnek.⁴⁹⁰ Bár Marokkó nem tudta elérni, hogy az itt szolgálatot teljesítő katonái - megközelítőleg 120 000 fő - szavazhassanak, de az anyaországból betelepültek miatt a szavazás eredménye igen szoros lett volna.⁴⁹¹ Ezért a Marokkói Külügyminisztérium hivatalos tiltakozó jegyzéket juttatott el a főtitkárnak, amelyben kritizálta a Baker-tervet és az algériai kormány szerepét a terv kidolgozásában. Azonban az elmúlt években a marokkói vezetés álláspontja finomodott, támogatják a tervezetet amennyiben az csupán az autonómia és nem a függetlenség kérdését érinti.

Míg a marokkói vezetés nem adott választ, a Polisario Front mindenkit megdöbbenett azzal, hogy hivatalos nyilatkozataiban üdvözölte és elfogadta az új tervezetet.⁴⁹² A saharáviak megegyezési készségét több szakértő azzal magyarázta, hogy a saharáviak kimerültek, képtelenek a további fegyveres harcra, az emberek és a vezetők jelentős része is belefáradt a majd három évtizede folyó harcokba. Ezt látva Marokkó a kiválás politikáját választotta abban a tudatban, hogy az általa elfoglalt területekről úgysem tudják kivonulásra kényszeríteni. 2003 és 2005 között a Polisario Front több alkalommal jelezte, hogy a Baker-terv finomított változatát elfogadhatónak tartja, hajlandó is lett volna megkezdeni a tárgyalásokat, de a marokkói diplomácia nem válaszolt, kivárt. Baker a tervének bukása után 2004. június 1-jével lemondott a megbízásáról, helyét John Bolton vette át. Bolton meg akarta tartani a népszavazást, de rövid időn belül rájött, hogy a Bush-kormányzat a Marokkón belüli autonómiát támogatja.⁴⁹³ Időközben a Polisario Front álláspontja is változott, mivel a pártot és a menekülttáborokat irányító „öreg-gek” ellenfélre letek a főként fiatalokból álló, militáns Khatt al-Shahid - Mártírok sora - szervezetben, akik nem akarnak mindenáron megegyezni Marokkóval, sőt a háborúhoz való visszatérés lehetőségét sem zárják ki.⁴⁹⁴ A szervezet egyelőre képtelen hatékonyabban fellépni a béketárgyalások mellett következetesen kitaróik ellen, de a léte lehetőséget biztosít a marokkóiaknak, hogy kritizálhassák a saharáviakat. A Polisario Front vezetőit szintén komoly kihívás elé állította a megszállt területeken 2005 májusában kirobbanó „Saharávi Intifáda,” amire Rabat keményebb elnyomással válaszolt, a Polisario Front vezetői pedig nem voltak képesek hatékony támogatást nyújtani a megszállt területeken élő sza-

⁴⁸⁹ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara. A Never-ending Affair. <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (Letöltés ideje: 2019.04.19.)

⁴⁹⁰ S/2003/565, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23. May 2003.

⁴⁹¹ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? pp. 53-54.

⁴⁹² Darbouche, H.- Zoubir, Y.H.: Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate. p. 93. Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony? pp. 161-162.

⁴⁹³ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. p. 239.

⁴⁹⁴ Thieux, L.: Algerian foreign policy towards Western Sahara, p. 130. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Vegailla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

haráviaknak.⁴⁹⁵ Bár Mohammed Abdelaziz többször megfenyegette a MINURSO vezetőit, amennyiben folytatódik a marokkói hatóságok brutális fellépése a tüntetők ellen, visszatérnek a fegyveres harchoz, de szavait nem vették komolyan. Az intifáda akkor robbant ki, amikor a marokkói belbiztonsági erők egy szaharávi politikai foglyot az Laayoun-i börtönből egy másik intézménybe kívánták átszállítani.⁴⁹⁶ Rokonai és egy kis létszámú szaharávi politikai aktivista 2005. május 21-22-én tüntetést tartott, követelvé, hogy a foglyot ne szállítsák el. A marokkói hatóságok erőszakkal feloszlatták a tüntetést, amelyet már egy nagyobb és szervezettebb követett. A függetlenséget követelők a SZADK zászlaját lengették, autógumikat égettek a város több pontján. A marokkóiak több száz szaharávit bebörtönöztek, erre válaszként Marokkó-ellenes tüntetések törtek ki a megszállt Nyugat-Szahara nagyobb településein, sőt több dél-marokkói városban is. A megmozdulások csak rövid időre keltették fel a nagyvilág figyelmét, Marokkó többé-kevésbé sikeresen elfojtotta azokat, és több szaharávi aktivistát bebörtönöztek. Októberben azonban az egyik szaharávi tüntetőt a marokkói rendőrök a nyílt utcán fényes nappal halálra vertek. A meggyilkolt szaharávi aktivista 2006 januárjában tartott temetése tömegdemonstrációvá fajult, ahogy Aminetou Haidar szabadon bocsátása is. 2007-ben a szaharáviak szinte minden nap újabb tüntetéseket szerveztek, amelyeknek többsége ugyan békésen zajlott le, de több olyan eset is történt, amikor a tüntetők botokkal és kövekkel támadtak a rendfenntartó erőkre.⁴⁹⁷ A tüntetésekről készült mobiltelefon-felvételek szinte azonnal felkerültek a megosztó portálokra, ennek ellenére a szaharáviak csak rövid időre voltak képesek felkelteni a világ figyelmét. 2009 novemberében a Szaharávi Emberi Jogok szervezet egyik aktivistája, Aminetu Haidar meghívást kapott az Amerikai Egyesült Államokba, ahol emberjogi tevékenységéért kitüntetésben részesült. Hazaérkezését követően a marokkói hatóságok nem engedélyezték visszatérését Nyugat-Szaharába, és Spanyolországba toloncolták. Az ügy hetekig foglalkoztatta a világ közvéleményét, és ismét ráirányította a figyelmet a nyugat-szaharai kérdésre.⁴⁹⁸ Rabat válaszként - eltökélttségét bizonyítandó - a marokkói egység védelmében hadgyakorlatot tartott a tűzszüneti övezetben, fenyegető üzenetként a Polisariónak és a megszállt területeken élő szaharáviaknak.⁴⁹⁹ Ezt követően a helyzet valamelyest rendeződött a megszállt területen, de 2010 őszén újabb konfliktus alakult ki, amikor szaharávi aktivisták a főváros közelében létrehozták a Gdeim Izik táborát, ahol október 9. és november 8. között a marokkói elnyomás ellen tüntettek.⁵⁰⁰ Az első héten csak néhány százan voltak, de számuk hamarosan több, mint 5000 főre nőtt, miközben táborok létesültek Bojadur, Dakhla és Smara közelében is. Az összeütközés nem sokáig váratott magára. Október 14-én a marokkói biztonsági erők tüzet nyitottak a tüntetőknek élelmet szállító fiatalokra, akik közül a 14 éves Nayem Elgarhi életét veszítette, egy társa pedig súlyosan megsebesült.⁵⁰¹ Mivel a tüntetők nem voltak hajlandók feloszlani a táborukat, a marokkói biztonsági erők november 8-án támadást indítottak ellenük, amely során 36 szaharávi életét veszítette, 723 megsérült és 163 főt letartóztattak.⁵⁰² 2011 február-

⁴⁹⁵ Barrenada, I.: Western Sahara and Southern Moroccan Shrawis: National identity and mobilisation, pp. 282-2838. In: Ojeda-Garcia, R. - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁴⁹⁶ Száraz, Gy.: UN mission in Western Sahara (MINURSO), p. 74.

⁴⁹⁷ Zunes, S.- Mundy, J.: Western Sahara, War. Nationalism and Conflict Irresolution. pp. 154-161.

⁴⁹⁸ Haidart azzal vádolták a marokkói hatóságok, hogy az útlevelében a nemzetisége rovatot nem töltötte ki, illetve címének azt írta, hogy Nyugat-Szahara. Ez a marokkóiak szemében árlásnak számít, mivel Haidar „megtagadta” a marokkói nemzetiségét. A hivatalnokok erre elkobozták az útlevelét, majd visszakényszerítették a spanyol Lanzarote szigetére. A Haidar kíséretében tartózkodó két spanyol újságíró szintén bebörtönözték, majd kiutasították El-Aaiunból. November 14-én Haidar éhségstrájkot kezdett Lanzarote repterén, követelve, hogy engedjék vissza Nyugat-Szaharába, majd pedig megvádolta a spanyol hatóságokat, hogy akarata ellen kényszerítették - elrabolták - a szigeten maradásra. Haidar sztrájkja majdnem egy hónapig tartott, amit Marokkó nemzetközi reputációja igencsak megsínylett. Az események miatt egyre több sajtóorgánium tudósított a marokkóiak elnyomó politikájáról Nyugat-Szaharában, aminek következtében nemcsak emberjogi szervezetek, hanem több állam is elítélte Marokkót. Végül a marokkóiak meghátráltak, és december 18-án Haidart visszaengedték El-Aaiunba. Bár megpróbálták rávenni, Haidar nem volt hajlandó VI. Mohamed bocsánatát kérni, sőt megérkezésekor számonkérte Marokkón a szaharávi eltűnteket, a kínzásokat és a marokkói elnyomást, és kijelentette, a királynak kell bocsánatot kérnie a szaharáviaktól.

⁴⁹⁹ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. p. 8.

⁵⁰⁰ Szmolka, I.: Western Sahara and the Arab Spring, p. 101. In: Ojeda-Garcia, R. - Fernández-Molina, I. - Veguilla, V.: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation.

⁵⁰¹ Amnesty International: Morocco must investigate killing of 14-year old Sahrawi at protest site, 27 October 2010, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/10/marruecos-investigacion-homicidio-saharai-14-anos/> (letöltés ideje: 2019.04.19.)

⁵⁰² Worsnip, P.: Polisario demands UN council probe of Sahara clash, Reuters, November 15, 2010, <https://af.reuters.com/article/algeriaNews/idAFN151366920101115> (Letöltés ideje: 2019.04.19.)

jában újabb tüntetések kezdődtek, amikor Dakhlában a „Tenger és sivatag” zenei fesztivál után felfegyverzett marokkóiak garázdálkodtak a saharáviak lakónegyedében.⁵⁰³ A tüntetést a rendőrség sikertelenül próbálta feloszlatni, az gyorsan továbbterjedt a többi nyugat-szaharai városra is. Bár a Laayoune-ban március 2-án tartott ülésstrájkot a marokkói rendőrség brutálisan feloszlatta, a tüntetések nem álltak le, kisebb-nagyobb intenzitással folytatódtak. A fegyveres harc újrakezdésének lehetősége azonban egyre távolabb került, így a táborokban, valamint a megszállt területeken élők szemében a Polisario Front vezetőségének hitelessége lassan megkérdőjeleződik. A Baker-terv elfogadásával szerzett diplomáciai győzelem az elmúlt évek során erodálódott. A Peter Van Walsum - a főtitkár 2005-ben kinevezett különleges megbízottja - által kezdeményezett tárgyalások sem értek el előrelépést, sőt 2007-ben a Biztonsági Tanács - amerikai és francia nyomásra - már csak a Marokkó által javasolt autonómiát volt hajlandó felkínálni a saharáviak számára. Az ENSZ felhívta az őslakosokat képviselő szervezeteket, hogy feltételek nélkül kezdjék meg a tárgyalásokat Marokkóval.⁵⁰⁴ Ezért bár 2007-ben a Polisario részt vett a New-Yorkban tartott tárgyalásokon, azok végül eredmény nélkül zárultak. A patthelyzet miatt 2008-ban VI. Mohamed levelet írt Bush elnöknek, amelyben tudomására hozta, hogy a konfliktus egyetlen megoldási lehetősége a saharáviak számára a Marokkón belül biztosított autonómia.⁵⁰⁵ Ekkor Walsum kijelentette: Nyugat-Szahara számára a függetlenség elérhetetlen álmom marad, annak ellenére, hogy a nemzetközi jog a Polisario Front oldalán áll. A Biztonsági Tanács nem kommentálta a kijelentést, viszont a MINURSO mandátumát nem a szokásos 6 hónappal, hanem egy teljes évvel⁵⁰⁶ meghosszabbította. A felszabadítási szervezet válasza világossá tette, hogy Walsum személye - mint semleges közvetítő - elfogadhatatlanná vált számukra. Bár az ENSZ hivatalosan nem válaszolt a Polisario Front kommunikációjára, de Walsum szerződését nem hosszabbították meg, megbízatása megszűnt. Pár héttel később az akkori amerikai külügyminiszter, Condoleeza Rice kijelentette, hogy az USA a nyugat-szaharai autonómiát Marokkón belül támogatja, és 2009-ben kinevezték a közel-keleti ügyek szakértőjeként ismert Christopher Rosst, hogy képviselje az Amerikai Egyesült Államokat a nyugat-szaharai kérdésben.⁵⁰⁷ Azonban Ross kinevezése sem változtatta meg a szembenálló felek álláspontját, így 2009-ben a Biztonsági Tanács egy évvel megtoldotta a nyugat-szaharai művelet mandátumát.⁵⁰⁸ 2010-ben ismét egyeztetéseket tartottak az ausztriai Dürnsteinben, majd az amerikai Westchesterben, de megegyezésre itt sem került sor. Ezért a Biztonsági Tanács a MINURSO mandátumát ismét meghosszabbította egy évvel.⁵⁰⁹ A következő években bár a „kötelezően előírt” egyeztetéseken a szembenálló felek részt vettek, semmilyen pozitív változás nem történt. Mivel az ENSZ képtelen a feleket kizökkenteni álláspontjukból, így az elmúlt években kialakult helyzet - „se béke, se háború” - továbbra is fennáll.⁵¹⁰ Ebből 2018-ban történt elmozdulás, amikor az amerikai elnök nemzetbiztonsági tanácsadójának nevezte ki John Boltont, akitől a nyugat-szaharai kérdés mielőbbi megoldását várja. Korábbi tapasztalatait felhasználva a veterán amerikai politikus a Világszervezetre nyomást gyakorolva szembenálló feleket ismét tárgyalóasztalhoz ültette, de jelezte, hogy a korábbi időhúzó taktikákat nem tűri el, mivel feltett szándéka, hogy a nyugat-szaharai konfliktus véglegesen lezáródjon. Ez azért nem volt egyszerű. Az ENSZ főtitkár különleges megbízottja, Horst Koehler 2018-ban több országot - Oroszország, USA - és szervezetet - Afrikai Unió, Európai Parlament - is felkeresett, hogy azok támogatását a konfliktus

⁵⁰³ Protests in Western Sahara against Moroccan violence, RFI, 26-02-2011, <http://www.english.rfi.fr/africa/20110226-protests-western-sahara-against-moroccan-violence> (Letöltés ideje: 2013.09.23.)

⁵⁰⁴ S/2007/619, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. October 2007.

⁵⁰⁵ The autonomy plan for Sahara, <http://www.autonomy-plan.org/the-autonomy-plan-for-sahara> (Letöltés ideje: 2019.04.19.)

⁵⁰⁶ S/2008/251, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14. April 2008.

⁵⁰⁷ Ross kinevezésével kapcsolatosan a marokkóiak „komoly” aggályokat fogalmaztak meg, mivel szerintük Ross közismerten Algéria párti, illetve olyan kijelentést tett, hogy a konfliktust végre le kell zárni a szembenálló felek érdekeit egységesen figyelembe véve, ezért nem vehető semlegesnek. 2009 júniusában Ross látogatást tett a régió országaiban, de Rabatban VI. Mohamed nem volt hajlandó fogadni, ezzel is kifejezve, hogy nem ért egyet sem a jelölésével, sem pedig a lehetséges irányvonalával. Ugyan az Obama kormányzat Marokkót továbbra is a közeli szövetségesei között tartja számon, de a Bush kormányzat által többször hangoztatott „autonómia Marokkón belül” szlogen valahogy feledésbe merült, így sokan úgy gondolják, az USA inkább semleges álláspontot képvisel az elkövetkezendő időszakban Nyugat-Szahara kérdésében.

San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation. pp. 7-8.

⁵⁰⁸ S/2009/200, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. April 2009.

⁵⁰⁹ S/2010/175, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. April 2010.

⁵¹⁰ S/2017/307, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. April 2017.

végleges lezárásához megszerezze, majd június 23 és július 01 között nem csak a missziót, de a környező országokat is meglátogatta. Részből, hogy személyesen is tájékozódjon a tényleges helyzetről, illetve rávegye a szembenálló feleket a fokozottabb együttműködésre. A látogatás során nyilvánvalóvá vált, hogy a szembenálló felek több alkalommal is megsértették a tűzszünetet, valamint az is, hogy bár a MINURSO biztonsági helyzete igen labilis, illetve nem képes megfelelő hatékonysággal dolgozni, a szembenálló felek és a környező államok vezetői ragaszkodtak annak fenntartásához. Bár a szembenálló felek jelezték, hogy tárgyalni kívánnak egymással, a köztük lévő kommunikáció egyre romlott, sőt több alkalommal is fenyegetőzésre került sor, amelyek nem segítették elő a tárgyalásokat.⁵¹¹

Végül 6 év szünet után, 2018. december 05-06 között Genfben ismét tárgyalásokra került sor szembenálló felek között, de komolyabb előrelépés nem történt, mivel Marokkó továbbra is csak a 2007-ben felajánlott korlátozott autonómiát tekintik tárgyalási alapnak, míg a Polisario Front azt erőltette, hogy az eredeti béketerv alapján a szaharáviak szavazhassanak, hogy független államot akarnak, vagy marokkó részeként autonómiát. Ezek után egy újabb, 2019 első negyedében megtartandó tárgyalásról döntöttek.⁵¹² Az újabb kerekasztal tárgyalásra 2019. március 21-22.-én került sor, ahol bár ismét együttműködő légkör alakult ki, megegyezés vagy előrelépés nem történt, mivel egyik fél sem engedett a korábbi álláspontjából. Ennek ellenéről a tárgyalások folytatásáról egyeztek meg.⁵¹³ Az együttműködés légköre a műveleti területen kevésbé érvényesült, ugyanis a marokkói kormányzat az ellene tüntető szaharávi polgárjogi aktivisták ellen többször is erőszakot alkalmazott, illetve katonai erő alkalmazásával fenyegetett. Ezzel szemben a szaharáviak egyre nagyobb aktivitással folytatták a tüntetéseket, sőt egy szaharávi fiatal a marokkói megszállás ellen tiltakozva felgyújtotta magát, majd a sérüléseibe belehalt. Ez nem könnyítette meg a MINURSO tevékenységét, amely továbbra is igen rossz biztonsági környezetben tevékenykedett, bár bizonyos technikai fejlesztésekkel és egy újabb helikopter szolgálatba állításával a misszió járőrözési tevékenysége és a békefenntartók biztonsága erősödött.⁵¹⁴ Az, hogy sikerül-e végre megegyezésre bírni a szembenálló feleket és ezzel békét teremteni a régióban, vagy ennek a 2018-ban elkezdett folyamatnak a vége is bukás lesz, még nem tudható. De úgy tűnik, hogy a nemzetközi közösség is elhatározta végre, hogy szükséges lenne lezárni az afrikai kontinens egyik legrégebb óta tartó konfliktusát.

⁵¹¹ S/2018/889, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 3. October 2018.

⁵¹² January 2019 Monthly Forecast, Security Council Report, 27 December 2018, <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2019-01/western-sahara.php> (letöltés ideje: 2019.08.27.)

⁵¹³ Guerraoui, S.: Parties to Western Sahara conflict agree to convene for third round of talks, The Arab Weekly, Sunday 24/03/2019, <https://theArabweekly.com/parties-western-sahara-conflict-agree-convene-third-round-talks> (letöltés ideje: 2019.08.27.)

⁵¹⁴ S/2019/282, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 1. April 2019.

Az Osztrák - Magyar Monarchia gyarmati törekvései a mai Nyugat-Szahara területén

Amikor Afrikában szolgáltam, több esetben szembesültem azzal a váddal, hogy minden európai nemzet gyarmatosító volt, és mint ilyen, nem kívánatos a fekete kontinensen. Mindig jelentős idő kellett ahhoz, hogy meggyőzzem a helyieket, hogy Magyarországnak sohasem volt gyarmata Afrikában. Aztán amikor a Nyugat-Szaharában az ENSZ MINURSO békeműveletében szolgáltam, egy spanyol katona ismerősöm arról tájékoztattott, ő úgy tudja, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia 1899-ben majdnem megvásárolta a Rio de Oro – a mai Nyugat-Szahara – területét. Bár évekig próbáltam erről megbízható értesülést találni, nem sikerült. Aztán egy újabb találkozás Krámlai Mihály történésszel ismét felhívta a figyelmem erre az eseményre. Tőle tudtam meg, hogy 1898-ban az elvesztett spanyol-amerikai háború után a spanyolok tényleg felajánlották megvételre a Rio de Oro területét az Osztrák-Magyar Monarchiának. Bár folytak tárgyalások a két fél között, az üzlet a magyarok ellenállásán megbukott. A magyarok ugyanis összekapcsolták a Monarchia akkori flottafejlesztését és az esetleges gyarmatosítási törekvéseket, és nem voltak hajlandók a megállapodást aláírni. Ezután folytattam a munkát, amelyhez Szabó Attilától, a Magyar Nemzeti Levéltár főosztályvezetőjétől is segítséget kaptam, aki a kérdéssel kapcsolatosan maga is kutatott, sőt a „véletlenszerűen” megtalált levéltári anyagokból még egy tanulmányt is készített.⁵¹⁵

Ahhoz, hogy megérthessük, hogyan kerülhetett szóba Rio de Oro megvásárlása, meg kell vizsgálnunk a Monarchia, illetve az azt megelőző osztrák-magyar államalakulat akkori helyzetét, gyarmatosítási politikáját. Az első kérdés, amit fel kell tennünk, hogy mennyire volt fontos a gyarmatosítás az Osztrák-Magyar Monarchiának. Az államalakulat történelmét vizsgálva ugyanis egyértelműen kijelenthető, noha a lehetőség többször felmerült, de ez a kérdés megfelelő prioritást soha nem kapott. Még az 1900-as években sem, pedig akkor az összes európai nagyhatalom azon volt, hogy minél több területet szerezzen meg Afrikában. A Monarchiát, illetve az elődállamot az esetek többségében kihagyták a kolonizációval kapcsolatos vitákból, kivétel volt az 1804/05-ös Bécsi Konferencia, de ott a házigazda szerepét töltötte be. Kívülmaradásának három magyarázata van. Az egyik, hogy nem volt „gyarmatosító” állam, a másik vélekedés szerint következetes anti-kolonizációs politikát folytatott, a harmadik szerint pedig a birodalom ugyan szeretett volna gyarmatosítani, de megfelelő eszközök és lehetőségek hiányában kudarcot vallott. A képet árnyaltabbá teszik a Monarchiából származó felfedezők, akik bejárták Afrika keleti részét: például Teleki Sámuel, a Dél-Szudánba küldött jezsuita misszionáriusok vagy az „osztrák Livingstone”-ként is emlegetett Emil Holub, akinek tervei között szerepelt osztrák telepések Afrikába telepítése. Nem értették, hogy a Monarchia miért nem vesz részt a gyarmatosításban, hiszen így gazdaságilag és politikailag is óriási lehetőségektől esik el. Úgy tűnik, hogy őket és bizonyos más személyeket, gazdasági csoportokat jobban érdekelt a távoli területek gyarmatosítása, mint a Monarchia vezetését, amely inkább abban a távolsági kereskedelemben volt érdekelt, amelyeket különböző gazdasági-kereskedelmi társaságokkal bonyolítottak le. 1848-ig főként a Földközi-tenger medencéjében található országokkal (pl. Törökország és Egyiptom), majd az 1880-as években a Kínával és a Brit Indiával kialakított kereskedelmi kapcsolatai váltak szignifikánssá. Ebben az időben merült fel, hogy a Monarchia vásárolja meg a nyugat-szaharai területet, vagy legalább bérelje ki azt.

A Habsburgok gyarmatosítási törekvései

A vezető európai államok már a XV-XVI. században megkezdték a gyarmatosítást. Bár a Habsburg család által irányított Spanyol Birodalom ebben a folyamatban jelentős szerepet játszott, a család másik ágához tartozó osztrák-cseh-magyar államalakulat ebben a versenyben jelentős hátránnyal kezdett, amit sohasem tudott ledolgozni.⁵¹⁶ Az akkori birodalom nem volt ugyan „landlocked” államnak tekinthető, mivel az Adriai-tengernél voltak kikötői, de a Mediterrán-tengerre és az óceánokra való kijutását, szabad mozgását nem csak a Török Birodalom, de más európai államok sem nézték jó szemmel, ezért

⁵¹⁵ Szabó, A. A.: Osztrák–magyar kolonizációs kísérlet Nyugat-Afrikában - 1899/1900, Rio de Oro, Levéltári Szemle 68. évfolyam, 2018. 1. szám, pp. 45-60, https://epa.oszk.hu/03000/03048/00009/pdf/EPA03048_leveltari_2018_01.pdf (Letöltés ideje: 2018. 04. 21.)

⁵¹⁶ Martyn, R.: The Habsburg Empire, Oxford University Press, 2017, pp. 9-12.

igyekeztek blokkolni a Habsburgok tevékenységét. Hátrány volt az is, hogy a birodalom folyamatosan harcban állt a törökökkel, illetve a Habsburgok európai ellenségeivel, így forrásait, eszközeit legtöbbször a „túlélésre” volt kénytelen fordítani. Ennek ellenére az 1700-as években egy tudatos flottafejlesztésbe is belevágott Savoyai Jenő herceg irányításával.⁵¹⁷ Az osztrák Habsburgok ugyanis rájöttek, hogy egyre kevésbé számíthatnak a spanyol rokonaik tengeri támogatására, mivel velük már többször szembe is kerültek, illetve ha nem akarnak más tengeri hatalmaktól függeni, akkor saját, állandó tengeri haderőt kell létrehozniuk. Ezért már 1707-ben flottaépítésbe kezdtek,⁵¹⁸ majd az 1720-as években VI. Károly elkezdte bővíteni a nápolyi flottát, sőt Triesztben újabb hadihajókat építtetett,⁵¹⁹ amelyeket Baia, Trieszt és Porto Ré - Kraljevica - kikötőkben állomásoztattak. A gyors fejlődést azonban az állandósult pénzhiány miatt stagnálás, majd csökkenés követte, így 1733-34-ben a birodalom mindössze nyolc saját hadihajóval rendelkezett, ami -valljuk be- nem volt ütőképesnek tekinthető az akkori brit vagy francia hajóhaddal szemben. Mivel az osztrák nemesség tagjai jelentős ellenérzéssel viseltettek a flottával, és nem akartak annak a tisztjeiként szolgálni, így a hajókat sem tudták megfelelő állománnyal ellátni, így azokra főként nápolyi, olasz vagy más nemzetiségű - brit, horvát, német stb.- legénységet szerződtettek.⁵²⁰ A flottafejlesztési tevékenységet mégsem ezek akadályozták meg, hanem az, hogy 1735-ben a spanyol Bourbonok elfoglalták a Nápolyi Királyságot, ráadásul egy éven belül elhalálozott az osztrák flottafejlesztési törekvések élén álló Savoyai Jenő herceg, így nem maradt olyan, az uralkodóházhoz közelálló, befolyásos személy, aki a programot továbbvitte volna. Így az uralkodó többé nem költött a flottára, az hamarosan megszűnt.⁵²¹

Az akadályoztatások ellenére az államalakulat több-kevesebb sikerrel azért mégis bekapcsolódott a nemzetközi kereskedelem vérkeringésébe, amit az jelez, hogy a XVII. és a XIX. század között a világ több pontján több kereskedelmi állomást létesítettek; némelyikük jelentős anyagi hasznot is hozott a birodalomnak.

Az egyik ilyen sikeres vállalkozás az Ostend Társaság - Kaiserliche Ostender Kompanie - volt, amely Kelet-Indiában és Kínában tevékenykedett.⁵²² A Habsburgok 1719-ben Triesztben alapították meg az Osztrák Keleti Társaságot, ez azonban csak kevés eredményt hozott,⁵²³ ellentétben az uralmuk alatt álló belga – flamand - területekkel, ahonnan már 1717-ben két hajót küldtek Indiába, és ezek jelentős haszonnal tértek vissza.⁵²⁴ 1719-ben már kereskedelmi engedélyek voltak a Gangesz deltájában található Banquibazart városában,⁵²⁵ ahonnan jelentős mennyiségű teát,⁵²⁶ selymet és gyapotot szereztek be.⁵²⁷ Miután további üzleti lehetőségek nyíltak, 1722-ben ténylegesen is létrehozták az Ostend Társaságot, amely rendkívül gyors fejlődésen ment keresztül.⁵²⁸ A Társaság két gyarmatot alapított.

⁵¹⁷ Berenger, J.: *The Habsburg Empire 1700-1918*, Routledge, 2014, p. 45.

⁵¹⁸ Lund, E. A.: *War for the Every Day: Generals, Knowledge, and Warfare in Early Modern Europe, 1680-1740*, Greenwood Publishing Group, 1999, pp. 120-122

⁵¹⁹ Krámlí, M.: A császári-királyi haditengerészet 1797-1866, *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. évfolyam, (1998), p. 426, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00005/pdf/kramli.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 20.)

⁵²⁰ Hochedlinger, M.: *Austria's Wars of Emergence, 1683-1797*, Routledge, 2015, p.239

⁵²¹ Krámlí, M.: A császári-királyi haditengerészet 1797-1866, *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. évfolyam, (1998), p. 426, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00005/pdf/kramli.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 20.)

⁵²² Kratoska, P. H.: *South East Asia, Colonial History: Imperialism before 1800*, Taylor & Francis, 2001, pp. 288, 302.

⁵²³ Búr, G.: *Afrika-történelmi tanulmányok*. Mundus Novus, 2011, p. 86.

⁵²⁴ Hunter, W. W.: *The Indian Empire: Its People, History, and Products*, Asian Educational Services, 1886, pp.373, <https://archive.org/details/indianempireitsp00hunrich> (letöltés ideje: 2017. 06. 17.)

⁵²⁵ Ma: Icsapur, Kalkutta mellett.

⁵²⁶ Chaudhuri, K. N.: *The Trading World of Asia and the English East India Company: 1660-1760*, Cambridge University Press, 2006, pp. 390-391

⁵²⁷ Turcsányi, K.; Hegedűs, E.; Bán, A.: A nagyhatalmak tengeri hadviselése az előltöltő fegyverek korában (1648-1866). III. rész, *Hadtudományi Szemle*, 2016. IX. évfolyam, 3. szám, pp. 84-85. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2016/2016_3/16_3_hm_turcsanyi2.pdf (letöltés ideje: 2017. 06. 17.)

⁵²⁸ Azt, hogy az osztrák Habsburgok komolyan gondolták a gyarmatosításba való bekapcsolódást, jól mutatja, hogy VI. Károly az 1723 augusztusában az Ostend számára kiállított patenslevélben magát Kelet- és Nyugat India, a Kanári-szigetek és más területek királyának nevezte, illetve felhatalmazta a társaságot, hogy szabadon kereskedjenek Kelet-és Nyugat-Indiában, valamint az afrikai partokon. – Milburn, W.: *Oriental Commerce: Containing a Geographical Description of the Principal Places in the East Indies, China, and Japan, with Their Produce, Manufactures, and Trade, Including the Coasting Or Country Trade from Port to Port :also the Rise and Progress of the Trade of the Various European Nations with the Eastern World, Particularly that*

Az egyik a dél-keleti partvidéken található Coblom vagy Covelong néven ismert település, a brit Madras és a holland Sadras település között, a másik pedig a már említett Banquibazart (Bankipur vagy Banky-bazaar).⁵²⁹ Olyan sikeresen működött,⁵³⁰ hogy az addig egymással vetélkedő holland, brit és francia gyarmatosító társaságok összefogtak, és közös támadást indítottak ellene.⁵³¹ Embargót léptettek életbe a Társaság ellen, elfogták és elkobozták a hajóikat, megtiltották, hogy a Társaság hajóin angol és holland hajósok – akik korábban a Brit Kelet-Indiai Társaság alkalmazottai voltak – munkát vállalhassanak, nem engedélyezték, hogy angol hajóépítő műhelyekből vásárolhassanak hajókat, vagy éppen Indiában lehetetlenítették el kereskedőiket. Egyszóval mindent megtettek, hogy az Ostend megbukjon.⁵³² Ez oda vezetett, hogy a Habsburg uralkodó, VI. Károly végül 1727-ben megállapodott az európai tengeri hatalmakkal, és felfüggesztette a társaság tevékenységét,⁵³³ majd 1731-ben a második Bécsi Egyezmény megkötésekor hivatalosan is felszámolta azt. Erre egyes vélekedések szerint azért kerülhetett sor, mert a társaságot létrehozó és birtokló VI. Károly (1711-1740), a szervezet megszüntetéséért cserébe megkapta a britek, franciák és a hollandok támogatását ahhoz, hogy lánya, Mária Terézia – az akkori szokásjoggal ellentétben – örökölhesse a birodalmát.⁵³⁴ A Társaság felszámolása ellenére Bankipurban lévő kereskedelmi állomásuk még 1733-ban is létezett, a közelben található Hugli város katonai kormányzója – a többi európai kereskedelmi társaság buzdítására – még támadást is indított ellene. A kemény harcot követően a túlélők feladták a gyarmatot, és elhagyták azt.⁵³⁵ Az Ostend kereskedőinek egy része önállóan vagy az 1732-ben létrehozott Dán Ázsia Társaság, illetve a Svéd Kelet-Indiai Társaság alkalmazásában folytatta a tevékenységét.⁵³⁶

A birodalom ezek után jó ideig nem próbálkozott újabb tengerentúli hódításokkal. Változás az 1760-es években történt, amikor a Földközi-tengeren hajózó kereskedőhajók védelme érdekében újra csatahajókat állított fel, amelyek Porto Ré kikötőjében állomásoztak. A kis flotta vezetőjének egy francia

of the English East India Company from the Discovery of the Passage Round the Cape of Good Hope to the Present Period : with an Account of the Company's Establishments, Revenues, Debts, Assets, and C. at Home and Abroad, London, 1813, p. 409.

⁵²⁹ Hunter, W. W.: *The Indian Empire: Its People, History, and Products*, Asian Educational Services, 1886, pp.373, <https://archive.org/details/indianempireitsp00hunrich> (letöltés ideje: 2017. 06. 17.)

⁵³⁰ Az Ostend Társaság súlyát jól jelzi, hogy az 1725-26-ban az európai teaimport több, mint felét birtokolta! – Dhondt, F.: *Delenda est haec Carthago: The Ostend Company As A Problem Of European Great Power Politics (1722-1727)*, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire/Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* XCLIII (2015), No. 2, pp. 397-437, <https://biblio.ugent.be/publication/5708224/file/5708539.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 17.)

⁵³¹ Bár 1717. január 4-től a britek, a franciák és a hollandok szövetséget kötöttek egymással, a kereskedelmi társaságaik vetélkedése megmaradt. Chaudhuri, K. N.: *The Trading World of Asia and the English East India Company: 1660-1760*, Cambridge University Press, 2006, p. 128, valamint Dhondt, F.: *Delenda est haec Carthago: The Ostend Company As A Problem Of European Great Power Politics (1722-1727)*, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire/Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* XCLIII (2015), No. 2, pp. 397-437, <https://biblio.ugent.be/publication/5708224/file/5708539.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 20.)

⁵³² Singh, A. K.: *Modern World System and Indian Proto-industrialization: Bengal 1650-1800*, Northern Book Centre, 2006, pp. 557-562, Dhondt, F.: *Delenda est haec Carthago: The Ostend Company As A Problem Of European Great Power Politics (1722-1727)*, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire/Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* XCLIII (2015), No. 2, pp. 397-437, <https://biblio.ugent.be/publication/5708224/file/5708539.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 17.)

⁵³³ Milburn, W. (1813): pp. 410-411

⁵³⁴ Az uralkodó 1713-ban fogadtatta el a leányági örökösödést biztosító „Pragmatica Sanctio”-t, amely elméletileg biztosította Mária Terézia későbbi akadálymentes uralkodását. Ennek ellenére 1741-ben az éppen csak hatalomra kerülő uralkodónőnek közel két évtizedig kellett háborúznia, hogy a jogait más európai államokkal szemben biztosítsa. - Ingrao, Charles W.: *The Habsburg Monarchy, 1618-1815*, pp. 144-145. Ezzel a vélekedéssel nem mindenki ért egyet. Frederik Dhondt történész szerint az örökösödési törvény csak egy kifogás volt, ugyanis a britek és a hollandok fontosabbnak tartották a spanyol-osztrák szövetség mindenáron történő megakadályozását, mivel ebben az esetben az osztrákok anyagi bázisával egy olyan tengeri hatalom jöhetett volna létre, amely nem csak felborította volna az akkori geopolitikai egyensúlyt, hanem amellyel a britek, hollandok, franciák még közösen sem tudtak volna megbirkózni. Az Ostend felszámolásával a szövetségesek így egy világméretű összeütközést akadályoztak meg. Valószínűleg ezért igyekeztek később is az osztrák Habsburgok bármilyen gyarmatosítási törekvését megakadályozni, illetve azt, hogy komolyabb tengeri haderővel bírjanak. - Dhondt, F.: *Delenda est haec Carthago: The Ostend Company As A Problem Of European Great Power Politics (1722-1727)*, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire/Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* XCLIII (2015), No. 2, pp. 397-437, <https://biblio.ugent.be/publication/5708224/file/5708539.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 20.)

⁵³⁵ Hunter, W. W.: *The Indian Empire: Its People, History, and Products*, Asian Educational Services, 1886, pp.374, <https://archive.org/details/indianempireitsp00hunrich> (letöltés ideje: 2017. 06. 17.)

⁵³⁶ Kratoska, P. H.: *South East Asia, Colonial History: Imperialism before 1800*, Taylor & Francis, 2001, pp. 293, 300

származási máltai lovagot, Jean Charles Meaussé-t fogadták fel, aki komoly tervekkel érkezett.⁵³⁷ Megerősítették Trieszt kikötővárosát, és 1776-ban szabad kikötőnek nevezték ki, ahol bármelyik nemzet szabadon kereskedhetett. Ez a kereskedelem fellendülését hozta, és az akkori uralkodó, Mária Terézia bátorította is a tengerentúli kereskedelmet, főként az Indiai-óceánon, ahol 1763-ra már több kereskedőhajójuk tevékenykedett.⁵³⁸ A haszon olyan jelentős volt, hogy 1775. június 5-én az uralkodónó - az Ostend Társaság mintájára- létrehozta a Trieszt Kelet-Indiai Társaságot, amely 1785-ig működött.^{539,540}

Az újonnan létrehozott szervezet már 1777. március 20-án az osztrák szolgálatban álló brit William Bolts vezetésével a mai Mozambik területén, Malabar-parton a Delagoa-öbölben - amit korábban a Holland Kelet-India Társaság⁵⁴¹ birtokolt- két erődöt és kereskedelmi állomást is épített.⁵⁴² A telepések jelenlétét azonban a portugálok nem nézték jó szemmel, 1785-ben elűzték őket, a telepet pedig elpusztították.⁵⁴³ Később II. József hivatalosan is lemondott a területről a portugálok javára, akik aztán itt alapították meg a mai Mozambik fővárosát, Maputót.⁵⁴⁴ A Társaság következő gyarmatosítási kísérlete 1778 áprilisában Nicobar-szigeteken (Fredrick-szigetek, Nagobarim) történt, ahol Bolts vezetésével szintén egy kisebb kereskedelmi állomást hoztak létre, miután az azt 1755-től birtokló dánok elhagyták.⁵⁴⁵ Bár a gyarmat jelentős hasznot hozott,⁵⁴⁶ mégis rövid életű volt, ugyanis a birodalomtól való nagy távolsága, az utánpótlás nehézségei és vállalkozó kedvű telepések hiánya miatt a sziget 1783-ra - miután az osztrákokat képviselő Gottfried Stahl elhalálozott - teljesen elnéptelenedett.⁵⁴⁷ Mivel az osztrákok nem voltak képesek biztosítani jelenlétüket, a dánok visszafoglalták korábban birtokolt területeiket. De hogy a birodalom nem tett le a gyarmatosítási törekvésekről, jól mutatja, hogy 1858-ban és 1866-ban ismét megpróbálták megszerezni a Nikobar-szigeteket, ám ekkor is sikertelenül.⁵⁴⁸ A Társaság a Malabar-szigetek használati jogának megvásárlásáról is tárgyalt a mysore-i szultánnal, Kínában pedig sikeresen terjeszkedett.⁵⁴⁹ Az egyre eredményesebb tengeri kereskedelem, valamint az egyre aktívabb

⁵³⁷ Hochedlinger, M.: *Austria's Wars of Emergence, 1683-1797*, Routledge, 2015, p.287

⁵³⁸ Ingraio, C. W.: *The Habsburg Monarchy, 1618-1815*, p. 214

⁵³⁹ A szervezet létrehozásában jelentős szerepet vállalt az Ostend Társaság egyik korábbi vezetőjének, Pierre de Prolinak a fia, Charles de Proli, valamint Ritter von Borrekens és Dominick Nagels, akik az új társaság számára Angliában építtettek hajókat, amelyeket aztán európai kikötőkből (Ostend, Leghorn, Trieszt stb.) indítottak Kínába, Indiába, Brazíliába és Kelet-Afrikába. Azonban a társaság túl gyorsan kezdett növekedni, így nem volt elég ideje megerősödni, majd 1782-83-ban a túlköltekezés miatt csőd közeli állapotba került, amit alig élt túl. A társaságot csempészettel és különböző más „bűncselekményekkel” - pl. idegen zászló alatt való hajózás, különböző törvények kijátszása a profitnövelés érdekében stb. - is megvádolták az indiai és kínai kereskedelmet kizárólag maguknak akaró britek. – Kratoska, P. H.: *South East Asia, Colonial History: Imperialism before 1800*, Taylor & Francis, 2001, p. 304, Singh, A. K.: *Modern World System and Indian Proto-industrialization: Bengal 1650-1800*, Northern Book Centre, 2006, pp. 486-487, Mathmur, L. P.: *History of the Andamanand Nicobar Island (1756-1966)*, Sterling Publishers, Delhi, 1968, pp. 276-278

⁵⁴⁰ Az uralkodónó 10 év időtartamra adott kereskedelmi jogosultságot a Társaságnak, és felhatalmazta, hogy a nevében gyarmatot alapítsanak, kereskedjenek Kínában, Indiában és Afrikában, sőt engedélyt adott afrikai és madagaszkári rabszolgák Amerikába történő eladására is. – Milburn, W. (1813): p. 411

⁵⁴¹ Verenigde Oostindische Compagnie (VOC)

⁵⁴² Mathmur, L. P.: *History of the Andamanand Nicobar Island (1756-1966)*, Sterling Publishers, Delhi, 1968, p. 277

⁵⁴³ Sauer, W.: *Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered*, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, Austrian Studies, Vol 20., 2012, p.13

⁵⁴⁴ Milburn, W. (1813): p. 412, Malyn Newitt: *A History of Mozambique*, Indiana University Press, 1995, p.159., Barendse, Rene: *Arabian Seas 1700 – 1763*, BRILL, 2009, p.152.

⁵⁴⁵ A dánok 1753-ban határozták el a szigetek elfoglalását, amit 1755-ben meg is tettek, de az új gyarmatra (Nancowry) költöző kereskedők és telepések valamilyen lázban mind elpusztultak. Ezután a Dán Kelet-Indiai Társaság misszionáriusokat (Moráviai Testvérek) hívott a gyarmatra a helyiek keresztény hitre térítésére. A dánok 1769-ben újra gyarmatot alapítottak a szigetenek, de 1771-re a misszionáriusok, az őket védő katonák és a telepések jelentős része ismét valamilyen betegségben az életét veszítette. Ezek után a dánok kivonultak a szigetekről, de annak a birtokjogáról nem mondtak le, és a dán hittérítők 1783-ig ott is maradtak. – Mathmur, L. P.: *History of the Andamanand Nicobar Island (1756-1966)*, Sterling Publishers, Delhi, 1968, pp. 272-276

⁵⁴⁶ A korábbi portugál kísérletekkel szemben az osztrák kereskedők jelentős mennyiségű elefántcsontot vásároltak fel a területen és szállítottak az európai piacra. – Newitt, M.: *A History of Mozambique*, Indiana University Press, 1995, p.159

⁵⁴⁷ Mückler, H.: *Science, Research and Adventure: Austrians in the Pacific Insights into an unusual and mostly unknown aspect of Austrian history*, In: *Proceedings of the 3rd Stephen Wurm Memorial Lecture*, Canberra, Australian National University (ANU), <https://asiapacific.anu.edu.au/sites/default/files/research/AUSTRPAZ-Engl-Art-AUS-NNN.PDF> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁴⁸ Turcsányi, K.; Hegedűs, E.; Bán, A. (2016): p. 85, Búr Gábor: *Afrika-történeti tanulmányok*. Mundus Novus, 2011, p. 87

⁵⁴⁹ Vego, M.: *Austro-Hungarian Naval Policy, 1904-1914*, Routledge, 2013, p. 26, Hallward, N. I.: *William Bolts A Dutch Adventurer Under John Company*, Cambridge University Press, 1920, pp. 183-185, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.54087> (letöltés ideje: 2017. 06. 20.)

osztrák hódítási kísérletek azonban felkeltették a többi, a gyarmatosítást korábban kezdő és azt hatékonyabban kihasználó állam figyelmét, és ismét összefogtak az osztrákok ellen, akik képtelenek voltak kisméretű gyarmataikat megvédelmezni. Ezért II. József, aki egyébként is ellenszenvvel viseltetett a Társaság irányába, 1785-ban megszüntette azt, és összes gyarmati igényét feladta.⁵⁵⁰

A Habsburg uralkodókat több esetben is megkeresték olyan „vállalkozó” személyek, akik szívesen gyarmatosítottak volna a birodalom nevében. Bár több olyan terv is született, amely akár rentábilis is lehetett volna, ezekből az uralkodói támogatás híján végül semmi sem valósult meg. Az egyik érdekes, magyar vonatkozású megkeresés gróf Benyovszky Mórictól érkezett, aki 1783-ban azzal a kéréssel fordult II. Józsefhez, hogy engedélyezze neki egy madagaszkári gyarmat létrehozását. Más esetekhez hasonlóan terve megvalósításához a gróf sem nyerte el az uralkodói ház támogatását, így csalódottan Angliába majd Amerikába utazott, hogy elképzelései megvalósításához anyagi támogatást szerezzen. Ugyan sikerült neki egy expedíciót a szigetre indítania, de ott alulmaradt a franciákkal vívott harcban, így a szigetet végül a franciák gyarmatosították.⁵⁵¹

A sikertelen gyarmatosítási kísérletek bukását főként az okozta, hogy bár Mária Terézia belekezdett egy óvatos flottafejlesztésbe, ezt fia, II. József a későbbiekben nem támogatta, így a birodalom nem volt képes egy megfelelő méretű és hatékonyságú flotta felállítására, a gyarmatosítási versenyben a többi európai állammal szemben alul maradt. 1786-ban az államalakulatnak két hajója volt, és azt is osztrák szolgálatba állt brit kapitányok irányították. Ez a helyzet nem is változott 1797-ig, amikor a campoformidói békekötés után a Velencei Köztársaság – és ami a korábbi büszke hajóhadából megmaradt – beolvadt a Birodalomba.⁵⁵² A következő közel egy évszázadban –bár polgárai több felfedezésben is részt vettek-, kormányzati támogatás hiányában senkinek sem akaródzott újabb gyarmatokat szerezni, így az Afrika gyarmatosításáért folyó „versenyfutásban” a birodalom nem vett részt.

Újabb gyarmatosítási törekvések, felfedezőutak

A XIX. században az Osztrák-Magyar Monarchia a közvetlen kolonizálásban nem vett részt, ilyen irányú céljait tudományos expedíciónak álcázta.⁵⁵³ Felfedező utat indítottak Borneó és Guadalcanal szigetén is⁵⁵⁴, azonban az őslakosok fegyveres ellenállása miatt minden kísérlet meghiúsult.

⁵⁵⁰ Sauer, W.: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in Colonial Austria – Austria and the Overseas, Austrian Studies, Vol 20., 2012, p.13

⁵⁵¹ Teixeira, M.: Count Moric Benyovszky: A Hungarian Crusoe in Asia, Asia Studies, 1966, p. 127-134. <http://asj.upd.edu.ph/mediabox/archive/ASJ-04-01-1966/teixeira-moric-benyovsky-04-01-66.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 16.)

⁵⁵² Hochedlinger, M.: Austria's Wars of Emergence, 1683-1797, Routledge, 2015, p.288

⁵⁵³ Hogy mekkora volt a Birodalom érdeklődése az esetlegesen gyarmatosítható területek iránt, jól mutatja, hogy a kormányzat fedezte a híres osztrák utazó, Ida Pfeiffers 1851 és 1854 közötti útját is, amely során a hölgy több területet is felkeresett: Afrika, India, Kína és Óceánia több szigete, ahol jelentős időt töltött el. Azon felül, hogy útikönyvet írt az utazásairól, valószínűleg a külügyminisztérium tisztviselői számára is fontos adatokat szolgáltatott. Ezen kívül a későbbi esetleges haszon reményében több osztrák, cseh és magyar kutató tudományos tevékenységét, utazását is fedezte a kormányzat. Mückler, H.: Science, Research and Adventure: Austrians in the Pacific Insights into an unusual and mostly unknown aspect of Austrian history, In: Proceedings of the 3rd Stephen Wurm Memorial Lecture, Canberra, Australian National University (ANU), <https://asiapacific.anu.edu.au/sites/default/files/research/AUSTRPAZ-Engl-Art-AUS-NNN.PDF> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.) Az osztrák-magyar államalakulat több alkalommal adott támogatást hittérítőknél, tudósoknak és más felfedezőknél is céljaik eléréséhez, vélhetőleg nem csupa szívjóságból. Kevesen tudják, hogy Teleki Sámuel 1887/1888-as kelet-afrikai kutatóútját is jelentős anyagi támogatásban részesítette a Monarchia, de adtak fegyvereket, sőt a Monarchia térképésztisztjeit is „elrejtették” több tudományos expedícióban. Ez pedig azt jelzi, hogy a kormányzat részéről igenis volt érdeklődés az újonnan felfedezendő területek iránt. Ezt a véleményt erősíti az osztrák flotta egyik admirálisa, Maximilian Daublebsky von Sternecknek az 1880-as évek közepén tett kijelentése is: „A különböző újságok teli vannak különféle nyilatkozatokkal, amelyek azt állítják, hogy Ausztria nem érdekelt a tengerentúli gyarmatok létrehozásában. Úgy gondolom, hogy ez elhamarkodott és megalapozatlan állítás, mivel ez nem lehetetlen (gyarmatok alapítása). Jövőre több tudós, kutató és kereskedő indul felfedező útra, amelynek eredményeként akár telepéseket is küldhetünk a tengerentúlra.” Sauer, W.: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in Colonial Austria – Austria and the Overseas, Austrian Studies, Vol 20., 2012, pp.8-9.

⁵⁵⁴ A szigetre 1895-ben a Bécsi Tudományos Társaság Heinrich Freiherr Foulon de Norbeeck vezetésével szervezett felfedező utat, amelynek a tagjait a Monarchia „Albatros” nevű hadihajója szállította. Az expedíció nem csak tudományos céllal érkezett a csendes-óceáni szigetekre, a Birodalom számára fontos nyersanyagok után (nikkel) is kutattak. A hajó 1896. augusztus 6-án érkezett meg Guadalcanal szigetére, ahol egy kisebb csoport felfedező útra indult. Az expedícióval szemben ellenségesen viselkedő bennszülöttek augusztus 10-én támadást indítottak, amely során öt osztrákot – köztük Foullon de Norbeecket - és egy helyi kísérőt meggyilkoltak. Az osztrákok halottaikat hátrahagyva menekültek el a szigetről. Bár a holttesteket néhány nap múlva megpróbálták visszaszerezni, sohasem találták meg azokat. Mückler, H.: Science, Research and Adventure: Austrians in the Pacific Insights into an unusual and mostly unknown aspect of Austrian history, In: Proceedings of the 3rd Stephen Wurm

Az osztrák kormányzat támogatásával Dél-Szudánba is indult 1846-ban egy osztrák jezsuitákból álló misszió, amelynek egyik feladata a régió francia befolyásának csökkentése volt, illetve mivel egyes osztrák körök szerettek volna gyarmatot létrehozni Kelet-Afrikában - Abesszínia, Etiópia és Darfur területe jött szóba -, itt bázisként számoltak a katolikus misszióval. Olyannyira komolyan vették az esetleges gyarmat létrehozását, hogy még abban az évben Kartúmban egy konzuli beosztást is rendszeresítettek, ahova a híres tudóst és felfedezőt, Johann Wilhelm von Müller bárót 1850-ben ki is nevezték. A báró Dél-Szudánban egy büntetőtelep létrehozását javasolta a koronának.⁵⁵⁵ Alig egy év múlva Theodor von Heuglin váltotta őt, majd 1852-ben Constantin Reitz került a posztra, akinek a kereskedelmi lehetőségek és diplomáciai kapcsolattartás mellett az esetleges gyarmatosítási lehetőségek felkutatása is a feladatkörébe tartozott.⁵⁵⁶ Közben a haditengerészet vezetői úgy gondolták, hogy a Szezei-csatorna megépítése a kelet-ázsiai kereskedelem kiépítéséhez is jó lehetőséget teremtene, ezért vasútvonalat építettek Bécs és Trieszt között, majd magát a kikötőt is tovább fejlesztették, sőt részesedést szereztek a Szezei csatornában is.⁵⁵⁷ Felmerült, hogy a Nikobar-szigeteket ismét gyarmatosíthatnák, illetve szerzethetnének Kínában egy kikötőt, amelyet kereskedelmi és elosztó központként használnának. Tudományos álcaként a Novara fregatt majd hároméves kutatóútja (1857-1859) szolgált.⁵⁵⁸ Végül az egész projekt az 1859-es vesztes itáliai háború miatt megbukott, így kénytelenek voltak a csatornánál lévő részesedésüket átadni a briteknek, akik ezzel megszerezték a csatorna működtetését végző társaság többségi tulajdonjogát.

1857-58-ban Ferdinánd Miksa József főherceg, a későbbi I. Miksa, mexikói császár vezetésével Triestben felvetődött Szokotra szigetének megvétele, de a piemonti háború miatt a terület megvásárlására szánt 100 ezer tallér nem állt rendelkezésre.⁵⁵⁹ A szigetet először a portugálok birtokolták, majd 1834-ben a Brit Kelet-Indiai Társaság szerezte meg, a társaság 1874-es feloszlata után aztán „senki földjévé” vált, és a Habsburgok ezt a köztes állapotot akarták kihasználni, hogy megszerezzék a területet.

Memorial Lecture, Canberra, Australian National University (ANU), <https://asiapacific.anu.edu.au/sites/default/files/research/AUSTRPAZ-Engl-Art-AUS-NNN.PDF> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁵⁵ Wendt, H.: Central European Missionaries in Sudan. Geopolitics and Alternative Colonialism in Mid-Nineteenth Century Africa, http://temp.acadeuro.wroclaw.pl/wp-content/uploads/2016/09/Wendt.Wroclaw2016_Text_finale.pdf (letöltés ideje: 2017. 07. 21.)

⁵⁵⁶ Sauer, W.: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, Austrian Studies, Vol 20., 2012, pp.14-15.

⁵⁵⁷ Cattaruzza, M.: Population, dynamics and economic change in Trieste and its Hinterland 1850-1914, in: Lawton, Richard – Lee, W. Robert: *Population and Society in Western European Port Cities, C.1650-1939*, Liverpool University Press, 2002, pp. 180-182., Abulafia, D.: *The Great Sea: A Human History of the Mediterranean*, Oxford University Press, 2011, pp. 552-555, Nagy M. M.: *Boldog békeidők haditengerészei*, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003, p. 247., Sauer, Walter: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, Austrian Studies, Vol 20., 2012, p.14.

⁵⁵⁸ A közel három évig tartó kutatóút az osztrák-magyar államalakulat haditengerészetének egyik legsikeresebb tevékenysége volt. A tudományos kutatásban olyan híres tudósok vettek részt, mint Bernhard von Wüllersdorf-Urbair (1816-1883) aki a velencei csillagászati állomás vezetője volt, Ferdinand von Hochstetter (1829-1884) geológus, Georg von Frauenfeld (1807-1873) zoológus, vagy a híres festő Josef Selleny (1824-1875), aki az expedícióról készült könyv ábráit is készítette. Az hogy nem csak tudományos céllal indult az kutatóút, abból is látható, hogy a császári udvar delegálta Karl von Scherzer-t (1821-1903) is, aki a különböző kereskedelmi megállapodások megkötéséért, kereskedelmi lehetőségek felkutatásáért felel. A Novara 1857. április 30.-án hajózott ki Pola kikötőjéből. A három éves út alatt megfordult Madeira-szigetén, Rio de Janeiróban, Dél-Afrikában, Ceylon szigetén, Indiában (Madras), a Nikobar-szigeteken, Szingapúrban, Batáviában (Jakarta), Manilában, Hongkongban, Sanghajban, Ausztráliában, Új-Zélandon, illetve Óceániában is, ahol több szigetet is felkerestek. A rendkívül sikeres és nagy hírnevet szerző expedíció tagjai végül 1859. Augusztus 26.-án érkeztek vissza Triesztbe. Mückler, H.: *Science, Research and Adventure: Austrians in the Pacific Insights into an unusual and mostly unknown aspect of Austrian history*, In: *Proceedings of the 3rd Stephen Wurm Memorial Lecture*, Canberra, Australian National University (ANU), <https://asiapacific.anu.edu.au/sites/default/files/research/AUSTRPAZ-Engl-Art-AUS-NNN.PDF> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.), Nagy, M. M.: *Boldog békeidők haditengerészei*, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003, pp. 157-173. Az osztrák gyarmatosítási törekvések egyik legelismertebb osztrák kutatója Walter Sauer is egyértelműen a Habsburgok gyarmatszerzési szándékával magyarázza a kutatóútát. Sauer, W.: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, Austrian Studies, Vol 20., 2012, pp.14-15

⁵⁵⁹ A sziget jelentőségére Wilhelm von Tegetthoff hívta fel a figyelmet, aki a krími háború (1853-1856) után azt a feladatot kapta, hogy a Vörös-tengeren és az Ádeni-öbölben keressen az osztrák kelet-ázsiai kereskedelmi, valamint a Monarchia hadihajói számára megfelelő kikötőhelyeket, esetlegesen állandó bázist. Tegetthoff Theodor von Heuglin segítségével részletesen átkutatta és feltérképezte a területet, így jutott el Szokotra szigetére is, amelynek a megszerzésére ő tett először javaslatot. Sőt továbbmenve azt javasolta a haditengerészet vezetőinek, hogy a szigetet bázisként használva kezdjenek gyarmatokat létrehozni az akkor még „szabad területnek” számító Kelet-Afrikában. – Nagy, M. M.: *Boldog békeidők haditengerészei*, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003, p. 47.

Az osztrákok próbálkozására reagálva azonban a britek 1886-ban a szigetet az Ádeni Kormányzóság részének nyilvánították.⁵⁶⁰

Gyarmatosító törekvéseit nehezítette, hogy az 1860-as évekre a többi gyarmatosító állam már megszállta az afrikai és ázsiai partvidékek legjobb kikötőhelyeit, és ezeket bázisként használva váltakozó gyorsasággal megkezdték gyarmatbirodalmaik kiépítését. A területek, amelyeket nem szálltak meg vagy előnytelen helyen voltak vagy igen távol feküdtek az osztrák-magyar államalakulattól, ezért azok ellátása, a kapcsolattartás velük szinte lehetetlenné vált. Bár a gyarmatosításról az államalakulat vezetői nem akartak lemondani,⁵⁶¹ a könnyebb ellenállás miatt inkább a balkáni államok „gyarmatosításával” próbálkoztak, mivel a Török Birodalom olyannyira meggyengült, hogy ottani jelenléte szinte már formálisnak volt tekinthető, ráadásul az egyre erősödő nacionalista mozgalmakkal, függetlenségi törekvésekkel is egyre nehezebben birkózott meg. A másik ok, amiért a Balkán irányába fordult a Monarchia külpolitikája az a kiegyezés utáni magyar gazdasági fellendülés volt. A lehetséges export iránya egyértelműen a Balkán, mivel itt a kereskedelmi verseny korántsem volt olyan kielezett, mint a világ más részein, ráadásul a magyar termékek ezen a piacon már ismertek és keresettek voltak.

A Monarchia balkáni tevékenységét az 1878-as berlini kongresszus is támogatta,⁵⁶² így Bosznia–Hercegovina okkupációja után jelentős balkáni területeket is integráló és egyben balkáni érdekeltségű nagyhatalommá vált.⁵⁶³ A térség 1909-es annexiójával pedig megkerülhetlenné is vált a térségben, és ezt csak az Orosz Birodalom és szövetségesei tudták korlátozni. A Monarchia saját belső etnikai és hatalmi struktúrája miatt azonban nem volt képes újabb balkáni területeket megszerezni, ráadásul a korábban megszerzett terület is több problémát generált, mint amennyi előnnyel járt.⁵⁶⁴

A tengerentúli gyarmatosítások esélyét az is csökkentette, hogy ebben az időszakban változás történt az európai hatalmi egyensúlyban, és ez rendkívül rosszul érintette a Habsburgokat, akik ebben a versenyben alulmaradtak a németekkel szemben. A Birodalom egyre inkább a túlélésre rendezkedett be, 1867-ben pedig kénytelenek voltak kiegyezni az addig gyarmati függésben tartott Magyarország vezetőivel is. A magyar nemesség – a korábbi elnyomás miatt - gyanakodva tekintett az osztrákok gyarmatosítási törekvéseire, azért azok háttérbe szorultak. Persze ennél többet nyomott a latba az, hogy a Monarchia fejlettségben jelentősen lemaradt a britektől, a franciáktól és a németektől, és ezt anyagiak hiányában képtelen volt behozni, hiszen a sikeres gyarmati politikához elengedhetetlen lett volna a korszerű, jól felszerelt haditengerészet, ilyenrel pedig a Birodalom nem rendelkezett, még meglévő egységeit is csak korlátozottan volt képes fejleszteni.⁵⁶⁵ Ennek ellenére továbbra is terjeszkedni szerettek volna, de ez megfelelő eszköztár nélkül inkább csak amatőr kísérletezés maradt. A következőkben bemutatott esetek is ezt támasztják alá.

Az Osztrák–Magyar Monarchia egyes vezetői úgy vélték, hogy nemcsak a Szezei-csatornán keresztül lehetne a távol-keleti területeket megközelíteni, hanem északról is. Úgy gondolták, hogy a sokak által keresett - de addig meg nem talált - északkeleti átvjáró felfedezése jelentős mértékben lerövidíthetné a távol-keleti vizek és Európa közötti távolságot. Ezért 1871-1874 között komoly állami támogatás-

⁵⁶⁰ Búr, G.: Afrika-történeti tanulmányok. Mundus Novus, 2011, pp. 86-87

⁵⁶¹ Sauer, W.: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in Colonial Austria – Austria and the Overseas, Austrian Studies, Vol 20., 2012, pp.5-23

⁵⁶² Solymos, A.: A Monarchia haditengerészeti politikáját befolyásoló tényezők az I. világháborút megelőző időszakban, Hadtudomány, 24. évf. 1. elektr. sz. / 2014, pp. 80-89, http://real.mtak.hu/18720/1/7_SOLYMOS_ANDRAS.pdf (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁶³ Scheer, T.: Kitűnő lehetőség nemzeti jelképek kialakítására? Az osztrák–magyar megszálló rendszer a Balkánon és az Adriai-tenger mentén az I. világháború idején, Világtörténet 2015/3, pp. 419 -436, https://www.tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/vilagtortenet/vt_2015_3/Scheer.pdf (letöltés ideje: 2017. 06. 26.) valamint Roberts, J. M.: Europe 1880-1945, Routledge, 2013, pp.10-11, 70, 73.

⁵⁶⁴ Vannak, akik úgy gondolják, hogy a Monarchia szeretne volna megszerezni Albániát is egy magyar bárón, ifj. Nopcsa Ferencen keresztül, aki a bécsi titkosszolgálatnak is dolgozott Albániában, a helyi viszonyokat is igen jól ismerte, de végül a Monarchia az ország függetlenségét és nem egy magyar király által vezetett „bábállam” létrehozását támogatta. – Elsie, R.: Historical Dictionary of Albania, Scarecrow Press, 2010, pp. 90, 332-333. Nopcsa életrajzi írását angolul is megjelentették, ebben bővebben tárgyalja a Monarchia és a saját szerepét Albániában illetve a Balkánon. Bővebben: Elsie, R.: Traveler, Scholar, Political Adventurer: A Transylvanian Baron at the Birth of Albanian Independence The Memoirs of Franz Nopcsa, Central European University Press, 2014

⁵⁶⁵ Roberts, J. M.: Europe 1880-1945, Routledge, 2013, pp.156-166.

sal^{566,567} Johann Wilczek gróf vezetésével felfedezőutat indítottak az Északi-sarkon található lakatlan szigetsoporra, amelyet a felfedezése után Ferenc József-földnek neveztek el. De a tulajdonjoga hivatalosan sohasem lett a Monarchiáé, sőt az 1920-as évekig senki földjének számított, és csak utána értékelődött fel a terület, melyet végül 1926-ban a Szovjetunió szerzett meg.⁵⁶⁸

1873-ban újabb lehetőség adódott, ugyanis a Hongkongban székelő Gustav von Oberbeck konzul 10 évre megszerezte a Borneó északi részén található területet (Sabah). A báró egy kereskedelmi telep létrehozását tervezte, és ehhez a Monarchia vezetőinek a támogatását kérte. 1874-ben sikerült meggyőznie nem csak a haditengerészet vezetőit, de a Monarchia külügyminiszterét, gróf Andrássy Gyulát is, akik anyagilag is támogatták volna Sabah megvásárlását vagy tartós bérbevételét. Ez azonban egy gyarmat létrehozásához nem volt elegendő, a haditengerészet pedig csak egy, az alig 250 fős állománnyal rendelkező Erzherzog Friedrich hadihajót küldte a terület birtokba vételére.⁵⁶⁹ Ezek után nem csoda, hogy ez az anyagilag nem kellőképpen támogatott, nem megfelelően tervezett kísérlet is balul sült el. Oberbeck ekkor magánbefektetőket próbált keresni. Bár közös vállalkozásba kezdett Alfred Denttel, mégsem tudott elegendő anyagi forrást biztosítani nagyszabású tervei megvalósításához, ezért a koncessziót értékesíteni akarta. A területet először az olaszoknak szerette volna eladni, akik büntetőtelepet akartak itt létrehozni, de a megállapodást nem sikerült tető alá hozni. Végül 1880-ban a konzul üzlettársa, a brit Alfred Dent vásárolta fel cégben lévő részesedését.⁵⁷⁰

A következő sarkvidéki kutatóút is Karl Weyprechtnek volt köszönhető - bár abban már nem vehetett részt -, ezt már 1880-ban elkezdték szervezni.⁵⁷¹ Az expedíció 1882-83-ban Jan Mayen szigetén zajlott.⁵⁷² A Monarchia Pola nevű hadihajója, amely a kutatócsoport tagjait szállította 1882. április 2-án futott ki Pola - Pula - kikötőjéből. Közel 200 tonna felszerelést szállított, amelyben egy előregyártott „elemekből” álló kutatóállomás is helyet kapott.⁵⁷³ A hajó a Maria Musch-öbölben kötött ki, ott

⁵⁶⁶ Bár a közvélemény az expedíció kezdő időpontjának 1872 júniusát tekinti, én az expedíció megindítását 1871-re teszem, mivel a „fő expedíció” előkészítéseként Karl Weyprecht és Julius Prayer már 1871-ben (Isbjörn expedíció) elutazott Novaja Zemljához, hogy a későbbi utazáshoz feltérképezzék a területet, illetve élelmiszerkészleteket hozzanak létre. –Altic, M.: Austro-Hungarian Pole Expedition and Mapping of the Franz Joseph Land, In: Manfred Buchroithner, Nikolas Prechtel, Dirk Burghardt: Cartography from Pole to Pole: Selected Contributions to the XXVIth International Conference of the ICA, Dresden 2013, Springer Science & Business Media, 2013, p. 46

⁵⁶⁷ Bár hivatalosan az expedíciót a híres sarkkutató, August Petermann javaslatára magánszemélyek indították, a Monarchia is jelentős összegeket biztosított, sőt a legénység tagjainak egy részét is a hadsereg, a hadiflotta biztosította, vagy a résztvevők korábban ott szolgáltak több éven keresztül, mint például Karl Weyprecht. Altic, M.: Austro-Hungarian Pole Expedition and Mapping of the Franz Joseph Land, In: Buchroithner, Manfred - Prechtel, Nikolas – Burghardt, Dirk: Cartography from Pole to Pole: Selected Contributions to the XXVIth International Conference of the ICA, Dresden 2013, Springer Science & Business Media, 2013, pp. 45-60., The Austro-Hungarian North Pole Expedition of 1872-74, Officiální stránky: Komitě Eduarda rytíře z Orlů, 24. 9. 2009, <http://www.eduard-ritter-von-orel.estranky.cz/clanky/clanky/the-austro-hungarian-north-pole-expedition-of-1872-74.html> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.), Nagy, M. M.: Boldog békeidők haditengerészei, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003, pp. 198, 204-233.

⁵⁶⁸ Hogy mára mennyire fontossá vált a terület, jól jelzi, hogy az orosz haderő a Nagurszkoja katonai bázist és repülőteret épített a jelentős kőolaj és földgázmezőkhöz közel található szigetsopron. Robinson, J.: Russia unveils its new Arctic military base housing nuclear-ready warplanes and REINDEER-powered special forces as it seeks to claim the region's huge oil and gas reserves, Dailymail, 18 April 2017, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4421072/Russia-unveils-new-Arctic-military-base.html> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁶⁹ Az osztrák Erzherzog Friedrich hadihajó 1874/76-ban Tobias von Österreicher kapitány vezetése alatt földköri útra indult. A kapitány utasításai egyértelműek voltak: képezze ki a hajón szolgáló tengerésztiszt jelölteket (a hajó ugyanis a tengerészet kiképzőhajójaként is szolgált), próbáljon gyarmatot létrehozni Borneó szigetén, illetve végezzen tudományos kutatásokat arról az eseményről, amikor a Vénusz átvonul a Nap előtt. Ez az esemény 1874. december 8-án Yokohamában következett be, amelyről a hajón lévők feljegyzéseket készítettek. A hajó 1875. június 7-én el is jutott Borneóra, azonban az dajakok megtámadták a partraszállókat, akik közül két tengerész az életét vesztette, kettő pedig súlyosan megsebesült. A hajó ezek után elhagyta a szigetet. Kopper, M.: Austria's Scientific Contribution to the Observation of the 1874 Transit of Venus, ASTRONOMICAL HERITAGES: Astronomical Archives and Historic Transits of Venus Journal of Astronomical Data, Vol. 10, 7, 2004, pp.175-210, http://articles.adsabs.harvard.edu/cgi-bin/get_file?pdfs/JAD../0010/2004JAD....10..175K.pdf (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁷⁰ Press, S.: Rogue Empires: Contracts and Conmen in Europe's Scramble for Africa, Harvard University Press, 2017, pp. 52-78

⁵⁷¹ Taylor, A. C. J.: First International Polar Year, 1882-83, ARCTIC, VOL. 34, NO. 4 (December 1981), pp. 370-376, <http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/arctic34-4-370.pdf> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁷² Barr, S.; Lüdecke, C.: The History of the International Polar Years (IPYs), Springer Science & Business Media, 2010, pp. 2-3, 8-18

⁵⁷³ Croatians and the Polar expedition of 1872 and Austrian Polar Expedition of 1882-1883 <http://www.croatia.org/crown/croatians/www.croatians.com/NORTH%20POLE%20AND%20CROATIANS.htm> (letöltés ideje: 2017. 06. 28.)

állították fel az állomást, amely 1883. augusztus 6-ig működött. Az osztrák-magyar expedíció tagjai nemcsak megfigyelőállomást működtettek a szigeten, hanem ők voltak az elsők, akik részletesen fel is térképezték a területet.⁵⁷⁴ Bár a térségnek nem volt birtokosa, a Monarchia mégsem jelentett be rá igényt, így az később a norvégok tulajdonába került.⁵⁷⁵

Az Osztrák-Magyar Monarchia ugyan ténylegesen nem rendelkezett gyarmatokkal, az 1884-1885-ös Berlini Konferenciára mégis európai nagyhatalomként kapott meghívót. A gyarmatosításban érdekelt európai államok itt osztották fel egymás közt a még „gazdátlan” vagy vitatott hovatartozású területeket.⁵⁷⁶ De hogy a Monarchia vezetői még mindig nem tettek le a gyarmatosításról, ezt az is jól mutatja, hogy 1895-96-ban egy újabb kutatóutat szerveztek a Salamon-szigetekre is, ahol fontos nyersanyagokat kerestek,⁵⁷⁷ és ismét felmerült az esetleges gyarmatosítás lehetősége.^{578,579} Szóba került az is, hogy a Monarchia a Salamon-szigetek egy részét megvásárolná a spanyoloktól, de végül a Német Birodalom megelőzött bennünket.⁵⁸⁰ Ebben az időszakban a folyamatos gyarmatszerzés - és az államalakulat kereskedelmi érdekei- miatt a Monarchia haditengerészete a távol-keleti vizeken igyekezett fenntartani a folyamatos jelenlétet, esetleg kikötőket szerezni.⁵⁸¹ Ekkor több területet is megszerezhetett volna – például az Eduard Glaser által a Bibliából is ismert, a mai Jemenben felfedezett és a kormánynak gyarmatosításra felajánlott Ofír városát – azonban a kormányzat -bár több lehetőség is felmerült-, néhánnyal hajlandó is volt érdemben foglalkozni, de egyetlen esetben sem tett tevőleges lépéseket. Ezek után nem csodálható, hogy több osztrák és magyar felfedező a szolgálatait és felfedezéseit más gyarmatosító országoknak –pl. Németország, Nagy-Britannia, Franciaország, Portugália és Belgium - ajánlotta fel.⁵⁸²

⁵⁷⁴ Mills, W. J.: *Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia*, 1. kötet, ABC-CLIO, 2003, p. 333., Nagy Miklós Mihály: *Boldog békeidők haditengerészetei*, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003, pp. 233-242

⁵⁷⁵ Barr, S.; Lüdecke, C.: *The History of the International Polar Years (IPYs)*, Springer Science & Business Media, 2010, pp. 36-39

⁵⁷⁶ The Berlin Conference General Act (1885), <http://21548675.weebly.com/berlin-conference-general-act-1885.html> (letöltés ideje: 2017. 06. 28.)

⁵⁷⁷ Az expedíció egyik támogatója a német Krupp cég ausztriai (Berndorf) szervezete volt, amely nikkelt után kutatott a világ minden tájékán. Sauer, W.: *Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered*, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, Austrian Studies, Vol 20., 2012, p. 16

⁵⁷⁸ A szigetre 1895-ben a Bécsi Tudományos Társaság Heinrich Freiherr Foulon de Norbeeck vezetésével szervezett egy kutatóutat, amelynek a tagjait a Monarchia „Albatros” nevű hadihajója szállította. Az expedíció nem csak tudományos céllal érkezett a csendes-óceáni szigetekre, de a Birodalom számára fontos nyersanyagok után (például nikkelt) is kutattak. A hajó 1896. augusztus 6-án érkezett meg Guadalcanal szigetére, ahol egy kisebb csoport felfedező útra indult. Az expedícióval szemben ellenségesen viselkedő bennszülöttek augusztus 10-én támadást indítottak, amely során öt osztrákot - köztük Foullon de Norbeecket - és egy helyi kísérőt meggyilkoltak. Az osztrákok a halottjaikat hátrahagyva menekültek el a szigetről. Bár a holttesteket néhány nap múlva megpróbálták visszaszerezni, sohasem találták meg azokat. Mückler, H.: *Science, Research and Adventure: Austrians in the Pacific Insights into an unusual and mostly unknown aspect of Austrian history*, In: *Proceedings of the 3rd Stephen Wurm Memorial Lecture*, Canberra, Australian National University (ANU), <https://asiapacific.anu.edu.au/sites/default/files/research/AUSTRPAZ-Engl-Art-AUS-NNN.PDF> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.) valamint az „ALBATROS” a Salamon-szigeteken, <http://mateinfo.hu/navy/albatros.htm> (letöltés ideje: 2017. 06. 26.)

⁵⁷⁹ Magyarország későbbi kormányzója, Horthy Miklós is járt a szigetek 1892-ben a Saida korvetten, és emlékirataiban leírta, hogy a Monarchia komolyan érdeklődött már a terület iránt, és geológiai kutatásokat végzett, sőt találtak is nikkelt és aranyat; illetve azt nyilatkozta, hogy a Monarchia egyes szigeteket a saját birtokába szeretett volna venni. Ez azért érdekes és hihető állítás, mert Horthy az akkori uralkodó, Ferenc József segédtitjéjéért ismerte az udvari erőviszonyokat, a különböző csoportosulásokat és azok mozgatórugóit. Horthy egyértelműen leírja, hogy Wilhelm von Tegetthof tengernagy, a hadiflotta parancsnoka volt a Monarchia számára gyarmatokat szerezni kívánó csoportosulás egyik vezető személye, valamint azt is, hogy több kormányzati pozícióban lévő személy is támogatta a Monarchia esetleges gyarmati törekvéseit. – Horthy, M.: *Emlékirataim*, 1953, Buenos Aires, pp. 26-30., http://kapu.biz/kapu_files/file/2015/olv/horthy_emlekirataim.pdf (letöltés ideje: 2017. 06. 26.) Horthy állítását megerősíti, hogy az osztrákok még közel egy évig folytatták a kutatóutat, sőt még egy újabb kutatóút tervét is bejelentették, ami ellen a Salamon-szigeteken gyarmatokkal rendelkező britek hivatalosan tiltakoztak, sőt megfenyegették az osztrákokat, hogy akár a brit HMS Rapid hadihajót bevetik ellenük. A fegyveres összeütközést a Monarchia nem kockáztatta, így újabb expedícióra végül nem került sor. Lawrence, D. R.: *The Naturalist and His 'beautiful Islands': Charles Morris Woodford in the Western Pacific*, ANU Press, 2014, pp. 173-176

⁵⁸⁰ Búr, G.: *Afrika-történeti tanulmányok*. Mundus Novus, 2011, p. 87.

⁵⁸¹ Sondhaus, L.: *The Naval Policy of Austria-Hungary, 1867-1918: Navalism, Industrial Development, and the Politics of Dualism*, Purdue University Press, 1994, pp. 137-142

⁵⁸² Sauer, W.: *Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered*, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, Austrian Studies, Vol 20., 2012, pp. 10-11

1899-ben Spanyol-Szahara megvásárlása került terítékre, viszont a spanyolok - akik a gyarmatot a Berliini Konferencia után szerezték meg - most már nem voltak olyan szorult helyzetben, mint az amerikaiakkal vívott vesztes háborújukat követően, ezért ez a terv is meghiúsult. Erről majd később írok bővebben.

Végül a Monarchia mégiscsak szerzett egy törpe gyarmatot Kínában. Az 1899-1901 között zajló bokszerlázadás leverésére ugyanis egy nyolc állam által alkotott szövetség csapatokat küldött, amelyben a Monarchia egy hadihajóval és egy tengerészgyalogos egységgel képviseltette magát.⁵⁸³ A lázadás leverése után az európai országok koncessziókat szereztek Kínában.⁵⁸⁴ A Monarchia először Sanghajban próbált területhez jutni, majd miután ez nem sikerült, 1902. június 20-án kapott egy 6 négyzetkilométernyi területet Tiencsinben.⁵⁸⁵ A „gyarmat” saját iskolával, templommal, börtönnel, konzulátussal rendelkezett, és az itteni lakosságra nem a kínai, hanem a Monarchia törvényei vonatkoztak.⁵⁸⁶ Így az osztrák-magyar államalakulat végre elérte, hogy az európai gyarmatosító nemzetek sorába került, még ha ez csak rövid ideig - alig 15 évig - tartott is.

A terület biztonságára egy 82 fős haditengerészekből álló helyőrség felügyelt, akiket két évente váltottak le. A tengerészek munkáját 80 helyi, az osztrákok által kiképzett kínai rendőr segítette.⁵⁸⁷ Ez az erő azonban elégtelen volt a kis gyarmat megvédésére, amely 1917-ig csendben vegetált, majd a Monarchiának hadat üzenő kínaiak elfoglalták, az ott lévőket pedig internálták. A Monarchia szétesése után az utódállamok lemondtak a területről, először Ausztria 1919. szeptember 10-én, majd 1920-ban Magyarország is.⁵⁸⁸

Rio de Oro avagy a mai Nyugat-Szahara helyzete az 1890-es évek végén

1898-ban, miután a spanyolok elvesztették a Kubáért vívott háborút, több gyarmatukat is kénytelenek voltak átengedni a győztes USA-nak, többet áruba bocsátottak, hogy képesek legyenek kifizetni a vesztes háború költségeit. Így kezdtek tárgyalni az Osztrák-Magyar Monarchiával is 1884-ben megszerzett kis afrikai gyarmatuk, Rio de Oro eladásáról.

Ahhoz, hogy megértsük a spanyolok cselekedetét, szükséges megértenünk, hogy az egykor virágzó, hatalmas birodalom hogyan szerezte meg a mai Nyugat-Szahara területét, miért és hogyan kényszerült azt alig 14 év elteltével eladásra felkínálni. A napóleoni háborúk után a spanyol birodalom politikai vákuumba került, az addig egymással konszenzust kereső hatalmi csoportok egymás ellen fordultak, és az állam a működésképtelenség határára jutott. Az ország fejlődése megrekedt, ez a gazdaságra is negatívan hatott. Az 1870-es években azonban pozitív elmozdulás történt, ugyanis az új király, XII. Alfonz leváltatta az alkalmatlan állami vezetőket, és olyan minisztereket bízott meg az ország vezetésével, akik nem csak a bizalmát bírták, de tehetségesek is voltak. Az új vezetés terve az volt, hogy visszaállítják Spanyolország korábbi nagyságát, de ez igen lassan haladt, és a király halálával a folyamat meg is akadt.

A „késői” – vagy Új Birodalomnak is nevezett - Spanyol Birodalom, amely 1826 és 1898 között állt fenn, azonban még mindig jelentős gyarmatokkal rendelkezett Amerikában, az afrikai kontinensen, valamint a csendes-óceáni területeken is. Ezek a gyarmatok azonban ekkor kezdtek elszakadni a spanyol koronától. Például a Dél-Amerikában lévők 1810-1824 között szerezték meg a függetlenségüket, Puerto Rico, Kuba, a mikronéziai szigetek, valamint a Fülöp-szigetek az 1898-as spanyol-amerikai háború következtében kerültek ki a spanyol fennhatóság alól.⁵⁸⁹ A vesztes spanyolok Puerto-Ricót, a

⁵⁸³ Józsa, S.: Kína és az Osztrák-Magyar Monarchia, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966, pp.90-121.

⁵⁸⁴ Búr, G.: Afrika-történeti tanulmányok. Mundus Novus, 2011, pp. 90-91.

⁵⁸⁵ Józsa, S.: Kína és az Osztrák-Magyar Monarchia, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966, pp.128-132.

⁵⁸⁶ Gotteland, M.: Citizenship in a Colonial Context: The Examples of Germany and Austria-Hungary in China, https://www.academia.edu/13156640/Citizenship_in_a_Colonial_Context_The_Examples_of_Germany_and_Austria-Hungary_in_China (letöltés ideje: 2017. 06. 27.)

⁵⁸⁷ Györi, L.: A császári és királyi haditengerészet békében és háborúban, Debrecen, 1935, pp. 137-142. http://mtdaportal.extra.hu/books/gyori_lajos_a_csaszari_es_kiralyi_haditenereszet.pdf (letöltés ideje: 2017. 06. 27.)

⁵⁸⁸ Gotteland, M.: The Consequences of World War One on the Austro-Hungarian Imperial Presence in China, https://www.academia.edu/19727979/The_Consequences_of_World_War_One_on_the_Austro-Hungarian_Imperial_Presence_in_China_authors_translation_fr_to_en (letöltés ideje: 2017. 06. 27.), valamint 1921. évi XXXIII. törvénycikk, IV. fejezet, IV. cím, - Kína, Magyarország érdekei Európán kívül, <http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/tria1920/bekeszer.phtml> (letöltés ideje: 2017. 06. 27.)

⁵⁸⁹ Nunez, X. M.: “Nation-Building and Regional Integration: The Case of the Spanish Empire (1700-1914)”, in Mil-

Fülöp-szigeteket és Guamot 20 millió dollárért kellett, hogy átengedjék az amerikaiaknak, csendes-óceáni szigeteiket pedig a Német Birodalom vásárolta meg 1899-ben. Így a századfordulóra a spanyolok teljesen kiszorultak Amerikából és Ázsiából is. Ezek után már csak néhány kisebb spanyol gyarmat maradt Afrikában, köztük az arany nélküli Rio de Oro.⁵⁹⁰

Rio de Oro területét a spanyolok 1478 óta próbálták megszállni, de a helyiek ellenállása miatt csak időlegesen tudták a jelenlétüket fenntartani, így inkább a Kanári-szigetek megtartására és az ellenséges hatalmak távoltartására fókuszáltak. Bár a spanyolok 1877-ben és 1883-ban is küldtek expedíciót a területre, annak megszállására akkor még nem került sor. Később azonban a Kanári-szigetek védelmének biztosítása céljából elhatározták a Cap Blanc és Cap Bojador közötti partvidék elfoglalását, amit 1884 decemberében be is jelentettek. A terület „értékét” jól jelzi, hogy a spanyolok tervezett akciója ellen senki sem tiltakozott, holott az európai nagyhatalmak az 1800-as években egymással versengve igyekeztek minél több gyarmatot szerezni a fekete kontinensen. Az erejét veszített Spanyolországnak azonban még mindig volt egyfajta respektje, sőt a franciák örömmel fogadták a meggyengült spanyolokat Észak-Afrikában, mivel azok az érdekeiket komolyan nem veszélyeztették, viszont jól jöttek szövetségesnek a helyi törzsek elleni. A britek pedig hasonló okokból gondolták azt, hogy a spanyolokkal képesek lesznek egyensúlyozni a franciák egyre erőteljesebbé váló észak-afrikai jelenlétét, amely már-már a britek gibraltári pozícióit veszélyeztette.⁵⁹¹ Afrikában ekkor Ceuta, Melilla, a Kanári-szigetek és az Egyenlítői Guinea – Fernando Poo / Bioko-sziget és Rio Muni – tartoztak spanyol fennhatóság alá. 1860-ban szerezték meg Ifnit - amelyet korábban Santa Cruz de Mar Pequeña néven már birtokoltak- és Dél-Marokkó egy részét.⁵⁹² Mivel az afrikai kontinens nagy részét más európai országok már megszállták, a spanyolok minden lehetőséget megragadtak az észak-afrikai gyarmatosításra, mert úgy gondolták, hogy így magukat újra nagyhatalomként pozícionálhatják. Ezért 1876-ban Francisco Coello ezredes vezetésével létrehozták a Madridi Földrajzi Társaságot (Sociedad Geografica de Madrid -SGM), amely a kormány számára információkat biztosított Észak-Afrikáról. Coello katonai mérnökként és térképészként maga is bejárta a terület nagy részét, sőt 1844-ben a franciákkal közösen Algériába is vezetett már expedíciót. Az SGM állami támogatással működött, és mint ilyen több kutató expedíciót, kutatást finanszírozott, tudományos konferenciákat szervezett, sőt egy tudományos lapot, a „Revista de Geografia Colonial y Mercantil” is kiadott.⁵⁹³ Egy évvel később megalapították az „Asociación Española para la Exploración del Africa” társaságot, amely a nyugat-afrikai partok által kínált gazdasági lehetőségeket – főleg a halászatot – kívánta kiaknázni.⁵⁹⁴ A másik, állami támogatással bíró szervezetet, a Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaságot (Compania Comercial Hispano-Africana) 1884. március 30-án hozták létre.⁵⁹⁵ A társaságban több olyan személy vett részt, akik az 1874-ben helyreállított királyságban a politikai vagy a gazdasági csúcsvezetésben foglaltak helyet. Tervük szerint a hatalmát veszített és már csak a maga birodalmi árnyékaként létező spanyol királyságnak új gyarmatokat kell alapítania, leginkább a más európai országok által még el nem foglalt afrikai területeken. A tervet maga a király, XII. Alfonz is támogatta, és 3000 pezetát adományozott a társaságnak, amely rövid időn belül 37 000 pezetát gyűjtött össze, ami két expedíció költségeit fedezte. Az expedíciók költségeihez jelentékenyen hozzájárult még a „Compania Transatlantica” társaság és több egyéni befektető is, akik költségeik megtérülésére Antonio Canovas del Castillo miniszterelnöktől állami garanciát kaptak.⁵⁹⁶ A miniszterelnök azért sietett mihamarabb megindítani az expedíciókat, hogy a Berlini Konferencián részt vevő országokat kész helyzet elé állítsa, kvázi szentesítse velük a már ekkorra elfoglalt új gyarmatok létét. Emellett a nyugat-szaharai partvidék elfoglalásával szerette volna a Kanári-szigeteket is „megoltalmazni” a franciáktól és a britektől, akik már korábban szemet vetettek a területre. Mivel a Cap Blanc és Cape

ler, Alexei – Berger, Stefan (eds.), *Nationalizing Empires*, Budapest / New York: CEU Press, 2015, pp. 195-196,

⁵⁹⁰ Rio de Oro spanyolul azt jelenti, hogy „arany folyó”. Ugyanis a korai felfedezők úgy gondolták, hogy a területen található időszakos folyóban aranyat lehet találni. Ebben a reménységükben azonban csalódnuk kellett. Így a gyarmat nagyon sokáig csak fölösleges kiadást jelentett a spanyol korona számára.

⁵⁹¹ San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*, p. 19-20

⁵⁹² Rezette, R.: *The Western Sahara and the frontiers of Morocco*, p. 54-55

⁵⁹³ San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*, p. 21

⁵⁹⁴ Ebben az időszakban a Kanári-szigetéről 30-50 hajóval közel 1000 spanyol halász dolgozott a nyugat-szaharai partoknál.

⁵⁹⁵ Hodges, T.: *The Roots of a Desert War*, p. 33-36

⁵⁹⁶ San Martín, P.: *Western Sahara, the refugee nation*, p. 21,

Bojador közötti terület más európai ország figyelmét nem keltette fel, a spanyolok igényeit az 1885. február 26-án megtartott Berliini Konferencia résztvevői egyhangúan elfogadták, bár a terület határainak véglegesítése csak 1912-ben fejeződött be.⁵⁹⁷

A spanyolok egyik expedíciója Manuel Iradier, Amado Ossorio és Bernabe Jimenes vezetésével az Egyenlítői Guinea területére, a másik pedig Emilio Bonelli Hernando vezetésével Nyugat-Szaharába indult. A kolónia alapításának tervét még a királyhű, konzervatív miniszterelnök, Canovas del Castilo hagyta jóvá, azonban időközben a kormány lemondott, így már csak az új kormány külügyminisztere adhatott utasítást a hadseregnek az eddig még meg nem szállt saharai partok elfoglalására. Az Emilio Bonelli Hernando kapitány által vezetett spanyol egység elfoglalta Dakhlát (Villa Cisneros), ahol felépítették a „La Factoria” erődöt, és postaszolgálatot állítottak fel. Az erődben ekkor még csak 25 katona teljesített szolgálatot egy kapitány parancsnoksága alatt, akit háromhavonta váltottak le, amikor a Kanári-szigetéről küldött ellátmányt szállító hajó megérkezett. A spanyolok a part mentén több kisebb erődöt is építettek, ezek egyben kereskedelmi állomásokként is működtek, ahonnan a spanyolok ellenőrizhették a Szenegálból a Mediterránium felé tartó karavánutakat, valamint a spanyol halászoknak és a Guineába tartó kereskedelmi hajóknak biztonságos kikötőket garantáltak.⁵⁹⁸

1886 júliusában egy arabul tökéletesen beszélő spanyol segítségével sikerült több olyan törzsi képviselőt is találni, akik hajlandók voltak a spanyol fennhatóságot elismerő szerződés aláírására.⁵⁹⁹ Noha képviselőik aláírták a szerződést, az általuk képviselt törzsek mégis fegyvert fogtak a bevonuló csapatok ellen. A saharai törzsek többször szerveztek felkelést a megszálló spanyol hatalom ellen, és 1887-ben, illetve 1892-ben meg is támadták Villa Cisneros erődjét, majd 1894-ben, az öbölben horgonyzó Tres de Mayo és a Las Marias nevű hajókat gyújtották fel.⁶⁰⁰ A spanyolok által elkönyvelhetett eredmény mindössze egyetlen szerződés volt, amit a saharai törzsek nevében Ould Laroussi, az ouled delim egyik törzsének vezetője írt alá. Ez a vezető ugyanis rájött arra, hogy egyszerűbb kereskedni a spanyolokkal, mint harcolni, már csak azért is, mert azok az első években főként a kereskedelmi kapcsolatok kiépítésére törekedtek. Az egyezség betartását más törzsek már nem gondolták komolyan, így a csatározások folytatódtak.⁶⁰¹

A szerződés eredményeként a spanyolok az ellenőrzésük alatt tartott kb. 80 négyzetkilométernyi nagyságú partvidéktől viszont már jogszerűen tudták távol tartani a többi európai államot, és így a Kanári-szigetek védelme is erősödött. Azonban az új gyarmatból - alig 100 fő volt a gyarmat lakossága - ebből csak 40 volt európai - tényleges haszon nem származott, a várakozásokkal ellentétben aranyat sem találtak, és a helyiekkel való folyamatos háborúskodás a kereskedelemnek sem kedvezett, pedig több karavánút is itt haladt át. Egyedül a Kanári-szigetéről érkező spanyol halászok számára hozott realizálható hasznot a halban rendkívül gazdag partvidék. A spanyolok egyre inkább problémaként kezelték a korábban kedvező lehetőségekkel kecsegtető gyarmatot.⁶⁰²

Rio de Oro eladásának története

1898-ban a Kubáért vívott vesztes spanyol-amerikai háború után a spanyolok megvásárlásra ajánlották a Rio de Oro (Spanyol Szahara vagy a mostani nevén Nyugat-Szahara) területét az 1895-ben alapított Osztrák-Magyar Gyarmatosító Társaságnak (Osterreichungarische Kolonial-Gesellschaft).^{603,604}

⁵⁹⁷ Thompson, V.; Adloff, R.: The Western Saharans, p. 104-105

⁵⁹⁸ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation, p. 27

⁵⁹⁹ Saxena, S.C.: Western Sahara, No alternative to armed struggle, p. 11

⁶⁰⁰ Hodges, T.: The Roots of a Desert War, p. 43-44

⁶⁰¹ Rezzette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco, p. 60

⁶⁰² Kolm, E.: „Die vom großen Tische abfallenden Brosamen” Kolonial- und Expansionsprojekte Österreich-Ungarns kurz vor dem Ersten Weltkrieg, Begegnungen Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest, Band 12:283–298. <http://www.europainstitut.hu/index.php/17-begegnungen/403-begegnungen12kolm> (letöltés ideje: 2017. 06. 27.)

⁶⁰³ Tafla, B.: Ethiopia and Austria: A History of Their Relations, Otto Harrassowitz Verlag, 1994, p. 30.

⁶⁰⁴ Az Osztrák-Magyar Gyarmatosító Társaságot 1894-ben alapították meg, tagjai között több jelentős befolyással rendelkező személyt találhatunk, mint pld. Stanislaus Schanzer, Ernst Franz Weisl, Eduard Lippmann, Friedrich J. Bieber, Emeric Boyer von Berghof, Jacques Jaeger és számtalan további személy, akiknek politikai pozíciójuk miatt jelentős befolyásuk volt. A Társaság adta ki az Osterreich-ungarische Kolonialzeitungot, melyben minden olyan kérdés megvitatásra került, mely a „gyarma-

Az ötletet Leopold Koreff kezdeményezte, aki a spanyol gyarmatosító társaság elnökétől egy 1899 végén lejáró lehetőséget kapott az állomás bérlésére vagy átvételére. Először a Német Gyarmatosító Társasághoz,⁶⁰⁵ majd érdeklődés hiányában az Osztrák-Magyar Gyarmatosító Társasághoz fordult.⁶⁰⁶ Nem egy új gyarmat létrehozásáról volt szó, hanem egy privát cég által működtetett gyarmat/kereskedelmi állomás jogainak – egy másik hasonló, de jelentős állami támogatással bíró cég általi - megvásárlásáról. Az Osztrák-Magyar Gyarmatosító Társaság tehát felvette a kapcsolatot a Kereskedelmi Minisztériummal, amely 1899. március 11-én arról tájékoztatta a közös külügyminisztériumot, hogy az afrikai partvidéken, Cap Bojador és Cap Blanc közt található Rio de Oro területét birtokló madridi székhelyű gyarmatosító társaság bérleti szerződése 1900 elején lejár, a spanyol vezetés pedig külföldi társaságnak/társaságoknak 30 vagy 90 évre átadná a területet. A kapott információk alapján a közös Kereskedelmi Minisztérium szerint a terület bérbevétele a Monarchia számára több szempontból is hasznos lenne, ezért javasolta a Külügyminisztérium vezetésének, hogy a madridi nagykövetség és a tangeri misszió szerezzen meg minél több információt az adott területről.⁶⁰⁷ A Külügyminisztérium nem késlekedett, és szinte azonnal megbízta a két említett szervezetet, hogy szerezzenek meg minden információt a spanyolok döntésének háttéréről és Rio de Oro-ról. Mint korábban is említettem, a Monarchia az 1800-as évek második felétől igen sok tudományos kutatást indított, amelyet a haditengerészet egységei végeztek. A tudományos munka mellett evidens, hogy az expedíciók egyfajta hírszerzést is folytattak, és jelentéseiket nem csak a haditengerészetnek, de a Monarchia más minisztériumainak is megküldték. Feltételezem, hogy a Kanári-szigeteken, illetve Nyugat-Afrikában megforduló hajóink a Rio de Oro-i területről is rendelkeztek bizonyos információkkal.⁶⁰⁸ Ez valószínűleg nem volt elégséges, így a Külügyminisztérium 1899. március 20-án a Spanyolországba akkreditált nagykövetét, Victor Dubsy gróft,⁶⁰⁹ valamint a tangeri konzult, Gilbert von Gilbert Hohenwart gróft⁶¹⁰ további információk beszerzésére utasította. A két diplomata haladéktalanul megkezdte a kért adatok összegyűjtését, ez több hónapig tartott.

Dubsy már április 17-én küldött egy jelentést, amelynek háttéranyagát a spanyolok biztosították. Ebből az derül ki, hogy a spanyolok maguk sem tartották nyereségesnek az alig pár éve megszerzett

tosítás kérdéseivel” összefüggésben állt: migráció, az osztrák haditengerészet státusza, kereskedelempolitikai kérdések, és természetesen konkrétan a tengeren túli területek megszerzésének kérdésköre is helyet kapott. A Társaság fennállása óta többször is megváltoztatta álláspontját bizonyos központi kérdésekben, és ebben mindig a fennálló politikai viszonyokhoz igazodott. Az alapítás idején a Társaság programját még a Monarchia gyarmatosító szándéka hívta életre. Ez az 1890-es évek végére változott meg: egyre inkább képbé került a kivándorlás, s ezzel egy időben egyre kevesebb jelentőséget kapott a gyarmatosítás. A változás pontos folyamata azonban a kevés rendelkezésre álló adat miatt alig megismerhető. A Kolonialzeitung egyik 1915-ös számában egy jubileumi írás jelent meg a Társaság történetéről, melyben röviden ismertetik, hogy a Gyarmatosító Társaságot 1894-ben a németek által alapított társaság mintájára hozták létre, s fő célja tengerentúli területek szerzése, és ezáltal a gazdaság élénkítése volt. A zátonyra futott Rio de Oro megszerzésére irányuló tervről úgy beszélnek a Kolonialzeitung szerzői, mint egy olyan lehetőségéről, melynek a beteljesülése a világtörténelem folyásának egy egészen más medret adhatott volna. – Loidl, S.: Kolonialpropaganda und – aktivitäten in Österreich-Ungarn 1885-1915. pp 47-60, http://othes.univie.ac.at/23786/1/2012-05-06_9520330.pdf (letöltés ideje: 2017. 07. 10.)

⁶⁰⁵ A Rio de Oro-i eseményekről készült jelentések és feljegyzések eredetileg a bécsi Haus-, Hof-, und Staatsarchiv-ban találhatóak meg, Politisches Archiv XXXII (Marokko), Karton 13, Marokko I: Rio de oro 1899-1900 címmel, amelyek a mikrofilmmásolatai a Magyar Országos Levéltár mikrofilmtárában a X 1419 jelzeten (Magyar Országos Levéltár fondjainak és állagának jegyzéke, III. kötet; MOL Budapest, 1996. jelzet) alatt találhatóak. Mivel minden jelentésnek külön száma van, ebben a fejezetben azokra hivatkoztam. HU_MNL_OL_W253_N_216

⁶⁰⁶ Koreff maga is aktívan részt vett a terület megszerzésére fókuszáló egyeztetésekben, de a kormányzati körök nem nézték jó szemmel a tevékenységét, így végül kiszorították. HU_MNL_OL_W253_N_211

⁶⁰⁷ HU_MNL_OL_W253_N_0004

⁶⁰⁸ Az alábbi expedíciókról tudunk, amelyek érintették a régiót: 1873-1875 között a Helgoland (Carl Schaffer fregattkapitány), 1884-ben Helgoland (August von Almstein fregattkapitány), 1885-1886 között Albatros (Arthur Müldner korvettkapitány), 1889-1890-ben Fasana (Rudolf Berghofer sorhajókapitány), 1892-1894-ben Miramar (Josef Wachtel von Elbenbrück sorhajókapitány), 1894-1895 Donau (Max Rottauscher von Malata fregattkapitány), valamint 1897-1898-ban Zrínyi (Constantin von Görtz fregattkapitány). - Nagy, M. M.: Boldog békeidők haditengerészei, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003, pp. 407-410.

⁶⁰⁹ Viktor Dubsy von Trebomislyc (1834–1915)

⁶¹⁰ Gilbert von Hohenwart zu Gerlachstein (1854 – 1931) a tangeri konzuli posztot 1897-1901 között töltötte be. Antal, J.: Marokkó a nagyhatalmi érdekek keresztútjában a 19-20. század évfordulóján osztrák-magyar diplomáciai jelentések tükrében. Közelmúlt, Politikátörténeti folyóirat, 2018/1. szám, pp. 3-25. <http://kozelmult.hu/wp-content/uploads/2018/09/antal.pdf> (letöltés ideje: 2019. 04. 22.)

gyarmatukat, sőt úgy tűnt, hogy az teher számukra. Termelő tevékenység nem folyt, a helyi kereskedelmi telep -a kereskedelmen kívül- halászzal és halfeldolgozással foglalkozott. A kis létszámú helyőrséget havonta cserélték, az új állományt a Kanári-szigetéről küldött ellátó hajó szállította Rio de Oroba. Dubsy szerint a gyarmatot nyereséggé lehetett volna tenni, de több időt kért, - mivel nem rendelkezik megfelelő és pontos információkkal - hogy több és megbízhatóbb értesítéseket gyűjtsön.⁶¹¹ A spanyolok később további adatokat adtak át a grófnak a gyarmatokról, annak kiterjedéséről. Jelezték, hogy a térséget eredetileg birtokló gyarmatosító társaságtól egy hajózási társaság, a Compania Transatlantica vette át, de azt nem kívánják tovább működtetni.⁶¹² A levélből az is kiderült, hogy a britek is érdeklődtek iránta.^{613,614} Hohenwart április 20-án küldte meg az első jelentését, amelyben a régiót felügyelő Compania Transatlantica tevékenységét, a területet és az ott működő kis létszámú kolóniát mutatja be. Tőle tudja meg a minisztérium, hogy a társaság éppen felszámolás alatt áll, és a Compania Transatlantica csak a kormány kérésére vállalta el a gyarmat működtetését, amíg azt más társaság bérbe nem veszi.⁶¹⁵

Már az első jelentések szövegéből is látszott, hogy a két diplomata igen eltérően vélekedett a projekt sikerességéről. Hohenwart nem csak rendkívül agilisan kezdett az információk begyűjtéséhez, de az egész projektet magáévá tette, kifejezetten sürgette a spanyolokkal történő megegyezést. Pozitív hozzáállását jól tükrözi az a levél is, amit 1899. december 23-án írt bécsi feletteseinek, amelyben úgy fogalmazott, hogy „a nagyok asztaláról lehulló morzsákat sem fogom veszni hagyni.”⁶¹⁶ Dubsy nagykövet azonban nem osztotta a lelkesedését, sőt több esetben is a projekt esetleges megalapozatlanságára, sikertelenségére hívta fel a döntéshozók figyelmét. Ez valószínűleg abból következett, hogy a két diplomata eltérő forrásokból igyekezett információkat szerezni, így értelemszerűen a következtetések/véleményük is több esetben eltérő volt. Dubsy főként a spanyol kormányzati szervektől, a diplomáciai testületek tagjaitól,⁶¹⁷ illetve a madridi sajtóorgánumokból jutott információkhoz, ezek nem minden esetben támogatták a spanyol „gyarmatosítási” törekvéseket, gyakran bíralták is az országot, hogy ősi spanyol földet kíván kiárúsítani. Véleménye szerint a Monarchia által támogatott bérleti megállapodás megvalósulásának esélye minimális, a spanyolok pedig belpolitikai okok miatt nem fogják az ott állomásozó katonáikat kivonni Rio de Oroból, hisz az a terület feletti szuverenitásuk feladását jelentené. Dubsy a terület bérléséről megkérdezte a madridi német nagykövetet, aki jelezte, hogy országa elővásárlási jogokkal rendelkezik a spanyolok afrikai gyarmataira, de hogy konkrétan érdekli-e őket Rio de Oro, erre nem válaszolt osztrák kollégájának.⁶¹⁸

⁶¹¹ HU_MNL_OL_W253_N_0008

⁶¹² HU_MNL_OL_W253_N_0009

⁶¹³ HU_MNL_OL_W253_N_0011, valamint HU_MNL_OL_W253_N_0025

⁶¹⁴ A britek komolyan érdeklődtek a terület iránt. Részben gazdasági okokból, részben pedig azért, hogy útját állják a franciák nagymértékű észak-afrikai terjeszkedésének. Már 1764-ben a skót George Glas irányításával létrehozta egy kereskedelmi telepet Fuerteventura szigetével átellenben a nyugat-szaharai partokon. Ezt azonban a spanyolok nem nézték jó szemmel, és amikor Glas hajót vásárolni és tengerészeket toborozni érkezett a Kanári-szigetekre, a hatóságok letartóztatták és bebörtönözték, majd a Hilsborough (ma Tarfaya) névre keresztelt állomást felgyújtották. Bár a kereskedő az egy évig tartó bebörtönöztetéséből az angol kormány közbenjárására kiszabadult, a kereskedelmi állomás még épségben maradt épületeit a nomádok addigra elpusztították. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, Publikon Kiadó, Pécs, 2012, pp. 50-51. A britek több koncessziós megállapodást is kötöttek néhány part menti törzsszel, valamint Adraar-t uraló Mohammed el Iabbarral, de ezeket a spanyolok ellenállása miatt nem tudták sikerre vinni. HU_MNL_OL_W253_N_0016, HU_MNL_OL_W253_N_0017, HU_MNL_OL_W253_N_0018, HU_MNL_OL_W253_N_0019, HU_MNL_OL_W253_N_0020, HU_MNL_OL_W253_N_0021. Később a britek több expedíciót vezettek a területre, amely iránt maga Cecil Rhodes is érdeklődött, sőt tárgyalásokat is folytattak a spanyolokkal a terület esetleges megszerzéséről, ez azonban nem valósult meg. HU_MNL_OL_W253_N_0025, HU_MNL_OL_W253_N_0026, valamint a HU_MNL_OL_W253_N_0077.

⁶¹⁵ Hohenwart beszámolója szerint: „a spanyol kolónia a spanyol tengerészeti tüzérség 1 századosából, 1 hadnagyából, 1 altisztjéből, 2 tizedeséből, 27 katonájából, 1 orvosából, 1 műszerészből, 1 fűtőjéből, 5 alkalmazottjából, azaz összesen 40 emberből áll. A bennszülött kolónia 54-60 halászból áll, amely 12 családot alkot, illetve 7 szudáni négerből”. HU_MNL_OL_W253_N_0028, valamint HU_MNL_OL_W253_N_0029.

⁶¹⁶ HU_MNL_OL_W253_N_0142, valamint Kolm, E.: „Die vom großen Tische abfallenden Brosamen” Kolonial- und Expansionsprojekte Österreich-Ungarns kurz vor dem Ersten Weltkrieg, Begegnungen Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest, Band 12:283–298. <http://www.europainstitut.hu/index.php/17-begegnungen/403-begegnungen12kolm> (letöltés ideje: 2017. 06. 27.)

⁶¹⁷ Dubsy többek közt bizalmi kapcsolatot alakított ki a spanyol miniszterelnökkel, Francisco Silvelával, valamint többször osztott meg vele bizalmas információkat a madridi német követ Joseph Maria von Radowitz is. - HU_MNL_OL_W253_N_0023, HU_MNL_OL_W253_N_0129, HU_MNL_OL_W253_N_0138, HU_MNL_OL_W253_N_0139, HU_MNL_OL_W253_N_0148, HU_MNL_OL_W253_N_0170, HU_MNL_OL_W253_N_0182, HU_MNL_OL_W253_N_0070, valamint HU_MNL_OL_W253_N_0136

⁶¹⁸ A németek nemcsak Rio de Oro, hanem a másik spanyol gyarmat - Fernando Poo –területével kapcsolatosan is elővásárlási joggal rendelkeztek. HU_MNL_OL_W253_N_0024

Tangeri állomáshelyén Hohenwart azonban nem csak diplomáciai körökből szerezte az ismereteit, hanem meglátogatta a spanyol és a külföldi kereskedőket, a területen tevékenykedő misszionáriusokat, sőt még a kanári-szigeteki halászsoktól is igen sok anyagot gyűjtött be a partvidékről. Értesüléseinek forrásairól így fogalmazott a területéről készített összefoglaló jelentésében: „*Jelentéseim 5. és 10. e hó 12 és 13. alatt folyományoknál engedtessek meg nekem, hogy Excellenciádnak mellékeltem egy összeállítást minden ide esedékes adatnak/információnak a spanyol birtokról, Rio de Ororól... Rio de Orot mindig elhanyagolták, és csak a kanári-szigeteki halászok örvendtek valami védelemnek a főváros részéről. Rio de Oro Spanyolországban ismeretlen, a kevés e területéről megjelent írásos munka rendkívül hiányos. Legtöbbször útleírások, félig-meddig sem elegendő természettudományi részletességgel, valóban megbízható adatokat ezekből nyerni szinte lehetetlen. Tengeremélység mérések ritkák és csak bizonyos pontokon elvégeztek, és ez az ezen parton ismeretesen folyton történő szintemelkedések a spanyol hajózás számára érdeklődéssel nem bírt... A kanári-szigeteki halászok adatai tehát az egyedüli információs források a part és a terület adottságaira, amely nem a tulajdonképpeni Rio de Oro-i félszigethez tartozik. A spanyol katonai misszió nincs abban a helyzetben, hogy valamifajta jelzéseket a viszonyokról oly területeken adjon, amelyek nem Tanger, Tetuan vagy éppenséggel egy másik nyugat-marokkói kikötő közelségében fekszenek. A spanyol, marokkói ferences misszió van még legközelebb abban a helyzetben, hogy relatív felvilágosításokat adjon, e lelkesek előzékenysége (szívessége) teljes mértékű, és közléseik által nem támasztanak igényt a teljességre vagy természettudományos megindoklásra, mégis köszönettel tartozunk nekik, hogy ők legalább lehetőség szerint ahhoz hozzájárulnak, hogy az Európához oly közel fekvő terület ismerete/tudása általánosítható.*”⁶¹⁹

Dubskyval ellentétben ő látott lehetőséget a vállalkozásban. Véleménye szerint a spanyolokétól eltérő gyarmatosítási politikával a terület gyorsan felvirágozna, és jelentős hasznot hozhatna a Monarchiának.⁶²⁰ Különösen jó lehetőséget látott a halászatban és az ehhez kapcsolódó tevékenységekben. Ezt a meglévő kikötők fejlesztésével, illetve újak létrehozásával, valamint halfeldolgozó telep létesítésével képzelte el. Ezen felül az addig korlátozott kereskedelmet is fejleszteni kívánta.⁶²¹ Hohenwart szerint a Monarchia megjelenése mindenki számára előnyös lehetne, hiszen nem olyan „nagy gyarmatosító országok” kezébe kerülne a terület, akik mindenki mást kizárnának a terület hasznosításából, hanem az osztrák-magyar védnökség alatt a kereskedelmi lehetőségek a kisebb országok – voltaképpen mindenki számára hozzáférhetőek maradnának. Így a Monarchiának nem kéne a más, európai hatalmak által még meg nem szállt marokkói kikötőkért versenyeznie, sőt a délebbi területek gyarmatosításával a hátrányát akár be is hozhatná. Szerinte a spanyolok szívesen átengednék a nekik ráfizetéses területet, mivel Santa Cruz de Mar Pequenára (Ifni) birtokában egy, számukra esetleg kedvezőtlen marokkói fordulat esetén is még marad afrikai gyarmatuk. Hohenwart leginkább a britektől és a németektől tartott, a terület iránt érdeklődő olaszokat⁶²² nem tekintette ellenfélnek, sőt azokat maró kritikával illette: „*Olaszország, amely a legképtelenebb ország a koloniatudomány üzésére, ami a nagyvárosi hóbortot/megalomániát, szervezési hiányt és kalandvágyat illeti, Spanyolországgal azonos jellem, nem elhivatott valódi, civilizált politikát folytatni.*”⁶²³ Ugyancsak Hohenwart jelentéséből derül ki, hogy a területen nagyobb mennyiségben réz, mangán és szulfát is van.⁶²⁴ Végül a jelentését így összegezte: „*Elismert tény, hogy jelenleg a Cap Bajador és Cap Blanc között található spanyol terület magában relatív csekélyebb értékkel bír, mint a helyzeténél fogva a gazdagon kiaknázzható és az európai kereskedelemnek még nehezen elérhető belső területek...ez a fémekben gazdag, termékeny marokkói tartomány még akkor is nagy jelentőségű, ha az*

⁶¹⁹ HU_MNL_OL_W253_N_0028, HU_MNL_OL_W253_N_0029, HU_MNL_OL_W253_N_0030, HU_MNL_OL_W253_N_0035, HU_MNL_OL_W253_N_0036,

⁶²⁰ Hohenwart így fogalmazott: „*Rio de Oro-nak ma nincs értéke és csak terhet jelent az államnak (ti. Spanyolországnak), csak ha lennének szervezési lehetőségei, koloniális tulajdonságok és egy céltudatos kormány, akkor rövid időn belül Rio de Oro is egy virágzó területté válna.*” HU_MNL_OL_W253_N_0037

⁶²¹ „*Mint említettem, ezen part halgazdagsága egy egész rendkívülit képez, amely az egyedüli bevételi forrás portugál és első sorban spanyol halászsoknak, akik az év hat hónapján keresztül kis vitorlásaikkal beutazzák e vizeket. E félszigetnek az előnye, hogy számos olyan parti hellyel rendelkezik, amelyeken a hajók kikötése nagyon könnyű. A hivatalos, spanyol földrajz [tudomány] ezeket a pontokat közelebbről nem jelöli meg. Mindenesetre a Rio de Oro fsz-en található kitűnő kikötőhelyek, melyek az időjárás viszonyaitól szemben védelmet nyújtanak.*” HU_MNL_OL_W253_N_0042, HU_MNL_OL_W253_N_0045

⁶²² HU_MNL_OL_W253_N_0096, HU_MNL_OL_W253_N_0097

⁶²³ HU_MNL_OL_W253_N_0045

⁶²⁴ HU_MNL_OL_W253_N_0051

*arksisi kikötőt a szultán megnyitja az angolok előtt... Rio de Oro jelentőségét nem veszítené el, hanem a környék centrumaként működhet, a teljes kereskedelmet kelet és dél felé centralizálhatná. Ezt elérni szükséges lesz körültekintő, energikus, konzekvens, habár nem túl sok költségeket okozó munka, ami ma Spanyolországtól szinte el nem várható.”*⁶²⁵

Az adatgyűjtés nagy részét a diplomata 1899 júliusára befejezték, majd július 29-én az általuk küldött jelentések beérkeztek a Külügyminisztériumba. Bár annak vezetése – az eltérő jelentések és vélemények miatt – megosztott volt a terv kivitelezhetőségével kapcsolatban, mégis felvették a kapcsolatot a többi minisztériummal és az Osztrák-Magyar Gyarmatosító Társasággal, hogy hogyan szerezhetnék meg Rio de Oro-t. A Társaság alelnöke Ernst Franz Weisl,⁶²⁶ valamint a vele jó kapcsolatban lévő külügyminiszter, Agenor Goluchowsky gróf⁶²⁷ és néhány más külügyminisztériumi tisztviselő megkezdtek tárgyalásokat a gyarmatuktól akkor még minden áron szabadulni akaró spanyolokkal. A Monarchiának ugyanis mind kereskedelmi, mind katonai (haditengerészeti) szempontból hihetetlenül jó lehetőséget jelentett volna a gyarmaton található Villa Crisneros (Dakhla) kikötője, ahol az osztrák-magyar flotta hajói biztonságosan állomásozhattak volna.⁶²⁸ A kikötőről és közvetlen környezetéről Hohenwart az alábbiakat jelentette a külügyminisztériumi vezetőknek: „A félsziget 37 km hosszú, 2-5 kilométer széles, 6 méter a felszíni magassága. Az öböl területe 22 km hosszú, 5 km széles, 2/3-ig hajózható, 8-24 méter mély. A külső kikötő alkalmatlan, a belső kitűnő. Az ár-apály 3 mérföld/óra sebességű. Zátonyok: Caranero, Pequeno és Gron Gelote. Zátonyban gazdag. Közepes tengerállásnál az öböl 10 km-en keresztül (át) nagyon széles. Az öböl belsejében a Herne-szigetet a bennszülöttek El-Troknak nevezik. Nagy a gazdagság páncélos állatokban (rákokban), amelyeket Timbuktuban, Ualataban és Bengramban aranyra, rabszolgákra és elefántcsontra cserélnek. A Rio de Oro-félsziget (a bennszülötteknél Dajala el Sahara) lapos, kevés vegetációval.”⁶²⁹

Ernst Franz Weisl, aki több éven át volt a gyarmatosító Társaság elnöke, elkötelezetten lobbizott Rio de Oro-ügyben a gazdasági és a politikai élet prominenseinél, valamint a különböző minisztériumok bürokratainál is. Sőt, részt vett egy ún. „elő-expedíció”, amit Tangerban szerveztek meg.⁶³⁰

⁶²⁵ HU_MNL_OL_W253_N_0054, HU_MNL_OL_W253_N_0055

⁶²⁶ Dr. Ernst Franz von Weisl (1857.05.03-1931.06.18.) Szülei Wolf és Amalie von Weisl, felesége Charlotte von Weisl, gyermekei Marianne, Wolfgang és Georg von Weisl. Udvari és bírósági ügyvéd, a hadbíráskodásról, hadi(büntető)jogról írt könyveket, melyek a mai napig alpműnek tekinthetők. A Nemzetközi Ügyvédi Szövetség és a Gyarmatosító Társaság elnöke volt. Személyesen vett részt a tangeri expedícióban. A Cionista Egyesület központi tanácsának is tagja volt. 1904. 05. 03-án részt vett a Zsidó Gyarmatosító Egyesület megalapításában. Ulrich, J.: Friedrich Loofs in Halle, 229.o, Kristan, Markus: Oskar Marmorek: Architekt und Zionist, 1863-1909, Böhlau Verlag Wien, 1996, pp. 35, 65, 79, valamint Loidl: Kolonialpropaganda und –aktivitäten in Österreich-Ungarn 1885-1915. pp 57, http://othes.univie.ac.at/23786/1/2012-05-06_9520330.pdf (letöltés ideje: 2017. 07. 10.),

⁶²⁷ Agenor Maria Adam, Goluchowski gróf, 1849. március 25-én született Skaľaban (ma Skálat, Ukrajna). Az apja Galícia kormányzója volt. Sokáig meghatározó szerepe volt az osztrák-magyar diplomáciai életben. Diplomataként jelen volt az 1897-es és 1903-as osztrák-orosz megegyezéseknél. Az 1905-ös marokkói válság idején II. Vilmos közvetítői szerepéért dicséretben részesítette. Azonban szembe került a magyarokkal, akik azzal gyanúsították, hogy támogatta, hogy a magyar ne legyen vezénylési nyelv a magyar a hadseregben, ezzel egyidőben Ferenc Ferdinánd pedig azzal gyanúsította meg, hogy túlságosan kiszolgálja a magyar érdekeket. 1921. március 28-án halt meg Lwow-ban (ma Lviv, Ukrajna) <https://www.britannica.com/biography/Agenor-Maria-Adam-Count-Goluchowski> (letöltés ideje: 2017. július 7.)

⁶²⁸ Ezt támasztotta alá a brit Albert Gybbon Spilsbury őrnagy is, aki 1897-ben egy expedíciót vezetett a területre, hogy felmérje a britek gyarmatosítási lehetőségeit. Erről az útvjáról a „The Tourmaline Expedition” c. könyve részletesen beszámol. Véleménye szerint a spanyolok túlzottan veszélyesnek ítélték Afrika nyugati partjait, ezért gyarmatukat a Kanári-szigetektől irányították, és Rio de Oro volt az egyetlen kapcsolódási pontjuk a szárazfölddel. Az őrnagy Rio de Oro öblét maga is remek kikötőként jellemezte. Spilsbury, A. G.: The Tourmaline Expedition – 1906, J. M. Dent & Co., London; First edition (1906), pp. 235-236.

⁶²⁹ HU_MNL_OL_W253_N_0041

⁶³⁰ HU_MNL_OL_W253_N_0081, valamint Loidl: Kolonialpropaganda und –aktivitäten in Österreich-Ungarn 1885-1915. p 57, http://othes.univie.ac.at/23786/1/2012-05-06_9520330.pdf (letöltés ideje: 2017. 07. 10.)

Az azonban rontotta a Monarchia tárgyalási pozícióját, hogy britek,⁶³¹ a németek,⁶³² sőt a belgák⁶³³ is elkezdtek érdeklődni Rio de Oro iránt.

A spanyolok annyira komolyan gondolták a nemrég megszerzett szaharai területek eladását, hogy az ehhez szükséges törvénymódosítást is előkészítették, valamint egy munkacsoport a terület bérbeadásával kapcsolatos feltételeket is kidolgozta.⁶³⁴ A telepet üzemeltető spanyol cég pedig - 1899. december 31-ig - egy konzorciumnak adta át a hasznosítási jogot, amelynek a feladata az adásvétel lebonyolítása volt. Ennek vezetésével egy magyar származású parlamenti képviselőt, Juan Bautista Somogyt bízták meg,⁶³⁵ aki a területet úgy kívánta értékesíteni -vagy inkább „bérbe adni”- egy külföldi kereskedelmi társaságnak, hogy a spanyol korona fennhatósága megmaradjon. Az erről szóló szándéknyilatkozatot a Monarchia külügyminisztériumának is megküldték, annak ellenére, hogy 1899 nyarán először a Német Gyarmatosító Társaságot keresték meg a terület átadásával kapcsolatosan. A német társaság vezetője, Karl Liebert nem mutatott komoly érdeklődést a terület iránt, és azt javasolta a spanyoloknak, hogy keressék meg az Osztrák-Magyar Gyarmati Társaságot.⁶³⁶ A Társaság azonnal „ráharapott” a számára kedvezőnek tűnő üzleti lehetőségre, de a Külügyminisztérium sokkal óvatosabb volt, és a Társaság tagjait bevonva költségvetési tervet készített az esetleges új gyarmattal kapcsolatosan. A kalkulációk szerint a Monarchiának a terület birtokbavétele, a spanyolok által kialakított infrastruktúra megvásárlása megközelítően 150 000 forintjába került volna, és további 100 000 forintba a kereskedelmi telep felfejlesztése, működtetése. A part menti vizek halbőségét látva a Társaság egy halfeldolgozó telep létrehozását, működtetését, esetleges bérbeadását is tervezte.⁶³⁷ A kedvező gazdasági lehetőségekben bízva a Monarchia lassú és bürokratikus államgépezete is beindulni látszott. Az egyre nagyobb mennyiségben érkező információk ellenőrzésére és hitelesítésére létrehoztak egy vizsgáló bizottságot, bár az eredményt nem hozott. De nemcsak az államigazgatás tagjai kezdtek lehetőséget látni a Rio de Oro-i üzletben, hanem különböző gazdasági körök is. Az Osztrák-Magyar Kereskedelmi Kamara maga is azon gondolkodott, hogy a korábban 250 000 forintra becsült projekt pénzügyi alapját 300 000 forintra emelve egy szindikátust hoznának létre.⁶³⁸ Azonban a kamara alelnökének véleménye szerint a biztos sikert legalább 1 000 000 forint befektetése garantálta volna. Végül már egy párizsi székhellyel működő nemzetközi társaság létrehozását tervezték, ez azonban meghiúsult.⁶³⁹

⁶³¹ A britek Cunnigham Graham vezetésével egy kisebb – vadászati és felfedező célúnak álcázott - expedíciót is küldtek a területre, amely a terület feltérképezésén, valamint a helyi törzsekkel való kapcsolatfelvételen kívül az esetlegesen megvásárolható földterületeket is számba vette. A britek folyamatosan figyelemmel kísérték a velük konkurens franciák tevékenységét a régióban, és a spanyolok esetleges kivonulása miatt mindenképp szerették volna megszerezni a területet, hogy a franciák észak-afrikai befolyását csökkentsék. HU_MNL_OL_W253_N_0065, HU_MNL_OL_W253_N_0066, HU_MNL_OL_W253_N_0067, HU_MNL_OL_W253_N_0068, HU_MNL_OL_W253_N_0077, HU_MNL_OL_W253_N_0086, HU_MNL_OL_W253_N_0127, HU_MNL_OL_W253_N_0128, HU_MNL_OL_W253_N_0129

⁶³² HU_MNL_OL_W253_N_0070, HU_MNL_OL_W253_N_0071, HU_MNL_OL_W253_N_0072, HU_MNL_OL_W253_N_0073, HU_MNL_OL_W253_N_0074, HU_MNL_OL_W253_N_0136

⁶³³ A belgák először önállóan, majd a németekkel közösen létrehozott konzorciumként próbálták Rio de Oro-t megszerezni. HU_MNL_OL_W253_N_0138, HU_MNL_OL_W253_N_0140, HU_MNL_OL_W253_N_0141, HU_MNL_OL_W253_N_0142

⁶³⁴ HU_MNL_OL_W253_N_0158, HU_MNL_OL_W253_N_0159, HU_MNL_OL_W253_N_0160, HU_MNL_OL_W253_N_0161

⁶³⁵ Juan Bautista Somogy, nagyapja Somogy Alajos spanyol katonai szolgálata és házassága révén már Spanyolországban, komáromi emigráns család leszármazottjaként született. Orvosi pályát választott, majd 1873 és 1883 között Murcia, Lérída, Baleár-szigetek és Santander megye kormányzója lett. Más források szerint a kanári-szigeteki választásokon is indult 1886-ban, talán így lehetett kötődése spanyol gyarmatügekhez is. Őt bízták meg annak a konzorciumnak a vezetésével, amely a spanyol gyarmat, Rio de Oro hasznosítási jogát 1899-ben megkapta. Juan Bautista Somogy 1904. augusztus 8-án hunyt el a Madrid melletti El Escorialban. – Hovious, M.: A Somogy család – magyar gyökerek nyomában a 19. századi Spanyolországban, Történelem portál, 2013. <http://tortenelemportal.hu/2013/01/a-somogy-csalad-magyar-gyokerek-nyomaban-a-19-szazadi-spanyolorszagban/> (elérés ideje: 2017.07.06), valamint HU_MNL_OL_W253_N_214

⁶³⁶ Liebert nem csak azt javasolta a spanyoloknak, hogy keressék meg a Monarchia képviselőit, de a spanyoloktól kapott dokumentumokat maga is eljuttatta az Osztrák-magyar Gyarmati Társaságnak. HU_MNL_OL_W253_N_211

⁶³⁷ HU_MNL_OL_W253_N_212, HU_MNL_OL_W253_N_213

⁶³⁸ Klein, F.: Weltpolitische ambitionen Österreich-Ungarns vor 1914, Jahrbuch für Geschichte 29 (1984), p. 271.

⁶³⁹ Érdekes, hogy az fel sem merült, hogy esetleg Bécsben vagy Budapesten hoztak volna létre egy, a kimondottan a Rio de Oro-i projekt megvalósítására gazdasági társaságot. Kérdés, ha ezt a lehetőséget felajánlják a magyar üzleti köröknek, akkor a magyar politikai és gazdasági körök ugyanúgy elutasították volna-e az osztrák „gyarmatosítási törekvéseket”, mint ahogy azt a flottaépítési programmal tették.

A jelentős profittal kecsegtető üzlet sikerességét azonban gátolta, hogy a Monarchia csak a spanyol kormányzattal volt hajlandó tárgyalni, a „piszkos anyagi ügyeket” a gazdasági csoportosulásokra kívánta hagyni, akik között nem volt egyetértés abban, hogy kinek kellene tárgyalni a Juan Somogy által vezetett spanyol konzorciummal. Felmerült, hogy az Osztrák-Magyar Gyarmati Társaság vezesse az egyeztetéseket, de ezt a kormányzat nem támogatta a Társaság egyes vezetőinek kétes ügyei miatt. Inkább az osztrák-magyar kereskedelmi miniszter, báró Josef De Paoli⁶⁴⁰ vagy a sikeres osztrák üzletember, Arthur Krupp személye tűnt elfogadhatónak a tárgyalásokat vezetőiként.⁶⁴¹ A kereskedelmi miniszter azonban Agenor Goluchowsky külügyminiszter részvételét szorgalmazta, Krupp egy korábbi sikertelen szomáliai üzlet veszteségeire hivatkozva elutasította a felkérést. Úgy tűnt, hogy az alig megkezdett egyeztetések holtpontra jutottak, amikor 1899. december 2-án Agenor Goluchowsky a külügyi bizottságban egy beszédet tartott, amelyben kifejezte a kormányzat és a saját támogatását a tervezettel kapcsolatosan. Ennek hatására még december 29-én dr. Ernst Franz Weisl bécsi ügyvéd⁶⁴² vezetésével az Alsó-Ausztriai Iparegyesületben létrehozták az „Export- és Koloniálügyek” osztályt. Bár a csoport alig 20 főt számlált, sokan úgy gondolták, hogy az osztrák gyarmatosítási törekvések anyagi bázisát kiterjedt gazdasági kapcsolataival képes lesz megteremteni.⁶⁴³ Ez azonban nem teljesülhetett, mivel Weisl nem találta meg a közös hangot a külügy bürokrataival, akik rövidesen ellehetetlenítették a tevékenységét, így a partvonalra került.

Ugyancsak eredménytelenül zárult az az ötlet is, hogy osztrák telepeseket költöztessenek a területre, ahol azok egy „nemzeti” kolóniát hoztak volna létre. A tervek szerint 60 000 telepest csábítottak volna ide, akik felvirágoztatták volna a sivatagot. A kitelepülési program 8 000 000 forintos költségét a kormányzat az osztrák Lloyd társaságtól remélte megkapni, a Társaság azonban nem látta biztosítottnak a befektetendő összeg megtérülését, így elállt az üzleti lehetőségtől. Bár mind a kormányzati, mind pedig az üzleti körök komoly lehetőséget láttak a projektben, egyik csoportosulás sem volt hajlandó a saját pénzéből azt megkezdni, ezért a terület 20 000 forintos bérleti díját 1899-ben senki sem fizette ki,⁶⁴⁴ sőt még azt az 1899 végére megbeszél 50 000 forintos kauciót sem sikerült összegyűjteni, amely a tárgyalások folytatásának alapfeltétele volt.⁶⁴⁵ Ezen események tükrében a tárgyalások komolysága, a Monarchia tényleges részvételi szándéka a spanyolok előtt igencsak megkérdőjeleződött. Pedig ekkora már nem csak Hohenwart, de az osztrák-magyar kormányzat több vezetője is úgy vélte, hogy Rio de Oro az utolsó lehetőség a Monarchiának, hogy gyarmatot szerezzen.⁶⁴⁶

A projekt bukása

Végül már a spanyol gyarmat értékesítésével megbízott konzorcium próbált megbízható tárgyalófeleket, valamint a projektet anyagilag támogató csoportosulást keresni.⁶⁴⁷ Nem sok sikerrel. A kormányzat ugyanis a gazdasági csoportoktól várta annak teljes fedezetét és megvalósítását, azok viszont a kormányzat egyértelmű támogatásának hiányában nem voltak hajlandók saját anyagi javikat kockáztatni egy esetlegesen sikertelen üzletben.⁶⁴⁸ Az érdektelenségen felbőszült konzorciumi tag, Leopold Koreff 1899 végén kemény hangvételű levélben tájékoztatta a külügyminisztert a közel egy éve tartó tárgyalások eredménytelenségéről, majd jelezte, hogy inkább a franciákkal és a németekkel

⁶⁴⁰ HU_MNL_OL_W253_N_289

⁶⁴¹ HU_MNL_OL_W253_N_0194, HU_MNL_OL_W253_N_0195

⁶⁴² HU_MNL_OL_W253_N_216

⁶⁴³ HU_MNL_OL_W253_N_289

⁶⁴⁴ HU_MNL_OL_W253_N_223, HU_MNL_OL_W253_N_224. A területet a spanyol koronától ugyanezért az összegért bérelte az időközben gazdasági csődbe kerül és felszámolt Compania Mercantil Hispano Africana, majd a „Compania Transatlantica” társaság is.

⁶⁴⁵ HU_MNL_OL_W253_N_213

⁶⁴⁶ HU_MNL_OL_W253_N_229, HU_MNL_OL_W253_N_230 Ezt a véleményt osztották Agenor külügyminiszter, Baron Di Pauli volt kereskedelmi miniszter és a Kereskedelmi Minisztérium akkori vezetője, Franz Stibral is. HU_MNL_OL_W253_N_289

⁶⁴⁷ Még az is felmerült, hogy a spanyolok a britekkel hoznának létre egy közös konzorciumot, de ez a franciák és a németek tiltakozása miatt meghiúsult. HU_MNL_OL_W253_N_0181, HU_MNL_OL_W253_N_0182, valamint HU_MNL_OL_W253_N_0183

⁶⁴⁸ HU_MNL_OL_W253_N_233, HU_MNL_OL_W253_N_234

kívánnak tárgyalásokat folytatni Rio de Oro bérbeadásáról, ha csak a Monarchia nem szánja el magát az üzlet megkötésére.⁶⁴⁹ A Monarchia részéről azonban nem érkezett válasz.⁶⁵⁰ Érthetetlennek tűnik, de a spanyolok azért három hónapig még vártak az osztrák-magyar vételi ajánlatra, addig mással nem folytattak tárgyalásokat,⁶⁵¹ pedig mind a németek, a britek, a franciák, sőt még az olaszok is érdeklődtek volna a terület iránt. A spanyolok elsődlegesen a Monarchiát tekintették tárgyalófélnek, ezért nem kezdtek velük komolyabb tárgyalásokba, így ezek az országok az afrikai kontinens más területein kezdtek terjeszkedni. Végül aztán a várakozást elunva a spanyolok tárgyalásokba kezdtek a velük konkurens franciákkal, akik szívesen megszerezték volna Rio de Orot, hogy egy összefüggő gyarmatbirodalmat hozhassanak létre Észak-Afrikában.⁶⁵² Közben Spanyolországban megváltozott a közhangulat, így a kormányzat már nem akarta a területeket mindenáron értékesíteni,⁶⁵³ de az arra éhes franciáktól nem tudtak könnyen megszabadulni, akik bár Rio de Orot nem tudták megvenni, de rábírták őket, hogy legalább a vitatott hovatartozású Cap Blanc-félszigetet osszák fel egymás között. Ez 1900. június 27-én Párizsban meg is történt.⁶⁵⁴ Ezek után a spanyolok végleg feladták a terület értékesítésével kapcsolatos terveiket, és Rio de Orot 1975-ös kivonulásukig meg is tartottak.

Konklúzió

A vállalkozás terve több okból is zátonyra futott: egyfelől azért, mert a közös Külügyminisztérium vezetői között nem volt egység abban, hogy az állam milyen módon és milyen szinten vegyen részt az esetleges gyarmat megszerzésében és működtetésében. Az is felmerült, hogy a dualista birodalmat alkotó két állam közül Rio de Oro megszerzése inkább az osztrákok, nem pedig a magyarok számára járna előnnyel. Talán ezért történt az, hogy a magyar kormányzat a kezdetektől gyanakodva figyelte a tárgyalásokat, és azt az osztrák flottabővítési szándékokkal kapcsolta egybe.⁶⁵⁵

Az esetleges gyarmat megvásárlásához szükséges összeg biztosítása sem volt egyértelmű, annak ellenére, hogy kifejezetten kis összegről lett volna szó. Az állam azt szerette volna, hogy a projekt költségeit a „civil vállalkozók” állják, míg azok erőteljesebb állami szerepvállalást szorgalmaztak. Az ellenérdekelte felek vitái, valamint a finanszírozási kérdések tisztázatlansága miatt végül olyan privát érdeklődők mint Lichtenstein herceg, Di Pauli kereskedelmi miniszter, az acélgyáros Arthur Krupp, illetve jelentős „londoni osztrák körök” is visszaléptek az egyébként kedvező hasznot ígérő vállalkozástól.⁶⁵⁶

A projekt megghiúsulását azonban leginkább a megváltozott spanyol belpolitika okozta. A spanyolok kezdtek magukhoz térni a veszített kubai háború utáni letargiából, és a szégyen helyét a nemzeti büszkeség vette át, ennek következtében a spanyoloknak nem állt szándékába külföldi társaságoknak vagy államoknak az általuk birtokolt területekből akár egy morzsányit is átengedni.

⁶⁴⁹ HU_MNL_OL_W253_N_235

⁶⁵⁰ Az osztrák-magyar kormányzati szervek tehetetlenségét ebben az ügyben maga Agenar Goluchowski is bírálta, aki a tárgyalásokkal kapcsolatosan az abban résztvevő kormányzati szereplőket „ügyetlennek és *nemtörődömnnek*” nevezte. HU_MNL_OL_W253_N_289

⁶⁵¹ HU_MNL_OL_W253_N_214

⁶⁵² A terület gazdaságpolitikailag csábítóan helyezkedett el Afrika észak-nyugati partján; a Szudántól nyugatra elterülő hatalmas, kereskedelmileg még kiaknázatlan szaharai térség kereskedelmi központjának kínálkozott. A franciák majd harminc éve kacérkodtak egy kb. 2-3000 kilométerre becsült transz- szaharai vasútvonal Szudán és Timbuktu közötti tervével, de az a terv asztalon maradt. HU_MNL_OL_W253_N_249, HU_MNL_OL_W253_N_250, HU_MNL_OL_W253_N_251, valamint Starostina, N.: *Ambiguous Modernity: Representations of French Colonial Railways in the Third Republic*, Young Harris College, <http://hdl.handle.net/2027/spo.0642292.0038.012> (letöltés ideje: 2017. 11. 18.)

⁶⁵³ HU_MNL_OL_W253_N_0148

⁶⁵⁴ International Boundary Study No. 84 – July 30, 1968, Algeria – Western Sahara (Spanish Sahara) Boundary (Country Codes: AG-WI), The Geographer Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research, <http://fall.fsu-lwrc.com/collection/LimitsinSeas/IBS084.pdf> (letöltés ideje: 2017. 11. 17.), Spanish territorial boundaries in Northwest Africa, CIA, 1958, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP61-00391R000200240015-7.pdf> (letöltés ideje: 2017. 11. 17.), HU_MNL_OL_W253_N_0184, HU_MNL_OL_W253_N_0185, HU_MNL_OL_W253_N_0186, HU_MNL_OL_W253_N_0187, HU_MNL_OL_W253_N_0188, HU_MNL_OL_W253_N_0189, HU_MNL_OL_W253_N_0190, HU_MNL_OL_W253_N_0191,

⁶⁵⁵ Sondhaus, L.: *The Naval Policy of Austria-Hungary, 1867-1918: Navalism, Industrial Development, and the Politics of Dualism*, Purdue University Press, 1994, pp. 147-148.

⁶⁵⁶ Kolm, E.: „Die vom großen Tische abfallenden Brosamen” Kolonial- und Expansionsprojekte Österreich-Ungarns kurz vor dem Ersten Weltkrieg, *Begegnungen Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest*, Band 12:283–298. <http://www.europainstitut.hu/index.php/17-begegnungen/403-begegnungen12kolm> (letöltés ideje: 2017. 06. 27.)

Magyar önkéntesek a Spanyol Idegenlégióban

A mai Nyugat-Szahara (először Rio de Oro, majd Spanyol-Szahara) és a Spanyol Idegenlégió sokáig annyira összeforrt, hogy ha az egyiket említették, akkor a másikra is gondoltak, még akkor is, ha nem említették. A Légión Spanyolország egyik hatékony eszközeként szolgált az afrikai gyarmatok megvédelmezésében, és hasonlóképpen a francia idegenlégióhoz, az állomány egy része itt is külföldről érkezett ide. Több forrás is jelzi, hogy magyarok is szolgáltak a szervezetben, még ha nem is nagy számban. A történészek és más kutatók között ismert tény, hogy az 1900-as évek elejétől több magyar katona - sokan közülük a rangjuk megtartásával - hosszabb-rövidebb időre még a spanyol hadseregben is szolgált, mint például eberswaldi Siegler Egon főhadnagy, Békássy Vilmos zászlós. Mások – nagyon kevesen tisztik, a többség legénységi és altiszti állományban – például Waldblott Pál főhadnagy, Czilchert Aurél tüzér főhadnagy vagy Gunda Gyula repülőzászlós a Légiónban próbáltak szerencsét, így főként az afrikai területeken szolgáltak. Közülük jó páran megfordultak Nyugat-Szaharában is. Arról már kevesebben tudnak, hogy az elmenekült katonák által létrehozott Magyar Harcosok Bajtársi Közössége igen jó kapcsolatot ápolt a Franco tábornok által vezetett Spanyolországgal, így a hadsereg és a titkosszolgálat különböző szervezeteivel is. Ennek következtében pedig 1953-1954-ben az MHBK megszervezte, hogy magyar tisztet képezzenek tovább a spanyol idegenlégióban. Ebben a fejezetben ezeket az eseményeket dolgoztam fel.

A Légión

A Spanyol Idegenlégió (Tercio de Extranjeros)⁶⁵⁷ létrehozását a spanyol katonai vezetés már 1919-ben elhatározta, de csak 1920. január 28-án, egy királyi dekrétummal alapította meg az akkori spanyol király, XII. Alfonz.⁶⁵⁸ A terv az volt, hogy az afrikai hadszíntéren sikertelenül tevékenykedő, gyengén kiképzett, nagy veszteségeket szenvedő, főként sorozott állományból álló egységeket jól kiképzett „hivatásos” katonákkal váltsák fel.⁶⁵⁹ Azt remélték, hogy a francia mintára létrehozott katonai egység legalább annyira sikeres lesz, mint a mintájául szolgáló Francia Idegenlégió. A Légión az akkori hadügyminiszter, José Villalba Riquelme alárendeltségébe került. Első parancsnokának José Millán-Astray Terreros alezredest nevezték ki, aki már ebben az évben elkezdte az első zászlóalj (bandera) felállítását Ceutában. A spanyol tábormoki kar és az anyaországban állomásozó tiszték egy része ugyan ellenezte a Légión felállítását, de az új parancsnokot ez nem zavarta, és a biztos uralkodói támogatás tudatában rövid időn belül további négy zászlóaljat állított fel,⁶⁶⁰ amelyeket főként spanyolokkal, a korábbi latin-amerikai spanyol gyarmatokról származókkal (pld. Kuba, Puerto Rico stb.), illetve kisebb számban külföldi állampolgárokkal töltötték fel.⁶⁶¹ A spanyol vezetés azonban nem volt elégedett a külföldi állampolgárok létszámával, ezért arra utasították a Légión parancsnokát, hogy minél több külföldi állampolgárt

⁶⁵⁷ A Tercio a spanyol gyalogság harci formációja volt a 16. század második harmadától a 17. század közepéig. A szó jelentése „harmad” onnan ered, hogy a tercio kezdetben a mindenkor teljes gyalogság egyharmadát foglalta magában. A tercio jelentősége, hogy elsőként egyesítette a szálfegyverrel és a tüzfegyverrel felszerelt gyalogságot egyazon alakulatban. A tercio mint önálló taktikai egység nagyjából egy ezrednyi erőt (háromezer főt) testesített meg. Tíz századra tagozódott, közülük nyolc század kétszáz pikásból, száz arkebuzírból (a muskétánál könnyebb kanócos löfegyvert használó gyalogos) és húsz muskétásból. Ez a fajta egység biztosította majd egy évszázadon keresztül a spanyol gyalogság verhetetlenségét. Szabó, J.: *Hadtudományi lexikon*, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, p.1319.

⁶⁵⁸ A Spanyol Idegenlégió elődjét – amelyet szintén így neveztek - 1835. június 28-án hozták létre a francia kormány által a francia idegenlégióból átengedett katonákból. Az alakulat elsődleges feladata Izabella királynő támogatása volt az első karlista háborúban (1833-1839). A feladatát betöltő és rendkívül nagy veszteséget szenvedő Légión 1938. december 8-án oszlatták fel.

⁶⁵⁹ Alvarez, J. E.: *The Betrothed of Death: The Spanish Foreign Legion During the Rif Rebellion, 1920-1927*, ABC-CLIO, 2001, p. 13.

⁶⁶⁰ 1921-ig csak három zászlóaljból állt a légión, de a riff háború következményeképpen, amelyben szinte egyedüliként győzelmet felmutató légión további két zászlóalj felállítására kapott lehetőséget. Alvarez, J. E.: *The Betrothed of Death: The Spanish Foreign Legion During the Rif Rebellion, 1920-1927*, ABC-CLIO, 2001, p. 59.

⁶⁶¹ A légiónba felvett első 200 főnek nagy része spanyol, illetve a korábbi spanyol gyarmatokról (Latin-Amerika, Fülöp-szigetek, stb.) származott. Az idegeneket egy kínai, három japán, egy orosz herceg, egy német, egy osztrák, egy olasz, két francia, négy portugál, egy máltai, egy belga és egy New Yorkból származó fekete afrikai alkották. Alvarez, J. E.: *The Betrothed of Death: The Spanish Foreign Legion During the Rif Rebellion, 1920-1927*, ABC-CLIO, 2001, p. 19.

toborozzon. Főként azokra a harctéri tapasztalatokkal rendelkező osztrák, magyar, cseh és lengyel katonákra számítottak, akik az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után nem tudtak munkát találni, vagy egyszerűen nem boldogultak az újonnan létrejött utódállamokban. A prágai spanyol nagykövet például egyik jelentésében arra hívta fel a spanyol vezetés figyelmét, hogy közülük kellene minél többet beszervezni az új egység állományába.⁶⁶² A Légio felállítását „közletről” szemléelő Szentmiklósy Jenő, Barcelonába akkreditált magyar konzul maga is látta a toborzás nehézségeit, és az 1921-ben készült egyik jelentésében így nyilatkozott a Légio összetételéről: „Még a katalánok és a baszkok is, akik a madridi kormánnyal szemben rendszerint ellenzéki álláspontot szoktak elfoglalni, de sőt a szocialisták is, akik a marokkói protektorátus eszméjét kezdettől fogva elvetették és annak mielőbbi teljes feladását a legújabb időkig követelték- még ezek is nemcsak hogy nem fejtenek ki semminemű ellenállást, hanem a maguk részéről is igen nagy számban adtak kontingenst az idegen légiónak nevezett csapatok létszámának az emeléséhez. Az „idegen légio” ugyanis távolról sem áll tisztán „idegenekből”, hanem túlnyomó nagy részben spanyol és elég nagy számban Argentínából és Kubából idejött testvér-nemzetbeli önkéntesekből.”⁶⁶³

A zászlóalj egy parancsnoki, két lövész és egy géppuskás századból álltak. A légio első bázisát Ceutában hozták létre, mivel a szervezet alkalmazásának elsődleges helye az afrikai spanyol területek, gyarmatok voltak, az első bevetésre pedig Spanyol Észak-Afrikában, a riff háborúban (1920-1926) került sor. Az akkori Spanyol-Marokkóban Abdel Krím vezetésével a riff törzsek fellázdáltak a spanyol gyarmatosítók ellen, és kikiáltották a saját államukat, amit a spanyolok nem tűrhetek, így megindították a csapataikat a berberok ellen. A szembenálló felek között kegyetlen háború kezdődött. A marokkói harcokról egy, a Légióból hazaszökött magyar légionárius az alábbi módon nyilatkozott a „Nyírvidék” című lap 1925. október 14-i számában: „Kiképzésünk mindössze nyolc napig tartott, mondotta a megszökött légionárius, és nem állt másból, mint hogy éles tölténnyel célba löni tanítottak. Száz méter távolságról boros palackokra lőttünk, és nyolc nap elteltével majdnem valamennyien halálos biztonság-ra tettünk szert, sohasem hibáztuk el a palack nyakát. Kikerültünk a frontra. A nagy visszavonulásnál az utóhadban voltam, a spanyol légio ötödik zászlóaljával. Hallottuk, hogy a tisztok egymás között arról beszéltek, hogy már 15.000 főnyi veszteség érte a spanyol csapatokat, és ha a légio hat zászlóalja nem tartaná magát olyan hősiessé és nem fedezné saját testével a visszavonulókat, akkor a veszteség még több lenne. Minden kórház tele van sebesültekkel, és ahogy mi magunk is lépésről-lépésre vonultunk vissza, utunkon holttesteket és haldoklókat találtunk. Arra sohasem volt idő, hogy felszedjük és magunkkal vigyük őket. Ahol spanyol holttestre találtunk és eltemetni már nem tudtuk őket, ott valamenynyit holttestet petróleummal öntöttük le és meggyújtottuk őket. Az égő húsnak, az eléggő szövetnek és a holttestnek táskájában felrobbanó patronoknak borzalmas füstfellegén köhögve és fuldokolva, félig megvakultan és félig örülten botorkáltunk órákon keresztül; ez volt a visszavonulás.

A tisztok káromkodtak, sokan a kimerültségtől leestek a lóról, és négykézláb vánszorogtak mögöttünk. A marokkóiak a kezükbe került légionisták hasát vágták fel, az élő és üvöltő ember hasüregét kövekkel rakták tele, és úgy hagyták őket ott a pokolian tűző nap alatt, saját vérében fürödni, amíg meg nem halt. Ezeket a sebesülteket, az így megölt légionistákat a riffkabilok nem viszik magukkal, el sem temetik, hanem ott hagyják heverni a mezőn. A légionistákat hallatlanul gyűlölik a riffkabilok, mert azt tartják róluk, hogy csak pénzért szolgálnak idegen államot, éppen ezért az idegenlégiónbeli katonákkal, ha a kezükbe kerülnek, sokkal kegyetlenebbül bánnak el, mint az elfogott spanyolokkal. Igaz, hogy a spanyol légionisták sem kegyelmeznek... Egyszer az egyik őrzőnk három riffkabilot fogott el. Fegyver nem volt náluk, így vezettük őket a blokkházba. A parancsnokló tiszt kijelentette róluk, hogy bizonyára kémeek. Sorakoztatta a legénységet, a három embert falhoz állította, azután kiválasztotta a légio három katonáját és rájuk parancsolt: Lőjétek őket agyon! A három katona egy lépés távolságról lőtt bele a három riffkabil mozdatlan, nyugodt arcába. Azonnal meghaltak. A parancsnokló tiszt utasítására a három holttest fejét levágták, dárdára tűzték, a levágott fejek fülét lenyiszálták, és az így megcsontított véres, puskaporfüstös fejeket az őrház három kapujánál kitűzték. A három lefejezett holttestet a falnak támasztották, és száz lépés távolságról célba lőttek rá, ki a térdét, ki a szívét, ki a kezét akarta eltalálni. A rostává lőtt holttesteket azután szamárfarokra kötve hurcoltatták el a hegyek közé, ahol dinamittal robbantottunk neki sirt. Másnap reggelre a lándzsára tűzött fejek eltűntek a blokkház kapui előtt, és

⁶⁶² Togores, L. E.: Millán Astray, Legionario, La Esfera de los Libros, Madrid, 2003, p. 71.

⁶⁶³ MOL, K 63, 273. csomó, 29. tétel 1922. 29/1 788/P. szám 27. (1921. október 16.)

nyoma veszett a robbantott sírokból a holttesteknek is. Az őrt álló katonák viszont felmetszett hassal, holtan feküdtek a köveken.

*A spanyol idegenlégió hat zászlóaljból áll, most szervezték hozzá a hetediket. Egy-egy zászlóaljnak ötszázötven-hatszáz ember a létszáma, de a veszteségek már nagyon nagyok. Ezért határoztam el, hogy megszököm, és inkább választom a menekülés bizonytalanságát, mint azt, hogy a marokkóiak kezébe kerüljek.*⁶⁶⁴

A háborúban való helytállásuk miatt kapta meg az egység a Marokkói Tercio (Tercio de Marruecos) nevet, de a riff háború végére röviden, csak Tercionak nevezték őket. Ekkorra már a spanyol hadsereg egyik legjobban kiképzett, felszerelt, ellátott és legelismertebb alakulatának számítottak.⁶⁶⁵ A világ ekkor ismerhette meg a későbbi spanyol államfő, Francisco Franco Bahamonda nevét, aki maga is részt vett a Légio létrehozásában, az első zászlóalj parancsnokaként pedig az 1923-1927 között zajló háború szinte minden csatájában ott volt, és személyesen is nagy szerepe volt Abdel Krím legyőzésében.⁶⁶⁶ A légionáriusok ma is ismert nevüket az 1937-es spanyol polgárháborúban kapták, azóta mindenki csak Spanyol Idegenlégió vagy Spanyol Légio néven ismeri őket. Ekkorra a szervezet már 18 zászlóaljból valamint további három - harckocsizó, utász és különleges műveleti - egységből állt. A légio egyik legismertebb vezetője a későbbi spanyol diktátor Francisco Franco, aki az első zászlóalj parancsnoka, majd a légio parancsnokhelyettese volt. Az egység a spanyolokhoz hűséges marokkói törzsek tagjaiból toborzott egységekkel (Fuerzas Regulares Indígenas) végigharcolta a riff háborút, rendkívüli hírnevet szereztek maguknak, mint olyan katonák, akik a végsőkig ragaszkodnak a tisztjeikhez, és az általuk kiadott parancsokat minden körülmények között végrehajtják. Ezért történhetett meg, hogy 1934 októberében az asturiai bányászfelkelés leverésére a Légio egységeit és nem a bányászokkal szimpatizáló reguláris spanyol egységeket vetették be.⁶⁶⁷

A Légio Juan Yagüe alezredes vezetésével igen komoly szerepet játszott a spanyol polgárháborúban, ahol a köztársasági kormány ellen fellázadó Francisco Franco tábornok oldalán harcoltak a marokkói alakulatokkal együtt. Értelemszerűen így a puccsisták oldalára kerültek a spanyol hadsereg legjobban kiképzett, valós harci tapasztalatokkal rendelkező egységei, akik a sorozott egységekkel szemben jelentős sikereket értek el.⁶⁶⁸ Segítségükkel sikerült a puccsistáknak először az afrikai kontinensen, majd az anyaországban is megvetniük a lábukat, sőt egyre több területet elfoglalniuk a köztársasági erőktől. A polgárháború során az egység létszámához mérten igen komoly veszteséget szenvedett. A légionáriusok közül 7671 elesett, 776 eltűnt és 29.000 megsebesült. Ez annak tükrében még inkább komoly veszteség, mivel a Légio sohasem rendelkezett 10.800 főnél nagyobb harcoló állománnyal. A majd 3 évig tartó polgárháború alatt a legénységi állomány négy alkalommal teljesen kicserélődött. Például a 13. hadosztály 4. zászlóalja 600 főnyi harcoló állomány mellett kereken 10.000 fő veszteséget szenvedett el, azaz 17-szer kellett újjászervezni. A „nemzeti” oldal teljes veszteségének 12.5%-át a légionáriusok tették ki.⁶⁶⁹

⁶⁶⁴ A marokkói halálmezőkön. Egy megszökött spanyol légionárius az afrikai háború borzalmairól. A riffkabilok kegyetlenkednek a légionistákkal, Nyírvidék, 1925. október 14. 3. oldal

⁶⁶⁵ Alvarez, J. E.: The Betrothed of Death: The Spanish Foreign Legion During the Rif Rebellion, 1920-1927, ABC-CLIO, 2001, p. 166.

⁶⁶⁶ Anderson, T. P.: The French Intelligentsia and the Spanish Civil War, 1936-1939, Loyola University Chicago, 1965, p. 12.

⁶⁶⁷ Alvarez, J. E.: The Betrothed of Death: The Spanish Foreign Legion During the Rif Rebellion, 1920-1927, ABC-CLIO, 2001, p. 223.

⁶⁶⁸ 1936-ban a spanyol hadsereg két nagy erőre oszlott fel, az egyik az ún. „szárazföldi” vagy központi hadsereg, amely 120 000, gyengén képzett katonából állt, valamint az alig 34 000 főből álló, Marokkóban állomásozó „afrikai hadsereg”. Kisebb létszáma ellenére az afrikai hadsereg – ennek is az elit egységei közé tartozott a Légio - a folyamatos háborúskodás miatt sokkal kiképzettebb, tapasztaltabb, fegyelmezettebb és ütőképesebb volt, mint a főként sorozott, alulmotivált szárazföldi egységek. Az afrikai egységek kevés kivétellel mind követték Francot, sőt a szárazföldiek közül is a legképzettebb főtisztek és tisztek nagy része, valamint 25 000 katona csatlakozott hozzá a köztársaságiak elleni harcban. Ráadásul a náci Németország (19 000 fő, valamint modern repülőgépek) és az olaszok (50 000 fő és 250 repülőgép) is jelentős támogatást nyújtottak Franconak, mind élő erőben, mind pedig fegyverzetben. Jól kiképzett katonai erő nélkül a köztársaságiak bukása – bármennyire is bátran harcoltak – csak idő kérdése volt, ami aztán be is következett. Spanish Army of Africa, July 1936, <http://usacac.army.mil/CAC2/CGSC/CARL/nafziger/936SGAE.pdf> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.), Namm, A.: The Spanish Civil War: an analysis, National War College, 31 OCT 2003, pp. 2-3

⁶⁶⁹ Magyar Katonai Szemle, 1940, 10. évfolyam, 2. negyedév, 5. szám, 561-562. oldalak,

Ennek ellenére miután Franco győzelmet aratott, a Légión létszámát jelentősen csökkentették, és a megmaradt egységeket visszaküldték az afrikai kaszárnyáikba. Ekkor a Légión négy tercióból (ezred) állt,⁶⁷⁰ amelynek a szervezete nagyjából a mai napig változatlan maradt.

A második világháborúban a Légión több egysége harcolt a németek számára átengedett „kék divízió” állományában, ahol további harci tapasztalatokra tettek szert. A II. világháború után azonban jött a keserű pohár. Bár a spanyolok semlegesként kimaradtak a felelősségre vonásból, de a francoista rezsimet karanténba zárták, illetve az egymás után kezdte elveszíteni afrikai gyarmatait. Először Spanyol-Marokkót 1956-ban, így a Légión itt állomásozó egységei Ifnibe, Ceutába, Mellilába illetve Spanyol-Szaharába kerültek át. A spanyolok ugyan nem akarták „elengedni” Spanyol-Marokkót, de meglepő módon nem tettek komoly erőfeszítéseket a marokkói területeik megtartásáért. Ezt a helyzetet Marosy Ferenc Madridba akkreditált magyar követ egy levelében így jellemezte: *„A napokban Tetuánban lejátszódott véres tüntetés első jele az arab függetlenségi mozgalom spanyol zónára való áttérjedésének. Az új helyzet előtt az itteni közvélemény meglehetősen tanácstalanul áll. De nem könnyű kitapogatni a hivatalos körök álláspontját sem. Eddig a kormányhoz közelálló személyek is mindig azt hajtogatták, hogy őket az afrikai protektorátus nem érdekli túlságosan. Évi 1500 millió peseta a ráfizetés, telepeik és nagyobb beruházásaik nincsenek odaát, ha kell, könnyű szívvel lemondanak róla. Spanyolokról lévén szó, az ilyen hányivetést nem kell túl komolyan venni...Annyi mindenképpen megállapítható, hogy a marokkói zóna kérdése közvetve visszahat a belpolitikára is, mert minden visszavonulás Afrikából a regime ellenségeinek igen erős agitációs eszközt adna kezébe. De ugyancsak éreztetné hatását az is, ha a zóna érdekében nagyobb katonai áldozatokat kéne hozni.”*⁶⁷¹

Az elkövetkezendő években az alakulat katonái a spanyolok 1976-os kivonulásáig minden helyi csatában részt vettek. Az alakulat légénységi állományába a szaharái törzsekből is toboroztak katonákat, de arányuk alig néhány százalék volt csupán. Az egységek kiképzése és felszereltsége igen jó volt, hadrendjében a tevék osztagok mellett francia AMX-30 vagy AML-90 típusú közepes kategóriájú harckocsikkal és Heinkel 111 vadászpilótákkal felszerelt egységek is szerepeltek. A légión harmadik tercioja El-Aaiunban, míg a negyedik tercio Villa Crisnerosban állomásozott.⁶⁷²

1957-1958-ban, az „elfeledett háborúban”, a marokkóiak megtámadták Ifnit, ahol a Légión egységei a helyiekből toborzott segéderőkkel sikeresen védték meg az enklávét, amit ennek ellenére Spanyolország átadott a marokkóiaknak. Ezután a Légión egységeit Spanyol-Szaharába helyezték át, ahol ismét átszervezték, illetve feltöltötték az egységeiket.

Azonban itt sem volt nyugtuk, hiszen a szaharáiak is független államot akartak, és 1967-ben létrehozták a saját politikai szervezetüket a Szaharai Felszabadítási Mozgalmat (Harakat Tahrir saguia el-Hamra wa Oued ed-Dahab),⁶⁷³ amelynek első vezetője a tanárként dolgozó Mohamed Sidi Ibrahim Bassiri lett. Bár a szervezet békésen kívánta megszerezni a függetlenséget, hamarosan véres összecsapásra került sor köztük és a Légión egységei között.⁶⁷⁴ A szaharáiak ezek után 1973. május 10-én létre-

⁶⁷⁰ A szervezeti egységek nevei: 1. Tercio: „Gonzalo Fernandez de Cordoba”, 2. Tercio „Fernando Alvarez de Toledo, Duke of Alba”, 3. Tercio „Don Juan de Austria”, illetve a 4. Tercio „Alexander Farnese, Duke of Parma”.

⁶⁷¹ Marosy Ferenc levele, 1956. március 10. – Anderle Ádám: Marosy –iratok, Magyar királyi követség Madridban 1948-1957, Hispánia, Szeged 2002, p.55

⁶⁷² Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, p. 64.

⁶⁷³ Saxena, S. C.: Western Sahara, No alternative to armed struggle, p. 113-114 és Zunes, S.; Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 103.

⁶⁷⁴ Bassiri nem csak arab nyelvet tanított, de maga köré gyűjtötte a függetlenségi párti szaharái fiatalokat is, és vallási befolyását felhasználva megkezdte a spanyolok elleni szervezkedést. 1970 márciusára a szervezet már majdnem 5000 taggal rendelkezett, így a spanyol katonai elhárítás rövid időn belül felfigyelt a tevékenységére, és 1970 júniusában jelentést készített a kormányzó számára. A jelentésben figyelmeztette az új szervezet veszélyességére, amelyben több, a spanyol légiónban, a helyi rendőrségben és a nomád csapatoknál szolgáló szaharái is tevékeny szerepet vállalt. A szervezet először békés úton akart küzdeni céljaiért, a szaharai területek függetlenségéért. 1970 júniusában nyílt levelet írtak Spanyol-Szahara kormányzójának, amelyben kijelentették, hogy küzdenek a függetlenségért, de annak elérését a spanyolokkal való tárgyalásokkal kívánják elérni. A szervezet célja ugyanis a tárgyalás és nem a fegyveres küzdelem volt. Először autonómiát kértek a spanyoloktól, majd társult államként kívántak működni, és csak 10-15 év elteltével – ha kialakultak volna a megfelelő keretek – váltak volna független állammá úgy, hogy Spanyolország érdekei nem sérültek volna. A spanyolok nem válaszoltak, sőt a szervezet felszámolására készültek, amikor a szaharáiak 1970. június 17-én hatalmas tüntetессorozatot szerveztek az ellen tiltakozva, hogy a Szaharából hivatalosan is spanyol tartományt akartak létrehozni. A megmozdulás voltaképpen egy ellentünetés volt, amit a spanyolokhoz hű sejkék által bejelentett, az „anyaországgal” szimpatizáló rendezvény ellen szerveztek. Az El-Aaiuni Zemla kerületben tartott két tüntetés hamarosan összemosódott, a résztvevők között indulatos szópárbaj kezdődött, majd a spanyo-

hozták a Polisariot (Frente Popular para la Liberacion de Saguia El-Hamra y Rio de Oro), amelynek célja Nyugat-Szahara fegyveres harccal történő teljes felszabadítása volt.⁶⁷⁵ Az új szervezet az első akcióját tíz nappal később, május 20-án hajtotta végre, amikor tagjai megtámadták az El-Khangában lévő spanyol katonai ellenőrző pontot.⁶⁷⁶ Hamarosan több más támadást is indítottak olyan kisebb katonai állomások ellen, mint Mahbas, Echderia, Bir Lehmar, Tifariti, Hauza, Amgala vagy Guelta Zemmour, illetve többször megtámadták a Bou Craa-i foszfátbányákat, és az ezeket a kikötővel összekötő foszfátszállító berendezéseket is megrongálták. A spanyolok ekkor még sajátjukként tekintettek a Nyugat-Szaharára, így mozgósították a hadsereg egységeit, hogy leszámoljanak az új fegyveres csoporttal. 1974 márciusában megindították a „Barrido” műveletet – Operacion Barrido –, amely során a Policía Territorial és a Tropas Nomadas egységei mellett harci helikoptereket is bevetettek a Polisario fegyveresei ellen. Bár a szervezet súlyos veszteségeket szenvedett, felszámolni nem tudták, sőt egyre több saharávi csatlakozott hozzájuk, akik közül többen a Légóban vagy a helyiekből szervezett katonai és rendőri szervezetekben szolgáltak. Történtek olyan esetek is, amikor a spanyol hadseregben szolgálatot teljesítő helyi katonák egy-egy szakasza fellázadt tisztjeik ellen (május 10. és 11.), majd fegyverzetükkel együtt csatlakoztak a Polisario fegyvereseihez. A lázadást követő harmadik napon a spanyol uralom ellen lázadó gerillák megtámadták a Guelta Zemmour-i rendőrőrsöt, ahol újabb saharávi rendőrök csatlakoztak hozzájuk. Erre a spanyol hatóságok a nomád csapatok közel 200 katonáját távolították el a lázadókkal való együttműködés vádjával. Ennek ellenére a Polisario tevékenysége a sivatagi területen tovább erősödött. Május 27-én a szervezet fegyveresei Ain Ben Tili környékén rajtaütöttek a helyi rendőrök egységén, és tizennégy rendőrt foglyul ejtettek. Június 14-én pedig a teljes Guelta Zemmour-i rendőrőrs állománya átállt a felkelőkhöz, miután azok egy rajtaütés során elfoglalták a rendőrállomás épületét.⁶⁷⁷

Azonban nemcsak a saharáviak, hanem Marokkó és Mauritánia is jogot formált a Spanyol-Szahara területére, amit végül a gyarmatot megtartani nem tudó spanyolok a két szomszédos országnak adtak át, ez viszont egy 1990-ig tartó – igazából ma sem befejezett – háborút eredményezett az őslakosok, Mauritánia⁶⁷⁸ és Marokkó között. A Légó egységeit végül 1976-ban teljes egészében kivonták Nyugat-Szaharából, majd az állomány nagyobbik részét a Kanári-szigetekre diszlokálták. Ezzel a szervezet afrikai tevékenysége nagyrészt megszűnt, bár kisebb egységeik maradtak Ceutában és Mellilában is. 1987-ben pedig úgy alakították át, hogy külföldiek már nem, csak spanyol ajkúak vállalhattak benne szolgálatot. 2001-ben aztán, miután eltörölték a sorkatonai szolgálatot, ismét jelentkezhetnek külföldiek is.⁶⁷⁹

Magyar önkéntesek a Légóban

Bár a külföldön katonai szolgálatot vállaló magyarok főként a Francia Idegenlégióba léptek be, jó páran vállaltak szolgálatot a spanyol idegenlégióban is, bár róluk sokkal kevesebb információ maradt fenn, mint a franciáknál szolgálókról. 1921-ben a Légó megalakításának kezdetén Szentmiklós Jenő Barcelonába akkreditált konzul egy jelentésében a szervezet felállításával kapcsolatosan az alábbiakat írta: *„Marokkóba küldött csapatok részben teljesen ki nem képzett önkéntesekből, részben csak félig kiképzett rendes katonaságból is állanak, úgy hogy ezek utólagos kiképzése elengedhetetlenül szükséges mielőtt a csapatok teljesen harc képesekké válnának. Az idegenek közt, akik szolgálatukat a spanyoloknak felajánlották, vannak angolok, oroszok, németek, sőt osztrákok is, magyar legionárius létéről eddig még nem hallottam semmit”*⁶⁸⁰ A konzul még akkor nem tudhatta, hogy a jelentése után 20 nappal, 1921.

lokhoz hű törzsi vezetőket és a rendfenntartó légiósokat kövel dobálták meg. Erre a légiósokat vezető tiszt tűzparancsot adott, aminek eredményeként tizenkét halottat és több száz sebesültet számoltak össze a szervezet tagjai. A mozgalom több tagját, köztük tizenhat katonát, bebörtönözték vagy a Kanári-szigetekre deportálták, a vezetőjük pedig a letartóztatása után egyszerűen eltűnt, és soha többé nem került elő. A helybeliek jelentős része ekkor arra az álláspontra jutott, hogy békés eszközökkel nem lehet célt érni, így egyre többen támogatták egy fegyveres felkelés tervét. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, pp. 77-78.

⁶⁷⁵ A szervezetet először FRELISARIO néven nevezték a megalapítói, de hamarosan Polisario Frontra változtatták.

⁶⁷⁶ Price, D. L.: Morocco and the Sahara: Conflict and Development, p. 5-6

⁶⁷⁷ Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, pp. 79-81.

⁶⁷⁸ Mauritánia vereséget szenvedett az őslakosoktól, és 1978-ban minden területi igényéről lemondva békét kötött a saharáviakkal. Hodges, T.: Western Sahara, The Roots of a Desert war, pp.267-276

⁶⁷⁹ Driessen, H.; Jansen, W.: Staging Hyper-masculinity on Maundy Thursday: Christ of the Good Death, the Legion and Changing Gender Practices in Spain, Exchange 42 (2013) 86-106, p.89.

⁶⁸⁰ MOL, K 63, 273. csomó, 29. tétel 1922. 29/I 674/P. szám 52. (1921. szeptember 1. Barcelona)

szepetember 21-én lépett be a Légióba az első magyar származású személy, Nagy Károly, aki a székely hadosztály zászlósaként szolgált az I. világháborúban, majd kalandos úton Spanyolországba került, ahol csatlakozott a szervezethez. Katonai múltja és tapasztaltsága miatt gyorsan emelkedett a ranglétrán, és alig egy éven belül altiszti rendfokozatot szerzett. Azonban az egyedüllétet nehezen bírta, így újsághirdetés útján szűkebb hazájában, Kolozsvárott keresett magának párt.^{681,682} A lap szerkesztője érdekesnek találta a Légióban szolgáló magyar altisztet, így pár hónap múlva interjút készített vele, így ismerhették meg az olvasók az akkor már 14 hónapja a Légióban szolgáló erdélyi magyar történetét. Nagy már a riffekkel szembeni első összecsapásban kitüntette magát, így őrmesterré léptették elő, majd alig egy éven belül alhadnagy lett, ami már nemcsak katonai múltjának, tapasztalatának volt köszönhető, hanem annak is, hogy nagyon sok légiós tiszt vesztette az életét egységének az élén. Elbeszéléséből az is kiderül, hogy a spanyolok komoly vereséget szenvedtek a riffektől, akik több tábornokot, tisztet, katonát is foglyul ejtettek. A spanyolok ekkor visszaszorultak a tengerparti sávba, és megszervezték a Légiót, amit szinte azonnal – komolyabb kiképzés nélkül – bevetettek a helyiek ellen. Ennek ellenére a Légió többször is sikert aratott a riffek ellen, és a hadjárat vezető erejévé vált.⁶⁸³ Az érdekes tudósítást alig három hónap múlva egy újabb követte, amelyben Nagy további történeteket osztott meg az olvasókkal. Kiderült, hogy Mellilában kezdte a szolgálatát, ahová több német, osztrák és magyar társával együtt 1921. június 13-án érkezett, és ekkor kezdett el naplót is vezetni. Leírta a Mellila és Nador környéki harcokat, ahol az élvonalba vezényelt idegenekből álló század olyan nagy veszteségeket szenved, hogy csak 9 emberük marad harcképes.⁶⁸⁴ Végigszolgált a marokkói hadjáratot, így a Légió egyik legtapasztaltabb altisztjeként tartották számon.⁶⁸⁵ Később a spanyol polgárháborút is végigharcolta, ahol több összecsapásban is kitüntette magát,⁶⁸⁶ hadnagyi rendfokozatot és újabb kitüntetésekert kapott.⁶⁸⁷

Az első magyar légionáriusok közé tartozott a békéscsabai Matuss Lajos (Ludovico Matuss), aki nem volt képes szűkebb pátriájában munkát találni, ezért külföldön próbált szerencsét. Mivel kint sem volt könnyebb elhelyezkedni, mint itthon, a Spanyol Idegenlégio toborzóirodájában kötött ki. Matuss megélhetési gondok miatt került az idegenlégióba, és a ceutai erődben szolgált; valamint részt vett a riff katonai vezető, Abd el Krim elleni harcokban is.⁶⁸⁸ A magyar légionárius levelében beszámol két, rifkabilok elleni hőstettről, melyet főként magyarok hajtottak végre a Spanyol Idegenlégióban. Az egyik esetben Alhucemas közelében a spanyol seregek közé beosztott légiós századok egyik rajvonalaiba betörték a rifkabilok, akik véres közelharcba keveredtek a légionáriusokkal. A légiósok tisztje, Albarquerque százados lelőtte a berberek vezetőjét, de a rá támadó fegyveresekkel már nem

⁶⁸¹ Apróhirdetések – Levelezés. Ellenzék, Cluj-Kolozsvár, 1922. december 30, 8. oldal

⁶⁸² Úgy tűnik, Nagy nem talált magának párt Erdélyben. Az 1967-es gyászjelentése szerint a felesége doña María Eugenia Alonso Marin volt, akivel közösen kilenc gyermeket neveltek fel. A magyarságához való ragaszkodását jelzi, hogy az egyik fiát Károlynak, illetve unokáját Juliskának nevezte el. <http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1967/08/10/077.html> (letöltés ideje: 2017. 09. 10.)

⁶⁸³ Levél az idegen légióból. Egy erdélyi székely fiú kalandos élete. Ellenzék, Cluj-Kolozsvár, 1923. február 4, 11-12. oldalak

⁶⁸⁴ Erdélyi fiú levele az idegen légióból. Napló a spanyol légio kalandos és izgalmas életéről. - Élet, halál és politika Marokkóban, Ellenzék, Cluj-Kolozsvár, 44. évfolyam, 108. szám, 1923. május 13, Vasárnapi melléklet, 9. oldal

⁶⁸⁵ A róla szóló gyászjelentés a Légio egyik alapító tagjaként említi, annak ellenére, hogy csak 1921-ben csatlakozott a szervezethez. <http://alcantara.forogratias.es/comandante-d-inocencio-kadar-szasz-t2541.html> (letöltés ideje: 2017. 09. 08.)

⁶⁸⁶ VIII Bra. Guerra Civil, <http://amigosdeltercertercio.com/web/la-viii-bra-en-la-guerra-civil/> (letöltés ideje: 2017. 09. 08.)

⁶⁸⁷ Nagy Károly (Inocencio Kadar Szasz): 1899. március 10-én született, a Spanyol Légioba 1921. szeptember 21-én vonult be Szász Nagy Károly néven. A marokkói hadműveletekben nyújtott teljesítménye után ő lett a Légio egyik legelismertebb altisztje. 1936. december 5-én léptették elő zászlóssá (Alférez), amellyel elismerték teljesítményét, munkájának minőségét, légionárius szellemét, tudását és harci morálját. A spanyol polgárháborúban Boadilla del Monte és Majadahonda térségében a szakaszával 400 orosz katonát és 4 harcokost tartóztatott fel, ezért kitüntetésben részesült. 1937. január 6-án megsebesült az El Platino elfoglalásáért folytatott hadműveletben, amiért a „Hazáért vállalt áldozat” kitüntetés adományozták neki (Medalla de Sufrimientos por la Patria). 1938 augusztusában leszerelt, majd köztisztviselői munkakörbe helyezték, Talavera de la Reinában településen dolgozott mint pénzügyi referens (alapkezelő). 1967-ben halálozott el. Medallas Militares y Anecdotas, <http://amigosdeltercertercio.com/web/medallas-militares-y-anecdotas/> (letöltés ideje: 2017. 09. 08.)

⁶⁸⁸ A háborúban nem csak a Spanyol Idegenlégio harcoltak magyarok, de Abdel Krim seregében is mint dezertőrök, így a magyarok akár egymással is szembekerülhettek a csatamezőn. Sasse, D.: Franzosen, Briten und Deutsche im Rifkrieg 1921-1926, Spekulanten und Sympathisanten, Deserteure und Hasardeure im Dienste Abdelkrims, R. Oldenbourg Verlag München 2006, pp. 90, 104, 110., Az arab felkelőkhöz szökött az idegenlégióból az egykori honvédfőhadnagy, Sásdi Sándor: Paksy Géza fregathadnagy a riff-kabil harcok miatt nem tudja üzembe helyezni nyugat-afrikai repülővállalatát, Kis Újság, 1934. május 30., 7. oldal, Újság, kedd, 1925. szeptember 29., 5. oldal

bírt. Az életét néhány magyar légionárius mentette meg, akik azonban mind életüket veszítették. A másik esetben Ajdir településnél egy összecsapás során az egyik százados alól kilőtték a lovát, azonban beszorult a ló alá. A rátamadó berbektől néhány légionárius – köztük magyarok is – védte meg. Mind a két esetben a magyar származású katonák mentették meg századparancsnokukat az életük feláldozásával.⁶⁸⁹ A két esetről a spanyol La Voz lap is írt, igaz, ők a feletteseikért saját életüket áldozó katonák magatartását azzal magyarázták, hogy az idegenlégiosok kiképzése során a tisztek nagyon humánusan bánnak az újoncokkal, és ezzel tiszteletet és hűséget vívtak ki az alárendeltjeik körében.⁶⁹⁰ Egyébként a Légio toborzótisztjei az 1920-as években többször toboroztak Magyarországon és a trianoni döntés után elcsatolt magyarlakta területeken is. 1925-ben az egyik magyar lap például arról írt, hogy a Cseh-szlovákiához került felvidéken „Óriási propaganda folyik a felvidéki magyar, német és tót lakosság közt, amely arra akarja bírni e „nem kívánatos” elemeket, hogy álljanak be a spanyol idegen légióba.” Az új kormányzat még külön pénzügyi támogatást is ígért azoknak, akik jelentkeztek a Légióba.⁶⁹¹ 1922-ben lépett be a Légióba Szanyi Kovács Gyula, aki 1936-ig különböző beosztásokat töltött be, majd zászlóssá léptették elő.⁶⁹² Szinte a teljes szolgálati idejét a marokkói helyőrségekben töltötte.⁶⁹³ Már hadnagyként, 26 év szolgálat után megkapta a spanyol állampolgárságot is.⁶⁹⁴

Szintén ebben az időszakban csatlakozott a Légióba a már korábban említett szökevény magyar légios, a 30 éves Illés János; salgótarjáni lakatoslegény volt, aki magyarul, spanyolul, németül, franciául tökéletesen beszélt. Az első világháború Párizsban érte, ahol műszerészként dolgozott, így mint ellenséges hatalom állampolgárát, a francia hatóságok Korzikára internálták hat évre, csak 1920-ban került haza a Vöröskereszt segítségével. Egy év múlva Hamburgban már egy hajón dolgozott fűtőként az 1923-as nagy hamburgi matrózsztrájkig, ami után több száz sorstársával együtt elbocsátották. A spanyolok kihasználva a lehetőséget több volt matrózt betoboroztak a Spanyol Idegenlégióba „Marokkó területén folytatandó rendőri tevékenységre”. A rövid kiképzést követően azonban azonnal a harctéren találták magukat, ahol a riff törzsek elszántan védelmezték földjüket a spanyolok ellen. Az egyre inkább eldurvuló háborúban egyik fél sem kért vagy kapott kegyelmet. Az egymással szembeni kegyetlenség napi szinten folyt, akár az elfogott légionáriusok borzalmas megkínzásával, akár az elfoglalt riff falvak módszeres elpusztításával. Az akkor hat zászlóaljból álló Légio volt a spanyolok legharcedzettebb alakulata, ezek bevetése fordította meg a vesztesre álló spanyolok helyzetét. Illés János az 5. zászlóalj tagjaként a Montargos-hegy védelmében is részt vett, ahol a 600 fős zászlóaljból alig négyszázan maradtak életben. Itt találkozott Franco ezredessel, a későbbi diktátorral, akinek a bátorságáról és vezetői képességéről igen pozitívan nyilatkozott, amikor az a menekülő tisztjeit fegyverrel kényszerítette vissza a harcba. Végül a két évig tartó huzamos harcot megunva három német légionáriussal együtt megszökött, majd viszontagságos út után érkezett haza Magyarországra. Tapasztalatairól a több magyar újságnak is nyilatkozott, valamint azon kevesek közé tartozott, akik első kézből való információkat osztottak

⁶⁸⁹ Békéscsabától a ceutai sziklaerődig. Egy békéscsabai fiatalember kalandos útja a spanyol idegenlégioig. Magyar fiúk hőstettei a marokkói harcokban. Békéscsaba, 1929. február 2., 4. oldal, https://library.hungaricana.hu/hu/view/BekesmegyeiKozlony_1929_1/?pg=187&layout=s&query=spanyol%20idegenl%C3%A9gi%C3%B3 (letöltés ideje: 2017. 08.05.)

⁶⁹⁰ A fent említett események megtörténtében nincs oka a szerzőnek kételkedni, de a spanyol lap egyértelműen propagandafigyelmet alkalmazott a cikkében, amikor a magyar légiosok hősiességét és önfeláldozását egyedül a velük való „humánus” bánásmódnak tulajdonítja. Valószínűleg „toborzási kampányt” csináltak az eseményből. A Légióban ugyanis nem csak akkor, de a későbbiekben is igen kemény – sokszor inkább kegyetlen, brutális – kiképzést kaptak az oda jelentkezők, akiknek a későbbi – katonai – tevékenységét sem a humánus hatotta át. Ezt bizonyítják a volt brit légios visszaemlékezései is: Keene, J.: Fighting For Franco: International Volunteers in Nationalist Spain during the Spanish Civil War, Bloomsbury Publishing, 2007, pp. 100-101, Hozzá hasonlóan nyilatkozott egy 1975-1983 között a Légióban szolgáló magyar légionárius is. Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégio I., Nagypolitika.hu, 2016-02-22, <https://nagypolitika.hu/2016/02/22/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-i/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁶⁹¹ Gondolatok, Körösvidék, VI. évfolyam, 215. szám, Békéscsaba, 1925. szept. 24., 1. oldal, https://library.hungaricana.hu/hu/view/Korosvidek_1925_09-10/?pg=90&layout=s&query=spanyol%20%C3%A9gi%C3%B3 (letöltés ideje: 2017. 08.05.)

⁶⁹² Valószínűleg őt említi név szerint is Antonio Maciá Serrano a Légioról írt könyvében egy összecsapás hőseként. Serrano, A. M.: La Legion Desnuda, 1955. p. 208.

⁶⁹³ Szanyi Kovács Gyula (Julio Szagny Kovacs): 1893. január 2-án született Budapesten, és 1922. november 10-én vonult be a Légiohoz. Marokkóban szolgált az 5. zászlóalj 17. századában, majd 1936. november 24-én zászlósi kinevezést kapott. 1936 szeptemberében a Mandojában települt Légios parancsnokságra került Marokkóba, a teljes polgárháború időszakát ott töltötte. Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46792, Cp. 82

⁶⁹⁴ Gobierno de la Nacion, B. O. del E. – Num. 213, 31 julio 1948, p. 3626, <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1948/213/A03626-03626.pdf> (letöltés ideje: 2017. 09. 08.)

meg a riff háborúról a magyar olvasókkal.⁶⁹⁵ Ebben az időszakban szolgált a Légiónban az esztergomi Imerle Lajos is, aki a Tanítóképző padjából került az I. világháború poklába. Először zászlósként, majd főhadnagyként szolgált, ekkor orosz fogságba esett és Szibériába került, ahonnan csak nagy nehezen keveredett haza. Itthon azonban nem találta a helyét, és hamarosan jelentkezett a Légiónba, ahol egyszerű katonaként kezdte, és alig három év alatt megszerezte a legmagasabb altiszti rendfokozatot, az alhadnagyit. Szolgálatára során több elismerést és kitüntetést kapott, majd szerződésének lejártá után a spanyol csendőrség kötelékébe lépett át, és Tetuánban teljesített szolgálatot.⁶⁹⁶

Egy másik légiósról, Jakus Jenőről a Magyar Távirati Irodai egyik, 1931. július 30-i keltezésű dokumentuma számolt be.⁶⁹⁷ Jakus ugyanis akkor kommunista propagandát folytatott Szeged környéki falvakban, ezért került a rendőrség látókörébe. A dokumentum szerint az 1919-es eseményekben való szerepért 10 év börtönbüntetésre ítélték, amit a szegedi Csillag börtönben kellett letöltenie, ő azonban sikeresen megszökött, majd külföldre menekült. Először a francia idegenlégiónban szolgált, majd onnan továbbállt, és a Spanyol Idegenlégiónban kötött ki, ahonnan „elbocsátották.” Ezután még egy ideig Franciaországban tartózkodott, majd hazatért Magyarországra, ahol ismét a rendőrség látókörébe került, mivel a kommunista köztársaságot élte, az akkori magyar kormányt pedig szidalmazta. A rendőrök elfogták, de az őrizetből megszökött, csak pár nap elteltével sikerült elfogni, majd ismét börtönbe zárni.

1926-ban lépett be a Légiónba Bakay Smolka József, aki először Melillában szolgált, ahol örvezetővé, majd 1930-ban őrmesterré léptették elő. A polgárháborúban a legtöbb légióshoz hasonlóan Franco oldalán harcolt. 1936. augusztus 11-i extremadurái hadműveletben zászlóalja kiemelkedő eredményeket ért el, melyben személy szerint neki is óriási szerepe volt. 1936 novemberében Toledo elfoglalásakor, majd nem sokkal később Madridban könnyebben megsebesült. Érdemei elismeréseként még az évben megkapta a háborús érdemérem kitüntetését. Néhány nappal később ismét megsérült, kórházi tartózkodása során zászlóssá léptették elő. 1937-ben a 2. Légión parancsnokságára vezényelték az andalúziai és extremadurái frontokon tanúsított helytállása elismeréseképpen. 1946-ban még mindig a Légiónban szolgált, amikor Franco a 15 éves folyamatos szolgálatáért 1500 peseta jutalomban részesítette.⁶⁹⁸

Hasonlóan érdekes személynek tűnik Kovács L. Pál volt tartalékos honvédfőhadnagy, aki az I. világháború után nem találta a helyét és munkát sem, így elszegődött a Francia Idegenlégiónba, majd Marokkóba került. Itt gyorsan megindult a ranglétrán, hamarosan alhadnagy rendfokozatot szerzett, de mégis megszökött, azonban a spanyolok elfogták és besorozták a saját légiónjukba.⁶⁹⁹ Onnan is megszökött, és beállt Abdel Krím seregébe.⁷⁰⁰ Miután a riffek vereséget szenvedtek, elmenekült, és különböző tengerjáró hajókon szolgált mielőtt visszatért Budapestre.⁷⁰¹ Még nála is kalandosabb utat járt be Kozma

⁶⁹⁵ Csánk, E.: Szentanú a marokkói háború borzalmairól. Hazaérkezett egy világjáró magyar, aki nemrég szökött meg a spanyol idegen légiónból - Végigszenvedte a marokkói nagy visszavonulás poklát. A salgótarjáni lakatoslegény tizesztendő odisszeája, Az Est, Szombat, 1925. szeptember 19, 5. oldal, valamint Csánk, E.: 100 peseta vérdíj minden szökött katonára. Illés János borzalmas élményei a spanyol idegenlégiónban, Magyarország, Budapest, 79. évfolyam, 210. szám, 1925. szeptember 19. szombat, 6. oldal

⁶⁹⁶ Imerle Lajos magyar tanító spanyol csendőr Afrikában, Pesti Napló, 1928. szeptember 16, Vasárnap, 35. oldal,

⁶⁹⁷ Magyar Távirati Iroda, 15. kiadás, 1931. július 30. 13 óra 35 perc, https://library.hungaricana.hu/hu/view/KulfBelfHirek_1945_11_1_001-123/?pg=411&layout=s&query=idegenl%C3%A9gi%C3%B3 (letöltés ideje: 2017. 08.05.) Ugyanerről az esetről beszámol a Friss Újság 1931. július 31-i száma is a 8. oldalon, a Budapesti Hírlap 1931. július 31-i száma a 4. oldalon, valamint a Népszava 1931. július 31-i száma is a 12. oldalon.

⁶⁹⁸ Diario Oficial, del Ministerio del Ejercito, Año LVII. Num. 34, Sábado, 9 de febrero, de 1946, Tomo I. Pág. 529, http://www.bibliotecavirtualdefensa.es/BVMDefensa/i18n/catalogo_imagenes/imagen.cmd?path=26500&posicion=1 (letöltés ideje: 2017. 08.05.)

⁶⁹⁹ A kényszersorozás nem volt ismeretlen a Légiónban, többször is „befogtak” katonának alkalmas személyeket, akik már nem, vagy csak nagyon nehezen tudtak szabadulni a szolgálatból. 1924-ben egy Spanyolországban dolgozó magyar vasztergályosnak szó szerint menekülnie kellett a „külföldi önkéntesekre” vadászó toborzók elől. Lendvay, K.: A római magyar munkások között – Beszélgetés Európát járó magyar munkásokkal, 8 Órai Újság, Kedd X. évfolyam, 279. szám, 1924. december 30, 5. oldal Ezt támasztja alá Kollarics Béla esete is, akit a spanyolok 1937. augusztus 22-én Kollarits Béla néven sorozták be, de már szeptember 13-án dezertált. Archivo General Militar de Avila AGMAV,C.2304,8,74

⁷⁰⁰ Abdel Krím seregében más magyarokról is tudunk, valamint arról, hogy egy Mogyoróssy nevű magyar százados Bécsben a korábbi osztrák-magyar hadseregben szolgáló tisztet toborzott a franciák elleni harcra. Volt osztrák-magyar tisztet toboroznak a marokkói hadseregbe, 8 órai Újság, 1925. október 4, Vasárnap, 5. oldal, valamint Magyar vér hull az idegen harcteréken, 8 órai Újság, 1925. november 28, Szombat, 5. oldal.

⁷⁰¹ Az arab felkelőkhöz szökött az idegenlégiónból az egykori honvédfőhadnagy, Kis Újság, 1934. május 30., 7. oldal

György katolikus pap,⁷⁰² aki teológiai tanulmányokat folytatott Budapesten, Rómában és Louvainban, majd csatlakozott a „Fehér Atyák” missziós szerzetesrendhez,⁷⁰³ akik Algériába küldték misszionáriusként. Mivel azonban a regulák által megengedettnél közelebb és bizalmasabb kapcsolatba került több algériai hölgygel,⁷⁰⁴ ő is a Légiónban talált magának új hivatást, ahova 1936-ban, alig 23 évesen lépett be. Ekkor folyékonyan beszélt magyarul, németül, franciául, olaszul, de képes volt magát megértetni arabul, spanyolul és angolul is.⁷⁰⁵ A legjobb barátai egy fehérorosz menekült, aki korábban Wrangel seregében harcolt a szovjetek ellen, egy 22 éves walesi fiatalember, Frank Thomas,⁷⁰⁶ egy csehszlovák és néhány francia légionárius volt. Több csatában vett részt, és olyan jól viselte magát, hogy örvezetővé léptették elő.⁷⁰⁷ 1937 február 16-án San Martin völgyében a Nemzetközi Brigádok 15. (brit) zászlóalja elleni harcban egy robbanógolyó találta el a jobb derekán, ami miatt harcképtelenné vált, kórházba szállították, ahol március 9-én elhunyt.⁷⁰⁸ Róla a mai napig is megemlékeznek a Légiónban, sőt úgy tartják, hogy a Molotov koktélt ő találta fel/alkalmazta először a spanyol polgárháborúban.⁷⁰⁹

Hogy mennyire nagyra értékelték a személyét, az is bizonyítja, hogy az édesanyjának, mivel az nem rendelkezett egyéb anyagi forrásokkal - az állami legfelsőbb vezetés egyetértésével – spanyol nyugdíjat biztosítottak.⁷¹⁰

A polgárháború idején egyébként több magyar is szolgált a Légiónban. Az egyik Liszbon Tibor volt, akiről csak annyit tudunk, hogy 1937 áprilisában léptették elő őrmesternek, és a háború során az életét vesztette. Borsica Isermann József már sokkal kalandosabb utat járt be. Alig 22 évesen lépett be a spanyol haditengerészethez, ahonnan 4 év szolgálat után 1928-ban kilépett. Azonban a civil életet nem neki találták ki, így 1931 áprilisában csatlakozott a Légiónhoz. Az 1936. szeptember 28-i Peraleda de la Mata-i csatában kiválóan helytállt, amiért október 29-én örvezetővé léptették elő, majd 1938 augusztusában a IV. zászlóalj őrmestere lett.⁷¹¹ Szintén a polgárháború idején szolgált a Légiónban a nyíregyházi Seszták Pál, aki szabóként képtelen volt a lakóhelyén munkát találni, így 1931-ben kivándorolt Spanyolországba. Mivel ott sem talált tartósan munkát, 1934-ben a Légiónban kötött ki, ahol elérte az őrmesteri rangfokozatot, majd a spanyol polgárháborúban Franco oldalán harcolt a köztársaságiak ellen. Vele egy egységben szolgált egy másik magyar is, a békéscsabai Szmolár János, aki szintén altiszti

⁷⁰² Kozma György erdélyi nemesi családból származott. Nagybátyja az a Kozma Miklós (Nagyvárad, 1884. szeptember 5. – Ungvár, 1941. december 8.) magyar politikus volt, aki az MTI elnöke, majd rövid ideig honvédelmi miniszter a Gömbös-kormányban, illetve belügyminiszter volt a Gömbös- és Darányi-kormányban. Thomas, F. H.; Hamm, S.: *Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War*, p. 148.

⁷⁰³ „A Fehér Atyák (más néven Afrika Misszionáriusai) elnevezés az 1868-ban alapított, papok és testvérek által fenntartott nemzetközi misszionárius társaságra utal. Alapítójuk Charles Lavigerie bíboros, Algír és Karthágó érseke. Elnevezésüket megjelenésük és habitusuk alapján kapták. Viseletük a hagyományos észak-afrikai fehér ruha (gandoura) és fehér csuklyás köpeny (burnous). Nyakuk körül rózsafüzért viselnek.” <https://www.britannica.com/topic/White-Fathers> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.), <http://www.newadvent.org/cathen/15613d.htm> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷⁰⁴ Thomas, F. H. - Hamm, S.: *Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War*, p. 136.

⁷⁰⁵ Thomas, F. H. - Hamm, S.: *Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War*, p. 53.

⁷⁰⁶ A walesi fiatalember 8 hónapon keresztül szolgált a Légiónban, és a naplójából készült a Thomas, F. H. - Hamm, S.: *Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War*, Sutton Pub., 1998 című könyv.

⁷⁰⁷ Thomas, F. H. - Hamm, S.: *Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War*, p. 90-91

⁷⁰⁸ Thomas, F. H. - Hamm, S.: *Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War*, Sutton Pub., 1998, pp 92-95, Keene, J.: *Fighting For Franco: International Volunteers in Nationalist Spain during the Spanish Civil War*, Bloomsbury Publishing, 2007, pp. 102, valamint *Bridegrooms of Death: The Spanish Foreign Legion*, Warfare History Network, May 16, 2017, <http://warfarehistorynetwork.com/daily/military-history/bridegrooms-of-death-the-spanish-foreign-legion/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷⁰⁹ Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégió I, Nagypolitika.hu, 2016-02-22, <https://nagypolitika.hu/2016/02/22/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-i/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.) A Molotov koktélok alkalmazását a neves brit hadtörténész, Antony Beevor is a Légión katonáinak tulajdonítja, akik ezt a fegyvert 1936 őszén Madrid alatt az orosz T-26-os tankok ellen vetették be. Beevor, A.: *A spanyol polgárháború*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002, pp. 110, 229, <https://es.scribd.com/doc/227864803/Beevor-Antony-a-Spanyol-Polgarhaboru> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷¹⁰ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46789, Cp. 48

⁷¹¹ 1902. március 28-án született Tiszafüreden, haditengerészként szolgált a spanyol flottánál, majd Huelvában vonult be 1924. március 17-én. 1928 novemberében kilépett, majd Cádizban 1931. április 10-én újra belépett. Az 1936. szeptember 28-án a Peraleda de la Mata-i csatában kiválóan helytállt, amiért október 29-én örvezetővé léptették elő. 1938 augusztusában a IV. zászlóalj őrmestere lett.

rendfokozatot szerzett.⁷¹² Polgárháborús légionárius volt az egyébként igen tehetős Krausz Ernő, aki 1937-ben alig 21 évesen eltűnt szülei lakásáról. Először Bécsbe, majd Párizsba utazott ahonnan levelet is írt özvegy édesanyjának. Erre az egy közeli rokont küldött ki érte, de az már nem tudta hazahozni a tékozló fiút, mivel közben belépett a Légiónba. Az egyik ütközet után a köztársaságiak foglyul ejtették, majd börtönbe zárták, ahonnan csak több hónap után tudott megszökni néhány társával; Svájcba menekült, onnan pedig vissza Budapestre.⁷¹³ Szentistványi Gaál Miklós (Nicolas Gaal Szentintsvany Koezok): örvezetőről nem tudjuk, hogy mikor lépett be a Légiónba, de 1937. május 10-én és 1938. november 8-án is megsebesült a köztársaságiak ellen vívott csatákban. Később őrmesterré léptették elő. Náluk sokkal nagyobb hírverést kapott Gunda Gyula repülő főhadnagy,⁷¹⁴ aki a Ludovika Akadémia elvégzése után a Magyar Királyi Honvédség hivatásos tisztjeként a soproni helyőrségben, illetve a szombathelyi légügyi kirendeltségnél szolgált, majd a spanyol polgárháború kitörésekor a nyugdíjaztatását kérte, és önkéntesként Franco oldalán harcolt a köztársasági erők ellen.⁷¹⁵ A harcokban több légi győzelmet aratott, de emellett több alkalommal is megsebesült. Például a Madrid fölötti repülőcsatában kényszerleszállást kellett végrehajtania, és közben karját törte, majd 1938-ban a Teruel környékén folyó súlyos harcok során lőtték le vadászgépét, ezt súlyos sérülésekkel, de túlélte.⁷¹⁶ Hazatérése után a polgári életben, a Danuvia Fegyver és Lőszergyár Rt.-nél helyezkedett el, de 1942-ben nyugállományú főhadnagyként reaktiválták,⁷¹⁷ és az orosz fronton harcolt, ahol a helyállása miatt többször részesült elismerésben.⁷¹⁸ 1944-ben például megkapta a II. osztályú német vaskereszt kitüntetését is.⁷¹⁹ A háború után ismét a Danuvia Fegyver- és Lőszergyár Rt.-nél dolgozott, azonban 1946-ban az állásától megfosztották szélsőjobboldali magatartása, valamint a faji törvények miatt elbocsátásra kényszerült tiszt-ségviselőkkel szembeni erőszakos fellépése miatt.⁷²⁰

Ebben az időszakban tudunk még Heinrich Oszkár,⁷²¹ Péter András,⁷²² Forray Ferenc,⁷²³ Tóth János,⁷²⁴ Kovács Sándor (2. ezred), Nagy Pál Sándor, Pleskó András, Kovács József (XII. zászlóalj), Vihary László (XVII. zászlóalj), Musza József Sándor (XVIII. zászlóalj), Adelman Emil (I. zászlóalj), Grósz Jákob Ágoston légionáriusokról (3. ezred),⁷²⁵ valamint a VII. zászlóaljban szolgáló Bács Nándor hadnagyról, aki 1937 májusában vesztette életét az egyik ütközetben. A polgárháború idején szerelt fel a budapesti Messinger Ernő is, aki kétszer is megsebesült, majd 1943-ban leszerelt, de másnap az útja ismét a toborzóirodába vezetett és újra csatlakozott a Légiónhoz; 1946-ban már őrmesterként szolgált.⁷²⁶ Hosszú és hűséges szolgálatára tekintettel 1948-ban a spanyol állampolgárságot is megkapta.⁷²⁷ Valószínűleg a polgárháború alatt lépett be a Légiónba Máté András Félix is, aki 1943. július 28-án alkalmat-

⁷¹² Egy nyíregyházi fiatalember a spanyol idegenlégióban harcol a Madridot ostromló csapatok soraiban. Nyírvidék – Szabolcsi Hírlap, 1936. augusztus 4. 3. oldal, https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek_1936_08/?pg=18&layout=s&query=Spanyol%20Idegenl%C3%A9gi%C3%B3 (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷¹³ Másfél évi eltűnés után – Svájcban jelentkezett egy eltűnt fiatalember, Esti Kurir, 1938. november 1., 9. oldal

⁷¹⁴ 1904. december 12.-én született Bécsben, majd az iskolái elvégzése után a Magyar Királyi Légierőhöz került.

⁷¹⁵ Gunda mellett egy Diewald magyar repülőműszaki altisztről is tudunk, aki valószínűsíthetően Gundával egy alegységben szolgált. <https://www.forocoches.com/foro/showthread.php?t=1796691&page=5> (letöltés ideje: 2019. 05. 03.)

⁷¹⁶ Magyar repülőtsízt hősi halála a spanyol fronton. Kis Újság, 1938. február 9, Szerda, 5. oldal, valamint Magyar pilótatisztet lőtték le a spanyol vörösök. Makói Újság, 1938. Február 10, 3. oldal

⁷¹⁷ 9. számú Honvédségi Közlöny, 1942. március 3, 158. oldal

⁷¹⁸ 20. számú Honvédségi Közlöny, 1944. május 10, 388. oldal

⁷¹⁹ 28. számú Honvédségi Közlöny, 1944. június 28, 518-519. oldalak

⁷²⁰ ÁBTL 3.1.9V-151103

⁷²¹ Heinrich a Légiónban a vegyi és harci anyagok egyik elismert szakértőjének számított. Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.2306,11,72

⁷²² Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.2306,12,15

⁷²³ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46789

⁷²⁴ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46792, Cp. 95

⁷²⁵ Grósz Jákob Ágoston 1905. szeptember 23-án született Budapesten, a 3. ezrednél szolgált.

⁷²⁶ Messinger Ernő (Ernesto Messinger Erno): 1903. december 19-én született Budapesten, 1936. augusztus 4-én sorozták be, szakaszvezető volt. A polgárháború során kétszer is megsebesült. Először 1936. november 4-én, majd 1937. március 13-án. 1943. augusztus 4-én szerelt le, de a következő napon belépett ismét a Légiónba. 1946. januárjában őrmesterré léptették elő.

⁷²⁷ Gobierno de la Nacion, B. O. del E. – Num. 213, 31 julio 1948, p. 3626, <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1948/213/A03626-03626.pdf> (letöltés ideje: 2017. 09. 08.)

lanná vált a katonai szolgálatra⁷²⁸, így elhagyta a Légiót. 1945 novemberében nem csak nyugdíjat, de kártérítést is fizetett neki a spanyol állam.⁷²⁹

Már a polgárháború végén, 1939-ben lépett be a Légióba Fischer Dezső,⁷³⁰ Munk Bernát,⁷³¹ Darabos László István,⁷³² Malonyai Tamás,⁷³³ Spitzer Antal,⁷³⁴ Csefkó József⁷³⁵ és Somogyi Csizmadia Ernő (XVII. zászlóalj) légionáriusok is.⁷³⁶

Érdekes módon a két világháború közötti időszakban nem csak a Francia Idegenlégioról, de a Spanyol Légioról is több cikk jelent meg, emiatt sokan lehetőségként - vagy éppen utolsó lehetőségként – tekintettek a Légióra. Mint például az a három budapesti polgári iskolás tanuló is, akik a rossz félévi bizonyítványuk miatt szüleiik haragja elől a Légióba akartak belépni. menekülésük azonban Székesfehérváron befejeződött, mert a helyi rendőrség letartóztatta és visszavitte őket aggódó szüleiikhez.⁷³⁷

A II. világháború után nagyon sok magyar menekült Spanyolországba,⁷³⁸ ahol a Spanyol Idegenlégio tárt karokkal várta őket is, nem csak a német vagy a velük szövetségben harcoló országok katonáit. Mivel többségük igyekezett megváltoztatni a nevét, így sokukról semmit sem tudunk, de voltak olyanok is, akik a saját nevük alatt szolgáltak. Közéjük tartozott az 1947-ben is csak 23 éves, debreceni születésű Horváth Ádám, aki 1946-tól több, mint egy évig volt a Légio állományában. Az Új Dunántúl c. folyóiratban közölt beszámolója alapján Münchenben és környékén 1946-ban nyilasok magyar levontakat toboroztak a spanyol idegenlégioba. A toborzást végző „Legionista Bizottság” egyik tagját, Fehérvári László nyilas századost név szerint említi. A Légioba önként jelentkező Horváthot harminc társával együtt Franciaországon keresztül szállították Spanyolországba, majd Marokkóba. Csak itt szembesültek azzal, hogy egy „felszabadító nemzetközi brigádba” kerültek.⁷³⁹ A marokkói táborban a beszámoló szerint már több magyarral találkozott, és egy külön magyar egységbe került, melyet Alfred Erichson német vezérkari tiszt vezetett. A magyarok közül többen Görögországba mentek harcolni a kommunisták ellen. Budapesti, erdélyi és alföldi fiúkkal is találkozott Horváth, és beszámol arról, hogy legutóbb az ausztriai Klagenfurt melletti angol lágérből érkezett néhány budapesti fiú. Malária pusztított közöttük, azonban a létszám nem csökkent, mert hétről hétre érkezett az újonc utánpótlás. A kiképzőtáborban magyar nyelvű újság is működött, amely beszámolt a magyarországi helyzetről. A kiképzést kegyetlenül szigorúnak, az élelmezést pedig borzasztónak nevezte. Egy év szolgálat után szökött haza, bár a cikk hároméves szenvedéséről ír. A vele történeteket a kommunisták valószínűleg igyekeztek a saját hasznukra felhasználni, és elriasztani a lehetséges jelentkezőket a Légio-tól. A cikk szerint 1947-re az Emigrált Magyarok Republikánus Ligája vette át toborzást.⁷⁴⁰ Ebben az időszakban még két légionáriusról, Huber Péterrel⁷⁴¹ és Pásztor Joachimról⁷⁴² tudunk, akik mindketten Nyugat-Szaharában szolgáltak.

⁷²⁸ Ebben az időszakban tényleges katonai cselekményekben csak azok a spanyol katonák/légionáriusok vettek részt, akik a Szovjetunióban a „Kék Hadosztály” - División Azul – állományában szolgáltak. Feltételezhető, hogy a magyar légionárius ott szerezhettek olyan sérüléseket, hogy a katonai szolgálatra alkalmatlanná vált.

⁷²⁹ Diaro oficial del Ministerio del Ejercito, Año LVI. Num. 266. Tome IV-Pág. 809.

⁷³⁰ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.2305,9,76

⁷³¹ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.2306,11,41

⁷³² Darabos 1940-ig szolgált a Légio-ban. Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46789, Cp.29

⁷³³ Malonyai egészen 1943-ig szolgált a Légio-ban. Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46791, Cp.31

⁷³⁴ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46792, Cp. 74

⁷³⁵ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46792, Cp. 75

⁷³⁶ Csizmadia még a belépés évében életét veszítette egy összecsapás során. Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.2307,13,44

⁷³⁷ Franco légiojába indult három budapesti diák. Budapesti Hírlap, 1939. február 21, kedd, 8. oldal

⁷³⁸ Anderle, Á.: A magyar-spanyol kapcsolatok ezer éve, In: Iberoamericana Quinquecentennial 3. Pécsi Tudományegyetem Ibero-Amerika Központ, Pécs, 2005, p.21, <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/ibero2005.pdf> (letöltés ideje: 2017. 08. 12)

⁷³⁹ Franco egyik terve az volt, hogy a Spanyol Idegenlégio fennhatósága alatt a szovjetek által megszállt országok (Lengyelország, Csehszlovákia, Ukrajna, Magyarország stb.) önkénteseiből nemzetközi brigádokat állít fel, és azokkal tervezte visszafoglalni a megszállt közép- és kelet-európai országokat. A tervekkel ellentétben ezeket az alakulatokat nem tudták felállítani és feltölteni, de a jelentkezők nagy részét a Légio felszívta. Chodakiewicz, M. J.; Radzilowski, J.: Spanish Carlism and Polish Nationalism: The Borderlands of Europe in the 19th and 20th Centuries, Transaction Publishers, p. 92

⁷⁴⁰ Spanyol brigádokba és görög légio-kba toborozták a magyar ifjúságot az osztrák és német barakkvárosok nyilas vezérei - Egy légio-s levante megrázó vallomása az afrikai Franco dandárokról. Új Dunántúl, IV. évfolyam, 238. szám, Pécs, 1947. október 10, vasárnap, 2. oldal,

⁷⁴¹ Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Año LXVIII-Num. 52. 2 de marzo de 1957, Tomo I-Pág. 684.

⁷⁴² Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Año LXVIII-Num. 107. 14 de mayo de 1957, Tomo I-Pág. 509.

Később már nem csak a várható felelősségrevonás, hanem a munkanélküliség és a nélkülözés elől menekültek a Légióba nem csak az ott kegyelemkenyéren élő migránsok, de egyre több spanyol is. Marosy Ferenc madridi magyar követ 1949-ben így írt az akkori helyzetről: „Egész Európában Spanyolországban van a munkának legkisebb értéke. Egyrészt mindig túlsúlyban volt a kínálat, másrészt az autoritatív rezsim vasenergiával lefogja a fizetéseket és béreket, s egyszerűen nem vesz tudomást a pezeta értékeléséről és az árak emelkedéséről. Következmény a fizetések és az életnívó hallatlan diszparitása. Családos egyetemi tanár 20 év után 1.200 peseta fizetést kap (30 USD), amikor a létminimum 5.000 peseta. A munkás napszáma 16-18 peseta (40 cent), mikor egy zsemlye 2 peseta s a legkisebb menü 25 peseta. Eredmény: mindenki mellékfoglalkozás után szalad. Egyetemi tanár vagy ezredes délután bankban dolgozik, amellet ügyvéd és újságíró. Őt állás után megkeres éppen annyit, amennyi kenyérre elegendő. Szomszédunkban lakik egy szemorvos, az egyidejűleg ügyvéd és tengerésziszt. (3 diploma!) Hogy akar ilyen országban menekült elhelyezkedni? Nyelvtudással? Az itt ragadt Vichy franciák, náci német és olasz páriák éhbérért minden stachanovista élharcost és egyetemi tudóst vernek. Ha csomaggal az utcán végig mégy, tíz ember szalad utánad, hogy hordárszolgálatukat felajánlják. Ha cipőd nem ragyog, mint a nap, letepernek, hogy 1 pesetáért kifényesíthessék. Hogy akar itt menekült megélni? Itt nincs IRO (International Refugee Organisation), mely menekültekkel foglalkoznék. Amikor az utolsó tartalék kifogy, nincs más, mint a revolvergolyó. Ez a helyzet. Ezt a spanyol kormány is tudja, s ezért nem ad vízumot. De ha adna is, itt éppoly kevéssé lehet 2000, mint 25 menekültet elhelyezni. Életem nagyobb része vízum nélkül érkezett foglyok szabadításával telik. Ha 15-20 hónap után nagy nehezen sikerül, írnak, segítsen őket vissza a börtönbe, mert 16 peseta napszámból nem tudnak élni, amikor az ágyrajárás 10 pesetába kerül. Inkább a börtön, mert a szabad élet még borzalmasabb éhhalál. Egyetlen édes öcsémet sem hozom ide Németországból. Mert nem volna miből megélnie. Ennél többet nem mondhatok.”⁷⁴³

Ennek a rövid helyzetelemzésnek a tükrében érthető, hogy a biztos ellátást és fizetést nyújtó Légio egyre keresettebb lett a magyar migránsok között.⁷⁴⁴

1958-ban az Ifni háborúban szintén részt vett egy magyar származású légionárius, akiről csak annyit tudni, hogy a 2. ejtőernyős zászlóalj kötelékében szolgált, és az 1958-as Diana hadműveletben veszítette életét.⁷⁴⁵ A nyugat-szaharai harcokban biztosan részt vett egy másik magyar, Valfaleli Tibor őrmester, aki 1940-ben született, majd az 1956-os forradalom után menekülni kényszerült Magyarországról. Először Svédországban élt, ahol tengerésznek tanult, majd 1960-ban lépett be a Légióba; főként Nyugat-Szaharában szolgált, majd a spanyolok kivonulása után már őrmesterként a Kanári-szigeteken állomásozott.⁷⁴⁶

1964-ben csatlakozott a szervezethez Darvas Tóth Attila, aki a Spanyol-Szaharában szolgált.⁷⁴⁷ Egy, a nevét titokban tartó veszprémi származású magyar légionárius 1975-ben hagyta el Magyarországot, és szinte azonnal belépett a Légióba, majd a nyugat-szaharai területekre került, ahol nem csak a Polisario fegyvereseivel, de a területre beszivárgó marokkói katonákkal is harcba került. Elmondása szerint

⁷⁴³ Marosy Ferenc levele, 1949. október 25. - Anderle, Á.: Marosy-iratok, Magyar királyi követség Madridban 1948-1957, Hispánia, Szeged 2002, pp.82-83

⁷⁴⁴ Azt azért látni kell, hogy a magyar migránsok többsége inkább a Francia Idegenlégiót választotta, annak nagyobb ismertsége miatt, illetve a franciák könnyebben adták meg a szolgálatukat becsülettel letöltőknek a francia állampolgárságot is, amellyel később biztosabb egzisztenciát tudtak Franciaországban kiépíteni. Róluk így írt Borbándi Gyula „A volt fegyveres testületek tagjairól szólva nem maradhat említés nélkül, hogy nyugatra került tagjaik közül többen, főleg a fiatalabbak és sokan a levették közül a táborélet nyomora és a nélkülözés, valamint az emigráció előrelátható bizonytalansága elől az idegenlégióba menekültek. A francia idegenlégió a háborút követő években bő utánpótlást kapott a kelet-közép-európai országokból származó fiatalokból, és a toborzó munka minden nehézség nélkül folyt. Pontos adataink nincsenek a magyarok számáról és arányáról. Egy 1951-es beszámoló szerint Indokínában mintegy tízezer magyar idegenlégiós harcolt. Ezek nagy része 1945-ben került el Magyarországról. A régiiek között volt huszonöt éves légiós szolgálattal rendelkező magyar zászlós és őrmester is. Állítólag a 45-ös honvédség tisztjei közül is akadt, aki idegenlégiós lett.” Borbándi, Gy.: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, p. 31.

⁷⁴⁵ Pinero, J. P.: La guerra de Ifni-Sáhara y la lucha por el poder en Marruecos, Tesis Doctoral UPF 2013, Institut Universitari d'història Jaume Vicens Vives, Universitat Pompeu Fabra, p. 562.

⁷⁴⁶ A magyar származású őrmester a leszerelése után is a Kanári-szigeteken maradt, Fuerteventurában telepedett le és 2008-ban halálozott el. La Legion, Ano XLIX, No. 504. III-2008, p. 63., http://studylib.es/doc/6238711/01_revista-legio---sos (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷⁴⁷ Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C.46789, Cp. 30

1958-1986 között a korábbinál több külföldi szolgált a Légióban, ami részben annak volt köszönhető, hogy a Francia Idegenlégió elutasította a büntetett előéletű vagy körözött személyeket, így azok a spanyolokhoz mentek, akik a jelentős áldozatokkal járó sivatagi háborúikba (Ifni, Nyugat-Szahara) minden önként jelentkezőt szívesen fogadtak. Franco halála után (1975), azonban lassan csökkenni kezdett a külföldiek aránya, majd 1986-ra - miután a Spanyol Védelmi Minisztérium lecsökkentette a Légió létszámát és átalakította a szervezetet - szinte mind eltűntek. A magyar légionárius szerint a „*Spanyol Idegenlégió igazából nem volt se különleges alakulat, de még lövésalakulat sem, az egy rohambrigád volt. Az egészet arra találták ki, hogy nagy veszteségeket okozzanak az ellenségnek, és viseljék el, ha nekik vannak nagy veszteségeik és mindezt úgy, hogy a spanyol társadalomnak ne kelljen velük elszámolni. Szóval nem verték nagydobra, hogy mi megy Afrikában meg a Légióban*”⁷⁴⁸ A magyar légionárius a Légió egyik legzűrzavarosabb időszakában szerelt fel, amikor a légiosok naponta vívtak kisebb-nagyobb csatákat a Polisario Front gerilláival. Az a szakasz, ahová újoncként került, nem rendelkezett vezénylő altiszttel, mert az őrmesterük 1974 decemberében a mauritániai határvidéken egy összecsapásban az életét vesztette, és a Légió a pótlását több hónapon keresztül nem tudta megoldani. A felszerelést követően azonnal megkezdődött az alapkiképzés, ami szerint egy büntetőtáborra hasonlított.⁷⁴⁹ A tisztek és az altisztek szinte embertelenül bántak a katonákkal, a felmerülő problémákat szinte minden esetben erőszakkal oldották meg. A Légió szinte mindenben hiányt szenvedett, és ez a kiképzésre és a szervezet működésére is rányomta a bélyegét.⁷⁵⁰ A Légió az ember minden idejét beosztotta és ellenőrizte, egyedül az ivászat, a dohányzás és az erőszak jelentett egyfajta kitörést, de még ezeket a tevékenységeket is a szervezet felügyelte. Szolgálat idején találkozott egy kecskeméti légionáriussal, aki előtte a MAHART egyik tengerjáró hajóján dolgozott, onnan disszidált; ő később Kanadába ment, de találkozott egy pesti magyar altiszttel is. Egy másik pesti légionáriusról is tudott, aki Magyarországon fizikus volt, és miután leszolgált az idejét, Rhodéziába ment. Emellett még más magyar légionáriusokról is hallott, de velük nem futott össze. Közéjük tartozhattak Lázár József őrmester,⁷⁵¹ Vágfalvi Tibor⁷⁵² és Parádi Tamás⁷⁵³ légionáriusok is. Darvas elmondása szerint a spanyolok előszeretettel alkalmazták a kelet-európaiakat az alacsonyabb altiszti beosztásokban, de tisztí beosztásokba már nem kerülhettek.

⁷⁴⁸ Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégió I., Nagypolitika.hu, 2016-02-22, <https://nagypolitika.hu/2016/02/22/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-i/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷⁴⁹ A kiképzés brutalitásától hasonlóan nyilatkozott 1962-ben egy a spanyol Információs Minisztériumban szolgáló tisztviselő is: „*Az egységben szolgálók életkörülményei szinte pokoliak... az alakulat egy náci vezetése alatt áll, aki büszkén viseli a hitleri vaskeresztet az egyenruháján. A katonák napi 13 órát menetelnek, folyamatosan dolgoznak, és alig van néhány perc idejük az evésre. Tilos beszélni, dohányozni vagy levelet kapni. A csupasz padlón alszanak, mindenféle matrac nélkül. A testi fenyítés mindennapos. Úgy kényszerítik őket menetelni, hogy a hátukon homokkal teli zsákok vannak, amelyeket dróttal erősítenek a hátukhoz.*” San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation, p. 43

⁷⁵⁰ A kiképzésről az alábbiakat fogalmazta meg a magyar légionárius: „*Először is azt kell érteni, hogy a Spanyol Idegenlégió mindennek a hiányáról szólt. Mindenkinek a lehető legkevesebb eszközzel, vízzel, élelmiszerrel, ruhával stb. kellett átvészelnie minden napot. Ennek az volt az oka, hogy az egész La Legión arra lett kitalálva, hogy hatalmas távolságokat tegyen meg a forró és száraz sivatagban komolyabb felszerelés nélkül, járőrözzön ott, ahova senki nem mer menni, építsen a pusztá kezével erődítéseket és harcoljon meg azokkal, akik nem értenek egyet Spanyolország jelenlétével a sivatagban. A fürdési lehetőség, tiszta ruha hiánya és az undorító étel volt a normális. Az alapképzés meg gyakorlatilag arról szólt, hogy addig ütöttek, amíg meg nem tanultad, amit kellett. A verést leginkább az alakizásokon kapta az ember, mert az mindennél fontosabb volt. Feszítettünk a kivágott nyakú ingekben az ötven fokban meg meneteltünk olyan gyorsan, hogy a spanyol hadsereg más tagjaihoz képest vagy háromszor gyorsabban kellett menni. De egyébként sokkal több mindenért járt verés, mint amit be lehetett volna tartani, szóval azért nagyon sok szerencse is kellett, hogy átvészelve az ember az alapképzést. Az akadálypályákon éles löszert használtak, ami úgy nézett ki, hogy a cabok, (szakaszvezetők) tíz centire a fejed fölött lövöldöztek a géppuskával, és miközben kúsztál a sárban meg a hihetetlenül magas akadályokon vergődöttél át, üvöltöztek, hogy 'bolo!' meg 'culo!'. Robbanószerkeket is ástak el néha gödrökbe, hogy az újoncok mellett felrobbantsák, de énvelem ilyen nem volt. Durva sérülések mindennap voltak, és az is előfordult, hogy valaki megbénult vagy meghalt a kiképzés alatt. Mindenki örült, hogy nem ő volt és ennyi. A légiosok élete nem ért sokat, és ezt mindenki elfogadta. Ez durván hangzik, de én azt mondom ez inkább keménység volt. 'Viva la Muerte!' – 'Éljen a halál!', mindenki ezt mondta ilyenkor, és az úgy el lett felejtve. Azért mondom, hogy inkább keménység, mert az alapképzés végére hihetetlen önbizalmat és kitartást varázsoltak a légiosokba. Az altisztek dolga semmi más nem volt, csak az, hogy megtörjék az újoncokat, és ehhez nagyon értettek. Az alapképzés az embertelen volt, az az igazság, de ez akkor így ment. Az, hogy ha valaki nem érte meg a másnapot, nem volt nagy hír a Légióban. Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégió I., Nagypolitika.hu, 2016-02-22, <https://nagypolitika.hu/2016/02/22/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-i/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)*

⁷⁵¹ Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Año LXXXVI-Num. 241. 24 de octubre de 1975, Tomo IV-Pág. 366.

⁷⁵² Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Año LXXXVI-Num. 122. 3 de junio de 1975, Tomo I.-Pág. 942.

⁷⁵³ Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Año LXXXVI-Num. 104. 10 de mayo de 1975, Tomo II.-Pág. 590.

A kiképzés után Ceutába került, ahol folyamatosan őrszolgálatban volt, és ahonnan háromhavonta négy hétre kivitték járőrözni a nyugat-szaharai sivatagba. Ekkora megtanulta, hogy a spanyolok ugyan nem szeretik vagy becsülik a Légiót, de hasznos eszköznek tartják az olyan feladatok elvégzésére, ahol nagy veszteségek várhatók. A legkeményebb időszaknak azt a 7 hónapot tartotta, amikor Franco meghalt (1975. november 20.), és a spanyolok eldöntötték, hogy átadják Nyugat-Szaharát Marokkónak és Mauritániának. Bár a spanyol lakosság és a közigazgatás tagjai 1975 végére elhagyták a területet, a Légió emberei még hét hónapig maradtak. Nem volt olyan állomáshelyük vagy kiküldött járőrük, amit ne támadtak volna meg, gyakran éppen azok a saharáviak, akik korábban a spanyolok által létrehozott nomád egységekben (Tropas Nomadas) szolgáltak, majd átálltak a Polisario Fronthoz. A magyar légionárius megérte, hogy a Szaharát elhagyó Légió fölöslegessé, sőt kényelmetlenné vált a spanyol kormánynak, majd azt is, hogy a korábban fegyelmezett alakulat hogy züllött le, tagjai hogy követtek el köztörvényes bűncselekményeket, majd pedig a Légió idegen katonáit hogy kényszerítették rá, hogy elhagyják a szervezetet. Ő maga 1984-ben szerelt le.⁷⁵⁴ Úgy tűnik, hogy még utána is szolgált néhány magyar a Légióban, akik valószínűleg az idegenek eltávolításának időszakában hagyhatták el a Légiót, mint például Szászvári Attila, aki 1977-ben szerelt fel,⁷⁵⁵ vagy a „Vágtázó” néven bloggoló, külföldre szakadt hazánkfia is.⁷⁵⁶

Az eddig bemutatott légionáriusok önállóan, saját indíttatásra léptek be a Légióba. Ám ezen felül volt egy éveken keresztül tartó folyamat, amely keretén belül Spanyolország és a magyar migráns katonákat, csendőröket tömörítő Magyar Harcosok Bajtársi Közössége szervezett keretek között, a lehető legnagyobb titoktartással volt horthysta tiszteket küldött egy év „csapatgyakorlatra” a Spanyol Idegenlégióba, hogy ott azok felfrissítsék megkopott katonai ismereteiket, valamint elsajátítsák az új harcászati eljárásokat. Mielőtt belemennék a program részleteibe, szeretném bemutatni a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségét.

Magyar Harcosok Bajtársi Közössége

A katonai alapon és főképp katonákból álló Honvéd Bajtársak Közösségét 1948 nyarán Klagenfurtban alapította meg Adonyi-Naredy Ferenc vezérkari őrnagy, ezt később Magyar Harcosok Bajtársi Közösségre nevezték át. Az MHBK hivatalos megalakulása azonban csak 1949. január 1-jével történt meg.⁷⁵⁷ A szervezet fő feladata az emigrációban kint lévő jelentős létszámú katonai állomány összefogása, ez túlélésük, későbbi boldogulásuk biztosítása volt.⁷⁵⁸ A szervezet 1955-ig Ausztriában működött Absam városában, majd Münchenbe költözött át. A szervezet első vezetője Zákó András vezérőrnagy volt,⁷⁵⁹ aki 1968-ban bekövetkezett haláláig töltötte be a posztját. A szervezet legnagyobb csoportjai

⁷⁵⁴ Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégio I., Nagypolitika.hu, 2016-02-22, <https://nagypolitika.hu/2016/02/22/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-i/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.) valamint Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégio II., Nagypolitika.hu, 2016-08-11, <https://nagypolitika.hu/2016/08/11/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-ii/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷⁵⁵ Szászvári Attila (Attila Szaszvari): 1949-ben született, a 3. ezredbe lépett be és ott szolgált leszereléséig.

⁷⁵⁶ Tőlünk keletre, Vágtázó 2015. márciusi bejegyzései, <http://www.balrad.com/2015/03/15/tolunk-keletre-2/> (letöltés ideje: 2017. 08. 06.)

⁷⁵⁷ Borbándi, Gy.: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, pp. 26-27.

⁷⁵⁸ ÁBTL 4.1. A-2127/16. számú „Az Alapanyag az Amerikai Egyesült Államok Kormányának célja a hontalan disszidensek katonai felhasználásával című könyvhöz” dokumentum a II. világháború utáni magyar katonai emigráció létszámát 46 500 főre becsülte. Ezek jelentős része csatlakozott az MHBK szervezeteihez.

⁷⁵⁹ Zákó András (Brassó, 1898. márc. 23. – München, 1968. márc. 13.): vezérőrnagy. 1916-ban avatták tisztté Bp.-en. Az I. világháborút 1916-tól 1918-ig a 24. brassói székely gyalogezredben, később a 38. rohamzászlóaljban harcolta végig. Több hadi kitüntetést kapott, tiszti ezüst vitézségi érmet is. A világháború után a vezérkar 2. osztályán a hírszerző alosztály vezetője. 1940-42-ben mint vezérkari ezredes a hadiakadémián a hadművelési vezérkari szolgálat tantárgy tanára volt. 1943 őszén a marosvásárhelyi 27. székely könnyű hadosztály parancsnoka lett, és 1944. márc. 21-én a hadosztállyal felvonult az oroszok ellen az ÉK-i Kárpátokban. 1944 októberében a vezérkar 2. hadosztályának vezetője vezérőrnagyi rangban. 1945. máj.-ban amerikai fogságba esett. Az Innsbruck melletti Absam helységben a menekülttábor őre. 1948. okt. 23-án Klagenfurtban megalapította a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségét (MHBK), amely szellemi és érzelmi közössége kívánt lenni valamennyi, a bolsevizmus ellen akár fegyverrel is harcolni kész magyarnak; célja Mo. felszabadítása és függetlenségének visszaállítása volt. ~ haláláig az MHBK fő szervező egyénisége volt. A szervezet 1952 végén már 23 államban működött (Absam, 1955-től München központtal); lapja, a Hadak Útján 1948-tól jelent meg (1948: Solban Hall, Ausztria, 1952: München, 1988: Toronto). – F. m. Őszi harcok 1944 (Bp., 1991). – Irod. Bíró, L.; Antal, Á.; Nemesdy, E.: A volt m. kir.-i brassói honvéd gyalogezred története (Székelyudvarhely, 1944); Farkas, Franz von Kisbarnak: Kämpfe im Tataren -Pass (Köln, 1954).

Ausztriában és Németországban működtek, de rövidesen szinte az összes nyugat-európai országban, sőt a kivándorlásuk beindulásával Észak és Dél-Amerikában is létrehoztak területi szervezeteket. Így a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének az 1950-es évek elejére 23 országban 31 csoportja működött több, mint tízezer taggal.⁷⁶⁰ A szervezet területi elv szerint főcsoportokra és csoportokra tagozódott. A tagság szinte teljes egészében a II. világháború után elmenekült horthysta tiszt-altiszt karból került ki, más fegyveres testületekből (csendőrség, rendőrség stb.) csak kevesen, illetve polgári személyek nem is csatlakoztak a szervezethez, ezért az MHBK magát kizárólagos katonai szervezetnek tekintette.⁷⁶¹ Az amerikaiak felhasználhatóknak tartották őket a szovjet és a magyar titkosszolgálatok ellen, illetve egyes hírszerzési információk szerint több olyan katonatiszt tartozott tagságához, akik korábban a Nyilaskeresztes Párt aktív tagjai voltak, ezért az amerikaiak beépített embereikkel folyamatosan igyekeztek ellenőrizni a szervezetet.⁷⁶²

A szervezet hivatalosan a migrációban élő volt katonákat segítette, azonban – főleg az első években – a kommunista magyar kormány elleni hírszerző tevékenységet folytattak. Az általuk szerzett információkat az amerikai, francia és más nyugat-európai kormányok számára értékesítették. A szervezet több tagja azonban a saját szakállára is tevékenykedett, illetve több titkosszolgálatnak is árulták az információikat. Egy idő után pedig már nem releváns, például menekültektől gyűjtött pletykákat vagy saját maguk által kreált információkat – többször valótlan tényeket is! – adtak el a nyugati hírszerző szervezeteknek. Ezért azok az MHBK által szolgáltatott anyagokat gyanakvással kezelték, és miután bebizonyosodott azok elégtelensége vagy éppen hamis volta, más információforrások után néztek. A fentiek miatt a CIA már 1951-ben megbízhatatlan szervezatként tartotta nyilván az MHBK-t,⁷⁶³ sőt, miután az előzőeket több forrás is kellőképpen igazolta, ezt az információt több más hírszerző szervezettel is megosztotta.⁷⁶⁴ Sok információt szereztek az MHBK Magyarországon illegálisan élő tagjai is, akiket még a nyilas időszakban a náci Werwolf mintájára létrehozott Kopjás mozgalom fogott össze. A kopjások létrehozásának ötlete 1942-ben született meg, de csak 1944-ben hozta létre Zákó András tábornok és Korponay Miklós vezérkari százados. A mozgalom feladata elsősorban az országba érkező szovjet csapatok elleni szabotázsakciók voltak, illetve minden eszközzel lassítaniuk kellett az orosz előrenyomulást. A kommunista állambiztonsági szervek információi szerint a háború végéig 39 akciót hajtottak végre, illetve 10 647 fő kapott a Kopjás-mozgalom központjaiban kiképzést. Ebből 259 tiszt, 618 tiszthelyettes és tisztos volt. A szervezet a háború után is folytatta a tevékenységét, majd 1949-ben teljesen beolvadt a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségébe. Zákó azt állította a nyugatiaknak, hogy a Kopjás-mozgalom egy hatékonyan működő ellenállási szervezet, de a tények mást bizonyítottak. Az állambiztonsági szervek 558 kopjást lepleztek le, de csak 287 főt ítéltek el, ami megkérdőjelezi a szervezet tényleges hatékonyságát. A szervezet arra azonban alkalmas volt, hogy lekösse a magyar és a szovjet hírszerzés embereit, így az amerikai és más társszervezetek könnyebben tudtak tevékenykedni.⁷⁶⁵ A magyar hírszerzés és a katonai titkosszolgálat is kiemelt figyelmet fordított a Magyar Harcosok Baj-

Kenyeres, Á.: Magyar életrajzi lexikon IV: 1978–1991 (A–Z). Budapest: Akadémiai. 1994, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC17155/17186.htm> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶⁰ Baráth, M.: Támogatni vagy bomlasztani? Adalékok a magyar hivatalos szervek emigrációs politikájának változásához, Betekintő 2011/3, http://www.betekinto.hu/sites/default/files/2011_3_barath.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶¹ Borbándi, Gy.: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, p. 26.

⁷⁶² Collegial Society of Hungarian veterans, aka. Comradship of the Hungarian warriors, 11/3/50, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/MAGYAR,%20HARCOSOK,%20BAJTARSI,%20KOZOSSEGE%20%20%20VOL.%201_0003.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), valamint BRIEF about the Comradship of Hungarian Veterans, DCE 1858, 17 April 1951, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/MAGYAR%2C%20HARCOSOK%2C%20BAJTARSI%2C%20KOZOSSEGE%20%20%20VOL.%201_0014.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶³ WASH 01854, 28 July 1951, CIA, <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0020> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), valamint WASH 01864, 29 July 1951, CIA, <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0021> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶⁴ Erről bővebben: Central Intelligence Agency: Paper Mills and Fabrication, February 1952, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/PAPER%20MILLS%20AND%20FABRICATION_0001.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶⁵ Ungváry, K.: Az MHBK szürke eminenciása: Zákó András és az ellene folytatott állambiztonsági eljárások, in: Gebei Sándor, ifj. Bertényi Iván, Rainer M. János: „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni” Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére, pp. 483 - 498, http://tortenelem.uni-eger.hu/public/uploads/romsics60_5542287542c20.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), Zsitnyányi, I.: Egy „titkos háború” természete - A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége tagjaival szemben lefolytatott internálási és büntetőeljárás gyakorlat 1948 – 1950, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00022/pdf/hk4.pdf> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.),

társi Közössége tevékenységére, és különböző ellenakciókkal – vezetőik elrablása, elfogott ügynökeik kivégzése, internálása, kettős ügynökök beépítése a szervezetbe stb. – igyekeztek a hatékonyságukat csökkenteni. Az akkori magyar (kommunista) titkosszolgálatok több, mint 800 ügynököt telepítettek a nyugati országokba – az USA-ba is – akiknek a feladata a magyar emigráció „szétbomlasztása” volt. Csak a katonai hírszerzés (Katonapolitikai Csoportfőnökség) egyes információk szerint 123 emberét építette be az emigráns szervezetekbe.⁷⁶⁶ Az Államvédelmi Hatóság nagyon sok MHBK tagot is rávett az együttműködésre, akik a szervezetről és a társaikról rendszeresen jelentettek is a kommunista titkosszolgálatnak. Ilyen volt például Kozma Ferenc, aki az MHBK brüsszeli szervezetének volt a fő-csoportvezetője, és akit az ÁVH 1949-ben „Péter” fedőnéven szervezett be.⁷⁶⁷ Az MHBK tevékenységével olyan bizalmatlanságot keltett a korábbi rendszerből maradt katonatisztekkel szemben, hogy a pártvezetés a legnagyobb részüket eltávolította a hadseregből,⁷⁶⁸ így az jelentősen meggyengült, mivel a jól képzett főtiszteket, tiszteket politikailag ugyan megbízható, de katonai szempontból képzetlen káderekkel tudták csak pótolni. A szervezet havonta saját újságot adott ki a „Hadak Útján” címmel,⁷⁶⁹ valamint több olyan kiadványt, amely a szovjet hadifogságban lévő magyar katonák sorsát taglalja (Fehér Könyv),⁷⁷⁰ vagy a magyarországi deportálásokat (Fekete Könyv), illetve más, a magyar kommunista kormányzat számára kellemetlen témákat publikált.⁷⁷¹

Az 1950-es évek közepére az esetleges „rendszer váltás” lehetősége elhalványult, amit egy 1956 májusában kelt ügynöki jelentés is bizonyít; ez Marosy titkáratól kapott bizalmas közlésre hivatkozva jelezte, hogy a horthysta emigráció katonai vezetői már nem reménykednek abban, hogy a kommunisták által „megszállt” országot felszabadíthatnák és visszaállíthatnák a korábbi, jobboldali rendszert. Az ügynök így fogalmazott a jelentésében: „Hozzátette C., hogy mikor ő szolgált, nem ez volt a cél, hanem arra készültek, hogy háború esetén a néphadseregből átálló egységek és tömegek kerete gyanánt álljon rendelkezésre megfelelő mennyiségű megbízható, kiképzett tiszt. A múlt ősszel írta azonban a főnök (Zákó) Szántaynak és Szántay beszélt erről C.-nek, hogy a főnök úgy véli, ez már túlhaladott álláspont. Ma már a főnök szerint a néphadsereg „úgy meg van gyúrva”, hogy egységek vagy tömegek átállításáról nem lehet szó, háború esetén erős ellenállással kell számolni a néphadsereg részéről. Ugyanebben a levélben (múlt ősszel) beszélt a főnök egy szimbolikus egység esetleges felállításáról.”⁷⁷²

Ez bebizonyosodott az 1956-os forradalom kirobbanásakor, amikor sem a magyar felkelők, sem pedig az amerikaiak nem támogatták a szervezet tagjainak nyilvános részvételét az októberi eseményekben.⁷⁷³ A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége elsősorban pénzt gyűjtött a forradalom számára, de több tiszt és altiszt is Magyarországra érkezett, ahol többféle módon is részt vettek az eseményekben, még ha azt érdemben nem is tudták befolyásolni.

⁷⁶⁶ Zsitnyányi, I.: Egy „titkos háború” természete - A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége tagjaival szemben lefolytatott internálási és büntetőeljárás gyakorlat 1948 – 1950, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00022/pdf/hk4.pdf> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), valamint Nyári, G.: Kémek harca, a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége és a magyar állambiztonság, Napi történelmi forrás, 2017. 07.12, <http://ntf.hu/index.php/2017/07/12/kemek-harca-a-magyar-harcosok-bajtarsi-kozossege-es-a-magyar-allambiztonsag/> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶⁷ Ferenc Kozma operation, EAVV-1663, 3. Augustus, 1953, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20VOL.1_0026.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.). Kozmát azonban a belga hírszerzés már 1948-ban beszervezte, és kettős ügynökként alkalmazták. Az általa adott információkat az amerikai hírszerzés vezetőivel is megosztották. https://archive.org/stream/KozmaFerenc/KOZMA%2C%20FERENC%20%20VOL.1_0007#page/n0/mode/2up (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), valamint https://archive.org/stream/KozmaFerenc/KOZMA%2C%20FERENC%20%20VOL.1_0008#page/n0/mode/1up (letöltés ideje: 2017. 08. 20.) Kozma tevékenységéről bővebben: <https://archive.org/details/KozmaFerenc>

⁷⁶⁸ Pihurik, J.: A „horthysta katonatiszt” mint potenciális kém a Rákosi-korszakban, Betekintő, 2004/4. szám, http://www.betekinto.hu/en/2014_4_pihurik (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁶⁹ Borbándi, Gy.: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, pp. 28, 38, 113

⁷⁷⁰ A teljes Fehérkönyv elérhető a CIA könyvtárában az alábbi linken: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/MAGYAR%2C%20HARCOSOK%2C%20BAJTARSI%2C%20KOZOSSEGE%20%20VOL.%201_0014.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁷¹ Borbándi, Gy.: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, pp. 110-113,

⁷⁷² Operation VENUS, Ref: OBBA-5355, 11 May 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20VOL.%20_0030.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁷³ Nyári, G.: Kémek harca, a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége és a magyar állambiztonság, Napi történelmi forrás, 2017. 07.12, <http://ntf.hu/index.php/2017/07/12/kemek-harca-a-magyar-harcosok-bajtarsi-kozossege-es-a-magyar-allambiztonsag/> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), valamint Anderle, Á.: 1956 és a spanyol katonai beavatkozás kérdése, In: Magyarország és a hispan világ, MTA-SZTE Hispanisztikai Kutatócsoport, Kutatási közlemények II., Hispania, 2000, p. 60.

Az 1956-os események után a szervezet egyre inkább marginalizálódott. Már korábban elveszítette az amerikai és a francia titkosszolgálatok támogatását, majd a hidegháború enyhülése, a különböző belső konfliktusok, illetve Zákó András halála miatt egyre inkább elveszítve katonás voltát „civilisedni” kezdett, felhagyott a hírszerzési tevékenységgel és végül egy lett a sok migráns szervezet közül.⁷⁷⁴

Az MHBK és a Spanyol Idegenlégió

Az MHBK egyik, nyíltan deklarált célkitűzése volt, hogy egy III. világháború keretében elüldöz-hessék az őket emigrációba kényszerítő kommunista rezsimeket és „visszafoglalhassák” az országot. A nyugati szövetségesek azonban – bár biztatták az emigránsokat és különböző terveket dolgoztattak ki velük⁷⁷⁵ - érthető okokból vonakodtak a korábban ellenük harcolókat felfegyverezni. A II. világháború után elszigetelődött Spanyolország vezetőit ellenben komolyan foglalkoztatta egy, a Szovjetunió és csatlós államai ellen megvívandó háború. Úgy gondolták, hogy a hozzájuk menekült magyar, cseh, szlovák, ukrán, román, horvát és más nemzetiségű menekültekből a Spanyol Idegenlégióval együttműködve nemzetközi dandárokat hoznának létre, amelyek részt vehetnének a kommunisták elleni harcban és az országaik felszabadításában.

Az MHBK már a megalakulása kezdetén is jó kapcsolatot ápolt a spanyol hatóságokkal a korábbi katonai attasénak, Szántay Jenő vezérkari ezredesnek köszönhetően,⁷⁷⁶ aki 1950-től az MHBK spanyolországi szervezetének a vezetője volt.⁷⁷⁷ Egyes információk szerint Zákó vezérőrnagy már ez évben tárgyalásokat folytatott a spanyol katonai és titkosszolgálati vezetőkkel, hogy magyar katonatisztek továbbképzési lehetőségeket, esetleg tartós alkalmazást nyerhessenek a spanyol haderő egységeiben.⁷⁷⁸ A CIA egyik jelentése szerint néhány magyar katonatiszt már 1950-ben szolgálatot is vállalhatott a Spanyol Idegenlégióban.⁷⁷⁹ Más források szerint a kiképzés csak 1953-ban kezdődött meg, és alig két éven keresztül folytatódott.⁷⁸⁰ Ennek azonban több más dokumentum és visszaemlékezés is ellentmond.

⁷⁷⁴ Ungváry, K.: Az MHBK szürke eminenciása: Zákó András és az ellene folytatott állambiztonsági eljárások, in: Gebei Sándor, ifj. Bertényi Iván, Rainer M. János: „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni” Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére, pp. 483 - 498, http://tortenelem.uni-eger.hu/public/uploads/romsics60_5542287542c20.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.), Borbándi, Gy.: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, p. 264.

⁷⁷⁵ Az egyik ilyen tervezetet Koszorús Ferenc volt vezérkari ezredes dolgozta ki, akit erre az USA kormányzata kért fel, de az általa tervezett magyar katonai szervezet végül nem került felállításra. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOSZORUS%2C%20FERENC_0015.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.) Az USA szintén számolt egy a menekültekből álló Magyar Légión felállításával is, de végül az sem került felállításra. Hungarian Legion, 6 february 1951, 21-CSAVA, CIA, <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0006> (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁷⁶ Szántay, aki 1941 vagy 1942-ben érkezett Spanyolországba mint katonai attasé, a CIA szerint az ABWEHR embere, és keményen németpárti volt. Egy 9 fős szervezetet irányított fedésben, a németeknek alárendelve. A németbarát spanyol katonai és titkosszolgálati vezetőkkel nagyon jó személyes viszonyt épített ki, ezért bár a háború végén a spanyolok hivatalosan internálták, de voltaképpen szabadon mozoghatott. 1947-ben tökéletesen bírta a spanyol védelmi miniszter, Fidel Davila tábornok támogatását, aki Szántayt keresztül akart kelet-európai kommunistaellenes erőkkkel együttműködni. Még az is felmerült, hogy egy magyar ellenkormányt hoznának létre Madridban, de Franco a támogatás feltételül szabta, hogy lássák milyen támogatottsággal bírnak a magyar emigránsok. Mivel az emigráció igen megosztott volt, a spanyolok nem támogatták az ellenkormány létrehozását. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0032.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁷⁷ The Hungarian emigration in 1950, June 1, 1950. CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/ZAKO%2C%20ANDREAS_0160.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 20.)

⁷⁷⁸ A tárgyalások tényét a CIA is megerősítette, amely Zákót mint náci háborús bűnöst megfigyelt. <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0153> (letöltés ideje: 2017. 08. 22.), valamint 1 June 1950, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/ZAKO%2C%20ANDREAS_0156.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁷⁹ Operation VENUS, Ref: OBBA-5355, 11 May 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0030.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁸⁰ Ezt az állítást Radnóczy Antal fogalmazta meg egy visszaemlékezésében, az alábbiak szerint: „*Kapcsolatban álltunk a Madridban még aktívan és igen eredményesen működő m. kir. követséggel, amelyet Franco hazánk szovjet megszállását követően is fenntartott. Katonai attasénk, Szántay Jenő vezérkari ezredes elintézte, hogy magyar tiszteket képezzenek tovább a spanyol idegenlégióban. Az első csoportot 1953 márciusában osztották be egyéves szolgálatra, 1954-ben követte őket a második csoport.*” Radnóczy, A.: A magyar katonai emigráció története, (1945-1990), p. 10. <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00006/pdf/radnocy.pdf> (letöltés ideje: 2017. 08. 22.) Hasonló információt közöl Jávor Béla is egy írásában, de az információt ő is Radnóczytól vette. Jávor, M. (Budapest): Hogyan tovább, elüldözött magyarok? Azonosságok és különbségek a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége és a Magyar Szabadság Mozgalom politikája között, ACTA HISTORICA HUNGARICA TU-

A kiképzési program keretében a korábbi Horthy hadseregben szolgált tisztek egyéves „vendégtiszti csereszolgálatra” kaphattak lehetőséget a Légióban. A tisztek beosztását Szántay szervezte, a követséggel egyik magyar tiszt sem tarthatott kapcsolatot, nehogy a magyar hírszerzés figyelmét felkeltsék. Az MHBK azt sem támogatta, hogy a különböző alakulatoknál szolgáló magyar tisztek összejárjanak, azt csak az azonos alakulatnál szolgálóknak engedték. Bár általában egy év szolgálatot vállaltak, a hosszabbításra is volt lehetőség. Arra külön odafigyeltek, hogy a tisztek a saját végzettségüknek, fegyvernemüknek megfelelő alakulathoz kerüljenek, hogy az ismereteiket felfrissíthessék, korszerűsíthessék. Úgy tűnik, hogy nem csak a Spanyolországban élő katonák szolgálhattak a spanyol egységekben, de a katonai emigráció más országokban élő tagjai is. A tisztek szolgálatuk alatt a spanyol tisztekkel megegyező fizetést kaptak, amihez természetbeni juttatásokat (lakás, étkezés) is biztosított a spanyol kormányzat, de sokan ezt kevesellték.

1953-ban több tisztről tudunk, akik részt vettek a programban. Az egyikük Irányi Pál főhadnagy volt, aki 1953 márciusától 1954 áprilisáig szolgált Ceutában a marokkói hadtestben (Spanyol Idegenlégió). Vele együtt szolgáltak vitéz Virányi Ferdinánd (Nándor) főhadnagy, vitéz Iványi János és Czilchert Aurél tüzér főhadnagy is.⁷⁸¹

1955-re a spanyolok már nem számoltak azzal a lehetőséggel, hogy felállíthatják a nemzetközi egységeket, ennek ellenére folytatták a „vendégtiszti programot”, sőt egy „szimbolikus” magyar egység felállítására is ígéretet tettek. 1956-ban tudomásunk van róla, hogy Bethlen Gábor hadnagy Ceutában, egy Makray nevű utász hadnagy és egy Bényei vagy Bénei tüzér hadnagy pedig Barcelonában.⁷⁸²

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésekor a spanyol vezetés javaslatot tett egy, az ENSZ égisze alatt megvalósuló katonai beavatkozásra Magyarországon, de ez végül a nagyhatalmak egyet nem értése és a szuezi válság miatt nem valósulhatott meg.⁷⁸³ Ennek ellenére a spanyolok a magyar katonai emigrációval fenntartották a korábbi szívélyes, jó kapcsolatot, s bár nagyobb titoktartásban, de továbbra is fogadtak magyar tiszteket a Légió alakulataiban. 1957. március 23-án az akkori magyar követ az egyik levelében így ír az egyik önkéntesről:

„A spanyol hadsereg vendégeként a spanyol légió II. ezredében (Dar-Riffien, Marokkó) régi m. kir. honvédségbeli rangjával egy évig tartó csapattiszti szolgálatot teljesít szeődemeteri Dömötör Kálmán volt kir. repülőhadnagy.”⁷⁸⁴

A levélben említett hadnagy a háború után bölcsészhallgató volt Budapesten, de a kommunista hatalomátvétel után már Németországban élt menekültként, ahol az amerikai titkosszolgálat beszervezte.⁷⁸⁵ Ezek után csatlakozott az MHBK szervezetéhez, és 1957-ben egy évet eltöltött a Légióban, de politikailag is aktívan tevékenykedett. Az 1956-os események után például levelet írt az USA-ban menekültként élő Király Bélának, és kérte, hogy az Amerikában működő forradalmi tanács ne tegyen a spanyolokat elítélő kijelentéseket. Erre a levélre Király válaszolt, és arra kérte a hadnagyot, hogy készítsen számára egy jelentést, amely a Spanyolországba érkezett magyar menekültek helyzetével foglalkozik. Ezt a jelentést a hadnagy később meg is küldte neki.⁷⁸⁶

RICIENSIA XXVIII. évfolyam 1. szám, A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 66. sz. kiadványa, p. 59. http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.) Ezt az állítást részben osztja Nyári Gábor, aki szintén 1953-ra teszi a kiképzési program kezdetét, de jelzi, hogy 1955-ben Zákó újabb tárgyalásokat kezdett a spanyolokkal a további együttműködésről. Nyári, G.: „45-ösök” A német és osztrák területeken élő magyar emigráció története 1945–1956, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely, http://real-phd.mtak.hu/488/19/nyari_gabor_disszertacio.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁸¹ A 2. ezred parancsnoka szerint Czilchert a legfelkészültebb magyar tiszt volt, aki a tüzérségi kérdésekben kiemelkedő tudással bírt. Iványi rendkívül jó felkészültségű, lelkiismeretes és motivált tiszt volt, míg Virányiról azt emelik ki, hogy jól felkészült, precíz tiszt volt.

⁷⁸² Operation VENUS, Ref: OBBA-5355, 11 May 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZ-MA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%202_0030.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁸³ Anderle, Á.: 1956 és a spanyol katonai beavatkozás kérdése, In: Magyarország és a hispán világ, MTA-SZTE Hispanisztikai Kutatócsoport, Kutatási közlemények II., Hispania, 2000, pp. 55-62.

⁷⁸⁴ Marosy Ferenc levele, 1957. március 23 8-1957. Anderle, Á.: Marosy-iratok, Magyar királyi követség Madridban 1948-1957, Hispania, Szeged 2002, pp.140-141

⁷⁸⁵ Dömötörről egy kettős ügynök, Berkesy Tibor így írt: „Jó fejű, de nem praktikus érzésű ember. Csak alkalmi megbízásokat kap, két hónapig ő volt a szobaparancsnok (a német menekülttáborban) a Caritasban. A CIC-től alkalmi megbízásokat kap.” 1949-ben Dömötört az MHBK és az amerikai hírszerzés egy Lontay Róbert nevű ügynökkel együtt Magyarországra akarta küldeni, azonban betegsége miatt csak a társa indult el, akit azonban az Államvédelmi Hatóság lebuktatott. ÁBTL K-637/T-15

⁷⁸⁶ Dömötör Kálmán az egyéves szolgálatának lejártá után nem maradt a spanyoloknál, hanem átjelentkezett a Francia Idegenlégióba. Harcolt Vietnámban, majd miután megkapta a francia állampolgárságot Franciaországban maradt, ahol az

Bár a programot az MHBK igyekezett titokba tartani, a szervezetbe a magyar titkosszolgálat több ügynököt is sikeresen beszervezett, akik a képzésben részt vett személyektől igyekeztek minden információt megszerezni. Az egyik kettős ügynök - a már korábban említett „Péter” -, aki nem csak az ÁVH-nak, de a CIA-nak is jelentett, 1956-ban Czilchert Aurél tüzér főhadnagyot faggatta ki a kiképzéséről, majd az elhangzottakat jelentette a tartótisztjeinek. A beszélgetésről így tudósított az ügynök: „C.1953. III-tól 1954.IV-ig szolgált a spanyol hadseregben a Marokko-i hadtestben (un: spanyol légiónál). Ennél az egységnél pontosan 10 hónapot töltött, és két hónapig vándorolt különböző tü. ezredeknél, hogy megismerje a spanyol tüzérség többi válfajait is (Marokkóban csak kísérő tüzérség van). A Marokko-i hadtestnél vele együtt szolgált Waldbott, Irányi, Walter-Virányi főhadnagyok is. C. véleménye szerint a kiképzési fok jó, de Az anyag elavult. Azóta azonban amint hallotta, érkeznek az új fegyverek Amerikából. Mikor ő szolgált, amerikai tisztet vagy oktatót nem látott, az új anyaggal azonban oktatók is jönnek. C. és társai mint vendég tisztek szolgáltak, amint mondja, régi szokás a spanyol hadseregben a tiszt csere idegen országokkal. C. nem tudja, hogy a többi hadtestnél hány magyar szolgál, de nem hiszi, hogy egyszerre négyenél több legyen egy hadtestnél... Magyarok egymással csak a hadtesten belül találkoznak. A vezénylest a főnök közvetlenül Szántayn keresztül intézi, a szolgálatot teljesítőknél szolgálatuk alatt a követséggel a kapcsolatot felvenni nem szabad... C. nem kapott ejtőernyős kiképzést. D. kérdésére azt felelte, hogy azt legfeljebb az eredeti ejtőernyősök kapnak mindenki saját fegyvernéhez és saját rendfokozatába kerül vissza. Az egy éves szolgálat befejeztével mindenki visszatér oda, ahonnan jött, de nem volt neki nehéz megragadni Spanyolországban. Mind a négyen fontolgatták, hogy ott maradjanak, azonban csak ő maradt vissza egyedül. Úgy tudja azonban, hogy abból a sorványból amelyik 1955-ben szerelt le, többen „elsüllyedtek” nem tudja, hová lettek, de nem tértek vissza eredeti országaikba...C. egyébként igen szeret háborús élményeiről beszélni (7. és lovas ho.) Egyébként feltalálónak tartja magát. Találmányai különböző löeljárás módosításokból állanak, a Ternegg féle löeljárást akarja megjavítani és a spanyol hadsereggel elfogadtatni, ehhez dolgozott ki sok apróságot, amik igen naiv benyomást tesznek. Ő reméli, hogy a jövő esztendőben egyes „találmányai” a spanyoloknál csapatpróbára kerülnek... A spanyol löveganyag C. szolgálata idejében (1953-54.) igen vegyes volt, nagyrészt francia Schneider lövegekből, német, un. Göring 10.5-5a tarackokból és egy orosz mintájú a polgárháború alatt a köztársasági oldalon gyártott lövegfajtából.”⁷⁸⁷

Az ÁVH már korábban is kapott információkat arról, hogy az MHBK kiképzéseket folytat Spanyolországban, ezért több alkalommal is utasította az ügynökeit, hogy minél több információt szerezzenek meg ezzel kapcsolatosan.⁷⁸⁸ Többször tiltakoztak a spanyoloknál, hogy azok részt vesznek a kormányzat megdöntésére irányuló tevékenységben, illetve emigráns magyarok számára adnak fegyveres kiképzést, sőt azokat a spanyol haderőben alkalmazták is. Azonban a spanyolok hivatalosan tagadták, hogy emigráns magyarokat vagy más nemzetiségű emigráns katonai egységeket képeztek volna ki, vagy terveznék ilyen egységek beolvasztását a spanyol haderőbe.⁷⁸⁹ Való igaz, hogy 1955-ben is felmerült különböző magyar egységek létrehozatalának terve, de ezek sem valósultak meg. Az ÁVH egy jelentése szerint ekkora Spanyolországban már 5-600 tisztet és altisztet képeztek ki, de erre semmilyen más bizonyíték nincs.⁷⁹⁰ Az ÁVH egyik tisztje, Füredi Gábor az általa futtatott ügynököt egy fedő

MHBK főtítkára lett, illetve a Magyar Légiosok Bajtársi Körének elnökeként tevékenykedett 1990-ig, amikor elhalálozott. Interjú Sujánszky Jenővel, a párizsi magyarok október 23-i „diadalívi” megemlékezéseinek szervezőjével, http://www.nagyimretarsasag.hu/images/kiadvanyok/oroksegunk_2013.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.), valamint Nóvé, B.: „PATRIA NOSTRA” ‘56-os menekült kamaszok a Francia Idegenlégióban, Eszterházy Károly Főiskola, Történelemtudományi Doktori Iskola, Eger, 2016, p. 98. <http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/17/> (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁸⁷ Operation VENUS, Ref: OBBA-5355, 11 May 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0030.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁸⁸ Operation Venus, OBBA-4701, 27 January 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0024.pdf valamint Operation Venus, OBBA 3554, 8 June 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0032.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁸⁹ Operation Venus, OBBA-3554, 8 June 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0032.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁹⁰ Ezt az állítást az az ügynök is kételkedve fogadta, akivel az ÁVH-s kapcsolattartója (Füredi Gábor) megosztotta. Az is elképzelhető, hogy a titkosszolgálat a kommunista vezetéstől az általuk szerzett információk felnagyításával próbált több támogatást szerezni, illetve a helyzetüket erősíteni. Operation Venus, OBBA 3598, CIA, 7. June 1955, „Delivery of „Peter” documents to General ZAKO” https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0001.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

sztorival – a gyára küldte ki, gépfejlesztési célból – küldte ki Spanyolországba, és elsődleges feladata az volt, hogy Marosytól és Szántaytól minél több információt szerezzen meg a spanyolországi oktató-táborokról, amelyekben a spanyolok nem csak magyarokat, de más nemzetiségűeket is kiképeznek.⁷⁹¹ Az ügynök ezekről a táborokról nem tudott meg semmit, mert Marosy a katonai programokba nem volt beavatva, az azokért felelős Szántay pedig haldoklott. Egyedüli információkat Marosy titkárától, Czilchert Auréltól⁷⁹² – aki a Légiónban szolgált le egy évet - tudott szerezni, de ez az ÁVH számára nem jelentett elegendő információt.⁷⁹³

A spanyolok ennek ellenére nem vetették el egy, a kommunista országokból elmenekült migránsokból álló nemzetközi haderő létrehozását, amelyet a szovjetek ellen vetettek volna be. A tervet, amely „*Lo que debe hacerse en este momento*” néven⁷⁹⁴ található meg a madridi külügyi levéltárban, valószínűleg Zákó tábornok készítette el a spanyolok felkérésére. A terv egy közép-kelet európai katonai parancsnokság felállítását javasolta, amely egy lengyel-balti és egy dél-keleti központtal 5000-5000 fős magyar, szlovák, cseh, szudétanémet, román, horvát és bolgár egységekből állt volna. A tervezet szerint egy cseh felkelés kirombolásával kezdték volna meg a szovjetek elleni felszabadító küzdelmet. Az egységeket spanyol támogatással, de az amerikaiak anyagi segítségével hozták volna létre, és a művelet anyagi fedezetét is az USA kormányzatától remélte a terv készítője. A hároméves felkészüléssel kalkuláló terv akár a korlátozott atomháborút is elképzelhetőnek tartotta. A terven kézírással az szerepelt, hogy a spanyol vezérkar támogatja azt, amennyiben az amerikaiak is támogatják, de csak Zákó vezetésével. Egy másik titkos anyag pedig a Spanyolországba érkező magyar menekültek szigorúbb szűrésére és kiválasztására, valamint a kommunista államok elleni műveletekre egy titkos – a kormány által kezelt – pénzalap létrehozására tett javaslatot.⁷⁹⁵ 1957-ben azonban a spanyol politikai és katonai vezetés már nem látta reálisnak ezeket a célkitűzéseket, illetve Spanyolország és Magyarország között az 1950-es évek végén egy lassú közeledés kezdődött, majd a két ország 1958. február 7-én árucseforgalmi megállapodást kötött egymással.⁷⁹⁶ A javuló kapcsolatokat a spanyol vezetés nem kívánta veszélyeztetni, ezért 1958-tól a vendégtiszti programokat megszüntették.

⁷⁹¹ Operation Venus, OBBA-4701, 27 January 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%202_0024.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁹² Czilcher Aurél a Magyar Királyi nagykövetség felszámolása után 1971 júliusában dr. Bikkál Dénesen, a spanyol társalombiztosítási intézet nemzetközi osztályának munkatársán keresztül felvette a kapcsolatot Nagy Lajos konzullal, akivel többször is egyeztetett különböző kérdésekben, illetve tájékozódott a hazai helyzetről. Valószínűsíthető, hogy részt vett valamilyen formában annak a listának az összeállításában is, amely a Spanyolországban élő emigráns magyarokról készült. MNL OL XIX-J-1-j 1971/Spanyolország/002724

⁷⁹³ Operation VENUS, Ref: OBBA-5355, 11 May 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%202_0030.pdf (letöltés ideje: 2017. 08. 22.)

⁷⁹⁴ „Amit e pillanatban tennünk kell”

⁷⁹⁵ Anderle, Á.: 1956 és a spanyol katonai beavatkozás kérdése, In: Magyarország és a hispán világ, MTA-SZTE Hispanisztikai Kutatócsoport, Kutatási közlemények II., Hispania, 2000, pp. 60-61.

⁷⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/4/h.

A nyugat-szaharai kérdés a magyar levéltári források tükrében 1996-ig

A konfliktus kirobbanása előtti időszak

Az Osztrák-Magyar Monarchia, majd 1919-től a független Magyar Királyság jó kapcsolatokat ápolt Spanyolországgal, azonban a polgárháború során a magyar vezetés a jogszerű spanyol köztársasági kormányzat ellen fellázadó, majd a hatalmat ténylegesen megszerző Franco rezsimit ismerte el. A II. világháború utáni Magyarország ismét a száműzetésben lévő és Párizsban tartózkodó köztársasági kormányt fogadta el törvényes kormányzatnak, ezért a párizsi magyar nagykövetség tartotta velük a kapcsolatot, illetve igyekezett a spanyol eseményekről tájékoztatni a magyar vezetést. Például 1947. január 29-én a párizsi nagykövet jelentette, hogy Franco az Egyesült Nemzetek 1947-ben tartott közgyűlésén az arab államoktól azt kérte, hogy tartózkodjanak a spanyol kérdés szavazásánál, cserébe az egyiptomi külügyminiszteren keresztül azt a javaslatot tette, hogy Spanyol-Marokkóban elősegíti az arab függetlenségi törekvéseket. Javaslatára szerint Marokkó akkori szultánjával szemben - aki uralkodója volt mind a francia, mind a spanyol megszállás alatt lévő marokkói területeknek - Spanyol-Marokkóban Abdul Illah iraki régenst segíti hatalomba. Bár a terv nem valósult meg, az arab államok a döntő szavazásnál semleges álláspontot tanúsítottak.⁷⁹⁷ Ugyancsak a párizsi nagykövetség jelentette, hogy Spanyolország 1961 szeptemberében átadta Spanyol-Marokkó területét a marokkói uralkodónak, de Franco minden áron meg akarta tartani a Szahara peremterületét - mai Nyugat-Szahara -, miután ez nemcsak gazdaságilag és nyersanyag szempontjából volt fontos Spanyolország számára, hanem azért is, mert az a Kanári-szigetek stratégiai hátszágát képezte.⁷⁹⁸

Közben a kommunista vezetés kapcsolata az 1960-as évek elejére a köztársasági kormánnyal megromlott, így együttműködésük inkább csak szóban valósult meg.⁷⁹⁹ Ennek ellenére a „de facto” spanyol kormányzatot továbbra sem ismerték el, ezért nagykövet nem is képviselte Magyarországot az ibériai államban, a két kormányzat között pedig csak a legszükségesebb együttműködés valósult meg. Hogy mennyire nem foglalkozott a magyar vezetés Spanyolországgal, azt jól mutatja, hogy 1960-ban a Külügyminisztérium egy országismertetőt készített az országról, de azt csak nyílt forrásból - például szovjet vagy az emigráns spanyol kommunista források kritika nélküli felhasználásával - elérhető anyagokból készítették, mivel nem volt olyan szakemberük, aki első kézből származó tényleges tapasztalatokkal rendelkezett volna az országgal kapcsolatban. Ezt egy 1961. április 27-én kelt jelentés is bizonyítja, amely így fogalmazott: „E két országgal - Spanyolország és Portugália - diplomáciai kapcsolatunk nincs, a velük kapcsolatos bel- és külpolitikai események tekintetében csaknem kizárólag a sajtóra vagyunk utalva, ugyanis egyes követségeink csak szórványosan terjesztenek fel spanyol és portugál vonatkozású jelentéseket.”⁸⁰⁰ Ez azonban 1963-ra valamelyest megváltozott, amikor a párizsi magyar nagykövetségnek már volt spanyolul tudó munkatársa, valamint pénzügyi keretet kapott spanyol sajtótermékek beszerzésére, így egyre hitelesebb jelentéseket küldhettek a külügyi vezetésnek.⁸⁰¹ Ezekben elvéve a Spanyol-Szaharát - a mai Nyugat-Szahara - is megemlítették. Persze nemcsak ők, hanem más külképviseletek is igyekeztek tájékozódni a spanyolországi helyzetről. 1967. március 11-én a nagykövet tájékoztatta a magyar külügyi vezetést Spanyolország és a szocialista országok kapcsolatáról. Nemcsak a spanyol-magyar diplomáciai közeledésről, a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztéséről jelentett, hanem foglalkozott a „Spanyol-Szahara” kérdésével is. Szovjet forrásra hivatkozva elmondta, hogy Spanyolország az afrikai gyarmataival kapcsolatos politikájában igen ügyesen lavírozott. Felhasználta azokat az ellentéteket, amelyek Spanyol-Szahara kérdésében Marokkó és Mauritánia -és bizonyos helyzetekben- Algéria között alakultak ki. A szovjetek szerint Marokkó sokkal jobban tartott attól, hogy a terület Mauritániához kerül, mint attól, hogy spanyol gyarmat marad, ezért inkább a spanyolokat támogatta, és ellenezte a területtel kapcsolatos mauritániai

⁷⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/5/ca.

⁷⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/15/b.

⁷⁹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/4/bc.

⁸⁰⁰ Az országismertetőben a spanyol a gyarmatok között szerepelt Spanyol Szahara is, amely akkor 44 600 fős lakossággal rendelkezett MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/5/a.

⁸⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/11/a.

igényeket. A nagykövet szerint 1965-ig Spanyolország hajlandó lett volna Ifnit és a Spanyol-Szaharát - Ceuta és Mellila kivételével - átengedni a marokkóiaknak, azok azonban az összes spanyol gyarmatot követelték. Miután a spanyolok 1965-ben jelentős foszfátlelőhelyeket fedeztek fel Nyugat-Szaharában, amelyeknek a feltárására kitűnő amerikai ajánlatokat kaptak, visszaléptek korábbi ígéretüktől, és többé nem voltak hajlandók Spanyol-Szahara átengedéséről tárgyalni Marokkóval.

Az 1960-as évek végére a magyar vezetés realizálta, hogy kénytelen lesz a Franco kormányzattal együttműködni, ezért a két ország között titkos egyeztetések kezdődtek.⁸⁰² A megegyezést azonban hátráltatta, hogy Madridban működött, zavartalanul tevékenykedett a Magyar Népköztársaság által el nem ismert „Magyar Királyi Nagykövetség”. A magyar vezetés csak úgy volt hajlandó bármilyen megállapodást aláírni, ha ezt spanyolok felszámolják. A válasz rövidesen megérkezett, és így szólt: „*Nem hisszük, hogy a magyar királyi követség bezárása problémát jelentene.*”^{803,804} Ez után, 1969 végén a két ország megállapodott, hogy kölcsönösen kereskedelmi és konzuli képviselőket nyitnak egymás fővárosaiban, ami 1970 őszén - Vass Miklós főkonzul vezetésével – meg is történt, illetve 1970. november 18-án aláírták az első magyar-spanyol hosszúlejáratú államközi árucserforgalmi, hajózási, szállítási valamint gazdasági és műszaki együttműködési megállapodást.⁸⁰⁵ Ennek köszönhetően a gazdasági együttműködés volumene folyamatosan nőtt, amelynek következtében a magyar külügyi szolgálat egyre több információhoz jutott a spanyol ügyekkel - így Nyugat-Szaharáról is - kapcsolatban.⁸⁰⁶

Közben a nyugat-szaharai kérdésben érintett Marokkó szintén egyre nagyobb figyelmet kapott a magyar külügyi szolgálatnál. Az országban működő külügyi képviselő mellett ugyanis több olyan magyar gazdasági szakértő is dolgozott, akik szakmai tevékenységük mellett a magyar hírszerzésnek is jelentettek. Ilyen személy volt egy „Erneyi” néven jelentő mérnök, aki a marokkói Foszfát Társaságnál, a Távlati Fejlesztési, Műszaki Fejlesztési, Geológiai Kutatási Igazgatóságon dolgozott és nem csak a marokkói, de a nyugat-szaharai foszfátkészletek nagyságával is tisztában volt. 1966 végére azonban kompromittálódott, így az irányítástje utasítására kémkedési tevékenységét felfüggesztette. Az ő egyik jelentésében szerepelt, hogy a marokkói vezetés egyre jobb kapcsolatot ápol az amerikaiakkal,⁸⁰⁷ míg a franciákat gyűlölik, gazdasági alapon viszont nyitottak a szocialista országokkal való együttműködésre.⁸⁰⁸ Egy másik „kettős beosztású” személy, „Mohácsi”,⁸⁰⁹ ugyancsak éveken keresztül küldte a jelentéseit, amelyekben több esetben informált Nyugat-Szaharával kapcsolatban is, amit a marokkói vezetés

⁸⁰² A magyarok gazdasági okok miatt igyekeztek javítani a magyar-spanyol kapcsolatokon, míg a spanyol kormányzat a nemzetközi elszigeteltségéből szeretett volna kitörni. MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/5/ca.

⁸⁰³ MNL OL XIX-J-1-j 1967/Spanyolország/001261

⁸⁰⁴ Egy másik jelentésben dr. Oblath György így nyilatkozott a kérdéssel kapcsolatban: „*a külügyben – Spanyolország – azt is elmondták, hogy a kapcsolatok rendezése során hajlandók az úgynevezett Magyar Királyi Követséget likvidálni.*” MNL OL XIX-J-1-j 1967/Spanyolország/001261/1. A Magyar Királyi Nagykövetség végleges bezárásáról – a korábbi királyi magyar címet és a feliratot már november 14-én eltávolították a követség épületéről - Pedro Cortina, a párizsi spanyol nagykövet 1969. december 13-án levélben értesítette a párizsi magyar nagykövetet. Marosy Ferenc volt nagykövet csak december 22-én körlevélben értesíti a magyar migráció tagjait a követség végleges bezárásáról. MNL OL XIX-J-1-j 1970/Spanyolország/00594, MNL OL XIX-J-1-j 1970/Spanyolország/00594/25

⁸⁰⁵ A megállapodás megkötése után a Külügyminisztérium igyekezett a korábbi magyar vagyontárgyakat – ingatlanokat, a korábbi nagykövetség levéltárát, bútorait stb. – megszerezni, amihez Marosy Ferenc, a volt Magyar Királyi Nagykövetség segítségét is igénybe kívánták venni, amiért pénzügyi javadalmazást kínáltak fel, de szóba került, hogy a volt diplomata hazatérhetne, és nyugdíjat kaphatna a magyar kormánytól. MNL OL XIX-J-1-j 1969/Spanyolország/53 Marosy végül nem tért haza. Megkapta a spanyol állampolgárságot, kint maradt Spanyolországban, a magyar hatóságokkal való együttműködést pedig visszautasította. MNL OL XIX-J-1-j 1971/Spanyolország/001565

⁸⁰⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/001285/2

⁸⁰⁷ A marokkóba küldendő ügynökök tevékenységére a kommunista titkosszolgálat egyik vezetője szerint azért volt szükség, mivel a királyság a szocialista országokkal ellenséges Amerikai Egyesült Államokkal működött együtt. ÁBTL 67/9-2769/66. sz. tájékoztató jelentés BM III/I Csoportfőnökség

⁸⁰⁸ ÁBTL Z-940

⁸⁰⁹ „Mohácsi” ekkor 32 éves, egyetemet végzett arab szakos nyelvész volt, aki arab, angol, német, francia és olasz nyelven beszélt. A róla készített jelentés szerint 1957-ben „eszmei alapon” szervezte be a III/II-es csoportfőnökség, majd 1963-ban átkerült a III/I-es csoportfőnökséghez. 1962-ben került ki Marokkóba, mint a Marokkói Művelődésügyi Minisztérium ösztöndíjasa, majd pedig éveken keresztül nyelvtanárként élt és dolgozott az országban. A különböző jelentések szerint nagyon jó kapcsolatokat épített ki a marokkói vezetés egyes tagjaival, így nagyon sok információhoz juthatott, amit értelemszerűen azonnal továbbított a megbízóinak. Később kiváló angol nyelvtudása miatt több amerikai tisztet is megkörnyékezett a kenitriai bázisról. ÁBTL 67-10/1250/67, ÁBTL 52/2-416/69, ÁBTL 67-10/260/69, ÁBTL 52/2-926/69, ÁBTL 52/2-953/69, ÁBTL 52-2-1301/69

már 1966-ban is meg akart szerezni a spanyoloktól.⁸¹⁰ Mohácsi tevékenységére felfigyelt a marokkói titkosszolgálat, és megpróbálták beszervezni, amit az jelentett a magyar titkosszolgálatnak. Egy másik, „Sík” néven jelentő ügynök 1968. július 30-án az alábbi információt küldte a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan: *”A Marokkóval szomszédos országok közül Spanyolországot illetően teljes az egyetértés, hogy a két ország közötti kooperáció addig nem lehetséges, ameddig a Spanyol-Szahara, Ceuta és Mellila tekintetében megállapodás nem jön létre. Mint ismeretes, ezeket a területeket, amelyek ma spanyol fennhatóság alá tartoznak, Marokkó a magáénak vallja... Egyelőre nincs is remény, kilátás a megoldásra, főleg akkor, ha Spanyolország hozzákezd a saharai nagy foszfátvagyron kiaknázásához, amellyel egyrészt a marokkóiak szemszögéből nézve marokkói tulajdonhoz nyúlna, másrészt ha ezen foszfát kitermelését és exportját megkezdi, úgy ezzel a világpiacon Marokkó legnagyobb konkurensévé válnak.”*⁸¹¹ Persze a magyar titkosszolgálat nemcsak magyar ügynököket alkalmazott, hanem helyieket is. A csehszlovák nagykövetség bevonásával már 1965-ben sikeresen beszervezték a marokkói uralkodó egyik személyi titkárát, akinek a magyarok 2000 dirhamot adtak kölcsön, amiért cserébe a titkár több nem nyilvános információt is megosztott a magyar titkosszolgálattal „Mohácsin” keresztül.⁸¹²

Úgy tűnt, hogy a magyar titkosszolgálat érdeklődését felkeltette a nyugat-szaharai kérdés, ugyanis az 1969-es évre meghatározott hírigényei közé bekerült a „Marokkó határvidékének alakulása Spanyolországgal, Algériával és Mauritániával.” Ekkor az országban 5 fedett magyar ügynök dolgozott különböző beosztásban, akik nem csak híreket szereztek, de néhány marokkóit is sikerült beszervezniük. Az egyik sikeres beszervezésnél „Sík” egy a kenitrai bázison szolgáló marokkói századost környékezett meg, akit „Oradour” néven foglalkoztatott, és aki nem csak a kenitrai bázisról, de a marokkói hadseregről is igen jó anyagokat állított össze. Tőle kapta meg a magyar hírszerzés azt az információt is, hogy megerősítették az algériai határvidéken szolgáló csapatokat.⁸¹³ A tiszt unokatestvére ekkor Tanger kormányzója volt, akit a magyar hírszerző „Regui” fedőnéven tartott nyilván. A kenitrai bázisról a magyarok egyébként nemcsak több marokkói, hanem egy alacsonyabb rendfokozatú amerikai tisztet is sikeresen beszerveztek. Ez felkeltette a marokkói titkosszolgálat figyelmét, amelynek a vezetője 1969. április 17-én utasította a rabati, tangieri és casablancai kerületi vezetőket, hogy fokozzák a szocialista országok követségein dolgozók titkos és állandó megfigyelését.⁸¹⁴ De annyira nyíltan csinálták, hogy erre a magyar nagykövetség is felfigyelt, ezt a „nagykövetség biztonsági helyzete” című jelentés is bizonyította. Eszerint nem csak folyamatosan figyelték a nagykövetség magyar munkatársait, de a nagykövetség alkalmazásában álló marokkói személyek is mind a marokkói titkosszolgálat emberei voltak.⁸¹⁵ Ennek ellenére nem bocsátották el a helyi alkalmazottakat, ami komoly hiba volt, ugyanis így a magyar kereskedelmi kirendeltségen dolgozó marokkói gépjárművezető, Mohamed Tika több titkos minősítésű anyagot szerzett meg a vele „bizalmas kapcsolatban álló” magyar gépirón keresztül és továbbította a marokkói titkosszolgálatnak. A gépjárművezetőt ezek után sem bocsátották el, hanem áthelyezték a Nikex-Vizexi Tervező Iroda állományába, míg a magyar ügyintézőt hazaküldték.⁸¹⁶

A magyarok erről úgy szereztek tudomást, hogy a marokkói titkosszolgálat a magyar titkosszolgálat alkalmazásában álló Mohamed Tazival akarta lefordíttatni a magyar nyelvű dokumentumokat, amit Tazi azonnal jelentett.⁸¹⁷ A marokkói nyomás ellenére a magyar titkosszolgálat egy újabb ügynököt juttatott be sikeresen az országba. A „Porter Walter” néven jelentő ügynök Rabatban dolgozott orvosként, ráadásul több, a királyi családhoz tartozó személyt is kezelte. Olyan szinten épült be környezetébe, hogy még a marokkói állampolgárságot is megszerezte.⁸¹⁸ Tőle érkezett 1970. augusztus 14-én az az információ, hogy a spanyol vezetés hajlandó lenne elismerni Marokkó jogait a területre amennyiben Marokkó, Algéria és Mauritánia szerződésben köteleznék magukat, hogy tiszteletben tartják Spanyolország gazdasági érdekeit a területen. Ráadásul a spanyolok a marokkói vezetésnek a Spanyol-Szaharában

⁸¹⁰ ÁBTL 67/9-2769/66. sz. tájékoztató jelentés BM III/I Csoportfőnökség

⁸¹¹ ÁBTL 67-10/1250/67

⁸¹² ÁBTL 0-8-306/1 – II. 13-14

⁸¹³ ÁBTL 67-10/138/69

⁸¹⁴ ÁBTL 41-11-L-117/69 inf.

⁸¹⁵ ÁBTL 52/2-2354/69

⁸¹⁶ ÁBTL 52/2-654/70

⁸¹⁷ ÁBTL 248/84/1970

⁸¹⁸ ÁBTL 248-114/1970

kitermelt természeti kincsekből származó jövedelem 50%-t is felajánlották.⁸¹⁹

Közben a magyar vezetés másfajta módon is foglalkozott Marokkóval, ugyanis 1970. június 6-án a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Külügyi Osztálya feljegyzést készített az MSZMP és a marokkói testvérpárt, a Felszabadulás és Szocializmus Pártjának - PLS/Parti de la Libération et du Socialisme - kapcsolatairól. Az alig egyoldalas feljegyzés szerint a marokkói kommunista pártot 1969-ben betiltották, a vezetőiket bebörtönözték, mivel részt vettek egy moszkvai pártrendezvényen.⁸²⁰ Az akkor illegalitásban lévő pártnak a magyar kommunistákkal tényleges kapcsolata nem volt azon kívül, hogy az egyik vezetőjük, A. Bonquia, a párt központi bizottságának titkára Magyarországon üdült. A feljegyzést készítő személy azt javasolta, hogy igyekezzenek minél több információt megtudni a marokkói pártról, és ha azok megkeresik a magyar kommunistákat, akkor igyekezzenek fejleszteni a két párt kapcsolatát.⁸²¹ Végül a kapcsolatépítés annyira jól sikerült, hogy a marokkói párt vezetője, Ali Yata 1971. szeptember 3-7. között a magyar pártvezetés meghívására Magyarországon tartózkodott, ahol találkozott a pártvezetés több tagjával, valamint a külügyi adminisztráció tagjaival is. A megbeszéléseken részletesen tájékoztatta a magyarokat a szerinte súlyos válságban lévő Marokkó bel- és külpolitikájáról, de a Spanyol-Szahara kérdését még csak meg sem említették.⁸²² Az egyre szorosabb kapcsolat miatt a rabati magyar nagykövet a korábbiakhoz képest egyre több jelentést készített a marokkói helyzetről. Ő jelentette, hogy 1972. január 16-18. között Lopez Bravo spanyol külügyminiszter hivatalos látogatást tett Mauritániában, ahol a Spanyol-Szaharáról, valamint a Mauritániának nyújtandó spanyol gazdasági és műszaki támogatásról tárgyalt a mauritániai vezetéssel. Visszatérőben a rabati repülőtéren Bravo találkozott a marokkói miniszterelnökkel, a külügy- és a belügyminiszterrel.⁸²³ Alig egy hónappal ezután, 1972. február 11-én az algíri magyar nagykövet jelentette, hogy Bravo látogatást tett Algériában is Bouteflika, az algériai külügyminiszter meghívására. A tárgyalásokon több más téma –a Földközi-tenger államainak biztonsága, a nagyhatalmak közötti konfliktusok, európai biztonsági politika, a Maghreb régió gazdasági fejlesztésének lehetőségei stb. - mellett a felek foglalkoztak Spanyol-Szahara kérdésével is - sőt, több diplomata szerint valójában csak erről folytak titkos tárgyalások - amelyről azonban hivatalos közlemény nem jelent meg.⁸²⁴ Ekkor már a magyar külügyi vezetés is nyomon követte a nyugat-szaharai helyzetet, sőt ezzel kapcsolatosan folyamatosan kérte a tájékoztatást a madridi, a rabati és az algíri magyar külképviseletektől, ezekből pedig egyre több lett, mivel a terület birtoklásáért megindult a harc Spanyolország és a Maghreb országok között.

1972. június 26-án a madridi magyar képviselő vezetője jelezte, hogy háromnapos hivatalos látogatásra Madridba érkezett Bouteflika algériai külügyminiszter, aki szerint a saharai kérdést az ENSZ határozatának megfelelően és a terület népének érdekeit és törekvéseit figyelembe véve kell megoldani. A spanyol külügyminiszter erre a felvetésre nem reagált, mivel a kérdésben a két ország álláspontja jelentősen eltért egymástól. Ennek ellenére a két ország gazdasági és pénzügyi megállapodást írt alá.⁸²⁵ A spanyolokat azonban nem csak az algériaiak keresték meg. 1972. augusztus 16-án Párizsból jövet néhány órát Barcelonában töltött II. Hasszán marokkói uralkodó, akinek a tiszteletére a spanyol külügyminiszter ebédet adott. Ezt követően rövid megbeszélést tartottak, amelyről azonban semmilyen hivatalos közleményt nem adtak ki.⁸²⁶ A titkos tárgyalások után alig két héttel azonban Marokkó ismét megnyitotta Barcelonában az 1967-ben bezárt főkonzulátusát, sőt a madridi magyar külképviselet vezetője szerint a két ország egyre jobb kapcsolatba került, bár a saharai kérdésben továbbra sem

⁸¹⁹ ÁBTL 62/9/3939/10

⁸²⁰ A magyar kommunista vezetés nem csak a PLS párttal tartott kapcsolatot, de a Mehdi Ben Barka által vezetett Marokkói Népi Erők Szervezetével - Union Nationale du Front Populaire/UNFP - is. Ben Barka több esetben váltott levelet a magyar pártszervezet vezetőivel is, ezért amikor a marokkói politikust II. Hasszán elraboltatta és meggyilkoltatta, a Magyar Szolidaritási Bizottság hivatalos tiltakozó levelet küldött a marokkói vezetésnek. MNL OL XXVIII-M-14/Magyar Szolidaritási Bizottság 1964/Marokkó/144 doboz, MNL OL XXVIII-M-14/Magyar Szolidaritási Bizottság 1965/Marokkó/145 doboz, MNL OL XXVIII-M-14/Magyar Szolidaritási Bizottság 1966/Marokkó/146 doboz

⁸²¹ MNL OL M-KS 288.f.32/1970/Marokkó/151 öe.

⁸²² MNL OL M-KS 288-32 1971/Marokkó/42 öe.

⁸²³ MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/2

⁸²⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001424, MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/2

⁸²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/3

⁸²⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/4

tudtak megegyezni.⁸²⁷ Ekkor már a marokkói vezetés számára egyre fontosabb volt a szaharai területek megszerzése. Ezt bizonyítja, hogy 1972. szeptember 20-án Ali Yata, a Marokkói Felszabadulás és Szocializmus Pártjának⁸²⁸ vezetője egy francia nyelvű, Marokkóról szóló emlékeztetőt küldött a magyar külügyi vezetésnek. Ebben - először a két párt együttműködése során - kitért a Spanyolország által megszállva tartott „Marokkói Szahara” felszabadításának szükségességére is.⁸²⁹

A nyugat-szaharai kérdés egyre inkább regionális üggyé vált. 1973. január 14-én a líbiai magyar nagykövetség jelentette, hogy Moammer Kadhafi egyértelműen részt kíván vállalni a spanyol-szaharai kérdés megoldásában, „*az imperializmus és a kolonializmus elleni küzdelem jegyében.*” A jelentés szerint a líbiai elnök „*nem lebecsülendő politikai figura*”, akivel mindenképpen számolni kell.⁸³⁰ Három nappal később a líbiai magyar nagykövetséget ideiglenes ügyvivőként vezető dr. Bognár Gyula jelezte, hogy a mauritániai elnök látogatást tett Tripoliban, ahol a Spanyol-Szaharával kapcsolatos elképzelésekről tárgyalt a líbiaiakkal. Bognár azt is jelentette, hogy január 20 és 25. között az algériai elnök, Bumedién is Tripoliba érkezik, akivel a mauritániai elnök szintén találkozni fog. Bognár egy másik levelében jelezte, hogy Líbia egyre nagyobb aktivitást mutat a Maghreb régióban, és Algériával jó kapcsolatot igyekszik kialakítani.⁸³¹ Közben a spanyolok és a marokkóiak folytatták az egyeztetéseket, de kétszeri tárgyalás után sem tudtak megegyezni; a marokkói uralkodó továbbra is követelte a spanyol kézben lévő területek - különösen Nyugat-Szahara - átadását.⁸³² A madridi magyar főkonzul igyekezett nyomon követni a spanyol-marokkói kapcsolatok alakulását, amelyről június 21-én írásban tájékoztatta a magyar külügyi vezetést. A jelentés szerint a spanyolok földközi-tengeri érdekeik miatt hagyományosan arab barát politikát folytatnak, „*Marokkóval való kapcsolatuk azonban feszült, és több vonatkozásban is szinte megoldhatatlannak látszó vitájuk van, amely az utóbbi időszakban még inkább elmélyült.*”⁸³³ Ennek elsősorban az az oka, hogy a marokkóiak mindenáron meg akarták szerezni a Spanyol-Szaharát. A jelentést készítő Vass Miklós főkonzul szerint Marokkó korábban nem tanúsított különösebb érdeklődést a teljesen értéktelennek vélt sivatag iránt, amíg fel nem fedezték a Bu Craa-i foszfátlelőhelyet, amely szerinte: „*Ez – állítólag – a világ leggazdagabb foszfátbányája, ahol felszíni fejtéssel, viszonylag kis befektetéssel kitűnő műtrágyát lehet kiaknázni.*”⁸³⁴ A főkonzul beszámolt arról, hogy a bánya fejtését és az ahhoz kapcsolódó infrastruktúrát a spanyolok már elkezdték kiépíteni, annak ellenére, hogy az ENSZ 1963-ban tartott közgyűlésének határozata alapján a terület hovatartozásáról referendumot kellett volna tartaniuk. A spanyol kormányzat nem csak nem írta ki a népszavazást, de mindent megtett, hogy minél több spanyol telepedjen le a szaharai területeken, akiknek a szavazatára a referendum során számíthatott volna. Ezzel szemben a marokkóiak nomádokat küldtek át a határon, akik a spanyolok ellen lázítottak, illetve Marokkó rajtuk keresztül akarta a szavazást befolyásolni. Ez volt a másik ok, hogy a spanyolok halogatták a referendumot, amit egyébként a helyi lakosok sem kívántak. Vass leírta, hogy tudomása szerint a terület valamikor valóban Marokkóhoz tartozott, és most az észak-afrikai ország elsősorban azért akarta megszerezni a területet, hogy a spanyol foszfátbányák ne jelenthessenek konkurenciát számára, mivel gazdaságának jelentős részét a marokkói foszfátbányák biztosították. A jelentésben szerepel, hogy Algéria a Marokkóval szemben fennálló egyéb ellentétei miatt el akarta kerülni Rabat gazdasági megerősödését, ezért minden eszközzel igyekezett megakadályozni, hogy Marokkó bekebelezze a szaharai területeket. Még azt is elfogadhatóbbnak tartotta, hogy a spanyolok gazdasági befolyása alatt maradjon az új, „független” szaharávi állam. Mauritánia ugyancsak meg akarta szerezni a területet, részben súlyos gazdasági nehézségeinek megoldása miatt, illetve azért, hogy inkább ő terjeszthesse ki területét az állami létét időként megkérdőjelező Marokkó határai felé, és ne fordítva történjen. A spanyolok sokáig ügyesen manővereztek a három ország között, sikerült is őket egymás ellen kijátszaniuk, de ezt a helyzetet a főkonzul szerint a végtelenségig nem lehetett fenntartani. A jelentés tartalmazta azt is, hogy a

⁸²⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/4

⁸²⁸ A korábbi Marokkói Kommunista Pártból létrehozott kommunista-szocialista beállítottságú párt.

⁸²⁹ MNL OL M-KS 288-32 1975/57 öe.

⁸³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Líbia/00941

⁸³¹ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Líbia/00939, MNL OL XIX-J-1-j 1973/Líbia/004548

⁸³² MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/002983

⁸³³ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535

⁸³⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535

Spanyolország és Marokkó közötti konfliktust nem csak a szaharai területek, de Ceuta és Melilla városok, a halászati vita és a marokkói spanyolok tulajdonában lévő földek kisajátítása is erősítette. A főkonzul így fogalmazott: „A spanyol-marokkói tárgyalások gyakorlatilag holtpontra vannak. Mind a két fél mereven ragaszkodik az álláspontjához, mindenekelőtt az alapkérdésekben. Ellentét van a kérdések megoldásának sorrendjében is. Míg Marokkó a területi kérdéseket helyezi előtérbe, Spanyolország - időhúzás céljából - a halászati és a földtulajdonnal kapcsolatos ügyekre irányítja a figyelmet. E kérdésekben egyébként némi közeledés lehetősége tapasztalható. A marokkóiak hajlandók a halászati kérdésekben megegyezni a spanyolokkal, más országokkal történt megállapodásaikhoz hasonlóan. A földreform ügyében készek valamilyen minimális kártérítést fizetni a volt tulajdonosoknak. Ez azonban nem elégíti ki a spanyol igényeket. Spanyolország viszont tárgyalni sem akar a szaharai és más területi problémákról. A kérdést komplikálja az, hogy sok különböző idegen érdek is ütközik, úgy a területi, mint a halászati ügyben. A területi ügyekben a spanyol álláspont hosszú távon lényegében tarthatatlan, csak a különböző manőverezések és a spanyollal párosuló idegen érdekek stabilizálják átmenetileg a status quót. Nem lesz könnyen megoldható feladat a következő spanyol kormányok számára ezen gyarmati területek feletti ellenőrzés megtartása – párhuzamosan az arab országokkal hirdetett „hagyományos barátsággal” és a Gibraltárra vonatkozó követeléssel.”⁸³⁵ A tárgyalásokat figyelemmel követő rabati magyar nagykövet, Molnár László augusztus 10-i jelentésében megerősíti a főkonzul helyzetértékelését, de véleménye szerint a spanyol-marokkói kapcsolatokban alapvető tényező, hogy mindkét országnak több érdeke fűződik a kölcsönös jó viszony fenntartásához, mint a hosszú távú elhidegüléshez, hiszen Marokkó egyik legfontosabb kereskedelmi partnere éppen Spanyolország volt ebben az időszakban. Molnár szerint a legkomolyabb konfliktust a két ország kapcsolatában Spanyol-Szahara kérdése jelenti, amely szerinte történelmileg és etnikailag is bizonyíthatóan Marokkóhoz tartozik. A lakosságot 50-60 000 főre becsülte, s bár a területet mezőgazdasági művelésre alkalmatlannak tartotta, kihangsúlyozta a terület ásványkincsekben -foszfát, rézérc, vasérc és mangán - való gazdagságát. A nagykövet szerint a marokkói király „kompromisszumot nem tud elfogadni ebben a kérdésben, mivel az ellenzék nyomása - ideértve a kommunista párt véleményét is - azt nem teszi lehetővé.”⁸³⁶ Így hát a marokkóiak mindent megtettek azért, hogy a terület jövőjéről szóló referendumot befolyásolhassák, majd megnyerhessék. Molnár szerint „Marokkó egyébként is „megfejezni” igyekszik az ENSZ határozatot azzal, hogy a spanyol-szaharai menekülteken kívül az ún. történelmi menekültek, tehát a több évtizeddel ezelőtt Spanyol-Szaharából elszármazottak hozzátartozói is szavazzanak, ugyanis egy esetleges népszavazás esetén egyáltalán nem biztos, hogy a terület lakói a Marokkóhoz történő csatlakozás mellett szállnának síkra.”⁸³⁷

Úgy tűnik, hogy a Külügyminisztériumban valakinek a figyelmét felkelthette a nyugat-szaharai kérdés, mivel az 1973. májusi futárértékelésben jelezték, hogy több információt szeretnének a kérdéssel kapcsolatosan kapni.⁸³⁸ Ezt az igényt a külügyi vezetés a madridi külképviselet jelentőmunkájával kapcsolatos feljegyzésben ismét megfogalmazta.⁸³⁹ Ezek után a konzulátus több, a témával foglalkozó jelentést készített. 1973. július 24-én egy szigorúan titkos jelentésük a Spanyol Légióval foglalkozott, amely a hatvanas évek közepe óta a spanyol-szaharai területeken teljesített szolgálatot. Akkor a szervezet 9000 főt számlált, közülük 50-60 volt külföldi. A főkonzul információi szerint ekkor három magyar légiós is szolgált a szaharai területeken. A külföldiek nagyobb részét olyan portugál sorkötelesek alkották, akik nem akartak Mozambikban harcolni a felkelők ellen, hanem abban reménykedve, hogy megkapják a spanyol állampolgárságot, szolgálatot vállaltak a légióban. A főkonzul szerint a „Légió feladata a rend fenntartása, az esetleges „benszüllött lázadások,” „szabotázsakciók” leverése. Az utóbbi egy-két évben feladatai gyarapodtak az újonnan feltárt foszfát lelőhelyek és nemrégiben beindult külszíni fejtés őrzésével. Komoly méreteket öltő zendülésre és annak a Légiónak általi leverésére 1971-ben került sor. Ekkor vándorló arabnak álcázva főleg algériai diákok érkeztek Spanyol-Szaharába. Szabotázsakciókat készítettek elő, valamint megkísérelték fellázítani a benszüllötteket a spanyol uralom ellen. Napirenden voltak a robbantások, szabotázsakciók. Ezek leverésére a Légiónak vetették be, amely a feladatot igen véres eszközökkel látta el. Azóta ilyen nagyszabású bevetésre nem került sor. Ez évben

⁸³⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535

⁸³⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535/1

⁸³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535/1

⁸³⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003288

⁸³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003296

(1973) a II. Hasszán marokkói uralkodó elleni merénylet után - állítólag - Marokkó kérte a Spanyol Légio segítségét, félve az esetleges zendüléstől. A spanyolok ezt a kért segítséget készek voltak megadni, sőt a Légiót készenlétebe is helyezték, azonban a marokkói helyzet javulása miatt a bevetésre nem került sor. A Spanyol Légio felszerelése igen gyenge, rossz, régi típusú kézijegyekkel van ellátva. jelenleg 12 db. Junkers típusú repülőgépek van, amelyet még a második világháború végén gyártottak. A Las Palmas-i repülőtérről négy Mystere típusú francia gyártmányú gép is támogatja a Légiót. Léghárító ágyúik kézi kezelésű, nehezen használható fegyverek. Géppisztolyaik belga gyártmányúak. Tankjaik francia gépek, a sivatagi terepet igen jól bírják, alacsony fekvésűek. Páncélelhárító fegyvereik kézi használatúak. A Spanyol Légio jelenlegi fegyverzetével, rendkívül gyenge minőségű és gyengén képzett személyi állományával nem lenne képes valamilyen külföldi támadást elhárítani. Ehhez járul még, hogy a számba jöhető ellenfelek hadseregei jobban vannak felszerelve. Pl. az algériai hadseregnek harci tapasztalatai is vannak. Ez viszont nincs meg a Légiónak.”⁸⁴⁰ A főkonzul ebben a jelentésében említette először a Polisario Front létrejöttét, tevékenységét is: „A Mauritániában május 10-én megalakult Spanyol-Szahara Felszabadításáért Küzdő Nép Front fegyveres akcióinak következtében valószínűleg a Spanyol Légio felszerelését javítani fogják. Várható, hogy a fegyveres ellenállás erősödésével a Légio szerepe növekedni fog.”⁸⁴¹ A főkonzul jelentésével kapcsolatosan megjegyezte, hogy a kapott tájékoztatás egy légiós elbeszéléséből származik, hitelessége ellenőrzésre szorul.

Eközben a magyar-marokkói pártkapcsolatok lassú fejlődésnek indultak. 1973 augusztusában Abdallah Layachi, a Felszabadulás Szocializmus Pártja Központi Bizottságának főtítkárhelyettese Magyarországon üdült, és elutazása előtt, augusztus 23-án találkozott Komócsin Zoltánnal, az MSZMP Központi Bizottságának titkárával. A találkozón sok minden szóba került, és a marokkói kommunista vezető tájékoztatta a magyar politikust a marokkói helyzetről is. Elmondása szerint az 1972 nyarán végrehajtott két katonai puccskísérlet⁸⁴² és az ország bonyolult helyzete is egyértelműen bizonyította, hogy a monarchia komoly válsággal küzdött, és a király csak azért tudta megőrizni a hatalmát, mert az ellenzéke a végtelenségig megosztott volt, illetve az ország stratégiai elhelyezkedése, valamint az ott található amerikai katonai bázisok miatt komoly támogatásokat kapott a nyugati államoktól. Layachi szerint „az ország nemzeti függetlenségének kivívása nem hozott változást Marokkó társadalmi-politikai berendezésében és gazdasági struktúrájában sem. A francia protektorátus felszámolásával az ország nem vált valóban önálló nemzeti állammá. A francia monopóliumok megtartották a kulcsszektorokban elfoglalt pozícióikat. Megmaradt, sőt erősödött Marokkó külpolitikai függősége részint Franciaországtól, részint - különösen az utóbbi években - az Amerikai Egyesült Államoktól... Az ország gazdasági szerkezetére és helyzetére jellemzővé vált a stagnálás, a politikai életben állandósult reakciós önkény, a mindennemű demokrácia hiánya, a nyilvánvaló külső függőség stb. a király ellen fordította - kisebb-nagyobb mértékben - az ország valamennyi társadalmi rétegét. A királyság tehát általános válságba jutott, de a kivezető út meghatározására ma még alkalmatlan, a közös alapon történő megegyezésre és összefogásra ezideig képtelennek mutakozó ellenzéki erők ma még nem jelentenek számára közvetlen, reális veszélyt... A párt megítélése szerint a múlt évben végrehajtott katonai puccskísérlet mögött minden kétséget kizárólag a CIA is állt – siker esetén a jelenleginél kedvezőtlenebb belpolitikai viszonyokat teremtettek volna az országban. Ma is tartani lehet, és tartani kell a hadsereg ismételt próbálkozásaitól a hatalom megragadására.”⁸⁴³

⁸⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003799

⁸⁴¹ MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003799

⁸⁴² A történészek szerint két sikertelen katonai puccs történt Marokkóban. Az egyik 1971. július 10-én, míg a másik 1972. augusztus 16-án. Layachi esetleg tévedésből ezt a két puccskísérletet 1972-es évre tehetné. Azonban egy másik közlés alapján előfordulhat, hogy 1972-ben nem egy, hanem akár kettő sikertelen puccskísérlet is történhetett. Ugyanis 1974 júliusában a marokkói kommunisták egy újabb delegációt küldtek Budapestre, hogy meggyőzzék a magyar vezetést, támogassa II. Hasszán igényét a saharai területekre. A tárgyalásokon Lévi Simon, a Felszabadulás és Szocializmus Pártja Politikai Bizottságának tagja arról tájékoztatta a vendéglátókat, hogy a marokkói király ellen több, sikertelen államcsínyt szerveztek. Lévi szerint a konzervatív, reakciós puccsok külföldi, főleg amerikai támogatással bírtak, bár a vezetőik között voltak „igazi, hazafias érzelmű emberek is.” Az államcsínyek azért nem sikerülhettek, mert a szervezőik a népet teljesen számításán kívül hagyták. A marokkói kommunisták állításai alapján feltételezhető, hogy az eddig ismerteken kívül több elvetélt puccskísérlet történhetett 1971-1972 között, amelyekről azonban a világ nem szerzett tudomást. MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe. A király elleni szervezkedésekről a magyar titkosszolgálat is tudomást szerzett egy beépített ügynökén keresztül, aki szerint a puccsok meghiúsítása nagyrészt a francia titkosszolgálat információinak volt köszönhető. ÁBTL 08-306/2-12-14, ÁBTL 0-8-306/1/6

⁸⁴³ MNL OL M-KS 288-32/B/1973/Marokkó/48 öe.

Molnár László rabati magyar nagykövet 1974. január 23-án keltezett jelentése is megerősítette, hogy az Amerikai Egyesült Államok számára Marokkó stratégiai szempontból igen fontos volt, ezért igyekezett a marokkói támaszpontjait megtartani, illetve aktívan bekapcsolódni és befolyásolni a marokkói gazdaságot. A jelentés szerint a két ország kapcsolatát nehezítette, hogy a király repülőgépe elleni 1972. augusztusi merényletben egyes vélekedések szerint szerepet játszott a CIA. A volt amerikai nagykövet, Stuart Wesson Rockwell többször nyilvánosan bírálta a marokkói vezetést, amit a király személyes sértésként kezelt, és kiutasította a diplomatát. Nixon személyes közbenjárására ezt visszavonták, de az USA külügyminisztériumának vissza kellett rendelnie a nagykövetet. A jelentés szerint az Amerikai Egyesült Államok politikája akkor változott meg Marokkóval kapcsolatban, amikor Kissinger rájött, hogy *„nem várható a királyság vagy a király megdöntése a közeli perspektívában.”*⁸⁴⁴ Ezután közösen fejlesztették a kenitriai légibázist, amelyet a két ország közösen használt. A nagykövet szerint a királyi család és a kormányzat befolyásosabb képviselői is támogatták az amerikaiakkal való szorosabb együttműködést.⁸⁴⁵ A nagykövet azt is jelezte, hogy az amerikaiak erősödő befolyását egy személyes beszélgetés során a marokkói kommunista párt vezetője, Ali Yata is megerősítette, aki azt is jelezte, hogy a térségben a CIA jelentősen fokozta a tevékenységét.⁸⁴⁶ A marokkói magyar nagykövetség egy másik jelentése szerint az országban már két éve a „törvényen kívüli állapot” egy sajátos formája létezett, mivel a király képtelen volt a különböző hatalmi csoportok ellenállása miatt az elképzeléseit megvalósítani. Az egyik ilyen csoport vezetőjeként a nagykövet Dlimi ezredest, a „hatalom új erős emberét” említette, aki az amerikaiakkal szövetségben - esetleg az ő emberükként - igyekezett minél több hatalmat megszerezni. A jelentés kitér arra is, hogy Marokkó kapcsolatai megromlottak a szomszédos Maghreb országokkal, és ezért átmenetileg elszigetelődött, ebből az arab világon kívüli kapcsolatainak erősítésével igyekezett kitörni.⁸⁴⁷

Nem csak Magyarországot érdekelte a nyugat-szaharai kérdés, illetve a Maghreb régió országainak kapcsolata. 1974-ben ugyanis a szocialista országok - élükön a Szovjetunióval - igyekeztek minél jobb gazdasági és politikai kapcsolatokat kialakítani nem csak Algériával, de Marokkóval is. Ez leginkább a Szovjetunió, Lengyelországnak és Romániának sikerült, Csehszlovákia, Bulgária és Magyarország csak korlátozott sikereket ért el. A rabati magyar nagykövetség 1974. május 6-i jelentése szerint ennek az oka leginkább az volt, hogy a szocialista országok nem működtek együtt, és ezért Marokkó könnyen ki tudta őket egymás ellen játszani, bár a marokkói vezetés nem is tanúsított különösebb érdeklődést a szocialista országokkal való együttműködésre. Ezt jól mutatja, hogy Marokkó csak a számára fontos szocialista országokban, a Szovjetunióban, Jugoszláviában és Romániában tartott fent nagykövetséget.⁸⁴⁸ A nyugat-szaharai kérdés azonban sok mindent megváltoztatott, így Magyarország is felkerült a marokkóiak térképére, mivel a szocialista országokkal együtt Magyarország is támogatta a Spanyol-Szahara dekolonizációját. Ezt Marokkó úgy értékelte, hogy esetleg Magyarország támogatja a terület királysághoz való csatolását. Ennek következtében 1974-ben Ali Skalli marokkói külügyminisztériumi főtiszt látogatást tett Budapesten, majd ígéretet tett arra, hogy a magyar vezetés támogatásáért cserébe nagykövetséget állítanának fel Magyarországon is. A jelentést jegyző nagykövet megjegyzi, *„megállapítható, hogy a szocialista országok Marokkóval fennálló kapcsolatai egyenletesen fejlődnek. A további előrehaladásért sokat kell tennünk, mivel a király által meghatározott - szocialista országok számára kedvező - irányvonal realizálása gyakran beleütközik az adminisztráció ellenállásába.”*⁸⁴⁹ A marokkói vezetés korábbi politikájának változását jól jelezte, hogy 1974 júniusában a magyar nagykövet találkozott a szovjet nagykövettel, aki azt a tájékoztatást adta, hogy a király kérésére a Szovjetunió részt fog venni a marokkói hadsereg modernizálásában, ezért egy marokkói katonai delegáció utazik Szovjetunióba. A nagykövet azt is megemlítette, bár korábban Algéria tiltakozott, hogy Szovjetunió fegyvereket adjon el Marokkónak, ebben az esetben viszont nem támasztott akadályt.⁸⁵⁰

⁸⁴⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001392

⁸⁴⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001392

⁸⁴⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001392/1

⁸⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001391

⁸⁴⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003371

⁸⁴⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003371/1

⁸⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003653

Ekkorra már az is nyilvánvalóvá vált, hogy a szaharai területekért nem csak Spanyolország és Marokkó verseng. Ugyanis 1974. június 18-án a rabati magyar nagykövet arról tájékoztatta a Külügyminisztériumot, hogy a mauritániai nagykövet egy beszélgetés során kijelentette, hogy országa igényt tart a Spanyol-Szahara teljes területére. Ezzel szemben az algériaiak azt hangoztatták, hogy nincs követelésük a területtel kapcsolatosan.⁸⁵¹ Ez érthetően zavarta a marokkói vezetést, amely azért kezdett diplomáciai kampányt, hogy minél több ország támogassa Nyugat-Szahara megszerzésével kapcsolatos igényét. 1974. június 26-án a rabati magyar nagykövet titkos táviratban jelentette, hogy a marokkói kommunisták vezetőjét, Ali Yatát fogadta a királyi kabinet igazgatója, Bansouda, és megköszönte Yatának, hogy támogatta a király Nyugat-Szaharával kapcsolatos politikáját, és kérte, hogy ezt folytassa minden lehetséges fórumon. Bensouda elmondta, hogy a szaharai területek megszerzése érdekében a marokkói kormány minden eszközt felhasznál, a fegyveres megoldást is beleértve, amennyiben a spanyolok elvetnék a tárgyalásos megegyezést. Ha spanyolok bábkormányt hoznának létre a területen, akkor azt Marokkó azonnal megszállná. Ez után Yata megkérdezte, hogy mi a többi Maghreb állam álláspontja a kérdésben. Bensouda elmondta, hogy Algériának nem fűződik érdeke a területhez, Mauritániával - amelynek széleskörű anyagi segítséget és együttműködést ígértek – pedig a király megállapodott.⁸⁵² A rabati nagykövetség által készített 1974. évi beszámolóban a magyar diplomaták azt jelentették, hogy Marokkó erőteljesen közeledik a szocialista országokhoz, kiemelten jó kapcsolatot alakítottak ki a szovjetekkel, akikkel gazdasági téren hosszú távon szerettek volna együttműködni, valamint a segítségükkel kívánták a marokkói hadsereget modernizálni. A jelentést készítőök úgy gondolták, hogy Nyugat-Szahara miatt az Amerikai Egyesült Államok és Marokkó kapcsolata elhidegül, ha az USA a spanyol érdekeket fogja támogatni. Azt külön kiemelték, hogy Marokkó várhatóan a Spanyol-Szahara kérdésben elfoglalt álláspontja alapján fogja eldönteni, mely országokat tekint barátnak illetve ellenségnek.⁸⁵³ A beszámoló elolvasása illetve a rabati magyar nagykövet 1974. szeptember 4-én megtartott szóbeli és írásbeli jelentésének megtétele után a külügyi vezetés feladatul szabta, hogy a követség fokozott figyelemmel kövesse a nyugat-szaharai eseményeket, és azokról rendszeresen küldjön tájékoztatást.⁸⁵⁴ Eközben a marokkói-spanyol kapcsolatok tovább romlottak, mivel 1974. július 7-én a marokkói uralkodó üzenetet intézett Franco államfőhöz, amelyben leszögezte, hogy a Spanyolország által tervezett „önrendelkezési jog” megadása Spanyol-Szaharának a kétoldalú kapcsolatok romlását vonná maga után.⁸⁵⁵ A kérdéstről a rabati magyar nagykövet egy fogadáson beszélt a spanyol nagykövettel, aki elmondta, hogy a spanyol vezetés nehezményezte, hogy a király előbb hozta nyilvánosságra a Franconak küldött üzenetét, mintsem elküldte volna azt.⁸⁵⁶

1974. július 1 és 12. között a Marokkói Felszabadulás és Szocializmus Pártja Levy Simon vezetésével egy háromfős küldöttséget küldött Budapestre, hogy tanulmányozzák a „szocialista demokrácia gyakorlatát, a dolgozók részvételét a döntések meghozatalában, a határozatok végrehajtásában az üzemekben, intézményekben és az államapparátusban.” A látogatás során szóba került a „Spanyol-Szahara problémája” is, amelyről a marokkói kommunisták részletes tájékoztatást adtak az őket fogadó pártvezetőknek és külpolitikai szakembereknek. Ez alapján a spanyolok egy eredetileg marokkói területet foglaltak el, ahol nagy foszfát lelőhelyek, jelentős olajtartalékok, illetve a nyugat-szaharai partok mentén a világ leggazdagabb halállománya található. Az ENSZ által a terület önrendelkezéséről hozott határozatot Marokkó elfogadja, ha a területről korábban elüldözöttek visszatérhetnek, és népszavazást tartanak a terület jövőjéről.⁸⁵⁷ Lévy elmondta, hogy a területnek igen nagy stratégiai jelentősége van az Amerikai Egyesült Államok számára, előbb vagy utóbb amerikai protektorátus lenne, ezért Marokkó célja, hogy minél hamarabb befejezze a terület felszabadítását, visszaszerezze a nemzeti kincseket, és elűzze az imperializmust és a gyarmatosítókat. Jelezte, ha Spanyolország függetlenséget adna a területnek, akkor Marokkó katonailag lépne közbe. Hibáztatta azonban a marokkói

⁸⁵¹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890

⁸⁵² MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁵³ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004304

⁸⁵⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004304/1

⁸⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Spanyolország/001175/3

⁸⁵⁶ MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁵⁷ Ekkor Marokkó úgy nyilatkozott, hogy a spanyol hatóságok 28 000 szaharávit kényszerítettek a Spanyol-Szahara elhagyására, akiknek a zöme a terület Marokkóhoz való visszacsatolást támogatta. MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

kormányzatot is, amely szerinte túl sokáig várt a probléma megoldásával, mivel tagjai - más érdekeik miatt - összejátszottak a spanyol uralkodó körökkel. Ezért szerinte már nem az önrendelkezést, hanem a terület Marokkóhoz történő csatolását kell végrehajtani. Lévi szerint Mauritánia gyenge volt, és nem tarthatott igényt a szaharai területekre, ráadásul az országot az ősi Marokkóból szakították ki. Állítása szerint a terület elfoglalását senki sem tudta volna megakadályozni, mivel Nyugat-Szaharában csak néhány gerillacsoport tevékenykedett, ezzel ellentétben a kormányzat mozgósította a dél-marokkói területen állomásozó katonai egységeket. A marokkóiak elismerték, hogy országukban egyszemélyű diktatúra van, annak ellenére, hogy az uralkodó taktikai okokból több olyan intézkedést hozott, amely liberalizálta a belpolitikai életet, és igyekezett jó kapcsolatokat kiépíteni az ellenzéki pártokkal és a szocialista országokkal is, valamint „*napirendre tűzte a spanyol megszállás alatt lévő szaharai területek felszabadítását.*” A küldöttség jelezte, hogy az ellenzéki erők - köztük a kommunisták is - egységesen támogatják a szaharai területek megszerzését, mivel „*a megszállt területek felszabadításáért vívott harc része az imperializmus ellen vívott küzdelemnek. Álláspontjuk e kérdésben nem sovinszta. Tekintettel arra, hogy Spanyol -Szahara kérdésében viták vannak Marokkó, Algéria és Mauritánia között, a marokkói testvérpárt igyekszik a nemzeti és nemzetközi munkásmozgalom érdekeinek megfelelő álláspontot elfoglalni. A kérdést tárgyalások útján kívánja rendezni.*” A sikeres tárgyalásokat azonban beárnyékolta, hogy nem sikerült közös közleményt kiadni, mivel a marokkói kommunisták túlhangsúlyozták Spanyol-Szahara felszabadításának fontosságát, és nem voltak hajlandók figyelembe venni az algériai és a mauritániai álláspontokat, illetve elutasították a magyarok által megfogalmazott „politikusabb” megfogalmazást.⁸⁵⁸ A magyar külügyi vezetés jól látta, hogy a nyugat-szaharai kérdés egyre hangsúlyosabbá válik, ezért a marokkói küldöttség távozásának napján - 1974. július 12-én - egy újabb feljegyzés készült a spanyol-szaharai vitával kapcsolatosan. A jelentés szerint „*Spanyolország olyan politika bevezetésére készül az általa bitorolt szaharai területen, amely veszélyezteti a térség békéjét, és amely ellentétben van az ENSZ határozataival. A spanyol külügyminiszter a marokkói nagykövet tudomására hozta, hogy Spanyolország egyoldalú lépéssel olyan kiváltságokat akar adományozni a „Spanyol-Szahara-i” adminisztratív hatóságoknak, amely az „önrendelkezés” megvalósítására irányul. Marokkó „Spanyol-Szaharát” területe integráns részének tekinti, amelynek visszajuttatására Spanyolország az 1956. áprilisi szerződésben kötelezettséget vállalt. II. Hasszán király július 7-én üzenetet intézett Francohoz, amelyben kijelenti, hogy a tervezett lépés megvalósítása a kétoldalú kapcsolatok romlását és Marokkó törvényes jogai megvédésének kötelezettségét vonja maga után. A „Spanyol-Szahara” anyaországához történő visszatérését minden marokkói politikai erő - ideértve a kommunista pártot is - feltétel nélkül támogatja. A helyzetet bonyolítja, hogy Mauritánia is magáénak tartja a területet, Algéria sem támogatja Marokkó követelését... Marokkó el van szánva, hogy akár fegyveres erő alkalmazásával is visszaszerezze a szaharai területet. Ennek érdekében az 1973. októberi közel-keleti háborúban részt vett marokkói egységeket a „Spanyol-Szahara-i” határ közelébe vezénylik. Hasszán király részéről a téma előtérbe helyezése belpolitikai problémái levezetését is célozza.*”⁸⁵⁹ Ugyanezen a napon a budapesti spanyol képviselő vezetője, Salvador Gorcia de Pruneda is felkereste a magyar külügyminisztériumot, ahol elmondta, hogy az országához tartozó Spanyol-Szaharában több, mint 50 000 nomád él, akiknek a spanyol vezetés az ENSZ által hozott határozat alapján önrendelkezést adna, de ebbe a szomszédos Marokkó nem hajlandó belemenni, mivel a területet magának követeli. Ugyanakkor Mauritánia is szeretné megkapni a területet, majd Algéria is jelezte, hogy érdekelt a térség további sorsának alakulásában, még ha területi követelései nincsenek is. Spanyolország kész ugyan tárgyalni, de a három állam erre nem volt hajlandó, ezért a spanyol vezetés úgy határozott, hogy nem vonul ki az övezetről, nehogy a „*kivonulása esetén keletkezett légtüres térben összeütközés keletkezzék.*” Tervezetet dolgoztak ki a lakosság önrendelkezési jogáról, és népszavazás megtartását tervezték. Pruneda elmondta, hogy nemcsak az európai országok folytathatnak imperialista politikát, hanem afrikaiak is, ahogy ebben az esetben Marokkó is.⁸⁶⁰ A találkozón de Pruneda már tudhatta, hogy a marokkói kommunista párt küldöttsége után Ali Skalli, a marokkói külügyminisztérium főtitkára is megérkezett Budapestre, ahol július 12 és 16. között több kérdésben is egyeztetett Puja Frigyes külügyminiszterrel és dr. Szalai Béla külkereskedelmi miniszterrel. A megbeszéléseken a Spanyol-Szahara kérdése ismét hangsúlyozottan szerepelt, amellyel kapcsolatban a magyar fél

⁸⁵⁸ MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/1

⁸⁶⁰ MNL OL M-KS 288-32 1974/Spanyolország/112 öe.

támogatásáról biztosította a marokkóiakat, ha azok a környező országok támogatását is megszerzik a terveikhez. A magyar tárgyaló fél azonban jelezte, hogy Magyarországnak nagykövetsége és két kereskedelmi kirendeltsége van Marokkóban, a királyságnak viszont nincs képviselője Budapesten, sőt több mint öt éve akkreditált nagykövete sem. Erre Skalli ígéretet tett, hogy megvizsgálják, hogyan lehetne a kétoldalú kapcsolatokat még jobban erősíteni.⁸⁶¹ Az egyeztetések eredménye alapján a marokkói vezetés úgy látta, hogy érdemes fokozni a szocialista országok irányába megkezdett diplomáciai offenzívát, ezért 1974. július 19-én a marokkói kommunisták vezetője, Ali Yata felkereste hivatalában a rabati magyar nagykövetet. A marokkói politikus jelezte, hogy a király kérésére felkeresi - Szovjetunió⁸⁶² és Albánia kivételével - a szocialista országokat, hogy rábírja azok vezetőit, támogassák Marokkó jogos követeléseit „ősi területeik” visszaszerzésével kapcsolatosan. Ali Yata külön kérte, hogy Kádár János mint a Magyar Szocialista Munkáspárt főtitkára fogadja őt mint a Marokkói Kommunista Párt főtitkárát.⁸⁶³ A szovjet irányítás alatt álló magyar vezetés⁸⁶⁴ azonban még ebben a kérdésben sem mert önálló véleményt kialakítani, ezért a szovjet külügyi szolgálattól kértek állásfoglalást, amit 1974. július 24-én kaptak meg.⁸⁶⁵ E szerint a Szovjetunió - és ezt várta a szocialista országoktól is - továbbra is támogatta az 1966-ban a Spanyol-Szahara ügyében meghozott ENSZ határozatot, amely a terület dekolonizációját írta elő, amit Spanyolországnak kellett megteremtenie együttműködve Marokkóval, Algériával és Mauritániával.⁸⁶⁶ A szovjetek jelezték, hogy a három szomszédos ország nem ért egyet a terület jövőjével kapcsolatosan; Marokkó és Mauritánia is magának követelte Spanyol-Szaharát. Ugyan Marokkó azt állította, hogy bírja a területi követelésekkel nem fellépő Algéria támogatását, ezt az állítást azonban a szovjetek nem látták bizonyítottnak. A szovjetek szerint ezt az ellentétet használták ki a spanyolok, akik „alkotmány” -tervezetük szerint először belső autonómiát hoztak volna létre, amit a marokkói király azonban elutasított. Bár a király folyamatosan kérte a Szovjetunió támogatását, az - mivel a marokkóiak nem rendelkeztek tényleges tervekkel a saharai területekkel kapcsolatosan - csak az 1966-ban meghozott ENSZ határozat végrehajtását támogatta.⁸⁶⁷ Ezek után az MSZMP KB Külügyi Osztálya egy „Szigorúan bizalmas” feljegyzést készített Kádár János számára, amelyben ismertették a

⁸⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/002292/15

⁸⁶² Szovjetunióba II. Hasszán Ahmed Benhima marokkói együttműködési minisztert küldte. MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁶³ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/2

⁸⁶⁴ Az igen erős szovjet befolyás nem csak a magyar külügyekben, de az államigazgatás szinte minden más területén, így a katonai ügyekben is megvalósult. Mozsik Imre ezredes, aki a kommunista időszakban a katonai hírszerzés egyik vezető tisztje volt, így fogalmazott az 1980-as évekről: „A katonadiplomácia, a védelmi kapcsolatok fejlesztése ekkor még nem volt napirenden. A magyar vezetésnek még csak elgondolása sem volt arra, mit is kezdjen az amerikai-magyar kapcsolatokkal. De nem is lehetett, hisz akkoriban az „egyeztetett” magyar külpolitikából még a csírája is hiányzott egy olyan aktív katonapolitikának, amely előirányozhatta volna a védelmi kapcsolatok fejlesztését az akkor fő ellenségnek számító Egyesült Államok vagy akár Nagy-Britannia fegyveres erőivel. A szovjet katonai vezetés nem is tűrte volna el, hogy a magyarok „belekontárkodjanak” Moszkva katonapolitikai vonalvezetésébe, katonai diplomáciai tevékenységébe.” Mozsik, I.: Washingtoni emberünk, Hírszerző voltam Amerikában, MÁS könyvek, 1995. p. 133.

⁸⁶⁵ Ebben az is közre játszott, hogy a magyar külügyi szolgálat, illetve az MSZMP KB Külügyi Osztálya a Marokkói Kommunista Pártot gyengének tartotta, nem pedig olyan szervezetnek, amelynek különösebb befolyása lenne a marokkói vezetésre, illetve a közvéleményre. Az MSZMP KB Külügyi Osztályának 1965-ös feljegyzése alapján a „Marokkói Kommunista Párt legnagyobb problémája a szűk tömegkapcsolat. A parlamenti választásokon Ali Yata 1000 szavazatot kapott, noha választói körzetében 2000 kommunista van.” Ezt maga Ali Yata is elismerte, amikor azt nyilatkozta a szovjet pártvezetésnek, hogy „az ország bonyolult helyzete miatt a kommunista párt nem tud behatolni a tömegek közé.” Az MSZMP vezetői külön kockázatnak tekintették, hogy a párt vezetése megosztott volt. Az egyik részük az akkor egymással ideológiailag szembenálló Szovjetunióval, míg a másik részük Kínával igyekezett minél jobb kapcsolatot ápolni. A pártot egyébként 1960-ban betiltották, azóta félhivatalosan működött, teljesen kiszolgáltatva a mindenkori uralkodónak. Ali Yata valószínűleg ezért is igyekezett II. Hasszánnak bizonyítani, hogy a marokkói kommunisták képesek az európai „testvérpártokat” befolyásolni és rávenni azokat, hogy Nyugat-Szaharával kapcsolatosan a marokkói állásfoglalást támogassák. Ez azonban már csak azért sem sikerült, mert a magyarok a marokkói kommunistákkal csak „alkalomszerű pártkapcsolatokat ápoltak”, régebbi és jobb kapcsolatokkal rendelkeztek az Algériai Kommunista Párttal, majd annak betiltása után az FLN vezetőivel. MNL OL M-KS 288-32 1975/28 öe., MNL OL M-KS 288-32 1975/56 öe.

⁸⁶⁶ A szovjet külügyi vezetés több esetben is tájékoztatta a szocialista államokat azok Moszkvába akkreditált nagykövetein keresztül, illetve jelezte a követendő irányt. De rendszeres, szervezetszerű egyeztetésekre is sor került, mint például a „főosztályvezetői szintű ENSZ közgyűlési baráti egyeztetések”, ahol a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos szavazások is többször szóba kerültek. MNL OL XIX-J-1-j 1978/ENSZ/002372

⁸⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/3

magyar és a marokkói kommunista pártok kapcsolatát, a nyugat-szaharai kérdést és az abban elfoglalt szovjet álláspontot is. Ezek után azt javasolták, hogy „*A három országnak - Marokkó, Mauritánia és Algéria - még nem sikerült egyeztetni a területre vonatkozó igényeiket, a terület jövőjével kapcsolatos terveiket. Ezért Marokkó követelésével kapcsolatosan végleges álláspontot csak az arab országok megegyezése után alakíthatunk ki. Egyetértünk Marokkóval abban, hogy meg kell szüntetni a Spanyol-Szahara gyarmati státuszát, és a spanyol gyarmatosítóknak ki kell vonulniuk a területről. Az ezért folytatott harcot támogatjuk mint a gyarmati rendszer maradványainak felszámolásáért az imperializmus ellen vívott küzdelem szerves részét. Nem támogatjuk a spanyol kormánynak azt a tervét, amely az autonómia megadásával gyakorlatilag a terület gyarmati jellegét konzerválná.*”⁸⁶⁸

Ali Yata közben megkezdte a körútját. Jugoszláviát 1974. július 29 és augusztus 1.között kereste fel, ahol az előzetes egyetetések ellenére Tito nem fogadta, de a találkozott Milos Minics külügyminiszterrel, valamint Alekszander Grlicskovval a Jugoszláv Kommunista Párt végrehajtó bizottságának külügyi titkárával. Ennek ellenére a marokkói vezetés a találkozót nem tekintette hivatalosnak, ezért a Belgrádba akkreditált marokkói ügyvivő nem vett részt rajta. A jugoszlávok eleinte nem támogatták a marokkói álláspontot, mert nem akarták, hogy a kérdésben érdekelt három állam - melyekkel mind jó kapcsolatot áptak - konfliktusba kerüljön. Azonban Ali Yata meggyőzte őket, hogy „*Algéria Nyugat-Szaharát marokkói területnek tekinti, Marokkó akcióját fegyverrel és katonákkal is kész támogatni. A Marokkóhoz való visszacsatolást bizonyos határmenti területi kiigazítással - amiről később tárgyalnak - Mauritánia is támogatja.*”⁸⁶⁹ Ezek után Jugoszlávia jelezte, hogy támogatják Marokkót a Nyugat-Szahara teljes dekolonizálására irányuló lépéseiben. Marokkó ezt a közleményt úgy értelmezte, hogy Jugoszlávia támogatja a terület Marokkóhoz való csatolását is.⁸⁷⁰ Ali Yata augusztus 3-án Bulgáriába utazott, ahol fogadta őt az állampártot vezető Todor Zsivkov, akinek szintén átadta II. Hasszán levelét, majd találkozott Peko Takovval, az államtanács elnökhelyettesével és Nendo Csendov külügyminiszter-helyetttel is. Innen a marokkói kommunista vezető Romániába utazott, ahol Nicolae Ceausescu elnök és több prominens vezető is fogadta. Bár a magyar külügy igyekezett ezekről a tárgyalásokról minél több információt beszerezni az adott országokba akkreditált nagyköveteiktől, de azok leginkább csak a sajtóhírekből tudtak tájékozódni.⁸⁷¹ Eközben a Külügyminisztérium IX. Területi Főosztálya tájékoztatta Horn Gyulát, az MSZMP KB Külügyi Osztályának helyettes vezetőjét, hogy augusztus 6-án Ali Yata a marokkói király különmegbízottjaként tárgyalásokat folytat Magyarországon Spanyol-Szahara ügyében. A tárgyalások háttérét biztosítandó a Külügyminisztérium elküldött egy általános ismertetőt a Marokkói Királyságról, egy másik ismertetőt a Marokkói Királyság kül- és belpolitikájáról, egy harmadikat a magyar-marokkói kétoldalú kapcsolatokról, Spanyolország álláspontját Spanyol-Szahara ügyében, majd a Spanyol-Szahara ügyével kapcsolatos magyar állásfoglalást is. A magyar állásfoglalásban az alábbiak szerepeltek a területtel kapcsolatosan: „*A terület az iszlám hódítást követően a marokkói központi kormányzat egyik tartománya volt. 1860-ban Spanyolország arra készítette a szultánt, hogy ismerje el a spanyol szuverenitást Nyugat-Szahara felett.*⁸⁷² *A spanyolok az 1900, 1904, 1912-es francia-spanyol egyezmények értelmében újabb területeket szakítottak ki Dél-Marokkóból. 1958-ban és 1969-ben marokkói-spanyol fegyveres összecsapások után Spanyolország területeket adott vissza Marokkónak.*” Az állásfoglalás ismerteti az ENSZ 1966. évi közgyűlésének határozatát is, amelyben felszólították Spanyolországot, hogy tartson népszavazást Spanyol-Szahara területéről és megjegyezte, hogy a határozatot Szovjetunió és Magyarország is támogatta. Ez azonban nem valósult meg, mivel „*a Maghreb országok maguk között sem tudtak egyetértésre jutni.*” Bár Ali Skalli a marokkói külügyminisztérium főtitkára budapesti tárgyalásain közölte, hogy Algéria is támogatja a marokkói álláspontot, ilyen jellegű hivatalos algériai nézetet a magyar külügy nem ismert.

⁸⁶⁸ MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004483

⁸⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004483

⁸⁷¹ MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁷² A magyar diplomácia először itt használta a Nyugat-Szahara megnevezést. Még sokáig használták a Spanyol-Szahara kifejezést is, és csak a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság (SZADR) kikiáltása után mellőzték. Úgy tűnik, a Nyugat-Szahara kifejezés használatában a magyarok megelőzték a spanyolokat és marokkóiakat is, akik az 1974. augusztus 12-ei tárgyalás után kiadott közleményben használták először a Nyugat-Szahara megnevezést. MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/13, MNL OL XIX-J-1-j 1974/Spanyolország/001175/3

Tudták, hogy Mauritánia is magának követelte a szaharai területeket, mint ahogy azt is, hogy a Nyugat-Szahara jövőjével kapcsolatosan még a közvetlenül a kérdésben nem érintett arab országok véleménye sem volt egységes. Az jelentés szerint ezért „Az arab belső ellentéteket kihasználva Spanyolország szabotálni tudja az ENSZ határozatainak végrehajtását. Azt tervezik, hogy előbb belső autonómiát kívánnak adni a területnek, majd pedig biztosítanák az ott élő nép önrendelkezését oly módon, hogy a lakosság döntsön a terület hovatartozásának kérdésében. Marokkó ellenzi a spanyol terveket. Hangsúlyozza ugyan, hogy támogatja az önrendelkezés elvét, de a Spanyol-Szahara-i sajátos viszonyok gyakorlatilag lehetetlenné teszik az önrendelkezési jog érvényesítését, ez lényegében Spanyol-Szahara gyarmati státuszát konzerválná. Ugyanis a területen az 54 000 többnyire elmaradt nomádon kívül 30 000 spanyol katona és hivatalnok él. Jelentős nyomást jelentenek a közeli NATO támaszpontok, a NATO érdekeltség is. Nem elhanyagolható az sem, hogy a Spanyolországra szavazóknak 10 000 dirhamot ígértek a spanyol hatóságok. Mindezen körülmények kizárják az önrendelkezési jog érvényesíthetőségét.”⁸⁷³ A pártfunkcionáriust arról is tájékoztatták, hogy a marokkói uralkodó diplomáciai kampányt kezdett, hogy minél több támogatót szerezzen területi követeléseinek támogatására. Nem csak nyugati, de a szocialista országokhoz is küldött követeket, sőt Ali Skalli budapesti tárgyalásain „reményét fejezte ki, hogy a szocialista országok politikailag, de ha szükséges, fegyverekkel is támogatják Marokkó igényének érvényesítését.”⁸⁷⁴

A Külügyminisztérium azt javasolta az MSZMP vezetésének, hogy Losonczy Pál, az Elnöki Tanács Elnöke:

- „hallgassa meg a király személyes üzenetét. Érdeklődjön, hogy Marokkó milyen részletes tervet dolgozott ki Spanyol-Szahara felszabadítására, és a terv más, érintett arab országokkal történő egyeztetése milyen fázisban van.
- Fejtse ki, hogy Népköztársaságunk mindig következetesen harcolt a gyarmatok megszüntetéséért, a gyarmati népek felszabadulásáért. Ezt az elvi politikát követjük a jövőben is. Ezért egyetértünk Marokkóval abban, hogy meg kell szüntetni Spanyol -Szahara gyarmati státuszát, és a spanyol gyarmatosítóknak ki kell takarodniuk e területről.
- Ha kéri, hogy lépjünk fel Spanyol-Szahara számára a spanyolok által tervezett autonómia és önrendelkezési jog gyakorlása ellen, Losonczy elvtárs közölje: mi elvileg és általában a népek önrendelkezési jogát támogatjuk, amelynek szabadon, mindenféle erőszak, zsarolás és korrupció nélkül kell érvényre jutnia. Elítéljük az önrendelkezés olyan megcsúfolását, amely gyakorlatilag a gyarmati jelleget konzerválná.
- Amennyiben kéri, hogy támogassuk Marokkó igényét Spanyol-Szahara teljes területére, Losonczy elvtárs közölje: mi baráti viszonyban állunk az összes arab állammal, beleértve Mauritániát és Algériát is. Ezért azt szeretnénk, ha Marokkó és az említett két arab ország minél előbb megegyezne mind a Spanyol-Szahara felszabadításának módjában mind pedig a terület jövőjében. Az így kialakult közös arab álláspontot a Magyar Népköztársaság minden fórumon és a rendelkezésre álló eszközökkel támogatni fogja.”⁸⁷⁵

A magyar külügyi vezetés tagjai mindeközben folyamatosan egyeztettek a szovjet külügyi szolgálattal, akik azt javasolták, hogy ne foglaljanak állást egyik fél mellett sem, inkább a várakozást javasolták.⁸⁷⁶ Ez érthető volt, mivel a Szovjetunió és a szocialista országok többsége is mind a három országgal jó kapcsolatot ápolt. A kérdéssel kapcsolatosan kialakítandó álláspont ügyében a magyar diplomácia más forrásokból is igyekezett tájékozódni. Felvették a kínai vezetéssel is a kontaktust, akik közölték, hogy náluk is járt marokkói küldöttség, amelyet arról tájékoztattak, hogy Kína nem támogatja Marokkó területi követeléseit.⁸⁷⁷

⁸⁷³ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/4

⁸⁷⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/4

⁸⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/4

⁸⁷⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/5

⁸⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/6

Ali Yata magyarországi útjának szervezése nem volt egyszerű. Eredetileg 1974. július 30-án érkezett volna Budapestre Marokkó bukaresti nagykövetével, Maati Jarioval, hogy Losonczi Pálnak átadják a király személyes üzenetét és a Spanyol-Szaharával kapcsolatos dokumentumokat, utána pedig rögtön folytatták volna az útjukat a többi szocialista országba.⁸⁷⁸ A tervezett utazás azonban az előkészítés elhúzódása miatt egy héttel későbbre tolódott,⁸⁷⁹ és Ali Yata csak július 29-én kezdhetette meg európai körútját. Magyarországra végül augusztus 6-án érkezett a bukaresti marokkói nagykövettel, majd augusztus 8-án utazott tovább Prágába.⁸⁸⁰ A magyarországi látogatásról készült jelentés szerint nem csak Losonczi Pál, de Kádár János is fogadta,⁸⁸¹ sőt Ali Yata a magyar és a külföldi tudósítók részére sajtókonferenciát is tartott. A megbeszéléseken elhangzott, hogy Nyugat-Szahara évszázadokon keresztül Marokkó szerves része volt, amit a spanyolok és a franciák a XX. század elején felosztottak egymás közt. 1956-ban, amikor Marokkó függetlenné vált, bejelentette az igényét az ország gyarmati állapotban maradt területeire, köztük Nyugat-Szaharára is. Ennek ellenére ebben a kérdésben 18 éven keresztül békülékeny magatartást tanúsított a marokkói vezetés, és nem erőltette a korábbi marokkói tartomány (sic) visszaszerzését. Ezért ezt a kérdést nem egyszerű határvitának, hanem egy gyarmati sorban lévő terület felszabadításának tekintik. A marokkóiak szerint a téma csak azért került napirendre, mert július elején a spanyol kormány hivatalosan is bejelentette, hogy egy külön állam létrehozására irányuló első lépésként autonómiát ad a területnek. Ezt a marokkóiak úgy értékelték, „*mint Afrika további balkanizálásának tervét, amely azt szolgálja, hogy a spanyol és NATO érdekeknek megfelelő báb-államot hozzanak létre.*”⁸⁸² Marokkó ugyan támogatta az önrendelkezési elvet, de egy több, mint 200 000 km²-es területen, ahol mindössze 30 000 lakos él, ugyanakkor Spanyolország 60 000 katonát állomásoztat, lehetetlennek tartották. A marokkóiak jelezték, hogy minden áron meg akarják akadályozni, hogy Nyugat-Szaharában báb-állam jöjjön létre, ami súlyosan fenyegetné Marokkó függetlenségét és szuverenitását. Ezért döntést hoztak arról, hogy a „báb-állam” megalakulása esetén katonailag megszállják Nyugat-Szaharát.⁸⁸³ Yata elmondta, hogy elsősorban diplomáciai módon kívánják a kialakult helyzetet megoldani, és ebben Algéria is támogatja őket, bár „*annak vezetői nyílt formában eddig nem fejezték ki a marokkói álláspont támogatását.*”⁸⁸⁴ Yata azt is elmondta, hogy a király ígéretet tett arra, hogy elismeri a Marokkói Kommunista Párt legalitását, ha az a kérdésben megszerzi a szocialista országok támogatását, illetve megváltoztatja a nevét.⁸⁸⁵ Ebben az esetben akár a kormányba is bekerülhetnének. A magyar tárgyaló delegáció jelezte, hogy támogatják a marokkói kommunistákat, „*akik nem tettek elvtelen engedményeket, és biztosítják a párt legalitását és kedvezőbb munkakörülményeit.*”⁸⁸⁶ A Magyar Népköztársaság mindig fellépett a gyarmatosítás ellen, ezért egyetértene az azzal, hogy a Szahara területén szűnjék meg a gyarmatosító spanyol uralom. Magyarország támogatja Marokkót, de csak abban az esetben, ha az őslakosok gyakorolhatják az önrendelkezési jogukat, illetve a terület Marokkóhoz való csatolása „*nem a gyarmati jelleget konzerválná új formában.*”⁸⁸⁷ Azonban a magyar vezetés fontosnak

⁸⁷⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305

⁸⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/1

⁸⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/2

⁸⁸¹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/5, MNL OL M-KS 288.f.32/1976/Marokkó/209 öe., MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁸² Érdekes, de ez a felvetés később is megjelenik, csak más formában. Itt a szocialista országokat ijesztgették azzal, hogy az esetleges önálló államalakulat a nyugati, kommunistaellenes erők szövetségese lesz, majd mikor az őslakosok létrehozták a saját államukat a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, akkor a marokkóiak az Amerikai Egyesült Államokat és a nyugati országokat riogatták azzal, hogy Nyugat-Szahara a Szovjetunió előretolt bástyája - algériai segítséggel - lehetne, ami veszélyeztetné az amerikaiak marokkói bázisait. Mára a felvetés úgy módosult, hogy ha Nyugat-Szahara elnyerné a függetlenségét, életképtelen lenne, és könnyen a terrorizmust támogató latorállamok közé kerülne.

⁸⁸³ Miután a marokkói kormányzat egységesen ezt az álláspontot képviselte, egyértelmű, hogy csak taktikai lépésnek szánták a Hágai Nemzetközi Bíróság bevonását a szaharai kérdésbe. Ha a bíróság határozata nekik kedvezett volna, akkor a nemzetközi jog érvényesítésével „csatolták volna vissza az elszakadt marokkói tartományokat.” Ha pedig nem, akkor is eldöntötték, hogy a területet elfoglalják.

⁸⁸⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/3

⁸⁸⁵ Ez meg is történt, amit a rabati nagykövét is megerősített az 1974. augusztus 26-i jelentésében, amely szerint a marokkói kommunisták felvették a Marokkói Haladás és Szocializmus Pártja - Parti du Progres et du Socialisme - nevet és legalizálták a működésüket. MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/6, MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/7

⁸⁸⁶ MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁸⁷ MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

tartotta, hogy az érdekelt arab országok - Marokkó, Mauritánia és Algéria - legalább a gyarmati rendszer felszámolásának szükségességében azonos állásponton legyenek és megegyezzenek. Ugyanis ha az afrikai országok közt konfrontációra kerülne sor, abból az „imperialisták” húznának hasznot. A katonai akciót a magyar vezetők nem támogatták, mivel a nemzetközi vitás kérdéseket rendezését csak tárgyalásos úton fogadták el.⁸⁸⁸ A tárgyalás végén ígéretet tettek, hogy alaposan tanulmányozni fogják a marokkói érveket, és írásban tájékoztatják a királyt a magyar álláspontról.⁸⁸⁹

Eközben augusztus 12-én Marokkó és Spanyolország tárgyalásokba kezdett, ahol a marokkói fél kijelentette, hogy „Marokkó államisága Nyugat-Szahara nélkül nem teljes”, illetve a saharai kérdés olyan kérdés, amit Spanyolországnak és Marokkónak kell megoldania, ahhoz Algériának és Mauritániának, valamint az őslakosoknak nincs köze, ezért őket az egyeztetésekből ki kell zárni. A marokkóiak ígéretet tettek arra, ha Spanyolország átengedi a saharai területeket, akkor:

- jogot biztosítanak Spanyolországnak a spanyol beruházással már működő foszfátbánya további kiaknázásához.
- Marokkó nem támaszt igényt a nyugat-szaharai partokkal szemben lévő Kanári-szigetekre.
- Spanyolország bizonyos csapatkontingenst állomásoztathat a nyugat-szaharai partokon a Kanári-szigetek védelme céljából.

A spanyolok azonban nem fogadták el az ajánlatot, sőt ragaszkodtak ahhoz, hogy megadják az őslakosok számára a korlátozott önrendelkezést, így a terület belső autonómiával spanyol fennhatóság alatt maradhatott volna.⁸⁹⁰ Ezek után a spanyol kormány memorandumot juttatott el az ENSZ főtitkárnak, amelyben bejelentették, hogy „a vonatkozó ENSZ határozatnak megfelelően 1975 közepéig a saharai nép jogot nyer az önrendelkezésre.” A memorandum átadása után II. Hasszán jelezte, hogy nem fog visszariadni olyan lépéstől sem, ami „nem a szokásos diplomáciai keretek között mozog.” Kijelentésének élét azzal tompította, hogy ezt a lépést alapos megfontolás tárgyává teszi, mert katonailag hátrányos helyzetben van Spanyolországgal szemben, és a Madriddal fennálló kapcsolatokat sem akarja veszélyeztetni. A tárgyalásokról jelentést készítő madridi magyar főkonzul szerint a spanyolok abban voltak érdekeltek, hogy a foszfátlelőhelyeket megtartsák - ebben a törekvésben a nyugatnémet és a brit befektetők is támogatták a spanyol kormányzatot - ez pedig inkább megvalósulhatott volna egy spanyol védnökség alatt álló „független államalakulat” esetében, mint akkor, ha Nyugat-Szaharát hozzácsatolták volna bármelyik igényt támaztó országhoz.⁸⁹¹

1974. augusztus 22-én a rabati magyar nagykövet a szovjet és az amerikai katonai attaséktól szerzett információkra hivatkozva jelezte, nem valószínű, hogy Marokkó Spanyol-Szahara visszaszerzésére katonai akciót indítson, mivel a Kanári-szigeteken állomásozó spanyol légierő órák alatt eldönthetné a háború sorsát.⁸⁹² Ennek ellenére augusztus 27-én a nagykövet már arról tájékoztatja a magyar vezetést, hogy Ahmed Dlimi ezredest, a királyi testőrség parancsnokát kinevezték a spanyol-szaharai területekkel határos déli körzetek katonai parancsnokává. Azt is jelezte, hogy a hír nem nyilvános, valószínűleg azért, mert az összefüggésben van Marokkó esetleges katonai műveleteivel „Spanyol-Szahara felszabadítására.”⁸⁹³ Ugyanezen a napon az MSZMP Politikai Bizottság ülést tartott,⁸⁹⁴ ahol jóváhagyták Losonczi Pál válaszlevelét II. Hasszán marokkói király levelére az alábbi szöveggel: „*Királyi Felség! Örömminkre szolgált, hogy fogadhattuk Felséged mélyen tisztelt különmegbízottját, Ali Yata urat, aki magas küldetésének eleget téve átadta Felséged üzenetét, és részletes tájékoztatást nyújtott a Spanyolország gyarmati uralma alatt maradt arab területekkel kapcsolatos álláspontjukról. Felséged különmegbízottja, Ali Yata úr előtt kifejtettük, és ezúton is megerősítjük, hogy a Magyar Népköztársaság külpolitikájának alapelveiből kiindulva mélyen elítéljük az imperializmus minden formáját, tevékenyen*

⁸⁸⁸ A megbeszélésen Losonczi Pál külön kihangsúlyozta, hogy „a fegyveres harcot nem tudjuk támogatni, amíg a politikai rendezés lehetőségei ki nem merültek.” MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

⁸⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/3

⁸⁹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/13

⁸⁹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/13.

⁸⁹² MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/7

⁸⁹³ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/8

⁸⁹⁴ Az ülésen az alábbi személyek vettek részt: Apró Antal, Beke Valéria, Biszku Béla, Fock Jenő, Gáspár Sándor, Kádár János, Kállai Gyula, Németh Károly, Nyers Rezső, Brutyó János, Győri Imre, Katona Imre, Maróthy László és Óvári Miklós. MNL OL M-KS 288. f. 5/960 öe.

támogatjuk a gyarmati elnyomás ellen küzdő népek igazságos ügyét. A népek békéjét, biztonságát szolgáló politikánk alapján, valamint a Marokkói Királyság és a Magyar Népköztársaság között örven- detesen fejlődő baráti kapcsolatoknak megfelelően biztosítjuk Felségedet, hogy támogatást nyújtsunk azokhoz az igazságos erőfeszítésekhez, amelyek szaharai területeken a gyarmati uralom teljes megszüntetésére irányulnak. Őszintén bizunk abban, hogy ez a nemes cél a szaharai területért küzdő erők egyetértésével mielőbb, békés úton valósulhat meg. Kérjük Felségedet, fogadja szívélyes üdvözlőnk és legmagasabb nagyrabecsülésünket.”⁸⁹⁵ A rabati magyar nagykövetet már másnap bekérte a marokkói Külügyminisztérium főtítkára, Ali Skalli, aki közölte, hogy „A közeljövőben minden erőfeszítésük a „Spanyol-Szahara” felszabadítására irányul. Céljuk megakadályozni a referendumot, és Spanyolországgal kétoldalú tárgyalásokon visszaszerezni a bitorolt területeket.”⁸⁹⁶ Marokkó nem csak Spanyolországgal küzdött a szaharai területekért, hanem Algériával is egyre inkább szembekerült. Ezt bizonyítja az az eset is, amikor 1974. szeptember 2-án Benkirane, a marokkói külügyminisztérium főosztályve- zetőhelyettese egy négy szemközti beszélgetésen elmondta a magyar nagykövetnek, hogy nem tartja becsületesnek az algériai vezetőket. Ugyanis Marokkó a tindoufi szerződésben Algéria javára lemon- dott vasércben gazdag területeiről, annak fejében, hogy Algéria támogatja Marokkó Spanyol-Szahara- ra vonatkozó követeléseit. Algéria azonban ezt a megállapodást megszegte, mivel azon dolgozott, hogy a „Spanyol-Szahara” független országgá váljon, mivel így Algéria könnyebben juthatott volna szabad kijáráshoz az Atlanti-óceánál.⁸⁹⁷

A marokkói-spanyol kapcsolatok eközben tovább romlottak. A kialakult helyzet súlyosságát jelezte, hogy 1974. szeptember 9-én Coloma Gallegos, a spanyol szárazföldi hadsereg minisztere háromnapos látogatást tett Nyugat-Szaharában, ahol megsejmlélte az ott állomásozó spanyol egységeket, valamint meggyőződött azok harckészültségéről.⁸⁹⁸ Persze a marokkóiak sem vártak tétlenül. 1974. szeptember 10-én Bessenyei Zoltán, a rabati ideiglenes ügyvivő jelentette, hogy „Marokkó gyakorlatilag egész hadseregét a déli határon vonta össze. Többször hangsúlyozta a király, hogy semmilyen áldozattól nem riad vissza a felszabadítás érdekében. A spanyol hadügyminiszter a napokban szemlélet tartott a „Spanyol Szaharában” állomásozó egységek fölött. Spanyolország katonailag mennyiségi és minőségi fölényben van, légi bázisaikról néhány perc alatt elérhetik repülőgépeik a szóban forgó térséget. Emiatt nem valószínű, hogy Marokkó totális háborúba kezdjen „Szaharájáért.” A határkonfliktust, korlátozott katonai akciók alkalmazását viszont nem lehet kizárni.”⁸⁹⁹ 1974. szeptember 17-én a rabati magyar nagykövet bejelentkezett a királyi ház miniszteréhez, Hafid Alaovihoz, hogy átadja Losonczy Pál levelét a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, szerencsére a miniszter nem tudta fogadni, ugyanis Ali Yata azt kérte a szocialista országoktól, hogy írásos választ ne küldjenek a királynak korábbi tárgyalásaik eredményéről. Valószínűleg ennek az volt az oka, hogy a legtöbb szocialista ország nem támogatta egyértelműen Marokkót, csak úgy, ha az szaharai terveivel kapcsolatban megszerzi Algéria és Mauritánia támogatását is. Mivel Yata azt jelentette az uralkodónak, hogy az összes szocialista ország feltétel nélkül támogatta a marokkói követeléseket, kellemetlen lett volna, ha ez a tény kiderült volna. Ebben az esetben a marokkói kommunisták valószínűleg már nem értek volna annyit a királynak, hogy legalizálja a működésüket, esetleg bevonja őket a kormányzásba.⁹⁰⁰ Ezt figyelembe véve a rabati szovjet nagykövet, A. A. Svedov „felkérte” a szocialista országok nagyköveteit, hogy országaik államfői ne küldjenek válaszleveleket a királynak.^{901,902} Ezt Jugoszlávián kívül mindenki tudomásul vette.⁹⁰³

⁸⁹⁵ MNL OL M-KS 288. f. 5/960 öe.

⁸⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/9

⁸⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/11

⁸⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Spanyolország/001175/3

⁸⁹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/12

⁹⁰⁰ Ezt Bessenyei Zoltán rabati ideiglenes ügyvivő a párról készített jelentésében Ali Yata is megerősíti az alábbi szavakkal: „Hogy a király csak taktikai megfontolásból járult hozzá a legalitás biztosításához, nem elsőrendű kérdés. A párt hírneve, ereje ezzel csak erősödik, és ez a legfontosabb cél.” MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/13.

⁹⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/10.

⁹⁰² A szovjetek nemcsak Marokkóval egyeztettek Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, hanem a spanyolokkal is, ugyanis a szovjet külügyminiszter, Gromiko – a marokkóiakkal folyó megbeszélésekkel párhuzamosan - tárgyalásokat folytatott Corzina spanyol külügyminiszterrel, amelyben hangsúlyosan szerepelt a nyugat-szaharai kérdés is. MNL OL XIX-J-1-j 1974/Spanyolország/001175/3

⁹⁰³ A jugoszláv kormány hivatalos válaszlevelet küldött II. Hasszának a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, amely-

Mivel a magyar nagykövet már kihallgatást kért a királyi ház miniszterétől, kénytelen volt az üzenetet szóban tolmácsolni, de a levél nem került átadásra. Ezt a miniszter úgy értékelte, hogy Magyarország és az összes többi szocialista ország is támogatja” Marokkó harcát.”⁹⁰⁴ Ugyanezen a napon a marokkói uralkodó Rabatban sajtókonferenciát tartott, ahol azt javasolta Spanyolországnak és a világszervezetnek, hogy a nyugat-szaharai kérdést terjesszék a Hágai Nemzetközi Bíróság elé. Ismét kijelentette, hogy nem akarja a fegyveres összeütközést Spanyolországgal, és a nyugat-szaharai kérdést sem kívánja a rabati arab csúcsértekezlet elé terjeszteni. 1974. szeptember 26-án a rabati magyar nagykövet ismét találkozott Ali Yatóval, akitől azt a tájékoztatást kapta, hogy a hadsereg vezetőinek nem tetszik, hogy a király diplomáciai síkra terelte a saharai területekkel kapcsolatos problémát, illetve a Hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult; a hadseregnek a déli határoknál állomásozó egységeit pedig rendőri, rendfenntartó erőnek nevezte. A hadsereg vezetői mindenképpen a kérdés katonai megoldását támogatták, hogy visszazerezhessék azokat a pozíciókat, amiket az 1971-es változások előtt birtokoltak. Yata szerint reális lehetőség volt arra, hogyha a király békés eszközökkel folytatott politikája megbukik, akkor a hadsereg a király által túlzottan felkorbácsolt szenvedélyeket kihasználva szembefordul vele, esetleg egy újabb államcsínnel félreállítja őt.⁹⁰⁵ Ugyancsak Yatótól tudták meg a magyarok, hogy a Szovjetunióba küldött marokkói katonai küldöttség tárgyalásai sikerrel jártak, valamint a két ország a marokkói foszfátkitermeléssel kapcsolatosan is megállapodást kötött.⁹⁰⁶ Ekkor a nagykövet megmutatta Yátának Losonczi Pál levelét, amelyben a magyarok jelezték, hogy hajlandók támogatni a marokkói álláspontot „*azokban az igazságos erőfeszítésekben, amelyek a saharai területeken a gyarmati uralom teljes megszüntetésére irányulnak.*”⁹⁰⁷ Yata szerint ezt a levelet nyugodtan odaadhatták volna a királynak.

Eközben a területre igényt tartó Mauritánia is tevékeny diplomáciai kampányba kezdett, hogy támogatást szerezzen a nyugat-szaharai területek megszerzéséhez. 1974. október 2-án Tóth Elek, a belgrádi magyar nagykövet megkapta a Mauritániai Iszlám Köztársaság körjegyzékét, amely ismertette a mauritániai álláspontját a nyugat-szaharai kérdésben. A körjegyzékben Mauritánia kihangsúlyozta, hogy Nyugat-Szaharát mindig is saját nemzeti területe integráns részének tekintette, és annak tekinti a jövőben is.⁹⁰⁸ Alig egy héttel később, október 11-én egy, a rabati magyar nagykövettel tartott beszélgetésen a Marokkóba akkreditált mauritániai nagykövet szintén hasonlóan nyilatkozott. Szerinte már az 1966-os ENSZ közgyűlési határozat előtt döntés született Mauritániában, hogy maguknak követelik a Spanyol-Szahara teljes területét, de elfogadják az ENSZ határozatot arra vonatkozóan, hogy a terület jövőjéről az ott élők népszavazással döntsenek. A nagykövet ugyancsak elmondta, hogy támogatják II. Hasszán javaslatát, és a terület hovatartozásának kérdésében a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalását kéri. Márcsak azért is, mivel a mauritániai követelések sokkal megalapozottabbak a marokkóiaknál, lehetségesnek tartotta, hogy a Bíróság Mauritánia javára dönt Nyugat-Szahara kérdésében.⁹⁰⁹ Amikor a magyar nagykövet arról kérdezte, hogy igaz-e az az állítás, miszerint a saharai területeket Marokkó és Mauritánia egymás közt tervezi felosztani, azt válaszolta, hogy a kormánya nem fogadna el ilyen megosztást, mivel a teljes területet kívánják megszerezni maguknak. Úgy látszott, a mauritániai vezetés igen csak meg akarta nyerni a magyar vezetők támogatását, ugyanis az Algírba akkreditált mauritániai nagykövet október 14-én felkereste az ottani magyar nagykövetet, ahol hasonló szellemben nyilatkozott, és közölte, hogy az őslakosoknak kell döntenie a terület további jövőjéről, nem pedig Marokkónak, mivel az megszegte az 1970-ben tartott marokkói-mauritániai- algériai hármasszúcsústalálkozón tett ígéreteit, ahol az őslakosok önrendelkezési jogát elfogadták.⁹¹⁰ A nagykövet azt is kijelentette, hogy

ben egyértelművé tette, amit a tárgyalásokon is megfogalmazott, hogy a terület jövőjével kapcsolatos döntést a környező államoknak közösen kell meghoznia, illetve annak megvalósításában együttműködni. MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/15.

⁹⁰⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/11.

⁹⁰⁵ A hadsereg azonban nem volt egységes, amint azt a rabati magyar nagykövetség 1974. évi beszámolója is jelzi. Eszerint a királyt és a reformjait leginkább a Dlimi ezredes által irányított biztonsági és segéderők főtisztjei támogatták, míg a király ellenzékét jelentő pártokat a marokkói ejtőernyős és könnyűpáncélos egységeinek főtisztjei támogatták. MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004304

⁹⁰⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004165/1

⁹⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/4

⁹⁰⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/14.

⁹⁰⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/15.

⁹¹⁰ A mauritániai álláspont találkozott az algériai vezetés véleményével, amely egyetértett azzal, hogy a nyugat-szaharai kér-

országa nem kíván nyílt akciókat indítani a marokkói kormány ellen.⁹¹¹ Nem sokkal később, október 23-án a rabati magyar nagykövet találkozott Mouknas mauritániai külügyminiszterrel,⁹¹² aki elmondta, hogy „a Szahara kérdését ENSZ keretén belül tartják csak megoldhatónak. Semmi olyan megoldást nem fogadnak el, mely Mauritániát kizárja. A terület esetleges megosztását sem fogadják el, mert számukra nem gazdasági, hanem emberi kérdések játsszák a főszerepet. A szaharai terület lakossága pedig mórokból áll, kiket nem lehet elszakítani Mauritániában élő testvéreiktől. Hozzátette, hogy Marokkónak előbb-utóbb el kell ismerni Mauritánia jogát ezen területre, mert ez történelmileg mindig hozzájuk tartozott. A hírrel kapcsolatban, hogy a spanyolok ez év október 28-án létrehozzák a szaharai területen az önálló államot, és a kormányt is kinevezik, elmondta, hogy Mauritánia ezt is elutasítja, és csak olyan rendezést fogad el, aminek maga is részese.”⁹¹³ Ezután a magyar nagykövet találkozott a rabati spanyol nagykövettel is, akinek említette a mauritániai álláspontot, amelyre a spanyol nagykövet úgy válaszolt, hogy nem kell komolyan venni a mauritániaiak álláspontját, mert az megalapozatlan, és mindig aszerint változik, hogy éppen kivel beszélnek. Ez hamarosan be is bizonyosodott, ugyanis egy másik magyar jelentés szerint mivel Algériának nem voltak területi követelésesei,⁹¹⁴ így az addig egymás ellen küzdő Marokkó és Mauritánia egyetértésre jutottak a Nyugat-Szaharával kapcsolatban. E szerint az algériaiak elfogadták a spanyolok által szervezendő népszavazást, amellyel kapcsolatban „az arab világ azt az óhaját fejezte ki, hogy Spanyolország a témáról párbeszédet folytasson Marokkóval és Mauritániával.” Ugyancsak szerepel a jelentésben, hogy „Jasszer Arafat felajánlotta II. Hasszán számára a „harci gyakorlatban gazdag kommandóit és saját tapasztalatait, hogy felszabadítsa a spanyol-szaharai területet.”⁹¹⁵ Ez azonban nem volt ilyen egyszerű. Bár a spanyol kormány ekkor már döntött Nyugat-Szahara átadásáról, de Marokkó és Mauritánia ellentéte miatt nem tudták megkezdeni az erről szóló tárgyalásokat. A spanyolok javasolták a terület két részre osztását, amit ekkor Mauritánia még visszautasított. Marokkó pedig arra kérte a spanyolokat, hogy még a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése előtt kezdjenek velük kétoldalú tárgyalásokat, de ezt meg a spanyolok nem fogadták el, mivel szerintük továbblépni a kérdésben csak a bíróság döntése után lehet. Egy, a rabati spanyol nagykövettől származó tájékoztatás szerint Spanyolországnak csak egyetlen feltétele volt, „hogy térítsék meg számára a beruházott összegeket, és vállaljanak érte garanciát. A többi az arabok ügye.”⁹¹⁶

Azonban a terület jövőjével kapcsolatban az őslakosoknak is megvolt a saját véleménye, amely úgy tűnt, hogy nem egyezett se a marokkói, se pedig a mauritániai tervekkel. 1974. október 26-án a madridi magyar főkonzul jelentette, hogy a spanyol-szaharai foszfátláncot merénylők - a Polisario Front fegyveresei – rongálták meg,⁹¹⁷ a szaharáviakat képviselő szervezet ugyanis a terület függetlenségét és a spanyolok végleges kivonulását szerette volna elérni.

A kialakult helyzet sok találgatásra adott lehetőséget, sőt sokszor a legvadabb hírek keltek szárnyra, amiket a magyar külügyesek ugyanúgy jelentettek, mint a ténylegesen megalapozott értesüléseket. Például 1974. november 21-én Horváth Pál, a casablancai magyar kereskedelmi kirendeltség vezetője Shamuel Serfatival, az Atlas Chimie vezérigazgatójával vacsorázott, aki négyszemközt azt az értesülést

dést adják át a Hágai Nemzetközi Bíróságnak, de csak azzal a feltétellel, hogy bármely megoldás esetén az érintett lakosság – a szaharáviak – véleménye legyen a döntő. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863

⁹¹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/16.

⁹¹² Mivel Mauritániában nem működött önálló magyar nagykövetség, így a rabati magyar nagykövet képviselte a magyar érdekeket az országban.

⁹¹³ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/17.

⁹¹⁴ Algériának nem voltak területi követelésesei Nyugat-Szaharával kapcsolatban, azonban jól látta, hogy Marokkó mindenképpen meg kívánja szerezni a területet. Ez több az algériai diplomatákkal folytatott beszélgetésen is felmerült, mint például 1974. november 20-án, amikor Balázs József, a kubai magyar nagykövetség III. titkára beszélgetést folytatott Mohamed Benassilla algériai diplomatával a Spanyol-Szahara hovatartozásának kérdéséről. Az algériai diplomata szerint Marokkónak fontos volt, hogy a gazdag foszfátmezőkkel bíró területet megszerezze, így ne legyen konkurensa a világpiacon, illetve a terület megszerzésével akarta elterelni a marokkói nép figyelmét az ország belső akut problémáiról. A diplomata azt is elmondta, hogy semmit nem jelent, hogy II. Hasszán a Hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult, mivel a bíróság döntése nem fogja befolyásolni Marokkó eredeti elképzelését. Sőt végső esetben Marokkó akár egy fegyveres konfliktust is kész vállalni a területért, bár ez a területen állomásozó spanyol csapatok miatt egyelőre nem valószínű. MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/20.

⁹¹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/18.

⁹¹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/19.

⁹¹⁷ Ez volt az első olyan magyar dokumentum, amelyben először említették a szaharávi felszabadítási szervezetet. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863

osztotta meg vele, hogy a CIA Algírban tudomást szerzett egy olyan tervről, miszerint Algéria Tindoufból kiindulva hadsereggel folyosót nyit az Atlanti-óceánhoz úgy, hogy a folyosóba a bukraa-i foszfátmező és az El-Aiúni-i kikötő is beleessen. Ily módon az olaj és földgázkincsek mellett megszerezné a spanyol-szaharai foszfátot, és gazdaságos exportutat találna a tindoufi vasérc tartalékoknak. Az Amerikai Egyesült Államok a terv megakadályozására a novemberi amerikai - spanyol tárgyalások során nyomást gyakorolt Madridra, hogy az a saharai területeket egy foszfát kitermelésre beruházott nemzetközi konzorciumnak, valamint a spanyol államnak párhuzamosan fizetendő kártérítés ellenében Marokkónak adja át. Az informátor szerint ezért az amerikai külügyminiszter, Henry Alfred Kissinger⁹¹⁸ a legutolsó rabati útja során II. Hasszánnak hosszú lejáratú kölcsönt ajánlott fel a kártalanítás fedezésére.⁹¹⁹ A magyar külügy számára nemcsak az egymásnak ellentmondó információk jelentettek gondot, hanem az is, hogy a konfliktusban érintett országok mindegyikével jó kapcsolatokat akartak ápolni, illetve kereskedni szándékoztak. Ezt bizonyítja, hogy 1974. november 22-én a rabati magyar nagykövetség jelentést készített a magyar-marokkói kereskedelmi kapcsolatok kibővítésének lehetőségéről. A jelentést készítő szakember megjegyezte, hogy a „Marokkóból való foszfátvásárlásunk népgazdasági érdek,” ezért a foszfátiparban/bányászatban meglévő együttműködést - geológiai kutatásokba való bekapcsolódással is - bővíteni javasolta.⁹²⁰ Ezzel szinte egyidejűleg Czinege Lajos hadseregtábornok, honvédelmi miniszter vezetésével katonai delegáció utazott Algériába, ahol a két ország lehetséges katonai együttműködéséről folytattak tárgyalásokat.⁹²¹ Ezek után nem meglepő, hogy a magyar diplomácia szinte patikamérlegesen mérte ki, hogy a szembenálló országoknak mikor milyen támogatást nyújtson. Egy idő után azonban a külügyi szolgálatban is kialakultak azok a csoportosulások, amelyek - érdekeik szerint - Marokkó vagy Algéria oldalán kötelezték el magukat a konfliktusban. A rabati kereskedelmi kirendeltség 1974. évi jelentésében Futó Tibor kirendeltségvezető jelezte, hogy Marokkó mindent a nyugat-szaharai kérdésnek rendel alá, részben azért, hogy ezzel elterelhesse a belpolitikai és gazdasági gondokról a figyelmet. Ugyanakkor azt is érzékeltette, hogy az ország kerüli az ellentétek éleződését mind a nyugati hatalmakkal, mind a szocialista táborral, és igyekszik mindkét féllel jó kapcsolatot fenntartani. Végül a marokkói diplomáciai hadjárat sikeresen a maga oldalára állította a szocialista országokat, akik támogatták Nyugat-Szahara dekolonizációját. Így a magyar külügyi vezetés számára nem jelentett meglepetést, amikor 1974. december 11-én a madridi magyar főkonzul jelentette, hogy az ENSZ Közgyűlés IV. sz. Bizottsága 81 szavazattal, 43 tartózkodással elfogadta a javaslatot, miszerint

⁹¹⁸ Több magyar levéltári anyagban van arra utalás, hogy Kissinger tevékenyen részt vett a Nyugat-Szahara jövőjéről szóló tárgyalásokban, és igen sokat tett azért, hogy a spanyolok, a marokkóiak és a mauritániaiak megegyezzenek a terület átadásáról. Kissinger például 1974. október 9-én, majd november 9-én is tárgyalt Cortina Mauri spanyol külügyminiszterrel a terület jövőjével kapcsolatosan. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00857

⁹¹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/21.

⁹²⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004642/1, MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/002467

⁹²¹ A két ország közötti katonai együttműködés - bár ígéretesen indult - alacsony szinten maradt. Amikor az 1970-es évek elején felmerült, hogy szállíthatnánk fegyvereket Algériának, illetve részt vehetnénk a hadseregének fejlesztésében, kiképzésében, a magyar vezetés 1973-ban katonai attasét küldött Algírba. 1974-ben Pacsek József altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes vezetésével egy küldöttség utazott az algériai forradalom 20. évfordulójára rendezett ünnepekre, majd még ugyanabban az évben Czinege Lajos hadseregtábornok, honvédelmi miniszter is tárgyalt az algériai politikai, katonai vezetőkkel a lehetséges együttműködésről. Bár felmerült az újabb miniszteri találkozói lehetősége, az sohasem valósult meg. Algéria csak 1981-ben küldött egy katonai küldöttséget Magyarországra, amely személyügyi, katonai, igazságszolgáltatási, mozgósítási kérdésekben egyeztetett a magyar katonai vezetéssel, majd 1982-ben is érkezett Farid Barchemi vezetésével egy küldöttség, amely a lehetséges katonai-műszaki együttműködésről tárgyalt. Az azonban már az 1970-es évek végére kiderült, hogy Magyarországnak esélye sem volt az említett programokban részt venni, ugyanis azok szinte kizárólagosan a Szovjetunió közreműködésével folytak. A magyar katonai vezetés egyedül egy 2,8 millió dolláros szerződést írt alá az algériaiakkal, amelynek keretében T-54-es harckocsi alkatrészeket szállítottak az algériai hadseregnek. A magyar pártvezetés ennek ellenére többször is felrótta a katonai vezetőknek, hogy nem igyekeztek szorosabb kapcsolatokat - ellentétben például Líbiával, Algériával vagy éppen Mozambikkal, amellyel igen jó alakított ki az akkori katonai vezetés - kiépíteni az algériai hadsereggel. A kudarcok miatt a katonai vezetés - egészségügyi gondokra hivatkozva - 1984-ben hazarendelte az algériai magyar katonai attasét, akinek a pótlását nem biztosították. 1985. április 20-23. között Bardócz László ezredes vezetésével egy katonai szakértői küldöttség tárgyalt az algériai Nemzetvédelmi Minisztérium Hadiipari Igazgatóságán, s bár ígéretesen indultak a tárgyalások, végül nem született hadiipari együttműködés a két ország között. 1985. május 07-11. között egy katonai-egészségügyi küldöttség érkezett Budapestre, de ezen a téren sem jött létre együttműködés. MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Algéria/19 öe., MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe., MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

Spanyol-Szahara ügyét terjesszék a Hágai Nemzetközi Bíróság elé.⁹²² Pár nappal rá az ENSZ New York-i központjába akkreditált magyar nagykövet is jelentette, hogy a Spanyol-Szahara kérdésében a Marokkó által bejelentett határozati javaslatot - „hazai utasítás és baráti egyeztetés alapján” - megszavazta.⁹²³

Ekkor már Marokkó és Mauritánia is a terület jövőjét tervezték, amelybe érdekes módon Szenegált is igyekeztek bevonni. Ezt a rabati magyar nagykövet egy megbeszélés során tudta meg az elefántcsontparti nagykövettől, aki elmondta, hogy felmerült egy föderációs államszövetség létrehozása Marokkó, Mauritánia és Szenegál részvételével, illetve Marokkó és Mauritánia egyezsége jutott Nyugat-Szaharával kapcsolatosan. A megegyezés lényege, hogy a terület Marokkóhoz kerül, de a természeti kincseket a két ország közösen, arab kölcsönök segítségével aknázza ki. A nagykövet azt is elmondta, hogy tudomása szerint a két ország között a legszorosabb együttműködés alakult ki, és minden lényeges kérdésben egyeztettek az álláspontjukat.⁹²⁴ Azonban a spanyolok a korábbi álláspontjukkal szemben mégsem akarták elhagyni a területet, ezért újabb konfliktushelyzet alakult ki Marokkó és Spanyolország között. 1975. február 6-án a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy a Marokkói Kommunista Párt februárra tervezett nagygyűlését - ahova az MSZMP is szándékozott képviselőt küldeni - a király kérésére elhalasztották.⁹²⁵ A király ugyanis jelezte, hogy a saharai területek miatt küszöbön áll a háború Spanyolországgal.⁹²⁶ A marokkói vezetés úgy tűnik, tényleg komolyan vette a spanyolokkal való szembenállást. Ugyanis 1975. február 15-én a madridi magyar főkonzul arról tájékoztatta a magyar külügyminisztériumot, hogy Marokkó nem csak a Nyugat-Szaharát, de Ceutát és Melillát és az afrikai partoknál található spanyol uralom alatt lévő szigeteket hivatalosan is visszakövetelte a spanyoloktól. Ez a követelés a spanyolokat kellemetlenül érintette, mivel Franco és a korábbi marokkói uralkodó, V. Mohamed korábban abban állapodtak meg, hogy ezekre a területekre Marokkó nem támaszt igényt.⁹²⁷ Mivel Spanyolország komoly belpolitikai válsággal szembesült, a marokkóiak az újabb követeléseikkel további manőverezési lehetőséghez jutottak a saharai kérdésben.⁹²⁸ Már csak azért is, mivel Nyugat-Szahara ügyében az afrikai államok ugyan megosztottak voltak, de az említett enklávék visszaszolgáltatását mindegyikük támogatta volna. Ezért a spanyolok még inkább rákényszerültek arra, hogy Marokkóval megegyezzenek Nyugat-Szahara jövőjéről.⁹²⁹ Ebben az időszakban úgy tűnt, hogy a magyar külügyi vezetés inkább a marokkói álláspontot támogatja. 1975. március 11-én a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy Marjai József külügyi államtitkár meghívólevelét átadta a marokkói külügyminiszterhelyettesnek, Mohammed Cherkaouinak, aki jelezte, mindent megtesz, hogy a látogatás létrejöhesse. A nagykövet azt is jelentette, hogy 1974 decembere óta, amióta II. Hasszán és Ould Daddah találkoztak, a marokkói-mauritániai kapcsolatok látványosan fejlődtek. A két fél közös terveket dolgozott ki, amelyek megvalósításához a csődhelyzetben lévő Mauritániának Marokkó 15 millió dollár hitelt nyújtott. A nagykövet szerint a két ország együttműködését a franciák nem nézték jó szemmel, mert az szerintük veszélyes precedenst teremthetett volna a többi francia nyelvű afrikai ország számára.⁹³⁰ 1975. április 10-én Szigeti Károly, a Külügyminisztérium csoportfőnöke arról tájékoztatta a rabati magyar nagykövetséget, hogy a minisztertanács 3055/1975. számú határozata alapján dr. Horgos Gyula kohó- és gépipari miniszter látogatást tesz Marokkóba, illetve a magyar külügyminiszter meghívta dr. Ahmed Laraki marokkói külügyminisztert Budapestre.⁹³¹ A látogatástól a magyar-

⁹²² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863

⁹²³ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/22.

⁹²⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/23.

⁹²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-2/0083/4

⁹²⁶ Ezt az értesülést a madridi magyar főkonzul, Vass Miklós is megerősítette, aki jelentésében jelezte, hogy Marokkó igyekszik kihasználni Spanyolország belpolitikai gondjait, valamint a Franco várható halála miatti belharcot, hogy megszerezhesse Nyugat-Szaharát. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00857

⁹²⁷ A marokkói követelésekről és azok spanyol visszhangjáról jelentett a madridi magyar főkonzul is. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/1

⁹²⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602

⁹²⁹ A spanyolok megegyezési szándékát látva a marokkóiak néhány alkalommal „tűlfeszítették a húrt”, amelyre a spanyol hatóságok az elvártnál vehemensebben válaszoltak. Például 1975. április 8-án egy marokkói naszád a nemzetközi vizeken elfoglalt két spanyol halászhajót, és azokat a marokkói kikötőkbe akarta kényszeríteni. A halászok azonban riasztották a spanyol haditengerészetet, amely két hadihajót küldött a megmentésükre. A hadihajók az egyik halászhajót visszafoglalták, és két marokkói tengerészt foglyul ejtettek. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2

⁹³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002164

⁹³¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002697

marokkói kapcsolatok fejlesztést remélték. A meghívólevelet a magyar nagykövet személyesen adta át Laraki helyettesének, Cherkaouinak, aki ígéretet tett rá, hogy a miniszter június második felében tudná a látogatástmegejteni, már csak azért is, mert a királyság részéről döntés született, hogy a gazdasági kapcsolatokat intenzívebbé tennék a szocialista országokkal. Cherkaoui a beszélgetés során burkoltan jelezte, hogy a kapcsolatok erősítésének egyik feltétele az, hogy Magyarország sokkal tevékenyebben támogassa Marokkót a nyugat-szaharai kérdésben.⁹³² Ennek ellenére a látogatás időpontját később szeptemberre módosították,⁹³³ majd októberre tették át,⁹³⁴ végül a látogatás nem valósult meg. Úgy tűnt, hogy Marokkó nem csak a magyar vezetéssel szemben tartotta meg a két lépés távolságot, de a többi szocialista országgal szemben is. 1975. május 5-én a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy a szovjet nagykövet megbeszélésre hívta a szocialista országok nagyköveteit, és tájékoztatta őket arról, hogy ismételten tárgyalásokat folytatott a királlyal, az általa 1974 márciusában kérttel kapcsolatosan. Ekkor Hasszán arra kérte a Szovjetunió kormányát, hogy nyújtson segítséget Marokkó gazdasági terveihez: a döntő ágazatok és a hadsereg modernizálásához. A hadsereg modernizálásával kapcsolatos megállapodást alá is írták, de a Szovjetunió részvétele a marokkói foszfátvagyon kitermelésében nem valósult meg annak ellenére, hogy a Szovjetunió 1 milliárd dollár hitelt ajánlott fel Marokkónak. A nagykövet elmondta, egyre biztosabb abban, hogy szándékosan zárják ki a szovjeteket a gazdasági együttműködésből, és hozzák helyzetbe a különböző nyugati - főként francia és amerikai - cégeket.⁹³⁵

Már mindenki úgy gondolta, hogy Marokkó szerzi meg Nyugat-Szaharát, amikor 1975 májusában az algériai kormányzat bejelentette, hogy érdekeltnek tartja magát a nyugat-szaharai kérdésben, és a Világszervezethez fordul azért, hogy az ENSZ 24-es bizottsága küldjön egy bizottságot a kérdés helyszíni tanulmányozására, amely esetleg előkészítheti az ENSZ vonatkozó határozatának végrehajtását.⁹³⁶ Ekkor már Madridban tartózkodott az ENSZ 24-es bizottságának küldöttsége, hogy a nyugat-szaharai kérdést megvizsgálja. A küldöttség egyik tagja Marta Jimenez kubai nagykövet volt, aki folyamatosan tájékoztatta a kommunista országokat a háromfős csoport tevékenységéről és tapasztalatairól.⁹³⁷ Ekkor Marokkó ellenlépésre szánta el magát, befogadta az algériai vezetéssel szembeforduló algériai politikust, Kaid Ahmedet, aki a Spiegel lapnak adott nyilatkozatában nyílt támadást intézett Boumedienne ellen. Valószínűleg ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy az algériaiak nem támogatták Marokkó Spanyol-Szaharára vonatkozó igényeit, illetve május elején megerősítették a marokkói határ mentén állomásozó algériai egységeket is.⁹³⁸ A megváltozott algériai álláspont miatt a marokkóba akkreditált szocialista nagykövek megbeszélést tartottak, és a rendelkezésre álló információk alapján arra a következtetésre jutottak, hogy Algéria azt akarja elérni, hogy a Hágai Nemzetközi Bizottság előtt Marokkó végleg lemondjon a tindoufi területekről, és lehetőséget és garanciát adjon arra, hogy Algéria a marokkói területen gáz- és olajvezetéket, illetve vasutat építhessen nyersanyagai szállításához. Úgy vélték, ha ezt Marokkó teljesíti, akkor ismét elnyerheti Algéria támogatását. Azonban volt egy másik, ennek ellentmondó vélekedés is, amely szerint Algéria tart attól, hogy Marokkó megszerzi a saharai területeket, és az ott található foszfátvagyon birtokában jelentősen megerősödik. A népszavazással az algériaiak azt akarták elérni, hogy egy önálló állam jöjjön létre a területen, amely deklarálná az Algériával való együttműködést, és így annak befolyása jelentősen megnövekedne a régióban, sőt akár elsőbbségbe kerülhetne Marokkóval szemben és gátolhatná annak monopóliumát a foszfát piacon. Volt olyan nagykövet, aki attól tartott, ha Marokkó a térség foszfátvagyon felett egyedül rendelkezne, az még inkább erősítené az ország nyugati orientációját, ami viszont veszélyt jelentene a szocialista országokra nézve. A megbeszélés végén a nagykövek egyetértettek abban, ha az első ok áll az algériai álláspont mögött, akkor ez lényegében nem befolyásolja a szocialista országok addig kialakított álláspontját. Ha viszont a második ok a valódi, akkor a szocialista országoknak ezt figyelembe kell venni, mert Algéria célja egybeesik a szocialista országok érdekeivel.⁹³⁹

⁹³² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002711/1

⁹³³ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002711/2

⁹³⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002711/4

⁹³⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-5/00003200

⁹³⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233

⁹³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2

⁹³⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/1

⁹³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/2

Az ENSZ által kiküldött vizsgálóbizottság távozása után, 1975. június 2-án a rabati magyar nagykövetet megkereste a rabati kubai nagykövet, és bizalmasan megosztotta vele a bizottság kubai tagjának tapasztalatait. A spanyolok egyértelműen közölték abizottsággal, hogy kivonulnak a területről, amit az ENSZ számára kívánnak átadni, de szerették volna az Arab Ligát és az Afrikai Egység Szervezetét (AESZ) is felkérni, hogy megfigyelőként vegyenek részt a referendum lebonyolításában.⁹⁴⁰ Ha erre a fenti szervezetek nem hajlandók, úgy a spanyolok a területen működő pártoknak és szervezeteknek adják át a hatalmat, és deklarálják a terület függetlenségét. A bizottság több, mint száz fővel beszélgetett Spanyol-Szaharában, és meggyőződtek arról, hogy az ott lakók többsége függetlenséget akar, és egyetlen szomszédos országhoz sem akarnak tartozni. A bizottság marokkói tapasztalatai nem voltak túlságosan kedvezőek, mivel a marokkóiak „*túlszervezték a delegáció fogadását, illetve a marokkói sajtó helytelenül állította be a tényeket és veszélyesen túlfűtötte a tömegek hangulatát.*”⁹⁴¹ A kubai nagykövet elmondta magyar kollégájának, hogy II. Hasszán Kubába küldte Ali Yatát, hogy megszerezze a kubai vezetés támogatását.⁹⁴² Ezért a marokkóiak igyekeztek megakadályozni, hogy a bizottság kubai tagja találkozhasson a kubai nagykövettel, nehogy az még Yata érkezése előtt információt küldhessen kormányának a tényleges helyzetről. Ez azonban nem sikerült. A magyar nagykövet a külügyi vezetésnek küldött jelentéséhez hozzáfűzte, hogy a szocialista országok nagykövetei szerint „*az algériai álláspont nagyon veszélyes, és katonai összeütközéssel fenyeget.*”⁹⁴³ Véleménye szerint, ha Algéria kitart álláspontja mellett, elveszítheti tekintélyét az arab országokban, de az el nem kötelezett országok között is. A nagykövet több arab követtel is beszélt, akik elmondták, hogy nem értik és helytelenítik az algériai lépéseket. Az algíri lengyel katonai attasé szerint az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország igyekezett a két országot egymásnak uszítani, hogy ők minél jobb helyzetbe kerülhessenek a régióban. A nagykövet hangot adott annak a véleményének is, hogy Algéria magatartása nagyon nehezíti a marokkói baloldali erők helyzetét, mivel a Marokkói Kommunista Párt az elsők között támogatta a királyt a szaharai kérdésben, ezért tudtak vele jó kapcsolatot kialakítani. Az algériai álláspont ezért nem csak nekik, de a szocialista országoknak is sok kárt okozhat, mivel Marokkó még erősebben a nyugati államok felé fog orientálódni.⁹⁴⁴ A nagykövetnek ezt a vélekedését a marokkói kommunisták vezetője, Ali Yata is osztotta, hangot is adott neki, amikor június 9-én arról tájékoztatta a szocialista nagyköveteket, hogy egy esetleges háború Marokkó és Algéria között „*a baloldali erők vereségét jelentené mind a két országban, de nagy veszteség lenne a szocialista országok számára is. Marokkó szeretné elérni a szocialista országok, elsősorban a Szovjetunió közbenjárását az Algéria és Marokkó közötti ellentétek feloldásához.*”⁹⁴⁵

A küzdelem nem csak diplomáciai síkon zajlott. 1975. június 9-én a madridi magyar főkonzul arról tájékoztatta a magyar vezetést, hogy a marokkói egységek behatolást kíséreltek meg a Spanyol-Szahara területére, amit azonban a spanyol hadsereg egységei megghiúsítottak.⁹⁴⁶ Ennek ellenére a marokkói

⁹⁴⁰ 1975. május 21-én Arias Navarro, spanyol miniszterelnök fogadta az ENSZ tényfeltáró bizottságát, amely éppen akkor tért vissza Nyugat-Szaharából. A miniszterelnök ismételt kijelentette, hogy Spanyolország elfogadja a szaharai kérdésben hozott ENSZ döntéseket. A spanyolok emellett javaslatot tettek egy nemzetközi konferencia összehívására Algéria, Marokkó és Mauritánia részvételével. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2

⁹⁴¹ Ezt bizonyítja az algíri magyar ügyvivő, Nagy György titkos jelentése is, amely főként azokon a tájékoztatáson alapult, amit az algíri kubai nagykövet, Giraldo Mazola Collazo adott a szovjet, a bolgár, a lengyel, a csehszlovák és a magyar diplomáciai képviselők vezetőinek. Ebből kiderült, hogy a marokkóiak ajándékokkal halmozták el a bizottság tagjait, hogy azzal is befolyásolják őket, illetve a küldöttség kubai tagjának, Maria Jimenez Martinez asszonynak többször jelezték, hogy az AEROFLOT kubai járatának leszállási jogot adtak Marokkóban, ezért cserébe elvárják a támogatását. A marokkói hatóságok tüntetést is szerveztek a bizottságnak állítólagos spanyol-szaharai menekültek részvételével azzal a jelszóval, hogy „*Szahara a mienk.*” A tüntetésben azonban marokkóiak is részt vettek, illetve „*a marokkói sajtó hisztérikus kampányt indított annak bizonyítására, hogy Spanyol-Szahara marokkói terület.*” MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/5

⁹⁴² A marokkói kommunisták vezetőjén keresztül II. Hasszán arra kérte Castrot, hogy támogassa a marokkói álláspontot Nyugat-Szahara kérdésében, és ez irányba próbálja befolyásolni a többi szocialista országot, valamint az el nem kötelezetteket is. A király jelezte, hogy „*Marokkóban az Amerikai Egyesült Államok nyomásával szemben is kiállt Kuba támogatása mellett (repülőgép járat biztosítása Marokkón keresztül, blokád elvetése, szocialista országokkal való kapcsolat szélesítése) és most viszonttámogatást kér és vár.*” MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/3

⁹⁴³ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/3

⁹⁴⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/3

⁹⁴⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/4

⁹⁴⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2

katonák nomádoknak álcázva igyekeztek beszivárogni a területre, ahol támadásokat hajtottak végre a spanyol idegenlégió egységei, valamint a Polisario Frontot támogató szaharáviak ellen. 1975. június 18-án az algíri magyar ideiglenes ügyvivő, Nagy György tájékoztatta a magyar külügyi vezetőket, hogy Algéria és Marokkó kapcsolata az elmúlt időszakban nagyon megromlott, amihez jelentősen hozzájárult az Algéria ellen indított marokkói sajtókampány. Az ügyvivő véleménye szerint ez a viszony az ENSZ közgyűlés időpontjának közeledtével még inkább romlani fog, és „veszélybe sodorhatja a Maghreb országok éveken keresztül építgetett jó viszonyát.” A jelentés mellékleteként érkezett egy lista a spanyol-szaharai felszabadító mozgalmakról, amelyekben az alábbi szervezetek szerepeltek: A PUNS (Parti d’Union Nationale Sahraoui), a MOREHOB (Mouvement de Résistance de Hommes Beus), a Polisario Front (Front Populaire de la Saguia El hamra et du Rio de Oro) és a FLU (Front pour la Libération et l’Unité). Az ügyvivő szerint ezekből egyedül a Polisario Front akarta ténylegesen a függetlenséget, a PUNS elfogadta volna akár Marokkó, akár Mauritánia fennhatóságát, míg a MOREHOB és FLU szervezeteket Marokkó hozta létre és pénzelte, ezért értelemszerűen csak a Marokkóhoz való „visszatérést” támogatták.⁹⁴⁷ 1975. június 22-én a madridi magyar főkonzul jelezte, hogy a marokkói csapatok újabb támadást hajtottak végre a spanyol-szaharai területek ellen, illetve a marokkói katonák aláaknáztak egy utat, ahol egy spanyol katonai gépkocsi felrobbant. A kocsiban utazó 5 katona életét vesztette.⁹⁴⁸ A marokkói katonák spanyol-szaharai behatolása ellen a spanyol külügyminisztérium hivatalosan is tiltakozott, illetve felhatalmazták a spanyol egységeket, hogy a marokkóiakkal szemben minden eszközzel lépjenek fel.⁹⁴⁹ Azonban ezek a támadások nem érték el azt a célt, amit a marokkóiak megfogalmaztak. A beosztásából leköszönő rabati magyar nagykövet, Molnár László 1975. június 23-án keltezett éves jelentésében a nyugat-szaharai kérdéstről az alábbiakat fogalmazta meg: „A szaharai kérdés rendezése nem úgy alakult, hogy a király a remélt célt elérte volna. Nemzetközileg sem kapta meg a várt támogatást, sőt inkább kezdett elszigetelődni, ami a belpolitikai helyzetre is visszahatott. A két párt – Isztiklál és az USFP – az agitációjában messze túlhajtotta a dolgokat, éles feszültség alakult ki Algériával, ami a jobboldali erőknek kedvez, és a hadsereget is olyan egységessé tette, ami már aggodalommal tölti el a királyi hatalmat. Az utóbbi hetekben már alábbhagyott a kezdeti harcias hang is.”⁹⁵⁰ A jelentés kitért arra is, hogy Marokkó a külkapcsolatait annak megfelelően alakítja, hogy mely országok támogatják a nyugat-szaharai kérdésben,⁹⁵¹ ezért közeledett Líbiához, illetve ajánlotta fel a Szovjetunióknak az együttműködést a marokkói hadsereg modernizálásában és a nemzetgazdaság főágazatainak fejlesztésében.⁹⁵² A jelentést a Külügyminisztérium IX. főosztálya elfogadta, ahhoz augusztus 8-án maga is írásos jelentést csatolt, amelyben jelzi, hogy a magyar-marokkói kapcsolatok nem túl jelentősek, bár a szocialista országokkal a vezetés erősíteni akarja a kapcsolatokat, amit azonban a középszintű vezetői réteg és az állami szervek sikeresen akadályoznak. A gazdasági együttműködést nehézkesnek ítélik, főként azért, mert Marokkó jellemzően importpiac volt Magyarország számára, illetve a kereskedelmi mérleg évek óta passzív volt.⁹⁵³ Ezt megerősítette a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium által készített jelentés is.⁹⁵⁴

1975. július 14-én az algíri magyar ügyvivő jelentette, hogy Mauritánia algíri katonai attaséje, Ahmed Ould Minnih százados a mongol nemzeti ünnep fogadásán a nyugat-szaharai kérdéstről beszélgetett

⁹⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/5

⁹⁴⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2

⁹⁴⁹ A spanyol kormány több esetben is jelezte a marokkói vezetésnek, hogy a Spanyol-Szaharába behatoló egységeikkel szemben katonai erőt fognak alkalmazni, de a helyszínen tartózkodó spanyol parancsnokok azt az utasítást kapták, hogy kerüljék a marokkóiakkal való nyílt összecsapást. Ez az utasítás azonban elterjedt a spanyol hadsereg tisztikarában, ami csak szította a kormányzattal szembeni elégedetlenséget. Az egyre elégedetlenebb tisztek létrehozták a Demokratikus Katonai Uniót (Unión Militar Democrática), amelynek az egyik célja a hadsereg becsületének visszaszerzése volt. A csoport egyik vezetője szerint jól mutatta a hadsereg leépülését, hogy azzal egy fejlődő ország - Marokkó - mert packázni, aminek semmi következménye nem lett. Bár a szervezkedésben részt vett tiszteket letartóztatták, a politikai és katonai vezetés kénytelen volt elfogadni állításaik nagy részének valóságtartalmát, ezért arra utasították a Spanyol-Szaharában állomásozó egységek parancsnokait, hogy aktívabban lépjenek fel a beszivárgó marokkói egységekkel szemben. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/004952

⁹⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005582

⁹⁵¹ Ezt bizonyítja, hogy II. Hasszán a jelentősnek mondható marokkói-bolgár gazdasági kapcsolatok ellenére 1975. október 18-án lemondta Todor Zsivkov bolgár államfő korábban bejelentett marokkói látogatását, mivel az nem támogatta Marokkót a nyugat-szaharai területek annektálásában. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005582

⁹⁵² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004215

⁹⁵³ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004215

⁹⁵⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004215/1

szovjet, keletnémet és vietnámi diplomatókkal, akiknek elmondta, hogy nem látja értelmét a szaharai népszavazásnak, de a terület felosztását ellenzi. Remélte, hogy az algériai - marokkói - mauritániai hármascúcstalálkozó létrejön, és ott rendezik a kérdést.⁹⁵⁵ Ennek a jelentésnek azonban ellentmondott a rabati magyar nagykövet július 18-i jelentése, amely szerint Marokkó és Mauritánia megegyeztek abban, hogy Spanyol-Szaharát egymás közt osztják fel, ásványkincseit közösen aknázzák ki. A nagykövet szerint Algéria „*hűen eddigi álláspontjához*” az önrendelkezést támogatta, Spanyolország pedig egy független, de gyenge és általa befolyásolható államot szeretett volna.⁹⁵⁶ A jelentés szerint Marokkó és Mauritánia az őslakosok önrendelkezését elutasította, és diplomáciai kampányt kezdett, hogy minél több ország támogatását elnyerjék a terület megszerzéséhez.⁹⁵⁷ 1975. augusztus 19-én a rabati magyar nagykövet tudomást szerzett arról, hogy II. Hasszán súlyos beteg. Pár hónappal korábban francia orvosok ugyanis rosszindulatú daganatot távolítottak el a testéből, és arra számítottak, hogy néhány hónapon belül meghal.⁹⁵⁸ Ez azonban semmiben sem hátráltatta a királyt, aki már eldöntötte, hogy fegyveres akciókat indít Nyugat-Szahara visszacsatolása érdekében, mivel úgy vélte, a Hágai Nemzetközi Bíróság nem fog egyértelmű válaszokat adni a Marokkó által feltett kérdésekre.⁹⁵⁹ Ez be is következett. 1975. szeptember 18-án Vass Miklós madridi főkonzul Puja Frigyes külügyminiszternek készített jelentésében beszámolt arról, hogy a Marokkó által támogatott fegyveres gerillacsoportok támadásokat hajtottak végre a spanyol határvédelmi erők ellen, és Marokkó egy gyarmati háború kirobbantásával fenyegette meg Spanyolországot, valamint visszakövetelte Ceutát és Melillát. Ezzel egyidőben Marokkó és Mauritánia megállapodtak Nyugat-Szahara felosztásában. A spanyol javaslatot, hogy a terület jövőjéről a négy ország - Spanyolország, Marokkó, Algéria és Mauritánia - közös tárgyaláson döntsön, a szövetségesek elutasították. Az ENSZ főtitkár, Kurt Waldheim hiába utazott az érdekelt országokba, közvetítési kísérlete - főként Marokkó elutasító álláspontja miatt - sikertelenül zárult. A jelentés szerint Algéria támogatta, hogy a spanyolok megadják az önrendelkezési jogot a szaharáviaknak. Ennek nyomán a spanyolok az addig ellenük harcoló, Algéria által támogatott felszabadítási szervezettel, a Polisario Fronttal leültek tárgyalni. A tárgyalások eredményeképpen elismerték a Polisario Front létezését,⁹⁶⁰ a szervezet pedig felfüggesztette a spanyolok elleni fegyveres támadásokat, és szabadon bocsátották a fogságukban tartott 13 spanyol katonát. Ezek után a Polisario Front a gerilláknak álcázott marokkói katonák ellen fordult, akik közül egy összecsapás során tizenegyet megöltek, többeket pedig megsebesítettek, párat pedig fogságba ejtettek. Ennek ellenére a jelentés szerint az akkori helyzet Marokkónak kedvezett, mivel sem a spanyoloknak, sem a szaharáviaknak nem volt végrehajtható tervük a terület jövőjével kapcsolatban.⁹⁶¹

1975. szeptember 16-án került sor az első kapcsolatfelvételtre a szaharáviakat képviselő Polisario Front és Magyarország között. A Polisario Front két képviselője ugyanis megkereste az algériai magyar

⁹⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/7

⁹⁵⁶ Spanyolország álláspontja 1975 során többször is változott, leginkább annak függvényében, hogy Franco milyen egészségügyi állapotban volt – ő ugyanis nem volt hajlandó az afrikai spanyol gyarmatokat feladni, amelyekhez az ottani szolgálata miatt érzelmileg is kötődött – illetve mely erők domináltak inkább a spanyol belpolitikában. Bár korábban bejelentették, hogy tudomásul veszik az ENSZ bármilyen döntését Nyugat-Szaharával kapcsolatban, 1975. május 26-án jegyzéket küldtek a marokkói kormánynak a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban, illetve megerősítették az ott szolgáló csapataikat, amelyeknek a harcászultságáról külön a spanyol szárazföldi csapatok parancsnoka győződött meg. Később a világszervezet főtitkárával, majd később -egyiptomi közvetítéssel- Marokkóval tárgyaltak az esetleges kivonulás feltételeiről, majd ismét a katonai válaszcsoportokat helyezték kilátásba, ha a marokkóiak megpróbálják Nyugat-Szaharát elfoglalni. Egészen Franco haláláig, illetve a Madridi Egyezmény megkötéséig tartott ez a fajta „hintapolitika.” MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2

⁹⁵⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/6 valamint MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/8

⁹⁵⁸ A király betegségről már februárban is tudomást szerzett a nagykövet, és a rabati Magyar Kereskedelmi Kirendeltség 1974. évi jelentése is említést tesz róla. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-5/003175, MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-2/004672

⁹⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/1

⁹⁶⁰ Egy az algériai magyar nagykövet, Nagy György által 1976. április 14-én készített jelentés külön foglalkozott a spanyolok Nyugat-Szaharával kapcsolatos álláspontjának változásairól. Hogyan vált gyarmatosító hatalomból olyan hatalommá, amely először visszautasította a terület Marokkóhoz történő csatolását, sőt megegyezett a Polisario Fronttal, amelynek vezetésével egy „független” szaharávi államot hoztak volna létre, majd az Amerikai Egyesült Államok nyomására, illetve a gazdasági és politikai - a foszfátbányákban meglévő érdekeltségeik, valamint Ceuta és Melilla megtartása - érdekei miatt átjátszotta a területet Marokkónak és Mauritániának. Az elemzés egyértelműsíti, hogy „*a spanyol vezetés 1975 nyarán erősen hajlott arra, hogy a közigazgatást az ENSZ határozatainak megfelelően népszavazással a Frente Polisariónak adja át.*” MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/50

⁹⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/2

nagykövetséget vezető Nagy György ideiglenes ügyvivőt, hogy tájékoztassa a nyugat-szaharai helyzettel kapcsolatosan. A két küldött nem nevezte meg magát, de az ügyvivő jelentése szerint megerősítették azokat a tényeket, amelyeket a követség korábban haza jelentett. Elmondták, hogy tudomásukra jutott, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság ítélete nem fog kedvezni Marokkónak, ezért a Polisario Front kész harcolni Marokkó ellen, ha az megpróbálja megszállni a Nyugat-Szaharát. Jelezték, hogy a spanyolok által létrehozott saharávi párt, a PUNS (Parti d'Union Nationale Sahraoui) szinte teljesen megszűnt, egyes képviselői átálltak a marokkóiakhoz. Azt is az ügyvivő tudomására hozták, hogy a spanyolok meg akarják akadályozni, hogy Marokkó megszerezhesse Nyugat-Szaharát, ezért tárgyalásokat kezdtek a legerősebb saharávi szervezettel, a Polisario Fronttal, amely az Algériai Vörösféldhold közvetítésével több kérdésben is megállapodott a spanyolokkal, ennek keretében fogolycserére is sor került. A Polisario Front bírta a szocialista irányultságú Algéria támogatását is, sőt jelezték, hogy részt vesznek Moszkvában az Afrikai-Ázsiai Országos Szolidaritási Szervezet 12. ülésén is. Az ügyvivő egyeztetett Rykov Vassily Nazarovich szovjet nagykövettel, valamint tájékozódott a szocialista államok nagykövetségein is, amelyek megerősítették, hogy a Polisario Front őket is megkereste, de a többségük nem nyilatkozott arról, hogy támogatják-e majd a szervezetet.⁹⁶² Ezért a magyar külügyi vezetés igen visszafogottan reagált a kapcsolat felvételre, és semmit sem ígért a saharávi felszabadító szervezetnek,⁹⁶³ ellenben igyekeztek a marokkóiakkal minél jobb kapcsolatot kialakítani. 1975. október 7-én a rabati magyar nagykövet ismét találkozott Ali Yatóval, aki közölte, hogy Marokkó nem várja meg a Nemzetközi Bíróság döntését, hanem katonai műveletet indít a spanyolok ellen Nyugat-Szahara megszerzéséért. Yata szerint a spanyolok nem állnak ellen, Algéria pedig nem fog fegyveresen beavatkozni, így kész helyzetet lehet teremteni.⁹⁶⁴ 1975. október 13-án a rabati magyar nagykövet találkozott Cherkaoui külügyminiszterhelyetttel, akitől azt az információt kapta, hogy Marokkó nem indít katonai akciót a Szahara miatt.⁹⁶⁵ A találkozón a marokkói miniszterhelyettes jelezte, hogy 1975-ben biztosan nem, de 1976-ban a külügyminiszter és ő is szeretnék a régóta tervezett magyarországi látogatásukat realizálni. Cherkaoui elnézést kért, hogy „a saharai kérdés annyira dominálja a marokkói diplomáciai tevékenységet, hogy sok mindent el kellett hanyagolniuk, így a kétoldalú kapcsolatok ápolását is. Ez év végéig azonban várhatóan lezárják a saharai kérdést, s így több gondot tudnak majd fordítani a „baráti országokkal” fennálló kapcsolatok fejlesztésére.”⁹⁶⁶

Eközben megszületett a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalása, amely csak látszólag volt kedvező Marokkó számára, valójában a népszavazás mellett szólt, amikor kimondta, hogy Marokkó nem gyakorolt területi szuverenitást Nyugat-Szahara felett, és így semmi sem befolyásolhatta az

⁹⁶² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/7, MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/9, MNL OL M-KS 288-32 1975/9 öe.

⁹⁶³ A magyar külügyi vezetés óvatossága részben érthető volt, ugyanis az afrikai kontinens dekolonizációja során az afrikaiak több száz kisebb-nagyobb felszabadítási szervezetet hoztak létre, amelyek talán csak egyetlen dologban, a gyarmatosító hatalmak elleni harcban értettek egyet. Minden másban különbözött a véleményük, és a felszabadítandó országok vezetésére egyedül csak magukat tartották alkalmasnak, annak ellenére, hogy a fekete lakosság jelentős része sok esetben nem is támogatta a tevékenységüket. Ezek a szervezetek sokszor egymással is véres háborúkat vívtak, illetve a felszabadítási harcra nekik adott összegeket sokszor saját céljaikra használták fel. Ezt bizonyítja Éliás Béla az MTI tudósítójának az 1967-es kinshasai csúcstalálkozóról készített jelentése is, amelyben így fogalmazott: „Szovjet és más szocialista körök meglehetősen kiábrándultan nyilatkoznak az afrikai felszabadító mozgalmakról, amelyek a jelek szerint sokkal több energiát fordítanak az egymás elleni küzdelemre, mint a gyarmatosítók elleni harcra... Az Afrikai Egységsszervezet kinshasai csúcstalálkozásán jelenlévő felszabadító mozgalmak képviselői feltűnően költséges életmódot folytattak. E sorok írója ugyanazon az épületben volt elszállásolva, mint a szóban forgó vezetők. Csaknem minden éjjel berúgva érkeztek a Lovanium Egyetemre a kinshasai bárókból és éjjeli mulatókból. Kocsijaik tele voltak prostituáltakkal. Csupán egyetlen reggel, fél óra leforgása alatt 23 prostituált távozott abból az épületből, ahol a szabadságharcosok voltak elszállásolva. A szabadságharcosok minden beszélgetés alkalmával pénzt kértek a szocialista tudósítótól. Arra hivatkozva, hogy a támogatás úgymond internacionalista kötelesség. Az MTI tudósítója nyíltan felvetette ezt a kérdést azok előtt, akik nem követik a fentiekben leírtak rossz példáját. Az ANC londoni képviselője elmondta, sajnos ez a helyzet, hogy amikor egy-egy felszabadító mozgalom közvetlen pénzügyi segítséget kap valamelyik szocialista ország nagykövetségétől, ez a pénz nem mindig jut el a mozgalom becsületes rétegéhez. Egyszerűen saját maguk jólétére, vagy rosszabb esetben közönséges dorbézolásra fecsérik el a segítséget. Az sem ritkaság, hogy a szocialista országoktól kapott fegyvereket és egyéb anyagi felszereléseket eladják. A délszudáni kormányellenes erők olyan fegyvereket használnak, amelyeket más felszabadító mozgalmaktól vásároltak meg.” MNL OL XXVIII-M-13 1967/Magyar Szolidaritási Bizottság/146 doboz

⁹⁶⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/3

⁹⁶⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004612/1

⁹⁶⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005579

önrendelkezésről szóló ENSZ határozatot. Ezt a marokkói király nem fogadta el, és megkezdte a Nyugat-Szaharába tartó „békés menetelés” szervezését. A rabati magyar nagykövet jelentése szerint a menetet 8000 autóval, élelmezési és egészségügyi háttér biztosításával tervezték megindítani november elején, míg a líbiai fegyverekkel megerősített hadsereg készenlétben maradt volna a határon. A marokkói vezetés a spanyol ellenállást az adott nemzetközi helyzetben valószínűtlennek tartotta, ahogy az algériai fegyveres beavatkozást is. A tervek szerint a menetelők a marokkói-mauritániai megállapodás szerint a Marokkónak jutó északi, értékesebb területeket szállták volna meg, így teremtve kész helyzetet. Ugyan Spanyolország és Algéria kérhette volna a Biztonsági Tanács összehívását, de a kéksisakosok kiküldésére nem lett volna mód, ugyanis a marokkóiak az akciót jogilag a hágai állásfoglalásnak Marokkó és a Nyugat-Szahara közötti hűségkapcsolatot elismerő megállapítására alapozták, figyelmen kívül hagyva a későbbi önrendelkezési passzust.⁹⁶⁷ A helyzet olyan feszültté vált, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa soron kívül foglalkozott a nyugat-szaharai helyzettel. Az október 20-án megtartott üléséről a magyar New York-i képviselő azt jelentette, hogy azt rendkívül gyorsan hívták össze, illetve a marokkói és a mauritániai hozzászólásokból egyértelműen kiderült, hogy területi igényeit a két ország egyeztetve, valamint a terület felosztásáról már megállapodtak. Spanyolország csak a II. Hasszán által vezetett „békés” menet kérdésére összpontosított, míg az Algériát képviselő Bouteflika, bár személyesen részt vett az ülésen, ahhoz nem szólt hozzá.⁹⁶⁸ Ugyanezen a napon a Külügyminisztériumban a XI. főosztály vezetője, fogadta Gracia de Pruneda spanyol diplomatát, aki arról tájékoztatta a magyar külügyi szolgálatot, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság ítélete ismeretében Spanyolország lemondott a Spanyol-Szaharáról. Távozásukat azonban az őslakosok népszavazásához kötik, akik „politikailag érettek” ahhoz, hogy maguk döntsenek a jövőjükéről. A spanyol diplomata ellenben bírálta a marokkóiak lépéseit, mivel azok félreértették vagy félremagyarázták a bíróság ítéletét, és így hirdették meg „békés menetüket”, amely súlyos konfliktus kirobbanását idézheti elő. Ezért a spanyolok a világszervezethez fordultak, hogy foglalkozzanak a kialakult helyzettel, és ne hagyják, hogy Marokkó a „békés menettel” jogtalanul megszállja Spanyol-Szaharát. Pruneda szerint *„Hasszán király belpolitikai és gazdasági okokból cselekszik. Szeretné csillapítani Spanyol-Szahara megszerzésével belső ellenzékét. Emellett gazdaságilag attól tart, hogy Spanyol-Szahara önállósága megzavarja a nemzetközi foszfát piacon eddig élvezett marokkói monopolhelyzetet. A marokkói király azonban rosszul kombinál. Belül veszíteni fog, helyzete amúgy is siralmas. Ugyanakkor Algériával kerül konfliktusba, amelynek nem tetszik a marokkói terjeszkedés.”*⁹⁶⁹ Pruneda érdeklődött, hogy kapott-e a magyar külügy tájékoztatást a marokkói állásfoglalástól, de erre a főosztályvezető nem adott választ, így a továbbiakban más témákkal kapcsolatosan egyeztettek. Azonban a Marokkóban szolgáló magyar diplomaták nem értettek egyet Prunedával. 1975. október 25-én Léderer Frigyes rabati magyar nagykövet egy szigorúan titkos jelentést terjesztett fel a saharai menetelésről a Külügyminisztérium IX. Területi Osztályára, amelyben leírta, hogy II. Hasszán október 16-i beszéde új szakaszt nyitott Marokkónak a Nyugat-Szahara megszerzéséért folytatott politikájában. A békés menetelés meghirdetése sokkal kedvezőbb helyzetet teremtett a több mint egy éve folytatott diplomáciai erőfeszítésekhez, és ezzel együtt a belső ellenzékét is sikerült leszerelnie. Ugyanis Marokkó nem tudta megszerezni a nemzetközi közösség támogatását a terület annektálásához, a marokkói ellenzék pedig egyre keményebben követelte a katonai erő alkalmazását, valamint az ellenzéki pártok bevonását az ország vezetésébe. II. Hasszán azonban nem akarta megosztani a hatalmat, és nem volt hajlandó vállalni a fegyveres konfliktus kockázatát sem, ugyanis ez a hadsereg politikai súlyának megerősödését hozhatta volna, ami a monarchia számára veszélyt jelenthetett volna. A békés menetelés meghirdetését a király arra a napra időzítette, amikor a Hágai Nemzetközi Bíróság nyilvánosságra hozta álláspontját. Beszédében az okmányoknak azt a részét ragadta ki, amely megállapítja, hogy a gyarmatosítás idején Nyugat-Szahara nem volt „terra nullius”, és a Szaharában élő egyes törzsek és a marokkói királyság között hűbéri kapcsolatok (hűségeskü), jogi kötelek álltak fenn. Ebből a király azt a következtetést vonta le, hogy Marokkónak Nyugat-Szaharára támasztott igénye jogos. Ellenben figyelmen kívül hagyta a dokumentumnak azt a részét, amely tagadja Marokkó területi szuverenitását Nyugat-Szahara felett, és az önrendelkezés elve mellett foglalt állást. A menetről a nagykövet leírta, hogy *„az akció terve már részletesen ki volt dolgozva. Az előírányzott 350 000 menetelő*

⁹⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/4

⁹⁶⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/5

⁹⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/005264/1

helyett 700 000 jelentkezett. A szervezést az állami apparátus végezte, a pártoknak nem jutott benne szerep. Az egész akció a király nevéhez fűződik. A határra induló menetelők, a tüntető diákok a bölcsek „országgyesítő” uralkodót dicsőítik. A királynak sikerült a túlfűtött nacionalista hangulatot egycsapásra maga mellé állítani. A politikai pártok kénytelenek voltak csatlakozni. Ali Yata elvtárs és a PPS politikai bizottságának tagjai elsőként jelentkeztek a menetbe, és a párttagok részére kötelezővé tették a részvételt.”⁹⁷⁰ A jelentés szerint a déli határokon több, mint 30 000 marokkói katona állomásozott, akik a menet biztosításában is részt vettek. A magyar nagykövet a szovjet nagykövettel is konzultált a várható fejleményekről, aki szerint „a király azért indította el a szaharai menetelést, hogy ne kerüljön rá sor.” A nagykövet ismét megerősítette, hogy Marokkó és Mauritánia megegyezett a szaharai területek elfoglalásáról és felosztásáról, ezért minden lépésüket összehangolták. Ekkor a nagykövet még nem tudta megbecsülni, mi lesz a menet eredménye, de az egyértelművé vált, hogy Marokkó diplomáciai lépéselőnybe került Spanyolországgal, Algériával és a szaharáviak függetlenségéért küzdő Polisario Fronttal szemben is. A magyar nagykövet megkereste a spanyol nagykövetet is, aki elmondta, hogy „Spanyolországnak Nyugat-Szahara nem ér meg egy háborút, mert az egy hét alatt többé kerülne, mint amennyit ottani beruházásai érnek.” Léderer véleménye szerint Spanyolország akkori belpolitikai helyzete, nemzetközi elszigeteltsége miatt egy fegyveres konfliktus kockázatát nem vállalta volna. A Kanári-szigetek közelsége, a hagyományosan jó spanyol-marokkói gazdasági kapcsolatok, a szaharai foszfátérdekeltség fenntartása is mind amellettszól, hogy Madrid „békés megegyezéssel hagyja el az amúgy is tarthatatlan gyarmatát.” A nagykövet jelezte, hogy Marokkó és Algéria kapcsolata igen feszültté vált, bár az algériai kormány jelezte, hogy nem fog beavatkozni a terület megszállásába. A nagykövet úgy vélte, hogy a Polisario Front az algériaiak támogatásával sem lesz képes a marokkóiakkal szembeszállni, ellenben nem tudott pontos információval szolgálni II. Hasszán és az amerikai külügyi államtitkár, Athernon tárgyalásairól, inkább csak azt feltételezte, hogy az amerikaiak közvetítenek a spanyolok és a marokkóiak között, de az esetleges megegyezést Marokkó és a szocialista országok további kapcsolatára nézve veszélyesnek ítélte. Ugyanis egy, az Amerikai Egyesült Államok által létrehozott megegyezés Marokkót még inkább a nyugati szövetség irányába orientálta volna, és eltávolította volna a szocialista táborból.⁹⁷¹ 1975. október 29-én egy újabb jelentése szerint a spanyol-marokkói megállapodás lényegében megszületett, amiért cserébe a spanyolok 5 éven keresztül 750 000 tonna foszfátot kaptak a nyugat-szaharai spanyol beruházásaikért, halászati jogot nyertek a szaharai partok mentén, valamint Marokkó egyelőre nem követelte Ceutát és Melillát, és végleg lemondott a Kanári-szigetekre vonatkozó minden igényéről. A megállapodásnak megfelelően Mauritánia megkapta a déli területeket, illetve részesedést az északi foszfátbányákban. A marokkóiak egyedül attól tartottak, hogy az ENSZ nem hagyja jóvá a megállapodást.⁹⁷² Ugyanezen a napon a nagykövet jelezte, hogy a szocialista nagykövetek megbeszélést folytattak arról, hogy november 18-án, a marokkói függetlenség 20. évfordulójára az küldjenek-e országaik üdvözlő táviratot a marokkói uralkodónak. Moszkvából azonban olyan visszajelzés érkezett, hogy a szaharai ügy miatt még gondolkoznak a javaslaton. Ezért a magyar külügyi vezetés feladatul szabtta a moszkvai magyar nagykövetnek, hogy konzultáljon a szovjetekkel a távirat küldéséről, és ha kell küldeni, akkor milyen szinten; illetve tudjon meg minél többet a marokkói külügyminiszterhelyettes, Cherkaoui moszkvai látogatásáról, amelynek fő témája a szaharai kérdés volt.⁹⁷³ 1975. október 31-én Ali Yata tájékoztatta a rabati magyar nagykövetet, hogy az összes marokkói politikai pár vezetői – közöttük ő is - a királlyal együtt vonulnak be a Szaharába november 5 körül, még mielőtt az ENSZ 4. bizottságában napirendre kerülne a szaharai kérdés. A marokkói kommunisták vezére jelezte, hogy reméli, a spanyolokkal sikerül megállapodni, mert akkor csak egy 2000 fős csoport gyalogol el El-Aiunig, a többi „önkéntes” pedig éppen csak átlépi a határt. A tőle kapott információ szerint a spanyolok ígéretet kaptak arra, hogy a nyugat-szaharai katonai bázisaikat még 1-2 évig megtarthatják, amíg a Kanári-szigeteken lévőket kiépítik. A spanyolok pedig kötelezték magukat, hogy a hatalomátadást elősegítve megfékezik a Marokkó ellenes szaharáviakat, ezért kijárási tilalmat rendeltek el, és „egyes, a Polisario Fronthoz tartozó elemeket pedig a Kanári-

⁹⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/8.

⁹⁷¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/8.

⁹⁷² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/6

⁹⁷³ A feljegyzések szerint végül a szovjetek nem küldtek táviratot, ezért a magyarok sem küldtek. MNL OL XIX-J-1-j 1975/nyugat-Szahara/005499

szigetekre vittek.”⁹⁷⁴ A magyar diplomaták nem csak az észak-afrikai és a szocialista államoktól igyekeztek tájékozódni. 1975. november 4-én a rabati magyar nagykövetség harmadtitkára, Bessenyei Zoltán egy vacsorán találkozott az Amerikai Egyesült Államok rabati nagykövetségének harmadik titkárával, és négy szemközt beszélgetést folytattak. Az amerikai diplomata elmondta, hogy a spanyol-marokkói-mauritániai tárgyalások Madridban már-már sikerre jutottak, mikor megjelent az algériai külügyminiszter, aki kifogásolta, hogy Spanyolország lényegében készen áll a legfontosabb marokkói követelések kielégítésére. Mivel ez nem felelt meg az algériaiak érdekeinek, fegyveres beavatkozást helyeztek kilátásba arra az esetre, ha Marokkó 350 000 fős békemenete bevonul El-Aiunba, és átveszi az adminisztrációt. Ezért Algéria délnyugati határán 25-30 000 fős csapatösszevonást hajtottak végre. Az amerikai diplomata magyar kollégájának elmondta, a nagykövete tart attól, hogy Marokkó és Algéria között fegyveres konfliktus robbanhat ki. Szerinte ugyanis nyilvánvaló Algéria erőfölénye, és a Marokkó elleni összecsapást gond nélkül megnyerné. Erre példaként azt hozta fel, hogy az algériai légierő 200 korszerű MIG típusú harci géppel rendelkezik, amivel szemben Marokkó csak 20 amerikai F-5 gépet tud felküldeni. Az amerikai diplomata hangsúlyozta, hogy az Amerikai Egyesült Államok célja a békés rendezés, ezért Nyugat-Szahara kérdésében semleges álláspontot foglal el, ezért nem is küldött a marokkói békemenet biztosítására egészségügyi csoportot, annak ellenére sem, hogy ezt Marokkó határozottan kérte.⁹⁷⁵ Ugyanezen a napon az algériai magyar ügyvivő sürgős tájékoztatást kért a magyar külügytől, hogy mi a magyar állásfoglalás Nyugat-Szaharával kapcsolatban, ugyanis dr. Bíró József külkereskedelmi miniszter a hónap végén Algériába készült Lajasi Jaker kereskedelmi miniszter meghívására, és várható volt, hogy Bumedien elnök fogadja. A magyar külügyi szakember attól tartott, hogy ha felmerül a kérdés, a miniszter nem a megfelelő választ adja. A Külügy válasza november 5-én érkezett az alábbi szövegezéssel: *„Egyetértünk, hogy Spanyolország szűnjék meg birtokolni arab területeket mint gyarmatosító és neokolonialista hatalom. Ami a cél megvalósításáért folytatott harcot illeti, nem közömbös, hogyan és miként történjen. Ezt nagy felelősséggel kell mérlegelni, hogy végül is a szabadság ügyének javára váljék. Nagyon fontos tényezőnek tartjuk, hogy az érdekelt arab országok, Marokkó, Algéria és Mauritánia a gyarmati rendszer felszámolásának szükségességében azonos állásponton legyen. Az érdekelt arab országoknak egyetértésben kell fellépniük és politikai, diplomáciai eszközökkel kell a kérdést megoldaniuk. Az imperialista-ellenes erők és az arab világ egészére káros hatással lenne, ha ebben a térségben újabb feszültség góc jönne létre.”*⁹⁷⁶ Ugyanezen a napon az algériai kormány távirati úton megküldte a magyar Külügyminisztérium részére a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos hivatalos álláspontját, amely szerint:

- A spanyol gyarmati uralomnak meg kell szűnnie;
- A saharai nép számára az önrendelkezési jog szabad gyakorlását kell biztosítani;
- Algériának nincs területi követelése;
- Gazdasági, politikai és katonai támogatásban részesíti a Polisario Frontot, mint a függetlenségi törekvés vezető erejét;
- A saharai nép ellenére elhatározott marokkói vagy marokkói-mauritániai annexiót ellenzi, mivel azzal az ENSZ elveit megsértenék, és ez együtt járna Marokkó gazdasági nagyhatalommá válásával, a királyi reakciós rendszer megerősödésével, Algéria tekintélyének csökkenésével;
- Algéria ezért a világszervezettől várja a megoldást, a következetes magatartást.⁹⁷⁷

Ugyanazon a napon, egy fogadáson a rabati magyar nagykövetnek az algériai nagykövetség tanácsosa hasonlóan nyilatkozott, remélve, hogy nem robban ki fegyveres konfliktus Algéria és Marokkó között, hanem az ENSZ képes lesz kezelni a helyzetet, illetve megszervezi és végrehajtja a terület sorsával kapcsolatos népszavazást. A tanácsos szerint Algéria elvi álláspontból támogatja a saharai önkormányzat önrendelkezését, ezért nem fogadták el a marokkói uralkodó ajánlatát, hogy a saharai foszfátbányákból való részesedés fejében támogassák a terület marokkói megszállását. A nagykövet beszélt a szovjet

⁹⁷⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/9

⁹⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/10

⁹⁷⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/10

⁹⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/11

katonai attaséval is, aki az algériai tanácsos véleményéhez hasonló nézetet képviselt.⁹⁷⁸ 1975. november 6-án a rabati magyar nagykövet találkozott szovjet kollégájával, aki elmondta, hogy Ahmed Laraki külügyminiszter berendelte, és azzal vádolta, hogy Szovjetunió ellenségesen viselkedik Marokkóval a nyugat-szaharai kérdésben. Ezt a nagykövet visszautasította, de elmondta a magyar nagykövetnek, hogy szerinte a király nehéz helyzetben van, mivel a menet leállítása esetén a trónja kerül veszélybe, annak folytatása pedig azért kockázatos, mert akár egy újabb háború is kirobbanhat Algéria és Marokkó között.⁹⁷⁹

A szocialista országok több esetben is egyeztették álláspontjukat a nyugat-szaharai kérdésben, amit leginkább a szovjet diplomáciának való megfelelés kényszerített ki. Előfordultak azonban „különutas” megoldások is. Például Jugoszlávia ebben a kérdésben nem egyeztetett a szovjetekkel, de Bosko Sdanov, a budapesti jugoszláv ügyvivő 1975. november 5-én felkereste dr. Hackler Károlyt, a Külügyminisztérium IX. Területi Főosztályán, akit tájékoztatott országa álláspontjáról a saharai helyzettel kapcsolatosan, illetve érdeklődött a magyar álláspontról. A magyarokkal ismertetett jugoszláv álláspont a következő volt: *„Jugoszlávia támogatja Nyugat-Sahara teljes, feltétel nélküli és azonnali dekolonizációját az ENSZ és az el nem kötelezett országok értekezletei határozataiban foglalt elvek, valamint a Nemzetközi Bíróságnak ebben a kérdésben nemrég közzétett tanácsadó véleménye alapján. Szükségesnek tartjuk, hogy a közvetlenül érdekelt felek tegyenek maximális erőfeszítéseket e probléma békés megoldása érdekében, valamint konkrét lépéseket a spanyol gyarmati csapatok és adminisztráció kivonására Nyugat-Sahara területéről. Ez hozzájárulna a helyzet további kiéleződésének megakadályozásához ebben a térségben, és szélesebb értelemben, valamint új viszálgyóc kialakulásának megakadályozásához, amely lehetőséget adna idegen beavatkozásra is, szóval egy olyan helyzet kialakulásának megakadályozásához, amely mindenek előtt ellentétes a közvetlenül érdekelt felek és az el nem kötelezett országok érdekeivel, azok egységével, valamint a térség békéjével és biztonságával is.”*⁹⁸⁰ Hackler válaszában közölte, hogy *„jelenleg nincs tudomása arról, hogy a nyugat-szaharai kérdéstről rövid időn belül kormánynyilatkozat jelenik meg”*, de úgy gondolta, hogy a két ország álláspontja hasonló.

Bár a marokkóiak készpénznek vették, hogy Spanyolország kivonul a területről, erről azonban még nem született kormányzati döntés, amit Vass Miklós, a madridi magyar főkonzul november 9-i jelentése is bizonyított. E szerint a spanyol kormányon belül két csoport küzdött egymással a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan. Az egyik csoportosulás, amit José Solís Ruiz, a Nemzeti Mozgalom főtitkár-minisztere vezetett a saharai területek feladását, majd Marokkónak történő átadását támogatta, míg a másik csoport Pedro Cortina y Mauri külügyminiszter vezetésével az algériaiak támogatásával egy független saharávi állam létrehozásán fáradozott, hogy így őrizték meg a területen a spanyol befolyást. A konzul szerint ezt a vonalat támogatta Juan Carlos is, aki ezzel a hadsereg fiatal tisztjeinek a támogatását igyekezett megszerezni. Szintén szerepelt a jelentésben, hogy az arab országok - Líbia kivételével - Marokkót támogatták, ugyanis tartottak Algéria túlzott megerősödésétől, de közben II. Hasszán megszerezte az Amerikai Egyesült Államok támogatását. Az amerikaiak rájöttek, hogy a monarchia bukását jelentheti, ha Marokkó nem tudja Nyugat-Saharát megszerezni, ebben az esetben pedig Marokkó akár szocialista (szovjet) befolyás alá is kerülhetne, ezt pedig nem engedhették meg.⁹⁸¹ Persze Marokkó nemcsak az USA támogatását igyekezett megszerezni, hanem a szocialista államokét is. 1975. november 2.-5. között Mohamed Cherkaoui marokkói külügyminiszter Moszkvában tárgyalt, de a szovjetek támogatását nem sikerült megszereznie a saharai területek megszállásához, mivel a szovjetek szerint az ENSZ határozatának megfelelően a saharáviaknak jogot kellett biztosítani az önrendelkezésre, hogy maguk dönthessenek, önálló országot akarnak vagy csatlakozni kívánnak Marokkóhoz.⁹⁸² A marokkói vezetés azonban nem adta fel, hanem ismét a marokkói kommunistákat kérték közvetítésre. 1975. november 12-én Ali Yata találkozott a szocialista országok nagyköveteivel, akiknek elmondta, hogy a madridi tárgyalásokon elfogadták Marokkó Nyugat-Sahara fölötti szuverenitását. A marokkói kommunisták vezetője azt jelezte, hogy az algériai lépések miatt nagy a veszélye egy „jobboldali” katonai puccsnak, amely az országot még inkább az amerikaiak érdekszférájába taszítaná,

⁹⁷⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Sahara/001602/12

⁹⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Sahara/001602/13

⁹⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Sahara/001602/14

⁹⁸¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Sahara/001602/15

⁹⁸² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Sahara/001602/16

és akár egy háború is kirobbanhat a szocialista országok által támogatott Algériával. Ezért bár nem kérte a szocialista országokat elvi álláspontjuk megváltoztatására a szaharai kérdésben, de a „pozitív semlegességüket” igen.⁹⁸³ Másnap a szocialista országok nagykövetei - kivéve Románia nagykövete - találkoztak, és megvitatták az Ali Yata által elmondottakat, majd arra a megállapításra jutottak, hogy az a marokkói udvarban meggyengült pozícióját szeretné a szocialista országok támogatásával javítani. Bár nem értettek egyet Yatával, megegyeztek, hogy a testvérpárt kérésének megfelelően a spanyolországi tárgyalásokat nem fogják akadályozni, illetve igyekeznek békülésre hangolni Algériát. A nagykövetei egyetértettek abban is, hogy „a Világszervezet egyetértésével, Algéria bevonásával kell megoldást találni.” A szovjet nagykövet azonban hangsúlyozta, hogy „az önrendelkezés nem jelent feltétlen önálló államot, sem népszavazást.”⁹⁸⁴

1975. november 14-én az ENSZ közgyűlés IV. Bizottsága megkezdte Nyugat-Szahara kérdésének a tárgyalását, a 24-es - dekolonizációs - Bizottság elnöke előterjesztette a bizottság jelentésének vonatkozó fejezetét, és az általános vita során meghallgatták a területen működő felszabadító mozgalmak képviselőit.⁹⁸⁵ A bizottság munkája során figyelembe vette a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalását, a 24-es Bizottság szemlebizottságának jelentését valamint a Biztonsági Tanács november 6-án hozott 380. számú határozatát. Az általános vita során éles összeütközésekre került sor, részben Spanyolország mint adminisztratív hatalom, részben a területi igényekkel fellépő Marokkó és Mauritánia, részben pedig Algéria képviselői között. Bár jó páran támogatták a marokkói és a mauritániai álláspontot, többen álltak Algéria mellé, aki szerint a terület népének biztosítani kell az önrendelkezéshez és függetlenséghez való jogát, minden külső beavatkozás nélkül. Az általános vitát követően az alábbi határozati javaslatok kerültek a bizottság elé:

- A/C.4/L.1120+Rev.1., amelyet Szenegál képviselője terjesztett elő, amely a marokkói igényeket tartalmazta.
- A/C.4/L.1121, amelyet Tanzánia képviselője terjesztett elő. A határozati javaslat a terület függetlenségét és önrendelkezését rögzítette, amely az algériai álláspontnak felelt meg.

A magyar diplomácia ekkor még nem döntötte el, hogy melyik álláspontot támogatja, ezért a szembenálló felek minden lehetőséget kihasználtak, hogy álláspontjukat ismertessék a magyarokkal. 1975. november 14-én az algériai magyar nagykövetet, Széphelyi Zoltánt felkereste a Polisario Front nevében Mohamed Ali, aki tájékoztatta a nyugat-szaharai fejleményekről, valamint arról, hogy folytatják a függetlenségükért vívott harcot, amihez a szocialista országok támogatását kérték.⁹⁸⁶ A Polisario Front képviselője azt is elmondta, hogy Nyugat-Szaharában három körzetet ellenőriztek, a La Guerra kikötője körüli területeket, valamint az algériai határ mentén két kis várost. A területre beszivárgó marokkói katonákkal többször is összecsaptak már, jelentős sikerrel. A találkozó végén ismét jelezte, hogy függetlenségi harcukban számítanak a szocialista országok és Magyarország segítségére is.⁹⁸⁷ Hasonló találkozókra került sor mind a marokkói, a mauritániai és az algériai diplomácia képviselőivel is. Közben Marokkó - mivel nem bízott a diplomáciai eszközökben - más módon is igyekezett biztosítani magának Nyugat-Szaharát, ezért megindította a katonai egységeit.

A konfliktus kirobbanása utáni időszak, a háború első szakasza

A Madridi Egyezmény megkötése után a spanyol kormányzat magára hagyta korábbi gyarmatát. A spanyol csapatok visszahúzódtak az El-Aiun - Boucraa - Villa Crisneros háromszög vonalra, míg a marokkói egységek észak, észak-keleten benyomultak Nyugat-Szaharába, és több helyen összeütközésbe kerültek a Polisario Front csapataival. A rabati magyar nagykövet november 22-i jelentése szerint

⁹⁸³ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/17

⁹⁸⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/18

⁹⁸⁵ Ezek a Polisario Front, az FLU (Front de Liberation et de l'Unité), a PUNS (Parti de l'Union Nationale des Sahraouis) és a PMLOES (Premier Mouvement de Lutte contre l'Occupation Espagnole du Sahara) voltak.

⁹⁸⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/19

⁹⁸⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/44, MNL OL M-KS 288-32 1975/9 öc.

diplomáciai körökben - beleértve a szocialista országokat is - eldöntöttnek tartották a szaharai kérdést a spanyolokkal kötött megállapodás értelmében, még ha az ENSZ-ben várható is volt bizonyos ellenállás.⁹⁸⁸ Magyarország azonban ekkor még nem határozta el, kit támogat, már csak azért sem, mert a Szovjetunió sem foglalt hivatalosan állást a kérdésben, sőt a pártvezetés utasította a szovjet sajtót, hogy tartózkodjanak a szaharai kérdés olyan irányú bemutatásától, amibe Marokkó beleszóvalhat.⁹⁸⁹ Ezért a magyar külügyminisztérium újabb jelentéseket kért. Pár nap múlva, 1975. november 26-án meg is érkezett Vass Miklós, a madridi magyar főkonzul titkos jelentése, amelyben összefoglalta a nyugat-szaharai kérdést. Ez alapján Marokkónak nem volt joga Nyugat-Szaharára, arról az őslakosok voltak hivatottak dönteni.⁹⁹⁰ Ezután II. Hasszán megszervezte a békés „Zöld menetet”, amit a komoly belpolitikai problémákkal küzdő spanyol kormány nem tudott megakadályozni, ezért korábbi álláspontját feladva - miszerint a terület sorsáról csak az ENSZ és az érintett államok: Spanyolország, Algéria, Marokkó és Mauritánia közösen dönthetnek - közvetlen tárgyalást kezdett Marokkóval. A marokkóiak felajánlották, hogy ha Spanyolország hozzájárul a terület Marokkóhoz csatolásához, megtarthatja a foszfátbányák részesedésének 50%-át, a szabad halászatot a spanyol halászfloottának az Atlanti-óceán marokkói vizein, illetve Marokkó nem veti fel Ceuta és Melilla kérdését, sőt meghagyja Spanyolország számára El-Aiunt és egy tengerparti sávot. Bár megegyezés nem történt, a tárgyalások folytatódtek, mivel a Marokkóval gazdasági és egyéb okok miatt közös platformon lévő csoportok lobbijüket bevetve megszerezték Juan Carlos ideiglenes államfő támogatását. Végül a spanyolok Marokkóval és Mauritániával megállapodtak a terület átadásáról 1976. február 28-i hatállyal. A főkonzul jelezte, hogy a megállapodást ugyan még nem hozták nyilvánosságra, de azzal kapcsolatosan Algéria már több kifogást is emelt. Ez pedig újabb konfliktust fog okozni a Maghreb országok közt.⁹⁹¹ A rabati magyar nagykövet is több jelentést küldött a kialakult helyzettel kapcsolatosan. Ő jelentette, hogy 1975. december 1-jén Kuba nagykövetét Mohamed Cherkaoui marokkói külügyminiszterhelyettes nem hivatalos beszélgetésre behívatta, és számonkérte, hogy országa miért támogatta a Polisario Frontot, ugyanis a szervezet elfogott fegyveresei azt vallották, hogy a kiképzésükben kubaiak és vietnámiak is részt vettek. Ezt a kubai nagykövet tagadta, de a beszélgetés utáni találkozón azt jelezte a magyar nagykövetnek, hogy tart a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok megszakításától.⁹⁹² Ugyanezen a napon a rabati magyar nagykövet utalt arra, hogy a Biszku Béla algériai látogatásáról kiadott közlemény Szaharával kapcsolatos része várhatóan felkeltette a marokkói külügy figyelmét, és erről esetleg magyarázatot kérhetnek a megbízólevél átadásakor. Ezért kérte, hogy a magyar külügyi vezetés jelezze neki, hogy a közleményben szereplő *„önrendelkezéssel feltétlenül népszavazást értünk-e, vagy más formában - Dzsemma - is lehetségesnek tartjuk a lakosság akarátának kifejezését. Az ENSZ négyes bizottságában fenntartás nélkül támogatjuk-e az algériai javaslatot Tunézia, Szenegál és Zaire közös javaslatával szemben. A Polisario Frontot tartjuk-e a szaharai lakosság egyedüli képviselőjének.”* Ehhez azonban hozzátette, hogy *„elveink fenntartása mellett kérem figyelembe venni azt az objektív tény, hogy Szahara Marokkóhoz csatolása annyira előrehaladott, hogy fegyveres beavatkozás nélkül aligha akadályozható meg.”*⁹⁹³ Mivel a magyar külügy nem akart összeütközést a marokkóiakkal, ezért december 3-án táviratot küldött a rabati nagykövetnek, hogy a nyugat-szaharai kérdésben, ha lehet, ne nyilatkozzék, ne kezdeményezzen a témáról beszélgetést. Ha pedig marokkói oldalról érdeklődnek a magyar álláspontról, jelezze, hogy a Nyugat-Szahara kérdésében hozott 1966. évi ENSZ határozatot megszavaztuk, álláspontunk ezen alapszik. A távirat kihangsúlyozta, hogy *„Külpolitikai elveink szellemében támogatjuk Nyugat-Szahara dekolonizálását. Fontosnak tartjuk, hogy a dekolonizálás a terület lakosságának megalégedésére történjen, és ne keletkezzen feszültség a Maghreb államok között, amelynek mindegyikével jó kapcsolatot tartunk fenn. Ha a Polisario Frontról vagy más ilyen szervezetről*

⁹⁸⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/20

⁹⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005736/1

⁹⁹⁰ A nyugat-szaharai kérdés fontos szerepet játszott a Biszku Béla, az MSZMP KB tagja, a KB titkára által vezetett delegáció és az algériai FLN vezetői között 1975. november 24-28 -án megtartott egyeztetéseken is. A nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban az algériaiak úgy fogalmaztak, hogy az nem csak Algéria és Marokkó ügye, de a teljes afrikai földrészre hatást fog gyakorolni. MNL OL M-KS 288-32 1975/9 öe.

⁹⁹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/21

⁹⁹² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/22

⁹⁹³ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/2

*érdeklődnek, azzal térjen ki, hogy ezekről nincsenek ismeretei.*⁹⁹⁴ Még ugyanazon a napon Mohamed Cherkaoui marokkói külügyminiszter-helyettes fogadta a román, a bolgár és a magyar nagyköveteket, akiket arról tájékoztatott, hogy az afrikai országok nem tudtak közös álláspontot kialakítani a nyugat-szaharai kérdésben, ezért az ENSZ elé két javaslat került. Az egyik, a tunéziai/szenegáli javaslat azt támogatta, hogy a tagállamok vegyék tudomásul a spanyol-marokkói-mauritániai hármas megállapodást, míg a másik, a tanzániai nem tett említést a hármas megállapodásról, és a spanyol fennhatóság fenntartása mellett, -ENSZ ellenőrzéssel- az önrendelkezési jog érvényesítése mellett szállt síkra. Továbbá jelezte, hogy a helyszínen a hatalom átvétele folyamatban van, és azt semmi sem állíthatja meg. Kérte a nagykövetektől, hogy mérlegeljék ezt a realitást, és a térség békéjének érdekében ne támogassák a tanzániai javaslatot. Elmondta, ismeri a szocialista országok Algériához fűződő kapcsolatait, ezért azt kéri, hogy legalább tartózkodással segítsék a tunéziai/szenegáli javaslat elfogadását.⁹⁹⁵ Eközben az algériai kormány sem tétlenkedett. 1975. december 2-án az algériai külügyminisztériumba kérette Nagy György ügyvivőt Abdelhamid Adjali, a külügyminisztérium politikai ügyek igazgatója, és arra kérte, hogy a magyarok támogassák a 24 afrikai ország által is támogatott tanzániai jelentést. Az ügyvivő szinte rögtön a találkozó után tájékoztatta a magyar diplomáciai vezetőket, de azok az algériai kérésre érdemben nem válaszoltak.⁹⁹⁶ Ezért 1975. december 4-én Varsóból Kurdougli algériai tanácsos telefonon megkereste a Külügyminisztérium IX. területi Főosztályát, és az algériai kormány nevében azt kérte, hogy a magyar képviselő az ENSZ-ben ne tartózkodjon, hanem szavazzon a tunéziai/szenegáli tervezet ellen, mert az előbbi az indítvány elfogadását segítené. Kérte, hogy a magyar álláspontról telefonon vagy távirati úton tájékoztassák.⁹⁹⁷ Azonban a magyar külügy még mindig nem tudott döntést hozni, hogy kinek az oldalára áll, és a New York-i magyar képviselő számára sem adtak támpontot a szavazással kapcsolatban, ezért azok az addig kialakult gyakorlatnak megfelelően a szovjet álláspontot követve terveztek voksolni. A 24 afrikai ország határozati javaslatát akarták megszavazni, míg a tunéziai/szenegáli javaslatnál tartózkodni vagy ellene szavazni terveztek. A misszió vezetője azt is jelezte a külügyi vezetőknek, hogy a marokkóiak megfenyegették, az ellenük szavazó országgal megszakítják a diplomáciai kapcsolatot.⁹⁹⁸ Végül elérkezett a december 4-ei szavazás, ahol mind a két tábor felsorakoztatta a támogatóit. Megkezdése előtt Ghána képviselője javaslatot tett az A/C.4/L.1121 határozati prioritására, amit a bizottság 44:40:48 arányú szavazattal elfogadott. Itt a szocialista országok tartózkodtak. Ezután az A/C.4/L.1121 számú határozati javaslatot a bizottság 84:3:42 arányú szavazattal elfogadta. Ellene szavazott Közép-Afrika, Guatemala és Izrael, Kína, Mauritánia. Marokkó és Románia nem vett részt, a szocialista országok megszavazták. Ezek után Kenya indítványozta az A/C.4/L.1120+Rev.1. határozati javaslatnak a 31. ülészsakra halasztását, de ezt a bizottság elutasította. A szocialista országok itt is tartózkodtak, később a bizottság az A/C.4/L.1120+Rev.1. határozati javaslatot 48:32:52 arányú szavazattal elfogadta. A szocialista országok tartózkodtak, Kína és Románia pedig nem vettek részt a szavazáson. Ezt az algériaiak nem nézték jó szemmel, ezért 1975. december 5-én Boumedien elnök behívatta a szovjet, a csehszlovák, a magyar és a mongol nagyköveteket, akikről tájékoztatást kért, hogy december 4-én a tunéziai/szenegáli javaslat szavazásánál a szocialista országok miért csak tartózkodtak, miért nem támogatták Algériát.⁹⁹⁹ A marokkóiak viszont értékelték a nem várt segítséget. 1975. december 8-án a marokkói külügyminisztérium főtitkára behívatta a rabati magyar nagykövetet – ahogy más szocialista országok nagyköveteit is, külön-külön - és a király nevében megköszönte Magyarországnak, hogy az ENSZ 4. számú bizottságában szavazatával az országot támogatta. Kérte, hogy a magyarok az ENSZ közgyűlésén is erősítsék a marokkói álláspontot.¹⁰⁰⁰

⁹⁹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/23

⁹⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/26

⁹⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/43

⁹⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/25

⁹⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/28. Ezen felül a marokkói vezetés azzal is igyekezett nyomást gyakorolni a magyar vezetésre, hogy a már nyár óta az országban tartózkodó Léderer Frigyes magyar nagykövettől hónapokig nem vette át a megbízólevelét, ezért a magyar diplomata nem kaphatta meg a működési engedélyt (exequatur) sem. Végül 1975. december 18-án több hónapos halogatás után II. Hasszán fogadta a nagykövetet, és átvette tőle a megbízólevelét. A 10-12 percig tartó ceremónia során a király jelezte, hogy Magyarországot baráti államnak tekinti, és reméli, hogy az új nagykövet jelenléte hozzájárul a két ország közötti kapcsolatok további javításához. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005579/1

⁹⁹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/24

¹⁰⁰⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/27

Mivel a marokkóiak nem voltak biztosak a szocialista országok támogatásában, ezért másnap újra behívták a szocialista nagyköveteket, és ismételten arra kérték őket, hogy az ENSZ közgyűlésén a 4. számú bizottsághoz hasonlóan szavazzanak Nyugat-Szahara kérdésében, illetve ne támogassák azt, hogy Algéria fontos kérdéssé minősítse a saharai kérdést.¹⁰⁰¹ Ezzel kapcsolatosan azonban a magyar vezetés nem mert állást foglalni. Egyfelől tartottak attól, hogy a magyar-algériai kapcsolatok kárt szenvednek, ha Marokkót bármilyen módon is segítik, másfelől információt kaptak egy meg nem nevezett marokkói forrásból, hogy bár Marokkónak szüksége volt a magyar szavazatra a közgyűlésben, felmerült, hogy a Német Demokratikus Köztársaság után egy újabb szocialista országgal, jelesül Magyarországgal is megszakítják a diplomáciai kapcsolatot, amelyre az ürügy a magyar-algériai pártközi megbeszélésekről kiadott közlemény lett volna.¹⁰⁰² Ezért igyekeztek halogatni a döntés meghozatalát.

A szembenálló felek ezután a december 10-én esedékes plenáris ülésre igyekeztek minél több támogatást szerezni, ami újabb találkozokat, ígéretéseket és fenyegetéseket jelentett. Úgy tűnt, nem csak Marokkó, de Algéria sem csak diplomáciai eszközökkel képzelte el a nyugat-szaharai kérdés megoldását. 1975. december 9-én az algériai magyar nagykövet jelentette, hogy Algéria felkészül a Nyugat-Szaharába történő bevonulásra és egy esetleges újabb háborúra közte és Marokkó között. A határ mentén csapatokat vontak össze, a tartalékosokat behívták, illetve besorozták a hadköteles munkanélkülieket is. December 6-án algériai támogatással Algírban megalakult a Nyugat-Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács, amely egyértelművé tette, hogy Algéria kész az összeütközést felvállalni Marokkóval. A nagykövet jelezte a külügyminisztérium vezetőinek, hogy fel kell készülni arra, hogy az Ideiglenes Nemzeti Tanács vagy az esetlegesen megalakítandó nyugat-szaharai kormány kérni fogja Nyugat-Szahara egyedüli hivatalos képviselőjeként történő elismerését. Erre a Külügyminisztérium az alábbi instrukciót küldte: „*Nagykövet elvtárs szerezzen részletes és megalapozott információkat a nyugat-szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanácsról és az ezzel összefüggő tervekről. Konzultáljon barátiakkal. Minden Nyugat-Szaharával összefüggő eredményről azonnal jelentsen.*”¹⁰⁰³ Emellett üzenetet küldtek a Varsóba, Prágába, Berlinbe és Szófiába akkreditált magyar nagyköveteknek, hogy figyelmeztessék az ottani kormányokat a lehetséges algériai katonai akcióra, illetve tudják meg, hogy azok milyen információkkal rendelkeznek, és milyen álláspontot képviselnek a nyugat-szaharai eseményekkel kapcsolatosan. Hasonló feladatot szabtak az arab országokba akkreditált nagyköveteknek is. Az első visszajelzést a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) adta, amelyben tájékoztatták a magyarokat, hogy nem alakítottak ki állásfoglalást a nyugat-szaharai ideiglenes kormánnyal kapcsolatosan, de a kérdés időszerűsége miatt kérték, hogy osszák meg egymással az értesítéseiket.¹⁰⁰⁴ Még aznap a lengyel kormányzat is válaszolt. Jelezték, hogy Nyugat-Szaharában a marokkóiak harcokcsikat is bevetve komoly harcokat folytatnak, illetve Algéria határai mentén jelentős csapatösszevonást hajtott végre. Ők sem alakították ki véleményüket a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, annak kényessége miatt ugyanis nagyon óvatosan kellett eljárni. Ígérték, ha lesz hivatalos állásfoglalásuk, arról tájékoztatni fogják a magyar felet is.¹⁰⁰⁵ Ezután érkezett be az iraki álláspont is, amely szerint „*a Spanyol-Szaharában - a rabati értekezleten elfogadottak szellemében - fel kell számolni a spanyol megszállást. Irak a töredékállamok létrehozását ellenzi, a kérdést Spanyol-Szahara két vagy több érdekelt arab államhoz csatolásával látja megoldhatónak.*”¹⁰⁰⁶ Csehszlovákia csak december 15-én reagált a magyar megkeresésre, amelyben jelezték, hogy bár nyomon követi az eseményeket, a saharávi kormány elismerése még nem került szóba. Jelezték, hogy bár az ENSZ előtt az algériai álláspontot támogatják, erősen tartanak a marokkói kormány reakciójától.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/29

¹⁰⁰² Marokkó 1975. november 13-án kiutasította az országból a Német Demokratikus Köztársaság nagykövetét, valamint azonnal megszakította az országgal a diplomáciai kapcsolatokat, mivel egy NDK-beli meg nem nevezett lap cikke szerint a marokkói uralkodó „*intrikákat sző a Szahara körül.*” A hírgyűnökség álláspontját marokkói részről hivatalos állásfoglalásnak minősítették. A marokkóiak felszólították a németeket, hogy 48 órán belül a követség és a kereskedelmi kirendeltség teljes állományát hagyja el Marokkót. MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005736, MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/30 valamint MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/006299

¹⁰⁰³ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/31

¹⁰⁰⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/35

¹⁰⁰⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/36

¹⁰⁰⁶ Emellett az iraki elnök, Szaddám Husszein Algériába utazott, hogy közvetítsen Algéria és Marokkó között, mivel hálás volt Boumediennek, aki tevékenyen részt vett az iraki-iráni konfliktus megoldásában. A közvetítési kísérlet azonban nem vezetett eredményre. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/3

¹⁰⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/37

1975. december 10-én, még a plenáris szavazás előtt, a New York-i magyar képviselő vezetője jelentette, hogy a szovjet küldöttség közölte velük, hogy az aznapi szavazáson a marokkói határozati javaslat feletti szavazáson a tartózkodás helyett a javaslat ellen szavaznak, és erre kérték a szocialista országok küldöttségeit is. Ez pedig egyértelművé tette, hogy Magyarország hogyan fog szavazni.¹⁰⁰⁸ A pár órával később megtartott plenáris ülésen az A/C.4/L.1121 határozati javaslatot a Közgyűlés 88:0:41 arányú szavazattal elfogadta. A szocialista országok elfogadták, míg Kína és Románia ismét nem vett részt a szavazáson. Az A/C.4/L.1120+Rev.1. határozati javaslatot a plenáris ülésen ugyancsak elfogadták 56:42:34 arányú szavazattal. Ebben az esetben a szocialista országok a határozat ellen szavaztak, Kína és Románia pedig ebben az esetben is kimaradt. A szocialista országok a kérdés általános vitájában nem vettek részt, a határozatok feletti szavazások során pedig a korábban egyeztetett álláspont szerint jártak el. A bizottsági szavazások előtt a marokkói küldöttség tagjai külön-külön megkeresték a szocialista országokat, és a kétoldalú kapcsolatokra hivatkozva arra kérték őket, hogy támogassák a határozatukat. A magyar küldöttség meghallgatta a kérést, de támogatást nem ígértek; a szavazást végül a hazai instrukciók és a szocialista országok közötti egyeztetéseknek megfelelően tették meg.¹⁰⁰⁹ Erről nem csak a külügyminisztériumot, de az algíri és a rabati magyar nagykövetségek vezetőit is tájékoztatták. 1975. december 11-én a New York-i magyar képviselő táviratot küldött a két nagykövetnek, hogy a közgyűlés december 10-i ülésén Nyugat-Szahara kérdésében Magyarország a többi szocialista országgal egyeztetve az algériai határozati javaslat mellett, a marokkói javaslat ellen szavazott.¹⁰¹⁰ Ez a hír a rabati nagykövetet nem érte váratlanul, hiszen az akkor Marokkóban tartózkodó Marton Imre professzor találkozott a Marokkói Kommunista Párt vezetőivel, akik fel voltak háborodva, hogy Magyarország megváltoztatva korábbi álláspontját, nem Marokkót, hanem Algériát támogatta a nyugat-szaharai kérdésben, és ezzel -szerintük- országukat még inkább jobbra, az amerikaiak felé taszították, illetve feláldozták a marokkói kommunistákat. Ali Yata elmondta, hogy ennek ellenére a kommunista párt továbbra is támogatja a király nyugat-szaharai politikáját.¹⁰¹¹ A szavazás hatásáról, valamint a nyugat-szaharai helyzetről a rabati magyar nagykövet, Léderer Frigyes részletes jelentést terjesztett fel Puja Frigyes külügyminiszternek. A jelentésben megerősítette, hogy a december 10-i szavazást nem csak a marokkói kormány, de az egész ország is sikerként kezelte, mert bár nagy többséggel elfogadták a tanzániai, Algériának kedvező javaslatot, a közgyűlés a Marokkónak kedvező javaslatot is megszavazta. A tanzániaiaké nem tett említést a madridi hármas egyezményről, és az önrendelkezési jog érvényesítését követelte a korábbi ENSZ határozatok értelmében. A tunéziai viszont tudomásul vette a madridi hármas egyezményt, és az önrendelkezésről szólva megelégedett a saharai lakosság akarátának ellenőrzött megnyilvánulásával, anélkül, hogy ennek formáját körvonalazta volna. Azzal, hogy Algéria tiltakozása ellenére az ENSZ mindkét javaslatot szavazásra bocsátotta, értelemszerűen kimondta azt is, hogy nem lát közöttük ellentmondást. Így Marokkó azzal érvelhetett, hogy a második határozat a kiegészítése volt az elsőnek. Ebben az esetben a marokkói kormány a Hágai Nemzetközi Bíróság döntéséhez hasonlóan itt is a neki kedvező részeket ragadta ki, a neki kedvezőtlen elemeket pedig figyelmen kívül hagyta. Így úgy tűnt, hogy az ENSZ tudomásul vette a király saharai politikáját. A nagykövet azt is megjegyezte, hogy a világszervezet állásfoglalása csak morális szempontból volt fontos Marokkónak, mivel csapatai már négy hete a helyszínen tartózkodtak, és igyekeztek leküzdeni a saharáviak nem várt ellenállását. A szavazás napján érkezett El-Aiunba 4000 marokkói katona, illetve a marokkóiak elfoglalták Smarát és más északi településeket is. Közben megkezdték a korábbi spanyol gyarmat közigazgatásának átvételét is. Léderer szerint a saharáviak jelentős része elmenekült a marokkóiak elől, és sokan csatlakoztak a terület függetlenségéért küzdő Polisario Fronthoz, de a saharáviak még így sem rendelkeztek 6000 fegyveressel többel. A harcok hevessége és az azzal járó áldozatok nagy száma azonban meglepte a magyar diplomatát, de továbbra is úgy gondolta - ahogy a Marokkóba akkreditált diplomáciai és katonai képviselők többsége is - hogy a marokkóiak győzelme csak idő kérdése. A mauritániaiaknak átadott területeken viszont a Polisario Front csapatai szabadon mozogtak, ezért Marokkó felajánlotta, hogy kész katonai alakulatokat küldeni a leverésükre. Léderer úgy vélte, hogy a terület teljes elfoglalását csak Algéria nyílt fegyveres beavatkozása akadályozhatja meg. Az ettől való félelem miatt Franciaország

¹⁰⁰⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/1

¹⁰⁰⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/38

¹⁰¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/32

¹⁰¹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/34

jelentős fegyverszállítmányokat adott Marokkónak, sőt az Amerikai Egyesült Államok is ígéretet tett, hogy katonailag is támogatja. A nagykövet szerint az országát ez véglegesen eltávolította a szocialista tábortól – ezért számolt a szocialista országok és Marokkó kapcsolatainak visszaesésével- és a nyugati országok szövetségesevé tette. Algéria beavatkozását a magyar diplomata sem látta reálisnak, mivel az arab országok - Dél-Jemen kivételével - nem támogatták, illetve a nemzetközi helyzet sem kedvezett az algériaiaknak, mivel a szocialista erőket az angolai konfliktus kötötte le, ezért nem tudták támogatni Algéria nyugat-szaharai terveit. A nagykövet azt is jelezte, hogy a magyarokkal szembeni korábbi pozitív hozzáállás megváltozott, „a különböző fogadásokon, találkozáskor érezhető a vezetők elhidegülése.”¹⁰¹² Ennek ellenére úgy gondolta, hogy gazdasági okok miatt csak időlegesen romlott meg a viszony a szocialista országok és Marokkó között. Léderer a jelentésében kihangsúlyozta, hogy a saharai területek „visszacsatolása” következtében a király tekintélye és népszerűsége hallatlanul megnőtt, és egyetlen politikai erő, sem pedig a hadsereg nem volt képes vele szemben fellépni. Az ország tényleges problémáiról senki sem mert beszélni. A marokkói kommunistákról megjegyezte, hogy hiába támogatták teljes mellszélességgel a királyt, hiába vettek részt a „Zöld menetben,” nem voltak képesek több támogatást szerezni, sőt marginalizálódtak.¹⁰¹³ December 11-én a rabati kereskedelmi tanácsos már arról számolt be, hogy Madridban megkezdődtek Marokkó és Spanyolország között a saharai foszfát bányák részleges átvételéről szóló megbeszélések. Ezek alapján a marokkói állami foszfát társaság átvette a spanyol érdekeltségek 65%-át, a többi pedig továbbra is a spanyol INA (Institut national de l' Industrie) tulajdonában maradt. A magyar jelentés szerint a saharai foszfát minősége nem érte el a marokkóit, és a Bou Craa-i bánya készletei is messze elmaradtak a marokkói bányák mögött, de a terület valószínűleg további foszfátkincset tartalmaz.¹⁰¹⁴ Léderer december 13-án -érzékelve a szavazás után megváltozott helyzetet- a marokkói és az amerikai viszonyról készített jelentését is megküldte a magyar külügyi vezetőknek. Ebben leírta, hogy a kapcsolatok erősödtek, és a nyugat-szaharai kérdésben az Amerikai Egyesült Államok mindvégig támogatta Marokkót, hogy „*elhárítson egy minden bizonnyal egy független ország kikiáltásával végződő népszavazást.*”¹⁰¹⁵ Véleménye szerint így a kétoldalú kapcsolatok további erősödése várható. December 14-én újabb jelentést küldött a nagykövetség helyzetéről, amelyben jelezte, hogy számolni kell azzal, hogy a szocialista országokkal szembeni eddigi pozitív viselkedés negatív irányba változik, ezért azt javasolta, hogy a magyarok addig semmit - külügyminiszeri/államtitkári látogatás, konzultáció, gazdasági vegyesbizottsági ülés stb. - ne kezdeményezzenek Marokkóban, amíg a nyugat-szaharai kérdés le nem zárul.¹⁰¹⁶

Az, hogy a szavazás milyen hatást váltott ki Algériában is, látható az algériai magyar nagykövet december 17-i jelentéséből is, amelyben tájékoztatja a Külügyminisztériumot, hogy az Algériában a nyugat-szaharaiak mellett spontán kialakult tüntetések résztvevői a marokkói származású kereskedők üzleteit betörték, autóikat megrongálták, és további atrocitásokra is sor került. Ezek miatt az Algériában kint tartózkodó magyar szakértők nem érezték magukat biztonságban, de a nagykövet nem engedte meg nekik az ország elhagyását. Ennek ellenére titkos jelentésében jelezte, hogy az „*Algéria és Marokkó között esetleg kirobbanó háború miatt... minden lehetséges. A legrosszabb esetben is a szakértőink a helyükön maradnak, és családtagjaikról, ha szükséges lesz, időben megfelelő gondoskodás történik. A pánik elkerülése végett egyelőre nem tartom szükségesnek a kolónia értekezlet tartását.*”¹⁰¹⁷ Egy esetleges háború veszélyétől tartott az algériai szovjet nagykövet is, aki azonban jelezte, hogy Algéria bel- és külpolitikai helyzete miatt egyik hatalmi csoportnak sem áll érdekében egy háború. Azt azonban pozitívumnak tartotta, hogy a szavazás miatt Algéria sokkal aktívabban kezdett együttműködni a szocialista országokkal.¹⁰¹⁸ Nemcsak a környező országokat, hanem Egyiptomot is aggasztotta a nyugat-szaharai helyzet, ugyanis sokkal fontosabbnak ítélték a palesztin kérdés megoldását, mint azt, hogy független lesz-e Nyugat-Szahara. Úgy vélték, hogy ez az ügy elvonja az arab világ figyelmét a palesztin kérdéstről, illetve tartottak attól, hogy -Algéria befolyására- az újonnan létrehozandó állam is csatlakozna

¹⁰¹² MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/42

¹⁰¹³ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/42

¹⁰¹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-5/00003175/1

¹⁰¹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/006298

¹⁰¹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/006299

¹⁰¹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/39

¹⁰¹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/40

a szocialista táborhoz.¹⁰¹⁹ Az esetleges katonai konfliktus lehetőségét jósolta a rabati magyar nagykövet egy másik távirata is, amelyben jelezte, hogy az Algéria és Marokkó közötti iraki közvetítés sikertelenül zárult. Marokkó jelentős fegyverszállítmányokat kapott az Amerikai Egyesült Államoktól és Franciaországtól is, valamint több arab állam pilótákat küldött a frissen kapott harci gépek működtetéséhez, mivel a marokkóiaknak nem volt elegendő pilótája. A nagykövet szerint Rabatban komolyan tartottak attól a lehetőségtől, hogy „*Tindoufban a Polisario cégére alatt rövidesen kikiáltják az önálló Szaharai Köztársaságot.*”¹⁰²⁰ Ezért a marokkóiak igyekeztek minél több saharávi vezető támogatását megnyerni, vagy legalább elszigetelni őket a Polisario Fronttól. Ez azonban csak részben sikerült. 1976. január 15-én a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy II. Hasszán fogadta Ahmed Ould Bachir Ould Brahim sejket, a Dzsemma alelnököt, aki annak ellenére esküdött hűséget a királynak, hogy néhány héttel korábban még -Algéria támogatójaként fellépve - árulónak nevezte a marokkóiakhoz csatlakozott Khatri elnököt. A nagykövet szerint bár Brahimnak az algériaiak komoly posztot szántak az újonnan létrehozandó saharávi kormányban, az több más saharávi vezetővel „eladta magát” a marokkóiaknak. Úgy vélte, Brahim csalatkozott az algériaiakban és a Polisario Frontban mivel azok ígéretük ellenére nem hozták létre január elején a saharávi kormányt, illetve a lehetséges pozíciókért belharcok indultak meg.¹⁰²¹ Másnap, január 16-án a nagykövet már arról tájékoztatta a magyar külügyi vezetést, hogy Ali Yata szerint csökkent az Algéria és Marokkó között esetlegesen kirobbanó háború veszélye. Szerinte nem csak gazdasági okok szólnak a háború ellen, de a katonai erőviszonyok is megváltoztak, mivel Algéria légi fölényét a Marokkónak szállított francia és amerikai repülőgépek erősen csökkentették. A repülőgépek személyzetét egy megállapodás alapján Jordánia és Szaúd-Arábia biztosították. A harckocsi állomány majdnem kiegyenlítődött. Algéria utánpótlási gondokkal küzdött, a Szovjetunió pedig nem volt érdekelt egy háború kirobbanásában, ezért Algéria csak a Polisario Front támogatásával tudta volna megzavarni a marokkói és mauritániai jelenléte Nyugat-Szaharában. Yata szerint a király - megegyezési szándékát bizonyítandó-, a marokkói-algériai határtól több kilométerre visszavonta a csapatait, illetve Mohamed Cherkaoui útján egy folyosót is felajánlott a tindoufi vasérc bányától az Atlanti-óceánig. Ezt azonban Boumedien visszautasította, mivel az a Polisario Front elárulása lett volna. Az is kiderült, hogy a marokkói és a mauritániai csapatok között nem volt felhőtlen a viszony, mivel a mauritániaiaknak juttatott Villa Cisneros (Dakhla) városát Ahmed Dlimi tábornok még a mauritániai csapatok megérkezése után megszállta, és csak II. Hasszán utasítására volt hajlandó kivonulni. A beszélgetés során Yata elmondta, hogy a király komolyan tartott az egyre erősebbé váló Dlimitől és a sógorától, Abdeslam Sefrioui tábornoktól, aki a királyi gárda parancsnokaként szolgált.¹⁰²² Ugyanezen a napon a Külügyminisztérium IX. területi Főosztályának vezetője, Zsigmond Zoltán levelet írt az arab országokba akkreditált magyar nagyköveteknek, hogy tudjanak meg mindent a fogadó országoknak a nyugat-szaharai kérdésben kialakított állásfoglalásáról, tényleges lépéseiről, és arról írásban jelentsenek a magyar külügyi vezetésnek. A levélhez csatoltak egy ötoldalas háttéranyagot is, ami a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos értesüléseket tartalmazta. Ebben a külügyi vezetés egyértelműen rögzítette, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság - Marokkó javaslatára - 1975 tavaszán kezdett el foglalkozni a nyugat-szaharai ügygel és 1975. október közepén tette közzé az állásfoglalását. Ebben elismerte ugyan, hogy a nyugat-szaharai területen élő egyes törzseket hűségeskűn alapuló kötelékek fűzték Marokkó szultánjához, de kimondta, hogy Marokkó nem gyakorolt területi szuverenitást Nyugat-Szahara fölött, és így semmi sem befolyásolja a terület önrendelkezéséről szóló 1966-ban meghozott 1514. számú ENSZ határozat végrehajtását. A területen járt ENSZ tényfeltáró bizottság is a népszavazást javasolta a Közgyűlésnek, amit a spanyolok kivonulása után, ENSZ ellenőrzés alatt kellett volna megtartani. Miután Marokkó látta, hogy a spanyol gyarmat egyszerű elfoglalásához nem kapja meg a remélt nemzetközi támogatást és katonai eszközökkel sem lett volna képes a területet megszerezni, 1975. november 6-án megindította a „Zöld menetet”, egyúttal diplomáciai kampányt is indított.

¹⁰¹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/41

¹⁰²⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/45

¹⁰²¹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/5

¹⁰²² Ahmed Dlimi tábornok a marokkói vezetői rétegnek a fegyveres erők vezetőiből álló csoportjának volt a legismertebb vezetője. A csoport tagjai az algériai társadalmi-gazdasági modell megvalósítását találták Marokkó számára a legcélravezetőbbnek. Ennek megfelelően az erősen központosított államhatalom létrehozását támogatták. Dlimi kapcsolatot keresett a marokkói Felszabadulás és Szocializmus Pártjával is. MNL OL M-KS 288-32/B/1974/Marokkó/110 öe, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/4

Végül megegyeztek Spanyolországgal, az Marokkónak és Mauritániának adta át a területet, azok pedig felosztották egymás között. Ezt Algéria ellenezte, mert egy önálló szaharai állam létrehozása mellett tette le a voksát. A jelentés készítője kihangsúlyozta, hogy a szembenálló felek különböző eszközökkel - hízelkedés, fenyegetés, diplomáciai kapcsolatok megszakítása stb. - igyekeztek megnyerni a szocialista országokat, illetve, hogy Marokkó megszakította a Német Demokratikus Köztársasággal a kapcsolatát, mert az nem támogatta az álláspontját, de szerencsére a magyarokkal – bár itt is felmerült, hogy megszakítják– a kapcsolatuk nem mérgesedett el. A jelentés szerint azért támogattuk az ENSZ plenáris ülésén az algériai határozat-tervezetet, mivel az egybeesett az elvi álláspontunkkal. Sajnos a szavazás során mind az algériai, mind a marokkói javaslatot elfogadták, amit a szembenálló felek a saját győzelmükként könyveltek el, és megújult erővel folytatták az egymás elleni küzdelmüket. A jelentés készítője jelezte, hogy nagy a veszélye annak, hogy „*az algériai támogatással létrejön egy szaharai államalakulat, ami nemzetközi jogi alapot teremthet Nyugat-Szahara függetlenségének deklarálására, és egy szélesebb körű politikai és fegyveres harc megindítására Marokkó annektálási intézkedéseivel szemben.*”¹⁰²³ Ez pedig a konfliktus elmérgesedését és akár egy nyílt háborút is hozhatott volna Algéria és Marokkó között. A háttéranyag rögzítette a magyar álláspontot, miszerint „*az ENSZ 1966. évi közgyűlésén hozott határozathoz tartjuk magunkat, amelyet mi is megszavaztunk. E határozat kimondta a nyugat-szaharai terület dekolonializálását, őslakossága önrendelkezési jogának biztosítását. Egyetértünk azzal, hogy a spanyolok kivonulnak a területről. Fontosnak tartjuk, hogy a gyarmatosítás felszámolása a terület lakosságának megelégedésére történjen, és hogy az érdekelt arab országok, Marokkó, Mauritánia illetve Algéria között ne éleződjön tovább a feszültség.*”¹⁰²⁴

Bár a szocialista országok Algéria mellé álltak, úgy tűnt, hogy az arab államok többsége inkább Marokkó mellett tette le a voksát, amit jól jeleztek az arab országokba akkreditált magyar nagykövetek jelentései is. 1976. január 22-én Nagy S. Lajos kairói magyar nagykövet jelezte a magyar vezetésnek, hogy Egyiptom egyértelműen Marokkót és Mauritániát támogatta a nyugat-szaharai kérdésben, sőt modern fegyvereket, katonai kiképzőket és „jelképes deszant egységeket” is küldött a marokkói alakulatok támogatására. A kairói egyetemen ugyan több, a Polisario Frontot támogató röpcédula is megjelent, de az számottevően nem befolyásolta az egyiptomi közvéleményt. A jelentés szerint a palesztinok egyértelműen Marokkót támogatták a nyugat-szaharai kérdésben, és Algériát - mint az „arab egység megbontóját” - elítélték.¹⁰²⁵ A damaszkuszi magyar nagykövet ellenben arról tájékoztatta a külügyi vezetést, hogy Szíria, amely korábban Marokkó mellett állt, megváltoztatta álláspontját, és az algériai elképzeléseket támogatta. Mivel a többi arab állam figyelmét nem akarták elvonni a palesztin kérdéstről, illetve tartottak Irak és Egyiptom nehezítésétől, ezért a hivatalos közleményekben az ország semlegességét hangsúlyozták.¹⁰²⁶ Hasonlóképpen semleges álláspontot vallott Kuvait is, mert az iraki területi követelései miatt a helyzete hasonló volt Nyugat-Szaharáéhoz, így Marokkó nézeteit már csak önvédelemből sem támogathatta. Szaúd-Arábia azonban nyomást gyakorolt Kuvaitra, hogy az segítse Marokkót, amit a kis ország nem tudott visszautasítani.¹⁰²⁷ A khartoumi magyar ideiglenes ügyvivő, Fodor István szerint Szudán korábban Marokkót erősítette a nyugat-szaharai kérdésben, sőt Abdelle Ali Abdelle vezetésével még 120 fős szudáni küldöttséget is küldött, amely a „békemenetben” is részt vett. Később azonban Nimeri elnök arra az álláspontra jutott, hogy a konfliktust az ENSZ határozatainak megfelelően, békés úton kell rendezni.¹⁰²⁸ Az iraki kormányzat is egyértelműen Marokkót támogatta, mivel a pánarab ideológiának megfelelően elfogadhatatlannak tartották egy újabb mini állam megteremtését Nyugat-Szaharában, hiszen az lehetőséget adott volna idegen államok befolyásának növelésére és esetleg nyugati (sic) támaszpontok létrehozására. Ezért -szerintük- a terület két vagy több érdekelt arab államhoz való csatolását támogatták volna. Tunézia és Szaúd-Arábia is Marokkó

¹⁰²³ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447

¹⁰²⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447

¹⁰²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/6

¹⁰²⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/12

¹⁰²⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/15, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/23

¹⁰²⁸ A szudániak részvételét a „Zöld menetben” Fodor pozitívan értékelte egy 1975 decemberében felterjesztett jelentésben, mint a kolonialisták elleni közös fellépést. Ezzel azonban a IX. Területi Főosztály nem értett egyet és a diplomatát egy feljegyzésben figyelmeztetésben részesítették. Ezek után Fodor igyekezett a központ számára inkább megfelelő hangvétellű jelentést készíteni a szudáni kormányzatnak a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos álláspontjáról. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/26

mellett tört lándzsát.¹⁰²⁹ Az egyik legellentmondásosabban viselkedő arab ország azonban Líbia volt, amely a véleményét többször is megváltoztatta 1972 óta. Amíg spanyolok birtokolták a területet, addig Líbia számára a gyarmatosítás felszámolása volt a legfontosabb cél, ezért komoly anyagi támogatást, sőt fegyvereket is biztosított a Polisario Front számára. A terület jövőjéről kialakult elképzelésük nem volt, azt valamilyen módon a „nagy arab egység” keretében kívánták megoldani. Az első időkben ugyan támogatta Marokkó és Mauritánia törekvéseit, azonban az 1975 decemberében lezajlott Boumediene - Kadhafi találkozó után a líbiaiak a saharáviak önrendelkezéshez való jogát kezdték hangsúlyozni, de hozzátették, hogy ez azt is jelentheti, hogy a saharáviak eldönthetik, csatlakozni kívánnak-e más országhoz vagy nem. A Polisario Frontot elismerték felszabadító szervezetnek, a saharávi nép igazi képviselőjének, és komoly anyagi támogatásban részesítették a szervezetet, amely Tripoliban képviselést is működtetett.¹⁰³⁰ 1976. január 29-én a líbiai magyar nagykövetség forrásokra hivatkozva jelentette, hogy „a szovjetek nagy aktivitással vizsgálják az Algériának nyújtott katonai segítséget és a Polisario Front álláspontját. Aggasztja őket, hogy az elmúlt néhány évben Marokkó egy-egy milliárd dollár katonai segítséget kapott az Amerikai Egyesült Államoktól.”¹⁰³¹ A jelentésben arra is fény derül, hogy Líbia 50 Mirage vadászpilót és 20 páncélost szállított tengeri úton Algírba. Hogy ezt kinek szánták, az algériaiaknak vagy a Polisario Frontnak, arra a jelentés nem tért ki. A nagykövetség szerint azonban Boumediene algériai elnököt Moszkvában titkos megbeszélésre várták.

Hamarosan be is következett, amitől mindenki tartott, ugyanis 1976. január 27-én a nyugat-szaharai területen található Amgala helysénél fegyveres összecsapás zajlott le a marokkói és algériai csapatok között. A csata utáni napon a marokkói külügyminiszter, Ahmed Laraki magához kérte a Biztonsági Tanács állandó tagjainak nagyköveteit, és kijelentette, hogy a saharai helyzet súlyosbodott. Tájékoztatta őket a kialakult állapotokról, az amgalai csatáról és arról, hogy Amgalában az algériaiak szabályos helyőrséget működtettek, egyenruhás katonákkal, valamint SAM 6-os rakétákkal lelőttek egy marokkói harcigépet is. Laraki szerint mivel a madridi megállapodás alapján Marokkó és Mauritánia törvényesen annektálták a nyugat-szaharai területeket, az algériai katonák behatolását a saharai területre olyan invázióknak tekintették, amely súlyosan veszélyeztette a térség békéjét. Jelezte, hogy Marokkó minden eszközzel megvédi saharai területét. A nagykövetség elmondta, hogy a francia nagykövetség megkérdezte Larakit, igaz-e, hogy a Polisario Front soraiban vietnámi és kubai „zsoldosok” szolgálnak. Erre a külügyminiszter azt felelte, „*hogy ebben biztos, de bizonyítani nem tudja.*”¹⁰³² Az algériai vezetés azonban másképpen látta az eseményeket. 1976. január 30-án az algériai nagykövetség felkereste Eugeniusz Kulaga lengyel külügyminiszterhelyettesét, valamint fogadta őt a Lengyel Államtanács elnöke, Henryk Jablonszky is. A nagykövetség ismertette Algéria álláspontját a nyugat-szaharai eseményekkel kapcsolatosan, és ezen belül részletesen leírta az algériai és marokkói összecsapást. Elmondása szerint a marokkóiak megtámadtak egy algériai humanitárius konvojt, amely élelmet és gyógyszert vitt a nyugat-szaharai lakosoknak. A nagykövetség a megbeszéléseken azt kérte, hogy a lengyelek támogassák a saharáviak önrendelkezési jogát, valamint minél több cikket jelentessenek meg Nyugat-Szaharáról. A lengyelek részéről a miniszterhelyettes jelezte, hogy ők a saharáviak önrendelkezési jogát támogatják, és megértést is tanúsítanak az algériai álláspont iránt, de a lengyel álláspont csakis semleges lehet, ugyanis -elveikkel összhangban- ellene vannak minden új feszültségi góc keletkezésének. Olyan politikai rendezés hívei, amely valamennyi érdekelt fél szempontjait figyelembe veszi. A magyar külügyi vezetést tájékoztató lengyel informátor azt is jelezte, hogy Lengyelország igen nehéz helyzetbe került, mivel mindkét érintett országban jelentős gazdasági érdekei voltak, bár a méreteit tekintve Marokkóval jelentősebbek a kapcsolatai.¹⁰³³ Az algériai vezetés nemcsak Lengyelországot, hanem a többi szocialista országot is igyekezett folyamatosan tájékoztatni a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos álláspontjáról. 1976. február 2-án Marjai József külügyminiszter-helyettes fogadta Algéria Budapestre akkreditált nagykövetét, Ali Abdallaoui-t, aki Varsóból azzal a megbízással érkezett Budapestre, hogy átadja Houari Boumediene algériai elnök Losonczy Pálnak írt levelét. Emellett Puja Frigyes külügyminiszternek is hozott egy levelet Bouteflika külügyminisztertől. A találkozó során a nagykövetség az algériai elnök levele alapján részletes tájékoztatást adott a nyugat-szaharai helyzetről, majd kifejtette az algériai álláspontot. A helyzet értékelése során jelezte, hogy Marokkó bombázásokkal üldözte

¹⁰²⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/28

¹⁰³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/29

¹⁰³¹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/7

¹⁰³² MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/10

¹⁰³³ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/64

el a civil lakosságot Nyugat-Szaharából, hogy ezzel a Polisario Frontot elszigetelje, és elűzze vagy elpusztítsa azokat, akik független államot akartak és nem voltak hajlandók Marokkóhoz csatlakozni.¹⁰³⁴ A nagykövet jelezte, hogy a nyugat-szaharai települések lakosságának nagy részét elüldözték, akik különböző menekülttáborokba vagy Algériába menekültek. Elmondta, hogy egy új, a szocialista országokkal ellenséges tengely kezd kialakulni Franciaország, Spanyolország, Marokkó, Szenegál, Elefántcsontpart és Zaire részvételével. A Polisario Fronttal kapcsolatosan jelezte, hogy az algériai vezetés támogatta a szaharáviak önrendelkezését és az őket képviselő szervezetet is. A nagykövet a levél átadásán és a helyzetértékelésen kívül nem kért támogatást a magyar kormánytól, mivel küldetésének célja csak a tájékoztatás volt. Marjai válaszában elmondta a nagykövetnek, hogy „*ahogy addig is, Magyarország a jövőben is támogatni kívánta Algériát. A magyar vezetés álláspontja a dekolonizáció, az önrendelkezési jog érvényesítése, a kérdés a politikai rendezése elvén alapul. Kiemelkedő fontosságúnak tartják, hogy a kérdés ne vezessen az arab országok egységének, az antiimperialista front egységének meggyengítéséhez.*”¹⁰³⁵ Másnap a nagykövet találkozott Losonczy Pállal, az Elnöki Tanács elnökével, illetve Garai Róbert külügyminiszterhelyetessel, akiket szintén tájékoztatott a kialakult helyzetről, majd kormánya nevében megköszönte azt a támogatást, amit Magyarország nyújtott az algériai álláspont megszavazásakor. Ezután jelezte, hogy Algéria nagyon örülne annak, ha Magyarország - elvi szinten - nyilvánosan is támogatná Algériát a nyugat-szaharai kérdésben. Losonczy Pál válaszában elmondta, hogy a magyar politika már régóta figyelemmel kísérte a nyugat-szaharai kérdést, hisz hazánk már 1966-ban is megszavazta az ENSZ-ben azt a javaslatot, amely a terület dekolonizációjáról, az ott élő nép önrendelkezési jogának érvényesítéséről rendelkezett. A magyar álláspont abból fakadt, hogy a vezetés támogatta a gyarmati rendszer maradványainak felszámolására tett erőfeszítéseket, így Nyugat-Szahara dekolonizálását is. Magyarország azzal is egyetértett, hogy minden népnek jogában áll, hogy döntsön a saját sorsa felől, ezért 1975-ben támogatta az algériai határozati javaslatot. Losonczy jelezte, hogy nem csak azért támogattuk Algéria törekvéseit, mert jó kapcsolatok voltak a két ország között, hanem a két ország nézete a dekolonizálás és az önrendelkezés alapelveiben is azonos volt. Ennek ellenére a nyugat-szaharai kérdés megoldását csak békés eszközökkel tudta elfogadni a magyar vezetés, mert egy újabb konfliktus kirobbanása a Maghreb térségben ártott volna a szocialista országoknak. Közölte, hogy országunk ehhez minden támogatást hajlandó megadni, sőt ígéretet tett arra, hogy a magyar sajtó a korábbinál többet foglalkozik a nyugat-szaharai kérdéssel.¹⁰³⁶ A nagykövet ezek után találkozott a IX. területi Főosztály vezetőjével, Zsigmond Zoltánnal, akinek azt is elmondta, hogy Algéria a következő ENSZ közgyűlésen napirendre tűzi a Polisario Front elismertetését, már csak azért is, mert szerintük Marokkó továbbra sem mondott le a „Nagy Marokkó” tervéről, és ez nemcsak Algériának, hanem Mauritániának is fenyegetést jelent.¹⁰³⁷ A főosztályvezető válaszában megerősítette azt a korábbi

¹⁰³⁴ Az algériai elnök levele leírja, hogy a megszálló marokkói hatóságok tömeges razziákat, kivégzéseket hajtottak végre, megmérgezték a vízforrásokat és napalmbombát vetettek be a civil lakosság ellen. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/8

¹⁰³⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/8

¹⁰³⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/11. A magyar vezetés betartotta az ígéretet, ugyanis a sajtó képviselőinek február 13-án egy „rovatvezetői értekezleten” tényleg felhívták a figyelmét, hogy a magyar álláspontnak megfelelően publikáljanak többet a nyugat-szaharai kérdésről. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/18, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/19

¹⁰³⁷ Ezt a kifejezést először Allal el-Fassi, az Istiqlal párt első számú vezetője használta Marokkó függetlenné válásának napján. A kairói száműzetéséből éppen csak hazatért politikus szerint az akkor kivívott szabadság csak részleges, mivel a marokkói-aknak a rég eltűnt Almoravida birodalmat kell helyreállítaniuk, amit ő csak Nagy Marokkóként emlegetett. A politikus 1956. március 27-én egy nyilvános gyűlésen már arról beszélt, hogy a teljes Szahara (Tindouf és Atar között) és az algériai területek egy része is Marokkót illeti. A könnyen befolyásolható, nagyrészt írástudatlan tömegek a friss szabadság lázában könnyen fanatizálódtak, és valóban elhitték a politikus által felvázolt víziók megvalósulásának esélyét. Amikor befolyásának ilyen mértékű növekedését látta, El-Fassi étvágya megjött, és a párt által működtetett „Al-Alam” napilapban írt cikkében már a teljes algériai Szahara, Mauritánia és Mali északi területeit is ősi marokkói földként említette. A marokkói vezetés először nem is foglalkozott az általuk komolytalannak és megalapozatlannak ítélt teóriával, azt azonban nem engedhették meg, hogy a központi hatalom mellett bármilyen politikai erő is mozgósíthassa a tömegeket. Ugyanis az újra függetlenné vált királyság szervezete még csak kialakulóban volt, komoly veszélyt jelenthetett egy olyan rivális párt vagy politikus, aki képes a tömegek befolyásolására. Ezért a marokkói vezetés retorikai szinten maga is átvette a teóriát, ami később Nyugat-Szahara megszállásának egyik alapja lett. Az akkori uralkodó, V. Mohammed először 1958. február 25-én a Draa folyó völgyében, a M'hamid oázisban lévő piactéren beszélt arról, hogy minden erejét latba veti az elszakadt családok egyesítésére és a szaharai területek visszaszerzésére. Mivel a francia és spanyol csapatok épp ebben az időben verték tönkre a Felszabadítási Hadsereg Rio de Oroban tevékenykedő egységeit, el-

magyar álláspontot, mely szerint „*egyértünk a terület dekolonizálásával, az önrendelkezés érvényre juttatásával, ennek megfelelően szavaztunk az ENSZ-ben 1966-ban és 1975-ben is. Fontosnak tartjuk viszont, hogy háború nélkül, békés úton valósuljon meg a folyamat.*”¹⁰³⁸ A találkozóról készült feljegyzést a külügy megküldte a magyar nagyköveteknek is, amennyiben szóba kerül a nyugat-szaharai kérdés, akkor a magyar álláspontnak megfelelően nyilatkozzanak. Ezután -mint az az általuk megküldött visszajelzésekből kiderült-, az algériaiak nem csak a magyar vezetésnek küldték el a két levelet, de több más - szocialista és nem szocialista - országnak is.¹⁰³⁹ A kérdéssel kapcsolatosan a Szovjetunió is állást foglalt, amit a szocialista országoknak meg is küldött, hogy annak megfelelően alakítsák ki sajátjaikat. A moszkvai magyar nagykövet által a külügyi vezetés számára megküldött szovjet állásfoglalás szerint „*biztosítani kell minden népnek az önrendelkezési jogot, maga döntsön abban, hogy milyen formában élje önálló nemzeti életét. A három arab ország közötti konfliktust békés úton kell rendezni, a feszültség további növelése nem segíti a probléma megnyugtató rendezését.*”¹⁰⁴⁰

1976. február 5-én a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy Egyiptom,¹⁰⁴¹ Tunézia és más arab országok is próbáltak valamiféle megegyezést létrehozni Algéria és Marokkó között, de a közvetítési kísérletek mind elbuktak, mivel a marokkói külügyi államtitkár szerint Algéria ragaszkodott az önrendelkezés elvének érvényesítéséhez. A helyzet olyan mértékben romlott, hogy a Rabatba akkreditált arab diplomaták attól tartottak, hogy Mahbas körül újra kiújulnak a harcok az algériai és a marokkói csapatok között; a nagykövet azt is jelezte, hogy az algériai határtól 50 km-re nyugatra jelentős algériai és Polisario erőket vontak össze.¹⁰⁴² Másnap a nagykövet újabb adatokkal szolgált a Polisario Front erőiről, amelyekről II. Hasszán azt állította, hogy Nyugat-Szahara középső részén tevékenykednek és az algériaiakkal együtt egyetlen hadosztálynyi erőt tesznek ki. A király állítása szerint a Szovjetunió és a szocialista országok is támogatták a Polisario Frontot, éppen ezért utasította a marokkói külügyi vezetést, hogy mindent tegyenek meg a szocialista országok megnyerésének érdekében, és azért, hogy azok ne támogassák tovább Algériát és a Polisario Frontot.¹⁰⁴³ Ez persze nem akadályozta meg, hogy a marokkói külügyi vezetés hivatalosan is tiltakozzon a rabati magyar nagykövetnél, mivel a magyar igazságügyminiszter, Korom Mihály algíri látogatása során a helyi sajtónak kijelentette, hogy Magyarország támogatja a Polisario Front harcát. A marokkói külügyminisztérium európai főosztályvezetőhelyettese kérte, hogy az illetékes szervek adjanak az igazságügyminiszter kijelentéséről pontos tájékoztatást, ugyanis Marokkó nagyon rossz néven venné, ha Magyarország mint baráti ország azt a Polisario Frontot támogatná, amellyel a marokkóiak még csak nem is hajlandók tárgyalni. A rabati magyar nagykövet azt is hírül adta, hogy a lengyel és a bolgár nagykövetek tudtára adták a marokkóiaknak, hogy bár álláspontjuk nem változott, a nyugat-szaharai kérdés békés megoldását támogatják, és semmi olyat nem tesznek, amely akár az egyik, akár a másik felet a harc folytatására bátorítaná.¹⁰⁴⁴ A marokkóiak közölték, hogy bár az arab országok közvetítői kísérletei sikertelenül zárultak, az algériaiak visszavonultak a nyugat-szaharai területekről. Továbbá jelezték azt is, hogy számítanak a szocialista országok támogatására is, akikkel erősíteni akarják a meglévő jó kapcsolataikat.¹⁰⁴⁵ Erről persze az

képzeltetlennek tűnt a katonai erő alkalmazása. Ennek ellenére a cintrai szerződésben a spanyolok mindenféle ellentételezés nélkül adták át Tarfayát és környékét a marokkóiaknak. Azok, bár meglepődtek a nem várt gesztuson, rögtön bejelentették, hogy határmódosítási követeléseik vannak a spanyol kormánnyal szemben. Létrehozták a Szaharai és Határügyi Igazgatóságot, amely főként a Nagy Marokkóval kapcsolatos igényeket próbálta megvalósítani, jöllehet el-Fassi álmainak jelentős részével gyorsan le kellett számolniuk. Először a Mali északi részére irányuló igényüket adták fel, amikor az ország elnöke, Modibo Keita 1960 szeptemberében részt vett a Casablancai Csoportnak nevezett politikai-gazdasági csoport létrehozásában. Majd amikor az ENSZ Mauritániát 1960-ban független állammak ismerte el, a marokkóiak területi követelése ott is okafogyottá vált, bár a Szaharai és Határügyi Igazgatóság hivatalosan is tiltakozott Mauritánia elismertetése miatt. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, pp. 82-83.

¹⁰³⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/9

¹⁰³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/16, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/18

¹⁰⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/22

¹⁰⁴¹ Az egyiptomi alelnök, Mubarak sikertelen közvetítési kísérletéről a kairói magyar nagykövet többször is jelentett, aki jelelte, hogy Egyiptom egyértelműen Marokkót és Mauritániát támogatja a konfliktusban, ezért hiteles közvetítőként az algériaiak nem fogadják el Mubarakot. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/14, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/25

¹⁰⁴² MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/13

¹⁰⁴³ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/17

¹⁰⁴⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/21

¹⁰⁴⁵ Ezt a levelet és több magyar vonatkozású anyagot sikerült megtalálnom a Szaharai Nemzeti Archívumban is, de ezekre

algériaiak is tudomást szereztek, és ezért igyekeztek maguk is minél jobb kapcsolatot fenntartani a szocialista országokkal, valamint folyamatosan ellátni azokat megfelelő tájékoztatással a nyugat-szaharai helyzetről. 1976. február 20-án az algériai elnök a varsói algériai nagykövetségen keresztül újabb levelet¹⁰⁴⁶ küldött Losonczi Pálnak és a többi szocialista ország vezetőjének is.¹⁰⁴⁷ A levélben ismét ismertette az algériai álláspontot, valamint azt, hogy a konfliktus olyan helyzetbe ért, amely következtében akár nyílt háború is kitörhet. Ezért kérték a szocialista országok támogatását. Először a Külügyminisztérium vezetői - mivel a szovjet külügyminisztérium nem tervezett válaszlevelet küldeni az algériaiaknak - nem javasolták a kormánynak, hogy írásos választ küldjenek, majd pár nap múlva - mivel a csehszlovákok, a lengyelek, a kelet-németek és a bolgárok válaszoltak az algériaiaknak,¹⁰⁴⁸ - megváltoztatták a véleményüket, és válaszlevél megírására és elküldésére tettek javaslatot. Ebben a levélben megerősítették a korábbi magyar álláspontot, de jobban kihangsúlyozták az algériai álláspont támogatását. „*A Magyar Népköztársaság Kormánya támogatja az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság kormányát arra irányuló erőfeszítéseiben, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete Nyugat-Szaharára vonatkozó határozatainak érvényt szerezzen. Ehhez, ahogy a múltban, a jövőben is a magunk eszközeivel hozzá kívánunk járulni.*”¹⁰⁴⁹ A levelet végül 1976. március 17-én írta alá Losonczi Pál, március 23-án küldték ki Algériába, ahol a magyar nagykövet személyesen adta át az algériai külügyi szolgálatnak.¹⁰⁵⁰ A magyar kormány egyébként tényleg komolyan vette az algériaiaknak tett korábbi ígéretét, miszerint a magyar sajtóban igyekeznek bemutatni a nyugat-szaharai történéseket és az algériai álláspontot. A magyar sajtóorgánumokat többször és folyamatosan is tájékoztatták a saharai eseményekről, és felkérték azokat, hogy kövessék nyomon az eseményeket és publikáljanak minél többet a kérdésről. Volt olyan újságíró, aki nem vette kötelező érvényűnek, de voltak olyanok is, akik azonnal reagáltak. Például az Ország – Világ folyóirat 1976. február 11-i számában Makai György jegyezte a „Háború Nyugat-Szaharáért?” című cikket, amely nem várt vihart kavart méghozzá épp a magyar külügyi szolgálatban. Ugyanis a marokkói magyar nagykövet, dr. Léderer Frigyes kezébe került a cikk, aki február 20-án vitriolos hangvételű feljegyzést készített a IX. területi Főosztály vezetőjének, és mint volt újságíró kikérte magának a cikkíró szakmaiatlanságát, illetve jelezte, hogy annak több állításával nem ért egyet, azokat hatásadásznak tartja. Vitatta a kutak megmérgezését, valamint a napalmbombák használatát is, mivel szerinte „*Józan ésszel nem lehet felfogni, hogy a marokkói hadsereg, amely birtokba akarja venni a Szaharát, megmérgezné az életet jelentő kutakat. Az igazság az, hogy a marokkói katonák igyekeznek ellenőrzésük alá vonni az összes kutat, hogy az oda kényszerített nomádokat szép szóval vagy erőszakkal a marokkóiak által megszállt területre vigyék. Féktelen túlzás az is, hogy a marokkóiak napalmbombákkal „ritkítják a veszélyes nők és gyermekek számát.” A napalmbombák bevetését eddig semmiféle bizonyíték nem támasztja alá, holott az ilyen fegyvertől származó sebesülések könnyen kimutathatóak az áldozatokon.*” A nagykövet attól tartott, hogy a cikk és esetleg más hasonló cikkek megjelentetése negatívan befolyásolhatja a marokkói-magyar kapcsolatokat. A külügyminisztérium szakemberei is megnézték a cikket, és megállapították, hogy „*a kutak megmérgezését, illetve napalmbombák bevetését Nyugat-Szaharában az algériai hivatalos állásfoglalások tartalmazzák, köztük az az üzenet is, amelyet Boumediene algériai elnök intézett a világ államfőihez.*”¹⁰⁵¹ Ezért a külügyi szolgálatnál nem vették jó néven Léderer levelét, akinek jelezték, hogy nem megfelelően ítéli meg a kialakult helyzetet. Az esetleges retorzióktól tartva Léderer egy, 1976. február 23-án kelt levelében szinte elnézést kérve jelzi a központnak, hogy „*A saharai kérdés megítélésénél nehézséget okoz a nagykövetségnek, hogy egyoldalúan marokkói információkra van utalva. Csupán francia lapokból, külföldi rádióadásokból tud objektívabb tájékoztatást remélni.*” Ezért javaslatot tett arra, hogy az algériai magyar nagykövetség Nyugat-Szaharával foglalkozó jelentéseit

nem tudtam hivatkozni, ugyanis azok nyilvántartásba vétele, rendezése a mai napig nem történt meg. Így csak a magyar levéltárakban megtalálható anyagokra hivatkozom. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/20

¹⁰⁴⁶ A levél keltezési dátuma február 17., de Varsóból csak február 20-án küldték meg Budapestre. MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290

¹⁰⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/34

¹⁰⁴⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/42, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/45

¹⁰⁴⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/33

¹⁰⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/46

¹⁰⁵¹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/30

megkaphassa a rabati nagykövetség, illetve a marokkói anyagokat megküldhessék az algíri magyar nagykövetség munkatársainak.¹⁰⁵² Ezek után a nagykövet egy újabb, részletes elemzést küldött a külügyi vezetésnek, amelyben leírta, hogy a marokkóiak a vártnál nagyobb ellenállásba ütköztek, de azt elsősorban nem a szaharáviak, hanem a Mahbas - Amgala környékén bevetett reguláris algériai csapatoknak tulajdonították.¹⁰⁵³ A nagykövet jelezte, hogy sem az arab országok, sem az AESZ közvetítési próbálkozásai nem jártak sikerrel, valamint azt is, hogy az ENSZ főtítkárnak különmegbízottja, Olaf Rydbeck szerint a Szaharában lehetetlen olyan népszavazást tartani, amelyben szabadon kifejezésre jutna a lakosság akarata. A nagykövet helyzetelemzése szerint Marokkó és Algéria álláspontja megmerevedett, és egyik fél sem akart engedni. Marokkó „birtokon belülre került”, a Szaharát a király nem adhatta fel, mivel az a trónjába került volna. Az algériaiak ugyan nem vállalták egy háború kockázatát, de a gerillaháborút indító Polisario Frontot támogatva jelentősen destabilizálhatták Marokkót. A nagykövet szerint a Mauritániának juttatott terület igen alkalmas a gerilla hadviselésre, illetve a mauritániai rendszer bizonytalansága, katonai gyengesége és a lakosság nagy részének Marokkó ellenessége komoly lehetőségeket, akár egy fordulat lehetőségét is jelentheti a Polisario Front számára. A marokkóiak ettől tartva fegyvereket kértek és kaptak Franciaországtól és az Amerikai Egyesült Államoktól, de korántsem annyit, hogy Algéria katonai fölényét kiegyenlítsék, ezért Marokkó diplomáciai offenzívát indított, hogy egy háború esetén biztosítsa a Szovjetunió jó indulatú semlegességét. Ezért Ahmed Osman, marokkói miniszterelnök február 20-án villámlátogatást tett Moszkvában, ahol Alekszej Nyikolajevics Kosziginnel a Szovjetunió minisztertanácsának elnökével tárgyalt. A nagykövet jelezte, hogy a marokkói felső vezetés viselkedésében ugyan pozitív változás állt be a szocialista országok irányába - hogy megnyerjék azokat - de közép és alsó szinten a kormányajtó propagandájának hatására a marokkóiak a szocialista országokat Algériával azonosították, és Marokkó ellenségeiként tekintettek rájuk. A nagykövet arra hívta fel a külügyi vezetés figyelmét, hogy „A Szovjetunió és a többi szocialista ország magatartása az elkövetkező időszakban jelentős mértékben befolyásolhatja a marokkói külpolitika irányát és hatással lehet a belső haladó erők fejlődésére is. A marokkói vezetés tudomásul veszi a szaharai kérdésben elfoglalt elvi álláspontunkat, bár nem ért vele egyet, mert azt állítja, hogy a Szahara mindig marokkói volt. Pozitívan értékeli, hogy mindenfajta fegyveres konfliktus ellen vagyunk, és megengedhetetlennek tartjuk a két szomszédos arab ország közötti háborút. Most azt szeretné elérni, hogy mérséklően hassunk Algériára, és a konfliktus elfajulása esetén ne nyújtsunk neki támogatást. Bár politikailag és jogilag indokolt Algéria ragaszkodása a szaharai lakosság önrendelkezéséhez és Marokkó valóban elszabotálta az ENSZ ezzel kapcsolatos határozatait, a reális helyzet mégis az, hogy Marokkót a megszállt terület kiürítésére csak háborúval lehet kényszeríteni. Ilyen súlyos, esetleg nemzetközi méreteket öltő konfliktus a stratégiaileg fontos északnyugat-afrikai térségben nem érdeke a haladó erőknek.”¹⁰⁵⁴ A nagykövet egyértelművé tette, hogy a nyugat-szaharai kérdés továbbra is háttérbe szorította az ország összes más problémáját. A súlyos gazdasági helyzet, a nagyfokú munkanélküliség, az infláció, a korrupció, a közoktatás rendezetlensége, a földreform rendkívül vontatott végrehajtása, mind olyan kérdés, amivel a kormánynak foglalkoznia kellett volna, de ezekről a nyugat-szaharai helyzettel kívánták elterelni a figyelmet, mivel abban a marokkói társadalom egységesen az uralkodó mellett állt. Léderer azt is jelezte, hogy Ali Yata pozíciója megrendült, mivel nem tudta rávenni arra a szocialista országokat, hogy álljanak egységesen Marokkó mellé.¹⁰⁵⁵

¹⁰⁵² Léderer javaslatát a IX. területi Főosztály nem fogadta meg. Valamiért nem preferálták, hogy a marokkói és az algériai, illetve más afrikai nagykövettek közvetlenül is egyeztethessenek egymással. Helyette megkövetelték, hogy a nagykövettek a főosztály számára jelentsenek mindent, majd a főosztályvezető ezekből azt osztott meg a többi nagykövettel, amit szükségesnek tartott. Ugyanerre a problémára hívta fel dr. Horváth Tamás algíri nagykövet is a figyelmet az 1991. június 23-án készített nagyköveti beszámoló jelentésében, amely szerint: „Nagy hiányosságnak éreztük, hogy gyakorlatilag semmilyen tájékoztatást nem kaptunk a Maghreb térségben dolgozó, szomszédos követségeink információiról, helyzetelemzéseiről. Itt jegyzem meg, hogy véleményünk szerint időszerű lenne a Maghreb országban dolgozó nagykövettek megfelelő egyeztetési gyakorlatának kialakítása.” MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/002084, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/31

¹⁰⁵³ Ebben az esetben a nagykövet tévedett, vagy éppen a marokkóiak vezették félre, ugyanis az amgalai csatát kivéve a nyugat-szaharai konfliktusban sohasem kerültek egymással szembe az algériai, illetve marokkói csapatok. Sőt az algériaiak külön figyeltek arra, hogy a katonáik egyáltalán ne lépjék át a határt. Ez azt jelenti, hogy a marokkóiak által tapasztalt vártnál nagyobb ellenállást az általuk alulbecsült szaharávi gerillák fejtették ki. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság - Egy magyar békefenntartó szemével, Pécs, 2012, p. 117., valamint Hughes, S. O.: Morocco Under King Hassan, Ithaca, 2001, pp. 252, 280.

¹⁰⁵⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/32

¹⁰⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/32

1976. február 28-án a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy Korom Mihály algériai útjával és az ott tett nyilatkozattal kapcsolatban állást kell foglalniok. A marokkói külügy jelezte, hogy elfogadják, hogy a miniszter Magyarország elvi álláspontját ismertette és nem tett említést a Polisario Frontról. Annak is örültek, hogy országunk a nyugat-szaharai kérdés békés megoldása mellett van. A nagykövet ismét jelezte, hogy Osman marokkói miniszterelnök február 20-án Moszkvában tárgyalt Kosziginnel, aki elmondta, hogy a szovjetek támogatják a saharai nép önrendelkezési jogát, de a Polisario Frontot nem ismerik el. Nem örülnek a térségben kialakult konfliktusnak, azt diplomáciai úton kívánják megoldani. A szovjet diplomata jelezte azt is, hogy országa meg akarja őrizni a baráti kapcsolatait mind Algériával, mind pedig Marokkóval. A marokkóiak más oldalról is igyekeztek a szovjetek támogatását megnyerni. II. Hasszán engedélyével és támogatásával Ali Yata, a marokkói kommunisták vezetője részt vett a Szovjet Kommunista Párt kongresszusán, ahol nem csak a szovjet vezetés prominens tagjaival tárgyalhatott, de szovjet közvetítéssel az algériai Nemzeti Felszabadítási Front (FLN) küldöttségének vezetőjével is. A megbeszélés során egyetértettek abban, hogy a konfliktust politikai eszközökkel kell rendezni, bevonva ebbe a marokkói és az algériai politikai élet képviselőit is. Az FLN elviekben egyetértett a javaslattal, de ragaszkodott a saharai területek katonai kiűritéséhez és a népszavazáshoz. A szovjet vezetés hasonlóan nyilatkozott Yatának, mint a marokkói külügyminiszternek, hogy a Szovjetunió eddig is erőfeszítéseket tett a két arab ország közötti háború megakadályozására. Marokkónak azonban lehetővé kell tennie, hogy a saharáviak az ENSZ határozatának megfelelően kifejezhessék akaratukat a „dzsemma szavazásnál” elfogadhatóbb formában. A megbeszélések után Yata úgy vélte, hogy megalapozott az a reménye, hogy a Szovjetunió nem fogja elismerni a Saharai Köztársaságot. Azt pedig, hogy a váratlanul érkező Osmant Koszigin még a kongresszus előtt fogadta, szintén biztató jelnek tekintette.¹⁰⁵⁶ A nagykövet arról is tájékoztatta a Külügyminisztériumot, hogy a marokkóiak csalódtak a Világszervezet által kiküldött Rydbeck saharai missziójában, mivel az Marokkó ellenes beszámolót terjesztett az ENSZ főtitkár elé.¹⁰⁵⁷

Érdekes módon nem csak a konfliktusban érintett országok lobbiztak a nyugat-szaharai kérdés megoldásával kapcsolatosan, hanem Líbia is. Az országot irányító, magát karizmatikus vezetőnek tartó Moammer Kadhafi a nyugat-szaharai kérdés megoldásával akarta megteremtteni az arab egységet, ezért maga is a tettek mezejére lépett. 1976. február 29-én este a líbiai külügyminisztériumba bekérték a szovjet, a bolgár, a lengyel és az kelet-német nagyköveteket, akiket arról tájékoztattak, miután Spanyolország és Marokkó nem az ENSZ határozatoknak megfelelően járt el, a Polisario Front kénytelen volt a kezdeményezést magához ragadni, és kikiáltani a köztársaságot.¹⁰⁵⁸ Az új állam kormánya a Forradalmi Tanács, amely megtette az előkészületeket az alkotmány előkészítésére. A szocialista országoktól - illetve azoktól az országoktól, amelyek az ENSZ közgyűlésén mellettük szavaztak - az új állam maradéktalan elismerését kérték. A szovjet nagykövetnek a külügy képviselője külön kihangsúlyozta, hogy a kérést Moammer Kadhafi maga kérte Brezsnyevtől, valamint a többi szocialista ország vezetőjétől. A nagykövet jelentéséből kiderült, hogy 16 misszióvezetőt hívtak be aznap a líbiaiak, de a nyugati országok közül egyedül csak a spanyolt. A találkozó végén a líbiaiak minden országot arra kértek, hogy a sajtójuk hozza le, Líbia milyen kéréssel fordult hozzájuk.¹⁰⁵⁹

1976. március 3-án az algériai magyar nagykövet jelezte, hogy Nyugat-Sahara kérdésében Algériának sikerült kitörnie a korábbi elszigeteltségből, ugyanis az Afrikai Egységsszervezet 23 tagja elismerte a Polisario Frontot. A nagykövet jelezte, hogy az új köztársaság a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság (SZADK) kikiáltása új helyzetet teremtett, mivel a kormány megalakítása után várható, hogy az majd Algériához és Líbiához fordul segítségért, ami tovább élezheti a régióban kialakult helyzetet. A nagykövet szerint ugyanis a köztársaság kikiáltása egyfajta válasz volt arra, hogy a marokkóiak a Djemaa-val „szentesítették” a madridi hármas szerződést. A jelentésből kiderült, hogy a szocialista nagykövetek folyamatosan egyeztettek egymással, és egyetértettek abban, hogy az új

¹⁰⁵⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Sahara/00447/37

¹⁰⁵⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Sahara/00447/24

¹⁰⁵⁸ Miután a marokkóiak bejelentették a nekik juttatott nyugat-szaharai területek Marokkóhoz csatolását, a Polisario Front válaszul 1976. február 27-én Bir Lahlou település közelében, Ait Ben Tiliben egy menekülttábor főterén Ould Ziou, a Saharai Ideiglenes Nemzeti Tanács elnöke kikiáltotta a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság létrejöttét. Damis, J. (1983): Conflict in Northwest Africa-The Western Sahara Dispute, California, Hoover Institution Press, Stanford University, pp. 43-44.

¹⁰⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Sahara/002027/11

ország elismerésével várni kell, amíg az afrikai és az arab, illetve más fejlődő országok azt megteszik. A szocialista országoknak csak azt követően, a kérdésben érdekelt országokhoz fűződő kapcsolataik függvényében érdemes döntést hozni az elismerésről. A nagykövet azt valószínűsítette, hogy az „európai tőkés országok” Marokkóhoz fűződő gazdasági érdekeltségeik miatt valószínűleg nem vagy csak néhányan ismerik el az új államot.¹⁰⁶⁰ Ugyanezen a napon jelezte a líbiai magyar nagykövet is, a líbiaiak arra kérték a csehszlovák nagykövetet, hogy országa ismerje el az újonnan kikiáltott szaharái államot.¹⁰⁶¹ Később a líbiai külügyminiszterhelyettes személyesen ugyanezt kérte a lengyel nagykövettől is. A lengyelek azonban csak annyit válaszoltak, hogy „tanulmányozzák a kérdést.” A lengyel nagykövet jelezte magyar kollégájának, hogy az algériaiak és a líbiaiak egyeztetetten igyekeztek minél több országgal elismertetni a szaharái államot, de különösebb erőfeszítések nélkül. Úgy vélte, ha már több ország fogja elismerni az új államot - addig csak Algéria, Líbia, Burundi és Madagaszkár tette - a két ország valószínűleg nagyobb nyomást fog helyezni a szocialista országokra a SZADK elismerésével kapcsolatban. A köztársaság elismerését lengyel részről az algériai politika olyan megnyilvánulásának tekintették, amellyel a nyugat-szaharai ügyben kialakult helyzet kényszerítő hatására szeretnék volna a kezdeményezést magukhoz ragadni, és így ellensúlyozni a marokkói, illetve a mauritániai lépéseket. Ezzel azonban csökkentették a kompromisszumos megoldás lehetőségeit, mivel a probléma nemzetközivé tételével Marokkót igen nehéz helyzetbe hozták. Ezért Marokkó és Mauritánia is azonnal megszakították a kapcsolatot Algériával. Ezzel egyidőben Marokkó helyreállította megromlott kapcsolatát a Német Demokratikus Köztársasággal, illetve lépéseket tett, hogy a szocialista országokat a saját pártjára állítsa, így azok ne ismerjék el a szaharái államot.¹⁰⁶² A lengyelek óvatosságra intették az összes szocialista országot a kérdéssel kapcsolatban, és javasolták, hogy az új szaharái állam ügyében a szövetségesek közös, egyeztetett álláspont alapján cselekedjenek.¹⁰⁶³ Ezzel a magyar külügy is egyetértett, és arra szólította fel a szocialista országokban működő magyar külképviseleteket, hogy a kérdéssel kapcsolatban igyekezzenek minél több információt összegyűjteni, de ne lépjenek semmit.¹⁰⁶⁴ Ezért amikor az algériai magyar nagykövet jelezte, hogy az algériai külügyminisztérium tanácsosa, Kantil a magyar nagykövetség alkalmazottjának azt fejtegette, hogy „a szocialista országoknak mérlegre kell tenniük, hogy Marokkóhoz vagy Algériához fűződik-e nagyobb érdekük, és aszerint kellene állást foglalniuk,” illetve találkozna az algériai külügyminiszterrel, ahol a SZADK elismerése biztos téma lesz, akkor a külügyi vezetés utasításba adta, hogy a nagykövet mondja le a találkozót, és a szaharái kérdésben egyáltalán ne nyilatkozzon.¹⁰⁶⁵

Időközben Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke újabb levelet kapott Mohamed Ould Ziou-tól, a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács elnökétől, aki tájékoztatta, hogy 1976. február 27-én megalakult a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság, valamint hálóját fejezte ki, hogy a magyar vezetés „támogatja a szaharáiak igazságos, felszabadító harcát.” Valamint „őszintén törekszik arra, hogy baráti kapcsolatokat és együttműködést alakítson ki és fejlesszen az Ön országával. Meg van győződve arról, hogy számíthat az Ön támogatására, a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság gyors elismerése és a nemzetközi szervezetekbe való felvétele érdekében.”¹⁰⁶⁶ Mivel ez már hivatalos megkeresésnek számított, a Külügyminisztérium kénytelen volt érdemben foglalkozni a kérdéssel. Több körös egyeztetés után a külügyi vezetők azt javasolták, hogy a kérésre egyelőre ne reagáljon a vezetés az alábbi okokra hivatkozva:

¹⁰⁶⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027

¹⁰⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/1, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/27

¹⁰⁶² Miután a marokkóiak helyreállították a diplomáciai kapcsolatokat a keletnémetekkel, azok sokkal óvatosabban nyilatkoztak a nyugat-szaharai kérdésben. A berlini magyar nagykövet szerint a németek a szovjet „Novoje vremja” című folyóiratban megjelent, a szovjet hivatalos álláspontot tolmácsoló cikke alapján a saját álláspontjukat úgy alakították ki, hogy az NDK változatlanul a politikai rendezést támogatja Nyugat-Szaharában. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/43

¹⁰⁶³ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/4

¹⁰⁶⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027

¹⁰⁶⁵ Egyébként az algériai magyar nagykövet a fokozódó nyomás ellenére is azt tanácsolta a feletteseinek, hogy Magyarország még várjon a SZADK elismerésével. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/3

¹⁰⁶⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/7

- A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot addig mindössze három ország - Madagaszkár, Burundi és Algéria - ismerték el;
- 1966-ban, valamint 1975-ben az ENSZ e kérdésben hozott határozata szerint - amelyet Magyarország is megszavazott - a terület lakosságának népszavazás útján történő önrendelkezési joga gyakorlása mellett foglaltak állást;
- Mivel az ENSZ-határozatokba foglalt népszavazás nem történt meg, nincs nemzetközi jogilag is alátámasztó érv, amellyel politikailag indokolható lenne az új állam elismerése.

Ezután a javaslattevők megjegyezték, hogy „Álláspontunk kialakítása és egységes fellépésünk biztosítása érdekében továbbra is intenzív módon folytassunk egyeztetést a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal, valamint kísérjük állandóan figyelemmel az egyes arab országok álláspontjának alakulását e kérdésben.”¹⁰⁶⁷ Ezek után a külügy feladatul szabta a szocialista országokban - Szovjetunió, Német Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, Bulgária és Csehszlovákia - valamint az arab országokban - Algéria, Marokkó, Líbia, Egyiptom, Irak, Szíria, Libanon, Kuvait és Szudán - akkreditált magyar nagyköveteknek, hogy mivel a magyar vezetés a szaharáviaktól kapott táviratot nem hozza nyilvánosságra és arra egyelőre nem kívánnak reagálni, a magyar diplomaták semmilyen módon ne foglalkozzanak a nyugat-szaharai kérdéssel. Ha a SZADK elismerése bármilyen beszélgetésen mégis felmerülne, akkor a válaszáért kerülnek el.¹⁰⁶⁸ 1976. március 10-én a líbiai magyar nagykövet arról tájékoztatta a magyar diplomáciai vezetőket, hogy a Polisario Front küldöttsége felvette a kapcsolatot az első szocialista országgal, a Német Demokratikus Köztársasággal, és a nagykövetet arra kérték, hogy kormánya mihamarabb fogadja a szervezet főtítkárát és két másik vezetőjét egy rövid, hivatalos látogatáson.¹⁰⁶⁹ Pár nap múlva a Polisario Front több szocialista ország nagykövetét is találkozóra hívta, ahova azonban a nagykövetek csak alacsonyabb rangú, beosztott diplomatákat küldtek. Ezen a szocialista országokon kívül csak Korea vett részt. A meghívottakat a Polisario Front képviselője tájékoztatta a kialakult helyzetről, majd kérte a SZADK mielőbbi elismerését, de helyben semmilyen állásfoglalást nem igényelt.¹⁰⁷⁰ Közben a szocialista országok között megindult az egyeztetési folyamat, amely során kiderült, hogy Csehszlovákia -bár támogatja a szaharáviak önrendelkezési jogát-, a meglévő baráti viszonyt meg kívánja őrizni Marokkóval, ezért egyelőre nem ismerik el az új államot, és a Polisario Fronttal való kapcsolattartást is csak alacsony szinten kívánták fenntartani.¹⁰⁷¹ Március 12-én a moszkvai magyar nagykövet szintén jelezte, hogy a szovjeteket is megkereste a líbiai kormány a SZADK elismerésének ügyében, de a szovjetek nem válaszoltak. Egyfelől tanulmányozni és figyelemmel akarták követni az eseményeket, másfelől nem tetszett nekik, hogy bár Líbia még el sem ismerte az új országot, máris azért küzdött, hogy minél több ország elismerje azt.¹⁰⁷² A szovjetek azt is elhatározták, hogy más országokkal ellentétben különtudósítót nem küldenek a területre, mivel az Algírba akkreditált tudósítójuk az algériai-nyugat-szaharai határterületen beszélgetést folytatott a menekültekkel, illetve folyamatosan információkkal látta el a szovjet vezetést.¹⁰⁷³ Az NDK -bár elvi támogatásáról biztosította a szaharáviakat-, küldöttségük fogadását különböző nehézségekre hivatkozva nem vállalta, illetve az új állam elismertetését sem tartotta időszerűnek. Jelezték, hogy tanulmányozni kívánják a Polisario Front működését és tevékenységét, és ehhez a magyar külügytől kértek segítséget.¹⁰⁷⁴ A jugoszláv kormány hasonló álláspontot képviselt, de kihangsúlyozták, hogy a SZADK elismerése addig nem várható,

¹⁰⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/7

¹⁰⁶⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/8

¹⁰⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002031

¹⁰⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/15

¹⁰⁷¹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/9

¹⁰⁷² Ezt az ellentmondást nem csak a szovjet külügyi szolgálat jelezte. 1976. április 20-án a líbiai magyar nagykövet, Szüts Pál jelentette, hogy bár a líbiaiak jó kapcsolatokat építettek ki a szaharáviakkal és többféle módon is támogatják azokat, az újonnan létrehozott szaharai államot egyelőre nem kívánják elismerni. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002941

¹⁰⁷³ A szovjetekkel az algériaiak és a líbiaiak is folyamatosan egyeztettek a SZADK elismeréséről, de a szovjet diplomácia álláspontja változatlan maradt. Támogatják a szaharáviak önrendelkezését, de a konfliktus megoldását csak békés eszközökkel támogatják. Ennek ellenére a szovjet sajtóban – hasonlóan a magyarhoz – nagyobb teret biztosítottak a nyugat-szaharai kérdéssel foglalkozó írásoknak. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/44, MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/10

¹⁰⁷⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/14

míg a kormány külföldön, száműzetésben tartózkodik.¹⁰⁷⁵ Bár a szaharáviak a lengyel államtanács elnökét is megkeresték, a lengyelek úgy döntöttek, hogy a SZADK elismerése nem időszerű, és ezért nem is reagáltak a megkeresésre.¹⁰⁷⁶ A magyar diplomácia más államoktól is igyekezett minél többet megtudni a Nyugat-Szaharával kapcsolatos álláspontjukról, akár diplomáciai levelezés vagy akár más események során is. Például a Tunézia függetlenségének elnyerése 20. évfordulója alkalmából rendezett ünnepeken 1976. március 18 és 23. között Karakas László munkaügyi miniszter vezetésével egy magyar kormánydelegáció tartózkodott Tunéziában. A delegációhoz tartozó Garai Róbert külügyminiszterhelyettes megbeszéléseket folytatott Mongi Kooli külügyi államtitkárral, ennek során szóba került a nyugat-szaharai kérdés is. Az államtitkár által elmondottakból a miniszterhelyettes számára egyértelművé vált, hogy Tunézia Marokkót és Mauritániát támogatta a nyugat-szaharai kérdésben.^{1077,1078} Egy másik afrikai ország, Guinea egyértelműen a SZADK elismerése mellett volt, és még a szembenálló felek közti közvetítéssel közvetítéssel is megpróbálkozott.¹⁰⁷⁹ Március 27-én jelentette Szigeti Károly, a kuvaiti magyar nagykövet, hogy „az ország egyértelműen Marokkót és Mauritániát támogatja, bár nem állhat ki nyíltan a nyugat-szaharai nép függetlensége ellen, mivel az visszaüthet rá abban a vitában, amelyben Irak teszi kérdéssé Kuvait függetlenségét.”¹⁰⁸⁰

1976. április 10-én a rabati magyar nagykövet látogatást tett M'hammed Boucettánál, az Isztiklál Párt főtitkáránál. A megbeszélés elsősorban a nyugat-szaharai helyzetről, valamint az Isztiklál Párt és a Hazafias Népfront közötti hivatalos kapcsolatfelvételtől szólt. Boucetta elmondta a magyar diplomatának, hogy az algériai kormány rosszul mérte fel a nyugat-szaharai helyzetet, és egy számára megnyerhetetlen konfliktusba lépett, amiben sem Spanyolország, sem Mauritánia, sem pedig az AESZ tagállamai nem álltak mellé, míg II. Hasszán belföldi támogatottsága - a nyugat-szaharai területek megszállásának köszönhetően - sohasem volt olyan jelentős, mint akkor. Boucetta nem látott esélyt a két ország közötti ellentét feloldására, sem állami szinten, sem pedig az azonos politikai háttérrel bíró pártok tárgyalásával.¹⁰⁸¹

1976. április 15-én Ali Yata, a Marokkói Haladás és Szocializmus Pártjának¹⁰⁸² főtitkára mint a marokkói uralkodó személyes küldötte ismét látogatást tett Budapesten, ahol találkozott Losonczy Pállal, az Elnöki Tanács elnökével és Puja Frigyes külügyminiszterrel. Bár Ali Yata szeretett volna Kádár Jánossal is találkozni, az MSZMP KB Külügyi Osztályának javaslatára csak Gyenes András fogadta. Mint kiderült, Yata - hasonlóképpen az 1974-es útjához - a többi szocialista országot is felkereste, hogy rávegye őket, ismerjék el, hogy Marokkó jogosan osztotta fel Mauritániával Nyugat-Szaharát, illetve szállták meg azt. Ezt azonban a magyar vezetés visszautasította.¹⁰⁸³ De nemcsak a marokkói kommunisták küldöttsége kereste fel Budapestet, hanem a szaharáviak is bejelentkeztek egy látogatásra. Az algériai magyar nagykövet, Széphelyi Zoltán ugyanis május 3-án levelet kapott a Polisario Front algériai állandó képviselőjétől, amelyben jelezték, hogy Mohamed Lamine miniszterelnök vezetésével a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság küldöttsége szeretne mielőbb Budapestre

¹⁰⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/12

¹⁰⁷⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/13

¹⁰⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/49

¹⁰⁷⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/49. Ezzel egyidejűleg a berlini magyar nagykövet baráti beszélgetést folytatott a tunéziai nagykövettel, aki elmondta, hogy az arab államok, Algéria, Líbia, Dél-Jemen és Szomália kivételével mind támogatják Nyugat-Szahara felosztását Marokkó és Mauritánia között, már csak azért is mert „a terület 20 ezer főnyi lakossága nem igen lenne képes önálló állami létre.” A nagykövet annak a véleményének is hangot adott, hogy Algéria csak azért szorgalmazza az önálló nyugat-szaharai állam létrehozását és elismerését, hogy a gyenge államban erős befolyást szerezhesen és hozzájuthasson a gazdag foszfát készletekhez. Szerinte a Polisario Front harcosai lényegében algériaiakból verbuválódtak. Erre a magyar ügyintéző egy széljegyzetben azt a szarkasztikus megjegyzést tette, hogy a marokkóiak szerint meg a Polisario Front harcosai marokkóiakból verbuválódtak. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/41

¹⁰⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/40

¹⁰⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/48

¹⁰⁸¹ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/23. doboz

¹⁰⁸² Parti du Progres et du Socialisme

¹⁰⁸³ A magyar vezetés el akarta kerülni, hogy a konfliktusban bármilyen állásfoglalást tegyen, valamint volt Ali Yatával egy kellemetlen tapasztalatuk, ugyanis az egy alkalommal magnófelvételt készített egy megbeszélésről, majd arra hivatkozott. Ezért Yata látogatása előtt egyértelművé tette az MSZMP KB Külügyi Osztálya, hogy ha a Losonczy Pállal történő találkozás-kor a marokkói politikus magnót venne elő, azt a magyar fél azonnal vissza fogja utasítani. MNL OL M-KS 288.f.32/1976/Marokkó/209 öc.

látogatni, hogy megbeszélést folytassanak a kormány vezetőivel.¹⁰⁸⁴ A nagykövet jelentette, hogy az NDK nagykövet is hasonló megkeresést kapott két hónappal korábban, de a vezetés a pártkongresszus előkészületeire hivatkozva nem fogadta a szaharávi küldöttséget. A magyarokkal egyidőben hasonló levelet kaptak a szovjet, a lengyel, a csehszlovák, a bolgár, a román és a mongol nagykövetek is, de a jelentés időpontjában még egyikük sem válaszolt. A magyar nagykövet megkereste a jugoszlávokat is, de azok akkor még nem kaptak megkeresést a szaharáviaktól.¹⁰⁸⁵ Erre a külügyminisztérium utasította a moszkvai, berlini, varsói, prágai és szófiai magyar nagyköveteket, hogy érdeklődjenek a fogadó országok álláspontjáról a kérdésben, ugyanis ha Magyarország hivatalosan is fogadta volna a küldöttséget, az egyben az új állam „de facto” elismerését jelentette volna. Magyarország azonban nem akart önállóan dönteni a kérdésben, hanem az álláspontját a többi szocialista országgal egyeztetve kívánta kialakítani. A prágai nagykövet már május 14-én jelezte, hogy egyeztetett a csehszlovák külügyminisztériummal, ahol a magyar állásponthoz hasonló véleményt fogalmaztak meg. A csehszlovákok jelezték, hogy amíg nem tudják pontosan mit és kit képvisel a Polisario Front, addig nem fogadják a delegációt, illetve nem kívánják elismerni az új államot. A csehszlovákok egyébként ismerték a Polisario Front egy-két vezetőjét, akik irányában bizalmatlanok voltak. Az egyikről azt állították, hogy korábban a marokkói kommunista párt tagja volt, de annyira ultrabalos volt, hogy még onnan is kizárták. Tájékoztatói célból újságírókat küldtek az algériai menekülttáborokba, valamint tárgyaltak a Polisario Front több vezetőjével is, de a kérdéseikre nem kaptak megbízható válaszokat, ezért a szaharáviakkal egyelőre hivatalosan nem kívántak kapcsolatba lépni. Az azonban szóba került, hogy a Szolidaritási Bizottságon vagy a csehszlovák Vöröskereszten keresztül támogatnák a Polisario Frontot.¹⁰⁸⁶ Ugyanazon a napon válaszolt a varsói magyar nagykövet is, aki jelezte, hogy a lengyelek egyelőre nem kívánják az új szaharai államot elismerni, de a jó algériai-lengyel kapcsolatok miatt a kérdést napirenden tartják.¹⁰⁸⁷ Egy nappal később, május 15-én megérkezett a berlini magyar nagykövet válasza, amely szerint a keletnémeteket már többször megkereste a Polisario Front, de azok eddig egyetlenegy küldöttséget sem fogadtak, ugyanis a látogatás egyenértékű lett volna a szaharai állam elismerésével, amit nem akartak, mivel nem szerették volna, hogy a Marokkóval való egyébként sem felhőtlen kapcsolatuk tovább romoljon. Azonban a Polisario Frontot nem akarták egyenesen visszautasítani, ezért azt a választ adták, ha az új államot már több afrikai ország is elismerte, akkor térjenek vissza a látogatás időpontjára. Addig ők is csak valamelyik társadalmi szervezeten keresztül kívántak alacsonyabb szintű kapcsolatokat ápolni a szaharáviakkal.¹⁰⁸⁸ A szófiai nagykövet válasza május 18-án érkezett meg. Azt a tájékoztatást kapta a bolgároktól, hogy a látogatást ők sem tartották időszerűnek, és a szaharáviakkal való kapcsolattartást egyértelműen negatívan kezelték.¹⁰⁸⁹ A moszkvai nagykövet válasza május 19-én érkezett meg, amelyben jelezte, hogy a szovjetek egyelőre nem ismerik el az új államot, és nem fogadják a küldöttségüket sem. Részben azért, mert azt addig csak 10 ország - Algéria, Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Benin, Madagaszkár, Mozambik, Angola, Guinea-Bissau, Burundi, Ruanda és Togo - ismerte el, illetve a szovjetek nem kívánták a Marokkóval meglévő jó gazdasági kapcsolataikat kockáztatni.¹⁰⁹⁰

1976. június 28-án a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy Ahmed Laraki marokkói külügyminiszter magához kérte a szovjet nagykövetet, és informálta őt a nouakchotti eseményekről.¹⁰⁹¹ Azt sugallta, hogy a szovjet nagykövet kérjen otthonról magyarázatot, a szovjet kormány miért járult

¹⁰⁸⁴ A levelet május 25-én a Polisario Front ismét eljuttatta az algériai magyar nagykövetségre, de akkor már nem személyesen adták át, csak a bejáratnál elhelyezett postaládába dobták be. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/7

¹⁰⁸⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223

¹⁰⁸⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/1

¹⁰⁸⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/2

¹⁰⁸⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/3

¹⁰⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/5

¹⁰⁹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/4

¹⁰⁹¹ A Polisario Front egységei 1976. június 8-án a reggeli órákban megtámadták Mauritánia fővárosát, Nouakchottot. A kb. 600 főből álló katonai egység több, mint 1000 kilométert tett meg észrevétlenül az ellenséges terepen, ami komoly terepismeretről és a helyi lakosság támogatásáról tanúskodott. A támadás majd egy órán keresztül tartott, a kiszemelt objektumokat aknavető és géppuskatűzzel árasztották el. A helyi csapatok egy része elmenekült ugyan, azonban a szaharáviak a győzelmet nem tudták kiaknázni, mivel vezetőjük, El-Váli Musztafa Szajed maga is elesett a támadás során. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság - Egy magyar békefenntartó szemével, Pécs, 2012, p. 122.

hozzá, hogy az Algériának és Líbiának eladott fegyvereket a Polisario Mauritánia elleni támadásra használja fel. Laraki jelezte, hogy a Polisario célja Ould Daddah rendszerének megdöntése volt, hogy egy Algéria barát kormányt hozhassanak létre, amely visszautasította volna a Madridi Egyezményt, amelynek következtében a marokkói hadsereg megszállta volna a Mauritániának juttatott szaharai részt. Algéria azonban nem fogadta volna ezt el, és kirobbant volna közöttük a háború. Laraki szerint ez az „ördögi terv” is bizonyította, hogy Algéria háborúra készült, ezért Marokkó elhatározta, hogy offenzívát indít a nemzetközi fórumokon Algéria ellen. Ezután „szigorúan személyes tájékoztatásként” közölte a nagykövettel, hogy Boumedien algériai elnök a szenegáli elnökön, Léopold Sédar Senghoron keresztül megüzente II. Hasszánnak, hogy kész elfogadni Marokkó szuverenitását a neki juttatott szaharai területeken, ha Marokkó nyomást gyakorol Mauritániára, hogy adja át az általa megszállt területeket a szaharávi köztársaságnak.¹⁰⁹² Marokkó ezt azonban nem fogadta el, hanem azt javasolta, hogy kezdjenek az ENSZ égisze alatt tárgyalásokat. Ezt azonban az algériai elnök nem fogadta el, hanem azt javasolta, hogy a király forduljon közvetlenül a SZADK vezetéséhez a javaslatával.¹⁰⁹³ A marokkói diplomáciai offenzíva azonban nem tűnt túl sikeresnek, mivel az AESZ miniszteri tanácsa 1976 júliusában a Marokkó számára kedvezőtlen benini határozati javaslatot fogadta el,¹⁰⁹⁴ illetve Marokkó nem tudta Mauritániát a nyugat-szaharai konfliktus áldozataként beállítani és elítélni agresszorként Algériát.¹⁰⁹⁵ Ezért felmerült, hogy Marokkó elhagyja az AESZ szervezetét.¹⁰⁹⁶ 1976. szeptember 14-én a rabati magyar nagykövet magánbeszélgetést folytatott Ali Yatával, aki elmondta, hogy a Polisario gerilláinak támadásai mind érzékenyebb veszteségeket okoznak a Szaharában állomásozó marokkói és mauritániai csapatoknak. Ezért a marokkói katonai körök és polgári pártok egyre erőteljesebben követelik, hogy az addigi védekező taktika helyett gerilla harcmodort alkalmazzanak a támadásban. Már a határon vágják el az Algériából érkező Polisario csapatok útját, sőt ne riadjanak vissza az algériai területen, a Tindouf környékén lévő támaszpontok elleni támadástól sem. A marokkói hadsereg ezért „szabadszereplőket” állított fel, amelyeket gerilla harcmodorra képeztek ki, és amelyekbe a területet jól ismerő szaharáviakat is toboroztak. Eközben Marokkó több harckocsit és vadászgépet is beszerzett. A marokkói kommunisták vezetője szerint ez azonban akár nyílt háborúvá is fajulhatott volna, mivel a határon nagy erőket felvonultató algériai hadsereg nem tűrte volna el, hogy marokkói csapatok algériai területeken harcoljanak a Polisario Front fegyvereseivel.¹⁰⁹⁷ A marokkói lépések azonban nem sok eredményt hoztak. Ezt bizonyítja a IX. területi Főosztály szeptember 18-án készült összefoglaló jelentése is, amelyben azt állította a jelentést készítő Zsótér Antal, hogy „*Marokkóban általában keveset beszéltek a Polisario Front kommandó támadásairól. A támadásokat az algériai sajtó viszont állandóan méltatta. Bár jelentős marokkói katonai egységeket köt le a nyugat-szaharai terület, mégis úgy tűnik, hogy a területet nem tudják kellő módon ellenőrizni, főleg védekezni kénytelenek. A szaharai harcosok fokozzák támadásaikat és hetenként történnek súlyos összecsapások.*”¹⁰⁹⁸

1976. október 9-én a rabati magyar nagykövet, Dr. Léederer Frigyes azt jelentette, hogy Marokkó minden diplomáciai fronton azt az álláspontot képviseli, hogy Nyugat-Szahara dekolonizálása megtörtént. A Dzsemma 1976. február 26-i állásfoglalása a madridi hármass egyezmény és az ENSZ közgyűlés 3458/B számú határozatának végrehajtását jelentette, ezért erről az ENSZ nem kell, hogy bármilyen vitát is nyisson. Marokkó szerint az igazi gond - amiben az ENSZ segítségét kérte és a menekültügyi főbiztossághoz fordult - a Tindouf környékén Algéria és a Polisario Front által erőszakkal visszatartott szaharáviak hazatelepítése.¹⁰⁹⁹ Marokkó szerint további gondot okozott az észak-afrikai

¹⁰⁹² Ezeket az értesítéseket a magyar titkosszolgálat jelentései is megerősítették. ÁBTL 08-306/2/76

¹⁰⁹³ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/54

¹⁰⁹⁴ Ezt azonban Marokkó vitatta, arra hivatkozva, hogy Peter Onu, az AESZ főtitkárhelyettese 1976. július 5-én egy sajtónyilatkozatban azt állította, hogy „*Az Afrikai Egységszervezet Tanácsa által a XIII. csúcskonferencia elé beterjesztett valamennyi határozatot jóváhagyták, a Nyugat-Szaharára vonatkozó határozat kivételével.*” MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290-5

¹⁰⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290-4

¹⁰⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/55

¹⁰⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/57

¹⁰⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290-7

¹⁰⁹⁹ Hihetetlen cinizmusra vall, hogy azokat a szaharáviakat akarták „hazatelepíteni” a marokkóiak, akikről megtagadták a nekik járó önrendelkezési jogot, és akiket ők maguk üldöztek úgy el, hogy legéppuskázták a nyájaikat, megmérgezték a kútjaikat, vagy éppen napalmmal bombázták őket. A szaharáviakat senki sem tartotta vissza, mivel éppen ők menekültek el a marokkói katonai invázió elől, és -bár eredetileg a nyugat-szaharai területeken húzódtak meg-, onnan éppen a marokkói hadsereg egységei üldözték át őket a számukra a marokkói katonákkal szemben tényleges biztonságot jelentő algériai – Tindouf – területekre.

társágban uralkodó feszültség, amelynek megoldására maga is politikai megoldást keresett, de jelezte, hogy az ellene irányuló provokációkat nem fogja a végtelenségig tűrni.¹¹⁰⁰ Bár Marokkó az ENSZ segítségét kérte, szeretne volna elkerülni, hogy a világszervezet számon kérje a 1975. évi 3458-as A és B határozatokban egyaránt leszögezett önrendelkezési elv gyakorlati érvényesítését. A spanyolok által létrehozott Dzsemma illetékessége és az 1976. február 26-i ülés körülményei annyira vitathatók voltak, hogy Marokkónak nem volt érdeke erről mélyebb eszmecserebe bocsátkozni. Sokkal előnyösebb volt számára, ha az el nem kötelezettekhez hasonlóan az ENSZ is az AESZ csúcserkeztetére bízta a szaharai probléma rendezését, ami lehetővé tette volna az ügy „elaltatását.” Azonban a diplomáciai kérdéseknél a marokkóiaknak sokkal nagyobb gondot okoztak a szaharávi gerillák akciói, amelyeket egyre kevésbé tudtak eltitkolni. A nagykövetség megbízható értesülésekre hivatkozva jelezte, hogy a marokkói haderő naponta 10-15 sebesültet veszít, akiket külföldön, főként a Kanári-szigeteken gyógyítanak, hogy a marokkóiak ne szerezzenek tudomást a harcok hevességéről. Az összecsapások nagyságát jelzi, hogy csak szeptember utolsó hetében a Polisario Front fegyveresei öt marokkói támaszpontot támadtak meg és 35 marokkói katonát öltek meg, valamint nagyobb mennyiségű fegyvert zsákmányoltak. A szaharai összecsapásokról semmilyen sajtóhír nem jelenhetett meg, a katonák leveleit a hadvezetés pedig nem csak hogy cenzúrázta, hanem meg is akadályozta azok kézbesítését. A marokkói hadsereg, a politikai pártok egyre inkább követelték, hogy a marokkói fegyveres erők már a határon szálljanak szembe az Algériából érkező gerillákkal, sőt az üldözés jogán támadják meg a Tindouf környéki támaszpontjaikat is. Azonban a király nem merte vállalni az esetleges háború kockázatát, mivel nem csak az algériai hadseregtől, de a sajátjától is tartott, amely siker vagy kudarc esetén is egyaránt veszélyeztethette volna a monarchiát. Léderer azt is jelezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok mivel nem akarta a meglévő jó viszonyát elrontani Algériával, ezért Irán, Jordánia és Kanada közvetítésével jelentős mennyiségű fegyvert juttatott Marokkónak.¹¹⁰¹ A szaharáviak nem csak katonai téren voltak kezdeményezőbbek, hanem egyre inkább diplomáciai területen is. A Polisario Front képviselői minden lehetséges szövetségest felkerestek. Például 1976. november 26-28. között Genfben, a Szocialista Internacionálé XIII. Kongresszusán megfigyelőként részt vett a SZADK külügyminisztere, Hakim Brahim, aminek következtében a résztvevő küldöttségek a támogatásukról biztosították a Polisario Frontot, és állást foglaltak a nyugat-szaharai nép önrendelkezési joga és függetlensége mellett.¹¹⁰² 1976. november 27-én az algériai nagykövetség egy ötoldalas jelentést készített Nyugat-Szahara és Algéria kapcsolatáról, amelyben jelezte, hogy Algéria elvi álláspontja nem változott a konfliktussal kapcsolatban és a probléma megoldásában előrehaladás nem történt. Algéria gazdaságilag, politikailag és katonailag is támogatta a szaharáviakat, de arra ügyelt, hogy Marokkóval ne keveredjen háborúba. Bár minden fórumon támogatta a SZADK elismertetését, a szocialista országokra gyakorolt korábbi nyomását csökkentette, már nem akarta azokat minden áron rábírnival a szaharávi állam elismertetésére. Rájött ugyanis, hogy az ügyben gyors áttörés, siker nem várható, ezért felkészült arra, hogy az akkori helyzet akár éveken keresztül sem változhat. A nagykövetség jelezte, hogy november közepén közvetítőként Fahd Ibn Abdelaziz, a szaúdi trónörökös látogatást tett Marokkóban, Mauritániában és Algériában is, de az ellentétes álláspontok nem közeledtek egymáshoz.¹¹⁰³ Bár Marokkó és Algéria is hajlandó lett volna egy, az ENSZ által ellenőrzött népszavazást tartani a terület jövőjéről, annak lebonyolításával kapcsolatban olyan ellentétek merültek fel, amelyek esélytelenné tették a népszavazás megvalósulását.¹¹⁰⁴ Nem sokkal később, december 8-án a marokkói ideiglenes ügyvivő, Németh Mária is megküldte a témában készített jelentését.

¹¹⁰⁰ 1976 októberében és novemberében többen is megpróbálták Marokkó és Algéria között közvetíteni, hogy a nyugat-szaharai konfliktust lezárhassák és megelőzhessenek egy esetleges algériai-marokkói háborút. Az egyik ilyen közvetítőnek jelentkező személy a romániai államfő, Nicolae Ceausescu volt, aki személyes jó kapcsolatot ápolt - együtt vadásztak - Abdallah királyi herceggel. A román elnök azt javasolta, hogy Nyugat-Szahara autonóm terület legyen marokkói fennhatóság alatt, ami lehetővé tette volna, hogy Algéria kiutat kaphasson az Atlanti-óceánhoz. Bár Marokkó elfogadta a közvetítési ajánlkozást, Algéria nem volt hajlandó érdemben tárgyalni a román javaslatról. A sikertelen román közvetítési kísérletről a magyar vezetést nem csak Ali Yata, hanem a szovjet vezetés is tájékoztatta. A másik közvetítő fél pedig Szaúd-Arábia volt, de ők sem értek el különösebb eredményt. MNL OL M-KS 288.f.32/1976/Marokkó/209 öe.

¹¹⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/59

¹¹⁰² MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4

¹¹⁰³ Egy másik jelentés szerint Szaúd-Arábia a megegyezésért cserébe hajlandó lett volna fedezni az algériai-marokkói határ mentén elterülő vasérclelőhely feltárását, illetve Algéria a mauritániaiak által megszállt területen létrehozandó szaharávi köztársaság keresztül kijáratot szerezhethetett volna az Atlanti-óceánhoz. Marokkó pedig megtarthatta volna az általa elfoglalt szaharávi (északi) területeket. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/61

¹¹⁰⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/63

Ebben leírja, hogy Marokkóban továbbra is központi kérdés Nyugat-Szahara helyzete, amellyel kapcsolatosan hajlandók ugyan tárgyalni, de lemondani arról soha. Németh jelezte, hogy Marokkót a diplomáciai sikerek ellenére nyugtalanította, hogy a Polisario Front katonai ellenállása a vártnál sokkal erősebb volt, sőt hatékony ellentámadásokat is végre tudott hajtani a marokkói és a mauritániai megszálló egységek ellen. Marokkó ellenben nem volt képes hatékonyan fellépni a szaharáviak ellen, mivel azok biztos menedékkal rendelkeztek Algériában, ahova a marokkói csapatok, az algériai csapatok mozgósítása miatt nem tudtak behatolni.¹¹⁰⁵ Németh a sikertelen szaúdi közvetítési kísérlet mellett beszámolt arról is, hogy marokkói kérésre a román államfő, Ceausescu is megpróbált közvetíteni a szembenálló felek között, de ő sem járt sikerrel.¹¹⁰⁶ Ezen felül a palesztinok is megpróbálták - Abu Nabil küldték Marokkóba - valamilyen módon közvetítő félként fellépni, mivel számukra a nyugat-szaharai kérdés igen kellemetlen volt, ugyanis az „figyelmet, erőt von el a fő problémáról, a közel-keleti válságról. Marokkó és Algéria azért nem tud kellő anyagi támogatást nyújtani a palesztinoknak, mert a szaharai ügy miatti fegyverkezés, készenlét, sőt katonai akciók komoly anyagi tehertételt jelentenek mindkét országnak.” A magyar diplomata azt az információt kapta a szovjet nagykövettől, hogy II. Hasszán a Szovjetuniót is felkérte a közvetítésre, de az elutasította a felkérést, mivel a helyzetet nem látta erre megfelelőnek, az algériaiak viszont nem fordultak hasonló kéréssel a szovjetekhez.¹¹⁰⁷

1976. december 3-án a tripoli magyarnagykövet, Szűts Pál jelentette, hogy november 16-án megkereste Mohamed Mahmud Szidi Ahmed, a Polisario Politikai Bizottságának tagja, aki tájékoztatta a magyar diplomatát a nyugat-szaharai helyzetről. Elmondta, hogy a szaharáviak támadása ellehetetlenítette a Bou Craa-i foszfátbánya működését, Marokkóban megtámadták Tiznit helyőrséget, valamint rövid időre megszálltak két mauritániai települést is. Beszélt arról, hogy a marokkói király szerint a legmodernebb nehézfegyverekkel rendelkeznek, valamint soraikban kubai és más szocialista önkéntesek harcolnak.¹¹⁰⁸ Elmondta, hogy ez nem igaz, bár Líbia pénzzel és fegyverrel is támogatja őket, de a marokkóiak még így is jobb felszereléssel és több katonával rendelkeznek. Ezért kérte, hogy Magyarország támogassa őket modern fegyverekkel, és küldjenek kiképzőket/tanácsadókat, akik azok kezelésére megtanítják a szaharáviakat. A nagykövet jelezte, hogy tájékoztatja a hazai vezetést mivel ő nem illetékes ebben a kérdésben dönteni.¹¹⁰⁹ A nagykövet jelentésére a külügyminisztérium úgy reagált, hogy a tervek szerint 1976 decemberében sor kerül a marokkói és az algériai külügyminiszterek találkozására, amely a két államfő személyes találkozóját készítené elő. A budapesti algériai nagykövettől pedig december 3-án azt a tájékoztatást kapták, hogy Algéria a nyugat-szaharai kérdést békés eszközökkel kívánja megoldani. Ezért jelezték a nagykövetnek, hogy a Polisario Front képviselőjével csak óvatos és nem gyakori kapcsolatot tartson, és azonnal jelentse, ha a szervezet hasonló kéréssel keresné meg a többi szocialista nagykövetet.¹¹¹⁰ A szaharáviak hamarosan ismét jelentkeztek, bár nem Tripoliban. 1977. február 17-én ugyanis eljuttatták az algíri magyar nagykövetségre a szervezet főtitkárának február 8-án kelt, Kádár Jánosnak, az MSZMP első titkárának címzett levelét,¹¹¹¹ amelyben a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltásának első évfordulója alkalmából rendezendő ünnepségre hívták meg őt vagy egy küldöttséget. A magyar vezetés azonban nem válaszolt a meghívásra, bár az algériai nagykövetségnek kiadták utasításba, hogy egy alacsonyabb rangú magyar diplomata vegyen részt a rendezvényen.¹¹¹² A szaharávi vezetés hasonló leveleket küldött az Algériában található több más, főként szocialista ország nagykövetségén - NDK, Lengyelország, Bulgária, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia, Kuba,

¹¹⁰⁵ A marokkói kudarcok nyomán megjelentek a marokkói társadalomban azok a személyek, kisebb csoportok is, akik elítélték Nyugat-Szahara megszállását. Az egyik ilyen csoport a marokkói kommunista fiatalok közül került ki, akik elutasították Nyugat-Szahara Marokkóhoz való csatolását, mivel az szerintük csak a monarchiát erősítette. Ezért a hatóságok 178 kommunista fiatalot letartóztattak, és a rendszer megdöntésére szót összeesküvéssel, titkos szervezkedéssel vádolták meg őket, de az államügyész hazaárulással is gyanúsította őket. A marokkói kommunisták vezetője, Ali Yata elhatárolódott a fiataloktól, akiket hazafiatlannak és Algéria cinkosainak nevezett, sőt jelezte, hogy már annyira baloldali eszméket vallottak, hogy ki kellett őket zárni a Marokkói Haladás és Szocializmus Pártjából. A fiatalok elleni pert a rabati magyar nagykövet folyamatosan figyelemmel kísérte és arról a magyar külügyi vezetést is támogatta. MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Marokkó/47 öe.

¹¹⁰⁶ Ceausescu közvetítési kísérletét szovjet források is megerősítették. MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/60

¹¹⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/62

¹¹⁰⁸ Erre az állításra eddig egyetlen egy releváns bizonyítékot sem találtam, pedig több, mint 15 éve foglalkozom Nyugat-Szahara kérdésével.

¹¹⁰⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/005831/1

¹¹¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/005831

¹¹¹¹ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/23. doboz

¹¹¹² MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4

Vietnám, Korea és Kína - keresztül is. A nagykövet tájékoztatása szerint Mongólia és Szovjetunió nagykövetségei nem kaptak meghívót, ezt az információt a szovjet ideiglenes ügyvivő, Spartak Zykov is megerősítette. A szovjet ügyvivő megemlítette, hogy a SZADK hivatalos küldöttsége 1976 nyarán Koreába, majd a Szovjetunióba látogatott, ahol a Szovjetunió Szolidaritási Bizottságának a vendégeként megbeszéléseket folytattak, de az ünnepségről nem esett szó.¹¹¹³ A nagykövet jelezte, hogy a SZADK minden olyan országot meghívott az ünnepségre, amely elismerte állami létét. A rendezvényen több országot az Algériába akkreditált nagykövete képviselt, míg több afrikai ország - Líbia, Benin, Mozambik, Bisseau-Guinea és Burundi - népes küldöttséget küldött, Madagaszkár pedig külügyminiszteri szinten képviseltette magát. Az algériai küldöttséget Layachi Yaker kereskedelmi miniszter vezette, de tagja volt az FLN Felszabadítási Mozgalmak Főosztályának főtitkára is. A szaharáviak emellett meghívtak több európai, afrikai és ázsiai pártot, felszabadító mozgalmat és az Algírban működő újságírókat is. Ennek ellenére a szocialista országok újságírói nem tettek eleget a meghívásnak. Az algériaiak szerint 50 hivatalos küldöttség - köztük több nyugat-európai kommunista párt küldöttsége - jelent meg Afrika, Európa és Ázsia országaiból, összesen mintegy 300 fővel. A nemzetközi sajtót mintegy 100 újságíró, fényképész és filmes képviselte. Magyarországot az algériai magyar nagykövetség munkatársa, Nagy György képviselte, aki több nagykövettel is tudott beszélgetni nem csak az ünnepségről, de a nyugat-szaharai kérdés különböző aspektusáról, az Amerikai Egyesült Államokéről is. A román nagykövet, Ioan Lazarescu például panaszkodott, hogy a Polisario Front igen erőszakosan - meghívók küldözgetése, a nagykövetségre történő gyakori telefonálgatások stb. - próbált meg kapcsolatot építeni a románokkal, amit ők nehezményeztek. Nagy egyeztetett az NDK nagykövetségének tanácsosával, Max Wegrichttel is, aki elmondta, hogy rövidesen jelentős összegű segélyküldeményt juttatnak el az NDK Vörös kereszt és az algériai Vörös Félhold szervezetein keresztül a szaharávi menekülteknek. De mivel nem akartak problémát a marokkóiakkal, oda is terveztek küldeni segélyszállítmányt, de jóval kisebb értékben, mint a szaharávi menekülteknek.¹¹¹⁴

1977 tavaszán az MSZMP úgy döntött, hogy delegációt küld Algériába, ezért az MSZMP KB Külügyi Osztályának vezetője, dr. Nagy Gábor tájékoztatást kért a Külügyminisztérium IX. területi Főosztályától a nyugat-szaharai helyzettel kapcsolatban. Az akkori helyzetről készített összefoglalót Zsigmond Zoltán főosztályvezető június 17-én küldte meg, amelyben leírják, hogy a területet Marokkó és Mauritánia 1975-ben egymás között felosztotta, míg a szaharáviak kikiáltották a saját államukat, amit Algéria is támogat. Az algériai és a marokkói/mauritániai álláspont bemutatása után olvasható, hogy a Polisario Front fegyveres harcot folytat, amely védekező fázisból - azaz nem a szaharáviak támadták meg Marokkót, hanem az foglalta el az ő földjüket - támadásba ment át. A jelentés szerint *„ugyan a Szaharávi Felszabadítási Hadsereg egységei időről-időre katonai sikereket érnek el a marokkói és a mauritániai csapatok ellen vívott harcban, amelyekről a hivatalos rabati források hallgatnak, és a nagyvilágba sem nagyon jutnak el. Az 1976. évi nyári hadjárat legkiemelkedőbb eseménye Mauritánia fővárosa, Nouakchott elleni támadás volt. A harcok a múlt év végén ritkábbak voltak, majd ez év elején megélnékültek.”*¹¹¹⁵ Ezek után rögzítették azokat a fontosabb eseményeket, amelyek 1976 októberétől 1977 márciusáig történtek. A jelentés készítőjének véleménye szerint Marokkó és Algéria között a diplomáciai harc az ENSZ közgyűlése óta az Afrikai Egységsszervezetnek a szaharai kérdést tárgyaló rendkívüli csúcsertekezlete körül folyik. Marokkó ugyanis azon van, hogy az értekezletre - amelynek állást kellett foglalnia a szaharai nép önrendelkezési joga tárgyában - minél később kerüljön sor. *„Algériának és a Polisario Frontnak viszont érdeke, hogy a tanácskozást mihamarabb megtartsák, mert jelenleg úgy látszik, hogy az afrikai többség az ő oldalukon van.”* Erre a főosztályvezető egy széljegyzetben csak annyit írt: *„Nota bene! Kérem bizonyítani!”*¹¹¹⁶ A jelentés szerint a szaharávi államot addig Algéria, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (KNDK), Benin, Madagaszkár, Mozambik, Angola, Guinea-Bisseau, Burundi, Ruanda és Togo ismerték el. A jelentés azt is megjegyzi, hogy minden jel arra mutat, hogy a nyugat-szaharai probléma megoldása hosszú évekig elhúzódhat. A Főosztály következtetéseként megjegyezték, hogy *„Az eltelt időszakban Nyugat-Szahara*

¹¹¹³ Több interjú során felmerült, hogy az algériai szovjet nagykövetség tagjai igen jó kapcsolatokat ápoltak a Polisario, illetve a szaharávi kormányzat prominenseivel, de ezt igyekeztek a nyilvánosság kizárásával intézni.

¹¹¹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001705/1, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/23. doboz

¹¹¹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4

¹¹¹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4

vonatkozásában semmiféle olyan lényeges elem nem merült fel, amely indokolná ismert álláspontunk módosítását. Hazánk igyekszik fejleszteni kapcsolatait Algériával, és elvi engedmények nélkül fenntartja eddigi kapcsolatait Marokkóval.” Az elemzéshez csatolták a hivatalos magyar álláspontot is, amely így szólt: „A Magyar Népköztársaság elvi külpolitikájának alapján támogatja a gyarmati uralom maradványainak felszámolását, mindenütt a világon, így Nyugat-Szaharában is. Egyetértünk azzal, hogy minden népnek jogában áll dönteni saját sorsa felől. Ennek szellemében szavaztunk az ENSZ-ben 1966-ban és 1975-ben is. Támogatjuk Algériának arra irányuló törekvéseit, hogy érvényre juttassa az ENSZ határozatot. Hangsúlyozzuk azonban: el kell kerülni, hogy az arab világ keleti térségében kialakult konfliktus mellett most egy újabb robbanjon ki a Maghreb-térségben, mert ez az arab országok megosztását eredményezné, és növelné az imperializmus lehetőségeit. Ezért keresni kell a kérdés békés rendezését, úgy, hogy az a térség és általában a világ haladó erőinek érdekeit szolgálja.”¹¹¹⁷

1977. április 23-án az algériai magyar nagykövet jelentette, hogy a Polisario Front főtitkára meghívta az MSZMP Központi Bizottságának és a Magyar Szolidaritási Bizottságnak a küldöttségét a nyugat-szaharai fegyveres harc kezdetének 4. évfordulójára - 1977. május 20. - szervezett ünnepségre. Széphelyi Zoltán nagykövet ugyan ismerte a magyar külügyi vezetés álláspontját a SZADK elismerésével kapcsolatosan, ennek ellenére az alábbi felvetést tette: „Nyilvánvaló, hogy a meghíváshoz való hozzáállásunkat elsősorban a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság részünkről való el nem ismerése határozza meg, felvetem a kérdést, nem lenne-e hasznos a Szolidaritási Bizottság nevében egy magyar újságíróat küldeni?” A nagykövet felvetését a külügyi vezetés nem támogatta, a meghívást figyelmen kívül hagyta, arra nem válaszoltak.¹¹¹⁸ A nagykövet azonban nem értett egyet a külügyi vezetéssel, amit az 1977. május 19-i szigorúan titkos jelentésében foglaltak is tanúsítanak. Ebben jelezte, hogy Algéria a nyugat-szaharai eseményekkel kapcsolatosan kivár, ugyanis a saharávik egyre hatékonyabb támadásai előbb vagy utóbb negatívan fogja Marokkó, de még inkább Mauritánia gazdasági helyzetét befolyásolni, és ez akár a két rendszer megdöntéséhez is vezethet. Az algériai vezetés szerint a nyílt összetűzés Marokkóval elkerülhető, mivel a szomszédos országot mind az amerikai, mind a francia vezetés igyekszik visszatartani a meggondolatlan lépésektől, illetve az tart a nálánál katonailag erősebb Algériától. A nagykövet külön kitért a második algériai csatára, ahol a marokkói vadászgépek ellen bevetett szovjet SAM rakéták súlyos veszteségeket okoztak, valamint a marokkói helyőrség nagy részét elpusztították a saharávi gerillák.¹¹¹⁹ Úgy tűnt, hogy a magyar külügyi vezetést elgondolkottatták a saharáviak sikerei, ezért 1977. május 26-án a Külügyminisztérium IX. területi Főosztálya írásban szólította fel a moszkvai, a varsói, a bécsi, a berlini, a párizsi, a prágai és a szófiai magyar nagyköveteket, hogy a nyugat-szaharai helyzetről folyamatosan tájékozódjanak, és arról azonnal jelentsenek haza, hogy szükség esetén ennek megfelelően lehessen formálni/változtatni a magyar álláspontot. A nagyköveteknek írt levélben a főosztályvezető megismételte a már korábban említett, 1977. május 3-án véglegesített hivatalos magyar álláspontot is.¹¹²⁰

1977. június 7-én a moszkvai magyar nagykövet, dr. Tóth József jelezte, hogy a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan a szovjetek várakozó álláspontra helyezkedtek, de minden érdekelt félnek azt hangsúlyozták, hogy a vitás kérdést békés úton kell egymás között megoldaniuk. Az algériaiakkal azt közölték, hogy az Afrikai Egységsszervezet és az Arab Ligán keresztül kell a Polisario Frontot és a Nyugat-Szaharai Demokratikus Köztársaságot elismertetni, de amíg ez meg nem történik „a Szovjetunió sem fog látványos lépéseket tenni a kérdésben.”¹¹²¹ A szovjet vezetés azt is jelezte, hogy Moszkvában fogadják a Polisario Front küldöttségét - ha azok nem csak Moszkvában, hanem más szocialista országban is látogatást tesznek - de csak a Szolidaritási Bizottság, nem pedig kormányzati szinten. A nagykövet szerint a saharáviak a tavaszi összecsapások után a Szovjetunióhoz fordultak segítségért, az a Vörös keresztben keresztül gyógyszereket, élelmiszert, takarókat és egyéb eszközöket küldött a saharáviaknak. Ezen felbuzdulva a Polisario Front orvosokat is kért, abba azonban a szovjetek nem egyeztek bele, mivel az orvosok nyugat-szaharai jelenlétét a marokkói és a mauritániai vezetés is egyaránt barátságtalan lépésnek tekintette volna, ez pedig súlyos következményeket okozhatott

¹¹¹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4

¹¹¹⁸ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/23. doboz

¹¹¹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/6

¹¹²⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4

¹¹²¹ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/7

volna a Szovjetunió és az említett országok kapcsolatában. Tóth megemlítette, hogy kb. 20 francia szakértő tartózkodott a Polisario által megtámadott és veszélyeztetett területeken, közülük néhányan életüket veszítették, illetve a szaharáviak hat francia mérnököt fogságba is ejtettek. Ezért a franciák részéről felvetődött, hogy a mauritániai vasbányák (sic) területére - ahol a francia szakértők dolgoztak és ahol a franciáknak jelentős befektetések voltak - állampolgáraik védelmére francia katonaságot küldenek. Ez azonban eszkalálta volna az egyébként is érzékeny helyzetet, főleg azért, mert Marokkó azzal fenyegetőzött, hogy algériai bázisaikon fogja a Polisario fegyveres csoportjait megsemmisíteni. Ez pedig azonnali, nyílt háborút jelentett volna Marokkó és Mauritánia között. A szovjetek szerint az Amerikai Egyesült Államok a franciák segítségével meg akarta dönteni az akkori algériai vezetést, hogy egy nyugatbarát kormányt ültethessen a helyére. Ezért volt az amerikaiak kifejezett érdeke a térségben kialakult konfliktus fenntartása, mivel az elvonhatta a figyelmet a közel-keleti kérdésről, illetve egy, a szocialista táborhoz tartozó arab országot a maguk oldalára állíthattak volna, ami az arab világ további jobbrtolódását eredményezhette volna. A szovjet nagykövet jelentését szinte egy az egyben továbbították a rabati és az algériai magyar nagyköveteknek is, hogy azok állomáshelyeiken egységes álláspontot képviseljenek a nyugat-szaharai kérdésben.¹¹²² Ugyanezen a napon egy másik jelentésben az algériai magyar nagykövet tájékoztatta a magyar vezetést az Armando Acosta által vezetett kubai delegációról, valamint a vezetőjükkel történt egyeztetésről. Acosta ugyanis látogatást tett a Polisario által irányított területeken és a menekülttáborokban, beszélt a szaharávi vezetőkkel, az egyszerű katonákkal, sőt marokkói és mauritániai foglyokkal is. Beszámolójából kiderült, hogy a felszabadított területeken kialakított három közigazgatási egységből kettőt Moszkvában végzett vezetők (váli) irányítanak, valamint a szaharávi vezetés bízik a szovjet vezetés támogatásában. Szóba kerültek a Marokkóban, Mauritániában folyó összecsapások, valamint a megszálló marokkói csapatok brutalitása, a napalmbombák bevetése is a polgári lakosság ellen. A marokkói és mauritániai foglyok elmondták, hogy fegyverzetük jelentős része amerikai, de az egységek morálja rossz, nem látják értelmét a háborúnak, nem akarnak harcolni, gyengének érzik magukat és félnek. Ez utóbbiakat főleg a mauritániai katonák hangsúlyozták. Acosta elmondta, hogy a Polisario Front azt szeretne elérni, hogy a szaharai területeket megszálló országok katonáit folyamatosan zaklatva a gerillaháborút áthelyezze az ő területükre, hogy azzal belső válságot idézhessenek elő, és a támadók elhagyják Nyugat-Szaharát. A szocialista országok képviselői előtt az is világossá vált, hogy az algériaiak a számukra biztosított szovjet haditechnikai eszközökből szerelték fel a szaharávi egységeket is, de ez ellen senki nem tiltakozott.¹¹²³ Acosta szerint a szaharáviaknak volt reális esélyük a győzelemre és létrehozni a saját államukat. Erre reagálva az algériai szovjet nagykövet azt javasolta, hogy a nagykövetek vegyék fel országaikkal a kapcsolatot, és vizsgálják meg a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan addig kialakított közös szocialista álláspontot.¹¹²⁴ Ez 1977. június 12-én meg is történt, amikor Széphelyi Zoltán algériai magyar nagykövet a nyugat-szaharai kérdésről egy újabb összefoglaló jelentést küldött Puja Frigyes külügyminiszternek, amelyben leírta az elmúlt időszak történéseit, a fokozódó szaharávi támadásokat és a Polisario Front által indított sikeres diplomáciai kampányt is. A helyzetértékelésből kiderült, hogy a szocialista országok és a magyar külügyi vezetés egy része kezdte támogatni a szaharáviakat. A változó magyar álláspontot jelezte Rác Pál külügyminisztériumi államtitkárnak az El Moudjahid algériai újságnak adott nyilatkozata, amellyel kapcsolatosan az Algériába akkreditált szocialista nagykövetek is támogatólag nyilatkoztak. A nagykövet részletesen beszámolt a zouerat-i¹¹²⁵ és a Bou Craa-i bányák elleni támadásokról, valamint arról, hogy a Polisario Front nyilatkozatban közölte, nem csak a nyugat-szaharai területeket, de a megszálló államok területeit is hadműveleti területként kezelik, és azokat a külföldieket, akik helyszíni tevékenységük során együttműködnek a megszálló hatóságokkal, ellenségnek tekintik.¹¹²⁶ Széphelyi szerint ez nem

¹¹²² MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/7

¹¹²³ Ennek tükrében érdekes az a tény, hogy az algériai Honvédelmi Minisztérium egyik vezetője, a Magyarországon végzett Zsigouche Derradji több alkalommal is kérte a magyar vezetéstől, hogy tájékoztassák a magyar robbanóanyag szállítási és gyártási lehetőségekről. Mint kiderült, hasonló kéréssel kereste meg a jugoszlávokat is. MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Algéria/12 öc.

¹¹²⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/8

¹¹²⁵ A szaharávi gerillák 1997. május 1-jén támadták meg a mauritániai Zouerate városát, ahol hat francia bányászati szakértőt is foglyul ejtettek, akiknek a szabadon bocsátása érdekében a francia vezetés politikai-humanitárius eszközök alkalmazásával mindent megtett. Az események miatt Franciaország és Algéria kapcsolata tovább romlott, mivel a franciák Algériát – mint a Polisario Frontnak menedéket adó államot – tartották felelősnek az eseményekért, és követelték, hogy tegyenek meg mindent a foglyok mielőbbi kiszabadításáért. MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638

¹¹²⁶ A kialakult helyzet miatt a franciák és a spanyolok is kivonták mind Zoueratból, mind pedig Bo-Craa-ból a szakembereik nagy részét.

csupán üres fenyegetés volt, ugyanis a szaharávi gerillák a marokkói és mauritániai határok mögött 600-1500 kilométeres távolságokban is képesek voltak eredményes támadásokat végrehajtani az ellenséges erők ellen. A vietnámi nagykövetség ideiglenes ügyvivője, Le Huu Van is úgy nyilatkozott, hogy a szaharávi egységek felszerelése és fegyelme sokat javult, ezért sokkal ütőképesebbek, mint korábban voltak.¹¹²⁷ A magyar nagykövet szerint a kiéleződött helyzetben többször felmerült egy nyílt háború kirobbanásának lehetősége Marokkó és Algéria között, amit azonban diplomáciai eszközökkel sikerült megakadályozni.¹¹²⁸ A rabati magyar nagykövet által készített bizalmas jelentés azonban nem mindenben támasztotta alá az algíri magyar nagykövet jelentéseit. E szerint a marokkói hadsereg csak 65-70 halottat és 150-200 sebesültet veszített a nyugat-szaharai harcokban, míg a Polisario Front állítása szerint 14 600 marokkói és mauritániai katonát öltek vagy sebesítettek meg. A marokkói belügyminiszter ellenben elismerte két marokkói vadászgép lelövését, illetve állítása szerint a marokkói hadsereg 500-600 „algériai” foglyot ejtett, és 1500 személyt ölt meg.¹¹²⁹ A nagykövet arról is tájékoztatta a magyar vezetést, hogy a szaharáviak rövid időre elfoglalták az erős marokkói helyőrséggel védett Boukraz bázist is, valamint a nyugat-szaharai bányákban már hónapok óta szünetelt a munka, és az El-Aiuni-i kikötőbe vezető 100 kilométeres szállítószalag is lebénult a szaharávi gerillák támadásai következtében.¹¹³⁰

1977. június 24. és július 1. között az FLN vezetésének meghívására Kovács Antal, az MSZMP KB tagjának vezetésével magyar delegáció tartózkodott Algírban.¹¹³¹ A kiutazók számára a IX. területi Főosztály munkatársai készítettek el a háttéranyagokat, amelyekben egyértelműen felhívták a küldöttség figyelmét a nyugat-szaharai konfliktusra és a vendéglátó ország abban való érintettségére. A jelentést készítőik így fogalmaztak: „Nagy a valószínűsége annak, hogy a delegáció látogatása során algériai részről felvetődik a nyugat-szaharai kérdés. Tekintettel arra, hogy lényeges változás a helyzet rendezésében nem következett be, így álláspontunkon nem változtattunk. Külpolitikai elveink alapján támogatjuk a gyarmati rendszer maradványainak felszámolását, mindenütt a világon, így Nyugat-Szaharában is. Egyetértünk azzal, hogy minden népnek jogában áll döntenie saját sorsa felől. Ennek szellemében szavaztunk az ENSZ-ben 1966-ban és 1975-ben is. Támogatjuk Algériának arra irányuló törekvéseit, hogy érvényre juttassa az ENSZ határozatot. Hangsúlyozzuk azonban: el kell kerülni, hogy az arab világ keleti térségében kialakult konfliktus mellett most újabb robbanjon ki a Maghreb-térségben, mert ez az arab országok megosztását eredményezné és növelné az imperializmus lehetőségeit. Ezért keresni kell a kérdés békés rendezését úgy, hogy az a térség és általában a világ haladó erőinek érdekeit szolgálja.”¹¹³² A magyar küldöttség vezetőjének adott feladatszabásban a pártvezetés külön kérte, hogy tájékozzódjon a nyugat-szaharai kérdésről, illetve annak lehetséges megoldásáról. Ugyancsak jelezték, hogy bár az algíri magyar nagykövet javasolta egy titkos megbeszélés megtartását a Polisario Fronttal, abba a küldöttség semmiképpen se menjen bele. Amennyiben a találkozó létrejöttéhez az algériai vezetés ragaszkodna, úgy a találkozóra csak Pereszlényi Zoltán menjen el a követség egyik munkatársának a kíséretében. Hallgassa meg a Polisario Front képviselőjének közléseit, várható kérdéseit a kapcsolatok létesítésére. Tegyen ígéretet a közlések továbbítására, és közölje, hogy a magyar vezetés elvileg nem

¹¹²⁷ Az algíri magyar nagykövet jelentését alátámasztja a CIA vezetőjének 1978. június 30-án felterjesztett jelentés is, amely szerint a szaharávi gerillák katonailag egyértelműen uralták a konfliktust. CIA: Conflict in Western Sahara, 1978. June 30. <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79R00603A002500100001-6.pdf> (letöltés ideje: 2019. 05. 23.)

¹¹²⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/9

¹¹²⁹ Ez az állítás egyértelműen propagandafogás volt, ugyanis a marokkói hadsereg csak az első amgalai csatában ejtett foglyul algériai katonákat - akkor is csak 99 főt - később erre - mivel közvetlen harcérintkezés nem történt a két fél között - egyáltalán nem került sor, a marokkói hadvezetés ezért nem is tudott foglyul ejtett algériai katonákat bemutatni. Egyébként a Marokkóval szövetséges CIA titkos jelentései szerint sem harcoltak algériai katonák Nyugat-Szaharában, ettől ugyanis az algériai vezetés igen határozottan elzárkózott. CIA: Conflict in Western Sahara, 1978. June 30. <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79R00603A002500100001-6.pdf> (letöltés ideje: 2019. 05. 23.) Ezt a hírszerző szervezet annak ellenére állította, hogy Marokkó több fórumon is jelezte az amerikaiaknak, hogy algériai katonák harcolnak a szaharáviak oldalán. Telegram From the Department of State to the Embassy in Morocco, Washington, November 8, 1977, 2144Z267508. Subject: Secretary's Meeting With Moroccan Foreign Minister Boucetta -Western Sahara, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v17p3/d216> (letöltés ideje: 2019. 05. 23.)

¹¹³⁰ MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Algéria/12 öe.

¹¹³¹ A delegációban még helyet kapott dr. Majoros Károly az MSZMP Szolnok megyei Bizottságának titkára, Pereszlényi Zoltán, az MSZMP KB Külügyi Osztályának munkatársa és dr. Maróth Miklós az MTA munkatársa. is. MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Algéria/12 öe.

¹¹³² MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Algéria/12 öe.

zárkózik el egy tájékoztató jellegű találkozó létrejötte elől a felszabadítási szervezet és a Magyar Szolidaritási Bizottság között Budapesten. A IX. Főosztály munkatársai nem tévedtek, ugyanis a tárgyalásokon tényleg előkerült Nyugat-Szahara kérdése, ezzel kapcsolatosan a küldöttség ismertette is a magyar álláspontot, illetve az algériai vendéglátók kérésére Pereszlényi Zoltán titokban találkozott a Polisario Front képviselőivel, ahol ígéretet tett arra, hogy a magyar vezetés hajlandó lesz fogadni egy saharávi delegációt.¹¹³³ A magyar vezetés úgy gondolta, hogy ezzel a kérdést sikerült lezárni, de a Polisario Front komolyan vette a magyar ajánlatot. Az 1977. július 22-én Algírban tartott lengyel fogadáson Mansour Ould Omar, a Polisario Front Politikai Irodájának tagja és Awairi képviselő arra kérték Széphelyi Zoltánt, hogy még az Afrikai Egységszervezet Amerikai Egyesült Államokkal tartott rendkívüli csúcserkezte előtt a Magyar Szolidaritási Bizottság fogadja a Polisario küldöttségét. Jelezték, hogy a korábban Algériában járt magyar pártküldöttség egyik tagjával, Pereszlényi Zoltánnal, az MSZMP KB Külügyi Osztály munkatársával beszéltek erről, aki a magyar pártvezetés nevében ténylegesen is meghívta a saharáviakat Budapestre.¹¹³⁴ Bár maga a nagykövet javasolta a titkos találkozót, mégis eligazítást kért, hogy mit ígérhet nekik. A magyar külügyi vezetés azonban továbbra sem kívánt színt vallani, már csak azért sem, mivel a szovjetek egyértelművé tették, hogy a SZADK elismertetése csak a szovjet érdekeknek megfelelően valósulhat meg a részükről - valamint a többi szocialista ország részéről- abban az esetben, ha a saharávi államot az Afrikai Egységszervezet és az Arab Liga országai is elismerik. Ezért arra utasították a nagykövetet, hogy közölje a saharáviakkal, félreértették Pereszlényit, akinek egyébként sem volt joga meghívni őket.¹¹³⁵ Széphelyi beszélt Mansourral, aki közölte, hogy akkor a budapesti látogatást kihagyják, és igen sértődötten jelezte, hogy bár „a szocialista országokra szövetségesekként tekintenek, a fegyveres harcot folytató népüknek nem tudják megmagyarázni, hogy ez a szövetség konkrétumokban miért nem realizálódik, miért csak az ajtó résein mehetnek be az ajtó helyett.” A magyar diplomata azonban türelemre intette őket, mivel Magyarország és a saharáviak kapcsolata még csak akkor kezdődött, és a továbblépés előtt javasolta, hogy kölcsönösen ismerjék meg egymás véleményét, a látogatás csak ez után valósulhat meg. A nagykövet a saharáviak látogatásával kapcsolatos levelet ennek ellenére megküldte a magyar külügyi szolgálatnak. Ebben szerepel egy érdekes kitétel, miszerint Pereszlényi nem csak Algírban találkozott a Polisario képviselőivel, hanem egy másik meg nem nevezett időpontban és helyen is, ahol szintén titkos tárgyalásokat folytatott.¹¹³⁶ A saharáviak azonban nem adták fel. 1977. július 24-én Sid-Ahmed Ould Mahmoud, a Saharávi Nemzeti Tanács elnöke levelet küldött Losonczy Pálnak, az Elnöki Tanács elnökének a Nyugat-Szaharában kialakult helyzetről, és kérte a saharávi nép nemzeti jogainak védelmét és támogatását. A külügyi vezetés a IX. területi Főosztály javaslatára a levelet és annak fényképekből álló mellékleteit nem juttatta el Losonczinak, aki így nem is szerzett tudomást a neki szánt levélről. A IX. területi Főosztály főosztályvezető-helyettese, dr. Hackler Károly 1977. augusztus 11-én az alábbiakat írta Nagy Gábornak, az MSZMP KB Külügyi osztályának vezetőjének: „Kedves Nagy Elvtárs! Tájékoztatót csatoltan küldöm Sid-Ahmed Ould Mahmoud, a Szaharai Nemzeti Tanács elnökének Losonczy elvtárshoz címzett levelét. A levél tájékoztatást ad a Nyugat-Szaharában kialakult helyzetről és felhívást tartalmaz a saharai nép nemzeti jogainak védelmére és támogatására. Ismert álláspontunk alapján a levélre nem válaszolunk, Losonczy elvtársnak az anyagot nem tervezzük átküldeni, hanem dokumentációnak felhasználjuk.”¹¹³⁷

1977. október 4-én az algíri magyar ideiglenes ügyvivő, Németh Mária újabb összefoglalót készített a KÜM IX. területi Főosztály számára a nyugat-szaharai helyzetről. Ebben említette, hogy a Polisario nyári hadművelete tovább folytatódott, és bár a marokkóiak 600 katonát küldtek a zouerat-i bányák védelmére, valamint a marokkói légierő is részt vett a mauritániai összecsapásokban is, a saharáviak továbbra is uralták a konfliktust. A marokkói csapatösszevonások ellenére a Polisario Front fegyveresei

¹¹³³ MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Algéria/12 öe.

¹¹³⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/004408

¹¹³⁵ Pereszlényi egyébként a meghívással kapcsolatosan 1977. július 28-án személyre szóló levelet kapott Mansour Ould Omar-tól, amelyre nem válaszolhatott. MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-2

¹¹³⁶ Ez azonban felvet egy kérdést. Vajon Pereszlényi saját akciója volt-e a találkozás, vagy pedig a magyar pártvezetés a szovjetek háta mögött próbált „önállóan” cselekedni, majd visszatáncolt és Pereszlényire hártották a felelősséget. MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/004408/1

¹¹³⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-1

Tan-Tan városát is megtámadták, és a jelentés szerint „nem volt olyan hét, hogy ne lett volna legalább egy-két összecsapás a Szahara marokkói vagy mauritániai területén.”¹¹³⁸ A marokkóiak egyáltalán nem ismerték el a veszteségeiket, míg a mauritániaiak igen, igaz, azok sosem egyeztek a Polisario Front által nyilvánosságra hozott adatokkal. A jelentés egyértelműsítette, hogy a szaharai támadásai elsősorban Mauritániában történtek, és ezeket az ország a marokkói segítség ellenére sem tudta megakadályozni. Ezt ellensúlyozandó Marokkó diplomáciai offenzívát indított, és sikerült az Afrikai Egységszervezetnek 1977 októberében Amerikai Egyesült Államokba tervezett nyugat-szaharai kérdéssel foglalkozó konferenciáját elhalasztatni. A marokkóiak továbbra is bírták a spanyol kormány támogatását, bár a kormány a madridi hármis egyezményt az ellenzéki pártok nyomására sem volt hajlandó felmondani. A jelentés szerint újra kezdődtek a területtel kapcsolatos szenegáli és szaúdi-arábiai közvetítési kísérletek, amelyekben a líbiai elnök, Moammer Kadhafi is részt vállalt. A szaúdi tervezet szerint Mauritánia, Algéria és Marokkó elismerte volna az akkori status quo, azaz a Szahara megosztását Marokkó és Mauritánia között, elfogadta volna a Marokkó és Algéria közötti határt az 1972. évi ifrane-i megállapodás ratifikálásával. Ezen felül referendumot tartottak volna a szaharai lakosság körében, illetve Algériának lehetővé tették volna, hogy szaúdi pénzügyi segítséggel részt vehessen a szaharai bányakincsek (foszfát) kiaknázásában, valamint ugyancsak szaúdi segítséggel gázvezetéket építhessen a Szaharán keresztül az Atlanti-óceánig.¹¹³⁹ A közvetítési kísérlet - sőt egy újabb egyiptomi egyeztetési kísérlet is - azonban Boumediene elnök ellenállása miatt meghiúsult. Ekkor II. Hasszán a szovjetek és a szocialista országok segítségét kérte, hogy bírják rá Algériát az együttműködésre, valamint nemzetközi fórumokon és a diplomáciai kontaktusokban szorgalmazzák a határviták békés megoldását.¹¹⁴⁰

1977. november 9-én a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy II. Hasszán a „Zöld menet” második évfordulója alkalmából beszédet intézett a nemzethez, amelyben hangsúlyozta, hogy az utóbbi időben a Marokkói Szaharában (sic!) rosszabbodott a helyzet, a Polisario Front nehéz tüzérségi fegyvereket vetett be. Ezért a király kénytelen lesz a határon túli üldözés jogához folyamodni akkor is, ha át kell lépni a határt. A nagykövet azt az információt kapta a marokkói kommunista vezetőktől, hogy a király háborús fenyegetőzése inkább csak erődemonstráció, amivel Hasszán az Amerikai Egyesült Államokra akart nyomást gyakorolni, mert nyugtalanította az Algériával kialakult kereskedelmi-gazdasági kapcsolat, valamint az, hogy az amerikai külügyminiszter fogadta a Polisario Front küldöttségét. A jelentés szerint a franciák Szenegálba 1000 katonát küldtek, akiket Mauritániában is bevethettek, a király bizalmasa, Ahmed Dlimi ezredes pedig Párizsban tartózkodott, hogy további francia támogatást szerezzen.¹¹⁴¹ A szovjetek szerint a helyzet - bár súlyos volt-, nem lehetett tudni, hogy meddig fajul. A marokkóiak mozgósították a tartalékosokat, repülőgépek és páncélosok indultak a déli területekre. A franciák kijelentették, ha a Polisario Front újabb francia állampolgárokat rabolna el Mauritániában, akkor a francia csapatok megtámadják Tindoufot, a gerillák központi bázisát. Egy másik információ szerint a király bár fenyegetett akár a határon túli üldözéssel, azt nem merte megtenni,¹¹⁴² nehogy maga ellen bősztse az Amerikai Egyesült Államokat, amely egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a Maghreb országok regionális együttműködésére, és nem volt érdeke, hogy a nyugat-szaharai konfliktus nemzetközivé váljon.¹¹⁴³ A konfliktus helyi szinten tartása nem csak amerikai, de szovjet érdek is volt, ami kiderült a moszkvai magyar nagykövet, Marjai József 1977. november 15-i jelentéséből is. A jelentés szerint a szovjetek folyamatosan figyelemmel követték a nyugat-szaharai eseményeket, és látták, hogy Mauritánia nem tud ellenállni a szaharai támadásoknak, de azt is látták, hogy Marokkónak és Algériának is komoly anyagi terhet jelent a kialakult helyzet kezelése. A szovjet diplomácia jelezte, hogy „a térségben a feszültség eddig is megvolt, de az utóbbi időben elmélyült, és robbanás veszélye fenyeget.”¹¹⁴⁴ A jelentésből az is kiderült, hogy a moszkvai algériai ügyvivő látogatást kért Malik külügyminiszterhelyettől, Buteflika

¹¹³⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/12

¹¹³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/12

¹¹⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/14

¹¹⁴¹ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/13

¹¹⁴² Ezt bizonyítja, hogy 1977. november 22-én a Polisario fegyveresei megtámadták a Zouerate - Nouadhibou között élelmiszer és üzemanyagot szállító vasutat, valamint egy Zouerate közelében lévő katonai bázist, de megtorló ellenakcióra nem került sor. MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/12

¹¹⁴³ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/14

¹¹⁴⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/15

külgyminiszter pedig levelet írt Andrej Gromikonak, amelyben a Szovjetunió támogatását és segítségét kérte, de a marokkói francia és amerikai diplomáciai képviselők is többször egyeztettek a szovjetekkel a kialakult helyzetről. A szovjet külügyi szolgálat ezért egy intézkedési tervet készített, amely tartalmazta a kérdéssel kapcsolatos szovjet álláspontot; három lényeges pontból állt:

- Az önrendelkezésre való jog biztosítása a szaharáviaknak, amelyet az ezzel foglalkozó ENSZ határozat is tartalmaz, s amelyet annak idején a Szovjetunió és a többi szocialista ország is megszavazott.
- Az érdekelt felek tegyenek erőfeszítéseket a vitás kérdések békés úton történő rendezése érdekében, s vegyenek igénybe minden lehető fórumot, elsősorban az ENSZ és az AESZ fórumait.
- Minden közvetlenül és közvetetten érdekelt ország kormánya érvényesítse befolyását a fenti elvek gyakorlati megvalósításának érdekében.

A fenti szovjet állásfoglalást a Központi Bizottság jóváhagyása után eljuttatták az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Marokkó, Mauritánia és Algéria kormányaihoz, illetve több olyan afrikai kormánynak is, akikkel folyamatosan konzultáltak a kérdésben. A szovjetek szerint a konfliktus fokozódásának súlyos következményei lettek volna, mivel az csökkentette az „enyhülési politika” addigi eredményeit, és megkérdőjelezte és elvonta volna a figyelmet a közel-keleti konfliktus rendezéséről. A szovjetek szerint a térség nem „Afrika szarva,” amely mégiscsak elszigeteltebb terület, hanem a Földközi-tenger térsége, amelyhez Európa is kötődik, s éppen ezért az összeütközésekből akár egy nemzetközi konfliktus is keletkezhetett volna. Ezért jelezték a szovjetek, hogy ők a kérdés békés megoldásában érdekeltek. Nem akarták, hogy a Marokkóval meglévő jó viszonyuk megromoljon, hisz Gibraltár esetleges lezárása nehéz helyzet elé állította volna őket. A Szezei-csatorna, illetve a Vörös-tenger térségéből való kiszorulás, a Gibraltári-szoros esetleges lezárása pedig azt jelentette volna, hogy a Szovjetunió nyugati és keleti részei között a tengeri forgalom csak Afrika megkerülésével lett volna biztosítható. Ugyanez vonatkozott a Vietnámmal, Laossal és Indiával kapcsolódó tengeri útra is. Éppen ezért az volt a véleménye a szovjet vezetésnek, hogy a Nyugat-Szahara térségében kialakult feszültségből kivezető út kompromisszumos megoldást követel, amelyet akkor még nem tudtak pontosan meghatározni.¹¹⁴⁵ A konfliktussal kapcsolatosan a franciák is békésebb hangot igyekeztek megütni.

1977. november 17-én a Budapestre akkreditált francia nagykövet, Raymond Bressier meglátogatta a külügyminisztériumban dr. Bényi Józsefet, akivel ismertette Franciaország nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos álláspontját, illetve jelezte, hogy tudomásukra jutott, hogy Algéria a szocialista országok támogatását kérte a SZADK elismérésevel kapcsolatosan, amit addig csak két szocialista állam tett meg, Algéria és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság. A francia diplomata kérte, hogy Magyarország vegyen részt a konfliktus rendezésében, és ne támogassa az algériai lépéseket. Bényi jelezte, hogy a konfliktus békés megoldásában hazánk is érdekelt, de a népszavazás megtartásával.¹¹⁴⁶ Ezzel egyidőben Abdelaziz Bouteflika algériai külügyminiszter levelet küldött a magyar külügyminiszternek, Puja Frigyesnek, amelyben azzal vádolta a franciákat, hogy azok közvetlenül avatkoztak be a konfliktusba Marokkó oldalán. Bouteflika jelezte, hogy Algéria támogatja a szaharáviak függetlenségi törekvéseit, és ebben kéri Magyarország teljes támogatását. A Külügyminisztérium az algériai külügyminiszternek küldött válaszlevélben megismételte a hivatalos magyar álláspontot, hogy bár Magyarország támogatja a Nyugat-Szahara dekolonizálását, de csak a konfliktus békés eszközökkel történő megoldásával, a politikai rendezéssel. A magyar külügyi szolgálat sem az algériai külügyminiszter, sem pedig Puja Frigyes válaszlevelét nem hozta nyilvánosságra, de az algériai magyar nagykövet figyelmét felhívta arra, hogy a szovjetek csak a kérdés békés megoldásában érdekeltek. Ezért feladatul szabták a nagykövetnek, hogy *„vizsgálja azokat a külső erőket, melyek esetleg a robbanásig feszült helyzet kialakításában közreműködhetnek. Ilyen szempontból érdekes számunkra Franciaország szerepe, de feltétlenül figyelemmel kell kísérni az amerikai álláspontot, bizonyos amerikai körök érdekeit a térségben.”*¹¹⁴⁷

1977. december 16-án a mozambiki magyar nagykövet jelentette a IX. területi Főosztály vezetőjének, hogy hivatalában megkereste Sachir Bouzaine, a Polisario helyi képviselője, és támogatást kért a

¹¹⁴⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/15

¹¹⁴⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/16

¹¹⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/18

szaharaiak függetlenségi harcához. Jelezte, hogy bármilyen segítséget elfogadnak, de a beszélgetés során a 60 ágyas magyar tábori mozgó kórházzal kérdezett, azt dicsérte, és jelezte, hogy a Polisario csak 8 ágyas mozgó kórházzal rendelkezik. A beszélgetés során Sachir elmondta, ugyan Algéria továbbra is támogatja függetlenségi harcukat, de már inkább a tárgyalásos rendezésben érdekelt.¹¹⁴⁸ Ezek után 1977. december 23-án a Külügyminisztérium IX. területi Főosztálya újabb feljegyzést készített a Polisario Fronttal meglévő kapcsolatokról, amiben leírták, hogy a szervezet kezdeményezései elől a magyar diplomácia folyamatosan kitért. Például 1976 májusában, amikor a Polisario algíri állandó képviselője levélben közölte az algíri magyar nagykövettel, hogy Mohamed Lamine, a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság miniszterelnöke több szocialista országba akar látogatást tenni. Ekkor a magyar külügyi szolgálat a többi szocialista országgal egyeztetve kitért a látogatás elől, ugyanis az a SZADK de facto elismerését jelentette volna. Ezek után 1977. február 27-i ünnepségre hívták a magyar delegációt, de a meghívásra megint csak nem reagáltak, hiszen Magyarország nem ismerte el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. 1977. május 20-ára egy újabb rendezvényre kapott meghívót a magyar vezetés, de erre sem reagált senki. A Polisario Fronttal a közvetlen kapcsolat felvétele végül 1977 júniusában történt meg, amikor MSZMP delegáció utazott Algériába, és annak egyik tagja, Pereszlényi Zoltán titokban találkozott a Polisario képviselőivel. Pereszlényi kifejezte a Front képviselőjének, hogy „a kapcsolatfelvételre tett korábbi jelzéseiket tudomásul vettük, és antiimperialista harcukat támogatjuk.”¹¹⁴⁹ A jelentés szerint a Polisario Fronttal kapcsolatos magyar álláspontot és az együttműködés módját az MSZMP KB Külügyi Osztályának kellett kidolgoznia.¹¹⁵⁰ Ezek után a felszabadítási szervezet jelezte, hogy a Pereszlényivel történt beszélgetésnek megfelelően egy 3 fős delegációt küldene Budapestre, ezt azonban sikerült úgy szervezni, hogy ne kormányzati szinten történjen a látogatás, hanem a fogadó fél a Magyar Szolidaritási Bizottság legyen. A feljegyzés jelzi, hogy a szovjetek a konfliktus során igyekeznek semleges álláspontot elfoglalni, ugyanis a Marokkóval meglévő kapcsolataikat nem kívánják veszélyeztetni, és számukra az stratégiai kérdés, hogy a Gibraltári-szorost a szovjet hajók szabadon használhassák. Ez csak akkor lehetséges, ha nem támogatják közvetlenül a szaharaiakat, mert ez kiváltaná Marokkó rosszállását. Éppen ezért a főosztály munkatársai azt javasolták, hogy a magyar vezetés folyamatosan egyeztessen a többi szocialista országgal a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, és a Polisario Frontot Magyarország csak közvetett úton támogassa.¹¹⁵¹ A főosztály vezetője ezután kiadta a szocialista országokba akkreditált nagyköveteknek, nézzenek utána, hogy a többi szocialista ország milyen kapcsolatot ápol a szaharaiakkal, és milyen támogatást nyújtanak a felszabadítási szervezetnek. A nagykövetek alig egy héten belül jelentettek. Ezek alapján a Szovjetunió két-három alkalommal, csupán humanitárius jellegű - gyógyszer, élelmiszer, sátrak – segítséget biztosított a szovjet Vörös kereszt útján. Lengyelország a Szolidaritási Bizottság közvetítésével küldött gyógyszert és ruhaneműt, az NDK pedig 200 000 márka értékű gyógyszert, ruhaneműt és sátrakat juttatott el a szaharaiaknak. Bulgária egyáltalán nem támogatta a Polisario Frontot, és nem is tervezte azt. Csehszlovákia sem segítette őket arra hivatkozva, hogy tartózkodó álláspontot képvisel. A beérkezett jelentések összesítése után a IX. területi Főosztály nevében dr. Hackler Károly főosztályvezetőhelyettes azt javasolta dr. Nagy Gábornak, az MSZMP KB külügyi osztályvezetőjének, hogy Magyarország 1978-ban 1 millió Ft értékű segílyt küldjön Algérián keresztül a magyar Vörös kereszt nevében, és erről tájékoztassuk a velünk szorosán együttműködő szocialista országokat is.¹¹⁵²

1977. december 30-án a Külügyminisztérium IX. területi Főosztálya egy újabb feljegyzést készített a nyugat-szaharai helyzetről. Itt külön kiemelték Franciaország konfliktusban játszott szerepét, és jelezték, hogy abban az időszakban Mauritániában 300 francia szakértő tartózkodott, akik közül nyolc a Polisario fogságába került. Ezért Franciaország Algériát hibáztatta, és katonai beavatkozást helyezett

¹¹⁴⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/21

¹¹⁴⁹ MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-10

¹¹⁵⁰ Nagy Gábor, az MSZMP KB Külügyi Osztályának vezetője 1977. december 16-án arról tájékoztatta Zsigmond Zoltánt a IX. területi Főosztály vezetőjét, hogy lehetőséget lát arra, hogy a Polisario Front küldöttsége „nem hivatalos jellegű látogatást” tegyen Magyarországon és találkozzon a Magyar Szolidaritási Bizottság vezetőivel valamikor 1978-ban. Nagy Gábor külön felvette a kapcsolatot az algíri nagykövettel is, akit eligazított, hogy „a látogatás ügyében ne legyen kezdeményező, de a Front újabb megkeresése esetén erősítse meg az elvi készségünket, és kérjen időpont javaslatot a látogatásra.” MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-10

¹¹⁵¹ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/006354

¹¹⁵² MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/00208

kilátásba. Bár a tárgyalások megkezdődtek a túsok szabadon bocsátásáról, a francia légierő december 15-én, majd december 19-én megtámadta a Polisario egyik egységét, amelynek következtében 100 mauritániai hadifogoly és 150 szaharái fegyveres veszítette életét. A franciák először tagadták a katonai akciót, de végül december 23-án elismerték azt, és a „*Mauritániában dolgozó francia állampolgárok védelmével, a mauritániai kormány kérésével*” indokolták a francia vadászgépek bevetését. Ugyanezen a napon az időközben elengedett francia túsok megérkeztek Párizsba. A Polisario pedig a légitámadások ellenére folytatta a támadásait, így a jelentés készítői arra a felismerésre jutottak, hogy „*egyre jobban beigazolódik, hogy Nyugat-Szaharában nincs rend és nyugalom, és a Polisariot nem lehet mítosznak tekinteni.*”¹¹⁵³ A jelentés felhívta a figyelmet arra is, hogy az Amerikai Egyesült Államok ellenezett mindenfajta külső beavatkozást, és semleges álláspontot képviselt a nyugat-szaharai konfliktussal és a francia intervencióval kapcsolatban. A Főosztály munkatársai jelezték, hogy az Algéria és Marokkó közötti feszültség tovább fokozódott, és többször is felmerült egy nyílt háború kirobbanásának lehetősége. A jelentés szerint Franciaország támogatta Marokkót, a király az Amerikai Egyesült Államok támogatását nem tudta maradéktalanul megszerezni. Az algériaiak minden erőfeszítése ellenére sem sikerült a Polisario és a SZADK elismertetését több afrikai és arab országgal elfogadtatni, 1977 végén is még csak 10 ország ismerte el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. A jelentésből kiderült az is, hogy Marokkó sikeresen blokkolta az AESZ rendkívüli csúcsertekezletének összehívását is, amely a nyugat-szaharai kérdéssel foglalkozott volna. A feljegyzés végső következtetése az volt, hogy „*a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerése még nyitott kérdés a szocialista országok számára. A szocialista országok álláspontjában közös vonásként jelentkezik az, hogy az ügyet az ENSZ határozatok alapján, politikai eszközökkel, békés úton kell rendezni.*”¹¹⁵⁴ A feljegyzést nemcsak a rabati és az algériai magyar képviseleteknek, hanem Braun Gyulának, a KISZ KB vezetőjének is megküldték, mivel az ifjúsági szervezet 1978-ban delegációt küldött Marokkóba, a JMPS kongresszusára. A Braunnak szóló levélben Zsigmond Zoltán főosztályvezető külön kihangsúlyozta, hogy a küldöttség kerülje a nyugat-szaharai kérdésben esetlegesen felmerülő vitát, és csak a magyar álláspont ismertetésére szorítkozzék.¹¹⁵⁵ A magyar külpolitika óvatosságát jelezte az is, hogy amikor Viktor Leonovic Israeljan, a Szovjetunió Külügyminisztériuma kollégiumának tagja, a nemzetközi szervezetekkel foglalkozó főosztály vezetője 1978. március 15-17. között Budapesten tárgyalt, az afrikai konfliktusok között nem szerepelt a nyugat-szaharai kérdés.¹¹⁵⁶ Ettől függetlenül a szovjetek nem teheték meg, hogy ne foglalkozzanak ezzel, már csak azért sem, mert Algéria határozottan és folyamatosan ezt kérte a szovjet vezetéstől. Végül 1978. január 14-én többszöri egyeztetés után közös szovjet-algériai nyilatkozatot tettek közé a nyugat-szaharai kérdéssel, amelyben kijelentették, hogy „*a két fél kifejezi mély aggodalmát, hogy Nyugat-Szaharában a feszültség fokozódik. Határozottan kiállnak a nyugat-szaharai probléma legrövidebb időn belüli békés rendezése mellett e terület népének önrendelkezési joga elv érvényesítésével, megfelelően az ENSZ határozatainak.*”¹¹⁵⁷

1978. február 13-án a rabati magyar nagykövetség újabb jelentésben foglalta össze a nyugat-szaharai történéseket. Ebben jelezte, hogy a korábbiakhoz képest új elem jelent meg a konfliktusban, mivel Franciaország, amely addig csak fegyverszállításokkal, anyagi és politikai eszközökkel támogatta Marokkót és Mauritániát, fegyveresen is bekapcsolódott a Polisario ellen folyó harcokba - felderítő repüléseket végzett a megszálló országok haderőinek, valamint bombázta a szaharái felkelők táborait - amely miatt majdnem háború tört ki Algéria és Marokkó között. Bár a közvetlen konfliktust sikerült elkerülni, a gerillaháború folytatódott, ennek következtében Mauritánia gazdasági teljesítőképessége határára jutott; bevételeinek nagy részét a 20 000 főre felduzzasztott hadsereg vitte el. A jelentés szerint „*az ország úgyszólván kölcsönökből és adományokból él. Marokkóval ellentétben itt a lakosság nem olyan egységes a szaharai kérdésben. Sokan nem értik meg, hogy miért kellett az országot Nyugat-Szahara egyelőre értéktelen déli harmada miatt ilyen súlyos konfliktusba keverni.*”¹¹⁵⁸

¹¹⁵³ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/22

¹¹⁵⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/22

¹¹⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/22

¹¹⁵⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1978/ENSZ/002372

¹¹⁵⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885/2

¹¹⁵⁸ Ez azért nem volt teljesen igaz, ugyanis a partmenti vizeken található a világ egyik leggazdagabb halászati területe, illetve egyes szakértői vélemények szerint a mauritániaiak által megszállt területen – Agracha – jelentős mennyiségű – 70 millió tonnányi - vasérc is található. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/3, MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/6

Nem kevesen vannak, akik rokonszenveznek a törzsükbeli szaharai gerillákkal, és nehezen viselik el a marokkói katonák jelenlétét, attól tartva, hogy missziójuk befejeztével ott maradnak Mauritániában, amely sok marokkói nacionalista szemében még ma is a Szenegál folyóig terjedő királyság részét képezi."¹¹⁵⁹

A szaharái gerillák nem csak Mauritánia területén, de Marokkó déli részén is szabadon tevékenykedtek, folyamatosan nyugtalanítva ezzel a két országot. A jelentés szerint Marokkóra is nagy terhet rótt a háború - az állami bevételek felét a hadsereg fordították - de a külföldi segélyekkel képesek voltak azt fedezni. A jelentés arra is kitért, hogy bár Marokkó és Mauritánia újabb diplomáciai offenzívába kezdett, az nem hozta meg a várt eredményt, sőt a szaharái államot addigra már 12 állam ismerte el a korábbi 10 helyett. A nagykövet szerint II. Hasszán sikeresen megállapodott a spanyolokkal, hogy nem vitatják a madridi hármass egyezményt, illetve minél jobb kapcsolatok kialakítására törekednek a Szovjetunióval és a szocialista országokkal, hogy azok ne támogassák a Polisario Frontot. Ennek ellenére az AESZ szervezetében kiegyenlítődtek az erőviszonyok, sem Marokkó, sem Algéria nem volt képes az afrikai országok többségének támogatását megszerezni. Ezért az álláspontok megmerevedtek, a légkör pedig annyira elmérgesedett, hogy kevés esély volt a megegyezésre.¹¹⁶⁰ A nagykövet másnap már egy újabb jelentést küldött, amelyben jelezte, hogy Ali Yata, a Marokkói Haladás és Szocializmus Pártjának főtitkára Havannába utazott, hogy rávegye Fidel Castrót arra, hogy közvetítsen Marokkó és Algéria között. A marokkói javaslat szerint az ENSZ, az AESZ és az Arab Liga felügyelete mellett népszavazást rendeztek volna Nyugat-Szaharában úgy, hogy a marokkói fegyveres erők ott maradtak volna, de a szavazásba nem avatkoztak volna bele. A népszavazáson azonban nem az önálló szaharái államról, hanem csak a marokkói királyságon belüli korlátozott autonómiáról dönthettek volna. Ha a lakosság nagy része emellett szavazott volna, akkor a Polisario Front - más, a marokkóiak által létrehozott és támogatott politikai erők mellett - elismert politikai erőként működhetett volna a „nyugat-szaharai tartományban.” A nagykövet szerint a terv elég távol állt az algériai állásponttól, de a marokkói álláspontok bizonyos változását jelezte. Ennek ellenére a nagykövet csak minimális esélyt látott a sikerre.¹¹⁶¹ Ez hamarosan be is bizonyosodott, hiszen 1978. március 10-én az algériai magyar nagykövet már arról jelentett a magyar külügyi vezetésnek, hogy Marokkó és Franciaország rávette az AESZ soros elnökét, Bongo gaboni elnököt, hogy a március végére tervezett csúcserkeztetést mondja le az „érdeklődés hiánya” miatt. A nagykövet szerint ezért a Polisario ismét a megszálló államok elleni harcot fogja erőltetni, hogy ezzel is tárgyalóasztalhoz kényszerítse azokat.¹¹⁶² A nagykövet alig egy hét múlva azt is jelezte, hogy a Polisario Front helyi képviselője március 16-án telefonon bejelentette küldöttségük magyarországi látogatási szándékát március 24-25 között, és kérte a beutazó vízum kiadását. Elmondása szerint egy körút keretében tervezték meglátogatni Budapestet. A nagykövet információt kért a IX. területi Főosztálytól, hogy mi lenne alkalmas időpont a látogatás lebonyolítására, de a főosztályvezető nevében Dvorzsánszki Zsigmond elmondta, hogy a március nem alkalmas, és arra utasította a nagykövetet, hogy az utazásukat ne szorgalmazza. Ha ismét jelentkeznek, kérje el a részletes útitervüket, valamint tudja meg a küldöttség pontos létszámát, összetételét.¹¹⁶³ A Polisario Front képviselője csak április 8-án adta meg a kért információkat, így a látogatást már csak április második felére tervezhették. Bár a szaharáiak azt közölték, hogy több szocialista országot is meglátogatnának, mások a delegációról nem tudtak.¹¹⁶⁴

1978. március 31-én a IX. területi Főosztály arról tájékoztatta az algériai nagykövetet, hogy a rabati nagykövet információi szerint a marokkói körök foglalkoznak a marokkói-algériai viszály rendezésének gondolatával, sőt felmerült az egymással szembenálló államok vezetőinek találkozója is. Ez a tájékoztató szerint nagyrészt annak köszönhető, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem biztosított elegendő támogatást - egy 100 millió USD értékű fegyverelladási ügylet - Marokkó számára, valamint nem kívánta az Algériával kialakított gazdasági együttműködését azzal kockáztatni, hogy Marokkó mellé áll a vitatott kérdésben.¹¹⁶⁵ Ezeket a híreket a rabati magyar nagykövet is megerősítette

¹¹⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885

¹¹⁶⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885

¹¹⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885/1

¹¹⁶² MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212

¹¹⁶³ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002389

¹¹⁶⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002389/1

¹¹⁶⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/1

1978. április 7-én Puja Frigyes külügyminiszternek küldött jelentésében. Ebben értékelt a nyugat-szaharai helyzetet, és jelezte, hogy katonai szempontból a marokkói-mauritániai-francia összefogás hasznos volt, bár támadásaikat folytatták, de így a szaharái gerillák mozgástere jelentősen leszűkült. A francia légi erő szövetségeseinek továbbra is végzett felderítő repüléseket, de közvetlen támadásokba a francia választások és az ellenzék folyamatos kritikái miatt már nem bocsátkozott. A Polisario Front ezért támadásainak intenzitását marokkói területen igyekezett növelni, például megtámadták El-Aiunt és más településeket is. A nagykövet szerint Mauritániában nőtt a belső feszültség, a lakosság nehezen viselte a marokkói katonák jelenlétét, akik sokszor megszállóként és nem szövetségesként viselkedtek. Emellett a gazdasági nehézségeket szárazság és marhavész is súlyosbította, ezért az ország anyagilag az olajmonarchiák segélyeitől, katonailag Marokkótól függött. A nagykövet szerint a nyílt háború lehetősége minimális volt, de Marokkó folyamatosan fejlesztette a légierőjét, hogy csökkentse Algéria fölényét. Azonban az Marokkónak problémát jelentett, hogy az amerikaiak megsértődve a szovjet/marokkói foszfátegyezmény megkötése miatt, nem voltak hajlandók repülőgépeket és helikoptereket eladni akkor, ha azokat Marokkó Nyugat-Szaharában vetné be. A nagykövet úgy vélte, hogy a szovjetek velük megkötött foszfát egyezménye miatt várhatóan mérsékelni fogják Algéria aktivitását, így egyre több ország fogadja majd el a kialakult helyzetet. Bár az AESZ szervezetén belül Marokkó helyzete romlott, így ott is arra törekedett, hogy a szaharai kérdés ne kerüljön szóba, illetve igyekezett halogatni bármilyen azzal kapcsolatos szavazást, döntést. A célja az volt, hogy a szaharai kérdést minél több állam „lezárt ügynek tekintse.” Ennek ellenére a nagykövet véleménye az volt, hogy rövid időn belül a konfliktus nem fog megoldódni.¹¹⁶⁶ Ezt támasztotta alá a Külügyminisztérium IX. területi Főosztályának egyik elemzése is, amely szerint bár az algériaiak már egyre inkább a megegyezésre és nem a háborúra törekednek, ez a konfliktust nem zárta le, mivel a Polisario Front akár önállóan is képes volt a konfliktust folytatni.¹¹⁶⁷ Úgy tűnt, hogy az algériai vezetés megegyezési készsége miatt a szaharái függetlenségi harcát egyre inkább Líbia karolta fel. 1978. május 26-án Bughaighis líbiai nagykövet látogatást tett a IX. területi Főosztály vezetőjénél, aki Moammer Kadhafi utasításának megfelelően arra kérte a magyar kormányt, hogy a Polisario Frontnak és a csádi Frolinat szervezetnek küldjön sürgős katonai segílyt. A nagykövet jelezte, hogy nagy szükség lenne légvédelmi fegyverekre, gránátokra, „sztrélákra”¹¹⁶⁸ és kézfegyverekre. A szállítással kapcsolatosan megjegyezte, hogy azt Líbia külön, kormánygépekkel szállítaná el. A nagykövet a főosztályvezető kérdésére nem tudta megmondani, pontosan milyen mennyiségű segílyt várnak el a líbiaiak.¹¹⁶⁹ Még ugyanazon a napon Isa Baba, a líbiai külügyminisztérium államtitkára berendelte a líbiai magyar nagykövetet, akinek szintén megismételte a líbiai kormány kérését a fegyversegély küldésével kapcsolatosan. A magyar nagykövet jelentése szerint nem csak bennünket, de a bolgárokat is megkeresték ebben a kérdésben, de se nekik, se nekünk nem adtak pontos tájékoztatást az esetleges részkérdésekről (fegyverek mennyisége, ki fizet érte, szállítási feltételek stb.).¹¹⁷⁰

Közben a nyugat-szaharai háború olyan komoly terhet rótt Mauritániára, hogy a kormányzattal elégedetlen erők a hadsereg támogatásával sikeres katonai puccsot hajtottak végre, melynek következtében egy, a szaharáival inkább megegyezni kívánó kormány került hatalomra. Ez azonban komoly konfliktust okozott a marokkói-mauritániai szövetségeseik között, sőt Franciaország és Marokkó kapcsolata is elhidegült. Erről 1978. július 28-án Ali Yata, a marokkói kommunisták vezetője tájékoztatta a rabati magyar nagykövetet. Yata szerint Ould Daddah kormányának július 10-ei megdöntését a franciák sugalmazására hajtották végre. Részben azért, mert franciaellenes megnyilvánulásai voltak, részben pedig azért, mert megbízhatatlannak, ingadozónak tartották. Yata elmondta, hogy bizonyos francia gazdasági köröknek érdekében állt a nyugat-szaharai válság rendezése és a jórészt ennek következtében elveszített algériai pozícióik visszaszerzése. Az új mauritániai vezetés békét akart, még abban az esetben is, ha

¹¹⁶⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/2

¹¹⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/2

¹¹⁶⁸ A 9K32 Sztrela – 2 Egy első generációs szovjet hordozható kis hatómagasságú légvédelmi rakétarendszer, amely a 9M32 típusú, passzív infravörös önirányítású rakétát használta. Bővebben a fegyverről: Mizokami, K.: Weapons of War: The Five Deadliest Air Defense Missiles, The National Interest, July 29, 2014, <https://nationalinterest.org/feature/weapons-war-the-five-deadliest-air-defense-missiles-10969> (letöltés ideje: 2019. 05. 24.)

¹¹⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/003631

¹¹⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/003631/1

ezért fel kellett adniuk Nyugat-Szahara mauritániai részét is, bár tudták, hogy Marokkó nélkül a rendezés nem lehetséges. Ennek ellenére a líbiaiak közvetítésével tárgyalásokat kezdtek a szaharáviakkal.¹¹⁷¹ Úgy tűnt, hogy az algériai vezetés bár mihamarabb le szeretne zárni a nyugat-szaharai konfliktust, mégis támogatta a Polisario Frontot. 1978. augusztus 8-11. között Magyarországra látogatott Boualem Bessaiah, az algériai elnök különmegbízottja, akit fogadott Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke, Győri Imre, az MSZMP KB titkára és Rác Pál külügyminisztériumi államtitkár. Az algériai diplomata átadta Houari Boumedien elnök levelét, amely a nyugat-szaharai helyzetet elemezte, illetve kérte a magyar vezetést, hogy „*minden lehetséges fórumon támogassák a szaharávi nép önrendelkezési jogán alapuló békés rendezés szükségességét, sürgősségét.*” A magyar vezetők ismertették a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos magyar álláspontot, és jelezték, hogy támogatják a szaharáviak önrendelkezési jogát, de a SZADK esetleges elismerését sikeresen elkerülték.¹¹⁷² Közben az algériai vezetés titokban tárgyalásokat kezdett a mauritániai vezetéssel is. 1978. augusztus 23-án a brüsszeli magyar nagykövet arról tájékoztatta a magyar külügyi vezetést, hogy a követség tanácsosa megbeszélést folytatott a mauritániai követség tanácsosával, Bouna Kane-val. A tanácsos szerint a szaharai háború terhei miatt bekövetkezett katonai hatalomátvétellel az ország külpolitikája nem változott sem Marokkó, sem Franciaország vonatkozásában. Ennek ellenére rendezni akarták a kapcsolatukat Algériával, ezt aztán Franciaország, Belgium és Elefántcsontpart közvetítésével meg is kezdték. A magyar nagykövet szerint a mauritániai diplomata mindvégig hangsúlyozottan külön beszélt a Szahara megszállt részéről és az országáról, a Szaharát pedig megszállt területnek nevezte. Jelezte, hogy ők ugyan Algériával és nem a Polisario Fronttal akarnak tárgyalni, de majd a szaharáviak önrendelkezési jogát valamilyen módon elismerik. Ez szerinte már csak azért sem lesz egyszerű, mert Marokkó nem akar a szaharai területekről tárgyalni, Mauritánia pedig nincs abban a helyzetben, hogy Marokkó nélkül bármilyen megállapodást is köthetne.¹¹⁷³ Az újonnan kialakult helyzetről 1978. szeptember 7-én a rabati magyar nagykövet is készített egy rendkívül részletes jelentést, miszerint a Mauritániában július 10-én francia támogatással végrehajtott államcsíny új helyzetet teremtett a nyugat-szaharai kérdésben. Az új elnök, Ould Salek már a hatalomátvétel másnapján kijelentette, hogy Mauritánia békésen kívánja rendezni a konfliktust, hogy kilábalhasson katasztrofális gazdasági helyzetéből. Bár jelezte II. Hasszának, hogy hű szövetségese marad, későbbi nyilatkozatai és az új vezetés egyes diplomáciai lépései - Moammer Kadhafival való megállapodás, tárgyalások megkezdése Algériával stb. – mégis kiváltották a marokkói vezetés gyanakvását és ellenszenvét. A puccsot követően a Polisario Front azonnal beszüntette a mauritániai célpontok elleni támadásait, és csapatait a Marokkó által megszállt területekre irányította.¹¹⁷⁴ Marokkó időközben azzal gyanúsította meg a franciákat, hogy nem csak közvetítettek a tárgyalások során, de voltaképpen a puccsot - egyes gazdasági körök nyomására - is ők szervezték azért, hogy a három éve tartó konfliktust a saját politikai és gazdasági érdekeiknek megfelelően zárják le. Ezért Marokkó és Franciaország kapcsolata látványosan megromlott. A francia közvetítést egyébként Algéria, Mauritánia és más afrikai országok is nagy örömmel fogadták. A tárgyaláson felmerült egy lehetséges megoldás, amely szerint Mauritánia feladja a Nyugat-Szahara számára már terhessé vált déli harmadát, ahol létrejöhetett volna az a „Szaharai Köztársaság,” és ez föderális viszonyban maradt volna Mauritániával. A nagykövet szerint ez a javaslat az érdekelt feleknél kedvező fogadtatásra talált, kivéve Marokkót, az vehemensen tiltakozott. Ez mindenkit meglepett, ugyanis az akkori információk szerint Nyugat-Szahara mauritániai megszállás alatt lévő részében nem volt semmilyen értékes nyersanyagkincs, illetve a terület mezőgazdasági megművelésre alkalmatlan sivatag. Marokkó azonban attól tartott, hogy az új miniállam a bekerítését szolgáló algériai bázissá válhat. Ezért II. Hasszán kijelentette, hogy „*bár békét akar, semmit sem ad fel a Nyugat-Szaharából, és nem tűri azt sem, hogy annak mauritániai részéből szaharai mini-államot létesítsenek. Marokkó nem kér semmit és nem hajlandó semmit adni. Ha békéjét*

¹¹⁷¹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/3

¹¹⁷² MNL OL M-KS 288.f.32/1978/Algéria/14 öe.

¹¹⁷³ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/4

¹¹⁷⁴ Mauritánia és Polisario először titokban, majd később már nyíltan is tárgyalt egy esetleges békekötésről, amelynek feltehetően a Polisario azt szabta, hogy Mauritánia ismerje el a szaharávi államot, adja vissza a szaharáviaknak a mauritániai hadsereg által megszállt területeket, és a hadsereg egységeit azonnal vonja vissza Mauritánia területére. MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/005798

*megzavarják, megteszi a szükséges intézkedéseket.*¹¹⁷⁵ A király figyelmeztette a mauritániai vezetőket, hogy ne hallgassanak Algériára, ugyanakkor több támogatást ígért számukra, ha szövetségesként kitartanak mellette. A nagykövet több meghatározó marokkói vezetővel is egyeztetett, akik jelezték, hogy a király nem engedhet a nyugat-szaharai kérdésben, mert a legkisebb engedmény megadása is szembefordíthatja vele a hadsereget, ami a trónjába kerülhetne. Ezért kénytelen tovább fegyverkezni, folytatni a harcot a szaharávi gerillák ellen, és növelni a Mauritániának nyújtott segítséget. A nagykövet szerint azonban az ország gazdasági helyzete folyamatosan romlott, és már a vezető gazdasági-politikai körök egyes tagjai is nyíltan bíralták a király szaharai politikáját, és *„egyre többen vetették fel az a hazafiatlan kérdést, hogy megér-e a Szahara ennyi áldozatot.”*¹¹⁷⁶

A nagykövet azt is jelezte, hogy augusztus 5-én a marokkói-mauritániai katonai vegyesbizottság ülésén Ould Salek kérte a 9000 főnyi marokkói katonai kontingens kivonását Mauritániából, de ebbe a marokkóiak nem mentek bele, bár az erők nagy részét átcsoportosították Mauritánia Nyugat-Szaharával határos északi részébe és a mauritániaiak által megszállt szaharai területekre.¹¹⁷⁷ II. Hasszán egyértelművé tette a mauritániai vezetés előtt, hogy vagy megmaradnak kényszerű szövetségeseként, vagy pedig kénytelenek lesznek számolni bizonyos marokkói ellenlépésekkel. Ezek után a mauritániai vezetés elvetette a szaharai állam létrehozásának ötletét, és minden fórumon azt hangsúlyozták, hogy csak Marokkóval közösen keresik a békés megoldást. Hogy biztosan megmaradjon a szövetség, Szaúd-Arábia 100 millió dolláros kölcsönt biztosított Mauritániának, ami tágabb mozgásteret biztosított a mauritániai vezetésnek. Ennek ellenére továbbra is folytak az egyeztetések a szembenálló felek között, ezeken pedig ismét felvetődött, hogy ha Algéria nem támogatja a Polisario Frontot, akkor Marokkó hajlandó az általa megszállt területeken az algériai vasércnek kiutat biztosítani az Atlanti-óceánhoz, illetve felajánlotta, hogy Algéria a nyugat-szaharai foszfátbányák kiaknázásában is részt vehet. Még azt is felajánlották, hogy az 1970 májusában megkötött tlemceni megállapodás ratifikálásával véglegesnek ismernék el a marokkói-algériai határt. De ezt a javaslatot - mivel a szaharáviak önrendelkezési jogát nem vette figyelembe - Algéria ismét elutasította.¹¹⁷⁸ Mali elnöke, Moussa Traore is próbált valamiféle megegyezést létrehozni, az ő javaslata szerint a mauritániai megszállás alatt lévő területek lakossága Mauritánián belül autonómiát kapott volna. A terület addig ismeretlen természeti kincseinek feltárásához pedig Szaúd-Arábia nyújtott volna segítséget, ezzel „mérsékelt irányba” befolyásolták volna a szaharávi vezetőket. Marokkó megnyugtatására az autonóm szaharai területet, valamint Mauritániának a Marokkói Szahara és Algéria közé ékelődő részét demilitarizált övezetté nyilvánították volna, és ezen keresztül Algéria kijáratot kapott volna az Atlanti-óceánhoz. Erre a javaslatra azonban a jelentés befejezéséig egyetlenegy érintett sem fél reagált. A nagykövet végső konklúziója az volt, hogy *„a sok bizonytalansági tényező ellenére megállapítható, hogy a szaharai kérdés fordulóponthoz érkezett. II. Hasszánnak fontos döntéseket kell hoznia akár a megegyezést, akár a nyilván fokozódó harc folytatását választja.”*¹¹⁷⁹ A rabati magyar nagykövet jelentését 1978. szeptember 26-án a IX. területi Főosztály az algériai magyar nagykövetnek is megküldte, akinek feladatául szabták, hogy fokozottan kísérje figyelemmel a francia-algériai kapcsolatok alakulását. Ugyanezen a napon Léderer egy újabb jelentést küldött, amelyből kiderült, hogy a szovjetek szintén megpróbáltak közvetíteni a szembenálló felek között. A szovjet külügyminisztérium afrikai területi főosztályának vezetője, A. A. Svedov¹¹⁸⁰ látogatást tett Szenegálban, Líbiában, Algériában, Mauritániában, majd végül Marokkóban is. A szovjetek szerint - a kialakult helyzetre való tekintettel - a legjobb megoldás az lett volna, ha az egész Szahara Mauritániával együtt egyetlen föderatív állammá alakult volna. Azt azonban látták, hogy ez Marokkó támogatása nélkül nem valósítható meg. A magyar nagykövet szokásától eltérően először

¹¹⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/5

¹¹⁷⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/5

¹¹⁷⁷ A nagykövet arra a megállapításra jutott ezzel a lépéssel kapcsolatosan, hogy Mauritánia szempontjából ez azért volt kedvező, mivel kevesebb marokkói katona maradt a városokban, ahol a lakosság meglehetősen ellenszenvvel viseltetett irántuk, azonban Marokkó sokkal jobb helyzetbe került, mivel rendkívül kedvező helyzetbe került, hogy szükség esetén megszállja és annektálja a Nyugat-Szahara déli részét. Léderer Frigyes helyzetelemzése alaposnak bizonyult, mivel Marokkó pont ezt lépte meg a későbbiek során.

¹¹⁷⁸ Ghetas, M. L.: *Algeria and the Cold War: International Relations and the Struggle for Autonomy*, Bloomsbury Publishing, 2017, pp. 138-142.

¹¹⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/5

¹¹⁸⁰ Svedov korábban Marokkóban szolgált nagykövetként, így a konfliktust jól ismerte.

bírálta nyíltan a mauritániai kormányt az alábbi szavakkal: „*Szahara megosztása Ould Daddah bűne volt, aki olyan konfliktusba rángatta az országot, amely nem a saját ügye. Mindenáron békére törekednek, Szaharájukat bárkinek hajlandók átadni és elősegíteni az autodeterminációt.*”¹¹⁸¹ A tárgyalásokkal kapcsolatosan a nagykövet megjegyezte, míg a mauritániaiak elfogadták a francia közvetítést, Marokkó szinte nyíltan azzal vádolta meg a franciákat, hogy az algériaiakat támogatják, ami tovább rontotta a marokkói-francia kapcsolatokat.

1978. október 2-án délután a marokkói külügyminisztérium államtitkára, Baddou bekérte a diplomáciai testületek vezetőit és elmondta, hogy Algéria három alkalommal, szeptember 29-én, 30-án és október 1-jén támadásokat hajtott végre az algériai-marokkói határtól 5 illetve 15 kilométerre lévő két, hasonló nevű marokkói helységben (Eassis Tilemsi). Az államtitkár jelezte, hogy először fordult elő, hogy az Algéria által is elismert marokkói terület ellen követtek el támadást. Ezután átadta II. Hasszán Boumedien algériai elnöknek írt levelét, amelyben bár tiltakozott a támadás miatt, mégis kifejtette, ő tárgyalásos úton kívánja rendezni a kialakult feszültséget, hogy a két ország elkerülhesse a nyílt konfliktust. A tájékoztató után a szocialista államok nagykövetei külön megbeszélést tartottak; és úgy vélték, hogy reális lehetőség van a két ország közötti nyílt konfliktus kirobbanására. Marokkó egy utolsó figyelmeztetést küldött az algériaiaknak. Azonban volt olyan vélemény is, amely szerint II. Hasszán egy villámháborút próbál kiprovokálni, mert neki még egy veszített háború is jobb - amiért a hadsereget okolhatná, mivel az erős nyomást gyakorol a királyra - mint hátrányos helyzetből tárgyalni. Franciaország ugyanis hajlott a kompromisszumos, Mauritánia által javasolt megoldás, a mauritániai/szaharái konföderáció felé, illetve Mauritánia a Szahara feladása árán is békét akart, Algéria pedig nem engedett az álláspontjából. A nagykövet olyannyira lehetségesnek tartotta a háború kitörését, hogy a többi szocialista nagykövettel egyeztetve biztonsági rendszabályokat fogantatosított a magyar kolónia védelmében.¹¹⁸² 1978. október 16-án a IX. területi Főosztály egy összefoglalót készített a nyugat-szaharai kérdéstről, amelyet az algéri és a rabati magyar nagyköveteknek is megküldött. Ebben összefoglalta az addig történt eseményeket, amely során lassú eltolódás ment végbe az egymással szembenálló felek egymás közötti erőviszonyában, és ez Algéria erősödését hozta magával. Az összefoglaló szerint a marokkói-mauritániai szövetség megingott, azt II. Hasszán sem volt képes helyreállítani. A Polisario Front fokozódó támadásai pedig már nem csak a nyugat-szaharai marokkói katonai bázisokat, de Marokkó déli területeit is veszélyeztették. Talán ezért is, de Algéria és Marokkó több üzenetet is váltottak Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, már kevésbé voltak egymással ellenségesek, sőt úgy tűnt, hogy elkezdtek keresni a politikai megoldás lehetőségeit. Éppen ezért a főosztályvezető mindkét nagykövettől újabb tájékoztatást kért a nyugat-szaharai válság, valamint a Polisario Front helyzetéről, illetve hogy véleményezzék a Főosztály által készített összefoglaló megállapításait.¹¹⁸³ Másnap az algéri magyar nagykövet egy összefoglaló jelentést küldött a Polisario IV. kongresszusáról, amit szeptember 25. és 30. között tartottak meg Nyugat-Szahara felszabadított területén, Oud Nasr településen. Több, mint 300 választott küldött, valamint állami delegációk - Algéria, Líbia, Dél-Jemen, Benin, Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Jugoszlávia és Nigéria - valamint több szocialista vagy kommunista - francia, spanyol, chilei, uruguayi stb. - párt küldöttsége vett részt. A kongresszuson megtárgyalták a Mauritániával kötött tűzszünetet, valamint döntöttek arról, hogy a függetlenség eléréséig folytatják a harcot, de jelezték, hogy annak elérése után minden környező országgal békés kapcsolatok kialakítására törekednek. A kongresszus megválasztotta a kilenctagú Végrehajtó Bizottságot,¹¹⁸⁴ és a huszonegy tagból álló Politikai Bizottságot.¹¹⁸⁵ A nagykövet ezen kívül tájékoztatta a feletteseit a nyugat-szaharai kormány összetételéről, valamint a Polisario addig megtartott kongresszusairól és határozatairól.¹¹⁸⁶ A IX. területi Főosztály feladat szabásának megfelelően Széphelyi Zoltán, algériai magyar nagykövet

¹¹⁸¹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/6

¹¹⁸² MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/7

¹¹⁸³ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/1

¹¹⁸⁴ Mohamed Abdelaziz, Bachir Musztafa Szajed, Mohamed lamine Ould Ahmed, Brahim Ghali, Mahdjoub Laroussi, Ayoub El Habib, Mohamed Lamine Bouhali, Sid Ahmed El Batal és Mohamed Ali Ould El Quali (Omar Hadrani).

¹¹⁸⁵ Abdel Ghader Taleb Oumar, Abeida Ould Ghazwani, Mohamed Fadel Ali, Huma Ould Messaoud, El Kenti Ould Jouda, Fatma Mint Allal, Mohamed Fadel Ould Ely, Bachir Ould Salah, Boukhari Ould Ahmed, Malainine Sadigh, Lehraitani Ould Lehssen, Boulahi Ould Mihamed Fadel, Bellali Ould El Wali, Khalil Ould Sidi Mhamed, Nih Ould Lehbib, Mohamed Ould El Wali, Mohamed Salem Ould Salek, Musztafa Ould Bouh, Side Ahmed Ould Mohamed Mahmoud, Yahdih Ould Khalil és Mansour Ouls Oumar.

¹¹⁸⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/005798

október 23-án arról tájékoztatta Puja Frigyes külügyminisztert, hogy a Polisario Front mind katonai, mind pedig diplomáciai téren egyre nagyobb sikereket ért el. A szaharáviak a mauritániai fronton felszabadult egységeiket egyre több alkalommal vetették be Marokkó területén, ezek miatt Marokkó Algériát agresszióval vádolta. Ezt az algériai elnök visszautasította, és jelezte, hogy országának nincs területi követelése Marokkóval szemben, és soha egyetlenegy algériai katona sem lépte át a marokkói határt. Ugyanakkor jelezte, hogy kiállnak a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogáért, és ezt csak békés eszközökkel szeretnék elérni. A nagykövet jelentette, hogy Mauritánia és a Polisario Front között szeptember 9-14. között közvetlen tárgyalások folytak Párizsban, amelynek következtében a Polisario Front meghosszabbította az egyoldalúan meghirdetett tüzszünetet, de jelezték, amennyiben Mauritánia nem tesz konkrét lépéseket a konfliktus lezárására, akkor ismét támadást indítanak az ország ellen. Ugyanakkor a szaharáviak elnyerték Spanyolország támogatását is, mert az a nyugat-szaharai konfliktussal kapcsolatos korábbi álláspontját revízió alá vette. Biztató jelnek tekintette a nagykövet azt is, hogy már 15 ország ismerte el a szaharai államot, és további afrikai országok is jelezték elismerési szándékukat. Ennek ellenére Marokkó továbbra sem volt hajlandó lemondani a megszállt területekről, már csak azért sem, mert maga mögött tudhatta Franciaországot és az Amerikai Egyesült Államokat is.¹¹⁸⁷ A jelentésre november 15-én válaszolt a IX. területi Főosztály vezetője, aki megjegyezte, hogy a jelentés alátámasztotta azokat a jelzéseket, amelyek a Polisario Front nemzetközi elismerésének szélesedésére, a marokkói pozíciók meggyengülésére utalnak. Azt is megjegyezte, hogy a Houari Boumeddien algériai elnök Szovjetunióban tett látogatásakor kiadott közös közleményben a szovjet és az algériai vezetők a „szaharai nép” önrendelkezési joga érvényesítését hangsúlyozták, szemben a januári közös közleménnyel, ahol a szaharai területen élő népek önrendelkezési elveiről tettek említést.¹¹⁸⁸ A főosztályvezető megküldte a rabati nagykövet október 24-én készített jelentését is, amely megerősítette az algériai nagykövet által jelentetteket, és arra a következtetésre jutott, hogy Marokkó hátrányba került Algériával szemben, egyre inkább elszigetelődött, de figyelmeztetett arra is, hogy Marokkó nem fog meghátrálni, Mauritánia pedig egyoldalúan nem tud békét kötni a Polisario Fronttal, mivel több, mint 6000 marokkói katona állomásozik a területén. Ezért a nagykövet szerint a „béke dinamika” lelassult. A nagykövet külön kiemelte a spanyol-marokkói kapcsolatok megromlását, és hogy a spanyol kormánypart elismerte a Polisario Frontot mint, „*a harcoló szaharai nép egyetlen és törvényes képviselőjét.*”¹¹⁸⁹ 1978. november 9-én a moszkvai magyar nagykövet dr. Szűrös Mátyás a jelentésében hasonló megállapításokat tett, és jelezte, hogy a nyugat-szaharai kérdés rendezését november 14-én az ENSZ IV. Bizottsága újra napirendre tűzi -Marokkó akarata ellenére-, amit Algéria és a Polisario Front is támogatott. A nagykövet jelezte, hogy a Szovjetunió érdekelt a kérdés békés rendezésében, és az 1975. októberi ENSZ határozat végrehajtását támogatja, de közben tárgyalásokat kezdett az algériai kormányzattal az esetleges közös fellépés lehetőségéről.¹¹⁹⁰

1978. november 29-én a IX. területi Főosztály újabb összefoglalót készített a nyugat-szaharai kérdéssel, amit az algériai és marokkói magyar nagyköveteknek is megküldött. Eszerint II. Hasszán november 14-17. közötti amerikai útja nem járt sikerrel, mivel a látogatás kapcsán kiadott közös amerikai-marokkói közleményben nem tettek említést a nyugat-szaharai kérdéssel, csak annyiban, hogy „*az afrikai problémák rendezésének legmegfelelőbb helyét az Afrikai Egységsszervezet képezi, és a felek üdvözölték az AESZ „bölcsek bizottságának” létrehozását előirányzó határozatát.*”¹¹⁹¹ A jelentés kitért arra is, hogy bár az Amerikai Egyesült Államok számára nem közömbös Marokkó stratégiai helyzete, politikai irányvonala, a gazdasági együttműködés - tőkebefektetési - lehetőségei, azonban az Algériához fűződő nagyon is konkrét gazdasági kapcsolata, Algéria szerepe és súlya az arab világban, a fejlődő országok körében megfontolt magatartásra készíti. Marokkót kellemetlenül érintette az is, hogy az AESZ által létrehozott „bölcsek bizottságában” Tanzánia és Elefántcsontpart elnökei nem akartak feladatot vállalni, valamint az ENSZ dekolonizációs bizottságának november 21-én kezdődött vitája sem az elképzelésének megfelelően alakult. Ott ugyanis Algéria, Angola, Kongó, Bissau Guinea, Egyenlítői Guinea, Madagaszkár, Mozambik, Ruanda, Sao Tomé, Tanzánia és Jugoszlávia (JNDK)

¹¹⁸⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/8

¹¹⁸⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/9

¹¹⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/9

¹¹⁹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/10

¹¹⁹¹ MNL OL M-KS 288.f.32/1978/Marokkó/63 öe.

tervezete a nyugat-szaharai önrendelkezési és függetlenséghez való jogának elismerése mellett szállt síkra, hangsúlyozva az ENSZ felelősségét a dekolonizáció végrehajtásában. Ezzel ellentétesen Marokkó szövetségei is benyújtottak egy második határozattervezetet.¹¹⁹² Marokkó és Algéria egyaránt kérték a szocialista országok támogatását a szavazáskor. Marokkó „csak” tartózkodást kért a szavazáskor, míg Algéria nyílt és egyértelmű választ várt álláspontjának támogatására.¹¹⁹³ A főosztályvezető jelezte, hogy bár az algériai elnök súlyos betegségéről a magyar külpolitika is értesült, úgy gondolják, hogy a nyugat-szaharai kérdésben Algéria politikája nem fog változni, mivel „*az esetleges új elnök csak a jelenlegi politikai irányvonal követői közül kerülhet ki.*”¹¹⁹⁴ Az összefoglaló végén a nagykövetek feladatául szabta, hogy a kialakult helyzetet kísérjék figyelemmel, és azonnal jelentsenek minden eseményt, mert Algéria részéről még határozottabb elvárás fogalmazódott meg azzal kapcsolatban, hogy a szocialista országok ismerjék el a szaharái államot. A főosztályvezető utasításának megfelelően 1978. december 9-én Léderer Frigyes, marokkói nagykövet összefoglaló jelentést készített, amelyben összegezte a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos eseményeket. A jelentésből kiderül, hogy bár korábban a mauritániai vezetők elutasították a Polisario Fronttal történő közvetlen tárgyalásokat, titokban azokat mégis megkezdték, sőt az új elnök, Ould Salek maga is személyesen találkozott a szaharái vezetőkkel. A megbeszélések során a felek megállapodtak, hogy a korábban elüldözött szaharáiak visszatérhetnek a lakóhelyükre, illetve Mauritánia kivonul a területről.¹¹⁹⁵ Ebbe azonban Marokkó nem ment bele, sőt a Mauritániában állomásozó csapatait felhasználva arra kényszerítette Mauritániát, hogy az ENSZ dekolonizációs bizottságában társszerzője legyen a marokkói határozattervezetnek, illetve szavazzon az algériai határozattervezet ellen. A magyar nagykövet azonban megjegyezte, hogy a két hétig tartó bizottsági ülésen¹¹⁹⁶ a mauritániaiak egyetlen alkalommal sem szólaltak fel. A bizottság ismét két álláspontot fogadott el. Az egyik az algériaiak által támogatott határozat, üdvözölte a Polisario Front által július 12-e óta életbe léptetett tüzszünetet, és megerősítette az ENSZ ragaszkodását a népek önrendelkezési jogához. Az álláspont leszögezte, hogy a szaharáiaknak joga van az önrendelkezéshez és a függetlenséghez, illetve a világszervezet felelős a Szahara dekolonizálásáért. A másik, a marokkóiak által támogatott határozat a bizalmáról biztosította az Afrikai Egységsszervezet által létrehozott ad-hoc bizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy a nyugat-szaharai kérdés minden vonatkozását megvizsgálja, és előkészítse a szervezetnek a kérdésben összehívandó rendkívüli csúcskonferenciáját. Felhívta az AESZ-t, hogy a kérdésben sürgősen találjon igazságos megoldást, a térség államait pedig, hogy tartózkodjanak az olyan lépésektől, amelyek megakadályozhatják ezeket az erőfeszítéseket. Az algériai javaslatot 86 ország szavazta meg, 11 ellene szavazott és 39 tartózkodott. A marokkói javaslatot 61 ország szavazta meg, 25 ellene szavazott és 45 tartózkodott. A szocialista országok az algériai határozatot szavazták meg, és tartózkodtak a marokkói határozatnál. Kivételesen Románia, amelyik egyik szavazáson sem vett részt, illetve Jugoszlávia és Kuba, akik nem csak megszavazták az algériai javaslatot, de ellene szavaztak a marokkóinak. Ennek következtében a Marokkóba akkreditált jugoszláv nagykövetet behívták a marokkói külügyminisztériumba, ahol az Európa-Amerika főosztály vezetője „csodálkozását és érthetlenségét fejezte ki Jugoszlávia magatartása miatt.” A nagykövet szerint a szavazás alapján látható volt, hogy Marokkó arab szövetségeseinek egy része már nem támogatta Marokkót, a szavazástól többen, - Szaúd-Arábia, Tunézia, Kuwait, Észak-Jemen stb. - távol maradtak, sőt Szíria már Algériát támogatta. Ennek ellenére Marokkó időt nyert, és nem az ENSZ, hanem az AESZ

¹¹⁹² A marokkói határozattervezet benyújtása ugyancsak meglepte a magyar vezetést, mivel 1978. július 17-én a rabati magyar nagykövet, dr. Léderer Frigyes felkereste Ali Kandilt, a Marokkói Külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek főosztályának helyettes vezetőjét, akivel egyeztetett arról, hogy az ENSZ Közgyűlésén milyen témákkal kapcsolatosan kíván Marokkó fel-szólalni, illetve tervez-e bármilyen javaslatot beadni. Kandil jelezte a magyar diplomatának, hogy bár Nyugat-Szahara kérdése miatt konfliktusban állnak Algériával, „*Marokkó nem tervez kezdeményező javaslatot, de számít arra, hogy Algéria ismét napi-rendre kívánja tüzetni a szaharai kérdést.*” MNL OL M-KS 288.f.32/1978/Marokkó/63 öe.

¹¹⁹³ Az algériai külügyminisztérium politikai főigazgatója, 1978. november 24-én bekérte a szocialista országok Algírba akkreditált nagyköveteit - Kína kivételével - akiktől azt kérte, hogy egyértelműen támogassák az algériai javaslatot a szavazáskor. MNL OL XIX-J-1-j 1978/ENSZ/006397

¹¹⁹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/11

¹¹⁹⁵ Ezen felül a mauritániaiak december 7-én 50 szaharái katonái és polgári foglyot engedtek szabadon, válaszul a Polisario két hónappal korábbi gesztusára, amikor is 153 Tindoufban fogságban tartott mauritániai hadifoglyot bocsátottak szabadon. MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/12

¹¹⁹⁶ A bizottsági ülés 1978. november 22. és december 5. között került megrendezésre.

ad-hoc bizottsága foglalkozott a nyugat-szaharai kérdéssel. Időközben a saharávi államot már 17 ország ismerte el, ami Marokkót megint csak rosszul érintette. A jelentés szerint a fegyveres összeütközések szüneteltek, bár november 28-án ismeretlen fegyveresek egy spanyol halászhajó ellen támadást hajtottak végre; nyolc halász az életét veszítette. A támadást a Polisario Front nem vállalta, sőt azzal Marokkót vádolta, mondván, az ezzel akarta az egyre jobb spanyol-szaharávi kapcsolatokat megrontani. Még a saharáviakat különösebben nem kedvelő Léederer is biztos volt benne, hogy „kevésbé valószínű, hogy a Polisario követte volna el a támadást, amikor az ENSZ IV. Bizottsága éppen megkezdte a vitáját a saharai kérdéssel. Az sem érdeke, hogy ilyen terrorista akciókkal rontsa újonnan kialakult jó viszonyát Madriddal, ahol a Polisario képviselőt nyílt, a spanyol pártok pedig elismerték a Polisariót. Fennáll azonban a lehetőség, hogy a támadás egy Polisario ellenőrzése alól kicsúszott saharai kommandó műve volt.”¹¹⁹⁷ A jelentést a nagykövetség végül azzal zárta, hogy olyan helyzet alakult ki, amelyben egy esetleges saharai autonóm vagy föderatív állam létrejöttét a Szahara mauritániaiak által megszállt részében Marokkó is kénytelen lenne elfogadni, amennyiben biztosítva látná, hogy saját területét nem fenyegeti veszély.¹¹⁹⁸ A nemzetközi helyzet változása azonban csak minimálisan változtatta meg a magyar külügyi vezetés Nyugat-Szaharával kapcsolatos politikáját. 1979. január 4-én a Polisario Front vezetője meghívást küldött az MSZMP KB és a Magyar Szolidaritási Bizottság vezetőinek, hogy azok delegációval vegyenek részt a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltásának 3. évfordulóján megrendezendő ünnepségen. Az algíri magyar nagykövetség javasolta, hogy utazzon magyar küldöttség a rendezvényre, de őt felülbírálván a Külügyminisztérium IX. területi Főosztálya február 5-én azt ajánlotta - arra hivatkozva, hogy a saharai államot csak Kuba és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság ismerte el - hogy küldjön a Magyar Szolidaritási Bizottság egy üdvözlő táviratot a Polisario Frontnak, és csak az algíri magyar nagykövetség egyik munkatársa vegyen részt a rendezvényen. Ezt a javaslatot az MSZMP KB Külügyi Osztályának vezetője, Nagy Gábor jóvá is hagyta, és a külügyi szolgálat ennek megfelelően cselekedett.¹¹⁹⁹

1979. február 17-én Nagy S. Lajos, a IX. területi Főosztály vezetője egy újabb levelet küldött a rabati és az algíri magyar nagyköveteknek, amelyben jelezte, hogy „Marokkó 1978 végére fokozatosan defenzívába kényszerült a megszállt nyugat-szaharai területek megtartásáért, Nyugat-Szahara felosztásának legalizálásáért, az elismertetésében folytatott küzdelemben. Pozíciói nemzetközi területen és belpolitikai fronton egyaránt gyengültek.” A levélből kiderült, hogy bár Franciaország továbbra is támogatta - bár már nem feltétel nélkül - Marokkót, de Algériával is egyre jobb kapcsolatot igyekezett kialakítani, ezért a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan sokkal óvatosabban nyilatkozott. Az Amerikai Egyesült Államok szintén támogatta Marokkót, de nem kötelezte el magát mellette, sőt Algériával egyre jobb gazdasági kapcsolatokat alakított ki. Mauritániával kapcsolatosan megjegyezte, hogy minden szempontból - gazdasági, politikai, biztonsági stb. - romlott az ország helyzete, és bár rendezni kívánták az Algériával és a Polisario Fronttal való kapcsolatukat, a marokkói fenyegetések miatt nem mertek lépni. Marokkó bár minden fórumon hangoztatta, hogy nem mond le a saharai területekről, egyre nehezebben tudta a megszállást finanszírozni, egyre több csoport kérdőjelezte meg a királyság nyugat-szaharai politikáját, de nyíltan nem mertek fellépni. Marokkó számára Boumedién algériai elnök halála és a saharai kérdésben inkább a tárgyalásokat előnyben részesítő Chadli Benjedid kinevezése lehetőséget jelentett a konfliktus békés lezárására, ezért kerülni kezdték a direkt konfrontációt Algériával. Az 1979. január 28-i Tan-Tan elleni saharávi támadást például a marokkói sajtóorgánumok úgy tüntették fel, mint egy Marokkó és Algéria közötti kapcsolatfelvétel megtorpedózására tett kísérletet. Az új algériai vezetés azonban kijelentette, hogy a nyugat-szaharai válsággal kapcsolatban álláspontjuk nem változott, továbbra is támogatták a Polisariót, és a saharávi nép önrendelkezési jogát. A helyzet értékelése után a főosztályvezető külön kérte a nagyköveteket, hogy kísérjék továbbra is figyelemmel az eseményeket, és tájékoztassák az algériai-marokkói kapcsolatok alakulásáról.¹²⁰⁰ A válasza nem kellett sokat várnia, mivel 1979. február 19-én a rabati magyar nagykövetség újabb, részletes összefoglalót küldött. Ebben finoman, de jelezte, hogy a Főosztály által készített optimista jelentés ellenére Marokkó és Algéria kapcsolata nem javult, sőt a két ország egyre durvább nyilatkozatokat tett

¹¹⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/12

¹¹⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/12

¹¹⁹⁹ MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Nyugat-Szahara/88 öe.

¹²⁰⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553

egymással kapcsolatosan.¹²⁰¹ Bár a két fél tárgyalásokba kezdett, konkrét eredmények nem születtek. A nagykövet külön jelezte, hogy a Polisario „Boumediene offenzívája” során a szaharáviak nem csak a megszállt nyugat-szaharai célpontokat támadták sikerrel, de 1979. január 28-án egy olyan várost - Tan-Tant - is, amely nem is volt Nyugat-Szaharában, és sosem képezte vita tárgyát. A nagykövet beszámolója szerint „*A lakosság közömbösségére vagy éppen cinkosságára vall, hogy a támadók akadálytalanul jutottak a Tindouftól 350, Agadirtól 300 kilométerre fekvő városkába, amelyet négy órán keresztül a kezükben tartottak. A marokkói erősítés csak 3 óras késéssel érkezett a helyszínre, állítólag azért, mert minden fontosabb akcióban csak a király dönthet. A támadás és a két napig tartó tisztogató akció során - a marokkóiak napalmot is használtak - mindkét részről sok halott volt. Három marokkói őrnagyot kötelességmulasztás miatt a király parancsára rövid úton kivégeztek.*”¹²⁰² A Polisario Front nyilatkozatai alapján az offenzívában legalább 1000 marokkói katona vesztette az életét. Ezt a számot a nagykövet ugyan túlzónak tartotta, de elismerte, hogy „*a marokkói ellenzéki újságok egyre gyakrabban írnak arról, hogy Marokkó szinte minden nap érzékeny anyagi és emberi veszteségeket szenved.*”¹²⁰³ A nagykövet azonban megerősítette, hogy Marokkó külpolitikai téren egyre inkább elszigetelődött, és több korábbi arab szövetségese sem támogatta olyan mértékben, mint korábban, ezért a marokkóiak az AESZ és az afrikai országok megnyerésére összpontosítottak. Léderer megerősítette a francia közvetítés tényét is, és egy francia forrásra hivatkozva jelezte, hogy „*a király most már beleegyezne abba, hogy szaharai-mauritán föderáció jöjjön létre, azzal a feltétellel, hogy Marokkó területi integritását nem kérdőjelezi meg.*” A nagykövet végső konklúziója szerint „*a kompromisszumos rendezésbe a király előbb-utóbb belekényszerül, nemcsak a nemzetközi feltételek számára kedvezőtlen alakulása miatt, hanem a belső szociális elégedetlenség fokozódása miatt is. Az ellenzéki pártok dinamikusabb külpolitikát, a szaharai stratégia megváltozását követelik.*”¹²⁰⁴ Az algériai nagykövet jelentése február 28-án készült el, de csak március 8-án érkezett meg a Külügyminisztériumba. Ebben ők is megerősítik Léderer állítását az algériai-marokkói kapcsolatok romlásáról,¹²⁰⁵ valamint arról, hogy a Polisario Front katonai akciói „*sorozatosa győzelmekhez vezettek.*” A jelentés szerint a szaharáviak megsemmisítettek 2 F-5-ös repülőgépet és négy helikoptert, valamint az összecsapások során közel 3000 marokkói katona - köztük sok tiszt és altiszt - vesztette az életét. A jelentés külön kitér arra, hogy a szaharáviak egyre több sikeres támadást hajtottak létre dél-marokkói - Lemseid, Tan-Tan stb. - területen is, ami a korábbiakhoz képest - csak nyugat-szaharai területeken támadták a megszálló államok katonáit - változást jelentett.¹²⁰⁶ Széphegyi is felhívta a figyelmet arra, hogy ezek ellenére Marokkó óvatosabban nyilatkozott, már csak a Polisario Frontot és nem Algériát vádolta a támadások végrehajtásával. II. Hasszán már nem fenyegetőzött azzal, hogy fenntartja „*üldözési jogát*”, hanem úgy tett, mint aki nem hagyja magát provokálni, és „*nyitott kaput*” hagyott a tárgyalásokra. Bár kifelé a marokkóiak megegyezésre törekedtek, a saját országukon belül egyértelművé tették, hogy az elfoglalt területekről nem kívánnak lemondani. Ezt jelezte az a lépés is, hogy Tan-Tan elfoglalása után a kormányzat a város lakóit azzal vádolta meg, hogy támogatták a szaharáviakat, ezért komoly pénzbírságot róttak ki rájuk, amelyből az újjáépítést fedezték, valamint támogatták az elesett marokkói katonák árvaíait. Ezen felül a város elvesztéséért felelősnek tartott hat katonatisztet február 9-én a király ki is végeztette. A nagykövet arról is beszámolt, hogy a marokkói parlament nyolc szaharávi képviselője közül Abderrahmane Leibak megszökött, és a Polisario Fronthoz

¹²⁰¹ Marokkó például 1978. december 10-én egy Herkules C-130-as gépből fegyvereket dobott ki az algériai kormánnyal szembenálló kabíliai fegyveres csoportoknak, illetve 1979. január 26-án ismeretlenek bombát robbantottak az algériai-marokkói határ közelében, amelyben 17 algériai megsérült. Marokkó ellenben azzal vádolta az algériaiakat, hogy Oujda városában bombamerényletet akartak végrehajtani, amelyben két gyerek vesztette az életét. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/1

¹²⁰² MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/1

¹²⁰³ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/1

¹²⁰⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/1

¹²⁰⁵ Az ENSZ Politikai – Elemző Osztálya is hasonló véleményt fogalmazott meg egy jelentésében, illetve azt, hogy Boumediene halála után az algériai álláspont nem változott meg olyan módon, ahogy a marokkóiak remélték. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/3

¹²⁰⁶ A jelentés úgy tűnik, hogy nem igazán nyerte el a főosztályvezető elismerését, amelyet az általa, a szöveghez írt kommentjei is bizonyítanak. Amikor a jelentés készítője, Dobai János tanácsos megemlítette a marokkói veszteségeket, a főosztályvezető gúnyosan megjegyezte „*Ki számolta ezeket össze?*” majd a Tan-Tan elleni támadás leírásakor annyit fűzött hozzá, hogy „*hú-ha*”. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/2

csatlakozott. A képviselő beszámolója szerint az egész nyugat-szaharai akció csak arra szolgált, hogy a király eltávolítsa és elfoglalja a hatalma megdöntésére szervezkedő hadsereget, míg a megszállt területek lakosságáról azt állította, hogy azokat a part-menti területekre kényszerrel áttelepítették, hogy ne nyújthassanak segítséget a saharávi gerilláknak a marokkói egységek ellenében. A nagykövét jelezte, hogy Mauritánia és a Polisario Front tárgyalásai bár hoztak eredményeket, a teljes megegyezés nem jöhetett létre a marokkói csapatok mauritániai jelenléte miatt, azért Ould Salek azok mielőbbi kivonását kérte II. Hasszántól. A nagykövét a jelentésében külön kitért arra is, hogy az algériai vezetés a nyugat-szaharai kérdést politikai kérdésnek tekinti és ezért annak megoldását nem katonai, hanem politikai módon kívánja rendezni.¹²⁰⁷

Közben 1979. február 23-26. között a Marokkói Haladás és Szocializmus Pártja Casablancában megtartotta a 2. nagygyűlését, amelyen egy magyar pártküldöttség is részt vett. A nagygyűlésen külön szóba került, hogy Marokkó az utóbbi négy évben a „nyitás korszakát” élte meg, és jelentős eredményeket ért el a szabadságjogok gyakorlásában. Legalizálták a politikai pártokat, megszüntették a cenzúrát, a politikai foglyok zömét szabadon bocsátották, választásokat tartottak. A párt vezetői szerint ezeket a vívmányokat azonban a marokkóiak nem ajándékba kapták, hanem a kormány így ellentételezte a saharai ügyben nyújtott támogatást, amelyben a marokkói kommunisták is aktív szerepet játszottak. A magyar küldöttség tagjai a nagygyűlésről készített jelentésükben leírták, hogy a marokkói párt álláspontja a saharai kérdésben ellentmondásos. Nyugat-Szaharát ősi marokkói földnek tartották, és a párt megalakítása óta az egyik fő célkitűzésük volt, hogy az visszakerüljön Marokkóhoz. Miután ez megtörtént, lezárták a nyugat-szaharai kérdést. A terület visszacsatolását egy hosszú antiimperialista és gyarmatosításellenes népi harc eredményének tartották, és saját pártjuk győzelmeként értékelték. A kongresszus felszólította a kormányzatot, hogy akadályozza meg a Polisario Front egységeinek betörését az ország területére, és vegye rá Mauritániát, hogy az Marokkó javára mondjon le a hozzácsatolt saharai területekről. Ennek ellenére a párt igen fontosnak tartotta a Maghreb országok együttműködését, és azt javasolták a kormánynak, hogy tárgyaljon Algériával a nyugat-szaharai területek természeti kincseinek közös kiaknázásáról. Ugyanakkor kijelentették, hogy Nyugat-Szaharát nem hajlandók feladni, és elvetették a saharávi őslakosok önrendelkezésének gondolatát is. A Nyugat-Szahara körül kialakult feszültség miatt a kongresszus nemzeti éberségre szólított fel a területi integritás ellenzőivel szemben, és nem zárták ki egy esetleges háború lehetőségét sem a terület birtoklásáért. A magyar küldöttség vezetője szerint bár a párt kommunistának volt tekinthető, a nyugat-szaharai kérdésben nem egyezett az álláspontjuk a többi szocialista/kommunista országgal, ugyanis a marokkói párt nacionalista álláspontja a monarchiát erősítette.¹²⁰⁸ A magyar vezetés a marokkói kommunisták mellett természetesen továbbra is figyelemmel kísérte a szocialista táborhoz legalább ennyire közelálló Polisario Front tevékenységét is. 1979. március 4-én az algériai magyar nagykövét jelentette, hogy a Polisario Front több magyar szervezetet is meghívott a SZADK kikiáltásának 3. évfordulójára rendezett ünnepségekre, valamint rendezvénnel kapcsolatosan a felszabadítási szervezet Politikai Bizottságának tagja, Malainin február 20-án felkereste magát a nagykövétet is. A nagykövét jelezte, hogy a február 27-i rendezvényen a követség munkatársa, Robák Ferenc attasé, mint a Magyar Szolidaritási Bizottság küldötte fog részt venni. Ezután a Polisario képviselője beszámolt a saharáviak által indított „Houari Boumediene” offenzíváról, amely során még a 30 000 fős lakosú dél-marokkói Tan-Tan városát is elfoglalták, ha csak rövid időre is. Jelezte, hogy közvetlen tárgyalásokat folytatnak a franciákkal, és azt is elmondta, hogy már 18 ország ismerte el az államukat. Megjegyezte, bár megértik és elfogadják a szocialista államok álláspontját, reménykednek a kapcsolatok további erősödésében. A nagykövét ezek után ismertette magának az ünnepségnek a lefolyását - beszédek, katonai parádé, népművészeti műsor, kiállítás stb. - valamint azt is, hogy Etiópia és Tanzánia is elismerték a saharávi államot. A SZADK kormányfője fogadta a magyar küldöttséget, és jelezte, hogy természetes szövetségeseiknek tekintik Magyarországot és a többi szocialista országot is. Megértette a szocialista országok magatartását, és meg volt arról győződve, ha a két nép - magyar és a saharávi - jobban megismerik egymás életét,

¹²⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/2

¹²⁰⁸ Az MSZMP és a marokkói Haladás és Szocializmus Pártja közötti kapcsolatról 1979. február 16-án készült jelentés is megerősítette ezt a megállapítást, ugyanis a jelentés készítője szerint „Az MSZMP és a HSZP kapcsolataiban zavaróan hat nézeteltérésünk a saharai kérdésben. Ezzel kapcsolatban a testvérpárt különös érzékenységgel viseltetik. Ennek ellenére a kapcsolatok fejlesztésének komolyabb akadálya nincs, különösen törekszünk az eddigi együttműködés fenntartására, elmélyítésére.” MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Marokkó/66 öe.

harcát, akkor az együttműködés tovább fokozható. Ebből a szempontból nagyra értékelte a Magyar Televízió által készített filmet, és sajnálta, hogy annak forgatásán nem vehetett részt.¹²⁰⁹ A nagykövet szerint az ünnepségeket nagyon jól megszervezték, azon 11 állam hivatalos küldöttsége, valamint 70 különböző szervezet képviseltette magát. Széphelyi Zoltán végül az alábbi következtetéssel zárta a jelentését: „*A demonstráció jelezte, hogy az algériai magasszintű támogatás további fenntartása mellett a köztársaság egyre nagyobb szerepet játszhat mind katonai, mind diplomáciai téren.*”¹²¹⁰

1979. július 2-án a New York-i magyar képviselő vezetője, Hollai nagykövet megküldte a Külügyminisztériumnak az ENSZ Politikai (Elemző) Osztályának feljegyzését a nyugat-szaharai konfliktussal kapcsolatban, ebben sorra vette a mauritániai államcsíny következményeit, az algériai politika fejlődését, a saharai probléma marokkói vonatkozásait és a Polisario Front jellemzését. A szervezettel kapcsolatban a feljegyzés rámutatott arra, hogy bár abban megtalálhatóak az „Algériabarát”, „Líbiabarát” és egyéb elemek, de mindez nem jelentette azt, hogy a szervezet függő helyzetben lett volna bármelyik országtól, hiszen akkor jelentősnek mondható politikai és katonai erőt - becsült létszám 7000 fő - képviselt, amivel nemzetközi szinten is számolni kellett. A jelentés szerint reális lehetősége volt annak, hogy valamilyen saharávi entitás létrejöhesse a felszabadítási szervezet vezetése alatt. Marokkóval kapcsolatban az ENSZ szakértői valószínűsítették, hogy egyre növekvő gazdasági és politikai gondjai miatt - ha az ő területi integritását nem kérdőjelezi meg az új állam, illetve a környező államok - kénytelen lesz tudomásul venni egy saharávi államalakulat létrejöttét. A nagykövet jelezte, hogy a tanulmány hasznos háttéranyagként szolgálhat, mivel a Polisario Front katonai sikerei nyomán a nyugat-szaharai kérdés ismét előtérbe került.¹²¹¹ Marokkó diplomáciai téren is defenzívába került, ugyanis 1979. július 19-én az afrikai csúcserkeztelen kétharmados többséggel megszavazták az ún. Bölcsök Tanácsának javaslatát, miszerint azonnali tüzszünetet kell életbe léptetni, biztosítani kell a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogát, amit az AESZ és az ENSZ ellenőrzése mellett általános és szabad népszavazás útján kell érvényesíteni. A népszavazáson a lakosság dönthetett volna a teljes függetlenség vagy az akkori status quo - a terület Marokkóhoz vagy Mauritániához való tartozása - fenntartása között. Az ajánlás elfogadásához szükséges kétharmados többséget azonban csak a második szavazás során sikerült elérni, ezért - az AESZ alapokmánya megsértése ürügyén - még a végleges szavazás előtt a marokkói küldöttség, Mohamed Boucetta külügyminiszter vezetésével elhagyta az üléstermet, a döntést meg nem történtnek és Marokkó szempontjából érvénytelennek minősítette. Ezek után Mauritánia kiugrott a „szaharai háborúból”, és a marokkói fenyegetések ellenére megszavazta az önrendelkezési határozatot, majd 1979. augusztus 5-én francia közvetítéssel békét kötött a Polisario Fronttal, amelyet a saharávi nép képviselőjének ismert el. A mauritániai kormány kijelentette, hogy nincs területi követelése a térségben, és elhatározta, hogy végleg kilép az „igazságtalan háborúból.” Ezzel kötelezettséget vállalt arra, hogy az általa kiürített területeket visszaszolgáltatja az őslakosokat képviselő Polisario Frontnak. A SZADK hivatalosan át is tette a központját Dakhlába, amit azonban nem tudott realizálni, mert csapatait Bir Anzarane településnél a marokkói erők feltartóztatták. Bár Bir Anzarane-t végül az 500 páncélossal rendelkező, 3000 fős saharávi haderő elfoglalta, a késlekedés végzetes lett, ugyanis a marokkói gyorsreagálású egységek megszállták Dakhla városát, és onnan kiűzték a mauritániai katonákat. Ezek után a marokkói haderő egységei a korábban a mauritániaiak kezén lévő többi települést is elfoglalták, majd harcot indítottak a SZADK fegyveresei ellen. Így a saharáviak nem tudtak a déli területeken berendezkedni, létrehozni saját államukat. Ezt a lépést azonban az el nem kötelezett országok havannai csúcskonferenciáján részt vevők elítélték, és kifejezték, hogy a nyugat-szaharai népnek joga van az önrendelkezéshez és a függetlenséghez, az Afrikai Egységsszervezetnek pedig mielőbb lehetővé kell tennie e jog gyakorlását. A konferencia másik hozadéka pedig az volt, hogy újabb 10 ország ismerte el a saharávi államot.¹²¹²

¹²⁰⁹ A „Háború a Szaharában” című filmet Chrudinák Alajos készítette, és 1980-ban Arany Nimfa díjat nyert vele a Monte Carlo-i filmfesztiválon.

¹²¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/002131

¹²¹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/3

¹²¹² MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/6

A háború második szakasza

A mauritániai-szaharái békemegállapodás után Marokkó nemcsak katonailag igyekezett stabilizálni a helyzetét, hanem újabb diplomáciai kampányt is indított, hogy megmagyarázza, miért szállta meg a korábban Mauritánia birtokában lévő, majd a szaharáviaknak visszaadott nyugat-szaharai területeket. 1979. augusztus 16-án a Lisszabonba akkreditált marokkói nagykövetség az összes nagykövetségnek - köztük a magyarnak is - megküldte azt a tájékoztató anyagot, amelyben kifejtették, hogy miért tekintik a nyugat-szaharai térséget Marokkó elidegeníthetetlen részének.¹²¹³ A szaharáviak ugyancsak diplomáciai kampányt indítottak. 1979. augusztus 29-én az algíri magyar nagykövet jelentette, hogy megkereste őt a Polisario Front algíri képviselője, és jelezte, hogy szeptember elején látogatást tenne az európai szocialista - köztük Magyarországon is - országokban. A szaharái politikus elmondta, hogy miután a marokkói csapatok elfoglalták a Mauritánia által kiürített déli területeket, a szaharái állam igen nehéz helyzetbe került. Nemcsak azért, mert Marokkót Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok teljesen nyíltan támogatta,¹²¹⁴ hanem azért is, mert a baráti szocialista országok nem biztosítottak elegendő segítséget a Polisariónak. Ezért úgy határoztak, hogy egy körút keretében igyekeznek rávenni őket a támogatásuk növelésére. A nagykövet tájékoztatójára a Magyar Szolidaritási Bizottság szeptember 13-án egy titkos faxban válaszolt, amelyben jelezték, hogy szeptember 19-től tudják fogadni a küldöttséget. Egy másik titkos faxban az algíri magyar nagykövetség jelezte a tárgyaló csoport összetételét, valamint azt is, hogy biztonsági okokból nem a saját nevükre kiállított útlevéllel fognak érkezni.¹²¹⁵ Az egyeztetéseknek megfelelően a szaharái küldöttség 1979. szeptember 19.-22. között tartózkodott Budapesten.¹²¹⁶ A küldöttség tagjai Malainine Ould Sadik, a Polisario Front Politikai Bizottságának tagja, a Külügyi Osztály helyettes vezetője és Mousa Haiballah, a Külügyi Osztály munkatársa voltak, akiket a dr. Deák Lívia, a Magyar Szolidaritási Bizottság elnökhelyettese által vezetett magyar küldöttség fogadott.¹²¹⁷ A tárgyaláson a Polisario Front küldöttei beszámoltak a nyugat-szaharai konfliktus fontosabb eseményeiről, majd politikai, diplomáciai és anyagi támogatást, sebesültek fogadását kérték a Magyar Szolidaritási Bizottságtól.¹²¹⁸ Malainine ugyancsak kérte, hogy Magyarország mielőbb ismerje el a szaharái államot. Jelezte, tudja, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság humanitárius segítséggel foglalkozik, de kérte, hogy keressék meg annak a lehetőségét, hogy a szaharáviak a harcukhoz katonai felszereléseket is kaphassanak. A megbeszélések végén az a javaslat született, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság 1980-ban 2 000 000 Ft értékben segélyszállítmányt küld a Polisario Frontnak.¹²¹⁹ Emellett Magyarország 10 szaharái sebesült katona gyógykezelését

¹²¹³ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/4

¹²¹⁴ Franciaország komoly anyagi támogatást és fegyverszállítmányokat küldött Marokkónak, míg az Amerikai Egyesült Államok a légiszállítás biztosításával tevékenyen közreműködött a Zairében szolgáló elit marokkói csapatoknak Dahlába, a mauritániaiak által megszállt szaharai területek központjába szállításában. MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Algéria/11 öe.

¹²¹⁵ MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Algéria/11 öe.

¹²¹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/7

¹²¹⁷ A magyar tárgyalócsoport tagjai Schiff Lajos, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa Nemzetközi Osztály (HNF OT NKO) helyettes vezetője, Pereszlényi Zoltán az MSZMP Külügyi Bizottság, Külügyi Osztály munkatársa és dr. Fodor Erika, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, Nemzetközi Osztály munkatársa voltak. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/005325

¹²¹⁸ A Magyar Szolidaritási Bizottság 1978-ban 1 millió forintos segélyszállítmánnyal támogatta a szaharáviakat, majd 1979.-ben ismét 1 millió forint segélyt nyújtott a Polisario Frontnak, valamint 10 szaharái felkelő gyógykezelését biztosította Magyarországon. Sajnos a sebesültek anyagait nem sikerült fellelni, azt azonban tudjuk, hogy a gyógykezelésük megtörtént. MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/53. doboz, MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/00208, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/178. doboz

¹²¹⁹ Hogy mennyire volt fontos a Polisario Front a magyar vezetésnek, jól mutatja, hogy milyen mértékben kapott támogatást segélyeket a Magyar Szolidaritási Bizottságon keresztül. A szervezet 1978-ban és 1979-ben 1-1 millió forintot, majd 1980-ban ennek a dupláját, 2 millió forintot kapott. 1981, 1982 és 1983-ban évente egységesen 800 000 forintot, 1984-ben és 1985-ben évente egységesen 500 000 forintot, 1986-ban 700 000 forintot, 1987-ben 1 millió forintot, illetve 1988-ban 650 000 forintot küldött a szervezetnek a magyar vezetés. Ezzel a támogatással a támogatott afrikai országok között a középmezőnybe tartozott a Polisario Front. Az afrikai országok közül prioritást élveztek Angola, Etiópia, Ghána, Namíbia és Mozambik valamint két szervezet az ANC és a SWAPO. Egészen a rendszerváltásig ők kapták a legtöbb támogatást a magyar vezetéstől. A középmezőnybe tartozott még Benin, Guinea és Mali, míg a kevésbé fontos, de támogatott kategóriába Csád, Gabon, Bissau-Guinea és a Kongói Köztársaság tartoztak. A későbbi támogatások összege nem ismert, de az 1980-as évek végétől a szervezet egyre kevésbé volt fontos a politikai és a külügyi vezetésnek, így valószínűleg a korábbi összegekhez képest kisebb összeggel számolhatunk.

is vállalta, amely meg is történt. 1980-ban az alábbi szaharávi sebesültek kaptak gyógykezelést Magyarországon: Ali Ibrahim, El Boud Mohamed, Salah Bachari, Ladkhaner Abdelkader, Musztafa Salek, Ahmed Lendour Boukhari, Salah Mohamed, Mahjoub Mohamed M. Berek, El Mami Salema és Abidine Hama. A sebesültek három csoportban érkeztek Budapestre. Az első háromfős csoport 1980. április 3-án, a második, szintén háromfős 1980. július 9-én, a harmadik, négyfős csoport 1980. október 8-án érkezett meg. A gyógykezelésben részesültek közül Ali Ibrahim állapota olyan súlyos volt, hogy 1980. május 26-án került a kórházba, és azt csak 1982. február 3-án hagyhatta el. Az 1980. július 17-én érkezett Musztafa Salek állapota legalább olyan súlyos volt, mivel egy haslövés következtében a lábai részlegesen lebénultak. Az orvosok közölték vele, hogy műtéttel és gyógyszerekkel az állapota nem javítható, de fizioterápiás rehabilitáció lehetséges. Ezt azonban nem vállalta, ugyanis élete végéig csak segédeszközökkel tudott volna mozogni, ezt pedig mentálisan nem tudta feldolgozni. Mivel nem volt hajlandó a rehabilitációban részt venni 1980. augusztus 2-án a kórházból elbocsátották és visszatért hazájába.¹²²⁰

A szaharáviak számára igen fontos volt, hogy a súlyosabb sebesültjei külföldön kaphassanak orvosi ellátást, mivel így több esélyük volt a teljes felépülésre, mintha helyben kezelték volna őket. Ezért a Polisario Front vezetői mindvégig arra törekedtek, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság által koordinált gyógykezelési programokban a szaharáviak folyamatosan részt vehessenek.¹²²¹

Ezen felül többször előfordult, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság az algériai testvérszervezeten keresztül küldött segélyszállítmányt a Polisario Frontnak, amelyről több feljegyzést is találtam, de konkrét összegeket csak 1980-as évre vonatkozóan, amikor is az Algériai Szolidaritási Bizottság 1,5 millió forintos segélyszállítmányt kapott. Érdekes azonban, hogy míg a többi afrikai ország más magyar szervezettől – Magyar Vöröskereszt, Magyar Nők Országos Tanácsa, Szakszervezetek Országos Tanácsa, Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa, Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség stb. – is kapott támogatást, vagy szervezetek számukra különböző képzéseket, addig a Polisario Fronttal kizárólagosan csak a Magyar Szolidaritási Bizottság tartott kapcsolatot. Bár többször próbálták a szaharáviak kulturális, érdekvédelmi és más területeken is kapcsolatokat kiépíteni más magyar szervezetekkel is, a magyar pártvezetést ezeket az „akciókat” megghiúsította, és az esetleges megkereséseket a Magyar Szolidaritási Bizottsághoz továbbította. MNL OL M-KS 288-32/B 1985/3 öe., MNL OL M-KS 288-32/B 1985/4 öe., MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/1. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/3. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/53. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/86. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/110. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/167. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/169. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/170. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/178. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/180. doboz

¹²²⁰ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/16. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/167. doboz

¹²²¹ A Magyar Szolidaritási Bizottság fogta össze a különböző országokból – Nicaragua, Jemen, Afganisztán, Etiópia, Szíria, Vietnám stb. - illetve felszabadítási és más – alkalmanként terrrorszervezetként nyilvántartott csoportok, mint például a Palesztin Felszabadítási Front (PLO), Palesztin Demokratikus Front (DFLP) stb. - szervezetektől érkező sebesültek gyógykezelését. Azonban a sebesültek meghívását és fogadását nem csak ők végezték, hanem más szervezetek is, mint például az Országos Béketanács, MSZMP Külügyi Osztály, Külügyminisztérium, Egészségügyi Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa. Évente átlagosan 200 fő gyógykezelése történt Magyarországon, amelyeknek a költségét – a Magyar Szolidaritási Bizottságon keresztül - teljes egészében a Magyar Népköztársaság fizette. A sebesültek fogadásának éves ütemtervét egy évvel korábban készítették el, miután az illetékes szervek jóváhagyták az arra az évre jóváhagyott sebesültszámot, illetve költségkeretet. Ezután az elkészített ütemtervet a kórházi, szanatóriumi férőhelyek és fogadási dátumok szempontjából egyeztetették az Egészségügyi Minisztériummal, illetve a korábban említett szervezetekkel. Az egyeztetéseket az adott év február elejéig be kellett fejezni, majd a véglegesített ütemtervet országokra - Észak-Korea, Vietnám, Laosz, Banglades, Guinea, Szomália, Szíria, Nicaragua, Salvador stb. -, valamint szervezetekre – MPLA, FRELIMO, PAIGC, ZAPU, ZANU, SWANU, SWAPO, ANC, Polisario Front, FLOSZ stb. - lebontva február végéig a Külügyminisztériumon keresztül, a meghívókkal együtt eljuttatták a sebesülteket küldő országoknak, szervezeteknek. A küldő országok ezután megküldték a sebesültek/betegek névjegyzékét, külön kiemelve hogy hány férfi és nő van köztük, betegségük vagy állapotuk rövid leírását, kóreléletét. Általában a betegcsoportok létszáma minimálisan 5 fő, illetve maximálisan 15 fő lehetett, de előfordult, hogy ettől eltértek. Az Egészségügyi Minisztérium külön kérte, hogy a sebesülteket küldő országok és szervezetek - a magyar nagykövetségek segítségét igénybe véve – betegségük vagy állapotuk szerinti csoportosításban - belgyógyászati problémák, operációk, protézissel való ellátás stb. - küldjék a betegeket. Erre nemcsak orvosi szempontból volt szükség, hanem tolmácsolási problémák is felmerültek, illetve a nagyszámú mohamedán vallású beteg ellátása sem volt minden esetben egyszerű. A sebesültek számára szükséges repülőjegyeket a Szolidaritási Bizottság devizakeretének terhére – a helyi magyar nagykövetségek útján – a Külügyminisztérium szerezte be, illetve a csoportok indulásáról és érkezéséről is ők tájékoztatták a Magyar Szolidaritási Bizottságot. Az érkező sebesülteket a Bizottság képviselői fogadták a Ferihegyi repülőtéren, ahonnan külön mentőkkel szállították azokat a budapesti László kórházba, ahol azok karanténba kerültek, és megkezdődött a részletes kivizsgálásuk, majd kezelésük. A csoportok átlagosan - állapotuktól függően és az egyedi esetektől eltekintve – 3-4 hetet töltöttek a kórházban. Ez nem csak a László kórház, hanem - a kezelések fajtájától függően - már bármelyik magyar kórház lehetett. Amikor a sebesültek megérkeztek

1979. október 15-én a IX. területi Főosztály egy újabb feljegyzést készített a külügyminiszter részére a nyugat-szaharai helyzetről, amelyben egyértelművé tették, hogy az Afrikai Egység Szervezet 1979. július 26-án megtartott monroviai csúcserkeztetének a saharai nép önrendelkezési jogát kimondó határozata, a Mauritánia és a Polisario Front közötti békekötés új helyzetet teremtett a nyugat-szaharai válságban. Mivel érvényét veszítette a nyugat-szaharai területek felosztására és megszállására hivatkozási alapul szolgáló 1975 novemberében Madridban aláírt spanyol-marokkói-mauritániai megállapodás, Mauritánia elismerte, hogy nem érvényesült a saharai nép önrendelkezési joga, és kivonult az általa megszállt területekről.¹²²²

A Polisario felszabadult fegyveres erői ezek után fokozottabb támadásokat indítottak nem csak a Marokkó által elfoglalt területek ellen, de Marokkó déli részei ellen is. Katonai tevékenysége mellett diplomáciai sikereket is elért, és már 32 ország ismerte el a saharai államot, közöttük négy szocialista orientációjú - Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Vietnám, Kambodzsai Népi Köztársaság és Laosz - ország is. A feljegyzés szerint az is sokat nyomott a latba, hogy az ENSZ 1979-es évi közgyűlése a saharaiak egyetlen törvényes képviselőjének ismerte el a Polisario Frontot, a küldöttségét pedig meghívták az ENSZ Dekolonizációs Bizottságának vitájára, ahol kifejthették álláspontjukat. Emellett a saharaiak széleskörű kapcsolatokat építettek ki nyugat-európai kommunista, szocialista és szociáldemokrata pártokkal is. Algéria közben fokozta a saharaiak katonai támogatását, hogy azzal is rákényszerítse Marokkót arra, hogy közvetlenül tárgyaljon a Polisario Fronttal. Algéria éppen ezért utasította vissza folyamatosan a nyugat-szaharai kérdés rendezésére javasolt kétoldalú marokkói-algériai, illetve regionális tárgyalásokon való részvételét. Marokkó az afrikai országok körében is elszigetelődött, és egyre több korábbi arab szövetségese kezdte támogatni az algériai álláspontot. Az országot a nyugat-szaharai konfliktus anyagilag is megviselte, ennek következtében komoly belső feszültségek alakultak ki a társadalom különböző csoportjai között. Éppen ezért Marokkó egy újabb diplomáciai-gazdasági offenzívát indított az alábbi célokkal:

- A Polisario Front katonailag történő megtörése. Ehhez az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és más államok - Szaud-Arábia, Dél-Afrika, Egyiptom stb. - pénzügyi támogatásával a hadsereget ütőképessé kívánta fejleszteni, valamint helyreállítani az ország leromlott gazdaságát;
- Olyan nemzetközi tárgyalási légkört akart teremteni, amely biztosította volna, hogy a nyugat-szaharai kérdés megoldását továbbra is elodázzák, levegyék a napirendről a nyugat-szaharai területek feletti szuverenitás vitatását, a marokkói megszállás elítélését;
- Tárgyalási készségének hangoztatásával enyhíteni próbálta elszigeteltségét az arab és afrikai országok között;
- Területi, gazdasági engedmények - folyosó Algéria számára az Atlanti-óceánhoz, a nyugat-szaharai foszfát kincs közös kitermelése Algériával stb. - révén megkísérelte rávenni Algériát arra, hogy a továbbiakban ne támogassa a saharaiak harcát.

Ebben a helyzetben Magyarország továbbra is fenntartotta a korábbi álláspontját, miszerint „a nyugat-szaharai válságot az ENSZ és az AESZ határozatai alapján, a saharai nép önrendelkezési jogának érvényre juttatásával, valamennyi érdekelt fél részvételével, tárgyalások útján kell rendezni.” A főosztályvezető jelezte, hogy a magyar vezetés nem ért egyet „az ENSZ és az AESZ határozatát semmibe vevő, az erő pozíciójából tett egyoldalú marokkói annexió lépésekkel, Nyugat-Szahara egész területének megszállásával, mivel ez növeli a térség államai közötti feszültségeket, olyan regionális konfliktus kirobbanásának veszélyével fenyeget, amely csak imperialista érdekeket szolgál, eltereli

a Bizottság ellátta őket a szükséges személyes holmikkal – pizsama, tisztálkodó szerek, cigaretta stb. -, amik az itteni tartózkodásukhoz kellettek, illetve 500 Ft költőpénzt is biztosítottak számukra. A csoportoknak egy SZOKOL rádiót is biztosítottak, hogy a sebesültek nyomon követhessék a világ eseményeit. Mielőtt a sebesültek elhagyták a kórházat, 3000 Ft értékben – egyéni kívánságaikat figyelembe véve – biztosítottak számukra ruházatot. A kórházi kezelés után üdülőbe, szanatóriumokba vitték a betegeket, ahol szintén 3-4 hetet tölthettek el, és ahol különböző szabadidős programokatszerveztek nekik. Az elutazásuk előtt búcsúbédet vagy vacsorát szerveztek, majd mindegyik sebesült úticsomagot és emléktárgyat kapott a Szolidaritási Bizottság képviselőjétől. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/159. doboz

¹²²² Spanyolország már korábban vitatta a megállapodás lényegi pontját, azaz azt, hogy a volt Spanyol-Szahara feletti szuverenitást adta volna át. A spanyol külügyminiszter kijelentette, hogy a madridi megállapodás csak a terület átmeneti adminisztrálására jogosította fel Marokkót és Mauritániát. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/5

a figyelmet a közel-keleti válság igazságos rendezéséért folytatott küzdelemről.”¹²²³ A főosztályvezető kitért arra, hogy a megváltozott helyzetben mind Algéria, mind pedig a Polisario Front egyre határozottabban kérték, hogy a szolidaritáson túl a szocialista országok - beleértve Magyarországot is - katonai és gazdasági támogatásban is részesítsék a Polisario Frontot, sőt hivatalosan is kérték, hogy ismerjék el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Talán ezért is volt Marokkó részéről egyre növekvő nyugtalanság tapasztalható a szocialista országok nyugat-szaharai álláspontjának esetleges módosulásával kapcsolatosan, valószínűleg ezért is nehezményezte a marokkói kormányzat azt, hogy a Polisario Front képviselői 1979 szeptemberében látogatást tettek Budapesten. Ezzel egyidőben Marokkó erős sajtókampányt indított Szovjetunió és Kuba ellen.¹²²⁴ Ezek után a magyar diplomata jelezte, hogy számolni kell a Polisario Front és a saharávi állam elismerésének napirendre kerülésével. Ezért a IX. területi Főosztály azt javasolta, hogy:

- *„A magyar vezetés kezdeményezzen a szorosan együttműködő szocialista országokkal konzultációkat a nyugat-szaharai kérdésről, és a legutóbbi fejlemények és a várható nagyobb mérvű elismerés figyelembevételével alakítsanak ki közös álláspontot;*
- *Az ENSZ határozatoknak megfelelően egyértelműen fejezze ki a magyar vezetés a Polisario Front elismerését, fokozza annak támogatását, és bővítsék a szervezet számára nyújtandó segítség területeit;*
- *A marokkói fél meghívását elfogadva folytatni kell a miniszterhelyettesi szintű konzultációkat a marokkói külügyminisztériummal és tájékozódni a Polisario Front irányába teendő magyar lépésekre várható marokkói reakciókról;*
- *A sajtó és tömegtájékoztatási szervek a magyar álláspontnak megfelelően foglalkozzanak a nyugat-szaharai válsággal. Mutassanak rá arra, hogy Magyarország támogatja a saharávi nép önrendelkezési jogáért vívott harcát, és Magyarország nem fogadhatja el az erő pozíciójából tett, a nemzetközi békét és biztonságot veszélyeztető egyoldalú lépéseket. Emellett azonban hangsúlyozni kell, hogy a magyar vezetés a nyugat-szaharai válság békés, az érdekelt felek közötti tárgyalásos rendezését támogatja, és arra törekszik, hogy a térség minden államával jó kapcsolatot építsen ki. Éppen ezért fontos, hogy a magyar vezetés tartózkodjon a magyar-marokkói viszonyt károsan befolyásoló túlzó, szélsőséges megnyilatkozásoktól.”¹²²⁵*

A feljegyzéssel egyidőben a főosztályvezető, Nagy S. Lajos feladatul szabta a kairói magyar nagykövetnek, hogy igyekezzen minél több információt szerezni a marokkói-egyiptomi együttműködésről, különös tekintettel a marokkóiaknak nyújtott egyiptomi katonai segélyre.¹²²⁶

1979. október 16-án a rabati magyar nagykövet újabb jelentést küldött a külügyi vezetésnek, amelyben jelezte, hogy Marokkó újabb politikai-diplomáciai vereséget szenvedett az AESZ illetve az el nem kötelezett országok csúcsértekezletén, ennek ellenére elfoglalta Nyugat-Szahara déli harmadát is, amivel kész tények elé állította a nemzetközi közvéleményt. Léderer nagykövet azt is jelezte, hogy búcsúlátogatásai - ugyanis lejárt a kiküldetése és visszatért Magyarországra - során a marokkói külügyminisztérium több vezetője kifejezte aggodalmát, hogy a Polisario Front delegációjának magyarországi látogatása a szocialista országok álláspontjának megváltozását jelzi. A francia, olasz és spanyol kommunisták madridi megbeszélése mögött - amelyen Marokkó-ellenes kijelentések hangzottak el - Moszkvát sejtették, ezért a „kommunista veszély” hangoztatásával nagyobb pénzügyi és katonai támogatást kértek az amerikaiaktól, és rá akarták bírni nyugati szövetségeseiket, hogy az ENSZ közgyűlésén ne csatlakozzanak egy Marokkó elleni határozathoz. A jelentésből látható volt, hogy bár a marokkóiak folyamatosan tárgyaltak és a kompromisszumképességüket hangoztatták, egyetlenegy elfoglalt földdarabról sem voltak hajlandók lemondani. Léderer jelezte, hogy a Polisario

¹²²³ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/6

¹²²⁴ Az összehangolt sajtóhadjárat egyik fontos állítása az volt, hogy kubaiak vesznek részt a Polisario Front támadásaiban, illetve a nyugat-szaharai konfliktust úgy igyekeztek beállítani, mint ami része a szocialista országok „nemzetközi összeesküvésének” és „általános felforgató tevékenységének.” MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/6 Ezzel egyidejűleg a magyar titkosszolgálat egy informátorán keresztül arról szerzett értesülést, hogy az Isztiklál Párt Magyarország ellenes cikkeket megjelentetését tervezte. ABTL 08-306/2/48

¹²²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/5

¹²²⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/5

Front a korábbiakhoz képest sokkal nagyobb egységekkel, 3-5000 fős egységek, valamint több száz páncélossal hajtotta végre az egyre nagyobb áldozatokkal járó támadásait. A marokkóiak csak a nagyobb településeket tudták megvédeni, míg a sivatagban, sőt Marokkó déli területein is a szaharáviak akadálytalanul mozoghattak. Ennek ellenére a nagykövet esélyt sem látott a konfliktus közeli lezárására, ezért az utolsó nagyköveti jelentését így fejezte be: „*Kérdés, hogy az egyre nagyobb ember- és anyagi áldozatot követelő sivatagi háborút a két fél meddig bírja.*”¹²²⁷ Lédererrel egyidejűleg az algíri magyar ideiglenes ügyvivő, Dobai János is jelentett az akkori helyzetről. Az ő jelentése szerint a Mauritániával megkötött békeszerződés után már 34 állam ismerte el a szaharávi államot, amelynek a fegyveresei újabb támadásokat indítottak a marokkói haderő ellen. A szaharáviak elfoglalták Smara városát, majd Mahbas települést is, ahol a marokkói erődítményeket mind megsemmisítették, valamint több szaharávi foglyot kiszabadítottak. Ezzel egyidejűleg Marokkó egyre több katonai támogatást kapott az Amerikai Egyesült Államoktól, Franciaországtól, Egyiptomtól, a Német Szövetségi Köztársaságtól, sőt még Kínától is. A nyugat-szaharai hadszíntéren a marokkói csapatok mellett feltűntek az amerikai, francia és egyiptomi katonai tanácsadók és kiképzők is. A szaharáviak számára a legtöbb támogatást Algéria, Líbia és a szocialista országok biztosították, de kaptak támogatást a nyugat-európai kommunista, szocialista és szociáldemokrata pártoktól is. A Polisario Front képviselőjében Malainine - aki szeptember 19. és 22. között Magyarországon járt egy küldöttséggel - azzal a hivatalos kéréssel fordult az algíri nagykövetséghez, hogy Magyarország nyújtson segítséget a szaharávi sebesültek gyógykezelésében, az ígért gyógyszereket, élelmiszert és sátrakat pedig mihamarabb juttassák el számukra, ezen felül fegyverek szállítását is kérte. Közölte az ügyvivővel, hogy már 20 afrikai állam elismerte a szaharávi államot, és ha további öt afrikai ország ezt megteszi, akkor az AESZ felveszi a tagjai sorába, így a SZADK bekerülhet a nemzetközi szervezetekbe is. Kérte, hogy Magyarország ismerje el a szaharávi államot, ami számukra komoly erkölcsi támogatást jelentene. Jelezte, hogy nem kell félnie a magyar vezetésnek Marokkótól, mivel az a szaharávi államot elismerő Mexikóval sem szakította meg - korábbi álláspontjával ellentétesen - a diplomáciai kapcsolatot. Malainine jelezte, hogy nagyon pozitívan értékelték a Budapesten lefolytatott tárgyalásaikat, különösen tetszett nekik, hogy a szocialista országok közül a magyar sajtó foglalkozott a legtöbbet a nyugat-szaharai kérdéssel.¹²²⁸

1979. október 27-én rejtjelezett, titkos távirat érkezett a rabati magyar nagykövetségről a külügyminisztériumba. Ebben az ideiglenes ügyvivő jelezte, hogy október 26-án magához kérte a marokkói külügyminisztérium illetékes területi főosztályvezetője, és arra kérte, hogy Magyarország ne támogassa az ENSZ IV. bizottságában a következő héten megvitatásra kerülő, a szaharai kérdéssel kapcsolatos algériai határozati javaslatot, mert annak több kitétele ellentétes a nemzetközi joggal, az AESZ monroviai döntésével, sőt a szocialista országok addigi, a kérdésben tanúsított álláspontjával is. A főosztályvezető elmondta, hogy az algériai tervezet pozitívan értékelte Mauritánia és a Polisario Front megállapodását, amely véleménye szerint ellentétes volt az AESZ határozattal, mert a terület egyszerű átadását helyezte kilátásba a szaharáviaknak. Marokkó ezt nem fogadhatta el, és azt sem, hogy a Szahara visszatérését az anyaországhoz megszállásnak, sőt bekebelezésnek minősítették. Irreálisnak tartották azt a követelést is, hogy vonják vissza a marokkói megszálló csapatokat, ráadásul ezt addig a szocialista országok sem követelték, ahogy addig nem ismerték el a Polisario Frontot a szaharai nép egyedüli képviselőjének. Ezért a főosztályvezető azzal fenyegette meg a magyar diplomatát, „*Ha a szocialista országok csatlakoznak ehhez az algériai határozathoz, akkor krízisre számíthatunk – ti. Magyarország - a kétoldalú kapcsolatokban.*” A marokkói diplomata azt is jelezte, hogy ebben az esetben a szocialista országok elleni éles sajtókampány még inkább fokozódni fog. A határozat pedig nem fogja elősegíteni a feszültség csökkentését, sőt zavarhatja azokat a békeerőfeszítéseket, amelyeket az AESZ tett a monroviai határozat végrehajtásának érdekében. Ezek után jött a mézesmadzag, ugyanis a főosztályvezető jelezte, hogy a nyáron elmaradt külügyminiszterhelyettesi látogatást szeretnék mihamarabb megvalósítani, amire időpontot kértek a magyar féltől.¹²²⁹

1979. október 30-án Biszku Béla vezetésével párt- és kormányküldöttség utazott az algériai nemzeti ünnepre.¹²³⁰ A delegáció számára készített háttéranyagokban a Külügyminisztérium munkatársai

¹²²⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/6

¹²²⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/7

¹²²⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/7

¹²³⁰ A delegáció tagjai Biszku Béla, Rácz Pál külügyminisztériumi államtitkár, Kovács Pál altábornagy, Széphelyi Zoltán

jelezték, hogy a nyugat-szaharai válság miatt Algéria kapcsolata Marokkóval igen megromlott, főként azért, mert Algéria az AESZ monroviai csúcsértekezletén elfogadtatta a nyugat-szaharai nép önrendelkezéséről szóló határozatot. Az elemzés szerint miután Mauritánia békét kötött a Polisario Fronttal, az algériai és a mauritániai kapcsolatok is látványos javuláson mentek keresztül. Algéria a konfliktus lezárásához szükségesnek tartotta, hogy a szembenálló felek kezdjenek egymással közvetlen tárgyalásokat, majd népszavazáson döntsenek a terület későbbi jövőjéről, éppen ezért visszautasította a terület jövőjéről csak az algériai vezetéssel tárgyalni akaró II. Hasszán javaslatát, valamint Tunézia és a Palesztin Felszabadítási Front közvetítési kísérleteit is. A jelentés ugyancsak kiemelte, hogy Algéria igen aktív diplomáciai tevékenységet folytatott az afrikai kontinensen, amit a magyar vezetés nem hagyhatott figyelmen kívül.¹²³¹ Ami Algériának diplomáciai sikert hozott, az Marokkónak kudarcot jelentett. Ugyanis a királyság katonai helyzete Nyugat-Szaharában tovább romlott, az ENSZ közgyűlésének szaharai határozatával pedig minden korábbinál nagyobb politikai vereséget szenvedett. A rabati magyar nagykövetség egyik titkos jelentése szerint a marokkóiak képtelenek voltak megvédeni a megszállt területeket, és több szaharai helyőrséget is kénytelenek voltak feladni - Mahbas, Tifariti, Guelta, Amgala stb. -, míg „a Polisario Front fegyveresei tulajdonképpen akadálytalanul közlekednek a Szaharában.”¹²³² Az 1979. november 2-án megkezdett, Dlimi ezredes által vezetett „Ouhoud” művelet a nagykövetség szerint nem hozott túl sok eredményt, de jelentősen nyugtalanította Mauritániát és Algériát is. A mauritániai vezetés ugyanis attól tartott, hogy a marokkói haderő elfoglalja a Nyugat-Szahara legdélibb részén található La Guera kikötőjét, de akár az ország szuverenitását is veszélyeztetheti. Ettől azért is tartottak, mivel Marokkó nem volt hajlandó kivonni Bir Moghrein városából az ott állomásozó 1000 fős kontingensét, ami miatt a mauritániaiak a nemzetközi közösséghez fordultak. A jelentés szerint a szaharai diplomáciai téren is sikeresebbek voltak. Kreisky osztrák kancellár fogadta a Polisario Front főtitkárhelyettese által vezetett delegációt, illetve Lesotho is elismerte a szaharai államot, így már 33 országgal létesített diplomáciai kapcsolatot a SZADK. Az ENSZ közgyűlésének határozata szintén nagy győzelmet jelentett a szaharaiaknak, mivel az megerősítette az önrendelkezéshez és a függetlenséghez való jogukat, valamint felszólította Marokkót, hogy vonja ki a területről a megszálló erőit. A határozatot 85 ország szavazta meg, köztük – Romániát kivéve - az összes szocialista ország is. Hat ország ellene szavazott, illetve több olyan arab ország - Egyiptom, Omán, Bahrein, Katar, Arab Emírátságok – amely korábban feltétel nélkül támogatta Marokkót, ezen a szavazáson nem állt ki mellette. Marokkó egyetlen sikere az volt, hogy Carter elnök hosszú habozás után engedélyezte, hogy a 200 millió dolláros szaúdi-arábiai segélyből a királyság 12 „Cobra” helikoptert és 6 „OV-10” felderítő repülőgépet vásárolhasson. Pamuk szerint bár az amerikai hivatalos álláspont szerint Washington azért hozta meg a fegyvereladásokról szóló döntést, hogy Marokkó pozícióját megerősítse a nyugat-szaharai konfliktus békés megoldását célzó tárgyalásokon, valójában szemet hunyt afelett, hogy Marokkó ezeket az eszközöket Nyugat-Szaharában fogja felhasználni a szaharai felkelők ellen. Azt is jelezte, hogy a Marokkóba akkreditált arab és szocialista diplomaták szerint az Amerikai Egyesült Államoknak nem volt érdeke a szaharai konfliktus gyors megoldása, mivel azzal folyamatosan nyomást gyakorolhatott Marokkóra közelkeleti politikájának nyílt vagy burkolt támogatása érdekében. Az új nagykövetség szerint Marokkó egyértelműen hátrányba került, ezért nem volt érdeke, hogy az AESZ által létrehozott „Bölcsék Tanácsa” december 4-5-én összeüljön, ezért intenzív diplomáciai akciósorozatot indított annak elhalasztása érdekében.¹²³³ Marokkó fő erőfeszítései arra irányultak, hogy fokozza ellenőrzését a „szaharai tartományok” fölött és kedvező pozíciókat érjen el arra az esetre, ha valamikor mégis ellenőrzött népszavazásra kerülne sor Nyugat-Szaharában.¹²³⁴

algériai magyar nagykövetség, Vas János SZOT titkár, Tihanyi Sándor nyugállományú vezérőrnagy a Partizánszövetség szociális bizottságának elnöke. A delegációt kísérték Szeifert István ezredes és Vörös Sándor őrnagy a Kormányfőrség állományából. MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Algéria/11 öe.

¹²³¹ MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Algéria/11 öe.

¹²³² MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/12

¹²³³ A konferencia megtartása másnak sem volt érdeke. A guineai elnök, Sékou Touré nem volt hajlandó részt venni rajta, amikor megtudta, hogy a marokkói király nem vesz részt az egyeztetésen. Arra hivatkozott, csak akkor van értelme az ülést megtartani, ha azon a szaharai konfliktusban érintett felek mindegyike részt vesz. Valójában Touré nem akarta magát elkötelezni egyik oldalon se, mivel Marokkóhoz szoros gazdasági kötelek fűzték, de közben egyre jobb kapcsolatot épített ki Algériával, és tárgyalásokat kezdett a Polisario Fronttal is. MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/12

¹²³⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/11

A fent említett események, valamint az ENSZ 34. közgyűlésen történtek következtében Magyarország nyugat-szaharai konfliktussal kapcsolatos álláspontja finoman, de változott. Úgy tűnt, hogy a magyar vezetés egyre határozottabban támogatja az algériai álláspontot, sőt Marokkót nyíltan kritizálta is, ami korábban nem fordult elő. Az új magyar álláspont az alábbiak szerint alakult:

- *„A Magyar Népköztársaság a szorosan együttműködő szocialista országokkal együtt azon az állásponton van, hogy a nyugat-szaharai válságot az ENSZ, az Afrikai Egységszervezet határozatainak alapján, a saharai nép önrendelkezési jogának érvényesítésével, valamennyi érdekelt fél részvételével tárgyalások útján kell rendezni.*
- *Elutasítjuk Marokkó annexiós politikáját, Nyugat-Szahara katonai megszállását. Marokkó semmibe veszi az Afrikai Egységszervezet és az ENSZ határozatát, az erő pozíciót alkalmazza. Ez a marokkói politika növeli a térség államai közötti feszültséget, és olyan regionális konfliktus kirobbanásához vezethet, amely idegen, imperialista érdekeket szolgál, eltereli a figyelmet a közel-keleti válság igazságos rendezéséért folytatott küzdelemről.*
- *Üdvözljük Mauritánia azon döntését, hogy az Afrikai Egységszervezet 1979. júliusi monroviai határozata értelmében kivonult az addig megszállása alatt tartott nyugat-szaharai területről és normalizálta kapcsolatait Algériával.*
- *Az ENSZ 34. Közgyűlésén hazánk 85 országgal megszavazta azt a határozatot, amely kimondja a saharai nép önrendelkezési jogát, felszólítja Marokkót az általa megszállt nyugat-szaharai területek kiűritésére, elismeri a Polisario Frontot a saharai nép képviselőjének.”¹²³⁵*

1979. december 9-én az algériai magyar nagykövet jelentést küldött Marokkó nyugat-szaharai offenzívájáról a külügyminisztériumnak. Ebben jelezte, hogy miután a Polisario Front fegyveresei sikeresen elfoglalták Smarát, Mahbast, Bir Anzarane-t és Lebouirate-t, a marokkói hadvezetés „Ouhoud” néven – amelyben 7000 katona és 1500 páncélozott jármű vett részt - hadműveletet indított a nyugat-szaharai területek megtisztítására, amely korlátozott eredményekkel járt, mivel a saharávi gerillák nem vállalták a közvetlen összecsapást a marokkói haderő egységeivel. A jelentés szerint II. Hasszán olyan helyzetet kívánt teremteni a nemzetközi tárgyalásokra, hogy ott a teljes terület birtokosaként tudjon fellépni úgy, hogy azt már katonai erővel pacifikálta. A jelentés beszámolt az amerikai katonai segítségről, de a marokkói katonák egyre rosszabb moráljáról is, valamint arról, hogy a király és a hadsereg egyes csoportjai között feszültségek keletkeztek, és a tisztikaron belül létrejött egy monarchia ellenes csoport „Augusztus 16 mozgalom” néven, amelynek a tevékenységéről azonban nem rendelkezett információval. A nagykövet arról is beszámol, hogy Aszad, szíriai elnök első esetben tárgyalt személyesen a Polisario Front főtitkárával, akit egyre több afrikai államfő fogadott nyíltan vagy titokban.¹²³⁶ Pár nap múlva a magyar diplomata egy újabb „a nyugat-szaharai kérdés és a nemzetközi szervezetek” címet viselő jelentést terjesztett fel Puja Frigyes külügyminiszter számára. Ebből egyértelműen látható, hogy az 1979-es évben az algériai külpolitika egyik sarkalatos pontja a nyugat-szaharai kérdés volt, amelyben az algériaiak sikeresen elérték azt, hogy a konfliktust nem Marokkó és Algéria kapcsolatának konfliktusára egyszerűsítették, hanem az a gyarmati lét felszámolásával, a saharáviak önrendelkezési jogával, valamint a terület - nemzetközi joggal ellentétes - marokkói megszállásával kapcsolatos kérdésként került megvitatásra. Míg Algéria békés eszközökkel igyekezett megoldani a kérdést, addig Marokkó főként katonai eszközökkel, a terület törvénytelenül, a Hágai Nemzetközi Bíróság döntésével szemben, a nemzetközi joggal ellentétes módon annak megszállásával. Ennek következtében Marokkó elszigetelődött az afrikai és részben az arab államok között is, ez pedig oda vezetett, hogy az ENSZ közgyűlés kimondta a saharáviak függetlenséghez és önrendelkezéshez való jogát. Kijelentették, hogy a Polisario Front a saharávi nép törvényes képviselője, valamint első alkalommal minősítették Marokkó nyugat-szaharai jelenlétét megszállásnak, és felszólították Rabatot az általa megszállt területek kiűritésére. A jelentés szerint a szavazásnál az összes szocialista ország - Romániát kivéve - az algériai határozati javaslat elfogadása mellett döntött, így az az afrikai és más országok voksaival együtt elegendő volt ahhoz, hogy a saharáviakat támogató javaslat győzzön. A jelentés beszámolt az Afrikai Egységszervezet „ad hoc” bizottságának december 4-5. közötti üléséről is Monroviában, ahol ismét Marokkót ma-

¹²³⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/1

¹²³⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/10

rasztalták el. A bizottság megerősítette az ENSZ, az el nem kötelezett országok mozgalmának 6. és az AESZ csúcserkeztetésén a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan hozott határozatait. Felszólították Marokkót, hogy vonja ki csapatait Nyugat-Szahara területéről, beleértve a korábban Mauritánia által megszállt területeket is, mivel Marokkó a mauritániai csapatok kivonulása után azt is elfoglalta. Felszólították a szembenálló feleket az azonnali tűzszünet bevezetésére, majd a népszavazás megtartására, hogy az őslakosok szabadon dönthessenek jövőjük ügyében. Javasolták, hogy a tűzszünet biztosítását az AESZ égisze alatt létrehozandó békeművelet végezze, és felszólították Marokkót, hogy működjön együtt a bizottsággal. Ezek után felhívást intéztek az afrikai államok vezetőihez, hogy tartózkodjanak minden olyan tevékenységtől, amely akadályozza a probléma békés megoldását, illetve veszélyezteti a térség békéjét. Megbízták az AESZ főtitkárát, hogy működjön együtt az ENSZ főtitkárával a népszavazás előkészítésében és lebonyolításában. A bizottság külön kihangsúlyozta, hogy a nyugat-szaharai konfliktus békés és tartós rendezése az afrikai népek feladata, és azt az afrikaiaknak kell megoldania. A jelentés végén a nagykövét összefoglalójából kiderült, hogy „*az ENSZ, az AESZ és az egyéb nemzetközi fórumok döntései, állásfoglalásai ugyan nem oldották meg a problémát, de elősegítették a rendezéshez vezető út kialakítását.*” Marokkó súlyos vereséget szenvedett, pozíciója gyengült, aminek következtében a nagykövét szerint további országok ismerhetik el a saharávi államot, ami pedig magával hozhatja a SZADK tagságát az AESZ szervezetében.¹²³⁷ Széphelyi jelentését a magyar külügyi vezetők szkeptikusan fogadták, de alig egy hónap múlva meglepődtek, amikor 1980. január 23-án a rabati magyar nagykövét rejtjelezett táviratban jelentette, hogy a szocialista országok nagyköveteinek január 22-i találkozásán a kubai nagykövét bejelentette, hogy Kuba január 21-én hivatalosan is elismerte a Saharai Arab Demokratikus Köztársaságot, és diplomáciai kapcsolatot is létesített azzal. A kubai bejelentést a jelentés leadásáig marokkói reagálás nem követte, a hírt a marokkói sajtó nem közölte. A kubai nagykövét nem tartott attól, hogy ezért Marokkó megszakítaná a diplomáciai kapcsolatot országával. Ezt ugyan Etiópiával megtették, de Mexikóval már nem. A nagykövét arról is beszámolt, hogy a marokkói király küldöttséget küldött abba a 20 afrikai országba, amelyek elismerték a saharávi államot, hogy vonják vissza a SZADK elismerését.¹²³⁸ Bár a hírek elgondolkodtatták a magyar vezetést, a saharáviakkal kapcsolatos állásfoglalásuk csak lassan, óvatosan változott. 1980 januárjában, amikor a Polisario Front a SZADK kikiáltásának negyedik évfordulójára szervezett ünnepeire meghívót küldött az MSZMP, a Magyar Szolidaritási Bizottság vezetőinek, illetve meghívták a Filmhíradó forgatócsoportját, valamint személyesen Kórodi András újságírót és Varga András operaénekest, akkor többkörös egyeztetést követően a pártvezetés úgy döntött, hogy magyar delegáció nem megy az ünnepekre. Végül úgy határoztak, hogy üdvözlő táviratot küldenek, illetve az algériai magyar nagykövetség egyik munkatársa hivatalból vesz részt a rendezvényen. Kórodi ugyan kiutazhatott, de Varga András és Hodai Győző számára nem engedélyezték az utazást.¹²³⁹

1980. február 13-án a rabati magyar nagykövét egy összefoglalót küldött a nyugat-szaharai helyzetről. Jelezte, hogy katonai szempontból „viszonylagos nyugalom volt tapasztalható”, azonban a marokkóiak újabb diplomáciai kampányt indítottak, hogy a „Bölcsek Tanácsa” által hozott határozatot ne kelljen végrehajtaniuk, valamint csökkenteni akarták az afrikai elszigeteltségüket.¹²⁴⁰ Ezért 32 afrikai országba küldtek magas rangú delegációkat, még olyan országokba is, amelyekkel Marokkó a SZADK elismerése miatt korábban megszakította a diplomáciai kapcsolatait. Bár a diplomáciai kampányról a marokkói sajtó szuperlatívuszokban nyilatkozott, a nagykövét szerint az ország afrikai elszigetelődése nem csökkent, és továbbra is csak a korábbi biztos szövetségeseire - például Gabon, Közép-afrikai Köztársaság - számíthatott, a bizonytalankodókat nem tudta meggyőzni az álláspontjáról. A nagykövét azt is jelezte, hogy Algéria és Marokkó között Párizsban titkos tárgyalások folytak Mohammed Seddik Benyahia algériai külügyminiszter és Ahmed Laraki volt marokkói külügyminiszter közreműködésével, illetve Marrakeshben Taleb Ibrahim az FLN Politikai Bizottságának tagja és Reda Guedira királyi tanácsadó között. A francia közvetítés mellett az amerikaiak tevékenysége is megélenkült. 1980 januárjában Paul Simon demokrata képviselő, majd Carlton Coon az Amerikai Egyesült Államok külügyi-

¹²³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/9

¹²³⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/00733

¹²³⁹ MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe

¹²⁴⁰ A saharávi államot elismerő 35 államból 18 afrikai volt és Marokkó attól tartott, hogy ha a SZADK-t elismerő afrikai országok száma eléri a huszonötöt - ami az AESZ tagállamainak kétharmadát jelentette - akkor azt felvehetik az AESZ szervezetébe.

nisztériuma észak-afrikai osztályának vezetője tettek látogatást a Maghreb országokban. Az új amerikai nagykövet, Biddle Duke pedig szinte mindennapos vendéggé vált a királyi palotában. Az amerikaiak és a franciák is azt szorgalmazták, hogy Marokkó a terület feletti katonai ellenőrzés megszüntetése után tegyen valamiféle engedményt a szaharáviaknak. Erre két javaslatuk volt:

- Nyugat-Szahara déli részét, amelyet Marokkó Mauritánia kivonulása után foglalt el, engedjék át a szaharáviaknak, akik akár föderációra is léphettek volna Mauritániával;
- Nyugat-Szahara maradt volna Marokkó része, de széles körű autonómiát kaphatott volna.

A marokkóiak a második verziót, az önrendelkezést abban az esetben elfogadták volna, ha a nyugat-szaharai területeket biztosan az uralmuk alatt tarthatták volna, de ez akkor még csak vágyálom volt, mivel a Polisario Front fegyveresei uralták a terület jelentős részét, de a Marokkó által megszállt területeken, sőt Dél-Marokkóban is szabadon mozoghattak. A nagykövet arra is kitért, hogy bár Marokkó tiltakozott ugyan, mert Kuba 1980. január 21-én elismerte a szaharávi államot, de más lépést - diplomáciai kapcsolatok befagyasztása vagy megszakítása - azonban nem tett a latin-amerikai ország ellen. Úgy tűnt, hogy a marokkóiak nemcsak az afrikai országokat akarták megnyerni, hanem a szocialista országokat is, mivel közölték a nagykövettel, hogy a marokkói külügyminiszter szívesen meglátogatná Magyarországot, Csehszlovákiát és Bulgáriát, hogy a marokkói álláspontot ismertethesse.¹²⁴¹ A változást látva a magyar vezetés elhatározta, hogy növeli a szaharáviaknak nyújtott támogatást, ezért a jelentéssel egyidejűleg a Magyar Szolidaritási Bizottság Algérián keresztül a Polisario Front részére egy 382 ládából álló szállítmányt küldött, amely élelmiszert, takarókat, 25 db négy személyes sátrat, 10 db mentőtáskát és gyógyszereket tartalmazott. Bár a Polisario Front több alkalommal kért fegyvereket is, azt nem küldték, mivel az 1979. szeptember 19-22. közötti budapesti tárgyalásokon a Front képviselői fegyvereket nem, csak sátrakat, tisztálkodási eszközöket, ruhaneműt, élelmiszert, tanszereket és egészségügyi felszereléseket kértek.¹²⁴² Közben a magyar külügyi vezetés ismét arra utasította a magyar nagyköveteket, ha a nyugat-szaharai helyzetről bármilyen információhoz jutnak, akkor soron kívül jelentsenek. Ezt a nagykövetek meg is tették, amit az is bizonyított, hogy 1980. március 25-én a konfliktusban egyáltalán nem érdekelt Venezuelából Nagy Lajos, a caracasi magyar nagykövet jelentést küldött, amely a panamai látogatása során a Polisario Front tevékenységéről és az 1980. március 1. és 6. közötti dél-marokkói összecsapásokról megszerzett információkat tartalmazta.¹²⁴³

Közben a magyar sajtó egyre több alkalommal tudósított a nyugat-szaharai eseményekről, így az átlagemberek is egyre többet tudtak meg a területről és az ott folyó harcokról, sőt egy-egy cikk olykor komolyabb érdeklődést is kiváltott. Az egyik ilyen cikket Rudnyánszky István, a Népszabadság külpolitikai rovatának munkatársa írta.¹²⁴⁴ Az újságíró április elején küldték ki Algériába, ahol cikket kellett készítenie a szaharávi felszabadítási szervezet tevékenységéről. Rudnyánszky a munkája során több interjút is készített, amely során több érdekes, ámde a cikkeiben nem szereplő bizalmas információhoz jutott, amelyeket megosztott a Külügyminisztérium IX. területi Főosztályával. Ezek szerint a Polisario Front sebesültjeinek nagy része megmenthető lett volna, ha a szervezet tábori kórházakkal és felkészült sebészekkel rendelkezik, de ezek hiányában nagyon sok szaharávi katona az életét vesztette. Az újságíró azt javasolta, hogy a régóta kért tábori sebészeti eszközöket mihamarabb küldjük el a Polisario számára.¹²⁴⁵ Bár ezzel kapcsolatosan nem történt előrelépés, de a hónap végén érkezett 3 szaharávi sebesült, El Mami Salama, Ali Brahim és Ladkhane Abdelkader, akiknek a magyarországi kezelését, rehabilitációját a Magyar Szolidaritási Bizottság fizette.¹²⁴⁶ A sebesültek április

¹²⁴¹ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742

¹²⁴² MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/003162

¹²⁴³ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/002668

¹²⁴⁴ Ugyanebben az időben Kóródi Józsefet, a Népszava tudósítóját is meghívták a SZADK kikiáltásának 4. évfordulójára rendezett ünnepségekre is. MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/2932

¹²⁴⁵ Az, hogy egy újságíró közvetlenül levelet írhatson a külügyi vezetőknek nem volt megszokott, de az újságírók egy részét a kommunista titkosszolgálat beszervezte, így azok nem csak a titkosszolgálatokhoz, de a párt bizonyos vezetőihez is bekötéssel rendelkeztek. Bővebben a témáról: Borvendég, Zs.: Újságírók és külkereskedők a Kádár-rendszer hírszerzésében, Egyetemi doktori (PhD) értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely, Budapest, 2016. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/Borvend%C3%A9gZsuzsanna.pdf> (letöltés ideje: 2019. 06.01.9)

¹²⁴⁶ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/16. doboz

30-án érkeztek meg az Aeroflot algíri járatával, de az érkezésük kisebb bonyodalmat okozott, ugyanis nem rendelkeztek érvényes útlevéllel, amivel beléphetek volna az országba. Ezért Dobai János algíri tanácsos azt javasolta, hogy a magyar hatóságok fogadják el a szaharávi sebesültek adatait tartalmazó fényképes orvosi dokumentumait.¹²⁴⁷ Végül elfogadták, így a sebesültek kezelése megkezdődhetett.¹²⁴⁸ Rudnyánszky egy másik, sokkal kellemetlenebb eseményről is tájékoztatta a külügyi vezetőket, ami szerint a Magyar Szolidaritási Bizottságtól segélyként kapott élelmiszerszállítmányban olyan kolbászos konzervek voltak, amelyeken feltüntették, hogy azok disznósírt tartalmaznak. Bár az algíri magyar nagykövetség jó előre jelezte, hogy milyen élelmiszereket javasolnak kiküldeni a muzulmán vallású szaharáviaknak, azt a szállítmány összeállítói nem vették figyelembe. Az újságíró megjegyezte, hogy „*Erre annak ellenére került sor, hogy az algíri magyar nagykövetség jó előre jelezte: figyelembe kell venni a szaharai nép vallásos meggyőződését, amely tiltja a sertéshús és a sertézsír fogyasztását. Az ilyen jellegű figyelmen kívül hagyás káros hatással lehet a Polisarióval kialakult baráti kapcsolatokra.*”¹²⁴⁹

1980. április 17-én az algíri magyar nagykövet összefoglaló jelentést küldött Puja Frigyes külügyminiszternek, amelyben kijelentette, hogy „*Az 1980-as év diplomáciai vonalon döntő év lesz a Frente Polisariónak.*”¹²⁵⁰ Ezt a szervezet képviselőivel - Mansour és Malainine - történt egyeztetésekre hivatkozva állította. A Polisario képviselői elmondták, hogy már 21 afrikai állam ismerte el őket, és a következő időszakban újabbak fogják követni őket, így meglesz a 25 afrikai ország elismerése, így 1980 júliusában a SZADK kérni fogja a felvételét az AESZ szervezetébe. A nagykövet jelezte, hogy a szaharai országok államfőinek tanácskozására Marokkó nem kapott meghívást, az értekezlet elítélte Nyugat-Szahara marokkói megszállását, valamint hogy a Polisario Front Madridban iroda nyitására kapott engedélyt. Az is felmerült, hogy egy-két észak-európai állam - közöttük Svédország - szintén elismerheti a szaharávi államot. A jelentés külön kitért az 1980. március 1-11. közötti szaharávi offenzívára, amely során a szaharávi csapatok Dél-Marokkóban, az Ouarzizi-hegységben egy 7000 fős marokkói egységre mértek jelentős vereséget. Állításuk szerint az egység 2000 katonáját „tették harcképtelenné.” A Polisario Front képviselői jelezték a nagykövetnek, hogy Nyugat-Szahara déli területein is hasonló akciókat terveznek a marokkói csapatok ellen. Malainine külön megköszönte a magyar diplomatának a Magyarországtól kapott segélyküldeményt, és kérte, hogy a magyar vezetés még küldjön számukra sebészeti berendezéseket, fegyvereket és a marokkói hadseregtől zsákmányolt sztálin-orgonákhoz szükséges löszereket is, ezen felül ismételték a SZADK Magyarország általi elismerését.¹²⁵¹ Ez ugyan továbbra sem történt meg, de a Külügyminisztérium utasította a Magyar Szolidaritási Bizottságot, hogy nyújtson nagyobb támogatást a Polisario Front számára. Pár nap múlva a szervezet titkára, dr. Sütő Gyula jelezte a külügyminisztérium IX. területi Főosztályának, hogy az év folyamán két csoportban 6 szaharávi sebesültet tudnak fogadni és gyógykezelgetni. Ugyan a korábbi egyeztetéseken 15-20 fős sebesültcsoportok kezelésének lehetőségével számoltak, de azt a korábbi vállalások és az akkori kórházi viszonyok miatt mégsem tudták biztosítani. Az első sebesültcsoport fogadásának időpontját 1980. április végére tervezték, amelyhez a sebesültek nevét, előzetes diagnózisát kérték, hogy a repülőjegyeket telepíthessék. Sütő azt is jelezte, hogy a Bizottság újabb segélyküldemények összeállítását és kiküldését tervezi.¹²⁵²

A Polisario Front képviselői által jelzett, minden addiginál erősebb offenzíva keretében 1980 márciusában Tinghzert és Zag között a marokkói csapatok újabb vereséget szenvedtek a szaharáviaktól. A Polisario Front 2000 marokkói katona haláláról számolt be, amit a marokkóiak hazugságnak neveztek, de azt kénytelenek voltak elismerni, hogy a „*szaharai háború legnagyobb csatái zajlottak le a térségben, ahol az Oued Draa folyó medrében a szaharaiak ideális búvóhelyekre találtak: a ritka átjárók és a sűrű barlangrendszerek lehetővé tették, hogy a szaharai harcosoknak támaszpontul, a támadások*

¹²⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520

¹²⁴⁸ Egyébként 1980-ban még további szaharávi sebesültek is érkeztek Magyarországra gyógykezelés céljából: 1980. július 2-án Salah Bachari, Musztafa Salek és Salah Mohamed, illetve 1980 októberében El Boud Mohamed, Ahmed Lendour Boukari, Mahjoub Mohamed M'Barek. MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-1, MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-2, MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-3, MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-4

¹²⁴⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/003079

¹²⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/3

¹²⁵¹ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/3

¹²⁵² MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/003162

*kiindulópontjául és visszavonulási rejtekhelyül szolgáljanak.*¹²⁵³ Eközben az Ahmed Dlimi ezredes által vezetett Ouhoud művelettel párhuzamosan egy másik „tiszogató műveletet” is megindítottak a marokkóiak „Zallaka” néven. A jelentés kitért arra, hogy Marokkó - mivel a Szovjetunió támogatását nem kapta meg a nyugat-szaharai kérdésben - az afganisztáni eseményekkel kapcsolatosan rendkívül élesen elítélte a szovjet inváziót, sőt a nemzetközi közvéleményt arról igyekezett meggyőzni, hogy „Marokkó a Szaharában a kommunizmus világméretű előretörése ellen, a nyugati szabadság ideálok megvédéséért harcol.” Ennek következtében egyre több kormányközeli csoportosulás követelte, hogy a királyság adja fel el nem kötelezettségét, és hívja segítségül az Amerikai Egyesült Államokat. Ez meg is történt, amire az amerikaiak pozitívan reagáltak, és március végén a királyságba érkezett az amerikai légierő vezérkari főnöke, aki fegyvereket - az F-5-ös bombázókra felszerelhető „Maverick” levegő-föld rakétákat - ígért a marokkói hadseregnek. Április elején két amerikai parlamenti delegáció érkezett Marokkóba Tip O’Neil, a képviselőház elnökének, illetve Clement J. Zabloczky, a szenátus külügyi bizottságának elnökének a vezetésével, akik szintén segítséget ígértek Marokkónak. Az ígéretet árnyalta, hogy Zabloczky kijelentette, a marokkóiaknak nyújtott katonai támogatás nem feltétel nélküli, és a nyugat-szaharai konfliktus megoldását az ENSZ határozatainak megfelelően támogatják. II. Hasszán azonban semmit sem bízott a véletlenre, nem csak az amerikaiak támogatását kérte, de megkereste a francia elnököt, Valéry Giscard d’Estaing-t, aki újabb francia fegyverszállítmány - könnyűpáncélos felderítő harckocsik - szállítását helyezte kilátásba.¹²⁵⁴ Más területen azonban Marokkó elszigetelődött, mivel a nemzetközi közösség tagjai - Béke Világtanács, Szaharai Államok csúcskonferenciája stb. - több alkalommal is elítélték Nyugat-Szahara megszállásáért. Eközben további országok ismerték el a szaharávi államot, mint például Irán, Sierra Leone, Szíria és Líbia, sőt maga a Palesztin Felszabadítási Szervezet is, amelyet Marokkó mindig is támogatott, ezért annak „árulása” igen érzékenyen érintette a királyság vezetőit. A SZADK elismerése miatt Marokkó 1980. április 18-án megszakította a diplomáciai kapcsolatait Líbiával,¹²⁵⁵ valamint konzultációra hazarendelte a damaszkuszi nagykövetét, és kilátásba helyezte, hogy megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Kubával is.¹²⁵⁶ Ennek ellenére folytatódott a szaharávi sikeres diplomáciai kampánya. 1980. május 27-én az athéni magyar nagykövet, Dobos István jelentette, hogy a Polisario Front 1980. május 13-16. között küldöttséget küldött Görögországba, a Görög Kommunista Párt meghívására, amelyet állami szinten fogadtak, sőt a szaharáviak a görög pártok képviselőivel is tudtak találkozni. A jelentés szerint ekkor már 39 ország ismerte el a szaharávi államot, és a küldöttség tagjai azt remélték, hogy Görögország lesz az első európai állam, amely elismeri státuszukat.¹²⁵⁷ Ez ugyan nem következett be, de a marokkói vezetők a háttérben újra titkos tárgyalásokat kezdtek Algériával, hogy a két ország valamilyen módon egységre jusson, és lezárják végre a regionálissá vált konfliktust. Algéria azonban nem kívánt a szaharáviak háta mögött megegyezni Marokkóval, illetve nem változtatta meg korábbi álláspontját, sőt továbbra is támogatta a szaharávi függetlenségéért folytatott harcát. Az algériai külügyi vezetés külön kihangsúlyozta, hogy „a nyugat-szaharai probléma rendezését a SZADK és Marokkó közötti kérdésnek tekinti, és azt nem teszi függővé az Atlanti-óceánhoz vezető folyosó szerzésétől vagy sem.”¹²⁵⁸

Az, hogy a magyar külpolitikai vezetésben - de legalábbis az adminisztráció egyes területein - egyre inkább támogatottá vált a SZADK elismerésének lehetősége¹²⁵⁹ jól mutatja, hogyan reagáltak a SZADK

¹²⁵³ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/2

¹²⁵⁴ Az akkori magyar hírszerzés értesülései szerint a franciák Mirage F-1 vadászgépeket, könnyű harckocsikat, jelentős mennyiségű lőszer, tartalék alkatrészeket adtak a marokkóiaknak, valamint 30 repülési szakembert küldtek a marokkói légierő segítségére. ÁBTL 0-8-306/1/7

¹²⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/2

¹²⁵⁶ Egy későbbi jelentésből kiderült, hogy ez be is következett még az évben. MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/5

¹²⁵⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/004039

¹²⁵⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/4

¹²⁵⁹ Ezt jelzi a rabati magyar nagykövet 1980. évi beszámoló jelentésére a IX. területi Főosztálya által küldött feljegyzés is, amelyben a marokkói vezetést a nyugat-szaharai események kapcsán elítélik, mivel a „szaharai kérdés Marokkóra nézve kedvezőtlen alakulása a királyi vezetést bel- és külpolitikájában egyaránt jobboldali, reakciós irányba tolja el... Visszafogottabbá váltak Marokkó és a Szovjetunió illetve a szocialista országok közötti kapcsolatok, megmerevedett a korábban hivatkozási alapul szolgáló szovjet-marokkói együttműködés, kiélezte viszonyát Kubával.” Megemlézték azt is, hogy a kétoldalú marokkói-magyar kapcsolatok korábban is szerény szintűek voltak, de 1980-ban tovább gyengültek és a magyar vezetés nem is erőltette, hogy

külgyminiszterének szeptemberi megkeresésére. Ugyanis 1980. szeptember 27-én a New York-i magyar ENSZ képviselő vezetője arról tájékoztatta a IX. területi Főosztályt, hogy Brahim Hakim, a Polisario külgyminisztere találkozni szeretett volna a magyar külgyminiszterrel New Yorkban. A képviselő vezetője megígérte, ha Puja Frigyes külgyminiszter megérkezik New Yorkba, akkor visszatérnek a kérdésre. A IX. területi Főosztályon dolgozó Dvorzsánszki Zsigmond a meghívással kapcsolatosan 1980. szeptember 30-án egy feljegyzést készített Puja Frigyesnek, amelyben azt javasolta, hogy a Polisario által kért találkozó elől ne térjen ki, a találkozóra inkább nem hivatalos baráti beszélgetés formájában kerüljön sor. Dvorzsánszki azt javasolta még, hogy: „*A beszélgetés folyamán Puja elvtárs ismertesse hazánk álláspontját a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban. Hangsúlyozza, hogy elutasítjuk a marokkói expanziós politikát, sikraszállunk a saharai nép önrendelkezési joga mellett az Afrikai Egységsszervezet és az ENSZ vonatkozó határozatainak megfelelően. Támogatjuk a saharai nép önrendelkezési joga elismerésén, az ENSZ az AESZ határozatain alapuló, valamennyi érdekelt fél részvételével történő békés rendezésre irányuló kezdeményezéseket. Hazánk ennek az állásfoglalásnak megfelelően szavazta meg az ENSZ 34. Közgyűlése elé terjesztett nyugat-szaharai határozatot. A magyar kormány elvi politikából fakadóan támogatja a nemzeti felszabadítási mozgalmakat, így a saharai nép küzdelmét önrendelkezési joga gyakorlásáért. Az MSZMP, a Hazafias Népfront, a Magyar Szolidaritási Bizottság, a Magyar Vöröskereszt hathatós politikai, katonai, gazdasági, anyagi segítségben részesíti a Polisario Frontot, gyógykezelésre fogadjuk a Front sebesültjeit.*¹²⁶⁰ Igen fontosnak tartjuk szolidaritásunk állandó kinyilvánítását. A Saharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerésével nem szeretnénk megelőzni magukat az afrikai országokat, valamint az AESZ, ENSZ határozatok végrehajtását. Megfelelő időpontban napirendre tűzzük az elismerés kérdését is.”¹²⁶¹ Úgy tűnik, hogy a külgyminiszter óvatosabb volt, mint a főosztály témafelelőse, ugyanis a feljegyzésre október 3-án a saját kézírásával azt írta: „*Majd, meglátjuk, ha odaérekem!*” A szóbeli referálás után a főosztályvezető az alábbiakat rögzítette az iratra: „*Puja elvtárs fenti döntése értelmében további intézkedést nem igényel. Domonkos elvtárs előtt ismert a Területi Osztály összefoglalója, amelyről New Yorkban tájékoztatja Puja elvtársat.*”¹²⁶² A találkozó megtörtént, de arról semmilyen feljegyzés nem maradt fenn. Ami biztos, az az, hogy 1980. november 3-án Mohamed Abdelaziz, a Polisario Front főtitkára levélben köszönte meg, hogy a saharai kérdéssel kapcsolatos ENSZ szavazáson Magyarország a saharáviakat és nem Marokkót támogatta.¹²⁶³ Másnap Dobai János, az algíri magyar ideiglenes ügyvivő arról értesítette a magyar külgyminiszter vezetését, hogy megkereste őt a Polisario Front algíri képviselője, és kérte, hogy Magyarország fogadjon egy 3-4 fős saharávi küldöttséget, amit a Front főtitkárhelyettese vezetne. A delegáció a nyugat-szaharai helyzetet ismertette volna, illetve arról akart tárgyalni a magyar vezetéssel, hogy milyen fegyverekkel tudnák a harcukat támogatni. Ezen felül kérték, hogy 1981-ben újabb sebesülteket küldhessenek magyarországi gyógykezelésre és kaphassanak egy tábori kórházat teljes sebészeti felszereléssel.¹²⁶⁴ Az ügyvivő arról is tájékoztatta a magyar vezetését, hogy a Palesztin Felszabadítási Fronttól kapott információk szerint Algéria és Marokkó titkos tárgyalásokat folytat Svájcban. Marokkót Ahmed Dlimi tábornok, Algériát Sliman Hoffman, az FLN külkapcsolatok bizottságának elnöke képviselte. A tárgyalások azonban semmilyen eredményt nem hoztak.¹²⁶⁵

azok erősödjenek. A rabati magyar nagykövét 1980. december 23-i jelentése szintén jelzi a magyar-marokkói kapcsolatokban meglévő gondokat: „*A magyar-marokkói kétoldalú kapcsolatok helyzetének alakulásában tükröződik egyrészt az, hogy a külkapcsolataink rendszerében Marokkót nem tekintjük súlyponti relációnak, másrészt, hogy Marokkó időnként érdektelenséget tanúsít, máskor pedig alaptalan elvárásokat támaszt Magyarországgal szemben.*” Hasonlóan vélekedett egy 1984. április 2-án készült jelentés is, amely így fogalmazott: „*Tényezők egész sora – földrajzi távolság, az ország gazdasági elmaradottsága, elavult társadalmi rendszer, reakciós belpolitika, nyugatbarát külpolitikai vonalvezetés, gazdasági kapcsolataink fejlesztésének állandósult akadályai – miatt Marokkó a 70-es évek közepe óta nem szerepel kiemelt helyen a külkapcsolataink rendszerében.*” MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Marokkó/86 öe, MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹²⁶⁰ Ez az első és egyetlen hivatalos dokumentum, amelyben szóba került, hogy Magyarország katonai segítséget nyújtott a Polisario Frontnak, de ezt a meglévő levéltári dokumentumok és az eddig készített interjúk nem támasztják alá. Igaz az is, hogy a témával kapcsolatosan több anyag is hiányozhat a levéltári anyagokból, ugyanis a meglévő iratok több esetben hivatkoznak olyan anyagokra, amelyek nem lelhetőek fel.

¹²⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/005700

¹²⁶² MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/005700

¹²⁶³ MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/30 öe

¹²⁶⁴ A kérésnek csak az egyik részét teljesítette a magyar vezetés. Bár 5 sebesült gyógykezelését biztosították 1981-ben, de tábori kórházat – annak ellenére, hogy azt a saharáviak többször is kérték – nem küldtek a saharáviaknak. MNL OL XXVI-II-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/53. doboz

¹²⁶⁵ MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Algéria/112 öe

1980 novemberében kezdték meg dr. Havasi Béla felkészítését, aki az algíri magyar nagykövetet, Széplaki Zoltánt váltotta.¹²⁶⁶ Az új nagykövet felkészítési anyagában - „Írányelvek algériai nagykövetünk tevékenységéhez” - jelezték, hogy Algéria külpolitikájában fontos tényező a nyugat-szaharai kérdés, de már nem annyira, mint korábban: „Az algériai külpolitika homlokterében a nyugat-szaharai válság áll. Bár továbbra is meghatározó fontosságú a Polisario Frontnak nyújtott katonai, gazdasági, politikai és diplomáciai támogatás, az algériai vezetés gondosan ügyel arra, hogy a nyugat-szaharai válság ne okozzon számára túl nagy problémát nemzetközi kapcsolatában. Erőfeszítései a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elsősorban afrikaközi elismertetésére irányulnak.”¹²⁶⁷ Az országot rendkívül részletesen bemutató anyag külön kiemelte, hogy Algéria politikailag és gazdaságilag is igen fontos volt Magyarország számára, ezért a nyugat-szaharai kérdés is az.

1980. december 9-én a IX. területi Főosztály egy szigorúan titkos jelentést készített a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban, amelyben a korábbiakhoz hasonlóan megjelöltek a történelmi események és a konfliktussal kapcsolatos háttérinformációk is. A jelentés készítője külön kiemelte, hogy Marokkó korábban a világszervezetet tekintette a nyugat-szaharai kérdés letéteményesének, de az ENSZ területre vonatkozó, számára kedvezőtlen határozatait nem hajtotta végre arra hivatkozva, hogy a kérdésben majd az AESZ dönt. Azonban az AESZ is a saharáviak önrendelkezését támogatta, sőt elítélte a terület marokkói megszállását. A saharáviak katonai és diplomáciai offenzívája 1980-ban sikeres volt, a saharávi államot elismerő 44 országból 26 afrikai volt, így az AESZ 1980. évi freetowni értekezletén felmerült, hogy a SZADK tagállammá válhat. Ezt azonban Marokkó és a szövetségesei - Szenegál, Elefántcsontpart, Gabon, Guinea stb. - megakadályozták azzal a fenyegetéssel, hogy kilépnek a regionális szervezetből, ezért az kompromisszumos határozatot hozott, amelyben azt javasolta, hogy a nyugat-szaharai kérdés megvizsgálásával megbízott ad hoc bizottság folytassa a munkáját. A bizottság pedig arra tett javaslatot 1980 szeptemberében, hogy állapodjanak meg egy, az év végéig tartó tűzszünetben, valamint indítványozták, hogy az ENSZ és az AESZ közreműködésével rendezzenek népszavazást a terület hovatartozásának eldöntésére. Nem csak ez - nem kedvezett Marokkónak, de az sem, hogy az 1980 novemberében megtartott ENSZ 35. közgyűlésén a IV. Bizottság nagy többséggel 88; 8; 43 arányban megszavazta azt az Algéria és további 40 el nem kötelezett ország által beterjesztett határozati javaslatot, amely lényegében az 1979-es határozatot erősítette meg.¹²⁶⁸ E szerint a saharai népek joga volt az önrendelkezéshez, Marokkónak ki kellett volna vonnia a csapatait Nyugat-Szahara teljes területéről, a világszervezetnek és az Afrikai Egységsszervezetnek pedig előírta, hogy működjenek együtt az önrendelkezési jog érvényesítéséért; és felszólították Marokkót és a Polisario Frontot - mint a saharávik képviselőjét -, hogy kezdjenek közvetlen tárgyalásokat egymással. A Közgyűlés ugyanakkor elvetette azt a marokkói-szenegáli határozati javaslatot, amely az AESZ hatáskörére akarta korlátozni a nyugat-szaharai kérdést, annak ellenére, hogy Marokkó a szervezet rá nézve kedvezőtlen határozatait soha nem hajtotta végre. A jelentés készítője szerint bár Marokkó katonai és diplomáciai téren is defenzívába került, sőt a konfliktus a gazdasági életet is nagyon egterhelte, mégis az összes politikai erő - beleértve a kommunista párt - támogatta. A király abban reménykedett, hogy „birtokon belül van, és a nemzetközi közvélemény előbb vagy utóbb beleun a saharai kérdésbe.” Korábbi politikájával ellentétben már nem kereste a szocialista országok támogatását, hanem a „nemzetközi kommunista veszélyre” hivatkozva a nyugati orientáció mellett kötelezte el magát, és a legfontosabb szövetségeseivé az Amerikai Egyesült Államok, Szaúd-Arábia -ők biztosították a megszállás anyagi/pénzügyi bázisának nagy részét- és Franciaország vált.¹²⁶⁹ Az algériai állásponttal kapcsolatban megjegyezték, hogy bár az nem változott, a korábbiakhoz képest rugalmasabb lett, az algériai vezetők

¹²⁶⁶ Dr. Havasi Béla 1980. november 11-én érkezett meg Algírba és december 24-én adta át a megbízólevelét Chadli Bendjedidnek az algériai elnöknek. MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Algéria/25 öe

¹²⁶⁷ MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Algéria/30 öe

¹²⁶⁸ Ezt a határozatot Magyarország is megszavazta, amit Mohamed Abdelaziz a Polisario Front főtitkára, a SZADK elnöke külön levélben köszönt meg. MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/8015

¹²⁶⁹ Ennek szellemében 1980 decemberében a marokkóiak egy 5 napos „tanulmányútra” vitték a megszállt nyugat-szaharai területre a NATO illetve a nyugati államok katonai attaséit, hogy azok személyesen győződhesse meg arról, hogy szilárdan kézből tartják a területeket. Az utazáson résztvevő attasék ezután egy szakmai megbeszélést tartottak, ahol egyetértettek abban, hogy a Polisario Front nem jelent komoly katonai fenyegetést Marokkó számára. Erről a magyar titkosszolgálat szerzett tudomást, valamint arról is, hogy a SZADK vezetői és az USA külügyminisztériumának egyes vezetői között titkos megbeszélések zajlottak Tindoufban, aminek az eredményeivel az amerikaiak elégedettek voltak. ÁBTL 0-8-306/1/10

már nem törekednek mindenáron fegyveres konfliktusra, sőt a magyar vezetés olyan információkat kapott, hogy Algéria és Marokkó bizalmas egyeztetéseket folytatott a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, és keresték a békés megoldás lehetőségét. A főosztály munkatársai azt is megjegyezték, hogy a nyugat-szaharai kérdésben a szocialista országok - kivéve Románia - szorosan együttműködtek, folyamatosan egyeztettek egymással, nem értettek egyet „Marokkó annexió lépéseivel”, és támogatták a „szaharai nép önrendelkezési jogának gyakorlását az ENSZ és az AESZ határozatai alapján, békés, tárgyalásos úton, valamennyi érdekelt fél bevonásával.”¹²⁷⁰ Azonban megjegyzik, hogy Algéria és a Polisario Front hivatalosan is kérték a SZADK elismerését, azt Magyarország még nem ismerte el, mivel addig sem az AESZ, sem pedig az Arab Liga nem foglalt állást a szaharái állam elismerése ügyében, a magyar vezetés pedig előttük nem akart dönteni a kérdésben. A jelentésből kiderült, hogy 1980-ban a Magyar Szolidaritási Bizottság 1 millió forint értékű segílyt küldött a Polisario Frontnak, és biztosította 10 szaharái katona ingyenes gyógykezelését, rehabilitációját.

A jelentés kitért arra is, hogy Marokkó tudomásul vette a nyugat-szaharai kérdésben a szocialista országok álláspontját, de a SZADK elismerését semmilyen szinten nem tolerálta volna. A jelentés végén a főosztály az alábbi javaslatot tette: „A Polisario Front fegyveres akciói és diplomáciai sikerei várható folytatása miatt számítanunk kell arra, hogy az elismerés kérdése a jövőben sürgetőbben napirendre kerülhet, ezért javasoljuk:

- A Polisario Fronttal tartsuk fenn és erősítsük kapcsolatainkat a Szolidaritási Bizottság szintjén, és konkrét kérés esetén továbbra is nyújtsunk segítséget;
- A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerését addig ne mérlegeljük, míg az Afrikai Egységsszervezet nem dönt egyértelműen a SZADK tagfelvételéről;¹²⁷¹
- A szorosan együttműködő szocialista országok közötti külügyi konzultációk napirendjébe vegyük fel a szaharai kérdés és a SZADK elismerésének megvizsgálását is, a jövőre nézve alakítsunk ki közös álláspontot;
- Adjuk feladatul algíri, illetve rabati nagyköveteinknek, hogy vizsgálják meg milyen pozitív, illetve negatív hatással lenne az Algériához és Marokkóhoz fűződő kétoldalú kapcsolatainkra a SZADK esetleges elismerése.”¹²⁷²

1980. december 29-én Pamuk Sándor, rabati magyar nagykövet újabb jelentést küldött Puja Frigyes külügyminiszternek a nyugat-szaharai helyzetéről. Ebben leírta, hogy a Polisario Front katonai és diplomáciai sikereinek ellensúlyozására Marokkó is hasonló eszközöket alkalmazott. Felhagyott az Afrikai Egységsszervezeten belüli „üres székes” halogató politikájával, és a szaharai kérdéssel kapcsolatosan igen aktív diplomáciai tevékenységbe kezdett. Első lépésként az 1980 júliusi freetowni értekezleten sikeresen megakadályozta, hogy az AESZ a tagjai közé fogadja a szaharái államot, majd egy, az afrikai kontinenset szinte teljes egészében felölelő ún. „megdolgozó” akciót kezdett. Ennek keretében három küldöttséget küldött az afrikai vezetőkhöz. Az egyiket 1981 júliusában Sidi Mohamed trónörökös vezetésével Nyugat-Afrikába, ahol öt országot kerestek fel. A másodikat Ahmed Osman, korábbi külügyminiszter vezette Zaire, Gabon és Felső-Volta államokba, a harmadikat pedig Hassan Ben Mehdi herceg, aki Szudánban, Szomáliában, Kenyában és Dzsibutiban igyekezett támogatókat szerezni. II. Hasszán azt is elérte, hogy az 1980 szeptemberében megtartott második freetowni értekezleten a Polisario Front mellett meghívják és meghallgassák a Marokkó által a „szaharái lakosság valódi képviselőinek” nevezett más - marokkóbarát (pld. MOHEROB, AOSARIO, FLU, FLS) - szervezeteket is. Az értekezletre Marokkó jelentős, 200 fős küldöttséggel érkezett, és sikerként könyvelhette el, hogy az ajánlásokban nem szerepelt a szaharáiak önrendelkezési joga, illetve az AESZ formálisan nem ítélte el Marokkót a terület egyoldalú annektálásáért, és noha kiállt az igazságos és általános népszavazás ügye mellett, nem szólította fel Marokkót, hogy a katonáit és rendfenntartó erőit vonja ki Nyugat-Szaharából. Ennek ellenére az ENSZ Közgyűlés 35. ülésén a IV. számú bizottságban Marokkó ismét csúfos vere-

¹²⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/5

¹²⁷¹ Ez elmozdulást jelentett a korábbi külügyi állásponttól, ugyanis korábban a Főosztály több alkalommal is azt javasolta, hogy amíg az AESZ és az Arab Liga nem ismeri el a SZADK létét, addig a szaharái állam elismerésével még csak ne is foglalkozzunk.

¹²⁷² MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/5, MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe

seget szenvedett, mivel az a korábbiakkal ellentétben csak a szaharáviak számára kedvező határozati javaslatot fogadta el, a marokkó és szövetségesei által beterjesztett határozati javaslatot nem. Ezzel a nagykövetség szerint bebizonyosodott, hogy Marokkó Nyugat-Szaharával kapcsolatos politikája az Afrikában elért részsikerek ellenére sem érte el a megfelelő eredményeket. Hogy ezt ellensúlyozza, a királyság fokozta katonai tevékenységét is. Az „Ouhoud” és a „Zellaka” hadműveletek mellett megindították a „Al-Arak”-ot is, így a 20 000 fős létszámmal rendelkező marokkói elit csapatok nagy része - 12 000 fő - a nyugat-szaharai harcokban vett részt. Ezzel párhuzamosan újabb fegyverszállítmányok érkeztek az Amerikai Egyesült Államoktól és Franciaországtól, megkezdődött a marokkói hadsereg modernizálása, sőt a marokkói csapatok egyre kezdeményezőbben léptek fel. Már nem csak védekeztek, de egyre több támadást is indítottak a szaharáviak ellen, igaz, csak mérsékelt sikereket értek el. A nagykövetség információi szerint a marokkói haderő komoly erőfeszítéseket tett, hogy az Atlasz-hegység törésvonalát felhasználva elektronikus berendezésekkel felszerelt és megerősített, a Nyugat-Szahara valamennyi ún. hasznos területét magába foglaló félkörös határvonalat - Djebel Quarkiz - Ras El-Khanfra - Boujdor vonal - építsen ki. Ezekből a forrásokból származott az az információ is, hogy a határvonal kialakítása után Marokkó hajlandó lett volna tárgyalni és -akár az ENSZ és az AESZ égisze alatt- népszavazást tartani a fenti vonalon kívül eső területek önrendelkezési jogáról. A nagykövetség azonban megemlítette, hogy a Polisario Front továbbra is rendszeresen és sikeresen támadta a marokkói hadsereget, amely ellen az igazán hatékonyan nem tudott védekezni.¹²⁷³ A jelentés külön kiemelte, hogy az öt éve folyó háború komoly anyagi terhet rótt az országra, ennek ellenére valamennyi politikai erő továbbra is feltétel nélkül támogatta a királyt a nyugat-szaharai kérdésben.¹²⁷⁴

1981. január 23-án a Polisario Front vezetője, Mohamed Abdel Aziz a SZADK kikiáltásának ötödik évfordulójára rendezett ünnepségekre ismét meghívta Kádár Jánost.¹²⁷⁵ A magyar külügyi vezetés a kialakult helyzet miatt azt javasolta, hogy a korábbi évekhez képest magasabb szintű küldöttséget kellene küldeni, már csak azért is, mert az algériai szovjet nagykövetség azt javasolta, hogy országa -először! - küldjön az évfordulóra hivatalos küldöttséget. A magyar nagykövetség azt is megtudta, hogy a keletnémetek és a csehszlovákok is magas szintű delegációkkal képviseltetik magukat. A külügyi vezetés ekkor kiadta a moszkvai, prágai, varsói, berlini és a szófiai nagykövetségeknek, hogy tudják meg a többi szocialista ország milyen szinten fogja képviseltetni magát, bár elsősorban a szovjet állásponthoz kívántak alkalmazkodni.¹²⁷⁶ A nagykövetségek válaszaiból kiderült, hogy Csehszlovákia még nem kapott meghívást,¹²⁷⁷ Bulgária -bár megkapta a meghívót-, még nem döntött,¹²⁷⁸ viszont Lengyelország elhatározta, hogy delegációt indít az ünnepségekre.¹²⁷⁹ Utoljára a szovjetektől beszerzett információt küldte meg a moszkvai magyar nagykövetség, dr. Szűrös Mátyás. Ebből kiderült, hogy a szovjetek figyelemmel kísérték az eseményeket, de számukra egyértelmű volt, hogy a konfliktust fegyveres úton megoldani nem lehet. Azt is látták, hogy a Polisario Front diplomáciai szempontból kedvezőbb helyzetbe került, míg Marokkó elszigetelődött, ennek ellenére az volt a szovjet külügy határozott álláspontja, hogy a szocialista országok csak akkor ismerjék el a szaharávi államot, ha azt az AESZ elismeri és felveszi soraiba.¹²⁸⁰ A nagykövetség azt is jelezte, hogy nem született még döntés az ünnepségen történő részvételről, de ha küldenek delegációt, akkor az a Szociális Bizottság képviseletében vesz részt.¹²⁸¹ Később a Polisario Front a szocialista nagykövetségek katonai attaséit is meghívta az ünnepségre; a részvétel

¹²⁷³ Ezekről a támadásokról a magyar külügyminiszter tájékoztatást kapott a SZADK külügyminiszterétől, Hakim Brahim által 1980. december 30-án küldött táviraton keresztül is. MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/8550

¹²⁷⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533, MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe

¹²⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680, MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹²⁷⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962

¹²⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/1

¹²⁷⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/2

¹²⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/3

¹²⁸⁰ „A MID álláspontja változatlanul az, hogy a SZADK elismeréséről csak azután lehet szó, ha az AESZ elismeri, felveszi soraiba.” Ezt a magyar vezetés szintén elfogadta, de később még sem ennek megfelelően cselekedett. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/4

¹²⁸¹ Ezt a jelentést a IX. területi Főosztály változatlan formában megküldte az algéri és a rabati magyar nagykövetségeknek is, hogy ennek megfelelően tevékenykedjenek. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/1

a Honvédelmi Minisztériumban csak úgy engedélyezték, ha a magyar attasén kívül még legalább két szocialista ország katonai attaséja is ott lesz a rendezvényen.¹²⁸² Az ünnepségen végül a Magyar Szolidaritási Bizottság képviselőjében Makai György vett részt, a magyar sajtót Chrudinák Alajos és Rudnyánszky István képviselték.¹²⁸³

1981. január 26-31. között az algériai FLN, Dellouci Boualem vezetésével delegációt küldött Magyarországra, hogy beindítsák a két párt között évek óta stagnáló együttműködést, valamint aláírják az FLN és az MSZMP együttműködési munkatervét. A megbeszéléseken többször is szóba került a nyugat-szaharai kérdés, amit a gyarmatosítás elleni küzdelemmel kapcsoltak össze, ez azonban veszélyeztette Algéria biztonságát, ezért nem hagyhatták figyelmen kívül. Az algériaiak elmondták, hogy támogatják a Polisario Frontot, és azt szeretnék elérni, hogy a szembenálló felek közvetlen tárgyalásokat kezdjenek egymással, amely során lezárhatják a konfliktust. A látogatás végén a két párt közös közleményt adott volna ki, amelynek a megszövegezésében - részben a nyugat-szaharai helyzettel kapcsolatos állásfoglalás, illetve a SZADK esetleges magyar elismerése miatt - markáns véleménykülönbség alakult ki, és úgy tűnt, hogy csak a látogatás tényéről adnak ki egy közleményt. Végül sikerült megegyezni, és a négyoldalas közleménybe - amely a február 4-i lapokban is megjelent - az alábbi került be a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan: „*A két fél meglegedését fejezte ki a nemzeti felszabadítási mozgalmaknak Afrikában, Ázsiában, Latin-Amerikában az imperialista, kolonialista, újgyarmatosító és reakciós erőkkel szemben aratott győzelmei felett, s ismételten megerősítették szolidaritásukat és támogatásukat a nemzeti függetlenségért, az önrendelkezési joguk gyakorlásáért küzdő népekkel. Ezzel összefüggésben a két fél megerősítette közös álláspontját, hogy biztosítani kell a Polisario Front vezette nyugat-szaharai népnek az önrendelkezés gyakorlásához való jogot, az ENSZ, az Afrikai Egyesülszervezet és az el nem kötelezett mozgalom határozatainak megfelelően. Kifejezték elégedettségüket az ezen a téren elért eredményekkel, és felhívják az érdekelt feleket ellentétek békés, tárgyalások útján történő rendezésére.*”¹²⁸⁴ De nem csak az algériaiakkal tárgyalt a vezetés a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan. 1981. március 17-én az algériai magyar nagykövete jelezte, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság meghívására a Polisario Front 1981. március 21-28. között delegációt küld Budapestre. A küldöttség vezetője Bachir Musztafa Szajed, a Front főtitkárhelyettese volt, aki azt kérte, hogy az MSZMP, a Honvédelmi Minisztérium és az Egészségügyi Minisztérium illetékeseivel is tárgyalhassanak.¹²⁸⁵ Ugyanezen a napon egy újabb távirat érkezett, amely a delegáció tagjainak nevét tartalmazta.¹²⁸⁶ A küldöttség végül 1981. március 21.- 30. között tartózkodott Magyarországon. A küldöttség tagjai Bachir Musztafa Szajed, a Polisario Front főtitkárhelyettese, Musztafa Bouh Khaddad, a Polisario Front Külkapcsolati osztályvezetője és Musztafa Hadib a külkapcsolatok osztályának munkatársa, míg a magyar tárgyaló delegáció tagjai Harmati Sándor, Sebestyén Nándorné és Szilágyi Béla voltak. A küldöttséggel találkozott dr. Nagy Gábor, az MSZMP KB Külügyi Osztály helyettes vezetője és Széphegyi Zoltán a Külügyminisztérium főosztályvezető-helyettese. A küldöttséget fogadta Uszta Gyula, a Magyar Partizán Szövetség főtitkára, valamint megbeszélést folytattak Hantos Jánossal, a Magyar Vöröskereszt főtitkárával is. A delegáció látogatást tett a Hadtörténeti Múzeumban, a Magyar Szolidaritási Bizottság székházában,¹²⁸⁷ az Állami Népi Együttesnél is, valamint egy napot eltöltött a főváros mellett található Dunakeszin, ahol megismerkedtek a várossal és meglátogatták a házgyárat is. A megbeszélés során Bachir Musztafa Szajed ismertette a saharai terület történetét, a marokkói megszállás óta eltelt időszakot, valamint az akkori eseményeket és a szembenálló erők helyzetét. Ez után rátért arra a kér-

¹²⁸² MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/5

¹²⁸³ MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-1, MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹²⁸⁴ Egy, az anonimitásához ragaszkodó volt külügyi szakember említette, hogy az egyeztetések során az algériaiak kérték a SZADK elismerését, illetve azt is, hogy a magyar vezetés növelje a Polisario Frontnak nyújtott támogatást. Ezzel azonban csak részben értett egyet a magyar pártvezetés. Ugyan hajlandóak voltak a saharáviaknak nyújtott támogatást növelni, de a SZADK elismerését korainak tartották. Éppen ezért a tárgyalásokról szóló jegyzőkönyvben, illetve a tárgyalásokról kiadott közleményben sem voltak hajlandóak a kérdéssel foglalkozni. MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Algéria/25 öe,

¹²⁸⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319/1

¹²⁸⁶ A delegáció vezetője Bachir Musztafa Szajed, a Polisario Front főtitkárhelyettese volt, a tagjai pedig Musztafa Bouh Khaddad a Polisario Front külkapcsolatok osztályának vezetője és Hadhia a külkapcsolatok osztályának munkatársa. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319

¹²⁸⁷ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz

désre, hogy nem értik, amennyiben a nyugati, imperialista államok nyíltan Marokkó mellett sorakoznak fel és azt támogatják, akkor a szocialista országok miért nem ismerik el a Szaharai Arab Köztársaságot? Sőt, néhány szocialista ország még magát a Polisario Frontot sem ismerte el, holott az ENSZ kimondta, hogy a szervezet a szaharávi nép törvényes képviselője. Szajed elmondta, hogy bár az AESZ még írásban nem ismerte el a szaharávi államot, a szervezet 26 tagállama - azaz a többség - elfogadta azt, ami lényegében az AESZ általi elismerést is jelenti. Az Arab Liga negatív magatartásának pedig nem tulajdonítottak túl nagy jelentőséget. Ezután szóba került a közel-keleti válság is, ahol a szaharávi politikus nyíltan bírálta a palesztin kérdésben vallott szocialista álláspontot, mivel szerinte hibás volt az a nézet, hogy a közel-keleti válságban kimagasló szerepe volt a palesztin kérdés megoldásának. Bár a palesztin szervezetekkel jó kapcsolatokat ápolt a Polisario Front, Jasszer Arafatról és az El-Fatahról igen negatívan vélekedtek. A szaharávi küldöttség a magyar vezetéstől a SZADK hivatalos elismerését, valamint fegyverszállítmányok küldését kérte, de kihangsúlyozták, hogy továbbra is fontosnak tartják a Polisario Front diplomáciai támogatását. Külön elismeréssel szóltak a magyar hírközlő szervek, a TV és a sajtó munkájáról, továbbá kérték egy orvoscsoporthoz - nőgyógyász, szemész, általános orvos - mihamarabbi kiküldését, valamint orvosi felszereléseket, mentőautót és a gyógykezelésekre küldhető szaharávi sebesültek létszámának növelését is. Kérték, hogy kaphassanak óvodai, bölcsődei felszereléseket, sátrakat, gyermek élelmiszert, valamint sporteszközöket is. A magyar tárgyalóbizottság jelezte, hogy igyekszik támogatni a szaharáviakat, de a fegyverek és az orvoscsoporthoz küldésétől határozottan elzárkóztak. Ezt Szajed tudomásul vette, és megköszönte az addigi és a jövőbeni segítséget is. A látogatás ideje alatt a küldöttség találkozott a Magyarországon gyógykezelésen tartózkodó szaharávi sebesültekkel is,¹²⁸⁸ valamint az algériai nagykövettel és a vietnámi nagykövetség tanácsosával. A küldöttség, miután befejezte a tárgyalásokat, Moszkvába utazott tovább. A megbeszélésekkel kapcsolatosan a Magyar Szolidaritási Bizottság az alábbi javaslatokat tette az MSZMP KB Külügyi Osztályának:

- A Magyar Szolidaritási Bizottság továbbra is tartsa fenn a kapcsolatait a Polisario Fronttal, és juttassa kifejezésre, hogy a magyarok szolidárisak a szaharávi nép harcával;
- Ha van rá lehetőség, emeljék fel a gyógykezelésben részesülő szaharávi sebesültek létszámát 5 főről 10 főre.¹²⁸⁹
- A Szolidaritási Bizottság a tervezett és jóváhagyott segélyszállítmány összeállításánál vegye figyelembe a szaharávi küldöttség kéréseit;
- A Bizottság egyelőre ne küldjön delegációt a Polisario Fronthoz.¹²⁹⁰

1981. március 19-én az algériai magyar nagykövet arról tájékoztatta a Külügyminisztériumot, hogy Marokkó 1980 augusztusában megkezdte és 1981 elején meggyorsította a „*Szahara hasznos, tehát foszfátban gazdag területének védővonallal való körölbástyázását, hogy legalább ezt a részét megvédhesse a Polisario Front támadásaival szemben.*”¹²⁹¹ A nagykövet szerint ezzel Marokkó cáfolta addig hangoztatott érvelését, miszerint a szaharai területek „visszaszerzését” nem gazdasági megfontolásból tette,

¹²⁸⁸ Ekkor négy szaharávi sebesültet kezeltek Magyarországon, akik 1981. február 7-én érkeztek meg Budapestre. Ezek Ahmed Hanoud, az egyik katonai egység parancsnoka volt, illetve Cheyik Ahmed Baba, Sidna Mami és Mohamed Farah voltak. Kettő közülük – Cheyik Ahmed Baba és Mohamed Farah a sérüléseik következtében hallási zavarokkal küzdött. A szaharávi sérültek kezelésének minőségével a Polisario Front vezetői igen elégedettek voltak, aminek többször is hangot adtak. Azt azonban kifogásolták, hogy a gyógyultan hazatávó szaharáviak csak magyar nyelvű orvosi jelentéseket kaptak, amit az algériai magyar nagykövetségre kellett bevinni lefordítani. Ez azonban újabb problémát jelentett, mert az orvosi szöveget a magyar diplomaták nem tudták megfelelően lefordítani, és ebben az időben Algériában egyetlen magyar orvos sem tartózkodott, aki segíthetett volna nekik. Ezért a magyar vezetés úgy döntött, hogy a szaharávi sebesültek zárójelentését nem csak magyarul, de franciául és angolul is el kell készíteni. MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/330, MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/330-1

¹²⁸⁹ 1979-ben és 1980-ban 10-10 sebesült kezelése történt Magyarországon, de ezt 1981-ben lecsökkentették 5 főre. Az 1981-es tárgyalások eredményeképpen 1982, 1983, 1984-ben ismét 10-10 főt küldhettek a szaharáviak magyarországi gyógykezelésre, de 1985-ben már csak 3 főt. MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-1, MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/170. doboz, MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Algéria/30 öe

¹²⁹⁰ Ez megtörtént, ugyanis az 1981 februárjában érkezett mégy szaharávi sebesült mellett további hét sebesült – ők 1981. november 25-én érkeztek Magyarországra - ellátását biztosította a Magyar Szolidaritási Bizottság. MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/330-2

¹²⁹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/001742/5

hanem jogos nemzeti, a gyarmati uralom felszámolását célzó kötelességből. A jelentés kitért arra is, hogy Marokkó halogató politikája sikereket hozott, ugyanis a nemzetközi szervezetek a korábbiakhoz képest egyre kevésbé foglalkoztak a nyugat-szaharai kérdéssel, illetve az AESZ 1981. februári miniszteri értekezletén Addis Abebában nem került sor a SZADK felvételére a szervezetbe. De a legnagyobb sikernek az Európai Parlament döntését nevezték, ugyanis az EP 1981. március 12-én elfogadta a marokkói téziseket igazoló ún. „Lalor jelentést”¹²⁹², amely kimondta, hogy mivel a Tindouf térségében élő menekültek nemzetisége kellőképpen nem tisztázott,¹²⁹³ ezért felszólította Algériát és Marokkót, hogy a kérdés rendezésében segítsék a Világszervezetet. A jelentés felhívta a két ország figyelmét, hogy tartózkodjanak a térségben a feszültség növelését előidéző cselekedetektől. Algériát pedig arra szólította fel, hogy ne engedélyezze, hogy a területéről a Polisario Front katonai támadásokat indítson Marokkó ellen; Marokkó cserében mondjon le az üldözés jogának alkalmazásáról. Marokkót erősítette az is, hogy az új amerikai adminisztráció 1981 március elején bejelentette, 108 db M-60-as harckocsit ad el a királyságnak, de nekik kedvezett az is, hogy Mauritániában 1981. március 16-án sikertelen puccskísérletet hajtottak végre a kormány ellen, aminek a hátterében Marokkót és Franciaországot sejtették.¹²⁹⁴ Ezért Mauritánia megszakította a diplomáciai kapcsolatait Marokkóval.¹²⁹⁵

1981. április 28-án a rabati magyar nagykövet újabb jelentést juttatott el Puja Frigyes külügyminiszternek a nyugat-szaharai helyzetről. Ebben jelezte, hogy Marokkó 1981 tavaszára a Zag-Ras el Khanfra - Smara - Boucraa és El-Aioun településeket összekötő árok és töltésrendszert Smaráig befejezte, illetve Zag és Smara között tartós összeköttetés létesült. Az volt a marokkói elképzelés, hogy a kb. 300 kilométer hosszú és 30.000 km² területet körbezáró védelmi rendszert a továbbiakban dél felé mélyítik Boujdourig, annak ellenére, hogy a Polisario Front folyamatosan támadta az építkezést. A nagykövet szerint 1981 első négy hónapjában 10-14 napos szünetekkel folytak az összecsapások. Januárban a védelmi vonal mentén - Smara, Mhhiriz, Khrébichet - februárban a vonalon belül - Dchira, El-Hagounia- márciusban a mauritániai határ közelében lévő Guelat Zemour településen, áprilisban pedig ismét Dél-Marokkóban hajtottak végre rajtaütéseket a szaharávi gerillák. Emiatt azonban II. Hasszán levelet írt Kurt Waldheimnek, az ENSZ főtitkárának, amelyben azt kérte, hogy vegye rá Algériát a támadások beszüntetésére. A szembenálló felek igyekeztek a harci technikájukat is modernizálni. Marokkó márciusban 106 db M 60-as amerikai harckocsit, 20 db F-5-ös vadászgépet és 6 db felderítő gépet szerzett be, míg a Polisario Front Líbiától járműveket, 128 mm-es lövegeket és messzehordó sorozatvetőket kapott. Bár a harcok változatlan hevességgel folytak, a nagykövet szerint úgy tűnt, hogy a „falak stratégiája” sikeres lesz, mivel a szaharáviak korábbi korlátlan mozgásszabadsága megszűnt. A katonai tevékenység mellett diplomáciai fronton is folytatódtak az „összecsapások,” de itt Marokkó már kisebb sikereket ért el. Ezekből a talán a legfontosabb a Patrick Lalor író képviselő által az Európai Parlament elé beterjesztett jelentés volt,¹²⁹⁶ amelyben a nyugat-szaharai konfliktust Algéria és Marokkó közötti kétoldali viszálynak tekintette, és szükségesnek ítélte - megkérdőjelezte - az őslakosság hovatartozásának tisztázását is. Lalor ugyanis azt feltételezte, hogy Nyugat-Szahara lakossága etnikailag nincs azonosítva, és nem mondható ki az sem, hogy a volt Spanyol-Szahara lakói volnának. Ezt a javaslatot 1981. március 12-én a Parlament szavazattöbbséggel el is fogadta.¹²⁹⁷ A jelentés külön kitért arra, hogy a két korábbi szövetséges, Marokkó és Mauritánia kapcsolata olyan mértékben megromlott, hogy már egy újabb háború kirobbanásától lehetett tartani. Ezt megelőzendő Algéria és Líbia fegyvereket szállított a mauritániai kormánynak, illetve Algéria katonai beavatkozással fenyegette meg Marokkót, ha bármilyen lépést tenne Mauritánia ellen.¹²⁹⁸

¹²⁹² A jelentés teljes terjedelmében megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltárban, MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/5079

¹²⁹³ Ez azért volt nagyon fontos kérdés, mert a menekülttáborokban élő szaharáviaknak joga volt döntenie a szaharáviak önrendelkezési jogával, illetve a terület jövőjével kapcsolatosan. Az író képviselő által jegyzett jelentés épp ezt a jogot kérdőjelezte meg azzal, hogy azt állította, hogy a menekültek jó része nem szaharávi, hanem más népcsoportokhoz tartozó.

¹²⁹⁴ Ezt később a magyar diplomácia kész tényként kezelte, mivel a puccsot vezető mauritániai katonatisztek a korábbi mauritániai rezsim bukásakor Marokkóban kaptak menedékjogot, illetve Marokkó komoly propagandatevékenységet folytatott Mauritánia ellen, amelyet a Polisario Front támogatójának tüntetett fel. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/3, MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/4

¹²⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/001742/5

¹²⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/5079

¹²⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/5

¹²⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/4

1981. május 2-án az új algériai magyar nagykövet, dr. Havasi Béla újabb összefoglaló jelentést küldött a nyugat-szaharai helyzetről.¹²⁹⁹ Ebben leírta a SZADK fennállásának 5. évfordulójára rendezett ünnepséget, ahol a vendégül látott delegációk résztvevőinek száma meghaladta az 1000 főt. Ekkor már 46 állam ismerte el a szaharávi államot. Sajnos a magyar részvétellel kapcsolatosan és arról, hogy a szocialista országok - különösen a Szovjetunió - milyen mértékben képviselték magukat, nem írt. Ellenben foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy annak ellenére, hogy az ENSZ határozatban szólította fel Marokkót a nyugat-szaharai területek elhagyására, az ragaszkodott a „hasznos háromszöghöz,” amelyet egy fal- és erődítményrendszerrel igyekezett magának elkeríteni. Az algériai és szaharávi vezetők szerint Marokkó merevségét az befolyásolta, hogy a Szovjetunió volt Marokkó legnagyobb foszfátimportőre, az Amerikai Egyesült Államok pedig erősen érdekelt volt az algériai olaj és energia szektorban, valamint Líbia legnagyobb olajimportőre is volt, ezek a gazdasági érdekek pedig minden más megfontolást felülírtak. Ezért a fentiekkel hozták összefüggésbe, hogy a Szovjetunió és a szocialista országok nem ismerték el a szaharávi államot. A nagykövet szerint „Nyugat-Sahara kérdése elérkezett egy olyan holtpontra, amikor a nemzetközi szervezetek, mint az AESZ és az ENSZ már nem tud hatást gyakorolni Marokkóra, hogy tárgyalás útján rendezze a Frente Polisarioval Nyugat-Sahara sorsát.”¹³⁰⁰ Ugyanakkor azt is jelezte, hogy Algéria a Polisario Front nélkül nem hajlandó tárgyalni, mivel szerintük a terület sorsát Marokkó és a SZADK közötti tárgyalásokon kell rendezni. Ennek ellenére a jelentésből kiderül, hogy Redha Guedira, II. Hasszán tanácsadója és Taleb Ibrahim, az algériai elnöki hivatal miniszteri tanácsosa, valamint Sliman Hoffman az FLN külügyi osztályának vezetője 1980 januárjában, októberében és novemberében titkos tárgyalásokat folytattak Genfben. Ezek azonban eredménytelenek maradtak, mivel Guedira elutasította a Polisario Fronttal történő közvetlen tárgyalásokat. II. Hasszán 1981. március elején úgy nyilatkozott, hogy a nyugat-szaharai konfliktust befejezett ügynek tekinti, mivel a „terület visszaszerzése” befejeződött. Állítása szerint a marokkói hadsereg 1980 májusa óta kiterjesztette az ellenőrzését majdnem a teljes volt Spanyol-Szaharára. Ez azonban a nagykövet szerint korántsem volt így, mivel a marokkóiak csak a terület 11%-át -30 000 nm² területet- voltak képesek hatékonyan ellenőrizni, igaz, azok stratégiai és gazdaságilag is a terület legértékesebb részei voltak. A nagykövet leírta az értékes területek védelmére rendelt védelmi falat is, amely akkor egy 2-3 méter magas földszáv volt, amely elé aknazárat telepítettek, illetve figyelőállásokat, bástyákat építettek a falakon megfelelő távolságra egymástól. A marokkói katonai egységek radarhálózattal, ágyúkkal és Puma helikopterekkel védték a területet. A nagykövet azt is megjegyezte, hogy a király azzal nem dicsekedett, hogy a hadsereget a szaharáviak kényszerítették a háromszögbe való visszavonulásra. Ez azért történt meg, mivel Marokkó 1979 végén olyan súlyos vereségeket szenvedett, hogy kénytelen volt megváltoztatni a stratégiáját. Feladta azt a korábbi elvét, hogy minden talpalatnyi szaharai földet megvédelmez, és csak a számára stratégiai, gazdaságilag fontos területek - a hasznos háromszög, Dakhla és Boujdour - védelmére összpontosította az erőforrásait. Ezzel párhuzamosan a marokkói hadvezetés három gyorsreakció haderőt küldött a területre, amelyek feladata a szaharávi gerillák felkutatása és megsemmisítése volt. Bár a Polisario Front egységei folytatták a támadásokat, az új marokkói stratégiával nem tudtak mit kezdeni, mivel az erődrendszerek és a nagy létszámú alakulatok megsemmisítéséhez nem rendelkeztek elegendő nehézfegyverrel, kiképzett állománnyal.¹³⁰¹ A nagykövet azt is jelezte, hogy Líbia megjelenése a konfliktusban sokszor teremtett feszültséget az algériai vezetés és a Polisario Front kapcsolatában, főleg amikor Moammer Kadhafi Mauritánia és a SZADK egyesítését próbálta erőltetni.¹³⁰² Úgy tűnt, hogy egyre több, Magyarországgal is kapcsolatban álló afrikai állam tekintette fontosnak a nyugat-szaharai kérdést, amit bizonyít, hogy 1981. május 5-én a magyar külügyi szolgálat a nigériai államfő magyarországi látogatásával kapcsolatosan háttéranyagot készített a nyugat-szaharai válságról, ugyanis a megbeszéléseken felmerült ez a kérdés is.¹³⁰³

¹²⁹⁹ A korábbi algériai magyar nagykövet, Széphelyi Zoltán a IX. területi Főosztály főosztályvezetőjének helyetteseként folytatta a külügyi pályafutását. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Sahara/005265

¹³⁰⁰ MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹³⁰¹ Ezt bizonyítja a rabati nagykövet egy 1981. június 4-én kelt szigorúan titkos távirata, amelyben jelezte, hogy a jelentősebb harci cselekmények hosszabb ideje nem történtek a területen. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Sahara/00533/6

¹³⁰² MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Sahara/00533/5

¹³⁰³ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Sahara/00533/2

Úgy tűnt, hogy Marokkó továbbra is próbálkozott a szocialista országok megnyerésével, ugyanis 1981. május 22-én II. Hasszán különmegbízottja, Mohamed Karim Lamrani, volt miniszterelnök, a Királyi Foszfatügyi Hivatal elnök-vezérigazgatója rövid látogatást tett Budapesten. A különmegbízottat Trautmann Rezső, az Elnöki Tanács helyettes elnöke fogadta, illetve a találkozón jelen volt még Garai Róbert külügyminiszterhelyettes is. Lamrani egy rövid levelet adott át a magyar vezetőknek, amelyben II. Hasszán aggodalmát fejezte ki az Észak-Afrikában kialakult feszült helyzet miatt. A levél átadása után a különmegbízott még egy személyre szóló üzenetet is átadott. Ebben jelezte, hogy Moammer Kadhafi egy líbiai-algériai-mauritániai és szaharái szövetséget tervezne létrehozni Marokkó ellen, amelyben a SZADK mint önálló állam vett volna részt. Mivel Moammer Kadhafi korábban Szovjetunióban tárgyalt, a marokkói vezetés úgy érezte, hogy szovjet támogatással szeretnék Marokkót megtámadni. Ezért a király különmegbízottat küldött az összes szocialista országba, hogy tájékozódjanak az esetleges líbiai tervekről. II. Hasszán mindenhol hasonló üzenetet kapott - a szocialista országok nem terveztek semmilyen lépést Marokkó ellen és Líbiát sem támogatták ebben - ennek ellenére azt kérte a magyar vezetéstől - mivel az Marokkóval, Algériával és Líbiával is jó kapcsolatokat ápolt - hogy próbálja meg úgy befolyásolni Líbiát, hogy az a tervezett szövetség létrehozásától elálljon. Ellenkező esetben Marokkó feladja az addigi semlegességét, és az Amerikai Egyesült Államok, valamint a nyugati államok segítségét kéri, ez azonban a szocialista országokkal ápolt jó kapcsolatokat tönkre teheti. Lamrani a magyar segítségért cserébe felajánlotta, hogy egy szorosabb gazdasági együttműködés keretében Magyarország a marokkói ötéves fejlesztési tervekbe települések villamosításával, mezőgazdasági tapasztalatok átadásával és kórházi felszerelések szállításával kapcsolódhatna be. Trautmann jelezte, hogy Magyarország számára fontos Észak-Afrika békéje és biztonsága, de a magyar vezetés nem kíván az ottani államok belügyeibe beavatkozni, ezért nem csak nem tudja, de nem is akarja befolyásolni a líbiai vezetést.¹³⁰⁴

1981. június 4-én a rabati magyar nagykövet szigorúan titkos távirata szerint a marokkóiak igen készültek az AESZ Nairoiban tartandó, 1981. június 24-én kezdődő csúcsertekezletére, ahol a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos döntést várták. A nagykövet szerint II. Hasszán egyik tanácsadójának véleménye alapján -aki tagja volt a Sierra-Leoneban járt marokkói küldöttségnek-, a marokkóiak eredményesnek tartották a freetowni szereplésüket, és sikerült elérniük, hogy az ad hoc bizottság Nairoiban nem foglalkozik majd a SZADK felvételének kérdésével.¹³⁰⁵ Ezeket az információkat részben megerősítette az algériai magyar nagykövet távirata is, amelyből kiderült, hogy a Polisario Front sem tervezte a szaharái állam felvételét megvitatni a nairobi csúcson, ugyanis rájöttek, hogy a felvételt megelőző procedurális döntéshez legalább kétharmados többség kell, amelyet akkor még nem tudtak volna megszerezni. Ezért a szaharáiak csak a nyugat-szaharai probléma rendezésével kapcsolatos korábbi határozatok megerősítését és Marokkó elítélését próbálták meg elérni.¹³⁰⁶ Ezek után a IX. területi Főosztály utasította a nagyköveteket, hogy egyeztessenek a többi szocialista országgal is, hogy várható-e a SZADK elismertetése az AESZ 18. nairobi csúcsertekezletén. A válaszokból kiderült, hogy az 1981-es év során a szocialista országok nagykövei nem egyeztettek a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, országaik korábbi álláspontja a SZADK elismerésével kapcsolatosan nem változott, és úgy látták, hogy a konfliktus diplomáciai megoldása a csúcstól nem várható.¹³⁰⁷ A rabati magyar nagykövet még külön meg is jegyezte a jelentésében, hogy Jasszer Arafat sikertelenül próbált közvetíteni Marokkó és Algéria között, ami miatt a szocialista országoknak fokozott óvatosságot kellett tanúsítaniuk.¹³⁰⁸ Az előrejelzések csak részben valósultak meg, ugyanis a nairobi csúcson a nyugat-szaharai kérdés közelebb jutott a végleges megoldáshoz. A New York-i magyar képviselő vezetőjének 1981. július 9-én kelt szigorúan titkos távirata szerint minden érdekelt és érintett fél egyetértett abban, hogy egy

¹³⁰⁴ MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹³⁰⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/6

¹³⁰⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/7

¹³⁰⁷ Ez csak részben volt igaz, ugyanis 1981. június 19-én Gyenes András, az MSZMP KB titkára találkozott Vlagyimir Pavlovval, a budapesti szovjet nagykövettel, aki tájékoztatta Chadli Benjedid és Leonyid Iljics Brezsnyev moszkvai tárgyalásairól, ahol a szovjet vezetés megerősítette a korábbi, a szocialista országokkal egyeztetett álláspontját a nyugat-szaharai konfliktussal kapcsolatosan, azaz, hogy a SZADK elismertetését még korainak tartják, ellenben jelezték az algériai elnöknek, hogy „a Szovjetunió a nyugat-szaharai nép igazságos ügye mellett áll.” A szovjet diplomata látogatása - ő kérte ugyanis az egyeztetést - jelzés értékű volt a magyar állami és pártvezetésnek, hogy a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan ne változtasson a korábbi, a szocialista országokkal egyeztetett álláspontján. MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Algéria/25 öe

¹³⁰⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/8

nemzetközi ellenőrzés mellett tartandó népszavazás döntse el a terület sorsát, amelyet egy hasonlóan ellenőrzött tűzszünetnek kell megelőznie. A csúcson arról döntöttek, hogy a részleteket egy héttagú bizottság - Guinea, Kenya, Mali, Nigéria, Sierra-Leone, Tanzánia és Szudán - 1981. augusztus végéig dolgozza ki. A bizottságnak emellett a következő problémákat is tisztáznia kellett:

- Hány lakosa van Nyugat-Szaharának? Marokkó szerint 75 000, míg a Polisario Front szerint egymillió;
- Marokkó szerint a tűzszünet nem jelenthette csapatainak visszavonását, míg a Polisario Front ragaszkodott ahhoz, hogy a népszavazás csak a marokkói csapatok kivonása után valósulhat meg;
- A nemzetközi ellenőrzés formája;

A távirat alapján az eredeti elképzelés szerint az ENSZ költségvetés terhére az AESZ irányítása alatt működő Afrika-közi erők és egy polgári kontingens biztosította volna a népszavazást, de az is felmerült, hogy az ENSZ békefenntartó erői ellenőrizték a tűzszünetet, illetve biztosítsák a népszavazást. Az afrikai államok azonban ragaszkodtak ahhoz, hogy az ENSZ erők csak afrikai csapatokból állhassanak, és közvetlenül az AESZ irányítása alatt működjenek. Ez azonban ellentétes volt az ENSZ alapokmányával, ráadásul a Biztonsági Tanács összes nem afrikai tagja is ellenezte. A távirat azt is jelezte, hogy Algéria és Marokkó készek voltak a kompromisszumra, azonban a Líbia által egyre erőteljesebben támogatott Polisario Front egyre elutasítóbb volt, ez viszont nehezítette az esetleges rendezést.¹³⁰⁹ Hasonlóan jelentett a rabati magyar nagykövét is, aki jelezte, hogy „a marokkói uralkodó a trónja megőrzése és a Nyugat-Sahara bekebelezésének nemzetközi elfogadtatására kiagyalt” egy három fő kérdés köré csoportosuló tervet az alábbiak szerint:

- A belpolitikai élet korlátozott demokratizálása a saharai kérdésben létrejött nemzeti konszenzus alapján;
- A Nyugat-Sahara feletti katonai ellenőrzés megszervezése és megszilárdítása. Ennek befejező fázisát jelentette az ún. „hasznos háromszöget” körülzáró „védelmi fal” kiépítése;
- A terület feletti katonai ellenőrzés birtokában beleegyezés a Marokkó számára garantáltan kedvező kimenetelű népszavazás megrendezésébe.

A nagykövét szerint azonban ez nem volt egyszerű. Külső szemlélőként így jellemezte az akkori eseményeket: „E terv megvalósítása nem ment zökkenők nélkül. Különösen azért, mert a szakadék szélén táncolás jellemezte az elmúlt hónapokat, amikor a kritikus szintet elérte nemzetközi elszigetelődés, az ellenfél katonai és diplomáciai sikerei mellett a megnövekedett gazdasági nehézségek és a súlyosbodó szociális problémáinak talaján a „belső front” is eresztékeiben kezdett recsegni-ropogni. A hadicselekmények intenzitása – itteni információk szerint – május elejétől csökkent. Ez azonban a rabati megfigyelőkben a vihar előtti csend benyomását keltette, mivel a márciusi sikertelen mauritániai puccskísérelt nyomán és a felgyorsult líbiai-algériai diplomáciai akciók láttán a Polisario fokozottabb támogatását ígérő Tripoli – Alger – Nouakchott tengely kialakulásával Marokkó teljes körülzárásával lehetett számolni. Az algériai elnök egy tucat országot érintő afrikai körútja Marokkóban felvetette annak reális esélyét, hogy az 1981-es csúcsértekezlet felveszi a Saharai Arab Demokratikus Köztársaságot az AESZ tagjainak sorába. Növelte a nyugtalanságot, hogy a franciaországi választásokon ellenzéki pozíciókból a Polisariót támogató jelölt futott be.¹³¹⁰ A képhez tartozik még, hogy az elmúlt év végétől kezdve módosulás mutatkozott az algériai magatartásban. Innen úgy tűnt, hogy Algéria a Polisariónak nyújtott támogatását egyre inkább elvi-politikai síkra tereli, másrészt az algériai vezetők többször hangoztatták, hogy Marokkóval nincs bilaterális konfliktusuk. Végül, különösen a francia elnökválasztások után, megnőtt az új amerikai adminisztráció érdeklődése Marokkó iránt.

¹³⁰⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Sahara/00533/9

¹³¹⁰ Mint egy későbbi jelentésből kiderült, az új elnök nem változtatott jelentősen az elődje politikáján, mivel a Polisario Front párizsi képviselője arról panaszkodott a párizsi magyar nagykövetség munkatársának, hogy a franciák továbbra is küldtek katonai tanácsadókat és fegyverszállítmányokat Marokkónak. Különösen zavarta a Polisario Front vezetőit, hogy a francia szocialista párttal meglévő jó kapcsolataik nem érvényesültek kormány szinten, annak ellenére, hogy sürgették az évek óta hangoztatott szocialista álláspont megjelenését a francia politikában. Ennek ellenére tudatában voltak, hogy a francia álláspontot nem a szocialisták és a Polisario Front korábbi jó kapcsolatai, hanem a Marokkóban egyre erősödő amerikai-francia versengés fogja meghatározni. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Sahara/00533/13

Pár hét alatt feltucatnyi miniszteriális szintű küldöttség látogatott ide az Egyesült Államokból, katonai és gazdasági témákban, noha a rabati nagyköveti poszt egyelőre betöltetlen.”¹³¹¹ A nagykövet jelentése szerint II. Hasszán nagyszabású diplomáciai kampányba kezdett, amely során a küldöttei több, mint 90 országot látogattak végig a világban, és sikeresen tartotta a pozícióit az afrikai külügyminiszterek értekezletén és a Nyugat-Szahara kérdésével foglalkozó ad hoc bizottság 6. ülésén- Freetown III. - is. Ezután mindenki meglepetésére 9 éves távollét után a király egy jelentős küldöttség élén megjelent az AESZ nairobi csúcserkekezletén, ahol képes volt blokkolni a SZADK felvételét, illetve bejelentette, hogy „kész előirányozni egy ellenőrzött népszavazást” Nyugat-Szahara sorsáról. A csúcserkekezlet Marokkó számára sikeresen zárult, mivel nem csak a SZADK elismertetése került le a napirendről, de a népszavazást sem kötötték a marokkói csapatok kivonásához, és a csúcserkekezlet sem tett említést a Polisario Frontról.¹³¹² A nagykövet szerint a népszavazás elfogadásával Marokkó komoly elvi engedményt tett, mivel visszalépett a korábbi álláspontjától, amely szerint a saharávi törzsek némelyikétől korábban kapott hűségeskük a népszavazás erejével bírtak. A nagykövet úgy gondolta, ha a szavazás megtörténik, akkor az Marokkó számára súlyos precedenst teremthetne a spanyol kézben lévő földközi-tengeri kikötővárosok - Ceuta és Melilla - visszakövetelése szempontjából, mivel nem kétséges, hogy az említett városok lakossága egy népszavazás esetén nem a Marokkóhoz való visszatérést választaná. Ezen felül a nagykövet azt is jelezte, hogy a király nem kockáztatott sokat, hisz ilyen feltételekkel sem a Polisario Front, sem pedig Algéria nem támogatta a „mondvacsinált” népszavazást. Új fejleményként pedig jelezte, hogy a nairobi csúcserkekezlet másnapján Taefben szaúd-arábiai segédlettel Marokkó és Mauritánia rendezte a nézeteltéréseit, és helyreállították a diplomáciai kapcsolataikat.¹³¹³ Az algíri magyar nagykövet 1981. július 14-i jelentése az eseményeket árnyaltabban látta ugyan, de hasonló következtetésre jutott. Szerinte II. Hasszán nyilvánosan meghátrált, és a korábbi kijelentése a nyugat-szaharai dosszié lezárásáról okafogyottá vált. A Polisario Front képviselőit azonban elbizonytalanította a király javaslata a népszavazás megtartásáról. Úgy gondolták, hogy az egyre erősödő elszigeteltségből időlegesen kivágta magát, és békülékenységet mutató gesztusával egyelőre megnyert néhány ingadozó országot. A felszabadítási szervezet vezetői más okból is elégedetlenek voltak a csúcserkekezlet döntéseivel, ugyanis említést sem tettek a saharávi államról, annak ellenére, hogy azt az afrikai országoknak több, mint a fele törvényes kormánynak ismerte el, noha az értekezleten elfogadott szöveg szerint csupán az érdekelt felek egyikének vélelmezhető. A nagykövet szerint „II. Hasszán jelentős elvi engedmény árán taktikai győzelmet aratott, és maga mellé állította az afrikai országok többségét. Olyan mellékhadszíntérre terelte ezzel a harcot, ahol komoly esélye van arra, hogy az utóbbi időben frontáttöréssel fenyegető diplomáciai elszigetelődését különböző manőverekkel hosszabb ideig elodázza.”¹³¹⁴ Két nappal később a budapesti algériai nagykövet, Abdelaziz Kara, látogatást tett a IX. területi Főosztályon, ahol tájékoztatta a főosztályvezetőt a nairobi csúcsról valamint az algériai álláspontról. Jelezték, hogy II. Hasszán döntése taktikai döntés, amit azért hozott, hogy a SZADK felvételét az AESZ szervezetébe megíjítsa, de ennek ellenére elfogadta a regionális és a világszervezetek által régóta szorgalmazott népszavazást. A népszavazás megtartásával kapcsolatosan a nagykövet pozitívan nyilatkozott, azt szerinte végre lehet hajtani. A nagykövet azt is jelezte, hogy a saharávi államot az AESZ nem vette fel a tagjai sorába, annak ellenére, hogy azt az afrikai államok többsége elismerte. A nagykövet szerint a SZADK felvétele az AESZ főtítkárnak hatáskörébe tartozó adminisztratív intézkedés kellett, hogy legyen, erre azonban az egyes tagországoknak a főtítkára gyakorolt nyomása miatt nem került sor. A beszélgetés végén az algériai diplomata átadta az AESZ 18. csúcstalálkozójának a saharai kérdésben hozott határozatát.¹³¹⁵

Hogy a csúcstalálkozó határozatait a szembenálló felek másképp értékelték, az nagyon gyorsan kiderült. A Polisario Front ugyanis az értekezlet után olyan feltételeket szabott a népszavazás

¹³¹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/10

¹³¹² Mint egy későbbi jelentésből kiderült, Algéria és a SZADK előkészített egy radikális tartalmú határozattervezetet, amely elítélte Marokkót, követelte a marokkói csapatok azonnali kivonását és a népszavazás mihamarabbi megtartását. Ezt azonban a hamarabb ismertetett marokkói felvetés miatt már meg sem vitatták. Ezzel a Polisario Front lépéshátrányba került, mivel a kezdeményezést átvették a marokkóiak. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/005265

¹³¹³ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/10

¹³¹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/11

¹³¹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/12

megtartásához, amelyek tartalmukban túlméltak a nairobi csúcserkekezlet határozatainak rendelkezésein. A szaharáviak ugyanis azt követelték, hogy a marokkói csapatokat és adminisztrációt vonják ki Nyugat-Szaharából a marokkói határok mögé 150 kilométerre, az ENSZ, az AESZ és a SZADK részvételével hozzanak létre ideiglenes nemzetközi adminisztrációt Nyugat-Szaharában, az ENSZ rendfenntartó erőit telepítsék a marokkói és a nyugat-szaharai határra, valamint Marokkó kezdjen közvetlen tárgyalásokat a Polisario Fronttal.¹³¹⁶ Ezt Marokkó nem fogadta el, mivel az uralkodó szerint a népszavazás nem konzultatív, hanem a status quo-t megerősítő kell hogy legyen, illetve nem volt hajlandó lemondani országa Nyugat-Szaharával kapcsolatos „történelmi jogairól”.¹³¹⁷ A király, ha akart volna sem tudott volna túl sok kedvezményt tenni, hisz a marokkói politikai erők egységesen támogatták Nyugat-Szahara megszállását majd annektálását. Ezt jól mutatja, hogy a nairobi csúcserkekezlet után Abderrahim Bouabid, a Népi Erők Szocialista Szövetsége főtitkára 1981. szeptember 5-én nyilvánosan bírálta a királyt, és fenntartásait hangoztatta az AESZ által létrehozott, a nyugat-szaharai népszavazás lebonyolításával foglalkozó bizottság augusztus 24-25-ei első ülésén hozott határozattal kapcsolatosan.¹³¹⁸ A Bouabid által kiadott nyilatkozat kifogásolta az ideiglenes közigazgatás felállítását a népszavazás levezetésére, az ENSZ és az AESZ erők bevonását, az Algériában és Mauritániában tartózkodó menekültek részvételét a népszavazásban, ráadásul 18 és nem a Marokkóban érvényes 21 éves korhatárral. De leginkább azt sérelmezte, hogy a bizottság gyakorlatilag konfliktusban álló félnek ismerte el a Polisario Frontot. A nyilatkozat szerint: „különleges naivitás kell ahhoz, hogy valaki azt állítsa: ez az eljárás nem veszélyezteti Marokkó területi épségét.” Ezért a szocialisták „demokratikus népi referendum” megtartását javasolták, amelynek során a marokkói nép egésze állást foglalhatott volna a Nairobiban elfogadott döntésekkel kapcsolatosan. A király válaszul négy társával együtt letartóztatta a marokkói politikust, annak ellenére, hogy ez ellen a francia szocialisták hivatalosan is tiltakoztak.¹³¹⁹ Bár a király fellépett a politikáját kritizáló hangok ellen, de úgy tűnik, hogy maga sem gondolta komolyan a népszavazás megtartását, mivel 1981. szeptember 27-én levelet írt az AESZ ad hoc bizottsága kenyai elnökének, amelyben gyakorlatilag visszavonta a nairobi csúcstalálkozón tett ígéreteit.¹³²⁰ Erre a Polisario Front október 13-án ismét támadást indított Gueltat Zemmour ellen, amely során harcokcsikat, páncélozott járműveket és légvédelmi rakétákat vetett be. A támadás során a szaharáviak a marokkói légierő három gépét is lelőtték.¹³²¹ Ez azonban kapóra jött II. Hasszánnak, azonnal összehívta a parlamentet, valamint még aznap levelet küldött az ENSZ BT tagjainak, az ENSZ főtitkárának, az AESZ elnökének, az Iszlám Konferencia vezetőinek és több más afrikai állam vezetőjének is. Ebben jelezte, hogy a szaharai konfliktusban „új helyzet” alakult ki, és kihangsúlyozta, hogy a támadás külföldről érkezett, a támadók „ultramodern” fegyvereket alkalmaztak „nem afrikai” személyzet segítségével. A marokkói sajtó és az összes politikai párt egymást túllicítálva hangsúlyozta, hogy az ország „nemzetközi összeesküvés áldozatává” vált,¹³²² ezért az akció felmenti Marokkót minden eddigi kötelezettsége, ígérete alól. Emellett a marokkói légierő - a konfliktus során először - a szaharávi gerillákat üldözve 15 kilométerre

¹³¹⁶ Ezek a követelések szerepeltek abban a levélben is, amit Mohamed Abdelaziz a Polisario Front főtitkára, a SZADK elnöke 1981. július 20-án küldött Losonczy Pálnak. MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-3

¹³¹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/005265

¹³¹⁸ A határozat felszólította az érintett feleket, hogy tárgyalások révén kössenek tűzszünetet. Kimondta, hogy Nyugat-Szahara általános és titkos szavazással dönthet függetlenségének kivívása vagy a Marokkóhoz történő csatlakozás mellett. Meghatározta, hogy a referendumot az ENSZ és az AESZ közreműködésével a „hetes bizottság” szervezi. Az ENSZ vagy az AESZ békefenntartó erői segítséget nyújtanak majd annak a pártatlan nemzetközi adminisztrációnak a munkájához, amely a referendum zavartalan lefolyását kellett, hogy ellenőrizze. Marokkónak ezzel szemben sikerült elérnie, hogy a határozat a szavazás lebonyolításának előfeltételeként írja elő a nyugat-szaharai népszámlálás megtartását. Ezt viszont a Polisario Front ellenezte, mert a marokkói uralkodó újabb manőverezésének tekintette. Végül a Polisario néhány pontosítással, míg Marokkó teljes egészében elutasította a határozatot, ugyanis a marokkóiak a Polisario Front kizárásával, Algériával és Mauritániával akartak tárgyalni a terület jövőjéről. Ezt azonban a két ország nem fogadta el, és kizárólag a nemzetközi szervezeteket és a Polisario Frontot tartották illetékesnek a békés rendezést előmozdító tárgyalásokra. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/17

¹³¹⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/14

¹³²⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/16

¹³²¹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/15, MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹³²² A marokkói sajtóban Szovjetuniót vádolták meg, mint „Afrikán kívüli megbízót” a támadás megszervezésével, amelyben a marokkóiak szerint kubai és keletnémet „képzett rakétakezelők” részvétele is bebizonyosodott. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/16

behatolt a mauritániai légtérbe. Az ellentámadást elrendelő Dlimi tábornok kijelentette, hogy „*kénytelenek vagyunk az ellenséget ott szétverni, ahonnan a támadásait indítja,*” és hogy ezt a jogát Marokkó Mauritániával szemben a jövőben is alkalmazni kívánja. Később a marokkóiak azzal is megvádolták Mauritániát, hogy a támadást a mauritániai vezérkar készítette elő, és abban mauritániai katonák is részt vettek. Az eseményekről jelentő Pamuk Sándor rabati magyar nagykövet szerint Marokkó célja az volt, hogy a számára kedvezőtlen döntéseket hozó Afrikai Egységszervezetet lecserélje az Amerikai Egyesült Államokra, hátha az a számára kedvezőbb döntést hoz a konfliktus lezárásával kapcsolatosan.¹³²³

Eközben 1981. szeptember 28-án Puja Frigyes magyar külügyminiszter találkozott Ibrahim Hakimmal a SZADK külügyminiszterével. A saharávi politikus a találkozó során tájékoztatta a magyar külügyminisztert a nyugat-szaharai eseményekről, és jelezte, hogy mindent megtesznek a népszavazás sikeres megvalósításáért, de ehhez előbb béketárgyalásokat kell kezdeni Marokkó és a SZADK között. Ezután megköszönte Magyarország addigi támogatását, majd jelezte, hogy szeretnének „intenzívebb kapcsolatot” kialakítani a két ország között, ezért meghívott „egy bármilyen szintű magyar küldöttséget”, hogy látogasson el Nyugat-Szaharába, hogy ott első kézből szerezhessenek információkat a kialakult helyzetről. Puja Frigyes válaszában jelezte, hogy „*Magyarország rokonszenvezik és támogatja a saharávi nép harcát a függetlenségéért, amely elég bonyolult diplomáciai viszonyok között megy végbe*”, majd ígéretet tett arra, hogy a meghívást továbbítja a kormánynak.¹³²⁴ A találkozóval kapcsolatosan a IX. területi Főosztály feljegyzést készített, amelyben jelezték, hogy Magyarország nem küldött delegációt Nyugat-Szaharába, mivel abban az esetben fogadni kellett volna a Polisario Front főtítkárhelyettesét, ami elől a magyar külügy - a Szovjetunió és az NDK is! - kitért, mivel a saharáviak a SZADK elismerését próbálták volna - a korábbiakhoz hasonlóan - erőltetni. Ezért azt tanácsolták, hogy „*ebben a helyzetben a Puja elvtársnak átadott szóbeli meghívásra ne reagáljunk, nem lenne célszerű kapcsolatainkat „hivatalos szintre” emelni, így a látogatást lebonyolítani.*”¹³²⁵

A marokkói ígéretnek visszavonása újabb támadásokra sarkallta a Polisario Frontot, amelyeket SAM 6 és SAM 8 rakétákkal és a korábbi eszközeiknél korszerűbb fegyverekkel és nagyobb létszámban hajtottak végre. Ez ugyan sokkolta a marokkói hadvezetést, de a Polisario Front által elérni kívánt célt - közvetlen fegyverszüneti tárgyalások megkezdése Marokkó és a SZADK között - nem sikerült elérni.¹³²⁶ Az algériai magyar nagykövet által 1981. október 31-én készített jelentés szerint a nyugat-szaharai helyzet ismét kieleződött, annak diplomáciai megoldására nem látott esélyt. Ennek ellenére úgy gondolta, hogy a Polisario Front és Algéria jobb helyzetben voltak, mint Marokkó.¹³²⁷ Talán ez is hozzájárult, hogy a magyar vezetés bár a saharávi államot nem ismerte el, de a világszervezeten belül következetesen támogatta az Algéria által benyújtott határozati javaslatokat. Ez azonban nem tetszett a marokkóiaknak. 1981. november 11-én a marokkói külügyminisztérium külügyi államtitkára, A. Tazi magához kérte a rabati magyar nagykövetet, dr. Pamuk Sándort. A négy szemközti beszélgetésen Tazi jelezte, hogy országa nem érti, hogy a magyar küldöttség miért támogatta a IV-es bizottsághoz a nyugat-szaharai kérdés kapcsán benyújtott algériai határozati javaslatot, amely kihívást jelentett az AESZ, az AESZ által felállított bizottság és a kenyai elnök személye ellen. Az államtitkár úgy vélte, hogy az algériai „mesterkedés” célja a nyugat-szaharai kérdés afrikai keretek közötti rendezésének megakadályozása. A magyar nagykövet jelezte, hogy a marokkói tiltakozást továbbítja Budapestnek, de hangot adott annak is, hogy a magyar álláspont Nyugat-Szahara kérdésében nem változott, illetve az AESZ megvalósítási bizottsága is hangsúlyos szerepet szánt a Világszervezetnek a megrendezendő népszavazás ellenőrzésében, ezért az ENSZ fórumai mindenképpen illetékességgel rendelkeztek a kérdésben. Tazi erre válaszolva megjegyezte, hogy „*a kérdés békés megoldására az AESZ nyújtja a legtöbb esélyt, minden más fórum beiktatása csak végeláthatatlan vitákhoz vezet.*”¹³²⁸ Ez után azt kérte, hogy az 1981. november 23-i közgyűlési szavazáson Magyarország mint „baráti ország” tanúsítson semleges magatartást. A marokkói uralkodó biztosra akart menni, ezért utasította a

¹³²³ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/16

¹³²⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/005924

¹³²⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/5740

¹³²⁶ Egy fegyverszüneti tárgyalás a SZADK indirekt elismerését jelentette volna, ami megnyithatta volna az utat a „hetek” bizottsága határozatának megvalósításához.

¹³²⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/17

¹³²⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/18

Bukarestbe akkreditált marokkói nagykövetet, Boubker Boumahdit, hogy látogasson el Budapestre, és ott közvetlenül tárgyaljon a külügyminisztérium illetékeseivel. Boumahdi azonban nem tudott Budapestre utazni, ezért 1981. november 17-én délelőtt felkereste a bukaresti magyar nagykövetet, akinek elmondta, hogy Marokkó érthetetlenül áll az előtt, hogy Magyarország a IV. sz. Bizottságban támogatta az algériai határozati javaslatot. *„Ugyanis addig a magyar diplomácia azt hangoztatta, ha van is nézeteltérés a magyar és a marokkói álláspont között a saharai kérdésben, az nem Marokkó ellen irányul, hanem Magyarországnak az önrendelkezést támogató elvi politikáján alapul. A marokkói király javasolta az ellenőrzött referendum megszervezését, és ez a javaslat egész Afrikában egyetértésre talált. Ezek után nem értik, miért részesít támogatásban Magyarország egy olyan előterjesztést, amely megfosztja a szóban forgó terület lakosságát a szabad véleménynyilvánítás lehetőségétől. Az algériai javaslat arra akarja kényszeríteni Marokkót, hogy a Polisarioval, azaz egy olyan szervezettel tárgyaljon, amelyet egyetlen nemzetközi szervezet sem ismer el.¹³²⁹ Ez éppen a lakosság önrendelkezési jogát csorbítaná, szabad döntését tenné lehetetlenné.”¹³³⁰ Ezek után a nagykövet jelezte, hogy ünnepélyesen felkéri Magyarországot – ahogy Marokkó más barátait is – hogy ne támogasson olyan lépéseket, amelyek akadályozzák az AESZ béketörekvéseit, ugyanis az algériai határozati javaslat elfogadása hátrálatná egész Afrikában az önrendelkezési jog érvényesülését, és nem segítené elő a békés rendezést Nyugat-Szaharában. A nagykövet kiemelte, hogy *„Magyarország mindig hangoztatta, hogy barátja mind Marokkónak, mind Algériának. Az Afrikai Egységsszervezet támogatása a béke érdekeit szolgálja. Kéri, hogy Magyarország ne tegyen semmit, ami gátolja ezeket a béke erőfeszítéseket. Most lehetőség nyílik a béke érdekében történő cselekvésre.”¹³³¹ Ezért kérte, hogy november 23-án az ENSZ közgyűlésen Magyarország tanúsítson megértést Marokkó álláspontja iránt, és tartózkodjék a szavazásnál. Azt is kérte, hogy mielőbb kapjon tájékoztatást arról, hogyan döntött a magyar vezetés a marokkói kéréssel kapcsolatban. A magyar nagykövet válaszában jelezte, hogy a kérést haladéktalanul továbbítja Budapestre, és biztosította a marokkói diplomatát, hogy Magyarország változatlanul támogatja a konfliktus békés tárgyalások útján történő megoldását, már csak azért is, mert a konfliktusban érintett két országot, Marokkót és Algériát Magyarország a barátjának tekinti.¹³³² A marokkói kérés ellenére Magyarország 1981. november 23-án az ENSZ közgyűlésén az algériai határozati javaslat mellett szavazott,¹³³³ ami annyira felháborította a marokkóiakat, hogy az alábbi jegyzéket küldték a rabati magyar nagyköveten keresztül a magyar kormánynak: *„Őfelsége II. Hasszán király kormányát nagyon meglepte az ENSZ Közgyűlésén 1981. november 24-én (sic!) az úgynevezett nyugat-szaharai kérdésben leadott magyar szavazat. A minisztérium mindenekelőtt megjegyzi, hogy Magyarország megszavazta az A/C/4/36/L 2-es határozatot, amely igyekszik eltorzítani a múlt nyáron Nairobiban összeült AESZ Megvalósítási Bizottság arra vonatkozó ajánlásait, hogy végleges megoldást nyerjen az észak-nyugat-afrikai konfliktus. Ismeretes, hogy az AESZ 18. csúcsertekezlete teljhatalmat adott ennek a bizottságnak azon rendezés véghezvitelére, amely mellett az afrikai államfők síkraszálltak az észak-nyugat-afrikai konfliktussal kapcsolatban.***

Emlékeztetni kell itt arra is, hogy az AESZ soros elnöke felhívást intézett Marokkóhoz és Algériához, hogy vonják vissza határozat-tervezeteiket, és tegyék lehetővé így a Megvalósítási Bizottság feladata teljesítését. Ennél fogva az A/C/4/36/L 2-es határozati javaslatot, amelyet az AESZ elnökének felhívása ellenére fenntartottak, és amelynek támogatását a Megvalósítási Bizottság többsége elutasította, tárgytalannak kell tekinteni, különösképpen amiatt, hogy egyhangúlag elfogadták a Megvalósítási Bizottság nevében Kenya által beterjesztett döntési tervezetet. Következésképpen az algériai határozati javaslat megszavazása veszélybe sodorja a békés rendezés keresését, amelyet Marokkó mindig is óhajtott, és amelynek tárgyában őfelsége II. Hasszán király az AESZ csúcsertekezletén kezdeményezést tett. Valójában a szóban forgó határozat ellentétes a nairobi ajánlások betűjével és szellemével, és Marokkó számára elfogadhatatlan elemeket von be, nevezetesen arra törekedve, hogy olyan tárgyalófelet

¹³²⁹ Ez a tények szándékos elferdítése volt, hiszen a Polisario Frontot az ENSZ és több más nemzetközi szervezet, valamint az afrikai országok jelentős része is elfogadta a saharávi nép jogos képviselőjeként.

¹³³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20

¹³³¹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20

¹³³² MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20

¹³³³ A javaslatot 73 ország szavazta meg, 7 ellenezte és 54 ország tartózkodott a szavazástól. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/3

kényszerítsen rá, amelyet egyetlenegy nemzetközi szervezet nem ismer el, és még kevésbé az érintett lakosság.¹³³⁴

Magyarország álláspontja ellentmondásban tűnik lenni a legfelsőbb magyar hatóságok által Marokkó képviselői számára ismételtelen kifejtett biztosítékokkal egy állítólagos szabadságmozgalomnak a magyar kormány általi el nem ismerését illetően.

Marokkó csak azt kívánhatja, hogy ebben az ügyben Magyarország ne térjen el az arab országok egésze irányában hagyományosan baráti politikájától, és ne foglaljon állást egy olyan konfliktusban, amely megosztja az arab államokat, ne bátorítsa a Marokkó területi épsége elleni agresszív cselekmények állandósulását, bonyolítva ezzel azt a békés küldetést, amelynek a megvalósításához az AESZ hozzálátott.¹³³⁵ A Külügyminisztérium IX. területi Főosztálya hivatalosan is érdeklődött a többi szocialista országnál, hogy a szavazással kapcsolatosan ők is kaptak-e hasonló jegyzéket. Mint kiderült, a lengyelek és a bolgárok a magyar jegyzékkel teljesen megegyező szövegű jegyzéket kaptak, míg a szovjeteknek küldött marokkói jegyzék említést tett a Szovjetunió világpolitikai súlyáról, és a semleges magatartás betartását kérte. A szovjetek tájékoztatták a többi szocialista országot, hogy a marokkói jegyzékre írásos választ nem fognak küldeni.¹³³⁶ Egy hónappal később az NDK és Csehszlovákia is megkapta a magyaroknak küldött jegyzékkel azonos szövegű átiratot, amire azonban írásban egyik állam sem válaszolt.¹³³⁷ Ezek után kiderült, hogy a határozati javaslatot Algériával közösen betérjesztő Jugoszlávia is kapott egy jegyzéket, amelyben a marokkóiak külön jelezték, hogy „Jugoszlávia barátságtalan gesztusa nem marad hatás nélkül a kétoldalú kapcsolatokra.”¹³³⁸ Végül egyedül Lengyelország küldött nyugtázó választ a marokkóiaknak, míg a többi szocialista ország nem válaszolt írásban a jegyzékre. A IX. területi Főosztály vezetője, Szigeti Károly arra utasította a rabati nagykövetet, hogy a kérdéssel ne kezdeményezzen vitát, de az esetleges marokkói felvetésre fejtse ki, hogy Magyarország elvi álláspontja a nyugat-szaharai konfliktusról és annak békés rendezésének szükségességéről nem változott.¹³³⁹

1981. november 22-én a Polisario Front algériai képviselője, Habibullah egy ötoldalas, Kádár Jánosnak szóló levelet vitt be az algériai magyar nagykövetnek, amelyben felhívta a magyar vezetés figyelmét az Amerikai Egyesült Államok egyre erőteljesebb érintettségére a nyugat-szaharai konfliktusban. A levél állítása szerint „az USA célja Nyugat-Szahara Marokkó általi bekebelezése. Ennek érdekében már túlmennek a fegyverszállítás és a katonai szakértők biztosításának keretein, és a nyugat-szaharaiak elleni hadműveletek közvetlen irányítását is átveszik. Ebben a súlyos helyzetben a saharai nép és az élcsapata, a Polisario Front nem tehet mást, mint hogy a természetes szövetségese, a szocialista közösség országaihoz fordul azzal a kéréssel, hogy erőteljesen támogassák az imperialista, reakciós agresszió elleni erőfeszítéseit.”¹³⁴⁰ A nagykövet jelentette a külügyi vezetésnek, hogy a Polisario Front azonos tartalmú levelet adott át a többi szocialista ország nagyköveteinek is. Habibullah a levél eljuttatása mellett azt is kérte a magyar nagykövettől, hogy Magyarország mielőbb fogadjon egy magas szintű saharávi küldöttséget. A nagykövet szovjet információkra hivatkozva jelentette, hogy a Polisario Front a többi szocialista országba is küldöttséget tervezett küldeni, illetve katonai segítséget kért a Szovjetuniótól, Kubától és a Német Demokratikus Köztársaságtól. A nagykövet kihangsúlyozta, hogy a szovjet álláspontban nem történt változás, katonai segítséget nem adtak a saharáviaknak, de

¹³³⁴ Ez a marokkói állítás azonban nem felelt meg a valóságnak, hiszen a „Marokkóra rákényszeríteni akart tárgyaló felet,” nevezetesen a Polisario Frontot az ENSZ Speciális Bizottsága 1975 májusában már egy olyan felszabadítási szervezetnek nevezte, amely a saharávi őslakosok többségének a támogatását bírja. Az ENSZ.Közgyűlés pedig 1979-ben elismerte a saharávi nép képviselőjének, illetve 1980-ra a saharáviak által létrehozott államot már 44 – köztük 26 afrikai – ország ismerte el. Report of the Special Committee on the situation with regard to the implementation of the Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples, 1977, p.7., http://www.usc.es/export9/sites/webinstitucional/gl/institutos/ceso/descargas/A_10023_Rev1_SO_en.pdf (letöltés ideje: 2019. 06. 01.)

¹³³⁵ 1981. december 24.-én ugyanezzel a szöveggel egy újabb jegyzéket küldött a marokkói kormányzat a magyar vezetésnek. MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3439, MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084

¹³³⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/1

¹³³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/2

¹³³⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/3

¹³³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/4

¹³⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319/2, MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-4, MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

más módon továbbra is támogatták őket. A Szovjetunió ugyanis el akarta kerülni, hogy ürügyet adjon az addig regionális konfliktus nemzetközivé válásához.¹³⁴¹ Mivel választ nem kaptak, így a szaharáviak december 7-én felkeresték a nagykövetségen dolgozó Bessenyei Zoltánt, aki jelezte, hogy Musztafa Bashir Szajed, a Polisario Front főtitkárhelyettese két kísérőjével december 8-án érkezik Prágába, és onnan 11-12. körül Budapestre kívánnak utazni. Ehhez kérték, hogy a magyar fél állítson ki számukra vízumot. Ezt azonban az algériai magyar nagykövetség munkatársa arra hivatkozva utasította vissza, hogy nem tudja, a jelzett időpont megfelel-e a magyar külügyi vezetésnek. Így a tervezett látogatás elmaradt.¹³⁴²

Ekkor a magyar külügyi vezetés jelentős része támogatta, hogy ha az AESZ felveszi a tagjai közé a szaharávi államot, akkor azt Magyarország is ismerje el azt. Az MSZMP Külügyi Osztálya azonban szkeptikus volt a kérdéssel kapcsolatban, és a Külügyminisztérium számára megszabta, hogy igyekezzenek minél többet megtudni a szocialista országok, de leginkább a Szovjetunió várható lépéseiről.¹³⁴³ A moszkvai magyar nagykövet, dr. Szűrös Mátyás ennek a feladatnak sikeresen eleget is tett, és 1981. december 16-án egy szigorúan titkos táviratban jelentette az akkori szovjet álláspontot a nyugat-szaharai helyzetről.¹³⁴⁴ Hogy mennyire érzékenyek számított az információ, jól jelzi, hogy a titkosított távirat első mondata így szólt: „*Kérem az alábbiakat szigorúan bizalmasan kezelni!*” A nagykövet a Szovjet Kommunista Párt Nemzetközi Osztályától kapott információk alapján jelezte, hogy lát reális esélyt a Marokkó és a Polisario Front közötti közvetlen tárgyalásokra - annak ellenére, hogy ezt Marokkó akkor határozottan elutasította -, valamint a nemzetközi ellenőrzés mellett megtartott népszavazásra is. A szovjetek jelezték, hogy vita alakult ki a szavazásra jogosultak köréről, valamint arról, hogy az AESZ nairobi csúcstalálkozójának döntése több szempontból is Marokkónak kedvez. A szovjetek - bár látták, hogy a Polisario Front katonailag uralta a helyzetet-, egyértelműsítették, hogy a konfliktust katonai eszközökkel megoldani nem lehet, már csak azért sem, mert a szaharáviak sikeres katonai műveleteit Marokkó a kérdés nemzetközivé tételére próbálta felhasználni. A szovjetek szerint „*Marokkó a hadműveletek megújulását a feszültség növelésére használta. Államfői üzenetekben és a propagandában azzal vádolta a Szovjetuniót, hogy a Polisario szovjet gyártmányú légvédelmi fegyvereket és harckocsikat használ, sőt a harcokban szovjet katonák is részt vesznek. Marokkó így próbál jogi alapot teremteni a népszavazás visszavonására, igyekszik agresszornak beállítani a szocialista országokat, fedezni a növekvő amerikai katonai segítséget. A szocialistaellenes hisztéria a belpolitikai válság enyhítését is szolgálja. A Szovjetunió hivatalosan közölte Marokkóval, hogy nem szállít fegyvereket a Polisario Frontnak, a békés rendezés híve, elítéli a külső beavatkozást. Másrészt hangsúlyozta, hogy Marokkó ilyen magatartása árt a két ország hagyományos együttműködésének.*”¹³⁴⁵ A szovjetek a Polisario Frontot jól szervezett, nemzeti felszabadító szervezetnek tekintették, amelyet a szocialista táboron belül leginkább a kubaiak támogattak. A szovjetek szerint a szaharáviak 10-15 000 jól fegyverzett katonával rendelkeztek, és Nyugat-Szahara területének 80%-át ellenőrizték, de helyzetük a Marokkónak biztosított egyre növekvő amerikai támogatás miatt romlott. Kiderült, hogy a Szovjet Kommunista Párt és a Polisario Front között nem volt közvetlen kapcsolat, az együttműködés a Szovjet Szolidaritási Bizottságon, az ifjúsági szervezetek bizottságán, a Nőszövetségen és a Vörös keresztben keresztül valósult meg. Humanitárius segítséget - gyógyszer, sátrak, takarók stb. - többször adtak a szaharáviaknak, sőt a szovjet polgári felsőoktatási intézményekben több szaharávi hallgató tanulhatott. A szovjet vezetés 1980 őszén fogadta a SZADK miniszterelnökét, majd 1981-ben a Polisario Front főtitkárhelyettesét, akik jártak a Szovjet Kommunista Párt Nemzetközi Osztályán is, ahol egyértelműen

¹³⁴¹ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319/2

¹³⁴² MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/007059, MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹³⁴³ Az információ egy olyan személytől származik, aki az MSZMP Külügyi Osztályán dolgozott, és aki a munkájából adódóan hozzáférhetett a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos anyagokhoz. Bár a szerzőnek hajlandó volt interjút adni, ragaszkodott hozzá, hogy a nevét ne említsem meg.

¹³⁴⁴ A korábbi moszkvai magyar nagykövettel 2019 májusában sikerült egy telefonos interjút készítenem, azonban a nyugat-szaharai eseményekre már nem emlékezett. Elmondása szerint az ezzel kapcsolatos adatgyűjtéseket és tájékoztató munkát az egyik szakdiplomata végezte, ő pedig nagykövetségként a jelentéseket jóváhagyta és felterjesztette a magyar külügyi vezetés számára. Azt azonban megerősítette, hogy a magyar külügyi szolgálat nem volt önálló, és a szovjetek jóváhagyása nélkül egyetlen kérdésben sem dönthettek, főleg nem olyan kérdésben, hogy elismernek-e egy új államot.

¹³⁴⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20

közölték velük, hogy „a Szovjetunió nem ad és nem is fog adni közvetlenül fegyvert a Polisario Frontnak. A szükséges mennyiségű katonai eszközzel viszont ellátja Algériát és Líbiát, a Polisario Front szövetségeseit.”¹³⁴⁶ A szovjetek véleménye szerint a szaharáviaknak egyidejűleg kellett harcot folytatnia a nyugat-szaharai lakosság megnyeréséért, a nemzetközi támogatás megszerzéséért és a marokkói csapatok ellen. A szovjet vezetés szerint a „közvetlen szovjet katonai segítség és a nyugat-szaharai állam elismerése csak bonyolítaná a helyzetet, alapot adna az imperializmus súlyos következményekkel járó beavatkozásához.”¹³⁴⁷ Éppen ezért a szovjetek, amikor a Polisario Front megkereste őket, hogy 1981 decemberében delegációt küldenének Moszkvába, amely tájékoztatást adna a nyugat-szaharai helyzetről és közvetlen politikai, katonai támogatásról tárgyalna, a vezetők elfoglaltságára hivatkozva kitértek a látogatás elől. Jelezték, hogy a Polisario Front adja át a kéréseit az algériai szovjet nagykövetnek, ezeket majd egy későbbi tárgyaláson megbeszélhetik. A Szovjet Kommunista Párt végül is arra a következtetésre jutott, hogy a békés rendezés előmozdítása, illetve annak feltételei megvannak, ezért a Polisario Front vezetőit a harcok folytatása helyett az együttműködésre, a tárgyalásokra kell rávenni. A szovjet vezetésnek és a szocialista országoknak mozgósítania kell a nemzetközi közvéleményt, amely nyomást gyakorolhat Marokkóra, illetve aktív támogatást kell adni a szaharáviaknak a hazai és a külföldi propagandában. Ezen felül katonai támogatást kell nyújtani a Polisario Front szövetségeseinek, főként Algériának és Líbiának.¹³⁴⁸ A szovjet álláspontot a magyar külügyi vezetés 1982. február 15-én ismertette a rabati és az algériai magyar nagykövettekkel is, és felszólította őket, hogy fokozott figyelemmelkövessék az eseményeket, és bármi történik is, azonnal jelentsék a központnak.¹³⁴⁹ Nem csak a moszkvai magyar nagykövet, de a berlini nagykövet, dr. Szalai Béla is küldött tájékoztatást az MSZMP Külügyi Osztályának. Az 1981. december 23-án készített jelentésében a keletnémet kommunista párt külügyi osztályára hivatkozva jelezte, hogy a németek a Polisario Frontot egy igen vegyes összetételű nemzeti felszabadító mozgalomnak tekintik, ahol a bal- és a jobboldali erők mellett a klasszikus szociáldemokrata és az iszlám befolyás is érvényesül. A 8000 fős szervezet szocializmusról vallott nézetei „ködösek voltak,” működésüket és felépítésüket az algériai FLN befolyásolta, de Líbiával is jó kapcsolatokat ápoltak. A keletnémetek szerint a SZADK szélesebb körű elismertetése az Afrikai Egységszervezetben belátható időn belül nem várható a marokkói magatartás, illetve a SZADK felvételének blokkolása miatt. Az ENSZ és az AESZ határozatait pedig a szembenálló felek szabotálták, mivel egyik fél sem volt abban biztos, hogy egy népszavazás neki kedvezett volna. A keletnémetek szerint bár a Polisario Front a fegyveres megoldást erőltette, nem volt elég erős a győzelem kiharcolásához, de Marokkó sem tudott katonai győzelmet kicsikarni az algériai támogatást élvező szaharáviakkal szemben. A keletnémetek elmondták, hogy „Az NDK elismeri a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogát és képviselőjeként a Polisario Frontot. A fentiekben vázolt helyzetre és Marokkóval fenntartott széles körű gazdasági kapcsolataira –foszfát-, gyümölcsimport, jó elhelyezési piac - való tekintettel azonban nem kíván elmenni a diplomáciai elismerésig. Új helyzet valószínűleg akkor alakulna ki, ha a nyugati országok elismernék a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, vagy ha az említett referendumot megtartanák, s ez a Polisario javára dőlne el.”¹³⁵⁰ Az NDK a Szolidaritási Bizottságon keresztül tartott kapcsolatot a Polisario Fronttal; az első szaharávi küldöttség 1978-ban Bachir főtitkárhelyettes vezetésével járt Berlinben, majd egy újabb látogatás következett 1980-ban. Az ország a szaharávi függetlenség napi ünnepekre „újságíró küldöttségnek” álcázott képviselőket küldött, de 1981-ben már hivatalos küldöttséggel képviseltette magát. Szorosabb diplomáciai kapcsolat azonban nem alakult ki, bár a Polisario Front főtitkára időről-időre levélben tájékoztatta Erich Honeckert az aktuális nyugat-szaharai helyzetről. A keletnémetek 1979-1981 között több, mint 1 millió márka segélyt biztosítottak a szaharáviaknak, de fegyvert - bár a Polisario Front többször kért - nem voltak hajlandók adni. Azt persze tudták, hogy Algérián keresztül a szaharáviak hozzájutottak a szocialista országokból - köztük az NDK is - származó fegyverekhez. Ezen felül évente néhány sebesültet is fogadtak gyógykezelésre.¹³⁵¹

¹³⁴⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20

¹³⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20

¹³⁴⁸ Így a szovjetek és a többi szocialista ország is elmondhatták, hogy nem támogatták közvetlenül a Polisario Frontot, hiszen csak a szövetségeseiknek nyújtottak támogatást. Azt hogy a támogatás egy része mégis a szaharáviakhoz került, arról már az adományozók nem tehetek.

¹³⁴⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/1

¹³⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0062

¹³⁵¹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0062

A bolgároktól - akik 1981 végén Tancsev első államelnökhelyettes vezetésével küldöttséget küldtek Marokkóba - is sikerült információkat szerezni. A bolgárok szerint II. Hasszán azért erőltette 1981-1982-ben a népszavazás megtartását, mert úgy vélte, hogy a szaharáviak 80%-a támogatná a Marokkóhoz való csatlakozást, de minden későbbi időpontban végrehajtott szavazás a Polisario Front esélyeit növelte volna. Tancsev tárgyal Mohamed Boucetta külügyminiszterrel, aki egyben az Isztiklal Párt főtársa is volt. A marokkói politikus elmondta, hogy „Marokkó elfogadja az amerikaiak katonai segítségét, és készek magas árat fizetni érte, mivel Marokkó mástól nem remélhet támogatást.”¹³⁵²

1982. február 23-án a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy bár Marokkót negatívan érintette az ENSZ Közgyűlés 36. ülészakán hozott döntés, viszont az 1982. február 8-9-én Nairoiban az AESZ Megvalósítási Bizottság által megtartott 3. ülését a saját sikerüknek tekintették. Ugyanis elérték, hogy a „marokkói három nem” elvből -Marokkó nem tárgyal a Polisario Fronttal, nem vonja ki a csapatait és közigazgatása nem távozik Nyugat-Szaharából - végül nem kellett engedniük, és sikerült az Afrikai Egységszervezetet egy megegyezéssel határozat elfogadására rávenni. Ebben az AESZ már nem ragaszkodott a „konfliktusban érintett két fél” - Marokkó és a Polisario Front - megnevezéshez, hanem megbízta Daniel Arap Moi-t az AESZ elnökét, hogy a konfliktusban érintett valamennyi féllel folytatott külön megbeszélésen keressen megoldást a tűzszünet kérdésében és a népszavazás alapelveit rögzítő ún. „alapidokumentum” véglegesítésére. A nagykövet szerint Marokkó azért mert dacolni az AESZ döntésével, mivel egyre szorosabb kapcsolatot épített ki az Amerikai Egyesült Államokkal - Haig külügyminiszter 1982. február elején tett látogatást Marokkóban - , ez pedig komoly anyagi és pénzügyi támogatást biztosított Marokkónak „az ország területi integritásának megvédésére.”¹³⁵³ A nagykövet kitért arra, hogy a királyság első számú szövetségese/támogatója még mindig Franciaország volt, de a két ország kapcsolata sokat romlott, mivel Marokkó nagyon eladósodott a franciák irányába, illetve azok egyre jobb kapcsolatba kerültek Algériával. Ennek ellensúlyozására a marokkói vezetők az „ország nemzeti ügyének védelmezőjének” egyre inkább az Amerikai Egyesült Államokat tekintették. A nagykövet azt is jelentette, hogy Marokkó és Algéria több esetben is titkos tárgyalásokat folytatott egymással, ahol azonban a nyugat-szaharai kérdés nem került napirendre.¹³⁵⁴ A rabati nagykövet által jelentettek megerősítette az algíri magyar nagykövet 1982. február 25-én készült jelentése is, amely részletesebben ismertette a „Nairobi III.” két határozatát. Az első határozat a fegyverszünetről, a második a népszavazás lebonyolításáról szólt. Bár témájukban lényegében megismételték a bizottság korábbi, 1981. augusztusi ülésének döntéseit, tartalmukban ahhoz képest jelentős eltéréseket mutattak. Az egyik lényeges eltérés abból adódott, hogy míg az augusztusi határozat a konfliktusban érintett feleket tárgyalásokra szólította fel a tűzszünet elérésére, addig a februári álláspont már a tűzszünet rögzítését a 7 államfőből álló AESZ bizottság elnökének döntésétől tette függővé, amelyet az érintett felekkel történt konzultációt követően hozott volna meg. Ezzel a „módosítással” kibúvót biztosítottak a marokkói vezetésnek, amely már közvetetten sem érezte magát kényszerítve a Polisario Fronttal való tárgyalásra, hiszen így elég volt csak a bizottság elnökével egyeztetnie. A felszabadítási szervezet ezzel ellentétben diplomáciai lépéshátrányba került, nem állt mögötte az AESZ bizottságának döntése, amelyre hivatkozhatott volna; a tűzszünet megkötésére lényegében akár akarata ellenére is felszólíthaták volna. A tűzszünettel kapcsolatos határozat 2. pontja sem kedvezett a szaharáviaknak, ez ugyanis kimondta, hogy a tűzszünet életbelépésétől kezdve tilos lett volna a határokon való mozgás, a helyőrségek megerősítése és a hadianyag utánpótlás szállítása. Így lehetetlenné vált volna a

¹³⁵² MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573

¹³⁵³ Az Amerikai Egyesült Államok és Marokkó 1982. május 27-én Washingtonban írta alá azt a stratégiai megállapodást, amely lehetőséget adott az amerikai gyorsreagálású erőknek, hogy használhassák a marokkói légibázisokat, illetve a 6. Flotának a marokkói kikötők igénybevételére. Ezért cserébe az USA növelte a Marokkónak nyújtott katonai támogatás mértékét, sőt kiképzőket küldött a marokkói pilóták és más állományú katonák kiképzésére. Ezen felül az amerikai vezetés a nyugat-szaharai kérdésben is erőteljesebben elkötelezte magát Marokkó mellett. Africa Confidential (ISSN 0044-6483), Vol 23, No. 12., June 09, 1982. pp. 1-2

¹³⁵⁴ Ezt megerősítette egy másik szigorúan titkos jelentés is, amely szerint 1981 novemberében a marokkói posta és távközlési miniszter, majd a külügyminiszter jár Algírban II. Hasszán üzenetével. A király azt szorgalmazta, hogy a fezi csúcskonferencián Algéria államfői szinten képviseltesse magát. Azt is javasolta, hogy az alkalmat használják fel a két ország közötti szoros, baráti kapcsolatok megindítására, demonstrálására. Bár az algériaiak egyetértettek az algériai-marokkói kapcsolatok normalizálásában, de a nyugat-szaharai nép önrendelkezésének és önálló államiságának biztosítása előtt nem voltak hajlandók lényegesen és látványosan fejleszteni a kétoldalú együttműködést. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/1, MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/3, MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Marokkó/19 öc.

szaharáviaknak, hogy visszavonuljanak az Algériában található „főhadiszállásukra”, és tilos lett volna a „felszabadított területen” lévő pozícióik védelme is. A harmadik lényeges eltérés a határozattól az ENSZ szerepének jelentős lecsökkentése volt. A tűzszünet felügyelete ugyanis a közelebről meg nem határozott „békefenntartó erőkre” és - vagy - katonai megfigyelőkre hárult volna, amiért nem az ENSZ, hanem az AESZ felelt volna. A népszavazás felügyeletére hivatott átmeneti adminisztrációt is a „hetes bizottság” által kinevezett megbízott vezette volna, míg korábban erre a pozícióra a világszervezet nevezett volna ki valakit. A határozat nem követelte a marokkói adminisztráció és a fegyveres erők kivonulását sem, sőt a helyi adminisztrációt „teljes együttműködésre” szólította fel. A nagykövetség szerint Algéria zavarodottan reagált a határozatokra, de együttműködött, mivel nem akarta, hogy a Marokkóval egyre szorosabb kapcsolatokat ápoló Amerikai Egyesült Államokkal kerüljön konfliktusba.¹³⁵⁵

1982. február 26-án az algériai magyar nagykövetség jelentette, hogy a Polisario Front algériai képviselője felkereste a szovjet, csehszlovák és a keletnémet nagyköveteket, akiket hivatalosan is arra kért, hogy kormányaik ismerjék el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Látogatása során megemlítette, hogy ugyanezzel a kéréssel meg fogja keresni a magyar és a bolgár nagyköveteket is. A megkeresett nagykövetségek a kérést javaslat nélkül továbbították központjaiknak, és egyidejűleg értesítették a magyar és a bolgár nagyköveteket is.¹³⁵⁶ Pár nap múlva a nagykövetség egy újabb jelentést küldött, amelyben tájékoztatta a magyar külügyi vezetést, hogy az AESZ által létrehozott bizottság által hozott határozat, illetve az abban előírt tűzszünet nem valósult meg. Marokkó továbbra sem akart a Polisario Fronttal tárgyalni - csak Algériával és Mauritániával - ezért az folytatni akarta a fegyveres harcot mindaddig, amíg Marokkót tárgyalászatlanhoz nem kényszerítik. A nagykövetség szerint Algéria az amerikai-marokkói stratégiai együttműködés erőteljesebbé válása miatt némileg mérsékelte a szaharáviak számára korábban feltétel nélkül biztosított támogatását.¹³⁵⁷ A magyar diplomata szintén jelezte, hogy 1982. március 9-én a Front képviselői meglátogatták, és hivatalosan kérték, hogy miután az AESZ tagországgként elismerte a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, Magyarország fokozza politikai, erkölcsi és katonai támogatását, valamint ismerje el a szaharávi államot.¹³⁵⁸ A megkeresést 1982. március 13-án hivatalosan is megküldték Kádár Jánosnak, az MSZMP KB első titkárának.¹³⁵⁹ Ezek után a IX. területi Főosztály ismét utasította a szocialista országokba akkreditált nagyköveteket, hogy tudják meg, mik a fogadó országok szándékai és a megkeresésre milyen válaszokat adnak.¹³⁶⁰ Az első válasz a csehszlovákoktól jött, akik 1982. március 12-én jelezték, hogy részükről „a Polisariohoz való viszonyban változtatásra nem törekszenek, a SZADK-ot egyelőre nem kívánják elismerni. A kapcsolatot továbbra is a Csehszlovák Nemzeti Front tartja. A kérésre olyan választ adnak, hogy a javaslatot tanulmányozzák. A KÜM szerint a kapcsolatok jelenlegi színvonala megfelelő.”¹³⁶¹ A szovjet vezetés álláspontja március 15-én érkezett meg Budapestre, miszerint „A Szovjetunió tanulmányozza a Polisario Front kérését, de a közeljövőben nem várható, hogy változtat korábbi álláspontján, és elismeri a SZADK-ot.”¹³⁶² A bolgárok március 17-én válaszoltak: a „bolgár vezetés a kéréssel foglalkozott, de a SZADK elismerését egyelőre nem tervezik.” Arra vonatkozóan, hogy milyen választ adnak a kérésre a bolgár külügyminisztériumban, nem nyilatkoztak.¹³⁶³

Persze nem csak a magyarok próbálták információt szerezni a SZADK elismertetésével kapcsolatban. 1982. március 17-én a IX. területi Főosztály vezetőjét felkereste Stefan Oross, a budapesti csehszlovák nagykövetség tanácsosa, aki aziránt érdeklődött, hogy tervezi-e Magyarország a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság közeli elismerését. Oross elmondta, hogy a Polisario Front az algériai csehszlovák követségen keresztül megkereste őket, és kérték a SZADK elismerését. A kéréssel a csehszlovák vezetés foglalkozott ugyan, de a szaharávi állam elismerését későbbi időpontban tervezték, mivel úgy érezték, ha a szocialista országok már akkor elismerték volna a szaharávi

¹³⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/4, MNL OL M-KS 288-32/B/1982/19 öe.

¹³⁵⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824

¹³⁵⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/2

¹³⁵⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/1

¹³⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3589, MNL OL M-KS 288-32/B/1982/107 öe.

¹³⁶⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824

¹³⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/2

¹³⁶² MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/3

¹³⁶³ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/4

államot, ezzel a lépésükkel még inkább „*az Amerikai Egyesült Államok karjaiba taszították volna Marokkót, ami az AESZ tripoli értekezlete előtt különösen nem kívánatos fejlemény lett volna.*”¹³⁶⁴ A magyar fősztályvezető jelezte, hogy az algíri magyar nagykövetség is kapott hasonló felkérést, sőt a Polisario Front egy, személyesen Kádár Jánosnak küldött táviratban is kérte a SZADK elismerését, arra hivatkozva, hogy az AESZ az addisz-abebei külügyminiszeri konferenciáján a szaharávi államot már 51. tagállamaként felvette a szervezetbe.¹³⁶⁵ A Polisario Front táviratát tanulmányozta a magyar vezetés, és arra a megállapításra jutottak, hogy a SZADK elismerése még korai lett volna, mivel a közvetlenül érintett regionális szervezetekben bizonytalan volt még a helyzete. Noha az AESZ teljesen jogszerűen vette fel a szaharávi államot a tagjai közé, Marokkó és további 18 ország kivonulással tiltakozott a döntés ellen. A magyar vezetés pedig attól tartott, hogy amerikai ráhatásra Marokkó és szövetségesei a Tripoliban rendezendő következő csúcskonferenciát megtorpedózhatják, ez pedig meghiúsította volna azt - a szocialista országok is erőteljesen lobbiztak érte - hogy a líbiai elnök, Moammer Kadhafi lehessen az AESZ soros elnöke.¹³⁶⁶ A magyar diplomata szerint a szaharávi államot az Arab Liga sem ismerte el, az arab államok közül csak Algéria, Líbia és a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság léptek vele hivatalos kapcsolatba. Ezért a magyar vezetés hivatalos álláspontját így foglalta össze a fősztályvezető: „*A mai nemzetközi helyzetben nem biztos, hogy azzal használnánk a felszabadító mozgalomnak a legjobban, ha elismernénk a SZADK-ot. Ugyanis a SZADK-nak a lehető legszélesebb körű támogatásra van szüksége, s ezt nem mozdítaná elő az, ha a szocialista országok az elismeréssel elébe vágnának más, regionális szervezeteknek és a térség országainak.*”¹³⁶⁷ Másnap beérkezett a keletnémetek válasza is, amelyben jelezték, hogy a kérést még vizsgálják, de komoly kockázatát látják annak, hogy az AESZ a SZADK felvétele miatt nem fogja tudni megtartani a Tripoliba tervezett csúcsértekezletet, és a szaharai kérdés élesedése miatt akár a szervezet szakadására is sor kerülhet. A németek azt is jelezték, hogy szeretnék, ha a szocialista országok egységes álláspontot képviselnének, ezért kérték, hogy a magyar külügyi vezetés küldje meg nekik a hivatalos magyar álláspontot.¹³⁶⁸ Végül a különböző egyeztetéseket is figyelembe véve a magyar külügyi vezetés azt javasolta a Lázár Györgynek, Óvári Miklósnak és Berecz Jánosnak megküldött 0073/PF/1982 sz. szigorúan titkos jelentésében, hogy a Szaharai Demokratikus Köztársaságot Magyarország egyelőre ne ismerje el, mivel a közeljövőben a többi szocialista ország sem tervez ilyen lépést. Azt is javasolták, hogy az algériai magyar nagykövet közölje az algériaiakkal, hogy „*továbbra is szolidárisak vagyunk a szaharávi nép harcával, támogatjuk önrendelkezési jogának érvényesítését. Az elismerés iránti kérelmüket tanulmányozzuk, az arra alkalmas időben visszatérünk. Jelenleg a szocialista országok általi elismerése nem szolgálná a széleskörű nemzetközi támogatás megszerzését, ami érdekük.*”¹³⁶⁹ A politikai vezetőknek készült jelentésben a külügyi vezetés azt javasolta, hogy a SZADK elismerésének kérdésével kapcsolatosan továbbra is egyeztessenek a többi szocialista országgal, és a szaharávi állam elismerésével kapcsolatosan csak egyeztetett módon kerülhessen sor.¹³⁷⁰

¹³⁶⁴ MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3589

¹³⁶⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3589

¹³⁶⁶ A magyar vezetés attól is tartott, ha elismeri a szaharávi államot, akkor Marokkó azonnal megszakította volna a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/6

¹³⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/5

¹³⁶⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/6

¹³⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/6

¹³⁷⁰ A politikai vezetők számára készített első felterjesztés – 1982. március 19. - szerint a külügyi szakemberek azt javasolták, hogy a szaharávi államot egyelőre, legalább a tripoli értekezletig ne ismerje el Magyarország. Azonban a március 23-án felterjesztett javaslatban ez a kitétel már nem szerepelt, csak az, hogy a szaharávi államot egyelőre Magyarország ne ismerje el. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/6 Ez valószínűleg annak volt köszönhető, hogy a IX. területi Fősztályon belül sem volt egységes álláspont a SZADK elismeréséről. A SZADK elismerését leginkább a fősztályvezető-helyettes, a korábbi algériai nagykövet Széphelyi Zoltán támogatta, míg a fősztályvezető a kivárás taktikáját részesítette előnyben. Széphelyi elkötelezettségét nem csak az általam meginterjúvolt, ám a névtelenségükhöz ragaszkodó volt külügyi dolgozók erősítették meg, de az az eset is, amikor a SZASDK elismerésével kapcsolatos magyar álláspontot nem csak a rabati és az algíri, hanem az összes magyar nagykövet számára megküldték, kifejezetten azért, mert Széphelyi ragaszkodott hozzá. Ezt bizonyítja a feljegyzésre a Nagy Gábor, az MSZMP KB Külügyi Osztályának vezetője által ráírt észrevétel is, amely így szólt: „*Nem kell ez. A lényeg már kiment (vagy tévedek?). Ha nem ment ki, akkor is: muszáj értesíteni. Nem elég csak az érintetteknek? Ha Széphelyi mégis ragaszkodik hozzá, akkor ám legyen.*” Széphelyi pedig ragaszkodott hozzá, amit egy feljegyzésben meg is indokolt, így az ő és nem a fősztályvezető akarata érvényesült ebben az esetben. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/7

Miután a politikai vezetők elfogadták a jelentést, a korábbiaktól eltérően a IX. területi Főosztály a magyar állásfoglalásról az összes - nem csak a rabati és az algíri - magyar nagykövetséget tájékoztatta.¹³⁷¹

A SZADK felvétele az afrikai regionális szervezetbe nem változtatta meg a marokkói álláspontot, sőt újabb kampányt indítottak nem csak a szaharáviak, de az AESZ ellen is. 1982. március 23-án Tazi, a marokkói külügyi államtitkár berendelte a szocialista országok nagyköveteit, akiknek elmondta, hogy a marokkói kormány az AESZ addisz-abebei csúcson döntést hozott, miszerint azt, hogy a SZADK az AESZ tagja lett, elfogadhatatlannak tartja.¹³⁷² Az államtitkár kijelentette, hogy „*Marokkó semmisnek tekinti Kodjo főtitkár jogtalan, illetéktelen, meggondolatlan és felelőtlen döntését egy nem létező, sem területtel, sem lakossággal, sem a szuverenitás semmiféle ismérével nem rendelkező bábállamnak a szervezetbe való felvételéről.*”¹³⁷³ Hangsúlyozta, hogy e miatt a döntés miatt nem négy afrikai ország állt Marokkó mellé, hanem 18, akik el is hagyták az üléstermet,¹³⁷⁴ de a maradók között is volt olyan - Egyiptom - aki törvénytelennek minősítette az ülészak folytatását. Az AESZ dakari miniszteri értekezlete is bizonyította, hogy ez a döntés az AESZ megbénulásához vezetett. Az államtitkár kijelentette, hogy „*Marokkó tartja magát a nairobi csúcserkeztet és az ott létrehozott bizottság határozataihoz, és az AESZ alapító tagjaként harcolni fog a törvényesség visszaállításáért, a szervezet megmentéséért.*”¹³⁷⁵ A magyar nagykövet jelentése szerint az államtitkár csoportosan fogadta az arab, afrikai, nyugat-európai, amerikai és ázsiai misszióvezetőket is.

1982 áprilisában Puja Frigyes, magyar külügyminiszter Algériába látogatott. A minisztert felkészítő anyag nemcsak Algéria fokozott afrikai szerepvállalásával foglalkozott, hanem Nyugat-Szahara kérdésével is, amelyről így fogalmaztak a külügyi szakemberek: „*A kérdésben Algéria politikai megoldást szorgalmaz... Marokkó megerősödését sem akarja, de még inkább tart az Amerikai Egyesült Államok katonai felvonulásának intenzívebbé válásától a határai mentén... Egyértelműen kiáll a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogának biztosítása, Marokkó és a SZADK közvetlen tárgyalásainak megindítása mellett.*”¹³⁷⁶ A jelentés készítői megjegyezték, hogy Algéria várhatóan újra szorgalmazni fogja, hogy Magyarország ismerje el a szaharávi államot, ezért felkérték a magyar külügyminisztert, hogy ismertesse az algériai külügyminiszterrel az akkori magyar álláspontot. Ez meg is történt, ugyanis az algériai vezetés valóban szóba hozta a nyugat-szaharai konfliktust, és kérték a magyar külügyminisztert, hogy Magyarország ismerje el a SZADK állami létét. Ez alól Puja Frigyes úgy tért ki, hogy ismertette a magyar álláspontot, és ígéretet tett rá, ha a körülmények változnak, a magyar vezetés ismét megvizsgálja a szaharávi állam elismerésének kérdését.¹³⁷⁷

1982 márciusában a IX. Főosztály vezetőjének feladatszabására Kapcsos Károly felkereste az NDK, Csehszlovákia, Bulgária, Lengyelország, Románia és a Szovjetunió rabati képviselőinek első beosztottjait, valamint Kuba érdekképviselői irodájának vezetőjét, hogy tájékozódjon a fent említett országok és Marokkó kapcsolatáról. Kiderült, hogy az NDK, Csehszlovákia és Lengyelország kapcsolatai igen szerények voltak, míg Bulgária és Románia jó viszonyban volt a királysággal, sőt azokat igyekeztek minél jobban fejleszteni. Szovjetunió az Amerikai Egyesült Államok növekvő marokkói befolyása miatt távolságtartó volt a marokkói vezetéssel, azonban a gazdasági kapcsolatait - foszfát egyezmény, a marokkói bitumenes pala szovjet technológiával történő feltárása és kitermelése, valamint tengeri halászati együttműködés - igyekezett minél jobban fejleszteni. Kuba egyáltalán nem működött együtt Marokkóval, és mivel 1980-ban elismerte a szaharávi államot, Marokkó megszakított vele mindennemű kapcsolatot.¹³⁷⁸

¹³⁷¹ Ekkor az alábbi helyeken volt magyar nagykövetség: Moszkva, Berlin, Varsó, Prága, Szófia, Tripoli, Kairó, Damaszkusz, Bejrút, Bagdad, Kuvait, Aden, Khartoum, Dar es Salam, Addis Abeba, Accra, Conacry, Lagos, Salisbury, Brazzaville, Luanda, Maputo, Nairobi, Párizs, és New-York. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/8, MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/7

¹³⁷² A SZADK felvétele az 1980-ban Freetownban megtartott csúcserkeztetlet óta - a Sierra Leone-i elnök, Siaka Stevens által leadott 26. szavazattal - lehetővé vált, de csak 1982-ben került rá sor az addisz-abebei csúcson. A togói Edem Kodjo főtitkár az Alapokmány 28. cikkelye értelmében értesítette a szaharávi államot képviselő Polisario Frontot, amely titokban delegációt küldött a csúcsra. MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/3

¹³⁷³ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/5

¹³⁷⁴ Ezek az országok Elefántcsontpart, Kenya, Szenegál, Marokkó, Zaire, Kamerun, Guinea, Közép-Afrika, Djibouti, Egyenlítői Guinea, Niger, Mauritius-szigetek, Gambia, Comore-szigetek, Gabon, Szomália, Nigéria és Tunézia voltak.

¹³⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/5

¹³⁷⁶ MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Algéria/19 öe.

¹³⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/6

¹³⁷⁸ MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Marokkó/79 öe.

1982. április 19-én a rabati magyar nagykövet által küldött jelentés a SZADK felvétele utáni helyzettel foglalkozott, amely a marokkói diplomácia azonnali válaszlépéseit váltotta ki. A marokkóiak kemény hangú levelet küldtek az AESZ elnökének, Daniel Arap Moi-nak, valamint azzal vádolták meg Edem Kodjot, a szervezet főtitkárát, hogy nemcsak hogy nem ismerte az AESZ alapokmányát és annak mind formai, mind lényegi szabályzatát megsértette, hanem azzal is, hogy „Algéria zsoldjába szegődött.” Marokkó mind hazai, mind pedig nemzetközi szinten is kampányt indított - 44 afrikai országot kerestek fel a marokkói diplomaták, hogy Marokkó mellé állítsák azokat - az addisz-abebei döntés semmissé tételére, amely során nem csak diplomáciai, de más eszközöket is bevetett. Eközben az AESZ a működőképesség határára került, ugyanis a szembenálló felek ereje olyannyira kiegyensúlyozott volt, hogy egyikük sem volt képes a másikat legyőzni, de a szervezet munkáját „sikeresen” blokkolták, így az 1982 augusztusában a Tripoliba tervezett AESZ csúcstalálkozó megtartása is kétségessé vált. Abban-érdekes módon- még a szaharáviakat támogatók is egyetértettek, hogy a SZADK elismerése - bár jogos és szükségszerű volt - a konfliktus rendezését nemigen vitte előre, viszont az Afrikai Egységszervezet veszélyes megosztottságba sodorta. A Marokkót támogató országok – az Amerikai Egyesült Államok, az NSZK, Spanyolország stb. - a SZADK felvételét az AESZ tagországai közé törvénytelennek, de legalábbis erőszakos lépésnek minősítették, és úgy ítélték meg, ha a felvételt nem vonják vissza az akár az AESZ széteséséhez is vezethet.¹³⁷⁹ Ezzel azonban nem értettek egyet az afrikai és arab diplomaták, akik a döntést elhamarkodottnak vélték, kifogásolták a megvalósítás módszerét, mégis úgy vélték, hogy az akkori feszült helyzet nem vezet törvénytelenül a szervezet széthullásához, már csak azért sem, mert azt az egyik tábor sem akarta. Egy zairei diplomata azt mondta a magyar kollégájának, hogy „*a kialakult helyzetet nem szabad európai szemmel értékelni, ugyanis Afrikában az államközi politikai kapcsolatokban jóval több a következetlenség, az előre szaladás és visszatáncolás, mint a fejlett világban.*”¹³⁸⁰ Hasonló véleményen volt a rabati szenegáli ügyvivő is, aki szerint „*a helyzet dramatizálása nem indokolt. Az egységszervezet fennmaradásának szükségességében az afrikaiak egyetértenek. A többség elismeri tagként a SZADK-ot, Marokkó azonban komoly, befolyásos afrikai államok támogatásával joggal helyezkedik szembe a döntéssel. Sem a döntés egyértelmű elismertetéséhez, sem a visszavonásához nincs elegendő erő. Az erőviszonyok változása idő kérdése. Valószínű, hogy az AESZ valamilyen fóruma - ad hoc bizottság, minicúcs - olyan határozatot hoz, hogy a főtitkár adminisztratív jellegű döntésének hatályát az államfők jóváhagyásáig felfüggesztik.*”¹³⁸¹ A szenegáli diplomata ugyanakkor a Marokkó és a vele szövetséges államok által követelt rendkívüli „szaharai csúcsértekezlet” összehívását az adott helyzetben valószínűtlennek tartotta. A nagykövet egy másik jelentésében azonban szkeptikusabb volt, véleménye szerint „*mind a nyugat-szaharai népszavazási folyamat, mind az AESZ funkcionalitása zsákutcába került.*”¹³⁸² Igaz, a szocialista államok nagyköveteivel folytatott beszélgetésen furcsának találták, hogy Marokkó nem váltotta be sokat hangoztatott fenyegetését, miszerint a SZADK felvétele esetén kilép az Afrikai Egységszervezetből. A nagykövet azt is jelezte, hogy bár komolyabb katonai összecsapások nem történtek, a marokkói hadvezetés tartott egy újabb szaharávi támadássorozattól.¹³⁸³ A magyar külügyi vezetés eközben feladatul szabta az afrikai országokban tevékenykedő magyar követségeknek, próbálják kipuhatolni, hogy az őket fogadó államok hogyan vélekednek az AESZ-ben történekről. Az első válasz a ghánai magyar nagykövettől, Bozi Lajostól érkezett. Ebben leírta, hogy Ghána és a Polisario Front jó kapcsolatot ápolt, sőt az afrikai állam elismerte a szaharávi államot, és az AESZ keretén belül kiállt a szaharáviak önrendelkezési jogának megvalósítása mellett, ezért is támogatta a SZADK felvételét a szervezetbe. A ghánai diplomaták elmesélték Bozinak, hogy az AESZ értekezletén az addisz-abebei nyugati nagykövetségek - főként az Amerikai Egyesült Államok és az NSZK - diplomatái példátlan nyomást gyakoroltak az afrikai delegációkra - Ghánán kívül Nigériát és Libériát említették - az ülésről való kivonulás érdekében. Ebben nagy összegű anyagi támogatás kilátásba helyezéséig is elmentek. A döntés megtörténte után nem csak a marokkói, de az amerikai diplomácia is komoly kampányt folytatott azért, hogy a szervezetet rávegyék a döntés visszavonására, akár úgy is, hogy annak munkáját Marokkó és szövetségesei blokkolják. Ennek tükrében a ghánaiak úgy gondolták, hogy a líbiai csúcsértekezletet nem tartják meg, és „*az AESZ a fennállása óta a legkritikusabb válságot*

¹³⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/4438, MNL OL M-KS 288-32/B/1982/19 öe.

¹³⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/7

¹³⁸¹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/7

¹³⁸² MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331

¹³⁸³ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/7

éli át.”¹³⁸⁴ Hasonló véleményt fogalmazott meg a szaharávi ügyet szintén támogató Tanzánia egyik diplomatája is, akit külön megdöbbenett, hogy Marokkó és szövetségesei az AESZ rendezvényeinek bojkottálásával gyakorlatilag megbénították a szervezetet. A tanzániai vezetés erre válaszul arra törekedett, hogy megszerezzék az AESZ tagállamok 2/3-nak támogatását a Polisario Front felvételéhez az AESZ szervezetébe. Úgy gondolták, hogy a Marokkót támogató 18 országból jó párat „le tudnak választani Marokkóról” és azok segítségével a tervezett szavazás megnyerhető lenne. Szabó Márton, Dar es Salaam-i magyar nagykövet az afrikai diplomatákra hivatkozva jelezte a magyar külügyi vezetésnek azt is, hogy valamennyi AESZ állam érdekelt a szervezet egységének megőrzésében, ezért a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan kompromisszumos megállapodásra törekednek.¹³⁸⁵ A szaharáviakat szintén támogató Líbia sokkal veszélyesebbnek látta a kialakult helyzetet, bár Gál Bálint, tripoli magyar nagykövet jelentéséből egyértelműen kivehető, hogy Moammer Kadhafi leginkább azon aggódott, hogy a következő AESZ csúcst nem Tripoliban tartják, és nem ő lesz az AESZ következő, soros elnöke. A jelentés szerint „az AESZ szaharai vitája már közel sem a szervezet problémája, mögötte globális erővonalak rajzolódnak ki. A szaharai fenyegetettség ürügyén végül is az Amerikai Egyesült Államok, Szaúdi-Arábia és Marokkó februárban stratégiai együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezményt parafál. Mindaddig, míg a szaharai köztársaságot kizárni akaró országcsoportok, illetve a felvétele mellett állásfoglalók egymás győzködésével foglalkoznak, addig a szervezet természetesen nem tud érdemben – közös platformról – fellépni a namíbiai kérdésben, a kontinens élelmiszer-gondjainak megoldásában és más lényegi kérdésekben sem... Líbia a SZADK miatt kritikus helyzetbe került. Most Marokkó és támogatói, akiknek száma sajnos bővül, arra törekednek, hogy egy Tripoli előtt tartandó rendkívüli csúcsertekezleten a szaharai állam felvételét visszavonhassák, és ha ez nem járna sikerrel, akkor mindent el fognak követni, hogy a tripoli csúcs kudarcba fulladjon, következésképpen Moammer Kadhafi dezavualódjon mind az AESZ, mind a világ előtt.”¹³⁸⁶ Moammer Kadhafi várakozása bejött, hiszen Marokkó sikeresen megakadályozta a tripoli csúcstalálkozó megtartását, amin felháborodva Kadhafi egy új, a „haladó afrikai államokból” álló regionális szervezetet akart létrehozni.¹³⁸⁷ Ezt azonban sem a Szovjetunió, sem a többi szocialista ország nem támogatta, hiszen így az AESZ végleg szétesett volna, ezzel pedig a szocialista tábor afrikai befolyása még inkább gyengült volna. Ezen információk alapján nem csoda, ha a szocialista országok között elterjedt az a vélekedés, hogy az afrikai szervezeten belüli megosztottság „közvetlen alapot szolgáltat egy régen áhított imperialista stratégiai cél megvalósításához, az AESZ működésének paralizálásához.”¹³⁸⁸ Ezt erősítette meg dr. Hackler Károly, szudáni magyar nagykövet is, aki jelentésében kitért arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok az általa támogatott afrikai államokon keresztül jelentős befolyást szerzett az afrikai regionális szervezeten belül.¹³⁸⁹ Érdekes módon nem csak a magyar, de a szovjet vezetést is izgatta az AESZ lehetséges jövője, ezért kiadták az Afrikában szolgáló nagyköveteiknek, hogy kezdeményezzenek beszélgetéseket a fogadó országok illetékeseivel, és igyekezzenek azokat arra rávenni, hogy mindent tegyenek meg az AESZ egységének megőrzéséért. Jeleznük kellett, hogy bár a nyugati államok mindent megtektek az afrikai államok önrendelkezése, valamint a gyarmatosítás maradványainak felszámolása ellen, a Szovjetunió tiszteletben tartja az afrikai országok által létrehozott szervezetet, és fontosnak tartja, hogy afrikai kérdésekben az és ne külső hatalmak hozzanak döntést.¹³⁹⁰

¹³⁸⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/1

¹³⁸⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/2

¹³⁸⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/3

¹³⁸⁷ A szervezet létrehozását támogatta Madagaszkár, Mauritius, Mozambik, Angola, Bissau-Guinea és Benin is. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/001537, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859/1

¹³⁸⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/5

¹³⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/3

¹³⁹⁰ Több volt magyar diplomatával, külügyi dolgozóval beszélgettem az elmúlt években a nyugat-szaharai kérdéstről, és abban a legtöbben – sajnos a nevüket nem vállalták - egyetértettek, hogy bár néhányszor felmerült a SZADK elismerésének kérdése, azt önállóan egyik szocialista ország sem merte felvetni. Mint ahogy a legtöbb kérdésben, ebben is a szovjet álláspontot kellett követnünk, amit a Moszkvába akkreditált nagyköveteken keresztül vagy a budapesti szovjet nagykövetség munkatársaiktól, akik időről időre felkeresték a Külügyminisztérium megfelelő szervezeteit vagy pedig a Külügyminisztériumban évente megtartott fősztályvezetői megbeszéléseken előadó szovjet szakemberektől kapott meg a magyar külügyi szolgálat. Ebben az esetben a szovjet vezetésnek sokkal fontosabb volt az AESZ egységének megőrzése, illetve a regionális szervezetet a saját céljainak megfelelően használni, mint a SZADK elismertetése. Ebben az esetben a döntést nem ideológiai, hanem egyszerű haszon/érték számítás alapján hozták meg a szovjet vezetők. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859

A nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban azt a szovjet álláspontot kellett közvetíteni, hogy a Szovjetunió fellép a probléma mielőbbi megoldásáért, a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogának megvalósulásáért az ENSZ és az AESZ közgyűléseinek határozataival összhangban, az el nem kötelezett országok ajánlásával. A szovjetek mindent megtettek azért is, hogy a Tripoliba tervezett AESZ csúcs megtartásra kerüljön, ezért a budapesti szovjet nagykövetség tanácsosa, Valerij Leonyidov Muszatov¹³⁹¹ megkereste Garai Róbert külügyminiszterhelyettest, akitől kérte, hogy a magyar diplomácia szintén tegyen meg mindent ezeknek a céloknak az eléréséért.¹³⁹² A magyar külügyi vezetés ennek érdekében mindent meg is tett, de különböző forrásokból érkezett információk szerint a Tripoliban megrendezni tervezett AESZ 19. csúcsterkezetét valamint a regionális szervezet működését több afrikai ország bojkottálni akarta.¹³⁹³ Ez végül megvalósult, mert a meghirdetett csúcstalálkozóra - bár a SZADK, hogy jelenléte ne okozzon feszültséget, „önként” távolmaradt a találkozórol¹³⁹⁴ - a határozathozatalhoz szükséges 34 helyett csak 32 állam és kormányfő érkezett meg, így a konferenciát nem lehetett megtartani.^{1395,1396}

Időközben a SZADK két legfontosabb szövetségese a „szocialista blokkban” offenzívát indított a szocialista országok megnyerésére. 1982. május 5-én a rabati magyar nagykövet jelezte, hogy egy fogadáson a szovjet és a bolgár nagykövetekkel beszélgetett, amikor a bolgár nagykövet elmondta, hogy Kuba hivatalos formában is felkérte a szocialista országokat a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság mielőbbi elismerésére. A szovjet nagykövet, Jevgenyij V. Nerszeszov érdekes módon nem fűzött megjegyzést a bolgár tájékoztatáshoz.¹³⁹⁷ Nemsokkal később megérkezett a Polisario Front vezetőjének, Mohamed Abdelaziznak a válasza is a SZADK elismertetésével kapcsolatos magyar álláspontra is. Ebben a saharávi vezető csalódottságát és értetlenségét fejezte ki azzal kapcsolatosan, hogy a hazánk és a többi szocialista ország nem ismerte el a saharávi államot. Furcsállta, hogy amíg az Amerikai Egyesült Államok teljesen nyíltan támogatja Marokkót, addig a szocialista országok és különösen a Szovjetunió, továbbra is tartózkodó magatartást tanúsítanak. Megköszönte ugyan az addig nyújtott magyar támogatást,^{1398,1399} de hozzátette, hogy „*az USA intenzív katonai és gazdasági segítségét élvező Marokkóval csak úgy tudnak eredményesen harcolni, ha a világ haladó erői a szocialista országokkal az élen az eddigieket minőségileg meghaladó segítséget nyújtanak.*”¹⁴⁰⁰ Az algériaiak is igyekeztek nyomást gyakorolni a magyar vezetésre, hogy ismerjék el a saharávi államot, és a kérdést Puja Frigyes külügyminiszter algériai látogatásakor is felhozták.¹⁴⁰¹ Ennek ellenére a külügyi adminisztráció az algéri és a rabati nagykövetek éves beszámolóinak kiértékelése után sem tartotta fontosnak a SZADK elismerését.¹⁴⁰² A magyar pártvezetésnek 1982 augusztusában készített „a nyugat-szaharai konfliktus jelenlegi helyzete” című szigorúan titkos jelentésében így nyilatkoztak: „*Bár a SZADK ügyében érdekelt felek részéről időnként nyomás alatt állunk, nem látjuk indokoltnak eddigi álláspontunk megváltoztatását, amely szerint:*

¹³⁹¹ Muszatov nem csak diplomataként tevékenykedett, de a szovjet külügyi és KGB archívumok anyagait felhasználva tudományos publikációkat is megjelentetett a szovjet külpolitikáról a közép-kelet-európai országok kapcsán. Granville, J.: The Hungarian Quicksand Pit to Socialism, H-Diplo, February, 2006, <https://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=11468> (letöltés ideje: 2019. 06. 02.), valamint Wozdziowski, J. M.: Soviet doctrine justifying military intervention since 1945, Thesis submitted to the Sub-Faculty of Politics, Faculty of Social Studies for the Degree of Doctor of Philosophy in the University of Oxford, Trinity Term, 1994, St. Antony's College, [https://www.chinhnghia.com/602327074%20\(1\).pdf](https://www.chinhnghia.com/602327074%20(1).pdf) (letöltés ideje: 2019. 06. 02.)

¹³⁹² MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/4

¹³⁹³ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/6, MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/7

¹³⁹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/5

¹³⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/005213

¹³⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/9

¹³⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/9

¹³⁹⁸ Magyarország a Szolidaritási Bizottságon keresztül többször küldött segélyt a Polisario Front számára, illetve évente 10 saharávi sebesült gyógykezelését is biztosították. 1982-ben például utókezelésre fogadták a korábban itt megoperált Bahare Saleh-t, illetve gyógykezelték Hadvami El Quali, Nayem Abdellaziz, Mohamed Mehdi Lehacem és Ahmed Daoud Da saharávi gerillákat is. MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3911

¹³⁹⁹ A Magyar Szolidaritási Bizottság mellett a Polisario Fronttal – a Bizottságon keresztül – a Magyar Hazafias Népfront is kapcsolatot tartott. MNL OL M-KS 288-32/B 1983/6 öe.

¹⁴⁰⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/10

¹⁴⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/6

¹⁴⁰² MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Marokkó/79 öe., MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Algéria/19 öe.

- támogatjuk a saharai nép önrendelkezését az ENSZ és az AESZ határozatai alapján;
- a kérdést békés, tárgyalásos úton, valamennyi érdekelt fél bevonásával kell rendezni;
- Magyarország évek óta ennek szellemében szavaz az ENSZ-ben is;
- a SZADK elismerésének kérdését tanulmányozzuk;
- úgy véljük, mindenképp a testvéri arab országok elismerését szükséges megszerezni¹⁴⁰³.
*Enélkül a szocialista országok elismerése elmélyíthetné az AESZ-en belüli ellentéteket, további ürügyként szolgálhatna a szervezet megbontására.*¹⁴⁰⁴

Ez azonban nem valósult meg, mert bár az Arab Liga elé került a nyugat-szaharai kérdés, a szervezet nem volt képes a szembenálló feleket tárgyalásztalhoz ültetni, Algéria pedig továbbra sem volt hajlandó a saharáviak önrendelkezéséről Marokkóval tárgyalni, helyette a Polisario Fronttal történő közvetlen tárgyalásokat szorgalmazta.¹⁴⁰⁵ Így továbbra is az AESZ próbálta a nyugat-szaharai konfliktust megoldani, de a szervezeten belül Marokkó sikeresen blokkolt minden olyan törekvést, amely az érdekeivel ellentétes eredményt hozott volna. Ez pedig a regionális szervezet működésképtelenségét idézte elő. Ezt bizonyítja egy, 1983. január 14-én, az AESZ működéséről és a jövőjéről a magyar külügyminisztérium VIII. főosztálya által készített elemzés is, amely a szervezeten belüli francia és az egyre erősebb amerikai befolyást mutatta be, amely a nyugat-szaharai kérdésben is megmutatkozott. Az elemzés szerint „az Afrikai Egységsszervezet sorsát egyre inkább Afrikán kívüli erők és érdekek határozzák meg.”¹⁴⁰⁶ Az elemzés külön felhívta a figyelmet arra, hogy az AESZ 1983 februárjában tervezett addisz-abebei csúcsertekezletén várhatóan ismét központi kérdés lesz a SZADK elismertetése, amely megegyezés hiányában akár a szervezet szakadását is magával hozhatja.¹⁴⁰⁷

1982. november 22-29. között a rabati magyar nagykövet, Pamuk Sándor látogatást tett Mauritániában, ahol nem csak részt vett a november 28-ai nemzeti ünnepségen, de több mauritániai vezetővel és a diplomáciai testület tagjaival is találkozott. Ezeken a találkozókön a nyugat-szaharai kérdés is felmerült. Pamuk jelentéséből egyértelműen kirajzolódik, hogy az akkori mauritániai vezetés - bár a semlegességét hangsúlyozta a konfliktusban - a nyugat-szaharai felkelőket támogatta Marokkó ellenében. Ez érthető volt annak tükrében, hogy a mauritániai vezetés tartott attól, hogy Marokkóval fegyveres összeütközésbe kerülhet, ebben az esetben a gyengén felfegyverzett és kiképzett mauritániai haderőt a marokkóiak egyszerűen elsöpörték volna. Ezért az ország ismét szorosabbra fűzte a kapcsolatát a volt gyarmattartójával, Franciaországgal, amely ígéretet tett Mauritánia megvédésére, bárhonnan fenyegetse is azt veszély. Pamuk tárgyalt a nouakchotti spanyol nagykövettel is, akiről kiderült, hogy évekig szolgált a Spanyol-Szaharában, és az óta is figyelemmel kísérté az ott folyó eseményeket. A spanyol nagykövet szerint a „Polisario derékhadát azok a fegyveres segéderők képezik, amelyek annak idején a spanyol adminisztráció mellett működtek. Komoly, ütőképes egységekről van szó, amelyeket megedzett a több mint hat éve tartó fegyveres harc... a marokkói csapatok elleni elhúzódoó háború összekovácsolta a nyugat-szaharai törzseket, jelentősen megerősödött a nemzeti tudatuk. Érdeklődéssel várja a fejleményeket, de meglepné, ha Marokkónak sikerülne visszaforgatni a dolgok menetét. Szerinte még egy teljesen hipotetikus marokkói-algériai megegyezés sem tudná elejét venni a saharai nemzet és állam kialakulásának.”¹⁴⁰⁸

1982. december 6-9. között Magyarországra látogatott egy delegáció élén Rabah Bitat, az algériai Népi Nemzetgyűlés elnöke, aki a programja során december 7-én találkozott Apró Antallal, a magyar Országgyűlés elnökével is. A megbeszélésen Bitat külön kitért a nyugat-szaharai konfliktusra is, amellyel kapcsolatosan elmondta, hogy a saharáviak a gyarmatosítás végleges felszámolásáért harcolnak Marokkó ellen. Bár Algéria igyekezett egyre jobb kapcsolatot kiépíteni Marokkóval, azt az algériai vezetés nem tűrhette el, hogy Nyugat-Szahara „bizonytalansági övezetté” váljon. Az algériai politikus egyértelművé tette, hogy Algéria afrikai nagyhatalomként pozicionálja magát, és minden

¹⁴⁰³ Ez ellentmondott a külügyi szolgálat korábbi javaslatának, amelyben - követve a szovjet külügyi szolgálat „javaslatát” - azt fogalmazták meg, hogy Magyarország csak akkor ismerje el a saharávi államot, ha azt a tagállamai közé már az AESZ is felvette. MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/4

¹⁴⁰⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/005213

¹⁴⁰⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927

¹⁴⁰⁶ Ezt a kijelentést egyébként Edem Kodjó az AESZ főtitkára tette 1982 novemberében a tripoliszi AESZ konferencián. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/1

¹⁴⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/1

¹⁴⁰⁸ MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe

afrikai felszabadítási mozgalmat támogat, mivel az ország függetlenségét is egy ilyen mozgalom vívta ki. Bitatot fogadta Kádár János is, ahol a nyugat-szaharai kérdés ismét előtérbe került.¹⁴⁰⁹

1983. január 17-én a rabati nagykövet egy újabb jelentést küldött a külügyminiszternek, amelyben összefoglalta az 1982 májusa és decembere közötti időszak eseményeit. Ebben leírta, hogy Marokkó az öt legmegbízhatóbb szövetségeseivel - Szenegál, Guinea, Nigéria, Kamerun és Zaire - először hogyan próbálta „megmenteni az Afrikai Egységszervezetét”, majd végül hogyan hiúsította meg az AESZ 19. tripoli csúcserkekezletét először 1982. augusztus 5-én, majd 1982. november 17-20-án is.¹⁴¹⁰ Az első meghiúsított értekezlet után Marokkó olyannyira sikeresen blokkolta a regionális szervezet tevékenységét,¹⁴¹¹ hogy a SZADK kénytelen volt „ideiglenesen és önkéntesen” lemondani a szervezeten belüli képviseleti jogáról,¹⁴¹² így Marokkó és szövetségesei már részt vettek a 19. AESZ csúcson novemberi csúcstalálkozóján, de végül november 20-án Marokkó az öt támogató 14 országgal együtt elhagyta a csúcstalálkozó helyszínét, így az ismét határozatképtelenné vált.¹⁴¹³ A magyar külügyi szolgálat véleménye szerint a novemberi meghiúsult csúcstalálkozó mérlege kettős volt. Pozitívumnak tekintették, hogy az AESZ működőképes maradt, kereteit megőrizte, és újabb csúcserkekezlet megszervezését határozták el. Az AESZ tagországainak többsége hű maradt a szervezet „antiimperialista” hagyományaihoz, de az csak regionális és arab kérdésekben jutott kifejezésre. Azt azonban negatívumnak tekintették, hogy az afrikai országok alig egyharmada, a Marokkó által vezetett kisebbség¹⁴¹⁴ rá tudta kényszeríteni akaratát a többségre, meghiúsították a csúcserkekezlet megtartását - a szervezet történetében először fordult elő, hogy egy csúcserkekezletet nem tudtak megtartani - és megakadályozták, hogy a líbiai elnök, Moammer Kadhafi lehessen az AESZ következő, soros elnöke.¹⁴¹⁵ Bár az Afrikai Egységszervezetében sikereket ért el, Marokkó kudarcként élte meg az ENSZ közgyűlés 37. ülészakán történeteket, ugyanis a nyugat-szaharai kérdésben számára ismételtlen kedvezőtlen döntés született, annak ellenére, hogy az algériai határozati javaslatból törölte a „Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság” kifejezést. A rabati nagykövet arról is tudósította a magyar vezetést, hogy Algéria és Marokkó között ismét titkos egyeztetések zajlottak, de azok pontos eredményeiről nem rendelkezett információval. Ellenben beszámolt arról, hogy a saharávi gerillák 1982. július elején többször is megtámadták a marokkói védelmi falat, amelyet azonban nem tudtak elfoglalni, illetve azon áthatolni. Ezt a nagykövettel történt beszélgetésen az a francia újságíró is megerősítette, aki éppen akkor járt a helyszínen. Elmondása szerint a marokkói haderő a korszerűsítés után és az amerikai elektronikai eszközök alkalmazásával jelentősen megerősödött. Végül a nagykövet így foglalta össze az akkori helyzetet: *„megállapítható, hogy az elmúlt periódusban - 1982. május - december - a nyugat-szaharai konfliktus, bár nem szűkölködött eseményekben, megoldását tekintve sem diplomáciai, sem katonai vonatkozásban nem jutott előbbre. Marokkónak a SZADK 1982. februári AESZ-beli felvételével keletkezett hátrányát hathatós amerikai támogatással sikerült behoznia, s ha előnyre nem is tett szert, tartósnak ígérkező patthelyzetet kicsikart. Az Afrikai Egységszervezet belső megosztottsága elmélyült,*

¹⁴⁰⁹ MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Algéria/19 öe., MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

¹⁴¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859/1

¹⁴¹¹ Marokkó tevékenységét a legtöbb afrikai ország, így az egyébként Marokkót támogató Egyiptom is elítélte. Az egyiptomi vezetés szerint ugyanis gondot jelentett a Nyugat-Szahara kérdésében elfoglalt merev marokkói álláspont. Emellett Marokkó nem hajtotta végre az AESZ korábbi döntését, és a békés rendezés érdekében folytatandó tárgyalásokat előfeltételekhez kötötte. Az egyiptomi vezetés – több más fekete-afrikai ország vezetésével együtt – úgy vélte, hogy nem lehetett elvárni a saharávi államtól azt, hogy a békesség kedvéért a jövőben is távol maradjanak az AESZ rendezvényeitől. Úgy vélték, hogy a konfliktust elsősorban a SZADK és Marokkó kell, hogy megoldja bilaterális tárgyalások útján. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00537/1

¹⁴¹² A további marokkói bojkottól tartva az AESZ vezetése titkos egyeztetésekre hívta a SZADK miniszterelnökét, Mahfud Larosi-t, akit arra kértek, ha a SZADK vállalja az „önkéntes” távolmaradást a következő AESZ csúcserkekezletről, akkor az AESZ vezetése napirendre tűzi a nyugat-szaharai kérdést és túlnyomó többséggel a SZADK felvétele mellett fognak dönteni. A titkárság úgy gondolta, hogy a marokkói álláspontot támogató országok el fogják fogadni a többségi akaratot. A titkárság vezetői készek voltak arra, hogy elviseljék Marokkó és még legfeljebb néhány ország időleges bojkottját is. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/2

¹⁴¹³ Az értekezletről távolmaradt három Líbiával ellenséges viszonyban álló ország: Egyiptom, Szudán és Szomália, valamint Felső-Volta is, ahol éppen katonai puccs zajlott az éppen regnáló vezetés ellen, illetve a SZADK, amely nem akarta a jelenlétével még jobban kiélezni a feszültséget. Így a csúcson 45 afrikai állam vett részt. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/11

¹⁴¹⁴ A jelentés szerint a kivonuló 15 országból 13 frankofon - volt francia gyarmatok - volt. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859/1

¹⁴¹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859/1

a SZADK-ot támogató haladó országok minimális többsége, s közülük Algéria és Líbia saját problémái egyelőre nem teszik lehetővé frontáttörés kierőszakolását.”¹⁴¹⁶

1983. február 7-én a IX. területi Főosztály egy összefoglalót készített az MSZMP KB Külügyi Osztályának a nyugat-szaharai konfliktusról. Ez az anyag a magyar külügyminisztérium által készített korábbi jelentéseken, összefoglalókon alapult, illetve az 1982-es év, valamint az AESZ szervezetében lezajló eseményeit ismertette. A pártvezetés számára készített összefoglaló lényege az volt, hogy a SZADK elismerése az akkori körülmények között nem volt időszerű, ezért nem javasolták a korábbi magyar álláspont megváltoztatását.¹⁴¹⁷ 1983 márciusában a IX. Főosztály újabb országismertetőt készített Marokkóról, ahol a királyság Nyugat-Szaharával kapcsolatos politikáját az alábbiak szerint jellemezték: *”A marokkói külpolitika homlokterében 1975 óta a nyugat-szaharai területek visszaszerzése majd megtartása, fennhatóságának nemzetközi elismertetése áll. A saharai problémát egyrészt belpolitikai kérdésnek tekinti - azzal érvelve, hogy a saharai területek évszázadokig Marokkóé voltak, ezeket a spanyol gyarmatosítók szakították el az anyaországtól. A saharai nép nem létezik, a Polisario Front soraiban harcolók Algéria zsoldosai, illetve a szárazság elől menekülő maliak, csádiak és mauritánok - másrészt összeköti a „kommunista veszély” afrikai terjeszkedésének teóriájával.”*¹⁴¹⁸ Az országismertető foglalkozott a marokkói-algériai kapcsolatok normalizálásának lehetőségeivel és a nyugat-szaharai kérdés esetleges békés megoldásával is.¹⁴¹⁹

Egy másik, 1983. április 6-ai jelentésében a rabati magyar nagykövet leírta, hogy Marokkó folytatta a diplomáciai offenzívát, amelynek keretében II. Hasszán találkozott a Marokkóban látogatást tett francia köztársasági elnökkel, valamint a spanyol kormányfővel is. Bár hivatalosan a kétoldalú kapcsolatok erősítéséről szóltak a találkozók, a nyugat-szaharai kérdés is szóba került, amelyben a két ország inkább a marokkói álláspontot támogatta. A legjelentősebb találkozó mégis az 1983. február 26-án megtartott algériai-marokkói csúcstalálkozó volt, amit Chadli Benjedid algériai elnök és II. Hasszán marokkói uralkodó részvételével a közös határon tartottak meg. A sikeres találkozó mind a két országban nagy várakozást keltett, mivel az algériai-marokkói csúcstalálkozót évek óta próbálták megszervezni, de az a nyugat-szaharai kérdés miatt mindig meghiúsult. Bár a nagykövet szerint mind a két országnak fontos volt a találkozó, annak megszervezése mégis a marokkóiak számára bírt nagyobb jelentőséggel, méghozzá három ok miatt:

- Az ország gazdasági helyzete folyamatosan romlott. A „gazdag arabok” segítsége nem volt elég, és az amerikai támogatás sem volt akkora mértékű, mint amelyet a marokkóiak reméltek, illetve a háború miatt a külföldiek nem voltak hajlandók Marokkóban beruházni;
- A monarchiára egyedül veszélyt jelentő hadsereg egy újabb puccsot szervezett a király ellen Dlimi tábornok vezetésével. Az összeesküvést a CIA segítségével sikerült leleplezni, Dlimi tábornok pedig hirtelen egy közlekedési baleset áldozata lett.¹⁴²⁰ Ennek ellenére a saharai háború állásával elégedetlen tisztikar továbbra is potenciális veszélyt jelentett a marokkói uralkodóra;

¹⁴¹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927

¹⁴¹⁷ MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe, MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Nyugat-Szahara/93 öe,

¹⁴¹⁸ MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Marokkó/79 öe

¹⁴¹⁹ MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe.,

¹⁴²⁰ Ahmed Dlimi tisztázatlan halálesetét a szocialista országok egyértelműen egy, a II. Hasszán elleni sikertelen puccskísérlethez kötötték. MNL OL M-KS 288-32/B 1987/84 öe. A rabati magyar nagykövet, Pamuk Sándor az 1983. évi követi jelentésében az alábbiakat írta Dlimi haláláról: *„Jóval rejtettebb, sok kétkedést, találgatást kiváltó, jelentőségében pedig bizonyára az előbbi meghaladó történésnek minősíthető a rendszer „erős embere” Dlimi tábornok letünése a belpolitikai szinterről. A király szárnysegédjeinek igazgatója, a katonai elhárítás vezetője és a Nyugat-Szaharában működő déli hadsereg főparancsnoka közötti baleset áldozata lett január végén, Mitterand francia köztársasági elnök marokkói látogatásának előestéjén. A rabati diplomaták körében elterjedt, legtöbbször szerint legvalószínűbbnek tartott feltételezés, hogy a tábornok iszlám nacionalista érzelmű főtisztok élén katonai hatalomátvitelre készült volna, valószínűleg francia támogatással számolva. A kormányzat az eset kapcsán szigorú hírzárlatot rendelt el, a hadseregen és a biztonsági erőknél jelentős személycserét hajtott végre.”* MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe. A magyar nagykövet értesüléseit megerősítette egy, a marokkói politikával foglalkozó kutató, Ahmed Rami is, aki szerint Dlimi egy mérsékelt iszlamistákból álló csoporttal sikertelen puccsot tervezett a király ellen, amit azonban a CIA leleplezett. Dlimit és a társait letartóztatták, megkínózták, majd miután megtudták mindazt, amire kíváncsiak voltak, megszervezték Dlimi halálos közúti balesetét. Rami szerint Dlimi hajlandó lett volna békét kötni a Polisario Fronttal, még úgy is, ha ehhez a terület egy részét átengedték volna a saharáviaknak. Blum, W.: Killing Hope: US Military and CIA Interventions Since World War II, Zed Books, 2003, pp. 278-279. Hasonlóan nyilatkozott egy már nyugdíjban lévő és az anonimitásához ragaszkodó volt magyar hírszerző is, aki szerint, ha Dlimi puccsa sikerült volna, akkor a nyugat-szaharai konfliktust az új marokkói vezetés mihamarabb lezárta volna és kiegyezett volna Algériával.

- a módosított alkotmány értelmében 1983-ban Marokkóban helyi és parlamenti választásokat terveztek, amely során felmerült a megszállt területekre betelepített marokkói lakosság problémája, valamint az, hogy egy esetlegesen végrehajtandó nyugat-szaharai népszavazás hogyan befolyásolhatja az eseményeket.

A határtalálkozón a két vezető öt órán keresztül tárgyalt; három kérdéscsoport került szóba:

- A két ország kapcsolatainak normalizálása;
- a nyugat-szaharai kérdés;
- a közel-keleti konfliktus és az arab országok közötti kérdések.

A megbeszélésen elvi megállapodást kötöttek arról, hogy normalizálják a két ország közötti kapcsolatokat, helyreállítják az egymás közötti légiközlekedést, és visszaállítják a korábban megszüntetett diplomáciai kapcsolatokat. Ezzel párhuzamosan felelős vezetőkből vegyesbizottságot terveztek felállítani, amely a korábbi kétoldalú kapcsolatok helyreállításával dolgozott volna ki egy programot. A nyugat-szaharai konfliktussal kapcsolatosan mind a két állam fontosnak tartotta a konfliktus békés rendezését az AESZ nairobi határozatainak alapján. Az algériai vezető azonban hangsúlyozta, hogy a tárgyalófél nem ő, hanem a Polisario Front kell hogy legyen, de a konfliktus megoldása érdekében kész segíteni. A közel-keleti és az arab országok közötti kérdésekkel csak érintőlegesen foglalkoztak, de abban egyetértettek, hogy a nyugat-szaharai kérdést nem viszik a fezi arab béketerv elfogadtatására összehívott értekezlet elé. A megbeszélések után több jel is arra mutatott, hogy a tárgyaló felek komolyan vették az ígéreteiket, és megindult egy lassú közeledés. A Polisario Front ugyan nem kommentálta a találkozó eseményeit, de egy ideig egyetlenegy támadást sem hajtott végre marokkói célpontok ellen.¹⁴²¹ Sajnos hamarosan kiderült, hogy a nyugat-szaharai kérdés továbbra is megosztotta a két szomszédos országot, és hogy annak a holtpontról való elmozdulása nélkül esélyük sem volt kapcsolataik rendezésére. Bár a két ország közötti sajtó és propagandahadjárat megszűnt, a kétoldalú kapcsolatok intézményes újjáélesztése csak vontatottan, szinte láthatatlanul haladt, ezért 1983 júniusáig egyedül a két ország közötti vízumkényszert sikerült eltörölni. A közeledést azonban megakasztotta a marokkói külügyminisztérium április 21-i nyilatkozata, amelyben kijelentették, hogy Marokkó semmilyen körülmények között nem fogadja el tárgyalópartnerként a Polisario Frontot vagy a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Erre válaszul az algériai belügyminiszter, Hadj Yala lemondta az április végére tervezett marokkói látogatását. Ezek az események mindenki számára egyértelművé tették, hogy a két ország egészen addig nem tudja normalizálni a kapcsolatát, amíg a nyugat-szaharai kérdés mindkettőjük megalégedésére le nem záródik. A nagykövet úgy gondolta, hogy erre lehetőséget biztosíthat az AESZ Addisz-Abeába összehívott 19. csúcsertekezlete, amelyen végül Marokkó is részt vett.

1983. áprilisában Magyarországra látogatott Ahmed Taleb Ibrahim algériai külügyminiszter, az FLN Politikai Bizottságának tagja,¹⁴²² ezért a IX. területi Főosztály nem csak az Algériáról szóló országismertetőket frissítette, hanem az algériaiak érintettsége miatt összefoglalót készített a nyugat-szaharai konfliktusról, amelyben áttekintették az addig történt eseményeket; közülük az egyik legfontosabb az AESZ „működésképtelenné válása” volt. A jelentés szerint 1983 elején már 53 ország - köztük 27 afrikai – ismerte el a SZADK állami létét, aminek az Afrikai Egységszervezetbe való felvételét a magyar diplomácia fontos politikai sikernek tartotta, bár az „nem vitte előre a konfliktus rendezését.”¹⁴²³ Sőt ennek köszönhetően az AESZ szinte kettészakadt és működésképtelenné vált, illetve Moammer Kadhafi nem tölthette be az általa és a szocialista tábor által is annyira vágyott AESZ soros elnöki tisztségét.¹⁴²⁴ A jelentés külön kitért az 1983. február végén a szaúd-arábiai és tunéziai közvetítéssel összehozott algériai-marokkói csúcstalálkozóra, amely azonban a nyugat-szaharai kérdésben nem hozott eredményt, hisz a szembenálló felek jótányit sem engedtek a korábbi álláspontjukból. A jelentés készítői külön kitértek arra, hogy a Polisario Front és az algériai vezetők is többször kérték a SZADK elismerését a szocialista országok részéről, de a magyar külügyi vezetés nem tartotta szükségesnek a korábbi magyar álláspont megváltoztatását, ezért azt javasolták a politikai vezetésnek, hogy várjanak a saharávi állam elismerésével.¹⁴²⁵

¹⁴²¹ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927/2

¹⁴²² MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

¹⁴²³ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/001052/2

¹⁴²⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/001052/2

¹⁴²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927/1

1983. április 26-án a budapesti szovjet nagykövetség első titkára, J. A. Romanov látogatást tett a Külügyminisztériumban a VIII. területi Főosztály vezetőjénél, Vadász Frigyesnél, akit arról tájékoztattott, hogy az afrikai szovjet nagykövetek arra kaptak utasítást a központi vezetéstől, hogy mindent tegyenek meg az AESZ egységének megmaradásáért és a Szovjetunió - valamint a szocialista országok - a szervezetben meglévő befolyásának megőrzéséért, esetleges növeléséért.¹⁴²⁶ A szovjet diplomata átadta a főosztályvezetőnek az AESZ helyzetével kapcsolatos szovjet körlevelet is.¹⁴²⁷ A szovjet támogatás jól jött az Afrikai Egységsszervezetnek, és bár több afrikai ország kételkedett abban, hogy az Addisz-Abebába 1983 júniusába megismételni tervezett 19. csúcstalálkozó létrejön,¹⁴²⁸ az június 9-én mégis megvalósult, ugyanis a SZADK „önként és ideiglenesen” távolmaradt a rendezvényről,¹⁴²⁹ amin így Marokkó és a támogatói is részt vettek.¹⁴³⁰ Ezzel azonban Líbia nem értett egyet, így az ünnepélyes megnyitón nem vett részt, és az értekezlet helyszínét is elhagyta. A csúcsertekezlet vezetőjének Mengistu Hailé Mariam etióp elnököt választották meg.¹⁴³¹ A csúcson az AESZ a Szaharávi Arab Demokratikus Köztársaságot a konfliktusban résztvevő szervezetként elismerte, és felszólította Marokkót, hogy kezdjenek tárgyalásokat a szaharávi állammal.¹⁴³² Bár a csúcsertekezletnek a nyugat-szaharai konfliktus megoldására hozott határozatát a marokkóiak elfogadták, de egyes pontjaival kapcsolatosan – a 2. és a 3. pontok - fenntartásukat fogalmazták meg, mivel azok „ellentétben álltak” az AESZ nairobi határozataival.¹⁴³³ Az addisz-abebei csúcstalálkozó legfontosabb vívmányának azonban a magyar és a szovjet vezetés azt tekintette, hogy az AESZ egysége megmaradt, a szervezet nem szakadt szét, és megtartotta „imperialistaellenes” vonalát.¹⁴³⁴ A SZADK távolmaradása a magyar külügy szerint a szaharávi államnak egyfajta „de facto” elismerést hozott, még ha a célját, a tényleges elismerést nem is sikerült elérnie.¹⁴³⁵ Azzal azonban a magyar külügyi vezetésnek szembesülnie kellett, hogy a szocialista vagy szocialista irányú afrikai államok között is több ellentét volt, ami miatt nem voltak képesek egységesen szavazni, illetve a „szocialista érdekeket” képviselni.¹⁴³⁶ Tóth Elek, az addisz-abebei magyar nagykövet arra is felhívta a figyelmet, hogy a nyugati országok érdekei - az általuk nyújtott hatékonyabb és nagyobb gazdasági támogatások jóvoltából- egyre erőteljesebben jelennek meg az afrikai regionális szervezeten belül, emiatt a „szocialista országok ezért limitált lehetőségekkel rendelkeznek az afrikai kontinensen.”¹⁴³⁷

1983. június 24-én a rabati magyar nagykövet által készített követi jelentés szerint Marokkó nagymértékben maga mellé állította az Amerikai Egyesült Államokat Nyugat-Szahara kérdésében, de II. Hasszán felismerte az amerikai támogatás korlátait, ezért igyekezett „semlegesíteni” a térségben legérdekeltőbb két nyugat-európai államot, Franciaországot és Spanyolországot. Ismét párbeszédet kezdeményezett Algériával, valamint két AESZ csúcsertekezlet sikeres blokkolása után részt vett az AESZ 1983. június 8-13. között Addis-Abebában megtartott 19. csúcsertekezletén. Bár a nagykövet szerint Marokkó lépéshátrányba került, de „a király nagy manőverezőképeségeket csillogtatott meg a tradicionálisan mérsékelt, óvatos, tartózkodó, kiváráó magatartás, az érdekek szívós védelmét az átmeneti, gyakorlati engedményekkel kombináló taktikázás terén. Nem kétséges, hogy minderre trónja védelmében kényszerül,¹⁴³⁸ az sem vitás azonban,

¹⁴²⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/1

¹⁴²⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002859

¹⁴²⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/2, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/8, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/9

¹⁴²⁹ Előtte két tervezett csúcsertekezlet elmaradt, mivel azokon a SZADK részt vett volna. MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/14, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/2

¹⁴³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/4, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/5, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/6, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/002980/10

¹⁴³¹ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/10

¹⁴³² MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/11, MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/14

¹⁴³³ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927/3

¹⁴³⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/14

¹⁴³⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/12

¹⁴³⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/13

¹⁴³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységsszervezet/00105/14

¹⁴³⁸ Nem csak a rabati magyar nagykövet gondolta úgy, hogy a monarchia legitimitását és a király trónját a nyugat-szaharai területek - mint ősi marokkói földek visszacsatolása - megszállása, de még inkább megtartása jelenti, hanem az Amerikai Egyesült Államok hírszerző szervei is. A magyar diplomata által nem ismert „Africa Confidential” 1982. június 9-ei számában

*hogy a külpolitikai fegyvertár nyújtotta lehetőségeket mesterien kihasználja.”*¹⁴³⁹

1983. október 15-én az algériai magyar nagykövet jelentést terjesztett fel dr. Várkonyi Péter külügyminiszternek az „AESZ és a nyugat-szaharai válság” címmel. Ebben a nagykövet jelezte, hogy 1983. szeptember 21.-23. között Addisz-Abebában összeült az AESZ ún. „határozatmegvalósító bizottsága”, tagjai: Etiópia, Guinea, Mali, Nigéria, Sierra Leone, Szudán és Tanzánia - hogy az AESZ 19. csúcserkeztetlet döntésének megfelelően 1983. december 31-ig megszervezzék a népszavazást a Nyugat-Szahara sorsáról. Az egyeztetéseken részt vett II. Hasszán és Sidi Mohamed marokkói trónörökös is, de nem voltak hajlandók közvetlenül tárgyalni a szintén jelenlévő Polisario Front főtitkárával. Sőt, a marokkói uralkodó kijelentette, hogy „egy Marokkó számára negatív eredményt hozó népszavazás nem jelentené azt, hogy a királyság lemondana Nyugat-Szaharáról.”¹⁴⁴⁰ Érthető, hogy ezek után a bizottság eredménytelenül fejezte be a tanácskozást. Ennek következtében a saharáviak újabb támadásokat indítottak a marokkói haderő Nyugat-Szaharában állomásozó egységei ellen, amely során a saharáviak három ponton törték át a védett „hasznos háromszöget” és mértek jelentős csapásokat a marokkóiakra. Az összecsapások során ismét lelőttek egy Mirage F-1 típusú vadászgépet, valamint megsemmisítettek több marokkói páncélos járművet is.¹⁴⁴¹ A katonai sikerek ellenére Ould Salek, a Polisario Front Politikai Bizottságának tagja, külügyi titkára elmondta a magyar diplomatának, hogy bár sikeresen harcoltak a marokkóiak ellen, a katonai erejük nem lesz elegendő a teljes győzelem kivívásához. Ezért is volt nélkülözhetetlen számukra, hogy a szocialista országok elismerjék a saharávi államot, és biztosítsanak számára katonai - fegyverek és lőszer - támogatást. Salek külön kihangsúlyozta, hogy nem bonyolult fegyverrendszerekre, hanem olyan, „egyszerűbb” fegyverekre gondoltak, amelyek a szárazföldi műveletekben használhatók. Ezért ismét kérte, hogy a magyar vezetés fogadja a Polisario Front hivatalos delegációját. Ezt javasolta a magyar diplomata is, aki kérte, hogy belátható időn belül kapjon a Polisario Front választ a kérésére. A nagykövet jelentéséből az is kiderült, hogy Líbia rendszertelenül támogatta a saharáviakat, akik egyedül csak Algériától számíthattak állandó támogatásra.¹⁴⁴²

1983. december 2-én az etiópiai magyar nagykövet, Tóth Elek jelentette, hogy az AESZ főtitkára, a nigériai Peter Onu és Goshu Wolde etióp külügyminiszter Algírban és Rabatban tárgyaltak a népszavazás mielőbbi megtartásának érdekében, azonban az érintett felek egyet nem értése miatt semmilyen eredménnyel nem jártak. A Polisario Front ugyanis azt követelte, hogy a népszavazást előzze meg egy tárgyalás Marokkó és a SZADK között, de Marokkó - bár elfogadta a népszavazás megtartását - nem volt hajlandó tárgyalni a Polisario Fronttal, mivel azzal elismerte volna a szervezetet.¹⁴⁴³

1983. december 14-én az algériai magyar nagykövet, dr. Havasi Béla „A nyugat-szaharai válság és a nemzetközi szervezetek” című jelentést terjesztett fel a külügyi vezetésnek. Ebben leírta, hogy

a marokkói államról megjelent részletes elemzés úgy fogalmazott, hogy „egy esetleges, a Nyugat-Szaharából való kivonulás Hasszán trónjába kerülne.” Az amerikaiak egyébként nem tartották megfelelőnek a marokkói hadsereg képességeit arra, hogy katonai győzelmet arasson Nyugat-Szaharában, abban pedig nem bíztak, hogy az algériai vezetés magára hagyná a Polisario Frontot. Úgy vélték, hogy az AESZ által javasolt népszavazás lezárhatja a konfliktust, de csak akkor, ha az a marokkóiak győzelmével járna. Africa Confidential (ISSN: 0044-6483), Vol 23, No. 12. June 9, 1982, pp. 1-5

¹⁴³⁹ MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe

¹⁴⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/16

¹⁴⁴¹ Az amerikai hadvezetés is nyomon követte a nyugat-szaharai eseményeket, azokról naprakész információkkal rendelkezett, így tudták, hogy a területen állomásozó 40 000 marokkói katona kénytelen volt visszavonulni a saharáviak elől a „hasznos háromszög” - El-Ayoun, Smara és Bou-Craa által határolt területre, amely a nyugat-szaharai területnek a 10%-t jelentette, illetve Boujdour, Dakhla és Argoub területére. Az amerikaiak szerint a kezdeményezés egyértelműen a saharáviak kezében volt, akik a katonai és a diplomáciai tevékenységüket igen jól összehangolták, és csak a folyamatban lévő tárgyalások, valamint a megerősített marokkói állások elleni esetleges támadás várható jelentős veszteségei miatt nem folytatták az offenzívájukat. A marokkói hadseregről lesújtó véleményt fogalmaztak meg, mivel azok csak védekezésre voltak hajlandók, a harci moráljuk pedig igen alacsony volt. Ezért az amerikaiak attól tartottak, ha a Polisario Front elegendő nehézfegyverzetre tesz szert, akkor könnyedén áttörhet a védelmi falrendszeren. Az amerikai katonai vezetés azt javasolta a marokkóiaknak, hogy vegyék át a saharávi gerillák harcmódorát, legyenek kezdeményezőbbek és javítsanak a katonáik morálján. De nem csak tanácsot adtak, hanem 25 különleges műveleti kiképzőt küldtek, akik kommandó technikákra oktatták a marokkói egységeket, valamint a korábbi 168 fő helyett 514 főnek biztosítottak katonai képzést az Egyesült Államokban. Emellett a korábbi, éves szinten 30 millió dolláros katonai segélyt 100 millió dollárra növelték, ami az egyébként 1,8 milliárd dolláros marokkói védelmi költségvetéshez képest elenyésző összegnek számított. Africa Confidential (ISSN: 0044-6483), Vol 23, No. 12. June 9, 1982, pp. 2-3

¹⁴⁴² MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/15

¹⁴⁴³ MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/17

a marokkóiak mind politikai, mind katonai téren defenzívába szorultak, a Polisario Front őszi-téli támadásai a marokkói erődrendszer ellen több esetben is sikerrel jártak, amivel bizonyították, hogy a „fal” nem nyújt tökéletes védelmet a marokkóiak számára. Politikai téren az Afrikai Egységsszervezetében a szaharáiak kedvezőbb helyzetbe kerültek, még Marokkó egyik legfontosabb szövetségese, Szenegál is elfogadta az AESZ határozatát, amely előírta, hogy Marokkó és a Polisario Front kezdjen közvetlen tárgyalásokat egymással. Ennek ellenére a marokkói uralkodó nem volt hajlandó közvetlen tárgyalást kezdeni a szaharáiakkal. Az uralkodó csak abban az esetben fogadta volna el a terület jövőjéről szóló népszavazást, ha az az akkori status quot - azaz a terület marokkói megszállását - erősítette volna meg. Az ENSZ dekolonizációs bizottsága azonban nem támogatta a marokkói célkitűzéseket, és a Közgyűlés is konszenzussal fogadta el az AESZ 19. csúcserőkezeletének nyugat-szaharai határozatát. A nagykövet jelentése azt vélte, hogy az AESZ 20. csúcserőkezeletén a SZADK akár kétharmados támogatást is szerezhetett volna Marokkóval szemben, ha nem függeszti fel ismét a részvételét az AESZ fórumain.¹⁴⁴⁴

1984. március 11-én a szocialista országok Algírba akkreditált nagykövetei egyeztető megbeszélést tartottak, ahol a téma a nyugat-szaharai konfliktus volt. A nagykövek egyetértettek abban, hogy 1984 elején, az FLN pártkongresszus és a választások lezárásával az algériai külpolitika aktívabb tevékenységre kezdett, amelynek a központjában a nyugat-szaharai kérdés, illetve az AESZ XX. ülése állt.

Az algériai törekvés az volt, hogy a csúcstalálkozón minél több afrikai állam mellett a SZADK is részt vehessen, és elkerüljék a szervezet esetleges szakadását. Ezért a nagykövek azt valószínűsítették, hogy az 1984 májusára tervezett ülést algériai kérésre egy későbbi időpontra teszik, addig az algériai diplomácia igyekszik minél több afrikai államot rávenni a csúcson való részvételre.¹⁴⁴⁵ A megbeszélésen a kubai nagykövet - aki éppen akkor jött vissza a marokkói megszállás alatt lévő Nyugat-Szaharából - tájékoztatta a nagyköveket, hogy „a nyugat-szaharai kérdés olyan szinten összefonódott a monarchia létevel, hogy nehéz elképzelni bármilyen rendezést a monarchia fennmaradása mellett.”¹⁴⁴⁶ Ezért II. Hasszán nem a megegyezésre törekedett, hanem hogy minél több területet visszafoglalhasson a Polisario Fronttól, ezért újabb katonai akciókat indított, illetve teljes erőbedobással folytatták a védelmi falrendszer építését. Ezzel a marokkói hadsereg el akarta vágni a szaharáiakat a déli bázisaiktól, illetve ki akarta kényszeríteni azt, hogy Mauritániába vonuljanak vissza. A nagykövet elmondta, hogy Marokkó hajlandó lett volna kiegyezni a Polisario Fronttal és függetlenséget biztosítani a szaharái államnak, ha az elhagyta volna a „Marokkó számára hasznos területeket” és konföderációra lép Mauritániával. Ezzel voltaképpen hasonló felosztásra került volna Nyugat-Szahara területe, mint 1975-ben a spanyolok kivonulásakor. Ebben az esetben a király nem „veszített volna arcot” a népe előtt és a monarchia léte nem került volna veszélybe. A Polisario Front azonban nem fogadta el a király ajánlatát, mivel a teljes terület feletti ellenőrzést akarta megszerezni.¹⁴⁴⁷

1984. április 2-án a rabati magyar nagykövet jelentést készített a magyar-marokkói kapcsolatokról, amelyben megállapította, hogy azok még a korábrinál is alacsonyabb szintűek. A marokkói diplomácia már-már ellenségesen tekintett Magyarországra. Például Rabatban a magyar nagykövetség irodáit és a képviselő dolgozóinak lakását befogadó épületet kisajátították, ezért a nagykövetség tevékenysége csökkentésére készült. Több, más módon is akadályozták a hatóságok a nagykövetség munkáját: egyetlen magyar-marokkói együttműködésre vonatkozó magyar javaslatot sem fogadtak el.¹⁴⁴⁸

¹⁴⁴⁴ MNL OL XIX-J-1-k 1983/Nyugat-Szahara/6592-2

¹⁴⁴⁵ Érdekes módon Marokkó sem volt érdekelt a csúcstalálkozó májusi megtartásában, mivel korábbi megbízható szövetségese, a guineai elnök, Sekou Touré elhalálozott, az utóda pedig nem támogatta feltétel nélkül a marokkói álláspontot, illetve Mauritánia és Felső-Volta is elismerték a szaharái államot. A marokkói diplomácia attól tartott, hogy rövidesen Nigéria is elismeri a szaharái államot, ezért nem érezte biztosnak, hogy egy esetleges szavazást a nyugat-szaharai kérdéstről meg tudna nyerni, így támogatták a csúcstalálkozó későbbi időpontban történő megrendezését. MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁴⁶ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

¹⁴⁴⁷ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

¹⁴⁴⁸ Még a marokkói vezetéssel egyébként jó kapcsolatot ápoló Pamuk Sándor nagykövet is úgy nyilatkozott, hogy „A realitások talaján maradván, a következő 2-3 évre készülő akciótervnél javasolom számításba venni a most lezárt időszak rendkívül szerény eredményeit. Amennyiben a pénzügyi lehetőségeink nem engedik meg, hogy megalapozott, hazai háttérrel rendelkező offenzív diplomáciai aktivitással ellensúlyozzuk a marokkói passzivitást, szembe kell néznünk a kapcsolatok szintjének elkerülhetetlen csökkentésével. Tekintettel a marokkói fél nagyfokú érdektelenségére, javasolom, hogy álljunk készen a külügyi konzultációk felújítására, de sem azokat, sem a marokkói szakminiszterek látogatását ne szorgalmazzuk. ... Tartsuk fenn a diplomáciai képviselőt, a fenti feladat ellátásához elengedhetetlenül szükséges szinten, tehát ideiglenes ügyvivő vezetésével.” MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

Ennek következtében a magyar külügyi vezetés jelentősen csökkentette a nagykövetség létszámát; ideiglenes ügyvivőnek Dvorzsánszki Zsigmondot neveztek ki, akinek a munkáját egy beosztott segítette. Az ügyvivő egyik kiemelt feladata a magyar jelenlét fenntartása mellett a nyugat-szaharai válság követése és a magyar vezetés tájékoztatása volt.¹⁴⁴⁹ A magyar külügyi vezetés ennek ellenére nem „írta le” az országot, mivel annak fontos helyzete, a politikai hatalom viszonylagos állandósága, az országnak az arab és muzulmán világban betöltött szerepe és a magyar gazdasági érdekek mind szükségessé tették a diplomáciai kapcsolatok fenntartását.

1984. április 24.-26. között Kádár János és Losonczy Pál meghívására Chadli Benjedid algériai elnök Magyarországon tartózkodott. A látogatás előtt a IX. területi Főosztály készített egy igen részletes összefoglalót az országról, ahol jelezték, hogy az ország külpolitikájának egyik meghatározó eleme a nyugat-szaharai kérdés: „Az elmúlt években az algériai külpolitika egyik kényes pontja a nyugat-szaharai válság volt. Algéria sikraszáll a saharai nép önrendelkezési joga és függetlensége mellett az Afrikai Egységsszervezet 1981 évi nairobi határozata alapján. Gazdasági, katonai, politikai támogatása meghatározó a nyugat-szaharai terület függetlenségéért küzdő Polisario Front - illetőleg az általa elismert és támogatott Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság - számára. Elveti azt a marokkói felfogást, hogy a válságot marokkói-algériai tárgyalások útján rendezzék, a Polisario Front és Marokkó közötti közvetlen tárgyalásokat szorgalmazza.”¹⁴⁵⁰ Mivel a magyar és algériai kapcsolatok dinamikusan fejlődtek, illetve Algéria fontos volt a magyar külügy számára, nem lehetett nem foglalkozni a nyugat-szaharai kérdéssel. A jelentés készítői attól tartottak, hogy a látogatás során az algériai elnök valamilyen módon nyomást fog gyakorolni a magyar vezetésre, hogy ismerjék el a saharávi államot.¹⁴⁵¹ A várakozás részben meg is valósult, ugyanis Sadli elnök és Kádár János április 26-ai tárgyalásán több afrikai téma - a Nagy Maghreb kérdése, a SWAPO-nak nyújtott magyar támogatás, Mozambik, Angola stb. - mellett a nyugat-szaharai kérdés is felmerült, amelyről az algériai elnök elmondta, hogy „egy nép függetlenségi harca folyik, amelyet Algéria támogat. A kérdést szeretnék békés körülmények között rendezni, s ez az Arab vagy Nagy Maghreb keretében történhetne. Ez az azonos történelmi múlttal, kultúrával, nyelvvel rendelkező népeknek olyan tömörülése lenne, amelyben részt venne Algéria, Tunézia, Marokkó, Mauritánia és Líbia. Moammer Kadhafti azonban nem lelkesedik az Arab Maghreb gondolatáért és az utóbbi időben Algéria ellenes élel erősíti együttműködését Marokkóval.”¹⁴⁵² A külügyi szolgálat várakozásával ellentétben az algériai küldöttség azonban nem hozta szóba a SZADK magyar kormány általi elismerését.¹⁴⁵³ Nem csak a két ország vezetője tárgyalt egymással, de az algériai külügyminiszter, Ahmed Taleb Ibrahim és a magyar külügyminiszter, dr. Várkonyi Péter is, ahol sok más kérdés mellett a nyugat-szaharai kérdés aktuális helyzetét is megvitaták.¹⁴⁵⁴

1984. május 8-án a IX. Területi Főosztály újabb feljegyzést készített a nyugat-szaharai konfliktusról, ahol a korábbi információk mellett az 1983-ban az AESZ fórumain történt eseményei is megjelentek:

¹⁴⁴⁹ A magyar diplomáciai vezetés a nagykövet visszahívását és a képviselőt szintének csökkentését az alábbiakkal indokolta: „A diplomáciai kapcsolat - a marokkói fél hibájából - lazult. Marokkó Bukarestből akkreditált nagykövete több mint egy éve nem jelezte szándékát megbízólevelének átadására. Rabatban a magyar nagykövetség épületének barátságtalan és drasztikus kisajátítása után tevékenységünket csökkentettük, a Külkereskedelmi Minisztérium rabati kirendeltségét bezárta. A képviselőt vezetője a jövőben ideiglenes ügyvivő lesz.” MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁵⁰ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

¹⁴⁵¹ Egy korábbi - az anonimitásához ragaszkodó - külügyes szakember elmondta, hogy a küldöttség előzetes programjának egyeztetése folyamán felmerült, hogy egy közös közleményt adna ki a két ország a látogatásról és más fontos kérdésekről. Ebben, az algériai fél kérésére, hangsúlyosan szerepelt volna a nyugat-szaharai kérdés, illetve a SZADK lehetséges elismerése, amit azonban a magyar külügyi vezetés határozottan elutasított, annak ellenére, hogy emiatt az algériai nagykövet megnehezítelte a IX. Területi Főosztály vezetőjére. A diplomata által elmesélt történetet az irattári kutatásaim során dokumentum nem erősítette meg, azonban egy, Szűrös Mátyás részére készített, 1984. április 11-én keltezett feljegyzésben szerepel egy érdekes mondat, amely akár valószínűsíthető is, hogy a diplomata által elmesélt történet megtörtént. „Közös közlemény egyeztetése során komoly viták voltak, a nézetkülönbségeket csak részben sikerült áthidalni.” Végül a hivatalos közleménybe az alábbi mondat került bele: „Hangsúlyozták, hogy a nyugat-szaharai kérdést az Afrikai Egységsszervezet XIX. csúcserőkezesletén hozott határozat - amelyet az ENSZ Közgyűlése is támogatott - alapján kell megoldani.” Egy másik érdekes esemény volt a látogatással kapcsolatosan, hogy Chrudinák Alajos a Magyar Televízió részéről interjút készített az algériai elnökkel, azonban a kérdések között a nyugat-szaharai konfliktus nem szerepelt, annak ellenére, hogy Chrudinák többször is járt ott, és a nyugat-szaharai harcokról készített filmjével a Velencei Bienálén „Arany Nimfa” díjat nyert. MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

¹⁴⁵² MNL OL M-KS 288-32/B/1987/Algéria/29 öe.

¹⁴⁵³ MNL OL M-KS 288-32/B/1987/Algéria/29 öe.

¹⁴⁵⁴ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.

az akkori katonai helyzet, amelyben a marokkóiak védekezésre kényszerültek, illetve a számukra stratégiai és gazdasági szempontból fontos területeket igyekeztek megerősíteni és megtartani, míg a terület egy részét kénytelenek voltak átengedni a saharávi gerilláknak. A jelentés leírta, hogy Marokkó egyre szorosabbra fűzte a katonai-politikai kapcsolatait az Egyesült Államokkal, és az amerikai támogatásért cserében fokozódó szerepet vállalt az USA afrikai politikai céljainak elérésében. Foglalkoztak az 1983 februárjában lezajlott algériai-marokkói csúcstalálkozóval, illetve az AESZ 19. csúcsertekezletével, amely felszólította szembenálló feleket, hogy kezdjenek egymással közvetlen tárgyalásokat.¹⁴⁵⁵ Mivel azonban ez nem történt meg az 1983. december 31-ig a tervezett referendum sem került végrehajtásra. A jelentés megerősítette a korábbi magyar álláspontot is, hogy *”a SZADK elismerése csak akkor jöhet szóba, ha a konfliktust az AESZ keretén belül, az afrikai országok elsődleges közreműködésével és az afrikai népek legfőbb érdekének, az egység megőrzésének szem előtt tartásával rendezik.”*¹⁴⁵⁶

1984. május 17-én az angolai külügyminiszter, Paulo Teixeira Jorge egy alkalmi beszélgetésen arról kérdezte az angolai magyar nagykövetet, hogy a szocialista országok miért tartózkodóak a saharávi állammal kapcsolatban, miért nem tartanak fent azzal diplomáciai kapcsolatokat. A nagykövet tájékoztatta a külügyminisztert a magyar álláspontjáról, és jelezte, hogy először az Afrikai Egységsszervezetben kellene a kérdést megnyugtatóan rendezni, és csak utána van értelme arról beszélni, hogy a szocialista országok - köztük Magyarország - elismerjék a saharávi államot.¹⁴⁵⁷ Ezek után az angolai külügyminiszter azt kérte, hogy Magyarország vizsgálja meg, *„ha nyílt formában nem lehetséges, lehetne-e más csatornákon - pl. Algérián vagy Beninen át - katonai és humanitárius segítséget eljuttatni a SZADK számára... Ugyanis a saharávi államot 28 afrikai ország már elismerte, a korábbi ellenzők közül is több álláspontja változott, mivel Marokkó a 19. AESZ csúcstalálkozó szinten hozott határozatát semmibe veszi.”*¹⁴⁵⁸ Ezután a magyar nagykövet egyeztetett a szovjet nagykövettel, aki elmondta, javasolni fogja a szovjet külügyi vezetésnek, hogy vizsgálják felül az addigi szovjet álláspontot a SZADK elismerésével kapcsolatban, különös tekintettel arra, hogy Marokkó komoly katonai és egyéb támogatást nyújtott az UNITA számára.¹⁴⁵⁹ Az angolai megkeresés a magyar külügyminisztériumból átkerült a Magyar Szolidaritási Bizottsághoz, mivel az tartott közvetlen kapcsolatot a Polisario Fronttal. A Bizottság titkára, dr. Sütő Gyula a megkeresésre 1984. június 12-én az alábbi választ adta: *„Hivatkozással 003/1335 sz. átiratukra közlöm, hogy a Szolidaritási Bizottságnak nincs lehetősége katonai segítségnyújtásra. A Polisario Front azonban rendszeresen juttatunk humanitárius jellegű segélyszállítmányokat. Jelenleg összeállítás alatt van az ez évi szállítmány, amelyben figyelembe vettük a Polisario kéréseit is.”* A Külügyminisztérium erről tájékoztatta az angolai nagykövetet, illetve jelezte, hogy a Polisario Front rendszeresen kap *„humanitárius jellegű segélyszállítmányokat, valamint évente 10 saharávi sebesült magyarországi gyógykezelését is vállaltuk.”*¹⁴⁶⁰ Ezen felül a IX. Területi Főosztály vezetője külön kihangsúlyozta, hogy a *„SZADK elismerésére vonatkozó álláspont változatlan.”*¹⁴⁶¹

1984. május 18-án a IX. Területi Főosztály újabb szigorúan titkos elemzést készített a nyugat-szaharai konfliktusról, amelyben a korábbiakhoz képest néhány újabb elem is megjelent. Ezekből az egyik állítás az volt, hogy *„Marokkó történelmi jogokra hivatkozva hangoztatja, hogy a terület Marokkóhoz való csatolásával lezárult a dekolonizációs folyamat. Nem ismeri el a Polisario Frontot - még a saharávi nép létezését sem - és a kialakult válságot Algéria és Marokkó közötti konfliktusnak nyilvánítja.”*¹⁴⁶² A jelentés elkészítésekor a saharávi államot 55 állam - köztük 29 afrikai - ismerte el. A jelentés ismertette a kialakult helyzetet, és jelezte, hogy az AESZ főtitkára 1982 februárjában megtartott AESZ külügyminiszteri értekezletén a szervezet 51. államának nyilvánította a Saharai Arab

¹⁴⁵⁵ A jelentés kitért arra is, hogy Marokkó nem csak hogy nem ismerte el a Polisario Frontot a saharávi nép képviselőjeként, de még a saharávi nép létét sem! A kialakult válságot pedig továbbra is Algéria és Marokkó közötti konfliktusnak nyilvánította.

¹⁴⁵⁶ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092

¹⁴⁵⁷ Ez a válasz azért nem volt teljesen „korrekt” hiszen korábban a magyar külügyi vezetés a SZADK elismerését ahhoz kötötte, hogy felvegyék az AESZ tagországai közé, ami meg is történt. Utána már az Arab Liga támogatásától, illetve az Afrikai Egységsszervezetben – a SZADK tagságával kapcsolatban – egyetértéstől tettük függővé a SZADK magyar elismerését.

¹⁴⁵⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003245

¹⁴⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003245

¹⁴⁶⁰ 1983-ban és 1984-ben is 10-10 saharávi gerilla gyógykezelése történt meg Magyarországon. MNL OL XXVIII-M-13/ Magyar Szolidaritási Bizottság/177 doboz

¹⁴⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003245/1

¹⁴⁶² Ez azért is furcsa, mivel az ENSZ Közgyűlések határozatai visszatérően megerősítették a saharávi nép jogát az önrendelkezésre, amit korábban - a spanyol megszállás alatt - Marokkó is támogatott. MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003168

Demokratikus Köztársaságot. Bár az AESZ 1983 nyarán addisz-abebai csúcstalálkozóján határozatot hozott a konfliktus rendezésére - közvetlen tárgyalások megkezdése Marokkó és a SZADK között, valamint a referendum megtartása 1983. december 31-ig - azt Marokkó a vele szövetséges államok és az Amerikai Egyesült Államok támogatásával sikeresen bojkottálta. A jelentés külön kitért arra is, hogy Algéria és a Polisario Front több alkalommal is kérték a szocialista országokat, hogy ismerjék el a szaharái államot, ez azonban nem történt meg.¹⁴⁶³ A jelentés készítője külön megjegyezte, hogy a korábbi magyar álláspont nem változott, „Magyarország ezért tartózkodik a SZADK államiségének elismerésétől.”¹⁴⁶⁴ A jelentést kis módosításokkal 1984 októberében ismét megküldték a magyar állami vezetőknek. Azonban a IX. Területi Főosztály, főosztályvezető helyettesének, Széplaki Zoltánnak nem tetszett, és több helyen is pontosította, javította. Például a jelentés készítője szerint akkor 58 állam - köztük 29 afrikai - ismerte el a SZADK állami létét, Széplaki értesülései szerint viszont ez már 61 állam - köztük 30 afrikai - volt. Ugyanakkor kevésbé tartotta fontosnak a Líbiai-Marokkói Unió létrejöttét és annak hatását a nyugat-szaharai konfliktusra, amiben - mint később kiderült - tökéletesen igaza volt. Az újabb jelentés kitért arra is, hogy Marokkó a nyugat-szaharai kérdést az AESZ fennhatóságából az Arab Ligához próbálta átutalni, mivel az afrikai regionális szervezetben a SZADK támogatói többségbe kerültek a Marokkót támogató államokkal szemben.¹⁴⁶⁵ Ezt azonban sokan nem támogatták, köztük az AAPSO (Afro-Asian People's Solidarity Organisation), amely 1984. május 27.-30. között Algírban tartotta az VI. kongresszusát, ahova a Magyar Szolidaritási Bizottság is küldött képviselőt. A kongresszus záróközleménye foglalkozott a nyugat-szaharai kérdéssel, és kijelentette, hogy a szervezet támogatja a szaharáiak önrendelkezési jogának megvalósulását az AESZ 19. csúcserkeztetének 104. számú határozatával összhangban.¹⁴⁶⁶

Eközben a Polisario Front a szaharáiak ügyével rokonszenvező csoportokkal együttműködve folytatta a diplomáciai kampányát, amelyben újabb országok támogatását próbálta megszerezni. Akampány keretében több olyan programot szerveztek, amelyek bemutatták a nyugat-szaharai helyzetet, illetve igyekeztek minél több csoport és magánszemély támogatását elnyerni. Magyarországon is szerveztek ilyeneket, de kevés sikerrel. 1984. július 23-án a Művelődési Minisztérium azzal kereste meg a Külügyminisztériumot, hogy foglaljanak állást azzal kapcsolatban, hogy a Janos Abkarovits által javasolt, a Polisario Front harcát bemutató képekből rendezzenek-e kiállítást Budapesten. A külügy igen gyorsan, már július 27-én válaszolt, és jelezte, hogy nem tartanak helyesnek, ha a nyugat-szaharai témában a Polisario Front a Magyar Szolidaritási Bizottságot megkerülve szervezne bármilyen programot vagy kiállítást, ezért „a kiállítás bemutatását nem tartották indokoltnak és hasznosnak.”¹⁴⁶⁷ 1984. július 29-én az algíri ideiglenes ügyvivő kérte, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság fogadja a Polisario Front négy sebesültjét, azonban az előző esemény miatt megsértődött Bizottság jelezte, hogy abban az évben nem ajánlottak fel gyógykezelést a Polisario Frontnak. Végül többkörös egyeztetés után vállalták, hogy a tartalékkeretük terhére fedezik két szaharái gerilla, Samuri Brahim és Saucene kezelését.¹⁴⁶⁸

¹⁴⁶³ A magyar vezetés nem volt könnyű helyzetben, amikor Algéria többször is kérte a SZADK elismerését. Ugyanis az afrikai országok közül az egyik legfontosabb kereskedelmi és gazdasági partnere Magyarországnak Algéria volt, amellyel 1962 óta állt fenn hivatalos kapcsolat, de Magyarország már a függetlenségért vívott háború időszakában is komoly támogatást nyújtott a francia gyarmatosítók ellen harcoló algériai gerilláknak, sőt az algériaiak egyik rádióállomása is Budapesten működött. A két ország között emellett komoly diplomáciai, politikai és katonai együttműködés volt. Az ország súlyát jól jelzi, hogy az Elnöki Tanács elnöke, Losonczi Pál négy alkalommal tett látogatást Algériába, illetve az algériai elnök 1984-ben látogatott el Magyarországra. Ezen felül évente miniszteri szintű találkozókra került sor. A két ország közötti kapcsolat csúcspontjának 1984 tekinthető, amikor a két ország közötti kereskedelmi forgalom meghaladta a 200 millió USD-t, illetve a különböző gazdasági és műszaki együttműködési programok jóvoltából Algériában 3000 magyar szakember és családja élt tartósan. Az 1990-es évek elejéig Magyarország 1 milliárd dollár hasznot realizált a két ország gazdasági együttműködéséből, ami több szempontból is kiemelkedő összegnek számított. Ugyanakkor a Szovjetunió nem engedte, hogy bármelyik szocialista ország is önálló Afrika politikát folytasson, így bár alkalmanként a magyar diplomáciának más véleménye volt egy-egy ügy kapcsán, mégsem dönthetett önállóan, így a SZADK elismerésében sem. Később, amikor önálló külpolitikánk lehetett, az algériai-magyar gazdasági kapcsolatok volumene jelentősen lecsökkent, míg a marokkói kapcsolataink erősödtek, a nyugat-szaharai kérdés pedig teljesen marginálissá vált. MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/00595/1, MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/002084, MNL OL M-KS 288-32/B 1986/29 öe.

¹⁴⁶⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003168

¹⁴⁶⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003168/1

¹⁴⁶⁶ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/1 doboz

¹⁴⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/5154-1

¹⁴⁶⁸ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/5729

1984. július 30-án az algíri ideiglenes ügyvivő, Bessenyei Zoltán arról tudósította a magyar vezetést, hogy a nyugat-szaharai konfliktus újra kiéleződött. Marokkó ugyanis az Amerikai Egyesült Államok segítségével befejezte a Nyugat-Szahara védelmét szolgáló második és harmadik elektronikus zár, az aknamező és természetes akadályok kombinációjából álló ún. védelmi fal megépítését, amelyeknek az algériai és a mauritániai területekről kiinduló szaharávi támadásokat kellett megállítaniuk. Ennek ellenére a Polisario Front egységei többször behatoltak a fal által védett területekre, például megtámadták Dakhla városát. A támadások a korábbihoz képest sokkal kisebb volumenűek voltak, a szaharávi gerillák ugyanis csak könnyű fegyverzetrel rendelkeztek. A támadások miatt felbőszült marokkóiak jelezték, ha szükséges, akár mauritániai területen is üldözni fogják a szaharávi gerillákat. Ez ellen azonban a mauritániai elnök jegyzékben tiltakozott, és kifejtette, hogy országának nincs köze a nyugat-szaharai konfliktushoz és nem támogatja a Polisario Frontot sem. A mauritániaiak annyira tartottak a marokkóiaktól, hogy Algéria segítségét kérték egy esetleges marokkói támadás megghiúsítására, amelyre az ígéretet is tett. A jelentés szerint a legnagyobb veszély nem az volt, hogy Marokkó támadást indít Mauritánia ellen, hanem hogy marokkói támogatással eltávolíthatták volna az akkori, Algéria -barát kormányzatot, a helyére a marokkóiak által támogatott kormányt ültették volna, és ezzel felborult volna a térség hatalmi súlya.¹⁴⁶⁹

1984.szeptember 19-én Dvorzsánszki Zsigmond, a rabati magyar ügyvivő jelentést készített a Marokkói-Líbiai Unióról, amelynek a létrejötte szerinte még a marokkói vezetés nagy részét is meglepte. A lépésre az ügyvivő szerint azért került sor, mert zsákutcába jutott „az algériai-marokkói normalizálódási folyamat.” Algéria nem hagyott fel a Polisario Front és a SZADK támogatásával, a marokkói király pedig nem tehetette meg, hogy „*lemondjon a nemzeti egység egyetlen összetartó eleméről: Nyugat-Szaharáról.*”¹⁴⁷⁰ Marokkó az AESZ szervezetében is elszigetelődött, a gazdasági problémákat nem oldották meg az egyébként szerény amerikai, illetve más arab országok segélyei sem. Ezért a politikai, gazdasági és hatalmi gondokkal küzdő Marokkó normalizálta kapcsolatait, amely ennek fejében megszüntette a Polisario Front támogatását, és lazított algériai kapcsolatain is, amivel blokkolni kívánta Algéria régiós törekvéseit.¹⁴⁷¹ Másnap ugyanerről a témáról jelentett az algíri magyar nagykövet is, aki „A marokkói-líbiai unió és következményei a térségre” című összefoglalót küldte a magyar külügyi vezetésnek. Ebben külön kitért arra, hogy az Oujdában Marokkó és Líbia között 1984. augusztus 13-án létrehozott államszövetség, az Arab-Afrikai Unió létrejöttét Algéria komoly biztonsági kockázatnak tekintette, illetve a szerződés aláírása után Moammer Kadhafi minden, a Polisario Frontnak nyújtott támogatást azonnal visszavont. A líbiai elnök ezen felül egy a „mikro államok létrehozása elleni politikát” hirdetett meg, ami egyértelműen a SZADK ellen irányult, valamint támogatta Marokkó elképzelését, hogy a nyugat-szaharai rendezést vegyék ki az AESZ kezéből, és adják át a marokkói álláspontot inkább támogató Arab Ligának.¹⁴⁷²

1984.október 1-jén a magyar kormányzat által visszahívott rabati magyar nagykövet, Pamuk Sándor felterjesztette beszámoló jelentését a nagykövetség 1979-1984 közötti munkájáról. Ebben leírta az akkori súlyos marokkói helyzetet, amely szerinte akár a monarchia bukását is magával hozhatta volna. Az ország komoly gazdasági gondokkal küzdött, amelynek egyik előidézője az akkor már 8 éve tartó sivatagi háború volt, amely jelentős kiadást jelentett Marokkónak. A nagykövet szerint a belpolitika stagnált, a politikai pártok és a tömegek egyre elégedetlenebbek voltak a vezetéssel, de a külpolitikai irányváltatások -a francia kapcsolatok leépítése, az Amerikai Egyesült Államok szerepének növekedése, a szocialista országokkal meglévő kapcsolatok látványos visszaesése stb. - sem nyerték el mindenki tetszését. Bár a Nyugat-Szahara hovatarozása még mindig Marokkó legfontosabb nemzeti ügye volt, de már megjelentek az első kritikus hangok, amelyek a megszállás értelmetlenségét hangoztatták, és szükségesnek tartották a Polisario Fronttal történő megegyezést. A magyar-marokkói

¹⁴⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-1

¹⁴⁷⁰ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁷¹ II. Hasszán a jó kapcsolat érdekében kiszolgáltatta Moammer Kadhafinak a Marokkóban menekülteként tartózkodó líbiai ellenzéki vezetőket, támogatta Líbia csádi tevékenységét, illetve felkínálta Moammer Kadhafinak – mivel ismert volt a líbiai vezető megalomán, afrikai államokat egységesíteni kívánó törekvése - a két ország egyesítésének lehetőségét. MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁷² MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe., MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

kapcsolatok a „marokkói vezetés érdektelensége” miatt stagnáltak, egyedül a gazdasági kapcsolatok¹⁴⁷³ - az éves árucseré forgalom 10-12 millió dollár értékben valósult meg - fejlődtek valamelyest. Mivel a marokkói vezetés kisajátította a magyar nagykövetség épületét, azt ki kellett üríteni, majd 1983 szeptemberétől a nagykövetség csökkentett létszámmal a nagyköveti rezidencián működött tovább. Takarékosági okokból összevonták a rabati és a casablancái kereskedelmi kirendeltségeket is, majd döntés született arról, hogy Magyarország az algíri magyar nagykövetet akkreditáltatta Rabatba, ahol csak az ideiglenes ügyvivői feladatokat ellátó gazdasági tanácsos maradt. Pamuk Sándort 1984. július 25-én búcsúlátogatáson fogadta II. Hasszán, megköszönte a munkáját és az Alaouita Szalagrend parancsnoki fokozatával tüntette ki. A nagykövet összefoglaló jelentésében javaslatot tett arra, hogy Magyarország mindenképpen tartsa fenn a diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat Marokkóval, sőt igyekezzen azt a meglévő kölcsönös érdekek alapján fejleszteni. A nagykövet jelentését 1984. október 8-án fogadta el a külügyi vezetés, egyben meg is szabta az új ügyvivőnek, hogy igyekezzen fenntartani a korrekt államközi együttműködést, gazdasági téren a Magyarország számára kedvező export struktúrát, illetve tegyen meg mindent a magyar kivitel bővítése és a „*garantáltan fizetőképessé, megbízható partnerekkel folytatott kereskedelmi kapcsolatok megszilárdításáért.*”¹⁴⁷⁴

1984. október 24-én a Magyar Szolidaritási Bizottság által a Polisario Frontnak küldött segélyszállítmány a „Tinhan” nevű hajóval megérkezett Algírba.¹⁴⁷⁵ Bár a szállítmánynak örültek, az meglepte őket, hogy a konzervek között több olyat találtak, ami sertéshúst is tartalmazott, ezért tiltakozásukat fejezték ki a magyar nagykövetnek.¹⁴⁷⁶ A magyar diplomata emellett sérelmezte, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság a Polisario Frontnak küldött segélyszállítmányt a nagykövetség címére és nem közvetlenül a Polisario Frontnak küldte, ez pedig az eltérő vámrendelkezési szabályok miatt komoly gondot és utánjárást jelentett a nagykövetség munkatársainak.¹⁴⁷⁷

Eközben a szaharáviak többséget szereztek az afrikai regionális szervezetben, így Marokkó nem volt képes azt továbbra is a saját céljaira felhasználni. Ezért a magyar diplomáciai vezetőknek nem okozott túl nagy meglepetést, hogy 1984. november 10-én a rabati magyar ideiglenes ügyvivő az AESZ novemberben megrendezésre kerülő 20. csúcstalálkozója alkalmából készített jelentésében azt vélelmezte, hogy Marokkó ki fog lépni az AESZ szervezetéből, mivel annyira elszigetelődött, hogy a szervezetet nem tudja felhasználni arra, hogy a nyugat-szaharai területek megszállását és bekebelezését törvényesítse. Az ügyvivő jelezte, hogy Marokkó nem hátrál meg, nem hajlandó feladni Nyugat-Szaharát, sőt annak megtartása érdekében növeli a katonai kiadásokat az egyébként is deficités költségvetésében, és erősíti amerikai orientációját is, hogy megszerezhesse az USA támogatását.¹⁴⁷⁸ A csúcstalálkozó előtt a szaharáviak és szövetségeseik igyekeztek minél több országot felkeresni és megszerezni a pártfogásukat. Ez történt Addisz-Abeában is, ahol 1984. november 15-én a kubai nagykövet a rezidenciájára hívta a szocialista országok követségeinek képviselőit, hogy találkozzanak a Polisario Front vezetőjével, Mohamed Abdelazizzal és az AESZ 20. csúcstalálkozásán résztvevő SZADK küldöttség tagjaival. A szaharávi vezetővel való találkozót azonban a szovjet, a csehszlovák és a bolgár nagykövetek nemkívánatosnak tartották, mivel attól féltek, hogy a találkozó nyilvánosságra kerülhet, és az kínos következményekkel járt volna a szocialista országok más országokhoz fűződő kapcsolataira. Ezért egyeztetés után a szocialista nagykövetek úgy határoztak, hogy a szocialista országokat nem a nagykövetek, hanem beosztott diplomaták fogják képviselni.¹⁴⁷⁹ A magyar nagykövetséget így Vargóczky Dezső elsőtitkár képviselte. A találkozón a Polisario Front vezetője jelezte, hogy a SZADK végre az AESZ teljes jogú tagjává vált, és győzelmet aratott a szervezeten belül Marokkón és az őt támogató országokon. Elmondta, hogy megbízható információk szerint Marokkó

¹⁴⁷³ Bár Magyarország támogatta a Polisario Frontot, érdekes módon az ország marokkói exportja nagyrészt foszfát behozatalából állt, amit lehet, hogy éppen a nyugat-szaharai bányákból termeltek ki. MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁷⁴ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/6499, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/110. doboz

¹⁴⁷⁶ Mint ahogy korábban jeleztem, ugyanez a probléma merült fel az 1980-as segélyszállítmány esetében is. De úgy tűnik, a Bizottság vezetői nem vették komolyan a jelzést, ugyanis az 1987-es segélyszállítmány listája jelentős tételben tartalmazott sertésmájkrémet és töltött káposztát is. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/169. doboz

¹⁴⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/6499-1

¹⁴⁷⁸ MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.

¹⁴⁷⁹ Magyarország Etiópiába akkreditált nagykövete ekkor dr. Bognár Gyula volt.

katonai leszámolásra készül, és két fronton fog támadást indítani a szaharíak ellen, először a SZADK katonai bázisai, majd pedig az algériai határ mentén található menekülttáborok, illetve mauritániai célpontok ellen. Jelezte, hogy nem csak diplomáciai, de katonai vonalon is győzelmet akarnak aratni, ezért barátaik és a szocialista országok diplomáciai, anyagi és katonai támogatását kéri. Lényegében azzal a kéréssel fordult a jelenlevő diplomatákhoz, hogy azok országai ismerjék el a szaharí államot, és anyagilag, katonailag is támogassák a Marokkó elleni háborút. Erre a kérésre azonban a jelenlevő diplomaták nem reagáltak, így a szaharí küldöttség elhagyta a rezidenciát. A találkozón résztvevő kubai külügyminisztérium Afrikai Főosztályának vezetője igyekezett még rávenni a jelenlevőket, hogy ismerjék el és támogassák a szaharí államot, de a jelenlevő diplomatát erre sem reagáltak, így a találkozó eredménytelenül zárult.¹⁴⁸⁰ 1984. november 21-én a maputói magyar nagykövet egy rejtjelezett táviratban jelezte, hogy megkereste a SZADK mozambiki nagykövete, Mokhtar, aki ugyancsak arra kérte a nagyköveten keresztül a magyar vezetést, hogy ismerje el a szaharí államot. Jelezte, hogy nem csak az AESZ teljes jogú tagjává vált a szaharí állam, de a világszervezetbe való felvételét is kérelmezték. Emellett még azt is kérte, hogy a szocialista országok a Líbia által felfüggesztett katonai támogatás mértékével megegyező nagyságú támogatást nyújtsanak a Polisario Frontnak, illetve jelezte, hogy 1985 januárjában a SZADK magas szintű képviselőt küld a szocialista országok felkeresésére, és azt szeretné, hogy a magyar kormány fogadja. Érdekes módon az algériai magyar nagykövetet csak november 29-én kereste meg Ould Salek, a Polisario Front Politikai Bizottságának tagja, ekkor adta át Mohamed Abdelaziz hasonló tárgyú, 1984. november 25-én keltezett levelét.¹⁴⁸¹ A nagykövet szerint az összes Algírban képvisellel rendelkező szocialista, semleges, el nem kötelezett és nyugati államnak megküldték a SZADK elismerésével kapcsolatos kérést. A nagykövet a Polisario Front főtitkárának levelével kapcsolatosan azt javasolta a külügyi vezetésnek, hogy Magyarország kezdjen konzultációt a szorosán együttműködő szocialista országokkal a SZADK elismerésének ügyében, és az alábbiakat javasolta figyelembe venni a magyar álláspont kialakításánál:

- Magyarország annak idején a többi szocialista országnál jelentősen később ismerte el az ideiglenes algériai kormányt, ez hosszú éveken keresztül hátráltatta a magyar-algériai kapcsolatokat fejlődését;
- A SZADK függetlenségének elnyerése esetén Magyarország a számára fontos területeken - foszfát kitermelés, halászat, halliszt gyártás stb. - alakíthatott volna ki együttműködést a szaharíakkal;
- Algéria ekkor már két éve nem szorgalmazta a SZADK azonnali elismerését a szocialista országok által, azonban 1984 november végén Said Ait Messaoudéne az FLN Állandó Titkárságának tagja delegációt vezetett Lengyelországba és Csehszlovákiába, ahol igen erőteljesen lobbizott a SZADK elismeréséért.

A nagykövet azt is megjegyezte, hogy „az üggyel kapcsolatban eddigi fő érvünk az volt, hogy kivárjuk, míg Afrika és az AESZ megemésztje a problémát. Az AESZ XX. ülésén ez megtörtént. Ez, valamint az ENSZ közgyűlési határozatai minőségileg új helyzetet hoztak létre, amelyben a SZADK nemzetközi elismerésének folyamata visszafordíthatatlanná vált.”¹⁴⁸² A nagykövet a javaslatok mellé csatolta annak a 60 országnak is a listáját, amelyek már elismerték a szaharí államot.¹⁴⁸³ A rabati magyar ideiglenes ügyvivő, Dvorzsanszki Zsigmond jelentése is hasonló véleményt fogalmazott meg, miszerint Marokkó komoly hátrányba került, hisz nem csak az AESZ fórumain, de az ENSZ IV. számú dekolonizációs bizottságában is vereséget szenvedett, míg Algéria és az általa támogatott Polisario Front egyre csak erősödött. Ennek ellenére a marokkói uralkodó folytatta korábbi politikáját, nem volt hajlandó feladni Nyugat-Szaharát. A magyar ügyvivő azt is jelentette, hogy „a rabati szovjet nagykövet értékelése szerint törekedni kell az uralkodó, II. Hasszán „józan” irányvonalának szilárdítására. Óvakodni kell attól, hogy elhamarkodott lépésekkel elveszítsük azokat a meglévő pozíciókat, amelyekkel a szocialista országok rendelkeznek Marokkóban. „Nem érett meg még az idő

¹⁴⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003245/1

¹⁴⁸¹ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-3, MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Nyugat-Szahara/93 öe.

¹⁴⁸² MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-3

¹⁴⁸³ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-3

a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerésére” jelentette ki. Bár a Jugoszláviával való diplomáciai kapcsolatok megszakítása elsősorban a szocialista országoknak szánt figyelmeztetésnek minősíthető, várható, hogy Marokkó a jelenlegi zavartság elmúltával rugalmasabb, együttműködést sürgető diplomáciai akciót kezdeményez.”¹⁴⁸⁴ Ezekre a jelentésekre reagálva a magyar külügyi vezetés 1984. december 3-án arra utasította a nagyköveteket, hogy tájékozódjanak a szocialista és más országok reakciójáról. Külön levelet küldtek a moszkvai magyar nagykövetnek, amelyben arra várták a választ, hogy az adott helyzetben változott-e a szovjet álláspont, és fogadhatja-e Magyarország a SZADK delegációt. A IX. Területi Főosztály vezetője, Zsigmond Zoltán ekkor úgy ítélte, hogy lehet reális esély a SZADK elismerésére, ezért az alábbiakat fogalmazta meg a nagyköveteknek: „véleményünk az, hogy a saharávi állam elismerésében először az arab államoknak kell döntésre jutniuk; amennyiben a szocialista országok a saharai állam elismerése mellett döntenének, ennek bejelentését egyeztetve, egy időpontra kell időzíteni, hogy a marokkói válaszlépések hatását tompítani lehessen.”¹⁴⁸⁵ Először az NDK válaszolt, amely jelezte, hogy nem ismerik el a saharávi államot, illetve ők is arra voltak kíváncsiak, hogy a megváltozott helyzetben mi Magyarország álláspontja.¹⁴⁸⁶ Lengyelország hasonlóan vélekedett, korainak tartotta a SZADK elismerését, amit egyébként is csak úgy támogattak volna, ha azt az összes szocialista ország, egyeztetetten, egyszerre tette volna meg. Az volt a véleménye a lengyel diplomácia vezetőinek, hogy ebben a kérdésben addig nem érdemes dönteni, míg az Arab Liga 22 tagországa és az észak-afrikai országok többsége negatívan áll a kérdéshez; ez egyébként az ő ügyük, és nekik kellene megoldaniuk. Azt sem akarták, hogy Marokkóval konfliktusba kerüljenek, ugyanis jó gazdasági kapcsolatokat építettek ki a királysággal, és ennek további fejlesztésére is lehetőséget láttak. A marokkói gazdasági kapcsolatokat azért is tartották igen fontosnak, mivel Algériával ezek jelentősen megromlottak, és az algériai vásárlások elmaradása miatt ugrásszerűen megnőtt a lengyel deficit.¹⁴⁸⁷ Csehszlovákia hasonlóképpen reagált, bár az ország vezetői elismerték a nyugat-szaharai nép jogát az önrendelkezésre, a SZADK elismerését azért nem vállalták, mivel a kérdést Marokkó igen érzékenyen kezelte. A csehszlovákok pedig nem akarták veszélyeztetni a meglévő, a lengyeleknél még előnyösebb gazdasági pozíciójukat.¹⁴⁸⁸ Románia még az előző országoknál is keményebben fogalmazott miszerint

¹⁴⁸⁴ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-4

¹⁴⁸⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-2

¹⁴⁸⁶ A németek álláspontja az volt, hogy a konfliktust tárgyalásos és nem katonai eszközökkel kell megoldani, ráadásul a németek nem hittek abban, hogy ha a szocialista országok egységesen elismernék a SZADK létét, úgy az ENSZ tagállamainak többsége hasonlóan cselekedne. A SZADK elismerését azért sem támogatták, mert az nem gyakorolt önrendelkezést a Nyugat-Szahara fölött, hiszen annak jelentős része marokkói megszállás alatt állt. Az NDK vezetői úgy ítélték meg, hogy a szocialista országoknak a Marokkóhoz fűződő politikai, gazdasági kapcsolataira tekintettel kell lenniük, mert ha tőlük távolodik Marokkó, akkor az az Egyesült Államok befolyásának erősödését hozhatja magával. Ezért a németek úgy vélték, hogy a szocialista országoknak és az AESZ tagállamainak arra kell törekednie, hogy a Polisario Front vezetői ne a katonai, hanem a tárgyalásos megoldást helyezték előtérbe. A keletnémet külügyi vezetés jelezte, hogy politikai és humanitárius támogatást továbbra is adnak a saharáviaknak, de nem gyengítik a saját pozíciójukat Marokkóban, amely gazdaságilag és stratégiailag fontosabb számukra, mint a SZADK támogatása. Egyébként az NDK külügyminisztere Oskar Fischer 1984. december 17.-19. között Algírban tartózkodott, ahol találkozott Ould Salekkal, aki ismételtén kérte a keletnémeteket, hogy ismerjék el a saharávi államot, valamint növeljék az NDK által a saharáviaknak nyújtott katonai-gazdasági támogatást. A találkozó végül vitába torkollott, így eredmény nélkül zárult le. Vélhetőleg ez a közjáték is hozzájárult, hogy a későbbiek során az NDK minden - a szocialista országok közötti - egyeztetésen elutasította a SZADK elismerését. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00142, MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990

¹⁴⁸⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-1

¹⁴⁸⁸ A csehszlovákok arra is felhívták a magyar partnereik figyelmét, hogy a Szovjetunióknak is igen jelentős gazdasági érdekei vannak Marokkóban. Részt vett egy 10 milliárd dolláros kobalt és foszfát bányászati projektben, tengeri halzsákmányának 1/3-a a marokkói - és a nyugat-szaharai! - partok mellől származott, a tengeralttájárok előtt pedig nyitva álltak a marokkói kikötők. Ugyancsak jelezték, hogy 1984 novemberében a szovjet és a csehszlovák külügyminisztérium szakértői igen alapos konzultációt folytattak a nyugat-szaharai kérdéssről, amikor A. A. Svedov a szovjet külügyminisztérium I. Afrikai Területi Főosztályának vezetője Prágában járt. A szovjet diplomata szerint A. A. Gromiko szovjet külügyminiszter is úgy foglalt állást, hogy a nyugat-szaharai kérdésben nem szabad elhamarkodott lépéseket tenni, ki kell várni az eseményeket. A csehszlovákok szerint nem volt világos, meddig terjedt a saharáviak önrendelkezési igénye, nem tudták ténylegesen hányan élnek a területen és egyáltalán, népnek tekinthetőek-e az őslakosok, akik szerintük nem rendelkeztek saját múlttal, történelemmel. Az is kérdés volt számukra, hogy életképes lesz-e a SZADK, ha elnyeri a függetlenségét, hiszen a Nyugat-Szahara kietlen sivatag termőföld és víz nélkül. A csehszlovák külügy szerint a nyugat-szaharai népi törekvések jelentős részben az algériai hegemonista törekvéseket leplezték, hogy kijuthassanak az Atlanti-óceánhoz, megszerezzék a nyugat-szaharai olaj, foszfát és érclelőhelyeket. A csehszlovákok azonban tudtak arról is, hogy a szovjet vezetés körében egyeztetések folytak arról, hogy engedélyeznék a Polisario Frontnak, hogy irodát nyisson Moszkvában, ez pedig óvatosságra intette őket. Ezért jelezték, hogy ha az akkori helyzethez képest jelentős változások következnek be - a nyugat-szaharai népszavazás a nemzeti önrendelkezés mellett dönt, vagy Marokkóban rendszerváltás következik be - akkor de facto elismernék a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-2

a Polisario Fronttal, illetve a Szaharai Arab Demokratikus Köztársasággal semmilyen intézményesített kapcsolatot nem tartanak fenn, azokat nem ismerik el. Bár őket is többször megkeresték a SZADK elismertetésével kapcsolatosan, a kéréseket válasz nélkül hagyták, azokkal politikai szinten nem foglalkoztak, a SZADK elismerését pedig nem tervezték.¹⁴⁸⁹ Más országok is hasonlóan nyilatkoztak, de például Nigéria elismerte a szaharái államot.¹⁴⁹⁰ Az Iszlámábádba akkreditált magyar nagykövet egyeztetett marokkói kollégájával, aki elmondta, hogy „Marokkó elutasítja a SZADK felvételét, és nem tekinti szuverén államnak. Súlyos hiba, mert precedenst teremthet, és bármely disszidens, lázadó csoport jogot formál, hogy szuverén állammal tárgyaljon. A döntés Algéria érdeke, hogy a vasércének utat találjon az Atlanti-óceánhoz. Marokkó ellenben nem kérte a barátaitól a támogatást, mert el akarta kerülni az AESZ felrobbantását, de mindent megtesz a döntés felülvizsgálatáért.”¹⁴⁹¹ A magyar külügyi vezetés kicsit elhamarkodottan már november 28-án kialakította az álláspontját, amit november 29-én megküldtek az algíri, rabati, tripoli, bagdadi, ádeni, bejrúti, damaszkuszi és a kuvaiti magyar nagyköveteknek.¹⁴⁹² Ebben jelezték, hogy az AESZ 20. csúcsertekezletén a SZADK teljes jogú tagállamként vett részt, ezért Marokkó bejelentette a szervezetből való kilépését. Szövetségesi közül egyedül Zaire követte, elhagyta a tanácskozást és felfüggesztette az AESZ tagságát. A feljegyzés szerint „a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság teljes jogú tagként való részvétele minőségileg új helyzetet teremtett. A köztársaságot az afrikai államok többsége elismerte.”¹⁴⁹³ Ezután ismertették a SZADK megkeresését és elismertetés iránti igényét, valamint a magas rangú küldöttség indítását Budapestre. Ezzel kapcsolatosan a feljegyzés így fogalmazott: „Javasoljuk, hogy az elismerés kérdésében csak a baráti országokkal történt konzultáció után döntsünk, és azzal hárítsuk el, hogy az addig nem időszerű, míg az arab országok ebben a kérdésben nem egyeznek meg”¹⁴⁹⁴. A SZADK küldöttség látogatásának bejelentése esetén lehetőség szerint térjünk ki a delegáció fogadása elől. Ha ez nem lehetséges, fogadjuk őket mint a Polisario Front delegációját, de érzékeltessük, hogy a látogatástól még nem várható az elismerés bejelentése.”¹⁴⁹⁵ A feljegyzés elkészítése után érkezett a hír, hogy első európai szocialista országgént Jugoszlávia már elismerte a szaharái államot. Ezt a tényt az elkészült feljegyzés alján rögzítették. Eközben folyamatosan érkeztek be az új helyzettel kapcsolatos álláspontok. Ezek közül a rabati magyar nagykövet jelentése december 4-én érkezett meg. Feladata szerint a nagykövet nem csak a marokkói reakciókat értékelte, de felvette a kapcsolatot a szovjet nagykövettel is, hogy megtudja, mi a szovjet álláspont. A nagykövet jelezte, hogy a „Szovjetunió nem készül az ENSZ-beli szavazásán túlmenő állásfoglalásra, tartja magát a korábbi álláspontjához, hangsúlyozva a nyugat-szaharai válság elsődlegesen afrikai jellegét és az érintett felek közötti békés rendezés szükségességét. Visszatérően aláhúzták Marokkó politikai, stratégiai jelentőségét, a szocialista jelenlét fontosságát.”¹⁴⁹⁶ A nagykövet jelezte, hogy Marokkóban pozitív visszhangra talált a Szovjetunió és a szocialista országok „mérésékelt” álláspontja a SZADK elismerésével kapcsolatosan, sőt az országban több „szocialista” rendezvényre - szovjet gazdasági küldöttség látogatása, NDK műszaki hét és kulturális munkaterv aláírása, szovjet futballcsapat turnéja, csehszlovák kulturális rendezvények stb. - került sor.

1984. december 6-án megérkezett a moszkvai magyar nagykövet által tolmácsolt hivatalos szovjet álláspont is. A magyar diplomaták V. E. Jegovkin, a szovjet külügyminisztérium afrikai osztályának alosztályvezetőjétől kaptak egy részletes tájékoztatást, valamint a szovjet álláspontot. A szovjet diplomata elmondta, hogy Szovjetunió a kezdettől fogva szorgalmazta a szaharaiak önrendelkezéshez való jogának megvalósulását, és ennek megfelelően szavazott az ENSZ különböző fórumain is. A szovjet álláspont szerint „az egész problémakört békés módon, tárgyalások útján kell megoldani, ahogyan az ENSZ és az AESZ határozatai is előírják, azaz népszavazással, valamint Marokkó és

¹⁴⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-4

¹⁴⁹⁰ Érdekes módon, a korábbi szokásokkal ellentétesen Marokkó nem rendelte haza megbeszélésre a Lagosba akkreditált marokkói nagykövetet, és nem szakította meg a diplomáciai kapcsolatokat Nigériával.

¹⁴⁹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889

¹⁴⁹² Az álláspontot tartalmazó feljegyzés címe „A Szaharai Arab Demokratikus Köztársasággal kapcsolatos politikánk” volt.

¹⁴⁹³ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/1

¹⁴⁹⁴ Itt a magyar külügyi vezetés ismét eltért a korábbi magyar állásponttól, de az egységes szocialista állásponttól is, amely a kérdés megoldását az afrikai és nem az arab államok fórumán kívánta rendezni.

¹⁴⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/1

¹⁴⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/2

a Polisario közötti előzetes tárgyalásokkal.” Szovjet értékelés szerint „a referendumhoz azonban nem értek meg a feltételek, bár Marokkó beleegyezését adta annak megrendezéséhez az ENSZ és az AESZ égisze alatt.” Jegovkin azt is elmondta, hogy „a Szovjetunióknak nincsenek diplomáciai kapcsolatai a szaharái állammal, és egyelőre nincs is napirenden az elismerés kérdése.”¹⁴⁹⁷

A Polisario Fronttal csak társadalmi szervezeteken - Szovjet Afroázsiai Szolidaritási Bizottság, ifjúsági szervezetek, nőtanács - keresztül tartottak kapcsolatot, illetve a Vöröskereszt bevonásával küldtek a szaharáiaknak humanitárius segélyküldeményeket. A szovjet diplomata jelezte, hogy „a SZADK hivatalos küldöttség fogadásának kérdése nincs napirenden, de nem elképzelhető, hogy a társadalmi szervek szintén fogadjanak esetleg nyugat-szaharai delegációt.”¹⁴⁹⁸ A szovjetek jelezték, hogy az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország egyre tevékenyebb szerepet játszik a konfliktusban Marokkó oldalán. A szaharái államot addig 60 ország - köztük 30 afrikai - ismerte el,¹⁴⁹⁹ de Jugoszlávia volt az első európai ország, amellyel Marokkó azonnal megszakította a kapcsolatot, ez azonban nekik nem jelentett komolyabb gondot, mivel csak korlátozott kapcsolatokat tartottak fenn Marokkóval, míg a Polisario Fronttal régóta jó viszonyt építettek ki. A szovjet politikus azt is elmondta, hogy Algéria és Marokkó többször tárgyaltak egymással, sőt Marokkó és a Polisario Front között is voltak titkos tárgyalások a nyugat-szaharai kérdés rendezése érdekében, de ezek félbeszakadtak, mivel Marokkó a konfliktust egyre inkább katonai eszközökkel igyekezett „megoldani.” Bár a Polisario Front egyre nagyobb méretű - nehéztüzérség és páncélosok bevetésével - támadásokat indított a marokkói hadsereg egységei ellen, azok csak korlátozott eredményekkel jártak, Marokkó egyre biztosabban tartotta a kezében a „lekerített” szaharái területeket. A szovjetek szerint a szembenálló felek mindegyike elismerte, hogy katonai úton nem tudják lezárni a konfliktust, ezért igyekezett Marokkó az Amerikai Egyesült Államok támogatását úgy kihasználni, hogy azzal nyomást gyakorolhasson Algériára és a Polisario Frontra, így számára kedvező módon záruljon le a konfliktus.¹⁵⁰⁰ A szovjetek állásfoglalása megerősítette abban a magyar külügyi vezetést, - még ha elhamarkodottan is - hogy jól döntöttek akkor, amikor nem ismerték el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Ennek ellenére a szocialista országok is részt vettek az 1984 decemberében az ENSZ Dekolonizációs Bizottsága ülésén, ahol algériai előterjesztésre, nagy többséggel megerősítették a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogát, az AESZ vonatkozó határozatait.¹⁵⁰¹ Eközben továbbra is folyamatosan érkeztek a szaharái állam elismerésével, illetve az új helyzettel kapcsolatos információk. A rabati magyar nagykövet 1985. január 8-án jelentette, hogy a konfliktusban érintett Mauritánia elismerte a szaharái államot és az AESZ addisz-abebei döntését, de kiegyensúlyozott kapcsolatokra törekedett a Maghreb államokkal, illetve politikai és gazdasági okokra hivatkozva normalizálni akarta a kapcsolatait Marokkóval. Ezért az 1984. december 12-én Ould Haidallah ezredes kormányát katonai puccsal megbuktató és hatalomra került új mauritániai vezetés nem járult hozzá, hogy a szaharáiak Mauritánia területét bázisként használják, és ezzel tovább szítsák az ellentétet Mauritánia és Marokkó között. A mauritániai ügyvivő azt is jelezte, hogy a nyugat-szaharai válságot az Arab Liga keretein belül kell rendezni.¹⁵⁰² 1985. január 10-én megérkezett a bolgár álláspont is, amelyben jelezték, hogy a bolgár elnök, Todor Zsivkov nem válaszolt a neki megküldött, a SZADK elismerését kérő levélre. A bolgárok ugyanis attól tartottak, ha ezt megteszik, akkor Marokkó megszakítja velük a diplomáciai kapcsolatot, illetve hosszú távra elkötelezték volna magukat Algéria oldalán. Attól is tartottak, hogy a SZADK elismerése ösztönzőleg hatna az afrikai szakadár mozgalmakra is.¹⁵⁰³

¹⁴⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/3

¹⁴⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/3

¹⁴⁹⁹ A SZADK 11 főként afrikai és latin-amerikai államban – Ázsiában egyedül Iránban – tartott fenn hivatalos nagykövetséget, míg Európában 5 országban – Jugoszlávia, Olaszország, Svédország, Ausztria és Franciaország - tartott fenn hivatalos képviselést. MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/3

¹⁵⁰⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/3

¹⁵⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/1

¹⁵⁰² A rabati magyar nagykövet jelezte, hogy a mauritániai ügyvivő Marokkót támogatja, illetve azt is, hogy a marokkói sajtó az új mauritániai vezetéssel rokonszenvező elemzéseket közölt. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728, MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728

¹⁵⁰³ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/1

A különböző szocialista és baráti országoktól beérkező álláspontok megerősítették, hogy a szocialista országok korábban egyeztetett közös álláspontja a SZADK elismerésében nem változott.¹⁵⁰⁴ Ennek ellenére a magyar külügyi vezetés óvatos volt, már csak azért is, mivel 1985. január 7-10. között Budapesten tartózkodott egy FLN küldöttség Mohamed Djeghaba vezetésével, akik ugyancsak igyekeztek nyomást helyezni a magyar vezetésre, hogy ismerje el a szaharái államot.¹⁵⁰⁵ Végül 1984. január 24-én a IX. Területi Főosztály az alábbi feljegyzést készítette el: *„A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerésével kapcsolatos álláspontunk kialakítása céljából nagykövetségeink munkatársai konzultációkat folytattak a szorosban együttműködő szocialista országok illetékeseivel. A Moszkvából, Berlinből, Varsóból, Prágából és Szófiából beérkezett anyagok egybehangzóan aláhúzzák: a baráti szocialista országok álláspontja a szaharai állam elismerésének kérdésében változatlan. Az elismerést a jelenlegi helyzetben - politikai és gazdasági szempontból egyaránt - korainak tekintik. Indokoltnak tartják az óvatosságot, a visszafogottságot és a nagyfokú körültekintést. Ennek figyelembevételével javasoljuk: Kádár és Losonczy elvtárs ne válaszoljon Mohamed Abdelaziz levelére, hanem algíri nagykövetségünk kapjon utasítást, hogy állásfoglalásunkat szóban továbbítsa a Polisario vezetőinek az alábbiak szerint: Álláspontunk a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerésének kérdésében változatlan. Továbbra is szolidárisak vagyunk a szaharai nép harcával, és - az Afrikai Egységszervezet, valamint az ENSZ vonatkozó határozatainak értelmében - támogatjuk önrendelkezési jogának érvényre juttatását. Úgy ítéljük meg, hogy a jelenlegi helyzetben a magyar elismerés nem időszerű, nem segítené elő ügyüket, nem szolgálná a nyugat-szaharai konfliktus békés és tárgyalásos rendezését, hanem további feszültségeket idézhetne elő. Fontosnak tartjuk, hogy az elismerés kérdésében először az arab országok hozzák meg döntésüket.”*¹⁵⁰⁶ Ezzel azonban nem értett egyet Széplaki Zoltán főosztályvezető helyettes, aki az alábbiakat írta a feljegyzésre: *„Megjegyzéseim: 1. Az arab országok egy része már elismerte a SZADK-t. 2. Nem lenne célszerű elismerésünk időszerűtlenségének a javasolt indoklása. Hasznosabb lenne kihangsúlyozni érvként: reméljük, a jövőben majd továbbléphetünk kapcsolatunk szintjében, mert tovább erősödnek a SZADK pozíciói, és elismerésének megérlelődnek általános nemzetközi feltételei. Ezért fogalmazzuk újra az utolsó bekezdést.”* A javaslatával egyetértett a főosztályvezető is, így az utolsó bekezdés az alábbiak szerint módosult: *„Örömmel nyugtázzuk, hogy a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság pozíciói erősödnek, s ennek tanújeleként elfoglalta az őt megillető helyet az Afrikai Egységszervezetben. Reméljük, hogy ez a pozitív folyamat a jövőben tovább erősödik.”* Ezek után a tervezetet átküldték az MSZMP KB Külügyi Osztályára, ahol egy újabb feljegyzés került rá, amelyben azt javasolták, hogy ne írásban válaszoljon, csak szóban közöljék a Polisario Front képviselőivel, hogy megkapták az üzenetet, és a megfelelő időben reagálni fognak rá.¹⁵⁰⁷ Így a szaharái állam elismerését a magyar vezetés ismét levette a napirendről. Ezt Zsigmond Zoltán, a IX. Területi Főosztály vezetője így fogalmazta meg: *„Egyöntetű vélemény szerint a Polisario megkeresését indokolt visszafogottan kezelni, mivel az elismerés feltételei még nem teremtődtek meg... Megerősítést nyert, hogy a jelenlegi helyzetben a SZADK elismerése elsiertett lépés lenne. Nem szolgálná a nyugat-szaharai konfliktus békés, tárgyalásos rendezésének ügyét, és károkat okozna a szocialista országok politikai és gazdasági érdekeinek Marokkó viszonylatában.”*¹⁵⁰⁸

Azonban a külügyi vezetés nem dőlhetett elégedetten hátra, ugyanis 1985. január 31-én a moszkvai magyar nagykövet már arról tájékoztatta őket, hogy a szovjet vezetésben *„felvetődött a SZADK hivatalos elismerésének kérdése.”* Ugyanis a Polisario Front megkereste a szocialista országokat, valamint Ausztriát, Svédországot, Dániát és Spanyolországot, hogy azok segítsenek hatálytalanítani a madridi egyezményt. A szovjet vezetés emellett fontolgatta azt is, hogy hivatalosan is fogad egy szaharái küldöttséget, valamint tájékoztatták a magyarokat, hogy Marokkó aktívan folytatta a számára hasznos szaharai területeket elkerítő, védelmező erődrendszer kiépítését, amellyel egyre sikeresebben gátolták a Polisario Front fegyvereseinek tevékenységét. Az uralkodó pedig komoly fejlesztéseket indított be a megszállt területeken, hogy megnyerje az őslakosokat, és nagy számban megkezdte a marokkói telepések beköltöztetését is. Ez a szovjetek szerint különösen veszélyes volt a szaharáira

¹⁵⁰⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/3

¹⁵⁰⁵ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵⁰⁶ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-3

¹⁵⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-3

¹⁵⁰⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/2

nézve, ugyanis a későbbiekben könnyen olyan helyzet alakulhat ki, amelyben a lakosság összetétele képezhetne volna a jövőbeli rendezés egyik alapvető akadályát.¹⁵⁰⁹ Ugyanakkor kérték a magyar külügyet, hogy értékeljék számukra a nyugat-szaharai helyzetet, jelentsék, hogy milyen kapcsolatokat ápolnak a saharávi állammal, illetve milyen humanitárius segítséget nyújtottak annak.¹⁵¹⁰ Ezek után a magyar vezetés - miután ismét konzultált több szocialista és baráti országgal is¹⁵¹¹ - megváltoztatta korábbi álláspontját, és az alábbi rejtjelezett táviratot küldte ki a az algériai magyar nagykövetnek: „A baráti országokkal történt konzultáció alapján nem válaszolunk Mohamed Abdelaziznak, a SZADK elnökének Kádár és Losonczi elvtárshoz intézett levelére. A Polisario illetve az algériai kormányzat illetékeseinek a levélre, a SZADK elismerésére vonatkozó érdeklődése esetén hangsúlyozza: Továbbra is szolidárisak vagyunk a saharai nép harcával, támogatjuk önrendelkezési jogának érvényre juttatását az AESZ és az ENSZ határozatainak megfelelően. Örömmel nyugtázzuk, hogy a SZADK pozíciói erősödnek, s ennek tanújeleként elfoglalta az őt megillető helyet az AESZ-ben. Reméljük, hogy ez a pozitív folyamat a jövőben tovább erősödik, s megérnek majd elismerésének feltételei is.”¹⁵¹² Ez a korábbiakhoz képest pozitívabb üzenet azt jelenthette a Polisario Front vezetőinek, hogy Magyarország kész a saharávi állam elismerésére ugyan, de annak feltételei - bizonyos okok miatt - még nem adottak.

1985. február 1-jén a rabati ideiglenes ügyvivő jelentette, hogy 1985 elejére a feszültség olyan mértékben fokozódott Algéria és Marokkó között, hogy a háború bármikor kitörhet. Marokkó felgyorsította az ún. „negyedi védelmi fal” építését, és megerősítette a keleti, algériai határai mentén állomásozó csapatait is. Ezzel egyidőben a Polisario Front fokozta támadásait, és már nemcsak könnyűfegyverzetű egységeket, hanem nehéz fegyverzetű csapatokat is bevetettek a marokkóiak ellen, míg az algériai légierő gépei berepüléseket hajtottak végre Észak-Marokkó területén. Az ügyvivő jelezte, hogy a marokkói hadsereg és a közvélemény militáns, Algéria-ellenes hangulatával ellentétben II. Hasszán és tanácsadói mérsékelten foglaltak állást, sőt tárgyalásokat javasoltak. Ennek -véleménye szerint- az volt az oka, hogy válságos gazdasági helyzetében, viszonylagos politikai elszigetelődésében az Algériával való összeütközés esetén közvetlen amerikai és nyugat-európai támogatás hiányában kockázatos, sőt a monarchiára nézve tragikus következményekkel járhatott volna egy algériai-marokkói háború. Ezért a marokkói uralkodó 1985 januárjában egy algériai-marokkói csúcs összehívását kezdeményezte.¹⁵¹³ Úgy tűnik, nem minden eredmény nélkül, ugyanis 1985. február 19-én a rabati ideiglenes ügyvivő jelentette, hogy Marokkó arra tett kísérletet, hogy Fahd, a szaúd-arábiai uralkodó közvetítésével bevonja az Amerikai Egyesült Államokat a nyugat-szaharai konfliktus rendezési folyamatába. II. Hasszán az alábbiakat ajánlotta fel a megegyezés érdekében:

- Marokkó és Nyugat-Szahara között szövetséges kapcsolat létrehozása marokkói szuverenitás alatt;
- Nyugat-Szahara autonómiát kap, illetve a Polisario Frontot bevonják a helyi vezetésbe;
- marokkói-algériai vegyesvállalatot hoznak létre a terület természeti kincseinek kiaknázására;
- Algéria kijáratot kap az Atlanti-óceánhoz.

A marokkói kezdeményezésben új elemként jelent meg a marokkói szuverenitás jelképekben való megvalósulása, illetve a Polisario Fronttal való együttműködés megjelenése. A nagykövet szerint Marokkó azért tette ezt a javaslatot, mert tartott az egyre erősödő algériai-amerikai együttműködéstől, és attól, hogy az Amerikai Egyesült Államok esetleg ezért módosítja majd az addigi Maghreb politikáját.¹⁵¹⁴

¹⁵⁰⁹ A szovjetek becslése szerint a saharáviak létszáma alig 75 000 fő volt, a Polisario Front által közölt 1000 000 fős létszámmal szemben, ezért már 100 000 marokkói telepese letelepítése is megghiúsíthatta volna az őslakosok önrendelkezésével kapcsolatos népszavazást. Erre a következtetésre a marokkóiak is eljutottak és jelentős számban költöztek Marokkóból származó - nem saharávi - lakosokat a megszállt területekre. Mára egyes becslések szerint a Nyugat-Szaharában élők alig egyharmada saharávi, így egy esetlegesen megtartandó, a terület jövőjével kapcsolatos népszavazást a marokkóiak nyerhetnék meg.

¹⁵¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/3

¹⁵¹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/4, MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/5, MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/6

¹⁵¹² A többi magyar nagykövetnek is ez a távirat ment ki, azzal a különbséggel, hogy kimaradt belőle a SZADK jövőbeli elismerésével kapcsolatos - „s megérnek majd elismerésének feltételei is.” - rész. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/3, MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-5

¹⁵¹³ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Marokkó/73 öe.

¹⁵¹⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442

1985 márciusában a IX. Területi Főosztály újabb elemzést készített a nyugat-szaharai konfliktusról, amelyben a korábbi információk mellett megjelent, hogy bár a Polisario Front diplomáciai területen sikeres volt, katonai helyzete folyamatosan gyengült, és ez feszültebbé tette az algériai-marokkói katonai szembenállást is. Az elemzés jelezte, hogy miután Marokkó kilépett az AESZ szervezetéből, az Arab Ligát jelölte meg illetékes fórumként a nyugat-szaharai kérdés rendezésére, míg Algéria inkább egy Maghreb csúcserkeztelenen - ahol a SZADK is részt vehetett volna - szerette volna a kérdést lezárni. Az elemzés az algériai magyar nagykövet értesüléseire hivatkozva jelezte, hogy az algériai vezetés megosztott volt a nyugat-szaharai konfliktus lezárásával kapcsolatban, és egyre többen támogatták a konfliktus kompromisszumos rendezését.¹⁵¹⁵ Valószínűleg ezért született a döntés, hogy Chadli Benjedid algériai elnök 1985 áprilisában Washingtonba utazik, ahol a megtárgyalandó kérdések között majd a nyugat-szaharai konfliktus is szerepel. Ez azonban aggasztotta a Polisario Front vezetőit, ezért próbáltak nyomást gyakorolni a szocialista országokra, azok ismerjék el a saharávi államot. Az elemzést készítő azt javasolta, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság partnerszervezeteivel egyeztetve adjon nagyobb mértékű támogatást a Polisario Frontnak.¹⁵¹⁶ Ezt az MSZMP Külügyi Bizottsága nem támogatta, és arra utasították a főosztályvezetőt, hogy az elemzést további nézőpontok - a terület nagysága, a lakosság pontos létszáma, a Polisario fegyveres ereje és tényleges befolyása, a terület gazdasági és stratégiai értéke, a nyugat-európai államok magatartása valamint az AESZ és ENSZ határozatok lényege - vizsgálatával bővítsék.¹⁵¹⁷ Az újabb, a korábbiaknál sokkal alaposabb jelentést a főosztály egy hónap múlva tette le a politikai vezetés asztalára. Ebben már szerepeltek a kért adatok is. Például jelezték, hogy a területen a foszfát mellett „a kutatások szerint hatalmas érckészletek vannak - elsősorban vas és réz - illetve a partmenti tengerszakasz halban nagyon gazdag.” A jelentés szerint a lakosság létszáma a marokkóiak szerint 75 000 fő, a Polisario Front szerint 750 000 fő, míg az ENSZ 1976-os becslése szerint csak 128 000 fő. A Polisario Front katonai tevékenységét is ismertette a jelentés, valamint megbecsülte a saharávi egységek létszámát, amit több tízezer főben állapított meg. A nyugat-európai államok állásfoglalásával kapcsolatosan megjegyezték, hogy azok semleges álláspontot foglaltak el, és sem a saharávi államot, sem a marokkói szuverenitást nem ismerték el.¹⁵¹⁸ A IX. Területi Főosztály vezetője ekkor utasította a rabati ideiglenes ügyvivőt, hogy készítsen elemzést Marokkó és a szocialista országok kapcsolatáról. Az igen részletes, új elemzést 1985. április 15-én terjesztette fel Dvorzsánszki Zsigmond. Ebből kiderült, hogy a királyság elsősorban a Szovjetunióval igyekezett minél szorosabb kapcsolatokat kiépíteni, ezzel igyekezett a nyugati országoknak Marokkó függetlenségét, el nem kötelezettségét hangsúlyozni. De fontos volt az is, hogy a szoros és jövedelmező gazdasági kapcsolatok miatt a Szovjetunió ne ismerje el a saharávi államot, mérsékelje Algériát - rajta keresztül a Polisario Frontot is - abban, hogy ne alakuljon ki nyílt katonai összeütközés a két ország között. A többi szocialista országgal sokkal visszafogottabb viszonyt ápoltak, de nyitottak voltak a szocialista országok megkereséseire. Ennek ellenére a gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok stagnáltak, sőt 1984-85-ben csökkentek. Az ügyvivő azt is jelezte, hogy a marokkóiak a nyugat-szaharai állam elismerése miatt Jugoszláviával minden kapcsolatot megszakítottak, illetve a csehszlovák-marokkói kapcsolatokban éppen törés állt be, mivel a csehszlovák filmhéten egy olyan filmet mutattak be, amelyben Marokkó nyugat-szaharai tevékenységéről elítélően nyilatkoznak. A jelentés összegzéséből kiderült, hogy a királyság igyekezett jobb kapcsolatokat kialakítani a szocialista országokkal, amit azok igyekeztek is kihasználni.¹⁵¹⁹

1985. április 27-30. között Algériában tárgyalt külügyminiszterünk, Várkonyi Péter, akit Chadli Benjedid elnök is fogadott. Kettejük megbeszélésén - több téma mellett - ismét előkerült a nyugat-szaharai konfliktus. Ezután a magyar politikus tárgyalt Rabah Bitattal, a Nemzetgyűlés elnökével, Ahmed Taleb Ibrahimival külügyminiszterrel, valamint Abderrazzak Buharával, az FLN Állandó

¹⁵¹⁵ Az elemzés szerint ezért több titkos algériai és marokkói egyeztetésre került sor. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728

¹⁵¹⁶ A Magyar Szolidaritási Bizottság 1985 áprilisában 3 saharávi gerilla gyógykezelését biztosította Budapesten, illetve szeptemberben egy nagyobb, élelmiszerekből, gyógyszerekből, pokrócokból és más anyagokból álló segélyszállítmányt küldött a saharáviaknak. MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/1682, MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/6948

¹⁵¹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728

¹⁵¹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/1

¹⁵¹⁹ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Marokkó/73 öe.

Titkárságának külügyi vezetőjével. Az algériai vezetők egyértelművé tették, hogy Algéria számára kiemelt fontosságú a konfliktus lezárása, úgy, hogy az őslakosok gyakorolhassák az önrendelkezési jogukat, és ebben a magyar vezetés támogatását is kérték, valamint 1986 első felére Kádár Jánost egy látogatásra hívták meg.¹⁵²⁰

Időközben a marokkóiak újabb, széleskörű diplomáciai kampányba kezdetek, hogy a nyugat-szaharai konfliktus rendezését az ENSZ égisze alatt népszavazás útján érhessék el. Ezért 1985 nyarán II. Hasszán megbízottjai felkeresték a szocialista országok kormányait, hogy tájékoztatást adjanak marokkó tervezett kezdeményezéséről, és ahhoz a támogatásukat kérik. Magyarországnak a támogatásért cserébe felajánlották, hogy nagykövetséget létesítenek Budapesten.¹⁵²¹ 1985. június 3-6-án Magyarországon tárgyalt az uralkodó különmegbízottja, Omar Belkora, a marokkói külügyminisztérium főosztályvezetője, akit dr. Nagy Gábor külügyminiszterhelyettes és Zsigmond Zoltán, a IX. Területi Főosztály képviselője fogadott.¹⁵²² A megbeszéléseken elmondta, hogy a terület mindig is Marokkó része volt, és a területnek a királysághoz történő visszatérésével zárulna le a dekolonizációs folyamat. A nyugat-szaharai nép 95%-a marokkóinak vallja magát, és ezt népszavazás keretében is készek bizonyítani.¹⁵²³ A Polisario Frontot Algéria és Líbia hozták létre a Marokkó - és nem Spanyolország - elleni harc céljából; a Front vezetői marokkói disszidensek, az általuk létrehozott köztársaság fantomállam, amely nem rendelkezik az állami lét egyetlen ismérével sem. Ennek szellemében fogadta el Marokkó az önrendelkezésről tartandó referendum elvét, és utasította el a Marokkó és a Polisario Front közötti közvetlen tárgyalásokat.¹⁵²⁴ Mivel az AESZ képtelen volt megoldani a nyugat-szaharai problémát, ezért fordult Marokkó a világszervezethez, hogy az vegye vissza a problémát saját hatáskörébe, és a felügyelete alatt rendezzék meg a terület sorsáról szóló referendument. A főosztályvezető szerint a konfliktus Marokkó és Algéria között zajlott, amit a két ország bármikor képes lett volna lezárni, de az algériai vezetés által ajánlott, Nagy-Britannia és Kanada kapcsolatához hasonló, perszónaluniószerű laza szövetség létrehozása Marokkó és Nyugat-Szahara között elfogadhatatlan volt. Belkora azt is elmondta, hogy katonailag uralják a konfliktust, befejezték a 4. védelmi fal felépítését, és lassan befejezik az 5. falat is, ezzel teljesen kizárják a Polisario Frontot a Nyugat-Szahara területéről. Válaszul a magyar külügyi vezetők ismertették a magyar álláspontot a nyugat-szaharai konfliktussal kapcsolatban, kihangsúlyozva, hogy támogatják az AESZ és az ENSZ vonatkozó határozatait. Azt azonban kiemelték, hogy bár a magyar vezetés elvi okokból támogatja a népek önrendelkezési jogát, az akkori helyzetben -megítélésük szerint - a SZADK elismerésének feltételei nem valósultak meg. Ezek után Belkora kifejezte országa készségét a magyar-marokkói kapcsolatok fejlesztésére, és sajnálkozott, hogy Magyarország -egyedüli szocialista országgént- több, mint egy éve nem küldött nagykövetet Rabatba. Elmondása szerint a Marokkó nem értette a kapcsolatok lazulásához vezető magyar döntést, hiszen a két ország között nem voltak vitás kérdések. A két ország gazdasági kapcsolatainak erősítését ők tervezték, a budapesti képviselő megnyitására szóló politikai döntést pedig az uralkodó már meghozta.¹⁵²⁵ Ez olyan ajánlat volt, amit a magyar külügyi vezetés nem tudott visszautasítani, annak ellenére, hogy a rabati magyar ügyvivő az 1985. január 31-i jelentésében kifejezetten felhívta a figyelmet a marokkói gazdaság gondjaira és a megnövekedett kockázatokra.¹⁵²⁶ Bár nyíltan nem kötelezték el magukat Marokkó mellett, igyekeztek

¹⁵²⁰ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵²¹ Ezt 1985 szeptemberében a marokkói külügyminisztérium európai osztályának igazgatója is megerősítette, aki jelezte a magyar külügyi vezetésnek, hogy II. Hasszán jóváhagyta az új nagykövetségek létesítésének 1986. évi tervét, amelyben szerepelt a Budapesten felállítandó nagykövetség is. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/2

¹⁵²² Budapestre a marokkói Külügyminisztérium Európa-Amerika Főosztályának vezetője látogatott el, hivatalosan a két külügyminisztérium közötti megbeszélések kapcsán, de valójában csak egyetlen kérdéssel foglalkozott, a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatos marokkói álláspont ismertetésével. Ezt kívánta a magyar külügyi vezetésnek bemutatni, illetve befolyásolni a külügyi vezetést, hogy támogassák a marokkói határozati javaslatot az ENSZ Közgyűlés novemberi ülészakán. Meghívta a magyar külügyminisztert, dr. Várkonyi Pétert Marokkóba, valamint ígéretet tettek arra, hogy Marokkó 1986 első felében nagykövetséget állít fel Budapesten. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6

¹⁵²³ Érdekes, hogy korábban a marokkói vezetés tagadta a nyugat-szaharai nép létezését is, ebben az esetben pedig rájuk, az ő akaratukra hivatkoztak.

¹⁵²⁴ Belkorát ugyanakkor elismerte, hogy „gyakorlati kontaktusokat” fenntartanak a Polisario Fronttal, de csak annak felajánlása céljából, hogy szívesen visszafogadják Marokkóba a Polisario Front tagjait. MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Marokkó/73 öe

¹⁵²⁵ Egy másik jelentés szerint 1985 szeptemberében a marokkói külügyminisztérium európai osztályának igazgatója bejelentette, hogy II. Hasszán jóváhagyta, hogy 1986 első felében Budapesten felállítsák a marokkói nagykövetséget. MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵²⁶ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Marokkó/73 öe.

a Polisario Fronttól a korábbinál nagyobb távolságot tartani, így amikor 1985 nyarán több eseményre is meghívást kaptak - a nyugat-szaharai ifjúsági szervezet II. kongresszusa, illetve a saharai nők I. kongresszusa - azokra nem reagáltak, illetve magyar küldöttség nem vett részt a rendezvényeken.¹⁵²⁷ Persze nem minden felkérést lehetett visszautasítani. Például a SZADK Tájékoztatási Minisztériuma ugyanebben az időben levélben kereste meg Chrudinák Alajost, a Magyar Televízió külpolitikai főszerkesztőjét, hogy a „*Land-Rover a Szaharában*” című filmjének kópiáját megkaphassák, hogy azt a Moszkvában tartandó, 12. Világifjúsági Találkozón levetíthessék. Mivel Chrudináknak igen jó kapcsolata volt a pártvezetéssel, senki sem merete megkockáztatni, hogy a kérést visszautasítsák, így a kért film angol változatát a Magyar Televízió 3 példányban megküldte az algériai magyar nagykövetségnek, hogy az juttassa el a SZADK minisztériumának.¹⁵²⁸ A külügyi vezetést szintén óvatosságra intette az algériai magyar nagykövetség éves beszámoló jelentése, amelyből egyértelműen kiderült, hogy bár diplomáciai téren Marokkó hátérbe szorult Algériával szemben, viszont a védelmi felfegyverzés folyamatos építésével és hadseregének modernizálásával átvette a konfliktus katonai irányítását. A Polisario Front katonai pozíciói így aztán romlottak, sőt ismét fennállt a veszélye egy közvetlen algériai-marokkói katonai összecsapásnak. A jelentésből az is kiderült, hogy bár Magyarország és Algéria között jók a diplomáciai és politikai kapcsolatok, gazdasági téren egyre több probléma, vitás kérdés merült fel, amelyek jelentősen hozzájárultak a két ország közötti viszony későbbi gyengüléséhez.¹⁵²⁹

1985. október 8-án a rabati magyar nagykövetség jelentette, hogy Marokkót „hidegzuhanyként érte” az, hogy India még az ENSZ közgyűlés nyugat-szaharai vitája előtt elismerte a Saharai Arab Demokratikus Köztársaságot, és attól tartott, hogy az indiai döntés újabb elismerési hullámot válthat ki az el nem kötelezett országok körében.¹⁵³⁰ Marokkó ezért -és hogy figyelmeztesse a SZADK elismerését fontolgató országokat- azonnal megszakította a diplomáciai kapcsolatait Indiával.¹⁵³¹

1985. október 18-20. között Szűrös Mátyás, az MSZMP KB titkára vezetésével egy hatfős delegáció utazott Algírba, ahol fogadta Chadli Benjedid algériai elnök, de tárgyalásokat folytattak a kormány több más tagjával is.¹⁵³² A megbeszéléseken ismét előkerült a nyugat-szaharai kérdés, amelyben az algériaiak ismételten kérték a magyar vezetés támogatását, hogy befejeződhessen a terület dekolonizálása. Az algériai tárgyalócsoportot vezető Abdelrezak Buhare, az FLN Központi Bizottság Állandó Titkárságának külkapcsolatokkal megbízott tagja, egy négy szemközti beszélgetés során megemlítette Szűrös Mátyásnak, hogy tárgyalt a szovjetekkel a SZADK elismeréséről. A szovjet vezetést képviselő Borisz Nyikolájevics Ponomarjov elmondta neki, hogy a saharávi állam elismertetésére két lépcsőben kerülhetne sor. Először a Polisario Frontot kellene elismerni, ahogy az az algériai FLN esetében is megtörtént a felszabadító háború idején, majd ezt követhetné a SZADK elismerése az Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormányához hasonlóan. Ponomarjov szerint taktikailag az lett volna helyes, ha két kisebb, kevésbé fajsúlyos szocialista ország - Magyarország és Bulgária - ismeri el először a saharávi államot. Ugyanis ebben az esetben nem kellene tartani a marokkói ellenlépésektől, mivel nyilvánvaló lett volna, hogy a szocialista országok egyeztetett lépéséről van szó, ezt pedig a többi szocialista ország is követte volna.¹⁵³³ Szűrös Mátyás találkozott az Algériában dolgozó magyarokból álló pártszervezetet képviselő pártfunkcionálisokkal is, akik előzetesen eljuttatták neki a pártszervezet tagjai által feltett írásos kérdéseket is. Az egyik, a nyolcas számú, az volt:

¹⁵²⁷ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/4596, MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/1683

¹⁵²⁸ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/4275

¹⁵²⁹ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/7

¹⁵³¹ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/7321

¹⁵³² A delegáció tagjai: Szűrös Mátyás az MSZMP KB titkára, Szabó Miklós MSZMP Békés megyei Bizottság első titkára, Györke József, az MSZMP KB Külügyi Osztályának helyettes vezetője, Varga Tamás az MSZMP KB Külügyi Osztályának politikai munkatársa, Bessenyei Zoltán a Külügyminisztérium osztályvezetőhelyettese és Maróth Miklós a Magyar Tudományos Akadémia munkatársa voltak. MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵³³ Arra, hogy a magyar politikai és pártvezetés hogyan fogadta ezt a „javaslatot” semmilyen levéltári forrást nem találtam, de mivel Magyarország sem akkor, sem azóta nem ismerte el a saharávi államot, valószínűleg nem vették komolyan az algériai tárgyalófél állításait, vagy ők, vagy a korábban moszkvai nagykövetségként jó szovjet kapcsolatokat kiépítő Szűrös más módon egyeztettek a szovjet vezetéssel, amely a korábbiakhoz hasonlóan ebben az esetben is megvétózta a SZADK elismerését. MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

„Mi az álláspontunk a Maghreb térség aktuális politikai eseményeivel kapcsolatban? /Algéria- Tunisz- Líbia-Marokkó/ A SZADK hazánk általi elismerésére mikor kerül sor?”¹⁵³⁴ Erre az algériai pártbizottság tagjai írásban kapták a választ: „A Maghreb térség a közel-keleti régió belül bizonyos mértékig elkülönülő térség, sajátos problémákkal. A Maghreb egységnek nincs politikai realitása jelenleg, a térség országai saját érdekeiket helyezik előtérbe, bonyolult, ellentmondásos, instabil kapcsolatrendszer létezik közöttük.

Kulcskérdés: A nyugat-szaharai konfliktus:

- a Polisario jelentős politikai sikere, hogy a SZADK-ot 62 ország ismerte el;
- de közben elvesztette Líbia támogatását, katonai pozíciója is gyengült a marokkói védelmi vonal kiépítésével;
- nőtt az algériai-marokkói fegyveres incidensek potenciális veszélye.

Álláspontunk:

- elismerjük a saharai nép önrendelkezési jogát, szolidárisak vagyunk harcával;
- támogatjuk a kérdés rendezését az Afrikai Egységsszervezet és az ENSZ határozatokkal összhangban;

a kényes, bonyolult helyzet miatt várunk a SZADK elismerésével; figyelemmel kell lennünk a Marokkóhoz és Líbiához fűződő viszonyunkra, a SZADK tényleges létevel kapcsolatos realitásokra, a szoroson egyeztető szocialista országok sem léptek.”¹⁵³⁵

Ezek után Szűrös Mátyás a kérdés többi részére is válaszolt, majd az alábbi konklúziót fogalmazta meg: „Magyarországnak jó viszonya, szoros együttműködése van Algériával, Líbiával. Utóbbi időben előrelépés történt a gazdasági kapcsolatok terén Tunéziával, ahol nagykövetséget állítunk fel. Marokkó kinyilvánította készségét a politikai kapcsolatok javítására, nagykövetséget akar felállítani Budapesten és más szocialista országban. Számunkra kedvező lenne, ha antiimperialista egység alakulna ki, ennek ugyan nincs realitása, de az sem valószínű, hogy az imperialista hatalmak a térség országait egységesen a szocialista országok ellen tudják fordítani. Célunk: kiegyensúlyozott kapcsolat-rendszer létrehozása a térség valamennyi államával.” A látogatás végén az MSZMP és az FLN közös sajtóközleményt adtak ki, amelyben Nyugat-Szahara kérdésével foglalkoztak, és felszólították a szembenálló feleket, hogy az ENSZ 104. sz. határozatának megfelelően azonnal kezdjenek egymással tárgyalásokat.¹⁵³⁶

Közben az 1985-ös ENSZ közgyűlésen ismét előkerült Nyugat-Szahara ügye, ahol várható volt, hogy Algéria és Marokkó ismét összecsap a nyugat-szaharai kérdés kapcsán. Először Marokkó lépett, ugyanis II. Hasszán üzenetet intézett a közgyűléshez, amelyben javaslatot tett a tüzszünet és a referendum megvalósítására. Ezt a bejelentést azonban a rabati magyar nagykövet szerint diplomáciai körökben „időhúzó, halogató manőverként értékelték, ami számos ellentmondást takart, aminek a megvalósítása végeláthatatlan értelmezési, procedurális vitára adhat alkalmat.”¹⁵³⁷ Válaszul a bejelentésre 1985. október 31-én M. Mechat algériai nagykövet felkereste Zsigmond Zoltánt, a IX. Területi Főosztály vezetőjét, és kérte, hogy Magyarország támogassa azt az algériai határozattervezetet, amit az ENSZ közgyűléséhez terjesztettek be, és ami hasonló az 1984-ben elfogadott - Magyarország által is támogatott - határozathoz. Az algériai nagykövet szintén taktikai lépésnek és időhúzásnak tekintette azt, hogy Marokkó saját javaslatot nyújtott be a világszervezethez, amelyben tüzszünet életbeléptetését és a referendum megrendezését javasolta. Ez véleménye szerint csak azt a célt szolgálta, hogy Marokkó a népszavazással hitelesítse a terület megszállását.¹⁵³⁸ A főosztályvezető jelezte, hogy az ENSZ közgyűlésen résztvevő magyar delegáció továbbra is a korábbi magyar elvi álláspontnak megfelelően tervezzék szavazni.¹⁵³⁹ Azonban nemcsak az algériaiak, hanem Marokkó is megkereste

¹⁵³⁴ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵³⁵ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵³⁶ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

¹⁵³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/1

¹⁵³⁸ Ezt a véleményt alátámasztotta II. Hasszán beszéde is a „Zöld Menet” 10 évfordulóján, ahol egyértelműen kijelentette, hogy „Nyugat-Szahara marokkói marad!” MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/6

¹⁵³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/3

a magyar vezetést. 1985. november 2-án a rabati magyar nagykövetet a külügyminisztériumba hivatta Ali Skalli politikai főigazgató, és átadta neki a nyugat-szaharai válság rendezése ügyében az ENSZ elé terjesztendő marokkói határozattervezetet, és kérte, hogy azt Magyarország is szavazza meg. A főigazgató jelezte, hogy Marokkó a határozat tartalmával eljutott az általa meghatározott határig, és további engedményeket nem hajlandó tenni. Ezért, bár megértette, hogy a szocialista országok és Algéria szoros kapcsolatokat ápolnak, jelezte, hogy a marokkói vezetés egyoldalú és barátságtalan állásfoglalásnak minősítené még a tartózkodást is a határozati javaslat szavazásakor. Ugyanakkor Ali Skalli azt is kérte, hogy Magyarország támogassa az algériai szövegmódosító indítvány elutasítását is. 1985. november 6-án a marokkói külügyminisztérium hivatalosan is kérte, hogy Magyarország az ENSZ IV. Bizottságában a november 8-i szavazás során szavazzon a marokkói határozat mellett, és utasítsa el az algériai szövegmódosító indítványt a nyugat-szaharai válság rendezése ügyében. Ismét megerősítették, hogy „*barátságtalan állásfoglalásnak tekintenének még egy tartózkodást is a marokkói határozati javaslat szavazásakor.*”¹⁵⁴⁰ Ezért a IX. Területi Főosztály vezetője arra utasította a magyar küldöttséget, hogy „*A baráti küldöttségekkel konzultáljon, és egyetértésük esetén az algériai módosító indítvány mellett foglaljon állást, vagy szükség esetén fontolják meg a szavazástól való távolmaradás lehetőségét.*”¹⁵⁴¹ A marokkói vezetés azonban semmit sem bízott a véletlenre. November 8-án ismét bekérték a külügyminisztériumba a rabati magyar nagykövetet, és jelezték, hogy elvárják, a november 12-re tervezett szavazáson a magyarok támogassák Marokkót az általa benyújtott határozati javaslat módosítására tett - madagaszkári, mozambiki, burkinai és algériai - javaslat elutasításában. Itt már a korábbiakhoz képest engedékenyebb hangot ütöttek meg. A nagykövetet fogadó marokkói diplomata közölte, hogy „*biztosra veszik, hogy a szocialista országok többsége az algériai határozattervezet mellett fog szavazni. Ezért Marokkó ez alkalommal legalább kiegyensúlyozott vagy semleges magatartást vár el: vagy mindkét - algériai és marokkói - tervezet megszavazását, vagy mindkét határozati javaslat esetében a tartózkodást.*” Ezután némileg fenyegetően megjegyezte, hogy „*az egyoldalú, Algéria melletti állásfoglalás negatívan befolyásolná Marokkó nyitottságra, az együttműködés fejlesztésére irányuló új külpolitikai törekvéseinek megvalósulását.*”¹⁵⁴² A magyar nagykövet a jelentésében ezért elképzelhetőnek tartotta, hogy ha Magyarország támogatja az algériai javaslatot, Marokkó befagyasztja a nagykövetség nyitására irányuló kezdeményezést. Végül 1985. november 12-én megtörtént a szavazás, és a korábbi szavazásokhoz képest változást hozott. Eddig ugyanis a szocialista országok, Romániát kivéve, egységesen szavaztak a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan, ebben az esetben azonban másképpen történt. Bár a szocialista országok mind megszavazták az algériai határozati javaslatot,¹⁵⁴³ a marokkói indítvány ellen csak a Szovjetunió és Csehszlovákia voksolt, Bulgária, Lengyelország, az NDK és Magyarország viszont nem vett részt az ügyrendi szavazásban. Egyébként a marokkói határozati tervezetet olyan kevesen támogatták, hogy végül azt Marokkó visszavonta.¹⁵⁴⁴ Az országot képviselő diplomata pedig bejelentette, hogy „*Marokkó a kérdésről többé nem hajlandó az ENSZ fóruma előtt tárgyalni.*”¹⁵⁴⁵ Úgy tűnik, hogy a marokkói lobbitevékenysége sikeresen elbizonytalanította a szocialista országok egy részét - a marokkóiak még a szavazás napján is egyeztettek a kelet-európai szocialista országok képviselőivel a javaslati tervezetük elfogadásáról - amelyek nem merték vállalni a közvetlen konfrontációt Marokkóval, inkább távol maradtak a szavazástól.¹⁵⁴⁶ Ez értelemszerűen nem tetszett sem az algériaiaknak, sem pedig a Polisario Front képviselőinek. 1985. november 14-én a New York-i magyar ENSZ képviselő vezetője arról tájékoztatta a magyar külügyi szolgálat illetékeseit, hogy a Polisario Front helyi képviselője nehezményezte, hogy néhány szocialista ország - köztük Magyarország is - nem vett részt a marokkói ügyrendi javaslat feletti szavazásban, és azt nem utasította el.¹⁵⁴⁷

¹⁵⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/4

¹⁵⁴¹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/4

¹⁵⁴² MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/5

¹⁵⁴³ Az algériai határozati javaslatot 91 ország – köztük az összes szocialista ország – szavazta meg, 6 ország ellenezte, illetve 43 ország tartózkodott a szavazástól. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6

¹⁵⁴⁴ A marokkói határozati javaslatot az ügyrendi szavazás során 27 ország támogatta, 54 ország ellene szavazott és 45 ország pedig tartózkodott. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/2

¹⁵⁴⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6, MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/6

¹⁵⁴⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/2, MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹⁵⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/3

Érdekes módon Marokkó sem tűnt túl hálásnak. Egy 1985. november 21-én tartott fogadáson a marokkói külügyminisztérium európai ügyekért felelős igazgatója beszélgetést kezdeményezett a rabati magyar ügyvivővel, Dvorzsánszki Zsigmonddal, mivel nem értette, hogy a szocialista országok mért nem egységesen foglaltak állást a marokkói határozati javaslatlathal kapcsolatban.¹⁵⁴⁸ A politikus jelezte, hogy országa igyekszik a szocialista országokkal való kapcsolatait fejleszteni, cserébe azt várják, hogy „a válság békés rendezése érdekében járuljanak hozzá az algériai magatartás rugalmasabbá válásához.” Ezután következett a feketeleves, ugyanis a marokkói diplomata jelezte, hogy bár napirenden tartják a Budapestre tervezett marokkói nagykövetség megnyitását, de azt bizonyos pénzügyi gondok miatt elhalasztják. Ellenben megjegyezte, hogy a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésére továbbra is készek, és ehhez várják a magyarok javaslatait is.¹⁵⁴⁹ Az algériaiak a Polisario Fronttal ellentétben nem kritizálták a magyarok lépését, hanem arra kérték a magyar külügyi vezetést, hogy az ENSZ Közgyűlés december 3-i szavazásán is támogassák az algériai javaslatot.¹⁵⁵⁰

1985. december 4-én a külügyminisztérium IX. Területi Főosztálya újabb összefoglalót készített a nyugat-szaharai eseményekről. Ebben összefoglalták az addig történeteket, különös tekintettel az ENSZ IV. Bizottságában történt szavazásra. Bár a jelentés készítője kihangsúlyozta, hogy Marokkó diplomáciai szinten vereséget szenvedett,¹⁵⁵¹ de „továbbra is birtokon belül van. Jelenleg építi ki a hatodik védelmi vonalat, hadserege és adminisztrációja ellenőrzi a nyugat-szaharai terület csaknem egészét.”¹⁵⁵² A Polisario Front katonai akcióinak lehetőségei beszűkültek.”¹⁵⁵³ A jelentés ugyanakkor jelezte, hogy a saharávi államot már 62 ország ismerte el, az AESZ pedig tagállamának tekintette. Ezek miatt a jelentés készítője azon a véleményen volt, hogy „az álláspontok közötti nagymértvű különbségek miatt nem várható a közeli jövőben a nyugat-szaharai konfliktus békés rendezése.”¹⁵⁵⁴ A Főosztály ezért újabb - a korábbiakat megerősítő- állásfoglalást küldött az afrikai országokba akkreditált magyar nagyköveteknek: „Álláspontunk a kérdéssel kapcsolatban: szolidárisak vagyunk a Polisario harcával, támogatjuk a nyugat-szaharai nép jogát az önrendelkezésre. A válság békés, tárgyalásos, a térség népeinek megfelelő rendezése mellett vagyunk.

A Saharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerése még korainak tűnik, azt a közeli jövőben nem tervezzük. Erre csak a többi szocialista országgal egyeztetve kerülhet sor. A SZADK elismerése nagy valószínűséggel kiváltaná marokkói részről a diplomáciai kapcsolatok megszakítását, és marokkót az amerikai politika felé taszítaná.

Nagykövet elvtárs – ha a téma beszélgetései során szóba jönne – a fenti álláspontot képviselje, és jelentsen a válság alakulásával kapcsolatos, a rendezés irányába tett lépésekről szerzett értesüléseiről.”¹⁵⁵⁵ Egy nappal később a rabati magyar ideiglenes ügyvivő is elkészített egy értékelést a marokkói külpolitika változásáról a nyugat-szaharai kérdés ENSZ vitáját követő időszakban. Ebben leírta, hogy az AESZ után Marokkó az ENSZ szervezetében is vereséget szenvedett, ezért erről a fórumról is látványosan kivonult, sőt egyoldalúan lezártnak minősítette a nyugat-szaharai dossziét. Bár Marokkó vereséget szenvedett a világszervezetben belül is, a vezetők pozitívként értékelték, hogy az európai szocialista államok nem ismerték el a saharávi államot, de nyugtalanította őket, hogy a nyugat-európai államok és az Amerikai Egyesült Államok nem álltak ki a marokkói javaslat mellett, hanem tartózkodtak.¹⁵⁵⁶ Ezért az ENSZ IV. Bizottságában elszenvedett vereség Marokkót arra kényszerítette,

¹⁵⁴⁸ Az ügyvivő egy későbbi jelentésében jelezte, hogy bár a korábbi állásfoglalásaik miatt nem okozott meglepetést a szocialista országok szavazása, mégis nagy jelentőséget tulajdonított a marokkói vezetés annak, hogy az európai szocialista országok nem ismerték el a Saharai Arab Demokratikus Köztársaságot. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/6

¹⁵⁴⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/4

¹⁵⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/7596

¹⁵⁵¹ Érdekes módon a IV. Bizottságban elszenvedett vereség – bár több párt is bírálta ezért a kormányzatot – még inkább összekovácsolta a marokkói politikai erőket, amelyek egységesen azt az álláspontot képviselték, hogy az uralkodó nem adhatja fel Nyugat-Szaharát. MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/5

¹⁵⁵² Ez a jelentés készítőjétől elég nagy pontatlanság volt, mivel a Polisario Front ekkor a terület kb. 40%-át tartotta ellenőrzése alatt. A marokkóiak kontrollja csak a korábban „bekerített területeken” valósult meg ténylegesen, bár a saharáviak időről-időre áthatoltak a védelmi rendszeren és kisebb támadásokat hajtottak végre a Nyugat-Szaharában tartózkodó marokkói katonai egységek ellen.

¹⁵⁵³ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6

¹⁵⁵⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6

¹⁵⁵⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6

¹⁵⁵⁶ MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Marokkó/73 öe.

hogy a korábbi külpolitikáját átgondolja, ugyanis egyértelművé vált számukra, hogy a legfontosabb szövetségeseik, főleg az USA érdekei megoszlanak a Maghreb országok között, így a támogatásukra nem számíthattak minden esetben. Ezért az uralkodó úgy döntött, hogy ismét a „kétoldalú kapcsolatok és a diverzifikálás politikája” kerül előtérbe, és nem csak a nyugati, de a szocialista - különösen a Szovjetunióval! - országokkal is igyekeznek „jól ellenőrizhető, korlátok közé szorított, látványosságtól mentes kapcsolatokat kiépíteni. A marokkói külpolitika legfontosabb céljává az vált, hogy megállítsák, de legalább lassítsák a SZADK nemzetközi elismerésének folyamatát, illetve növeljék vagy legalább azt a szükséges mértékű gazdasági és katonai támogatást biztosítsák, amely a nyugat-szaharai válság elhúzódásával a rendszer stabilitásának fenntartásához, valamint a megszállt nyugat-szaharai terület feletti ellenőrzéshez szükséges.¹⁵⁵⁷

Nem csak a marokkóiak, de a saharáviak is nagyobb sebességre kapcsoltak. 1985. december 11-én az algériai magyar nagykövét arról tájékoztatta a magyar vezetést, hogy a SZADK algériai képviselete jegyzékben kérte, hogy Kádár Jánosnak és Losonczy Pálnak továbbítsák Mohamed Abdelaziz, a SZADK elnöke, a Polisario Front főtitkárának azt a 14 oldalas levél-memorandumát, amelyben összefoglalta a nyugat-szaharai helyzetet, és ismételten kérte a SZADK elismertetését.¹⁵⁵⁸ A nagykövét információi szerint ugyanezt az anyagot megkapták a lengyel, az NDK, a csehszlovák és a bolgár nagykövetségek is.¹⁵⁵⁹ Az anyag - több egyeztetést és véleményezést követően - a Magyar Szocialista és Munkás Párt Központi Bizottságának Politikai Bizottsága elé került,¹⁵⁶⁰ amely 1986. január 14-én az alábbi határozatot hozta: „A Politikai Bizottság tudomásul veszi, hogy Mohamed Abdelaziz, a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság elnöke, a Polisario Front főtitkára írásos üzenetet küldött Kádár János és Losonczy Pál elvtársaknak, amelyben kéri a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság elismerését. A Politikai Bizottság a kérés teljesítését jelenleg nem tartja időszerűnek. Ajánlja, hogy az üzenet kézhezvételét algíri nagykövetségünk szóban nyugtázza, megerősítve szolidaritásunkat a nyugat-szaharai nép harcával.”¹⁵⁶¹

1986. január 7-én az algíri magyar nagykövét arról értesítette a külügyminisztériumot, hogy a Polisario Front végrehajtó bizottságának tagja, a külügyi és tájékoztatói bizottság vezetője, Mahfoud Ali-Beiba meghívta az MSZMP magas szintű delegációját a SZADK megalakulásának 10. évfordulójára szervezett ünnepségre, amelyet 1986. február 27-én tartanak.¹⁵⁶² A nagykövét jelezte, hogy az ünnepség a SZADK által ellenőrzött, felszabadított területeken lesz, a küldöttségeket pedig Algírból fogják a helyszínre szállítani. A Polisario Front a hivatalos választ február 15-ig kérte megküldeni.¹⁵⁶³ A magyar külügyi szolgálat felvette a kapcsolatot a többi szocialista országgal, közülük az NDK, Bulgária és Csehszlovákia nem tervezték, hogy delegációt küldenek a rendezvényre, mivel el akarták kerülni annak a látszatát, hogy elismerik a saharávi államot. Ezért a magyar pártvezetés is úgy döntött, hogy nem küld delegációt a rendezvényre, de utasították az algíri magyar nagykövetet, hogy erről csak akkor értesítse szóban a Polisario Front képviselőit, ha azok sürgetnék a választ.¹⁵⁶⁴ 1986. január végén a Polisario Front újabb támadásokat hajtott végre a marokkói erők ellen Oued El Haouli, Tiaret El Hemmer, valamint Zemlet Talh térségében. A támadásokban közel 100 marokkói katona vesztette az életét, többen megsérültek, valamint több harci és szállítójármű is megsemmisült. A saharáviak ezután folytatták a támadásokat. Benamara körzetben megtámadták a védelmi falon található marokkói harcálláspontot, ahol szintén több marokkói katona vesztette az életét, majd később Lemkeitb bázist támadták, sikerrel.¹⁵⁶⁵

1986. február 16-18. között dr. Nagy Gábor külügyminiszter-helyettes Marokkóban tartózkodott, ahol találkozott Ahmed Cherkaoui külügyminiszteri államtitkárral és Zine Aloidine külügyminisztériumi

¹⁵⁵⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/6

¹⁵⁵⁸ MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-6

¹⁵⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/8

¹⁵⁶⁰ Az 1986. január 14-én megtartott ülésen az alábbi személyek vettek részt: Aczél György, Grósz Károly, Havasi Ferenc, Hámori Csaba, Maróthy László, Németh Károly, Óvári Miklós, Sarlós István, Szabó István, Berecz János, Borbély Gábor és Gyenes András. MNL OL M-KS 288-5/644 öe.

¹⁵⁶¹ MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/8, MNL OL M-KS 288-5/644 öe.

¹⁵⁶² MNL OL M-KS 288-32/B 1986/29 öe.

¹⁵⁶³ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/00141

¹⁵⁶⁴ MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe

¹⁵⁶⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-1

igazgatóval. Az egyeztetésen a marokkói diplomata ismertette országuk álláspontját a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatban. Jelezték, hogy nem csak a király, de a teljes ország is elutasít minden engedményt a nyugat-szaharai kérdésben, és nem ismerik el a szaharávi államot, amit az AESZ jogtalanul fogadott be a tagállamok sorába. A marokkói vezetés közvetlenül nem volt hajlandó tárgyalni a Polisario Fronttal, csak Algériával. Politikusaik elmondták, hogy a konfliktus békés rendezésében érdekeltek, a népszavazástól pedig nem félnek, mivel azt ők nyerik meg, ha valóban csak a tényleges szaharáviak szavazhatnak. Elmondásuk szerint „Algériában legfeljebb az 1975-ben oda menekült korszakú leszerelt katona és családja, valamint kb. 3500 beduin származik a vitatott területekről. A többi nyugat-szaharainak nevezett, Algéria által megvásárolt, más országból származó beduin.”¹⁵⁶⁶ Úgy vélték, ha Algéria kapna egy atlanti-óceáni kikötőt és az ahhoz vezető folyosót, „jtené a Polisario Frontot.”¹⁵⁶⁷ Cherkaoui elmondta, hogy Marokkó a Nyugat-Szahara miatt nem akar háborút Algériával. és olyan békét szeretne, amely nem csorbítja egyik ország méltóságát sem. Jelezte, hogy a marokkói vezetés értékeli Magyarország „pozitív semlegességét” a nyugat-szaharai kérdésben, és bár nem kéri a marokkói álláspont támogatását, de annak örülnének, ha a szocialista országok a nemzetközi fórumokon nem szavaznák meg automatikusan az algériai javaslatokat. Azt is kérte, hogy Magyarország és a többi kis szocialista állam is igyekezzen a közös magatartás kialakítása során pozitív befolyást gyakorolni a Szovjetunióra. A két diplomata elmondta, hogy a szocialista országokkal olyan békés, kiegyensúlyozott kapcsolatokra törekednek, amelyben aktívabb a marokkói jelenlét. Ezért szerették volna megnyitni a budapesti nagykövetségüket, és megújítani az ellaposodott diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat. Nagy Gábor válaszában elmondta, hogy a nyugat-szaharai válság békés, tárgyalásos megoldását támogatja a magyar vezetés is, és érdekelt a Marokkóval való jobb együttműködésben, főként gazdasági területen.¹⁵⁶⁸

1986. március 25-én az algériai magyar nagykövet rejtjelezett táviratot küldött Budapestre, amelyben jelezte, hogy az ENSZ és az AESZ közvetítésével újabb tárgyalások kezdődtek a nyugat-szaharai konfliktus lezárására. Az egyik esetben a szenegáli elnök különmegbízottja, a szenegáli hadügyminiszter tárgyalásokat folytatott Algériával, Marokkóval és a Polisario Fronttal is. Ekkor felmerült az a lehetőség, hogy Szenegál közvetítésével Marokkó és a Polisario Front közvetett tárgyalásokat kezd egy esetleges tűzszünetről.¹⁵⁶⁹ A jelentés szerint az ENSZ főtitkár látogatást tervezett Algériába és Marokkóba, ahol a tervek szerint felajánlotta volna a világszervezet közreműködését a tűzszünet ellenőrzésében és a referendum megszervezésében. A nagykövet azonban nem bízott abban, hogy Marokkó hajlandó lenne katonai egységeit kivonni a területről, illetve felfüggeszteni a marokkói adminisztrációt a referendum előkészítési és lebonyolítási időszakában. A nagykövet arról is tájékoztatta a magyar vezetőket, hogy Líbia, Tunézia és Algéria egy újabb Maghreb csúcs összehívását tervezte, ahova azonban a szaharávi államot nem tervezték meghívni. A Polisario Front algériai képviselője ezt abban az esetben nem ellenezte, ha a csúcsterkezetlen szóba került volna a nyugat-szaharai probléma megoldása.¹⁵⁷⁰ A nagykövet még ugyanezen a napon egy újabb táviratot küldött, amelyben megírta, hogy a szenegáli hadügyminiszter találkozott II. Hasszánnal, majd megbeszélést folytatott az algériai elnökkel és a SZADK elnökével is.

A hadügyminiszter egy olyan algériai-marokkói-szaharávi találkozót javasolt, ahol az érintett felek a referendum feltételeit dolgozták volna ki. Erre egy semleges országban került volna sor, és Marokkót teljes meghatalmazással egy kívülálló, nevezetesen az ENSZ főtitkár egyik helyettese képviselte volna.

¹⁵⁶⁶ MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁶⁷ MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁶⁸ Nagy Gábor a párt és a külügyi vezetés számára röviden összefoglalta a megbeszélésen elhangzottakat: „A látogatás hasznos volt, lehetőséget adott a marokkói külpolitikai törekvések jobb megismerésére. A megbeszélések tapasztalatai egybevágóan azt mutatják, hogy Marokkó külpolitikai tevékenységének fő iránya és tartalma nem változott. Határozottan érzékelhető, hogy az ENSZ legutóbbi ülésén elszennvedett kudarcai ellenére sem hajlandó felülvizsgálni álláspontját a nyugat-szaharai kérdésben. Bizik abban, hogy Algéria nemzetközi pozíciói gyengülnek, és ez az olajáresés okozta nehézségekkel együtt kompromisszumra készítheti Marokkóval a nyugat-szaharai kérdésben. Kitapintható a Szovjetunióhoz, a szocialista országokhoz fűződő kapcsolatok erősítésére való törekvés, közben nem lazít az Amerikai Egyesült Államokhoz és Franciaországhoz fűződő viszonyán. Ily módon is igyekszik a rá nehezedő nemzetközi nyomást, elszigeteltségét enyhíteni, Algéria pozícióit pedig gyengíteni a nyugat-szaharai kérdésben.” MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁶⁹ Ez komoly engedményt jelentett a Polisario Front részéről, mivel az korábban csak közvetlenül Marokkóval volt hajlandó tárgyalni.

¹⁵⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112

Az alábbi kérdéseket tervezték megvitatni:

- a tűzszünet kölcsönös kihirdetése;
- a marokkói hadsereg és adminisztráció kivonása Nyugat-Szaharából a referendum idejére;
- a szavazók körének, számának és a referendum időpontjának megállapítása;

a szavazásra felteendő kérdések megszövegezése.

A marokkói uralkodó nem zárkózott el a hármas találkozó elől, de elfogadhatatlannak tartotta a hadsereg és az adminisztráció visszavonását a Nyugat-Szaharából. A tárgyalásokkal kapcsolatban egyeztettek a szocialista országok nagykövetei is, akik azon a véleményen voltak, hogy Hasszán csak azért támogatta az ENSZ főtitkár kezdeményezését, hogy elhárítsa a rendezés eleve akadályozásának vádját. A diplomataik szerint ugyanis az akkori körülmények között semmilyen eredmény nem várható az esetlegesen megvalósult találkozótól.¹⁵⁷¹

1986. április 6-án Mohamed Abdelaziz újabb levelet küldött Kádár Jánosnak, amelyben ismertette a nyugat-szaharai eseményeket, valamint az ENSZ és az AESZ égisze alatt folyó tárgyalások eredményeit. A levelet a IX. Területi Főosztály iktatta, azonban választ a magyar vezetés nem küldött,¹⁵⁷² ezért a SZADK elnöke április 21-én egy újabb levelet küldött Kádár Jánosnak, amire a magyar vezetés ismét csak nem válaszolt.¹⁵⁷³ 1986. április 9-én Zsigmond Zoltán, a IX. Területi Főosztály vezetője fogadta Mohamed Méchatit, az algériai nagykövetet, aki több ügyben – Kádár János születésnapjára köszöntése, Losonczy István algériai útja stb. - is egyeztetett a magyar külügyi vezetővel. A nagykövet külön érdeklődött Zsigmondnál, hogy igaz-e az a hír, miszerint Marokkó nagykövetséget kíván nyitni Budapesten. Miután ezt a főosztályvezető megerősítette, a nagykövet rátért a nyugat-szaharai kérdésre, illetve az algériai kormány ezzel kapcsolatos álláspontjára, valamint elmondta, hogy közvetítők útján tárgyalások folynak Marokkó és a Polisario Front képviselői között, amelyeken megfigyelőként Algéria és Mauritánia is részt vesznek. A tárgyalások célja a tűzszüneti megállapodás létrehozása és a területre vonatkozó AESZ és ENSZ határozatok végrehajtása volt.¹⁵⁷⁴ Ugyanezen a napon a kubai magyar nagykövet arról tájékoztatta a magyar külügyi vezetést, hogy a SZADK Kubába akkreditált nagykövete szerint a saharávi állam vezetői nagy reményeket fűztek a Szovjet Kommunista Párt kongresszusának döntéseire. Állítása szerint ugyanis ígéretet kaptak arra, hogy a kongresszus után szovjet vezetés felülvizsgálja addigi álláspontját a nyugat-szaharai kérdéssel, illetve a SZADK elismeréséről. A saharávi vezetők úgy gondolták, a SZADK szovjetek általi elismerése zöld utat adott volna a szocialista országoknak, hogy hasonló döntéseket hozhassanak.¹⁵⁷⁵ A Polisario Front április elején megkereste a Magyar Szolidaritási Bizottságot is, hogy saharávi diákok számára további ösztöndíjakat kaphassanak. Ezt a kérelmet azonban a Magyar Szolidaritási Bizottság elutasította, ezért a Polisario Front július 22-én megismételte a kérését. Az ügygel kapcsolatosan az algériai magyar nagykövet, dr. Havasi Béla a „szolgálati utat megkerülve” felvette a kapcsolatot Szűrös Mátyással, akit arra kért, hogy bírálja pozitívan a Polisario Front megismételt kérését az ösztöndíjak ügyében. Miután megszerezte Szűrös támogatását, levelet írt az MSZMP KB Külügyi Osztályán dolgozó Bessenyei Zoltánnak is, akit arra kért, hogy utasítsa a Magyar Szolidaritási Bizottság vezetőjét, hogy a kért ösztöndíjakat a saharávi fiatalok megkaphassák.¹⁵⁷⁶

1986. április 11-én a líbiai magyar nagykövet találkozott a Polisario Front helyi képviselőjével, aki elmondta, hogy a szervezet szerint a saharai kérdést csak tárgyalásos alapon lehet rendezni,

¹⁵⁷¹ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/1

¹⁵⁷² MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/1079-2

¹⁵⁷³ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/10679-3

¹⁵⁷⁴ MNL OL M-KS 288-32/B 1986/29 öe.

¹⁵⁷⁵ Ezt az állítást megerősítette egymástól függetlenül egy saharávi és egy magyar diplomata is, akik elmondták, hogy több szocialista ország vezetése „kacérkodott” azzal a gondolattal, hogy elismerik a saharávi államot, de egyik sem mert lépni a Szovjetunió jóváhagyása nélkül, amit pedig sohasem kaptak meg. Később pedig a SZADK elismerése – Marokkó megerősödése és a „konfliktus befagyása” miatt – egyre kevésbé volt fontos ezeknek az országoknak. MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002402. Érdekes módon, míg a nyugat-európai országok többségében a Polisario Front törvényesen működtethetett irodát, addig a szocialista országokban – még ha azok támogatták is a nemzetközi fórumokon a saharáviakat – nem nyithattak/működtethettek irodákat. MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/003050

¹⁵⁷⁶ MNL OL M-KS 288-32/B 1986/29 öe.

de ebben akadály II. Hasszán személye. A katonai megoldás egyik fél számára sem biztató, ennek ellenére a Polisario Front vezetői a New Yorkban megkezdett közvetett tárgyalásokhoz nem sok reményt fűznek. Líbiával kapcsolatosan a szaharái politikus igen kritikusan nyilatkozott, annak magatartását kedvezőtlennek ítélte meg, mivel a SZADK miniszterelnökét nem a líbiai felső vezetés, hanem csak a Külügyi Titkárság egyik tagja fogadta.¹⁵⁷⁷ Ezért a miniszterelnök célja elérése nélkül távozott Líbiából.¹⁵⁷⁸ Két héttel később, április 24-én a líbiai képviselővel ellentétes álláspontot fogalmazott meg a Polisario Front algíri képviselője, aki szerint a tárgyalások mégiscsak fontosak voltak a szaharáiaknak, ugyanis Marokkó egy olyan ENSZ határozat alapján kényszerült tárgyalni, amely ellen annak kidolgozásakor és azóta is minden eszközzel harcolt. A tárgyalások megkezdését a szervezet úgy értékelte, hogy Marokkó kénytelen volt elismerni a Polisario Front létét, és a tárgyalások megkezdésével azt is elismerte, hogy a konfliktus közte és a szaharáiak között zajlik, és abban Algériának nincs része. Az algériai magyar nagykövét azt is megtudta, hogy az Amerikai Egyesült Államok és a Polisario Front között - bár alacsony szinten - három alkalommal került sor „tájékoztató jellegű” tárgyalásokra, illetve Marokkó nem önként, hanem az amerikai vezetés nyomására vett részt ezeken. A szaharáiak úgy gondolták, hogy az USA vezetői belátták, hogy a nyugat-szaharai konfliktus valamilyen formában történő rendezése nélkül Marokkó és a Maghreb régió könnyen destabilizálható, ezért egyre erőteljesebben támogatta a kérdés tárgyalásos úton történő lezárását. Ebben annak is szerepe volt, hogy az amerikai-líbiai viszony igen megromlott, illetve az Amerikai Egyesült Államok Nyugat-Szaharával kapcsolatos gesztusaival igyekezett Algériát megnyerni. A Polisario Front képviselője különösen fontosnak tartotta, hogy Sadli Benzsedid Szovjetunióban történt látogatását a szovjet vezetés pozitívan értékelte, amit a nyugat-szaharai kérdéssel kapcsolatosan kiadott algériai-szovjet közös nyilatkozat is jelzett.¹⁵⁷⁹

1986. április 23-án a rabati magyar ideiglenes ügyvivő, Dvorzsánszki Zsigmond is jelentett a New Yorkban lezajlott tárgyalásokról. Dvorzsánszki szerint az 1986. április 8 és 15. között lezajlott tárgyalásokon először tárgyalt - még ha közvetetten is - Marokkó és a Polisario Front egymással.¹⁵⁸⁰ A tárgyalásokat a marokkóiak kettős kompromisszumként értékelték: a nyugat-szaharai válságban velük szembenálló fél - Algéria és a Polisario Front - végre elfogadta az „önrendelkezési jogon alapuló” népszavazás elvét, ezért Marokkó hallgatólagosan tudomásul vette a Polisario Front mint „érdekelt fél” szerepét anélkül, hogy azt ténylegesen elismerte volna. A New Yorkba utazó marokkói küldöttség a népszavazás és a tüzszünet feltételei esetleges módosítására kapott felhatalmazást.¹⁵⁸¹ Az ügyvivő szerint II. Hasszán felismerte, hogy a nyugat-szaharai válság nyílt konfrontációs állapotban tartósan nem tartható fenn, ugyanis az Marokkó további nemzetközi elszigetelődését, a szövetségeseitől - Amerikai Egyesült Államok, Franciaország és Szaúd-Arábia - érkező támogatások mértékének csökkenését, belpolitikai téren pedig a gazdasági és szociális problémák felhalmozódása miatt a nemzeti egység fellazulását, a rendszer stabilitásának megingását hozhatja magával.

¹⁵⁷⁷ Ez annak köszönhető, hogy a korábban a szaharáiakat tevékenyen támogató ország vezetői 1984. augusztus 14-én Marokkóval közösen aláírták az ún. Arab-Afrikai Unió megalakításáról szóló egyezményt, amely Marokkó és Líbia egyesülését irányozta elő. Az egyezmény aláírása után Líbia beszüntette a Polisario Front számára juttatott katonai, pénzügyi támogatását. Később kiderült, hogy a marokkóiaknak esze ágában sem volt egyesülni Líbiával, csak Moammer Kadhafit akarták leválasztani az Algéria - SZADK - Líbia tengelyről. Bár Moammer Kadhafi rájött, hogy kijátszották, a kapcsolata olyannyira megromlott Algériával és a Polisario Fronttal, hogy a korábbi kapcsolatokat már nem tudták azonos szinten visszaállítani. MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/4, MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/2

¹⁵⁷⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002378

¹⁵⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002601

¹⁵⁸⁰ A tárgyalásokról Mohamed Abdelaziz, a SZADK elnöke és a Polisario Front vezetője külön levélben tájékoztatta Kádár Jánost is. MNL OL M-KS 288-32/B 1987/109 öe.

¹⁵⁸¹ Marokkó számára ez jelentette a rendezési folyamat központi kérdését. Ugyanis nem tudta előre kiszámítani, hogy a szaharáiak hogyan szavazhatnak. Ez pedig kockázatot jelentett a marokkói vezetésnek. Ha a népszavazás a Nyugat-Szahara feletti marokkói fennhatóság megerősítését hozta volna, akkor az a királyság pozícióit erősítette volna, de ha a függetlenség mellett szavaztak volna a szaharáiak, akkor Marokkó elutasította volna a rendezést, és katonai eszközökkel tartotta volna fenn a vitatott területek fölötti ellenőrzést, és folytatta volna annak gazdasági, politikai integrálását. MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/2

Dvorzsánszki szerint a marokkói vezetés az alábbiak miatt kényszerült tárgyalásokat kezdeni a szaharáviakkal:

- az USA és Franciaország a tárgyalások fenntartására ösztönözte az uralkodót;
- az előbbieken említett két ország nem volt abban érdekelt, hogy egy, az Algériához közel álló szocialista színezetű ország jöhessen létre a régióban;
- Szovjetunió nem vállalta a nyílt konfrontációt Marokkóval;
- Marokkó nemzetközi pozíciói nem tették lehetővé, hogy elismerje a szaharávi államot, mivel az nemzetközi pozícióinak további gyengülését jelentette volna.

A monarchia léte és stabilitása függött attól, hogy a nacionalista „nemzeti egység” megmaradjon, ezt a Nyugat-Szahara elfoglalása, majd tartós megszállása biztosította.

Ezek miatt Dvorzsánszki az újabb, május 5-én kezdődő tárgyalásokon történő marokkói részvételt időhúzásnak, halogatásnak tekintette, amellyel a marokkóiak csak a válság rendezésére irányuló hajlandóságukat akarták bizonyítani a nemzetközi közösség előtt, holott valójában a monarchia nem volt hajlandó feladni hatalmi stabilitásának legfőbb alapját, a nemzeti egységet összetartó nyugat-szaharai ügyet.¹⁵⁸² Ezt támasztotta alá május 23-án Cherkaoui marokkói külügyi államtitkár nyilatkozata is, amely szerint a tárgyalások második szakaszának az a legfőbb eredménye, hogy a szembenálló felek kommunikáltak egymással, ugyanis a referendum feltételeinek kidolgozása nagyon sok időt igényelt, és abban a marokkóiak szerint nem a Polisario Front, hanem Algéria magatartása számított. Marokkó jelezte, hogy korábbi álláspontjától eltérően - amikor az AESZ szervezetét tekintette a konfliktus megoldására jogosult szervezetnek - a világszervezetet fogadja el az esetleges referendum ellenőrzőjeként. Elutasították a hadsereg és a marokkói közigazgatás kivonását a területről, de arra hajlandóságot mutattak, hogy a népszavazás során az adminisztrációt befagyasszák, a katonákat pedig visszavonják a kijelölt laktanyákba.¹⁵⁸³

Egy másik, a szovjetektől származó információ alapján a Polisario Front vezetői részleghajlással vádolták meg Perez de Cuellar ENSZ főtitkárt, és nem fogadták el, hogy kizárólag az ENSZ felügyelje a népszavazást. Ragaszkodtak ahhoz, hogy abban az AESZ - korábbi közvetítői tevékenysége alapján - részt vegyen. A szervezet vezetői úgy számoltak, hogy a szavazásra jogosultak száma megközelítőleg 200-250 000 fő lehet, és követelték, hogy a külföldön élő szaharáviak is szavazhassanak. A tárgyalásokkal párhuzamosan a marokkói uralkodó megkereste az algériai elnököt, és javasolta, hogy tartsanak egy algériai-marokkói csúcstalálkozót.¹⁵⁸⁴ 1986. május 23-án Zsigmond Zoltán a IX. Főosztály vezetője találkozott M. Mechaty algériai nagykövettel. A megbeszélés fő célja az volt, hogy a nagykövet tájékoztassa a magyar diplomatát a nyugat-szaharai eseményekről, illetve kérte, hogy az algériai vezetés kérésének megfelelően a magyar vezetés ismerje el a szaharai köztársaságot. A nagykövet azt is kérte, hogy a magyar sajtó foglalkozzon többet a nyugat-szaharai kérdéssel, hogy a szocialista táborban még nagyobb szimpátia alakulhasson ki a szaharáviak ügyével kapcsolatosan mint ahogy az megtörtént Ausztriában és Svédországban is.¹⁵⁸⁵ Két nappal később, 1986. május 25-én Mohamed Abdelaziz újabb, a nyugat-szaharai eseményekről beszámoló levelet küldött Kádár Jánosnak, de ahogy korábban sem, úgy a magyar vezetés ekkor sem válaszolt a levélre.¹⁵⁸⁶

1986.június 10-én a rabati ideiglenes ügyvivő megküldte az 1986. évi beszámoló jelentését, amelyben egyértelműsítette, hogy Marokkó külpolitikájának középpontjában továbbra is a nyugat-szaharai kérdés állt, és a területet nem volt hajlandó feladni. Bár az ország elhagyta az AESZ szervezetét, afrikai aktivitása nem csökkent, sőt, egyre több afrikai országot igyekezett meggyőzni, hogy támogassa szaharai politikáját és vonja vissza a SZADK elismerését. Bár az ország komoly politikai és gazdasági válságon ment át, a nyugat-szaharai kérdésben meglévő széleskörű társadalmi egyetértés hatalmon tartotta az uralkodót, akinek a kormányzását nemcsak a szélsőséges iszlamista csoportok, hanem a hadsereg és a nagyvárosi munkanélküli, romló szociális helyzetű tömegek is veszélyeztették, mivel őket csak

¹⁵⁸² MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/2, MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁸³ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/3

¹⁵⁸⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/3

¹⁵⁸⁵ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

¹⁵⁸⁶ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102

engedmények megadásával tudott csillapítani. A marokkói vezetés igyekezett a szocialista országokkal is jó kapcsolatot ápolni: Csehszlovákiában, Bulgáriában és az NDK-ban is nagykövetségeket nyitottak, a gazdasági kapcsolataikat pedig erősítették a Szovjetunióval és Romániával. Bár az évek óta megígért nagykövetséget Budapesten nem nyitották meg, a marokkói vezetés igyekezett jó kapcsolatokat ápolni Magyarországgal is, mivel pozitív semleges állásfoglalásnak ítélték, hogy Magyarország nem ismerte el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. Ezért az ügyvivő javasolta, hogy igyekezzenek továbbra is javítani a két ország közötti kapcsolatot.¹⁵⁸⁷

1986. június 19-én a IX. Területi Főosztály egy újabb összefoglaló jelentést készített a nyugat-szaharai konfliktusról, amelyben összegezte a fontosabb eseményeket, illetve a szocialista országok egyeztetett, közös álláspontját. A jelentésben a korábbiakhoz képest érdekes, a marokkói álláspontot támogató motívumként jelent meg, hogy a jelentés készítője szerint „*a terület a spanyol gyarmatosítás pillanatában nem volt gazdátlan terület, népét hűségeskü kötötte a mindenkori marokkói szultánokhoz.*” Ez azonban nem felelt meg a Hágai Nemzetközi Bíróság döntésének, a történelmi tényeknek, sőt a korábbi jelentésekben leírtaknak sem. Mint korábban említettem a világszervezet az alábbi kérdésekben kérte a bíróság állásfoglalását:¹⁵⁸⁸

- Gazdátlan terület (res nullius) volt-e Nyugat-Szahara a gyarmatosításkor?
- Milyen jogi kapcsolatok fűzték Nyugat-Szaharát a Marokkóhoz és Mauritániához?

A Hágai Nemzetközi Bíróság 1975. október 16-án hozta nyilvánosságra álláspontját, amely szerint a marokkói bizonyítékok a közös történelmi múltból „*nem elégségesek annak bizonyítására, hogy ténylegesen marokkói fennhatóság lett volna a Nyugat-Szaharában.*”¹⁵⁸⁹ A bíróság a beterjesztett bizonyítékok alapján bizonyítottan látta, hogy Marokkó soha nem szedett adót a területen, ez pedig a fennhatóság hiányára utalt.¹⁵⁹⁰ A marokkói szultán az 1882. és 1886. évi hadjárata során még a Draa folyóig sem jutott el, az pedig még Nyugat-Szaharán kívüli terület volt. Azt pedig, hogy a Nyugat-Szaharában található legnagyobb létszámú törzs, a reguibatok elfogadták volna a szultán fennhatóságát, amint azt a Marokkó által beterjesztett iratok állítják, semmi sem bizonyította.¹⁵⁹¹ Az a tény, hogy Ma El-Ajnin sejk segítséget kért a marokkói uralkodótól a terület felszabadításának érdekében, még nem bizonyítja a marokkói fennhatóság elismerését. A bíróság viszont elfogadta azt a lehetséges magyarázatot, hogy a marokkóiak a határ közelében élő kaidok révén uralmat gyakorolhattak Nyugat-Szahara vagy Dél-Marokkó néhány nomád törzse felett.¹⁵⁹² Marokkó számára ez a mondat jelentette a hivatkozási alapot Nyugat-Szahara elfoglalásához - nem pedig az, amire a jelentést készítő diplomata hivatkozott - annak ellenére, hogy egyetlen nemzetközi szervezet sem ismerte el az ehhez való jogát. A nemzetközi szerződéseket illetően a bíróság szerint azok „*nem tanúsítják Marokkó Nyugat-Szaharára vonatkozó területi fennhatóságának nemzetközi elismerését a spanyol gyarmatosítás időpontjában.*” A bíróság a mauritániaiak keresetét is elutasította, mivel Mauritánia területén voltak ugyan különböző emirátusok és törzsek, de erős központi hatalom soha nem alakult ki, azaz „*nem volt felismerhető jogi személyi vagy jogi egység jellege,*” ezért semmiféle fennhatóságot nem gyakorolhattak Nyugat-Szahara felett. A bíróság véleménye szerint a tényektől függetlenül, ha történelmi jogok illették is meg a két országot, területi követeléssel akkor sem élhettek volna, mivel a modern nemzetközi jog elsőbbséget biztosított a saharávi nép önrendelkezésének.¹⁵⁹³ A jelentésből kiderült, hogy Marokkó élénk diplomáciai erőfeszítésbe kezdett, hogy a terület jövőjével, a konfliktus lezárásával kapcsolatos rendezést ne az AESZ, hanem az ENSZ égisze alatt, népszavazással valósítsák meg. Ugyanis a marokkói vezetés úgy gondolta, megnyerhetik a szavazást, illetve Nyugat-Szaharát végleg beolvaszthatnák Marokkóba, mivel falrendszerrel elkerítették a számukra fontos területet, azt képesek voltak ellenőrizni, oda jelentős tőkét fektettek be és modernizálták a területet, szociális és infrastrukturális beruházásokat valósítottak meg.

¹⁵⁸⁷ MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁸⁸ Rezette, R.: The Western Sahara and the frontiers of Morocco, p. 151

¹⁵⁸⁹ Mercer, J.: The Sahrawis of Western Sahara, p. 9

¹⁵⁹⁰ Lawles, R.; Monahan, L.: War and Refugees, The Western Sahara Conflict, p. 11-12

¹⁵⁹¹ Laguel, M. G.: Sons of the Clouds, p. 173-175

¹⁵⁹² Weiner, J. B.: The Green March in Historical Perspective, p. 23

¹⁵⁹³ Besenyő, J.: A nyugat-szaharai konfliktus egy magyar békefenntartó szemével, pp. 103-104.

Továbbá jelentős számban telepítettek be marokkóiakat, akik értelemszerűen a szavazás során Marokkót támogatták volna, illetve igyekeztek „megvásárolni” a saharávi törzsi vezetők lojalitását. A marokkóiak abban is bíztak, hogy Algéria belefáradt a konfliktusba, és belső, valamint gazdasági problémái miatt érdekelt annak mielőbbi lezárásában, így nem fogja úgy támogatni a Polisario Frontot, mint korábban. A jelentés készítői külön megjegyezték, hogy marokkói küldöttség látogatta meg a szocialista országokat, ahol a támogatásukért cserébe különböző ellentételezéseket - nagykövetségek nyitása, a kétoldalú kapcsolatok élénkítése stb. - ígértek. A magyar vezetésnek a lehetséges támogatásért cserébe felajánlották, hogy Budapesten nagykövetséget nyitnának.¹⁵⁹⁴ Lehet, hogy a jelentésben is említett marokkói-magyar közeledés eredményének volt tekinthető ez a tényeknek nem megfelelő csúsztatás, biztosat azonban nem tudni a kérdésről. Ami biztos, hogy a magyar diplomácia korábbi, Algériát és a Polisario Frontot támogató álláspontja a nyugat-szaharai kérdésben „finomodott,” igyekeztek sokkal óvatosabban fogalmazni, amit a többi szocialista országgal egyeztetett álláspont is bizonyított. Eszerint:

- „Elismerjük a saharai nép önrendelkezéshez való elidegeníthetetlen jogát, és továbbra is szolidárisak vagyunk a Polisario Front harcával.
- Támogatjuk az Afrikai Egységsszervezet és az ENSZ vonatkozó határozatait és a határozatokkal összhangban álló, a konfliktus rendezésére irányuló kezdeményezéseket.
- Hangsúlyozzuk, hogy olyan békés, tárgyalásos megoldást kell találni a válságra, amely a térség valamennyi népének megfelel. El kell kerülni azt, hogy a konfliktus kiterjedjen és imperialista beavatkozáshoz szolgálhasson ürügyül.
- A kialakult kényes, nehezen áttekinthető és sok más ismeretlen tényezőt magában foglaló helyzetben különösen indokolt az óvatosság, és kerülni kell a kiszámíthatatlan következményekkel járó lépéseket.
- A SZADK elismerését a közeli jövőben nem tervezzük, a Polisario Fronttal továbbra is a Szolidaritási Bizottság útján tartunk kapcsolatot.”¹⁵⁹⁵

1986. június 25-július 1. között a Marokkói Haladás és Szocializmus Pártja Abdallah Layachi vezetésével, az MSZMP vezetőinek meghívására, küldöttséget indított Budapestre. A többnapos program során a két kommunista párt igyekezett évek óta ellaposodott kapcsolatát felújítani. A tárgyalások során előjött Nyugat-Szahara kérdése is, amellyel kapcsolatosan Layachi elmondta, hogy „a volt spanyol gyarmat visszaszerzését területi integritásuk helyreállításának tekintik. Ezt a harcot a marokkói kommunisták kezdeményezték, s a király taktikai okokból tette csak magáévá követeléseiket. Sajnálják, hogy a nyugat-szaharai ügy megoldásához nem sikerült megnyerni a testvérpártok támogatását. Külön fájlatják, hogy emiatt megromlott viszonyuk a kubai és a francia kommunista párttal. Az MSZMP-nek a kérdéssel kapcsolatos álláspontját tiszteletben tartják, ám azzal nem értenek teljesen egyet. Nézetük szerint ugyanis mi nem vesszük figyelembe, hogy nemzeti felszabadító ügyről van szó.”¹⁵⁹⁶ A találkozót egyébként a magyar pártvezetés sikeresnek tartotta, és utasította a külügyi osztályt, hogy igyekezzenek minél szorosabb kapcsolatot kiépíteni a marokkói testvérpárttal. Ez egyébként olyan jól sikerült, hogy 1986 decemberében az MSZMP Györke József, az MSZMP KB Külügyi Osztály osztályvezető helyettesének vezetésével kétfős küldöttséget küldött Marokkóba, ahol további egyeztetések indultak a két párt között.¹⁵⁹⁷

1986. augusztus 6-án a Polisario Front algíri képviselője személyesen juttatta el Szentesi Antalnak, az algíri magyar ideiglenes ügyvivőnek Mohamed Abdelaziz újabb, Kádár Jánosnak címzett levelét, amelyben a SZADK esetleges Magyarország általi elismerésére is utalt, és amelyre a magyar vezetés megint csak nem válaszolt.¹⁵⁹⁸ Ugyanígy nem reagált a Nyugat-Szaharai Általános Munkás Szövetség, az UGTSARIO főtitkára, Zeine Ali-Fall által Gáspár Sándornak, a SZOT elnökének küldött levelére sem, amelyben az élelmiszersegélyt kért az algériai menekülttáborokban élőknek.¹⁵⁹⁹

¹⁵⁹⁴ MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe

¹⁵⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/4

¹⁵⁹⁶ MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁹⁷ MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe

¹⁵⁹⁸ 1986-ban a Polisario Front vezetője március 31-én, április 22-én, május 19-én és augusztus 2-án levélben tájékoztatta a magyar vezetőket a nyugat-szaharai eseményekről. MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe, MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/1540/5.

¹⁵⁹⁹ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/1625/9

1986 októberében a szaharávi gerillák újabb támadásokat hajtottak végre a marokkói erők ellen Ichirgan, Haouza, Rouss Ben Ameyra, Rouss El Ouj, Grayer Lehdid, Dhoueheb és Fedret Oum El Beina településeken. A harcok során több marokkói katona életét veszítette, illetve megsebesült, a marokkói állásokat a szaharáviak megrongálták, illetve felgyújtották, és jelentős fegyverkészletet zsákmányolva távoztak.¹⁶⁰⁰

1986. december 17-19. között az AAPSO elnöksége ülést tartott Ulánbátorban, ahol a Magyar Szolidaritási Bizottság képviselőjét a Polisario Front helyi képviselője azzal kereste meg, hogy 1987-ben szeretnének ismét delegációt küldeni Budapestre. A magyar küldött kitért a válasz elől, és végül abban egyeztek meg, hogy az algériai magyar nagykövetségen keresztül folytatják az egyeztetéseket. A Polisario Front képviselője, Mohamed Aziz elmondta, hogy szívesen fogadnának magyar újságírókat vagy filmeseket, illetve megköszönte az 1986-ban kapott humanitárius segílyt és a szaharávi sebesültek magyarországi gyógykezelését.¹⁶⁰¹ A szaharáviak az elutasítás ellenére továbbra is keresték a kapcsolatot a magyarokkal. 1987. január 9-én az indiai magyar nagykövet arról tájékoztatta a külügyi vezetést, hogy a SZADK nagykövete január 7-én címeres üdvözlőlapot küldött a magyar nagykövetségre, amelyben újévi jókívánságait fejezte ki. A magyar nagykövet azonban nem mert válaszolni, először megkérdezte a szovjet nagykövetet, hogyan is kezelje a SZADK delhi képviseletét.¹⁶⁰² A szovjetek azt a választ adták, hogy a szaharávi államot „a szovjetek fontos marokkói érdekeire tekintettel” nem ismerték el, de mivel ők is bizonytalanok voltak, hogy válaszolhat-e a magyar nagykövet az üdvözlőlapra, Moszkvától kértek állásfoglalást.¹⁶⁰³ A magyar nagykövet ekkor megkereste az NDK, lengyel és csehszlovák nagyköveteket, akik ugyanilyen tanácstalanok voltak a kérdésben. A jugoszláv nagykövet azonban elmondta magyar kollégájának, hogy amikor országa elismerte a szaharávi államot, akkor Marokkó megszakította a diplomáciai kapcsolatait Jugoszláviával, és ez érzékeny gazdasági veszteségeket okozott nekik. A nagykövet tehát rejtjeltáviratban kérte a magyar külügyi vezetés véleményét, amely azonban csak január 28-án érkezett meg. Ebben a IX. Területi Főosztály vezetője azt írta, hogy a „szoroson együttműködő szocialista országok” álláspontja nem változott, a SZADK elismerése nem történt meg, és az nincs napirenden, ezért hát ne kezdeményezze, de ne is utasítsa el a kapcsolatot a szaharávi állam képviselőivel, és az esetleges érintkezések során figyeljen arra, hogy bármilyen együttműködés a marokkóiak retorziójával járhat, ez viszont nem érdeke Magyarországnak.¹⁶⁰⁴

1987. február 17-én arról értesült a magyar külügyi vezetés, hogy Perez de Cuellar ENSZ főtitkár és Mohamed Abdelaziz, a Polisario Front főtitkára találkoztak Algírban, és titkos tárgyalásokat folytattak. A tárgyalás célja a konfliktus politikai eszközökkel történő lezárása volt. A főtitkár által kidolgozott csomagterv elemei az alábbiak voltak:

- tűzszünet Marokkó és a Polisario Front között;
- a marokkói csapatok, az adminisztráció, valamint az 1975 óta Nyugat-Szaharába betelepített marokkói telepesek távozása;
- az átmeneti ENSZ közigazgatás bevezetése, a terület biztonságának szavatolása, a referendum előkészítése;
- A szaharáviak önrendelkezési jogának érvényesítését biztosító referendum lebonyolítása az ENSZ és az AESZ ellenőrzése mellett.

¹⁶⁰⁰ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2

¹⁶⁰¹ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/3. doboz

¹⁶⁰² Ez is jól jelzi, hogy a szovjetek milyen szinten befolyásolták/irányították a magyar külpolitikát. Egy magyar nagykövet ahelyett, hogy a nemzeti előjáróit kereste volna meg egy kérdéses ügyben, inkább a helyi szovjet nagykövet véleményét, jóváhagyását igyekezett megszerezni.

¹⁶⁰³ Ha hivatalosan válaszolt volna a magyar nagykövet a szaharávi állam által küldött képeslapra, akkor azt a SZADK elismerésének lehetett volna tekinteni, ami ellentétben állt az akkori magyar külügyi vezetés szándékával.

¹⁶⁰⁴ Az eredetileg tervezett szövegben szerepelt még egy mondat, amit azonban – vélhetőleg annak érzékenysége miatt - a főosztályvezető kihúzott: „Kapcsolatkeresési kísérleteket ne utasítsa vissza, de érzékeltesse, hogy nem állunk diplomáciai kapcsolatban.” MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/00654

Az algíri magyar nagykövet által készített jelentés arra is kitért, hogy Marokkó és a Polisario Front között is folytak tárgyalások, amit a főtítkárnak áprilisban New Yorkban kívánt folytatni. A főtítkárnak javaslatát Algéria pozitívan fogadta, mivel az szerintük megegyezett az algériai állásponttal, a Polisario Front viszont azt gondolta, hogy Marokkó csak taktikai okokból hajlandó tárgyalni. A szaharáviak véleménye szerint a királyság a konfliktust továbbra is katonai eszközökkel kívánja megoldani, amit az is bizonyított, hogy folyt a 6. védelmi fal építése,¹⁶⁰⁵ és a marokkói légierő új harci gépeket - F-16 és Mirage 2000 típusok - vásárolt.¹⁶⁰⁶ 1987. február 22-én az algíri magyar nagykövet, dr. Havasi Béla egy újabb hatoldalal elemzést készített a nyugat-szaharai helyzetről. Ebben jelezte, hogy a konfliktusban patthelyzet alakult ki, amelyben „a tekintélyes amerikai pénzügyi és hadászati támogatást élvező Marokkó egyértelmű hadászati fölénybe került.”¹⁶⁰⁷ Ugyanakkor a gazdasági nehézségekkel küzdő Algéria nem tudta növelni a szaharáviaknak nyújtott pénzügyi-katonai támogatást, így a Polisario Front katonai hatékonysága csökkent. Az algériai-szaharávi diplomáciai győzelmek ugyan látványosak voltak, de a morális elismerésen kívül nem hoztak eredményt. Eközben a 6. védelmi fal megépítésével Marokkó megszerezte a nyugat-szaharai területek 70%-át és a teljes partvidéket, és megfosztotta a szaharáviakat az Atlanti-óceánhoz való kijutás lehetőségétől. A jelentés külön kitért arra, hogy ez a falrendszer érintette a mauritániai területeket is, ez ellen azonban a mauritániai vezetés a tiltakozáson kívül semmit nem tudott tenni. A jelentés szerint Marokkó 200 000 katonát állomásoztatott a nyugat-szaharai erődítményrendszerben, és ezeknek a számát tovább kívánták növelni.¹⁶⁰⁸ De nemcsak katonai, hanem más módon is folyt a terület bekebelezése. A marokkóiak figyelmen kívül hagyva a nemzetközi jogot, tárgyalásokat folytattak az általuk megszállt területek gazdasági kiaknázásával kapcsolatosan. Ezzel szemben Algéria diplomáciai síkon próbált ellenlépéseket tenni, valamint tárgyalásokat kezdett - a Polisario Fronttal közösen - az ENSZ főtítkárával a konfliktus esetleges politikai eszközökkel történő lezárásáról. A tárgyalásokon a „publikus” rendezési elképzelések mellett több más, nem nyilvános „megoldási lehetőség” is felmerült:

- egy Marokkó számára még elfogadható kompromisszumos változat: a marokkói fennhatóság alatt maradó Nyugat-Szahara széles körű önkormányzattal rendelkezett volna, független hadsereget és diplomáciai képviselőket azonban nem tarthatott volna fenn;
- Az Algéria számára még elfogadható kompromisszumos változat: Nyugat-Szahara önálló állammá válhatott volna, hadseregének létszámát azonban csak a belbiztonság fenntartására korlátozták volna. Az új állam semlegességét többhatalmi, regionális megállapodás garantálta volna. A nyugat-szaharai állam önálló külképviseletet tarthatott volna fenn, diplomáciája azonban a marokkói szuverenitás égise alatt, Rabattal „egyeztetve” működhetett volna.

Az algériai diplomácia egyre többször vetette fel a „Nagy-Maghreb” megteremtésének gondolatát is, amit Mauritánia és Tunézia is támogatott, míg Marokkó fenntartásokkal fogadta az ötletet.¹⁶⁰⁹ A jelentés azt a következtetést vonta le, hogy II. Hasszán a felfokozott „nagy-marokkói nacionalista érzelmek tüzeiben” a monarchia biztonságának veszélyeztetése nélkül nem engedheti meg a Nyugat-Szahara elvesztését, míg Algéria az addigi diplomáciai sikerei és a nemzetközi tekintélye miatt ragaszkodik a nyugat-szaharai államiság valamilyen formában történő érvényesítéséhez. A magyar diplomata úgy vélte, hogy bármiféle megegyezésre, rendezésre csak akkor nyílik lehetőség, ha Marokkó felhagy kompromisszum képtelen diplomáciájával, és valamilyen engedményt tesz az

¹⁶⁰⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530

¹⁶⁰⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001280

¹⁶⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530

¹⁶⁰⁸ Ez az adat ellentmond az akkori rabati magyar nagykövet által készített jelentés adatainak, abban ugyanis a magyar diplomata a teljes marokkói fegyveres erők létszámát 144 000 főre becsülte! MNL OL M-KS 288-32/B 1987/84 öe. Az Amerikai Egyesült Államok 1982-es adatai szerint a marokkói hadsereg létszámát 70 000 főről 180 000 főre emelték. Az amerikai katonai vezetés véleménye szerint ennek ellenére a marokkóiak nem értek el számottevő eredményt a Polisario Front fegyvereseivel szemben. Africa Confidential (ISSN 0044-6483), Vol 23, No. 12, June 09, 1982, p. 2.

¹⁶⁰⁹ A Nagy-Maghreb létrehozását az Amerikai Egyesült Államok is támogatta, amit Vernon Walters, az USA ENSZ nagykövete, aki éppen akkor – 1987. február 28. - tartózkodott Marokkóban a „le matin du Sahara”-nak adott interjújában is megerősítette, valamint azt is, hogy Marokkó az országa stratégiai szövetségese a régióban, de Algériával is egyre jobb kapcsolatot igyekeztek kiépíteni. A nyugat-szaharai helyzettel kapcsolatosan Vernon kijelentette, hogy az országa abban, az algériai bizalom hiánya miatt közvetítői szerepet nem vállalt. MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2

öslakosoknak, ami nagyobb mozgásteret ad a szembenálló feleknek, így presztízsveszteség nélkül zárhatnák le a konfliktust.¹⁶¹⁰ A jelentést a IX. Területi Főosztály főosztályvezető helyettese, Pamuk Sándor továbbította a rabati magyar nagykövetnek, hogy azt véleményezze, illetve maga is készítse el a központnak a konfliktussal kapcsolatos jelentését. A jelentésnek az az állítása, hogy a Polisario Front nem képes áthatolni a falrendszeren, igen hamar megcáfolódott, ugyanis 1987. február 25 és március 5. között a szaharái gerillák Farsia és Mahbas között behatoltak a falrendszerbe. A támadás során a marokkóiak jelentős emberi és anyagi veszteséget szenvedtek,¹⁶¹¹ sőt a szaharáiak leszerelték a körzetben talált elektronikus jelzőrendszert, és egy teljes marokkói zászlóaljtagot foglyul ejtettek.¹⁶¹² A Rabatból érkezett szigorúan titkos jelentés szerint a király parancsára bevetett marokkói légierő igen nagy veszteségeket okozó bombázást hajtott végre a foglyokkal visszavonuló, újságírókkal kísért Polisario Front soraiban. A jelentés ugyan elismeréssel adózott a szaharáiak katonai tevékenységének, de jelezte, hogy azok csak taktikai ütközetet nyertek, és ezzel a konfliktusban résztvevők erőviszonya nem változott, Nyugat-Szahara jelentős részét Marokkó továbbra is szilárdan tartotta a kezében.¹⁶¹³ A jelentés kitért arra is, hogy a királyság folytatta a 6. védelmi fal építését a Laayayia el Jadra és a Bir Anzarane közötti 150 kilométeres szakaszon, ami azt a veszélyt hordozta magában, hogy Mauritánia újra a Polisario Front felvonulási területévé válik, illetve az ország ismét a konfliktus részévé válhat. Az algíri nagykövet azt is jelentette, hogy a szaharái gerillák más régiókban is támadást indítottak a marokkói hadsereg egységei ellen,¹⁶¹⁴ illetve az algériai lapok nagy terjedelemben foglalkoztak a Polisario Front támadásával és harci sikereivel, valamint marokkói hadifoglyokat szólaltattak meg, akik arról beszéltek, hogy a marokkói hadsereg harci morálja igen alacsony.¹⁶¹⁵ Egy másik táviratban a nagykövet azt is jelentette, hogy Driss Basri marokkói belügyminiszter megbízásából a Polisario Front főtitkára ellen Mohamed Bahi sikertelen merényletkísérletet hajtott végre, amit azonban a marokkóiak tagadtak.¹⁶¹⁶

1987 márciusában a SZADK vezetése egy Kádár Jánosnak szóló levelet, valamint egy memorandumot juttatott el a magyar kormányzatnak, amelyben részletesen ismertette a nyugat-szaharai konfliktus 11 évének történéseit. A két anyag készítői külön kitértek a konfliktus politikai rendezésre irányuló ENSZ-AESZ kezdeményezésre, valamint a Polisario Front 1987 február-márciusi támadássorozatára, illetve ismételten kérték a SZADK elismerését, valamint anyagi/logisztikai támogatást -főként fegyvereket és lőszer- a harcuk folytatásához. A memorandum a korábbiakhoz képest igen bíráló hangon nyilatkozott a szocialista országokról, mivel azok nem támogatták kellőképpen a szaharáiakat, illetve nem ismerték el az államukat.¹⁶¹⁷ 1987. március 31-én a rabati magyar nagykövet jelezte, hogy a szovjet nagykövet

¹⁶¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530

¹⁶¹¹ A szaharáiak a támadás kezdetén egy 30 kilométeres részét foglalták el az akkor épülő 6. falrendszernek, ahol több megfigyelőállást és vezetési pontot foglaltak el. A támadás során 213 marokkói tiszt és katona vesztette az életét, köztük Regraoui al-ezredes, a 4. páncélozott egység (squadron) parancsnoka. Ezen felül több marokkói tiszt és katona szenvedett súlyos sérüléseket, köztük Chandí ezredes a 7. dandár parancsnoka, valamint Bekali Ahmed ezredes. Emellett a szaharáiak 83 tisztet és katonát ejtettek foglyul. MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2

¹⁶¹² A marokkói vezérkari jelentések szerint a Polisario Front 1987. február 25-én 110 páncélozott járművel támadta meg a falrendszert, és SAM-6 típusú légvédelmi rakétákat is bevetettek. Ezek után közel két héten keresztül váltakozó eredménnyel folytak a harcok, amelyben a szaharáiak vesztesége 44 db páncélozott jármű – köztük 5 db T-55 típusú harckocsi –, 119 egyéb jármű és 312 halott volt. A marokkói vezetés 28 elesett és 70 sebesült katonájáról számolt be, ezt azonban a Polisario és más források is cáfolták, mivel szerintük Marokkó jelentősen nagyobb veszteséget szenvedett el a támadás sorozatban. MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/1

¹⁶¹³ Ezt a vélekedést egy másik 1987. március 20-án kelt „A Polisario Front február 25-i katonai akciójának hatásai a marokkói politikai helyzetre.” című jelentésben is megerősítette a rabati magyar nagykövet. MNL OL M-KS 288-32/B 1987/84 öe.

¹⁶¹⁴ A szaharáiak 1987. február 23-án megtámadták J'Beyllatt erődítményt a Guelta Zemmour szektorban, ahol szintén győzelmet arattak az ott állomásozó marokkóiak fölött, valamint jelentős mennyiségű hadianyagot szereztek. MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2

¹⁶¹⁵ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2

¹⁶¹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/1, MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

¹⁶¹⁷ A magyar külügyi szolgálat egyes tagjainak véleménye szerint a Polisario Frontot és a mögötte álló algériai vezetést első sorban a politikai-diplomáciai okok motiválták a memorandum megírásakor. Ugyanis Algéria olyannyira elkötelezte magát a szaharai önrendelkezés és államiság képviselete mellett, hogy komoly marokkói kompromisszumkészség hiányában nemzetközi presztízskének csökkentése nélkül nem engedhette meg a konfliktus befagyasztását. Algéria hatalmi érdeke a nyugat-szaharai területek Marokkóba történő integrálásának a megakadályozása volt, illetve az elhúzódó konfliktus anyagi és politikai terheinek megosztása, a szocialista országok egyértelmű elkötelezettségének biztosítása. Még úgy is, ha kockáztatják az addig szűk, regionális keretek között tartott konfliktus nemzetközivé válását. MNL OL M-KS 288-32/B 1987/109 öe, MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

egy beszélgetés során elmondta neki, hogy Algéria és a Polisario Front is a szocialista országoktól ismét kérte a SZADK elismerését,¹⁶¹⁸ amit a Szovjetunió továbbra sem támogatott, ráadásul a szovjetek egyre inkább igyekeztek mélyíteni és bővíteni a Marokkóval meglévő gazdasági, kulturális, műszaki-tudományos kapcsolataikat. A szovjet nagykövet külön is beszélt a magyar nagykövettel, mivel a diplomáciai testületben elterjedt az a hír, hogy Magyarország elismerni készül a szaharái államot, ennek pedig a szovjet vezetés nem örült volna. Ezért félreérthetetlenül jelezték a magyar diplomáciának, hogy a Szovjetunió nem csak nem kívánja elismerni a szaharái államot, hanem inkább a marokkói kapcsolatait kívánja javítani.¹⁶¹⁹ Ezután a nagykövet kérte a külügyminisztérium állásfoglalását, ami két napon belül meg is érkezett, és az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1986. január 14-i határozatát ismételte meg, miszerint a SZADK elismerését Magyarország nem tartja időszerűnek.¹⁶²⁰ A válasz nem elégítette ki a Polisario Frontot, így amikor a SZADK nagykövetet küldött Indiába, az 1987. április 22-én bemutatkozó látogatást tett a magyar nagykövetségen, ahol részint megköszönte a szocialista országok addigi segítségét, illetve további anyagi/pénzügyi támogatást kért a Polisario Front részére.¹⁶²¹ A nagykövet kitért a válasz elől, és a kérést továbbította a IX. Területi Főosztály vezetőjének, Pereszlényi Zoltánnak, aki jelezte, hogy a magyarok ne keressék a szaharái állam képviselőivel a kapcsolatot, de ne is térjenek ki az elől, csak arra szorítkozzanak, hogy a szaharáiaktól kapott információkat jelentik a magyar külügyi szolgálatnak.¹⁶²²

1987. április 15-én jelentette az algíri magyar nagykövet, hogy súlyos ütközetre került sor Awsard térségében a marokkói hadsereg egységei és a szaharái gerillák között, amely során 58 marokkói katona vesztette az életét. A támadás következtében igen feszült helyzet alakult ki, valamint Marokkó megpróbálta Mauritániát ismét bevonni a nyugat-szaharai konfliktusba, ez azonban nem járt sikerrel.¹⁶²³ Az algíri magyar nagykövet 1987. április 23-án elkészült nagyköveti beszámoló jelentése szerint Algéria külpolitikájának továbbra is igen fontos eleme maradt a Maghreb térség, azon belül is a nyugat-szaharai kérdés, amit külkapcsolatai építése során mindig figyelembe vett. Ezért vezető szerepet töltött be a „Nagy Maghreb” létrehozását célzó erőfeszítésekben, sőt a Marokkótól távolodó Líbiával egyre szorosabb kapcsolatot épített ki, amelynek a következtében Moammer Kadhafi ismét támogatást nyújtott a Polisario Frontnak. Algéria Tunéziával és Mauritániával is egyre szorosabbra fűzte a kapcsolatait, azonban Marokkóval – a nyugat-szaharai helyzet miatt – a kapcsolatai inkább romlottak. Az algériai diplomácia tehát ismét offenzívába kezdett a szocialista országok irányába, hogy ismerjék el a szaharái államot, és nyújtsanak annak nagyobb anyagi, katonai és diplomáciai támogatást.¹⁶²⁴

Úgy tűnik, hogy 1987-ben a külügyi szolgálatban egyértelműen a Marokkót inkább preferáló vonal került előtérbe, részben annak köszönhetően, hogy a IX. Területi Főosztály második embere az a Pamuk Sándor lett, aki korábban rabati nagykövet volt, és aki igen jó, mondhatni baráti kapcsolatot alakított ki a marokkói vezetés több tagjával is; a volt főosztályvezető, Dvorzsánszki Zsigmond pedig a rabati nagyköveti posztot vette át. A változást jelzi, hogy 1987-ben a főosztály két összefoglaló jelentést - áprilisban és augusztusban - készített a nyugat-szaharai konfliktusról. Eredetileg az áprilist változtatás nélkül átdátumozták augusztusra, ezt azonban a főosztályvezetőhelyettes több helyen javította, átírta, ami a konfliktus bonyolult aspektusára, annak megoldhatatlanságára hívta fel a figyelmet, valamint

¹⁶¹⁸ Kádár János 1987. március 16-án kapta meg Mohamed Abdelaziz levelét, amelyben a SZADK elismerését és nagyobb támogatást kért a magyar vezetéstől. Erre a levélre a korábbiakhoz hasonlóan, szóban válaszolt a magyar fél. MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002210

¹⁶¹⁹ Ennek érdekes háttere az az algíri magyar nagykövet, dr. Havasi Béla által 1982. június 22-én felterjesztett nagyköveti beszámoló jelentés, amelyben a nagykövet már akkor jelezte, hogy Algéria és a Szovjetunió kapcsolata korántsem olyan jó, mint ahogy a magyar külügyi vezetés feltételezte. Az algériai vezetés ugyanis a szovjetek afrikai tevékenységét több esetben is gyanakvással figyelte, illetve a „nyugati orientációjú” gazdasági végrehajtó szervek miatt sem a Szovjetunió, sem pedig a szocialista országok nem voltak képesek növelni részesedésüket az ország külkereskedelmi forgalmában, amely évek óta alig 4%-on stagnált. Ennek tükrében érthető, hogy a szovjetek nem kötelezték el teljes mértékben magukat Algéria mellett, hanem igyekeztek Marokkóval is minél jobb politikai-diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat kiépíteni. Ennek pedig úgy tűnik, az volt az ára, hogy ne ismerjék el a SZADK állami létét. MNL OL M-KS 288-32/B/1982/19 öe.

¹⁶²⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002210

¹⁶²¹ 1987-ben a Magyar Szolidaritási Bizottság egy nagyobb, 1 millió Ft értékű élelmiszerből, pokrócokból és egészségügyi anyagokból álló segélyszállítmányt juttatott el a Polisario Front részére, valamint a szervezet 1988. évi tervében is betervezték egy 500 000 Ft értékű szállítmányt. MNL OL M-KS 288-32/B 1988/119 öe., MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165 doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/169. doboz

¹⁶²² MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002210/1

¹⁶²³ MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2

¹⁶²⁴ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

a marokkói pozíciók megerősítését szolgálta.¹⁶²⁵ Szintén a „marokkói vonal” erősödését jelezte, hogy az algériai nagykövetnek 1987. május 19-én kiadott irányelvekben a Polisario Fronttal kapcsolatosan az alábbi utasítást adták: *”Mivel a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot egyelőre nem tervezzük elismerni, nagykövet elvtárs az eddigi gyakorlatnak megfelelően - mint felszabadítási mozgalommal - tartson kapcsolatot a Polisario Fronttal. A Front algíri képviselőivel ne keresse a kapcsolatot, de ne térjen ki a velük való találkozás elől. Közléseiket jelentse.”*¹⁶²⁶ Egyébként a rabati magyar nagykövét éves jelentése egyértelművé tette, hogy Marokkó – bármilyen kihívással is találkozjon – nem hajlandó feladni a nyugat-szaharai területeket, és mind a külpolitikájában, mind a belpolitikájában hangsúlyos kérdésként kezeli azt. A jelentés arra is kitért, hogy Marokkóval a magyar vezetés egyre jobb kapcsolatokat igyekezett kiépíteni, amit az 1986. évi kereskedelmi forgalom látványos növekedése is jelzett. A kapcsolatok fejlesztését mutatja az is, hogy a Magyar Szocialista Munkás Párt vezetése már nem csak a testvérpártjának tekintett Marokkói Haladás és Szocializmus Pártjával,¹⁶²⁷ de az USFP és az Isztiklál pártokkal is igyekezett minél szorosabb viszonyt kialakítani.¹⁶²⁸ A külügyi vezetés Marokkó felé fordulását valószínűleg az is elősegítette, hogy Algériának egyre komolyabb belpolitikai, gazdasági kihívásokkal kellett szembenéznie, valamint az algériai-magyar gazdasági kapcsolatok sem hozták a magyar vezetők által remélt eredményeket. Az algériai-magyar kapcsolatokban ráadásul az is komoly „bonyodalmat” okozott, hogy a korábban a palesztinokat feltétel nélkül támogató magyar vezetés politikai szükségszerűségéből felvette Izraellel a diplomáciai kapcsolatot, ami miatt Németh Károly, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökének algériai látogatását törölték.¹⁶²⁹ Egy, az anonimitásának megőrzéséhez ragaszkodó, a régióval foglalkozó korábbi külügyi szakember szerint akkor sokkal jobbnak tűnt Marokkó támogatása, ugyanis a szakemberek már látták, hogy a „szocialista szövetség” az utolsó napjait éli, ezért a külügyi vezetés arra törekedett, hogy a nyugati beállítottságú Marokkóval építsen ki egyre jobb kapcsolatot. Az is sokat nyomott a latba, hogy amíg az algériai-magyar gazdasági kapcsolatok mínuszba fordultak, addig Marokkó új gazdasági lehetőségeket kínált a magyar vezetésnek, amennyiben bizonyos kérdésekben - beleértve a nyugat-szaharai konfliktust - nemzetközi szinten támogatják a marokkói vezetést. A marokkóiak ismét - már sokadjára - felajánlották, hogy a magyarok támogatásáért cserébe nagykövetséget létesítenek Budapesten, ami szintén pozitív visszhangot váltott ki a magyar külügyi vezetésben. A külügyi szakember szerint az is sokat nyomott a latba, hogy Marokkó a szocialista blokk vezetőjével, a Szovjetunióval is nagyon jó gazdasági kapcsolatokat ápolt, így a magyarok láthatták, hogy a Marokkóval való együttműködés gazdasági hasznot is jelenthet. Az meg az elmúlt években egyértelművé vált, hogy a magyar vezetés a szovjet érdekek sérelme nélkül nem ismerhetné el a szaharávi államot, így ez a kérdés szerinte a „realitások talaján” szép lassan „elhalt.”

1987. május 20-án az algíri magyar nagykövét jelezte, hogy a SZADK algíri nagykövete kérte, hogy Magyarország 1987. június második felében fogadja a Polisario Front kétfős delegációját. Ezt az MSZMP KB Külügyi osztálya is támogatta, azzal, hogy négy éve már érkezett hasonló magas szintű küldöttség

¹⁶²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/2, MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/3

¹⁶²⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/3

¹⁶²⁷ A Marokkói Haladás és Szocializmus Pártja, a Marokkói Kommunista Párt utódjaként 1943-ban alakult meg, és már a kezdetektől támogatták a monarchiát, és sohasem foglaltak állást annak a politikája, döntései ellen. Ennek ellenére a pártot nem hívták meg az alkotmányozó nemzetgyűlésbe, sőt 1959-ben mint az „iszlám és a monarchiával összeegyeztethetetlen szervezetet” betiltották. Ezután 10 évig illegálisan működött, majd 1968. július 17-én Marokkó Felszabadulás és Szocializmus Pártja (PLS – Parti de la Libération et du Socialisme) néven Ali Yata vezetésével legálisan újjáalakult. A párt a működésének engedélyezéséért cserébe maximálisan támogatta a kormányzatot, ennek ellenére 14 hónap múlva a szervezetet betiltották, Ali Yatát pedig 10 hónapos börtönbüntetéssel sújtották. Miután a marokkói uralkodónak szüksége volt egy olyan baloldali formációra, amely kapcsolatot tarthatott a szocialista országokkal, illetve képes volt azok Marokkóval kapcsolatos politikájakat befolyásolni, 1974 augusztusában engedélyezte a párt újbóli létrehozását Marokkói Haladás és Szocializmus Párt néven. A párt a kezdetek óta erőteljesen nacionalista beállítottságú volt, és teljes mellszéliséggel támogatta Nyugat-Szahara megszállását. Sőt Ali Yata mint II. Hasszán képviselője igyekezett a szocialista országok vezetőit is rábírni, hogy ismerjék el a terület annektálását és a nemzetközi fórumokon ezért ne támadják Marokkót, vagy legalábbis semlegességet tanúsítsanak irányába. Ez azonban csak korlátozottan sikerült. A párt tényleges befolyása igen csekély volt, a 264 fős parlamentbe összesen 1 képviselőt, Ali Yatát tudtak bejuttatni. A szervezet működése teljes egészében a király jóindulatától függött, ezért a hivatalos politika ellenében sohasem szólaltak fel a képviselői. A magyar kommunista párttal az 1950-es évek óta ápoltak nem túl szoros kapcsolatot, azonban az MSZMP és a HSZP kapcsolataiban zavaró tényezőként jelentkezett a szaharai kérdésben meglévő nézetkülönbség. MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe

¹⁶²⁸ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/84 öe.

¹⁶²⁹ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

Budapestre, ezért javasolták annak a fogadását.¹⁶³⁰ Ez a találkozó azonban nem akart megvalósulni, ezért a SZADK algíri nagykövete – miután a magyar diplomáciai vezetés a többszöri megkeresésre sem válaszolt - az egyik megbeszélésen kifakadt, és jelezte, hogy a szaharáviak elégedetlenek a magyar támogatással és azzal, hogy Magyarország évek óta nem hajlandó elismerni a szaharávi államot. Az sem tetszett a nagykövetnek, hogy bár a többi szocialista - sőt több nyugati ország is - ország ösztöndíjat biztosított a szaharávi diákoknak, Magyarország többször is visszautasította a SZADK ösztöndíjak iránti kérelmét,¹⁶³¹ ráadásul a szaharávi sebesültek kezelése sem olyan ütemben és számban történt, ahogy azt ők szerették volna.¹⁶³² A magyar nagykövet igyekezett a diplomatát megnyugtatni, és jelezte, hogy megpróbál minél hamarabb választ adni a kérdéseire. Az eseményt jelezte a magyar diplomata,¹⁶³³ erre néhány napon belül azt a választ kapta, hogy a Szovjetunió egyre közelebbi és jobb kapcsolatot igyekszik kialakítani Marokkóval, és bár a világszervezetben támogatják a szaharáviak önrendelkezési jogát, de a SZADK elismerését nem tervezik, illetve a konfliktust „*jószomszédi viszony keretében*” kell megoldania Algériának és Marokkónak, abba egyik nagyhatalomnak sem kellene beavatkoznia.¹⁶³⁴ Úgy tűnik, hogy ezirányban történt is néhány lépés, ugyanis 1987 nyarán a nyugat-szaharai konfliktus ismét a diplomáciai figyelem előterébe került, ugyanis négy év után ismét magas szintű algériai-marokkói találkozókra került sor,¹⁶³⁵ illetve újra előtérbe került a „Nagy-Maghreb” megteremtésének, a regionális együttműködés erősítésének gondolata. Bár a diplomáciai egyeztetések nem hoztak áttörést, a konfliktus helyi szinten maradt, és a két ország között nem robbant ki közvetlen katonai összeütközés. Azonban a konfliktus dinamikája megváltozott, átalakult, ugyanis Marokkó mind katonai, mind pedig diplomáciai téren átvette a kezdeményezést; befejezte a 6. védelmi falat, és az így létrejött immár 2000 km hosszú erődítményrendszerrel a nyugat-szaharai területek 2/3-t „lekerítette” magának. Több, mint 100 000 marokkói telepest küldött Nyugat-Szaharába, ahol így a demográfiai helyzet Marokkó számára kedvezően változott meg.¹⁶³⁶ II. Hasszán júliusban bejelentette, hogy a nyugat-szaharai kérdést nem az algériai-marokkói kapcsolatrendszeren belül, hanem egy nemzetközi referendum keretében hajlandó rendezni, ami előre jelezte, hogy „*a megszállás 11 éve alatt katonailag és demográfiailag Marokkó*

¹⁶³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002969

¹⁶³¹ A Magyar Szolidaritási Bizottság 1986-ban is elutasította a SZADK ösztöndíjak iránti kérelmét, majd 1987-ben is, arra hivatkozva, hogy a megjelölt határidőn túl adták le. Az 1987-es eset igen kellemetlenül érintette a magyar vezetést, ugyanis a kérelmet, megjelölve benne az öt, beiskolázásra tervezett szaharávi diák nevét – Alayat Mohamed Lamine Ahmed, Moulaye Hamoudi Najem, Mohamed Mahmoud Saleck Abdel Hady, Mahfoud Khalil Eli Salem és Cheikh Mamoune Hanine - a szaharáviak 1987. május 7-én adták le, az elutasító határozatot június 10-én kapták meg, míg a kérelmek leadási határideje 1987. július végén volt. MNL OL M-KS 288-32/B 1987/109 öe., MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/86. doboz

¹⁶³² A sebesültek kezelésére a Magyar Szolidaritási Bizottság egyre kevesebb anyagi forrást kapott az állami vezetőtől, így a „fünyiró elv” alapján, minden kezelésre érkező csoport létszámát pár fővel csökkentették. Ez nem okozott gondot a SWAPO, az ANC vagy a PFSZ számára, mivel ezek a szervezetek mindig is nagyobb létszámú kontingenseket küldhettek kezelésre. Azonban a Polisario Frontot kellemetlenül érintette, hogy a korábbi 10 fős keretét 1986-ban lecsökkentették 5 főre és ez a létszám került biztosításra 1987-ben és 1988-ban is. 1989-ben dr. Miskolczy Gusztáv, az algíri magyar ideiglenes ügyvivő külön közbenjárására még hét szaharávi sebesült – Ali Sidi Salem Mahmud, Boukhari Ahmed, Nadyem Ali Ahmed, Hosein Abderrakman Mohamed, Kori Ahmed, Ahmeddou Bomba Ahmed Abeidi, Ammi Maaloum Brahim - érkezett magyarországi kezelésre. Végül a Bizottság olyan anyagi helyzetbe került, hogy az 1990-re tervezett csoportok kezelését teljes egészében le kellett mondania, – még a már kiküldött repülőjegyeket is visszavonta a Bizottság - mivel a „Bizottság anyagi helyzete megrendült, és az 1990-es bevételeik nagy része is bizonytalanná vált.” Végül a Bizottság 1990. szeptember 5-én feloszlatta magát, az általa végzett feladatokat szervezetszerűen senki sem vette át. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/173. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/177. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/178. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/181. doboz

¹⁶³³ Az algíri magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivője, dr. Miskolczy Gusztáv az 1987. június 10-én kelt újabb jelentésében tájékoztatta a magyar külügyi vezetést, hogy az algíri szovjet nagykövet arról tájékoztatta, hogy a Szovjetunió 1987-ben növelte a szaharáviaknak nyújtott támogatását, több beteg fogadott gyógykezelésre, több ösztöndíjat biztosított a szaharávi diákoknak. Ezen felül nem csak ruhaneműt, gyógyszert és élelmiszert, de 15 gépjárművet, 100 sátrat és 15000 takarót is küldtek a Polisario Frontnak. Kérte, hogy ezt a ténnyt is vegyék figyelembe, amikor a Polisario Front ösztöndíj kérelmét elbírálják. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/86. doboz

¹⁶³⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/003434

¹⁶³⁵ 1987 májusában II. Hasszán és Chadli algériai elnökök találkoztak Uzsdában, majd Ahmed Taleb Ibrahim algériai külügyminiszter tárgyalta július 11.-én Casablancában II. Hasszánnal, illetve Hédi Khédiri algériai belügyminiszter is többször tárgyalta marokkói partnerével Driss Basrival. Ezen felül a szaúdi uralkodó ismét közvetítést kezdett Algéria és Marokkó között. MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/4, MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

¹⁶³⁶ A jelentést készítő algíri magyar diplomata jelezte, hogy nem csak betelepítették a marokkóiakat Nyugat-Szaharába, de sokukat az egykori spanyol gyarmati közigazgatás hamisított okmányaival láttak el, szaharáviként feltüntetve őket, egy esetleges referendum kedvező kimenetelének biztosítása érdekében. MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/4

visszafordíthatatlan tényeket hozott létre, amelyek megkérdőjelezésére Algéria és a Polisario Front a széleskörű, de inkább demonstratív nemzetközi támogatás mellett sem képes.”¹⁶³⁷ Ezzel ellentétben a Polisario Front egész évben csak három, korlátozott méretű és eredményű támadást volt képes végrehajtani a marokkói haderő ellen. A szervezet politikai és diplomáciai elbizonytalanodását jól jelzi, hogy az 1987 augusztusában elutasította az ENSZ-AESZ közös tényfeltáró delegációjának fogadását a „felszabadított területeken”, és a küldöttség nyugat-szaharai útja ellen is kifogást emelt. Mindezt annak ellenére, hogy a konfliktus ENSZ-AESZ keretek közötti rendezését éppen a Polisario Front és Algéria szorgalmazta.¹⁶³⁸ Egy, az algíri magyar nagykövét, Zsigmond Zoltán által jegyzett jelentés szerint ennek ellenére a konfliktus közeli lezárásában nem volt érdemes reménykedni, mivel Algériának nem volt érdeke azt kompromisszumos módon lezárni, mivel az Marokkó területi-gazdasági és katonai megerősödését hozhatta volna magával, inkább abban volt érdekelt, hogy a konfliktus ellenőrizhető keretek között maradjon. Ezzel sikeresen megakadályozhatta Marokkó megerősödését, és hogy így esetleg megszerezhesse a régió vezetését. Ellenben Marokkó a katonai berendezkedés tartósításával és a betelepítések felgyorsításával „legitimálta” a terület megszállását, amit nem kívánt feladni. A két ország egyetlenegy dologban értett egyet, mégpedig abban, hogy el akarták kerülni a konfliktus eszkalációjának veszélyét, ezért igyekeztek minél megfontoltabban cselekedni.¹⁶³⁹ Hasonló következtetésre jutott a IX. Területi Főosztály által készített elemzés is, amelyben végkövetkeztetésként megfogalmazták, hogy „a SZADK elismerését a közeli jövőben nem tervezzük. Mivel az arab testvérországok közül is csak Algéria, Líbia, Szíria és a JNDK - Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság - ismerte el, úgy véljük, a szocialista országok ilyen lépése idő előtti lenne, nem oldaná meg, ellenkezőleg, csak bonyolítaná a helyzetet.”¹⁶⁴⁰

1987. augusztus 15-én a Polisario Front vezetője újabb levelet írt Kádár Jánosnak, amelyben tudósította, hogy a közelgő ENSZ rendezés és a lehetséges népszavazás miatt a marokkói hatóságok Aka, Tata, Foum Lachen, Zagora, Lemhamid, Goulimine, Ifni, Bouizakaren és Agadir városokból több ezer marokkóit telepítettek be a megszállt nyugat-szaharai területekre. A betelepülőeknek számos plusz juttatást és jogot biztosítottak, a betelepítetteknek egyetlen feladata volt, hogy magukat szaharávinak adják ki, és Marokkó mellett szavazzanak a későbbi referendum során. Ennek érdekében a marokkói hatóságok a betelepülőket olyan, hamis SH jelű személyi dokumentumokkal látták el, amit a spanyol gyarmatosítás idején a nyugat-szaharai őslakosoknak állítottak ki. Emellett a hatóságok a szaharávi lakosság egy részét Dél-Marokkó területére telepítette át. Mohamed Abdelaziz a tájékoztató után arra kérte a magyar vezetést, hogy gyakoroljanak diplomáciai nyomást Marokkóra, hogy az az ENSZ és az AESZ határozatainak megfelelően kezdjen közvetlen tárgyalást a szaharáviakkal a terület sorsáról döntő népszavazás mielőbbi lebonyolításáról.¹⁶⁴¹ Ezek után 1987 őszén ismét az ENSZ IV. Bizottsága elé került a nyugat-szaharai ügy, ahol Algéria ismét előterjesztett egy határozati javaslatot, amelyben azt indítványozta, hogy Marokkó kezdjen közvetlen tárgyalást a Polisario Fronttal, illetve ha a népszavazást megrendeznék, Marokkó vonja ki a csapatait, az adminisztrációját és az évek alatt betelepített marokkói telepéseket Nyugat-Szahara területéről. Az algériai határozati javaslatot 93 - köztük a szocialista országok is - állam fogadta el, ezt azonban Marokkó egyoldalúnak és Marokkó-ellenesnek tartotta. 1987. november 3-án Ahmed Cherkaoui külügyi államtitkár ezért behívatta a szocialista országok nagyköveteit, azzal vádolva meg őket, hogy azok nem az ENSZ felügyelet melletti népszavazást és az ENSZ műveletet, hanem Algéria Marokkó-ellenes tevékenységét támogatták, és ez az összes addigi diplomáciai egyeztetés eredményét kétségessé tette. Az államtitkár azt is jelezte, hogy „a szocialista országok automatikus Algéria melletti kiállása kétségeket kezd támasztani a marokkói kormányban a kapcsolatok fejlesztésére irányuló szándékokat illetően.”¹⁶⁴² Ezek után arra kérte a nagyköveteiket, hogy kormányaik hassanak az algériai vezetésre a politikai rendezési folyamat fenntartása, az ENSZ főtitkár missziójának folytathatóságának érdekében hogy ne alakulhasson ki az iraki-iránihoz vagy a közel-keletihez hasonló konfliktus a Maghreb térségben.

¹⁶³⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/4

¹⁶³⁸ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

¹⁶³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/4

¹⁶⁴⁰ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/109 öe.

¹⁶⁴¹ MNL OL M-KS 288-32/B 1987/109 öe.

¹⁶⁴² MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/005127

A marokkói politikus arra is megkérte a nagyköveteket, hogy „*a nyugat-szaharai állásfoglalásaikban törekedjenek a realitásokat tükröző kiegyensúlyozottságra.*”¹⁶⁴³

1987. november 26-án az algíri magyar nagykövét jelentette, hogy november 20-án az ENSZ technikai tényfeltáró bizottsága Abdourrahim Farah, dekolonizációs kérdésekkel foglalkozó főtítkárhelyettes vezetésével megkezdte helyszíni tevékenységét a nyugat-szaharai területeken. A 20 tagú ENSZ küldöttség egy katonai és egy polgári-közigazgatási albizottságból állt, a tevékenységükhöz szükséges technikai-logisztikai háttérrel Svájc biztosította. A tényfeltáró bizottság körutat tett Marokkóban, a megszállt területeken, a Polisario Front által ellenőrzött „felszabadított területeken,” valamint a konfliktusban érintett Algériában és Mauritániában is. A bizottság munkájával kapcsolatosan Marokkó és a Polisario Front, illetve Algéria is saját álláspontot alakított ki. Marokkó szerint a nyugat-szaharai területek hovatartozását eldöntő népszavazás kimenetele nem volt kétséges, a marokkói szuverenitás kiterjesztését megerősítő referendum csak a konfliktus jogi lezárását, a terület korábbi megszállásának nemzetközi törvényesítését eredményezhette volna. Ennek megfelelően az ENSZ bizottságnak egyetlen feladata a népszavazás technikai előkészítése, azaz a választók körének és összetételének meghatározása volt. Ezzel ellentétben a Polisario Front és Algéria ragaszkodott az AESZ 104. számú határozatához, és a marokkói csapatok, adminisztráció és a telepések teljes körű kivonását, a Polisario Front és Marokkó közötti közvetlen tárgyalásokat tekintették a nyugat-szaharai nép önrendelkezési jogát érvényesítő referendum előfeltételeinek. Szerintük az ENSZ misszió politikai küldetésének lényege a marokkói jelenlét „semlegesítése” és a vitatott területek feletti ideiglenes ENSZ-AESZ közigazgatás bevezetésének előkészítése volt. A saharáviak elutasították az ENSZ küldetés szűk, technikai értelmezését, mivel a választói névjegyzék kifogástalan összeállítását a marokkói megszállás viszonyai között lehetetlennek tartották. A nagykövét jelezte, hogy ennek volt bizonyos alapja, ugyanis Marokkó addigra legalább 150 000 marokkóit telepített le Nyugat-Szaharában, akik egy részét hamis, visszadátumozott spanyol okmányokkal saharáviakként próbált feltüntetni, illetve a telepéseket arra buzdították, hogy sajátítsák el a térségben beszélt hasszanija nyelvjárást, illetve vegyék át a saharávi szokásokat, hogy a népszavazáson a szavazást felügyelőket megtévesztve saharáviként szavazhassanak arra, hogy a terület Marokkó uralma alatt maradhasson. A látogatás időtartalmára a marokkói csapatokat visszavezényelték a laktanyáikba, így „láthatatlanná” váltak, illetve a városokban a marokkói prefektusokat leváltották, helyükre a tradicionális törzsi-nemzetiségi tanács, a Dzsemma Marokkóval együttműködő képviselőit állították. Ezzel kívánták jelezni, hogy a marokkói uralom alatt élő saharáviaknak vannak saját képviselőik, illetve bizonyítani az őslakosok hűségét a rabati vezetés irányába. A jelentés kitért arra, hogy a Polisario Front korábban nem akarta fogadni a tényfeltáró bizottságot, illetve tartott attól, hogy Algéria és Marokkó megegyezik az „ő kárukra.” Ezért a bizottság érkezése előtti napon fegyveres támadást hajtottak végre Farsia és Oum Dreyga térségben a marokkói csapatok ellen. Azonban a kedvezőtlen nemzetközi reakciók miatt november 25 és december 25. közötti időszakra tűzszünetet hirdettek, noha Tindouf körzetben csapatösszevonásokat hajtottak végre. A bizottság látogatása mellett folytatódtak a szaúdi közvetítéssel létrehozott titkos algériai-marokkói tárgyalások is. 1987. november 21-én Abdellatif Filali marokkói külügyminiszter Algírban tárgyalt Chadli Benjedid algériai elnökkel és Ahmed Taleb Ibrahimí külügyminiszterrel. Ezekben a tárgyalásokon egyeztettek a referendum végrehajtásáról, annak lehetséges következményeiről is. Marokkó felajánlotta, ha a népszavazás neki kedvez, a politikai rendezést követően „*a Polisario Front képviselői is bekapcsolódhatnak a terület igazgatásába, visszaintegrálódhatnak a nyugat-szaharai társadalomba.*”¹⁶⁴⁴ Ezt az információt a nagykövétnek a Polisario Front képviselői is megerősítették, akik jelezték, hogy a szervezet vezetői között nem volt egyetértés abban, hogy milyen irányvonalat kövessenek. Az algériai vezetés sem volt egységes állásponton. A katonai vezetés és az FLN vezetőinek többsége féltette az ország regionális szerepét és nemzetközi presztízséét, fontosnak tartották a „saharáviak nemzeti felszabadító harcának támogatását” és tartottak Marokkó megerősödésétől. Az államigazgatás és a gazdasági élet vezetőinek egy része inkább a konfliktus lezárását és a Maghreb-régió szorosabb gazdasági együttműködését preferálta.¹⁶⁴⁵

¹⁶⁴³ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/005127

¹⁶⁴⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/5

¹⁶⁴⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/5

1988. április 7-én a rabati magyar nagykövet jelentette, hogy a nyugat-szaharai referendum előkészítésére kijelölt ENSZ Technikai Bizottság a jelentésében az alábbi megállapításokat tette:

- Nem kell kivonni a marokkói hadsereget és adminisztrációt Nyugat-Szaharából, csak semlegesíteni;
- az 1974. évi spanyol népszámlálási adatokat kell a szavazásra jogosultak megállapításánál figyelembe venni;
- marokkói – Polisario –, mauritániai megfigyelők ellenőrizzék a katonai erők semlegességét Nyugat-Szaharában, mind a Polisario Front bázisain;
- a népszavazás lebonyolítását ötoldalú, francia-spanyol-olasz-nigériai-szaúdi bizottság felügyelje;

A népszavazás 300 millió dollárba becsült költségét az ENSZ és az AESZ között 60-40 százalékban szükséges megosztani, Kenneth Kaunda zambiai elnök a Világszervezetre akarta hárítani a költségeket.

A jelentésben a nagykövet kitért arra is, hogy 1988 áprilisában Marokkóba várták Perez de Cuellar ENSZ főtitkárt és Kenneth Kaunda zambiai elnököt - aki egyben az AESZ soros elnöke is volt -, hogy tárgyaljanak a Bizottság javaslatairól és a népszavazás végrehajtásának lehetőségeiről.¹⁶⁴⁶ Eközben a Polisario Front vezetése ismét meghívólevelet küldött Kádár Jánosnak, valamint a Magyar Szolidaritási Bizottság vezetőjének, hogy vegyenek részt, illetve képviseltesék magukat 1988. május 20-án a nyugat-szaharai nép 15. éve folyó fegyveres harcának évfordulójára megrendezendő ünnepségen. Az algíri magyar nagykövet azt is jelezte, hogy Györke József, az MSZMP KB Külügyi Osztály helyettes vezetője, aki 1988. március 19-23. között az algériai Nemzeti Felszabadítási Front (FLN) meghívására Algériában tartózkodott, Algírban találkozott Mahfoud Ali Bay-jal, a Polisario Front Végrehajtó Bizottságának külügyi titkárával. Mahfoud a megbeszélésen szóvá tette, hogy 1985-1988 között a kapcsolataik Magyarországgal gyakorlatilag befagytak. Ezért kérte, hogy még 1988-ban a magyar vezetés fogadjon egy saharávi küldöttséget. Györke elmondta a saharávi politikusnak, hogy Magyarország a Polisario Frontot továbbra egy nemzeti, felszabadító mozgalomnak tekinti, amely számíthat a magyar vezetés politikai, diplomáciai, erkölcsi támogatására.¹⁶⁴⁷ Györke megerősítette, hogy a Magyar Szolidaritási Bizottság 1988-ban kész fogadni a Front küldöttségét Budapesten, de az időpontra kérte, hogy a Front tegyen javaslatot. Ez meg is történt, majd rövid egyeztetést követően a Mahmoud Abdelfatah által vezetett háromfős küldöttség 1988. május 2-án megérkezett Budapestre, majd május 9-én távozott. A látogatás során megbeszéléseket folytattak Jakab Sándorral, aki a Magyar Szolidaritási Bizottságot képviselte,¹⁶⁴⁸ illetve találkoztak Györke Józseffel, az MSZMP KB Külügyi Osztály osztályvezető helyettesével, Ribánszki Róberttel a HNF OT titkárával, Prieszol Olgával, a SZOT alelnökével, Domonkos Lászlóval, a KISZ KB titkárával és Ágoston Lászlóval, az MTI vezérigazgató helyettesével. A küldöttség a tárgyalások után látogatást tett Vas megyében. A tárgyalások során a küldöttség tájékoztatta a magyar tárgyaló feleket a nyugat-szaharai helyzetről, valamint a rendezési folyamatról. Külön megköszönték a saharáviaknak nyújtott politikai, anyagi és diplomáciai támogatást, és arra kérték a Magyar Szolidaritási Bizottságot, hogy növelje a saharávi diákok számára nyújtott ösztöndíjak számát. Erre a Bizottság képviselője ígéretet is tett, illetve jelezte, hogy 1987 során 5 saharávi gerilla gyógykezelését és rehabilitációját fedezték, valamint az eredetileg tervezett 500 000 Ft értékű segélyszállítmány helyett 1 millió Ft értékű segélyszállítmányt küldtek a felszabadítási szervezetnek.¹⁶⁴⁹ Jelezte, hogy 1988-ban egy újabb 500 000 Ft értékű segélyszállítmányt küldenek,¹⁶⁵⁰ továbbra is biztosítják 5 fő számára a gyógykezelést, illetve két középfokú ösztöndíjat

¹⁶⁴⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/002074

¹⁶⁴⁷ MNL OL M-KS 288-32/B 1988/28 öe.

¹⁶⁴⁸ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/166 doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/168. doboz

¹⁶⁴⁹ A pontos összeg 990 802 forint volt. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/178. doboz

¹⁶⁵⁰ Az 508 000 forint értékű - 150 mázsa - cukorból álló segélyszállítmányt 1988. augusztus 9-én Rijekában rakták fel a „Tiha” nevű hajóra, majd az Algírba szállította, ahol a Polisario Front képviselői átvették. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/166. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/166. doboz, MNL OL XXVI-II-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/178. doboz

adnak a szaharávi fiatalok számára.¹⁶⁵¹ A delegáció tagjai itt tartózkodásuk során találkoztak Réti Ervin újságíróval is, aki a május 20-ai Algériában megtartott ünnepségen a Magyar Szolidaritási Bizottságot képviselte.¹⁶⁵² Az újságíró, aki egyben a Magyar Szolidaritási Bizottság elnökségének is tagja volt, nem csak egy kétrészes cikkben foglalkozott a nyugat-szaharai helyzettel, de egy ötoldalas jelentést is készített látogatásának tapasztalatairól, amit a Külügyminisztérium számára is megküldött. Ebben nemcsak az ünnepségekről számolt be, hanem helyzetelemzést is készített, amelyből egyértelműen kiderült, hogy a Polisario Front nem csak diplomáciai, de katonai téren is hátrányba került Marokkóval szemben, illetve Algéria és Marokkó kapcsolatának javulása a Polisario Front egyes vezetőiben milyen bizonytalanságot keltett. Az ünnepség után a magyar újságíró külön fogadta a SZADK honvédelmi minisztere, Ibrahim Ghali Musztafa, akivel a magyar-szaharai kapcsolatokról beszélgettek. A miniszter dicsérte a nyugat-szaharai kérdéssel foglalkozó, Monte Carloban díjat nyert magyar dokumentumfilmet, és felajánlotta, hogy szívesen fogadnának egy újabb magyar forgatócsoportot.¹⁶⁵³

1988. augusztus 11-én Perez de Cuellar főtitkár előterjesztett egy béketervet, amelyben tűzszünetre szólította fel a szembenálló feleket, illetve azt javasolta, hogy a népszavazást még 1988-ban tartsák meg az ENSZ és az AESZ felügyeletével, amelyen a terület függetlensége vagy Marokkóhoz való tartozása mellett kellett volna dönteni.¹⁶⁵⁴ Ezek után több titkos egyeztetés kezdődött a szembenálló felek között Szaud-Arábiában, ahol a Polisario Front azt követelte a marokkóiaktól, hogy közvetlen tárgyalásokat folytassanak a SZADK képviselőivel, a népszavazás előtt vonják ki a csapataikat és az adminisztrációt, amelyet a népszavazás időtartalmára az ENSZ venne át. A Polisario Front vezetői azt azonban kihangsúlyozták, hogy nem támogatják a Marokkó és a SZADK föderatív állammá való átalakítását. Mivel a marokkóiak nem válaszoltak a szaharáviak követeléseire, azok augusztus 18-án ismét támadást hajtottak végre a fálrendszer egyes pontjai ellen.¹⁶⁵⁵ Azonban a szembenálló felek hamarosan realizálták, hogy a korábbi módon a konfliktust nem képesek megnyugatóan lezárni, így folytatódtek az egyeztetések. 1988. szeptember 4-én dr. Miskolci Gusztáv, az algériai magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivője arról tájékoztatta a IX. Főosztályt, hogy Marokkó és a Polisario Front elfogadta az ENSZ főtitkár nyugat-szaharai béketervét. Az ügyvivő több algériai diplomatával is egyeztetett a kérdéssel, amit az algériai vezetés is támogatott. Az algériaiak jelezték, hogy „a SZADK és a Polisario Front vezetői megértették, hogy a nyugat-szaharai válság megoldását a nagy Maghreb építésének keretei között kell keresni, amelyhez az ENSZ főtitkár béketervének gyakorlati megvalósításán keresztül vezet az út.”¹⁶⁵⁶ Azt azonban nem gondolták, hogy a 13 éves ellenségeskedést és a meglévő nézetkülönbségeket a béketerv egy csapásra megoldaná, még akkor sem, ha a kedvező nemzetközi és regionális légkör kedvező körülményeket biztosított a konfliktus tárgyalásos lezárásához. Közben Bachir Musztafa Szajed, a Polisario Front külügyi titkára sajtótájékoztatót tartott Algírban, azt cáfolta, hogy megegyezés született arról, hogy 1988. szeptember 15-től tűzszünet jön létre, de a tárgyalások tényét megerősítette, illetve elképzelhetőnek tartotta, hogy 1989 nyarára elő lehet készíteni a terület sorsát eldöntő népszavazást. Ehhez azonban fontosnak tartotta, hogy a megszálló marokkói csapatoknak ne csak

¹⁶⁵¹ A Magyar Szolidaritási Bizottság a szaharávi küldöttség kérésének megfelelően évente további 2 fő – Bachir Abdelfatah, Mohamed Embarek Hamdi Said - számára ajánlott fel felsőfokú képzésre ösztöndíjat, valamint arról döntöttek, hogy az 1988. évi segélyszállítmányban csak cukrot fognak küldeni 0,5 millió forint értékben. A segélyt ténylegesen megküldték, azonban a felsőfokú képzésre felajánlott ösztöndíjat – arra hivatkozva, hogy a Polisario Front küldöttsége félreértette a szervezet felajánlását – sem 1988-ban, sem pedig később nem biztosították a szaharávi diákoknak. MNL OL XIX-J-1-k 1988/Nyugat-Szahara/5221, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/86. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/166. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/168. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/177. doboz. Ellenben a Magyar Szolidaritási Bizottság a másik ígéretét betartotta, és 1988-ban további két szaharávi fiatal, Laabad Foudli Sid Ahmed és Hedhia Mohamed számára biztosítottak középfokú képzésre ösztöndíjat. A Polisario Front további három fő – Sidahmed Hamoudi Mohamed, Bouzeid Mohamed Nafee Bachir és M'barek Emhamad Mohamed Ali - számára kért ösztöndíjat, amit azonban a Bizottság helyhiányra hivatkozva elutasított. MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/50. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/86. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/89. doboz, MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz

¹⁶⁵² MNL OL XIX-J-1-k 1988/Nyugat-Szahara/3705

¹⁶⁵³ MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz

¹⁶⁵⁴ MNL OL XIX-J-1-k 1989/Nyugat-Szahara/1826-3

¹⁶⁵⁵ MNL OL M-KS 288-32/B 1988/28 öe.

¹⁶⁵⁶ MNL OL M-KS 288-32/B 1988/28 öe.

75%-a kerüljön kivonásra, hanem 99%-a, mivel a „*problémák, zavarok felmerülése esetén e csapatok hajlamosak lennének a beavatkozásra.*” Érdekes módon a Polisario Frontot nem zavarta volna, hogy a marokkói telepések a helyszínen maradnak, bár azt megkövetelték, hogy ne szavazhassanak. Sőt Szajed azt állította, hogy a marokkói telepések akár maradhatnak a függetlenné váló szaharávi államban, és „*részt vállalhatnak a nyugat-szaharai néppel együtt az ország helyreállításában.*” A szaharávi politikus szerint a népszavazásnak egyetlen kérdésre kellett volna szorítkoznia: „*függetlenség vagy integrálódás Marokkóba.*” Miskolci szerint ebben az időszakban Algéria és Marokkó folyamatosan javította a kapcsolatait, amely során olyan, korábban elképzelhetetlen események is megtörténtek, mint 1988. szeptember elején a marokkói flotta egységeinek látogatása az algériai – Orán, Annaba – kikötőkben.¹⁶⁵⁷ Alig két hét múlva ugyancsak az algériai magyar nagykövetség jelentette, hogy a szovjet külügyminisztérium észak-afrikai országokkal foglalkozó főosztályvezető helyettese, Mihail Cvigun 1988. szeptember 12-13.-án megbeszélést folytatott az algériai külügyminisztériumban, ahol a nyugat-szaharai válság is szóba került. Elhangzott, hogy bár Marokkó kénytelen volt tudomásul venni az ENSZ-AESZ közös közvetítési tevékenységét, továbbra is elutasította a Polisario Fronttal történő közvetlen tárgyalásokat, illetve csapatainak, az adminisztrációnak és a marokkói telepéseknek a kivonását. Algéria ezért azt kérte a Szovjetuniótól és a szövetségeseitől, hogy ne avatkozzanak be a válság rendezésének folyamatába, az esetleges javaslatukat csak az ENSZ főtitkárhoz juttassák el.¹⁶⁵⁸ Ennek megfelelően az algériai álláspont az alábbi volt: „*Algéria támogatja az ENSZ és az AESZ erőfeszítéseit a válság rendezésére, üdvözli, hogy a konfliktusban szembenálló két fél, Marokkó és a Polisario Front elfogadta az ENSZ főtitkár ENSZ és AESZ határozatokon alapuló béketervét, s e testvérgyilkos konfliktus végre a dialógus útjára tért egy igazságos és tartós rendezés érdekében. A nyugat-szaharai válság az utolsó olyan akadály, amely még zavarja a Nagy Maghreb fejlődését. A Nagy Maghreb építése a térség jövőjét meghatározó fő folyamat, létkérdés a Maghreb országok számára.*”¹⁶⁵⁹ Ennek ellenére az algériai vezetés úgy gondolta, hogy szeptemberben nem lesz tűzszüneti megállapodás, sőt valószínűsítették, hogy fokozódni fog a Polisario Front katonai tevékenysége olyan kisebb, könnyű fegyverekkel végrehajtható támadások formájában, amibe nem lehet belemagyarázni, hogy algériai katonai támogatással történt. Jelezték, hogy Algéria továbbra is támogatja a szaharáviakat, de csak politikai és diplomáciai formában, és kérték a szovjet vezetést, hogy igyekezzen rábírní Marokkót az együttműködésre. A szovjetek nagyrészt egyetértettek az algériai állásponttal, de elmondták a magyar nagykövetségnek, hogy az algériai helyzetmegítélés túl optimista a Polisario Front lehetőségeivel kapcsolatban. Ráadásul szerintük a szervezetnek nem volt tényleges befolyása a megszállt területeken élő szaharáviakra, akik inkább a marokkói királyt támogatták, aki viszont - sajnos - makacsul ragaszkodott a referendum általa elképzelt formális változatához, aminek csak az lett volna a rendeltetése, hogy megerősítse a marokkói szuverenitást, legalizálja a már kialakult helyzetet. A nagykövetség összefoglalójában jelezte, hogy a véleménykülönbségek ellenére a szembenálló felek jelentős lépést tettek a rendezés felé.¹⁶⁶⁰

1988. szeptember 26-án a IX. Területi Főosztály egy újabb jelentést készített a nyugat-szaharai konfliktusról, amely a korábbi jelentések megismételt, minimálisan frissített változata volt. A korábbiakhoz képest bekerült azonban egy mondat, ami azt állította, hogy Algéria csak azért támogatta a Polisario Frontot, mert a Marokkóval való rivalizálás miatt Marokkó és Mauritánia kihagyták a Madridi Egyezményből, illetve azért, hogy az algériaiak kijáratot szerezhessenek az Atlanti-óceánhoz. Ez az állítás azt jelentette, hogy a külügyminisztériumban az „algériai vonal” tovább gyengült, míg a Marokkóval szorosabb kapcsolatra törekvő csoport egyre jobb helyzetbe került. A jelentés kendőzetlenül mutatta be az algériai gazdasági nehézségeket, az ország vezetése az ebből adódó presztízvesztés miatt igyekezett lezárni a nyugat-szaharai konfliktust, amihez Szaúd-Arábia közvetítést és pénzügyi támogatást ajánlott. A jelentés arra is kitért, hogy a népszavazással és a marokkói hadsereg kivonulásával kapcsolatban viták alakultak ki a szembenálló felek között, végül a Polisario Front annyi engedelményre hajlandó volt, hogy a marokkói csapatok 10-20%-a közel maradhasson Nyugat-Szahara északi határvonalához, bár ez még mindig 20-30 000 marokkói katonát jelentett volna. A Főosztály elemzői szerint Marokkó egyértelműen bízott abban, hogy az esetleges népszavazás megerősíti Nyugat-Szahara birtoklásában,

¹⁶⁵⁷ MNL OL M-KS 288-32/B 1988/28 öe.

¹⁶⁵⁸ Ettől kezdve erre a kérésre is előszeretettel hivatkoztak a Külügyminisztériumban, ha felvetődött a SZADK elismerése.

¹⁶⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/003701/1

¹⁶⁶⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/003701/1

már csak azért is, mert az elfoglalt területeken komoly fejlesztéseket hajtott végre, illetve a területen maradt törzsi vezetőket a maga oldalára állította.¹⁶⁶¹ A szaharaiak viszont továbbra is reménykedtek a függetlenség megszerzésében, és ebben Algéria továbbra is támogatta őket. 1988. október 12-én az algériai magyar nagykövet, Zsigmond Zoltán arról tájékoztatta a külügyi vezetést, hogy Algéria újabb javaslati tervezetet nyújtott be az ENSZ IV. Bizottságához, amit Marokkó azzal az indoklással igyekezett levétni a napirendi pontról, hogy a nyugat-szaharai kérdés megoldásán az ENSZ főtitkára egyébként is dolgozik. A nagykövet szerint Algéria és Marokkó viszonya sokat javult az elmúlt időszakban, de ez nem azt jelentette, hogy Algéria megváltoztatta volna Nyugat-Szahara dekolonializációjával kapcsolatos korábbi álláspontját. Sőt, továbbra is támogatta a Polisario Frontot, hogy megszerezhesék az országuk függetlenségét és ehhez az algériai vezetés ismét a szocialista országok és Magyarország támogatását kérte, ahogy a korábbi években is tette.¹⁶⁶² Persze Marokkó sem nézte tétlenül az algériai lépéseket. 1988. október 20-án a casablancai magyar kirendeltség vezetője arról tájékoztatta a magyar külügyi szolgálatot, hogy behívták a külügyminisztériumba a szocialista országok nagyköveteit, hogy ne támogassák azt a Világszervezethez beadott algériai határozat-tervezetet, amely előírja, hogy Marokkó kezdjen közvetlen tárgyalásokat a Polisario Fronttal. A marokkóiak ugyanis ragaszkodtak az ENSZ BT által már elfogadott Cuellar tervhez, és azt tekintették a nyugat-szaharai rendezés alapjának, és nem voltak hajlandók más határozatot elfogadni. Ezek után a IX. területi Főosztály vezetője az alábbi feladatszabást küldte a New York-i magyar képviselőlet vezetőjének: „*Mi - eddigi gyakorlatunknak megfelelően - a Cuellar javaslatot támogatjuk a népszavazás megtartásáig bezárólag. A népszavazással kapcsolatos előfeltételeket illetően - akár Marokkó, akár Algéria veti fel - nem kívánunk egyelőre állást foglalni. Végző álláspontunkat a helyszíni, baráti egyeztetőn kialakított szempont alapján tekintse mérvadónak.*”¹⁶⁶³ Végül a Bizottság ülésén az algériai javaslatot 87 ország szavazta meg, 53 ország tartózkodott, ellenszavazat pedig nem volt.¹⁶⁶⁴

1989-ben a magyar diplomácia már alig foglalkozott a nyugat-szaharai kérdéssel, amit az is bizonyít, hogy 1989. július 11-13. között az ENSZ közgyűlés 44. időszakára való felkészülés miatt Minszkben összeült a szocialista országok miniszterhelyettesi találkozója,¹⁶⁶⁵ ahol magyar részről - de egyetlen más szocialista ország sem vetette fel! - említésre sem került a nyugat-szaharai kérdés, annak ellenére, hogy a regionális konfliktusok, békefenntartás fontos kérdéscsoportként merült fel.¹⁶⁶⁶ 1989. december 11-én a New York-i magyar ENSZ képviselőlet vezetője, Esztergályos Ferenc jelentést küldött az 1989. október 2-án kezdődő IV. Bizottság üléséről, ahol Nyugat-Szahara kérdése ismét felmerült, bár a korábbiakkal ellentétben már nem központi kérdésként szerepelt. Ugyanis Algéria ismét előterjesztette azt a határozati javaslatot, amely a Marokkó és a Polisario Front közötti közvetlen tárgyalásokat szorgalmazta. Ezt Marokkó nem volt hajlandó elfogadni, így a szöveget úgy módosították, hogy a közvetlen tárgyalások helyett a „közvetlen párbeszéd” kifejezés került bele, de a marokkóiak ezt sem fogadták el. Így többszöri tárgyalás eredményeként az a javaslat született, hogy a bizottság szavazás nélkül fogadja el a határozati javaslatot. Erre azért került sor, mert Marokkó nem akart elszigetelődni, de a Polisario Fronttal folytatott megbeszélések ellenére sem volt hajlandó elismerni a szervezetet tárgyalópartnerként.¹⁶⁶⁷ Egyébként 1989 volt az első olyan év, amikor az ENSZ közgyűlés nem tartott vitát a nyugat-szaharai konfliktusról. Ez részben annak volt köszönhető, hogy a konfliktus egyre inkább vesztett a kelet-nyugati szembenállást kifejező jellegéből, illetve a nagyhatalmak közreműködésével, az érintett felek közötti tárgyalásokon elért megállapodások nyomán az ENSZ aktívan bekapcsolódott a konfliktus rendezési folyamatába. Ennek következtében a nyilvános közgyűlési vitákat, az ENSZ fórumain éveken át folytatott propagandaháborút a „csendes” diplomácia váltotta fel az ENSZ főtitkáranak tevékeny közreműködésével. Ráadásul ez évben a kelet-európai szocialista országok között

¹⁶⁶¹ MNL OL XIX-J-1-k 1988/Nyugat-Szahara/1826

¹⁶⁶² MNL OL XIX-J-1-k 1989/Nyugat-Szahara/1826-2/T

¹⁶⁶³ MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/003701/2

¹⁶⁶⁴ A szavazásról szóló jelentés azonban megemlíti, hogy az algériai javaslatot a korábbi évhez képest hatalmesebb ország támogatta, ami az algériai pozíciók gyengülését jelentheti. MNL OL XIX-J-1-k 1989/Nyugat-Szahara/1826-3

¹⁶⁶⁵ A találkozón Magyarországot Erdős András, dr. Szelei Kiss Gyula, Szabó István és Bozi Lajos képviselték. MNL OL XIX-J-1-j 1989/Nyugat-Szahara/003207

¹⁶⁶⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1989/Nyugat-Szahara/003207

¹⁶⁶⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1989/Nyugat-Szahara/002679/2

az egyeztetések száma lecsökkent, azok formálissá váltak, és a nyugat-szaharai kérdésről ez évben az ENSZ közgyűlés időszakában egyetlenegy egyeztetés sem történt. Így először lett volna alkalma a magyar külügyi szolgálatnak a nyugat-szaharai kérdésben önálló véleményt megfogalmazni, de erre - különböző, más fontosabb kérdések miatt - nem került sor.¹⁶⁶⁸ A kérdés marginalizálódását jól jelezte az is, hogy a külügyi jelentésekben 1990-ben egyáltalán nem foglalkoztak Nyugat-Szaharával, annak ellenére, hogy nemzetközi szinten komoly egyeztetések zajlottak a konfliktus lezárásával kapcsolatosan.

1991. január 9-én a rabati magyar nagykövetség jelentette, hogy Marokkó fel kívánta gyorsítani a saharai kérdés rendezését, hogy az Öböl-válság kapcsán erősen meggyengült nemzeti egységet a saharai kérdésre összpontosítva újra meg tudja erősíteni és elterelhesse a figyelmet a belső társadalmi feszültségekről. Ezt elősegítendő a marokkói vezetés 60 000 katonát kivonását tervezte Nyugat-Szaharából, és csak annyit akart a területen hagyni, amennyit a referendum biztosításához szükségesnek ítélte. A magyar diplomata úgy értesült, hogy a referendumot felügyelő ENSZ kontingens vezetésével - marokkói javaslatra - Ausztriát fogják megbízni, de arról nem volt információja, hogy milyen nemzetek milyen erőket ajánlanának fel az újonnan felállítandó műveletbe.¹⁶⁶⁹

1991. márciusában a Külügyminisztérium VI. Területi Főosztálya egy összefoglaló jelentést készített az algériai külpolitikáról, amelyben jelezte, hogy annak hosszú ideig egyik lényeges pontja volt a nyugat-szaharai válság, és az ország a saharáviak fegyveres függetlenségi harcának aktív támogatója volt. Az 1980-as évek közepétől ezt a fajta támogatást ugyan megszüntette, de továbbra is kiállt az önrendelkezési jog érvényesítése mellett, és elfogadta az ENSZ főtábornak - az ENSZ és az AESZ határozatokon alapuló - rendezési tervét. A válság rendezésére tett engedményei elősegítették, hogy rendezze viszonyát Marokkóval. 1988-ban a két ország helyreállította kapcsolatait, majd 1989 elején - 17 év után először - az algériai elnök Marokkóba látogatott. Ezután Algéria, Marokkó, Tunézia, Líbia és Mauritánia 1989-ben létrehozták a Maghreb Uniót, amely gazdasági, majd később politikai integrációra törekedett.¹⁶⁷⁰

A tűzszüneti megállapodás és a MINURSO létrehozása utáni helyzet

Közben 1991. szeptember 6-án a Világszervezet erőteljes ráhatására a szembenálló felek tűzszünetet kötöttek egymással, és megkezdte a munkáját a megállapodás betartását ellenőrző, illetve a referendumot előkészítéséért és lebonyolításáért felelős békeművelet, a MINURSO. Az ENSZ békeművelet megjelenése ellenére Algéria továbbra is meghatározó szerepet töltött be a konfliktusban. Egy 1991 októberében az algériai magyar nagykövetség, dr. Horváth Tamás által készített jelentés szerint Algéria nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatos magatartásának alakulását az ENSZ béketerv végrehajtásának lehetőségei, a Marokkóhoz fűződő viszony, a Maghreb integráció kilátásai, illetve az Amerikai Egyesült Államok és az Európai közösség álláspontjának figyelembevétele határozták meg. A jelentés kitért arra is, hogy az algériai vezetés tudomásul vette, hogy Marokkó Nyugat-Szahara esetében „birtokon belül” volt, és az Egyesült Államoknál élvezett privilegizált kapcsolatainak tudatában „fait accompli” politikát folytatott. II. Hasszán hivatkozásai, miszerint hiányoztak a népszavazás személyi, tárgyi és pénzügyi feltételei, csak arra voltak jók, hogy igazolják a marokkói katonai műveleteket, és elősegítse annak a 120 000 marokkóinak a szavazólistákra való felvételét, akik Marokkó javára billentették volna a nyugat-szaharai szavazás mérlegét. A visszamenőleges hatályú honossági variációk, a vér szerinti származás alapján összeírt népséggel való szavaztatás terve, valamint a 180 000 fős marokkói haderőnek a megszállt területeken történő állomásoztatása együttesen biztosította volna a marokkói fennhatóság megteremtését. Ezt a Polisario Front is érzékelte, ezért - mivel más eszköze már nem maradt - 1991. szeptember 30-án Algírban azt kérték a MINURSO vezetőjétől, Johannes Manztól, hogy a Világszervezet tartsa tiszteletben a méltányosság és az egyenlő elbánás elvét mindkét konfliktusban résztvevő fél számára. Ugyanis 1991. szeptember 6. után - a marokkóiak által időközben végrehajtott katonai műveletek ellenére - létrejött a tűzszünet, amely megnyithatta volna az utat a népszavazás tervszerű előkészítése előtt, azonban a „Marokkóból importált” szavazók, illetve a marokkói szóhasználat szerint a „Polisario által Marokkóba száműzött és a Nyugat-Szaharába visszatért személyek” akadályozták

¹⁶⁶⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1989/Nyugat-Szahara/004594

¹⁶⁶⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196

¹⁶⁷⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/001113/1

az ENSZ BT által 1991 áprilisában hozott 690. számú határozat végrehajtását. A nagykövet nem értett egyet azzal az értesüléssel, amit a magyar külügyi szolgálat osztott meg vele a 48/91, RT számú rejtjelezett táviratban, amely szerint, ha újra kiújultak volna a harcok Marokkó és a Polisario Front között, akkor a szaharai oldalán Algéria fegyveresen is bekapcsolódott volna a harcokba. A nagykövet személyesen beszélt Khaled Nezzar algériai honvédelmi miniszterrel, aki azt mondta, hogy „*az algériai részről bármennyire is kiábrándítónak tartják a marokkói vezetésnek a nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatos magatartását, Algéria csak diplomáciai síkon kíván cselekedni.*”¹⁶⁷¹ A magyar diplomata más forrásból is hasonló információkhoz jutott, amelyekből azt szűrte le, hogy Algéria nem csak hogy nem akart, de még ha akart volna sem tudott volna katonai nyomást gyakorolni Marokkóra, mivel ehhez akkor nem rendelkezett elegendő pénzügyi-katonai háttérrel. Ezen felül Algériának sem politikai, sem gazdasági érdekei nem fűződtek ahhoz, hogy Marokkóval konfliktusba kerüljön egy olyan időszakban, amikor jelentősen bővültek a kétoldali kapcsolataik, és közösen léptek fel a Maghreb integráció¹⁶⁷² valamint az 5+5 együttműködés érdekében. Az ország belpolitikai helyzete sem tette lehetővé, hogy a vezetés a korábbihoz hasonló támogatást és figyelmet fordítson a nyugat-szaharai kérdésre. Ennek ellenére a nagykövet biztos volt abban, hogy a korábbi katonai támogatást Algéria fokozott diplomáciai és erkölcsi támogatással fogja pótolni, és a nemzetközi fórumokon továbbra is képviseli az általa „dekolonizációs problémaként” kezelt nyugat-szaharai kérdést. A nagykövet azonban arra is rámutatott, hogy a nyugati országok igen negatívan értékelték Marokkó egyoldalú lépéseit a nyugat-szaharai kérdésben. Ugyanis a marokkói diplomácia kitaróan sulykolta az Egyesült Államokban, Nyugat-Európa és az arab államok kormányköreiben, hogy Marokkó nem tudta volna elviselni az esetleges, a referendum következtében előálló vereséget, amit mindenki előtt igyekeztek világossá tenni. Ezzel úgy tűnt, hogy a Polisario Front vezetése is tisztában volt, ezért számoltak azzal, hogy ha a marokkói vezetés nem tartja tiszteletben az esetleges, számára kedvezőtlen népszavazási eredményt, akkor valószínűleg ismét katonai eszközökhöz nyúlna, amellyel szemben az ENSZ nem tudott volna érdemben fellépni. Emiatt és az algériai katonai támogatás várható hiánya miatt a Polisario Front teljes veresége is elképzelhetőnek tűnt, ezért a szervezet mindent megtett, hogy elősegítse az ENSZ keretében történő politikai rendezési folyamatot, és a korábbinál sokkal kompromisszumképesebb volt.¹⁶⁷³

1991. október 7-én a New York-i magyar nagykövetség jelentette, hogy egy 10 tagú marokkói parlamenti küldöttség érkezett a világszervezethez, ahol több ország képviselőjét - köztük a magyart is - felkeresték, hogy ismertessék velük a marokkói álláspontot a szaharai kérdéssel kapcsolatosan. A magyar nagykövetet egy kormánypárti és egy ellenzéki képviselő látogatta meg, akik elmondták, hogy a nyugat-szaharai kérdésben teljes a nemzeti egység Marokkóban, és az „*ország nyugodtan és szenvedélymentesen tekint a beindult ENSZ békefolyamatra.*” A marokkóiak jelezték, hogy az egész szaharai kérdés a francia-spanyol gyarmatosítók öröksége, a Polisario Front pedig Algéria nélkül sohasem jöhetett volna létre. Algériával kapcsolatosan elmondták, hogy bár Marokkó jelentős segítséget nyújtott az algériai függetlenségi harchoz, Algéria megszegte az ígéretet, és „*hálátlan és arrogáns magatartást tanúsított Marokkóval szemben.*” A két képviselő szerint a legfontosabb kérdés a referendumban résztvevők választói névjegyzékének összeállítása volt, ahol véleményük szerint nem lehetett figyelembe venni az 1974-es spanyol népszámlálás adatait, mivel azt megelőzően több tízezer szaharai menekült el Marokkó területére, akiket a spanyolok - az egyébként pontatlan népszámlálásba - nem tudtak nyilvántartásba venni. Ennek ellenére a két képviselő pozitívan nyilatkozott a választói névjegyzék összeállításáról, amely szerintük sikeresen végrehajtható, ha „*minden fél jóindulatúan kezeli a kérdést.*”¹⁶⁷⁴ A korábbi évekkel ellentétben a marokkóiak nem kérték Magyarországot, hogy támogassa az álláspontjukat, egyszerűen csak baráti tájékoztatást adtak egy baráti országnak, mivel „*korábban a szocialista országok - köztük Magyarország is - nem láttak tisztán e kérdésben.*” A magyar nagykövet megköszönte a tájékoztatást és jelezte, hogy Magyarország - mint a Biztonsági Tanács

¹⁶⁷¹ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/001113/2

¹⁶⁷² Ekkor még úgy gondolták, hogy a nyugat-szaharai konfliktus 1992-ben véglegesen lezárásra kerül, amivel az utolsó akadály is elhárul majd az Arab Maghreb Unió tengelyének tartott Algéria-Marokkó együttműködéstől. Ma már tudjuk, hogy ez várakozás nem valósult meg. MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/00002084

¹⁶⁷³ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/001113/2

¹⁶⁷⁴ Mondták ezt annak tudatában, hogy Marokkó – hogy számára kedvezően befolyásolja a megtartandó népszavazást – ismét megkezdte több ezer marokkói telepes Nyugat-Szaharába történő áttelepítését, ami ellen a Polisario Front és más emberjogi szervezetek több alkalommal is hivatalosan tiltakoztak. MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

jövendő tagja- tevékenyen kívánja segíteni a nyugat-szaharai békefolyamatot.¹⁶⁷⁵ Ezek után a VI. Területi Főosztály vezetője, dr. Simonyi Ernő arra utasította a rabati és az algéri magyar nagyköveteket, hogy ha szóba kerül a nyugat-szaharai rendezés, abban ne foglaljanak állást, de jelezzék, hogy Magyarország a térség kulcsfontosságú államaival, Algériával és Marokkóval is kiegyensúlyozott, jó kapcsolatokra törekszik, és a nyugat-szaharai konfliktus lezárását az ENSZ keretein belül képzei el.¹⁶⁷⁶ Alig egy hónap múlva Erdős André, a New York-i magyar nagykövet jelentette, hogy az ENSZ közgyűlés 1991. évi ülészakán a nyugat-szaharai kérdés a IV. - dekolonizációs - Bizottság munkájának legvitatottabb és legtöbb problémát felvető ügyévé lépett elő. Bár az 1990-ben megtartott ülészakon a Nyugat-Szaharával kapcsolatos határozatot a közgyűlés konszenzussal fogadta el, 1991-ben Algéria saját határozati javaslatot terjesztett be, amely részben az 1990-es határozaton, valamint az ENSZ BT 690. számú határozatán alapult. Ezt azonban Marokkó támadásként értékelte, és erőteljes lobbizásba kezdett az algériai határozati javaslat megtorpedozása ügyében. Ezt azzal indokolták, hogy a nyugat-szaharai kérdésben az 1990-es határozat elfogadása óta alapvető változások következtek be - az ENSZ főtitkár jelentése, a Biztonsági Tanács határozata, a MINURSO telepítése - amelyek miatt nem tartották szükségesnek, hogy a közgyűlés határozatot hozzon Nyugat-Szaharával kapcsolatban. Jogi érveként az ENSZ Alapokmánya 12. cikkelyének első bekezdésére hivatkoztak, amely kimondja: *„Mialatt a Biztonsági Tanács valamely viszály vagy helyzet tekintetében az Alapokmány által ráruházott feladatokat végzi, a Közgyűlés e viszály vagy helyzet tekintetében nem tehet ajánlásokat, hacsak a Biztonsági Tanács ezt nem kéri.”*¹⁶⁷⁷ Marokkó szerint a Közgyűlés állásfoglalása csak megzavarta volna az ENSZ főtitkárnak a válság kezelésére irányuló erőfeszítéseit, illetve sérelmezte, hogy Algéria nem konzultált vele előzetesen az elvben konszenzusos szövegtervezetről. A nagykövet szerint a marokkói-algériai ellentétek kiéleződése a küldöttségek zömének komoly gondot okozott, mivel a konfliktusban érintett felek egyetértésének hiányában sorra kerülő szavazás a delegációkat mindenképpen valamilyen állásfoglalásra kényszerítette volna, ez pedig valamelyik fél egyértelmű támogatásával lett volna egyenértékű, amit a küldöttségek a lehetőség szerint el kívántak kerülni. A magyar delegációt mind a két fél megkereste, de mindegyikőjüknek azt a tájékoztatást adták, hogy *„a rendezés alapjául a konfliktusban érintett felek egyetértése kell szolgáljon, hiszen az eddig elért eredmények is azon alapulnak. Ennek megfelelően csak a konszenzuson nyugvó határozat elfogadását tudjuk támogatni.”*¹⁶⁷⁸ Ebben a helyzetben gyorsan kiderült, hogy az Európai Közösség, amelyhez Magyarország csatlakozni akart, nem egységes a nyugat-szaharai kérdésben. Nagy-Britannia, Franciaország, Hollandia, Belgium és Luxemburg egyértelmű utasítást kaptak a tartózkodásra, míg Görögország és Spanyolország az algériai határozati javaslatot támogatták volna. Az olaszok és a németek csak az utolsó napon döntöttek a tartózkodás mellett, mivel nem akartak az Európai Közösség többségi álláspontjával szembe kerülni. A gyarmati kérdésekben általában viszonylag radikális vonalat követő északi államok sem tudtak egységes álláspontot kialakítani: Svédország, Dánia és Norvégia a tartózkodás mellett döntött, míg Finnország és Izland megszavazta volna az algériai határozati javaslatot. A kelet-európai országok közül Magyarország, Lengyelország és Bulgária tartózkodott volna, míg Csehszlovákia az algériai javaslatot támogatta volna. Végül Algéria és Marokkó nem vitték kenyértörésre a dolgot, hanem - hosszas tárgyalások után - megegyeztek, és kompromisszumos szövegjavaslatot terjesztettek elő, amit a Közgyűlés szavazás nélkül elfogadott. Az egész ügygel kapcsolatos tapasztalatokat a nagykövet így foglalta össze: *„Megítélésünk szerint a nyugat-szaharai kérdés körülötti vita - viszonylagos marginális jelentősége és egyes küldöttségek által „vihár egy pohár vízben” leírt jellege ellenére - tanulságokkal is szolgál. Számunkra ezek közül a legfontosabb, hogy az Európai Közösség tagjainak magatartása Nyugat-Szahara ügyében koordinálatlan volt, a nemzeti érdekek primátusa érvényesült. Az EK országok itteni diplomatai szerint az eltérő érdekek miatt a Közösség tagállamainak jövőbeni esetenkénti nem egységes ENSZ-beli fellépésére a politikai unió kialakítását követően is számítani kell. A fentiek fényében fontosnak tartjuk az ENSZ napirendjén szereplő egyes kérdésekben rejlő magyar érdekek pontos és egyértelmű megfogalmazását. Ugyanis a nyugat-szaharai kérdéshez hasonló esetekben - egységes EK álláspont hiányában - magunknak kell kialakítanunk állásfoglalásunk és szavazásunk jellegét.”*¹⁶⁷⁹

¹⁶⁷⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/1

¹⁶⁷⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/1

¹⁶⁷⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁷⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

1992. február 25-én mindenféle hivatalos értesítés nélkül Budapestre érkezett Ali Ould Mahmoud, a Polisario Front egyik vezetője, hogy személyesen adja át Gönz Árpád köztársasági elnöknek a Polisario Front főtítkárának üzenetét, és tájékoztassa őt a nyugat-szaharai népszavazás helyzetéről. A szaharái politikust a Polisario Front genfi irodájának vezetője kísérte. A VI. Területi Főosztály vezetőjével találkoztak, de ott kiderült, hogy írásos felhatalmazással nem rendelkeztek, és az algíri irodájuk sem kereste meg az algíri magyar nagykövetséget. Így végül a levél másolatát átadták dr. Simonyi Ernő főosztályvezetőnek, majd távoztak. Bár Tomaj Dénes, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára fogadta volna a szaharái küldöttet, a megbeszélés nem jött létre, mivel a delegáció ismeretlen helyre távozott.¹⁶⁸⁰ 1992 áprilisában mind a Polisario Front, mind pedig Marokkó kölcsönösen azzal gyanúsították egymást, hogy a békemegállapodás előírásait semmibe veszik. A Polisario Front azzal vádolta meg Marokkót, hogy folytatja a Marokkóból származó, nem szaharái nemzetiségűek betelepítését a megszállt területekre,¹⁶⁸¹ hogy ezzel a saját javára döntse el a népszavazást, míg Marokkó azzal vádolta meg a szaharáiakat, hogy a menekülttáborokból nagyobb létszámú szaharái csoportokat fogadott be az általa megszállt területekre, illetve a Polisario Front fegyveresei elhagyták a számukra kijelölt helyeket, és a „felszabadított területeken” tartózkodtak.¹⁶⁸² A folyamatos vádaskodásokat a világszervezet igyekezett kivizsgálni, illetve tárgyalásokat kezdtek a szembenálló felekkel, de csak ideiglenes eredményeket értek el.¹⁶⁸³

1992. május 4-én a rabati magyar nagykövet, Bényei Béla egy szigorúan titkos táviratban arról tájékoztatta Jeszenszky Géza külügyminisztert, hogy Ayoub Khan az ENSZ főtítkár újonnan kinevezett speciális szaharai képviselője 1992. április 20.-27. között körutat tett az érintett országokban, és tárgyalt a marokkói uralkodóval, a MINURSO vezetőivel és Mohamed Abdelazizzal, a Polisario Front vezetőjével. A marokkói királlyal történt tárgyalásokról a magyar diplomata azt az információt kapta, hogy a király kijelentette, *„minden lehetséges megoldásról lehet tárgyalni, csak Nyugat-Szahara Marokkóhoz tartozása vitathatatlan. Azaz, ha a Polisario Front elismeri Marokkó szuverenitását a nyugat-szaharai megyék felett, akkor számíthat az anyaország nagylelkűségére és nagyvonalúságára. ... Marokkó a referendum mielőbbi megtartásában érdekelt, és a speciális képviselő jelentése után az ENSZ újabb döntéséhez kész minden segítséget megadni. De Marokkó számára a minimális elfogadható feltétel az ENSZ múlt évi határozata, amely elfogadta a szavazók körének bizonyos kiszélesítését. Ezt a határozatot a Polisario nem fogadta el, továbbra is az 1974-es spanyol lista alapján történő referendumhoz tartja magát. A labda tehát a Polisario térfelén van. Marokkó azt várja, hogy bírják rá a Polisario vezetését az ENSZ határozat elfogadására.”*¹⁶⁸⁴ A nagykövet információi szerint Marokkó kész volt a referendum előtt egy előzetes politikai megállapodást kötni a Polisario Fronttal, hogy gyorsabban lehessen végrehajtani a referendumot, illetve az uralkodó úgy gondolta, hogy ezzel a referendum utáni alkudozás idejét is csökkenteni lehetett volna. Ebbe azonban a szaharáiak nem mentek bele, sőt a fegyveres harcok felújításával fenyegetőztek, ha nem az ENSZ határozatoknak megfelelően bonyolítják le a népszavazást.¹⁶⁸⁵ Az akkori helyzet azonban Marokkónak kedvezett, ugyanis a nagyhatalmaknak az állt az érdekében, hogy a kérdés Marokkó javára dőljön el, mert azt a Maghreb régió belüli biztonsági kihívások - az algériai és a líbiai helyzet - miatt erősíteni kívánták. Ezt húzta alá az titkos értesülés is, amit a magyar diplomata az egyik arab nagykövettől szerzett, amely szerint a Marokkó által megszállt területeken több arab ország képviselői, valamint a brit, a kínai és a spanyol nagykövetek is látogatásokat tettek. Ezek mind azt szolgálták, hogy meggyőzzék őket arról, hogy a megszállt területek már teljesen beolvadtak Marokkóba, és nincs értelme egy új, működőképtelen kis államot létrehozni Afrikában. A látogatások tényét sem a marokkói sajtó, sem pedig a nagykövetek nem hozták nyilvánosságra. A nagykövet ezzel kapcsolatosan az alábbi véleményének adott hangot: *„Véleményem szerint ezen*

¹⁶⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1992/Nyugat-Szahara/00988

¹⁶⁸¹ A marokkói álláspont szerint ezek azok a szaharáiak és leszármazottjaik voltak, akiket a spanyol gyarmatosítók űztek el korábban a területről. Ezt az állítást azonban nem tudták hitelt érdemlően bizonyítani.

¹⁶⁸² MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁸³ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁸⁴ MNL OL XIX-J-1-j 1992/Nyugat-Szahara/001756

¹⁶⁸⁵ A Polisario megegyezési hajlandóságát valószínűleg az is csökkentette, hogy Marokkó kiszivárogtatta, hogy a Polisario Front vezetésének 20-25 vezéregyénisége sohasem térhet vissza Nyugat-Szaharába. MNL OL XIX-J-1-j 1992/Nyugat-Szahara/001756

*látogatások a referendum Marokkó számára történő pozitív kimenetelét jelzik, és a marokkói vezetés szimpátiájának elnyerését célozzák.*¹⁶⁸⁶ Hogy a marokkói uralkodó mennyire komolyan gondolta azt, hogy a szaharai területekről nem hajlandó lemondani, jól mutatja, hogy 1992. augusztus 11-én megszüntette a nyugat-szaharai megyékkel foglalkozó minisztériumot, majd Nyugat-Szaharát a királyság „fejlesztési prioritásokat élvező adminisztratív egységévé” nyilvánította.¹⁶⁸⁷ Ezzel egyidőben igyekezett minél több saharávi vezetőt maga mellé állítani, nemcsak a megszállt területekről, hanem a Polisario Frontból is. Ez a törekvés részben sikerrel is járt, ugyanis 1992. augusztus 24-én a rabati magyar nagykövét jelentette, hogy Brahim Hakim, a Polisario Front Nemzeti Titkárságának tagja, a SZADK korábbi külügyminisztere, majd algériai nagykövete augusztus 11-én elhagyta a nagyköveti posztját, „visszatért az anyaországba,” azaz Marokkóba. Hakim már másnap sajtótájékoztatót tartott, amelyen a magyar nagykövetség munkatársa is részt vett. Itt elhangzott, hogy a nyugat-szaharai konfliktus a tényleges akadály a „Nagy Maghreb” megvalósulásának, és a szaharai kérdés csak úgy oldódhat meg véglegesen, ha a teljes terület visszatér Marokkóhoz, ahol valamiféle autonómiát kaphat. A Marokkó által megszállt területekről azt állította, hogy az „konkrétan beleolvadt a Marokkói Királyságba, amely jelentős szociális és gazdasági erőfeszítéseket tett, s ez visszafordíthatatlanná tette a Szahara integrációját... a saharaiak megbékéltek a marokkói állampolgárságukkal, aktívan részt vettek a politikában, a nemzeti asszociációban, és nagyon fogékonyak arra a gondolkodásra, amellyel őfelsége körülveszi őket. Különösen fontos a saharai nép történelmi kötődése a marokkói monarchiához. Végül a nemzetközi összefüggések is a saharaiaknak az anyanemzethez való békés és harmonikus visszatérése mellett szólnak.”¹⁶⁸⁸ A VI. Területi Főosztály a Brahim átállásával és az azt követő eseményekkel kapcsolatos sajtócikkeket külön összegyűjtötte, mivel volt olyan vélekedés, hogy Brahim átállásával Marokkó helyzeti előnybe került, amit a javára fordíthat. Persze a SZADK válasza sem késett, mivel a saharávi állam vezetése határozatot hozott, amelyben Brahim Hakimot kizárták a Polisario Frontból, és az új algériai nagykövetnek Mohamed Lamine Ahmedet jelölték.¹⁶⁸⁹

1992. augusztus 20-án a New York-i magyar nagykövét jelentette, hogy az ENSZ főtitkár a Biztonsági Tanács előtt tájékoztatót tartott, ahol több más kérdés mellett a nyugat-szaharai rendezés is szóba került. A főtitkár jelezte, hogy különmegbízottja folyamatosan kapcsolatban állt a szembenálló felekkel, akik arról vitáztak, milyen kritériumok alapján jogosultak a referendumban részt venni. Külön problémaként merült fel, hogy Marokkó szeptemberben választásokat akart tartani, amit a megszállt nyugat-szaharai területekre is ki akart terjeszteni. Ez pedig azt a kockázatot jelentette, hogy a fegyveres összecsapások kiújulhatnak. Ezért a főtitkár arra kérte az uralkodót, hogy vagy halasszák el a választásokat, vagy pedig egy nyilatkozatban jelentse ki, hogy a választások semmilyen kapcsolatban nincsenek a tervezett nyugat-szaharai referendummal.¹⁶⁹⁰ Hasonló jelentést küldött 1992. augusztus 24-én az algériai magyar nagykövét is, aki jelezte, hogy bár a Polisario Front együtt kíván működni a Világszervezettel, ha azonban a marokkóiak megszegik az 1991. szeptember 6-án megkötött tűzszünetet, ismét készek harcot indítani a királyság ellen. Végül több egyeztetés után Abdellatif Filali, marokkói külügyminiszter levelet írt az ENSZ főtitkárának, amelyben kijelentette, hogy „sem az új Alkotmányra vonatkozó referendum, sem a választások semmilyen formában nem kapcsolhatók össze az Egyesült Nemzetek rendezési tervének megfelelő tervezett referendummal... természetükben alapvetően különböző szavazásokról lévén szó.”¹⁶⁹¹ Ezek után a külügyminiszter megerősítette Marokkó teljes együttműködési készségét, valamint hogy országa végrehajtja a rendezési terv valamennyi előírását. Végül Marokkó szeptember 5-én Nyugat-Szahara területére is kiterjesztette az alkotmánymódosítási referendumot, majd pedig október 16-án a helyhatósági választásokat is megtartotta. Ugyanakkor bejelentették, hogy 1993. április 30-ára parlamenti választásokat írnak ki, amely a jelentés készítői szerint további lépéseket jelenthet a terület hallgatólagos Marokkóhoz csatolása irányában.¹⁶⁹² 1992. szeptember 14-én a New York-i nagykövét jelezte, hogy a SZADK külügyminisztere levelet írt Jeszenszky Géza külügyminiszternek, akitől azt kérte,

¹⁶⁸⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1992/Nyugat-Szahara/001756

¹⁶⁸⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737

¹⁶⁸⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁸⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/3

¹⁶⁹¹ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/4

¹⁶⁹² MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737

hogyan Magyarország támogassa az ENSZ Közgyűlés 47. ülés szakán a nyugat-szaharai helyzettel kapcsolatosan beterjesztett határozati javaslatot.¹⁶⁹³ Közben a szembenálló felek megállapodási hajlandósága egyre csökkent, míg Marokkó úgy gondolta, hogy a Maghreb stabilitása miatt a nagyhatalmak támogatják és - tudomásul véve a kialakult helyzetet- elfogadják a nyugat-szaharai területek annektálását, addig a Polisario Front az algériai kormány diplomáciai - és kisebb mértékben anyagi - támogatásával nem volt hajlandó mást elfogadni, mint a terület végleges függetlenségét. A kompromisszumkészség hiányát az is jól jelezte, hogy az 1992. november 30. és december 1. között Genfben a saharávi törzsi vezetők számára tervezett „kompromisszumsegítő” konzultatív találkozó meghiúsult.¹⁶⁹⁴

1993. február 5-én Dvorzsánszki Zsigmond a VI. Területi Főosztály vezetője egy feljegyzést terjesztett elő a nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatosan Tomaj Dénes helyettes államtitkárnak. Ebben röviden összefoglalta a korábbi eseményeket, majd pedig ismertette az 1993. január 23-án megtartott ENSZ Biztonsági Tanács – Boutros-Ghali, az ENSZ főtitkár jelentése alapján - megbeszélésén javasolt három rendezési opciót:

- A megbeszélések folytatása, intenzívebbé tétele;
- a Pérez de Cuellar főtitkár 1991. december 19-i jelentésében definiált rendezési terv azonnali életbe léptetése;
- egy alternatív, az akkori rendezési tervre nem épülő megközelítés elfogadása.

A főtitkári ajánlásokat -főként Algéria és a Polisario Front részéről - több bírálat érte, de nem járt jobban a francia javaslat sem, amely határidőt szabott a nyugat-szaharai népszavazás megtartásának. Több ország - köztük az Amerikai Egyesült Államok is - ugyanis kétségének adott hangot, hogy a felek beleegyezése nélkül megtartott népszavazás elvezethet-e a válság végleges és megnyugtató rendezéséhez. Marokkó abban reménykedett, hogy mivel 1993. február 1-jétől ő töltötte be a Biztonsági Tanács soros elnöki tisztségét, képes lesz befolyásolni a Tanácsot. Ezért Algéria azért lobbizott - diplomáciai úton Magyarország támogatását is kérte - hogy a BT a marokkói elnökség ideje alatt ne tűzze napirendre és ne vitassa meg a nyugat-szaharai rendezés kérdését. Ezt a javaslatot az USA, Spanyolország, Brazília és Venezuela is támogatta. Ezért a jelentés készítői is ugyanezt javasolták a magyar külügyi vezetésnek, amit a helyettes államtitkár is támogatott. Közben 1993 elején az ENSZ BT 809. számú határozata alapján létrehozták a 10 tagú Azonosítási Bizottságot, és elhatározták, hogy még 1993-ban megtartják a terület sorsát eldöntő népszavazást. Ezután Boutros-Ghali ENSZ főtitkár látogatást tett a térség országaiban 1993. május 31. és június 4. között, de a patthelyzetet nem tudta feloldani. Annyit azonban elért, hogy 1993. július 17.-19. között Laayouneban a marokkói Királyi Konzultatív Tanács és a Polisario Front képviselői találkoztak, hogy kijelöljék a referendum választótestületének tagjait.¹⁶⁹⁵ Ezek után még hónapokig folytak az egyeztetések, míg végül 1993. augusztus 2-án Boutros-Ghali, ENSZ főtitkár kompromisszumos javaslatot tett Marokkónak és a Polisario Frontnak a tervezett referendumon szavazásra jogosultak személyéről. A javaslat szerint mindazok részt vehettek a szavazásban, akik:

- neve szerepelt az 1974-es spanyol népszámlálási listán;
- bármelyik saharávi törzs tagjaként a saharai területen éltek a népszámlálás idején;
- a fenti két csoporthoz tartozó családtagok;
- saharai területen született apától származtak;
- a saharávi törzsekhez tartozó tagok, akik 1974 előtt hat évig egyfolytában, akik az 1974 előtti 12 évben megszakításokkal a saharai területen éltek.

Ez a javaslat azonban nem szüntette meg a feszültséget, és Algéria és Marokkó újra szembekerült egymással a nyugat-szaharai helyzet miatt, és a korábban megújult kapcsolataikat is befagyasztották. A jelentés szerint csak azért nem alakult ki konfliktus a két ország között, mert mind a kettő jó kapcsolatot ápolt az Amerikai Egyesült Államokkal, amely egyáltalán nem volt érdekelt egy újabb fegyveres összeütközésben a két ország között.¹⁶⁹⁶

¹⁶⁹³ MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2

¹⁶⁹⁴ A 38 törzsi vezetőből Marokkó és a Polisario Front egyaránt 19-19 személyt jelölt volna. MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737

¹⁶⁹⁵ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/3

¹⁶⁹⁶ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737

1993. szeptember 20-án a VI. Területi Főosztály vezetője arról tájékoztatta a NewYork-i, algíri, rabati, tuniszi és a tripoli nagyköveteket, hogy a korlátozott palesztin autonómiáról szóló izraeli-palesztin megállapodás tovább erősítheti az Amerikai Egyesült Államok befolyását a Maghreb régióban is, minek következtében a nyugat-szaharai rendezés felgyorsulhat. Ezért a főosztályvezető arra utasította a nagyköveteket, hogy igyekezzenek minél több információt beszerezni a „mérvadó köröktől”, hogy a közel-keleti rendezési hullám mennyiben gyorsíthatja meg a nyugat-szaharai rendezést, illetve erősítheti a kulcsszereplők kompromisszumkészségét, megegyezési szándékát.¹⁶⁹⁷ Az algíri magyar nagykövet már szeptember 23-án válaszolt a feltett kérdésekre, amelyben - magas rangú algériai politikai és katonai vezetőkre, valamint az algíri marokkói nagykövetre hivatkozva - elismerte, hogy az USA tekintélye jelentősen erősödött az arab államok között, de az szerinte nem hatott ki oly mértékben a nyugat-szaharai konfliktusra, mint ahogy azt a magyar külügyi vezetés feltételezte. Szerinte ugyanis a közel-keleti helyzettel ellentétben a nyugat-szaharai kérdés nem volt stratégiai jellegű, illetve alig foglalkoztatta a nemzetközi közvéleményt, ezért annak alakulását leginkább az algériai-marokkói-amerikai kapcsolatok befolyásolták. Bár Algéria és Marokkó viszonya javulni látszott, ez az előzmények ismeretében még nem jelentett semmit. Ezért a nagykövet így foglalta össze a jelentését: „A központ kérdéseit illetően az az álláspontom, hogy a közel-keleti békefolyamat és a nyugat-szaharai válság megoldása között nincs közvetlen kapcsolat. Az utóbbi konfliktus rendezésének feltételei viszont az új algériai kormány megalakulásával általában javultak. Lényeges álláspont módosulás egyelőre nem várható sem Algéria, sem Marokkó részéről. Kulturáltabb, az ENSZ szerepét jobban respektáló magatartás, stílus viszont igen.”¹⁶⁹⁸

1993. november 23-án dr. Horváth Tamás, az algíri magyar nagykövet újabb jelentést küldött a magyar külügyi vezetésnek, amelyben jelezte, hogy az elmúlt időszakban nem történt olyan esemény, amely a rendezést előre vitte volna. Az amerikai külpolitika egyre inkább „belefáradt” a nyugat-szaharai válság kiúttalanságába, ennek ellenére a demokrata kormányzat - már csak egy újabb, a térséget tovább destabilizáló fegyveres konfliktus elkerülése végett is - továbbra is aktív szerepet vállalt a rendezés érdekében. Már nem csak Marokkó, de Algéria is egyre inkább a konfliktus lezárására törekedett, ennek ellenére gesztusokat inkább Algéria tett azzal, hogy a Polisario Frontot a mielőbbi megegyezésre biztatta. Bár az Amerikai Egyesült Államok hasonlóképpen igyekezett Marokkót befolyásolni, a marokkói álláspont még inkább bekeményedett, és II. Hasszán kijelentette, hogy a saharai területek mindenképpen a királyság uralma alatt maradnak. A megegyezés helyett a marokkóiak inkább „megvásárolták” az ENSZ főtitkár saharai különmegbízottját, Yacoub Khant, akinek a pakisztáni elnöki ambícióihoz jól jött a király erkölcsi és anyagi támogatása.¹⁶⁹⁹ Az ehhez hasonló ügyek, illetve az ENSZ hiteltelenné válása miatt közben lemondott a korábbi különmegbízott, Johannes Manz is. A nagykövet szerint jól jelezte a nyugati államok érdektelenné válását, hogy Svájc kivonta a MINURSO állományából 50 fős egészségügyi kontingensét. A misszió sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert bár az Azonosítási Iroda munkatársai megkezdték a választásra jogosultak listájának összeállítását, az nem a kritériumok terén beállott valamifajta kompromisszumos előrehaladásnak volt a jele, inkább a misszió létezésének, jelenlétének jelzésére, „önadminisztrálásra” szolgált.¹⁷⁰⁰

1994 márciusában a VI. Területi Főosztály egy újabb, rövid összefoglalót készített a nyugat-szaharai helyzetről. Ebben jelezték, hogy az 1993-ra tervezett népszavazás megtartására egyelőre nem látnak lehetőséget, mivel a szembenálló felek továbbra sem tudtak a legfontosabb kérdésekben megegyezni, és az ENSZ határozatokat is teljesen eltérő módon értékelik. A jelentés végén megfogalmazódott a magyar álláspont is az alábbiak szerint: „Hazánk fontosságot tulajdonít az ENSZ békefolyamat sikerének. Reméli, hogy a válságok rendezésében való közös nemzetközi érdekelttség – a közel-keleti rendezéshez hasonlóan – e térségben is érezteti majd hatását. Bizik abban, hogy Marokkó, a Polisario Front és Algéria konstruktív hozzáállásával létrejön a válságban érintett felek egymás közötti megállapodása, amelynek eredményeképp mielőbb megvalósulhat az ENSZ által megszabott feltételek között kiírandó referendum.”¹⁷⁰¹

¹⁶⁹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/1

¹⁶⁹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/2

¹⁶⁹⁹ A kialakult botrány nyomán a különmegbízott le kellett, hogy mondjon a tisztségéről.

¹⁷⁰⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/3

¹⁷⁰¹ MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/3

1994. május 9-én az algíri magyar nagykövet jelezte, hogy a Polisario Front algíri képviselője egy beszélgetés során pozitív fejleménynek nevezte, hogy Nyugat-Szaharában megkezdődött a választók összeírására szolgáló kérdőívek szétosztása, amelyek összegyűjtése június első felében volt várható. A marokkói fél azonban nem volt hajlandó a szavazásban résztvevőkkel kapcsolatos vitában a sahráviakkal megállapodni, ezért azok - nyomásgyakorlási céllal - egy nemzetközi konferencia megszervezésére tettek javaslatot.¹⁷⁰² Ugyancsak a nagykövet jelezte, hogy az algíri marokkói nagykövet elmondta, hogy Rabat kategorikusan ellenezte az AESZ bármilyen szerepét a rendezésben, illetve a képviselőjének a jelenlétét a nyugat-szaharai rendezésben. A SZADK ugyanis az AESZ önálló államként elismert tagja volt, és egy önrendelkezésről szóló referendum a SZADK ezen minősítését egyértelműen tagadta. Amennyiben a regionális szervezet kizárta volna a tagjai közül a saharávi államot, úgy Marokkó elfogadta volna a rendezésben történő részvételét. A nagykövet más afrikai nagykövetektől értesült arról is, hogy Marokkó az AESZ csúcserkezte előtt több tagállamot arra akart rávenni, hogy kezdeményezzék a SZADK kizárását az AESZ szervezetéből, ebben az esetben Marokkó kész lett volna ismét csatlakozni a szervezethez.¹⁷⁰³

1994 végén Magyarországot nem hivatalos jelleggel megkereste a világszervezet, hogy katonai és rendőri megfigyelőket küldjön az afrikai ENSZ műveletekbe. Az egyeztetések során a New York-i magyar ENSZ képviselő munkatársa, dr. Molnár László, II. osztályú tanácsos a katonai és rendőri megfigyelők telepítésével kapcsolatos irányelveket megküldte a magyar katonai és rendőri vezetőknek.¹⁷⁰⁴ Az Országos Rendőrfőkapitányság részéről dr. Zsinka András rendőr ezredes, a Honvéd Vezérkar részéről Széles Ernő ezredes kapták meg az anyagot.¹⁷⁰⁵ A békefenntartásért felelős vezetők ennek megfelelően kezdték meg a nyugat-szaharai ENSZ műveletbe küldendő katonák és rendőrök felkészítését, de végül a katonai vezetés visszalépett, és nem küldött katonákat a MINURSO állományába.¹⁷⁰⁶

1995. április 14-én a rabati magyar nagykövet, dr. Terényi János „a nyugat-szaharai kérdés helye Marokkó bel- és külpolitikájában” címmel készített szigorúan titkos jelentést a magyar külügyminiszternek, Kovács Lászlónak. Ebben az alábbiakat fogalmazta meg: *„A saharai tartományok marokkói hovatartozása a jelenlegi rabati hatalmi rendszer egyik axiómája, amelyet a politikai spektrum egyetlen tényezője sem kérdőjelez meg. Nyugat-Szahara „felszabadítása” a történelmi marokkói állam területi integritásának helyreállítását célzó „reconquista” folyamatába illeszkedik, s az ország népessége azt kellő mennyiségű nemzeti önérzettel éli át. Az „országegyesítő” címet egyéb titulusai közé felvett II. Hasszán számára a saharai területek visszavételét megindító 1975. évi „Zöld menet”, az azt követő másfél évtizedes sivatagi háború és az új tartományok jelentős anyagi áldozatokat követelő, gyorsított ütemű integrálása komoly aktuálpolitikai előnyökkel is járt: a király személye körüli „nemzeti egység” kikövácsolásával és a hadsereg energiáinak lekötésével a monarchia megszilárdításának egyik legfontosabb tényezőjének lépett elő. Annak ellenére, hogy Rabat hivatalosan magáévá tette az ENSZ béketervet, az önrendelkezési referendum gondolatát, a saharai tartományok integrálása iránti teljes mértékű elkötelezettség, az anyagi, katonai és külpolitikai ráfordítások eddigi mértéke alapján gyakorlatilag elképzelhetetlen, hogy Marokkó – legalábbis békés körülmények között – önként távozzon e területekről.”*¹⁷⁰⁷ A nagykövet ezek után leírta azokat az indokokat, amellyel a marokkóiak megalapozottnak vélték a terület megszállását, annak ellenére, hogy azt sem a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalása, sem pedig az ENSZ dekolonizációs bizottsága nem támogatta. A nagykövet jelezte, hogy *„marokkói megítélés szerint e legitim dekolonizációs folyamat - mármint Nyugat-Szahara meg-*

¹⁷⁰² MNL OL XIX-J-1-j 1994/Nyugat-Szahara/001729

¹⁷⁰³ MNL OL XIX-J-1-j 1994/Nyugat-Szahara/001729/1

¹⁷⁰⁴ Guidelines for the deployment, transfer, rotation and extension of United Nations Military Observers and Civilian Police monitors. Department of peace-keeping Operations, January 1995. New York. pp. 22.

¹⁷⁰⁵ Magyar Köztársaság Állandó ENSZ Képviselője, New York, - 83/1995 (1995. február 09.)

¹⁷⁰⁶ Egy, korábban a katonai békefenntartással foglalkozó katonai vezető szerint a Magyar Honvédség nem rendelkezett elegendő angolul jól beszélő, kiképzett katonával, akik alkalmasak lettek volna az afrikai ENSZ műveletekben végzett szolgálat-teljesítéssel, illetve a katonai és politikai vezetés ismét elkövette azt a hibát, hogy túlvállalta magát, ugyanis anélkül ajánlottak fel magyar katonákat az afrikai műveletekbe, hogy meggyőződtek volna arról, hogy rendelkezik-e a Magyar Honvédség elegendő, megfelelően felkészített tiszttel. A főtitzt szerint sajnos hasonló eset többször is megtörtént, amikor „szégyenszemre” vissza kellett vonni a magyar felajánlást.

¹⁷⁰⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600

szállása - gyors befejezését és jogi szentesítését Algéria aspirációi és a hidegháborús nagyhatalmi szembenállás regionális kivetülése akadályozta. Rabati álláspont szerint a Polisario nem a „szaharai nép” képviselője, hanem az algériai hatalmi politika pusztá eszköze, s az 1976-ban kikiáltott Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság viszonylag széleskörű elismertsége, a gerillaháború elhúzódása és a kérdés regionális konfliktussá válása a 70-es években nemzetközi befolyásának csúcspontját élő Algéria és a harmadik világban expanzív politikát folytató Szovjetunió támogatásának eredménye.”¹⁷⁰⁸ A jelentés szerint Marokkó sohasem tekintette a Polisariot konfliktusbeli partnerének, a konfliktust következetesen marokkói – algériai, illetve szélesebb keretben Maghreb-közi kapcsolatok keretei között értelmezte, a mindenkori kül- és belpolitikáját ennek megfelelően alakította. A „szaharai tartományok” 80-100 000 főre becsült lakosságát és a terület gazdaságát, infrastruktúráját a marokkói vezetés feszített ütemben integrálta, betelepítési politikája következtében pedig több, mint 170 000 marokkói érkezett Nyugat-Szaharában, akik a terület „marokkonizálásában” kulcsszerepet tölthettek be, illetve úgy számoltak velük, hogy a népszavazást Marokkó érdekében képesek lesznek majd befolyásolni. A nagykövet szerint „az integrációs folyamat inerciájában bízó Marokkó immár a status quo megvédésére törekszik”, illetve „csak a számára egyértelműen pozitív végeredmény biztos tudatában járul hozzá a népszavazás tényleges megtartásához.”¹⁷⁰⁹ A jelentés kihangsúlyozta azt is, hogy a referendum érdemi előkészítésének megkezdéséhez Rabat csak a számára kedvező nemzetközi és regionális keretfeltételek megváltozása – az algériai belső válság kieleződése és a Polisario Frontnak nyújtott szovjet politikai „háttértámogatás” megszűnése – után adta a beleegyezését. A tüzszüneti megállapodást 1991 szeptemberében kötötték meg, míg a népszavazás első határidejét 1992-re tűzték ki, majd folyamatosan csúsztatták. A MINURSO tevékenységéről a nagykövet az alábbiakat nyilatkozta: „A nyugat-szaharai populációs központokban - Laayoune, Smara, Dakhla, Boujdour - és a Tindouf környéki táborokban tevékenykedő MINURSO munkáját az időtényező szerepét eltérően értékelő Marokkó és a Polisario taktikázása nehezíti. Míg a terület pacifikálásáig a Polisario kereste a szaharai kérdés nemzetközi fórumokra – ENSZ, AESZ – utalásának módzatait, a 90-es években a „birtokon belül” került Marokkó látja elérkezettnek az időt a status quo szavazatok általi szentesítésére.”¹⁷¹⁰ A választásra jogosultak személyéről folyó folyamatos viták miatt a referendumot többször is elhalasztották, a szavazásra jogosultak adatainak rögzítése is csak 1994 augusztusában kezdődhetett meg, de a viták miatt igen vontatottan haladt. Ennek ellenére Marokkó elég erősnek érezte magát ahhoz, hogy az 1996 januárjára tervezett népszavazást támogassa, és - szándéka szerint - megnyerhesse. A nagykövet szerint a MINURSO és maga az ENSZ békefenntartási rendszere is komoly pénzügyi gondokkal küzdött, ezért az ENSZ vezetése a missziótól gyors eredményt, majd kivonulást várt. A nagykövet bemutatta a különböző egyeztetéseket, a szembenálló felek akcióit, valamint hangot adott annak a vélekedésének, hogy „egy független szaharai államalakulat életrevalósága megkérdőjelezhető. A terület két gazdasági tényezője a foszfát és a parti vizek halállománya. A nemzetközi foszfátpiac telítettsége és a kereslet fokozatos csökkenése miatt maga Marokkó is értékesítési gondokkal küzd. A halászati koncessziók kiadása önmagában nem elegendő bevételi forrás. A marokkói-EU halászati megállapodás – amely a szaharai területek menti vizekre is kiterjed – évente mindössze 110 millió ECU jövedelmet biztosít Rabatnak.”¹⁷¹¹ A jelentés végző következtetése szerint „az ENSZ békefenntartó misszióival kapcsolatos költségvetési kényszerek, az elfoglalt területek integrálásának előrehaladott állapota, a gazdasági racionalitás, s a Marokkó javára billent regionális erőviszonyok következtében a nyugat-szaharai kérdés 1996 folyamán vélhetőleg nyugvópontra jut, a status quo valamilyen formában történő megerősítésével.”¹⁷¹² Ezt a véleményét viszonylag hamar módosította a nagykövet, ugyanis 1995 júniusában a német SPD delegációt küldött Nyugat-Szaharába, amely látogatást tett Laayouneban és Tindoufban is. A küldöttség tapasztalatairól

¹⁷⁰⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600

¹⁷⁰⁹ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600

¹⁷¹⁰ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600

¹⁷¹¹ A nagykövet ezen vélekedése szerintem egyáltalán nem volt megalapozott. Egy kis kutatással ugyanis kideríthette volna, hogy már a spanyolok is geológiai kutatásokat végeztek a területen, amelynek eredményeként megállapították, hogy a területen nagy mennyiségű kőolaj, vasérc és más fémek, pld. vanádium és uránium található, amelynek a kitermelése szintén jelentős forrást jelenthetne – ha létrejönne – a szaharái államalakulatnak. Ugyancsak bevételi forrást jelenthetne a szél, a napenergia hasznosítása, valamint a turizmus és más kisebb volumenű gazdasági tevékenységek – házipar, homok bányászat és értékesítés stb. – is. MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600

¹⁷¹² Mint tudjuk, ez a mai napig nem történt meg.

a rabati német tanácsos tájékoztatta a magyar nagykövetet, miszerint a referendum lebonyolítására kevés esélyt látott, főként az azonosítási folyamat lassúsága és a szembenálló felek konfliktusai miatt. A németek szerint mind a marokkóiak, mind a Polisario Front nehezítette és a saját érdekeinek megfelelően igyekezett manipulálni az Azonosítási Iroda munkatársait, illetve a szavazók listáját, és mind a két fél tartott a referendum eredményétől, ezért kölcsönösen megpróbálták elkerülni a nemzetközi ellenőrzés által történő megmérettetést. Ennek ellenére azon a véleményen voltak, hogy az idő Marokkónak kedvezett, amely erőteljes betelepítési politikát folytatott, és látványos fejlesztéseket hajtott végre a megszállt területeken. Ezzel szemben a menekülttáborokban élők helyzete folyamatosan romlott, és a Polisario Front hatalma erodálódni látszott. Ugyanakkor Algéria meg akart szabadulni a szaharai probléma politikai és anyagi terheitől, így a Polisario Front - fenyegetőzése ellenére - sem eszközökkel, sem külső támogatással nem rendelkezett a fegyveres harc felújítására. A nagykövet prognózisa szerint Marokkó azt tervezte, hogy kivárja a Polisario Front válságának elmélyülését, tindoufi és algíri hátságának erodálását és csak a „biztos nyertes” pozíciójából lesz hajlandó tárgyalásokat kezdeni.¹⁷¹³ A marokkói nagykövet által készített elemzést egyébként felhasználták Kovács László külügyminiszter 1995. május 17.-19. közötti marokkói látogatásának előkészítésénél. A külügyi vezetés az előkészületek során megkereste a Honvédelmi Minisztériumot, hogy van-e bármilyen együttműködésük a marokkói hadsereggel. A Tóth Tibor államtitkár által aláírt válaszlevél az alábbiakat fogalmazta meg ezzel a kérdéssel kapcsolatban: „*Tárcánk kétoldalú kapcsolatairól tájékoztatót nem tudunk összeállítani, mivel eddig nem volt hivatalos kapcsolat sem minisztériumaink, sem hadseregeink között. Marokkói igény esetén készen állunk a kapcsolatok jövőbeni felvételére minisztériumi szinten.*”¹⁷¹⁴ A magyar külügyminiszter látogatásával kapcsolatban készült egy témavázlat is, amelyben a VI. Területi Főosztály külön kitért a nyugat-szaharai helyzetre is, és megemlítette, hogy 1995. február 22-től egy 13 fős rendőri kontingens teljesít szolgálatot a MINURSO állományában. A témavázlat végén a hivatalos magyar álláspont is megjelent, amely szerint:

- *„Magyarország fontosságot tulajdonít az ENSZ békefolyamat sikerének és reméli, hogy a válságok rendezésében való közös nemzetközi érdekelttség a közel-keleti rendezéshez hasonlóan e térségben is érezteti a hatását.*
- *Magyarország bízik abban, hogy konstruktív hozzáállással mielőbb létrejön a válságban érintett felek egymás közötti megállapodása, amelynek eredményeképpen a tervezett határidő szerint megvalósulhat az ENSZ által megszabott feltételek között kiírandó referendum.*”¹⁷¹⁵

1995. december 6-án a rabati nagykövet a nyugat-szaharai kérdés legújabb fejleményeiről készített elemzést, illetve egy újabb „Marokkó országismertetőt” a magyar külügyi vezetés számára.¹⁷¹⁶ Ezek szerint a MINURSO tevékenysége nem a tervezetteknek megfelelően haladt, az azonosítási munkát a szembenálló felek egységesen blokkolták, ami miatt a „*MINURSO tevékenységének lassúsága és hatékonyságának alacsony szintje komoly bírálat tárgyává vált a Biztonsági Tanácsban valamint a misszió jövője és további finanszírozása szempontjából döntő jelentőségű Egyesült Államok törvényhozásiában.*”¹⁷¹⁷ A jelentés szerint a Világszervezet egyre kevésbé tudta elfogadni a művelet eredménytelenségét, sőt 1995. szeptember 11-én az ENSZ főtitkár, Boutros-Ghali megemlítette a MINURSO kivonásának lehetőségét is, még ha az negatív következményekkel járna is a régió számára. Bár a nagykövet szerint az ENSZ mindent megtett az azonosítási folyamat sikeres lebonyolításáért, azt azonban a szembenálló felek folyamatosan és közösen akadályozták. Ezek alapján egyértelművé vált, hogy 1996 januárjában a népszavazás nem fog megvalósulni, ezért a Világszervezet megpróbálta egyfajta különmegállapodásra bírni a szembenálló feleket, hogy felgyorsítsák a népszavazáshoz vezető utat, hogy azt mihamarabb lebonyolíthassák. Ezt azonban Marokkó elutasította, arra hivatkozva, hogy ragaszkodik az ENSZ eredeti béketervéhez, de elutasította a Polisario Fronttal történő közvetlen tárgyalásokat, vagy a szervezettel kötendő bármilyen megegyezés gondolatát is. A nagykövet szerint

¹⁷¹³ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600/1

¹⁷¹⁴ KÜM 99-IV-135/Marokkó

¹⁷¹⁵ KÜM 99-IV-135/Marokkó

¹⁷¹⁶ KÜM 99-1/Marokkó – 99-IV-181

¹⁷¹⁷ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600/2

„a kiváráásra játszó marokkói taktika a MINURSO mandátumának újabb meghosszabbításában bízik, rosszabb esetben pedig abban, hogy a béketervet és a tűzszünetet a Polisario részéről sértik meg, vállalva a lépés ódiúmat... A marokkói belső helyzet elemzése arra enged következtetni, hogy II. Hasszán aligha kész kompromisszumra a szaharai kérdésben. A király személyes presztízse, „országgyesítő” imázsa, az elmúlt 20 évben fejlesztési és katonai célokra fordított 35 milliárd USD, valamint a szaharai ügy „nemzeti egységformáló” funkciója olyan tényezők, amelyek rendkívül megnehezítik az osztatlan marokkói szuverenitásnál kevesebbet ígérő megoldások objektív mérlegelését. Nem zárható ki, hogy a dekonjunktúra és a restrikcio időszakában az országra váró gazdasági és szociális kihívások kapcsán ismét felértékelődhet a szaharai ügy figyelemelterelő és egységformáló eszköz szerepe, ami magyarázza a marokkói hivatalos álláspont keménységét.” Ugyanakkor úgy gondolta, hogy a Polisario Front hiába fenyegetett azzal, hogy ismét fegyverhez nyúl, sem elegendő fegyverese, fegyvere és anyagi háttere sem volt, sőt, ez esetben Algéria támogatásában sem bízható.¹⁷¹⁸

1996. július 9-én a budapesti marokkói nagykövet, Mohamed Loulichki találkozót kért a VI. Területi Főosztály vezetőjétől, Kádár Lászlótól, hogy a nyugat-szaharai eseményekkel kapcsolatos marokkói álláspontot ismertesse. A megbeszélésen a marokkói diplomata jelezte, hogy az ENSZ nyugat-szaharai rendezési terve a Polisario Front és Algéria miatt bukott el, és már légt lezárhatták volna a konfliktust, mivel „a nyugat-szaharai kérdés csak Algéria miatt létezik.” Szóba került, hogy a Polisario Front várhatóan küldöttségeket fog küldeni több országba is, hogy ismertesse az álláspontját. A marokkói nagykövet jelezte, hogy országa „bízik a Magyarországgal létesített jó viszonyban és a magyar vezetés politikai bölcsességében”, és azt kérte, hogy a magyar vezetés ne fogadja a szaharaiak küldöttségét és se közvetlenül, se pedig Algérián keresztül ne vegyen át semmilyen hivatalos levelet. Ha mégis érkezne bármilyen megkeresés, előtte egyeztessenek Marokkóval és csak utána adjanak bármilyen választ. Erre Kádár László úgy válaszolt, hogy Magyarország figyelemmel kíséri a referendum előkészítését és a nyugat-szaharai eseményeket, már csak azért is, mivel a MINURSO állományában magyar rendőrök is szolgáltak. Azonban a magyar kormány sem Marokkó, sem Algéria mellett nem akarta elkötelezni magát, mivel mind a két országgal jó kapcsolatokat ápol, ezért a nyugat-szaharai kérdésben egyik fél mellett sem kívánt állást foglalni.¹⁷¹⁹ Az algériai megkeresés sem váratott sokáig magára. 1996. szeptember 30-án a budapesti algériai nagykövet, Rabah Ameur egy jegyzéket juttatott el a külügyminisztériumba, amelyben kérte, hogy a magyar vezetés tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a nyugat-szaharai konfliktust politikai eszközökkel, az ENSZ és az AESZ határozatai alapján zárják le. Az algériai politikus külön kihangsúlyozta, hogy országa számít Magyarországra, mint olyan országra, amely tisztában van az önrendelkezés fontosságával.¹⁷²⁰

1996. október 9-én a rabati magyar nagykövet, dr. Terényi János a „Marokkói Királyság politikai rendszere, belső fejlődésének irányai” címmel készített jelentést. Ebben a nyugat-szaharai kérdés fontosságát az alábbiakkal támasztotta alá: „A király személye körüli nemzeti egységet a nyugat-szaharai területek visszavételét célzó, hazafias és vallási motívumokat egyaránt felhasználó „Zöld menet” megszervezése, illetve a szaharai kérdés folyamatos mozgósító hatása segítségével erősítette meg... A közigazgatási rendszeren belül bővülő mozgásteret nyerő régiók struktúrájának kialakítása egyben alkalmat teremthet a nyugat-szaharai tartományok sajátos arculatának megjelenítésére, amivel a rabati vezetés jogi keretet kínál a maghreb-közi kapcsolatok fejlődését eddig akadályozó nyugat-szaharai kérdés kompromisszumos - ám a területek feletti marokkói szuverenitást nem megkérdőjelező - megoldására.”¹⁷²¹ Másnap a magyar diplomata egy újabb jelentést készített a királyság külpolitikájáról, amelyben kiemelte, hogy „Marokkó nem ismeri el a Polisariót a szaharai nép képviselőjeként, de készségét nyilvánította az ENSZ béketervének elfogadására, amelynek lényege, hogy a világszervezet ellenőrzése alatti népszavazás döntsön a terület végleges hovatartozásáról.”¹⁷²² Bár a király nem ismerte el a Polisario Frontot a szaharaiak képviselőjének, ez nem akadályozta meg abban, hogy a megbízásából a marokkói vezetés egyes tagjai 1996 augusztusában és szeptemberében több titkos találkozón is egyezkedjenek a Polisario Front vezetőivel. A magyar diplomata szerint a marokkói vezetés egyre nagyobb figyelmet fordított az Európai Unió kelet- és közép-európai társult tagjaira, köztük Magyarországra is.

¹⁷¹⁸ MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600/2

¹⁷¹⁹ KÜM/99-1/Marokkó – 1638/Ká (Kádár László, 1996. 07. 09.)

¹⁷²⁰ KÜM/3-1/Algéria/1996

¹⁷²¹ KÜM 99-2/Marokkó/1996 - 73/adm/1996.

¹⁷²² KÜM 99-1/Marokkó/1996 – Rabat/74/adm/1996.

1996. november 4.-5. között a Marokkói Külügyminisztérium főigazgatója, Maati Jorio kétnapos látogatásra hívta meg a VI. Területi Főosztály vezetőjét, Kádár Lászlót, aki találkozott Abdellatif Filali marokkói miniszterelnökkel, Mohamed Alami külkereskedelmi miniszterrel és Taib Fassi Fihri külügyi államtitkárral is. A magyar-marokkói együttműködés lehetőségei mellett előkerült a nyugat-szaharai kérdés is, amellyel kapcsolatban a marokkói vendéglátók jelezték, hogy azt Algéria a regionális hatalmi pozíciókért folytatott harcban eszközként használja. Ezért a marokkói vezetés nem látja lehetségesnek a Maghreb-közi együttműködés javítását és a Maghreb Unió reaktivizálásának lehetőségét.¹⁷²³ Ezek után a kérdés lekerült a „napirendről”, azzal egyre kevésbé foglalkozott a magyar külügyi szolgálat. Ezt bizonyította az is, hogy a korábbi tervekkel ellentétben nem csak hogy nem küldtek magyar katonákat a MINURSO állományába, de az ott szolgáló rendőröket is hazahívták, annak ellenére, hogy az ENSZ maradásukat kérte.

¹⁷²³ KÜM 99-1/Marokkó

Magyar rendőrök az ENSZ nyugat-szaharai műveletében

Kevesen tudják, hogy a magyar rendőrök kisebb megszakításokkal 1996-tól kezdődően egészen 2001-ig részt vettek a MINURSO tevékenységében. Ebben a fejezetben az ő tevékenységüket ismertetem. Ahhoz azonban, hogy megérthessük a magyar rendőrök szerepvállalását az ENSZ nyugat-szaharai békeműveletében, először is fontos, hogy képet kaphassunk az Azonosítási (a népszavazást előkészítő) Iroda tevékenységéről, valamint a MINURSO rendőri kontingenséről, annak működéséről, felépítéséről. Ezek után pedig bemutatom a magyar rendőrök tevékenységét, tapasztalatait.

Azonosítási (népszavazást előkészítő) Iroda

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 690. (1991. április) határozata alapján hozták létre az azonosítási, avagy a szavazást előkészítő irodát, a MINURSO egyik szervezetét, amely tevékenységét és felelősségi jogkörét először az ENSZ főtitkár 1990. június 18-i, valamint az 1991. április 19-i jelentései tartalmazták.¹⁷²⁴ Ez alapján az Iroda az alábbiakért felelt:

- A spanyol gyarmati adminisztráció által készített 1974. évi népszámlálási iratok tételes ellenőrzése és aktualizálása;
- Becslést készíteni a saharávi népesség növekedéséről az 1974 és az ENSZ által majdan kitűzendő népszavazás időpontja közötti időszakról, figyelembe véve a születéseket, a halálozásokat és a saharáviak mozgását (elvándorlás, menekültek stb.);
- Jelentést készíteni az elvégzett munkáról az ENSZ főtitkár különleges megbízottjának, majd a listákat nyilvánosságra hozni és abba betekintést biztosítani a szembenálló feleknek, akik jogosultak javaslatot tenni újabb személyek felvételére vagy törlésére;
- Az iroda munkatársai által elkészített listák egyeztetése, azok valóságtartalmának ellenőrzése a saharávi törzsek vezetőivel. Az egyeztetéseken az Afrikai Egység Szervezete és a szembenálló felek képviselői is részt vehetnek;
- Az előbbieken felsorolt feladatok végrehajtása után elkészíteni egy naprakész listát, amely a népszavazáson részt venni jogosult saharáviak névsorát tartalmazza, majd azt felterjeszteni az ENSZ főtitkárának.

Az Iroda néhány fővel már 1991 júliusában megkezdte a munkáját New Yorkban, és a tervek szerint Genfben is működtetett volna egy részleget. Az elvégzendő munka mennyisége miatt az Iroda létszámát 114 főre tervezték,¹⁷²⁵ de végül ezt a létszámot sohasem töltötték fel. Az Iroda vezetésével a togói M. Macaire K. Pedanou-t bízták meg.¹⁷²⁶ A szervezet munkatársai már a tüzszünet hatálybalépését megelőzően megkezdtek az előkészítő munkát,¹⁷²⁷ majd a tüzszünet életbeléptetése után több szakértőjük Laayoune-ba érkezett, ahol egyeztetni kezdtek a konfliktusban és a majdani népszavazásban érintett felekkel.¹⁷²⁸ Megkérték a spanyol kormánytól az 1974. évi népszámlálási adatokat tartalmazó

¹⁷²⁴ S/21360 The situation concerning Western Sahara, Report of the Secretary-General, 18. June 1990, valamint S/22464 The situation concerning Western Sahara, Report of the Secretary-General, 19. April 1991,

¹⁷²⁵ A/45/241/Add.1 Request for the inclusion of an additional item in the agenda of the 45th session: financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 8 May 1991.

¹⁷²⁶ Az Azonosítási Iroda vezetőjének nevét egyetlen ENSZ dokumentumban sem találtam meg, ellenben a Marokkói Belügyminisztérium 1991 októberében kiadott egy 283 oldalas könyvet, amely a MINURSO-val kapcsolatos összes akkori információt tartalmazza, beleértve a misszió vezetőit is. Köztük található a togói Pedanou is, akit az Azonosítási Iroda vezetőjeként azonosítanak, és akiről a könyvben egy igen részletes, négyoldalas szakmai életrajz található. – Royaume du Maroc, Ministère de l'Intérieur et de l'Information: Référendum au Sahara (Recueil de textes et de cartes) Octobre 1991, N de Série: 468, pp. 99-105, 136

¹⁷²⁷ S/23299 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1991.

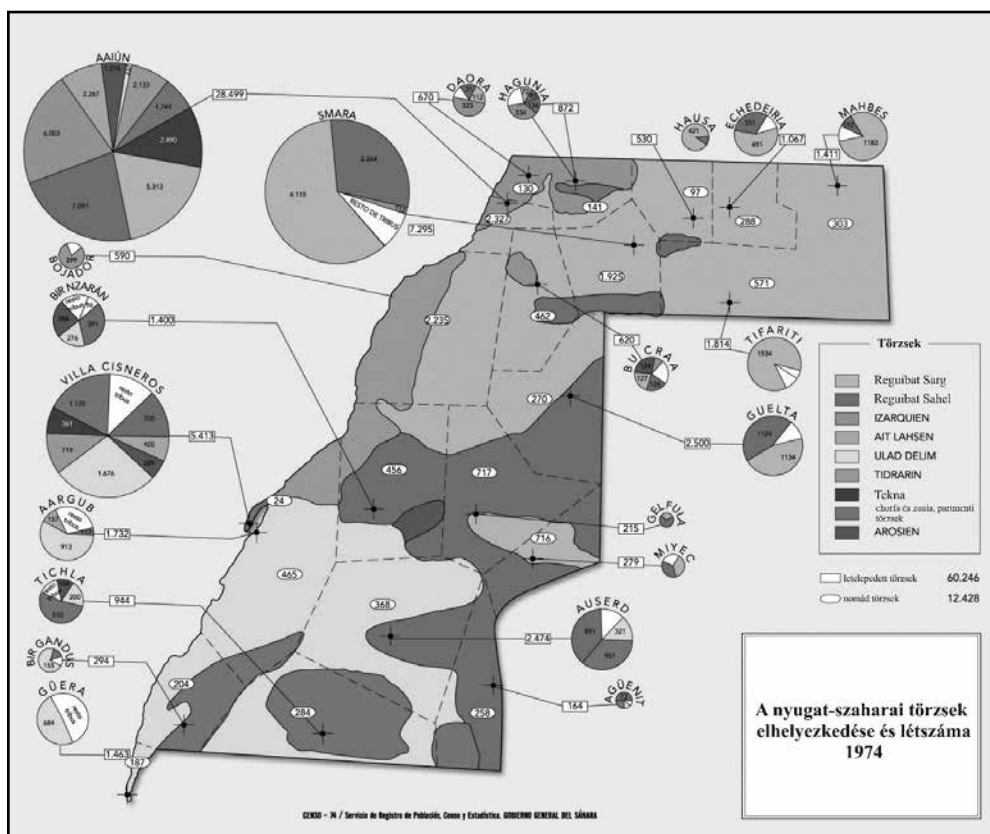
¹⁷²⁸ MINURSO background, <https://minurso.unmissions.org/background> (letöltés ideje: 2018. 09. 12.)

iratanyagokat és elkezdtek annak feldolgozását, amit 1991 decemberére be is fejeztek. Mivel a szembenálló felek nem értettek egyet a listával, így azt még 1992 elején sem hozták nyilvánosságra.¹⁷²⁹

A spanyol népszámlálás pontos eredménye 74.343 fő volt, bár előfordult, hogy néhány szaharái lakost más-más törzs tagjaként többször is nyilvántartásba vettek.¹⁷³⁰ Ez azért történhetett, mert a népszámlálást végzőket sokszor megzavarta az a tény, hogy egy-egy személy a rokoni kapcsolatokon keresztül több törzsnek vagy altörzsnek is tagja lehetett.

Ezzel a népszámlálással egy kicsit érdemes többet foglalkozni, ugyanis a Polisario, a marokkói kormány és az ENSZ különböző szervezetei is rendszeresen ennek az eredményeire hivatkozik. Az összes törzs, amely akkor a Spanyol-Szahara területén élt, belekerült az 1974-ben megtartott népszámlálásba. A népszámlálást végzők a szaharaiakat származásuk, földrajzi elhelyezkedésük és a társadalomban betöltött szerepük alapján osztották csoportokba. A csoportokat a következők szerint nevezték: arabok, tekna, chorfá, zuaias és znaga vagy tribus costeras. A törzseket pedig az alábbiak szerint különböztették meg a népszámlálás alatt: minden törzset betűvel jelöltek, attól függően, hogy milyen számban képviseltették magukat a territórium területén. A reguibat volt a legnagyobb törzs (a nyilvántartásba vett szaharaiak több, mint 50 %-a ide tartozott), és a törzs mindkét csoportja saját különálló betűvel volt megjelölve. Habár a reguibatokat egyetlen törzsnek számítanak, a spanyolok két csoportjukat (sarg és sahel) két különálló törzsként kezelték, mivel azok erősen hangsúlyozták egymástól való különbözőségüket. Végeredményül a hét legnagyobb törzset az (A) betűvel kezdődően a (G) betűig bezáróan jelölték: reguibat sarg (A), reguibat sahel (B), izarguien (C), ait lahsen (D), arosien (E), oulad delim (F) és az oulad tidrarin (G)

A következő térképen nyomon követhető a spanyol népszámlálás idején a területen élő főbb törzsek elhelyezkedése:

Forrás: Azonosítási Iroda, Laayoune

¹⁷²⁹ S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28. February 1992

¹⁷³⁰ Statement of Frank Rudy before the Subcommittee on the Departments of Commerce, Justice, State and the Judiciary and Related Agencies, <http://www.arso.org/06-3-1.htm> (letöltés ideje: 2018.09.12.)

A megmaradt törzseket, amelyek száma több, mint 103 volt, területi (földrajzi) elhelyezkedésük alapján az alábbiak szerint osztották csoportokba:¹⁷³¹

a) Azok a törzsek, amelyek eredetileg a Draa folyótól északra eső területeken éltek, de leszármazottaik időközben a saharai területekre vándoroltak. Ezeket a törzseket az „Északi Törzsek” (Tribus del Norte) néven (H) betűvel jelezték. Ide tartoztak:

- yagout, ait musa ould Ali, ould bou Aita, ait ba Amran, escarna és más kisebb törzsek (tribus varias).

b) A zuaia és a chorfa eredetű törzsek (I):

- ahel sejk ma el Ajnin, filala, toubalt, ahel berical-la, tendega és az oulad bou sbaa törzsek.

c) Az Atlanti-óceán partvidékén élő, többnyire az erősebb törzsek által adóztatásra kötelezett, halászatból és pásztorkodásból élő törzsek (tribus costeras y del Sur), amelyek eredetileg a Szahara déli részéről (Mauritánia, Niger stb.) származtak (J):

- foicat, imeraguen, le Menasir, mejjat, idegob és más kisebb-nagyobb partvidéki törzsek.

Így az (A) betűtől a (G) betűig tartó kódok az egyes törzseket jelölték, amelyeket a számlálók továbbosztottak altörzsekre és más családi szerveződésű csoportokra. A családi kötődésű csoportok a törzsük betűjét kapták és mellé egy további kéttagú számjegyet; ez persze azzal járt, hogy több kislétszámú csoportot is azonos nyilvántartási számon regisztráltak. (A H61 kódszámon tizenhét törzs osztozott)¹⁷³²

A népszámlálás eredményei az (A) és a (G) betűvel jelzett törzseknél az alábbiak szerint alakultak:

A - reguibat Sarg	(4 altörzs és 26 csoport)	19.625
B - reguibat Sahel	(7 altörzs és 39 csoport)	18.374
C – izarguien	(2 altörzs és 10 csoport)	7.984
D – ait lahsen	(3 altörzs és 13 csoport)	3.540
E – arousien	(2 altörzs és 9 csoport)	2.858
F – oulad delim	(5 altörzs és 20 csoport)	5.382
G – oulad Tidrarin	(15 csoport)	4.842
	Összesen:	63.120

A H, az I és a J betűvel jelölt kategóriák további kéttagú számmal bővültek, de ezt csak az altörzsekre és nem a kisebb-nagyobb családi kötődésű csoportokra alkalmazták.

H - északi törzsek	(29 törzs)	3.374
I - chorfa és zuaia	(6 törzs)	4.632
J - partmenti törzsek	(68 törzs)	2.362
	Összesen:	10.363

¹⁷³¹ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, p. 528

¹⁷³² Mullen, C. A.: Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996, p. 238

Ezeknél a törzseknél a csoportokról nincsenek pontos adatok, mivel többségüknek saját neve sem volt, így nem kerülhettek nyilvántartásba.¹⁷³³

1974-ben, amikor a spanyol hatóságok a népszámlálást végezték, minden általuk elérhető személyt nyilvántartásba vettek. Az így hivatalosan nyilvántartottak (73.497)¹⁷³⁴ közül azonban nem mindenki tartozott a szaharáviak közé, ezért további három kategóriát különböztettek meg.

- a. **spanyolok** **20.156**
- b. **szövetségesek** **548**
- c. **ideiglenesen a területen tartózkodók** **857**

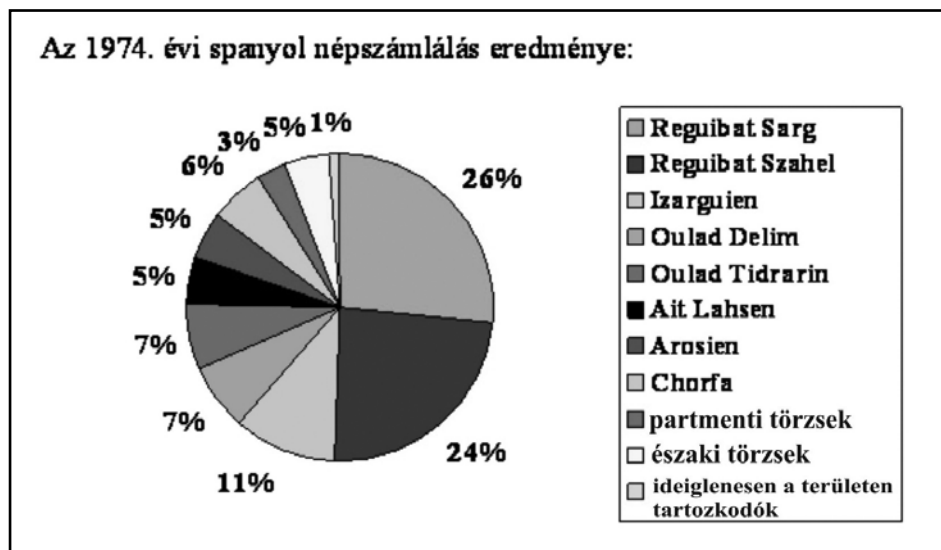
Így a népszámlálás végső eredménye 1974-ben 95.058 fő volt.¹⁷³⁵

A spanyolokat (**Z**) betűvel jelölték, és bár később szerepeltek az ENSZ által elfogadott listán, de csak mint szavazásra nem jogosultak.

A „szövetségesek” címszó alatt nyilvántartottak kódja azt az államot jelezte ahonnan származtak pl. MAU, ARG, MAR, GUI, MAL, SEN (Mauritánia, Algéria, Marokkó, Guinea, Mali és Szenegál). Habár ők szerepeltek az 1974-es összeírásban, az ENSZ által készített listára már nem kerültek fel. Ennek ellenére közülük többen is jelezték részvételi szándékukat a terület jövőjét eldöntendő szavazáson, ezért a tárgyaló felek egyetértettek abban, hogy amennyiben valamelyik törzsi vezető őket a saját törzséhez tartozónak ismeri el, az teljes jogot kap a szavazásra. Persze a marokkóiak először vitatták ezt a döntést, de később, miután biztosítékot kaptak arra, hogy csak a spanyolok általi népszámlálásban résztvevőkről van szó és nem a leszármazottairól, a kedélyek megnyugodtak.

A harmadik csoport tagjait, az ideiglenesen Spanyol-Sahara területén tartózkodókat, mivel azok többsége szaharávi származású és a területen éltek, az ENSZ teljes szavazati joggal bíró személyekként vette nyilvántartásba.¹⁷³⁶ Persze ezt ismét komoly viták előzték meg a népszavazást előkészítő részlegben belül is, a végső döntést végül is a MINURSO által létrehozott Azonosítási Iroda első vezetőjének, Gabriel Milievnek a tanácsára hozták meg. Az ideiglenesen letelepülteket a (**K**) betűs kóddal jelölték meg.

A következő ábrán láthatjuk az akkori népszámlálás eredményeit:

Forrás: Azonosítási Iroda, Laayoune

¹⁷³³ Pazzanita, A. G.; Hodges, T.: Historical Dictionary of Western Sahara, p. 356

¹⁷³⁴ Dean, D. J.: The Air Force Role in Low-intensity Conflict, p. 34

¹⁷³⁵ Lawles, R. - Monahan, L.: War and Refugess, The Western Sahara Conflict, p. 37-38

¹⁷³⁶ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara – S Never-ending Affair, <https://www.usip.org/sites/default/files/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2018.09.12.)

Az 1974-es népszámlálás adatait később többen vitatták arra hivatkozva, hogy a nomád életet élő szaharáviakat nem lehetett pontosan feltérképezni és nyilvántartásba venni.¹⁷³⁷ Marokkó azt is állítja, hogy azt a több ezer vagy tízezer szaharávit, aki 1957-58 során menekült Dél-Marokkó területeire, bár nem számlálhatták meg a spanyolok, de ők ettől még nyugat-szaharaiak maradtak. Ezt az állítást a spanyolok visszautasították, ugyanis 1955 és 1974 között több alkalommal is végeztek népszámlálást, amelyből sok mindenre lehet következtetni. A hivatalos dokumentumok alapján Spanyol-Szahara lakossága a következők szerint alakult: 1955-ben 24 563 fő; 1957-ben 17 525 fő; 1959-ben 18 912 fő; 1960-ban 18 489 fő; 1961-ben 16 929 fő; 1962-ben 16 353 fő; 1963-ban 33 439 fő; 1964-ben 37 356 fő, 1966-ban 33 512 fő; 1967-ben 45 558 fő; 1970-ben 59 777 fő; 1972 -ben 68 697 fő és 1974-ben 73 497 fő.¹⁷³⁸ Az adatokból egyértelműen látható, hogy a gyarmat lakossága 1955 és 1957 között majd 30%-kal csökkent, ami esetleg alátámaszthatja Marokkó állításait. Azonban abból, hogy a lakosság száma nagyjából a kétszeresére növekedett, arra következtethetünk, hogy a menekültek nagy része visszatért Nyugat-Szaharába. Ebben az időszakban a hatalmas szárazság volt, és a spanyol adminisztráció nyomására a nomádok többsége a városokba költözött, így sokkal könnyebb volt őket megszámolni, mint kint a sivatagban. Ezért is vádolták a spanyolokat azzal, hogy csak a városokban és az azok közvetlen környezetében élő szaharáviakat vették nyilvántartásba, míg a nomádok nagy részét nem.¹⁷³⁹ Ezt a spanyolok szintén cáfolták, szerintük 1975-ben csak 3-4000 szaharávi élt Dél-Marokkóban, további 4-5000 Mauritániában, de a létszámuk semmiképpen sem haladhatta meg a 9000 főt. A marokkói kormány szerint viszont 30-35 000 olyan szaharávi volt a fennhatóságuk alatt, akik korábban a Spanyol-Szaharában éltek. A Polisario szerint ugyanakkor legalább 50 000 szaharávi menekült élt a környező országokban, sőt az állították az ENSZ képviselőinek, hogy 1975-ben 750 000 szaharávi származott Nyugat-Szaharából.¹⁷⁴⁰ Az ENSZ munkatársai által végzett népszámlálás adatai inkább a spanyolok állítását erősítették meg, így szerintem nincs okunk kételkedni az 1974-es census megbízhatóságában.

Az 1974-es népszámlálás során a spanyolok – mivel az számukra akkor létfontosságú volt – igyekeztek a lehető legalaposabban felmérni a terület lakosságát. Éppen ezért 10 regisztrációs csoportot hoztak létre, amelyek Land Roverekkel és helikopterekkel hónapokon keresztül, szélteben-hosszában bejárták az egész területet. 60 000 kilométert tettek meg, az összes településre, katonai őrhelyre és kereskedelmi állomásra eljutottak, és nem volt olyan hely a Spanyol-Szaharában, ahol ne tudtak volna róluk. Tehát nem túl valószínű, hogy olyan nagyszámú nomád lett volna képes elszökni előlük, mint amit a marokkóiak állítanak. Így a népszámlálás végső eredménye 73497 fő, amelyből 35909 fő volt 17 éves – az egy év múlva tartandó választásokon már jogosultak lettek volna szavazni - vagy annál idősebb. Természetesen ez a lista csak a Spanyol-Szahara területén élőket tartalmazza, függetlenül attól, hogy letelepedett (60 246) vagy nomád életmódot (12 428) folytatnak.

Miután az Iroda alkalmazottai feldolgozták a spanyol népszámlálási adatokat, egy olyan adatbázist kaptak, amelyre a későbbi tevékenységüket alapozhatták. Az adatok feldolgozása során több alkalommal egyeztettek a különböző törzsek sejkjeivel, akik komoly segítséget tudtak nyújtani egy-egy vitatott származású személy státuszának véglegesítésénél. A szembenálló felek közötti egyet nem értés azonban jelentősen lassította az Iroda munkáját, mivel a lista véglegesítéséhez az ő egyetértésükre is szükség volt; ezt az ENSZ munkatársai sokszor csak nagy nehézségek árán tudtak megszerezni.^{1741,1742} Az 1991-92-es év, sőt az 1993-as év eleje is egyeztetésekkel és alkudozásokkal telt, sőt az Iroda tevékenységét egy ideig fel is függesztették, majd 1993 elején a Főtitkár újra elindította, de már

¹⁷³⁷ S/23299 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1991

¹⁷³⁸ Zunes, S.; Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 191-192.

¹⁷³⁹ San Martín, P.: Western Sahara, the refugee nation, p. 63

¹⁷⁴⁰ Zunes, S.; Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 192

¹⁷⁴¹ S/24464 Letter dated 92/10/02 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 9 October 1992.

¹⁷⁴² Az ENSZ több alkalommal is egyeztetett a szaharáviakat képviselő törzsi vezetőkkel (sejkek), mind a marokkói uralom alatt élőkkel, mind pedig azokkal, akik a menekülttáborokban tartózkodtak. Arra többször is sor került, hogy a szembenálló oldalt képviselő vezetőket egy asztalhoz ültették, de olyan nagy volt a véleménykülönbség, hogy a felek nem tudtak közös álláspontot kialakítani. Emiatt hiúsult meg például az egyik legnagyobb méretű egyeztetés, amelyet 1992. november 30. és december 1. között tartottak volna Genfben, ahova Marokkó és a Polisario Front is delegált 19-19 sejket. A megbeszélés fontosságát jól jelzi, hogy azt az ENSZ főtitkár megbízottja vezette volna le. Bár a Világszervezet képviselői többször is egyeztettek a szembenálló felekkel, a találkozó végül nem jött létre. A/48/426 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27. September 1993

a műveleti területen. Ekkor az Irodában 10 fő dolgozott¹⁷⁴³ Erik Jensen vezetésével, aki májusban érkezett meg Nyugat-Szaharába, majd rögtön egy körutat tett a konfliktusban érintett országokban, ahol az azonosítási eljárással kapcsolatos technikai részletekről egyeztetett.¹⁷⁴⁴ Jensen munkatársai június elején érkeztek meg,¹⁷⁴⁵ majd június 20-án megkezdték a korábbi népszámlálási adatokat figyelembe véve a terület jövőjéről majdan szavazni jogosultak nyilvántartásba vételét.¹⁷⁴⁶ Velük egy időben érkezett a rendőri egység parancsnoka, Jürgen Friedrich Reinmann, valamint egy kisebb rendőri egység is, amelynek az elsődleges célja az Iroda tevékenységének biztosítása volt.¹⁷⁴⁷ Július 17. és 19. között Jensen megbeszéléseket folytatott a marokkóiakkal és a Polisario képviselőivel, az azonosítási folyamattal kapcsolatos teendőket egyeztettek. Október 17-én Jensen levelet írt a szembenálló feleknek, amelyben értesítette őket, hogy a népszavazásban résztvevők azonosításához szükséges előkészületek megtörténtek, és az Iroda november 1-jén nyilvánosságra hozza az ellenőrzött, pontosított spanyol népszámlálási adatokat, kiküldik a regisztrációs formanyomtatványokat, majd megkezdődhet a szavazásra jogosultak regisztrációja.¹⁷⁴⁸

Az azonosítási folyamat hivatalosan 1993. november 3-án kezdődött, de már november 11-én megakadt, mivel a marokkói kormányzat Nyugat-Szahara területén nem engedélyezte a javított spanyol census listájának közzétételét.¹⁷⁴⁹ Ekkor újra egyeztetésbe kezdtek a marokkói hatóságokkal, amelyek végül engedélyezték, hogy november 22-én az Iroda munkatársai közzé tehesék a listát. A listát Laayoune 10 nyilvános helyén és Tindoufban, az El-Aaiun menekülttáborban jelentették meg. Ezután lehetett igényelni a majdani népszavazáshoz szükséges regisztrációs lapokat az időközben Laayouneban és a tindoufi menekülttáborokban felállított irodákban.¹⁷⁵⁰ Az irodákat nemcsak Jensen, hanem a főtisztás különleges megbízottja, a pakisztáni Sahabzabad Yaqub-Khan is meglátogatta 1994 januárjában, így közvetlen tapasztalatokat szerezhetett a regisztrációs folyamat menetéről. Január végén Jensen a marokkói hatóságokkal megegyezett abban, hogy újabb regisztrációs központokat nyitnak Smara, Dakhla és Boujdour városokban is, amit a marokkói belügyminiszter Driss Basri 1994. február 8-án hivatalosan is bejelentett.¹⁷⁵¹

¹⁷⁴³ A/48/426 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27. September 1993, valamint S/23299 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1991

¹⁷⁴⁴ S/26185 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28 July 1993, valamint A/48/426 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27. September 1993.

¹⁷⁴⁵ A/48/590 Enhancing the effectiveness of the principle of periodic and genuine elections: report of the Secretary-General, 18. November 1993.

¹⁷⁴⁶ Száraz, Gy.: UN mission in Western Sahara (MINURSO), p. 65-66

¹⁷⁴⁷ S/26797 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24. November 1993.

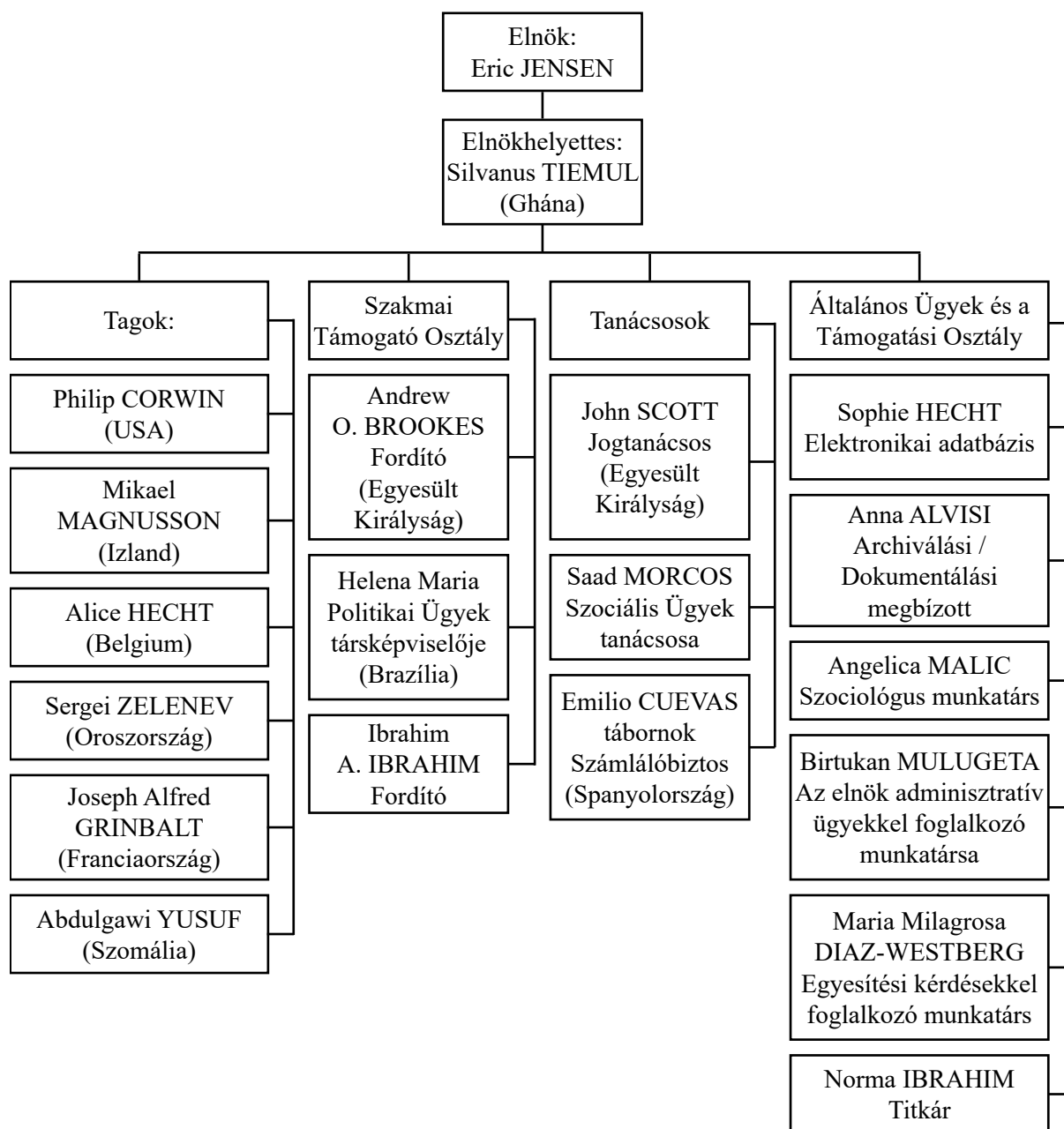
¹⁷⁴⁸ S/26797 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24. November 1993.

¹⁷⁴⁹ S/26797 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24. November 1993.

¹⁷⁵⁰ Az első két azonosító központot Laayoune (Nyugat Szahara) és Tindouf (Algéria) városokban hozták létre. A személyi és anyagi háttér megteremtése miatt a regisztrációs munkát valójában csak decemberben kezdték meg. Az Iroda vezetője mind a marokkói, mind az algériai kormánynak a regisztrációs dokumentumokat a kitöltési útmutatókkal együtt eljuttatta.

¹⁷⁵¹ S/1994/283 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 10. March 1994.

A következő ábrán látható az Azonosítási Iroda akkori felépítése:

Forrás: Azonosítási Iroda, Laayoune

Mauritániában a munkát az Iroda munkatársai csak 1994 februárjának végén tudták megkezdeni, annak ellenére, hogy 1993. november 22-én az ENSZ hivatalosan is közzétette a munkatársai által megvizsgált és kijavított spanyol népszavazási adatokat; a nyilvántartásokban már csak 72370 fő szerepelt. Ez a dokumentum azért volt olyan fontos, mivel ez képezte a majdani népszavazás alapját, ugyanis az eredeti tervek szerint csak az szavazhatott a terület későbbi jövőjéről, aki 1974-ben az akkori Spanyol-Szaharában élt, vagy azoknak a leszármazottja. Az ENSZ azonban a szembenálló felek nyomására megváltoztatta eredeti elképzelését a szavazásra jogosultakkal szemben támasztott követelményeivel kapcsolatban, így öt feltétel alapján lehetett felkerülni az Iroda munkatársai által elkészítendő listára:¹⁷⁵²

¹⁷⁵² Dunbar, C.: *Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict*, p.528

- a spanyol hatóságok által 1972-ben elkészített listán való szereplés,
- az 1974-es népszámlálás alatt a Spanyol-Szahara területén élt, de valamilyen ok miatt nem vették nyilvántartásba. (A nomád életmódot folytatóknál a vándorlási időszakok miatt ennek megvolt az esélye.)¹⁷⁵³
- a közvetlen családtagok ugyan szerepeltek a névjegyzéken, de a jelentkező mégsem került fel a listára;
- ha a jelentkező apja a Spanyol-Szaharában született és élt;
- ha a jelentkező 1974. december 1-jétől hat éven át folyamatosan vagy kisebb- nagyobb megszakításokkal ugyan, de legalább tizenkét évig a területen élt.

1994. március 15-én Erik Jensen az Iroda vezetése mellett megbízást kapott a főtitkár különleges megbízottjának helyettesi pozíciójára is, így az Iroda érdekeit sokkal jobban tudta érvényesíteni a misszió belül.¹⁷⁵⁴

1994. május 16-án a szembenálló felek képviselői az ENSZ alkalmazottainak átadták a nekik előzetesen eljuttatott regisztrációs dokumentumokat és javaslatukat. Az Iroda munkatársai azonnal elkezdték a beérkezett anyagok számítógépes feldolgozását és az azonosítási folyamatot. Ez azt jelentette, hogy akiknek az adatait számítógépes nyilvántartásba vették, azoknak meg kellett jelenniük az azonosítási központban, ahol meggyőződtek a személyazonosságukról, ujjlenyomatot vettek tőlük, fényképet készítettek róluk. Minderre azért volt szükség, hogy megelőzzék a szavazás meghamisítására, illetve egy személy többszöri regisztrálására tett kísérleteket. Mind a két szembenálló fél, a marokkóiak és a Polisario képviselői is, megpróbálták manipulálni az Iroda munkatársait.¹⁷⁵⁵

Ekkor még az ENSZ képviselői úgy gondolták, hogy az Azonosítási Iroda május végére képes lesz az összes jelentkező adatait rögzíteni, majd június 1-jével megkezdődhet a szavazásra jogosultak listájának tételes ellenőrzése, ami szeptemberre teljesen el is készülhetne.¹⁷⁵⁶ Az ambiciózus reményeket azonban a valóság hamarosan felülírta. 1994. július 4-én 55 000 ember jelentkezett be regisztrációra a megszállt területekről, 18 000 fő a menekülttáborokból és további 3000 fő Mauritániából. Az Iroda munkatársai –megfelelő létszám hiányában - azonban csak 20 000 jelentkező adatait voltak képesek feldolgozni. Az ENSZ főtitkárának jelentése szerint még 40 egyenként 3-4 főből álló csoportra lett volna szükség, hogy az azonosítási eljárást a tervezett időpontra – 1994. november elejére - képesek legyenek befejezni.¹⁷⁵⁷ Felmerült mobil azonosító csoportok felállításának a lehetősége is, de azt a logisztikai háttértámogatással kapcsolatosan felmerülő problémák sokasága miatt végül elvetették.¹⁷⁵⁸ Bár ez az ötlet később is előkerült, de az említett okok miatt sohasem realizálódott. A munkát az Afrikai Egység Szervezete megfigyelőivel kapcsolatosan kialakult vita is hátráltatta, ugyanis Marokkó nem fogadta el őket semleges megfigyelőként,¹⁷⁵⁹ mivel a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság a szervezet teljes jogú tagja volt, míg Marokkó nem.¹⁷⁶⁰ A marokkóiak azt követelték, hogy az Afrikai Egység Szervezete a referendum idejére függessze fel a SADR tagságát, amire az nem volt hajlandó. Így csak hosszas tárgyalások után sikerült Marokkót a további együttműködésre rávenni, ami szintén késleltette az azonosítási folyamatot, így a korábban júniusra tervezett időpont augusztus végére módosult.

¹⁷⁵³ Macqueen, N.: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960, p. 241

¹⁷⁵⁴ A/49/492 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 7. October 1994.

¹⁷⁵⁵ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair/ <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2018.09.13.)

¹⁷⁵⁶ S/1994/283 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 10. March 1994.

¹⁷⁵⁷ Később Jensen a meglévők mellett további 25 azonosítási központ – egyenként 6-6 fővel - létrehozását indítványozta az ENSZ főtitkárának. S/1994/1420 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14. December 1994.

¹⁷⁵⁸ A misszió belül az Azonosítási Irodához átcsoportosítottak 27 főt, de azok csak ideiglenesen dolgoztak az Irodának, és a munkához szükséges 160 főnek csak a töredékét jelentették. A/48/848/Add.2 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 22. July 1994.

¹⁷⁵⁹ Az AESZ által küldött négy megfigyelő – független és semleges félként - részt kellett, hogy vegyen a regisztrációs eljárásban, ezt azonban Marokkó igyekezett megakadályozni. Végül a szembenálló felek megegyeztek az AESZ megfigyelők részvételében, akik augusztus 27-én megérkeztek a műveleti területre, így augusztus 28-án megkezdhetők hivatalosan is az azonosítási eljárást. S/1994/1257 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary-General, 5. November 1994.

¹⁷⁶⁰ S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 12. July 1994.

Végül 1994. augusztus 28-án Tindufban és a menekülttáborokban megkezdték az adatok pontosítását, és a szavazásra jelentkezők ellenőrzését.¹⁷⁶¹ Az adatrögzítők létszámának hiánya miatt azonban a munka csak vontatottan haladt előre, pedig 1994. szeptember 21-én már 81 500 fő jelentkezett a szavazásra, akiknek az adatait ellenőrizni, majd a számítógépes rendszerben rögzíteni kellett. Szeptember 30-ig az Iroda a jelentkezőkből 1400 fő adatait dolgozta fel teljes körűen, őket lehetséges szavazónak lehetett tekinteni, olyanoknak, akik megfeleltek a Világszervezet által támasztott követelményeknek.

Jensen ekkor levélben értesítette a szembenálló feleket, hogy csak 1994. október 15-ig lehet még a szavazásra jelentkezni.^{1762,1763} Persze ezt az időpontot nem tudták tartani, így az azonosítási fázis első szakasza 1994. augusztus 28-án kezdődött és 1995. december 23-án fejeződött be. Az összegyűjtött adatokat azonban csak 1998 szeptemberére tudták teljesen feldolgozni.¹⁷⁶⁴ 1995. március közepére az Iroda munkatársai 21300 fő nyilvántartásba vételét végezték el. A megszállt területekről addig 81 855 fő jelentkezett, akikből csak 13 473 főt (16,5%) tudtak egyértelműen beazonosítani olyan szaharáviként, aki jogosult a népszavazáson részt venni. A menekülttáborokból 28 831 jelentkezett, közülük azonban csak 7870 fő (27,3%) volt egyértelműen beazonosítható. A Mauritániából kapott 14 568 jelentkező azonosítása, illetve adatainak feldolgozása a felmerülő akadályok ellenére rendben megtörtént.¹⁷⁶⁵ Az irodában dolgozók az összes jelentkező adatait számítógépes nyilvántartásban rögzítették azokról a nyomtatványokról, amelyeket az Azonosítási Központokban tölthettek ki.¹⁷⁶⁶

Az adatfeldolgozást nehezítette, hogy nem csak az azonosításban résztvevő ENSZ alkalmazottak és a rendőrök, de a szaharáviakat jól ismerő törzsi vezetők és az Afrikai Egység Szervezete által kiküldött megfigyelők létszáma is kevés volt egy ilyen volumenű munka elvégzéséhez.^{1767,1768} Az Iroda alkalmazottainak létszámát igyekeztek folyamatosan növelni, sőt az Afrikai Egység Szervezete is megkérte a korábban küldött 4 megfigyelőt, de ez még mindig igen kevés volt. Mivel egyre több helyen kellett Azonosítási Központot nyitni, a meglévő állományt is ennek megfelelően kellett átcsoportosítani, így a központok sokszor az előírt létszámnál kevesebb munkatárssal kényszerültek dolgozni.¹⁷⁶⁹ Éppen ezért az ENSZ elhatározta a MINURSO polgári rész létszámának növelését, ezt a 973. sz. határozat (1995) hagyta jóvá.¹⁷⁷⁰ Ennek értelmében az addig 81 fős szakértői állomány létszámát 132 főre (+51 fő), az adminisztratív állomány 78 fős létszámát 145 főre (+67 fő), a logisztikai ellátásért felelő állomány 37 fős létszámát 43 főre (+6 fő), illetve a helyi alkalmazottak 55 fős létszámát 90 főre (+35 fő) növelték. A létszámnövelés nagy részét az Azonosítási Iroda, illetve annak az érdekében tevékenykedő részlegek kapták, így valamelyest csökkent az azonosítási folyamatban résztvevők leterheltsége, de a tervezett beosztásokat még így sem tudták feltölteni.¹⁷⁷¹ A létszámnövelés

¹⁷⁶¹ Chopra, J.: Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority, p. 173

¹⁷⁶² A/49/492 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 7. October 1994.

¹⁷⁶³ Ekkorra az Iroda tizenkilenc azonosítási központot hozott létre Marokkó, Mauritánia és Algéria területén, ebből négyet Nyugat-Szaharában, négyet a menekülttáborokban, kettőt Mauritániában, kilencet pedig Marokkó területén.

¹⁷⁶⁴ Az iroda létszámát egyébként csak 1998-ra töltötték fel teljesen, és ettől kezdve a munka is gyorsabban haladt. S/1998/997 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 26. October 1998.

¹⁷⁶⁵ Az azonosítási eljárás eredményességét több tényező is akadályozta, mint például a korábban is említett létszámléhiány, ami miatt az azonosítási központokba nem jutott elegendő ember, vagy az eljárásban részt vevők felkészületlensége, illetve a művelet logisztikai/ellátási nehézségei is. Akadályt jelentett az is, hogy a majdani szavazásban résztvevők eljuthassanak az azonosítási központokba, amit szintén meg kellett szervezni, ez a hatalmas méretű sivatagban megint nem egyszerű. S/1994/1420 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14. December 1994.

¹⁷⁶⁶ S/1995/240 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 30. March 1995.

¹⁷⁶⁷ Ezért az ENSZ főtitkár már 1994 végén javaslatot tett a MINURSO bővítésére, amelyben további 105 rendőr, 124 nemzetközi polgári alkalmazott, 35 helyben toborzott alkalmazott és 12 AESZ megfigyelő biztosítására tett javaslatot. S/1994/1420/Add.1 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1994. Ennek a létszámnak a pénzügyi biztosítását a Világszervezet jóvá is hagyta, bár a létszámkeretet nem tudták teljesen feltölteni. A/49/559/Add.1 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General Report of the Secretary-General, 7. March 1995.

¹⁷⁶⁸ S/1995/404 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 19. May 1995.

¹⁷⁶⁹ 1995 márciusában hét (7) azonosítási központ működött a MINURSO területén. S/1995/240 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 30. March 1995.

¹⁷⁷⁰ Resolution 973 (1995) Adopted by the Security Council at its 3490th meeting, on 13. January 1995.

¹⁷⁷¹ A/50/655 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 19. October 1995.

ellenére az azonosítási folyamat továbbra is csak igen vontatottan haladt, így a Világszervezet több alkalommal is kénytelen volt módosítani a referendummal kapcsolatos korábbi optimista terveit.¹⁷⁷² Az ENSZ alkalmazottak munkáját legalább ennyire hátráltatta a szembenálló felek ellenségeskedése,¹⁷⁷³ illetve az együttműködés alacsony szintje.¹⁷⁷⁴ 1995. augusztus 17-én az Azonosítási Iroda 119 664 fő jelentkezővel számolt, ezeknek azonban csak a töredéke jelent meg az azonosítási központokban, hogy egyeztesse az adatait, illetve eldönthessék, jogosult-e szavazni.¹⁷⁷⁵ Ez a szám 1995. november végére 233 487 főre – Marokkó oldaláról 176 533 fő, a menekülttáborokból 42 468 fő, Mauritániából 14 486 fő – növekedett, közülük 58 947 főt azonosítottak.¹⁷⁷⁶

1996-ban a vitatott hovatarozású H41, a H61 és a J51/52 csoportok nyilvántartásba vételével kapcsolatos viták miatt az azonosítási folyamat szinte teljesen leállt, csak két Azonosítási Központ működött tovább, így hamarosan láthatóvá vált, hogy az újabb időpontra, már 1996 májusára tervezett népszavazást képtelen lesz a MINURSO kivitelezni.¹⁷⁷⁷ Az ekkor a már főtitkár Chinmaya R. Gharekhan vezetésével egy tárgyalóbizottságot küldött a szembenálló felekhez, amelyben a főtitkár különleges megbízottjaként tevékenykedő Erik Jensen is részt vett. Az a megegyezés született, hogy az azonosítási folyamat folytatódhat, ha a vitatott hovatarozású törzsekből jelentkezők is felkerülhetnek a listára. Ezt először a Polisario elutasította, arra hivatkozva, hogy ezek a csoportok nem szerepeltek az 1974-es spanyol népszámlálásban, majd később beleegyezett abba, hogy a többi törzshöz tartozó szaharáviak folytathassák az azonosítási folyamatot.¹⁷⁷⁸ Azonban a törékeny együttműködés hamarosan megszűnt, így az Azonosítási Központok munkája ismét leállt, az iroda létszámát jelentősen lecsökkentették. A műveletben maradó 22 munkatárs a központok bezárása után az iratokat feldolgozta, majd azokat elszállították az ENSZ genfi irattárába.¹⁷⁷⁹ Év végére az Irodában dolgozó 132 fő elhagyta a műveleti területet, az Afrikai Egység Szervezete is visszavonta a megfigyelőit, a szembenálló felek sem tudtak megegyezni a szavazásra jogosult törzsek kérdésében.¹⁷⁸⁰ Az ENSZ több sikertelen próbálkozás után aztán végre tárgyalóasztalhoz ültette Marokkót és a Polisario Frontot, akik végül megkötötték a Houstoni Megállapodást, így az azonosítási eljárást ismét megkezdhették. Az Azonosítási Iroda összes anyagát visszazállították Laayouneba, majd újra felállították a négy azonosítási központot, december 3-tól pedig a jelentkező szaharávik adatainak rögzítését.¹⁷⁸¹ Az iroda új vezetőjének Robin Kinloch-t nevezték ki,¹⁷⁸² aki csak nagy nehézségek árán volt képes az azonosítási folyamatot működtetni. Őt és kollégáit is sokszor támadták, különböző vádakkal illették őket, de ezek valóságtartalmát sosem sikerült bebizonyítani.¹⁷⁸³ Ennek ellenére a MINURSO munkatársai sikeresen befejezték a szavazásra jelentkezők adatainak rögzítését, majd feldolgozását.

1998 szeptemberéig 179 497 fő jelentkezett az Azonosítási Iroda munkatársainál, de közülük csak 84 251 fő felelt meg az ENSZ által támasztott feltételeknek, ennyien szereztek jogot a később tartandó választásokon való részvételre. Az első fázisban részt vettek („non contested tribes”) és a teljes körű szavazati joggal bíró szaharáviak listáját¹⁷⁸⁴ 1999. július 15-én hozták nyilvánosságra, majd hozzáférhetővé tették az algériai, a marokkói és a mauritániai kormányok számára is.¹⁷⁸⁵

¹⁷⁷² S/1995/924 Letter dated 95/10/27 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 6. November 1995.

¹⁷⁷³ A szembenálló felek szinte minden lehetséges alkalmat megragadtak, hogy az azonosítási eljárást befolyásolják, vagy ha ez nem sikerült, akkor legalább késleltessék. A/50/504 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 4. October 1995.

¹⁷⁷⁴ S/1995/498 Report of the Security Council mission to Western Sahara from 3 to 9. June 1995.

¹⁷⁷⁵ S/1995/779 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 8. September 1995.

¹⁷⁷⁶ S/1995/986 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24. November 1995.

¹⁷⁷⁷ S/1996/43 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. January 1996.

¹⁷⁷⁸ S/1996/343 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. May 1996.

¹⁷⁷⁹ S/1996/674 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. August 1996.

¹⁷⁸⁰ S/1996/913 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. November 1996.

¹⁷⁸¹ S/1997/882 Report of the Secretary-General on the Situation concerning Western Sahara, 13. November 1997.

¹⁷⁸² S/1997/974 Letter dated 97/12/12 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 13. December 1997.

¹⁷⁸³ S/1998/316 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. April 1998.

¹⁷⁸⁴ 1st Provisional List of Voters

¹⁷⁸⁵ Solá-Martin, A.: Lessons from MINURSO, p. 373 és S/1999/1219 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. December 1999.

A második fázisban¹⁷⁸⁶ további 51 220 jelentkezőt regisztráltak szavazásra jelentkezőként az azonosítási központokban, azonban csak 2135 fő felelt meg az előírt követelményeknek és került fel a második listára.¹⁷⁸⁷ A második listát 2000. január 15-én tették nyilvánossá, majd az első listához hasonlóan ezt is megküldték a három állam kormányának és a Polisario vezetőinek is.¹⁷⁸⁸

Az Iroda munkáját jól szemléltetik az alábbiak:

- 244 643 szavazásra jelentkező (regisztrációs) lapot dolgoztak fel,
- 243 625 fő számára küldték el a részvételre szóló meghívót az azonosító központokban szervezett regisztrációra (az első fázisban 179 437, a másodikban 64 188).
- 198 469 fő vett részt teljes körűen az azonosító folyamatban, azaz a jelentkezés után elmentek az azonosítási központokba, fényképet készítettek róluk, ujjlenyomattal és aláírással hitelesítették az adataikat.
- Az irodákban megjelentek közül 86 425 felelt meg az ENSZ által támasztott követelményeknek, az ő tájékoztatásukat is az Iroda munkatársai szervezték meg.

2000 februárjában azonban a marokkói kormány és a Polisario között annyira elmérgesedett a helyzet, hogy az Eduardo Vetere által vezetett azonosítási központok munkája ellehetetlenült, és azok ismét beszüntették a munkát.¹⁷⁸⁹ Eztán a Világszervezet alkalmazottai az adatgyűjtési fázisok eredményeit dolgozták fel, illetve pontosították a számítógépeken tárolt adatlapokat.¹⁷⁹⁰ Az Irodát ekkor már két éve Eduardo Vetere irányította, aki kétéves megbízásának lejáratát követően nem hosszabbította meg a szerződését, mert úgy gondolta, hogy sem Marokkó, sem pedig a Polisario nem hajlandó egyezsége jutni a népszavazással kapcsolatosan. Emiatt az Azonosítási Iroda munkája szinte ellehetetlenedett, ezért Vetere nem látta értelmét a maradásnak.¹⁷⁹¹ Ez a tárgyalásokra is kihatott, és mivel a szembenálló felek nem jutottak egyezsége, az ENSZ vezetősége 2002. január 15-én lecsökkentette az Irodában dolgozók számát 40 főre. Az alkalmazottak egyéb más munka hiányában továbbra is az anyagok archiválását végezték, míg más munkatársak kutatták és elemezték a több év alatt összegyűlt információkat, majd tanulmányokat készítettek a Világszervezet vezetőinek.¹⁷⁹²

¹⁷⁸⁶ „contested tribal groupings”

¹⁷⁸⁷ 2nd Provisional List of Voters

¹⁷⁸⁸ S/2000/131 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 17. February 2000.

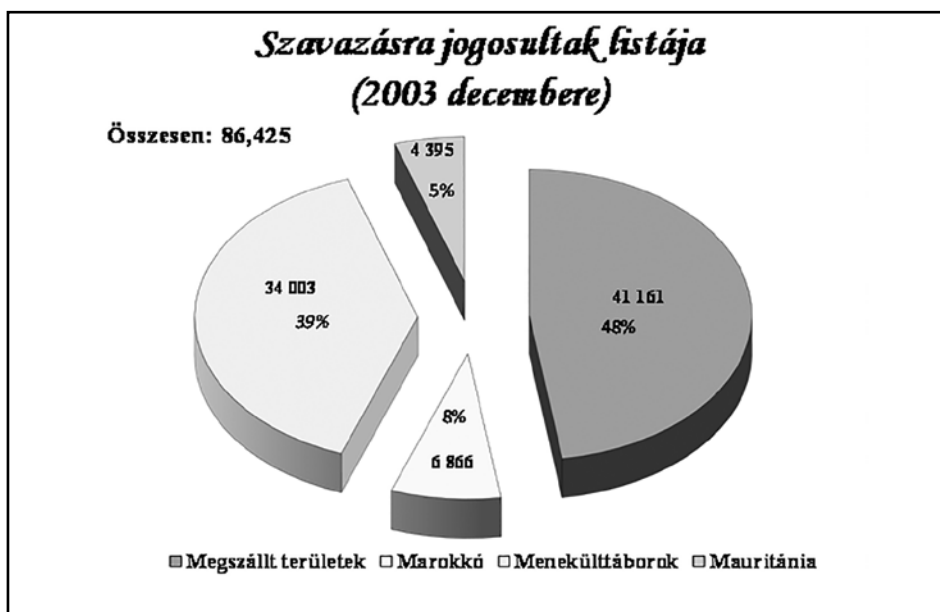
¹⁷⁸⁹ S/2000/461 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. May 2000.

¹⁷⁹⁰ S/2001/148 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. February 2001.

¹⁷⁹¹ S/2001/613 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. June 2001.

¹⁷⁹² S/2002/178 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. February 2002.

A következő ábrán a szavazásra jogosult és a világszervezet munkatársai által készített, hitelesített listákra felkerült saharáviak területi megoszlását láthatjuk:

Forrás: Azonosítási Iroda, Laayoune

A végleges döntést az Iroda sorsáról 2003 júliusában hozták meg, amikor közölték a MINURSO vezetésével, hogy október végéig be kell fejezni az összes, még folyamatban lévő munkát, és a dokumentumokat a genfi ENSZ központba kell átszállítani. A feldolgozott iratok átszállítását szeptember 8-án kezdték meg, és október 6-án fejezték be, a munkatársak pedig már a hónap végén el is hagyták a misszió területét.¹⁷⁹³

A MINURSO rendőri kontingense

Amikor a Világszervezet a 690. számú határozatát¹⁷⁹⁴ a MINURSO felállításáról meghozta, tisztán látszott, hogy a katonai megfigyelők bizonyos feladatokat a megfelelő képzettség hiányában képtelenek ellátni, így az ENSZ főtitkára javaslatot tett rendőri erők kiküldésére. Az S/22464. számú jelentésében kezdeményezte 100 rendőrtiszt azonnali alkalmazását, akiket elsősorban biztonsági feladatokra jelöltek ki, illetve arra, hogy segítsék a népszámlálást előkészítők munkáját.¹⁷⁹⁵ A főtitkár elképzelése szerint – a saharávi menekültek repatriálási programjának megkezdése előtt – további 200 fővel növelték volna a létszámot, hogy a menekültek visszatérését a Marokkó által megszállt területekre és a népszavazás lebonyolítását biztosítsák. Az ENSZ vezetői abban azonban nem voltak biztosak, hogy ez a létszám elegendő lesz-e erre a feladatra, ezért a rendőri kontingens esetleges létszámbővítését nyitott kérdésként kezelték. Azonban az eredetileg tervezett állományt sem volt egyszerű összegyűjteni. Bár 1991. május 17-től az 1992. november 30-ig terjedő időszakban a MINURSO költségvetésében egy 300 fős rendőri kontingenssel számoltak, ez idő alatt azonban egyedül a misszió rendőrfőnöke, M. Homero Augustin Vaz Bresque uruguayi rendőrtábornok¹⁷⁹⁶ érkezett meg a művelési területre, mivel azonban a misszióban

¹⁷⁹³ S/2004/39 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. January 2004.

¹⁷⁹⁴ Resolution 690, The situation concerning Western Sahara, 29. April 1991.

¹⁷⁹⁵ S/22464 the situation concerning Western Sahara: report by the Secretary-General, 19. April 1991.

¹⁷⁹⁶ A MINURSO első rendőri parancsnokának nevét egyetlen ENSZ dokumentumban sem találtam meg, csak azt a tényt, hogy a művelési területen tartózkodott a fent említett időpontban. Ellenben a marokkói belügyminisztérium 1991 októberében kiadott egy 283 oldalas könyvet, amely a MINURSO-val kapcsolatos összes akkori információt tartalmazza, beleértve a misszió vezetőit is. Köztük található az uruguayi rendőrtábornok is, akit a misszió rendőrpáncsnokaként azonosítanak, és akiről a könyvben egy igen részletes, négyoldalas szakmai életrajz található. – Royaume du Maroc, Ministère de l'Intérieur et de l'Information: Référéndum au Sahara (Recueil de textes et de cartes) Octobre 1991, N de Série: 468, pp.114-117. Bár az ENSZ dokumentumokban nem, de a Világszervezet által kiadott „Fixing Haiti: MINUSTAH and Beyond” kötetben szintén megemlítik,

semmilyen rendőri tevékenység nem folyt, 1992 februárjában már el is hagyta azt.¹⁷⁹⁷ Ezek után majd egy évig egyetlen rendőr sem tartózkodott a műveleti területen, aztán a főtitkár 1993. május 21-én a S/25818. számú jelentésében jelezte, hogy a hónap végéig egy 30 fős rendőri egység kezdi meg a munkáját a misszióban.¹⁷⁹⁸ Bár Jürgen Friedrich Reinman rendőrezredes (Németország) még májusban megkapta a kinevezését a MINURSO rendőri kontingensének élére, csak júniusban érkezett meg egy kisebb, 19 főből álló egység élén (Németország 4 fő, Belgium 5 fő, Malájföld 5 fő és Togo 5 fő), ők egyben a teljes misszió biztonsági szolgálatát is ellátták.¹⁷⁹⁹ Fő feladatuk azonban az azonosítási iroda munkatársainak kísérése és védelme volt a népszavazásra való felkészülés alatt.¹⁸⁰⁰

A főtitkár akaratának megfelelően a rendőri erők megérkezésüktől kezdve szorosan együttműködtek az Azonosítási Iroda alkalmazottjaival, akikkel a közös munkát már megérkezésük napján megkezdték.¹⁸⁰¹ Amint a szavazásra jogosultak összeírása elkezdődött, a rendőrök létszáma feladataikkal arányosan növekedett, így számuk is az év végére már 26 főre emelkedett (Ausztria 6 fő, Belgium 5 fő, Németország 5 fő, Malájföld 5 fő és Togo 5 fő).¹⁸⁰² A csoport tagjait Laayoune és Tindouf városokban helyezték el, ahol 24 órás készenléti szolgálatot adtak, valamint gondoskodtak az Azonosítási Iroda munkatársainak kíséréséről, védelméről.

Az ENSZ főtitkár 1994. március 10-i jelentésében jelezte, hogy Belgium kivonta 5 fős kontingensét, helyettük Uruguay küldött ugyanennyi rendőrt, így továbbra is 26 rendőr szolgált a műveletben.¹⁸⁰³ Ez a létszám annak ellenére sem változott, hogy a keretet további 29 fővel szerették volna bővíteni, még 1994 júliusában is csak 26 rendőr szolgált a műveleti területen. Mindössze annyi változás történt, hogy nemcsak Laayoune és Tindouf városokban, hanem a mauritániai Zouerate városban is felállítottak egy-egy rendőri állomást, ahol a misszióban szolgáló rendőrök 24 órás folyamatos szolgálatot adtak.¹⁸⁰⁴ Július végére a főtitkár javaslatára 55 beosztást rendszeresítettek a misszióban,¹⁸⁰⁵ de ebből az év végéig csak 50 beosztást tudtak feltölteni.¹⁸⁰⁶ Ekkor a rendőrök már nem csak az Azonosítási Iroda tevékenységét segítették, de felhatalmazást kaptak a területen szolgáló rendőri erők tevékenységének megfigyelésére is, hogy azok ne akadályozhassák az ENSZ tevékenységét. Az alábbi országok küldtek rendőröket a misszióba: Ausztria (10 fő), Németország (5 fő), Malájföld (15 fő), Nigéria (5 fő), Norvégia (5 fő), Togo (5 fő), és Uruguay (5 fő). 1994 novemberére az azonosítási folyamat előre haladott állapota miatt a főtitkár a megnövekedett feladatok - mobil azonosító csoportok kísérése, valamint a megnövekedett számú azonosítási központok felügyelete, őrzése - miatt újabb 105 rendőr szolgálatba állítására tett javaslatot.¹⁸⁰⁷

hogy az uruguayi tábormokot a nyugat-szaharai misszióban betöltött pozíciójából vezényelték át Salvadorba. Heine, J. - Thompson, A. S.: Fixing Haiti: MINUSTAH and Beyond, United Nations University Press, 2011, pp. 141-142. Ezen felül az Uruguayi Katolikus Egyetem egyik professzora, Prof. Adriana Acosta Castro írt egy tanulmányt Uruguay szerepéről a nyugat-szaharai konfliktusban, ahol ő is megemlíti, hogy a misszió rendőri egységének parancsnokának Vaz Bresque-t jelölték. Castro, A. A.: Del Sahara Occidental a la RASD: hacia la construcción de un Estado Árabe y Democrático. El papel de la ONU en este conflicto. Universidad Católica del Uruguay, <https://ucu.edu.uy/sites/default/files/pdf/2016/sahara-occidental-acosta-castro2.pdf> (letöltés ideje: 2018. 10. 04.)

¹⁷⁹⁷ A/46/783 Report of the Secretary-General: Financing of the United Nations mission for the referendum in Western Sahara, 16. December 1991, valamint A/47/743 Report of the Secretary-General: Financing of the United Nations mission for the referendum in Western Sahara, 3. December 1992. A tábormok innen a salvadori ENSZ műveletbe (United Nations Observer Mission in El Salvador/ ONUSAL) távozott, ahol a frissen felállított rendőri egység parancsnoki posztját vette át. Dobbins, J.; Jones, S. G.; Crane, K.; Rathmell, A.; Steele, B.: The UN's Role in Nation-Building: From the Congo to Iraq, Rand Corporation, 2001, pp. 56, valamint ONUSAL facts and figures, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/onusal-facts.html> (letöltés ideje: 2018. 10. 04.)

¹⁷⁹⁸ S/25818 report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 21. May 1993.

¹⁷⁹⁹ S/26185 report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 28. July 1993.

¹⁸⁰⁰ Sismanidis, R. D. V.: Police Functions in Peace Operation, Report from Workshop organised by the United States Institute of Peace, p. 3

¹⁸⁰¹ Azimi, N.: The Role and Functions of the Civilian Police in the United Nations Peace-keeping Operations, p. 107-111

¹⁸⁰² S/26797 report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 24. November 1993.

¹⁸⁰³ S/1994/283 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary General, 10. March 1994.

¹⁸⁰⁴ S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary General, 12. July 1994.

¹⁸⁰⁵ A/48/848/Add.2 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report by the Secretary General, 22. July 1994.

¹⁸⁰⁶ S/1994/1257 The situation concerning Western Sahara - report by the Secretary General, 5. November 1994.

¹⁸⁰⁷ S/1994/1420 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14. December 1994.

Azonban ez a létszám sem volt elegendő, így 1995-re a főtitkár már egy 160 fős, 52 járőrökcsival rendelkező rendőri kontingens alkalmazásával számolt.¹⁸⁰⁸ A tervzet szerint január végéig 81 fővel, február végéig 107 fővel, március végén 133 fővel számoltak, így április elejétől már a teljes állomány, azaz 160 rendőr tartózkodott kint a műveleti területen.¹⁸⁰⁹ Bár az ENSZ egyeztetéseket kezdett a tagországokkal, azok csak vonakodva ajánlottak fel rendőröket a MINURSO állományába, így a főtitkár elképzelése a rendőri egység ilyen mértékű bővítéséről nem realizálódott. Az első ország éppen Magyarország volt, amely pozitívan reagált az ENSZ megkeresésére, és 1995 februárjában 13 rendőrt küldött a misszióba, de Nigéria és Uruguay is növelte a kontinensei létszámát. 1995 márciusára az alábbi országok biztosítottak rendőröket: Ausztria (10 fő), Németország (5 fő), Magyarország (13 fő), Malájföld (15 fő), Nigéria (15 fő), Norvégia (5 fő), Togo (5 fő) és Uruguay (10 fő), így a kontingens létszáma elérte a 78 főt. Ekkor a rendőrök már nem csak a három korábban említett központban, de az összes Azonosítási Irodában folyamatosan teljesítettek szolgálatot, ez komoly leterheltséget jelentett, ezért a misszió rendőri parancsnoka javasolta, hogy a korábban 300 főben maximált rendőri létszámot további 99 fővel bővítsék. A tervzetet ugyan elküldték, de azt a Világszervezet vezetői végül nem hagyták jóvá. Március 13-án Jürgen Friedrich Reinman rendőrezredes szolgálata lejárt, a helyét pedig Wolf-Dieter Krampe rendőrezredes (Németország) vette át.¹⁸¹⁰

Bár a Biztonsági Tanács 1995-ben kelt határozata (973/1995) engedélyezte, hogy a rendőri egység létszámát 55 főről 160 főre emeljék, ez sohasem történt meg, sőt, újabb létszámcsökkentés, aztán később ismét bővítés következett. 1995 májusában a rendőrök létszáma 98 fő volt az alábbi megosztás szerint: Ausztria (10 fő), Egyiptom (11 fő), Németország (5 fő), Ghána (8 fő), Magyarország (13 fő), Malájföld (15 fő), Nigéria (15 fő), Norvégia (2 fő), Togo (9 fő), és Uruguay (10 fő). Ekkor még a főtitkár nem csak abban reménykedett, hogy a 160 fős keretet fel tudja tölteni, de abban is, hogy az engedélyezettnél több rendőrt tudnak majd szolgálatba állítani. Ennek azonban ellentmondott az a tény, hogy közülük sokat repatriálni kellett, mivel nem feleltek meg a MINURSO által támasztott követelményeknek (nem beszéltek angolul, nem tudtak vezetni, az egyik ráadásul közúti balesetet okozott stb.). A főtitkárnak külön fel kellett szólítania a rendőröket küldő országokat, hogy az előírt követelményeket teljes mértékben vegyék figyelembe, amikor a rendőri állományt kiválasztják.¹⁸¹¹ A főtitkár várakozása azonban meghiúsult, mivel a tagállamok nem igen szándékoztak újabb embereket küldeni egy olyan misszióba, amely láthatóan „elakadt,” és a kitűzött célok megvalósítására sem igen láttak lehetőséget. Például a rendőri kontingens parancsnoka, Wolf-Dieter Krampe rendőrezredes sem töltötte le az egyéves szolgálatát, augusztus 20-án elhagyta a műveleti területet. Mivel a pótlását nem tudták megoldani, beosztását a helyettese, Jan Walman alezredes (Norvégia) vette át.¹⁸¹² Ekkor a rendőri egység létszáma 92 fő volt,¹⁸¹³ amelyben a magyar rendőri kontingens volt a második legnagyobb létszámú rendőri csoport.¹⁸¹⁴ 1996 januárjában szolgálata befejeztével Walman alezredes is elhagyta a missziót, utódjának az osztrák Walter Fallman rendőrtábornokot nevezték ki, aki szintén azzal szembesült, hogy nem tud elegendő rendőrt biztosítani az Azonosítási Iroda tevékenységéhez. Ugyan többször is kérte a létszám emelését, de a misszióban továbbra is csak 91 rendőr szolgált. Ausztria (11 fő), Egyiptom (11 fő), Németország (4 fő), Ghána (8 fő), Magyarország (13 fő), Írország (14 fő), Nigéria (10 fő), Norvégia (2 fő), Togo (8 fő) és Uruguay (10 fő).¹⁸¹⁵ A helyzetet nehezítette a szembenálló felek közötti egyre problémásabb együttműködés, ami a misszió létszámának csökkentéséhez vezetett.

¹⁸⁰⁸ A/49/559/Add.1 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara. Report of the Secretary-General, 7. March 1995.

¹⁸⁰⁹ A tervzettel szemben 1995. január végén 50 fő, február végén 74 fő, március végén 97 fő, április végén 98 fő, május végén 112 fő, míg június végén 113 fő szolgált a rendőri kontingensben. A/50/655 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: Report of the Secretary-General, 19. October 1995.

¹⁸¹⁰ S/1995/240 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary General, 30. March 1995.

¹⁸¹¹ S/1995/404 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary General, 19. May 1995.

¹⁸¹² A/50/504 Implementation of the declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples. Question of Western Sahara: Report of the Secretary-General, 4. October 1995.

¹⁸¹³ Glassner, M. I.: The United Nations at Work, p. 270, valamint S/1995/779 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary General, 8. September 1995.

¹⁸¹⁴ S/1995/779 The situation concerning Western Sahara - report of the Secretary General, 8. September 1995.

¹⁸¹⁵ S/1996/43 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. January 1996.

Áprilisban még 113 rendőr szolgált a misszióban,¹⁸¹⁶ a nyár végére a létszám 44 főre csökkent¹⁸¹⁷, közülük a magyarok rendelkeztek a legnagyobb méretű kontingenssel.¹⁸¹⁸

Ebben az időben Marokkó, Mauritánia és Algéria területén 19 azonosító (IDC) központot hoztak létre, ahol a civil alkalmazottakkal együtt a rendőrök is szolgálatot teljesítettek. Feladataik közé tartozott a rend fenntartása és a törvények betartatása az azonosító központokban, és az, hogy biztosítsák a civil alkalmazottak folyamatos és biztonságos munkavégzését.¹⁸¹⁹ Az ENSZ az alábbi helyeken hozott létre azonosítási irodákat: Laayoune, Dakhla, Boujdour, Smara, Tan-Tan, Goulimine, Assa, Rabat, Casablanca, Marrakesh, Sidi Kacem, Zagora, Taroudant, Tata, Zourate, Nouadhibou, Elkela, Meknes és Tinduf.¹⁸²⁰

Az azonosítási időszakban a rendőrök fő feladatai az alábbiak voltak:

- Biztosítani mindenkinek, aki részt akar venni a terület jövőjét eldöntő népszavazáson, hogy hiteles dokumentumainak bemutatása után regisztrálják, és lehetőséget kapjon a szavazásra.
- A szavazásra jogosultak lefényképezése, ujjlenyomatok levétele, a szavazók azonosítását később megkönnyebbítendő.
- Kísérni a törzsek vezetőit és azokat a személyeket, akik az ENSZ munkáját segítették a népszámlálás előkészítésében.
- Személy- és objektumvédelmi feladatok.
- Az azonosítási folyamat alatt feldolgozott dokumentumok összegyűjtése, majd Tindufba és Laayouneba való szállítása, legvégül az összes iratanyag Genfben, az ott található ENSZ központba történő eljuttatása (346.000 dokumentumot szállítottak 2003. december végéig Genfben).
- Az ENSZ alkalmazottak és a katonai megfigyelők fizetését szállító fizetőszek kisérese és a kifizetőhelyek védelme.
- Közös járőrutak szervezése a katonai megfigyelőkkel együtt Laayoune és Tinduf körzetében.
- Részt venni a katonai megfigyelő kiképzésében (sivatagi vezetés és navigációs -GPS tréning).
- Tervet készíteni az autonómiát kapott Nyugat-Szahara rendőri erőinek felállítására, kiképzésére és a demokratikus normáknak eleget tevő ellenőrzésére.
- Segíteni a biztonsági szolgálat munkáját, és más egyéb biztonságtechnikai és rendőri ismereteket kívánó feladatok elvégzése.
- Tanácsadás rendőri és biztonságpolitikai kérdésekben a misszió katonai és polgári vezetésének.
- Részt venni a menekült visszatelepítési programban.
- A MINURSO-t érintő fegyelmi és egyéb bűnügyekben történő nyomozás a helyi hatóságokkal együttműködve.
- Együttműködés a menekültügyi irodával (UNHCR) a menekülteket érintő kérdésekben.

A népszámlálást előkészítő időszakban 113 rendőrtiszt teljesített szolgálatot Nyugat-Szahara és a környező országok területén, amit az ENSZ folyamatosan csökkentett, így 1996 augusztusában már

¹⁸¹⁶ A/50/655/Add 1. Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara - Report of the Secretary-General, 3. April 1996.

¹⁸¹⁷ A rendőri állomány az alábbiak szerint épült fel: Ausztria (8 fő), Németország (3 fő), Magyarország (13 fő), Norvégia (2 fő), Togo (8 fő) és Uruguay (10 fő). S/1996/343 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. May 1996.

¹⁸¹⁸ S/1996/343 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. May 1996.

¹⁸¹⁹ Azimi, N.: The Role and Functions of the Civilian Police in the United Nations Peace-keeping Operations, pp. 108-110

¹⁸²⁰ Tindoufban a Smara és Dakhla nevű menekülttáborokban működtek az Azonosítási Központok.

csak 7 rendőr (közülük 1 magyar) maradt a misszióban, akiket - mivel Walter Fallmann rendőrtábornok július 25-én elhagyta a missziót - a korábbi helyettese, a norvég Jan Kleven rendőr-alezredes irányított.¹⁸²¹ A rendőrök az azonosítási központokat egészen addig őrizték, amíg azok be nem zártak, azok felszámolásában, illetve az elkészített anyagok elszállításában tevékenyen részt vettek. Az év végére már csak Laayoune és Tindouf városokban állomásoztak rendőrök. 1997-ben a Tindoufban tárolt összes mappát, az ottani Azonosítási Irodában keletkezett anyagot és az ezek feldolgozásához szükséges számítógépeket átszállították Laayoune-ba. Az egység állománya ekkor összesen 9 főből állt, - Norvégia (1 fő), Ausztria (2 fő), Magyarország (2 fő), Togo (2 fő) és Uruguay (2 fő). - akik főleg őrzés-védelmi és biztonsági feladatokat láttak el. Az ENSZ főtitkár az S/1997/166 sz. jelentésében a rendőröket küldő országokat arra kérte, hogy a rendőrök mandátumának lejártja után ne küldjenek újabb embereket a misszióba, hogy ezzel is költséget takarítsanak meg.¹⁸²² Az ENSZ főtitkár május 5-i jelentésében jelezte, hogy a norvég rendőr alezredes és három társa elhagyta a műveleti területet, a maradék öt rendőr mihamarabbi távozásáról pedig a Világszervezet tárgyalásokat kezdett az őket küldő államokkal, aztán pedig a rendőri kontingenset teljesen felszámolták volna.¹⁸²³

Végül aztán az ENSZ nem szüntette meg a rendőri egységet, de nem is pótolta azokat a rendőröket, akiknek a szolgálati ideje lejárt, így 1997. június 2-án, amikor az utolsó három is elhagyta Nyugat-Szaharát, már csak névleg létezett rendőri erő a misszióban.¹⁸²⁴ Azonban hamarosan szembesültek a rendőrök hiányában keletkező problémák tömegével, így 1997 szeptemberében a főtitkár - egyéb feladatok elvégzése mellett - ismét javaslatot tett a rendőri állomány felállítására, amelyet hosszas egyeztetés után - 22 államot kerestek meg, hogy biztosítsanak rendőröket a MINURSO számára - az év végére ismét elkezdtek feltölteni.¹⁸²⁵ Mivel úgy tűnt, hogy elhárult a népszavazás megtartása elől minden akadály, egy új rendőri kontingenst terveztek felállítani 319 rendőrrel.¹⁸²⁶ Az állomány biztosítására felkért tagállamok el is kezdték küldeni a rendőröket. November 19. és 26. között a Kanadai Lovasrendőrség ötfős csoportot küldött a területre, hogy tájékozódjanak a rendőri állomány újbóli felállításával kapcsolatos körülményekről. Velük majdnem egy időben érkezett meg az új kontingens parancsnoka, Peter Miller főnyomozó, majd november 21-én az első nyolc portugál rendőr. December közepére már 48 rendőr tartózkodott kint a műveleti területen, azonban logisztikai és ellátási gondokkal küszködtek.¹⁸²⁷ 1998 elejére már 79 rendőr szolgált a MINURSO állományában: Kanada (5 fő), Egyiptom (2 fő), Ghána (10 fő), India (10 fő), Malájföld (10 fő), Nigéria (10 fő), Norvégia (2 fő), Pakisztán (10 fő), Portugália (10 fő) és Svédország (10 fő).¹⁸²⁸ Főként az azonosítási tevékenységben vettek részt, a fontosabb ENSZ alkalmazottak, valamint a törzsi vezetők biztonságára ügyeltek, őrizték és biztosították az Azonosítási Központokat – Laayoune, Tindouf,¹⁸²⁹ Smara, Tan-Tan és Goulemine - illetve létrehoztak egy szakértő csoportot, amely a népszavazás lebonyolításával kapcsolatosan készített terveket, ajánlásokat. Ebben az időszakban magyarok nem szolgáltak a misszióban (sem rendőrök, sem pedig katonák). A kezdeti felbuzdulás azonban megakadt, ugyanis a tagországok - ígéreteik ellenére - nem küldtek újabb embereket, ezért 1998 februárjában még mindig csak 79-en szolgáltak a műveletben.¹⁸³⁰ Ez a szám áprilisban sem változott,¹⁸³¹ sőt májusra 78 főre csökkent. Ekkor az alábbi országok küldtek rendőröket a MINURSO rendőri kontingensébe: Egyiptom (2 fő), Ghána (10 fő), India (10 fő), Kanada (5 fő), Malájföld (10 fő), Nigéria (10 fő), Norvégia (2 fő), Pakisztán (10 fő), Portugália (10 fő) és Svédország (9 fő).¹⁸³² A rendőrök az azonosítási folyamatok támogatása mellett a UNHCR szervezésével közösen elkezdték megszervezni a tindoufi menekülttáborokban élők Nyugat-

¹⁸²¹ S/1996/674 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. August 1996.

¹⁸²² S/1997/166 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. February 1997.

¹⁸²³ S/1997/358 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. May 1997.

¹⁸²⁴ S/1997/742 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 24. September 1997.

¹⁸²⁵ S/1997/882 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. November 1997.

¹⁸²⁶ S/1997/882/Add 1. Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. November 1997.

¹⁸²⁷ S/1997/974 Letter dated 12 december 1997 from the Secretary-General addressed to the president of the Security Council, 13. December 1997.

¹⁸²⁸ S/1998/35 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 15. January 1998.

¹⁸²⁹ Tindoufban a Smara és Dakhla nevű menekülttáborokban kerültek felállításra az Azonosító Irodák.

¹⁸³⁰ S/1998/142 Letter dated 19 February 1998 from the Secretary-General addressed to the president of the Security Council, 19. February 1998.

¹⁸³¹ S/1998/316 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. April 1998.

¹⁸³² S/1998/404 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18. May 1998.

Szaharába való visszatérését, azonban a marokkói fél nem volt hajlandó ebben a kérdésben segítséget adni - adatot szolgáltatni - a MINURSO-nak, illetve a rendőrökkel együttműködni.¹⁸³³ Az ENSZ által engedélyezett 81 fős létszámot végül 1998. augusztus végére érte el a rendőri egység. A rendőrök folytatták az UNHCR szervezetével közösen megkezdett, a menekültek visszatelepítésével foglalkozó programot, illetve részt vettek abban a misszióban felállított munkacsoportban, amely a majdani népszavazás és az utána következő időszak feladatainak megtervezésével foglalkozott.¹⁸³⁴ 1998 végére a rendőrök befejezték az azonosítási eljárás kapcsolatos feladataikat, és a népszavazás, illetve az az utáni események lebonyolítására készültek.¹⁸³⁵ Év végére 54 rendőr - köztük Peter Miller is - befejezte a szolgálatát, pótlásukat a misszióval kapcsolatos bizonytalan helyzet miatt nem kezdték meg, így a kontingens összesen 26 rendőrtisztből állt, annak ellenére, hogy az egység rendszeresített létszáma – 81 fő – hivatalosan nem változott. A vezetést Miller korábbi helyettese, az indiai Sunil Roy alezredes vette át. A rendőrök az azonosítási eljárásban keletkezett anyagokat őrizték Laayoune és Tindouf bázisokon, valamint a menekültek visszatérésével kapcsolatos tervezési tevékenységekben vettek részt. Az állományba az alábbi országok delegáltak rendőröket: Kanada (2 fő), India (10 fő), Norvégia (2 fő), Pakisztán (9 fő) és Portugália (1 fő).¹⁸³⁶ Márciusban aztán újabb rendőrök hagyták el Nyugat-Szaharát, akiknek a pótlását nem oldották meg, aminek következtében a hiányuk komoly gondot okozott a napi munkavégzés során.¹⁸³⁷ Ennek ellenére továbbra sem pótolták a missziót befejező, majd az azt elhagyó állományt. Ezért 1999 áprilisában már csak 22 rendőr állt szolgálatban, ezért a művelet vezetésének jelzései alapján az ENSZ főtitkár engedélyezte a rendszeresített létszám feltöltését, valamint feladatul szabta a rendőröknek, hogy a műveletbe érkező békefenntartók kiképzésében vegyenek részt.¹⁸³⁸ A Világszervezet ismét felkérte a tagországokat, hogy küldjenek rendőröket a MINURSO állományába. A tagországok pozitívan reagáltak a felkérésre, 1999. június végére már 52 főből állt a rendőri egység: Egyiptom (1 fő), Ghána (1 fő), India (10 fő), Malájföld (10 fő), Norvégia (2 fő), Pakisztán (9 fő), Portugália (9 fő) és Svédország (10 fő).¹⁸³⁹

1999 augusztusában aztán már 78 rendőr vett részt a műveletben, de a főtitkár további 25 kiküldését kérte a tagállamoktól.¹⁸⁴⁰ Magyarország – többszöri megkeresésre – ekkor egy ötfős csoportot küldött a misszióba, közülük azonban 1 fő október közepén elhagyta a műveleti területet. Október végére sikerült feltölteni a 81 fős kontingenst, de az újból megindított azonosítási tevékenység miatt az ENSZ további rendőrök kiküldését kérte.¹⁸⁴¹ Ezt a plusz létszámot azonban sem akkor, sem később nem sikerült megszerezni. 1999. november 5-én megérkezett a rendőri kontingens új parancsnoka, az indiai Om Prakash Rathor rendőrtábornok, aki egészen 2003 végéig irányította a rendőri munkát. Ekkor már csak 3 magyar rendőr szolgált a misszióban.¹⁸⁴² 2000-ben a rendőrök a klasszikus rendőri tevékenység folytatása mellett részt vettek az azonosítási központok felállításában, illetve az Azonosítási Iroda munkatársainak segédkeztek, és a katonákkal közösen járőröztek a műveleti területen. Ekkor 4 magyar rendőr volt a MINURSO állományában, később aztán ez a létszám tartósan 3 főre állt be.¹⁸⁴³ 2000 májusában 80 rendőr tartózkodott a műveleti területen,¹⁸⁴⁴ azonban a Világszervezet ismét elkezdte csökkenteni a rendőrök létszámát. Júliusban 46 rendőr,¹⁸⁴⁵ míg az év végére már csak 26 rendőr szolgált.¹⁸⁴⁶ Bár eredetileg azt tervezték, hogy a missziót elhagyó rendőrök helyét nem töltik fel, az

¹⁸³³ S/1998/634 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. July 1998.

¹⁸³⁴ S/1998/775 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18. August 1998.

¹⁸³⁵ S/1998/849 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11. September 1998, valamint S/1998/997 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 26. October 1998.

¹⁸³⁶ S/1998/1160 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11. December 1998.

¹⁸³⁷ S/1999/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. March 1999.

¹⁸³⁸ S/1999/483 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. April 1999.

¹⁸³⁹ S/1999/721 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25. June 1999.

¹⁸⁴⁰ Az alábbi országok küldtek rendőröket a műveletbe: Egyiptom (1 fő), Ghána (10 fő), India (10 fő), Magyarország (5 fő), Malájföld (10 fő), Nigéria (8 fő), Norvégia (2 fő), Pakisztán (9 fő), Portugália (9 fő), Szenegál (4 fő) és Svédország (10 fő). Forrás: S/1999/875 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 12. August 1999.

¹⁸⁴¹ S/1999/1098 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28. October 1999.

¹⁸⁴² S/1999/1219 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. December 1999.

¹⁸⁴³ S/2000/131 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 17. February 2000.

¹⁸⁴⁴ S/2000/461 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. May 2000.

¹⁸⁴⁵ S/2000/683 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 12. July 2000.

¹⁸⁴⁶ S/2000/1029 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25. October 2000.

indiai rendőrtábornok tiltakozására az ENSZ vezetői meggondolták magukat, és engedélyezték a 47 fős keret feltöltését, így 2001 elején ezzel a létszámmal működött a kontingens. Ekkor már csak egy magyar rendőr, Tószegi Lajos alezredes tartózkodott Nyugat-Szaharában.¹⁸⁴⁷ Mivel az azonosítási folyamat ekkorra befejeződött, ismét elkezdtek csökkenteni a rendőri egység létszámát, így 2001 áprilisában újra csak 34 rendőr tartózkodott a művelési területen, közülük ketten magyarok.¹⁸⁴⁸ A maradó állomány tagjait Laayoune és Tinduf városokban helyezték el, ahol főleg biztonsági és kiképzési feladatokkal foglalkoztak. Az elkövetkezendő években a rendőri egység létszáma tartósan alacsony maradt, és fő tevékenységük a UNHCR munkatársainak felkészítése volt a menekültek hazatelepülésével kapcsolatosan.

Természetesen továbbra is együttműködtek az Azonosítási Iroda munkatársaival, illetve őrizték az Iroda helyiségeit és a nyilvántartásokat, valamint rendszeresen közösen járőröztek a misszió katonai kontingensének tagjaival.¹⁸⁴⁹ 2003-ban a misszió vezetése, takarékosági megfontolásból, javaslatot tett az Azonosítási Iroda bezárására, illetve a misszió létszámának csökkentésére, és ez az addigra 14 fővel működő rendőri kontingenst is érintette.¹⁸⁵⁰ A rendőri állomány még részt vett az Iroda felszámolásában, a népszavazással kapcsolatban keletkezett anyagok Genfben történő szállításában, illetve folytatták a misszióba érkező katonai megfigyelők képzését és a katonákkal közös járőrtevékenységet. A rendőri egységet az azonosítási folyamat lezárása és az Azonosítási Iroda munkájának határozatlan idejű szüneteltetése miatt aztán 2003. december 31-i hatállyal teljesen megszüntették. A MINURSO költségvetésében azonban még 2004. és 2005. –re is terveztek bizonyos összeget arra a célra, ha a 81 fős egységet ismét fel kellene állítani a Világszervezetnek.¹⁸⁵¹ Bár a rendőri kontingenst felszámolták, 2004 márciusában mégis négy rendőrtiszt - Egyiptom (1 fő) és Niger (3 fő) - érkezett a misszióba, akik a 2004 áprilisában beindult, a háború miatt korábban szétszakított saharávi családok kapcsolattartását segítő bizalomépítési folyamat programjában vettek részt, ahol biztosítási és kísérési feladatokat láttak el.¹⁸⁵² 2004 végére már öten végezték ezt a tevékenységet, de annyi feladatuk volt, hogy az ENSZ főtábornok további három munkatárs rendszeresítésére tett javaslatot a Biztonsági Tanács számára készített S/2004/827. számú jelentésben.¹⁸⁵³ Ezt a Tanács elfogadta, ezért a 2005-2006-os évi költségvetés a MINURSO állományában már 8 rendőrtiszt alkalmazásával számolt.¹⁸⁵⁴ 2005 januárjában ennek ellenére csak hatan – Egyiptom (4 fő) és Salvador (2 fő) - dolgoztak a programban.¹⁸⁵⁵ A misszió vezetői a 2006/2007-es költségvetésben, valamint az azt követőkben is csak ennek a hat főnek az alkalmazásával számoltak,^{1856,1857} de 2006 októberében csak öt – Egyiptom (3 fő) és Salvador (2 fő) – rendőrtiszt szolgált a MINURSO állományában.¹⁸⁵⁸ Bár többször felmerült, hogy ismét létrehozzák a rendőri kontingenst, ez nem valósult meg. A MINURSO állományában rendszeresített hat rendőrtiszt beosztást Egyiptom és Salvador töltötte fel. A rendőrök a misszió polgári állományának részeként végezték feladatukat, főleg

¹⁸⁴⁷ S/2001/148 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. February 2001.

¹⁸⁴⁸ S/2001/398 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 24. April 2001.

¹⁸⁴⁹ Érdekes momentum az eseményeknek, hogy míg a rendőröket küldő országok csökkentették a műveletben való részvételüket, addig Jordánia egy 5 fős létszámú rendőri kontingenst küldött Nyugat-Szaharába. S/2002/178 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. February 2002.

¹⁸⁵⁰ S/2003/1016 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16. October 2003.

¹⁸⁵¹ S/2004/39 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. January 2004, valamint A/59/629 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2005 to 30 June 2006 Report of the Secretary-General, 20. December 2004.

¹⁸⁵² S/2004/325 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23. April 2004.

¹⁸⁵³ S/2004/827 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. October 2004.

¹⁸⁵⁴ A/59/629 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2005 to 30 June 2006 Report of the Secretary-General, 20. December 2004.

¹⁸⁵⁵ S/2005/49 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. January 2005.

¹⁸⁵⁶ A/60/724 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2006 to 30 June 2007: report of the Secretary-General, 17. March 2006.

¹⁸⁵⁷ A/63/757 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 11. March 2009, A/64/636 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2010 to 30 June 2011: report of the Secretary-General, 27. January 2010, A/66/681 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2012 to 30 June 2013: report of the Secretary-General, 2. February 2012.

¹⁸⁵⁸ S/2006/817 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16. October 2006.

a bizalomépítő programokban, valamint a családlátogatások során.¹⁸⁵⁹ 2010-ben a főtitkár S/2010/175 sz. jelentése azonban ismét a rendőri kontingens létét jelzi, és az esetleges létszámbővítésről is említést tesz.¹⁸⁶⁰ Időközben azonban a MINURSO és a misszió parancsnokságának helyet biztosító Marokkó között megromlott a korábbi – problémáktól egyébként sem mentes – együttműködés. A főtitkár S/2011/249 sz. jelentésében jelezte, hogy az elhíresült Gdeim Izik táborban történt eseményeket a misszió rendőri állománya nem tudta figyelemmel kísérni, mert a táborba történő bejutásukat a marokkóiak megakadályozták, ezzel megszüntették az 1999-ben a Világszervezet és Marokkó között létrejött megállapodást.¹⁸⁶¹ Viszont a UNHCR felügyelete alatt működő bizalomépítési programok továbbra is működtek, olyan jól, hogy a főtitkár javaslatot tett a 6 fős rendőri egység további hat fővel történő bővítésére.¹⁸⁶² Ennek ellenére a 2013/2014. évi költségvetésben a Világszervezet továbbra is csak egy hatfős részleggel számolt.¹⁸⁶³ Talán éppen ezért, a főtitkár 2013-as jelentésében ismételten kérte a Biztonsági Tanácsot, hogy további hat fővel növelje meg a MINURSO rendőri kontingensét, de 2006-tól folyamatosan hat fővel működik – Csád (1 fő), Egyiptom (2 fő), Jordánia (2 fő) és Jemen (1 fő) - és ez a MINURSO legfontosabb hozzájárulása a UNHCR által szervezett bizalomépítési programokhoz. A főtitkár javaslatot tett arra is, hogy az újonnan rendszeresítendő beosztásokat női rendőrökkel töltsék be.¹⁸⁶⁴ Ez csak részben történt így. Bár a 2014-2015 évre tervezett MINURSO büdzsében már 12 rendőr alkalmazására biztosított forrást a Világszervezet,¹⁸⁶⁵ 2014 júniusában mégis csak 5 státuszt tudtak feltölteni,¹⁸⁶⁶ ráadásul a bizalomépítési folyamatot is felfüggesztették a szembenálló felek vitái miatt. Ezért 2015-ben továbbra is csak 6 rendőr (Argentína-1 fő, Egyiptom-2 fő, Jemen 2 fő és Jordánia 1 fő),^{1867,1868} illetve 2015 végén 2 rendőr szolgált a műveletben.¹⁸⁶⁹ 2016 tavaszán azonban ezeknek a rendőröknek is el kellett hagyniuk a műveleti területet, ugyanis 2016. március 3.-7. között meglátogatta a régiót Ban Ki Moon, az ENSZ főtitkára, aki egy nyilatkozatában bírálta Marokkót, aminek a következtében a királyság azonnali hatállyal kiutasította az országból a MINURSO polgári alkalmazottait és velük együtt a rendőröket is.¹⁸⁷⁰ Ennek ellenére a 2016-2017-es,¹⁸⁷¹ a 2017-2018-as,¹⁸⁷² illetve a 2018-2019-es büdzsében is 12 rendőr alkalmazására elégséges összeget terveztek.¹⁸⁷³

¹⁸⁵⁹ S/2007/619 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. October 2007.

¹⁸⁶⁰ S/2010/175 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. April 2010. A főtitkár egyébként a misszióról készített éves beszámolójában is külön szervezeti elemként említette meg a rendőröket. az azonban érdekes, hogy a misszió költségvetésekor bár jelzik, hogy a létezik a rendőri vezetői pozíció a műveletben, de arra költségvetést nem terveztek. A/65/665 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 22. December 2010.

¹⁸⁶¹ S/2011/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 1. April 2011.

¹⁸⁶² S/2012/197 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. April 2012.

¹⁸⁶³ A/67/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014: report of the Secretary-General, 6. February 2013.

¹⁸⁶⁴ S/2013/220 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. April 2013.

¹⁸⁶⁵ A/68/699 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2014 to 30 June 2015, 10. January 2014.

¹⁸⁶⁶ A/69/595 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014, 19. November 2014.

¹⁸⁶⁷ S/2015/246 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. April 2015.

¹⁸⁶⁸ A 2014. július 1. és 2015. június 30. közötti időszakban a MINURSO vezetése nem csak a rendőri állományt nem tudta teljes egészében feltölteni, de a korábbihoz képest kevesebb katona és polgári személy is érkezett a műveletbe, így a korábbi évekhez képest a művelet több feltöltetlen beosztással „rendelkezett”, ami miatt a meglévő állomány leterheltsége nőtt. A/70/570 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2014 to 30 June 2015, 24. November 2015.

¹⁸⁶⁹ A/71/639 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2015 to 30 June 2016, 28. November 2016.

¹⁸⁷⁰ S/2016/355 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. April 2016.

¹⁸⁷¹ A/70/696 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2016 to 30 June 2017, 22. January 2016.

¹⁸⁷² A/71/760 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2017 to 30 June 2018, 24. January 2017.

¹⁸⁷³ A/72/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2018 to 30 June 2019, 6. February 2018.

Miután a marokkói kormányzat megegyezett a Világszervezettel, a civil alkalmazottak visszatérhettek a műveletbe, de mivel egy részüket időközben más misszióba helyezték, a beosztások jelentős részét nem tudták betölteni. Ez történt a rendőri állománnyal is, ezért még 2017 elején is csak két rendőr – Finnország és Portugália – szolgált a műveletben.¹⁸⁷⁴ Ez a létszám 2018 elején sem változott,¹⁸⁷⁵ és 2018 szeptember elején már csak egyetlen rendőr teljesített szolgálatot a MINURSO állományában.¹⁸⁷⁶ Az elmúlt évek folyamán a misszióban működő rendőri egység fegyelme kiváló volt, mindössze két rendőrtisztet kellett szolgálati idejük lejártá előtt hazájukba visszaküldeni, őket is közúti baleset okozása és az angol nyelv hiányos ismerete miatt.¹⁸⁷⁷

Magyar rendőrök a MINURSO állományában

Az ENSZ 1994-ben felajánlotta a Magyar Köztársaságnak, hogy vegyen részt a Nyugat-szaharai Népszavazási Missziójában. Először a Honvédelmi Minisztériumot szólították meg, de az elutasította a részvételt, Belügyminisztérium viszont vállalta egy kisebb, eredetileg 15 fős kontingens felállítását. Az idő rövidsége miatt az állomány kiválasztása, és a felkészítés szinte azonnal megkezdődött. A misszióba többnyire önként jelentkeztek a rendőrök, de volt olyan is, akit az előjáró kért fel a külszolgálatba való részvételre. A kijelölt állományt angol nyelvi felmérőre rendelték be, hogy megállapíthassák a nyelvtudásuk szintjét. Az írásbeli teszt mellett elbeszélgettek a jelentkezőkkel, akik pár napon belül megkapták az információt, hogy a nyelvtudásuk megfelelt-e a misszióba történő jelentkezéshez. Ezután következett a missziós felkészítés, ez Budapesten, a Rendőri Ezred laktanyájában zajlott. Mivel a rendőrök egy része vidéki volt, a felkészítés alatt csak hétvégeken tudtak a családjukkal találkozni. A felkészítés szakmai része igen kemény volt, nagy elvárásokat támasztottak a jelentkezőkkel szemben, és a kiképzők több alkalommal is jelezték, hogy aki nem képes a megfelelő szinten teljesíteni, attól azonnal megszabadulnak. Éppen ezért mindenki nagyon komolyan vette az angol nyelvi felkészítést is, mert tudták, hogy hiába jók szakmailag, ha nem képesek angolul kommunikálni, illetve az angol nyelvű utasításokat végrehajtani, akkor nem kerülhetnek a csapatba. A gyakorlati felkészítés során megismerték az ENSZ valamint a MINURSO felépítését, működését, tájékoztatást kaptak technikai és egyéb működési rendszerekről, illetve gyakorolták a GPS eszközök használatát és a gépjárművezetést is.

Az ENSZ által biztosított szakanyagokat Nagy Zoltán r. százados, Urbán Tibor r. százados és Száva Péter r. főtörzsőrmester – akik maguk is az első váltás tagjaiként utaztak ki Nyugat-Szaharába - fordították le magyar nyelvre, részben ezekből folyt az állomány felkészítése. A kéthetes felkészítés során tájékoztatták a missziós terület földrajzi, etnikai és kulturális sajátosságairól, a missziós feladatokról. Technikai jellegű képzésként gépjárművezetői és rádiókommunikációs gyakorlatokat is szerveztek az állománynak. Igyekeztek fejleszteni a pályázók angol nyelvtudását, és nagy hangsúlyt helyeztek az egészségügyi felkészítésre is. A pszichológiai felkészítést például a REBISZ pszichológusa, a később túsztárgyalóként is nevet szerzett Végh József tartotta.¹⁸⁷⁸ A misszió körülményeiről - elszállásolás, ételmezés, ellátás, szolgálati körülmények - gyakorlatilag semmilyen információval nem rendelkezett a rendőrség, így ezek a témakörök kimaradtak a kéthetes felkészítésből. Ennek ellenére a magyar rendőrökkel készített kérdőívek elemzése során kiderült, hogy a hazai felkészítést mindannyian hasznosnak tartották.¹⁸⁷⁹

Az időközben összeállított felszerelések némi túlbiztosítást, a körülmények ismeretének hiányosságait mutatták. Módosításra már csak a szolgálat megkezdése után volt lehetőség, ez néhány esetben meg is történt, de volt, amit csak jelentős késéssel tudtak megoldani. A későbbi váltások már ezek alapján kapták meg ellátmányukat.¹⁸⁸⁰ Az eredetileg tervezett 10+5 fő tartalékból álló kontingens létszámát nem

¹⁸⁷⁴ S/2017/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. April 2017.

¹⁸⁷⁵ S/2018/277 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 29. March 2018.

¹⁸⁷⁶ S/2018/889 Situation concerning Western Sahara. Report of the Secretary-General, 3. October 2018.

¹⁸⁷⁷ Besenyő, J.: Western Sahara, p. 159

¹⁸⁷⁸ Interjú Kulcsár Attila rendőr őrnaggyal, 2018. 05. 07.

¹⁸⁷⁹ Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

¹⁸⁸⁰ A nyugat-szaharai békefenntartó misszióba kiutazó magyar rendőri kontingens az első, sivatagi körülmények között tevékenykedő rendőri erő volt. Bár a rendőrség rendelkezett afrikai tapasztalatokkal, a felszerelés összeállításánál nehézségekkel találtak szembe magukat. Így a magyar rendőrségnél rendszeresített ruházati anyagokon túl olyan külföldi anyagok beszerzése is szükségessé vált, melyek beilleszthetők voltak a meglévők közé, és megfeleltek az általános rendőri jellegnek. A választás

sikerült feltölteni, így az a döntés született, hogy az ORFK nem képez tartalékot, hanem valamennyi felkészítésben részt vett rendőr elutazik a misszióba. Az eredeti 15 főből 2 fő visszalépett, így végül egy 13 fős kontingens került ténylegesen kiküldésre.¹⁸⁸¹

Az utolsó oltások megszerzése után¹⁸⁸² 1995. február 22-én a kontingens a Budapest - Róma - Casablanca – Agadír - Laayoune útvonalon utazott ki a misszióba. Miután szerencsésen megérkeztek Casablancába, a nagykövetséget irányító ideiglenes ügyvivő fogadta és látta őket vendégül. Nagyon sok hasznos információt kaptak tőle és a casablancai egyetemen tanító Boga István professzortól¹⁸⁸³ aki az iszlámról tartott előadást, valamint több más is megosztott velük az országról, a kultúráról, a szokásokról, az itt élőkéről. Ezek később valóban hasznosnak bizonyultak. A rögtönzött felkészítés hatására volt olyan magyar rendőr, aki maga is olvasni kezdte a Koránt, hogy minél többet megérthessen az iszlámból.¹⁸⁸⁴ Casablancából Agadírba utaztak, majd onnan a misszió által bérelt katonai géppel Laayoune-ba érkeztek, ahol a felsorakozott magyar kontingenst a rendőri erők német parancsnoka fogadta. A német rendőrezredes nem titkolta, hogy nagy örömmel vette az érkezésüket, és jelezte, hogy minél hamarabb szolgálatba kívánja őket állítani, hogy a meglévő rendőri állomány leterheltségét ezzel is csökkenthesse. Ezután indultak a szállásukra, és már másnap meg is kezdték az újabb kétételes felkészítést a tényleges szolgálatra. Az első pár nap nem volt egyszerű a télből éppen csak megérkezett magyaroknak. „*Birkóztak a meleggel és igyekeztek alkalmazkodni*”,¹⁸⁸⁵ közben előadásokon, vezetési gyakorlatokon, majd vizsgákon vettek részt. A számonkérés során újabb nyelvi felmérésen kellett átmenniük, hogy a misszió vezetése meggyőződjön arról, képesek-e az angol nyelvet munkanyelvként használni. Ugyanis korábban több olyan eset történt, hogy egy-egy ország olyan megfigyelőt küldött ENSZ műveletekbe, akik egyáltalán nem beszéltek angolul, így őket nem tudták alkalmazni. Ezért a Világszervezet vezetői elhatározták, hogy a missziókba érkező állomány nyelvi képzettségi szintjéről meg kell győződni még mielőtt beosztásba helyeznék őket, aki pedig nem képes angolul kommunikálni, azokat azonnal vissza kell küldeni az őket delegáló államba a jelölt vagy országa költségén.¹⁸⁸⁶

az USA hadseregének rácsszövésű, sötétkék gyakorló/munkaöltözetére esett. A ruházat meglehetősen sokszínű volt: keveredett benne a téli és nyári öltözet. Ez első hallára kicsit meglepő, azonban ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az éjszakai hőmérséklet sok esetben 0 C° fok közeli, így a napi hőmérsékletingadozás akár 40 C° fok is lehet, ez helyes döntés volt. A ruházatban eredetileg nem szerepelt rövidnadrág, azonban az első hónapok tapasztalata alapján később ez is bekerült a felszerelésbe. A ruházati felszerelések listája a következő volt: szövetsapka (pilotka), jester (egy vastag, kevésbé szellőző anyagból készült) nadrág, kék és fehér rövidujjú ing, bevetési ruha (overál), kék rácsszövésű gyakorló/munkaruha (USA), fehér póló, szolgálati dzseki béléssel, zárt fekete félcipő, portugál bevetési bakancs, derékszíj, sportfelszerelés, fehérnemű, hálórúha, papucs; rendfokozati jelzések, felvarrók; burnusz, napszemüveg, porvédő szemüveg. A ruházat kiegészült az ENSZ által biztosított anyagokkal: barett és baseball sapka, nyaksál, valamint a fent említett rövidnadrág, amit a kontingensparancsnok szerzett be Magyarországon. Egyéb felszerelési anyagok: hálósák, rúdlámpa, zsebkész, gumimatrac, gázálarc készlet, víztisztító felszerelés, gyógyszerek, távcső, tájoló.

Az egyéni felszerelésen túl a kontingens komoly egységfelszereléssel érkezett a misszióba. Ez többek között aggregátort, gyógyszerkészletet, nemzeti zászlót, tartalék ruházatot is tartalmazott. A készlet elhelyezésére az ENSZ laayoune-i központjában raktár állt rendelkezésre. Száva Péter rendőr zászlóssal készített interjú. 2017. 11.28.

A rendőri missziók logisztikai ellátásáról, valamint az ott felmerült nehézségekkel kapcsolatosan bővebb információkkal szolgál Benicsák Péter rendőrőrmagy által készített cikk: Benicsák, P.: Rendőri békefenntartó és válságkezelő missziók logisztikai támogatása, Hadtudomány, 2008/3-4, pp. 122-126, http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/3_4/122-126.pdf (2018. 04. 16.)

¹⁸⁸¹ A jelentkezésekor még 5 hónap időtartamra meghirdetett misszióra való felkészítés során egyik rendőr kérte felkészítésének megszakítását és az eredeti beosztásába való visszavezénylését, ugyanis kiderült, hogy a misszió várhatóan hosszabb lesz öt hónapnál. Egy másik rendőr pedig azért nem vállalta a külszolgálatot, mert nem volt hajlandó a misszióhoz szükséges oltásokat beadatni magának. A MINURSO állományába kijelölt rendőrök csak a repülőtéren tudták meg, hogy egyéves szolgálatteljesítésre utaznak ki. Voltak, akik ennél is többet töltöttek kint, például Smodics György rendőr százados, aki csak 28 hónap elteltével érkezett vissza Magyarországra. Interjú Smodics György rendőr századossal, 2018. 04. 18.

¹⁸⁸² Annyira kevés ideje volt a felkészülő állománynak, hogy kiképzés közben vettek részt az orvosi vizsgálatokon, kapták meg az oltásaikat tifusz, malária és sok más ellen. Mint később kiderült, nagyon hasznos volt a Hepatitis A/B/C-oltások beadatása is, ugyanis a misszióba érkező nigériai rendőrök közül sokan Hepatitis C vírussal fertőzöttek. Interjú Sógor Zsolt rendőr századossal, 2018. 05. 07.

¹⁸⁸³ Boga István életéről készült film, https://www.youtube.com/watch?v=g6Dz_yD8hz8 (letöltés ideje: 2018. 04. 14.), valamint https://www.youtube.com/watch?v=2_MuUncIggQ (letöltés ideje: 2018. 04. 14.)

¹⁸⁸⁴ Interjú Sógor Zsolt r. századossal, 2018. 05. 07.

¹⁸⁸⁵ Interjú Sógor Zsolt r. századossal, 2018. 05. 07.

¹⁸⁸⁶ Korábban az ENSZ elfogadta a küldő országok által kiadott dokumentumokat – nyelvvizsga bizonyítvány, gépjárművezetői engedély – de több alkalommal kiderült, hogy a bizonyítványokban található kompetenciával nem rendelkezett minden békefenntartó, ez pedig gondot okozott a missziók működésében. Ezért a Világszervezet békefenntartásért felelős igazgatósága minden misszióban bevezette, hogy az odaérkező katonák és rendőrök számára az érkezés után egy rövidebb, 1-2 hetes tanfolyamot kell szervezni, ahol felkészítik őket a misszió sajátosságaira, valamint hozzáértő szakemberek – egy hivatalos

A nyelvvizsga voltaképpen egy beszélgetést jelentett, amely során a rendőrparancsnok különböző témákban kérdezte az állomány tagjait. Kíváncsi volt a szakmai életútjukra, otthoni tevékenységükre, családjukra, de a hobbiakra is rákérdezett. Ebből teljes képet kaphatott a magyar állományról. A parancsnok elégedett volt, az interjúk eredménye meggyőző volt, és a magyaroknak különösebb problémájuk nem volt az angol nyelv használatával. A magyarokkal együtt érkező nigériai kontingensnek megérkezésükkor nem kellett nyelvvizsgát tenni, mert nekik a tizenvalahány törzsi nyelv mellett az angol az egyik hivatalos nyelvük a. Ez a magyaroknak kicsit furcsa volt, ugyanis az első napokban azt sem tudták, hogy a nigériaiak angolul beszélnek, mert semmit nem értettek az ő tájszólásukból. Aztán rájöttek, hogy szinte minden nemzet a saját specialitásának megfelelően beszéli az angolt. Egy idő után, a rádióforgalmazást figyelve, szinte százszázalékos pontossággal meg tudták állapítani, éppen milyen nemzetiségű rendőr vagy katona beszél.

Gépkocsivezetésből gyakorlati vizsgát kellett tenniük, annak ellenére, hogy Magyarországról nemzetközi jogosítvánnyal mentek ki. Ebben az esetben ugyanis nem csak a városban kellett bizonyítani vezetési képességeiket, hanem sivatagi terepen, a homokon is, ami kicsit hasonlított a hóban való vezetésre. Ez teljesen másfajta vezetési módot követel, mint ami a szilárd burkolatú úton megszokott. A sivatagi vezetést nagyban meghatározza az, hogy milyen terepviszonyokról beszélünk. Ennek több típusa is van, a mélyhomokos, futóhomokos, sziklás-köves homok stb., amelyek mindegyike más - más vezetési technikát és eszközt követel meg. Egy mélyhomokos, magas dűnés átszegdelt terepen kisebb sebességfokozatban nagyobb nyomatékkel kell vezetni. Ahol a sivatagi talaj homok és kő vagy futóhomok, ott lehet haladni nagyobb fokozatban, természetesen folyamatosan figyelve az útviszonyok változását. A sivatagi terepen jellemző az öszkerékmeghajtású gépjárművek használata, és mivel a misszióban is ezeket használták, érthető, hogy ezekre a típusokra és ilyen módszerekre kellett felkészíteni a teljesen más - városi - körülmények közül érkező rendőröket. A sikeres vizsga után minden magyar rendőr megkapta az ENSZ által kiadott jogosítványt, ami Marokkóban, Algériában és Mauritániában is érvényes volt, valamint a személyazonosításra szolgáló rendőri igazolványt. Ugyan még itthon megkapták a misszióba szükséges oltásokat, de kint kiderült, hogy további oltásokat is kell kapniuk, és folytatták az egészségügyi felkészítést is, amit a dél-koreai orvoscsoport tagjai szerveztek. A csoport tagjait mindenki szerette, bár időről-időre meg kellett azzal küzdeni, hogy közülük páran meglehetősen gyengén beszéltek angolul, így amikor valamilyen problémával felkeresték őket, sokszor kézzel-lábbal kellett magyarázni, hogy megértsék. A nyelvi akadályok ellenére az esetek nagyobb részében sikerült szót érteni és sikeresen kezelni a páciens. Gyakran próbáltak a nyugati világban elfogadott gyógyszeres kezelés helyett akupunktúrát alkalmazni, amit nem minden magyar rendőr tolerált. Az egészségügyi katonák szolgálatára egyébként nagy szükség volt, mivel misszió során a magyar rendőröknek 43%-a

vizsga keretében - meggyőződnek angol nyelvi valamint a vezetési tudásukról. Eleinte a békefenntartókat küldő államok nem vették komolyan ezeket a követelményeket, de miután a Világszervezet következőlegesen repatriálta azokat, akik nem tudtak angolul kommunikálni, illetve nem tudták vezetni a munkájukhoz szükséges járműveket, ezen országok már otthon beépítették a felkészítési folyamatba ezeket a követelményeket. Roxane D. V. Sismanidis: Police functions in Peace Operations, Report from a workshop organized by the United States Institute of Peace, Peaceworks No. 14. First published March 1997, <https://www.usip.org/sites/default/files/pwks14.pdf> (letöltés ideje: 2018. 05. 17.), Caparini, M.: Challenges in deploying effective police to international peace operations, NUPI Working Paper 877, 2017, https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2451656/NUPI_Working_Paper_877_Caparini.pdf?sequence=2 (letöltés ideje: 2018. 05. 17.)

A fent leírtakra jó példa Kína, amely korábban nem küldött nagy számban békefenntartókat az ENSZ műveletekbe, illetve akiket küldött sem feleltek meg minden követelménynek. Amikor a MINURSO állományában szolgáltam 2003-2004 között, a különböző közlekedési balesetek egy része a kínai békefenntartókhoz kötődött, mivel azok otthon nem vezettek rendszeresen gépjárművet. De mivel rendkívül elszántan igyekeztek elsajátítani a vezetési ismereteket, így nem repatriálták őket, hanem a többi békefenntartó segítségével megtanultak velük egy szinten vezetni. Azóta Kína egyre nagyobb szerepet vállal az ENSZ műveletekben, egyre több embert is küld, akiket szigorú rend alapján választ ki és készít fel a saját békekiképző központjában - predeployment training -, akiknek a tanultakról, valamint a vezetési képességükről és angol nyelvismeretükről különböző vizsgákon kell számot adni. Ying, W.: Why Are Chinese Peacekeepers So Disciplined? Towards a Research Agenda, FICHL Policy Brief Series No. 24 (2014), <http://www.toaep.org/pbs-pdf/24-wang> (Letöltés ideje: 2018. 05. 17.) Ugyanezt a követelményt - misszióra való felkészítés/tanfolyam - fogalmazta meg a Világszervezet a többi katonát és rendőrt küldő tagállamnak is, de a helyi minősítő vizsgákat - a biztonság kedvéért - a békeműveletek továbbra is fenntartják, működtetik. United Nations Police Temporary Training Standards for Formed Police Units, https://police.un.org/sites/default/files/fpu_training_standards_2010.pdf (Letöltés ideje: 2018. 05. 17.), Information for individual police officers, United Nations Police, <https://police.un.org/en/information-individual-police-officers> (Letöltés ideje: 2018. 05. 17.), valamint Mihalas, P. J.: United Nations Military Observers: Methods and Techniques for Serving on a UN Observer Mission, Peace Operations Training Institute, 2008, <https://www.scribd.com/document/111685302/MILOBS-B> (Letöltés ideje: 2018. 05. 17.)

lett beteg, ezek nagyobb része az élelmiszer és ivóvíz okozta emésztési rendellenesség volt. Ezen kívül egy ismeretlen rovarcsípéses és egy maláriás megbetegedés fordult elő. A beszámolókból kiderül, hogy a felkészítés során az étkezéssel kapcsolatosan tanultakat a misszió területén gyakorlatilag lehetetlen volt betartani.¹⁸⁸⁷

A sikeres vizsgákat követően a kontingens tagjai pár napot a főhadiszálláson töltöttek, ahol alapvetően őrszolgálatot láttak el. A magyarok parancsnoka, Nagy Zoltán rendőr őrnagy hadműveleti tiszti majd személyügyi tiszti beosztást kapott, a többiek pedig valamelyik körzetparancsnokságra vagy rendőri állomásra osztották be. A rendőri egység parancsnoka Tindoufba önkénteseket keresett, ugyanis az számított a misszió legkevésbé kedvelt helyének. Ott ugyanis nincs tengerpart, nagyon meleg van, a föld egyik legmelegebb pontja, ott az ötvenvalahány C ° fok sem ritka, és 600 km távolságban pedig szinte semmi nincs a sivatagon kívül. Talán ezért is hívják nagyon sokan a területet az „ördög kertjének”,¹⁸⁸⁸ ezért senki sem akart ott szolgálni. A rendőrparancsnok jelezte, hogy aki önként vállal egy négyhónapos időszakot Tindoufban, az a misszióban a következő állomáshelyét maga választhatja ki. Sógor százados és másik öt magyar rendőr - Pável Tamás főhadnagy, Slezák József százados, Smodics György százados, Kovács László főhadnagy, Batyik Géza főhadnagy - vállalták Tindoufot. A rendőröket egy, az algériai hadsereg által használt - korábban a Francia Idegenlégióknak épített - laktanyában helyezték el a tiszti szállásokon. A szobák elég puritánok voltak, egy ágy, egy asztal és egy szekrény kapott benne helyet. Ennek ellenére nem panaszkodtak, hiszen más táborokban sátrakban laktak a megfigyelők. A laktanyában az algériaiak által is használt étteremben étkeztek, ezen felül használhatták a bázison lévő mosodát és a sportpályát is.¹⁸⁸⁹

Ezek után a magyar rendőrök csak valamilyen kontingens-esemény (pl. kitüntetések átadása, nemzeti ünnep) vagy kiemelkedő missziós program miatt, illetve rotációkor vagy a szolgálattal összefüggő egy-kétnapos küldetés esetén utaztak a központba. Így arra, hogy a 13 rendőr egyszerre egy helyszínen lehessen, szinte nem is volt lehetőség a misszió ideje alatt. Mivel a rendőri kontingens parancsnoka nagyon elégedett volt a magyar rendőrök felkészültségével, sok magyar rendőr rögtön parancsnoki státuszt kapott. Volt olyan időszak, amikor a misszióhoz tartozó egyetlen körzetben, Tindoufban magyar volt a körzetparancsnok, a misszióhoz tartozó hat rendőrkapitányságon pedig hat magyar rendőrkapitány szolgált.

Az első magyar rendőri csoport kintléte idején kétfajta rendőri kontingens volt a misszióban: a csak a parancsnokságon szolgálatot ellátó kis létszámú kontingens: ilyen volt a norvég és -részben- a német kontingens. A másik csoportba azok sorolhatók, akik a műveleti területen, a „végeken” láttak el szolgálatot: a maláj, ír, egyiptomi, nigériai, ghánai, togói, osztrák, uruguayi és a magyar. Ezek a kontingensek nagyjából azonos létszámmal képviselték hazájukat. Tapasztalatban, tudásban és gyakorlati alkalmazhatóságban azonban jelentősen eltértek egymástól. Az egyiptomi kontingens gyakorlatilag egy-két fő kivétellel egy végzős főiskolai osztály volt, például a jogosítványuk ugyanazon a napon keletkezett, sorszámuk egymás utáni volt stb. Érthető módon nem rendelkeztek komoly rendőri tapasztalatokkal, azokat az idősebb, tapasztaltabb kollégáktól igyekeztek megszerezni.

A rendőrök szolgálati feladatai nagyrészt azonosak voltak: laktanya szintű (ügyeleti) szolgálatot adtak a nap 24 órájában, közreműködtek az azonosítási eljárásban, biztosították a tárgyaló felek szállítását. Különbségnek tekinthető, hogy ezen a területen nem őrizték folyamatosan az azonosítási központokat, hanem csak azok kulcsait tárolták a bázison található rendőri irodában. A rendőrök biztonsági és technikai személyzetként vettek részt az azonosítási eljárásban.¹⁸⁹⁰ Biztonsági feladataik közé tartozott az azonosító központok 24 órás felügyelete, az ott elhelyezett okmányok és az eljárás közben keletkezett anyagok védelme. Ide sorolható még a nem „otthon” lévő tárgyaló fél szállítása az

¹⁸⁸⁷ Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

¹⁸⁸⁸ Hurd, E. S.: *Beyond Religious Freedom: The New Global Politics of Religion*, Princeton University Press, 2015, p. 31.

¹⁸⁸⁹ Érdekes módon a magyarok annyira megszokták a tindoufi körülményeket, hogy a négy hónap leteltével – amikor nem találtak a helyükre váltó állományt – továbbra is vállalták az ottani szolgálatot, sőt volt olyan, aki egy teljes évet eltöltött az ottani bázison. Interjú Batyik Géza r. főhadnaggyal, 2018. 05. 08.

¹⁸⁹⁰ A konkrét azonosítási eljárás első üteme 1994 augusztusában kezdődött, és az 1996 májusában történt hivatalos felfüggesztéséig tartott. Ezen időszak alatt természetesen több esetben is szünetelt az eljárás. Ennek voltak technikai és politikai okai is. Előfordult, hogy logisztikai hiányosságok miatt nem tudták regisztrálni az Irodába érkező szaharaviakat, de olyan is, hogy a szembenálló felek nyomásgyakorlásként bojkottálták az azonosítási eljárást. Interjú Száva Péter rendőr zászlóossal, 2017. 11.28.

azonosítási eljárásra, illetve annak befejezésekor a szálláshelyre. Az azonosítási eljárásban feladatuk volt az előzetes lista alapján jelentkezőkről az azonosításra alkalmas (igazolvány) kép készítése, illetve ujjlenyomat rögzítése. Ennek is megvolt a procedúrája: a Polisario Front és a marokkói fél képviselői elfoglalták a helyüket a teremben csakúgy, mint az ENSZ civil, azonosítási eljárásban részt vevő alkalmazottai, akik moderáltak, és szükség szerint közvetítettek a felek között. A rendőrök elkészítették a fényképeket, ujjlenyomatot vettek, utána a felek meghallgatták az előzetes, az 1974-es spanyol népszámláláson alapuló listán szereplő jelentkezőt, majd szelektáltak, összesítettek. Eztán dőlt el, hogy a jelentkező megfelel-e az ENSZ által támasztott követelményeknek és jogosult lesz-e a terület jövőjéről döntő majdani népszavazáson részt venni. A fennálló kulturális különbségek miatt az azonosítással kapcsolatos feladatok végrehajtása nem volt mindig egyszerű. A rendőri erőkből ugyanis nem szolgált kellő létszámban nő, így sokszor majdnem meghiúsult az ujjlenyomat rögzítése a szavazásra jelentkező szaharávi nők esetében, azonban kellő tapintattal, és az egyébként is roppant segítőkész civil ENSZ alkalmazottak segítségével általában sikerült megoldani a problémát. A férfiaknál a legnagyobb gondot az okozta, hogy nem voltak hajlandók levenni a fejfedőjüket. Ebben az esetben általában arra sikerült rávenniük őket, hogy legalább az arcuk elöl húzzák azt el. A MINURSO vezetőinek utasítására a rendőrök éjszaka is őrködtek az azonosítási központokban, ahol nem csak az épületre, de a lezárt ládában tárolt azonosítási dokumentumokra is vigyáztak. A cél az volt, hogy illetéktelen ne tudjon az anyagokba belenézni, vagy azokban bármilyen módosítást végrehajtani. A rendőrök feleltek a misszió anyagszállításainak eseti biztosításáért is, valamint a különböző állomáshelyekre küldött „lábön történő” helyszínre szállításáért. Az azonosító központok rendőri állománya naponta küldött jelentést a misszió rendőri parancsnokságára Laayouneba. A jelentés tartalmazta a napi harcértéket, jármű futásteljesítményeket, azonosításkor az azonosítottak létszámát. Naponta kétszer rádióellenőrzést tartottak, valamennyi rendőri állomás belépésével. Az esetleges eseményeket, rendkívüli eseményeket természetesen soron kívül jelentették. A rendőrök további feladata volt a kommunikáció fenntartása, a katonák munkájának segítése, mivel a velük való kapcsolattartás majdnem napi szintű volt. Működött a katonai kontingensen belül olyan rádiós részleg - SIGINT/signal intelligence - amely képes volt ellenőrizni mindenféle, a Szaharában folyó katonai rádióforgalmat az amerikai hadsereg által a misszió számára biztosított eszközökkel. A rendőrök a szembenálló fegyveresek leszerelésben, a demilitarizálásban is részt vettek, bár csak közvetetten, ugyanis ha bármilyen információjuk volt vagy bármit láttak, akkor ezt a saját parancsnokuknak, illetve a rendőrökkel napi kapcsolatot tartó katonai összekötőnek is jelentették.¹⁸⁹¹ Emellett többször kellett járőrszolgálatba menniük, ezt többnyire közösen végezték a katonai komponens tagjaival. Járőrözési feladataik közé tartozott a Polisario képviselőinek tartózkodási helyét rendszeresen ellenőrizni.

A Marokkó által megszállt nyugat-szaharai területeken a marokkói fél a Polisario által az azonosítási eljárásba delegált képviselők számára egy adott tartózkodási helyet jelölt ki, ide hozták őket Tindoufból vagy „felszabadított zónából.” A Polisario delegáltjai nem hagyhatták el a szállásukként kijelölt épületet, és a MINURSO rendőrei szállították őket az azonosítási központokba egy előre egyeztetett útvonalon. Szintén a rendőröknek kellett szavatolni a szaharáviak biztonságát, testi épségét. Mivel a marokkói biztonsági szervek nem tették lehetővé a Polisario küldöttek szabad mozgását, a rendőrök járőrözési tevékenysége nem csak az ő biztonságukat szavatolta, de a marokkóiakat is megnyugtatta, hogy a szaharáviakat nemcsak ők, hanem az ENSZ rendőrei is ellenőrzik. A Polisario képviselőivel több rendőr tudott normális, emberi kapcsolatot kialakítani, és egy idő után elkezdtek egymással beszélgetni. Általában angolul vagy franciául, de volt olyan magyar rendőr is, aki elfogadhatóan megtanult arabul és úgy kommunikált velük. Ettől függetlenül a szaharáviak valamelyest elkülönültek az azonosítási központban. Bejöttek reggel, felvették a munkát, amit lelkiismeretesen el is végeztek, majd ebéd után elmentek pihenni, délután folytatták a munkát, este pedig hazamentek.

A marokkói hivatalos szervekkel a rendőrök szintjén nem volt semmilyen kapcsolattartás. Többször előfordult, hogy a járőrtevékenység során a többfelé felállított ellenőrzőpontoknál a marokkói rendőrség alkalmanként megállította őket. Formális udvariassággal megkérdezték őket, hova mennek, mikor jönnek, de semmiféle ellenségeskedés, atrocitás nem volt érezhető. Inkább csak a békefenntartók mozgását, tevékenységét igyekeztek ellenőrizni. Valójában nem is a rendőrök, hanem a marokkói titkosszolgálat emberei voltak azok, akik szemmel tartották őket. Folyamatosan jelen voltak az azonosító központ

¹⁸⁹¹ Interjú Pável Tamás rendőr századossal, 2018. 05. 07.

bejártánál, illetve a saharávi képviselők szálláshelyénél. A központba nem léptek be, a munkát nem zavarták vagy akadályozták, de nonverbális módon jelezték, hogy mindent a felügyeletük alatt tartanak. Nyilvánvalóan folyamatosan jelentéseket küldtek a történésekről. Direkt módon kísérletet tettek a rendőri állomány lekáderezésére.¹⁸⁹² Alapvetően a frankofon és arab országokból érkező kollégákkal próbáltak inkább kapcsolatot kialakítani, de néha a magyarokkal is kezdeményeztek „baráti” beszélgetést.

Az ENSZ rendőrök kapcsolata a Polisario hivatalos képviselőivel a kötelező szállítási feladatok végrehajtásában, illetve az azonosítási központban történő szolgálati érintkezésekben merült ki. Érdekes módon Tindoufban a biztonsági erők jelenléte nem volt ennyire feltűnő. Alapvetően a Polisario biztonsági szolgálatának feladata volt a bázis védelme, illetve a számukra szükséges információk beszerzése. A szervezet és az algériai biztonsági szolgálatok közötti kapcsolattartás ugyan nyilvánvaló volt, ez azonban a békefenntartók számára szinte észrevétlenül zajlott. A Polisario védelmi képességeire jellemző, hogy amikor az azonosítási eljárásért felelős ENSZ tisztviselő nem lassított az egyik menekülttábor előtt, habozás nélkül tüzet nyitottak a megkülönböztetett jelzéssel közlekedő ENSZ járműre is. Az incidens szerencsére személyi sérülés nélkül zajlott le. Ennek ellenére a rendőrök együtt tudtak működni a Saharai Arab Demokratikus Köztársaság (SADR) hivatalos szerveivel, elsősorban a biztonsági erőkkel. A kapcsolat korrekt volt, a tárgyalásokon részt vevő hivatalos képviselőkkel csak a szükséges szolgálati érintkezésre korlátozódott, illetve egy-egy kíséret után néha kaptak tea-meghívást tőlük, amit illet elfogadni. Ilyen esetekben a légkör abszolút normális volt. A Tindoufban szolgáló magyar rendőröket elborzasztotta, hogy a menekülttáborokban milyen szörnyű körülmények uralkodnak. Az élelmiszerhiány miatt a rendőrök vagy a katonák sokszor a saját ellátmányból adtak ennivalót a táborlakóknak.^{1893,1894} Az is megdöbbenette őket, hogy a menekültek állatai – megfelelő takarmány hiányában – a táborokban eldobált szemetet, műanyagot vagy papírt ették. Ezek után érthetőnek tűnik, hogy a magyar rendőrök nem igen csatlakoztak azokhoz a békefenntartókhoz, akik ezekből a nyájakból

¹⁸⁹² Az egyik magyar rendőrrel, Urbán Tibor századossal megtörtént, hogy este, amikor szolgálatból hazament, a szállodai szobában nyitva találta a korábban kulcsra zárt szekrényét. Egyszerűen felfeszítették a szekrényt és feltúrták a dolgait. Semmi értékes nem tűnt el, ennek ellenére a hivatalos verzió szerint a marokkói biztonsági szervek által erősen őrzött szállodába besurranó tolvaj próbált lopni. Csakhogy ezt a verziót egyetlen rendőr sem hitte el... A marokkói szervek érdeklődését más is bizonyította, ugyanis a magyar rendőrtisztnek már akkor is nagy hobbija volt a fotózás, így nagyon sok fényképet készített. Mint kiderült, a helyi fotósnál előhívott képeket a titkosszolgálati emberek tüzetesen átnézték. A családjával történő levelezést is ellenőrizték. Egy-egy, a „normális” nemzetközi postaforgalmon keresztül küldött levél néha hetekig-hónapokig nem érkezett meg, amikor pedig megkapta, már a levelet felbontották, vagy „véletlenül” megrongálódott. Ha az ENSZ-es vonalon jött a levél - az volt a hivatalos vonal – akkor érdekes módon nem bontották fel. Ezért a későbbiekben csak ezen az úton igyekezett kapcsolatot tartani a családdal. Interjú Urbán Tibor rendőr századossal, 2018. 05.07.

¹⁸⁹³ A menekülttáborok ellátása mindig is komoly gondot jelentett az ENSZ, illetve a UNHCR számára. A menekülttáborokat 1976-ban állították fel, miután a marokkói hadsereg az általa elfoglalt területekről elűldözte a saharáviakat. Az akkor még ideiglenes működésre tervezett táborok körülményeiről így írtak egy svájci orvoscsoport tagjai, akik a Vöröskereszt támogatásával érkeztek a helyszínre segíteni a menekülteknek. „Úgy érezzük, hogy az algériai kormány és a Vöröskereszt csak korlátozottan képes a menekülteknek segíteni, ezért rendkívül fontosnak tartjuk a mielőbbi nemzetközi összefogást és azonnali segítségnyújtást a menekültek részére. A menekültek száma napról-napra nő az újonnan érkezettek miatt, a tömeg nagy része asszonyokból, gyerekekből és magatehetetlen öregekből áll. A 15 éven aluli gyerekek aránya eléri a 45%-ot, az egy évnél fiatalabbaké pedig a 6-7%-ot. A menekültek 14 táborban kerültek elhelyezésre, számuk már meghaladja a 70.000 főt. Elhelyezésük komoly problémát okoz, ugyanis 3-4 család osztozik egy sátoron. A fertőzések és egyéb megbetegedések miatt komoly járvány veszélye áll fenn. A tüzelő biztosítása is komoly problémákat okoz, sokszor 200 km-re is el kell menni fát gyűjteni. Az összegyűjtött tüzelőfát egyenlően osztják el a menekültek között, de sajnos, így sem jut mindenkinek. Az élelmiszer ellátás is komoly gondot jelent, ugyanis egy menekült havi ellátmánya 6 kg liszt vagy búza, 3 kg szárított zöldség, 2 kg cukor, 2 kg tejpor, 3 kg datolya és 1 kg tea. A menekültek rendkívül nehéz körülmények között élnek, sok közöttük a bombázások alatt égesi sérüléseket szerzett, traumatizált ember. Ellátásukat 3 orvos és további 15 segéd doktor (diplomás ápoló) és néhány lelkes önkéntes végzi.” Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság Egy magyar békefenntartó szemével, Publikon Kiadó, Pécs, 2012, p. 119.

Bár az ENSZ igyekszik a táborokat ellátni, azonban ezt nem képes teljes egészében biztosítani, ezért több más NGO segítségét is kérte a helyzet megoldására. Az elmúlt években sikerült ugyan a menekült ellátásában részeredményeket elérni, de a menekülttáborokban élők élelmiszerének megoldása még mindig nem biztosított megnyugtatóan. Humanitarian Needs of Sahrawi Refugees in Algeria 2016 – 2017, UNHCR, July 2016, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/Humanitarian%20Needs%20of%20Sahrawi%20Refugees%20in%20Algeria%202016-2017%20-%20June%202016.pdf> (letöltés ideje: 2018. 04. 12.)

¹⁸⁹⁴ A saharávi menekültek egy bizonyos értelmezési „hibának” köszönhetik, hogy nem jutnak elegendő mennyiségű és minőségű élelmiszerhez. A UNHCR rendszerében kétfajta menekült típus létezik, a rövidtávú kényszerhelyzet vagy szükségállapot, illetve a hosszú távú konfliktusokban érintettek, akiket újra le kell majd telepíteni (elsősorban visszatelepíteni a korábbi lakóhelyükre, ha erre van mód és lehetőség). A saharáviakat úgy kezelik – már több mint 30 éve! – mint rövidtávú menekülteket, éppen ezért hosszú távú programokat nem készítettek elő velük kapcsolatosan, sőt mivel a nyugat-szaharai konfliktust folyamatosan zajlónak tekintik, a segélyszervezet munkatársai a rövidtávú ellátásra szükséges kalóriamennyiséggel kalkulálnak. Főleg liszt, rizs, olaj, cukor, só, bab és lencse alkotja a saharáviaknak adott élelmiszersegélyt. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság Egy magyar békefenntartó szemével, Publikon Kiadó, Pécs, 2012, p. 307.

vásároltak maguknak „vacsorának valót.” A szaharávi menekültek nagy szegénységben éltek, ők pedig igyekeztek rajtuk segíteni nem csak élelmiszerral, de más módon is.¹⁸⁹⁵

A magyar rendőri csoport tagjainak jelentős része családos volt, ezért a család hiánya rányomta a bélyeget a kint tartózkodásukra. Volt, aki viszonylag jól kezelte ezt a kérdést, de volt olyan is, aki kevésbé. A kapcsolattartást többnyire levelezéssel oldották meg, de az időigényes volt. Sokszor 4-6 hét alatt fordult meg egy levél. Ezért aki tehette, telefonon próbált beszélni a családtagjaival. Ez azonban nem volt olcsó mulatság és egyszerű sem: a sivatag közepén IMMARSAT vagy katonai műholdon keresztül működő telefon volt, külön engedély kellett a használatához. Korlátozták a felhasználható időt, és a beszélgetések árát levonták a rendőrök havi fizetéséből. A misszió parancsnokságán található telefonközponton keresztül is lehetett hívást kezdeményezni: le kellett adni a személyazonosító kártyát, a központosok pedig meghívták, és valamennyi idő múlva kapcsolták a kért számot. Internet még nem volt a misszióban, a számítógépeket csak szolgálati célokra használhatták. Létrehoztak azonban egy helyi „magyar postaszolgálatot,” hogy a hazai híreket egymással megoszthassák. Este 6 óra körül a misszióban használatos katonai rádiókon keresztül beszélgettek a kontingens magyar tagjai egymás között, ki jön, ki megy, ki kicsoda stb. De hát bármennyire is jó volt magyar beszédet hallani, az nem családi beszélgetés volt. A családhoz a magyar rendőrök átlagosan kéthavonta tudtak hazajutni, a szabadságuk terhére.

Bár sok más rendőrhöz képest viszonylag jó felszereléssel rendelkeztek a magyar rendőrök, de az egyenruházatuk nem minden esetben felelt meg a sivatagi klímának. Például az ember a hosszúszerű nadrágjában az átlag 40 C° fokos melegben majdnem megsült. Más rendőrök a sokkal praktikusabb rövidnadrágot használták. Mivel a magyar rendőröknek nem volt rendszeresített rövidnadrágja, így az egyikük, Slezák József százados az egyik hosszúnadrágjának a szárát levágatta, majd felvarratta egy helyi asszonnyal, így már ő is rendelkezett „szolgálati” rövidnadrággal. Az eredményt látva hamarosan az összes magyar rendőr követte a példáját.¹⁸⁹⁶

A család hiánya mellett sokat számára problémát jelentett a sokszor szélsőséges időjárás is. Volt olyan, hogy nyáron nappal 52 C° fok volt - ezt mérték július-augusztus tájékán nappal Smarában - éjszaka meg 25-30 C° fok. A téli időszakban pedig nappal 20-25 C° fok, éjszaka pedig 0-5 C° fok. Érdekes módon ez például Urbán Tibor rendőr századost nem zavarta, mivel hiába volt 50 C° fok, az száraz meleg volt, nem olyan párás, mint Magyarországon, ezért neki viszonylag elviselhető volt.¹⁸⁹⁷

A higiéniai körülmények sem minden helyen voltak tökéletesek: sok helyen sátrakban laktak, illetve voltak olyanok is, akiket a helyi szállodákban – már ahol volt – helyeztek el, ahol a higiéniai viszonyok igencsak elmaradtak a magyar viszonyoktól.¹⁸⁹⁸ Az ételektől eleinte szinte mindenkinek volt egy kis hasmenése, amíg a bélfőrájuk hozzá nem szokott a helyi körülményekhez, de utána különösebb gondjuk nem volt. Volt azért olyan – nem magyar - békefenntartó, akinek nagyobb egészségügyi problémája adódott. Egy másik esetben például -Dakhlában - Urbán Tibor századost megcsípte valami, reggel arra ébredt, hogy piros pötty van a jobb lábán és förtelmesen viszket. Ebből még nem csinált gondot, de másnap már elkezdett zsibbadni a lába meg a keze is, ugyanazon az oldalon, akkor már egy kicsit kezdte aggasztani a dolog. Egyre nagyobb lett a piros folt, és második vagy harmadik napon –egyik állomáson sem volt a misszió egészségügyi ellátása¹⁸⁹⁹ - bevitték a marokkói katonai kórházba, ahol az orvos is tanácstalan volt, hogy mi csíphette meg. Csak találgattak, hogy mérges pók vagy skorpió, de senki nem tudta konkrétan. Kapott két injekciót, kenőcsöt és harmadnapra elmúlt minden probléma.¹⁹⁰⁰

¹⁸⁹⁵ Interjú Pável Tamás r. századossal, 2018. 05. 07.

¹⁸⁹⁶ Slezák József századossal készített interjú. 2018. 04. 15.

¹⁸⁹⁷ Urbán Tibor rendőr századossal készített interjú. 2018. 05.07.

¹⁸⁹⁸ A legtöbb gondot az ivóvíz- és élelmiszerellátás vagy inkább annak minősége jelentette. Az egészségügyi ellátás megfelelő volt a kontingens tagjainak véleménye szerint. Emellett problémát okozott a családdal való kapcsolattartás, amely az akkori technikai lehetőségek és eszközök színvonalából adódóan a telefonos kommunikációra szorítkozott. Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

¹⁸⁹⁹ Az orvosi ellátás legalább olyan kihívásokat rejtett, mint a megfelelő étkezés biztosítása. Laayouneban, a misszió székhelyén működött a dél-koreai kontingens által biztosított egészségügyi szolgálat, azonban ők nem települtek ki a rendőri körzet-parancsnokságokhoz. Kevésbé súlyos esetekben hozzájuk kellett utazni, ami akár egy napos utazást is jelenthetett; illetve halasztást nem tűrő esetekben a helyi lehetőségeket kellett igénybe venni. Ezek azonban nem voltak európai mércével mérhetőek, annak ellenére, hogy az ottani személyzet a helyi problémák kezelésére képes volt. Interjú Gál András r. alezredessel, 2018. 04. 28.

¹⁹⁰⁰ Interjú Urbán Tibor rendőr századossal, 2018. 05.07

Munkaidőn túl nem sok mindent lehetett csinálni. Ezért amikor a magyar rendőrök felfedezték, hogy az állomások egy részében több súlyzó is volt, tudatosan elkezdtek edzeni, így az első szabadságukra már sokkal szálkásabban, jó pár mínusz kilóval érkeztek. De más módon is igyekeztek magukat elfoglalni: angol nyelvű filmeket néztek a televízióban vagy videón, amivel az angol nyelvtudásukat is fejlesztették. Néhányan futottak, gyalogoltak, pingpongoztak is, de a legfontosabb események az óriási focimeccsek vagy a röplabdameccsek voltak, amelyekben nem csak a rendőrök, de a katonák és a civilek is nagy lelkesedéssel vettek részt.

Az egy év lejárataival több rendőr meghosszabbította a missziós szolgálatát, de a csoportnak legalább a fele hazatért. A misszióból történő visszaérkezéskor a Belügyminisztérium vezetése fogadta a rendőröket. A MINURSO-ban végzett munkájukat elismerték, többeket előléptettek, kitüntettek.¹⁹⁰¹ A legtöbb rendőr missziós tapasztalataira azonban a rendőrség nem igen volt kíváncsi, csak néhányan tudták hasznosítani a kint megszerzett tudást. Például Száva főtörzsőrmester a missziós tapasztalatait elsősorban a szolgálati helyén használta fel, ahol visszatérte után a nemzetközi kapcsolattartás lett a fő munkája. Itt nagymértékben tudta hasznosítani a multikulturális környezetről szerzett tapasztalatait, illetve a misszió során jobban elsajátított angol nyelvet. A következő misszióra való felkészülés és a misszió - Többnemzeti Erők és Megfigyelők művelet/Multinational Force and Observers/MFO - során felhasználta a nyugat-szaharai tapasztalatainak jó részét, nem csak a fiatalabb újoncok felkészítésében, de a misszió alatt támadt esetleges nehézségek megoldásában is. Azt azonban sajnálta, hogy sohasem vett részt további missziók felkészítésében, és erre felkérést sem kapott.¹⁹⁰² Vele ellentétben Kulcsár törzsőrmester nem csak, hogy felhasználta a misszióban szerzett tapasztalatait, de azoknak köszönhetően került a BM NOK állományában, ahol tiszti kinevezést kapott és ahol a békeműveletekbe kiküldött rendőrök felkészítéséért felelt.¹⁹⁰³ Azoknak a rendőröknek több mint a fele, akikkel interjút készítettem, arról számolt be, hogy bár a szervezet nem hasznosította a missziós szolgálat során megszerzett tapasztalataikat, nagy részük (83%) mégis újra visszamenne és szívesen vállalna missziós szolgálatot.¹⁹⁰⁴

Miután az első váltás egy része visszaérkezett, újabb rendőröket küldtek ki a pótlásukra, mivel Magyarország vállalta, hogy egy 13 fős rendőri kontingenst folyamatosan kint állomásoztat. Az állomány toborzása, kiválasztása már 1995 végére megtörtént, majd megkezdődött a viszonylag alapos, többhetes felkészítés is, ami ismét a készenléti rendőrség objektumában volt. Akkoriban még nem volt intézményesítve a missziós felkészítés, de más missziós tapasztalataival összevetve a nyugat-szaharai felkészítést – az akkori lehetőségekhez mérten – a rendőrség igen jól megszervezte. Többféle elméleti (navigációs, országismertető, orvosi, pszichológiai stb.) és gyakorlati előadáson (vezetésttechnikai, navigációs stb.) vettek részt a felkészülő állomány tagjai. A célfelkészítés során kiemelten foglalkoztak a misszió történetével, miért jött létre és mikor, mik a feladatai, milyen az összetétele stb. Mivel a MINURSO a Világszervezet missziója volt, így az ENSZ általános felkészítési tananyaga is – az ENSZ szervezeti felépítése, működése, a missziói és egyéb belső szabályozói stb. – hangsúlyozottan jelent meg a felkészítésben.¹⁹⁰⁵ A jelentkezőknek komoly pszichológiai és egészségügyi vizsgálaton kellett átesnie, emellett igyekeztek őket fizikálisan is felkészíteni. Tesztelték angol nyelvi,¹⁹⁰⁶ és gépjárművezetői tudásukat is, ugyanis már akkor tudták, hogy az ENSZ nem fogadja el az itthoni vizsgákról szóló igazolást, hanem maga is felkészíti és le is vizsgáztatja a misszióba küldött állományt.¹⁹⁰⁷ Éppen ezért a kiutazó rendőrök intenzív angol nyelvi felkészítést kaptak, majd a tanfolyam végén szóban és írásban is számot kellett adniuk a tudásukról. Ez egy kisebb bizottság előtt zajlott, ahol a felkészülő rendőrök különböző feladatokat kaptak, illetve mindenféle témáról kellett beszélniük, főként rendőri és szakmai jellegű kérdésekről. Például egy fénykép alapján megfelelő

¹⁹⁰¹ Ennek ellenére előfordult, hogy több rendőrnek a külszolgálat alatt megszűnt a beosztása, és amikor megérkeztek, új munkahelyet kellett keresniük. Interjú Gál András r. alezredessel, 2018. 04. 28.

¹⁹⁰² Interjú Száva Péter rendőr zászlóssal, 2018. 07. 03.

¹⁹⁰³ Interjú Kulcsár Attila rendőr őrnaggyal, 2018. 05. 07.

¹⁹⁰⁴ Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

¹⁹⁰⁵ Interjú Vincze Zoltán rendőr zászlóssal, 2018. 05. 14.

¹⁹⁰⁶ Ebben az időben még csak nagyon kevés rendőr beszélt angolul, ezért ők a missziós kiválasztás során behozhatatlan előnyvel indultak a többi jelentkezővel szemben. De még így sem volt elég jelentkező, ezért az ORFK Személyügyi Szolgálat körlevelet adott ki a megyei rendőr-főkapitányságokon keresztül a missziós lehetőségekről, amelyeknél kötelező volt az angol középfokú angol nyelvvizsga megléte. Interjú Májer János rendőr zászlóssal, 2018. 04. 28.

¹⁹⁰⁷ Interjú Dr. Márkus Tamás rendőr alezredessel, 2018. 04. 28.

személyleírást adni, olvasott szöveget értelmezni, röviden összefoglalni az olvasottakat, majd pedig különböző kérdésekre válaszolni. És mindezt angolul. Egyszóval ez nem csak angol nyelvi, de legalább annyira szakmai jellegű vizsga is volt. Sajnos a nyelvi követelményekből nem lehetett engedni, így megtörtént olyan is, hogy egyébként szakmailag jól felkészült rendőrök, a hiányos angol nyelvismeretük miatt nem kerülhettek ki műveletbe. A képzés befejezése és a kiutazás között nem sok idő, alig pár nap telt el. A felkészítés végén, a kiválasztásra került személyeket az Országos Rendőr-főkapitányság, Gazdasági Főigazgatóság Gazdasági Ellátó Igazgatósághoz (ORFK GEI) küldték, ahol megtörtént a méretvétel, ruhapróba valamint az egyéb felszerelések vételezése. Ezzel pedig teljességgel lezárult a felkészítés időszaka. Az utazásig tartó néhány napot a kijelölt állomány a családjával töltötte, majd az előre meghatározott időpontban felutaztak Budapestre, a Ferihegy repülőtérre. Az akkor még létező magyar légitársaságnak – Magyar Légiközlekedési Vállalat/MALÉV - és a Royal Air Marocnak volt egy közös járata, amely Budapest – Bécs - Róma és Casablanca útvonalon közlekedett. Ezzel utazott ki a magyar rendőri kontingens, majd Casablancából a Világszervezet saját gépével mentek tovább Laayouneba. Este 8 óra körül érkeztek meg, de már olyan sötét volt, hogy semmit sem láttak. A reptéren magyar rendőrök várták, akik a szállásukra kísérték őket, majd másnap reggel bevitték őket a misszió parancsnokságára, ahol megkezdődött a felkészítésük.

A felkészítés során a különböző részlegek vezetői tartottak előadásokat a csoportnak. Köztük volt a rendőröket akkor vezető Walter Fallman osztrák rendőrtábornok, aki többórás kultúraantropológiai előadást tartott a nyugat-szaharai régióról, az ott élő törzsekről és a terület történelméről. Ezen felül több más témájú előadásra is sor került, mint például elsősegélynyújtási ismeretek, rádióforgalmazás, navigációs eszközök használata, szolgálati előírások protokollja stb. A közel egy héten át tartó felkészítésen minden magyar rendőr részt vett, utána még vizsgáznuk kellett gépjárművezetésből és angol nyelvismeretből.¹⁹⁰⁸ Ez mindenkinek sikerült. Ebben nagyon nagy segítséget jelentett nekik, hogy az akkor kint lévő magyar kontingens tagjai segítettek a beilleszkedésben, valamint megosztották velük a tapasztalataikat. Később kiderült, hogy a tanfolyam elvégzése nem automatikusan hoz sikert, mivel nagyon sokszor küldtek ki ENSZ missziókba olyan rendőröket vagy katonákat, akik nem rendelkeztek megfelelő angol nyelvismerettel,¹⁹⁰⁹ illetve nem tudtak gépjárművet vezetni. Ezért több esetben előfordult, hogy őket a saját költségükön visszaküldték a hazájukba és helyettük új jelöltek állítását kérte a Világszervezet. A misszió egyébként egy igen érdekes jelenettel kezdődött: amikor a magyar rendőrök megérkeztek a Szaharába, zuhogott az eső, ami a sivatagban rendkívül ritka eseménynek számít. A csomagjaik elvesztek, mivel a légitársaság Laayoune helyett Londonba küldte azokat. Csomag nélküli, elázott csoport sorakozott fel az üdvözlésükre kikergetett rendőri vezetők előtt, majd Fallmann tábornok,¹⁹¹⁰ a misszió osztrák származású rendőr-parancsnoka így köszöntötte őket: „*Welcome and Good bye!*”. Épp aznap érkezett ugyanis a hír, hogy a missziót néhány hónapon belül bezárják. A marokkóiak és az őslakosokat képviselő Polisario Front közötti kiküszöbölhetetlen ellentétek miatt először a regisztrációs folyamatot függesztették föl, majd a misszió létszámának nagymértékű csökkentése következett. Ennek a frissen kikergetett magyar rendőrök nem nagyon örültek, hisz egy évre és nem néhány hónapra tervezték a kiküldetést. Ennek ellenére készen álltak a szolgálat felvételére, az akkor még meglévő hat Azonosítási Irodában.¹⁹¹¹ A tanfolyami hét után szétosztották a magyar rendőröket a misszió rendőri állomáshelyeire. Mivel a misszióban található rendőrposztok munka- és életkörülményei között nagyon nagyok voltak a különbségek, a rendőrparancsnok bevezette, hogy azok a rendőrök, akik elmentek vidékre, két hetet töltöttek el az ottani igen puritán állomásokon, majd utána visszamentek a fővárosba. Ott eltöltöttek valamennyi időt, akklimatizálódtak, majd utána

¹⁹⁰⁸ Interjú Vizi Miklós rendőr főhadnaggyal, 2018. 05. 28.

¹⁹⁰⁹ Az ENSZ műveletek vezényleti és munkanyelve az angol, annak hiányában lehetetlen hatékony munkát végezni az adott műveletben.

¹⁹¹⁰ Walter Fallmann osztrák rendőrtábornok, aki 1996. január 4. és 1996. július 25. között vezette a MINURSO rendőri komponensét, amelyet ez időszak alatt 91 főről 44 főre csökkentettek le. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság - Egy magyar békefenntartó szemével, IDRResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs, 2012, p. 205, http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/minurso_f.htm (letöltés ideje: 2018. 04. 01.), valamint Schmidl, E. A.: In the Service of Peace, Austrian Participation in Peace Operations since 1960, Institute of Military Studies of the Austrian Ministry of Defence, 2001, pp. 64-65. http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_df_01_schmidl.pdf (letöltés ideje: 2018. 04. 01.)

¹⁹¹¹ Ezek az azonosítási helyszínek Laayoune, Smara, Dakhla, Boujdour, az algériai Tindouf, valamint Mauritánia fővárosa, Nouakchott voltak. – Interjú Dr. Márkus Tamás rendőr alezredessel 2017 decembere.

ismét elküldték őket valamelyik távoli állomásra. Így a rendőri állomány is állandó forgásban volt, valamint a rendőrök sokféle tapasztalatot gyűjthettek.¹⁹¹²

A magyar rendőrök főként Laayouneban Tindoufba, Smarában, Dakhlába kerültek, de voltak olyanok is, akik olyan vidéki bázisokra, amelyeket aztán folyamatosan felszámoltak.¹⁹¹³ Ekkor már nem folyt azonosítási eljárás, a rendőrök legfontosabb tevékenysége az azonosítási központok őrzése, konvojkísérés és a katonai megfigyelőkkel történő közös járőrszolgálat volt. Végül a konfliktus olyan szinten eszkalálódott, hogy az ENSZ főtitkár elrendelte a misszió létszámának jelentős csökkentését, ezért a magyar rendőri vezetés az éppen csak kiutazott magyar kontingens hazahozatala mellett döntött. De nem csak a magyar rendőrök kerültek kivonásra, hanem a többi is elhagyta a területet, alig néhány rendőr maradt kint. A rövidre sikerült misszió után megtörtént a rendőrök orvosi „visszaszűrése”, majd részt vettek az ünnepélyes visszafogadó ünnepségen, ahol nem csak a rendőri vezetés, de a családtagjaik is részt vehettek. A júniusban hazatérő rendőrök keserű szájjal hagyták ott Nyugat-Szaharát, hiszen egy évre szólt a szerződésük, nem is volt gond a teljesítményükkel, minden követelménynek megfeleltek és mégis haza kellett jönniük. Szerencsére az ORFK személyügyi főnöke, Zsinka András ezredes, illetve Varga Sándor őrnagy a hazajött rendőröknek segített újabb missziókba kikerülni.¹⁹¹⁴

Ezt követően éveken keresztül nem kerültek ki magyar rendőrök Nyugat-Szaharába, míg 1999-ben újabb felkérés érkezett a Világszervezettől, hogy küldjünk ismét rendőröket, illetve katonákat a MINURSO állományába. Ekkor a második saharai csoportban szolgáló Görömbei László rendőr főhadnagy éppen egy boszniai ENSZ misszióra készült, amikor Zsinka András rendőr ezredestől parancsot kapott egy 5 fős rendőri egység felállítására. A feladatszabás során kiderült, hogy a fiatal tiszt lesz a csoport parancsnoka, neki kell megszerveznie a kiképzést is, és várhatóan egyéves időtartamra utaznak ki Nyugat-Szaharába. Görömbei főhadnagy a saharai kontingens tagjait is a koszovói felkészülők közül válogatta össze: Németh Patrícia, Kiss Katalin, Fodor Zoltán és Papp András főhadnagyokat. Ezért, illetve az idő rövidege miatt a rendőrök itthon nem kapták meg a nyugat-szaharai felkészítést. Az itthoni felkészítés hiányát azonban hamarosan pótolták, mivel Nyugat-Szaharába történt megérkezésük után - 1999 augusztusa - a misszió parancsnokságán, Laayoune-ban megkapták az ENSZ által szervezett igen alapos felkészítést. Itt nem csak a MINURSO életét szabályozó jogszabályokat ismertették meg velük, hanem a misszió rendőri, katonai és polgári komponenseinek tényleges tevékenységéről is képet kaphattak, majd a személyes munkájukhoz nélkülözhetetlen ismereteket sikerült elsajátítaniuk. Ezután sikeresen teljesítették az angol nyelvi és a gépjármű-vezetési teszteket, majd igyekeztek beszerezni a sivatagi szolgálatteljesítéshez szükséges – de a felszerelésekből valahogyan kimaradt - eszközöket. A formaságok végeztével egy rotációs terv alapján kerültek ki állomáshelyeikre, ahol általában három-három hetet töltöttek, majd azt követően mindig más állomásra helyezték őket. A magyar kontingens szerencséjére Görömbei főhadnagy lett a rendőri kontingens személyügyi főnöke, aki mindig odafigyelt, hogy a magyar rendőrök ne csak a távoli állomásokon, de a misszió parancsnokságán is legalább ugyanennyi időt tölthessenek el. Erre azért volt szükség, mivel a távoli állomásokon sokkal kevesebb inger érte az ott szolgálókat, rosszabbak voltak az ellátási körülmények, illetve sokkal nehezebb volt az ottani szolgálat, mint például a misszió parancsnokságán, Laayoune-ban. Ennek ellenére ezeknek a helyeknek is megvolt a maga szépsége, kihívása. A rotáció megtervezése azért volt fontos, mivel a korábbi évekhez képest sokkal több rendőri állomás működött a misszióban, ugyanis ekkorra a szembenálló felek ismét felújították az együttműködést. A korábbi években olyan mértékben eldurvult a kapcsolatuk, hogy a Világszervezet még az azonosítási folyamatot is felfüggesztette, ezért aztán jelentősen csökkentették az Azonosítási Iroda és a rendőri kontingens létszámát is. 1999 januárjában az ENSZ által jóváhagyott rendőrből csak 26 szolgált a misszióban, és az összes tevékenységük a két megmaradt azonosítási iroda - Laayoune és Tindouf - őrzéséből állt, valamint az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának Hivatala - UNHCR - munkatársainak segítettek.¹⁹¹⁵ Azonban a Világszervezet képviselői nem nyugodtak bele az azonosítási folyamat megrekedésébe, és tárgyalásokat kezdtek a szembenálló felekkel annak újraindításáról.¹⁹¹⁶ Az USA is megunt a

¹⁹¹² Interjú Májér János rendőr zászlóossal, 2018. 04. 28.

¹⁹¹³ Interjú Görömbei László rendőr főhadnaggal, 2018. 04. 28, valamint Interjú Vincze Zoltán rendőr zászlóossal, 2018. 05. 14.

¹⁹¹⁴ Interjú Májér János rendőr zászlóossal, 2018. 04. 28.

¹⁹¹⁵ S/1999/88 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28. January 1999.

¹⁹¹⁶ S/1999/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. March 1999.

misszió sikertelenségét, amit az is jelzett, hogy az ENSZ főtitkár a nyugat-szaharai misszióba új, különleges megbízottjának az amerikai William Eagletont kérte fel, aki el is fogadta a megbízást, és még az év júniusában látogatást tett a konfliktusban érintett feleknél. Mind Marokkó, mind pedig a Polisario egyetértett abban, hogy folytassák az azonosítási folyamatot, ez pedig magával hozta a rendőri kontingens létszámának azonnali bővítését. Június végére a MINURSO állományában már 52 rendőr szolgált, de a misszió vezetése úgy döntött, hogy a jóváhagyott 81 fős keretet a lehető leggyorsabban fel kell tölteni.¹⁹¹⁷ Ekkor kereste meg az ENSZ ismét Magyarországot, hogy szívesen fogadna magyar rendőröket a misszióban, és így került ki az 5 fős rendőri egység Nyugat-Szaharába. De nemcsak Magyarország, hanem más államok is küldtek rendőröket az újra életre kelt műveletbe, így 1999 decemberében már 81 szolgált a MINURSO állományában.¹⁹¹⁸

A misszióba való megérkezésükkor egy magyar katona, dr. Baráth Sándor alezredes képviselte Magyarországot a misszióban. Jó kapcsolatot sikerült vele kialakítani, több esetben is együttműködtek különböző műveletekben, de az alezredes szolgálati ideje a rendőri kontingens kikerzése után nem sokkal lejárt, és visszatért Magyarországra. Utána egy darabig nem voltak magyar katonák, de 2000 elején egy háromfős megfigyelő csoport érkezett a MINURSO állományába. A rendőri megfigyelők alapvető feladata ismét az összeírás támogatása volt. Az azonosítási központokban fényképfelvételt készítettek a szavazásra jelentkezőkről, illetve ujjlenyomatot vettek tőlük. Emellett ügyeletes tiszti szolgálatokat adtak, közös járőröket hajtottak végre a katonai megfigyelőkkel, szállítmányokat kísértek,¹⁹¹⁹ illetve a feladataik közé tartozott a szembenálló felek és az ENSZ diplomatáinak szállítása is. Ezzel kapcsolatban mindig a rendőri komponens szervezte az utazást, és az ezzel járó biztosítási feladatokat is ők tervezték meg, illetve hajtották végre akár mindennapos szállításról volt szó, akár a repülőterekre, konferenciákra történő utazásról. Szintén a rendőrök feladata volt a gépjárművezetésből és a navigációs eszközök (GPS) használatából való vizsgáztatás, valamint a MINURSO civil alkalmazottainak kísérése, biztonságuk szavatolása. A magyar rendőrök 2000 végén fejezték be a szolgálatukat, de váltóállomány nem érkezett a pótlásukra. A misszió után egyébként úgy tűnt, hogy a rendőri vezetés elfeledkezett az állományról, nem volt visszafogadó ünnepség, sőt egészségügyi és pszichológiai visszaszűrés sem, pedig más missziók esetében a vizsgálatok mellett még egy párnapos karantén is várt a visszatérő rendőrökre.¹⁹²⁰

A harmadik saharai csapat visszatérte után néhány hónappal újabb két rendőrt küldtek ki a misszióba, de közülük az egyik - családi okokra hivatkozva - hamarosan hazatért, míg Tószegi Lajos rendőr alezredes - aki már az első saharai csapatban is helyet kapott – több, mint egy évet szolgált le a MINURSO állományában. Amikor a magyar rendőrtiszt másodjára került a misszióba, akkor gyakorlatilag már csak két helyen szolgálhatott rendőr. Laayoune-ban, a misszió parancsnokságán, ahol 1999-óta a rendőri kontingenst az indiai Om Prakash Rathor tábornok irányította.¹⁹²¹ A tábornok egy kis létszámú törzset vezetett, amely a katonai törzsek mintájára működött. Volt személyügyi, felderítő, hadműveleti, logisztikai és híradó tiszte, valamint hozzá tartoztak a laayoune-i Központi Azonosító Irodát őrző rendőrök is. A második hely a tindoufi ENSZ bázis volt, ahol a korábbihoz képest már csak egy kis létszámú rendőrállomásunk működött. Tószegi ezredes második missziójának egyik

¹⁹¹⁷ S/1999/721 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25. June 1999.

¹⁹¹⁸ S/1999/1219 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. December 1999.

¹⁹¹⁹ A szállítmányok általában Agadirból vagy éppen Laayouneból indultak Nouadhibouba, Mauritániába. A rendőrök többnyire Dakhlánál – addig ugyanis jól kiépített aszfaltút vezetett – csatlakoztak a konvojokhoz, és kísérték át a járműveket a sivatagon. Ezek ellátó konvojok voltak, a civilekkel, katonákkal együtt 5-6 autó. A konvojok útját több körülmény is nehezítette. Többször okozott gondot a híres saharai homokvihar, a hamszin, amikor a látótávolság szinte nullára csökkent, de olyan is megtörtént, hogy menet közben a forró homok belemaródott az autók szélvédőjébe, így a vihar hiába állt el, a szélvédőn továbbra sem lehetett kilátni. De hasonló problémát jelentettek a nagy számban előforduló aknák is, ezért a konvojokat a marokkói területen a marokkói katonák, míg a „felszabadított zónában” a Polisario Front katonái vezették fel. Aknatérképek alapján mutatták az utat a konvojoknak, ám a sivatagi viharban az aknák is vándorolnak, akár kilométereket is, így az aknatérképek megbízhatósági szintje a nullához konvergált. Mindezek ellenére minden konvoj épségben és sértetlenül odaért a rendeltetési helyére és vissza is. Ezek miatt a veszélyek miatt vezették be, hogy vontatókötéllel összekötötték az autókat, pontos útvonalterképeket készítettek és részletes akcióterv készült, hogy mikor hány óra hány percig, hány másodpercig hány kilométert kell normál sebességgel megtenni. Így sokkal biztonságosabban lehetett közlekedni. Interjú Görömbei László rendőr főhadnaggyal, 2018. 04. 28

¹⁹²⁰ Interjú Görömbei László rendőr főhadnaggyal, 2018. 04. 28

¹⁹²¹ MINURSO factsheet, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/minurso/minurso.pdf> (letöltés ideje: 2018. 06. 18.), Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság. Egy magyar békefenntartó szemével, Publikon Kiadó, Pécs, 2012, p. 205.

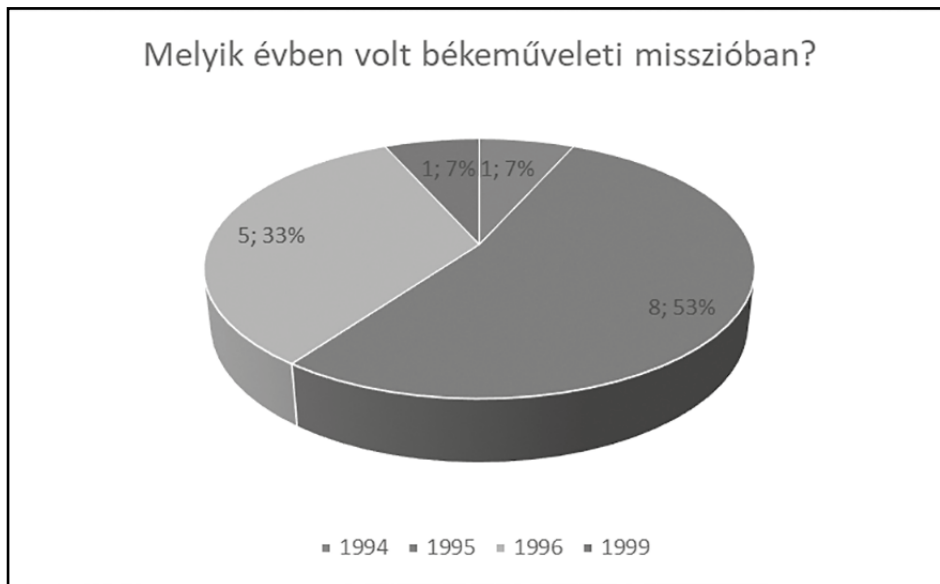
felét gyakorlatilag laayoune-i állomásparancsnokként, a másik felét pedig a tindoufi rendőrállomás parancsnokaként töltötte el.

Az azonosítási munka ekkor már szünetelt, de ENSZ rendőrök őrizték az összegyűjtött dokumentumokat, a még meglévő Központi Azonosító Irodát, foglalkoztak szállítmánykíséréssel, sőt a megfigyelők havi fizetését is ők szállították a táborokba. Ezen kívül különböző képzéseket tartottak a katonáknak, akikkel rendszeresen közös járőrökben is részt vettek. Időről-időre ellenőrizniük kellett a misszió területén található összes biztonságos útvonalat, a szükség-repülőtereket, hogy egy esetleges evakuáció során ne érje őket kellemetlen meglepetés. Ebben az időszakban már nem volt annyi munkájuk, mint korábban, így a magyar főtiszt sokszor úgy érezte, hogy egyfajta alibi tevékenységet folytattak. A kulcsok kiadását, az objektum őrzését, a még ott tárolt dokumentumok őrzését abszolút felesleges tevékenységnek tartotta. Tószegi ezredest pedig ez a munka és az alkalmankénti díszelgés nem elégítette ki, sőt csalódott volt, hiszen ekkor már mindenki úgy tudta a MINURSO állományában, hogy soha nem lesz népszavazás. Az ENSZ pedig akkor már több, mint 20 évet és dollármilliókat költött erre a misszióra. A magyar rendőr úgy érezte, hogy őt is és a misszióban szolgáló többi rendőrt is elárulták, és többéves munkájukra keresztet lehetett vetni; mintha az óceánba tolták volna mindazt, amit korábban elértek.¹⁹²² Még a szolgálatának lejárta előtt három magyar katonai megfigyelő érkezett a műveletbe, akiket újabb 3 fő követett. Az ő beilleszkedésükben még segített, de a szolgálatának befejezésével 2001 decemberében hazatért, majd más beosztásba került. Szaharai tapasztalatairól pedig nem kérdezték, mivel a misszióba magyar rendőrt már nem küldtek, a katonák pedig a saját tapasztalataikat a saját rendszerükben dolgozták fel, adták át egymásnak. A misszióban a magyar rendőrök kiemelkedő tevékenységét még sokáig emlegették, sőt a Világszervezet szerette volna, ha újabb rendőröket küldünk Nyugat-Szaharába, de erre már nem került sor.

A misszió tapasztalatai a kérdőíves kutatás tükrében

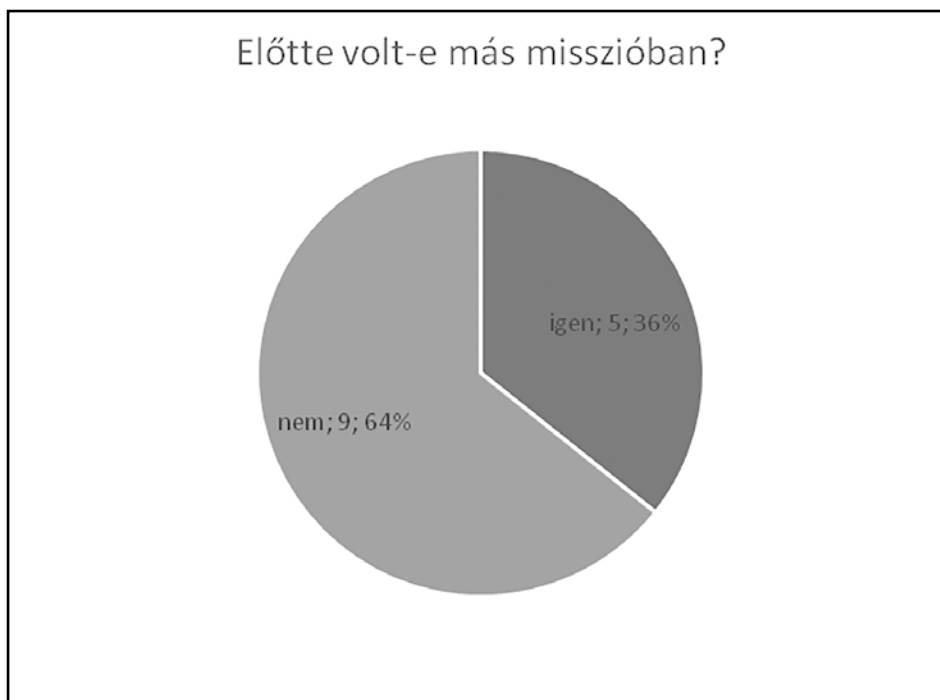
Az elmúlt években több, mint 200 magyar katonával és rendőrrel készítettem interjút afrikai tapasztalataikról, amiket a kutatásaimban primer forrásként rendszeresen felhasználok. Amikor a nyugat-szaharai magyar szerepvállalást kezdtem feldolgozni, akkor szembesültem vele, hogy ezek az interjúk sok esetben szubjektívak lehetnek – ez főleg akkor jelentett gondot, amikor egy megtörtént eseményről az ott jelenlévő magyar katonák és rendőrök egymástól eltérően, sokszor ellentétesen nyilatkoztak. – ezért a MINURSO állományában szolgáló rendőrök és katonák számára egy kérdőívet készítettem, amelyben olyan kérdéseket tettem fel, amelyekre – jó esetben – objektív válaszokat kaptam. Ezeknek a kérdőíveknek a kiértékelése alapján a MINURSO állományában négy váltásban összesen 25 rendőr teljesített hosszabb-rövidebb ideig szolgálatot, akik tevékenységéről elmondható, Magyarország rendszerváltás utáni missziós szerepvállalásának a kezdeti szakaszától szerepet vállaltak az ENSZ által szervezett nemzetközi műveletekben. Néhányan már Kambodzsában és Boszniában is, de a legtöbben a Nyugat-Szaharában teljesítettek szolgálatot. A kontingensek létszámának megoszlása úgy alakult, hogy az első csoportban utazott ki a legtöbb rendőr, közülük többen hosszabbítottak, így a második kontingens már csökkentett létszámmal utazott ki a műveleti területre (13 helyett csak 7 fő). A harmadik váltásba már csak 5, illetve az utolsó, negyedik váltásba már csak 2 főt küldött a rendőrség.

¹⁹²² Interjú Tószegi Lajos ezredessel, 2012. 01. 05.

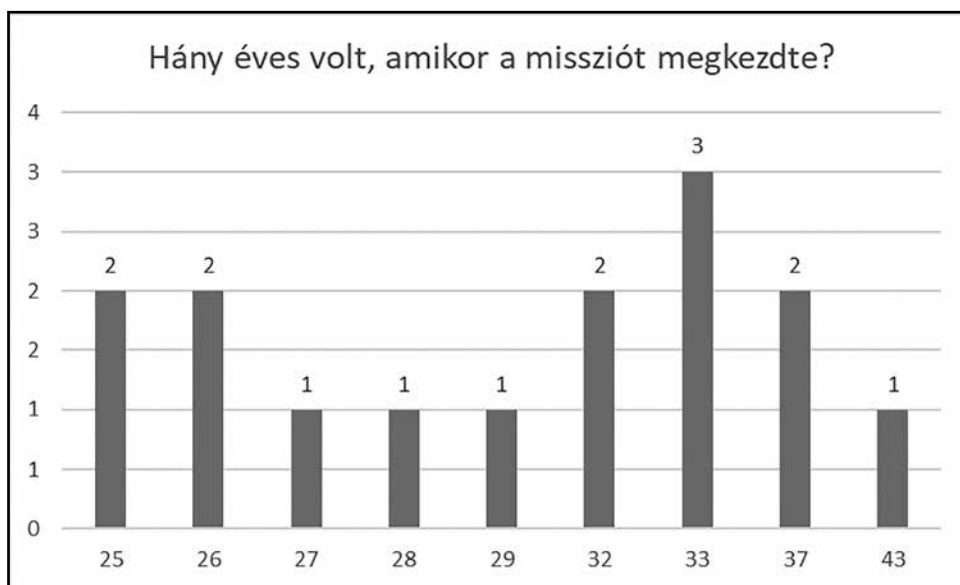
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A MINURSO állományában szolgáló rendőrök közül 5 fő (36%) rendelkezett korábbi missziós tapasztalattal, amelyek jelentősen megkönnyítették a beilleszkedésüket, kinti tevékenységüket.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

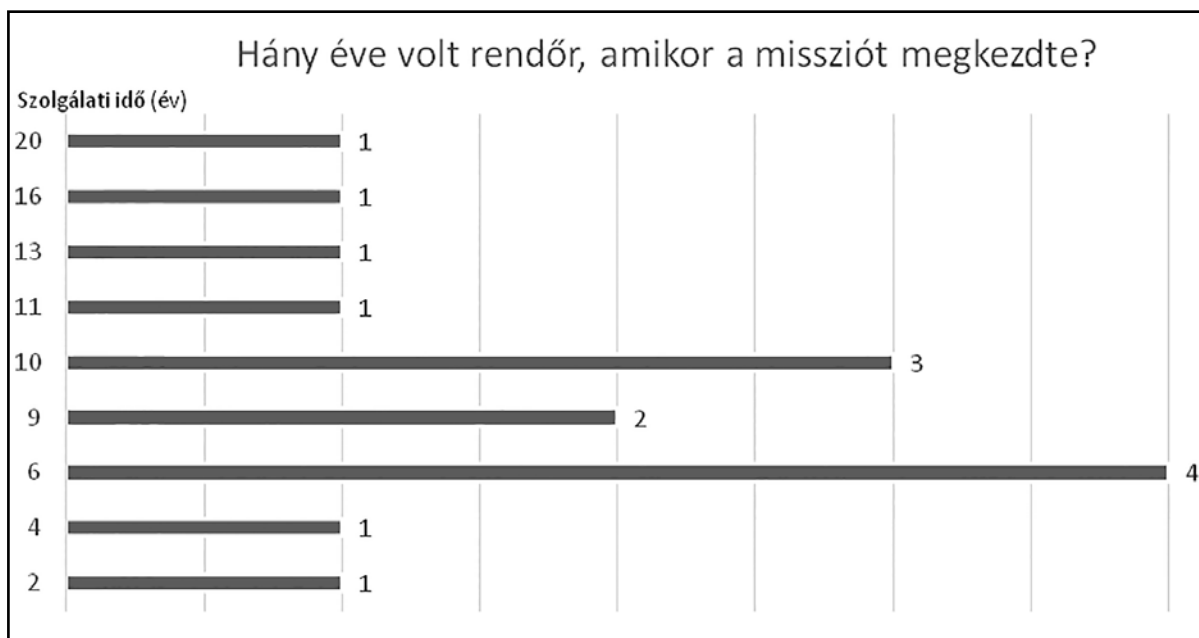
A missziókban résztvevő rendőrök átlagéletkora 31,1 év volt, a legfiatalabb 25 éves, a legidősebb rendőr pedig 43 éves volt, amikor valamelyik missziós szolgálatát megkezdte.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

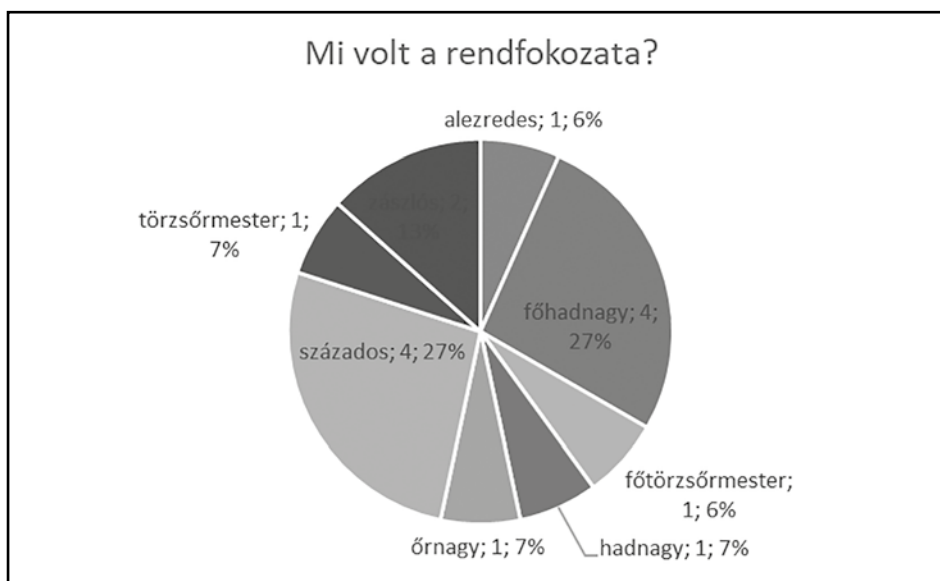
A kiküldött 25 főből 7 kért és kapott szolgálati idő hosszabbítást, illetve 2 fő volt az, aki két váltásban - Tószegi Lajos rendőr alezredes és Görömbei László rendőr százados – is szolgálatot vállalt. Az állományban jelentős túlsúlyban voltak a férfiak -23 fő –, de a misszió speciális igényei miatt két rendőrnő – Németh Patrícia rendőr főhadnagy és Kiss Katalin rendőr hadnagy – is szolgálhatott Nyugat-Szaharában.

A MINURSO állományába kiküldött rendőrök átlagos szolgálati ideje 10,1 év, a legrövidebb 2 év a leghosszabb pedig 20 esztendő volt.

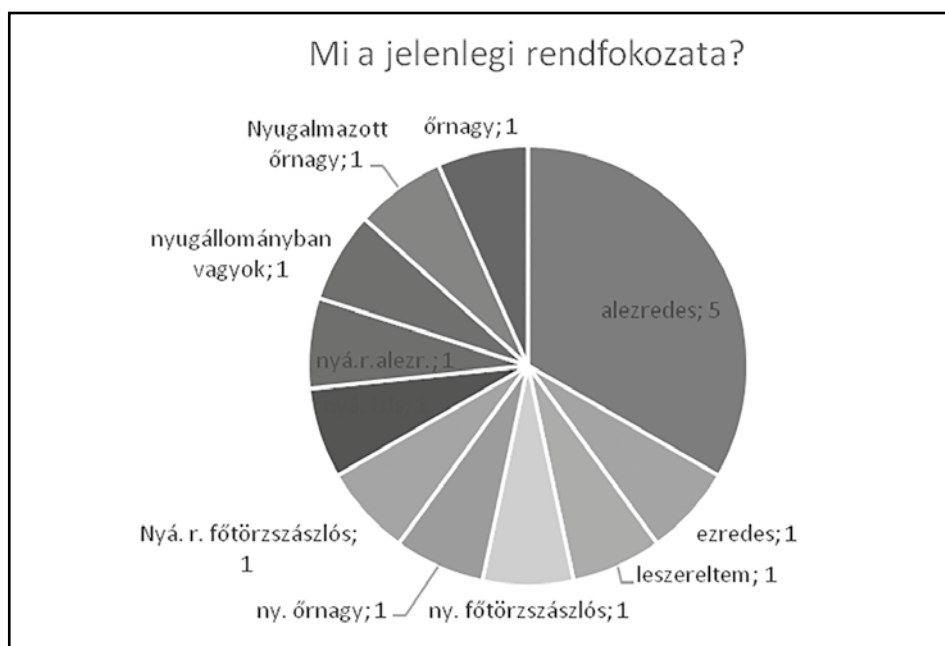
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A rendőrök közel két harmada tisztként (hadnagy 7%, főhadnagy 27%, százados 27%) került ki a missziókba, a rendfokozati hierarchia a törzsőrmestertől az alezredesig terjedt.

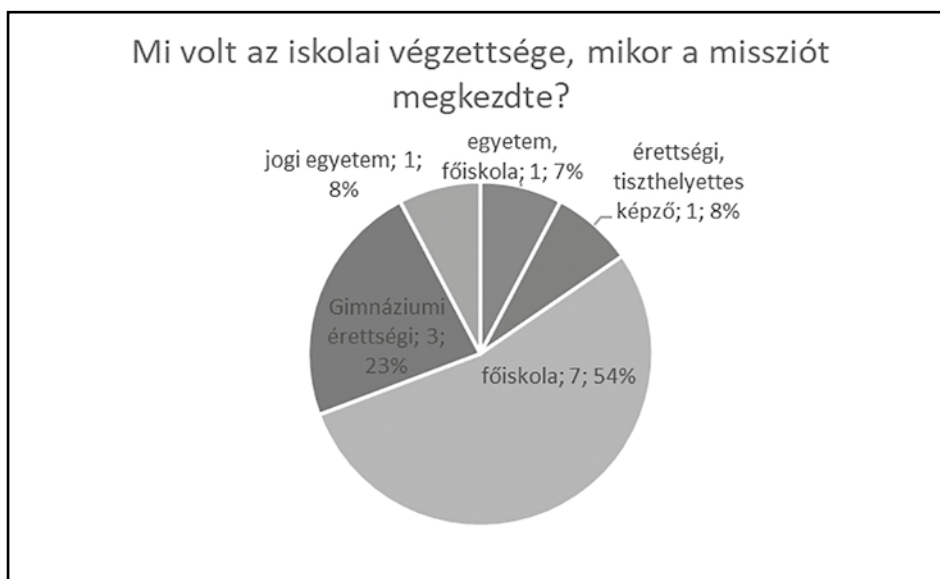
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

Az interjúalanyok közül kivétel nélkül mindenki előrelépett a misszió idején viselt rendfokozatához képest, és a legtöbben főtisztek lettek (5 fő alezredes, 1 fő ezredes). Időközben a MINURSO állományában szolgáltak nagy része nyugállományba vonult vagy más okok miatt leszerelt az állománytól.

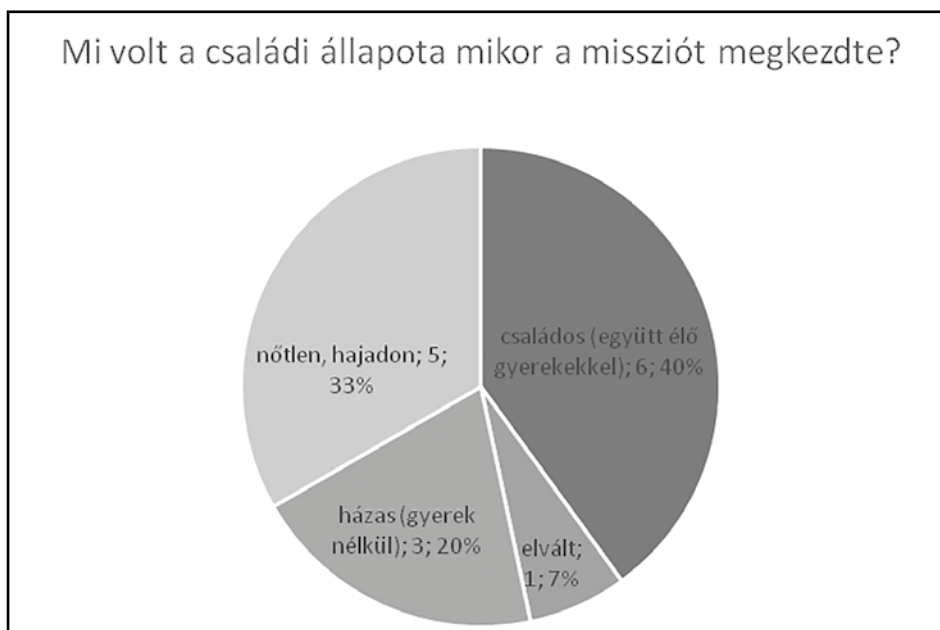
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A kiküldésre került rendőri állomány több mint kétharmada felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezett, közel egynegyede pedig érettségi bizonyítvánnyal.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A magyar rendőrök többsége házasként vagy családapaként vállalta a hosszabb távollétet, minden harmadik rendőr volt nőtlen vagy hajadon, amikor a missziós szolgálatot megkezdte. Ez a következő ábrán is jól látható.

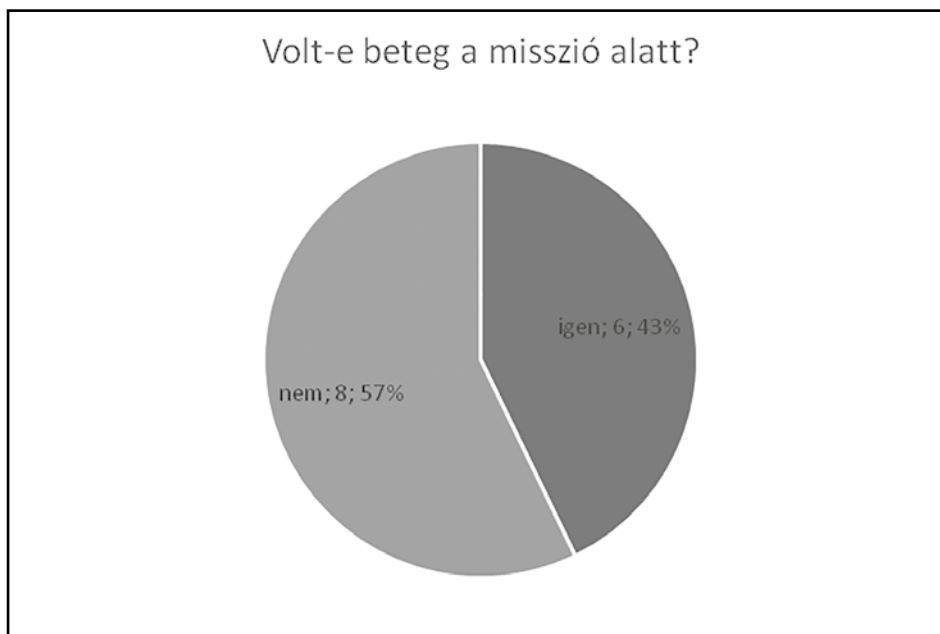

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A misszióból való visszatérést követő két éven belül a gyerekekkel együtt élő családosok aránya nem változott, ami ellentmond a katonáknál tapasztaltaknál, ahol a missziók jelentősen hozzájárulnak a viszonylag magas válási arányhoz.¹⁹²³ Ami csökkent, az az egyedülállók aránya, és ezzel párhuzamosan természetesen nőtt a gyermek nélküli házások és minimális mértékben az elváltak aránya.

¹⁹²³ Ennek valószínűleg az az oka, hogy a magyar rendőri állományhoz képest a magyar katonák sokkal több misszióban vesznek részt, így értelemszerűen sokkal több időt is töltenek távol a családjuktól. Ezt magam is tapasztaltam, mivel három békeműveletben is részt vettem, de ismerek olyan katonát is, aki az elmúlt években nyolc (8) békeműveletben vett részt. Ennek fényében nem meglepő, hogy a felesége egy idő után nem tolerálta a hosszas távolléteket, és elvált tőle. Bár a katonai vezetés ismeri a gondot, de ezzel kapcsolatos kutatásokat nem végeztek, illetve a Magyar Honvédség nem rendelkezik olyan hatékony családtámogatási rendszerrel, amely képes lenne segíteni a házasságok megőrzésében, a válások számának csökkentésében. Ezzel a témával foglalkoztak civil újságírók, köztük az Origo egyik újságírója, Nyulas Szabolcs is. Nyulas, Sz.: Hazajöttem, de az asszony már mással volt, Origo, 2013.03.29. <http://www.origo.hu/itthon/20130327-veget-ert-a-magyar-prt.html> (letöltés ideje: 2018. 12. 17.)

A misszió során az állomány 43%-a esett valamilyen betegségbe, amelyek nagyobb része az élelmiszer és ivóvíz okozta emésztési rendellenességben nyilvánult meg. Ezen kívül egy ismeretlen rovarcsípéses és egy maláriás megbetegedés fordult elő. A beszámolók alapján a felkészítés során az étkezéssel kapcsolatosan tanultakat a misszió területén gyakorlatilag lehetetlen volt betartani.

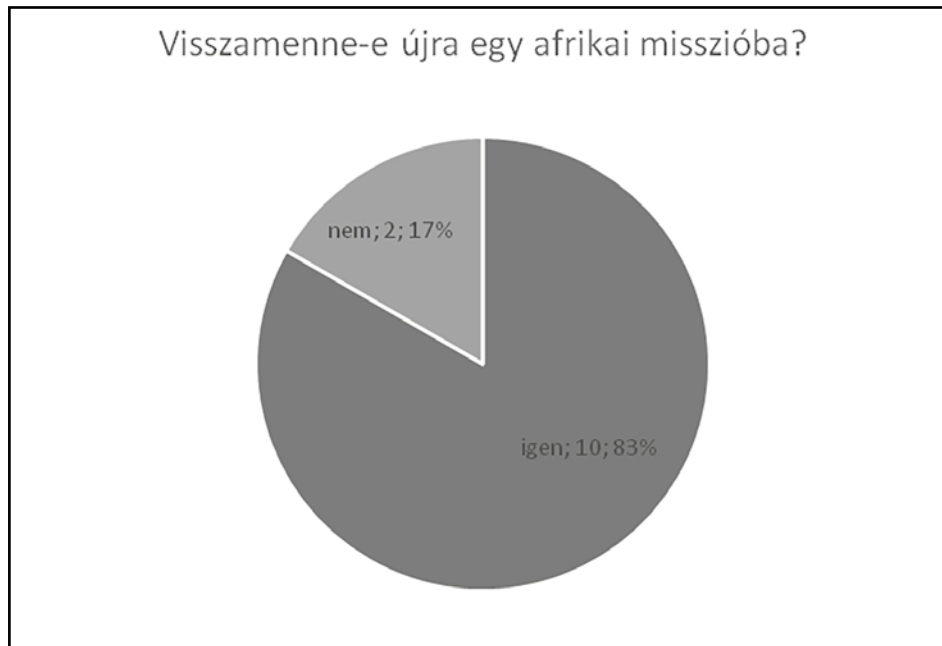
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A magyarországi felkészítés 7 fokozatú skálán való értékelés átlaga 5,2 az állomány körében; elmondható, hogy összességében jól hasznosíthatónak értékelték a felkészítést. A műveleti területen az állomány 80%-a kapott újabb felkészítést, amelyet átlagosan 5,4-re értékelték, és kisebb mértékben, a mindennapi gyakorlat szempontjából hasznosabbnak ítélték, mint a magyarországit. Leginkább a sivatagi körülmények közötti gépjárművezetési gyakorlat jött jól a missziós szolgálat során.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A misszió alapvetően fegyvertelen jellegéből adódóan a rendőröknél nem volt fegyver, és a MINURSO idején a legtöbben nagyobb konfliktussal járó helyzettel nem találkoztak szolgálatuk során. A legtöbb gondot az ivóvíz- és az élelmiszerellátás, vagy inkább annak minősége jelentette. Az egészségügyi ellátás megfelelő volt a kontingens tagjainak véleménye szerint. Emellett problémát okozott a családdal való kapcsolattartás, amely az akkori technikai lehetőségek és eszközök színvonalából adódóan a telefonos kommunikációra szorítkozott. A magyar rendőri kontingens tagjai szerint a misszióban résztvevő más nemzetiségű rendőrök mind a személyes (6,2), mind pedig a szakmai kapcsolatok (6,1 pont) alapján is igen jóra értékelték a magyarok missziós tevékenységét.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

Habár a MINURSO-ban résztvevő rendőrök több, mint fele arról számolt be, hogy a szervezet nem hasznosította a missziós szolgálat során megszerzett tapasztalataikat, nagy részük (83%) újra visszamenne és szívesen vállalna missziós szolgálatot.

Magyar katonák az ENSZ nyugat-szaharai műveletében

MINURSO katonai kontingense, a magyar katonák tapasztalatai

Az ENSZ és az AESZ évekig tartó diplomáciai erőfeszítései eredményeképpen már 1990 júniusára megszületett a döntés a MINURSO létrehozására, amelyben katonai kontingenst is terveztek, ez katonai megfigyelőkből, gépesített lövész/biztosító, légiszállítási, valamint logisztikai egységekből állt. A katonai kontingens parancsnoki pozícióra ekkor még nem állított jelöltet az ENSZ főtitkár, de az egyeztetések megkezdődtek, azzal kapcsolatban, hogy a tagországok kit ajánlanak/látnának szívesen a pozícióban.¹⁹²⁴ Bár a szembenálló felek már 1988-ban megegyeztek a nyugat-szaharai kérdés politikai megoldásáról, és többször is tárgyaltak egymással, azonban békét nem kötöttek. Már az ENSZ főtitkár is járt a területen, hogy egyeztessen a konfliktusban érintettekkel, hogy mihamarabb felállhasson a MINURSO.¹⁹²⁵ Ehhez egy előkészítő csoportot is kiküldtek, amelynek a jelentését felhasználták a misszió tervezése során. Ekkor a katonai kontingens létszámát 1695 főben állapították meg: 550 fő fegyvertelen katonai megfigyelőből, egy 700 fős biztosító/gépesített lövész zászlóaljából, egy 110 fős légi szállítási egységből – 4 merevszárnyú repülőgéppel és 8 helikopterrel -, egy 45 fős híradó egységből, egy 50 fős egészségügyi egységből, egy 40 fős katonai rendész egységből, valamint egy 200 fős logisztikai zászlóaljból áll. A tervek szerint a művelet megalakulásakor először a megfigyelők és a biztosító egységek települtek volna ki, míg a biztosító egység a saharáviak visszatelepítési programja, illetve a referendum megkezdése előtt érkezett volna meg. A katonai kontingens a választások sikeres lebonyolítása után hagyta volna csak el a területet.¹⁹²⁶ Bár folyt a művelet létrehozásával kapcsolatos tervezés és az egyeztetések, a szembenálló felek eltérően képzeltek el a Világszervezet és a MINURSO célját, tevékenységét.¹⁹²⁷ Egyre többször fenyegették meg egymást és a Világszervezetet is, hogy folytatják az ideiglenesen szüneteltetett háborút, ezt pedig az ENSZ főtitkára mindenáron el akarta kerülni, ezért igyekezett felgyorsítani a folyamatokat. Április 29-én létrehozták a missziót,¹⁹²⁸ majd a főtitkár 1991 júniusában a katonai kontingens parancsnokának a kanadai Armand Roy vezérőrnagyot nevezte ki.¹⁹²⁹ Ennek ellenére a feszültség fokozódott, sőt fegyveres konfliktus robbant ki a szembenálló felek között, akik többszöri tárgyalás után – ENSZ közvetítéssel – végül szeptember 6-án békét kötöttek egymással, és hivatalosan is létrejött a tűzszünet.¹⁹³⁰ Még a megállapodást megelőző napon a főtitkár katonai megfigyelőket küldött a tűzszünet betartásának ellenőrzésére,¹⁹³¹ a létszámukat folyamatosan bővítették, és a területre telepített logisztikai és adminisztratív részlegekkel is kiegészült.¹⁹³² A létrejött tűzszünet eredményeként mindenki megtartotta az általa birtokolt területet, a határt pedig a marokkóiak által felépített falrendszer, a Berm képezte. A faltól a Polisario Front oldalára eső terület 5 kilométeres sávját tiltott területté nyilvánították, ahol csak az ENSZ megfigyelői közlekedhetnek. A fal marokkói oldalán további 30 kilométeres, a Polisario oldalán pedig 25 kilométeres sáv található, ahol csak az ENSZ engedélyével lehet bármilyen katonai gyakorlatot tartani, a harcállásokat és egyéb katonai objektumokat karbantartani. Az ENSZ 1991. szeptember 15-re 10 megfigyelőpontot – katonai tábor – hozott létre és működtetett, ahonnan a 234 katonai megfigyelő követhette nyomon és ellenőrizhette a szembenálló felek tevékenységét. Ezek Aguenit, Awsard, Bir Lahlou, Mahbas, Mehaires, Mijek, Oum Dreyga, Smara, Tifarit és Zug bázisok voltak.¹⁹³³

¹⁹²⁴ S/21360 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 18 June 1990.

¹⁹²⁵ A/45/644 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 18 October 1990.

¹⁹²⁶ S/22464 The situation concerning Western Sahara: report / by the Secretary-General, 19 April 1991.

¹⁹²⁷ A/45/241/Add.1 Request for the inclusion of an additional item in the agenda of the 45th session: financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 8 May 1991.

¹⁹²⁸ S/RES/690 (1991) Security Council resolution 690 (1991) [on establishment of the UN Mission for the Referendum in Western Sahara], 29 April 1991.

¹⁹²⁹ S/22734 Letter dated 91/06/21 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 24 June 1991.

¹⁹³⁰ S/23008 Letter dated 91/09/03 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 4 September 1991.

¹⁹³¹ Az ENSZ azonban azoknak a katonáknak, akiket azonnal a demarkációs vonalra és Tindoufba küldtek szinte a legegyszerűbb feltételeket sem tudta biztosítani. Heteken keresztül sátrakban laktak és – mivel főzési lehetőség nem volt – konzerveken éltek. Később, ahogyan a művelet többi részlege is kiérkezett, az elhelyezési és ellátási körülmények lassan javulni kezdtek. S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28 February 1992.

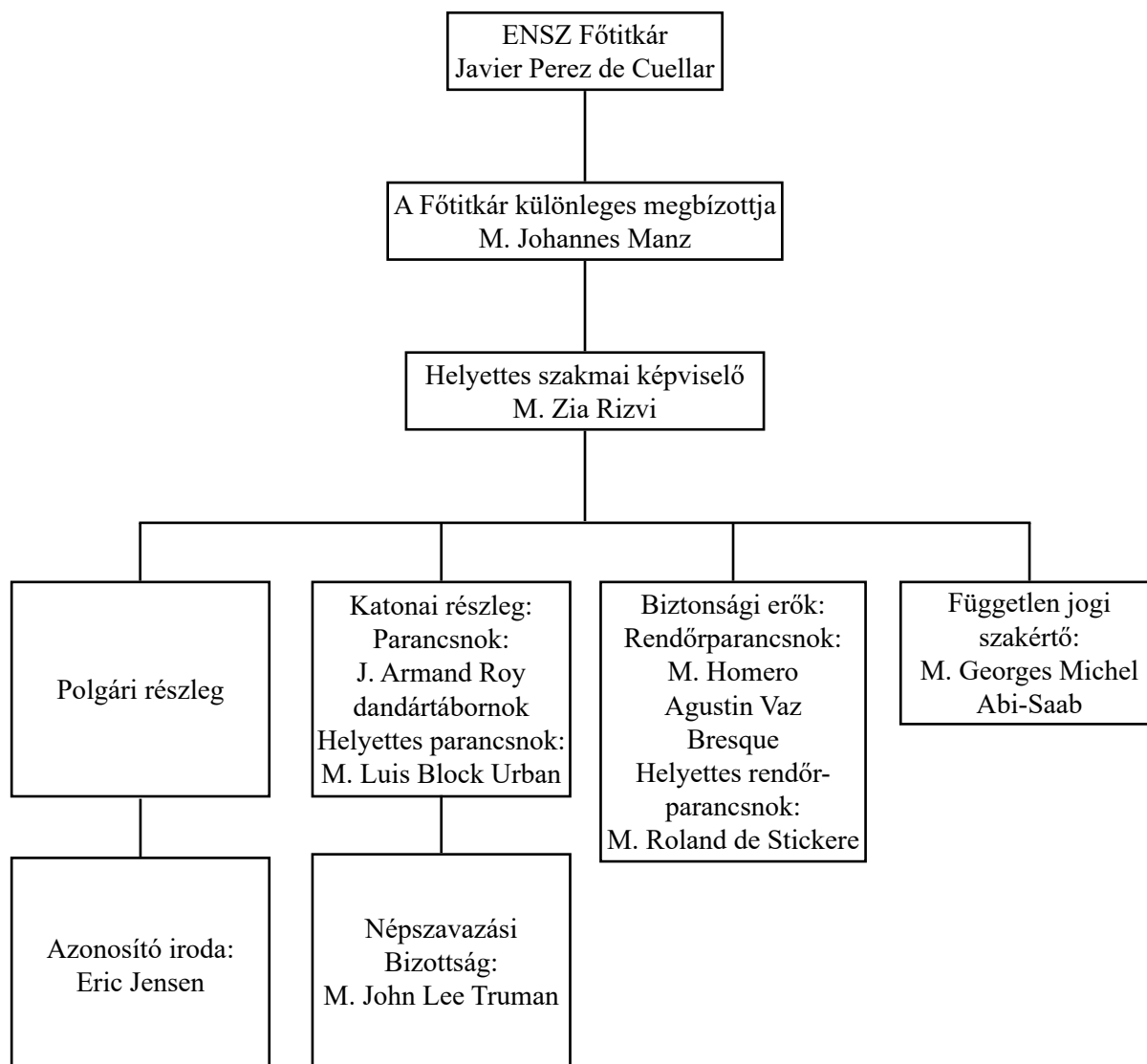
¹⁹³² A/46/589 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 23 October 1991.

¹⁹³³ A/46/783 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 16 December 1991.

A MINURSO az alábbi feladatok ellátását volt hivatott végrehajtani:¹⁹³⁴

- Ellenőrizni a tűzszünetet, és hitelesíteni a marokkói csapatok létszámának csökkentését a nyugat-szaharai területeken.
- A marokkói és a Polisario Front egységeinek megfigyelése, különös tekintettel az esetleges csapatösszevonásokra vagy a készülődő támadásokra.
- Lépéseket tenni a marokkói börtönökben lévő politikai foglyok szabadon bocsátásának ügyében.
- Felügyelni - a Nemzetközi Vöröskereszt bevonásával - a hadifoglyok cseréjét.
- Megvalósítani az ENSZ által szorgalmazott hazatelepítési akciót, amelynek keretén belül biztosítanak a menekültek szabad visszaköltözését korábbi lakóhelyeikre.
- Azonosítani és nyilvántartásba venni azokat, akik jogosultak lesznek részt venni a terület jövőjéről tartandó népszavazáson.
- Megszervezni és biztosítani a szabad és tiszta szavazást, majd közzétenni a hivatalos eredményt.

A következő ábrán látható a MINURSO szervezete az 1991-es felállításakor:

Forrás: MINURSO

¹⁹³⁴ S/22464 The situation concerning Western Sahara: report / by the Secretary-General, 19 April 1991.

Ebben az időszakban a MINURSO feladata a tűzszüneti megállapodás ellenőrzése és a lehetséges összecsapások megelőzése volt. A művelet főhadiszállását Laayoun városában hozták létre, míg az ellenőrzött szaharai területeken először három szektorparancsnokságot létesítettek Awsard (Déli szektor), Oum Dreyga (Központi Szektor) és Smara (Északi szektor) központokkal. A déli szektorba az alábbi táborok tartoztak: Awsard, Zug és Aguenit, de Zug 1991 novemberében megszűnt, és a békefenntartók új táborot hoztak létre Dougaj mellett. Az északi szektorban működő táborok: Mahbas, Smara, Tifariti, Bir-Lahlou és Mehaires voltak, míg a központi szektorban Oum Dreyga és Mijek táborokba települtek a megfigyelők.¹⁹³⁵ Ezen kívül az algériai Tindufban egy összekötő irodát állítottak fel, hogy könnyebb legyen az együttműködés az algériai hatóságokkal és a Polisarioval.¹⁹³⁶

1992 februárjában a MINURSO katonai létszáma 375 főből állt, ebből 230 fő a parancsnokságon és katonai megfigyelőként szolgált. A misszióba az alábbi államok küldtek megfigyelőket: Argentína (7 fő), Ausztrália (2 fő), Ausztria (1 fő), Banglades (1 fő), Kanada (16 fő), Kína (20 fő), Egyiptom (9 fő), Franciaország (30 fő), Ghána (1 fő), Görögország (1 fő), Guinea (1 fő), Írország (6 fő), Olaszország (6 fő), Kenya (10 fő), Malájföld (1 fő), Nigéria (1 fő), Pakisztán (1 fő), Peru (25 fő), Lengyelország (2), Svájc (1 fő), Tunézia (9 fő), Nagy-Britannia (15 fő), USA (30 fő), Oroszország (29 fő), Venezuela (15 fő). Ezeken felül a misszió területén tartózkodott egy 43 fős híradó egység (Ausztrália),¹⁹³⁷ egy 85 fős egészségügyi egység (Svájc)¹⁹³⁸ és egy 17 fős közlekedési egység (Kanada) is. Az ausztrál híradó egység a MINURSO parancsnokságára, a szektorparancsnokságokra és Tindufba települt. A svájci egészségügyi alakulat Laayounban működött, de Smarában és Dakhlában is működtettek egy-egy klinikát, illetve légimentő szolgálatot.^{1939,1940} A kezdeti időben nagy gondot jelentett a logisztikai rendszer működésképtelensége, ami miatt a kikerülő békefenntartóknak komoly kihívásokkal kellett szembesülni (megfelelő szállás, ivóvíz hiánya, az ételmezési ellátás nehézségei stb.), de később sokat javult a helyzet. A megfigyelők általában két gépjárműből – járművenként 2-2 katonai megfigyelő – álló járőröket szerveztek, amelyek időtartama néhány órától akár több napon át is tarthatott. Emellett a helikopterekkel is hajtottak végre járőrözési és ellenőrzési feladatokat, főként a demarkációs vonal mentén. A katonai megfigyelőknek nem csak a szembenálló felek tevékenységét kellett ellenőrizni, de feleltek a tűzszüneti megállapodás betartásáért is, és ha azt bármelyik fél megsértette, annak a kivizsgálásáért is. A tűzszüneti előírások megsértésének számított, ha bármelyik fél behatolt a másik

¹⁹³⁵ S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28 February 1992.

¹⁹³⁶ Besenyő, J.: Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában, p. 210

¹⁹³⁷ Az egység működésének teljes költségét – amíg az a műveleti területen tartózkodott - az ausztrál kormányzat fizette, nem pedig a Világszervezet. A/48/848 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 17 January 1994.

¹⁹³⁸ Svájc az egészségügyi alakulat mellett a saját költségén három merevszárnyú repülőgépet is biztosított a MINURSO számára. A/48/848 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 17 January 1994.

¹⁹³⁹ S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28 February 1992.

¹⁹⁴⁰ Egészségügyi egységet először Svájc ajánlott fel a MINURSO állományába 1991-ben, amelynek a létszáma 85 fő volt, amelyet hamarosan lecsökkentettek 61 főre. A három merev szárnyú repülőgéppel dolgozó svájciak a misszió teljes területén teljes körű egészségügyi szolgáltatást (alaporvosi és fogászati ellátás, illetve kisebb műtétek végzése) nyújtottak a békefenntartóknak. A főparancsnokságon hozták létre a MINURSO egészségügyi központját, de Dakhla és Smara városokban is jól felszerelt klinikákat állítottak fel. A svájciak 1991 és 1993 januárjában 41 főre csökkentették az egység létszámát, bezárták a Dakhla városában működő klinikát, a Smara városában működőt pedig átalakították egészségügyi központtá, ahol csak elsősegélynyújtást és szükség esetén evakuációt hajtottak végre. A művelet során gyakran szükség is volt az egészségügyi katonák tapasztalataira. Például 1993. január 18-án a békefenntartók egyik járőr autója összeütközött egy marokkói teherautóval. A balesetben az egyik békefenntartó azonnal az életét veszítette, a másikat pedig súlyos sérülésekkel evakuálni kellett. Ő az életét a svájci egészségügyi csoport tagjainak köszönhette. Még ugyanebben az évben a svájciak PC-6 típusú repülőgépe – amikor Awsard tábor repterét elhagyta – ismeretlen okok miatt lezuhant. A gépet vezető svájci pilóta, az azon utazó ausztrál orvos és egy norvég technikus azonnal az életét veszítette, a velük lévő ápolónőt életveszélyes állapotban szállították kórházba. 1994-ben a svájciak – a kanadaiakkal és az ausztrálokkal együtt – megelégedve a művelet költségét és sikertelenségét, bejelentették, hogy június végéig kivonják az egészségügyi egységet. A tagországok nem ajánlottak fel egészségügyi egységet, amely leválthatta volna a svájciakat, azok június 18-án kivonták a katonáik nagy részét, de 10 fő önként a területen maradt, míg az ENSZ meg nem oldotta a leváltásukat. Végül a Koreai Köztársaság ajánlott fel egy 40 fős orvosi csoportot Nyugat-Szaharába, így a svájci egészségügyi katonák utolsó csoportja 1994. augusztus közepén elhagyta a misszió területét. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, pp. 203-204.

területére, ha az állásaikat erősítették vagy ha csapatokat vontak össze a demarkációs vonal mentén. 1991 szeptembere és 1992 februárja között a szembenálló felek 77 alkalommal sértették meg a tűzszüneti előírásokat. Ebből 75 eset Marokkóhoz, míg a maradék 2 eset a Polisario Fronthoz kötődött.¹⁹⁴¹

Marokkó nem csak a tűzszüneti megállapodást sértette meg több alkalommal, de a MINURSO felállítását is minden lehetséges módon hátráltatta. Nem csak a békefenntartók mozgását korlátozta, de az országba sem akarta beengedni a művelet számára szükséges eszközöket, felszereléseket. Például Agadír kikötőjében a marokkóiak nem engedélyezték az ENSZ által bérelt hajónak, hogy kirakodja a MINURSO-nak hozott felszereléseket, a misszióban dolgozó tisztviselők nem kaphattak beutazási engedélyt Nyugat-Szaharába. A marokkói katonák nem csak megfigyelték és lehallgatták a békefenntartókat, de azok szabad mozgását is gyakran korlátozták, sőt volt olyan is, hogy fegyvert fogtak rájuk.¹⁹⁴² Ezt az ENSZ főtitkár az S/23662 számú jelentésében külön is nehezményezte, ahogy azt is, hogy a marokkói hatóságok nem voltak hajlandóak együttműködni a Világszervezet munkatársaival. Amikor az ENSZ kérte a szembenálló felek katonai egységeinek pontos létszámát, fegyverzetét és diszlokációját, a Polisario Front az összes kérdésre kielégítő választ adott, Marokkó azonban közölte, hogy csak a D napon hajlandó válaszolni.¹⁹⁴³ Így a MINURSO ahelyett, hogy a marokkói és Polisario Front erőit felügyelte volna, igyekezett túlélni és a logisztikai hiányosságokat pótolni.¹⁹⁴⁴ Marokkóval ellentétben a Polisario Front minden segítséget megadott a békefenntartóknak. Természetesen ezeket az eseményeknek a nyilvánosságra hozatalát az ENSZ és a konfliktusban érintett nagyhatalmak igyekeztek meggátolni.¹⁹⁴⁵ James Bolton, aki az USA kormányzata részéről a nemzetközi szervezetekkel tartotta a kapcsolatot, elismerte, hogy 1991-1992-ben a marokkóiak nem voltak túlságosan segítőkészek a MINURSO irányában, de mivel az ország USA megbízható szövetségeseinek számított, az amerikaiak nem tettek ellene komolyabb lépéseket. Ennek ellenére az amerikaiak is megszavazták azt a határozatot, amely kemény szavakkal bírálta Marokkót, amiért az akadályozta a békefolyamatot.¹⁹⁴⁶ Ettől függetlenül a művelet felállítása töretlenül haladt, bár lassabban, mint ahogy a Világszervezet vezetői remélték.

1992. május 20-án a műveleti területen már 349 katona – ebből 229 katonai megfigyelő – tartózkodott. Mivel már ekkor látszott, hogy az évben a tervezett népszavazás nem valósul meg a Világszervezet tervei alapján,¹⁹⁴⁷ a főtitkár arra kérte a katonákat küldő államokat, hogy hosszabbítsák meg katonáik

¹⁹⁴¹ S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28 February 1992.

¹⁹⁴² Durch, W. J.: The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis, p.427-29

¹⁹⁴³ S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28 February 1992.

¹⁹⁴⁴ Az első időkben sokat panaszkodtak a békefenntartók az élet- és lakókörülményeikre, nem volt elegendő víz, étel és gyógyszer, sőt az aknamezők pontos elhelyezkedését sem ismerték, így mindennap az életüket kockáztatták, ha járőrbe kellett kimenniük. Az első hónapokban három járőr szenvedett balesetet a fel nem derített aknamezőkön, és csak csodával határos módon éltek túl a robbanásokat. S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28 February 1992.

¹⁹⁴⁵ A MINURSO parancsnokhelyetteseként szolgáló – egyben a térségben legmagasabb ranggal bíró amerikai tiszt - Albert Zapata ezredes, az amerikai kongresszus meg kívánta hallgatni a misszió működésével kapcsolatosan, illetve arról, hogy Marokkó hogyan blokkolta a békeműveletet. Az ezredes részvételét azonban a kormányzat megtiltotta. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, p. 296.

¹⁹⁴⁶ Zunes, S.; Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 69

¹⁹⁴⁷ Ez annak volt köszönhető, hogy a marokkói uralkodó - hogy a számára kedvező népszavazási eredményt megszerezze – a MINURSO létrejötte után is folytatta a már régebben elkezdett betelepítési programot, amelynek keretében a marokkói lakosok ezreit telepítették le a nyugat-szaharai városokban. A betelepítési programtól azt várták, hogy az új telepések az ősidők óta itt élőkkel azonos szavazati jogot kapnak, és így Marokkó számára előnyösen befolyásolják a majd megtartandó választásokat. Ezért a saharáviak ragaszkodtak ahhoz, hogy az 1974-ben megtartott spanyol népszámlálás adatait vegyék alapul, azaz csak az akkor összeírtak és közvetlen leszármazottaik legyenek jogosultak a szavazásra (73 497 fő). A Polisario ugyanis okkal gyanakodott, hogy a marokkóiak olyan, Dél-Marokkóban élő saharáviakat próbálnak a szavazólistákra felvetetni, akiknek soha semmi köze nem volt Nyugat-Szaharához. Mint később kiderült, a feltételezés megállta a helyét, ugyanis II. Hasszán azzal bízta meg a belügyminiszterét, Driss Basrit, hogy ilyen embereket készítsen fel a szavazásra, és akiknek azt is meg kell tanulniuk hogyan kell magukat született saharávinak kiadni. A marokkói hatóságok akkor azt próbálták bebizonyítani, hogy a területről régebben elüldözött saharáviak marokkói területen telepedtek le. Véleményük szerint nekik és a leszármazottaiknak a származásuk miatt szavazati joggal kell bírniuk a terület végleges sorsát rendező népszavazáson. A marokkóiak még 1991 augusztusában átadtak egy, a belügyminisztérium által készített 120 000 nevet tartalmazó listát, amelyen szerintük azoknak a saharáviaknak a nevei szerepeltek, akiket a szavazásra jogosultak listájára fel kell venni, különösebb vizsgálat nélkül. A Polisario képviselője tiltakozott, szerinte ugyanis csak egyénileg lehetséges jelentkezni a népszavazásra. Ezt a hatalmas létszámot az Azonosítási Irodában dolgozó tisztviselők évek alatt sem lettek volna képesek feldolgozni, végül is 10 000 főt hozzáadtak a már ellenőrzött 1974-es listához. A marokkóiak eltökéltségét bizonyította, hogy II. Hasszán szeptember 15-én megfenyegette

mandátumát, illetve pótolják azokat, akik elhagyták a missziót. Mivel a művelet csak korlátozottan működött, így a katonák csak a tűzszüneti megállapodás betartásáért feleltek. Ezzel azért nem volt könnyű dolguk, ugyanis a szembenálló felek többször is megsértették a tűzszüneti megállapodást.¹⁹⁴⁸ A MINURSO katonai parancsnokának is lejárt a megbízatása, és mivel nem vállalta szolgálatának meghosszabbítását, a helyettese, a perui Luis Block Urban dandártábornok vette át ideiglenesen a beosztását. A katonák helyzete, ellátási körülményei – a békeművelettel kapcsolatos bizonytalanságok és a szemben álló felek élesedő vitái miatt, hogy például kik jogosultak szavazni, a misszió fejlesztését visszafogták – csak korlátozottan javultak.¹⁹⁴⁹ A korábban ígért felszerelések és eszközök csak lassan érkeztek ki a műveleti területre, a szembenálló felek nem minden esetben működtek együtt. Például az aknamezők helyét jelző térképeket sem adták át a MINURSO számára, így a békefenntartók szó szerint az életüket kockáztatták egy-egy járőr alkalmával. Az újabb balesetre nem is kellett sokat várni. 1992. július 5-én Mahbas környékén az egyik járőr a gépkocsijával ráhajtott egy harckocsi aknára, ami felrobbant. A gépjárműben utazó két megfigyelő közül az egyik olyan súlyosan megsérült, hogy azonnal repatriálták a műveleti területről és kórházba szállították, míg a társa csak könnyebb sérüléseket szerzett. Ez után az eset után a Világszervezet nyomtatékosan felszólította a feleket, hogy a korábban kért és általuk megígért, az aknamezők helyét jelző térképeket adják át a MINURSO vezetőinek.¹⁹⁵⁰ A bizonytalan helyzet miatt a katonai kontingens létszámának tervezett bővítése elmaradt, sőt volt olyan egység – a svájci egészségügyi alakulat – amely létszámcsökkentést hajtott végre. 1992 végére a megfigyelők létszáma 235 fő volt, mellettük egy 45 fős híradó egység, egy 17 fős szállító alegység és egy 52 fős egészségügyi csoport teljesített szolgálatot.¹⁹⁵¹ Ez a létszám 1993 elejére 328 fő volt. Időközben megérkezett a katonai kontingens új parancsnoka, a belga André Van Baelen dandártábornok is, aki 1992. október 1-jével töltötte be a beosztását. A katonák továbbra is csak a tűzszüneti megállapodás rendelkezéseinek betartását ellenőrizték, illetve kivizsgálták a különböző eseményeket. Ez a helyzet az év végéig nem is változott meg.¹⁹⁵² A MINURSO bizonytalan sorsa miatt a svájciak tovább csökkentették az egészségügyi alakulatuk létszámát 59 főről 41 főre, illetve a Dakhla városában lévő klinikát bezárták, míg a Smarában található klinika működését átszervezték, az ott szolgálók létszámát csökkentették.¹⁹⁵³ 1993 októberében lejárt a belga André Van Baelen dandártábornok parancsnoki megbízatása, de a főtisztár kérésére további egyéves szolgálatot vállalt. A művelet és annak a katonai része is egyfajta „alvó állapotba került”, ami kihatott a szembenálló felek tevékenységére is. Ezt bizonyítja, hogy tűzszüneti megállapodást a szembenálló felek jóval kevesebbszer, összesen 23 alkalommal – 12 alkalommal a marokkóiak, 11 alkalommal a Polisario Front – sértették meg 1993 januárja és novembere között.¹⁹⁵⁴ Ennek ellenére a katonák nem feledkezhetek el arról, hogy a misszió nem egy békés, polgári tevékenység, hanem – bár fegyver nélkül látták el a szolgálatot – egy tényleges katonai művelet, amely során veszteségek is érhetik az abban szolgálókat. 1993. január 18-án közúti balesetben egy katonai megfigyelő veszítette az életét, míg egy másik súlyosan megsérült, majd 1993. június 21-én a svájci egészségügyi csoport P-6 típusú repülőgépe – miközben elhagyni készült Awsard táborn

Pérez de Cuéllart, hogy 170 000 ember részvételével egy újabb „Zöld menetet” szervez. Az ENSZ akkori képviselője, Johannes Manz tiltakozott a szerinte csak taktikázásnak nevezett lépés ellen. A tiltakozás élét a főtisztárnak kellett tompítania, Manz azonban lemondott a megbízásáról, mert szerinte a Világszervezet hiteltelenné vált. Így az 1992-ben tervezett választások a szavazásra jogosultságról vallott nézeteltérések miatt elmaradtak. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, pp. 174-175.

¹⁹⁴⁸ 1992. március és május között 102 alkalommal sértették meg a szembenálló felek a tűzszüneti megállapodást. Marokkó 97 alkalommal, míg a Polisario Front 5 alkalommal. S/24040 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary-General, 29 May 1992.

¹⁹⁴⁹ A/47/506 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 9 October 1992.

¹⁹⁵⁰ S/24464 Letter dated 9/10/02 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 9 October 1992.

¹⁹⁵¹ A/47/743 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 3 December 1992.

¹⁹⁵² A/48/426 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27 September 1993.

¹⁹⁵³ 1992. augusztus 20 és 1993. január 20 között 50 alkalommal sértették meg a szembenálló felek a tűzszüneti megállapodást. Ebből 46 alkalommal a marokkóiak és csak 4 alkalommal a Polisario Front. S/25170 The situation concerning Western Sahara: report / by the Secretary-General, 26 January 1993.

¹⁹⁵⁴ A tűzszüneti előírások megsértése leginkább az engedély nélküli erődítési munkák végzését, bejelentetlen csapatmozgásokat, valamint a marokkóiak által a Polisario Front által ellenőrzött területek felett végrehajtott felderítő repüléseket jelentett. S/26797 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24 November 1993.

– lezuhant. A repülőgép szerencsétlenségben a svájci pilóta, az ausztrál orvos és a norvég technikus az életét vesztette, a svájci ápolót súlyos sérülésekkel mentették ki a roncsokból. Az egyetlen pozitívum a katonák számára az volt, hogy év végére az élet- és munkakörülményeik javultak, illetve kialakították a végleges megfigyelőtáborokat, amelyek már vizes és konyhai blokkokkal is rendelkeztek.¹⁹⁵⁵

1994 elején a szembenálló felek még mindig nem tudtak megegyezni, így a MINURSO továbbra is alvó állapotban maradt, ezért a katonai kontingens továbbra is csak a tűzszüneti megállapodás betartását ellenőrizte. A területen található aknamezőkről azonban továbbra sem rendelkeztek megfelelő térképekkel, így csak azokat az utakat igyekeztek használni, amit már ismertek, felderítettek, illetve amelyekről már térképeket is készítettek. Ugyan ez sem jelentett teljeskörű védelmet, hiszen a gyakori homokviharak során az aknákat és a fel nem robbant lövedékeket a mozgó homok könnyen más helyre vitte. Ezért a békefenntartók egyéb biztonsági lépéseket tettek, az esetleges robbanások erejét csökkentendő, homokkal töltött zsákokat raktak az ülésekre, valamint az utastér padlójára is. Ezeknek az óvintézkedéseknek köszönhetően 1993-ban a MINURSO egyetlen gépjárműve sem futott aknára, ellenben robbantásos balesetben mind a marokkóiak, mind pedig a saharáviak közül sokan az életüket vesztették vagy súlyosan megsérültek.¹⁹⁵⁶ Mivel a művelet nem volt képes betölteni azt a feladatot, amire létrehozták, Ausztrália, Kanada és Svájc kormányai bejelentették, hogy 1994. május-június hónapokban kivonják az általuk felajánlott híradó, szállító¹⁹⁵⁷ és egészségügyi alegységeket. Ezeknek a pótlása azonban komoly gondot jelentett a világszervezet számára, ezért kérte a kormányokat, hogy ameddig csak lehet, tartsák az egységeiket Nyugat-Szaharában.¹⁹⁵⁸ A kormányok közül a kérést csak Svájc tudta figyelembe venni, mivel egyetlen tagország sem ajánlott fel egészségügyi egységet, amely leválthatta volna a svájciakat. Ezért Svájc ugyan június 18-án kivonta a katonái nagy részét, de 10 fő önként a területen maradt, míg az ENSZ meg nem oldotta a leváltásukat.¹⁹⁵⁹ Végül a Koreai Köztársaság ajánlott fel egy 40 fős orvosi csoportot Nyugat-Szaharába, így a svájci egészségügyi katonák utolsó csoportja 1994. augusztus közepén elhagyta a missziót.¹⁹⁶⁰ Az alegységek kivonása következtében a katonai kontingens létszáma 242 főre csökkent,¹⁹⁶¹ amelyből 223 fő katonai megfigyelő volt, a maradék 19 fő a logisztikai biztosításért felelt. A katonák a korábban kialakult protokollnak megfelelően továbbra is csak a tűzszüneti egyezmény betartásának ellenőrzésével foglalkoztak. A járőrtevékenység azonban továbbra sem volt veszélytelen. 1994 elején egy uruguayi békefenntartó gépjárműve futott aknára Mahbas környékén. A korábbi óvintézkedéseknek köszönhetően a katona könnyebb sérülésekkel úszta meg a robbanást.¹⁹⁶²

Időközben a művelet alvó jellege megváltozott, mivel az 1993-ban hatalomra jutott Clinton kormányzat az elődeinél konstruktívabban támogatta a nyugat-szaharai rendezést.¹⁹⁶³ Ebben az időszakban az USA több vezetői beosztást is megszerzett a MINURSO szervezetén belül, ezt arra használta, hogy a konfliktust megnyugtató módon lezárhassák. Ekkor jött létre az Azonosítási Iroda is.

¹⁹⁵⁵ S/26797 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24 November 1993., A/48/848 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 17 January 1994.

¹⁹⁵⁶ Ez azonban nem mindenkinek tettsett, ezért Nagy-Britannia és Észak-Írország 1993 végén kivonta a műveletből a katonai megfigyelőit. S/1994/283 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 10 March 1994.

¹⁹⁵⁷ Az ENSZ BT tagjai korábban megkérdőjelezték a híradó alegység létjogosultságát, de annak megtartását a MINURSO vezetői és a főtitkár is nagyon fontosnak tartották, így megmaradt. Miután az ausztrál kormány kivonta az alegységet a műveletből a feladatot egy ideig az erre a célra kijelölt katonai megfigyelők látták el, majd a misszió polgári, a logisztikai ellátásért felelős részlege vette át. A szállítási feladatokat szintén a polgáriak vették át. A/48/848/Add.1 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: revised cost estimates: report of the Secretary-General, 11 May 1994, valamint S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 12 July 1994.

¹⁹⁵⁸ S/1994/283 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 10 March 1994.

¹⁹⁵⁹ S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 12 July 1994.

¹⁹⁶⁰ A dél-koreai egészségügyi alegység augusztus 11.-én érkezett meg, de csak október 03.-án volt képes a MINURSO egészségügyi ellátását teljes egészében biztosítani. S/1994/1257 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 5 November 1994.

¹⁹⁶¹ A kanadaiak nem csak a szállító alegységet, de a katonai megfigyelőiket is kivonták a műveleti területről. S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 12 July 1994.

¹⁹⁶² Ekkor került ki a műveletbe egy 8 fős ghánai altisztekből álló csoport, akik a katonai kontingens adminisztratív feladatainak ellátásáért feleltek. S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 12 July 1994.

¹⁹⁶³ Chopra, J.: A Chance for Peace in Western Sahara, In: Survival 39, p. 57.

A pozitív fejleményeket jelezte a főtitkár S/1994/819 számú jelentése, miszerint hamarosan megkezdik a szavazásra jogosultak nyilvántartásba vételét.¹⁹⁶⁴ Ez előtt azonban még egy kérdést meg kellett oldani. Az Afrikai Egység Szervezetének megfigyelői a rendezési terv alapján részt vettek volna az azonosítási folyamatban, azonban a semlegességüket a marokkói kormányzat megkérdőjelezte.¹⁹⁶⁵ A marokkóiak szerint, amíg a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság az Afrikai Egység Szervezete tagja, Marokkó pedig nem, addig kétséges a szervezet pártatlansága. Csak akkor engedélyezték volna a szervezet megfigyelőinek részvételét, ha a SZADK kilépett volna a regionális szervezetből. Az Afrikai Egység Szervezete végül úgy oldotta meg a kérdést, hogy a megfigyelőket átnevezték a tunéziai elnök, Zinedine Ben Ali személyes küldötteinek, így az azonosítási eljárás megkezdésének már nem volt akadálya.¹⁹⁶⁶ Az ENSZ alkalmazottai végül 1994. augusztus 28-án megkezdheték a szavazásra jogosultak összegyűjtését, illetve adataik rögzítését.¹⁹⁶⁷ Munka közben elég sok gondot okozott az a tény, hogy a szembenálló felek több esetben is nehezítették a MINURSO munkatársainak tevékenységét, illetve vitatták a másik oldal által delegált szavazókat.¹⁹⁶⁸ A szavazásra jogosultak jelentkezésének határideje 1994. október 25-e volt, amikor is az utolsó percben Marokkótól 130 000 kérelem érkezett be a MINURSO munkatársaihoz. Marokkó így 180 000 kérelmet nyújtott be (83971 fő Nyugat-Szaharából és 99225 fő Marokkó területéről). A Polisario részéről 42337 kérelem érkezett, így az eredmény 233 487 fő lett, amely háromszor annyi volt, mint az 1974-es népszámlálás eredménye. Ekkor már mindenki tudta, hogy a referendumot legkorábban csak 1995 októberében lehet majd megtartani.¹⁹⁶⁹ Annak ellenére, hogy a szavazásra jogosultak adatait összegyűjtő iroda majdnem teljesen befejezte a munkáját, a folyamatot 1994. december 22-én a marokkói kormány tiltakozása miatt megszakították. A megnövekedett feladatok miatt 1994 végére a katonai kontingens létszáma valamelyest nőtt, a korábbi 223 főről 272 főre, viszont a feladatuk továbbra sem változott, csak a tüzszüneti megállapodás betartását volt joguk ellenőrizni.¹⁹⁷⁰ A megváltozott helyzetre való tekintettel az ENSZ vezetése egy szakértő csoportot küldött november 10-14. között Nyugat-Szaharába, hogy felmérjék, milyen feltételeket kell biztosítani ahhoz, hogy a művelet képes legyen az eredeti küldetését az eredeti létszámmal – 2865 fővel – betölteni. A csoport azonban több problémára is - logisztikai hiányosságok, az azonosítási folyamat lassúsága stb. - rávilágított, de a legfontosabb kihívást a misszió számára a MINURSO állományának megfelelő számú és minőségű szállást biztosítani. Ugyanakkor november 25. - 29. között a Világszervezet főtitkára is látogatást tett a térség államaiban és a műveleti parancsnokságon, illetve az Azonosítási Iroda központjában. A szakértői csoport jelentésében leírtakról maga is meggyőződött, ezért a MINURSO állományának növelésére tett javaslatot. Mivel a szembenálló felek minden segítséget és együttműködést megígérték a főtitkárnak, így az ki is tűzte a népszavazás várható időpontját, 1995. június 1-jét.¹⁹⁷¹ Úgy tűnt, hogy a szembenálló felek a korábbinál sokkal együttműködőbbek voltak, sokkal komolyabban vették a tüzszüneti megállapodás betartását mint korábban, amit az is bizonyított, hogy 1994 novembere és 1995 márciusa között mindösszesen három – kisebb fajsúlyú - tüzszünet sértést kellett a katonai megfigyelőknek kivizsgálni. A megfigyelők az előzőekhez képest növelték a járőrök számát, így havonta átlagosan 600 gépjárművel, illetve 140 légitűzsjárművel végrehajtott járőr feladatot hajtottak végre. A katonai kontingens vezetői megvizsgálták azt is, hogy a korábbi tervezett létszám elegendő-e a népszavazással kapcsolatos feladatokhoz, és arra a megállapodásra jutottak, hogy az eredetileg tervezett - de nem feltöltött - katonai állományhoz egy legalább 100 fős műszaki alakulatot szükséges még hozzárendelni. Az alakulatot a katonai táborok működtetésére és üzemeltetésére, valamint új kutak létesítésére és az aknamezők felszámolásával kapcsolatos feladatokra kívánták felhasználni. Ugyancsak nekik kellett volna létrehozni a visszatérő saharáviak számára ideiglenes jelleggel felállítandó táborokat és a szavazási központokat is. A világszervezet vezetői intézkedtek, hogy a MINURSO három és fél

¹⁹⁶⁴ S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 12 July 1994.

¹⁹⁶⁵ Durch, W. J.: The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies, and Comparative Analysis, p.433

¹⁹⁶⁶ Zoubir, J.; Pazzanita, A. G.: The United Nations Failure in Resolving the Western Sahara Conflict. In: Middle East Journal 49, p. 614-28, 625

¹⁹⁶⁷ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair/ <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)

¹⁹⁶⁸ Chopra, J.: Breaking the Stalemate in Western Sahara, p. 307-311

¹⁹⁶⁹ S/1994/1420 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 14 December 1994.

¹⁹⁷⁰ S/1994/1257 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 5 November 1994.

¹⁹⁷¹ S/1994/1420 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 14 December 1994.

éves működése alatt amortizálódott logisztikai, műszaki, híradó és más eszközöket lecserélik és pótolják, hogy ez se akadályozza a tervezett népszavazás sikeres végrehajtását.¹⁹⁷² A főtitkár által elkészített, a misszió újabb hathónapos működésével és a népszavazás sikeres lebonyolításával számoló tervekre 77 millió USD költséget számoltak.^{1973,1974} A pozitív várakozások nem teljesültek, sőt a szembenálló felek ismét egymásnak feszültek, így a június 1-jére tervezett népszavazás nem valósult meg. Mohamed Abdelaziz, a Polisario főtitkára, azzal vádolta meg a világszervezetet, az lehetővé tette, hogy Marokkó 100 000 nem saharávi választót Nyugat-Szaharába vihessen a népszavazásra,¹⁹⁷⁵ ezért nem volt hajlandó a továbbiakban részt venni az azonosítási folyamatban.¹⁹⁷⁶ A Világszervezet és a Polisario közötti kapcsolat rendkívüli módon elhidegült, és a különböző korlátozások miatt a katonai megfigyelők munkája szinte lehetetlenné vált a felkelők által ellenőrzött területeken.¹⁹⁷⁷ Volt olyan eset is, hogy a Polisario Front betiltotta a katonai megfigyelők által végzett járőrtevékenységet, amit csak több egyeztetés után engedélyezett újra. A katonai kontingens parancsnoka azt is sérelmezte, hogy a katonák által használt gépjárművek és eszközök oly mértékig elhasználódtak, hogy azok biztonságos működtetése már nem volt megoldható, így veszélyeztették a katonák testi épségét, és a feladat sikeres végrehajtását. Bár a főtitkár korábban utasítást adott az eszközök mielőbbi cseréjére, az sajnos csak igen vontatottan, lassan haladt. Ennek ellenére a katonák arra készültek, hogy hamarosan feltölthetik az ENSZ BT által jóváhagyott és a MINURSO működtetéséhez szükséges 1780 fős keretet, valamint további repülőgépeket és helikoptereket kaphatnak.¹⁹⁷⁸ A helyzetet az is bonyolította, hogy az ENSZ alkalmazottak nem tudták folytatni a választásra jogosultak összeírását, mivel mind a Polisario Front, mind a marokkói kormány bojkottálta a munkájukat,¹⁹⁷⁹ így az is felmerült, hogy esetleg a teljes missziót kivonnák.¹⁹⁸⁰ 1996. április 1-jén, két év után a MINURSO katonai parancsnoka, a belga André Van Baelen dandártábornok befejezte a szolgálatát, a beosztását pedig a portugál José Eduardo Garcia Leandro vezérőrnagy vette át.¹⁹⁸¹ A katonák feladata nem változott, továbbra is csak a tűzszüneti megállapodás betartásának ellenőrzését végezték, valamint készültek az esetlegesen megtartandó népszavazásra, amelynek az időpontja folyamatosan változott. Még ugyanebben a hónapban a főtitkár egy szakértői csoportot küldött Nyugat-Szaharába, hogy átvilágítsák a katonai kontingens tevékenységét, és véleményt nyilvánítsanak arról, hogy csökkenthető-e a katonák létszáma anélkül, hogy az a kontingens hatékonyságát, a feladat ellátását ne veszélyeztesse. Erre azért kerülhetett sor, mert a szembenálló felek egyáltalán nem tudtak megegyezni egymással, és blokkolták az azonosítási eljárást.¹⁹⁸² Ezért az ENSZ főtitkára 1996 májusában javaslatot tett az azonosítási tevékenység megszüntetésére, valamint a MINURSO állomány – beleértve a katonákat is¹⁹⁸³ – létszámának csökkentésére,¹⁹⁸⁴ amit az ENSZ BT tagjai el is fogadtak.¹⁹⁸⁵ Szeptemberre az azonosítási központok mind megszűntek, és a művelet katonai,

¹⁹⁷² S/1995/240 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 30 March 1995.

¹⁹⁷³ S/1995/240/Add.1. The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General Addendum, 13 April 1995.

¹⁹⁷⁴ A MINURSO vezetése elkészítette a katonai kontingens bővítésének tervét is, de a kontingens parancsnoka azt javasolta, hogy csak akkor kezdjék feltölteni az üres beosztásokat, ha véglegesítették és hivatalosan is kihirdették a választásra jogosultak listáját. S/1995/404 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 19 May 1995.

¹⁹⁷⁵ Mullen, C. A.: Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996, p. 238-239

¹⁹⁷⁶ S/1995/779 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 08 September 1995.

¹⁹⁷⁷ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony? p. 140

¹⁹⁷⁸ S/1995/779 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 08 September 1995.

¹⁹⁷⁹ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, p. 523-545

¹⁹⁸⁰ S/1995/779 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 08 September 1995.

¹⁹⁸¹ S/1996/159 Letter dated 1 March 1996 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 4 March 1996.

¹⁹⁸² Sajnos, nemcsak az azonosítási eljárást, hanem alkalmanként a katonai megfigyelők munkáját is akadályozták a szembenálló felek. 1996. január 10-én például a Polisario Front vezetői megtiltották, hogy a MINURSO helikopterei átrepüljenek a katonai egységeik felett, így azok a számukra előírt légi járőrözési/felderítési feladatokat nem tudták végrehajtani. Végül Van Baelen dandártábornok tárgyalásokat kezdett a saharávi vezetőkkel, akik aztán feloldották a korlátozásokat. S/1996/43 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 19 January 1996.

¹⁹⁸³ Az ENSZ főtitkára a katonák létszámát 288 főről 230 főre tervezte csökkenteni, ami a katonai kontingens 20 %-t jelentette. Bár szóba került a katonák kivonása is, ezt az ötletet gyorsan elvetették, mivel a katonai kontingens volt az a szervezet a misszióban, amely ténylegesen biztosította a tűzszünet fenntartását, betartatását.

¹⁹⁸⁴ S/1996/343 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 8 May 1996.

¹⁹⁸⁵ S/RES/1056 (1996) Resolution 1056 (1996) Adopted by the Security Council at its 3668th meeting on 29 May 1996.

rendőri és polgári részeinek a létszámát is csökkentették. Mindezek ellenére a katonák képesek voltak a korábbi járőrtevékenységüket folytatni,¹⁹⁸⁶ amire nagy szükség is volt, mivel úgy tűnt, hogy a szembenálló felek bármelyik pillanatban ismét fegyverhez nyúlhatnak, és egymás ellen fordulhatnak. Mind a marokkói hadsereg egységei, mind pedig a szaharáviak éleslövészeteket tartottak a Berm körzetében – amit a tűzszüneti megállapodás határozottan tiltott – illetve korlátozták.¹⁹⁸⁷ a katonai megfigyelők szabad mozgását is

A kialakult helyzet miatt egyre nagyobb nyomás érte Marokkót, hogy kezdjen tárgyalásokat a Polisario Fronttal, és próbáljanak meg valamilyen közös megoldást keresni a konfliktus lezárására. A MINURSO vezetője, Erik Jensen algériai támogatással titkos megbeszéléseket kezdeményezett a két fél között. Marokkót Basri, a belügyminiszter, a Polisariot Bashir Musztafa Szajed képviselte. A találkozás feltétele az volt, hogy egyik fél sem említi a függetlenség vagy a teljes integráció kérdését. A tárgyalásra augusztusban, Genfben került sor, ahol már elkezdtek egy Rabatban tartandó csúcstalálkozó szervezését is. A Polisario Front képviselői találkoztak is Mohamed koronaherceggel, de a királlyal nem. Végül a felek nem egyeztek meg, és a találkozóról - szokás szerint - mindenki másképp tudósította a külvilágot.¹⁹⁸⁸ Jensen közvetítése ugyan nem hozott eredményt, sőt arról győzte meg az ENSZ vezetőit, hogy az 1991-ben elfogadott referendum terve nem valósítható meg, a szervezetnek ezért más megoldást kell keresnie a konfliktus lezárására. Boutros-Ghali a MINURSO megszüntetését javasolta, ebbe viszont az ENSZ BT nem egyezett bele, hanem lehetőséget adott az új főtitkárnak, hogy a tények tükrében maga tehesen javaslatot a művelet további sorsával kapcsolatban.¹⁹⁸⁹ Ezt a vizsgálatot az új főtitkár, Kofi Annan lelkiismeretesen el is végezte.¹⁹⁹⁰ Annan úgy gondolta, hogy az ENSZ képes lesz a feleket ismét tárgyalóasztalhoz ültetni, hogy valamilyen megoldást találjanak.¹⁹⁹¹ De ez nem volt egyszerű, hiszen nem csak egymással, de a misszióval sem ápoltak különösebben jó kapcsolatot. Ennek ellenére betartották a tűzszüneti megállapodást, és együttműködtek a portugál Jorge Barroso de Moura vezérőrnagy által vezetett 228 fős katonai kontingenssel.¹⁹⁹² A művelet ekkor ismét „alvó állapotba” került, tényleges tevékenységet szinte egyedül csak a katonák folytattak, akik folyamatosan járőröztek és ellenőrizték a tűzszüneti megállapodás rendelkezésének betartását.¹⁹⁹³

Bár a szembenálló felek együttműködtek velük, de továbbra is folytatták a demarkációs vonal mentén tartott éleslövészeteket - könnyű és nehéz fegyverekkel egyaránt-. 1997. július 18-án a portugál Jorge Barroso de Moura vezérőrnagy elhagyta a műveleti területet, helyét ideiglenesen a törzsfőnök, a malájföldi Mohd Isa bin Said ezredes vette át egészen augusztus 28-ig, amikor megérkezett a katonai kontingens új parancsnoka, az osztrák Bernd S. Lubenik vezérőrnagy.

A kialakult helyzetet nem csak a világszervezet, de a nemzetközi közösség is megunt, ezért több alkalommal is közölték a szembenálló felekkel, hogy ha nem tudják a nyugat-szaharai kérdést megnyugtatóan és véglegesen rendezni, akkor nem hajlandók a MINURSO mandátumát meghosszabbítani, sőt akár fel is számolják azt. Ez végül Marokkót és a Polisario Frontot is együttműködésre kényszerítette, így gyanakvásuk és a bizalmatlan légkör ellenére 1997 szeptemberében

¹⁹⁸⁶ Ez persze azt jelentette, hogy a leterheltségük közben nőtt, már csak azért is, mivel augusztus 8-án a MINURSO felszámolta a Dougaj megfigyelőpontot, ahonnan a katonai megfigyelőket más táborokba helyezték át. Ekkor véglegesedett a már majd egy éve fennálló állapot, hogy a művelet nem három, hanem csak két szektorból, az északi és a déli szektorból állt. S/1996/674 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 20 August 1996.

¹⁹⁸⁷ S/1996/913 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 5 November 1996.

¹⁹⁸⁸ Jensen, E.: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, p. 87-89

¹⁹⁸⁹ Zunes, S.; Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 156

¹⁹⁹⁰ S/1997/166 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 27 February 1996.

¹⁹⁹¹ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara - A Never-ending Affair/ <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2010.09.27)

¹⁹⁹² Bár a katonák létszámát csökkentették, a kontingens vezetését 1996. november 30-án átvevő vezérőrnagy azt a feladatot kapta, hogy vizsgálja meg, lehet-e tovább csökkenteni a katonák létszámát, úgy, hogy az ne hátráltassa a misszió működését. Az új ENSZ főtitkár, Kofi Annan ugyanis sokallta a MINURSO működési költségeit, illetve úgy vélte, hogy a katonák nem lennének képesek megakadályozni az újabb háború kirobbanását a szembenálló felek között. Végül mégis arra a véleményre jutott, hogy a katonák teljes kivonása negatívan érintené az egész régió biztonságát, ezért a művelet és benne a katonai jelenlét fenntartása továbbra is szükséges. S/1997/166 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 27 February 1997.

¹⁹⁹³ Ennek ellenére a főtitkár továbbra is azon gondolkodott, hogyan lehetne a katonák létszámát csökkenteni, hogy ezzel is lefaraghassanak a MINURSO költségeiből. S/1997/358 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 05 May 1997.

az amerikai Houston városában újabb tárgyalások kezdődtek a terület sorsának rendezéséről.¹⁹⁹⁴ Ezek már sikerrel zárultak, eredményeként elfogadták, és nyilvánosságra hozták a Houstoni Egyezményt, amely az 1991-ben elfogadott ENSZ béketerv ismételt megerősítése volt.¹⁹⁹⁵ Még az egyezmény megkötése előtt, még ebben az évben történt egy igen fontos esemény, ezután a további egyeztetéseket James Baker, az USA néhai államtitkára, az ENSZ főtítkárnak különleges megbízottja koordinálta.¹⁹⁹⁶ Baker ugyan az amerikai kormány támogatásával került a posztjára, teljes egészében bírta az akkor főtítkárnak, Kofi Annan bizalmát és támogatását.¹⁹⁹⁷ Baker igen határozottan kezdett neki a munkájának és miután meggyőződött arról, hogy a szembenálló felek meg akarják tartani a referendumot, aláírta velük a konfliktus során köztük létrejött egyetlen megállapodást, a Houstoni Egyezményt. Ugyanebben az évben tárgyalásokat folytattak Londonban is,¹⁹⁹⁸ és megtörtént az, amire senki sem számított. A Marokkói Királyság képviselői és a Polisario Front képviselői több évtizedes, gyűlölettel teli háborúskodás után június 23-án közvetlen kapcsolatba léptek egymással, és tárgyalásokat folytattak Lisszabonban.¹⁹⁹⁹ Ezután történt meg a Houstoni Egyezmény megkötése, majd az ENSZ egy újabb szakértői csoportot küldött 1997. október 7.-15. között a területre, hogy felmérjék, hogyan lehetne a regisztrációs folyamatot folytatni, és újra mozgásba hozni az „alvó” műveletet.²⁰⁰⁰ Az általuk elkészített jelentés alapján elkezdtek szervezni a MINURSO létszámának bővítését, de ez akkor még nem érintette a 223 fős katonai kontingenst,²⁰⁰¹ csak a rendőri erőket, valamint szóba került az Azonosítási Iroda munkájának újbóli megindítása és a létszámának bővítése is.^{2002,2003} A főtítkárnak jóváhagyásával az Azonosítási Iroda 1997. december 3-án ismét megkezdte a jövőben megtartandó népszavazásra jelentkezők regisztrációját,²⁰⁰⁴ és az alkalmazottak a menekülttáborokban folytatták a szavazásra jogosultak összegyűjtését. A SZADK által szaharávi származásúnak elismert törzsek szavazóképes, szavazásra jogosult tagjait teljes egészében felmérték, és azok 1998 augusztusában fel is kerültek a szavazólistákra. Bár 1997-ben a szembenálló felek nem sértették meg a tűzszüneti megállapodást, Lubenik tábornok tartott tőle, hogy a népszavazás közeledtével egyre feszültebb viszony alakulhat ki a szembenálló felek között, s ez bármikor fegyveres konfliktusban csúcsosodhat ki. Ezért az osztrák tábornok sikeres tárgyalásokat folytatott a marokkóiakkal és a szaharáviakkal is, melynek eredményeképpen a MINURSO mind a két féllel megkötötte az „első katonai megállapodás” (Military Agreement 1) néven ismert egyezséget, a Marokkói Királyi Hadsereggel 1997 decemberében, a Polisario Fronttal 1998 januárjában.

¹⁹⁹⁴ Zartman, I. W.: Time for a solution in the Western Sahara Conflict, p. 179

¹⁹⁹⁵ S/1997/742 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24 September 1997.

¹⁹⁹⁶ Jensen, E.: Western Sahara, Anatomy of a Stalemate, p. 16

¹⁹⁹⁷ Baker megbízatását a Polisario kitörő örömmel fogadta, mivel úgy gondolták, hogy a konfliktusban az 1991-es tűzszünet óta ténylegesen is semleges álláspontot képviselő USA által támogatott mediátort a marokkóiak nem lesznek képesek megfélemlíteni. Marokkó valóban nem örült Bakernek, de a kinevezése ellen nem tudott mit tenni. Baker nem cáfolta rá a várakozásokra, 1997 áprilisában meglátogatta a szembenálló feleket, akikkel közösen további egyeztetéseket tartottak Londonban (június 10.-11.), Lisszabonban (június 23.), újra Londonban (július 19.-20.), majd ismét Lisszabonban (augusztus 29.-30.). Mire megkötötték a Houstoni Egyezményt, már az összes vitás kérdést lerendezték. Ez a szerződés azért is számít mérföldkönnel a konfliktus történetében, mert mind a két fél aláírta azt. S/1997/742 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24 September 1997.

¹⁹⁹⁸ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, p. 523

¹⁹⁹⁹ Shelley, T.: Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony? p. 143

²⁰⁰⁰ A regisztrációs folyamat befejezésének költségét az ENSZ főtítkárnak 20.8 millió USD-re becsülte. S/1997/742/Add.1 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25 September 1997.

²⁰⁰¹ A szakértői csoport szerint a katonai kontingens korábbi létszáma az akkori követelményeknek nem felelt meg, ezért javasolták 1850 főre bővíteni. Az általuk letett javaslat alapján a katonai kontingens 550 fegyvertelen katonai megfigyelőből, egy 800 fős - négy századból álló - gépesített lövész/biztosító zászlóaljából, egy 150 fős műszaki századból, egy 130 fős logisztikai századból, egy 130 fős híradó századból, egy 50 fős egészségügyi alegységből és egy 40 fős katonai rendész alegységből állt volna. S/1997/882 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 13 November 1997.

²⁰⁰² S/1997/882 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 13 November 1997.

²⁰⁰³ Az ENSZ számításai szerint a MINURSO bővítése és a mandátum - a népszavazás végrehajtása - betöltése 219 millió USD költséget jelentett volna, ha ténylegesen végrehajtják. S/1997/882/Add.1 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 November 1997.

²⁰⁰⁴ S/1997/974 Letter dated 12 December 1997 from the Secretary-General addressed to the president of the Security Council, 13 December 1997.

Ez tartalmazza azokat a cselekményeket, amelyek sértik a tűzszüneti egyezmény előírásait, és amelyek felhatalmazzák a békefenntartókat ezek kivizsgálására. A megállapodás célja a status quo fenntartása a népszavazás megkezdéséig.²⁰⁰⁵ Bár az egyezményt a szembenálló felek betartották, de az elmúlt évek során annak előírásait több esetben is megsértették. Ugyanakkor 1997 végén a művelet felkészült arra is, hogy a katonai kontingens létszámát 1850 főre bővítse. Több országgal is felvették a kapcsolatot, közülük többen ajánlottak fel fegyvertelen katonai megfigyelőket és önálló egységeket/alegységeket is. Így 1998 elejére az ENSZ főtitkár biztos lehetett benne, ha a tervezetteknek megfelelően 1998. május végéig befejeződik a regisztrációs folyamat, majd utána megkezdődik a népszavazás, a tervezett katonai állomány a MINURSO rendelkezésére áll. Emellett a világszervezet megállapodott a szembenálló felekkel azzal kapcsolatban is, hogy a megnövelt létszámú misszió számára további szállás-, munka- és férőhelyeket biztosítanak. Ezzel egyidőben a katonai megfigyelőpontokat/táborokat felújították és kibővítették, hogy alkalmasak legyenek legalább 700 katonára egyidejű elhelyezésére. Más ENSZ műveletekből - Haiti és Angola - pedig gépjárműveket, kommunikációs eszközöket csoportosítottak át a MINURSO állományának.²⁰⁰⁶ 1988. január végén, illetve február elején egy svéd²⁰⁰⁷ és egy pakisztáni műszaki/tűzszerész egység érkezett a műveleti területre, amelynek tagjai tájékoztak az aknamezők helyzetéről,²⁰⁰⁸ terveket készítettek, hogy a területet hogyan, milyen költséggel lehetne aknamentesíteni, illetve a művelet számára szükséges további táborokat felépíteni és a népszavazásra érkező szaharaiak elhelyezését megoldani.²⁰⁰⁹ Az előzetes felmérések után Pakisztán egy 150 fős műszaki/tűzszerész egységet ajánlott fel a misszióba, amelynek 1998 május végéig kellett kiérkeznie a műveleti területre. Ezzel egyidőben Szlovákia is felajánlott egy 80 fős létszámú tűzszerész egységet, valamint Svédország is egy 73 fős egységet.²⁰¹⁰

1998 februárjában Erik Jensen - aki négy évig irányította a MINURSO működését - helyére a korábban amerikai külügyi szolgálatban tevékenykedő Charles Dunbar került, aki megpróbálta Marokkót rávenni a Houstoni Egyezmény betartására. Ez azonban nem mindig sikerült, mivel az több esetben is igyekezett az Azonosítási Iroda munkatársait kijátszani,²⁰¹¹ valamint negatív sajtókampányt folytattak nemcsak a Polisario Front, hanem a MINURSO ellen is.²⁰¹² Ennek ellenére a szavazásra jogosultak regisztrációja, ha lassan is, de folytatódott. 1997. december eleje és 1998. április eleje között 56 703 fő adatait rögzítették.²⁰¹³ Az év elején az akkor még 230 főből álló katonai kontingens folytatta a tűzszüneti megállapodás előírásainak betartását, elkészítették a kontingens létszámának és tevékenységének bővítésével kapcsolatos terveket,²⁰¹⁴ illetve folytatódott a műveleti terület aknamezőinek feltérképezése. 1998 májusában megérkezett Agadírba a pakisztáni műszaki egység 5 fős előőrsé, onnan Laayoune-ba telepítették át őket. Velük együtt pakisztáni és svéd törzstisztek is

²⁰⁰⁵ MINURSO - Military Agreement No. 1. <http://www.usc.es/export9/sites/webinstitucional/gl/institutos/ceso/descargas/Military-Agreement-1.pdf> (letöltés ideje: 2018. 12. 18.)

²⁰⁰⁶ S/1998/35 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 15 January 1998.

²⁰⁰⁷ Western Sahara (MINURSO) – Swedish Armed Forces homepage, <https://www.forsvarsmakten.se/en/activities/current-international-missions2/western-sahara-minurso/> (letöltés ideje: 2018. 12. 19.)

²⁰⁰⁸ Hogy az aknamezők továbbra is komoly veszélyt jelentettek nem csak a műveletben szolgálókra, de a helyiekre is, jól mutatja az a baleset is 1998. március 16-án, amelyben két szaharai vesztette az életét, amikor egy évvel korábban ledobott kazettás bombát találtak egy kiszáradt folyómederben, amely felrobbant velük. Egyikük sem élte túl a robbanást. S/1998/316 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 1998.

²⁰⁰⁹ S/1998/142 Letter dated 98/02/19 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 19 February 1998.

²⁰¹⁰ A három ország által felajánlott műszaki egységek elsődleges feladata a MINURSO katonai táborainak bővítése, az azok környékén található aknamezők felszámolása lett volna, emellett azoknak a területeknek az aknamentesítése, amelyen keresztül – megközelítőleg 700 km hosszúságú útvonal - a szaharai menekültek visszatértek volna Nyugat-Szaharába a szavazásra. Az aknamentesítési tevékenység elvégzésére 16 hét időtartammal számoltak, utána a svéd és a szlovák tűzszerészek elhagyták volna a műveletet, a pakisztáni műszaki egység pedig végleg beolvadt volna a MINURSO katonai kontingensének állományába. S/1998/316 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 1998.

²⁰¹¹ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, p. 531

²⁰¹² S/1998/142 Letter dated 98/02/19 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 19 February 1998.

²⁰¹³ S/1998/316 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 1998.

²⁰¹⁴ A MINURSO bővítéséhez szükséges területeket a marokkói kormányzat bürokratikus szabályzó és késlekedése miatt csak többhónapos késéssel jelölték ki, ezért a műveleti területre érkező csapatok elhelyezési körülményeinek kiépítése, biztosítása nem készült el határidőre, ami szintén nagyban hátráltatta a misszió működését. S/1998/849 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11 September 1998.

jöttek a misszióba.²⁰¹⁵ Ezek után a folyamatosan érkeztek a pakisztáni műszaki és a svéd tűzszerész egységek tagjai, így a katonai kontingens létszáma 1998. június 15-re elérte a 351 főt. Ebből a pakisztáni egység létszáma 59 fő, a svédeké 62 fő, - valamint velük volt 6 tűzszerész kutya is. Az egységek kitelepítése nem zajlott problémamentesen. A pakisztániakat - a megfelelő felszerelések nélkül – sikerült ugyan Laayoune és Smara városokba kitelepíteni, azonban a két repülőgéppel érkező svéd tűzszerészeket - különböző bürokratikus akadályokra hivatkozva - nem engedték leszállni Laayoune-ban, így Las Palmason kellett várakozniuk amíg a marokkói hatóságok megadták nekik a leszállási engedélyt. Ennél sokkal kellemetlenebb volt, hogy május 30-án a marokkói hatóságok a marokkói jogszabályokra és biztonsági okokra hivatkozva arra akarták kötelezni a MINURSO vezetését, hogy az érkező egységek állományának összes fegyverét, valamint a tűzszerészeti munkához szükséges eszközöket, robbanóanyagokat a marokkói hadsereg felügyelete alatt álló raktárakban helyezték el. Ehhez a MINURSO vezetése nem akart hozzájárulni, így a marokkói hatóságok nem engedélyezték újabb katonák érkezését.²⁰¹⁶ A patthelyzet hetekig tartott, eközben a pakisztáni műszaki katonákat elkezdték kitelepíteni a katonai bázisokra, illetve újabb svéd tűzszerészek érkeztek a műveleti területre. A két egység a főbb közlekedési útvonalak mentén elkezdte feltérképezni az aknamezőket, valamint a UNHCR szervezetével együttműködve azokat a helyeket, ahová az algériai menekülttáborokból érkező saharáviak elhelyezését tervezték. Bár a szembenálló felek hivatalosan együttműködtek a MINURSO állományával, a marokkóiak többször is korlátozták, megnehezítették a békefenntartók tevékenységét. Nem csak úgy, hogy nem engedték be a pakisztániakat és a svédek fegyvereit és felszereléseit a műveleti területre, hanem több esetben is korlátozták szabad mozgásukat. Például május 26-án megtiltották, hogy a MINURSO repülőgépei a szervezet állományán kívül bárki mást szállíthassanak. Így nem engedélyezték a sajtó munkatársainak, vagy a műveletet bármilyen más okból meglátogató személyeknek - diplomaták, karitatív szervezetek munkatársai stb. – a szállítását sem.²⁰¹⁷ Ilyen esetek azért fordulhattak elő, mert a MINURSO és a Marokkói Királyság közötti, a művelet működésével, az abban szolgálók jogosultságával kapcsolatos megállapodás megkötése közel egy éven át húzódott, az így meglévő jogi szabályozatlanságot tudták kihasználni a marokkói hatóságok. A megállapodást hosszas halogatás után végül 1999. február 11-én írták alá.²⁰¹⁸ A korlátozások ellenére 1998. augusztus 16-án a pakisztáni műszaki egységet - 156 fő - és a svéd tűzszerész egységet - 75 fő – teljesen feltöltötték, így a katonai kontingens teljes létszáma elérte a 461 főt. A legfontosabb feladata továbbra is a tűzszüneti megállapodás előírásainak, betartásának ellenőrzése volt. Ugyanakkor a misszió katonai parancsnoka, Bernd S. Lubenik vezérőrnagy nem elégedett meg ezzel, hanem tárgyalást kezdeményezett a marokkóiakkal, hogy a svéd és a pakisztáni egységek hozzájuthassanak a felszereléseikhez. Végül több hónapi tárgyalás után megegyezett a katonai kontingens fegyvereinek, lőszerének és robbanószereinek tárolásában is. A MINURSO és Marokkó július 23-án írták alá az erről szóló megállapodást. Először július 29-én a svédek, majd augusztus 1-jén a pakisztániak hozhatták végre be a fegyvereiket és más eszközeiket a műveleti területre.²⁰¹⁹ Persze így is marad még megoldandó feladat, hiszen a MINURSO számára érkezett kommunikációs és híradó eszközök több, mint két hónapja heverték a laayoune-i repülőtér egyik hangárjában elzárva. Ezek miatt a svéd egység nem volt képes az aknamezést olyan hatékonyan végezni, mint ahogyan tervezték, sőt az egység parancsnoka azt is jelezte, hogy a tervezett időpontra - 1998. október elejére - nem lesznek képesek befejezni azt.²⁰²⁰ Bár a kommunikációs eszközeiket még szeptember elején sem kapták meg, a két egység augusztus elején megkezdte a munkát. A marokkóiak - mintha csak jóvá akarták volna tenni a korábbiakat - az egységek munkáját többféle módon is segítették. Szállítóeszközöket, logisztikai támogatást biztosítottak a MINURSO számára, és átadták az összes általuk ismert értesülést az aknamezőkről.²⁰²¹ A svéd tűzszerészek

²⁰¹⁵ S/1998/404 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18 May 1998.

²⁰¹⁶ S/1998/534 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18 June 1998.

²⁰¹⁷ A marokkóiak különösen alaposan figyelték a Tindouf és Laayoune közötti járatokat, ahol megtiltották egy brit újságíró és egy portugál forgatócsoport utazását, de a Tindouf és Smara között közlekedő ENSZ gépre sem engedték fel azt az argentin fotóst, aki a kormánya megbízásából egy olyan könyvbe készített volna képet, amely az ENSZ műveletekben szolgáló argentin katonák munkáját mutatta volna be. S/1998/634 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 July 1998.

²⁰¹⁸ S/1999/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22 March 1999.

²⁰¹⁹ A/53/368 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 10 September 1998.

²⁰²⁰ S/1998/775 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18 August 1998.

²⁰²¹ S/1998/849 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11 September 1998.

végül október végére sikeresen megtisztították azt a területet, amelyre a MINURSO igényt tartott a referendum sikeres lebonyolításához, így október 20-án az egységet a műveleti területről kivonták. A misszió parancsnokságán november végéig egy svéd törzstiszt maradt, aki a parancsnokságon működő tűzszerészeti központ munkáját segítette. Eközben a pakisztáni műszaki egység a Dakhla városában lévő katonai tábor bővítését fejezte be, majd az Awsard bázis mellett egy logisztikai központ felépítését kezdték meg. A pakisztániak munkáját nagyban nehezítette - bár a marokkói hatóságok többször is ígéretet tettek rá - hogy a marokkói hadsereg raktáraiban őrzött kommunikációs/híradó eszközeitek továbbra sem kapták vissza.^{2022,2023}

Még ez év november 7. és 12. között az ENSZ főtitkár, Kofi Annan látogatást tett a területen, és személyes jelenlétével próbálta előre mozdítani az állandóan akadozó rendezési tervet. Bár eredetileg hosszabb időre tervezte a MINURSO és a környező országok látogatását, útját le kellett rövidítenie az iraki események miatt. Ezért november 29. és december 2. között újra látogatást tett a műveleti területen. A katonai kontingens a referendum megtartásával kapcsolatos összes tervezési feladatát elvégezte, így a katonai kontingens tagjai a korábbiaknak megfelelően főként a járőrtevékenységre és a megfigyelő bázisok működtetésére fókuszáltak. A pakisztániak folytatták a misszió bázisainak bővítését, javítását. Mivel a MINURSO nem volt képes az egység teljes kapacitását kihasználni, így felmerült annak lehetséges kivonása a műveleti területről.²⁰²⁴ Bár több egyeztetésre is sor került a lehetséges népszavazással és a választásra jogosultak személyével kapcsolatosan, a szembenálló felek továbbra sem tudtak egyetértésre jutni, sőt úgy tűnt, hogy a marokkóiak minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeztek megakadályozni a Houstoni Egyezményben foglaltakat, ezért Charles Dunbar 1999 márciusában lemondott a posztjáról. Ez kihatott a MINURSO munkájára is, a létszáma lassú csökkenésnek indult, ami főként a regisztrációs folyamatban résztvevő civileket, valamint a pakisztáni műszaki egységet érintette, amelynek az állományát - 60 fő kivételével - 1999. január 22-én ki is vonták,²⁰²⁵ a maradék 60 fő pedig 1999 februárjában távozott a műveleti területről. Ez azonban egy új-régi problémát vetett fel, mivel a misszióban nem maradt olyan szakember, aki az aknamentesítést, illetve a hatalmas mennyiségű fel nem robbant lövedékek összegyűjtését, megsemmisítését meg tudta volna oldani. A világszervezet vezetőinek egyértelmű volt, hogy újabb tűzszerész egység területre vezénylése nem megoldható, ezért a szembenálló felekhez fordult, hogy azok vállalják magukra ezt a feladatot.²⁰²⁶ Mivel 1999. március elejére a katonai kontingens létszáma a korábban meghatározott 230 főre csökkent, így a katonák létszáma éppen csak arra volt elegendő, hogy a tűzszüneti megállapodás betartását ellenőrizzék, illetve a saját táborukat működtethessék, és ha akarták volna sem lettek volna képesek a műszaki/tűzszerészeti feladatokat ellátni.²⁰²⁷ Mivel a marokkóiak sem akarták, hogy a katonai kontingens létszáma és jogosítványai bővüljenek, 1999. március 11-12-én Agadirban találkoztak a MINURSO vezetőivel, és abban állapodtak meg, hogy a marokkóiak felelnek az általuk felügyelt területeken található aknák és tüzérségi eszközök megsemmisítéséért. Nem sokkal később a MINURSO vezetői a Polisario Fronttal is hasonló megállapodást kötöttek.²⁰²⁸

Közben politikai szinten is változás történt. Bár sokáig úgy tűnt, hogy a szembenálló felek minden alkalmat megragadnak, hogy a regisztrációs folyamatot és ezzel a referendum végrehajtását is lassítsák, Baker nem adta fel, további egyeztetéseket szervezett, amelyek eredményeképpen folytatódott a regisztrációs folyamat, sőt úgy tűnt, hogy a népszavazás 2000 elején végrehajthatóvá válik.²⁰²⁹ A szembenálló felek együttműködése katonai vonalon is javulni látszott. Mind a marokkói hadsereg egységei, mind a saharávi felkelők megkezdtek az ellenőrzésük alatt álló területeken az

²⁰²² S/1998/997 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 26 October 1998.

²⁰²³ Az eszközöket végül a pakisztáni műszaki egység kivonása előtti héten adták át a marokkóiak a missziónak, így azokat a MINURSO egyáltalán nem tudta használni. S/1999/88 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28 January 1999.

²⁰²⁴ S/1998/1160 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11 December 1998.

²⁰²⁵ S/1999/88 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28 January 1999.

²⁰²⁶ S/1999/88 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28 January 1999.

²⁰²⁷ S/1999/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22 March 1999.

²⁰²⁸ Landmine Monitor Report 2001, Toward a mine-free world, Landmine Monitor Core Group, pp. 1061-1062

²⁰²⁹ S/1999/483 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27 April 1999.

aknamentesítést,²⁰³⁰ illetve az általuk feltérképezett területekről és az ott talált robbanószerekről meglévő információikat a MINURSO katonai kontingensével megosztották.²⁰³¹ Ezzel egyidőben a katonák és az UNHCR munkatársai közös járőrtevékenységet kezdtek, amely során nekiláttak azoknak az útvonalaknak a feltérképezésében, kijelölésében, amelyeket majd a Nyugat-Szaharába visszatérő saharávi menekültek használnak.²⁰³² A menekültügyi szervezet munkatársaival pedig elkezdték kidolgozni a menekültek visszatelepítésével foglalkozó terveket, valamint egyeztettek a katonákkal szemben támasztott egyéb igényeket.²⁰³³ Közben 1999. október 31-én, két év szolgálat után Bernd S. Lubenik vezérőrnagy elhagyta a műveletet,²⁰³⁴ utódja a belga Claude Buze dandártábornok lett.²⁰³⁵

A különböző akadályok ellenére, még 1999-ben elkészült az első, nyilvánosságra hozott lista, amely pontosan 86.381 választásra jogosult személy nevét tartalmazta.²⁰³⁶ A lista elkészítése hatalmas győzelmet jelentett a Polisario számára, akik annyira bíztak a népszavazás közeli megtartásában, hogy elkezdtek a menekültek Nyugat-Szaharába történő visszatelepítését megszervezni. Természetesen Marokkó vitatta a listák alaposágát, és azt követelte, hogy az ENSZ minden jelentkező adatát - akár rajta van a listán, akár visszautasították annak felvételét - vizsgálja át újra. Ezt a javaslatot a Polisario Front ellenezte, így a szembenálló felek közötti együttműködés szinte teljesen megszűnt. A szavazással kapcsolatos huzavonák miatt aztán 1999 szeptemberében a marokkóiak által megszállt terület városaiban spontán tüntetések törtek ki, de ezeket a marokkói hadsereg egységei és a rendőrség gyorsan elfojtotta.²⁰³⁷ Ezek után a Világszervezet főtitkára, Kofi Annan azt az álláspontját fejtette ki a Biztonsági Tanács tagjainak, hogy a referendum 2002 előtt nem hajtható végre, sőt akár még tovább is elhúzódhat.²⁰³⁸

Miután a szavazatra jogosultak nyilvántartásba vétele befejeződött, világosan látszott, hogy Marokkó nem tartja be a Houstoni Egyezményt, és nem hagyja a népszavazás lebonyolítását a korábban kötött megállapodásnak megfelelően, ezért az ENSZ új megoldásokat keresett.²⁰³⁹ A Világszervezet főtitkárának nyomatókos kérésére 2000 áprilisában James Baker, John R. Bolton és William Eagleton társaságában látogatást tett Algériában, Marokkóban, a Polisario által felügyelt területeken, de Franciaországban és Spanyolországban is. Bár minden, a vitában érdekelt féllel tárgyaltak, kézzelfogható eredmények nélkül tértek vissza New Yorkba.²⁰⁴⁰ A sikertelen tárgyalások a művelet működésére is hatottak, és a katonai kontingens ismét egyfajta „alvó állapotba” került. A katonák tevékenysége kimerült a tűzszüneti megállapodás betartásának ellenőrzésében, a rendszeres légi és földi járőrtevékenységben, a megfigyelő pontok üzemeltetésében, azért együttműködtek a szembenálló felekkel az aknamentesítő tevékenységben.

2000. május 14-én a marokkói kormány és a Polisario képviselői Londonban újra tárgyalóasztalhoz ültek, de a tárgyalásokat hamarosan félbeszakították.²⁰⁴¹ Bár június 17-én a Világszervezet főtitkára is találkozott a marokkói uralkodóval és a koronaherceggel, majd a szembenálló felek június 20-án ismét összejöttek Londonban, de ezek a találkozók sem hoztak különösebb eredményt.²⁰⁴² Ezután Baker július 20.-21. között egy újabb találkozót kezdeményezett Genfben, ahol a terület további jövőjéről, a marokkói hadifoglyok elengedéséről és a megszakított rendezés folytatásáról tárgyaltak.²⁰⁴³

²⁰³⁰ S/1999/721 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25 June 1999.

²⁰³¹ A/54/337 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 13 September 1999.

²⁰³² S/1999/875 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 12 August 1999.

²⁰³³ S/1999/954 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8 September 1999.

²⁰³⁴ S/1999/1098 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28 October 1999.

²⁰³⁵ S/1999/1219 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6 December 1999.

²⁰³⁶ S/2000/131 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 17 February 2000.

²⁰³⁷ A tüntetéseket sikerült ugyan elfojtani, de még 2000 februárjában és márciusában is történtek olyan esetek, amikor saharávi fiatalok a marokkói biztonsági erők, illetve a MINURSO békefenntartóinak autóját követ dobálták meg, sőt egy rendőrautót fel is gyújtottak. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, p. 182.

²⁰³⁸ S/1999/1219 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6 December 1999.

²⁰³⁹ S/2000/131 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 17 February 2000.

²⁰⁴⁰ S/2000/461 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22 May 2000.

²⁰⁴¹ Chopra, J.: Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority, p. 183

²⁰⁴² S/2000/683 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 12 July 2000, valamint A/55/303 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 19 August 2000.

²⁰⁴³ Dunbar, C.: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, p. 528

Ez év szeptember 28-án a szembenálló felek Berlinben újra találkoztak, ekkor a marokkói kormány jelezte, hogy hajlandó tárgyalni a Houstoni Egyezmény lehetséges alternatívájáról. Baker erre felszólította a marokkói küldöttséget, hogy valódi javaslatot tegyenek le az asztalra, mert annak hiányában az ENSZ a Houstoni Egyezményt fogja kikényszeríteni. Baker ugyanakkor bízta a Polisario Front képviselőit, hogy legyenek nyitottak a tárgyalásokra, mert az önrendelkezést többfajta módon is meg lehet szerezni.²⁰⁴⁴ A tárgyalások lezárása után mégis világos volt mindenki előtt, ahogy az 1991-es Rendezési Terv, úgy a Houstoni Egyezmény - mivel az nem Marokkónak kedvezett - sem fog megvalósulni, így más megoldást kellett keresni a konfliktus lezárására. A szembenálló felek együttműködése 2001 januárjáig tartott, amikor a Párizs-Dakar Rally megrendezésével kapcsolatos problémák miatt a szaharáviak majdnem újra kezdték a háborút. A rendkívül feszült helyzetben a katonai kontingens teljes állományát készségbe helyezték, és a szokásosnál aktívabb járőrtevékenységet folytattak. Ez azonban nem volt egyszerű, mivel 2001. január 1-jétől a Polisario Front vezetői megtiltották, hogy a katonai megfigyelők 800 méternél közelebb mehessenek a szaharávi egységekhez, illetve az azok által használt megfigyelőpontokhoz, sőt korlátozták a MINURSO légi és földi járőreinek szabad mozgását is. Ezen felül a szaharávi egységek elhagyták a számukra kijelölt tartózkodási helyeket, amivel többszörösen is megsértették a tűzszüneti megállapodást. Az említett események miatt Claude Buze dandártábornok, a katonák parancsnoka 2001. január 16-án levélben tiltakozott a Polisario Front vezetőjénél, de sem ez, sem pedig a január 31-én Tindoufban lefolytatott tárgyalások nem vezettek eredményre. A békefenntartók szabad mozgásának korlátozását a Polisario Front nem oldotta fel. Bár végül a szembenálló felek nem csaptak össze, a korábbi együttműködést a gyanakvós légkörre váltotta fel. A szembenálló felek nem csak egymásban, de a békefenntartókban sem bíztak többé.²⁰⁴⁵ Bár pár hónap elteltével a feszültség oldódott, de a békefenntartókat érintő korlátozások egy részét a Polisario Front továbbra is fenntartotta.²⁰⁴⁶ Ez azzal járt, hogy a békefenntartók a tűzszüneti megállapodás betartatását csak korlátozottan tudták végrehajtani a Polisario Front által ellenőrzött területeken. Sajnos rövidesen újabb problémával kellett a békefenntartóknak szembesülnie, ugyanis 2001. március 15-én a marokkói hadsereg informálta a MINURSO vezetőit, hogy a demarkációs zónát is érintő aszfaltozott utat szándékoznak építeni a Guerguerat régióban. Az építést egy marokkói civil cég végezte volna, de a marokkói hadsereg egy külön egységet rendelt a kivitelezők védelmére. Ez viszont megsértette a tűzszüneti megállapodás előírásait, amely egyértelműen megtiltotta, hogy a tűzszüneti/demarkációs vonal 5 kilométeres sávjában a szembenálló felek bármilyen építkezést is folytathassanak, illetve a területen tartózkodjanak. Ezen felül a nemzetközi jogszabályok azt is tiltották, hogy Marokkó mint megszálló hatalom bármilyen módon gazdaságilag kiaknázza a megszállt területeket. Egyszóval nem volt joga utat építeni az adott területen. A főtitkár különleges megbízottja, William Eagleton és Claude Buze dandártábornok tárgyalásokat kezdtek a marokkói hadsereg vezetőivel, akiket arra figyelmeztettek, hogy a tervezett útépítés egyértelműen sérti a tűzszüneti megállapodást. Végül hosszas tárgyalások eredményeképpen a marokkói hadsereg déli parancsnokságának parancsnoka, Abdelaziz Bennani vezérőrnagy²⁰⁴⁷ írásos ígéretet tett, hogy a marokkói katonák a tűzszüneti övezetbe nem vonulnak be,

²⁰⁴⁴ S/2000/1029 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25 October 2000.

²⁰⁴⁵ A korábbi években a rally szervezői nem csak a marokkói, de a Polisario Front vezetőivel is egyeztették a verseny út vonalát, illetve hivatalosan is "engedélyt" kértek a szaharáviak ellenőrzése alatt álló területen. Ezt azonban 2001-ben elmulasztották, ugyanis csak a marokkói hatóságokkal egyeztettek a verseny útvonaláról, illetve tőlük kértek engedélyt a területen való áthaladásra. Ezt a Polisario Front a tűzszüneti megállapodás megsértésének tekintette, illetve annak, hogy a szaharáviak megkérdőjelezték terület feletti szuverenitását, ezért jelezte, ha a versenyzők az engedély nélkül lépnek be az ellenőrzése alatt álló területre, annak következményei lesznek. Erre Marokkó úgy reagált, ha a szaharáviak ismét fegyverhez nyúlnak, akkor katonai ellenlépést fog tenni. 2001. január elején a Polisario Front mozgósította az egységeit, és úgy tűnt, hogy a fegyveres összecsapás bármikor bekövetkezhet. A MINURSO képviselői és a verseny szervezői is többször egyeztettek a Polisario Front vezetőivel mire sikerült megállapodni, és a versenyzők engedélyt kaptak a „Felszabadított területen” történő áthaladásra. Ez az esemény mérföldkönek számított, eddig ugyanis a Polisario Front mindenben együttműködött a Világszervezettel és sohasem próbálta a békefenntartók tevékenységét tudatosan akadályozni, korlátozni. S/2001/148 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20 February 2001.

²⁰⁴⁶ Az egyik ilyen korlátozás volt, hogy az Agwanit nevű településen található katonai táborban szolgáló békefenntartók a korábbi járőrözési területük egy részére be sem léphettek.

²⁰⁴⁷ Az 1939-ben született marokkói tábornok 1976-tól folyamatosan Nyugat-Szaharában harcolt a szaharáviak ellen, ezért kapta a „sivatagi róka” becenevet a katonáitól. 1983-ban Ahmed Dlimi tábornok titokzatos halála után a marokkói király kinevezte a marokkói hadsereg déli parancsnokságának parancsnokának, amely posztot 2014-ig töltött be. Zoubir, Y. H.; Dris-Ait-Hamadouche, L.: Global Security Watch—The Maghreb: Algeria, Libya, Morocco, and Tunisia, ABC-CLIO, 2013, p. 183. valamint Boum, A.; Park, T. K.: Historical Dictionary of Morocco, Rowman & Littlefield, 2016, p. 63.

és elállt az építkezés megkezdésétől. Ettől függetlenül a marokkói légierő két gépe 2001. március 5-én behatolt a számukra tiltott demilitarizált övezetbe, amit észleltek a MINURSO járőrei, majd jelentettek a parancsnokságra.^{2048,2049} A marokkói ígéretek ellenére április 28-án mégis megkezdődött az út építése, amit a MINURSO egyik légi járőre észlelt, majd jelentett a parancsnokságnak. Ezek után a főtitkár különleges megbízottja és a katonai kontingens parancsnoka május 20-án ismét találkozott Bennani tábornokkal, aki tájékoztatta őket, hogy az építkezést leállította. Ezt az állítást a Buze tábornok által ismét kiküldött légi járőr is megerősítette.²⁰⁵⁰ A konfliktus elsimítása után Baker ismét tárgyalásokat kezdett a felekkel, de különösebb eredmény nélkül, mivel a Polisario Front csak a Houstoni Egyezmény megvalósításában volt érdekelt, Marokkó pedig semmilyen módon nem volt hajlandó megosztani a Nyugat-Szahara fölötti hatalmát. Bár az USA, Franciaország és Nagy-Britannia nyomást gyakoroltak Marokkóra, az eleinte nem kívánta elfogadni Baker javaslatát, de májusban a külügyminiszter, Abderrahmane Youssoufi nyilvánosan is kijelentette, Marokkó hajlandó az autonómia kérdését komolyan venni.

Ennek ellenére a tárgyalások továbbra sem hoztak eredményt, így Baker a saját kezébe vette az irányítást, és 2001 júniusában egy harmadik utas változatot ajánlott a Polisario Frontnak (Framework Agreement avagy Baker-tervként is ismert terv)²⁰⁵¹, amelynek keretén belül a marokkói kormány egy lényegesen kibővített autonómiát ajánlott fel a nyugat-szaharai területeknek.²⁰⁵² A Baker által elkészített tervezet az ENSZ által korábban Kelet-Timor számára készített autonómia javaslat módosított változata volt.²⁰⁵³ A marokkóiak támogatták a tervet,²⁰⁵⁴ de Algéria és a Polisario Front csak az 1991.-ben elfogadott Rendezési Terv alapján volt hajlandó tárgyalásokat kezdeni.²⁰⁵⁵ A referendum többszöri elhalasztása miatt a feszültség oly mértékben növekedett, hogy a szaharáviak a fegyveres harc újrakezdésén gondolkodtak, és jelentős katonai erőket vontak össze a Berm közelében.²⁰⁵⁶ A probléma megoldását James Baker továbbra is abban látta, ha a szaharáviak elfogadnának egy széles körű autonómiát Marokkó fennhatósága alatt, a terület jövőjéről szóló választásokat pedig egy későbbi időpontban tartanák meg, amikor az összes helyi lakos jogosult lenne szavazni, akik legalább egy éve folyamatosan a nyugat-szaharai területeken élnek.²⁰⁵⁷ A marokkóiak némi gondolkozási idő után elfogadták a javaslatot, a Polisario Front viszont ismételen visszautasította az eddigi ENSZ határozatok ilyen irányú módosítását, sőt javaslatokat tettek a Houstoni Egyezmény módosítására, majd pedig kivitelezésére. Baker a Polisariónak menedéket adó algériai elnököt, Abdelaziz Bouteflikát is felkereste, és próbálta meggyőzni az új javaslat előnyeiről, a tárgyalások mégis megakadtak.²⁰⁵⁸ Ekkor Mauritánia, Algéria és a Polisario meghívást kapott Pinedaleba (USA, Wyoming), ahol 2001. augusztus 27-29 között a Framework Agreement továbbviteléről tárgyaltak, megint csak eredmények nélkül.²⁰⁵⁹ A tárgyalások

²⁰⁴⁸ S/2001/398 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 24 April 2001.

²⁰⁴⁹ A MINURSO jelentései alapján a marokkói légierő gépei az elmúlt évek során a tüzszüneti megállapodás előírásait többször is megsértve felderítő repüléseket végeztek a tüzszüneti övezet, valamint a Polisario Front által ellenőrzött területek felett.

²⁰⁵⁰ S/2001/613 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20 June 2001.

²⁰⁵¹ S/2001/613 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20 June 2001.

²⁰⁵² Clough, N.: *Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future*, p. 15

²⁰⁵³ A „harmadik út” néven is ismert tervezet 5 évre szóló, Marokkón belüli autonómiát ajánlott fel, ahol a védelmi, a külügyi és néhány belügyi kérdésekben a marokkói kormányzat lett volna jogosult dönteni, míg a többi kérdésben a szabadon választott szaharávi kormányzat. A kormányzat tagjait az őslakos szaharáviakból és az időközben betelepült marokkóiakból választották. Az 5 év letelte után az összes Nyugat-Szaharában lakó – beleértve az évtizedek óta folyamatosan betelepülő marokkói állampolgárokat is – jogosult szavazni a terület jövőjéről. A lakosság három opció közül választhatott volna: függetlenség, az autonómia meghosszabbítása és a Marokkóba való teljes integráció. Szavazásra jogosult lenne mindaz, aki a szavazást megelőző évben folyamatosan Nyugat-Szahara területén lakott. Besenyő, J.: *A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével*, pp. 182-183.

²⁰⁵⁴ Ez érthető, mivel így a referendum kiírása előtti egy év alatt annyi marokkói lakost telepíthettek volna át Nyugat-Szaharába, amennyi képes lett volna Marokkó javára befolyásolni a végső szavazást.

²⁰⁵⁵ A/56/159 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 9 July 2001.

²⁰⁵⁶ Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*, p. 66

²⁰⁵⁷ Mundy, J.: *Stalemate in the Desert, Western Sahara: Against Autonomy*/ <http://www.counterpunch.org/mundy04272007.htm> (letöltés ideje: 2018.12.20.)

²⁰⁵⁸ Theofilopoulou, A.: *The United Nations and Western Sahara, A Never-ending Affair*/ <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2018.12.20)

²⁰⁵⁹ Marokkót nem hívták meg a tárgyalásokra, mivel az korábban már elfogadta a Framework Agreementet, illetve Baker el akarta kerülni, hogy a marokkóiak provokálhassák a Polisario Frontot, és az erre hivatkozva megszakíthassa a tárgyalásokat.

során a Polisario Front és Algéria is írásos észrevételeket tett a Baker-tervről és további pontosításokat kértek.²⁰⁶⁰ A terepen továbbra sem változott semmi, a 230 fős katonai kontingens legfontosabb feladata továbbra is a tűzszüneti megállapodás betartatásának ellenőrzése volt, amit azonban a Polisario Front által az év elején bevezetett korlátozások miatt a békefenntartók csak részlegesen tudtak kivitelezni.²⁰⁶¹ A marokkóiak bár a politikai egyeztetésekben nem tettek engedményeket, a katonai kontingenssel igyekeztek együttműködni. A békefenntartók - előzetes egyeztetés után - a század szintjénél nagyobb marokkói egységeket folyamatosan ellenőrizték, valamint részt vettek a marokkói hadsereg által összegyűjtött aknák és fel nem robbant lövedékek megsemmisítésében is. Bár a szembenálló felek között a korábbi együttműködést nem lehetett visszaállítani, a köztük lévő feszültség valamelyest csökkent, ami annak is volt köszönhető, hogy a Párizs-Dakar Rally szervezői - ellentétben a balul sikerült 2001-es versennyel - időben tájékoztatták a szembenálló feleket a verseny időpontjáról, útvonaláról, és megkérték az áthaladási engedélyt a Polisario Fronttól is. Így a verseny 2002. január 3-4-én gond nélkül lezajlott. A rally lebonyolításában a katonai kontingens tagjai is részt vettek.²⁰⁶² A katonák folyamatosan ellenőrizték, hogy a szembenálló felek ne végezzenek tiltott erődítési vagy más munkákat, illetve külön odafigyeltek, hogy a marokkói hadsereg egységei által a Guerguerat régióban törvénytelenül megkezdett, majd felfüggesztett útépítési tevékenységet ne kezdhessék újra.²⁰⁶³

Időközben a 2001. szeptember 11-i terrortámadás után pozitív irányba változott az USA és Algéria kapcsolata, mivel a támadás után Algéria az elsők között ajánlotta fel segítségét az amerikaiaknak, így a tárgyalások légköre is más lett. Ekkor tette Bouteflika elnök Bakernek azt a javaslatot, hogy osszák fel Nyugat-Szaharát Marokkó és a Polisario között. Ezt a javaslatot Baker továbbította a marokkóiaknak, azok némi hezitálás után visszautasították.²⁰⁶⁴ Ebben az időszakban nevezték ki William Eagleton helyére William Lacy Swinget, aki azonnal bevette magát a tárgyalásokba, és igyekezett minél jobb kapcsolatot kialakítani a szembenálló felekkel.²⁰⁶⁵ A tárgyalások során a marokkói uralkodó, II. Hasszán elhalálozott, a trónon az addig alig ismert fia, a tábornoki ranggal bíró és az európai divatot követő VI. Sidi Mohamed követte, akitől azt várták, hogy végre lezárja az évtizedek óta húzódozó konfliktust.²⁰⁶⁶ Sajnos nem ez következett be, mivel az új uralkodó, bár más eszközökkel is, de apja politikáját folytatta Nyugat-Szaharával kapcsolatban.²⁰⁶⁷ Vele ellentétben a Polisario Front vezetői pozitív meglepetésben részesítették a világszervezetet. Ugyanis amikor 2002. március 20.-21. között a főtitkár különleges megbízottja és a katonai kontingens parancsnoka tárgyalásokat folytatott a Polisario Front katonai vezetőivel, azok a tárgyalások végén jelezték, hogy a több mint egy évvel korábban a katonai megfigyelőkkel szemben bevezetett korlátozásokat április végéig teljesen feloldják.²⁰⁶⁸ Így a katonai megfigyelők ismét aktívabb járőrözési tevékenységet folytathattak. Bár az év elején költségvetési megfontolásból átalakították és csökkentették a MINURSO létszámát, ez nem érintette a 230 fős katonai kontingenst, amelynek előregeedett eszközeit és sátrait éppen ekkor elkezdték lecserélni.²⁰⁶⁹ 2002 augusztusában Claude Buze dandártábornok vezénylese lejárt, és helyette a Száraz György vezérőrnagy - Magyarország - került a katonai kontingens élére.²⁰⁷⁰ 2001 augusztus 11-én

²⁰⁶⁰ S/2002/41 Interim report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 January 2002.

²⁰⁶¹ Bár a MINURSO vezetői folyamatosan kérték a Polisario Frontot, hogy a több, mint egy éve bevezetett, a békefenntartók munkáját korlátozó és nehezítő korlátozásokat oldják fel, a szervezet erre nem volt hajlandó. Annyi könnyítést tettek csak, hogy a saharáviak által ellenőrzött területeken már nem tiltották meg a békefenntartók szabad mozgását, hanem összekötő tiszteket rendeltek melléjük, akik segítették, de ellenőrizték is a tevékenységüket. S/2002/178 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 February 2002.

²⁰⁶² S/2002/41 Interim report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 January 2002.

²⁰⁶³ S/2002/178 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 February 2002.

²⁰⁶⁴ Theofilopoulou, A.: The United Nations and Western Sahara – A Never-ending Affair/ <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf> (letöltés ideje: 2018.12.20)

²⁰⁶⁵ S/2002/178 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 February 2002.

²⁰⁶⁶ Darbouche, H.; Zoubir, Y.: *Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate*, p. 93

²⁰⁶⁷ Cordesman, A. H.: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*, p. 73-74

²⁰⁶⁸ A korlátozásokat végül csak 2002. június végén oldották föl teljesen. S/2003/59 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 January 2003.

²⁰⁶⁹ S/2002/467 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2002.

²⁰⁷⁰ S/2002/766 Letter dated 2002/07/10 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 16 July 2002.

a vezérőrnagy egy olyan kontingens vezetését vette át,²⁰⁷¹ amely a korábbi helyzetekhez hasonlóan csak korlátozott tevékenységet - a tűzszüneti megállapodás pontjainak betartatása - végzett, jobbára előregedett, elhasználódott eszközökkel, gépjárművekkel.²⁰⁷² Ennek ellenére a katonák havonta 470 járőrözést - gépjárművel és gyalog - illetve 35 légi felderítést hajtottak végre, illetve 2001 júliusa és 2002 júniusa között 120 aknát és fel nem robban lövedéket semmisítettek meg, amelyeket a marokkói hadsereg és a Polisario Front egységei találtak. A misszió új katonai vezetője a Genfben található Nemzetközi Humanitárius Aknamentesítési Központtal (GICHHD) együttműködve²⁰⁷³ kezdeményezte egy információs központ létrehozását, amely a területen lévő aknákkal és fel nem robbant tűzérési eszközökkel, illetve a terület átvizsgálásával és mentésével tervezett foglalkozni.²⁰⁷⁴ A katonák szolgálat ellátását azonban kedvezőtlenül befolyásolta, hogy 2002 áprilisában a MINURSO által fizetett 60 USD napidíjat 50 USD-re csökkentették, ezért a beosztások a korábbiakhoz képest nehezebbentudták betölteni. Az viszont pozitívum volt, hogy az említett időszakban a szembenálló felek egyetlen alkalommal sem sértették meg a tűzszüneti megállapodást.²⁰⁷⁵ Száraz vezérőrnagy körbejárta a művelési területet, megvizsgálta a katonák elhelyezési és munkakörülményeit, erről részletes jelentést tett a MINURSO politikai vezetőinek és az ENSZ főtitkárnak is. Ezután tervet készített az előregedett, némely esetben használhatatlanná vált sátrak és egyéb eszközök cseréjére, amely 2003 elején - az első három, a békefenntartók szállásul szolgáló sátor lecserélésével - kezdődött meg.²⁰⁷⁶

2003 január 14. és 17. között James Baker látogatás tett a misszióban és a régió országaiban, mivel korábbi tervét átdolgozta, ezt kívánta ismertetni a konfliktusban érintettekkel. A Béketervet 2003. május 23-án hozták nyilvánosságra, amelyről Kofi Annan úgy nyilatkozott, hogy az mind a két oldalt kielégítheti.²⁰⁷⁷ Az új terv ugyan mindkét fél számára tett engedményeket, de független politikai elemzők és más szakértők szerint még mindig Marokkónak kedvezett.²⁰⁷⁸ Ennek ellenére a Marokkói Külügyminisztérium hivatalos tiltakozó jegyzéket jutatott el Kofi Annannak, amelyben kritizálták a Baker-tervet és az algériai kormány szerepét a terv kidolgozásában, de a marokkói vezetés hivatalos választ nem adott. A Polisario azonban mindenkit megdöbbsentett azzal, hogy hivatalos nyilatkozataiban

²⁰⁷¹ S/2003/59 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 January 2003.

²⁰⁷² Ezeket az eszközöket - a rendelkezésre álló anyagiak függvényében - igyekeztek lecserélni, illetve megkezdődött a katonai táborok/megfigyelőpontok fejlesztése, javítása. 2001 és 2002 között A két szektorparancsnokságon – Smara és Dakhla – valamint 9 táborban történtek javítási, karbantartási munkák. Több helyen megkezdődtek a katonák szállásaként szolgáló sátrak cseréje, amit végül Száraz vezérőrnagy idejében fejeztek be. A táborokhoz tartozó repülőterek karbantartása is folyamatosan zajlott, illetve három táborba új kommunikációs/híradó rendszer került beszerzésre/beüzemelésre. A/57/674 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2001 to 30 June 2002: report of the Secretary-General, 20 December 2002.

²⁰⁷³ A szervezet honlapja: <https://www.gichd.org/> (letöltés ideje: 2018.12.20.)

²⁰⁷⁴ S/2003/59 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 January 2003.

²⁰⁷⁵ A/57/674 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2001 to 30 June 2002: report of the Secretary-General, 20 December 2002.

²⁰⁷⁶ S/2003/59 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 January 2003.

²⁰⁷⁷ S/2003/565 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23 May 2003.

²⁰⁷⁸ A végleges terv szerint négy vagy maximum öt év elteltével népszavazást tartanának a terület jövőjéről, addig pedig Nyugat-Szahara széles körű autonómiával rendelkezne a Marokkói Királyságon belül. Létrehoznának egy szervezetet, amely a területtel kapcsolatos döntéseket készítené elő, szervezné a mindennapi életet és tartaná a kapcsolatot a marokkói hivatalos szervezetekkel (Nyugat-Szaharai Hatóság). Ennek a szervezetnek sokkal kiegyensúlyozottabb lenne az összetétele, mint amilyet a Framework Agreement keretei között hozhattak volna létre, ahol a marokkói menekültek könnyen túlsúlyba kerülhettek volna az őslakos saharáviakkal szemben. Az átmeneti időszak alatt a helyi pénzügyek, a helyi adók, oktatás, halászat, biztonsági kérdések és más, a terület életét befolyásoló ügyek a saharávi szervezet hatáskörébe tartoznának, míg a külügyek és a védelmi terület – beleértve a fegyverviselés kérdését is - kivéve a saharávi rendfenntartó erők fegyverzetével kapcsolatos kérdések - továbbra is Marokkó irányítása alatt maradna. Itt is előrelépés történt a korábbi megállapodással kapcsolatosan, hisz a saharávi autonómia jogi rendszere teljesen független lenne Marokkótól. Miután véget érne az átmeneti időszak, népszavazást tartanának, amely eldöntené a terület végleges sorsát. Közben az ENSZ felügyelete alatt megkezdődne a menekültek visszatelepítése is a nyugat-szaharai területekre. A helyiek választhatnának új államként a teljes függetlenség, a Marokkón belüli autonómia, illetve a Marokkóba való teljes beolvadás között. Szavazásra jogosult lenne minden olyan 18. életévét betöltő és Nyugat-Szahara területén élő lakos, aki 1999 óta állandó lakosként van nyilvántartva, akiket az ENSZ nyilvántartásba vett és szavazásra jogosultnak minősített, és azok a menekülttáborokban élők, akik a menekültügyi iroda által készített „visszatelepítendő lakosok hivatalos listáján” szerepelnek. Bár a marokkói szervek nem tudták elérni, hogy az itt szolgálatot teljesítő katonák - 120 000 fő - szavazhassanak, de a marokkói területekről betelepültek miatt a szavazás eredménye igen szoros lehet mindkét fél számára. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, p. 190.

üdvözölte és elfogadta az új tervezetet.^{2079,2080} A szaharíaiak megegyezési készségét több szakértő azzal magyarázta, hogy a Polisario Front véglegesen kimerült, és képtelen a további fegyveres harcra, illetve belső torzalkodások bomlasztják, a közemberek és a vezetők jelentős része is belefáradt a majd három évtizede folyó harcokba. Az azóta eltelt időszakban Marokkó a kivárási politikáját választotta abban a biztos tudatban, hogy az általa elfoglalt területekről úgysem tudják kivonulásra kényszeríteni.²⁰⁸¹ 2003 és 2005 közötti időszakban a Polisario több alkalommal is jelezte, hogy elfogadhatónak tartják a Baker-terv finomított változatát, és hajlandók is lettek volna megkezdeni a tárgyalásokat ezzel kapcsolatosan, de a marokkói diplomácia nem reagált, csendben kivárt.²⁰⁸² Baker a tervének bukása után még egy éven keresztül győzködte a szembenálló feleket, de miután kudarcot vallott,²⁰⁸³ 2004. június 1-jével lemondott a megbízásáról,²⁰⁸⁴ helyét pedig John R. Bolton vette át.²⁰⁸⁵ Bolton ugyan meg akarta tartani a terület sorsáról rendelkező népszavazást, de rövid időn belül rájött, hogy ez nem valósulhat meg, mivel a Bush kormányzat határozottan a Marokkón belüli autonómiát támogatta.²⁰⁸⁶

Ez azzal járt, hogy a MINURSO végleg „alvó állapotba” került, mivel a nemzetközi közösségnek sokkal kényelmesebb volt a status quo fenntartása - még úgy is, hogy egy olyan békeműveletet finanszíroztak, amely nem volt képes a mandátumát betölteni - mint kockáztatni egy újabb fegyveres konfliktust az Európai Unió országaihoz oly közeli régióban. Ezért a világszervezet igyekezett a műveletet minél „gazdaságosabban” üzemeltetni, ami ebben az esetben azt jelentette, hogy igyekeztek a művelet költségeiből minél többet lefaragni. Ez több szempontból is érintette a katonai megfigyelőket, de a katonai kontingens parancsnoka képes volt meggyőzni a világszervezet vezetését, hogy a katonák létszámát - amely korábban egyébként is csak 80%-os volt - ne csökkentsék. Ekkor a 230 fős kontingensből 202 fő teljesített szolgálatot megfigyelőként a műveleti területen. A 20 fős dél-koreai egészségügyi egységet, a 7 fős ghánai - adminisztratív tevékenységet folytató - csoportot, valamint a katonai kontingens parancsnokát Laayouneban szállásolták el. A két szektorból - északi és déli - álló misszió parancsnoksága Laayouneban,²⁰⁸⁷ a délié Dakhlában, Smarában pedig az északi szektorok parancsnokságai működtek. A déli szektorhoz a marokkóiak által ellenőrzött területen Awsard és Oum Dreyga tábor, míg a Polisario Front által ellenőrzött területeken Agwanit és Mijek tábor tartozott. Az északi szektorhoz a marokkóiak által ellenőrzött területen Mahbas, míg a Polisario Front által ellenőrzött területen Mehaires, Tifariti és Bir Lahlou táborok tartoztak. Így a műveletben 10 katonai megfigyelőpont/tábor működött ebben az időszakban.²⁰⁸⁸

2003 augusztusában William Lacy Swinget a kongói ENSZ művelet élére vezényelték, helyére a perui Alvero de Sotot jelölte a főtitkár. Soto azonban csak 2003. október 29-én érkezett és vette át a beosztását, amit addig megbízással Száraz György vezérőrnagy töltött be.²⁰⁸⁹ A vezérőrnagy az elődeihez képest sokkal aktívabb szerepet töltött be, ugyanis idejének nagy részét a terepen töltötte. Több alkalommal ment közös járőrbe a katonai megfigyelőkkel, ugyanolyan körülmények között élt, így ismerte és átértékelte a katonák gondjait. Ezért a három évig tartó szolgálati ideje alatt mindent megtett, hogy javítsa élet- és munkakörülményeiket. Az összes katonai tábor komoly fejlesztésen ment át, kicserélték az

²⁰⁷⁹ Darbouche, H.; Zoubir, Y. H.: *Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate*, pp. 93 illetve Shelley, T.: *Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa's Last Colony?* p. 161-162

²⁰⁸⁰ S/2004/325 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23 April 2004.

²⁰⁸¹ Mundy, J.: *Stalemate in the Desert, Western Sahara: Against Autonomy/* <http://www.counterpunch.org/mundy04272007.htm> (letöltés ideje: 2010.09.27.)

²⁰⁸² A Polisario Front képviselői - tévesen - úgy gondolták, ha elfogadják a Baker-tervet, akkor megszerezhetik az USA támogatását, amivel képesek lennének egyensúlyozni a Marokkó számára nyújtott feltétel nélküli francia támogatást.

²⁰⁸³ Marokkó ugyan betérjesztette saját autonómia tervezetét, de az még a Framework Agreement által ajánlottá is kevesebbet tartalmazott, így az tárgyalászatra sem kerülhetett, hisz Baker nem tudta volna elfogadtatni sem a szaharíaiakkal, sem Algériával. A tervet a marokkóiak Hurst Hannum professzor segítségével próbálták átalakítani, de 2004. április 2-án szinte az előzővel megegyező tervet raktak Baker elé, aki nem fogadta el, és új tervezet elkészítésére kérte fel a marokkóiakat, akik két hét múlva újra ugyanazt a tervezetet adták át.

²⁰⁸⁴ A/59/134 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 9 July 2004.

²⁰⁸⁵ Baker nemcsak azért mondott le 2004 júniusában, mert nem bírta egységre rávenni a szembenálló feleket, hanem mert az USA és az ENSZ BT is kifarolt mögüle, és egyfajta légüres térbe került. Az amerikai és francia kormányzatok képviselői világosan Baker tudomására hozták, hogy nem hajlandók Marokkót arra kényszeríteni, hogy, egy a szaharíaiak által megnyert szavazás után az függetlenséget adjon Nyugat-Szahara számára.

²⁰⁸⁶ Zunes, S.; Mundy, J.: *Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution*, p. 239

²⁰⁸⁷ Itt hozták létre a már korábban említett aknamentesítéssel foglalkozó információs központot is.

²⁰⁸⁸ S/2003/565 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23 May 2003.

²⁰⁸⁹ S/2004/39 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 January 2004.

elhasználódott eszközöket,²⁰⁹⁰ felszereléseket, új gépjárműveket²⁰⁹¹ és kommunikációs eszközöket biztosítottak a műveletnek. Ezeket - a korábbiakkal ellentétben - elsősorban nem a MINURSO civil alkalmazottai, hanem a terepen szolgáló katonák kapták meg. A vezérőrnagy elérte, hogy 3 új helikopter érkezzen a műveletbe, illetve minden megfigyelő bázis internetes hozzáféréssel rendelkezzen, így a katonák könnyebben tudtak kapcsolatot tartani a családjukkal. Az élelmezési ellátás helyzetét is sikerült javítani, annak ellenére, hogy a békefenntartók számára biztosított étkezésre fordítható összeg szintén csökkentették. Így a korábbiakhoz képest több, jobb minőségű élelmiszer érkezett a táborokba. Emellett nagyobb hangsúlyt helyeztek a katonák szolgálat utáni pihentetésére, kikapcsolódására, ehhez dvd-eket, könyveket, sportszereket vásároltak. A vezérőrnagy igen jó kapcsolatot épített ki a szembenálló felekkel is. A MINURSO parancsnokságán felállították az aknamentesítéssel foglalkozó Információs Központot, illetve folytatódott az aknamentesítési tevékenység, és a szembenálló felek folyamatosan semmisítették meg az általuk és a békefenntartók által megtalált aknákat, fel nem robbant tűzvédelmi lövedékeket. Sajnos ennek ellenére még mindig több százezer akna és fel nem robbant tűzvédelmi lövedék rejtőzött a homok alatt, amelyek időről-időre áldozatokat szedtek az itt élőkől. 2003. szeptember 1-jén Hawsa régióban egy civil gépjármű ráhajtott egy tankok ellen kifejlesztett aknára, és szinte teljesen megsemmisült a robbanásban.²⁰⁹² Közben az eredménytelen tárgyalások miatt egyre frusztráltabb Polisario Front ismét bevezetett néhány, a békefenntartók mozgását korlátozó előírást, de ezek a katonák járőrözési tevékenységét csak minimálisan befolyásolták. 2002 júliusa és 2003 júniusa között a katonák 5436 járőrt - 1 204 906 km - valamint 363 légifelderítést hajtottak végre, illetve 14 alkalommal kellett a tűzszüneti megállapodást megsértő cselekményeket kivizsgálniuk.²⁰⁹³ A járőrözések során a katonák nemcsak a felügyeletük alá tartozó területeket, illetve az ott állomásozó egységeket ellenőrizték, hanem feladatuk volt az is, ha aknát vagy fel nem robbant lövedéket találnak, azt az előírásoknak megfelelően megjelölik, majd jelentsék a műveleti parancsnokságon működő aknamentesítést koordináló Információs Központnak, amely a szembenálló feleket is tájékoztatta azok helyéről, és kérte a mielőbbi megsemmisítésüket. 2004 áprilisában a korábban megkezdett „tábor modernizációs program” tovább folytatódott, a katonák szálláshelyeül szolgáló sátrak 75 %-át lecserélték, az északi és a déli szektorparancsnokságokon új kommunikációs rendszert helyeztek működésbe, illetve a műveleti területre érkezett új gépjárművekbe hosszú és rövid hatótávolságú rádiókat szereltek. A fejlesztések ellenére olyan politikai helyzet alakult ki, hogy a világszervezet főtájkára felvetette, hogy a 13 éve „eredmény nélkül,” több mint 600 millió USD költséggel működő műveletet fel kellene számolni.²⁰⁹⁴ Ez végül nem következett be, és a katonák így tovább folytatták a korábbi tevékenységüket. Ez olyannyira jól ment, hogy 2004. augusztus 2.-5. között a Genfben található Nemzetközi Humanitárius Aknamentesítési Központ (GICHD) munkatársai látogatást tettek a műveleti területen, ahol az aknamentesítést koordináló Információs Központ tevékenységét is vizsgálták. Az ott tapasztaltakkal igen elégedettek voltak, és felajánlották, hogy a katonák számára külön képzéseket tartanának, amely során azok a legmodernebb eszközökkel, eljárásokkal is megismerkedhetnek. A látogatás végén a szervezet és a MINURSO ezzel kapcsolatosan egy hivatalos együttműködési megállapodást is aláírt. Folytatódott a katonák új gépjárművekkel történő ellátása, amelyekbe már nem csak a hosszú és a rövidhullámú rádiókat, de GPS eszközöket is beszereltek. Így a járőrök sokkal könnyebben tudtak a táborokkal és a szektorparancsnokságokkal kapcsolatot tartani, illetve tájékozódni. A békefenntartók ekkor találkoztak először a nyugat-szaharai területeken keresztülhaladó illegális migrációval is. Ezzel kapcsolatosan korábban a világszervezet nem adott világos útmutatást, így a járőrök - azon kívül, hogy jelentették a találkozásokat - velük kapcsolatosan nem tettek lépéseket, annak ellenére, hogy a migránsokra jelentős veszélyt jelentettek a még fel nem számolt aknamezők.²⁰⁹⁵

²⁰⁹⁰ A katonák szállásául szolgáló sátrakat 1991 óta nem cserélték ki, csak javították, de 2003-ra annyira elhasználták, hogy a javításuk sokkal többbe került, mint a cseréjük. A/58/642 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2002 to 30 June 2003: report of the Secretary-General, 18 December 2003.

²⁰⁹¹ Ezek a járműveket az ENSZ boszniai-hercegovinai műveletéből (UNMIBH) csoportosították át. A/58/642 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2002 to 30 June 2003: report of the Secretary-General, 18 December 2003.

²⁰⁹² S/2003/1016 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 October 2003.

²⁰⁹³ A/58/642 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2002 to 30 June 2003: report of the Secretary-General, 18 December 2003.

²⁰⁹⁴ S/2004/325 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23 April 2004.

²⁰⁹⁵ S/2004/827 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20 October 2004.

A MINURSO bezárásával, létszámának esetleges csökkentésével nem csak a főtitkár foglalkozott, hanem a Biztonsági Tanács is, amely az 1541-es határozatával felhatalmazta a Békeműveleti Igazgatóságot, hogy vizsgálja át a művelet működését, hogy a meglévő létszám elegendő-e a meghatározott feladatok ellátására, illetve lehetséges-e tovább csökkenteni a műveletben szolgálók létszámát.²⁰⁹⁶ Az igazgatóság szakembereinek jelentésében az szerepelt, hogy a katonai kontingens létszámát eredetileg 1651 főben állapították meg - ebből 550 katonai megfigyelő -, de a tervezett feladatok közül egyedül a tűzszüneti megállapodás betartatásáért feleltek a katonák, ezért ezt a létszámot sohasem töltötték fel. A tűzszüneti megállapodás ellenőrzésére 1991-ben 288 katonai megfigyelőt telepítettek a műveleti területre, amit 1996 májusában 230 főre csökkentettek. 9 táborban helyezték el őket, és havonta átlagosan 570 járőrt és 40 légi felderítést hajtottak végre. Ez naponként és táboronként 2-3 végrehajtott járőr utat jelentett. A katonai kontingens tevékenysége jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a szembenálló felek között stabil béke állt fent, és noha a korábbi években többször is alakult ki feszült helyzet közöttük, összecsapásra, fegyveres konfliktusra nem került sor. A jelentés két lehetséges javaslatot fogalmazott meg a katonák létszámával kapcsolatban. Az első szerint maradt volna az akkori felállítás, a misszió parancsnoksága, a két szektorparancsnokság és a kilenc tábor, és nem csökkent volna a békefenntartók létszáma. A második lehetőség szerint bezárták volna a két szektorparancsnokságot - Dakhla és Smara - amelyeket 11-11 békefenntartó működtetésével, és a tevékenységüket a misszió parancsnoksága vette volna át. A parancsnokság állományát 6 törzstiszttel - logisztika, műveleti és tervező képességek - erősítették volna meg. Így a katonai kontingens létszámát 16 fővel csökkentették volna. A második opció azzal a lehetőséggel is számolt, hogy az északi szektorban bezárták volna a Mehaires táborát, amelynek körzetét és feladatait Tifariti tábor vette volna át. A táborok létszámát tevékenységük és felelőségi körzetük nagyságának megfelelően állapították volna meg, és csökkentették volna a Tindoufban található Összekötő Iroda létszámát is. A második változatban a katonai kontingens létszámát 37 fővel csökkentették volna, ami az akkori létszám 16%-át jelentette volna. A katonák létszáma így 193 fő marad, ez azonban a járőrök számának jelentős csökkenését hozta volna magával, ez viszont veszélyeztette volna a tűzszünetet. A katonai kontingens létszámának csökkentéséről Száraz György vezérőrnagy tárgyalásokat folytatott a szembenálló felekkel is, akik ragaszkodtak a katonák jelenlegi létszámához, és ahhoz, hogy a korábbiakban megszokott rendszerességgel látogassák továbbra is a marokkói és a szaharái egységeket is.²⁰⁹⁷ Hogy mennyire fontos volt a békefenntartók napi jelenléte a demarkációs vonal mentén az is bizonyítja, hogy a korábbiakhoz képest elenyésző, csak kettő, a tűzszüneti előírást megsértő eseményre került sor 2003 júliusa és 2004 júniusa között, és ezek sem voltak komolyak.²⁰⁹⁸ Ellenben egyre nagyobb kihívást jelentett a MINURSO számára az illegális migráció. A járőrök egyre többször találkoztak az illegális bevándorlókkal, akikkel nem tudtak mit kezdeni. A problémát a szembenálló felek is észlelték, és igyekeztek felhasználni a saját céljaikra. Például a marokkói haderő azon dolgozott, hogy újabb, korszerűbb radarok rendszerbe állításával a korábbiaknál nagyobb távolságot tudjanak megfigyelni. Ezt észlelve a békefenntartók hivatalosan is figyelmeztették őket, hogy ez a lépés megsértené a tűzszüneti megállapodás pontjait, ugyanis a demarkációs vonal 30 kilométeres sávjában tilos új erődítési munkálatokat, létszámbővítést vagy korszerűsítést végezni. Válaszában a marokkói hadvezetés arra hivatkozott, hogy a fejlesztést azért kezdték meg, hogy az egyre nagyobb számban érkező migránsokat és a csempészeket képesek legyenek felderíteni és megakadályozni a bejutásukat a marokkói területre. Hasonlóan nyilatkozott a Polisario Front vezetése is, amikor a MINURSO járőrei felfedezték, hogy a tűzszüneti megállapodást megsértve egy századnál kisebb létszámú alegységet telepítettek a demarkációs vonal 30 kilométeres sávján belül a „Spanish Fort” nevű megfigyelőponthoz. Ők is arra hivatkoztak, hogy az illegális bevándorlás, valamint az egyre aktívabb csempésztevékenység miatt telepítették ki az egységet. A MINURSO vezetése értelemeszerűen őket is írásban figyelmeztette, hogy vonják vissza az alegységet. Ezek után a katonai kontingens parancsnoka tárgyalásokat kezdett a szembenálló felekkel, és amikor kiderült, hogy azok a nem egymás ellen, hanem valóban az illegális migránsok és a csempészek ellen kívántak fellépni, az információ mindegyik fél megkapta, így elkerülték, hogy egymás elleni lépéseknek tekintsék a fent említetteket,

²⁰⁹⁶ S/RES/1541 Resolution 1541 (2004) Adopted by the Security Council at its 4957th meeting, on 29 April 2004.

²⁰⁹⁷ S/2004/827 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20 October 2004.

²⁰⁹⁸ A/59/619 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2003 to 30 June 2004: report of the Secretary-General, 17 December 2004.

így próbálták együttműködésre rávenni a szembenálló feleket. A művelet vezetése külön felkérte őket arra, hogy az ellenőrzésük alatt álló területeken növeljék a járőrök számát, főleg ott, ahol a migránsok és a csempészek egyre nagyobb számban jelennek meg. Értelemszerűen a veszélyeztetett területeken a MINURSO is igyekezett növelni a járőrök számát és gyakoriságát.²⁰⁹⁹ A világszervezet főtitkára látva ezeket a műveletet érintő új kihívásokat, arra tett javaslatot, hogy semmiképpen ne csökkentsék a katonai kontingens létszáma, sőt azt jelezte a Biztonsági Tanács tagjainak, hogy a szembenálló felek inkább azt javasolták a tárgyalások során, hogy az ENSZ ne csökkentse, inkább növelje a katonák létszámát, a békefenntartók által végrehajtott járőrök számát és gyakoriságát is. Ezek után a főtitkár megígérte, hogy felülvizsgálják a misszió adminisztratív, civil részének tevékenységét és létszámát, hogy inkább ott próbálják meg csökkenteni, annak ellenére, hogy a menekülttáborokban folytatott „bizalomépítő intézkedések” program jelentős plusz feladatokat jelentett a MINURSO számára.

A katonai kontingens parancsnoka ezeket figyelembe véve igyekezett átszervezni és növelni a járőrök számát, így a katonák 2005. január 27. és 2005. április 19. között 1343 járőrt és 109 légi felderítést hajtottak végre. Emellett Száraz vezérőrnagy tárgyalást kezdett a szembenálló felekkel az egyre gyakoribb tűzszünetértékek miatt, amelyekre azok úgy hivatkoztak, hogy az egyre növekvő illegális migráció és a csempésztevékenység miatt következtek be. Ezeket az eseményeket a MINURSO szakemberei összegyűjtötték és összevetették az 1. számú katonai megállapodás pontjaival, majd tanulságként megfogalmazták, hogy melyek is azok a cselekmények, amelyek egyértelműen megsértették a tűzszüneti megállapodás előírásait.²¹⁰⁰

Ezek az alábbiak voltak:

- A marokkói hadsereg által rendszerbe állított radar- és felderítőrendszer folyamatos fejlesztése és bővítése a marokkóiak által épített erődítményrendszer teljes hosszán;
- a marokkói erődítményrendszer - a Berm - folyamatos korszerűsítése, bővítése;
- a marokkói alakulatok által végrehajtott, éleslövészettel egybekötött katonai gyakorlatok a tiltott övezetben;
- a Polisario Front által a „Spanish Fort” megfigyelőpont közelébe telepített fegyveres katonai egység tevékenysége, illetve a korábbi erődítmény falainak megerősítése és az egység általi használata;
- a Polisario Front katonáinak és gépjárműeinek behatolása a tűzszüneti övezet öt kilométeres tiltott területére;
- a Polisario Front általi korlátozások alkalmazása a MINURSO állományával - beleértve a katonai és a polgári személyeket - szemben;
- a szembenálló felek, annak ellenére, hogy a katonai megállapodás erről rendelkezett, nem, vagy csak késve tájékoztatták a MINURSO vezetőit azokról a tevékenységekről, amelyekről a meghatározott rendben és időben kötelesek lettek volna értesíteni azokat.

Ezeket az eseteket a szembenálló felek nem tagadták, de arra hivatkoztak, hogy a tűzszüneti megállapodás, illetve az 1. számú katonai megállapodás megkötésekor az illegális migráció és a régióban egyre erősödő csempésztevékenység még nem jelentett problémát, és senki sem sejtette, hogy ezek miatt lesznek kénytelenek a szembenálló felek a megállapodásokat megszegni. Erre a MINURSO vezetése javaslatot tett az 1. számú katonai megállapodás felülvizsgálatára, ehhez kérte a szembenálló felek segítségét is.

Érdekes módon ennek ellenére a szembenálló felek igyekeztek együttműködni a katonákkal, legfőképpen az aknamentesítési tevékenységben, amelyre a misszió is egyre nagyobb hangsúlyt tett. 2005 márciusában a Genfben található Nemzetközi Humanitárius Aknamentesítési Központ (GICHD) ismét látogatást tett a műveleti területen, ahol az aknamentesítéssel foglalkozó állománynak külön

²⁰⁹⁹ S/2005/49 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27 January 2005.

²¹⁰⁰ S/2005/254 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2005.

képzést is biztosítottak. A szembenálló felek és a MINURSO békefenntartói ugyancsak együttműködtek az illegális migránsok ügyében, akiket az elfogásuk után - miután megfelelő ellátásban részesítették őket - a UNHCR munkatársainak gondjaira bízta. Az egyre több munkával a katonai megfigyelők egyre nehezebben boldogultak, így a világszervezet főtitkára - a korábbiakkal ellentétben - arra tett javaslatot a Biztonsági Tanácsnak, hogy ne azon gondolkodjanak, hogyan lehetne csökkenteni a katonák létszámát, hanem hogyan lehetne azt és a műveleti képességeiket az új kihívások tükrében még inkább erősíteni.²¹⁰¹ A művelet vezetőit azonban komoly kihívás elé állította a marokkóiak által megszállt területeken 2005 májusában kirobbanó „Szaharai Intifáda,”²¹⁰² amire a marokkóiak még keményebb elnyomással válaszoltak. Erre válaszul Mohamed Abdelaziz többször is megfenyegette a világszervezetet, hogy amennyiben folytatódik a marokkói hatóságok brutális fellépése a tüntetők ellen, visszatérnek a fegyveres harchoz. A szaharaiak nemcsak a marokkói megszállás miatt, hanem a politikai rendezés megakadása és a népszavazás folyamatos elhalasztása miatti frusztrációjuk miatt is kezdtek tüntetni.

2005. augusztus 11-én, 3 év szolgálat után Száraz György vezérőrnagy elhagyta a missziót,²¹⁰³ utóda a dán Kurt Mosgaard dandártábornok lett, aki szeptember 16-án vette át a parancsnoki beosztást. A MINURSO politikai vezetésében is váltás történt, mivel Alvaro de Soto más feladatot kapott, a helyét pedig szeptember 14-től Francesco Bastagli vette át. Szintén változást jelentett, hogy az ENSZ főtitkár július 25-vel nyugat-szaharai ügyekkel foglalkozó különleges megbízottjának a holland Peter van Walsumot nevezte ki, aki szinte azonnal megkezdte a szembenálló felekkel az egyeztetéseket.²¹⁰⁴ A katonai kontingens a megnövekedett feladatok ellenére sikeresen látta el a feladatát. 2005. április 28. és október 10. között a katonák 2628 járőrt és 114 légifelderítést hajtottak végre, de ezzel sem tudták visszatartani a szembenálló feleket, akik egyre többször sértették meg a tűzszüneti megállapodásban foglaltakat. Április 14. és szeptember 14. között a marokkói hadsereg 13 alkalommal, a Polisario Front pedig 10 alkalommal sértette meg a tűzszüneti megállapodás pontjait. Nem csak az erődítmények engedély nélküli építése, illetve a meglévők korszerűsítése, bővítése folytatódott, de a szembenálló felek a számukra tiltott zónába - ahol csak a békefenntartóknak volt joga mozogni - többször is fegyveresen hatoltak be. Külön gondot jelentett, hogy a „Szaharai Intifáda” résztvevői, akik a marokkói elnyomás ellen tüntettek, több alkalommal is beléptek az ütközőzónába. Ez ugyan nem esett a 1. számú katonai

²¹⁰¹ S/2005/254 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2005, valamint A/60/116 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 12 July 2005.

²¹⁰² Az intifáda akkor robbant ki, amikor a marokkói belbiztonságiak egy szaharai politikai foglyot, Ahmed Mahmoud Haddit a laayouni börtönből egy dél-marokkói börtönbe kívánták átszállítani. A fogoly rokonai és egy kis létszámú szaharai politikai aktivistából álló csoport 2005. május 21-22-én tüntetést tartott a börtön előtt, követelvén, hogy a foglyot ne szállítsák el. A marokkói hatóságok azonban nem teljesítették a követelést, sőt erőszakkal feloszlatták a tüntetést, amit már egy sokkal nagyobb és jobban megszervezett követett. Hamarosan az utcák megteltek a függetlenséget követelő szaharaiakkal, akik a SZADK zászlaját lengették és autógumikat égettek a város több pontján is. A marokkóiak ismét szétverték a tüntetést, és több száz embert bebörtönöztek. Ez azonban nem csökkentette az emberek dühét, Marokkó elleni tüntetések törtek ki a megszállt Nyugat-Szahara összes nagyobb településén, sőt több dél-marokkói városban is (Tan-Tan és Assa). A szaharai tüntetők csak rövid időre keltették fel a nagyvilág figyelmét, így Marokkó többé-kevésbé sikeresen elfojtotta a megmozdulásokat, és több szaharai aktivistát ismét bebörtönöztek. A konfliktus lenyugodni tűnt, amikor 2005. októberben az egyik tüntetőt, Hamdi Lembarkit a marokkói rendőrök a nyílt utcán, fényes nappal halálra verték. Lembarki 2006 januárjában tartott temetése tömegdemonstrációvá fajult, ahogy Aminatou Haidar szabadon bocsátása is. 2007-ben a szaharaiak szinte minden nap újabb tüntetéseket szerveztek, amelyeknek többsége ugyan békésen zajlott le, de több olyan eset is történt, amikor a marokkói rendőrök által megtámadott tüntetők maguk is botokkal és kövekkel támadtak a rendfenntartó erők tagjaira. A tüntetésekről készült mobiltelefon felvételek szinte azonnal felkerültek a különböző portálokra, ahol bárki nyomon követhette az eseményeket. Száraz, Gy.: UN mission in Western Sahara (MINURSO), p. 74, Zunes, S.; Mundy, J.: Western Sahara, War, nationalism and Conflict Irresolution, p. 154-161

²¹⁰³ Száraz György vezérőrnagy olyan eredményes tevékenységet folytatott a MINURSO élén, hogy amikor 2009 elején ismét parancsnokot kerestek a művelet élére, az ENSZ Békefenntartási Igazgatóság 2009 márciusában közvetlenül Magyarországot is megkereste, hogy jelöljön egy vezérőrnagyti rendfokozatban szolgáló tábornokot a posztra, mivel az azt betöltő Jingmin Zhao vezérőrnagy megbízása lejárt. Ez meg is történt, azonban a felkért tábornok egészségügyileg alkalmatlan volt a beosztás ellátására, így más pályázó nyerte el a beosztást. Ennek ellenére 2010 augusztusában a Világszervezet képviselői ismét megkeresték Magyarországot, hogy állítson jelöltet a MINURSO parancsnoki posztjára. Az akkori politikai és katonai vezetés egyetértett abban, hogy a jelöltállítás támogathatta volna Magyarország esélyeit az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó tagságára, amelyre éppen akkor aspirált. A beosztásra az év elején nyugállományba került Isaszegi János vezérőrnagy pályázott, azonban a jelölését az akkori katonai vezetés nem támogatta, így nem kerülhetett ismét magyar tábornok a MINURSO élére. Interjú a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztály korábbi tisztjével.

²¹⁰⁴ S/2005/648 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 October 2005.

egyezmény hatálya alá, de a szembenálló felek közötti feszültséget növelte, illetve a békefenntartók is kénytelenek voltak erőket átcsoportosítani a tüntetések megfigyelésére, hogy megelőzzék az esetleges összeütközéseket. Ez azzal járt, hogy az egyébként sem elégséges katonai létszám tovább csökkent, a katonák terheltsége pedig nőtt. Az aknamentesítő tevékenység is folytatódott, a békefenntartók az említett időszakban 260 aknát és fel nem robbant lövedéket találtak, valamint ellenőrizték a szembenálló felek által összegyűjtött 3693 akna és fel nem robbant lövedék megsemmisítését. Október végére a MINURSO szervezeti egységei, valamint azok működése is átvilágításra került.²¹⁰⁵ A katonai állomány létszámát nem csökkentették, de a hatékonyság növelésének érdekében 2005 októberében felszámoltak a két szektorparancsnokságot, valamint átalakították a művelet parancsnokságát is. Létrehozták a közös polgári-katonai elemző részleget és egy, az információszerezésért és kezeléséért felelős közös műveleti központot is. A két bezárt szektorparancsnokság állományát szétosztották a 9 katonai tábor között, így a járőrök tervezhetőbbek lettek, és a táborokban szolgálók leterheltsége is valamelyest csökkent. Bár a szektorparancsnokságok bezártak, de a MINURSO nem hagyta el teljesen a két várost, ugyanis Smarában megmaradt a katonai tábor, Dakhlában pedig egy összekötő iroda.²¹⁰⁶ A megfigyelők új, a munkájukat segítő eszközöket is - pld. éjjellátó készülékeket- kaptak, illetve a táborokba kerültek át a bezárt szektorparancsnokságok eszközei is.²¹⁰⁷ Ezzel egy időben a Békeműveleti Igazgatóság javaslatot tett arra, hogy a MINURSO polgári részét 57 fővel csökkentésék.

2005 októberében a saharáviak újabb tüntetéshullámot szerveztek a megszállt területeken, amelyre a marokkói biztonsági szervezek erőszakkal válaszoltak, így a helyzet olyan szinten eszkalálódott, 1999 óta először katonai egységeket vezényeltek a rend fenntartására. Ekkor a Polisario Front vezetése a világszervezethez fordult, hogy ha kell, fegyveresen is védelmezze meg a saharáviak humanitárius jogait, és biztosítsa azok szabad gyakorlását.²¹⁰⁸ 2006 márciusában folytatódtak a tüntetések, a résztvevők közül a marokkói hatóságok sokat bebörtönöztek.²¹⁰⁹ Bár az ENSZ megpróbált közvetíteni a szembenálló felek között, de sem ebben, sem pedig a referendum kérdésében nem tudtak megegyezni. A katonai kontingens több esetben figyelte az eseményeket és jelentette azokat, de semmilyen módon nem avatkozott be, annak ellenére, hogy a tüntetők sokszor a tiltott zónába is behatoltak.²¹¹⁰ 2005 októberé és 2006 áprilisa között a 223 főből álló katonai egység békefenntartói 3729 járőrt és 157 légi felderítést hajtottak végre, ez a korábbiakhoz képest 25%-os emelkedés jelentett. A világszervezetnek ez is igazolta, hogy a művelet rendszerének átalakítása jó döntés volt, az új szervezeti elemek pedig beváltották a hozzájuk fűzött reményeket.²¹¹¹ Ugyanakkor létrehoztak egy térképészeti csoportot, amelynek a tagjai a korábbi, elavult térképek helyett újabb, pontosabb térképeket készítettek a műveleti területről, ez szintén javította a katonák munkájának minőségét.²¹¹² A korábbi évekhez képest pozitív változást jelentett, hogy a Polisario Front megígérte, hogy az évekkel korábban bevezetett összes, a békefenntartókat érintő korlátozást megszünteti, valamint a korábbi időszakhoz képest a tűzszüneti megállapodás előírásait kevesebb alkalommal sértik meg a szembenálló felek. Ennek ellenére

²¹⁰⁵ A 2005 júniusában érkező, az átvilágítást végző csoportot Robert Gordon nyugállományú vezérőrnagy vezette. A látogatás után az ENSZ Békefenntartó Igazgatósága több javaslatot fogalmazott meg a MINURSO katonai kontingensének átalakítására, hatékonyságának növelésére. S/2005/648 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 October 2005.

²¹⁰⁶ A/60/724 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2006 to 30 June 2007: report of the Secretary-General, 17 March 2006.

²¹⁰⁷ Bár néhány tábor korábban is szervezett éjszakai járőröket, de ettől az időponttól váltak hivatalossá a teljes misszióban, illetve kaptak az éjszakai tevékenységek végrehajtáshoz megfelelő eszközöket a békefenntartók. Ezen felül ideiglenes megfigyelőpontokat is létrehoztak, ahonnan a katonák könnyebben figyelemmel kísérhették a szembenálló felek csapatait. A/60/724 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2006 to 30 June 2007: report of the Secretary-General, 17 March 2006.

²¹⁰⁸ Érdekes módon egyedüli ENSZ műveletként a MINURSO mandátumai között nem szerepel a humanitárius helyzet ellenőrzése, biztosítása. 2006 óta folyamatosan követeli a Polisario Front és más emberjogi szervezetek, hogy a humanitárius kérdés kerüljön be a MINURSO mandátumába is, de eddig sikertelenül. S/2006/817 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 October 2006.

²¹⁰⁹ S/2006/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2006.

²¹¹⁰ A/61/121 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 5 July 2006.

²¹¹¹ A polgári állomány csökkentése miatt a MINURSO több tevékenységet is külső vállalkozóktól rendelt meg.

²¹¹² A csoport felállításában, felszerelésében és kiképzésében a Világszervezet libériai műveletéből érkezett térképészek vettek részt. A távozásuk után a csoport már önállóan folytatta a tevékenységét. S/2007/202 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2007.

a marokkóiak folytatták az erődítményrendszer fejlesztését, valamint többször behatoltak a tiltott övezetbe, ahogy a szaharávi egységek is, amelyek továbbra sem hagyták el az általuk korábban megerősített „Spanish Fort” területét. A szembenálló felek azonban továbbra is együttműködtek a területen talált aknák és más robbanó anyagok eltávolításában és megsemmisítésében, sőt a terület lakosságának tanfolyamokat szerveztek az aknák és más eszközök felismeréséről, valamint arról, mi a teendőjük, ha működőképes robbanóanyagokat találnak. Sajnos illegális migránsok továbbra is nagy számban érkeztek a területre, akiknek az ellátásában, biztonságba helyezésében a katonák is részt vettek. Például 2005. október 12. és 16. között 115, a kiszáradás szélén álló migránst találtak a megfigyelők a tiltott övezetben, akiknek ételt, italt biztosítottak, elsősegélyben részesítették, majd a Polisario Front gondjaira bízta őket. A romló biztonsági környezet miatt a MINURSO táborait fallal kerítették körbe, és a korábbi igen lazán kezelt ügyeleti szolgálat helyett tényleges őrzést vezettek be a táborokban, valamint a misszió evakuációs tervét a változásoknak megfelelően átalakították, ezen kívül megerősítették a parancsnokságot és a táborokat is. Például az összes ablakra biztonsági fóliát szereltek, hogy egy esetleges támadás vagy bombamerénylet esetén a berobbanó ablakok ne okozhassanak sérülést a békefenntartóknak. Voltak olyan táborok - a Polisario Front által felügyelt területeken - amelyeknek a területén kutakat létesítettek.²¹¹³ 2006 szeptemberében a Világszervezet főtitkárának különleges megbízottja, Peter van Walsum látogatást tett a régióban és a kinevezése óta először a MINURSO parancsnokságát és a táborokat is felkereste, ahol maga is meggyőződhetett a megfigyelők tevékenységéről, akik 2006. április és október között 4852 járort és 266 légitelítést hajtottak végre. Ez pedig igazolta a korábbi feltételezést, hogy a művelet átalakítása pozitív hatást fog gyakorolni a katonák tevékenységére. A tüzszünet megsértése folytatódott, de a számuk jelentősen mérséklődött. Bár a Polisario Front korábban megígérte, hogy nem korlátozza a katonai megfigyelők tevékenységét, ezt csak egy szektorban biztosította, a többi öt szektorban a korlátozások egy része megmaradt. Ugyanakkor a marokkói hadsereg egységei Awsard körzetében többször is akadályozták a békefenntartók szabad mozgását, tevékenységét. Ezt a katonai kontingens parancsnoka meguntta és 2006. június 1-jétől írásban rögzíttette a békefenntartókkal, hogy hány alkalommal akadályozták a szembenálló felek a munkájukat. 2006. június és október között a marokkói hadsereg 539 alkalommal korlátozta a békefenntartók tevékenységét, míg a Polisario Front 86 alkalommal. Az aknamentesítésben és a talált robbanó eszközök megsemmisítésében - az adott időszakban 8061 darab akna és lövedék - azonban továbbra is részt vettek a szembenálló felek. Ennek ellenére az aknák továbbra is nagy veszélyt jelentettek a mindkét fél részére. Például szeptember 27-én Smara mellett harckocsi aknára futott egy szaharávi lakos dzsipje, amelyben egy ember az életét veszítette, többen pedig súlyosan megsérültek. Egy másik esetben pedig egy marokkói katona lépett aknára, súlyos sérüléseket szenvedett.²¹¹⁴ Már csak ezért is fontos volt, hogy a MINURSO aknamentesítést koordináló csoportja, valamint más civil szervezetek – pld. Landmine Action, Mine Action Service, Princess of Wales Memorial Fund - folytassák a helyi lakosság képzését, illetve folyamatosan felhívják figyelmüket az aknák jelentette veszélyekre. Az aknamentesítésbe a művelet térképészeti csoportja is bekapcsolódott, az aknamezők helyéről készített igen pontos térképeket, és elkészítették a műveleti terület frissített térképét is. Tervbe vették az aknamezőkről készült adatbázis modernizálását is, de az 2005/2006-ban pénzügyi okok miatt nem valósulhatott meg. A misszióban más változás is történt, ugyanis 2006. május 13-án, közel 12 éves tevékenység után a dél-koreai orvosi egységet kivonták. Pótlására Malájföld küldött egy hasonló méretű és felszereltségű egységet, amelynek a tagjait a sivatagban talált illegális migránsok ellátásába is bevonták, mivel azok egyre nagyobb számban érkeztek a műveleti területre. A parancsnokság és a táborok megerősítése is tovább folytatódott, ezt 2007 márciusáig terveztek befejezni. A művelet vezetése pedig elhatározta, hogy a katonák által már 15 éve használt - szállásnak, szolgálati helyiségnek, vizesblokknak, raktárnak használt - sátrakat tartósabb építményekre cserélik le. Végül a sátrakat konténerekre váltották. Mivel a misszióban sok baleset történt a nem megfelelő gépjárművezetés miatt, a kontingens parancsnoka - kötelező jelleggel - gépjárművezetői továbbképzést, valamint a Világszervezet többi műveletéhez hasonlóan a szexuális zaklatással kapcsolatos tréninget szervezett

²¹¹³ S/2006/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2006.

²¹¹⁴ A/61/683 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2005 to 30 June 2006: report of the Secretary-General, 27 December 2006.

a békefenntartóknak.²¹¹⁵ A katonai kontingens parancsnoka diplomáciai téren is igen aktív volt. 2005. július és 2006. június között 15 alkalommal találkozott a marokkói hadsereg vezető tábornokaival, míg 10 alkalommal pedig a Polisario Front katonai vezetőivel.²¹¹⁶

Az átszervezés után bár felmerült a katonák létszámának növelése, a világszervezet pénzügyi szakemberei továbbra is 230 főre - 203 fő katonai megfigyelő és 27 fő egyéb katonai beosztásban - tervezték az éves költségvetést.²¹¹⁷ Ezután tovább folyt a táborok fejlesztése, amelynek keretén belül Smara, Awsard és Oum Dreyga táborokban szerelőműhelyeket állítottak fel, ahol a kisebb javításokat képesek voltak elvégezni, így nem kellett az összes javításra váró gépjárművet Laayouneba szállítani, majd ott hetekig tárolni - a szerelők túlterheltsége miatt - míg a javítást el nem végezték. Így a táborok működő gépjárműveinek száma „növekedett”, a járórok tervezhetőbbek lettek. Ezek után folytatták a táborok nagy teljesítményű generátorainak a lecserélését is, illetve három helyen víztisztítókat alakítottak ki; Bir-Lahlou táborban kutat létesítettek. Folyamatosan zajlott a kommunikációs és internet alapú eszközök cseréje és újabbak beszerzése is, ez jelentősen megkönnyítette az állomány a MINURSO más részlegeivel, valamint a családtagjaikkal való kapcsolattartást. Emellett döntés született arról, hogy azoknak a táboroknak a reptereit, amelyek képesek voltak merevszárnyú repülőgépet fogadni - a 9 táborból 7 - rövid időn belül felújítják, működőképes állapotba helyezik. A pozitív fejlemények mellett azonban negatívumokkal is szembesült a művelet vezetése. A marokkói kormányzat ugyanis nem járult hozzá, hogy a MINURSO Laayouneban található parancsnokságát és logisztikai bázisát a táborokhoz hasonlóan magas kőfallal, illetve drótkerítéssel körbekerítsék.²¹¹⁸ A misszió vezetői nem csak a működéssel kapcsolatos logisztikai/anyagi eszközök biztosítását tartották fontosnak, hanem a katonai állomány „minőségének”, felkészültségének javítását is. Ezért igyekeztek minél több arabul beszélő békefenntartót „foglalkoztatni”, valamint bővíteni a női katonák számát is. Az arabul beszélő békefenntartók száma - korábban az egyiptomi békefenntartók voltak azok, akik arab nyelvtudással rendelkeztek - pozitív irányban változott, miután 2007 januárjában Jemen négy katonát küldött a műveletbe, illetve 2007 szeptemberében további két békefenntartó érkezett Dzsisubtiból.²¹¹⁹ A katonanők számát azonban csak egy fővel - Horvátország - tudták növelni, így összesen két katonanő - a másik személy Mongóliából - szolgált. A katonák főbb tevékenységét továbbra is a tűzszüneti megállapodás pontjainak betartatása, illetve az ehhez kapcsolódó feladatok - járőr, légifelderítés, az aknamentesítés összehangolása, a táborok működtetése stb. - jelentette. A szembenálló felek között a kapcsolatok továbbra sem javultak, nem voltak hajlandók egymással találkozni, csak írásban kommunikáltak, ezért Kurt Moosgard vezérőrnagy javaslatot tett egy közös katonai bizottság felállítására, amely az egyeztetéseket végezte volna. Ezt a javaslatot a Polisario Front támogatta, Marokkó azonban még csak nem is válaszolt a felvetésre, így maradt a korábbi kommunikációs csatorna, a katonai kontingensen keresztül írásban történő kapcsolattartás. A szembenálló felek a katonák szabad mozgását, tevékenységét továbbra is korlátozták, ez ugyan nem lehetetlenítette el a katonák tevékenységét, de annak hatékonyságát csökkentette. Ellenben az aknamentesítésben,²¹²⁰ valamint az illegális migránsokkal kapcsolatosan a szembenálló felek továbbra is együttműködtek velük.

2007. augusztus 27-én Kurt Moosgard elhagyta a műveleti területet, helyére a főtitkár Zhao Jingmin

²¹¹⁵ S/2006/817 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16 October 2006.

²¹¹⁶ A/61/683 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2005 to 30 June 2006: report of the Secretary-General, 27 December 2006.

²¹¹⁷ A/61/744 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2007 to 30 June 2008: report of the Secretary-General, 14 February 2007.

²¹¹⁸ S/2007/202 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2007.

²¹¹⁹ S/2007/619 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 October 2007.

²¹²⁰ Ennek ellenére 2007 januárjában több polgári személy szenvedett aknabalesetet, ezek több halálos áldozattal jártak, illetve 2007 márciusában Oum Dreyga mellett egy marokkói gépjármű futott aknára, amelyben két katona az életét veszítette, egy pedig súlyosan megsérült. Bár a békefenntartók hasonló veszélyeknek voltak kitéve, a misszióban bevezetett képzésnek és a nagyfokú óvatosságnak köszönhetően évek óta nem voltak elszenvedői egyetlenegy robbantásos balesetnek sem. Ennek ellenére a MINURSO vezetése elhatározta, hogy az aknamentesítéssel, illetve annak összehangolásával foglalkozó egység létszámát bővítik, illetve abban katonák helyett polgári személyeket alkalmaznak, így nem lesznek annak kitéve, hogy 6 havonta vagy évente cserélődjön a szakmai állomány, ami a minőség rovására mehet. S/2007/202 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2007.

vezérőrnagyot jelölte.²¹²¹ Ebben az időszakban a marokkóiak több esetben is panaszt nyújtottak be a MINURSO vezetőihez, hogy a tiltott övezetben több esetben is saharári civilek tartózkodtak, akiket a Polisario Front fegyveresei kísérték. A panaszokat a megfigyelők minden alkalommal kivizsgálták, de nem nyert bizonyítást, hogy a civileket fegyveresek kísérték volna, az 1. számú katonai megállapodás pedig a polgári személyekre nem vonatkozott, így a békefenntartók nem tilthatták meg nekik, hogy a tűzszüneti zónában tartózkodjanak, de minden alkalommal figyelmeztették őket az aknák és a fel nem robbant lövedékek által jelentett veszélyekre. Ezzel kapcsolatosan a MINURSO más lépéseket is tett, mivel az aknák a katonai és polgári állományra is jelentős veszélyt jelentettek. Új, az aknák elleni védelemmel ellátott gépjárműveket beszerzését javasolták a járőrszolgálatot végző katonák részére. Év végére a térképészeti csoport befejezte a műveleti területről készített - a korábbinál sokkal jobb felbontású és pontosságú - térképet, ugyanakkor a MINURSO összes katonai tábort is feltérképezték. A csoport tagjai emellett részt vettek a katonai megfigyelők ki- és továbbképzésében is. 2007 végén folytatódott a táborok megerősítése is, nemcsak falakkal vettek körül, hanem a bejáratokat is úgy alakították ki, hogy egy esetleges bombatámadásnak vagy erőszakos behatolásnak is ellent tudjanak állni. Ezen felül a korábban kivilágítatlan táborokban kiépítették a közvilágítást is, valamint megfigyelőtornyokat és földalatti óvóhelyeket is terveztek, de azok csak Awsard táborban készültek el. Hasonlóképpen megkezdtek a táborok reptereinek a felújítását is, amelyek közül Oum Dreyga táboré készült el az év végére, Awsard és Mahbas repterein folyamatosan dolgoztak a műszakiak.²¹²² A repterek felújítása 2008/2009-ben is folytatódott,²¹²³ emellett újabb épületek - szálláshelyek, közösségi épületek, raktárak stb. - óvóhelyek, víztisztító berendezések készültek el, sőt a MINURSO még útjavítást is előirányzott a 2008/2009-es költségvetési tervében.²¹²⁴ 2008-ban a szembenálló felek közötti tárgyalások továbbra sem hoztak eredményeket, sőt a marokkóiak provokációnak tekintették, hogy a saharáriak Tifariti településen rendezvényt tartottak a SZADK kikiáltásának 32. évfordulóján. A katonai kontingens parancsnokának írt levélben tiltakoztak a rendezvény megtartása, illetve a településen végzett - az ünnepségekhez kapcsolódó - építési tevékenységek ellen, mivel az szerintük sértette az 1. számú katonai egyezményt. 2008. március 3-án a területért felelős marokkói parancsnok találkozott Zhao Jingmin vezérőrnaggyal, akit azzal fenyegetett meg, ha a saharáriak nem hagynak fel a Tifaritiben folytatott ténykedésükkel, akkor a marokkói hadsereg katonai eszközökkel – pontosabban légitámaszpályával - fogja őket megállítani. Erre a katonai kontingens parancsnoka közölte a marokkói tábornokkal, hogy a saharáriak nem sértették meg az egyezményt, mivel az említett település 70 kilométerre található a marokkói védelmi rendszerektől, ahol korlátozott tevékenységet folytathatott a Polisario Front, így a marokkóiak által panaszolt tevékenység semmilyen módon nem sértette meg az 1. számú katonai megállapodást.²¹²⁵ Ezzel egyidőben a saharáriak ügyét támogató külföldi aktivisták szimpátia tüntetést szerveztek a marokkói erődítményrendszerből pár száz méterre Bir Lahlou körzetében. A település közelében található katonai táborát a MINURSO megerősítette, a tüntetést folyamatosan figyelemmel követték, hogy szükség esetén megakadályozzák az esetleges összeütközést. A békefenntartók folyamatosan egyeztettek a szembenálló felekkel - akik továbbra sem voltak hajlandók egymással közvetlenül tárgyalni - és a tüntetőkkel is, így végül incidens nélkül zárult le az esemény.

Ebben az időszakban sikerült a női megfigyelők létszámát a korábbi kettőtől öt főre növelni, valamint növelték a műveletben spanyolul beszélő katonai megfigyelők számát is, így 2008 elején a misszióban 37 megfigyelő spanyolul, 32 megfigyelő arabul, 15 megfigyelő pedig franciául beszélt,

²¹²¹ S/2007/509 Letter dated 22 August 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 27 August 2007.

²¹²² S/2007/619 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 October 2007.

²¹²³ A repterek felújítása csak igen vontatottan haladt, főképpen azért, mert a szakszerű kivitelezéshez a MINURSO nem rendelkezett megfelelő eszközökkel, nehézgépekkel, illetve nem volt olyan vállalkozó, aki ezt megfelelő áron biztosította volna, vagy hajlandó lett volna a területen egyáltalán munkát vállalni. Ezért a MINURSO vezetése a marokkói hadseregtől kért segítséget, amely végül biztosította a szükséges nehéz gépeket, ha azok éppen elérhetőek voltak. Ez pedig értelemszerűen kihatott a munkára is, amely csak akkor haladhatott, ha elérhetőek voltak a szükséges gépek, illetve volt hozzájuk kezelőszemélyzet. A/64/602 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2008 to 30 June 2009: report of the Secretary-General, 22 December 2009.

²¹²⁴ A/62/679 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2008 to 30 June 2009, 7 February 2008.

²¹²⁵ S/2008/251 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14 April 2008.

ami nagyban elősegítette, hogy a katonák a szembenálló felek mindegyikével jó kapcsolatot tudtak kialakítani, és nem függtek az azok által biztosított tolmácsoktól. A járőrözés és az aknamentesítési tevékenység koordinálása volt továbbra is a katonák legfontosabb tevékenysége, amelyet minden fél megelégedésére láttak el, annak ellenére, hogy a szembenálló felek továbbra is korlátozták a járőröket, bár ezek száma a korábbiakhoz képest jelentősen csökkent.²¹²⁶ Mind a marokkóiak, mind a sahráviak továbbra is folyamatosan megsértették az 1. számú katonai megállapodás előírásait a tiltott erődítési munkákkal, és a csapataik több alkalommal is behatoltak a számukra tiltott területekre. Ennek ellenére a szembenálló felekkel továbbra is jó kapcsolatot ápolt a MINURSO.²¹²⁷ Persze a megfigyelők nem csak katonai feladatokat láttak el. 2004-ben volt egy, a területet is érintő hatalmas méretű sáskajárás, amelyet az Egyesült Nemzetek Szervezetének Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) nem volt képes megfelelően kezelni, nagyrészt a terep ismeretének és a megfelelő előrejelzés hiánya miatt. Ezért megkérték a Békéfenntartási Igazgatóságot, hogy a területen tartózkodó békefenntartók a napi jelentéseikbe foglalják bele, ha érzékelik a sáskarajok jelenlétét. A MINURSO a felkérésnek eleget tett, így a katonák 2007 decemberétől folyamatosan jelentették a FAO-nak az észlelt sáska rajokat.²¹²⁸ A sáskánál azonban továbbra is nagyobb kockázatot jelentettek a területen található aknák és fel nem robbant lövedékek, amelyeknek a számát csak becsülni lehet.²¹²⁹ Ezért az aknamentesítés továbbra is az egyik legfontosabb, amelybe a szembenálló felek mellett civil szervezeteket is bevontak. A táborok és a MINURSO objektumainak megerősítése, valamint új biztonsági eljárások kidolgozása és bevezetése továbbra is folytatódott, különös tekintettel a 2007. december 11-én történt algíri terrortámadásra, valamint a misszió állományának esetleges fenyegetettségére.^{2130,2131} Bár a tervek szerint ez 2008-ban befejeződött volna, az előre nem látható körülmények és a költségek nagysága miatt még 2009/2010-ben is folytatódott ez a tevékenység. Emellett a járőrtevékenységre használt, de már elöregedett, így egyre kevésbé használható gépjárművek cseréje is megkezdődött, valamint folytatták a kommunikációs és híradó eszközök leváltását és korszerűsítését is. 2008-ban létrehozták a MINURSO Egyesített Logisztikai Műveleti Központot, amely a katonai és a civil kontingensek tevékenységét fogta össze, koordinálta.²¹³² A térképész csoport tevékenysége is egyre több eredményt hozott, 2009-re nem

²¹²⁶ A/63/131 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 15 July 2008.

²¹²⁷ Ezt a jó kapcsolatot azonban beárnyékolta, hogy a Polisario Front által ellenőrzött területen - Agwanit (Devil Mountain/Lejuad), Tifariti (Rekeiz) és Bir Lahlou (Sluguilla) táborok közelében - a békefenntartók több, prehistorikus művészeti sziklarajzot megrongáltak, összefirkáltak. A Polisario Front vezetősége a területen dolgozó régészek jelzése után hivatalos panaszt nyújtott be a Világszervezet központjába, ahol utasítást adtak a misszió parancsnokának, hogy vizsgálja ki az ügyet és intézkedjen az elkövetők felelősségre vonásáról. A vizsgálat két békefenntartó érintettségét bizonyította, a felelősségre vonásuk is megtörtént. S/2010/175 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6 April 2010. A területen sajnos korábban is szolgáltak olyan békefenntartók, akik vagy megrongáltak a sziklarajzokat – magam is láttam többet, amit lefújtak festékszóróval - illetve a kisebb sziklarajzokat eltulajdonították. Brooks, N.: Cultural Heritage and Conflict: The Threatened Archaeology of Western Sahara, The Journal of North African Studies, 2005 Volume 10, Issue 3-4: pp. 413-439. https://www.academia.edu/463999/Cultural_heritage_and_conflict_The_threatened_archaeology_of_Western_Sahara

²¹²⁸ S/2008/251 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14 April 2008.

²¹²⁹ Ami biztos, hogy a marokkóiak 1975 óta, az általuk felügyelt területen 2171 robbantásos balesetről tudnak, illetve tartanak nyilván. S/2008/251 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14 April 2008. Azt, hogy az aknák továbbra is komoly kockázatot jelentettek, jól jelzi, hogy 2008-ban a MINURSO 18 robbanással kapcsolatos eseményt jelentett, ami a 2007-ben történt 8 esethez képest igen jelentős növekedést jelentett. S/2009/200 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2009.

²¹³⁰ Például 2008. augusztus 6-án katonai puccs zajlott le a MINURSO felelősségi területét jelentő Mauritániában, ami a régió stabilitására negatív hatással volt, így a központi ellenőrzés hiányát kihasználva az Al-Kaida szabadon tevékenykedhetett a határmenti területeken, sőt sikeres akciókat hajtottak végre a mauritániai határőrök ellen is. Az egyik támadás a MINURSO Mijek táborától 140 kilométerre történt. Ezek miatt a katonai kontingens parancsnoka szigorított a biztonsági előírásokon, valamint az adott régióban megtiltotta a járőrök végrehajtását. S/2009/200 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2009. 2008. szeptember elején a marokkói hatóságok több olyan, feltételezett terrorista csoporthoz tartozó személyt tartóztattak le Laayouneban, akik a MINURSO ellen terveztek merényletet végrehajtani. S/2009/200 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2009.

²¹³¹ A kialakult biztonsági helyzet miatt a művelet biztonsági személyzetet alkalmazott, akik 24 órás szolgálatban őrizték a MINURSO bázisait, valamint vigyáztak a vezető állományra. A/64/602 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2008 to 30 June 2009: report of the Secretary-General, 22 December 2009.

²¹³² A/63/757 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 11 March 2009.

csak a misszióról készítettek a korábbiaknál jobb térképet, de az aknamezőket tartalmazó térképet és adatbázist is elkészítették, valamint egy újabb adatbázist hoztak létre, amely a területen található katonai egységekkel kapcsolatos információkat tartalmazta.²¹³³ 2009-ben bár tűzszünetesértések továbbra is előfordultak, de azok száma a korábbi időszakhoz képest csökkent. A tiltott övezetben a marokkói megszállás ellen tüntető civilekkel azonban a katonai megfigyelők nem tudtak mit kezdeni, hiszen azok jelenlétét semmilyen megállapodás nem tiltotta. Mindössze annyit tudtak tenni - azt is legfőképpen a demonstrálók biztonsága érdekében - hogy figyelemmel követték a tüntetéseket. Azonban 2008. augusztus 20-án Mehaires körzetében a tüntetők nem csak a közeli ellenőrző pontnál szolgálatot teljesítő marokkói katonákat, hanem a békefenntartók gépjárműveit is kövekkel dobálták meg.²¹³⁴ 2009 végén a MINURSO élére új politikust, az egyiptomi Hany Abdel-Azizt állította a Világszervezet főtákará, ez azonban nem hozott különösebb változást a katonák életében.²¹³⁵ Az sokkal inkább, hogy Nyugat-Szaharában ismét feszültté vált a helyzet. Ugyanis 2009 novemberében a Szaharávi Emberi Jogok Szervezete egyik aktivistája, Aminetu Haidar meghívást kapott az Amerikai Egyesült Államokba, ahol rangos kitüntetésben részesült emberjogi tevékenységéért. Amikor hazaérkezett, a marokkói hatóságok kitoloncolták Spanyolországba, és nem akarták vissza engedni Nyugat-Szaharába. Haidar ügye heteken keresztül foglalkoztatta a világ közvéleményét, és ráirányította a figyelmet a nyugat-szaharai kérdésre.²¹³⁶ Ugyanakkor a marokkói hadsereg egységei, hogy eltökéltségüket bizonyítsák - a marokkói integritás védelmében - hadgyakorlatot tartottak az ENSZ által ellenőrzött tűzszüneti zónában, ezzel küldve fenyegető üzenetet a Polisariónak és a megszállt területeken élő saharáviaknak.²¹³⁷ Ezek után a békefenntartók tevékenyebb járőrözésbe kezdtek, illetve folytatódott a táborokban a katonai szállásokként szolgáló sátrak lecserélése lakókonténerekre.²¹³⁸ A művelet biztonsági helyzete a korábbi évekhez képest jelentősen romlott, mivel egyre több terrorista vagy radikális muzulmán csoport szivárgott be a régióba, ahol szinte szabadon tevékenykedtek.²¹³⁹ Például 2009 novemberében azért kellett a katonai megfigyelőknek a mauritániai határ közelébe tervezett járőrútjait letiltani, mivel a körzetben egy azonosítatlan fegyveres csoport tevékenykedett, akik korábban 3 spanyol állampolgárt raboltak el. A járőröket csak akkor újították fel, amikor a fegyveresek - a mauritániai hadsereg közlése alapján - Maliba távoztak. A kialakult helyzetre tekintettel a katonai kontingens parancsnoka elrendelte, hogy fokozottabban használják fel a helikoptereket a járőrözés során,²¹⁴⁰ valamint növelték az éjszakai járőrök számát is. A katonai kontingens nem csak a járőröket újította fel, de ismét létrehoztak Dakhla városában egy Összekötő Irodát, amelyben két katona teljesített szolgálatot, ők a marokkói hadsereg városban települt szektorparancsnokságával tartották a kapcsolatot. A biztonsági helyzet romlása miatt tovább folytatták a parancsnokság és a táborok

²¹³³ A/64/602 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2008 to 30 June 2009: report of the Secretary-General, 22 December 2009.

²¹³⁴ S/2009/200 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13 April 2009.

²¹³⁵ S/2009/526 Letter dated 2009/10/06 from the Secretary-General addressed to President of the Security Council, 9 October 2009.

²¹³⁶ Haidart azzal vádolták a marokkói hatóságok, hogy az útlevelében a „nemzetisége” rovatot nem töltötte ki, illetve cí mének azt írta, hogy Nyugat-Szahara. Ez a marokkóiak szemében áruságnak számít, mivel Haidar „megtagadta” a marokkói nemzetiségét. A hivatalnokok erre elkobozták az útlevelét, majd visszakényszerítették a spanyol Lanzarote szigetére. A Haidar kíséretében tartózkodó két spanyol újságíró szintén bebörtönözték, majd kiutasították Laayouneból. November 14-én Haidar éhségstrájkot kezdett Lanzarote repterén, követelve, hogy engedjék vissza Nyugat-Szaharába, majd pedig megvádolta a spanyol hatóságokat, hogy akarata ellen kényszerítették – elrabolták – a szigeten maradásra. Haidar strájkja majdnem egy hónapig tartott, amit Marokkó nemzetközi reputációja igencsak megsínylett. Az események miatt egyre több sajtóorgánium tudósított a marokkóiak elnyomó politikájáról Nyugat-Szaharában, aminek következtében nemcsak emberjogi szervezetek, hanem több állam is elítélte Marokkót. Végül a marokkóiak meghátráltak és december 18-án Haidart visszaengedték Laayouneba. Bár megpróbálták rávenni, Haidar nem volt hajlandó V. Mohamed bocsánatát kérni, sőt megérkezésekor számonkérte Marokkón a saharávi eltűnteket, a kínzásokat és a marokkói elnyomást, és kijelentette, a királynak kell bocsánatot kérnie a saharáviaktól. Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, p. 192.

²¹³⁷ San Martín, P.: Western Sahara, The refugee nation, p.8

²¹³⁸ A/64/636 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2010 to 30 June 2011: report of the Secretary-General, 27 January 2010.

²¹³⁹ Wehrey, F.; Boukhars, A.: Insecurity in the Sahara, Brookings Institution Press, 2013, pp. 166, 168

²¹⁴⁰ 2009 júliusa és 2010 júniusa között 1440 légitfelderítést/járőrt hajtottak végre a békefenntartók, amely a korábbi évek számaihoz képest jelentős növekedést jelentett. A/65/665 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 22 December 2010.

megerősítését, illetve igyekeztek javítani a MINURSO védelmi képességeit. Ugyancsak folytatták a víztisztító rendszerek, üzemanyagtárolók kiépítését, illetve a repülőterek üzembe helyezését is. 2010 közepéig Mahbas, Oum Dreyga és Awsard reptereit tudták teljes egészében felújítani és üzembe helyezni. Ezen felül a művelet katonai parancsnoka javaslatot tett kommunikációs, híradó eszközök beszerzésére is, hogy a katonai megfigyelők egymás közötti kapcsolattartási lehetőségét javíthassák.²¹⁴¹ Sajnos a szembenálló felek együttműködése nem javult, sőt inkább romlott. A kialakult feszült helyzetet jól jelezte, hogy a szembenálló felek 2009-ben kétszer annyi alkalommal sértették meg a tűzszüneti megállapodást, mint egy évvel korábban.²¹⁴² Ezeket leginkább a marokkóiak követték el, akik folyamatosan új állásokat, épületeket - köztük 3 új radartornyot is - létesítettek, valamint több egységük új, korszerűbb eszközöket, páncélosokat és más járműveket kapott. A marokkói vezetés ezt azzal indokolta, hogy ezekre a lépésekre azért került sor, hogy képesek legyenek a térségben tevékenykedő terrorszervezetek, valamint a csempészek ellen hatékonyan fellépni, illetve szavatolni a régió biztonságát. A korábbi évekhez képest azonban pozitív változást jelentett, hogy ebben az évben csupán egyetlen alkalommal korlátozták a szembenálló felek - Marokkó - a katonai megfigyelők tevékenységét, míg ez a szám korábban akár több száz is lehetett. Az aknamentesítésben a felek továbbra is együttműködtek,²¹⁴³ de a sok akna és fel nem robbant lövedék miatt több robbanásos baleset történt a műveleti területen, amelyben a békefenntartók is érintettek voltak. Ezért a MINURSO teljes állományának ismét az aknák által okozott veszéllyel, illetve azok elhárításával kapcsolatos képzéseket szerveztek.²¹⁴⁴

2010 közepére a „szaharávi intifáda” kifulladásra látszott, a marokkói kormányzat gazdaságélénkítő programjai, valamint a szembenálló felek között folyamatosan zajló tárgyalások jóvoltából nyugalom volt a megszállt területen, de kiderült, hogy ez inkább csak a vihar előtti csend volt. Ugyanis 2010 őszén újra kezdődtek a tüntetések. A szaharávi aktivisták a főváros közelében létrehozták a Gdeim Izik nevű táborukat, ahol október 9. és november 8. között a marokkói elnyomás ellen tüntettek. Az első héten csak néhány száz sátrat vertek fel a tüntetők, de hamarosan több ezer sátor állt a táborban, és közel 5000 tüntető rendezkedett be. További táborok jöttek létre Bojadur, Dakhla és Smara városok közelében is. Október 14-én néhány fiatal élelmiszert vitt a tüntetőknek, amikor a tábor közelében települt marokkói biztonsági erők tüzet nyitottak rájuk. Egy 14 éves fiú, Nayem Elgarhi az életét vesztette, egy másik társa pedig súlyosan megsebesült. A tüntetők csak még elszántabbak lettek, és mivel nem voltak hajlandók feloszlani a táborukat, a marokkói biztonsági erők november 8-án támadást indítottak ellenük. 36 szaharávi életét vesztette, 723 megsérült és 163 főt letartóztattak.²¹⁴⁵ A tüntetések folytatódtak 2011 februárjában, amikor Nyugat-Szahara második legnagyobb városában, Dakhlában a „tenger és sivatag” zenei fesztivál után felfegyverzett marokkóiak garázdálkodtak a szaharáviak lakónegyedében. Másnap már a szaharáviak kezdtek tüntetésbe, amit a rendőrség sikertelenül próbált feloszlani, és ez gyorsan tovább terjedt a többi nyugat-szaharai városra is. Például március 2-án a fővárosban ülősztrájkot szerveztek, amit a marokkói rendőrség brutálisan feloszlott.²¹⁴⁶ A feszült helyzet miatt szinte egész évben folyamatos összecsapások zajlottak a szaharávi aktivisták és a marokkói hatóságok között.²¹⁴⁷ A kialakult helyzet a már 20. éve működő misszióra is hatással volt, amelynek

²¹⁴¹ S/2010/175 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6 April 2010.

²¹⁴² A szembenálló felek 2008-ban 11 alkalommal sértették meg a tűzszüneti megállapodás előírásait, míg 2009-ben már 24 alkalommal. S/2010/175 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6 April 2010.

²¹⁴³ A/65/665 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 22 December 2010.

²¹⁴⁴ 2009-ben 15 robbanásos balesetben két személy vesztette az életét és további 23 személy megsérült. Ez a 2008-ban történt balesetek számához – 18 baleset – kismértékű csökkenést jelentett, azonban évek óta először békefenntartók is érintettek voltak az egyik balesetben, amely az egyik katonai tábor, Oum Dreyga körzetében történt, amelyben egy járőrökös egy tankelleni aknára futott és felrobbant. Habár a gépjármű totálkáros lett, a benne ülő békefenntartók közül csak egy sérült meg, az is csak könnyebben. S/2010/175 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6 April 2010.

²¹⁴⁵ Ugyanebben az időben az ENSZ közvetítésével tárgyalások folytak New Yorkban, ahol a laayoune-i események miatt olyan helyzet alakult ki, hogy a szaharávi tárgyalóküldöttség majdnem elhagyta a tárgyalások helyszínét, és csak az ENSZ főtájtár személyes megbízottja közbenjárására folytatták a tárgyalásokat. A/66/260 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 4 August 2011.

²¹⁴⁶ Besenyő, J.: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, pp. 192-193, valamint S/2011/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 1 April 2011.

²¹⁴⁷ S/2012/197 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5 April 2012.

a vezetése próbálta valamilyen módon kontrolálni az eseményeket, vagy legalábbis figyelemmel kísérni, de ezt a marokkói hatóságok igyekeztek megakadályozni. Ebben az időszakban a régióban ugyancsak erősödött a terrorista szervezetek és a különféle - ember, fegyver, kábítószer stb. - csempész csoportok tevékenysége, ezért a katonai megfigyelők erősítették a jelenlétüket a parancsnokságon és a műveleti terület nagyobb városaiban is, valamint igyekeztek a járőrök számát fenntartani, illetve még növelni a légi felderítések/járőrök számát. Ennek ellenére a szembenálló felek a korábbi évekhez képest sokkal több, 138 alkalommal sértették meg a tűzszüneti megállapodás előírásait, és többször korlátozták a békefenntartók munkáját, szabad mozgását. Például megtiltották nekik, hogy meglátogassák a Gdeim Izik táborát, ahol első kézből szerezhetek volna tapasztalatokat az ott zajló eseményekről. A helyzet feszültségét jelezte az is, hogy mind a marokkóiak, mind pedig a saharáviak a korábbi időszakokhoz képest több hadgyakorlatot, éleslövészetet tartottak, ezekkel a harcászultságukat igyekeztek az „ellenfél” számára jelezni. Ennek ellenére az aknamentesítési feladatokban továbbra is együttműködtek. A MINURSO által szervezett figyelemfelkeltő, ill. aknaismereti programoknak köszönhetően sokkal kevesebb ember „piszkálta” a megtalált aknákat, a fel nem robbant tűzérési eszközöket, így a korábbi évekhez képest kevesebb baleset és haláleset/sérülés történt.²¹⁴⁸ A MINURSO parancsnokságán működő aknamentesítést irányító központ létrehozott egy tapasztalat feldolgozó csoportot is, akik a korábbi évek tapasztalatait igyekeztek feldolgozni, összegezni. A táborok megerősítése, korszerűsítése tovább folytatódott, amelynek során nem csak a biztonság erősítésére,²¹⁴⁹ de a sivatagban szolgálatot teljesítő békefenntartók igényeire is igyekeztek tekintettel lenni.²¹⁵⁰ 2011. április 11-én Zhao Jingmin vezérőrnagy befejezte a missziós szolgálatát, és beosztását a bangladesi Abdul Hafiz vezérőrnagy vette át.²¹⁵¹

A békefenntartók 2012-ben továbbra is igyekeztek minél több időt a terepen tölteni és növelni a járőrök, légi felderítések számát.²¹⁵² Habár a megszállt területeken érezhető volt a lakosság feszültsége, és ez többször tüntetésekhez vezetett, amit a marokkói hatóságok gyorsan elfojtottak,²¹⁵³ ennek ellenére a szembenálló felek igyekeztek együttműködni, ami a korábbi időszakban kiemelkedően nagy tűzszünet-sértések számának jelentős csökkenését eredményezte 2011-ben. Ezek közül a legfontosabbak a marokkói hadsereg által végrehajtott átcsoportosítások, új fegyverek rendszerbeállítása, tiltott építkezések - megfigyelőállások, rádiótoronyok, új falak stb. - voltak. A tűzszünet megsértését a marokkóiak több esetben is vitatták, sőt tiltakozó levelet küldtek az ENSZ Békeműveleti Igazgatóságára, amelyben sérelmezték a MINURSO megállapításait ezzel kapcsolatosan, illetve jelezték, hogy több tiltott tevékenységet is a különféle terrorcsoportok, az illegális migránsok és a csempészek miatt hajtottak végre. Ugyancsak csökkent a békefenntartókat érintő korlátozások száma is, mindössze egy ilyen esemény történt, amikor a marokkóiak megtiltották az egyik járőrnek, hogy ellenőrzést hajtson végre a Bin Gandouz alszektorban állomásozó egységük parancsnokságán.²¹⁵⁴ Azonban 2012-ben ismét megnövekedett mind a tűzszünet sértések, mind pedig a békefenntartókat érintő korlátozások száma.²¹⁵⁵ A békefenntartók az ENSZ Menekültügyi Igazgatóságának munkatársai kérésére többször biztosítottak orvosi segítséget a menekülttáborok lakóinak, illetve a Polisario Front által felügyelt területen élő civil személyeknek is. A katonák tevékenysége olyan mértékben nőtt, hogy a MINURSO vezetése 2011-ben és 2012-ben is újabb 15 békefenntartó katona rendszerbeállítását kérte a világszervezet

²¹⁴⁸ A/66/573 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2010 to 30 June 2011: report of the Secretary-General, 22 November 2011.

²¹⁴⁹ Erre nagy szükség is volt, mert a korábbiakkal ellentétben a MINURSO állománya ellen 14 alkalommal hajtottak végre erőszakos cselekményt, amelyekben fenyegetésekre, bántalmazásokra, rablási kísérletre, a dolgozók által használt ingatlanokba történő behatolásra vagy a misszió eszközeinek megrongálására is sor került, ezek miatt a biztonsági előírásokon - kamerák és beléptető kapuk használata a MINURSO bázisain - tovább szigorított a misszió vezetése.

²¹⁵⁰ S/2011/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 1 April 2011.

²¹⁵¹ S/2011/459 Letter dated 2011/07/22 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 27 July 2011.

²¹⁵² Sajnálatos módon a MINURSO tervezett költségvetését csökkentették, így a három helikopter számát kettőre csökkentették, illetve a repülési időt jelentősen, 25%-kal korlátozták. Ezzel azonban a leghatékonyabb megfigyelési módot - a légi felderítést - veszélyeztették. Emellett a művelet gépjárműveinek számát is csökkentették, ami szintén kedvezőtlenül érintette a katonai megfigyelők tevékenységét. A/67/612 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2011 to 30 June 2012: report of the Secretary-General, 4 December 2012.

²¹⁵³ S/2013/220 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8 April 2013.

²¹⁵⁴ S/2012/197 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5 April 2012.

²¹⁵⁵ S/2013/220 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8 April 2013.

vezetőjétől. Ezt költségtakarékossági okok miatt nem támogatták, így a katonák létszáma továbbra is 230 fő maradt.²¹⁵⁶ A terepen tovább folytatták a tűzserészeti tevékenységet és az aknamentesítést is, ennek ellenére ismét több személy szenvedett robbanásos balesetet, közülük többen életüket veszítették. Ezért a katonai kontingens parancsnokának utasítására az összes katonai megfigyelőnek részt kellett vennie egy tűzserészeti tanfolyamon - aknák, fel nem robban eszközök felismerése, a velük kapcsolatos feladatok, elsősegélynyújtás stb. - illetve az ott elsajátított anyagból vizsgázniuk is kellett. A biztonsági helyzet sajnos tovább romlott, amit az is bizonyított, hogy 2011. október 23-án két spanyol és egy olasz segélyszervezeti dolgozót raboltak el ismeretlen fegyveresek a menekülttáborokból,²¹⁵⁷ illetve 2012-ben Maliban lezajlott egy újabb tuareg lázadás, valamint a különböző muzulmán terrorszervezetek - AQIM, Movement for Unity and Jihad in West Africa, Ansar al-Sharia stb. – tevékenysége is aktívabbá vált a régióban.²¹⁵⁸ Ezért a megszigorították a biztonsági rendszabályokat, elrendelték a táborok 24 órás őrzés-védelmét, illetve a békefenntartók biztonságát elősegítő logisztikai feladatokat - kerítések megerősítése, kamera rendszer kiépítése, kutak létesítése stb. - előre vették és végrehajtották, akár más, korábban betervezett feladatok kárára is. Mindezek ellenére sikeresen befejezték az Awsard bázis reptérének évek óta húzódó felújítását, így nemcsak a helikopterek, hanem a merevszárnyú gépek is tudták a kifutópályát használni, így a menet/shállítási idő Laayoune és Awsard között a korábbi 2,5 órától alig 1 órára csökkent.²¹⁵⁹ A kialakult helyzet miatt a Polisario Front egységei még inkább együttműködtek a fegyvertelen katonai megfigyelőkkel, a fegyveres egységeik tevékenyebben járőröztek az általuk felügyelt területen, valamint fegyveres biztosítást rendeltek a területen dolgozó humanitárius, karitatív szervezetek mellé is. A marokkói hadsereg egységei szintén megerősítették a jelenlétüket a békefenntartók táborainak környékén.

2013-2014-ben a megszállt területeken a saharávi lakosság egy része a korábbiakhoz képest csökkenő számban, de folytatta a marokkói kormányzat elleni tüntetéseket, amelyeket a nemzetközi szervezetek, valamint a békefenntartók is figyelemmel kísértek. A tüntetők többek között kifogásolták, hogy a Biztonsági Tanács nem módosította a MINURSO mandátumát, és abba nem foglalta bele a humanitárius jogok betartásának ellenőrzését.²¹⁶⁰ A tüntetők ezzel nem elégedtek meg, hanem a megfigyelőként jelenlévő békefenntartókat is elkezdtek szidalmazni a világszervezet és a misszió „tehetetlensége” miatt.²¹⁶¹ A katonai megfigyelők, bár a járőrök számát növelték, a légi felderítő járőrök számát viszont nem tudták emelni, az a korábbiakhoz képest - géphiány miatt - továbbra is alacsony szinten maradt.²¹⁶² Mind a művelet vezetése, mind pedig az ENSZ főtítkár realizálta, hogy a katonai kontingens képességeit tovább csak abban az esetben lehet fokozni, ha a megfigyelők számát növelik. Ezt azonban a Biztonsági Tanács sokáig nem támogatta, de végül 2014-ben jóváhagyta a létszámbővítést.²¹⁶³ Bár a szembenálló felek kevesebb alkalommal sértették meg a tűzszüneti

²¹⁵⁶ 203 katonai megfigyelő és 27 egyéb beosztású katona. A/67/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014: report of the Secretary-General, 6 February 2013.

²¹⁵⁷ Mint később kiderült, a segélyszervezeti dolgozókat a Movement for Unity and Jihad in West Africa (MUJAO) terrorszervezet tagjai rabolták el, nem pedig a Polisario Fronthoz köthető szervezetek, mint ahogy több, a szervezettel ellenséges ország, csoport feltételezte. S/2013/220 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8 April 2013.

²¹⁵⁸ Besenyő, J.: War at the background of Europe: The crisis of Mali, Academic and applied research in military science Volume 12:(Issue 2) pp. 247-271

²¹⁵⁹ A/67/612 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2011 to 30 June 2012: report of the Secretary-General, 4 December 2012.

²¹⁶⁰ A művelet tevékenységével kapcsolatosan egyébként is több értelmezési probléma merült fel. Ugyanis a marokkóiak szerint a MINURSO-nak csak a tűzszüneti előírások ellenőrzése, valamint a katonai/békefenntartói tevékenység és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek végzése feladata, műveletnek a humanitárius jogok betartásához, de más „civil” kérdéshez sincs köze. Éppen ezért a marokkói hatóságok, ha csak lehetett, akadályozni igyekeztek, hogy a MINURSO vezetése és állománya kapcsolatokat építhessen ki a saharáviakkal. S/2014/258 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2014.

²¹⁶¹ S/2015/246 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2015.

²¹⁶² A békefenntartók a marokkói hadsereg által felügyelt területen 570 katonai egységet, 29 kiképzési bázist és 316 megfigyelőpontot ellenőriztek rendszeresen, míg a Polisario Front által felügyelt területen 93 katonai egységet, 8 kiképzési bázist és 38 megfigyelőpontot. Ehhez járultak még további feladatok - tűzszünet megsértésének kivizsgálása, tüntetések vagy más események megfigyelése stb. - is. S/2015/246 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2015.

²¹⁶³ Mivel a MINURSO vezetése folyamatosan kérte a katonák létszámát biztosítani, így végül katonai kontingens 15 fővel történő bővítését 2014-ben a Biztonsági Tanács is jóváhagyta, amelynek a pénzügyi háttere a 2015/2016 költségvetési évre már

előírásokat, a MINURSO vezetése egyeztetést kezdeményezett a marokkói hadsereg és a Polisario Front katonai vezetőivel is, hogy egységesen értékeljék, kezeljék ezeket az eseteket. A kezdeményezést rendkívül időszerűvé tette, hogy 2014 januárjában fegyveres marokkói katonák hatoltak be a misszió Mahbas település közelében létrehozott táborába, ahol korábban engedély nélkül öt szaharávi tüntetést a marokkó megszállás ellen.

A szaharávi tüntetőket a táborba felhatalmazás nélkül behatoló, az ENSZ immunitását megsértő marokkói katonák eltávolították, emiatt a MINURSO vezetése írásban is tiltakozott.²¹⁶⁴ A misszióra továbbra is negatívan hatott a régió instabilitása, bár közvetlen fenyegetés nem érte a békefenntartókat, ez részben annak is volt köszönhető, hogy az algériai és a mauritániai hatóságok is megerősítették a határaik védelmét, és a marokkói hadsereg, valamint a Polisario Front katonái is fokozták a békefenntartók táborai környékén a járőrtevékenységüket, valamint - szükség esetén - fegyveres kíséretet is biztosítottak a békefenntartók járőreinek.²¹⁶⁵ A terrorcsoportok tevékenyebb jelenlétét jelzi, hogy 2014 novemberében a marokkói hatóságok a Hadar művelet keretében Laayouneban négy francia - marokkói származású - állampolgárt tartóztattak le, akik egy meg nem nevezett terrorszervezettel álltak közeli kapcsolatban.²¹⁶⁶ Szinte ugyanebben az időszakban az algériai-mauritániai hatóságok egy olyan csoporttal szemben léptek fel, amely nagy mennyiségű robbanószert próbált becsempészni Algériába, a Polisario Front katonái pedig kábítószercsempészeket fogtak el.²¹⁶⁷ Ebben az időszakban a táborok megerősítése is haladt tovább, amelynek keretében Smara és Mahbas táborok környezetében erődítési munkák folytatódtak. Hét táborban átépítették a konyhablokkokat, frissítették és bővítették a stratégiai élelmiszerkészleteket is. Emellett új gépjárművek beszerzésére is sor került, illetve tervbe vették a kommunikációs rendszer fejlesztését is.²¹⁶⁸ A terület aknamentesítése a korábbiaknak megfelelően, a szembenálló felek teljes együttműködésével folytatódott, de még mindig többen szenvedtek balesetet az aknáknak és a fel nem robban lövedékek, tüzérségi eszközök miatt. A katonai kontingens egészségügyi egysége napi tevékenysége mellett továbbra is részt vett az illegális bevándorlók, valamint az ENSZ Menekültügyi Igazgatóságának (UNHCR) kérésének megfelelően a menekülttáborok lakosságának egészségügyi ellátásában is.²¹⁶⁹

2015 márciusában az ENSZ Békeműveleti Igazgatóságának munkatársai a katonai kontingens szakmai képességeivel kapcsolatos tanulmányt készítettek, amelyben felmérték a annak tevékenységét, eredményességét, és javaslatot tettek a hatékonyság javítására.²¹⁷⁰ Erre szükség is volt, mivel az évek óta tartó diplomáciai egyeztetések semmiféle eredményt nem hoztak Nyugat-Szahara és az őslakosok jövőjével kapcsolatosan, ezért az algériai menekülttáborokban élő szaharáviakban egyre többször merült fel, hogy az eredménytelen tárgyalások helyett visszatérnének a fegyveres harchoz. 2015. április 15-én a tárgyalások menetével elégedetlen Polisario Front az általa ellenőrzött területeken szolgáló békefenntartókkal szemben korlátozásokat vezetett be, ezért ott a MINURSO minimálisra csökkentette

betervezésre/biztosításra került. A/69/730 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2015 to 30 June 2016: report of the Secretary-General, 19 January 2015.

²¹⁶⁴ A világszervezet és a műveletet befogadó Marokkó között több alkalommal is kialakult feszült helyzet. Először 1991-92-ben, amikor Marokkó mindent megtett, hogy a MINURSO tevékenységét akadályozza, majd később az Azonosítási Iroda tevékenységével kapcsolatosan alakultak ki komolyabb viták. Ezután Marokkó az ENSZ főtitkár két megbízottjának Christpher Ross, majd Kim Bolducnak a Nyugat-Szaharába történő bejutását akadályozta meg, később a főtitkár egyik kijelentésén felbőszülve a marokkói uralkodó a MINURSO állományába tartozó 84 nemzetközi polgári alkalmazottat utasította ki az országból. Sebastián, S. - Gorur, A.: UN. Peacekeeping & Host-state consent, How Missions Navigate Relationships with Governments, Stimson center, March 2018, <https://www.stimson.org/sites/default/files/file-attachments/UN-PeacekeepingAndHostState-Consent.pdf> (letöltés ideje: 2018. 12. 24.)

²¹⁶⁵ S/2014/258 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2014.

²¹⁶⁶ Vásquez, E.: Morocco's Counterterrorism Strategy: Implications for Western Sahara, Middle East Institute, August 13, 2015, <https://www.mei.edu/publications/moroccos-counterterrorism-strategy-implications-western-sahara> (letöltés ideje: 2018. 12. 24.)

²¹⁶⁷ S/2015/246 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2015.

²¹⁶⁸ A/69/595 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014: report of the Secretary-General, 19 November 2014.

²¹⁶⁹ A/69/344 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 22 August 2014.

²¹⁷⁰ S/2015/246 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2015.

a tevékenységét.²¹⁷¹ Bár a szembenálló felek hivatalosan egyetértettek a tűzszüneti megállapodás betartásával, azt egymástól eltérő módon értelmezték, így bizonyos tűzszünetesértéseket évek óta elkövettek, így tehát a szembenálló felek és a békefenntartók folyamatos egyeztetésre és magyarázkodásra kényszerültek a tűzszüneti megállapodás értelmezésével és megsértésével kapcsolatosan.²¹⁷² Időnként azonban más esetek is előfordultak. Ilyen eset volt például, amikor 2016. február 27-én Mijek bázis közelében a falon állomásozó marokkói katonák egy nomád szaharávit és négy tevéjét lőtték agyon „véletlenül.”²¹⁷³ A biztonsági helyzet romlásához a térségben egyre aktívabban működő terroristák - az Al-Kaida mellett az Iszlám Államhoz köthető csoportok is megjelentek Észak-Afrikában - valamint a jól felfegyverzett csempész csoportok is hozzájárultak, akikkel szemben a MINURSO fegyvertelen katonáinak nem sok esélye lehetett.²¹⁷⁴ Ezért a falrendszerből keletre található táborokban csökkentették a járőrtevékenységet, illetve a járőrök csak a táborok 50 kilométeres körzetében tevékenykedhettek. Megtiltották az éjszakai járőröket, sőt a menekülttáborokban sem engedélyezték a felügyelet nélküli mozgást. Ezen felül a szembenálló felek több fegyveres őrt biztosítottak a táborok védelmére, valamint gyorsreagálású egységeket állomásoztattak a békefenntartók táborai közelében, hogy azok beavatkozhasanak, ha a békefenntartókat támadás érné. A MINURSO vezetése a műveletben szolgáló katonák és polgári alkalmazottak részére új biztonsági előírásokat készített, illetve a lehetséges terrorcselekményekre készülve több gyakorlatot hajtottak végre.

Időközben a katonai kontingens vezetésében is változás történt, ugyanis 2015 szeptemberében az indonéziai Imam Edy Mulyono vezérőrnagy befejezte a szolgálatát a MINURSO katonai kontingens élén, helyére a Világszervezet főtitkára a pakisztáni Mohamed Tayyab Azam vezérőrnagyot jelölte.²¹⁷⁵ 2016. március 3.-7. között Ban Ki-moon, a Világszervezet főtitkára látogatást tett a régió országaiban és műveleti területen.²¹⁷⁶ A művelettel és a nyugat-szaharai helyzettel kapcsolatos kijelentéseit a marokkói uralkodó azonban sérelmezte, aminek következtében nyílt konfliktus robbant ki Marokkó és a MINURSO között, ebből adódóan - marokkói követelésre - a misszió polgári állományának nagy része elhagyni kényszerült a műveleti területet.²¹⁷⁷ Ezzel egyidőben Marokkó visszavonta a művelet számára biztosított anyagi forrásokat - évi 3 millió USD -, így a misszió komoly nehézségekkel szembesült, amely több területen is szinte ellehetetlenítette a hatékony munkavégzést.²¹⁷⁸ A marokkói hatóságok követelésére a MINURSO bezárta dakhlai összekötő irodáját, és az ott szolgáló három békefenntartót Awsard bázisra vezényelték át.²¹⁷⁹ Szintén nehezítette a helyzetet, hogy a marokkói ha-

²¹⁷¹ Marokkó előírta, hogy az általa ellenőrzött szaharai területen szolgáló békefenntartók és polgári alkalmazottak útlevelébe érkezéskor és távozáskor belekerüljön a marokkói pecsét, illetve a MINURSO gépjárművei az ENSZ rendszám helyett marokkóit használjanak. Ezt azonban a szaharáviak nem fogadták el, így a Polisario Front ellenőrzése alatt álló területen található táborok állományának rotációja, valamint járőrtevékenysége szinte teljesen megbénult. A kialakult helyzet miatt Tifariti bázison egy új logisztikai bázist - 90 napra elegendő ellátmánnyal - hoztak létre, amely a falrendszerből keletre található bázisok ellátásáért felelt, valamint az orvosi egység egy kisebb -állandóan ott tartózkodó - részleget telepített a bázisra. Ez azzal járt, hogy a kis létszámú bangladesi egészségügyi egység még inkább leterhelődött, azért a Világszervezet arra kérte Bangladest, hogy 14 fővel - 3 orvos és 11 egészségügyi katona - növelje meg alakulatának létszámát.

²¹⁷² A/70/201 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27 July 2015.

²¹⁷³ S/2016/355 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2016.

²¹⁷⁴ 2016. május 5-én az Iszlám Államhoz köthető terrorszervezet videóüzenetben biztatta a régióban élőket, illetve más terrorcsoportokat a MINURSO, valamint Marokkó ellen végrehajtandó támadásokra. A csoport veszélyességét több más forrás is megerősítette. 2016. november végére a fenyegetettség mértéke olyan volt, hogy a MINURSO vezetése a logisztikai szállítmányokat majdnem egy héten keresztül csak légi úton volt hajlandó a megfigyelők táborába kijuttatni. A/72/623 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2016 to 30 June 2017: report of the Secretary-General, 1 December 2017.

²¹⁷⁵ S/2015/685 Letter dated 1 September 2015 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 3 September 2015.

²¹⁷⁶ A főtitkár a műveleti területen Bir Lahlou bázist látogatta meg, ahol személyes benyomásokat szerezhetett a katonai megfigyelők tevékenységéről, élet- és munkakörülményeiről. A/71/224 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 29 July 2016.

²¹⁷⁷ A marokkói hatóságok által kiutasított civilek csak 2017 áprilisában tudtak visszatérni Nyugat-Szaharába. Azonban a kiutasítástól eltelt egy év alatt közülük többen más misszióban helyezkedtek el, így őket pótolni kellett, ami szintén gondot jelentett a MINURSO vezetésének. S/2018/277 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 29 March 2018.

²¹⁷⁸ A/71/639 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2015 to 30 June 2016: report of the Secretary-General, 28 November 2016.

²¹⁷⁹ S/2016/355 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19 April 2016.

tóságok a misszióba érkező katonáknak, rendőröknek csak késlekedve adták meg a vízumot, így azok a meghatározott időben nem voltak képesek elfoglalni a beosztásukat, így a megfigyelő bázisok többször az előírtnál kisebb létszámmal dolgoztak. Bár a katonai kontingens létszámát 15 fővel megnövelték,²¹⁸⁰ a katonáknak a civilek távozásával több logisztikai feladatot át kellett venniük, így a járőrtevékenységet nemcsak nem tudták erősíteni, hanem a korábbi szint fenntartása is komoly nehézséget jelentett.²¹⁸¹ A MINURSO állományának csökkentése miatt az aknamentesítés 2016. március 20-tól teljesen leállt, csak év végére sikerült ismét beindítani.²¹⁸² Ettől függetlenül az aknamentesítést Marokkó és a Polisario Front folytatta továbbra is.

A műveletet érintő problémák mellett a MINURSO vezetése azzal szembesült, hogy 2016 augusztus 14-én Marokkó megsértve a tűzszüneti megállapodást, a tiltott övezetben található Guerguerat közelében útépitésbe kezdett, amire a Polisario Front úgy reagált, hogy - az útépitést megakadályozandó - rendőr egyenruhába öltöztetett fegyvereseket küldött a régióba, akik négy megfigyelő/ellenőrzőpontot állítottak fel.²¹⁸³ Ekkor Marokkó azzal vádolta meg a Polisario Frontot, hogy ezzel a lépéssel megsértették az ütközőzónában fennálló status quót. Ez az állítás azonban nem volt teljesen helytálló, mivel a rendőri egyenruhában járőröző nyugat-szaharaiak „csak kihasználták” azt a joghézagot, amely szerint csak a katonák állomásoztatása sérti a tűzszüneti megállapodás ütközőzónára vonatkozó részét. Ennek ellenére Marokkó a tűzszüneti megállapodást sértő eset kivizsgálását kérte, a Polisario Front ugyanakkor úgy vélte, hogy mivel rendőri és nem katonai alakulatokról volt szó, semmilyen módon nem sértették meg a tűzszüneti egyezményt. Az összeütközést úgy sikerült elkerülni, hogy a MINURSO eleinte gyakrabban járőrözött a térségben,²¹⁸⁴ majd egy kisebb, 12 fős katonai megfigyelőcsoportot telepített a szembenálló felek egységei közé. A békefenntartók azonban csak nappal tartózkodtak a területen, éjszakára - biztonsági okokból - a környéken található Dakhmar városába települtek át. Ennek ellenére a marokkóiak befejezték az útépitést, amit 2017 elején a megszállt területek és Mauritánia között közlekedők használatba is vettek, ez viszont további feszültséget generált, ugyanis a saharáviak a gépjárműveken található marokkói rendszámot eltávolítását követelték. Végül a világszervezet határozott követelésére 2017. február 26-án a marokkói katonák és csendőrök elhagyták a számukra tiltott zónát, a Polisario Front fegyveresei azonban csak 2017. április 27-28-án távoztak.²¹⁸⁵ Az év végén azonban a Polisario fegyvertelen katonái visszatértek a zónába, hogy megakadályozzanak egy, a területen áthaladó autóversenyt. Erre a marokkóiak is odaküldtek egy 260 fős fegyveres egységet, ha kell, fegyveresen is megakadályozzák a saharáviakat a versenyzők megállításában. A kialakult helyzet igen gyorsan eszkalálódott, a szembenálló felek kölcsönösen fenyegették egymást, ami miatt újabb konfliktus alakult ki, amelyet több, a saharáviak által a marokkói hatóságok ellen szervezett tüntetés követett. Bár a konfliktust 2018 januárjában sikerült megnyugtatóan rendezni, a tüntetések mégis folytatódtak.²¹⁸⁶ A biztonsági helyzet 2017-18-ban sem változott/javult érdemben, ugyanazokkal a kockázatokkal, kihívásokkal kellett a békefenntartóknak szembenéznie, ezért a táborokban további, a megfigyelők biztonságát erősítő építkezések - pld. óvóhelyek, kutak létesítése stb. - és bővítések folytak,^{2187,2188} illetve a MINURSO vezetése a járőrtevékenységet a falrendszerrel keletre többször is felfüggesztette, az éjszakai járőröket pedig

²¹⁸⁰ A/71/639 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2015 to 30 June 2016: report of the Secretary-General, 28 November 2016.

²¹⁸¹ A létszámcsonkítás miatt a művelet teljes logisztikai ellátását, biztosítását át kellett szervezni, amely komoly teherterhelést és plusz munkát jelentett a MINURSO teljes állományának. S/2017/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2017.

²¹⁸² S/2017/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10 April 2017.

²¹⁸³ S/2018/889 Situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 3 October 2018.

²¹⁸⁴ 2016 augusztusában egy hónap alatt 70 légitelítést hajtottak végre a békefenntartók Guerguerat térségében. Ez azonban további kihívást jelentett a kevés légi szállítási eszközzel - 2 db MI-8 helikopter és 2 db AN-26 repülőgép - rendelkező műveletnek, mivel a logisztikai szállítások nagy részét a lecsökkentett létszám miatt légi úton igyekeztek megoldani. Ezért a MINURSO vezetése újabb helikoptert kért a Világszervezet vezetésétől, ami a 2018/2019-es költségvetésbe került betervezésre. A/72/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2018 to 30 June 2019: report of the Secretary-General, 6 February 2018.

²¹⁸⁵ A/72/346 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 17 August 2017.

²¹⁸⁶ S/2018/277 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 29 March 2018.

²¹⁸⁷ A/72/623 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2016 to 30 June 2017: report of the Secretary-General, 1 December 2017.

²¹⁸⁸ A/73/617 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2017 to 30 June 2018: report of the Secretary-General, 5 December 2018.

megtiltotta.²¹⁸⁹ A marokkóiak által felügyelt területen található nagyobb városokban - Laayoune, Smara, Awsard - a helyi rendfenntartó erők folyamatos jelenlétükkel és növelt létszámmal szavatolták a biztonságot, illetve a misszió parancsnokságánál növelték az állandóan ott járőröző katonák és rendőrök létszámát is. A falrendszertől keletre található táborok biztosítására pedig a Polisario Front is nagyobb létszámú egységeket vezényelt ki, valamint fokozták a járőr tevékenységüket a táborok környezetében.

A szembenálló felek - bár ritkábban, mint korábban - továbbra is több esetben megsértették a tűzszüneti megállapodás előírásait. Ebben a marokkóiak élen jártak, 2018-ban három alkalommal kérvényezték az erődítményrendszer egy részének újjáépítését Mahbas régióban, és bár a MINURSO mindegyik alkalommal elutasította a kérést, a marokkóiak újjáépítették a falrész, sőt újabb megfigyelőpontokat is építettek hozzá. Marokkó azonban nem elégedett meg ezekkel a lépésekkel, hanem megvádolta a Polisario Frontot - egyes marokkói források szerint Védelmi Minisztériumot -, hogy az katonai létesítményeket épít a felügyelete alatt álló területen. Erről Nasser Bourita külügyminiszter személyesen számolt be a nemzetközi sajtónak 2018. április 1-jén Rabatban,²¹⁹⁰ majd ezzel kapcsolatosan VI. Mohamed király levelet is küldött az ENSZ-főtitkárnak. A marokkói vezetők azzal fenyegették meg a szaharáviakat, hogy ha nem hagynak fel a tűzszüneti előírások megsértésével, akár katonai erőt is hajlandók bevetni ellenük. A marokkói külügyminiszter találkozott a világszervezet főtitkárával és Colin Stewarttal, a MINURSO vezetőjével is. A marokkóiak az ENSZ diplomataknak a műholdfelvételeket mutattak a tiltott építkezésekről, azokról azonban nem kaphattak másolatot, csak néhány koordinátát, ahol az állítólagos katonai hivatalok épülnek, de a megadott helyszíneken a MINURSO megfigyelői semmi nyomát nem találták építkezésnek.²¹⁹¹ A Polisario Front képviselője korábban valóban beszámolt neki, hogy tervezik bizonyos hivatalok létrehozását a keleti zónában, ám a végrehajtásra még nem került sor. Mivel a misszió logisztikai rendszere a civil alkalmazottak eltávolítása miatt megroppant, így MINURSO logisztikai biztosítását teljesen át kellett alakítani, valamint optimalizálni kellett a szűkös humán forrásokat.^{2192,2193} A katonák továbbra is folytatták a járőrözést és a táborok működtetésével kapcsolatos feladataikat. 2018. június 16.-22. között az ENSZ főtitkára Diana Corner vezetésével egy vizsgálócsoportot küldött a művelési területre, hogy tájékozódjanak a misszió tevékenységéről, illetve tegyenek javaslatot munkájának javítására. A vizsgálócsoport több mindenre rávilágított, javaslatot tett a katonai kontingens tevékenységének hatékonyabbá tételére, illetve jelezte, hogy a marokkói hatóságok adminisztratív módon még mindig akadályozzák a MINURSO tevékenységét.²¹⁹⁴ A terület aknamezítésében mind a marokkóiak, mind pedig a szaharáviak tevékenesen részt vettek, amit a MINURSO 2016. szeptember 1-jétől Tindouf bázisra áttelepített aknamezítést koordináló irodája fogott össze. Ennek ellenére a misszió még 54 olyan területről tudott, amelyek fel nem robban lövedékekkel, bombákkal voltak szennyezettek, illetve 22 aknamezőről, amelyeknek a mentesítése még mindig nem kezdődhetett meg.²¹⁹⁵ Azt, hogy ezek mellett még hol és mennyi fel nem robbant lövedék,

²¹⁸⁹ S/2018/889 Situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 3 October 2018.

²¹⁹⁰ Morocco Describes as 'Serious Developments' Polisario Provocations East of Moroccan Sahara Defense System, Moroc.ma, Monday 2 April 2018, <http://www.maroc.ma/en/news/morocco-describes-serious-developments-polisario-provocations-east-moroccan-sahara-defense> (letöltés ideje: 2018. 12. 24.)

²¹⁹¹ Kasraoui, S.: United Nations Chief to Receive Nasser Bourita Wednesday, Morocco World News, Apr 4, 2018, <https://www.morocoworldnews.com/2018/04/243742/united-nations-chief-receive-nasser-bourita-wednesday/> (letöltés ideje: 2018. 12. 24.), Nichols, M.: Morocco mulls 'all options' over its Western Sahara truce threat claim – minister, Reuters, April 04, 2018, <https://uk.reuters.com/article/uk-westernsahara-morocco-un/morocco-mulls-all-options-over-its-western-sahara-truce-threat-claim-minister-idUKKCN1HB32Y> (letöltés ideje: 2018. 12. 24.), Morocco warns it may act against Polisario in Western Sahara, The Associated Press, April 4, 2018, <https://wtop.com/national/2018/04/morocco-warns-it-may-act-against-polisario-in-western-sahara/> (letöltés ideje: 2018. 12. 24.)

²¹⁹² A/72/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2018 to 30 June 2019: report of the Secretary-General, 6 February 2018.

²¹⁹³ A logisztikai ellátás terén nemcsak a civil alkalmazottak hiánya jelentett gondot, hanem az is, hogy a művelet egy ideig nem rendelkezett elegendő légiszállítási kapacitással. Ugyanis a Világszervezet 2017. augusztus 11-én azonnali hatállyal visszavonta az AIR URGA Ukrán légitársaság működési engedélyét, amely a MINURSO számára végzett szállítási feladatokat. Ezután egy ideig a misszióban 2 db helikopter biztosította a légi személy- és teherszállítást, majd 2017. augusztus 25-től az ALS LTD AIR szervezet 1db DHC-8 repülőgéppel részt vett a légi személy és teherszállításban. 2017. szeptember 4-től pedig az AIR-TEC GLOBAL 1 db LET-410 típusú repülőgéppel csatlakozott a MINURSO légiflottájához. Interjú egy 2017-ben kint szolgáló magyar békefenntartóval.

²¹⁹⁴ S/2018/889 Situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 3 October 2018.

²¹⁹⁵ A/73/219 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 23 July 2018.

akna található, senki sem tudja pontosan. A MINURSO tevékenységét előnyösen befolyásolta, hogy az USA és a nemzetközi közösség erőteljes nyomására, ENSZ közvetítéssel 2018 végén, majd 2019 elején újabb, közvetlen tárgyalások kezdődtek a szembenálló felek között Algéria és Mauritánia bevonásával. Talán emiatt is, a felek sokkal kevesebb alkalommal sértették meg a tűzszüneti előírásokat, bár a marokkóiak tovább folytatták az erődítményeik megerősítését, sőt újabb falrendszereket és erődöket építettek a MINURSO tiltása ellenére. Ellenben a Polisario Front kivonta a fegyvereseit a Guerguerat zónából, és megsemmisítette az arsenáljában található aknákat is. A békefenntartók tevékenységét azonban akadályozta, hogy a szembenálló felek több alkalommal korlátozták a járőrök szabad mozgását, valamint az, hogy a falrendszerrel keletre található területeken a különböző radikális és bűnözői csoportok szabadon tevékenykedhetnek, és ez folyamatos biztonsági kockázatot jelent a misszióban szolgálók számára. Emiatt a békefenntartók táboraiban újabb erődítési munkákat végeztek, valamint aktualizálták a biztonsági protokollt.²¹⁹⁶

Magyar katonák a MINURSO állományában

Az akkor még a szocialista táborba tartozó Magyar Népköztársaság vezetői már az 1980-as évek végétől figyelemmel kísérték az ENSZ afrikai tevékenységét, amit a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökség vezetője, Szűcs Ferenc altábornagy által 1988. szeptember 8-án Pacsek József altábornagynak küldött jelentés is bizonyít. Az igen részletes jelentés már foglalkozott egy esetleges magyar részvétellel egy lehetséges angolai békeműveletben, de erre ekkor még nem került sor.²¹⁹⁷ 1989-ben felmerült, hogy vagy a namíbiai vagy pedig a nyugat-szaharai békeműveletben Magyarország is részt vehetne. Ebben az időszakban ugyanis a magyar vezetés igyekezett a nyugati világ felé orientálódni, és az akkori állami és pártvezetés úgy gondolta, hogy az ENSZ békeműveletekben történő részvétel ezt elősegítheti. Először az a namíbiai UNTAG (United Nations Transition Assistance Group)²¹⁹⁸ műveletébe küldött ki a magyar vezetés 23 rendőrt 1989-1990 között,²¹⁹⁹ de már akkor keresték a lehetőséget, hova küldhetnék még katonákat, rendőröket. 1990-ben egy újabb egyeztetésen a magyar politikai vezetés vállalta, hogy az akkor létrehozandó MINURSO műveletbe egy teljesen felszerelt logisztikai zászlóaljat biztosít. Bár a katonai vezetés tudta, hogy nem képesek az alakulatot megfelelően kiképzett, angolul beszélő állománnyal feltölteni, valamint elegendő eszközzel sem rendelkeztek, ennek ellenére támogatták a felajánlás megtételét, amit aztán a magyar vezetés kénytelen volt visszavonni.²²⁰⁰ Következő alkalommal 1994-ben merült fel, hogy Magyarország katonai megfigyelőket küldhetne ki a MINURSO állományába, de végül 1995-ben nem katonák, hanem egy 13 fős rendőri egység került kiküldésre.²²⁰¹

²¹⁹⁶ S/2019/282 Situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 1 April 2019

²¹⁹⁷ Besenyő, J.: Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben, Hadtudomány, 2014/3-4. szám, p. 66. http://real.mtak.hu/19069/1/2014_3_4_5.pdf (letöltés ideje: 2018. 05. 20)

²¹⁹⁸ Az UNTAG művelet honlapja: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/untag.htm> (letöltés ideje: 2018. 05. 20)

²¹⁹⁹ Először az UNTAG műveletébe a Magyar Népköztársaság egy logisztikai zászlóaljat ajánlott fel, amit a Néphadseregnek kellett volna biztosítania, de egyszerűen nem találtak elegendő katonát, aki megfelelő szakmai és nyelvi (angol) felkészüléssel rendelkezett volna. Ezen felül az évek óta tartó „kannibalizációs folyamat” miatt a hadsereg felélte a készleteinek jelentős részét, így felszerelni sem tudták volna a zászlóaljat. Amikor ez kiderült, a magyar vezetés visszavonta az ajánlatát és végül rendőröket küldtek. Az eredetileg 25 fős rendőri kontingensből azonban csak 3 fő volt tényleges rendőr, akik mellé 11 állambiztonsági tisztet és 11 külügyi szakembert vezényeltek. Ennek leginkább az volt az oka, hogy a rendőrség nem rendelkezett elegendő, angolul kommunikálni képes rendőrrel, így más szervezetektől kellett „kölsönkérni” embereket, hogy a legelső ENSZ missziókba ne valljunk szégyent. A kontingens parancsnoka a Külügyminisztériumból érkezett, Gál Gáspár Tamás nagykövet lett, aki a misszió időtartalmára alezredesi rendfokozatot kapott. A rendőrök feleltek a külügyesek és az állambiztonsági tisztak szakmai felkészítéséért, mivel azok a tényleges rendőri tevékenységekről (igazoltatás, nyomrögzítés stb.) semmit sem tudtak. Később azonban előnyt jelentett a külügyes kollégák nyelvismerete, korábbi diplomáciai tapasztalataik. MNL OL XIX-J-1-j, Namíbia, 1988, 003777, valamint Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában, Budapest, 2013. pp.412-423

²²⁰⁰ Nem ez volt az egyetlen eset, amikor a magyar vezetés túlvállalta magát, majd a realitással szembesülve, visszavonta a korábbi felajánlását. Ugyancsak felmerült, hogy Magyarország katonákat küldene az ENSZ somáliai műveletébe (United Nations Operation in Somalia/UNOSOM), de a hivatalos tárgyalásokig sem jutott el az ügy. Végül a Világszervezet határozott felkérésére 1993-ban a Magyar Honvédség felajánlott egy tábort kórházat (egészségügyi zászlóaljat), amelynek a felajánlását később pénzügyi, logisztikai és biztonsági problémákra hivatkozva szintén visszavonta – MNL OL XIX-J-1-j ENSZ 1993, 61. doboz, 00253. sz. irat

²²⁰¹ Gömbös, E.: Magyarok az ENSZ apparátusában. Külügyi Szemle, VII. évfolyam/2008. 2. szám, pp. 1-17., <http://www.menszt.hu/data/file/CIKKKulugyiSzemle.pdf> (letöltés ideje: 2018. 05. 20.)

Az ENSZ Békeműveleti Igazgatósága 1998 elején kereste meg újra a magyar vezetést, hogy küldjenek fegyvertelen katonai megfigyelőket Nyugat-Szaharába, amelyre 1998 februárjában pozitív választ adott a politikai vezetés. Később azonban – tanulva a korábbi hibákból – megkérdezték a katonai vezetést is, amely egy 10 fős csoport – váltási időszakban 20 fő - kiküldését javasolta.²²⁰² Így ezt a létszámot került felajánlásra a Világszervezet nyugat-szaharai missziójába, ami 1999-ben realizálódott és amit a 2251/1999. (X. 7.) Korm. határozat hagyott jóvá.²²⁰³ Eredetileg már 1999 augusztusában várták a magyar katonákat, erre azonban a Honvédség aktuális átszervezése és a NATO csatlakozás miatt nem került sor. A NATO csatlakozás után ugyanis egyre inkább felerősödött az a vélekedés, hogy inkább NATO műveletekbe küldjük a katonákat és ne pedig az ENSZ műveletekbe. Például ezért nem járult hozzá a magyar vezetés, hogy Bali József vezérőrnagy, aki az UNMOGIP katonai megfigyelőinek a parancsnoka volt, elfogadja a megbízásának egyéves meghosszabbítására vonatkozó ENSZ felkérést. A magyar katonai vezetés arra hivatkozott, hogy a felkérés teljesítése a magyar fegyveres erők stratégiai átalakítása miatt nem állt módjukban. Emellett több, korábban egyeztetett ENSZ műveletbe való részvételre történő felkérést is – MONUC művelet/Kongó, UNAMSIL művelet/Sierra Leone, stb. – visszautasítottak. A Világszervezet vezetői is észlelték az eddig erőn felül teljesítő Magyar Honvédség megtorpanását, valamint a prioritások megváltozását, ezért Bernard Miyet az ENSZ békeműveletekért felelős főosztályának vezetője megbeszélést kezdeményezett a magyar politikai és katonai vezetőkkel. Az egyeztetésen a világszervezet képviselői tudomásul vették a megváltozott magyar érdekeket, de sikerként könyvelhették el, hogy a magyar vezetés a MINURSO állományába korábban felajánlott 10 fős kontingenst továbbra is biztosította, és az első három fő 2000 május 15-én meg is érkezett a műveleti területre. Nem sokkal ezután, 2000 júniusában az ENSZ főtitkára, Kofi Annan látogatást tett Magyarországon, ahol igen elismerően nyilatkozott a különböző ENSZ műveletekben szolgáló magyar katonákról, illetve további egyeztetések folytak az ENSZ Békefenntartási Igazgatósággal, amelynek eredményeként a magyar vezetés újabb három fő kiküldését vállalta, akik 2000 októberében ki is érkeztek a területre. A megfigyelők felkészítése nem volt zökkenőmentes, ugyanis az a Honvédség éppen aktuális átalakítása miatt a Honvéd Vezérkar Művelet Irányító Központjában tervezett felkészítésük „elsikkadt.”²²⁰⁴ Bár a katonai vezetés tudta, hogy rendőri kontingens szolgált kint - sőt az utolsó magyar rendőr, Tószegi Lajos rendőrezredes még Layounneban tartózkodott – nem keresték meg a társszervezetet, hogy adjon információt a műveletről, vagy egy összegzést az ott szolgált rendőrök tapasztalatairól.²²⁰⁵ Így az első hat békefenntartó felkészítését nagyrészt a kint szolgáló magyar rendőrezredes végezte el, illetve a MINURSO által szervezett 5 napos tanfolyamon vettek részt.

2001. június 1-jével az első három békefenntartót leváltották, majd 2001 szeptemberében a másik három fő váltása is megtörtént.²²⁰⁶ Az egyik tiszt négy és fél hónap után családi okok miatt kérte a repatriálását, amit a magyar katonai vezetés - tekintettel a szolgálat önkéntes jellegére és családi indokaira - jóváhagyott. A százados helyére egy másik tiszt érkezett. Az újonnan kikerkezett tisztek felkészítése sem volt hatékonyan nevezhető, maguk kényszerültek megszerezni a művelettel kapcsolatos ismereteket, illetve a kinti beilleszkedésükben igen sokat segített a 2001 végén hazatérő Tószegi Lajos rendőrezredes.²²⁰⁷

²²⁰² A katonai vezetés azért is támogatta a nyugat-szaharai műveletben való részvételt, mivel Magyarország békétámogató műveletekben történő részvételének elismeréseként több fontos ENSZ beosztást is elnyert - Bali József vezérőrnagy/UNMOGIP parancsnoki, valamint Papp István alezredes, az ENSZ Békefenntartási Igazgatóságán, műveleti tiszti - illetve az ENSZ Angola-i missziójából a magyar békefenntartók kivonásra kerültek, ami miatt a Magyar Honvédség pozíciókat veszített.

²²⁰³ 2251/1999. (X. 7.) Korm. határozat az ENSZ Nyugat-Szaharai Választásokat Ellenőrző Missziója (MINURSO) tevékenységében való magyar részvételről. In: Külügyminisztérium Dokumentációs Főosztály: Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1999, ISSN 0541 9220, p. 287.

²²⁰⁴ Interjú a HVK Művelet Irányító Központ volt tisztjével 2018. 07. 10.

²²⁰⁵ Sajnos ez más esetben is megtörtént. Amikor az Európai Unió felkérésére kiképzőket küldtünk az EU szómáliai műveletébe, azok úgy tudták, hogy Ugandában, a kiképzés helyszínén még sohasem járt magyar katona, így az egyik magyar televíziócsatornánál dolgozó ugandai származású Onyuta Judittól próbáltak meg információt szerezni a területről. Közben pedig 1993-94-ben öt magyar katona töltött hosszabb-rövidebb időt Ugandában, akik közül akkor hárman még mindig a Magyar Honvédség állományában teljesítettek szolgálatot. A katonai vezetés és a békefenntartásért felelős katonai szervezet még csak nem is tudott róluk! Besenyő, J.: „Portré: Horváth Csaba Zsolt százados, EUTM SOMALIA”. Afrika Tanulmányok, 2012. VI. évf. 3. sz. 55–74.

²²⁰⁶ Rácz, J.: Az ENSZ békefenntartó műveletek állandó működési eljárásai a nyugat-szaharai misszió logisztikai támogatásában. Katonai Logisztika, 2003/3 pp. 241-257, http://epa.oszk.hu/02700/02735/00045/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2003_2_241-257.pdf Letöltés ideje: 2019. 02. 14.)

²²⁰⁷ A misszióba 2002-ben került ki Bencze Dániel százados, aki Szolnokon kapott egy békefenntartói felkészítést, ahol olyan

A MINURSO állományában szolgáló tisztek munkáját a saját nemzeti előírásaikon felül a misszió szabályzata és a misszió által a szembenálló felekkel megkötött katonai megállapodások szabályozták. Az első katonai megállapodást (Military Agreement 1) a Marokkói Királyi Hadsereg, a Polisario és a MINURSO kötötte meg 1997 decemberében, illetve 1998 januárjában. A megállapodás tartalmazza azokat a cselekményeket, amelyek sértik a tűzszüneti egyezmény előírásait, és felhatalmazza a békefenntartókat ezek kivizsgálására. A megállapodás célja a status quo fenntartása. Habár az egyezményt a szembenálló felek betartották, de annak előírásait több esetben is megsértették. A második megállapodást (Military Agreement 2) a MINURSO és a Polisario kötötte 1999 áprilisában, míg a harmadik megállapodás a Marokkói Királyi Hadsereg és a MINURSO között 1999 márciusában jött létre. A megállapodások célja, hogy csökkentsék a lakosságot, a szembenálló feleket és a békefenntartókat fenyegető aknaveszélyt, ugyanis a területen rengeteg fel nem robbant akna és tűzérési lövedék található. A megállapodások értelmében a békefenntartók az általuk felfedezett aknákat megjelölték, majd a pontos koordinátákat átadták a szembenálló feleknek, akik a rendelkezésükre álló eszközökkel megkezdték azok megsemmisítését. Ezt a tevékenységet ekkor még csak a marokkóiak voltak képesek végrehajtani, a Polisario Front – megfelelő felszerelés és képzettség hiányában – kevésbé vagy egyáltalán nem.

A MINURSO ebben az időben a laayoune-i parancsnokság alárendeltségében két szektorparancsnokságot működtetett, az északit Smara központtal, illetve a délit Dakhla központtal.²²⁰⁸ A két szektorban 9 tábor működött, mivel a Zug tábort még 1991 végén, majd a Dougaj tábort a parancsnokság 1996 augusztusában megszüntette, az ott szolgáló katonai megfigyelőket más táborokba helyezték át. Persze az is megtörtént, hogy a táborokat biztonsági vagy egyéb okokból kellett áthelyezni, pl. Mehairrest, ahol a régi táborhely közelében nem volt olyan megfelelő méretű repülőtér, ahová az Antonov típusú repülőgépek leszállhattak volna. A táborokat olyan helyeken hozták létre, ahol elhelyezkedésük és megközelíthetőségük lehetővé tette az adott terület ellenőrzését. Ezekben a táborokban szolgáltak a fegyvertelen katonai megfigyelők. A MINURSO íratlan szabálya az volt, hogy ugyanazon táborban, amennyiben lehetséges, két, azonos nemzethez tartozó katonai megfigyelő csak kivételes esetben teljesítsen szolgálatot. Ezt természetesen csak a kisebb kontingenseket küldő országok katonáinál tudták alkalmazni. Ugyanezt az elvet próbálták meg érvényesíteni a főhadiszálláson szolgálatot teljesítőkkal kapcsolatban is. A táborokban általában 14-16 fő teljesített szolgálatot, de az is előfordult, hogy egy adott időben a szabadságolások és az egyéb vezénylések miatt csak 6-7 ember volt az adott táborban, ami rendkívül megnehezítette a munkavégzést. Ezért gyakran megesett, hogy a létszámhiány miatt a naponta előírt két járőrt összevonták, és nyolc fő helyett csak négyen hajtották végre az előírt feladatot. Ez persze jelentősen megnövelte a járőrszolgálatban eltöltött időt. Egy átlagos járőr 2 terepjáróból és 4 békefenntartóból állt. A táborokban átlagosan napi 2-3 járőrszolgálatot kellett végrehajtani, ami havonta 3-4 légi felderítő járőrrel bővült. A járőrszolgálat időtartalma néhány órától a néhány napig terjedhetett, ez a feladat milyenségétől és a távolságtól függött. A járőrök alapvető célja a tűzszüneti megállapodás betartásának és a szembenálló felek katonai egységeinek az ellenőrzése, az esetleges jogsértések kivizsgálása, majd ezek jelentése volt. A MINURSO katonai kontingensében szolgáló katonai megfigyelők állandó szolgálatban voltak, egyedüli pihenési lehetőségük a karbantartó napon volt. Ekkor ugyanis nem járőröztek, hanem a tábor területén végeztek javító-karbantartó munkákat, és ez után több lehetőségük volt a pihenésre, mint egy átlagos napon.

A műveletbe érkező megfigyelők először a szektorokban található táborokba kerültek, ahol a ranglétra legalján található beosztásokba - az aggregátorok működésért felelős tiszt, élelmezési vagy higiéniai tiszt - kerültek. A napi feladataik mellett elkezdődött a hat héten át tartó kiképzésük is. Az első két hétben csak gépjárművezetőként vettek részt a járőrökben, ekkor alkalmuk volt, hogy elsajátítsák a sivatagban történő vezetést. A következő két hétben a járőr második gépjárműjében a navigátori

tisztek is tartottak előadást, akik korábban már más missziókban szolgáltak. Bár ekkor már voltak olyan magyar tisztek, akik Nyugat-Szaharában szolgáltak, de őket nem vonták be a tanfolyam szervezésébe, így az általuk megszerzett tapasztalatokat nem is oszthatták meg a műveletbe készülőkkel. Ezért Bence százados úgy szerzett információt a MINURSO működéséről, hogy megkereste a szabadságán éppen Magyarországon tartózkodó Szomolányi Sándor századost, aki legjobb tudása szerint válaszolt a kérdéseire. Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában, Budapest, 2013, pp. 124-137. http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

²²⁰⁸ A szektorok vezetését éveken keresztül Kína - déli szektor - illetve Franciaország - északi szektor - látta el, mint a legnagyobb létszámú kontingenseket biztosító országok. Rogers, P. D.: China and United Nations peacekeeping operations in Africa, Naval War College Review, Spring 2007, pp. 73-93. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a520317.pdf> (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

feladattal, a GPS használatával és a járőrútvonalakkal kellett megismerkedni, majd az utolsó két hét során a járőrparancsnoki feladatokat sajátították el. A kiképzési időszak leteltével a tábor parancsnoka és más, tapasztalt megfigyelők bevonásával sor került a vizsgáztatásra. Ekkor a kiképzés alatt álló megfigyelő megtervezett egy járőrt, majd azt teljesen egyedül végig is csinálta, eközben különböző szituációs feladatokat - sebesült kimentése, akna megtalálása stb. - hajtott végre, illetve szóbeli vizsgát tett. A sikeres vizsgát követően teljes jogú megfigyelőként folytatta a munkáját, illetve vett részt a járőrökben. Általában a második-harmadik hónapban - ahogy jöttek az új megfigyelők - kerülhettek magasabb, komolyabb beosztásba. A magyar megfigyelőknél elmondható, hogy megbízhatóságuk és terhelhetőségük miatt viszonylag gyakran kerültek vezető beosztásba, nagyon sokan táborparancsnokok,²²⁰⁹ logisztikai főnökök vagy éppen a kiképzésért-felderítésért felelős tiszti beosztásokba kerültek. Emellett voltak olyanok, akik a szakbeosztásuk – repülő, légiirányító, logisztikai - miatt viszonylag rövid időn belül átkerültek a MINURSO parancsnokságán lévő szakbeosztásokba.²²¹⁰ Általában hat hónap szolgálat után lehetett más táborokba vagy a szektorparancsnokságokra, esetleg a parancsnokságra jelentkezni, de sokan a „kényelmesebbek” közül akár a teljes szolgálati idejüket - egy évet vagy néha hosszabbítással akár másfél-két évet is - ugyanabban a táborban töltötték el.²²¹¹

Ebben az időszakban a táborokban még nem volt internet, a megfigyelők a családtagjaikkal csak igen költséges módon, telefonon tudták tartani a kapcsolatot. A táborokba az internet szolgáltatást 2002-ben kezdték bevezetni. Az akkor még rendkívül spártai körülmények javításában nagy szerepe volt a MINURSO katonai kontingensének parancsnoki posztját 2002 és 2005 között betöltő Száraz György vezérőrnagynak, akinek a neve még ma is fogalom a misszióban. A vezérőrnagy egy közepesen bejárattott műveletet vett át a belga elődjétől, Claude Buze belga vezérőrnagytól, amit három éven belül sikeresen „felfuttatott.” Új szabályzókat készített, modernizálta a táborokat, javított azok infrastruktúráján, így jelentősen megkönnyítette a táborokban szolgáló katonai megfigyelők munkáját.²²¹² Közben 2002-re beállt a váltási rendszer. Az ekkor kikerülő tisztek felkészítése már sokkal gördülékenyebben zajlott, mivel a felkészítésüket Solti István alezredes vette át, aki az elődeihez képest sokkal inkább a szíven viselte a misszióba tervezett állomány felkészítését/kiképzését, és sokszor erején felül igyekezett megoldani a kihelyezéssel, a kinti szolgálatteljesítéssel kapcsolatban felmerült problémákat.

Az ENSZ Békefenntartási Igazgatósága már 2002-ben jelezte, hogy szívesen venné, ha Magyarország női békefenntartót is küldene, így 2003-ban vezényelték oda az első magyar női katonát, Mészáros Tímea századost. A százados asszony egy sikeresen elvégzett békeműveleti tanfolyam után jelentkezett külszolgálatra, de az akkori katonai vezetők közül sokan attól tartottak, hogy nem sikerül beilleszkednie a táborokban szolgáló férfiak közé, de mint kiderült, azoknak lett igaza, akik támogatták a százados asszony pályázatát és kiküldését. Először a déli szektorba található Awsard táborba került, ahol ugyanazt a tevékenységet - aggregátorok működéséért, majd az élelmezésért felelős tiszt volt - végezte, mint a férfi katonai megfigyelők, majd négy hónap múlva felkerült a misszió parancsnokságára, ahol a katonai

²²⁰⁹ Hatos János alezredes az Awsard, míg Tamási Béla őrnagy a Mehaires táborok vezetését látta el. A magyar parancsnokokról mind a két szektorparancsnoknak nagyon jó véleménye volt, és erre azok rá is szolgáltak. Hatos János alezredes a déli szektor legfontosabb táborát irányította hihetetlenül hatékonyan, míg Tamási Béla őrnagy a MINURSO egyik legfegyelmetlenebb, legkisebb hatékonysággal működő táborát, Mehaires-t vette át, amiből négy hónap alatt az északi szektor - ha nem éppen a művelet - legjobb táborát hozta létre.

²²¹⁰ A misszió parancsnokságán szolgálók – nagy általánosságban – a NATO szervezeteiben érvényben lévő struktúra alapján tagozódnak. A törzstisztek feladatait a műveleti szabályzat (Standard Operating Procedures For Peacekeeping Operations-SOP) szabályozta. Ez alapján szakmai kérdésekben javaslatokat készítettek elő a parancsnok, törzsfőnök számára; együttműködtek a polgári szervezetekkel, koordinálták és irányították a szakmai munkájukat. Együttműködtek a többi katonai részleggel - személyügy, hadműveleti szolgálat, logisztikai szolgálat stb. – illetve feleltek a táborokban szolgáló teljesítő és a szakmailag nekik alárendelt szakmai felkészítéséért, ellenőrzésért. Különböző jelentéseket készítettek a MINURSO és a New York-i parancsnokság számára.

²²¹¹ Ezt azonban a művelet vezetése nem nézte jó szemmel, ugyanis a békefenntartók a napi tevékenységbe könnyen belefásultak, ami miatt több probléma – mentális problémák, balesetek stb. – adódott, amelyek negatívan befolyásolták a napi tevékenységet. Ezért 2004-től kötelezővé tették, hogy hat hónap után a katonai megfigyelők más táborokba, illetve más beosztásokba kerüljenek. Ennek ellenére még mindig előfordult, hogy egy-egy békefenntartó „megúsza” az áthelyezést, és ugyanabban a táborban töltötte el a teljes egy évet. Ilyen személy volt Séra Zoltán alezredes is, aki Smara táborban szolgált. Séra Zoltánnal készült interjú In: Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában, p. 90.

²²¹² Száraz, Gy.: UN mission in Western Sahara (MINURSO), In: Dr. Ervin Gömbös (ed.) The future of development policies and changing priorities: Africa, United Nations Association of Hungary, HUNIDA Kht, 2006, <http://www.menszt.hu/data/file/Publication20060630.pdf> (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

kontingens parancsnokának segédtsíztjeként szolgált.²²¹³ 2003-ban a magyar katonai vezetés egy fővel növelte az addigi hat főnyi kontingens létszámát. Sajnos ebben az időszakban a Magyar Honvédségben a békeművellettel kapcsolatos tevékenység - mint a teljes Honvédség is - átalakulásban volt, és ez nem minden esetben kedvezett a missziókba kiküldendő állománynak. Volt olyan eset, hogy üzemanyaghiány miatt nem történt meg a gépjárművezetési felkészítés, vagy a kötelezően végrehajtandó lőgyakorlatra fejenként összesen kilenc (9!) darab lőszeret biztosítottak, amelyből hat darabot sorozatlövéllyel, hármat pedig egyesével kellett ellőni. Még jó, hogy fegyver nélküli katonai megfigyelőként voltak kint a magyar katonák Nyugat-Szaharában... A kint szolgálók teljes felszerelését - ruházat, gyógyszerek stb. - a Magyar Honvédség biztosította, amelyben bár voltak felesleges dolgok - acél rohamsisak vagy katonai vattakabát - de összességében megfeleltek a követelményeknek. Az azonban gondot jelentett, hogy a missziók között az akkori katonai vezetés különbséget tett. A NATO számára felajánlott műveletekben szolgáló állománynak a lehető legjobb felszerelést igyekeztek biztosítani, míg az ENSZ műveletekben szolgálókra - beleértve a nyugat-szaharai műveletet is - kevesebb figyelmet fordítottak. Például az Irakban szolgáló magyar katonák sivatagi gyakorlót és bakancsot kaptak, míg a Nyugat-Szaharában szolgálók továbbra is a régi típusú, a sivatagban kevésbé alkalmas egyenruházatot, bakancsot viselték.²²¹⁴ Ezért többen a más hadseregekben rendszeresített sivatagi vagy dzsungelbakancsokat vásárolták meg és hordták. Végül Száraz György vezérőrnagy hathatós közbenjárására a Nyugat-Szaharába 2005-ben kiérkezők is ugyanazt a felszerelést kapták meg, mint az Irakban vagy a Sínai-félszigeten szolgáló többi magyar katona. Később az ellátás olyan módon változott, hogy a műveletekbe kiküldött állománynak a ruházati csekkönyve terhére meg kellett vásárolnia a misszióba szükséges ruházatok egy részét,²²¹⁵ míg más ruházati anyagokat a misszió letelte után le kellett adni a Honvédség Központi Ruházati Raktárába. Ez azért alakult így, mivel a Honvédség nem rendelkezett elegendő ruházati anyaggal és más felszerelésekkel, ezért a logisztikai szolgálat vezetői minden alkalmat megragadtak, hogy minél több anyagot visszavételezzenek és visszaforgathassanak az ellátási rendszerbe. Ez oda vezetett, hogy sokan a saját fizetésük terhére a magyar egyenruházati felszerelések - pld. bakancs, kulacs öv stb. - helyett korszerűbb, minőségi termékeket vásároltak. Mivel a katonai vezetés nem volt képes az állományt egységes felszereléssel ellátni, szemet hunyt e felett a gyakorlat felett. A lassú változás 2010 után következett be, amikor a misszióba küldött állomány tényleg kezdett prioritást élvezni az itthon maradó állománnyal szemben, és igyekeztek a számukra minden szükséges ruházatot és felszerelést biztosítani.

Az ENSZ közben egyre komolyabb felkészítést és vizsgáztatást vezetett be, amit már a 2006-ban kiérkező állomány is tapasztalhatott. Elsősorban nem a magyar megfigyelők miatt szigorítottak a rendszeren, ők ugyanis a misszió legfelkészültebb katonái közé tartoztak, amit az is bizonyított, hogy a magyar rangidős tisztek, illetve az őrnagyok és alezredek gyakran kerültek táborparancsnoki -vagy a misszió parancsnokságán- vezetői beosztásokban, sőt a Tindoufban található Összekötő Iroda parancsnokhelyettesi posztját is több alkalommal magyarok töltötték be. Talán az ENSZ által bevezetett szigorúbb vizsgarend miatt a Magyar Honvédség vezetői a Nyugat-Szaharába kiküldendő katonák felkészítésére kezdtek nagyobb hangsúlyt helyezni, és igyekeztek a MINURSO-ból már visszatért megfigyelők tapasztalatait is beépíteni a kiképzésbe, úgy, hogy azok a váltásra tervezett állománynak előadást tarthattak a szolnoki Békekiképző Központban. Ennek ellenére például a MINURSO katonai kontingensét három éven keresztül vezető Száraz György vezérőrnagy tapasztalatait a Magyar Honvédség egyáltalán nem használta fel,²²¹⁶ illetve több más magyar békefenntartó is sérelmezte, hogy a katonai vezetés meg sem kérdezte őket a tapasztalataikról. A Szolnokon tartott IMOC tanfolyamokat a világszervezet égisze alatt hajtották végre, ennek elvégzése után kötelező jelleggel bármelyik ENSZ misszióba ki lehetett küldeni az ott végzeteket. Erre azért volt szükség, mivel egyre kevesebb ember jelentkezett az ENSZ műveletekbe, ahol más NATO és EU műveletekkel szemben nem hat hónapot, hanem egy teljes évet kellett eltölteni, ezen kívül a világszervezet sokkal szerényebb mértékű

²²¹³ Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában, Budapest, 2013, pp. 112 -123. http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/beseny_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

²²¹⁴ Volt olyan magyar katona, akinek a bakancsának a talpa levált, de pótlást nem biztosítottak a számára, így egy ideig tornacipőben közlekedett, majd a saját pénzén vásárolt magának bakancsot.

²²¹⁵ Korábban a missziókba biztosított ruházati anyagok jelentős részét megtarthatták az ott szolgálók, már csak azért is, mert azok egy év alatt igen elhasználódtak, így azokat kiadni már nem igazán lehetett.

²²¹⁶ Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában, Budapest, 2013, pp. 20-33. http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/beseny_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

anyagi juttatást biztosított a misszióiban szolgálók számára.²²¹⁷ Azt is látni kell, hogy Magyarország számára a NATO és az EU műveletekben való részvétel sokkal fontosabb, mint a Világszervezet által vezetettekben. Ez látható a Magyar Honvédség műveleti szerepvállalásából is. Például 2016-ban 890 magyar katona szolgált 12 műveletben a világ különböző tájain. Ebből 85 fő szolgált 4 ENSZ műveletben - UNFICYP²²¹⁸, UNIFIL²²¹⁹, MINURSO²²²⁰ és MINUSCA²²²¹ - ami a teljes létszámnak kevesebb, mint 10%-a.²²²² Így még inkább érthető, hogy a magyar katonák többsége nem az ENSZ, hanem inkább a NATO és az EU műveletekben vállal szolgálatot. Egyébként 2013-ban felmerült, hogy az afganisztáni hadszíntérről tervezett középtávú szövetségi kivonulást követően valamelyik ENSZ misszióban - esetlegesen Nyugat-Szaharában, de a Közép-afrikai Köztársaság és Mali is felmerült lehetséges alkalmazási területként - Magyarország nagyobb szerepet vállal, már csak azért is, mivel annak finanszírozása a NATO missziókhoz képest sokkal olcsóbb, ugyanakkor a személyi állomány részére biztosította volna azoknak a tapasztalatoknak a megszerzését, amihez itthon nem jutottak volna hozzá.²²²³ A Védelempolitikai Főosztály azonban nem ambicionálta az ötletet. Arra hivatkoztak, hogy bár a műveleti szerepvállalás szintjét továbbra is 1000 főben határozta meg a politikai és katonai vezetés, azonban a mai kor béketámogató műveleteiben igen sokrétű, összetett igényekkel/kihívásokkal szembesül a magyar Honvédség. Ezért az egyes műveletekben való részvétel tervezése során figyelembe kell venni a meglévő - korlátozott - képességeket, illetve az esetleges magyar felajánlásokat úgy kell megtenni, hogy a megszerzhető műveleti tapasztalat hozzájáruljon a Magyar Honvédség alapfeladatának ellátásához szükséges képességek fejlesztéséhez. A Főosztály szakemberei kihangsúlyozták, hogy a műveleti részvétel tervezése során - tekintettel az ország szövetségi kötelezettségeire – közép- és hosszútávon is prioritást élveznek a NATO és EU által vezetett műveletek. Ettől függetlenül ígéretet tettek arra, hogy megvizsgálják az ENSZ műveleteiben való hangsúlyosabb részvétel lehetőségét. De

²²¹⁷ Bár korábban mindig túljelentkezés volt az ENSZ műveletekbe, de 2002-ben a Világszervezet jelentősen csökkentette a katonai megfigyelők javadalmazását, illetve egyre veszélyesebbé váltak a műveletek, ezért nagymértékben csökkent a jelentkezők száma. Ezzel szemben a NATO műveletekben sokkal jobb ellátást, fizetést, valamint a prioritások miatt nagyobb figyelmet is kaptak az ott szolgálók. Az MH Összhaderőnemi Hadműveleti Központ már 2002 elején tájékoztatta a katonai vezetést, hogy az évben a kuvaiti és a nyugat-szaharai műveletekbe várhatóan nem lesz megfelelő létszámú önkéntes jelentkező, így ezeknél a misszióknál a fokozatos kivonást kell megfontolni. Ez végül nem következett be, de a következő években a Magyar Honvédség több esetben is szembesült azzal, hogy nem talál elegendő jelentkezőt az ENSZ műveletekben található katonai megfigyelő beosztásokba, ezért egyre többször járultak hozzá a különböző hosszabbtávú kérésekhez, de az is előfordult, hogy parancsra küldtek ki valakit Nyugat-Szaharába. Ennek ellenére többször is előfordult, hogy a MINURSO állományában szolgáló magyar katonák pótlását csak késlekedve tudták végrehajtani. Ez történt 2009 elején is, amikor az ENSZ Békeműveleti Igazgatósága kérte a nyugat-szaharai műveletben szolgálatot teljesítő 2 fő magyar megfigyelő váltóállományának kijelölését és telepítését. Azonban a beosztások betöltésére kiírt pályázatok eredménytelenül zárultak, így a Magyar Honvédség váltóállományt biztosítani nem tudott. Bár az üres beosztások feltöltésére mindent megtekintettek, de azokat csak 2009 júliusában tudták megoldani. Interjú a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztály korábbi tisztjével.

²²¹⁸ Az ENSZ ciprusi békefenntartó missziója (UNFICYP – United Nations Peacekeeping Force in Cyprus)

²²¹⁹ Az ENSZ libanoni békefenntartó missziója (UNIFIL – UN Interim Force in Lebanon)

²²²⁰ Az ENSZ Nyugat-Szaharai Választásokat Ellenőrző Missziója (MINURSO – UN Mission for the Referendum in Western Sahara)

²²²¹ Az ENSZ közép-afrikai köztársasági többdimenziós békefenntartó missziója (MINUSCA - United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic)

²²²² A Magyar Honvédség békefenntartó missziói 2. 2017/49. Országgyűlés Hivatala 2017. június 6, http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_49_MH_missziok_2.pdf/ab17dc18-6ce7-47e2-99b9-1b4638cf3bf0 (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

²²²³ Az ENSZ műveletekben való aktívabb részvételt több szakember vagy a témával foglalkozó kutató is – Kovács Tibor ezredes, Papp István alezredes, Kövér István alezredes, Boldizsár Gábor ezredes, Papp Gyula ezredes, sőt jómagam is több jelentésben, tanulmányban foglalkoztam a kérdéssel – javasolta, azonban az általunk megfogalmazott javaslatokat azok „időszerűtlensége” miatt mindig lesöpörték az asztalról, sőt az is felmerült, hogy egyoldalúan kivonulnánk az ENSZ műveletekből. Ugyanis 2011-ben költségvetési megszorítások miatt a politikai vezetés úgy döntött, hogy csökkenteni kell a Magyar Honvédség kiadásait, és ebből kifolyólag Magyarország műveleti szerepvállalását. Volt egy olyan verzió, hogy az akkor külföldi műveletekben szolgáló 870 főből csak 300 maradt volna kint, emellett Afganisztánból kivonták volna az OMLT és a PRT teljes állományát is. Ezt azonban nem vállalta az akkori politikai-katonai vezetés, ugyanis tudták, hogy a NATO számára többször megígért, de nem teljesített vállalásainkat csak az ország erején felüli missziós szerepvállalás ellensúlyozta. Ezért csak kisebb méretű létszámcökkentést hajtottak végre a műveletekben. A több hónapon keresztül tartó egyeztetések során felmerült, hogy az ENSZ műveletekből egyoldalúan kivonhatnánk a katonáinkat. Ezzel azonban Siklósi Péter, a védelempolitikai ügyekért felelős helyettes államtitkár nem értett egyet, ugyanis az ENSZ műveletek semmilyen hatással nem voltak a Magyar Honvédség költségvetésére, hiszen a műveletekkel kapcsolatos összes költséget a Világszervezet finanszírozta. Végül sikerült meggyőznie a Honvédelmi Minisztérium és a Vezérkar vezetőit, így az ENSZ műveletekbe továbbra is küldtünk magyar katonákat. Interjú a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályának munkatársával.

azt is jelezték, hogy az ENSZ többnyire zászlóalj méretű alegységek felajánlását várja, ami - tekintettel a Magyar Honvédség lekötöttségére - rövidtávon valószínűleg nem realizálható, bár a későbbiekben akár egy ilyen méretű alegység telepítésének lehetősége felmerülhet.²²²⁴ Azt azonban kihangsúlyozták, ha lehetőség nyílik az ENSZ misszióiban való esetleges bővítésre, azt úgy kell vállalnunk, hogy rövid időn belül ne kényszerüljünk a felajánlás visszavonására egy esetleges új NATO/EU igény miatt.²²²⁵

2006 végén felmerült, hogy a világszervezet a Nyugat-Szaharában szolgáló katonák létszámát csökkenti, így szóba került, hogy esetleg Magyarország kivonná a kontingensét, de erre végül nem került sor. Bár az ENSZ átalakította a MINURSO struktúráját, ez akkor nem érintette a katonák létszámát, sőt később 15 fővel nőtt is a kontingens létszáma. Így 2007-ben is küldtek magyar katonákat Nyugat-Szaharába. Ebben az időszakban a biztonsági körülmények a régióban jelentősen romlottak, ezért a táborok megerősítését kezdeményezte a misszió parancsnoksága. 2008-ra már az összes - korábban nyitott - tábort fallal vették körül, majd fokozatosan vezették be a különböző biztonsági előírásokat, illetve folytatták a táborok megerősítését.²²²⁶ Ebben az időben már minden tábor rendelkezett szélessávú internettel, így a korábbiakhoz képest sokkal egyszerűbben, gyorsabban sikerült kapcsolatot tartani az otthon maradt családtagokkal. A levélen keresztül történő hosszadalmas kapcsolattartás megszűnt.²²²⁷ Emellett nemcsak a parancsnokságon, hanem a táborokban is felszereltek olyan telefonkészülékeket, amelyekről a békefenntartók nemzetközi hívásokat is tudtak kezdeményezni, de ennek a költségét a fizetésükből levonták.

A békefenntartók a szabadidejüket főként sporttal töltötték: futballoztak, röplabdáztak, illetve sokan konditerembe jártak vagy futottak. A műveleti területen azonban olyan módon romlottak a biztonsági körülmények, hogy a legtöbb parancsnok egyre kevésbé járult hozzá, hogy a katonák a táborokon kívül fussanak. Emellett minden táborban volt televízió, dvd lejátszó, valamint idegen nyelvű könyvek is, amelyek szintén segítettek a szabadidő eltöltésében. A katonai megfigyelők napi 24 órás, illetve heti hétnapos szolgálatot láttak el, ezért az ENSZ évente 18 nap szabadságot és 56 pihenőnapot biztosított. Ezeket azonban csak a sikeres járőrparancsnoki vizsga után lehet kivenni. Ezt a 74 napot alkalmanként – a műveleti terület elhagyása esetén - egy-egy nap utazási szabadság és egy-egy ügyintézési nap - a táborból a parancsnokságra történő, illetve visszautazás - egészítette ki. Általános szabály, hogy 29 napnál többet nem lehetett távol tölteni a műveleti területről. Ezért a békefenntartók évente három esetben tudtak hosszabb-rövidebb idejű szabadságra menni. Az utaztatások ügyében nem volt túl bőkezű a világszervezet, mivel csak a műveletbe történő kiutazás és a befejezést követő hazautazás költségeit téríti meg. A szabadságok, szabadnapok alkalmával történő hazautazások, „kirándulások,” „országjárások” mind a békefenntartók egyéni ügyének számítottak. A misszió központjában lehetőség volt a szabadság letöltésre - ingyenes szállással és étkezéssel - ez azonban nem mindenkinek jelentett kikapcsolódást, hiszen lényegében nem hagyták el a műveleti területet. És bár anyagi szempontból kedvezőbb megoldásnak tűnt, mint elhagyni a műveleti területet, mentálisan nem hozott igazi

²²²⁴ Ez az állítás nem teljesen állja meg a helyét, ugyanis az ENSZ több esetben is kérte, illetve elfogadta - a misszió jellegéhez igazodva - kisebb méretű - szakasz vagy század erejű - kontingensek felajánlását is. Például amikor 1999 szeptemberében a világszervezet megkereste Magyarországot, hogy az Eritrea és Etiópia között fennálló konfliktus rendezése érdekében indítandó békefenntartó misszióba katonai megfigyelőket és egységeket delegáljon, akkor katonai megfigyelőket, valamint műszaki - század erő, 140 fő -, logisztikai - karbantartó, javító, ellátó, 200 fő -, repülő - merev szárnyú gépek és helikopterek, 100 fő - és egészségügyi egységet (50-70 fő) kértek. 2000 júniusában a Sierra Leone-i ENSZ műveletbe például célzottan 2-3 pszichológust - önálló részlegként működtek volna - kértek a felkelők fogságából kiszabadított ENSZ katonák kezelésére. 2002 decemberében az ENSZ kimondottan a MINURSO részére kért Magyarországtól helikoptereket, üzemeltető-karbantartó részleget, illetve egy egészségügyi egységet. 2004-ben a MONUC műveletbe pedig mobil felderítő lokátort kért Magyarországtól a világszervezet. Interjú egy, korábban a Honvédelmi Minisztérium NATO és Multilaterális Együttműködési Főosztályon szolgáló tiszttel.

²²²⁵ Interjú a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályának munkatársával.

²²²⁶ Kaló Kálmán őrnaggyal készült interjú In: Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában, p. 98.

²²²⁷ Ez egyébként sem volt biztonságos módszer, mivel a MINURSO vezetése több értesülést szerzett arról, hogy a marokkói hatóságok a békefenntartók leveleit elolvasták. Ez magyar katonákkal és rendőrökkel is több esetben megtörtént. Tószegi Lajos rendőr ezredessel és Mészáros Tímea őrnaggyal készült interjú In: Besenyő, J.: Magyar békefenntartók Afrikában, pp. 55, 118. Ezt nem csak magyar békefenntartók, de más nemzetiségű katonák is tapasztalták. Az egyikük az amerikai Douglas K. Dreyen volt, aki 1996-ban szolgált a MINURSO állományában, és a művelettel kapcsolatos tapasztalatait az ENSZ IV. számú Bizottságának tagjaival is megoszthatta. Az általa elmondottakat több más, a nyugat-szaharai műveletben szolgáló amerikai katona is megerősítette. Az amerikaiak szerint nem csak a leveleket vizsgálták át a marokkóiak, de a MINURSO telefonvonalait is lehallgatták. Press Release GA/SPD/84, Fourth Committee hears statements on situations relating to Guam, Gibraltar, New Caledonia, Western Sahara, 7 October 1996, <https://www.un.org/press/en/1996/19961007.gaspd84.html> (letöltés ideje: 2019. 02. 18.)

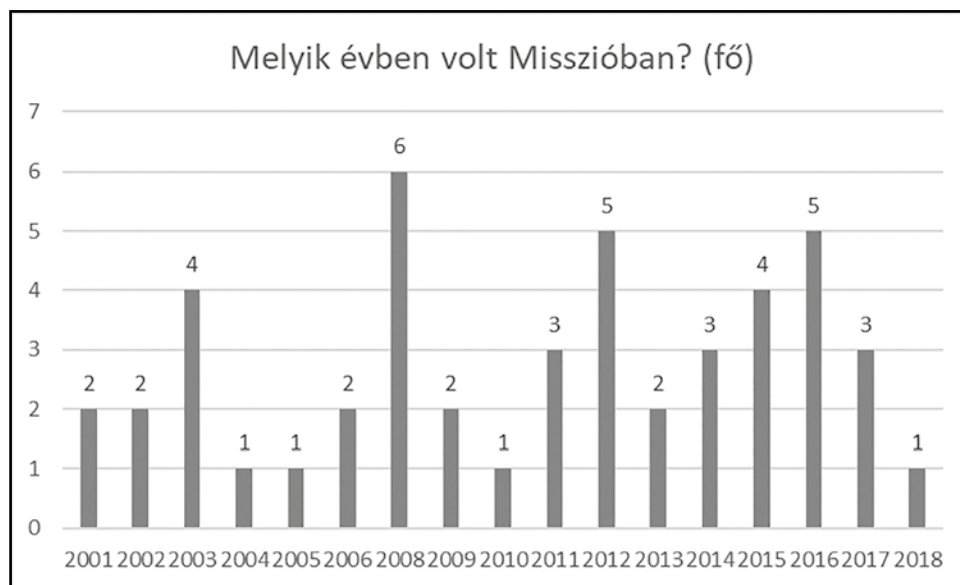
felfrissülést, sőt, bizonyos tekintetben a feltételek kevésbé voltak biztosítottak, mintha a békefenntartó a saját táborában maradt volna. A környező országok - Kanári-szigetek, Marokkó stb. - adta lehetőségek azonban alkalmasak voltak arra, hogy a katonák hozzátartozóinak felejthetetlen kikapcsolódási élményeket szerezzenek.²²²⁸ Ezért több magyar békefenntartó is kiutaztatta magát a családot; de olyan is volt, aki hazatért Magyarországra, és itt próbálta magát kipihenni. A magyar katonák számára biztosított egészségügyi készlet sokak szerint igen hasznos dolgot tartalmazott, bár a nagymennyiségű fertőtlenítő tablettát nem használták fel. Az orvosi ellátás színvonala a MINURSO megindítása óta folyamatosan fejlődött, bár amikor 1993-1994-ben csökkentették a missziót, az egészségügyi ellátásért felelős svájci alakulat létszáma is csökkent, az őket váltó dél-koreai egység csak alapszintű orvosi ellátást biztosított. A műveleti területen található kórházak szolgáltatásai - a magyarok által megszokotthoz képest - alacsony színvonalúak voltak, így aki tehetett, a komolyabb orvosi beavatkozásokat vagy fogászati kezeléseket itthon végeztette el.

A misszió tapasztalatai a kérdőíves kutatás tükrében

Az elmúlt években közel 200 magyar katonával és rendőrrel készítettem interjút az afrikai tapasztalataikról, amiket a kutatásaimban primer forrásként rendszeresen felhasználok. Amikor a nyugat-szaharai magyar szerepvállalást kezdem feldolgozni, akkor szembesültem vele, hogy ezek az interjúk sok esetben szubjektívak lehetnek - ez főleg akkor jelentett gondot, amikor egy megtörtént eseményről az ott jelenlévő magyar katonák és rendőrök egymástól eltérően, sokszor ellentétesen nyilatkoztak - ezért a MINURSO állományában szolgáló rendőrök és katonák számára egy kérdőívet készítettem, amelyben olyan kérdéseket tettem fel, amelyekre - jó esetben - tárgyilagos válaszokat kaptam. Megkerestem a Nyugat-Szaharában szolgálókat, de közülük nem mindenki vállalta a névtelenséget biztosító kérdőív kitöltését tartva a katonai vezetés esetleges negatív reakciójától. Voltak olyanok, akik bár nem töltötték ki a kérdőívet, hajlandók voltak beszélni velem a tapasztalataikról, de ragaszkodtak ahhoz, hogy a nevük, beosztásuk ne említődjék meg. Így a 47 főn kívül, ők kitöltötték a kérdőívet, további 31 katonával beszélgettem el a tapasztalataikról. Ezeket is beépítettem ebbe a fejezetbe. Ezek alapján a MINURSO állományában 2000 és 2019 között 19 váltásban 105 katonatiszt teljesített hosszabb-rövidebb ideig szolgálókat. Közülük 17 fő szolgált két vagy több alkalommal a MINURSO állományában. A létszám megoszlása úgy alakult, hogy az első évben két csoportban utazott ki három-három katonatiszt, és ez a létszám, váltási rend működött 2002-ig, amikor Száraz György vezérőrnagy került a misszióba, így 2005-ig váltásonként 7 magyar katona szolgált a MINURSO állományában, majd 2009-ig visszaállt a váltásonkénti hat főnyi létszám. 2009-től a magyar katonai vezetés egy fővel növelte a kint szolgálók létszámát, így azóta hét főből áll a magyar kontingens.

²²²⁸ Séra Zoltán alezredessel készült interjú In: Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában, p. 91.

A kutatásban résztvevők 2001 óta folyamatosan jelen vannak a nyugat-szaharai műveletben, így annak különböző időszakait, jellegeit jól ismerik, ezáltal azokat a kutatás során könnyebben össze lehetett hasonlítani.

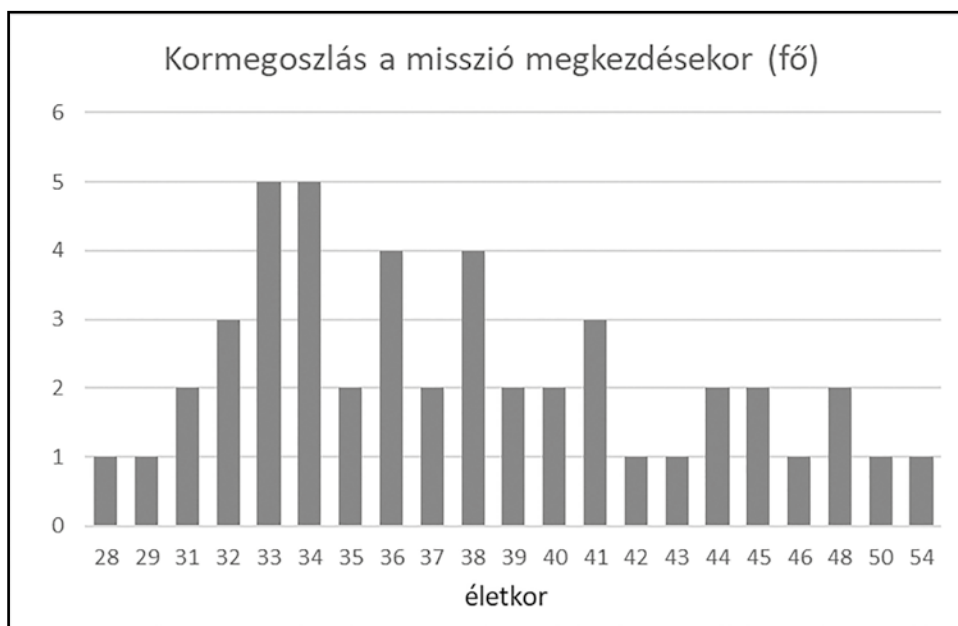
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A MINURSO állományában szolgáló katonák többségének (54%) volt már korábbi műveleti tapasztalata. Az ilyen tapasztalattal rendelkező katonák 30 százalékának a Nyugat-Szahara a második, 15 százalékának a harmadik, 9 százalékának pedig már a negyedik missziós küldetése volt. Ezen felül pedig, mint ahogy korábban is jeleztem, 17 olyan katonatisztról tudunk, akik két, három vagy éppen négy alkalommal szolgáltak kint Nyugat-Szaharában.²²²⁹ Ez az eddig kint szolgált teljes állomány 16 százalékát jelenti. Ez három dolgot sejtet. Az első az, hogy egyre kevesebb olyan katona van, aki megfelel a katonai megfigyelőkkel szemben támasztott követelményeknek, illetve vállalja is a legalább egy évig tartó szolgálatot. Ezért tehát a katonai vezetés igyekszik valamilyen módon rávenni a korábban kint szolgáló állományt, hogy ismét vállaljon szolgálatot a MINURSO kötelékében. Ezt elősegítheti, hogy míg korábban önkéntes alapon, jelentkezéssel/pályázati úton lehetett külszolgálatba kerülni, mára ez a Honvédségnél lévő létszámhiány és a meglévő állomány egyre nagyobb leterheltsége miatt úgy változott meg, hogy egyre több katonát vezényelnek a különböző műveletekbe - akár a beleegyezése nélkül is! - szolgálati érdekből. A másik ok az lehet, hogy a MINURSO az elmúlt években egyre jobb élet- és munkakörülményeket teremtett a műveleti területen, emelték a katonai megfigyelők juttatásait és - bár a NATO/EU misszióknál megszokott hat hónap helyett egy évet – hosszabbítással akár többet is – töltenek kint a magyar katonák, a kockázat jelentősen kisebb, mint Afganisztánban vagy Irakban.²²³⁰ Ez pedig szintén fontos a katonák és a családjaik számára. A harmadik ok pedig egyszerűen az lehet, hogy a kint szolgálók megszerették az adott területet, és amikor lehetőséget kaptak, hogy ismét kint szolgálhassanak, akkor éltek is vele.

²²²⁹ A MINURSO állományában szolgálók - hasonlóképpen a többi ENSZ küldetéshez - egy évi szolgálatteljesítésre érkeznek, azaz aki négy alkalommal szolgált a misszióban, az legalább négy teljes évet töltött el a sivatagi műveletben.

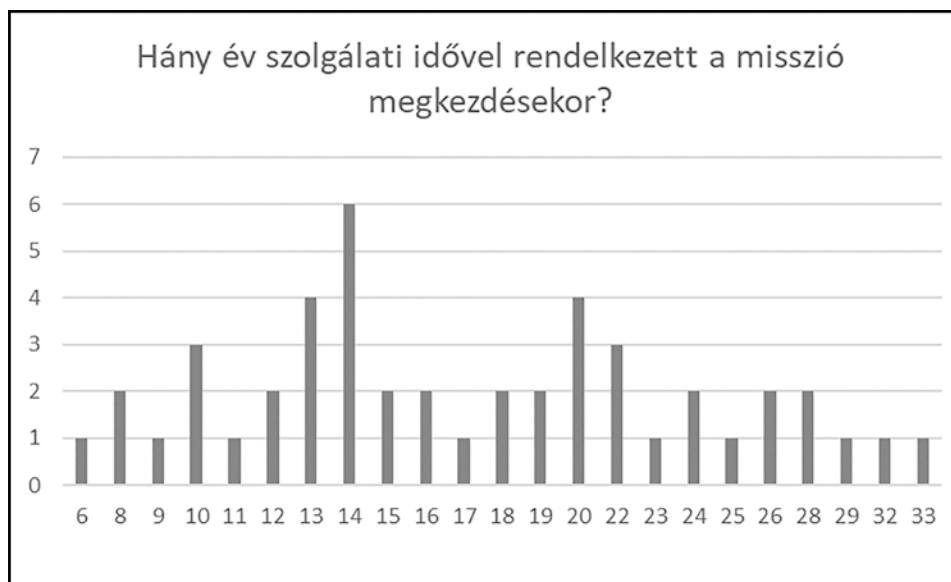
²²³⁰ Ez persze csak részben igaz, mivel az észak-afrikai régióban egyre komolyabb biztonsági kihívásokkal szembesülnek az ott szolgáló magyar békefenntartók. Nem csak azért mert a különböző terrorszervezetek – AQIM, Anszar-al Saria, MUJAO stb. - a régióban található országok egy részének - Mauritánia és Mali – belső problémái és gyengeségei miatt már erre a régióra is kiterjesztették a tevékenységüket, hanem az ember és más javak csempészetével foglalkozó csoportok is egyre aktívabban működnek a MINURSO által felügyelt területeken.

A missziókban résztvevő katonák átlagéletkora 39,2 év volt. A legfiatalabb katona 28, a legidősebb pedig 54 éves volt, amikor a külföldi szolgálatát megkezdte.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A nyugat-szaharai műveletben résztvevő katonák átlagos szolgálati ideje 18,7 év volt. A legrövidebb szolgálati idővel rendelkező magyar békefenntartó 6 év szolgálati viszonyal rendelkezett, a leghosszabb szolgálati idővel rendelkező magyar békefenntartó 33 évig szolgált a Magyar Honvédségben, mielőtt kikerült volna Nyugat-Szaharába. Az, hogy 6 évnél kevesebb szolgálati viszonyal senki sem rendelkezett, annak köszönhető, hogy a Magyar Honvédségnél misszióba való jelentkezés alapfeltétele a legalább hatéves szolgálati viszony - lehetőség szerint csapatgyakorlat, de ettől többször is eltértek - megléte volt.

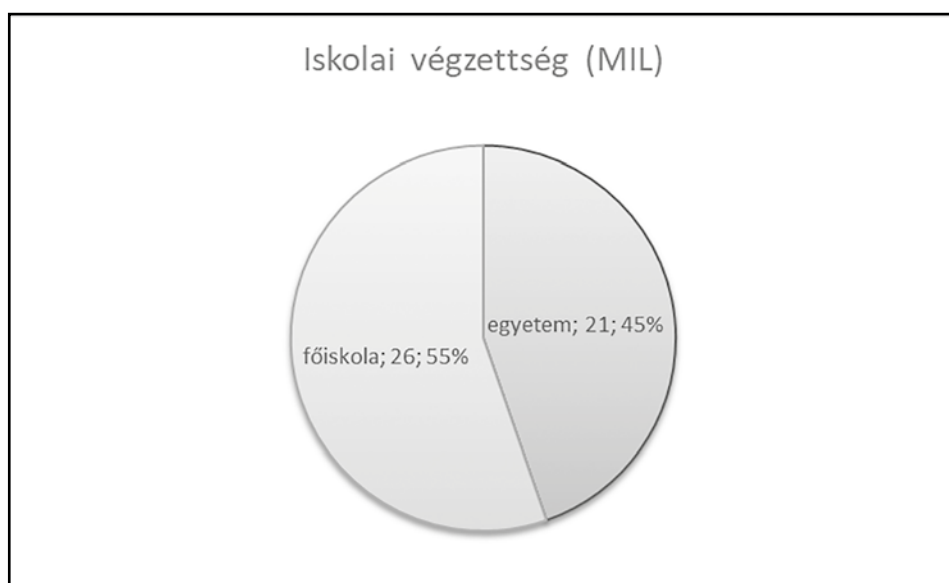
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A MINURSO állományába kikerült magyar katonák több, mint fele (55%) tisztként, közel fele pedig főtisztként (45%) került ki a műveleti területre.

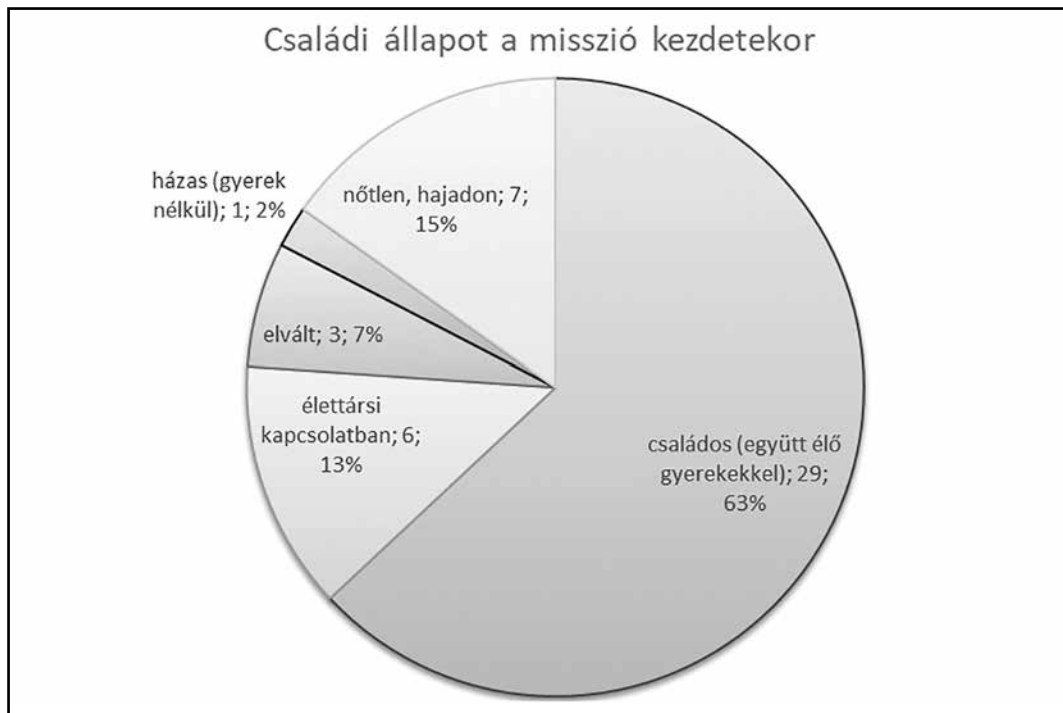
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A rendfokozati hierarchia a századostól az alezredesig terjedt, ami szintén az ENSZ szabályozásának köszönhető, ugyanis a Világszervezet műveleteiben a fegyvertelen katonai megfigyelők ennél alacsonyabb, illetve magasabb rendfokozatban nem szolgálhatnak, csak kivételes esetben. Az interjúalanyok közül nem mindenki lépett előre a misszió idején viselt rendfokozatához képest, sőt voltak közöttük olyanok is, akik a hazatérésük után elhagyták a Honvédséget vagy nyugdíjba mentek, illetve volt olyan is, aki leszerelt és lemondott a rendfokozatáról. A Nyugat-Szaharában szolgálatot teljesítő katonák mindegyike felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezett. Többségben egyetemet végzett tisztből (55%) állt a magyar kontingens.

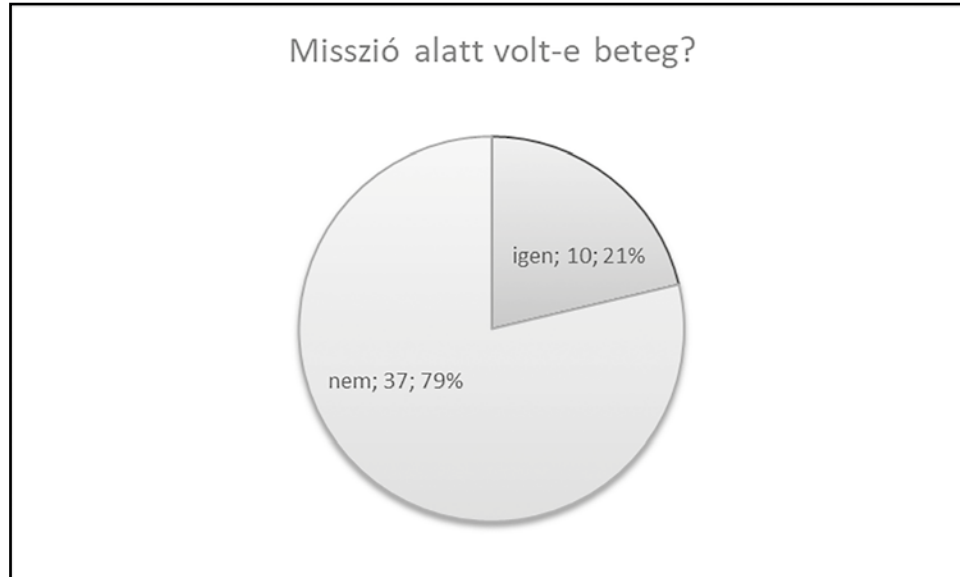
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A legtöbben házasként és egyben családapaként vállalták a hosszabb távollétet. A katonáknak csak 15 százaléka volt nőtlen vagy hajadon, amikor a missziós szolgálatot megkezdte. A műveletből való visszatérést követő két éven belül a gyerekekkel együtt élő családok aránya nem változott. Ami csökkent, az az egyedülállók aránya, és minimális mértékben az elváltak aránya. Ha jobban megnézzük az okokat, akkor láthatjuk, hogy az állomány nagy része az első kiküldetését töltötte Nyugat-Szaharában, illetve jelentős részük akkor még fiatal, pályakezdő tiszt volt, akik nem voltak házasok, illetve nem volt gyermekük. Az állomány másik, nagyobb csoportja pedig megalapozott, több éve tartó házasságban élt, általában két vagy három gyermekkel. Az egyedülállók aránya azért csökkent, mert többen voltak olyanok, akik a kint megkeresett fizetésükből finanszírozták az esküvőjüket, esetleg a közös ingatlanjuk megvásárlását, de volt olyan is, aki a hazatérte után „törvényesítette” az egyébként évek óta tartó kapcsolatát. Az elváltak aránya pedig azért csökkent, mert a korábban elváltak – volt köztük olyan is, aki az előző külszolgálatának következtében vált el – kapcsolatai ekkorra jutottak el oda, hogy azokat újabb házasságkötéssel vagy élettársi szerződéssel erősítették meg.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A misszió során az állomány 21%-a esett valamilyen betegségbe, amelyek nagyobb része az élelmiszer és ivóvíz okozta emésztési rendellenességben nyilvánult meg. A beszámolók alapján a felkészítés során az étkezéssel kapcsolatban tanultakat a misszió területén gyakorlatilag lehetetlen volt betartani.²²³¹ A misszióba érkező állomány egészségügyi állapotára hatással volt az eltérő éghajlat, valamint a magyartól eltérő higiénias viszonyok is.²²³² Ezen kívül rovarcsípés, egy bokaficam és egy homokvihar okozta fülgyulladásos megbetegedés fordult elő.

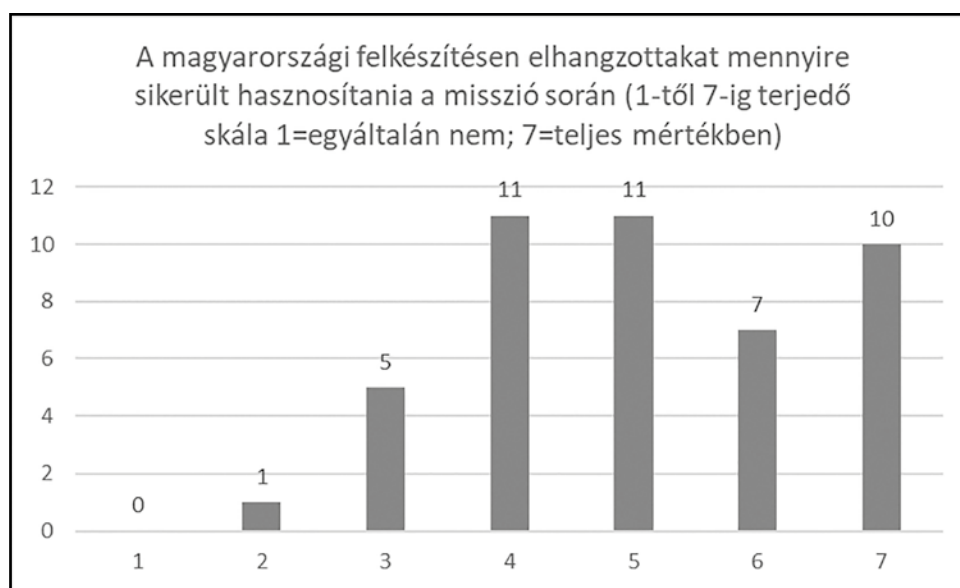
Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

Az élelmiszer és vízellátásban akadtak gondok, azonban ezek a beszámolók többsége szerint nem jelentettek megoldhatatlan problémát a katonáknak. A kontingens tagjainak véleménye szerint az egészségügyi ellátás megfelelő volt.

²²³¹ Ugyanerről számoltak be a Nyugat-Szaharában korábban szolgáló rendőrök is.

²²³² Jómagam 2003-2004-ben a MINURSO ételmezési főnökeként szolgáltam, és az egyik legnagyobb kihívást a számomra a higiénias rendszabályok betartatása, alkalmazása jelentette. Több esetben szembesültem ételmérgezéssel, amit a főzést végző állomány nem megfelelő tisztasága okozott, vagy nem tartották be az előírt főzési vagy tárolási szabályokat. Ételmezési főnökként ellenőriztem az összes, a MINURSO állományának ételmezési ellátást biztosító szállodát, tábort vagy főzési helyet, és azok egyetlen alkalommal sem feleltek meg a misszió által megkövetelt szabályzóknak. Sok helyen a konyhákban a rovarok – hangyák, csótányok stb. – vagy éppen a különböző rágcsálók szabadon bejárhattak, és nagyon sokszor érintkeztek az étellel is. Ezért különböző csapdákat kellett nekik állítani. Egy alkalommal meglepve láttuk, hogy a kihelyezett csapda megfogta a konyhába bejutó egeret, majd azt a mérgekgígyót is, amely az egeret szerette volna megfogni... Ilyen körülmények között talán érthető, hogy az itthon megszokott higiéniai körülményektől eltérő helyzet több esetben okozott ételmérgezést, jobb esetben pedig „csak” emésztési problémákat. Szintén gondot jelentett a biztonságos ivóvíz kérdése is. Bár a MINURSO biztosított palackozott vizet, több esetben előfordult, hogy a békefenntartók kénytelenek voltak kútvizet fogyasztani, amely szintén bél- és más fertőzéseket okozott.

A magyarországi felkészítés 7 fokozatú skálán történő értékelésének átlaga 5,1, amire elmondható, hogy összességében jól hasznosíthatónak minősítették a felkészítést. A leghasznosabbnak a gépjárművezetési és az egészségügyi felkészítést²²³³ tartották. Jónak minősítették a misszióval kapcsolatos felkészítést, főleg ha arról a korábban ott szolgáltak tartottak előadást. Azt többen jelezték, hogy annak ellenére, hogy Magyarország 2000 óta küld katonákat a misszióba, nem értik, hogy eddig miért nem készült a területről egy írott, a békefenntartók számára jól használható anyag. Ugyanis azt tapasztalták, hogy más államok igen komoly felkészítést tartottak Nyugat-Szaharáról mint műveleti területről, sőt volt olyan ország is, amely külön kiadványt is készített a térségről.²²³⁴ A műveleti területen az állomány 94%-a kapott újabb felkészítést, amelyet átlagosan 5,5-re értékelték, kisebb mértékben - a helyi általános szabályok és a missziós mindennapi gyakorlat szempontjából - hasznosabbnak ítélték, mint a magyarországit. Leginkább a sivatagi körülmények közötti gépjárművezetési gyakorlat jött jól a külszolgálatuk során.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

A művelet alapvetően fegyvertelen jellegéből adódóan a katonáknál nem volt fegyver, és a legtöbben nagyobb konfliktussal járó helyzettel nem találkoztak szolgálatuk során, annak ellenére, hogy a műveleti területen – főleg a Polisario Front által felügyelt területeken – 2007-től a biztonsági helyzet folyamatosan romlott.

A magyar katonák szerint a misszióban résztvevő más nemzetiségű katonák mind a személyes (6,2), mind pedig a szakmai kapcsolatok (6,2 pont) alapján is igen jóra értékelték a magyarok missziós tevékenységét. Sokan a hazatérésük után is több külföldi katonával vagy ENSZ alkalmazottal tartottak fenn szakmai és baráti kapcsolatokat.

²²³³ Bár azt szinte mindenki megjegyezte, hogy az egészségügyi oktatáson elhangzott higiéniai rendszabályokat Nyugat-Szaharában képtelenség volt betartani.

²²³⁴ Kevesen tudják, hogy az általam vezetett Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhelyében több olyan afrikai országról - Szomália, Líbia, Mali, Közép-afrikai Köztársaság stb. - is készítettünk országismertetőket, ahol magyar katonák szolgáltak. Ugyanis fontosnak tartottuk, hogy a magyar katonák által összegyűjtött tapasztalatok feldolgozásra kerüljenek, majd azokat pedig beépítsék a műveletekbe küldendő kiképzésébe is. Ezért Miletics Péterrel közösen 2017-ben elkészítettük a „Országismertető Marokkó és Nyugat-Szahara” kötetet, amely nem csak nyomtatásban jelent meg, de 2018 óta az internetről is letölthető az alábbi linkről: <http://real.mtak.hu/83720/1/orszagismertetomarokko.pdf> (letöltés ideje: 2018. 02. 20.) Remélhetőleg a Honvédség folytatja az ilyen típusú felkészítő, összefoglaló anyagok összeállítását, mivel ezek jelentősen megkönnyítik a műveleti területen szolgáló magyar katonák életét.

Habár a MINURSO állományában szolgáló katonák több mint fele (53%) arról számolt be, hogy a Magyar Honvédség nem hasznosította a missziós szolgálata során megszerzett tapasztalataikat, nagy részük (81%) újra visszamenne, és szívesen vállalna újabb szolgálatot Nyugat-Szaharában.

Forrás: Besenyő János által készített kérdőíves kutatás 2018

Fontosabb évszámok

- ie. 5000 - ie. 2500 közötti időszak negroid és berber törzsek jelenléte
- ie. 3. évezredben - a terület elsivatagosodása, negroid törzsek elvándorlása, helyükre a sanhaja törzsszövetség csoportjai érkeztek.
- Kr.e. 1000 föníciai és karthágói telepések gyarmatosítják a mai Marokkó atlanti-óceáni partvidékét, a sanhaja berbertörzsek vándorlása a mai Nyugat-Szahara területére.
- Kr.e. III. század föníciaiak eljutottak Cap Jubyig, kereskedelem fellendülése.
- Kr.e. 603 - II. Néko egyiptomi fáraó Afrika körüli expedíciója, amely Nyugat-Szaharát is érinti.
- Kr.e. VI. században Hanno expedíciója, Kerne megalapítása.
- Kr.e. II. század Római Birodalom térnyerése, Polybaeus expedíciója Nyugat-Szaharában és Mauritániában.
- 647- az arab törzsek Okba ben Nafi vezetésével elérik a Maghreb térséget.
- 680-as évek – az arab törzsek elérik az Atlanti-óceánt.
- 681-az arabok megjelenése a Draa folyó völgyében.
- 711 - Okba utóda, Moussa ben Nusair győzelmet arat a berberek felett.
- 755 - a zenata berber törzsszövetség legnagyobb csoportja, a miknassa törzs csatlakozott az iszlám kharijite ágazatához.
- 990 - sanhaják megostromolták és elfoglalták Aoudaghost városát.
1218. - az első makuil csoportok megérkezése Nyugat-Szaharába.
- 1039 - Abdallah Ibn Yassin háborúja a zenata törzs ellen, Aoudaghost és Sijilmassa megszállása.
1054. - az Almoravidák elfoglalják Aoudaghost városát a Soninke Birodalomtól.
- 1062 és 1076 - a sanhaják háborút viseltek a Soninke (ghánai) Birodalom ellen.
1082. - az Almoravidák elfoglalják Algírt.
1125. - Almohádok által vezetett lázadás, az Almoravida birodalom széthullása
1218. - a Beni Hasszán által vezetett törzsek elérik a Draa-folyót.
- 1270 - első összecsapások a banu hilál, szoleim törzsek és a nyugat-szaharai törzsek között.
1309. - a spanyolok megjelennek a Kanári-szigeteken
1346. - Jaime Ferrer expedíciója elhagyja Boujdourt.
1401. - A Kanári-szigetek gyarmatosítása.
1405. - a spanyol rabszolgavadász portyák kezdete, Jean de Bethencourt partraszállása Boujdournál.
- 1433-1434. - a Gil Eanes és Alfonso Goncalves Baldaya vezette expedíció eljutott a mai Nyugat-Szahara tengerparti vidékére, Cap Bojadorig.
1440. - Alfonso Goncalves Baldaya és Nuno Tristao expedíciója Nyugat-Szaharába.
1445. - a portugálok elfoglalják D'Arguin szigetét, a rabszolga kereskedelem, João Fernandes expedíciója Nyugat-Szaharában.

1476. - Santa Cruz de Mar Pequena (Ifni) megépítése.
1479. - Alcacovas Szerződés Portugália és Spanyolország között, Nyugat-Szahara partvidékének egy része portugál fennhatóság alá kerül.
1480. - Toledói szerződés, a pápa a spanyoloknak juttatja a Kanári-szigeteket és a nyugat-szaharai partvidék egy részét.
1494. - Tordesillasi Szerződés, a spanyoloké a teljes nyugat-szaharai partvidék.
1503. - Sidi Ahmed Erguibi – akit a reguibat törzs saját ősének tart – megérkezik Nyugat-Szahara területére
1517. - a beduinok megszerzik Santa Cruz erődjét
1550. - Taghaost, San Miguel de Saca és Cape Bojador erődök megépítése a nyugat-szaharai partokon.
1572. - a spanyol uralkodó megtiltja a nyugat-szaharai partokon történő rabszolgavadász portyákat.
1593. - a spanyol rabszolgavadász expedíciók befejezése.
1674. - ben Tin Yifdad, a Shurbubba háború, az arabok végső győzelme a sanhaják felett.
- 1700-as évek - az Osztrák-Magyar Monarchia nagy flottaépítésbe kezd Savoyai Jenő vezetésével
1722. - a Habsburgok megalapítják a főleg Kelet-Indiában és Kínában érdekelt Ostend Társaságot (Kaiserliche Ostender Kompanie)
1727. - a spanyolok és a marokkói szultán, Sidi Mohamed ben Abdallah aláírták a Marrakeshi Szerződést.
1731. - a második Bécsi Egyezmény hivatalosan megszünteti az Ostend Társaság működését
1764. - skót George Glas felállítja, a Hilsborough kereskedelmi állomást Nyugat-Szahara partjainál (Puerto Cansado), Fuerteventura szigetével átellenben.
1767. május 28. - közös spanyol-marokkói halászati szerződés.
1775. június 05. - Mária Terézia megalapítja a Trieszt Kelet-Indiai Társaságot.
1785. - a Trieszt Kelet-Indiai Társaság tevékenységének vége.
- XIX. század - az Osztrák-Magyar Monarchia által szervezett tudományos expedíciók az afrikai és más földrészekén.
1810. - Alexander Scott expedíciója Nyugat-Szaharában.
1844. - Francisco Coello ezredes – a Madridi Földrajzi Társaság későbbi megalapítója – a franciákkal közösen expedíciót indít Algériába
1845. - az első marokkói-algériai határszerződés, a Lalla Marnia megállapodás megkötése.
1850. - Leopold Panet és Faidherbe ezredes expedíciója Nyugat-Szaharában.
1852. - a Tadjakent törzs megalapítja Tinduf városát.
1860. - a spanyolok megszerzik Ifnit.
1864. - Joaquin Gatell expedíciója Boujdour és Oued Noun területén.
1874. - Donald Mackenzie megalapítja az Észak-Nyugat Afrika Társaságot.
1876. - Francisco Coello ezredes vezetésével létrehozták a Madridi Földrajzi Társaságot (Sociedad Geografica de Madrid).

1877. - spanyol expedíció Rio de Oro területére.

1877. - „Asociación Espanola para la Exploracion del Africa” társaság létrehozása.

1881. - „Compania de las Pesqueras Canario-Africanas” társaság létrehozása.

1883. - újabb spanyol expedíció Rio de Oro területére.

1884. március 30. - Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaság (Compania Comercial Hispano-Africana) létrehozása.

1884. november - 1885. november - Berliini Konferencia. – az Osztrák-Magyar Monarchia mint nagyhatalom vesz részt a megbeszéléseken, bár gyarmattal ekkor még nem rendelkezett.

1884. - a spanyolok elfoglalják Rio de Oro-t a mai Nyugat-Szahara területén.

1884. december - a spanyolok bejelentik a Cap Blanc és Cap Bojador közti terület megszállását.

1885. február 26. - a Berliini Konferencia jóváhagyja a spanyol gyarmatosító törekvéseket.

1885. március - az ouled delim törzs megtámadja Villa Crisnerost, ahonnan a spanyolok elmenekülnek, de később visszafoglalják a kereskedelmi állomást.

1886. - Cervera Szerződés megkötése a spanyolok, az adrari emír és több saharávi törzs között

1887. - Camille Douls expedíciója, A marokkói uralkodó kinevezi Ma El-Ajnin sejket kalifának a Szaharába.

1887. - a saharávi törzsek felkelést indítanak a spanyolok ellen, és Villa Cisneros erődjét ismét megostromolják.

1892. - a saharávi törzsek újabb felkelése, majd rajtaütése Villa Cisneros erődjén.

1894. - a saharáviak felgyűjtják a Villa Cisneros öblében állomásozó Tres de Mayo és Las Marias hajókat.

1894. - az Osztrák-Magyar Gyarmatosító Társaság (Osterreichungarische Kolonial- Gesellschaft) létrehozása.

1898. - Smara megalapítása.

1898. - Spanyolország felajánlja az Osztrák-Magyar Monarchiának Rio de Oro-t

1899. március 20. - az Osztrák-Magyar Monarchia Spanyolországba akkreditált nagykövetét, Victor Dubsky grófot és Tanger-i konzulját, Gilbert von Gilbert Hohenwart grófot arra utasította, hogy gyűjtsenek adatokat Rio de Oro területéről.

1899. július 29. - Dubsky és Hohenwart jelentésének megküldése az osztrák-magyar kormánynak.

1899. december 31-ig egy konzorcium kapta meg Rio de Oro felügyeletét. A konzorciumot egy magyar származású képviselő, Juan Bautista Somogy felügyelte.

1899. - felmerül Spanyol-Szahara megvétele, de a spanyolok előnyösebb helyzetbe kerülve már nem szeretnék megválni a területtől, így elmarad a gyarmatszerzés.

1899. - Daora-i csata a marokkói csapatok és az izarguien törzs harcosai között.

1900. június 27. - az első francia és spanyol határszerződés ratifikálása. A Cap Blanc-félsziget felosztása

1901-1902. - újabb francia-marokkói határszerződések

1902. - Blanchet expedíció, Ma El-Ajnin befejezi Smara építését.

1903. - A franciák elfoglalják Brakna városát.

1904. január - Francisco Bens Argandona kinevezése Spanyol-Szahara kormányzójának.

1904. október 3. - a második francia és spanyol határszerződés ratifikálása.

1905 - Ma El-Ajnin a marokkói szultán segítségét kérte a francia gyarmatosítók ellen.

1909 augusztusa - A franciák elfoglalják az Adrar emirátust, Ma El-Ajnin elhagyja Smarát és Tiznitbe költözik.

1909-1910 - Ma El-Ajnin dzsihadot indít a francia gyarmati hadsereg ellen.

1910. június 23. - Ma El-Ajnin szaharái csapatai vereséget szenvednek a franciáktól Fez előtt (Tadla-fennsík).

1910. október 28. - Ma El-Ajnin halála Tiznitben.

1912. november 27. - a harmadik francia és spanyol határszerződés ratifikálása.

1913 márciusa - Mouret elfoglalja és lerombolja Smara városát.

1916. június 29. - A spanyolok megalapítják Cabo Juby (Tarfaya) városát.

1916. október 15. - A németek UC20 tengeralattjáró fegyverszállítmánya a franciák ellen harcoló szaharái törzsek részére.

1919. november 27. - a spanyolok elfoglalták La Guerra városát.

1920. január 28. - a Spanyol Idegenlégió (Tercio Extranjeros) hivatalos megalapítása.

1921. szeptember 21. - csatlakozott a Légiónhoz az első magyar Nagy Károly, aki tiszti rendfokozatot szerzett és egészen az 1960-as évek elejéig szolgált a Légiónban.

1920-1926. - a Riff háború Spanyol Észak-Afrikában – a Spanyol Légión első komolyabb próbája.

1925. november 07. - Francisco Bens Argandona elhagyja Nyugat-Szaharát.

1925. - treyfiyai csata.

1926 - Antonio Jaen a Draa-folyót teszi meg Marokkó és Nyugat-Szahara határának.

1926. július 27.- a spanyolok felállítják az első szaharaiakból álló tevék alakulatukat, a „Cabo Juby” egységet.

1927. - megkezdődik a nyugat-szaharai halászat fellendülése egy hajójavító és -építő üzem létrehozásával.

1929 - határszerződés megkötése Marokkó és Algéria között

1931-1936 - az új gyarmatra – mint büntetőtelepre – sok politikai száműzött érkezett, akik a hadsereg büntető zászlóaljába kerültek.

1932 augusztusa - sikertelen puccskísérlet a spanyol kormány ellen (Sanjurjada), majd az abban résztvevők száműzése Villa Crisnerosba.

1934. március - a franciák elfoglalják Tinduf városát.

1934. május 1. - Galo Bullon kapitány és Carlos de la Gandara hadnagy vezetésével a szaharái nomád katonák elfoglalják Daora települést.

1936 - Spanyol-Szahara végleges pacifikálása, a Spanyol Polgárháború kezdete, amelyben több magyar önkéntes is szolgált a Franco oldalán harcoló Spanyol Légiónban.

1938 - a szaharái törzsek lázadása a spanyol uralom ellen.

1938 - Antonio del Oro százados vezetésével a spanyolok megalapították El-Aaiun városát.

1940. - El-Aaiun lesz Nyugat-Szahara központja.

1946 - Ifni és a Spanyol-Szahara egyesítése Spanyol Nyugat-Afrika néven

1946-50. - évekig tartó szárazság Nyugat-Szaharában.

1947- Manuel Alia Medina felfedezte az El-Aaiuntól kb. 100 kilométerre lévő Uad Bou Craa környékén az első foszfátmezőt.

1949. - Tarfaya városát Bens emlékére átnevezik, a település új neve: „Villa Bens”

1950 - A spanyol államfő, Franco látogatása Spanyol-Szaharában.

1953-1954. - a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) több magyar tisztet küldött továbbképzésre a Spanyol Idegenlégióba.

1955. április 19. - a Bandungi konferencia.

1956 - a Felszabadítási Hadsereg gerillaháborút indít a spanyolok ellen Észak-Marokkóban.

1956. március 27. - Allal el-Fassi, a marokkói Istiqlal párt vezetője kifejti egy területi gyűlésen, hogy Marokkónak legitim igénye lehet a Tindouf és Atar közötti szaharai, valamint egyes algériai területekre is.

1956. április - Marokkó független állammá vált, El-Fassi Marokkónak követeli Nyugat-Szahara teljes területét.

1957-58. - Ifni háború.

1958. január 10. - Spanyol-Szahara hivatalosan is Spanyolország tengerentúli megyéje lesz.

1958. január 12-13. - A Felszabadítási Hadsereg egységei sikertelen támadást hajtottak végre El-Aaiun városa ellen.

1958. február 10-24. - közös francia-spanyol hadművelet (Ecouvillon) a szaharávi lázadók ellen.

1958. február 25. - V. Mohamed a M'hamid oázisban megtartott beszédében kijelenti Marokkó igényét Nyugat-Szaharával kapcsolatosan.

1958. április 1. - a Cintrai Egyezmény keretében a spanyolok átadják a Tarfayai-körzetet Marokkónak, a területre bevonuló marokkói csapatok lefegyverzik a szaharávi gerillákat.

1959-63. - Újabb nagy szárazság Nyugat-Szaharában, az állatállomány közel 60%-a elpusztul, a nomádok nagy része a városokba költözik.

1960-as évek - a spanyolok felfedezik a nyugat-szaharai foszfát- és kőolajlelőhelyeket.

1960 - Ifni városát a spanyolok átadják Marokkó számára.

1960. december 14. - az ENSZ elfogadja a 1514. számú határozatot, „Gyarmati Deklaráció” néven.

1961. - II. Hasszán trónra lépése.

1961. március - szaharávi felkelők elrabolják az Union Oil and Company amerikai, kanadai, francia és spanyol nemzetiségű kutatóit.

1961 áprilisa - elfogadják a Spanyol-Szahara adminisztratív irányításáról szóló törvényt.

1961. április 19. - a spanyolok létrehozzák a Gyarmati Tanácsot Nyugat-Szaharában.

1961 szeptember - Franco Spanyol-Marokkót átadja Marokkónak, de továbbra is igényt tart a mai Nyugat-Szahara területére.

1961 - az ENSZ létrehozta a dekolonizációs bizottságot.

1962. - a Szaharai Nemzeti Bányászati Társaság megkezdte az Uad Bou Craa környéki foszfátmező kitermelését.

1962. július - Algéria elnyerte a függetlenségét.

1963. - ENSZ közgyűlés határozata: Spanyolországnak referendumot kell kiírnia Spanyol-Szahara hovatartozásáról.

1964 - Marokkó létrehozta a Szaharai és Mauritániai Ügyek Minisztériumát

1964. október 16. - az ENSZ dekolonizációs bizottsága felszólítja a spanyolokat, hogy biztosítsák a szaharai területek autonómiáját.

1965 – marokkói segítséggel létrejön a Szaharai Felszabadítási Front.

1965. december 17. - az ENSZ elfogadja a 2072 (XX) határozatot, amelyben felszólítja a spanyolokat a dekolonizáció megkezdésére.

1966. december 20. - Az ENSZ elfogadja a 2229 (XXI) határozatot, melyben felszólítja a spanyolokat az őslakosok függetlenségének biztosítására.

1966. március 21. - a spanyolbarát sejkek benyújtanak az ENSZ-hez egy jegyzéket, amelyben kinyilatkoztatják, hogy továbbra is Spanyolországhoz és nem Marokkóhoz kívánnak tartozni.

1967- a Szaharai Felszabadítási Mozgalom megalakulása (Harakat Tahrir saguia el-Hamra wa Oued ad-Dahab) - első vezetője Sidi Ibrahim Bassiri.

1967. március 11. - a párizsi magyar nagykövet beszámolójában megemlíti „Spanyol-Szahara” kérdését is, amelyet részletesen ismertet. Eszerint Spanyolország 1965-ben Ifnit és Spanyol-Szaharát Marokkónak adta volna, de a foszfátlelőhelyek feltárása miatt végül megtartották a területet.

1967. május 11. - a spanyolok támogatásával létrejön a Dzsemma.

1970. június 17. - a „zemlai mérsárlás”, a Szaharai Felszabadítási Mozgalom felszámolása.

1970 szeptembere - II. Hasszán, Boumedienne algériai elnök és Ould Daddah mauritániai elnök háromoldalú megbeszélése Nouadhibou városában.

1972. július - a MOREHOB mozgalom megalakítása.

1973. május 10. - a Polisario Front létrehozása – első vezetője El-Váli Musztafa Szajed.

1973. május 20.- a Polisario első támadása El-Khanga ellen.

1973. július 23-24. - Algéria, Mauritánia és Marokkó részvételével hármás csúcstalálkozót tartottak Agadírban.

1973. szeptember 21.- Franco tábornok bejelentette, hogy területi autonómiát, majd fokozatosan önrendelkezési jogot is ad a szaharáviak részére.

1974. március - a spanyolok megindítják a „Barrido” műveletet a Polisario Front aktivistái ellen.

1974. május 31. - Gomez de Salazar tábornokot nevezik ki Spanyol-Szahara kormányzójának, helyettese Luis Rodriguez de Viguri ezredes.

1974 július - új nyugat-szaharai alkotmány, amely megnöveli a Dzsemma hatáskörét.

1974. július 4. - a spanyolok nyilvánosságra hozták tervüket a Nyugat-Szaharának adandó autonómiáról, II. Hasszán hivatalosan tiltakozik.

1974. augusztus 12. - Marokkó és Spanyolország tárgyalása Nyugat-Szahara jövőjéről.

1974. augusztus 21. - a spanyol kormány jegyzéket küldött az ENSZ főtitkárának, amelyben kijelentik

az önrendelkezésről szóló népszavazás lebonyolítása iránti készséget.

1974. augusztus 25–31. - a Polisario Front II. kongresszusa.

1974. szeptember 17. - II. Hasszán keresetet nyújtott be a Hágai Nemzetközi Bírósághoz Nyugat-Szahara jogállásával kapcsolatosan.

1974. október - a Szaharai Nemzeti Egységpárt létrejötte – vezetője Kali Hena Ould Rashid.

1974. október 26–29. - Rabati találkozó, Marokkó és Mauritánia titkos megegyezést kötött Nyugat-Szahara felosztásáról.

1974. december – spanyol népszámlálás végrehajtása, amely egyben a népszavazásra jogosultak felmérése is egyben.

1974. december 13. - az ENSZ meghozta a 3292.(XXIX.) határozatát a népszavazás elhalasztásáról, egy vizsgálóbizottság kiküldéséről Nyugat-Szaharába, valamint a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről.

1975. január 16. - a spanyolok bejelentik a népszavazás felfüggesztését.

1975 februárja - a „Szabad Egyesülésért Mozgalom” létrejötte, majd terrorakcióinak megkezdése Nyugat-Szaharában.

1975. május 8.–június 9. - az ENSZ által küldött vizsgálóbizottság útja Nyugat-Szaharában és a környező államokban – a bizottság megállapítja, hogy a Polisario Front nem terrorszervezet, hanem felszabadítási mozgalom.

1975. május 10–11. - saharávi katonák lázadása a spanyol tisztjeik ellen.

1975. május 12. - a Nyugat-Szaharába küldött ENSZ-vizsgálóbizottság jelentése: a lakosság nagyobb része a Polisario Frontot támogatja.

1975 június - Algéria elnöke, Boumedienne a Polisario Frontot felszabadítási mozgalomnak ismerte el.

1975 júniusa - Emilio Cassinello közvetítésével titkos tárgyalások kezdődnek Spanyolország és a Polisario között, El-Váli felajánlja a mauritániai elnöknek Nyugat-Szahara és Mauritánia egyesülését, amit az elutasít.

1975. szeptember 09. - a spanyol külügyminiszter, Pedro Cortina y Mauri találkozik a Polisario Front vezetőivel és Nyugat-Szahara jövőjéről, illetve a spanyol befolyás megtartásáról egyeztetnek.

1975. október 01. - a spanyol kormány bejelenti, hogy 1976 első felében kívánják megtartani a szavazást Nyugat-Szahara jövőjével kapcsolatosan, fokozatosan kiürítik a sivatagban található kisebb spanyol katonai állomásokat.

1975. október 10. - a Polisario és a Szaharai Nemzeti Egységpárt egyesülése.

1975. október 16. - a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, II. Hasszán bejelenti az „Zöld Menet” szervezését.

1975. október 18. - Spanyolország az ENSZ BT azonnali összehívását kezdeményezi.

1975. október 22. - ENSZ BT 377. sz. határozata Nyugat-Szaharával kapcsolatosan, a spanyolok és a Polisario Front megegyeznek a hatalom megosztásában.

1975. október 29. - titkos tárgyalások kezdődnek Marokkó és Spanyolország között Nyugat-Szaharáról.

1975. október 31. - a marokkói csapatok átlélik Nyugat-Szahara határát és összecsapnak a saharávi felkelőkkel.

1975. november 01–08. - a Golondrina-terv keretén belül megtörténik a spanyol lakosság evakuálása Nyugat-Szaharából.

1975. november 02. - János Károly trónörökös látogatása El-Aaiunban.

1975. november 05. - II. Hasszán agadíri beszéde a „Zöld Menet” megindításáról.

1975. november 05. - az ENSZ közleményben ítéli el a menet megrendezését.

1975. november 06. - a Zöld Menetben résztvevők átlélik Nyugat-Szahara határát, az ENSZ BT 380. sz. határozata.

1975. november 09. - II. Hasszán utasítására a menetben részt vevők elhagyják Nyugat-Szahara területét.

1975. november 14. - a Madridi Egyezmény megkötése Spanyolország, Marokkó és Mauritánia között.

1975. november 15. - A Polisario Front nem fogadja el a Madridi Egyezményt és megkezdik a fegyveres ellenállási küzdelmet a megszálló hatalmak katonái ellen.

1975. november 25.- II. Hasszán kinevezi Ahmed Bensoudát a Marokkó által megszállt nyugat-szaharai területek kormányzójának.

1975. november 28. - a Dzsemma feloszlatja magát Guelta Zemmourban, a Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács létrehozása, a marokkói csapatok elfoglalják Smara városát.

1975. december 06. - a Polisario algíri sajtótájékoztatója a Dzsemma megszűnéséről; Algírban létrejön a Nyugat-Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács, amely felkészül egy esetleges Marokkó elleni konfliktusra

1975. december 10. - az ENSZ elfogadja a 3458/A és a 3458/B határozatokat Nyugat-Szaharával kapcsolatosan.

1975. december - a Szaharai Felszabadítási Hadsereg létrehozása.

1975. december 10–11. - a marokkói hadsereg egységei elfoglalják El-Aaiunt.

1975. december 19–20. - a mauritániaiak elfoglalják La Guerra és Tichla városát.

1975. december 29. - a Polisario fegyveresei megtámadják a mauritániai Zuerat városát.

1976. - a Spanyol Légión alakulatai távoznak Nyugat-Szaharából.

1976 eleje - az AESZ gyűlésén nem ismerték el a saharáviak új államát, de a többi afrikai országnak lehetővé tették, hogy kétoldalú kapcsolatokat építsen ki vele.

1976. január 11. - a mauritániai csapatok elfoglalják Argoub települést.

1976. január 15. - Tirisz el-Gharbia létrehozása a mauritániaiak által megszállt területeken.

1976. január 12. - az utolsó spanyol egység is elhagyja Nyugat-Szaharát (Dakhla).

1976. január 21. - Ain-Ben-Tili idegenlégiós erődje megadja magát a saharáviaknak.

1976. január 27-29. – az első „amgalai csata”

1976. február 07–12. - az ENSZ főtitkára képviseletében Olaf Rydbeck látogatást tesz Nyugat-Szaharában és a környező országokban.

1976. február 08. - a mauritániai hadsereg egységei elfoglalják Awsard városát.

1976. február 13–15. - a második „amgalai csata”

1976. február 16. - a marokkói uralkodó összehívja a Dzsemma képviselőinek egy részét, akik hűséget esküsznek neki.

1976. február 22. - a menekülttáborok bombázásának kezdete.

1976. február 26. - Spanyolország hivatalosan is kivonul Nyugat-Szaharából.

1976. február 27. - a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kikiáltása.

1976. március 21. - az ENSZ főtitkára képviselőjében Olaf Rydbeck látogatást tesz a tündüfi menekülttáborokban.

1976. április 14. - Marokkó és Mauritánia hivatalosan is felosztják egymás között Nyugat-Szahara területét.

1976. május 11. - a Polisario megindítja a „májusi offenzívát” a marokkói és mauritániai csapatok ellen.

1976. május 20. - a Polisario Front Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrehozásáról kiadott memoranduma, amely az ENSZ 1972. december 14-én kiadott 2983/XXVII. számú határozatára hivatkozott.

1976. június 08. - a szaharáviak megtámadják a mauritániai fővárost.

1976. június 08. - a Polisario vezetője, El-Váli életét veszíti a mauritániai katonákkal történő összecsapásban.

1976. augusztus 26-30. - a Polisario harmadik kongresszusa Algírban, elfogadják a Szaharai Demokratikus Arab Köztársaság alkotmányát, és létrehozzák a Szaharai Nemzeti Tanácsot, majd megválasztják Mohamed Abdelazizt a Polisario főtitkárának.

1976. szeptember 02. - katonai megállapodás Mauritánia és Franciaország között.

1976. decembere - az ENSZ elfogadja a 31/45 sz. határozatot, amellyel átadja a nyugat-szaharai kérdés megoldását az Afrikai Egység Szervezetének.

1977. első fele - a nyugat-szaharai államot már kilenc ország – Algéria, Angola, Benin, Burundi, Bissau-Guinea, Madagaszkár, Mozambik, Ruanda és Togo ismerte el.

1977. május 13. - katonai együttműködési megállapodás megkötése Marokkó és Mauritánia között, 9000 marokkói katona érkezik Mauritániába.

1977. október–november - „Lamantine” hadművelet.

1978. - Madrid a Polisario Frontot a szaharávi törvényes képviselőjének ismeri el.

1978. július 10. - Mustafa Ould Mohamed Salek vezetésével katonai puccs Mauritániában, a korábbi elnök Mokhtar Ould Daddah eltávolítása.

1978. július 12. - tűzszünet Mauritánia és a Polisario Front között.

1978. szeptember 25-28. - a Polisario Front negyedik kongresszusa.

1978. október 20-21. - az Afrikai Egység Szervezete által kezdeményezett titkos tárgyalások Marokkó és a Polisario Front között Bamakóban.

1979. január 04. - „Bumedien” offenzíva megindítása.

1979. január 12–13. - tárgyalások Marokkó és Mauritánia között.

1979. április 06. - új kormány Mauritániában Ahmed Ould Buceif vezetésével.

1979. május 27. - Buceif halála, utóda: Mohamed Khuna Ould Haidalla.

1979. július 17–20. - Afrikai Egység Szervezete monroviai ülése, ahol a szervezet felszólítja a szembenálló feleket a tűzszünet megkezdésére, majd a referendum megtartására. A javaslatot Marokkó visszautasítja

1979. augusztus 05. - Algíri Békesszerződés Mauritánia és a Polisario Front között.

1979. augusztus 10. - Marokkó által támogatott sikertelen puccskísérlet Haidalla mauritániai elnök ellen.

1979. augusztus 12. - a marokkói csapatok elfoglalják Dakhla városát a mauritániaiaktól, majd az általuk korábban megszállt nyugat-szaharai területeket is.

1979. augusztus -október vége - a szaharáviak sikeres támadássorozata a marokkói erők ellen.

1979. november 05. - a marokkóiak megindítják az „Uhud” hadműveletet

1979. november 21. - az ENSZ közgyűlése felszólítja Marokkót csapatainak kivonására Nyugat-Szaharából, és hogy kezdjenek közvetlen tárgyalást a Polisario Front képviselőivel.

1980 január - II. Hasszán diplomáciai offenzívát indít.

1980. március 3. - II. Hasszán először látogat el a megszállt nyugat-szaharai területekre, az „Iman” művelet megindítása a szaharáviak ellen.

1980 májusa - II. Hasszán Ahmed Dlimi tábornok segítségével kidolgozza a „falak” stratégiáját.

1980. július 16. - A Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kéri az Afrikai Egység Szervezetébe történő felvételét.

1980. augusztus - a „Larak” művelet megindítása a felkelők ellen.

1981 január – március - újabb, sikeres szaharávi offenzíva a marokkói csapatok ellen.

1981. június 24–27. - Afrikai Egység Szervezete Nairobiban tartott ülése, ahol a marokkói uralkodó kijelenti hajlandóságát a népszavazás megtartására Nyugat-Szahara jövőjével kapcsolatosan.

1981. október 13. - Polisario Front győzelmet arat a marokkói csapatok felett Guelta Zemmour helyiségnél.

1982. - az első falrendszer (Smara-Boujdour-Atlanti-óceán) létrehozása.

1982. február 25. - az Afrikai Egység szervezete teljes jogú tagjaként ismeri el a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot.

1982. október 12–16. - a Polisario Front ötödik kongresszusa.

1983. január 25. - Ahmed Dlimi tábornok halála.

1983 - folyamatos harcok Marokkó és a Polisario Front fegyveresei között (Smara, Amgala, Lemseid, stb.).

1984. - újabb harcok Marokkó és a szaharáviak között (Dakhla, Argoub, Zag).

1984. február 27. - a mauritániai elnök hivatalosan is elismeri a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot.

1984. augusztus 13. - Oujda Szerződés Líbia és Marokkó között, Líbia a továbbiakban nem támogatja a Polisario Frontot.

1984. november 12. - az Afrikai Egység Szervezete elfogadja a szaharáviak önrendelkezéséről szóló 104. számú határozatot, Marokkó ezért kilép a szervezetből.

1985. március 13-18. - II. Hasszán látogatása Laayounban.

1985. október 23. - a marokkói miniszterelnök, Karim Lamrani felajánlja az ENSZ főtűzkárának a tűzszünet megkötését, majd a népszavazás megtartását, de az ajánlatot rövidesen visszavonja.

1985. december 7–10. - a Polisario Front hatodik kongresszusa.

1986. - az olajárak nagymértékű esése miatt az algériai kormány csökkenti a szaharáviaknak nyújtott anyagi támogatását.

1987 október - a hatodik fal megépítése, konfliktus Marokkó és Mauritánia között.

1987. november 21.–december 09. - az ENSZ egy technikai missziót küld Nyugat-Szaharába.

1988. május 16. - Marokkó és Algéria 12 év szünet után felújítják az egymás közötti diplomáciai kapcsolatokat.

1988. július 12. - Marokkó és a Polisario Front titkos megbeszéléseket folytat Szaúd-Arábiában.

1988 augusztus - Marokkó, Algéria és a saharáviak megkapják a rendezési tervet, amelyet Javier Perez de Cuéllar kinevezett különleges tanácsadója, Issa Diallo állított össze.

1989. január - titkos tárgyalások a marokkóiak és a Polisario Front között Marrakeshben.

1989. február - az Arab Maghreb Unió létrehozása.

1989. június 17–24.- Perez de Cuéllar körútja Észak-Afrikában.

1989. október 07. - a saharáviak támadást indítanak a marokkói csapatok ellen Guelta Zemmour és Amgala térségében.

1990 márciusa - az ENSZ-főtitkár körútja a Maghreb-régió országaiban és a tindufi menekülttáborokban.

1990. június 18. - Perez de Cuéllar hivatalosan az ENSZ BT elé terjeszti a nyugat-szaharai rendezéssel kapcsolatos terveket.

1990. július 5–9. - az ENSZ-főtitkár közvetítésével Marokkó és a Polisario tárgyalásokat folytatnak Genfben.

1991. április 19. - az iraki háború miatt a végleges, Nyugat-Szahara kérdését rendező tervezet csak ekkor került a Biztonsági Tanács elé.

1991. április 29. - az ENSZ 690. számú határozat elfogadásával létrehozta a MINURSO (Missión des Nations Unies pour l' Organisation d' un Referendum au Sahara Occidental) missziót.

1991. május 25. - tűzszüneti tárgyalások.

1991. június 18–20. - a Polisario Front nyolcadik kongresszusa, új alkotmány elfogadása.

1991. június 25. - a kanadai Armand Roy tábornokot nevezik ki a MINURSO parancsnokának.

1991. augusztus 04–05. - a tűzszünet megkezdése előtt marokkói csapatok támadják a Polisario állásait a „Felszabadított Területen”.

1991. szeptember 01. - megérkezik a MINURSO első 100 fős katonai egysége.

1991. szeptember 06. - a tűzszünet kezdete.

1993. május - Boutros-Ghali meglátogatja a konfliktusban érintett országokat.

1993. június 20. - az Azonosítási Iroda felállítása

1993. július - tárgyalások Marokkó és a Polisario Front részvételével Laayounban.

1993. július - megkezdí munkáját a MINURSO rendőri egysége Jürgen Friedrich Reinman rendőr ezredes vezetésével.

1993. november 3. - az Azonosítási Iroda tényleges tevékenységének megkezdése.

1993. november 22. - az ENSZ hivatalosan közzéteszi a munkatársai által megvizsgált és kijavított spanyol népszavazási adatokat.

1994. augusztus 28. - az Azonosítási Iroda megkezdí a szavazásra jelentkezők adatainak rögzítését Laayounban és Tindufban.

1994. augusztus - sikertelen tárgyalások Marokkó és a Polisario Front között Genfben, majd Rabatban.

1994. december 22. - Marokkó tiltakozása miatt felfüggesztik az Azonosítási Iroda tevékenységét.

1995 február - Magyarország 13 fős rendőri kontingenst küld a műveletbe.

1995. december 23. - az azonosítási folyamat első szakaszának befejezése.

1996. - a szembenálló felek bojkottálják a MINURSO munkáját.

1996. május - A MINURSO vezetője Erik Jensen, algériai támogatással újabb titkos egyeztetéseket kezdeményez Marokkó és a Polisario Front között.

1996. augusztus - a rendőri kontingens létszámának jelentős csökkentése. A 113 rendőrtisztből csak 7 rendőr maradt (ebből 1 magyar) a műveleti területen.

1997. március 17. - James Baker kinevezése az ENSZ-főtitkár különleges megbízottjának.

1997. június 02. - az utolsó rendőr is távozik Nyugat-Szahara területéről, így már csak papíron létezik a MINURSO rendőri egysége.

1997. június 23. tárgyalások Lisszabonban a Polisario Front és Marokkó között.

1997. szeptember 14–16. – tárgyalások kezdete Houstonban a szembenálló felek között, majd a megállapodás megkötése.

1997. október 07–15. – az ENSZ regisztrációs bizottságot küld Nyugat-Szaharába.

1997. december - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és a Polisario Front között

1997. december 03. - az Azonosítási Iroda folytatja a majdani referendum szavazóinak összesítését.

1998. január - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és Marokkó között.

1998. november - Kofi Annan látogatása a Maghreb-országokban.

1999. március - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és Marokkó között, az általuk ellenőrzött területek aknamentesítésével kapcsolatosan.

1999. április - katonai megállapodás megkötése a MINURSO és a Polisario Front között, az általuk ellenőrzött területek aknamentesítésével kapcsolatosan.

1999. június 15. - a MINURSO munkatársai elkezdik a H41, a H61 és a J51/52 törzsek nyilvántartásba vételét.

1999. július 15. - az azonosítási folyamat első szakaszában résztvevőkről készített szavazólista nyilvánosságra hozatala.

1999. július. 23. - II. Hasszán halála.

1999. augusztus - Magyarország az ENSZ felkérésére egy öt fős rendőri kontingenst küldött a MINURSO állományába.

2000. január 15. - az azonosítási folyamat második szakaszában résztvevőkről készített szavazólista nyilvánosságra hozatala.

2000. február - Marokkó elleni tüntetések a megszállt területeken, a feszültség növekedése miatt az Azonosítási Iroda munkatársai felfüggesztik a tevékenységüket

2000. április - James Baker, John Bolton és William Eagleton társaságában látogatást tesz Algériában, Marokkóban és a Polisario által felügyelt területeken.

2000. május 14. – a marokkói kormány és a Polisario Front ismét megbeszéléseket folytat.

2000. május 15. - Nyugat-Szaharába érkezik az első 3 magyar katona.

2000 június - Kofi Annan ENSZ-főtitkár Magyarországra érkezik, ahol a békefenntartó műveletekről tárgyal.

2000. július 20–21. – Újabb tárgyalás Marokkó és a Polisario Front között.

2000 október - újabb 3 magyar katona érkezik Nyugat-Szaharába.

2000. szeptember 28. - tárgyalások a szemben álló felek közt Berlinben.

2001. - Az első marokkói autonómiatervezet-javaslat.

2001 január - a Párizs-Dakar Rally megrendezése miatt majdnem újra kiújultak a harcok.

2001. június 20. - Baker-terv (S/2001/613).

2001. augusztus 27–29. - Pinedale-i tárgyalások.

2001. - marokkói cégek megkezdik a kőolaj és földgáz mezők kutatását Nyugat-Szahara területén.

2002. január 15. - az ENSZ jelentősen csökkenti az Azonosítási Irodában dolgozók létszámát.

2002. február 5. - Hans Corell az ENSZ jogi képviselője közzéteszi jelentését Nyugat-Szahara ásványkincseinek kitermelésével kapcsolatosan.

2003. április 15. - a UNHCR képviselője bejelenti, hogy a menekülttáborok és a megszállt területek között, bár korlátozottan, de üzemel postajárat, és hozzáférhetőkké váltak a személyes telefonhívások.

2003. január 14–17. - James Baker körútja Nyugat-Szaharában és a szomszédos országokban.

2003. május 16. - öngyilkos merényletek Casablancában.

2003. október 31. - a népszavazással kapcsolatos tevékenységet folytató iroda és a rendőri részleg „ideiglenesen” megszűnik.

2003. május 23. - II. Baker-terv.

2004. április 23. - Marokkó elutasítja a II. Baker-tervet.

2004. június 01. - Baker lemond, utóda John Bolton.

2005. - a Polisario Front az angol-ausztrál Fusion Oil&Gas cégcsoportnak ajánlja fel a nyugat-szaharai területek kőolajkitermelési jogát.

2005. július 29. - Peter van Walsum kinevezése az ENSZ-főtitkár különleges megbízottjának.

2005. május - október - a „szaharávi intifáda”

2005. november 06. - a „zöld Menet” 30. évfordulója alkalmából a marokkói uralkodó, V. Mohamed autonómia tervet ajánl a saharáviak számára.

2005. - a MINURSO struktúrájának átalakítása.

2006. - Marokkó és az EU megkötötte az azóta többször is bírált halászati szerződést.

2006. - Amiatou Haidar emberi jogi aktivistát szabadon engedik.

2006 március - a saharávi megmozdulások tovább zajlanak.

2006. április 19. - az ENSZ-főtitkár felszólítja a szembenálló feleket a tárgyalások ismételt megkezdésére.

2006 szeptember - az ENSZ-főtitkár különleges megbízottja, Peter van Walsum a konfliktuszónába utazik.

2007. április 30. - az ENSZ felszólítja a szembenálló feleket a tárgyalások feltétel nélküli megkezdésére.

2007. június 18–19. - a szembenálló felek tárgyalásokat kezdenek Manhassetben.

2007. augusztus 10–11. - a szembenálló felek második találkozója Manhassetben.

2008. január 7–9. - a szembenálló felek harmadik találkozója Manhassetben.

2008. március 16–18. - a szembenálló felek negyedik találkozója Manhassetben.

2008 június - George W. Bush amerikai támogatásáról biztosította a marokkói anatómia tervezetét.

2009. január 07. - Christopher Rosst nevezik ki Peter van Walsum utódjának.

2009. február 25–27. - Christopher Ross látogatása a régió országaiban, illetve Spanyolországban és Franciaországban.

2009. november - Aminetu Haidar tüntetése a marokkói hatóságok ellen

2010. - eredmény nélküli egyeztetések az ausztriai Dürsteinben és az amerikai Westchesterben

2010. október 09–november 08. - tüntetések Marokkó ellen, a Gdeim Izik tábor létrehozása, majd erőszakos felszámolása.

2011. - az EU Parlament már nem támogatja a Marokkó és EU kötötte 2006-os halászati szerződés megújítását.

2011. február - tüntetések Dakhlában, majd Nyugat-Szahara több városában is a marokkói megszállás ellen.

2011. március 2. - Laayouneban ülősztrájk a marokkói megszállás ellen.

2015. december 10. - az Európai Unió Bírósága kijelenti, hogy jogszerűen Marokkó nem birtokolja a szaharai területeket, ezért nem köthet szerződést az EU-val a helyi halászatról.

2016. március 03–07. - Ban Ki-Moon ENSZ-főtitkár Nyugat-Szaharába utazik, majd a nyilatkozata miatt Marokkó korlátozásokat és tilalmakat vezet be a MINURSO állományával szemben.

2018. - az amerikai elnök nemzetbiztonsági tanácsadója, John Bolton közvetítésére újabb egyeztetések kezdődtek a szembenálló felek között a konfliktus lezárására.

Felhasznált források

„ALBATROS” a Salamon-szigeteken, <http://mateinfo.hu/navy-albatros.htm>

1921. évi XXXIII. törvénycikk, IV. fejezet, IV. cím, - Kína, Magyarország érdekei Európán kívül, <http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/tria1920/bekeszerz.phtml>

2251/1999. (X. 7.) Korm. határozat az ENSZ Nyugat-Szaharai Választásokat Ellenőrző Missziója (MINURSO) tevékenységében való magyar részvételről. In: Külügyminisztérium Dokumentációs Főosztály: Magyar Külpolitikai Évkönyv, 1999.

A Magyar Honvédség békefenntartó missziói 2. 2017/49. Országgyűlés Hivatala 2017. június, http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_49_MH_missziok_2.pdf/ab17dc18-6ce7-47e2-99b9-1b4638cf3bf0

A marokkói halálmezőkön. Egy megszökött spanyol légionárius az afrikai háború borzalmairól.

A riffkabilok kegyetlenkednek a légionistákkal, Nyírvidék, 1925. október 14. 3. oldal

Abdenaby Lamiri: Development of the Peace Process in the Western Sahara Conflict, Master's Thesis, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, 2014

Abbott, Peter.: Colonial Armies in Africa 1850-1918: Organisation, Warfare, Dress and Weapons. Foundry Books, 2006

Abulafia, David: The Great Sea: A Human History of the Mediterranean, Oxford University Press, 2011.

Adam Namm: The Spanish Civil War: an analysis, National War College, 31 OCT 2003.

Adriana Acosta Castro: Del Sahara Occidental a la RASD: hacia la construcción de un Estado Árabe y Democrático. El papel de la ONU en este conflicto. Universidad Católica del Uruguay, <https://ucu.edu.uy/sites/default/files/pdf/2016/sahara-occidental-acosta-castro2.pdf>

Africa Confidential (ISSN 0044-6483), Vol 23, No. 12., June 09, 1982.

Afrika nyugati gallérján - Hajdúszoboszlótól Rabatig - Boga István Part 1, Duna Televízió, 2006. https://www.youtube.com/watch?v=g6Dz_yD8hz8

Afrika nyugati gallérján - Hajdúszoboszlótól Rabatig - Boga István Part 2, Duna Televízió, 2006. https://www.youtube.com/watch?v=2_MuUncIqQ

Altic, Mira: Austro–Hungarian Pole Expedition and Mapping of the Franz Joseph Land, In: Manfred Buchroithner, Nikolas Prechtel, Dirk Burghardt: Cartography from Pole to Pole: Selected Contributions to the XXVIth International Conference of the ICA, Dresden 2013, Springer Science & Business Media, 2013.

Alvarez, José E.: The Betrothed of Death: The Spanish Foreign Legion During the Rif Rebellion, 1920-1927, ABC-CLIO, 2001.

Amnesty International report (1994): „Disappearances” and Political Killings: Human Rights Crisis of the 1990s, a Manual for Action. ACT 33/01/94, Amsterdam: AI Dutch Section http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT33/001/1994/en/4ae38b08-ec14-11dd-85b9-0939011eabc9/act_330011994en.pdf

Amnesty International: Morocco must investigate killing of 14-year old Sahrawi at protest site, 27 October 2010, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/10/marruecos-investigat-homicidio-saharai-14-anos/>

Anderle, Ádám: Marosy iratok, Magyar királyi követség Madridban 1948-1957, Hispania, Szeged 2002.

Anderle, Ádám: 1956 és a spanyol katonai beavatkozás kérdése, In: Magyarország és a hispán világ, MTA-SZTE Hispanisztikai Kutatócsoport, Kutatási közlemények II., Hispania, 2000.

Anderle, Ádám: A magyar-spanyol kapcsolatok ezer éve, In: Iberoamericana Quinqueeclesiensis 3. Pécsi Tudományegyetem Ibero-Amerika Központ, Pécs, 2005.

Anderson, Thomas P.: The French Intelligentsia and the Spanish Civil War, 1936-1939, Loyola University Chicago, 1965.

Antal, Judit: Marokkó a nagyhatalmi érdekek keresztútjában a 19.-20. század évfordulóján osztrák-magyar diplomáciai jelentések tükrében. Közelmúlt, Politikátörténeti folyóirat, 2018/1. szám, pp. 3-25. <http://kozelmult.hu/wp-content/uploads/2018/09/antal.pdf>

Apróhirdetések – Levelezés, Ellenzék, Cluj-Kolozsvár, 1922. december 30.

Az arab felkelőkhöz szökött az idegenlégióból az egykori honvédfőhadnagy, Kis Újság, 1934. május 30.

Az UNTAG művelet honlapja: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/untag.htm>

Azimi, Nassrine: The Role and Functions of the Civilian Police in the United Nations Peace-keeping Operations, Martinus Nijhoff Publishers, 1996

Baddy, Mohamed - Guenette, Sylvie: The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997., <https://www.oceandocs.org/bitstream/handle/1834/535/Baddy.pdf?sequence=1>

Bank, André – Bas van Heur: Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks: Evidence from Northern Africa. Third World Quarterly, Vol. 28, No. 3 (2007), pp. 593-612

Baráth, Magdolna: Támogatni vagy bomlasztani? Adalékok a magyar hivatalos szervek emigrációs politikájának változásához, Betekintő 2011/3, http://www.betekinto.hu/sites/default/files/2011_3_barath.pdf

Barendse, Rene J.: Arabian Seas 1700 - 1763, European Expansion and Indigenous Response, BRILL, 2009.

Barr, Susan; Lüdecke, Cornelia: The History of the International Polar Years (IPYs), Springer Science & Business Media, 2010.

Barrenada, Isaías: Western Sahara and Southern Moroccan Shrawis: National identity and mobilisation, pp. 277-294. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Beevor, Antony: A spanyol polgárháború, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2002,

Békéscsabától a ceutai sziklaerődig. Egy békéscsabai fiatalember kalandos útja a spanyol idegenlégióig. Magyar fiuk hőstettei a marokkói harcokban. Békésmegyei Közlöny, Békéscsaba, 1929. február 2.

Benicsák, Péter: Rendőri békefenntartó és válságkezelő missziók logisztikai támogatása, Hadtudomány, 2008/3-4, pp. 122-126, http://mhtt.eu/hadtudomany/2008/3_4/122-126.pdf

Berenger, Jean: The Habsburg Empire 1700-1918, Routledge, 2014.

Besenyő, János: „Portré: Horváth Csaba Zsolt százados, EUTM SOMALIA”. Afrika Tanulmányok, 2012. VI. évf. 3. sz. 55–74.

Besenyő, János: A nyugat-szaharai konfliktus, az önállósodási küzdelem kezdete, a Nemzetközi Bíróság döntése és a „zöld menet.” Kül-Világ, a Nemzetközi Kapcsolatok Folyóirata, VI. évfolyam, 2009/2, pp. 37-57., <http://real.mtak.hu/83786/1/besenyo.pdf>

Besenyő, János: A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével. Publikon Kiadó, Pécs, 2012

Besenyő, János: Colonisation of Western Sahara, Études Sur La Région Méditerranéenne, Szegedi Tudományegyetem, Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék, 2011, pp. 97-115., http://real.mtak.hu/83781/1/colonisation_of_WS___Szeged_u.pdf

Besenyő, János: Economy of Western Sahara. Tradecraft, 2011, 1. Special Issue, pp. 115-125., https://www.academia.edu/12338981/Economy_of_Western_Sahara

Besenyő, János: Guerrilla Operations in Western Sahara: The Polisario versus Morocco and Mauritania, Connections: The Quarterly Journal, Vol. 16, No. 3, (Summer 2017) pp. 23-45. <http://connections-qj.org/article/guerrilla-operations-western-sahara-polisario-versus-morocco-and-mauritania>

Besenyő, János: Háború Európa előterében: a Mali krízis, Sereg Szemle, XI. évfolyam, 1. szám, 2013. január-március pp. 105-134., http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_biztpolklub_2013_06_beseny_02.pdf

Besenyő, János: Hungarian logistics specialist working for UN's Western Sahara mission. AARMS, Volume 7, Issue 1. 2008, pp. 155-165., http://real.mtak.hu/83790/1/Beseny_Hungarian_logistics_specialist_WS_u.pdf

Besenyő, János: Magyar békefenntartók Afrikában. Katonai nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanács kiadványa, Budapest, 2013

Besenyő, János: Magyar katonák tevékenysége az angolai ENSZ-békeműveletekben, Hadtudomány, 2014/3-4. szám, p. 66. http://real.mtak.hu/19069/1/2014_3_4_5.pdf

Besenyő, János: Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában. Katonai Logisztika, 12. évfolyam, 2004.1. szám, pp. 208-223., http://real.mtak.hu/83822/1/209_PDFsam_EPA02735_katonai_logisztika_2004_1.pdf

Besenyő, János: Nyugat-Szahara: A „zöld menet” és az azt követő események. Szakmai Szemle, 2009. 2. szám, pp. 196-203., http://real.mtak.hu/83834/1/197_204_Beseny_Szakmai_Szemle_2009_2_szam_u.pdf

Besenyő, János: The Occupation of Western Sahara by Morocco and Mauritania. Tradecraft Review, Periodical of the Scientific board of Military Security Office, 2010, Special Issue, pp. 76-93, http://real.mtak.hu/83785/1/2010_TR_Special_Issue.pdf

Besenyő, János: The society of the Sahrawians. AARMS, Volume 7, Issue 4. 2008, pp. 667-677., http://real.mtak.hu/83788/1/beseny_the_society_of_the_Sahrawians_u.pdf

Besenyő, János: War at the background of Europe: The crisis of Mali, Academic and applied research in military science Volume 12:(Issue 2) pp. 247-271, <https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/aarms-20132-beseny.original.pdf>

Besenyő, János: Western Sahara, Publikon Kiadó, Pécs, 2009.

Besenyő, János: Western-Sahara under the Spanish empire. AARMS, Volume 9, Issue 2. 2010, pp. 115-215., <http://real.mtak.hu/83780/1/01.pdf>

Besenyő, János; Miletics, Péter: Országismertető Marokkó és Nyugat-Szahara, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, Budapest, 2017. <http://real.mtak.hu/83720/1/orszagismertetomarokko.pdf>

Besenyő, János: Magyar katonai és rendőri műveletek az afrikai kontinensen 1989-2019/Participation of Hungary in African Operations between 1989-2019, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.

Bíró, Lajos; Antal, Áron; Nemesdy, Ernő: A volt m. kir. brassói 24. honvéd gyalogezred, népfőlkelő gyalogezred és pótzászlóalj története, Székelyudvarhely, 1944.

Blum, William: Killing Hope: US Military and CIA Interventions Since World War II, Zed Books, 2003

Borbándi, Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945-1985, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1989

Borvendég, Zsuzsanna: Újságírók és külkereskedők a Kádár-rendszer hírszerzésében, Egyetemi doktori (PhD) értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely, Budapest, 2016. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/Borvend%C3%A9gZsuzsanna.pdf> (letöltés ideje: 2019. 06.01.9)

Boum, Aomar, Park, Thomas K.: Historical Dictionary of Morocco, Rowman & Littlefield, 2016.

Bowen, Wayne H.: Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order. University of Missouri Press, 2000.

Brooks, Nick: Cultural Heritage and Conflict: The Threatened Archaeology of Western Sahara, The Journal of North African Studies, 2005 Volume 10, Issue 3-4: pp. 413-439. https://www.academia.edu/463999/Cultural_heritage_and_conflict_The_threatened_archaeology_of_Western_Sahara

Búr, Gábor: Afrika-történeti tanulmányok. Mundus Novus, 2011.

Cabot Briggs, Lloyd: Tribes of the Sahara. Harvard University Press-Cambridge, 1960.

Campos-Serrano, Alicia - Rodríguez-Esteban, José Antonio: Imagined territories and histories in conflict during the struggles for Western Sahara, 1956–1979, Journal of Historical Geography, 55 (2017), pp. 44 - 59.

Camprubí, Lino: Resource Geopolitics: Cold War Technologies, Global Fertilizers, and the Fate of Western Sahara, September 2015, Technology and Culture 56(3):676-703.

Caparini, Marina: Challenges in deploying effective police to international peace operations, NUPI Working Paper 877, 2017, https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2451656/NUPI_Working_Paper_877_Caparini.pdf?sequence=2

Cattaruzza, Marina: Population, dynamics and economic change in Trieste and its Hinterland 1850-1914, in: Richard Lawton, W. Robert Lee: Population and Society in Western European Port Cities, C.1650-1939, Liverpool University Press, 2002.

Charles Dunbar: Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict, Middle East Journal Vol. 54, No. 4 (Autumn, 2000), pp. 522-545.

Chaudhuri, Kirti Narayan: The Trading World of Asia and the English East India Company: 1660-1760, Cambridge University Press, 2006.

Chiviges, Naylor Phillip: Spain, France and the Western Sahara: A Historical Narrative and Study of National Transformation. In: International Dimensions of the Western sahara conflict, edited by Yahia Zoubir and Daniel Volman, pp. 17-51, Westport, Praeger

Chodakiewicz, Marek Jan; Radzilowski, John: Spanish Carlism and Polish Nationalism: The Borderlands of Europe in the 19th and 20th Centuries, Leopold Press, Charlottesville, 2003.

Chopra, Jarat: A Chance for Peace in Western Sahara, In: Survival - Global Politics and Strategy, Volume 39, 1997 - Issue 3, pp. 51-65.

Chopra, Jarat: Breaking the Stalemate in Western Sahara, International Peacekeeping, Volume 1, 1994 - Issue 3, pp. 303-319.

Chopra, Jarat: Peace-maintenance: The Evolution of International Political Authority, Lynne Rienner Publishers, London, 1998.

Clough, Neil: Western Saharan Conflict: Prolonged Conflict and Prospects for the Future, Maxwell Air Force Base, AL: Air Command and Staff College, Air University, 2008.

Copson, Raymond W.: Africa's Wars and Prospects for Peace. Armonk, N.Y.:M.E. Sharpe, 1994.

Cordesman, Anthony H.: A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb. Greenwood Publishing Group, 2002.

Cordesman, Anthony H.; Nerguizian, Aram: The North African military balance: force developments in the Maghreb. CSIS, 2009.

Corell, Hans: The legality of exploring and exploiting natural resources in Western Sahara, <http://www.havc.se/res/SelectedMaterial/20081205pretoriawesternsahara1>.

Coulon, Jocelyn - Aronoff, Phyllis - Scott, Howard.: Soldiers of Diplomacy: The United Nations, Peacekeeping and the New World Order. University of Toronto Press, 1998.

Croatians and the Polar expedition of 1872 and Austrian Polar Expedition of 1882-1883 <http://www.croatia.org/crown/croatians/www.croatians.com/NORTH%20POLE%20AND%20CROATIANS.htm>

Crowley, Roger: Hódítók - Hogyan kovácsolta össze Portugália a történelem első tengeri világbirodalmát, Park Kiadó, 2019.

Csánk, Endre: 100 pezeta vérdíj minden szökött katonára. Illés János borzalmas élményei a spanyol idegenlégióban, Magyarország, Budapest, 79. évfolyam, 210. szám, 1925. szeptember 19. szombat.

Csánk, Endre: Szemtanú a marokkói háború borzalmairól. Hazaérkezett egy világjáró magyar, aki nemrég szökött meg a spanyol idegen légiéből - Végig szenvedte a marokkói nagy visszavonulás poklát. A salgótarjáni lakatoslegény tízesztendő odisszeája, Az Est, Szombat, 1925. szeptember 19.

Damis, John: Conflict in Northwest Africa. The Western Sahara Dispute. California, Hoover Institution Press, Stanford University, 1983.

Damis, John: King Hassan and the Western Sahara. The Maghreb Review, Vol 25, No. 1-2, 2000, pp. 13-30.

Darbouche, Hakim; Yahia, H. Zoubir.: Conflicting International Policies and the Western Sahara Stalemate, The International Spectator, Vol. 43, No. 1, March 2008, pp. 91-105.

de Cuellar, Javier Perez: Pilgrimage for peace: a Secretary-General's memoir. Palgrave Macmillan, 1997.

Dean, David J.: *The Air Force Role in Low-intensity Conflict*. Air University, Air University Press, Maxwell, Air Force Base, Alabama 1986, https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Books/B_0016_DEAN_LOW_INTENSITY_CONFLICT.pdf

Dhondt, Frederik: *Delenda est haec Carthago: The Ostend Company As a Problem Of European Great Power Politics (1722-1727)*, *Revue Belge de Philologie et d'Histoire/Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* XCLIII (2015), No. 2, pp. 397-437, <https://biblio.ugent.be/publication/5708224/file/5708539.pdf>

Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Ano LXVIII-Num. 107. 14 de mayo de 1957, Tomo I-Pág. 509.

Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Ano LXVIII-Num. 52. 2 de marzo de 1957, Tomo I-Pág. 684.

Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Ano LXXXVI-Num. 104. 10 de mayo de 1975, Tomo II.-Pág. 590.

Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Ano LXXXVI-Num. 122. 3 de junio de 1975, Tomo I.-Pág. 942.

Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Ano LXXXVI-Num. 241. 24 de octubre de 1975, Tomo IV-Pág. 366.

Diario Oficial, del Ministerio del Ejercito, Ano LVII. Num. 34, Sábado, 9 de febrero, de 1946, Tomo I. Pág. 529.

Diario oficial del Ministerio del Ejercito, Ano LVI. Num. 266. Tome IV-Pág. 809.

Dobbins, James; Seth G. Jones, Crane, Keith; Rathmell, Andrew; Steele, Brett: *The UN's Role in Nation-Building: From the Congo to Iraq*, Rand Corporation, 2001, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG304.pdf

Douglas, Porch: *The Conquest of the Sahara*. Knopf, New York, 1984.

Driessen, Henk; Jansen, Willy: *Staging Hyper-masculinity on Maundy Thursday: Christ of the Good Death, the Legion and Changing Gender Practices in Spain*, *Exchange* 42 (2013) pp. 86-106.

Dunbar, Charles: *Saharan Stasis: Status and Future Prospects of the Western Sahara Conflict*, *Middle East Journal*, Vol. 54, No. 4 (Autumn, 2000), pp. 522-545.

Durch, William J.: *The Evolution of UN Peacekeeping, Case Studies and Comparative Analysis*. New York: St. Martin's Press, 1993.

Egy nyíregyházi fiatalember a spanyol idegenlégióban harcol a Madridot ostromló csapatok soraiban. *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap*, 1936. augusztus 4.

Elsie, Robert: *Traveler, Scholar, Political Adventurer: A Transylvanian Baron at the Birth of Albanian Independence* *The Memoirs of Franz Nopcsa*, Central European University Press, 2014.

Erdélyi fiú levele az idegen légióból. *Napló a spanyol légió kalandos és izgalmas életéről*. - *Élet, halál és politika Marokkóban*, *Ellenzék*, Cluj-Kolozsvár, 44. évfolyam, 108. szám, 1923. május 13, Vasárnapi melléklet.

Fage, J. D. -Tordoff, W.: *Afrika története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

Farkas, Franz von Kisbarnak: *Kämpfe im Tataren - Pass*, Amerikanisch-Ungarischer Verlag, Köln, 1953.

Fiddian-Qasimiyeh, Elena: *Protracted Sahrawi displacement - Challenges and opportunities beyond encampment*, *Forced Migration Policy Briefings* 7, Refugee Studies Centre, University of Oxford, 2011.

Fischer, Jeff.: United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: Approaching the Eleventh Hour, IFES White Papers, 2002.

Franco légiójába indult három budapesti diák. Budapesti Hírlap, 1939. Február 21, Kedd.

Futó, József: Afrika. II. kiadás Gondolat Kiadó, Budapest, 1965.

Garlake, Peter.: Afrikai királyságok. Helikon Kiadó, 1988.

Glassner, Martin Ira: The United Nations at Work, Greenwood Publishing Group, 1998.

Gobierno de la Nacion, B. O. del E. – Num. 213, 31 julio 1948, p. 3626, <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1948/213/A03626-03626.pdf>

Gołuchowski, Agenor Maria Adam: <https://www.britannica.com/biography/Agenor-Maria-Adam-Count-Goluchowski>

Gondolatok, Körösvidék, VI. évfolyam, 215. szám, Békéscsaba, 1925. szept. 24.

Gotteland, Mathieu: Citizenship in a Colonial Context: The Examples of Germany and Austria-Hungary in China, https://www.academia.edu/13156640/Citizenship_in_a_Colonial_Context_The_Examples_of_Germany_and_Austria-Hungary_in_China

Gotteland, Mathieu: The Consequences of World War One on the Austro-Hungarian Imperial Presence in China, https://www.academia.edu/19727979/The_Consequences_of_World_War_One_on_the_Austro-Hungarian_Imperial_Presence_in_China_authors_translation_fr_to_en

Goulding, Marrack: The Evolution of United Nations Peacekeeping. In: International Affairs, Vol. 69, No. 3 (Jul., 1993), pp. 451-464.

Gömbös, Ervin: Magyarok az ENSZ apparátusában. Külügyi Szemle, VII. évfolyam/2008. 2. szám, pp. 1-17., <http://www.menszt.hu/data/file/CIKKKulugyiSzemle.pdf>

Grande-Gascon, María Luisa; Ruiz-Seisdedos, Susana: The EU's reluctant engagement with the Western Sahara conflict: Between humanitarian aid and parliamentary involvement, pp 79-98. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Granville, Johanna: The Hungarian Quicksand Pit to Socialism, H-Diplo, February, 2006, <https://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=11468>

Guindo, Miguel G.; Bueno, Alberto: The role of Sahrawis and the Polisario Front in Maghreb-Sahel regional security, pp. 165-186. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Győri, Lajos: A császári és királyi haditengerészet békében és háborúban, Debrecen, 1935, http://mtdportal.extra.hu/books/gyori_lajos_a_csaszari_es_kiralyi_haditenereszt.pdf

Hallward, Norman Leslie.: William Bolts A Dutch Adveturer Under John Company, Cambridge University Press, 1920, <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.54087>

Hart, David M.: The social structure of the Rgibat Bedouins of the Western Sahara. Washington D.C., Middle East Journal, XVI/4. (1962), pp. 515-527.

Heine, Jorge; Thompson, Andrew Stuart: Fixing Haiti: MINUSTAH and Beyond, United Nations University Press, 2011.

- Hochedlinger, Michael: Austria's Wars of Emergence, 1683-1797, Routledge, 2015.
- Hodges, Tony: Western sahara, The Roots of a Desert war, Westport, CT: Lawrence Hill Books, 1983.
- Honvédségi Közlöny, 20. szám, 1944. Május 10.
- Honvédségi Közlöny, 28. szám, 1944. Június 28.
- Honvédségi Közlöny, 9. szám, 1942. Március 3.
- Horthy, Miklós: Emlékirataim, 1953, Buenos Aires, pp. 26-30., http://kapu.biz/kapu_files/file/2015/olv/horthy_emlekirataim.pdf
- Hovious, Matthew: A Somogy család - magyar gyökerek nyomában a 19. századi Spanyolországban, Történelem portál, 2013. <http://tortenelemportal.hu/2013/01/a-somogy-csalad-magyar-gyokerek-nyomaban-a-19-szazadi-spanyolorszagban/>
- Hufbauer, Gary Clyde; Brunel Claire: Maghreb regional and global integration: A Dream to Be Fulfilled, Peterson Institute for International Economics, Washington, DC, September 2008.
- Humanitarian Needs of Sahrawi Refugees in Algeria 2016 – 2017, UNHCR, July 2016, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/Humanitarian%20Needs%20of%20Sahrawi%20Refugees%20in%20Algeria%202016-2017%20-%20June%202016.pdf>
- Hunter, William Wilson: The Indian Empire: Its People, History, and Products, Asian Educational Services, 1886, <https://archive.org/details/indianempireitsp00hunrich>
- Igaz, Levente: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara. Kül-Világ-a nemzetközi kapcsolatok folyóirata, III. évfolyam, 2006/1., pp. 79-95., <http://efolyoirat.oszk.hu/00000/00039/00008/pdf/igaz.pdf>
- Imerle Lajos magyar tanító, spanyol csendőr Afrikában, Pesti Napló, 1928. szeptember 16, Vasárnap.
- Ingrao, Charles W.: The Habsburg Monarchy, 1618-1815. Cambridge University Press, 2000.
- Interjú Sujánszky Jenővel, a párizsi magyarok október 23-i „diadalívi” megemlékezéseinek szervezőjével, http://www.nagyimretarsasag.hu/images/kiadvanyok/oroksegunk_2013.pdf
- International Boundary Study No. 84 – July 30, 1968, Algeria – Western Sahara (Spanish Sahara) Boundary (Country Codes: AG-WI), The Geographer Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research, <http://fall.fsulawrc.com/collection/LimitsinSeas/IBS084.pdf>
- International Court of Justice Reports of Judgments, Advisory opinions and orders Western Sahara advisory opinion of 16 October 1975, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/61/061-19751016-ADV-01-00-EN.pdf>
- Isidoros, Konstanitina: The view from Tindouf: Western Saharan women and the calculation of Autchthony, pp. 295-312, In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.
- Jávor, Miklós: Hogyan tovább, elüldözött magyarok? Azonosságok és különbségek a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége és a Magyar Szabadság Mozgalom politikája között, ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA XXVIII. évfolyam 1. szám, A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 66. sz. kiadványa, p. 59. http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf
- Jensen, Erik: Western Sahara. Anatomy of a Stalemate. International Peace Academy, Lynne Rienner Publishers, 2005.

- Józsa, Sándor: *Kína és az Osztrák-Magyar Monarchia*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.
- Kamil, Leo: *Fueling the Fire: U.S. Policy and the Western Sahara Conflict*. Trenton, N.J, The Red Sea Press, 1987.
- Kasraoui, Safaa: *United Nations Chief to Receive Nasser Bourita Wednesday, Morocco World News*, Apr 4, 2018, <https://www.moroccoworldnews.com/2018/04/243742/united-nations-chief-receive-nasser-bourita-wednesday/>
- Keene, Judith: *Fighting For Franco: International Volunteers in Nationalist Spain during the Spanish Civil War*, Bloomsbury Publishing, 2007.
- Kenyeres, Ágnes: *Magyar életrajzi lexikon IV: 1978–1991 (A–Z)*. Budapest: Akadémiai. 1994, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC17155/17186.htm>
- Klein, Fritz: *Weltpolitische ambitionen Österreich-Ungarns vor 1914*, Jahrbuch für Geschichte 29, 1984.
- Kolm, Evelyn: „Die vom großen Tische abfallenden Brosamen” Kolonial- und Expansionsprojekte Österreich-Ungarns kurz vor dem Ersten Weltkrieg, *Begegnungen Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest*, Band 12, pp. 283–298. <http://www.europainstitut.hu/index.php/17-begegnungen/403-begegnungen12kolm>
- Kopper, Martin: *Austria’s Scientific Contribution to the Observation of the 1874 Transit of Venus, ASTRONOMICAL HERITAGES: Astronomical Archives and Historic Transits of Venus Journal of Astronomical Data*, Vol. 10, 7, 2004, http://articles.adsabs.harvard.edu/cgi-bin/get_file?pdfs/JAD../0010/2004JAD....10..175K.pdf
- Krámlí, Mihály: *A császári-királyi haditengerészet 1797-1866*, *Hadtörténelmi Közlemények*, III. évfolyam, (1998), p. 426, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00005/pdf/kramli.pdf>
- Kratoska, Paul H.: *South East Asia, Colonial History: Imperialism before 1800*, Taylor & Francis, 2001.
- La Legion*, Ano XLIX, No. 504. III-2008, p. 63., http://studylib.es/doc/6238711/01_revista-legio---sos
- Lakhdar Ghetta, Mohamed: *Algeria and the Cold War: International Relations and the Struggle for Autonomy*, Bloomsbury Publishing, 2017.
- Landmine Monitor Report 2001, Toward a mine-free world*, Landmine Monitor Core Group.
- Larramendi, Miguel Hernando: *Doomed regionalism in a redrawn Maghreb? The changing shape of the rivalry between Algeria and Morocco in the post-2011 era*, *The Journal of North African Studies*, 2018, pp. 1-26. <https://doi.org/10.1080/13629387.2018.1454657>
- Laugel, M.G.: *Sons of the Clouds*. Philosophical Library, New York, 1986.
- Lawles, Richard - Monahan, Laila: *War and Refugees. The Western Sahara Conflict*. Pinter Publishers, London and New York, 1987.
- Lawrence, David Russell: *The Naturalist and His ‚beautiful Islands’: Charles Morris Woodford in the Western Pacific*, ANU Press, 2014.
- Lendvay, Károly: *A római magyar munkások között – Beszélgetés Európát járó magyar munkásokkal*, *8 Órai Újság*, Kedd X. évfolyam, 279. szám, 1924. december 30.
- Levél az idegen légióból. Egy erdélyi székely fiú kalandos élete*. *Ellenzék*, Cluj-Kolozsvár, 1923. február 4.

- Loidl, Simon: Kolonialpropaganda und -aktivitäten in Österreich-Ungarn 1885-1915. http://othes.univie.ac.at/23786/1/2012-05-06_9520330.pdf
- Lund, Erik A.: War for the Every Day: Generals, Knowledge, and Warfare in Early Modern Europe, 1680-1740, Greenwood Publishing Group, 1999.
- Macqueen, Norrie: United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960. Pearson Education, 2002.
- Magone, José M.: Contemporary Spanish Politics. Routledge, Taylor & Francis Group, 2004.
- Magyar pilótatisztet lőttek le a spanyol vörösök. Makói Újság, 1938. Február 10.
- Magyar repülőtiszt hősi halála a spanyol fronton. Kis Újság, 1938. Február 9, Szerda.
- Magyar vér hull az idegen harctereken, 8 órai Újság, 1925. november 28, Szombat.
- Marine Corps Intelligence Activity: Military Cultural Study: Morocco, 2012, <https://publicintelligence.net/mcia-morocco-cultural-study/>
- Martinez, Luis – Boserup, Rasmus Alenius: Beyond Western Sahara, the Sahel-Maghreb axis looms large, pp. 143-164. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.
- Másfél évi eltűnés után Svájcban jelentkezett egy eltűnt fiatalember, Esti Kurir, 1938. november 1.
- Mathmur, L. P.: History of the Andaman and Nicobar Island (1756-1966), Sterling Publishers, Delhi, 1968.
- Medallas Militares y Anecdotas, <http://amigosdeltercertercio.com/web/medallas-militares-y-anecdotas/>
- Mepham, R. - Hughes, R. H.: A Directory of African Wetlands. IUCN-UNEP-WCMC, 1992, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/1992-007.pdf>
- Mercer, John: Spanish Sahara. London. George & Unwin Ltd, 1976.
- Mercer, John: The Sahrawis of Western Sahara. Minority Rights Group, Report No. 40. 1979. London, Bib.
- Milburn, William: Oriental Commerce: Containing a Geographical Description of the Principal Places in the East Indies, China, and Japan, with Their Produce, Manufactures, and Trade, Including the Coasting Or Country Trade from Port to Port :also the Rise and Progress of the Trade of the Various European Nations with the Eastern World, Particularly that of the English East India Company from the Discovery of the Passage Round the Cape of Good Hope to the Present Period :with an Account of the Company's Establishments, Revenues, Debts, Assets, and C. at Home and Abroad, London, 1813.
- Mills, William J.: Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia, 1. kötet, ABC-CLIO, 2003.
- MINURSO - Military Agreement No. 1. <http://www.usc.es/export9/sites/webinstitucional/gl/institutos/ceso/descargas/Military-Agreement-1.pdf>
- MINURSO background, <https://minurso.unmissions.org/background>
- MINURSO factsheet, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/minurso/minurso.pdf>
- Mizokami, Kyle: Weapons of War: The Five Deadliest Air Defense Missiles, The National Interest, July 29, 2014, <https://nationalinterest.org/feature/weapons-war-the-five-deadliest-air-defense-missiles-10969> (letöltés ideje: 2019. 05. 24.)

Morocco Describes as 'Serious Developments' Polisario Provocations East of Moroccan Sahara Defense System, Maroc.ma, Monday 2 April 2018, <http://www.maroc.ma/en/news/morocco-describes-serious-developments-polisario-provocations-east-moroccan-sahara-defense>

Morocco warns it may act against Polisario in Western Sahara, The Associated Press, April 4, 2018, <https://wtop.com/national/2018/04/morocco-warns-it-may-act-against-polisario-in-western-sahara/>

Mozsik Imre: Washingtoni emberünk, Hírszerző voltam Amerikában, MÁS könyvek, 1995.

Mullen, Christopher A.: Unrepresented Nations and Peoples Organization Yearbook 1996, The Hague; Cambridge, MA: Kluwer Law International, 1997.

Mundy, Jacob: Neutrality or Complicity? The United States and the 1975 Moroccan Takeover of the Spanish Sahara. *Journal of North African Studies* 11 (3), 2006, pp. 275-306.

Mundy, Jacob: Siezed of the Matter: The UN and the Western Sahara Dispute. *Mediterranean Quarterly*, Volume 15, Number 3, Summer 2004, pp. 130-148.

Mundy, Jacob: Stalemate in the Desert, Western Sahara: Against Autonomy/ <http://www.counterpunch.org/mundy04272007.htm>

Mundy, Jacob: The geopolitical functions of the Western Sahara Conflict: US hegemony, Moroccan stability and Sahrawi strategies of resistance pp. 53-78 In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Mückler, Hermann: Science, Research and Adventure: Austrians in the Pacific Insights into an unusual and mostly unknown aspect of Austrian history, In: Proceedings of the 3rd Stephen Wurm Memorial Lecture, Canberra, Australian National University (ANU), <https://asiapacific.anu.edu.au/sites/default/files/research/AUSTRPAZ-Engl-Art-AUS-NNN.PDF>

Nagy, Miklós Mihály: Boldog békeidők haditengerészei, Kornétás Kiadó, Budapest, 2003.

Nemzetközi Humanitárius Aknamentesítési Központ (GICHD) honlapja <https://www.gichd.org/>

Newitt, Malyn: A History of Mozambique, Indiana University Press, 1995.

Nichols, Michelle: Morocco mulls 'all options' over its Western Sahara truce threat claim – minister, Reuters, April 04, 2018, <https://uk.reuters.com/article/uk-westernsahara-morocco-un/morocco-mulls-all-options-over-its-western-sahara-truce-threat-claim-minister-idUKKCN1HB32Y>

Norris, Harry Thirlwall: The Arab Conquest of the Western Sahara. Librairie du Liban Publishers, 1986.

Norris, Harry Thirlwall: The Wind of Change in the Western Sahara, *The Geographical Journal*, Vol. 130, No. 1 (Mar., 1964), pp. 1-14.

Nóvé, Béla: "PATRIA NOSTRA" '56-os menekült kamaszok a Francia Idegenlégióban, Eszterházy Károly Főiskola, Történelemtudományi Doktori Iskola, Eger, 2016, <http://disszertacio.uni-eszterhazy.hu/17/>

Nunez, Xose-Manoel: "Nation-Building and Regional Integration: The Case of the Spanish Empire (1700-1914)", in Alexei Miller & Stefan Berger (eds.), *Nationalizing Empires*, Budapest / New York: CEU Press, 2015.

Nyári, Gábor: „45-ösök” A német és osztrák területeken élő magyar emigráció története 1945–1956, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely, http://real-phd.mtak.hu/488/19/nyari_gabor_disszertacio.pdf

Nyári, Gábor: Kémek harca, a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége és a magyar állambiztonság, Napi történelmi forrás, 2017. július 12, <http://ntf.hu/index.php/2017/07/12/kemek-harca-a-magyar-harcosok-bajtarsi-kozossege-es-a-magyar-allambiztonsag/>

Nyulas, Szabolcs: Hazajöttem, de az asszony már mással volt, Origo, 2013.03.29. <http://www.origo.hu/itthon/20130327-veget-ert-a-magyar-prt.html>

OAU Peace Plan On Western Sahara, OAU-AHG Resolution 104, June 83, <http://saharadoc.files.wordpress.com/2010/12/oau-1983.pdf>

Oficiální stránky: Komité Eduarda rytíře z Orlů, 24. 9. 2009, <http://www.eduard-ritter-von-orel.estran-ky.cz/clanky/clanky/the-austro-hungarian-north-pole-expedition-of-1872-74.html>

Ohaegbulam, Festus Ugboaja: Ethnical Issues in U.S. Policy on the Western Sahara Conflict. *Mediterranean Quarterly*, Volume 13, Number 4, Fall 2002, pp. 88-115.

Olson, James Stuart: *The Peoples of Africa. An Ethnohistorical Dictionary.* Greenwood Publishing Group, London, 1996.

Olsson, Claes.: *The Western Sahara Conflict, The Role of Natural Resources in Decolonization.* *Current African Issues* No.33, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, 2006, <http://nai.diva-portal.org/smash/get/diva2:240540/FULLTEXT02.pdf>

ONUSAL facts and figures, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/onusalfacts.html>

Osborn, John W. Jr.: *Bridegrooms of Death: The Spanish Foreign Legion*, Warfare History Network, May 16, 2017, <http://warfarehistorynetwork.com/daily/military-history/bridegrooms-of-death-the-spanish-foreign-legion/>

Pabs, Martin: *The Western Sahara conflict*, *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies*, Vol 29, 1999., pp. 71-79.

Pazzanita, Anthony G. - Hodges, Tony: *Historical Dictionary of Western Sahara.* (2. kiadás) Metuchen, N.J., Scarecrow Press, 1994.

Phyllis J. Mihalas: *United Nations Military Observers: Methods and Techniques for Serving on a UN Observer Mission*, Peace Operations Training Institute, 2008, <https://www.scribd.com/document/111685302/MILOBS-B>

Pihurik, Judit: A „horthysta katonatiszt” mint potenciális kém a Rákosi-korszakban, *Betekintő*, 2004/4. szám, http://www.betekinto.hu/en/2014_4_pihurik

Piñero, Juan Pastrana: *La guerra de Ifni-Sáhara y la lucha por el poder en Marruecos*, Tesis Doctoral UPF 2013, Institut Universitari d'història Jaume Vicens Vives, Universitat Pompeu Fabra.

Press, Steven: *Rogue Empires: Contracts and Conmen in Europe's Scramble for Africa*, Harvard University Press, 2017.

Price, David Lynn: *Morocco and the Sahara: Conflict and Development*, *Conflict Studies*, no. 88, 1977 october

Price, David Lynn: *The Western Sahara*, *The Washington Papers*, 1979.

Rácz, János: Az ENSZ békefenntartó műveletek állandó működési eljárásai a nyugat-szaharai misszió logisztikai támogatásában. *Katonai Logisztika*, 2003/3 pp. 241-257, http://epa.oszk.hu/02700/02735/00045/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2003_2_241-257.pdf

Radnóczy, Antal: A magyar katonai emigráció története, (1945-1990), <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00006/pdf/radnoczy.pdf>

Rady, Martyn: *The Habsburg Empire*, Oxford University Press, 2017.

Rezette, Robert: *The Western Sahara and the frontiers of Morocco*, Nouvelles éditions latines, 1975.

Roberts, John Morris: *Europe 1880-1945*, Routledge, 2013.

Robinson, Julian: Russia unveils its new Arctic military base housing nuclear-ready warplanes and REINDEER-powered special forces as it seeks to claim the region's huge oil and gas reserves, Daily-mail, 18 April 2017, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4421072/Russia-unveils-new-Arctic-military-base.html>

Rogers, Philippe D.: China and United Nations peacekeeping operations in Africa, *Naval War College Review*, Spring 2007, pp. 73-93. <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a520317.pdf>

Royaume du Maroc, Ministère de l'Intérieur et de l'Information: Référendum au Sahara (Recueil de textes et de cartes) Octobre 1991, N de Série: 468.

San Martín, Pablo: *Western Sahara, The refugee nation*. University of Wales Press, Cardiff, 2010.

Sásdi Sándor: Paksy Géza fregatthadnagy a riff-kabil harcok miatt nem tudja üzembe helyezni nyugat-afrikai repülővállalatát, *Kis Újság*, kedd, 1925. szeptember 29.

Sasse, Dirk: *Franzosen, Briten und Deutsche im Rifkrieg 1921-1926, Spekulanten und Sympathisanten, Deserteure und Hasardeure im Dienste Abdelkrimis*, R. Oldenbourg Verlag München 2006.

Sauer, Walter: Habsburg colonial: Austria-Hungary's role in European Overseas expansion reconsidered, in *Colonial Austria – Austria and the Overseas*, *Austrian Studies*, Vol 20., 2012.

Saxena, Suresh Chandra: *Western Sahara. No alternative to armed struggle*. Kalinga Publications, Delhi, 1995.

Scheer, Tamara: Kitűnő lehetőség nemzeti jelképek kialakítására? Az osztrák–magyar megszálló rendszer a Balkánon és az Adriai-tenger mentén az I. világháború idején, *Világtörténet* 2015/3, pp. 419–436. https://www.tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/vilagtortenet/vt_2015_3/Scheer.pdf

Schmidl, Erwin A.: *In the Service of Peace, Austrian Participation in Peace Operations since 1960*, Institute of Military Studies of the Austrian Ministry of Defence, 2001, http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_df_01_schmidl.pdf

Sebastián, Sofía, Gorur, Aditi: UN. Peacekeeping & Host-state consent, How Missions Navigate Relationships with Governments, Stimson center, March 2018, <https://www.stimson.org/sites/default/files/file-attachments/UN-PeacekeepingAndHostStateConsent.pdf>

Serrano, Antonio Maciá: *La Legion Desnuda*, Barcelona, Luis De Caralt, 1955.

Shakman, Hurd Elizabeth: *Beyond Religious Freedom: The New Global Politics of Religion*, Princeton University Press, 2015.

Shelley, Toby: *Endgame in the Western Sahara. What Future for Africa's Last Colony?* Zed Books, London&New York, 2004.

Sík Endre: *Fekete-Afrika története, I-II. kötet Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.*

Sík Endre: Fekete-Afrika története. III. kötet Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

Sík Endre: Fekete-Afrika története. IV. kötet Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973.

Singh, Abhay Kumar: Modern World System and Indian Proto-industrialization: Bengal 1650-1800, Northern Book Centre, 2006.

Sismanidis, Roxane D. V.: Police functions in Peace Operations, Report from a workshop organized by the United States Institute of Peace, Peaceworks No. 14. First published March 1997, <https://www.usip.org/sites/default/files/pwks14.pdf>

Smith, Jeffrey J.: The taking of the Sahara: the role of natural resources in the continuing occupation of Western Sahara, *Global Change, Peace & Security*, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14781158.2015.1080234>

Solá-Martín, Andreu: Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking, *International Peacekeeping*. Vol.13, No. 3, September 2006, pp. 366-380.

Solymos, András: A Monarchia haditengerészeti politikáját befolyásoló tényezők az I. világháborút megelőző időszakban, *Hadtudomány*, 24. évf. 1. elektr. sz. / 2014, pp. 80-89, http://real.mtak.hu/18720/1/7_SOLYMOS_ANDRAS.pdf

Sondhaus, Lawrence: The Naval Policy of Austria-Hungary, 1867-1918: Navalism, Industrial Development, and the Politics of Dualism, Purdue University Press, 1994.

Spanish Army of Africa, July 1936, <http://usacac.army.mil/CAC2/CGSC/CARL/nafziger/936SGAE.pdf>

Spanish territorial boundaries in Northwest Africa, CIA, 1958, <https://www.cia.gov/library/reading-room/docs/CIA-RDP61-00391R000200240015-7.pdf>

Spanyol brigádokba és görög légiókba toborozzák a magyar ifjúságot az osztrák és német barakvárosok nyilas vezérei - Egy légiós levante megrázó vallomása az afrikai Franco dandárokról. *Új Dunántúl*, IV. évfolyam, 238. szám, Pécs, 1947. Október 10, Vasárnap.

Spilsbury, A. Gibbon: The Tourmaline Expedition - 1906, J. M. Dent & Co., London; First edition, 1906.

Starostina, Natalia: Ambiguous Modernity: Representations of French Colonial Railways in the Third Republic, Young Harris College, <http://hdl.handle.net/2027/spo.0642292.0038.012>

Statement of Frank Rudy before the Subcommittee on the Departments of Commerce, Justice, State and the Judiciary and Related Agencies, <http://www.arso.org/06-3-1.htm>

Stephen O. Hughes: Morocco Under King Hassan, Ithaca, 2001.

Szabó, Attila András: Osztrák–magyar kolonizációs kísérlet Nyugat-Afrikában – 1899/1900, *Rio de Oro, Levéltári Szemle* 68. évfolyam, 2018. 1. szám, pp. 45-60, https://epa.oszk.hu/03000/03048/00009/pdf/EPA03048_leveltari_2018_01.pdf

Szabó, József: *Hadtudományi lexikon*, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.

Szárász, György: UN mission in Western Sahara (MINURSO), In: Dr. Ervin Gömbös (ed.) *The future of development policies and changing priorities: Africa*, United Nations Association of Hungary, HUNIDA Kht, 2006, <http://www.menszt.hu/data/file/Publication20060630.pdf>

Szmolka, Immaculada: Western Sahara and the Arab Spring, pp. 101-119. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Tafla, Bairu: Ethiopia and Austria: A History of Their Relations, Otto Harrassowitz Verlag, 1994.

Taylor, A. C. J.: First International Polar Year, 1882-83, ARCTIC, VOL. 34, NO. 4 (December 1981), pp. 370-376, <http://pubs.aina.ucalgary.ca/arctic/arctic34-4-370.pdf>

Teixeria, Manuel: Count Moric Benyovszky: A Hungarian Crusoe in Asia, Asia Studies, 1966, p. 127-134. <http://asj.upd.edu.ph/mediabox/archive/ASJ-04-01-1966/teixeira-moric-benyovsky-04-01-66.pdf>

Telegram From the Department of State to the Embassy in Morocco, Washington, November 8, 1977, 2144Z267508. Subject: Secretary's Meeting With Moroccan Foreign Minister Boucetta -Western Sahara, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v17p3/d216>

The autonomy plan for Sahara, <http://www.autonomy-plan.org/the-autonomy-plan-for-sahara>

The Berlin Conference General Act (1885), <http://21548675.weebly.com/berlin-conference-general-act-1885.html>

Theofilopoulou, Anna: The United Nations and Western Sahara - Never-ending Affair, United States Institute of peace, Special Report 166, <http://www.usip.org/files/resources/sr166.pdf>

Theofilopoulou, Anna: The United Nations' change in approach to resolving the Western Sahara conflict since the turn of the twenty-first century, pp. 37-52. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Thieux, Laurence: Algerian foreign policy towards Western Sahara, pp. 121-142. In: Raquel Ojeda-Garcia, Irene Fernández-Molina, Victoria Veguilla: Global, regional and local dimensions of Western Sahara's protracted decolonisation, 2017.

Thomas, Frank H.; Hamm, Sid: Brother Against Brother: Experiences of a British Volunteer in the Spanish Civil War. Sutton Publishing Ltd, Stroud, Gloucestershire, 1998.

Thompson, Virginia; Adloff, Richard: The Western Saharans, Background to Conflict. Totowa, N.J.: Barnes and Noble or Croom Helm, London. 1980.

Togores, Luis E.: Millán Astray, Legionario, La Esfera de los Libros, Madrid, 2003.

Turcsányi, Károly; Hegedűs, Ernő - Bán Attila: A nagyhatalmak tengeri hadviselése az előtöltő fegyverek korában (1648-1866). III. rész, Hadtudományi Szemle, 2016. IX. évf. 3. szám, http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2016/2016_3/16_3_hm_turcsanyi2.pdf

Ulrich, Jörg: Friedrich Loofs in Halle, 229.o, Markus Kristan: Oskar Marmorek: Architekt und Zionist, 1863-1909, Böhlau Verlag Wien, 1996.

Ungváry, Krisztián: Az MHBK szürke eminenciása: Zákó András és az ellene folytatott állambiztonsági eljárások, in: Gebei Sándor, ifj. Bertényi Iván, Rainer M. János: „nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni” Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére, pp. 483 - 498, http://tortenelem.uni-eger.hu/public/uploads/romsics60_5542287542c20.pdf

United Nations Police Temporary Training Standards for Formed Police Units, https://police.un.org/sites/default/files/fpu_training_standards_2010.pdf

Vásquez, Erica: Morocco's Counterterrorism Strategy: Implications for Western Sahara, Middle East Institute, August 13, 2015, <https://www.mei.edu/publications/moroccos-counterterrorism-strategy-implications-western-sahara>

Vego, Milan: *Austro-Hungarian Naval Policy, 1904-1914*, Routledge, 2013.

VIII Bra. Guerra Civil, <http://amigosdeltercertercio.com/web/la-viii-bra-en-la-guerra-civil/>

Volpato, Gabriele: *Exile, Camps, and Camels: Recovery and Adaptation of Subsistence Practices and Ethnobiological Knowledge among Sahrawi Refugees*, PhD thesis, Wageningen University, Wageningen, NL, 2014., <http://edepot.wur.nl/317117>

Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégió I., *Nagypolitika.hu*, 2016-02-22, <https://nagypolitika.hu/2016/02/22/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-i/>

Volt egyszer egy Spanyol Idegenlégió II., *Nagypolitika.hu*, 2016-08-11, <https://nagypolitika.hu/2016/08/11/volt-egyszer-egy-spanyol-idegenlegio-ii/>

Volt osztrák-magyar tisztet toboroznak a marokkói hadseregbe, 8 órai Újság, 1925. október 4, Vasárnap.

Wang, Ying: *Why Are Chinese Peacekeepers So Disciplined? Towards a Research Agenda*, FICHL Policy Brief Series No. 24 (2014), <http://www.toaep.org/pbs-pdf/24-wang>

Wehrey, Frederic, Boukhars, Anouar: *Perilous Desert: Insecurity in the Sahara*, Brookings Institution Press, 2013.

Weiner, Jerome B.: *The Green March in Historical Perspective*. Washington D.C., *The Middle East Journal*, Vol. 33, No. 1 (Winter, 1979), pp. 20-33.

Wendt, Helge: *Central European Missionaries in Sudan. Geopolitics and Alternative Colonialism in Mid-Nineteenth Century Africa*, http://temp.acadeuro.wroclaw.pl/wp-content/uploads/2016/09/Wendt.Wroclaw2016_Text_finale.pdf

Western Sahara – MINURSO, Department of Public Information, United Nations, 31 January 1998, http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/minurso_f.htm

Western Sahara (MINURSO) – Swedish Armed Forces homepage, <https://www.forsvarsmakten.se/en/activities/current-international-missions2/western-sahara-minurso/>

WHITE BOOK - concerning the status of Hungarian Prisoners of war illegally retained by the Soviet Union and of Hungarian civilian persons forcedly deported by the Soviet authorities, PW Service of Hungarian Veterans with the cooperation of the newspaper *Hungaria*, 1950. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/MAGYAR%2C%20HARCOSOK%2C%20BAJTARSI%2C%20KOZOSSEGE%20%20%20VOL.%201_0014.pdf

Wiedner, Donald L.: *A History of Africa South of The Sahara*. Random House, New York, 1962.

Wolf, Eric L.: *Európa és a történelem nélküli népek*, Akadémiai Kiadó – Osoris – Századvég Kiadó, 1995.

Worsnip, Patrick: *Polisario demands UN council probe of Sahara clash*, Reuters, November 15, 2010, <https://af.reuters.com/article/algeriaNews/idAFN1513669920101115>

Wozdziowski, J. M.: *Soviet doctrine justifying military intervention since 1945*, Thesis submitted to the Sub-Faculty of Politics, Faculty of Social Studies for the Degree of Doctor of Philosophy in the University of Oxford, Trinity Term, 1994, St. Antony's College, [https://www.chinhghia.com/602327074%20\(1\).pdf](https://www.chinhghia.com/602327074%20(1).pdf)

Zartman I. William: *The Sahara-bridge or barrier?* International Conciliation. Carnegie Endowment For

International Peace, 1963, <https://www.scribd.com/document/319872122/William-Zartman-The-Sahara-Bridge-or-Barrier>

Zartman, I. William: Time for a solution in the Western Sahara Conflict, Volume 14, Winter 2007, Number 4, pp. 178-183, <https://www.mepc.org/journal/time-solution-western-sahara-conflict>

Zoubir, Yahia H.: The Western Sahara Conflict: A case study in Failure of Prenegotiation and Prolongation of Conflict. In: California Western International Law Journal 26, Number 2, Spring 1996, pp. 173-213, <https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwilj/vol26/iss2/2/>

Zoubir, Yahia H.; Benabdallah-Gambier, Karima: The United States and the North African Imbrolio: Balancing Interests in Algeria, Morocco and the Western Sahara. Mediterranean Politics, Vol.10, No. 2, July 2005, pp. 181-202.

Zoubir, Yahia H.; Dris-Aït-Hamadouche, Louisa: Global Security Watch -The Maghreb: Algeria, Libya, Morocco, and Tunisia, ABC-CLIO, 2013.

Zoubir, Yahia; Pazzanita, Anthony G.: The United Nations Failure in Resolving the Western Sahara Conflict. In: Middle East Journal 49, p. 614-268.

Zunes, Stephen; Mundy, Jacob: Western Sahara. War, nationalism and Conflict Irresolution. Syracuse University Press, 2010.

Zsitnyányi Ildikó: Egy „titkos háború” természete - A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége tagjaival szemben lefolytatott internálási és büntetőeljárás gyakorlat 1948 – 1950, <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00022/pdf/hk4.pdf>

ENSZ dokumentumok

A/45/241/Add.1 Request for the inclusion of an additional item in the agenda of the 45th session: financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 8. May 1991.

A/45/644 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 18. October 1990.

A/46/589 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 23. October 1991.

A/46/783 Report of the Secretary-General: Financing of the United Nations mission for the referendum in Western Sahara, 16. December 1991.

A/47/506 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 9. October 1992.

A/47/743 Report of the Secretary-General: Financing of the United Nations mission for the referendum in Western Sahara, 3. December 1992.

A/48/426 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27. September 1993.

A/48/590 Enhancing the effectiveness of the principle of periodic and genuine elections: report of the Secretary-General, 18. November 1993.

A/48/848 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 17. January 1994.

A/48/848/Add.1 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: revised cost estimates: report of the Secretary-General, 11. May 1994.

A/48/848/Add.2 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 22. July 1994.

A/49/492 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 7. October 1994.

A/49/559/Add.1 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General Report of the Secretary-General, 7. March 1995.

A/50/504 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 4. October 1995.

A/50/655 Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara: report of the Secretary-General, 19. October 1995.

A/50/655/Add 1. Financing of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara - Report of the Secretary-General, 3. April 1996.

A/53/368 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 10. September 1998.

A/54/337 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 13. September 1999.

A/55/303 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 19. August 2000.

A/56/159 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 9. July 2001.

A/57/674 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2001 to 30 June 2002: report of the Secretary-General, 20. December 2002.

A/58/642 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2002 to 30 June 2003: report of the Secretary-General, 18. December 2003.

A/59/134 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 9. July 2004.

A/59/619 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2003 to 30 June 2004: report of the Secretary-General, 17. December 2004.

A/59/629 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2005 to 30 June 2006 Report of the Secretary-General, 20. December 2004.

A/60/116 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 12. July 2005.

A/60/724 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2006 to 30 June 2007: report of the Secretary-General, 17. March 2006.

A/61/121 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 5. July 2006.

A/61/683 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2005 to 30 June 2006: report of the Secretary-General, 27. December 2006.

A/61/744 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2007 to 30 June 2008: report of the Secretary-General, 14. February 2007.

A/62/679 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2008 to 30 June 2009, 7. February 2008.

A/63/131 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 15. July 2008.

A/63/757 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 11. March 2009.

A/64/602 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2008 to 30 June 2009: report of the Secretary-General, 22. December 2009.

A/64/636 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2010 to 30 June 2011: report of the Secretary-General, 27. January 2010.

A/65/665 Performance report on the budget of the United Nations Mission for the Referendum in the Western Sahara for the period from 1 July 2009 to 30 June 2010: report of the Secretary-General, 22. December 2010.

A/66/260 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 4. August 2011.

A/66/573 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2010 to 30 June 2011: report of the Secretary-General, 22. November 2011.

A/66/681 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2012 to 30 June 2013: report of the Secretary-General, 2. February 2012.

A/67/612 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2011 to 30 June 2012: report of the Secretary-General, 4. December 2012.

A/67/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014: report of the Secretary-General, 6. February 2013.

A/68/699 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2014 to 30 June 2015, 10. January 2014.

A/69/344 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 22. August 2014.

A/69/595 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2013 to 30 June 2014, 19. November 2014.

A/69/730 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2015 to 30 June 2016: report of the Secretary-General, 19. January 2015.

A/70/201 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 27. July 2015.

A/70/570 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2014 to 30 June 2015, 24. November 2015.

A/70/696 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2016 to 30 June 2017, 22. January 2016.

A/71/224 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 29. July 2016.

A/71/639 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2015 to 30 June 2016, 28. November 2016.

A/71/760 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2017 to 30 June 2018, 24. January 2017.

A/72/346 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 17. August 2017.

A/72/623 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2016 to 30 June 2017: report of the Secretary-General, 1. December 2017.

A/72/731 Budget for the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2018 to 30 June 2019, 6. February 2018.

A/73/219 Question of Western Sahara: report of the Secretary-General, 23. July 2018.

A/73/617 Budget performance of the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara for the period from 1 July 2017 to 30 June 2018: report of the Secretary-General, 5. December 2018.

A/RES/2072 (XX) Question of Ifni and Spanish Sahara, 16. December 1965.

A/RES/2229 (XXI) Question of Ifni and Spanish Sahara, 20. December 1966.

A/RES/2983 (XXVII) Question of Spanish Sahara, 14. December 1972.

A/RES/31/45, Question of Western Sahara, 1. December 1976.

A/RES/32/22, Question of Western Sahara, 28. November 1977.

A/RES/3292 (XXIX) Question of Spanish Sahara, 13. December 1974.

A/RES/33/31, Question of Western Sahara, 13. December 1978.

A/RES/34/37, Question of Western Sahara, 21. November 1979.

A/RES/3458 (XXX) A-B, Question of Spanish Sahara, 10. December 1975.

A/RES/35/19, Question of Western Sahara, 11. November 1980.

AHG/Res. 104 (XIX) Resolution on Western Sahara, 12. June 1983

Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, Adopted by General Assembly resolution 1514 (XV) of 14. December 1960

Guidelines for the deployment, transfer, rotation and extension of United Nations Military Observers and Civilian Police monitors. Department of peace-keeping Operations, January 1995. New York. pp. 22.

Information for individual police officers, United Nations Police, <https://police.un.org/en/information-individual-police-officer>

Press Release GA/SPD/84, Fourth Committee hears statements on situations relating to Guam, Gibraltar, New Caledonia, Western Sahara, 7. October 1996, <https://www.un.org/press/en/1996/19961007.gaspd84.html>

Report of the Special Committee on the situation with regard to the implementation of the Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples, 1977, p.7., http://www.usc.es/export9/sites/webinstitucional/gl/institutos/ceso/descargas/A_10023_Rev1_SO_en.pdf (letöltés ideje: 2019. 06. 01.)

Resolution 690, The situation concerning Western Sahara, 29. April 1991.

Resolution 973 Adopted by the Security Council at its 3490th meeting, on 13. January 1995.

S/1994/1257 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary-General, 5. November 1994.

S/1994/1420 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14. December 1994.

S/1994/1420/Add.1 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1994.

S/1994/283 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 10. March 1994.

S/1994/819 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary General, 12. July 1994.

S/1995/240 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 30. March 1995.

S/1995/240/Add.1. The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General Addendum, 13. April 1995.

S/1995/404 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 19. May 1995.

S/1995/498 Report of the Security Council mission to Western Sahara from 3 to 9. June 1995.

S/1995/779 The situation concerning Western Sahara - report of the Secretary General, 8. September 1995.

S/1995/924 Letter dated 95/10/27 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 6. November 1995.

S/1995/986 The situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 24. November 1995.

S/1996/159 Letter dated 1 March 1996 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 4. March 1996.

S/1996/343 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. May 1996.

S/1996/43 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. January 1996.

S/1996/674 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. August 1996.

S/1996/913 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. November 1996.

S/1997/166 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. February 1997.

S/1997/358 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. May 1997.

S/1997/742 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 24. September 1997.

S/1997/742/Add.1 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25 September 1997.

S/1997/882 Report of the Secretary-General on the Situation concerning Western Sahara, 13. November 1997.

S/1997/882/Add 1. Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. November 1997.

S/1997/974 Letter dated 12. december 1997 from the Secretary-General addressed to the president of the Security Council, 13. December 1997.

S/1998/1160 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11. December 1998.

S/1998/142 Letter dated 19 February 1998 from the Secretary-General addressed to the president of the Security Council, 19. February 1998.

S/1998/316 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. April 1998.

S/1998/35 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 15. January 1998.

S/1998/404 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18. May 1998.

S/1998/534 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18. June 1998.

S/1998/634 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. July 1998.

S/1998/775 Progress report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 18. August 1998.

S/1998/849 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 11. September 1998.

S/1998/997 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 26. October 1998.

S/1999/1098 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28. October 1999.

S/1999/1219 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. December 1999.

S/1999/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. March 1999.

S/1999/483 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. April 1999.

S/1999/721 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25. June 1999.

S/1999/875 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 12. August 1999.

S/1999/88 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 28. January 1999.

S/1999/954 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. September 1999.

S/2000/1029 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 25. October 2000.

S/2000/131 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 17. February 2000.

S/2000/461 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 22. May 2000.

S/2000/683 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 12. July 2000.

S/2001/148 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. February 2001.

S/2001/398 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 24. April 2001.

S/2001/613 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. June 2001.

S/2002/161, Letter dated 29. January 2002 from the Under-Secretary-General for Legal Affairs, the Legal Counsel, addressed to the President of the Security Council, 12. February 2002.

S/2002/178 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. February 2002.

S/2002/41 Interim report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. January 2002.

S/2002/467 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. April 2002.

S/2002/766 Letter dated 2002/07/10 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 16. July 2002.

S/2003/1016 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16. October 2003.

S/2003/565, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23. May 2003.

S/2003/59 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16. January 2003.

S/2004/325 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 23. April 2004.

S/2004/39 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. January 2004.

S/2004/827 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 20. October 2004.

S/2005/254 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. April 2005.

S/2005/49 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 27. January 2005.

S/2005/648 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. October 2005.

S/2006/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. April 2006.

S/2006/817 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 16. October 2006.

S/2007/202 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. April 2007.

S/2007/509 Letter dated 22 August 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 27. August 2007.

S/2007/619 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. October 2007.

S/2008/251, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 14. April 2008.

S/2009/200, Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 13. April 2009.

S/2009/526 Letter dated 2009/10/06 from the Secretary-General addressed to President of the Security Council, 9. October 2009.

S/2010/175 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 6. April 2010.

S/2011/249 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 1. April 2011.

S/2011/459 Letter dated 2011/07/22 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 27 July 2011.

S/2012/197 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 5. April 2012.

S/2013/220 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 8. April 2013.

S/2014/258 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. April 2014.

S/2015/246 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. April 2015.

S/2015/685 Letter dated 1 September 2015 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 3. September 2015.

S/2016/355 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. April 2016.

S/2017/307 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 10. April 2017.

S/2018/277 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 29. March 2018.

S/2018/889 The situation concerning Western Sahara. Report of the Secretary-General, 3. October 2018.

S/2019/282 Situation concerning Western Sahara: report of the Secretary-General, 1. April 2019

S/21360 The situation concerning Western Sahara, Report of the Secretary-General, 18. June 1990.

S/22464, The situation concerning Western Sahara-report by the Secretary General, 19. April 1991.

S/22734 Letter dated 91/06/21 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 24. June 1991.

S/23008 Letter dated 91/09/03 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 4. September 1991.

S/23299 Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara, 19. December 1991.

S/23662 Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara, 28. February 1992.

S/24040 The situation concerning Western Sahara: report by the Secretary-General, 29. May 1992.

S/24464 Letter dated 92/10/02 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 9. October 1992.

S/25170 The situation concerning Western Sahara: report / by the Secretary-General, 26. January 1993.

S/25818 Report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 21. May 1993.

S/26185 Report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 28. July 1993.

S/26797 Report of the Secretary General on the situation concerning Western Sahara, 24. November 1993.

S/RES/1056 (1996) Resolution 1056 (1996) Adopted by the Security Council at its 3668th meeting on 29. May 1996.

S/RES/1541 Resolution 1541 (2004) Adopted by the Security Council at its 4957th meeting, on 29. April 2004.

S/RES/377 The situation concerning Western Sahara, 20. October 1975.

S/RES/380 Resolution 380, 6. November 1975.

S/RES/690 (1991) Security Council resolution 690 (1991) [on establishment of the UN Mission for the Referendum in Western Sahara], 29. April 1991.

S/RES/809, Resolution 809, 2. March 1993

Levéltári Források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

HU MNL OL W253-N-0004

HU MNL OL W253-N-0008

HU MNL OL W253-N-0009

HU MNL OL W253-N-0011

HU MNL OL W253-N-0016

HU MNL OL W253-N-0017

HU MNL OL W253-N-0018

HU MNL OL W253-N-0019

HU MNL OL W253-N-0020

HU MNL OL W253-N-0021

HU MNL OL W253-N-0023

HU MNL OL W253-N-0024

HU MNL OL W253-N-0025

HU MNL OL W253-N-0026

HU MNL OL W253-N-0028

HU MNL OL W253-N-0029

HU MNL OL W253-N-0030

HU MNL OL W253-N-0035

HU MNL OL W253-N-0036

HU MNL OL W253-N-0037

HU MNL OL W253-N-0041

HU MNL OL W253-N-0042

HU MNL OL W253-N-0045

HU MNL OL W253-N-0051

HU MNL OL W253-N-0054

HU MNL OL W253-N-0055

HU MNL OL W253-N-0065
HU MNL OL W253-N-0066
HU MNL OL W253-N-0067
HU MNL OL W253-N-0068
HU MNL OL W253-N-0070
HU MNL OL W253-N-0071
HU MNL OL W253-N-0072
HU MNL OL W253-N-0073
HU MNL OL W253-N-0074
HU MNL OL W253-N-0077
HU MNL OL W253-N-0081
HU MNL OL W253-N-0086
HU MNL OL W253-N-0096
HU MNL OL W253-N-0097
HU MNL OL W253-N-0127
HU MNL OL W253-N-0128
HU MNL OL W253-N-0129
HU MNL OL W253-N-0136
HU MNL OL W253-N-0138
HU MNL OL W253-N-0139
HU MNL OL W253-N-0140
HU MNL OL W253-N-0141
HU MNL OL W253-N-0142
HU MNL OL W253-N-0148
HU MNL OL W253-N-0158
HU MNL OL W253-N-0159
HU MNL OL W253-N-0160
HU MNL OL W253-N-0161

HU MNL OL W253-N-0170
HU MNL OL W253-N-0181
HU MNL OL W253-N-0182
HU MNL OL W253-N-0183
HU MNL OL W253-N-0184
HU MNL OL W253-N-0185
HU MNL OL W253-N-0186
HU MNL OL W253-N-0187
HU MNL OL W253-N-0188
HU MNL OL W253-N-0189
HU MNL OL W253-N-0190
HU MNL OL W253-N-0191
HU MNL OL W253-N-0194
HU MNL OL W253-N-0195
HU MNL OL W253-N-211
HU MNL OL W253-N-212
HU MNL OL W253-N-213
HU MNL OL W253-N-214
HU MNL OL W253-N-216
HU MNL OL W253-N-223
HU MNL OL W253-N-224
HU MNL OL W253-N-229
HU MNL OL W253-N-230
HU MNL OL W253 N 233
HU MNL OL W253-N-234
HU MNL OL W253-N-235
HU MNL OL W253-N-249
HU MNL OL W253-N-250

HU MNL OL W253-N-251

HU MNL OL W253-N-289

MNL OL M-KS 288. f. 5/960 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1970/Marokkó/151 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1976/Marokkó/209 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Algéria/12 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1977/Marokkó/47 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1978/Algéria/14 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1978/Marokkó/63 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Algéria/11 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Marokkó/66 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1979/Nyugat-Szahara/88 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Algéria/10 öe.

MNL OL M-KS 288.f.32/1985/Marokkó/73 öe

MNL OL M-KS 288-32 1971/Marokkó/42 öe.

MNL OL M-KS 288-32 1974/Marokkó/110 öe.

MNL OL M-KS 288-32 1974/Spanyolország/112 öe.

MNL OL M-KS 288-32 1975/28 öe.

MNL OL M-KS 288-32 1975/56 öe.

MNL OL M-KS 288-32 1975/57 öe.

MNL OL M-KS 288-32 1975/9 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1983/6 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1985/3 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1985/4 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1986/29 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1987/109 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1987/29 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1987/84 öe.

MNL OL M-KS 288-32/B 1988/119 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B 1988/28 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1973/Marokkó/48 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1974/Marokkó/110 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Algéria/112 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Algéria/30 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Marokkó/86 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/30 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1980/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/112 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Algéria/25 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1981/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1982/107 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1982/19 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1982/Marokkó/79 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Marokkó/67 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1983/Nyugat-Szahara/93 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Algéria/6 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Marokkó/65 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1984/Nyugat-Szahara/93 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Marokkó/88 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1986/Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság/113 öe.
MNL OL M-KS 288-32/B/1987/Algéria/29 öe.
MNL OL M-KS 288-5/644 öe.
MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/11/a
MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/15/b
MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/4/bc
MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/4/h.

MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/5/a
MNL OL XIX-J-1-j 1945-64/Spanyolország/5/ca
MNL OL XIX-J-1-j 1967/Spanyolország/001261
MNL OL XIX-J-1-j 1967/Spanyolország/001261/1
MNL OL XIX-J-1-j 1969/Spanyolország/53
MNL OL XIX-J-1-j 1970/Spanyolország/00594
MNL OL XIX-J-1-j 1970/Spanyolország/00594/25
MNL OL XIX-J-1-j 1971/Spanyolország/001565
MNL OL XIX-J-1-j 1971/Spanyolország/002724
MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/2
MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/3
MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001037/4
MNL OL XIX-J-1-j 1972/Spanyolország/001424
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Líbia/004548
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Líbia/00939
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Líbia/00941
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/001285/2
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/002983
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003288
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003296
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003535/1
MNL OL XIX-J-1-j 1973/Spanyolország/003799
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001391
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001392
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/001392/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/002292/15
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/002467

MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003371
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003371/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003653
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/11
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/12
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/13
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/14
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/15
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/16
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/17
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/18
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/19
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/2
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/20
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/21
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/22
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/23
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/3
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/4
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/5
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/6
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/7
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/8
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/003890/9
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004165/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004304

MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004304/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/10
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/11
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/13
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/15
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/2
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/3
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/4
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/5
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/6
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004305/7
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004483
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Marokkó/004642/1
MNL OL XIX-J-1-j 1974/Spanyolország/001175/3
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-2/004672
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-2/0083/4
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-5/00003175/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-5/00003200
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Marokkó/99-5/003175
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/10
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/11
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/12
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/13
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/14

MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/15
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/16
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/17
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/18
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/19
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/2
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/20
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/21
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/22
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/23
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/24
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/25
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/26
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/27
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/28
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/29
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/3
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/30
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/31
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/32
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/34
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/35
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/36
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/37
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/38
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/39
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/4
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/40

MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/41
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/42
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/43
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/44
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/45
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/5
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/6
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/7
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/8
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/001602/9
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002164
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002697
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002711/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002711/2
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/002711/4
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/10
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/2
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/3
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/4
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/5
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/6
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/7
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/8
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/003233/9
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004215
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004215/1

MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/004612/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/nyugat-Szahara/005499
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005579
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005579/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005582
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005736
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/005736/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/006298
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Nyugat-Szahara/006299
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/004952
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/005264/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00857
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/1
MNL OL XIX-J-1-j 1975/Spanyolország/00863/2
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/1
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/10
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/11
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/12
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/13
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/14
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/15
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/3
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/4
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/49
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/49
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/7

MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/8
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002027/9
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002031
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/002941
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/1
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/2
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/3
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/4
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/5
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/003223/7
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/1
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/10
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/11
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/12
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/13
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/14
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/15
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/16
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/17
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/18
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/19
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/2
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/20
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/21
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/22
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/23

MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/24
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/25
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/26
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/27
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/28
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/29
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/3
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/30
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/31
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/32
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/33
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/34
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/37
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/4
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/40
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/41
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/42
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/43
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/44
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/45
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/46
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/48
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/5
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/50
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/54
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/55
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/57
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/59

MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/6
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/60
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/61
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/62
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/63
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/64
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/7
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/8
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/00447/9
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/005831
MNL OL XIX-J-1-j 1976/Nyugat-Szahara/005831/1
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/12
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/13
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/14
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/15
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/16
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/18
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/21
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/22
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/4
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/6
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/7
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/8
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001059/9
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/001705/1
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/004408
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/004408/1
MNL OL XIX-J-1-j 1977/Nyugat-Szahara/006354

MNL OL XIX-J-1-j 1978/ENSZ/002372
MNL OL XIX-J-1-j 1978/ENSZ/006397
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885/1
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/001885/2
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/00208
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/1
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/10
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/11
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/12
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/2
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/3
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/4
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/5
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/6
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/7
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/8
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002212/9
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002389
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/002389/1
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/003631
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/003631/1
MNL OL XIX-J-1-j 1978/Nyugat-Szahara/005798
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/1
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/10
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/11
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/12

MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/2
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/3
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/4
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/5
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/6
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/7
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/001553/9
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/002131
MNL OL XIX-J-1-j 1979/Nyugat-Szahara/005325
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/1
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/2
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/3
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/4
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/001742/5
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/002668
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/003079
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/003162
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/004039
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/005700
MNL OL XIX-J-1-j 1980/Nyugat-Szahara/00733
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/001742/5
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319/1
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/002319/2
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/005265
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/1

MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/10
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/11
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/12
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/13
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/14
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/15
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/16
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/17
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/18
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/2
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/20
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/3
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/4
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/5
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/6
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/7
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/8
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00533/9
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/005924
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/007059
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/1
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/2
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/3
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/4
MNL OL XIX-J-1-j 1981/Nyugat-Szahara/00962/5
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/1

MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/10
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/2
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/3
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/4
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/5
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/6
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/7
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/8
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/001824/9
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/1
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/2
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/3
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/4
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/5
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/6
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/002331/7
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/005213
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/1
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/2
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/3
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/4
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/5
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/6
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/00573/7
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0062
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084

MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/1
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/2
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/3
MNL OL XIX-J-1-j 1982/Nyugat-Szahara/0084/4
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/1
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/11
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/12
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/13
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/14
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/15
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/16
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/17
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/2
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/3
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/5
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00105/9
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/001052/2
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/001537
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002859/1
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/10
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/2
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/4
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/5
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/6
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/8
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/002980/9
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Afrikai Egységszervezet/00537/1

MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927/1
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927/2
MNL OL XIX-J-1-j 1983/Nyugat-Szahara/00927/3
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003168
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003168/1
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003245
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/003245/1
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/1
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/2
MNL OL XIX-J-1-j 1984/Nyugat-Szahara/005889/3
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/1
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/2
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/3
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/4
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/5
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001442/6
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/1
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/2
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/3
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/4
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/5
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/001728/6
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/1

MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/2
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/3
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/4
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/5
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/6
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/7
MNL OL XIX-J-1-j 1985/Nyugat-Szahara/00178/8
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/00141
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/1
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/2
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/3
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002112/4
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002378
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002402
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/002601
MNL OL XIX-J-1-j 1986/Nyugat-Szahara/003050
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001280
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/1
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/2
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/3
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/4
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/001530/5
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002210
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002210/1
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/002969
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/003434

MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/005127
MNL OL XIX-J-1-j 1987/Nyugat-Szahara/00654
MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/002074
MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/003701/1
MNL OL XIX-J-1-j 1988/Nyugat-Szahara/003701/2
MNL OL XIX-J-1-j 1989/Nyugat-Szahara/003207
MNL OL XIX-J-1-j 1989/Nyugat-Szahara/004594
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/00002084
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/001113/1
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/001113/2
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/002084
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Algéria/00595/1
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/1
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/2
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/3
MNL OL XIX-J-1-j 1991/Nyugat-Szahara/00196/4
MNL OL XIX-J-1-j 1992/Nyugat-Szahara/001756
MNL OL XIX-J-1-j 1992/Nyugat-Szahara/00988
MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737
MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/1
MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/2
MNL OL XIX-J-1-j 1993/Nyugat-Szahara/00737/3
MNL OL XIX-J-1-j 1994/Nyugat-Szahara/001729
MNL OL XIX-J-1-j 1994/Nyugat-Szahara/001729/1
MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600
MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600/1
MNL OL XIX-J-1-j 1995/Nyugat-Szahara/001600/2

MNL OL XIX-J-1-j ENSZ 1993, 61. doboz, 00253
MNL OL XIX-J-1-j, Namíbia, 1988, 003777
MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290
MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290-4
MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290-5
MNL OL XIX-J-1-k 1976/Nyugat-Szahara/2290-7
MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638
MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-1
MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-10
MNL OL XIX-J-1-k 1977/Nyugat-Szahara/638-2
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/2932
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-1
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-2
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-3
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/5520-4
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/8015
MNL OL XIX-J-1-k 1980/Nyugat-Szahara/8550
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-1
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-3
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/1680-4
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/330
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/330-1
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/330-2
MNL OL XIX-J-1-k 1981/Nyugat-Szahara/5079
MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3439
MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3589

MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3589
MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/3911
MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/4438
MNL OL XIX-J-1-k 1982/Nyugat-Szahara/5740
MNL OL XIX-J-1-k 1983/Nyugat-Szahara/6592-2
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-1
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-2
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-3
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/4092-4
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/5154-1
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/5729
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/6499
MNL OL XIX-J-1-k 1984/Nyugat-Szahara/6499-1
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/1682
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/1683
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/4275
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/4596
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/6948
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/7321
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/7596
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-1
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-2
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-3
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-4
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-5
MNL OL XIX-J-1-k 1985/Nyugat-Szahara/990-6

MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/10679-3
MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/1079-2
MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102
MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-1
MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/14102-2
MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/1540/5.
MNL OL XIX-J-1-k 1986/Nyugat-Szahara/1625/9
MNL OL XIX-J-1-k 1988/Nyugat-Szahara/1826
MNL OL XIX-J-1-k 1988/Nyugat-Szahara/3705
MNL OL XIX-J-1-k 1988/Nyugat-Szahara/5221
MNL OL XIX-J-1-k 1989/Nyugat-Szahara/1826-2/T
MNL OL XIX-J-1-k 1989/Nyugat-Szahara/1826-3
MNL OL XXVIII-M-13 1967/Magyar Szolidaritási Bizottság/146 doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/1 doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/110. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/159. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/16. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/165. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/166 doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/167. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/168. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/169. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/170. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/173. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/177. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/178. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/180. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/181. doboz

MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/23. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/3. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/50. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/53. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/86. doboz
MNL OL XXVIII-M-13/Magyar Szolidaritási Bizottság/89. doboz
MNL OL XXVIII-M-14/Magyar Szolidaritási Bizottság 1964/Marokkó/144 doboz
MNL OL XXVIII-M-14/Magyar Szolidaritási Bizottság 1965/Marokkó/145 doboz
MNL OL XXVIII-M-14/Magyar Szolidaritási Bizottság 1966/Marokkó/146 doboz
MOL, K 63, 273. csomó, 29. tétel 1922. 29/I 674/P. szám 52. (1921. szeptember 1. Barcelona)
MOL, K 63, 273. csomó, 29. tétel 1922. 29/I 788/P. szám 27. (1921. október 16.)

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

ÁBTL 0-8-306/1 – II. 13-14

ÁBTL 0-8-306/1/10

ÁBTL 0-8-306/1/6

ÁBTL 0-8-306/1/7

ÁBTL 08-306/2/48

ÁBTL 08-306/2/76

ÁBTL 08-306/2-12-14

ÁBTL 248/84/1970

ÁBTL 248-114/1970

ÁBTL 3.1.9V-151103

ÁBTL 4.1. A-2127/16.

ÁBTL 41-11-L-117/69 inf.

ÁBTL 52/2-2354/69

ÁBTL 52/2-416/69

ÁBTL 52/2-654/70

ÁBTL 52/2-926/69
ÁBTL 52/2-95/3/69
ÁBTL 52-2-1301/69
ÁBTL 62/9/3939/10
ÁBTL 67/9-2769/66.
ÁBTL 67-10/1250/67
ÁBTL 67-10/138/69
ÁBTL 67-10/260/69
ÁBTL K-637/T-15
ÁBTL Z-940

Magyar Külügyminisztérium Levéltára

KÜM 99-1/Marokkó
KÜM 99-1/Marokkó – 99-IV-181
KÜM 99-1/Marokkó/1996 - Rabat/74/adm/1996.
KÜM 99-2/Marokkó/1996 - 73/adm/1996.
KÜM 99-IV-135/Marokkó
KÜM/3-1/Algéria/1996
KÜM/99-1/Marokkó – 1638/Ká (Kádár László, 1996. 07. 09.)

Spanyol Levéltárak

Archivo General Militar de Avila AGMAV, C. 2304,8,74
Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 2305,9,76
Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 2306,11,41
Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 2306,11,72
Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 2306,12,15
Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 2307,13,44
Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46789

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46789, Cp. 29

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46789, Cp. 30

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46789, Cp. 48

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46791, Cp. 31

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46792, Cp. 74

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46792, Cp. 75

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46792, Cp. 82

Archivo General Militar de Avila, AGMAV, C. 46792, Cp. 95

CIA Library

BRIEF about the Comradeship of Hungarian Veterans, DCE-1858, 17 April 1951, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/MAGYAR%2C%20HARCOSOK%2C%20BAJTARSI%2C%20KOZOSSEGE%20%20%20VOL.%201_0014.pdf

Central Intelligence Agency: Paper Mills and Fabrication, February 1952, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/PAPER%20MILLS%20AND%20FABRICATION_0001.pdf

CIA: Conflict in Western Sahara, 1978. June 30, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP79R00603A002500100001-6.pdf>

Current activities of General Zako, EAVV-2426, 1 June 1950, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/ZAKO%2C%20ANDREAS_0156.pdf

Federal Bureau of Investigation: Collegial Society of Hungarian veterans, aka. Comradship of the Hungarian warriors, DEB-6547, 11. March 1950. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/MAGYAR,%20HARCOSOK,%20BAJTARSI,%20KOZOSSEGE%20%20%20VOL.%201_0003.pdf

Ferenc Kozma operation, EAVV-1663, 3. Augustus, 1953, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.1_0026.pdf

Hungarian Legion, 6 february 1951, 21-CSAVA, CIA, <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0006>

Koszorús Ferenc levele Martin Hinslernek, 1951. augusztus 23. https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOSZORUS%2C%20FERENC_0015.pdf

Kozma Ferenc by Central Intelligence Agency, <https://archive.org/details/KozmaFerenc>

Operation Venus, OBBA 3554, 8 June 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%202_0032.pdf

Operation Venus, OBBA 3598, CIA, 7. June 1955, „Delivery of „Peter” documents to General ZAKO” https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%202_0001.pdf

Operation Venus, OBBA-3554, 8 June 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0032.pdf

Operation Venus, OBBA-4701, 27 January 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0024.pdf

Operation Venus, OBBA-4701, 27 January 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0024.pdf

Operation VENUS, Ref: OBBA-5355, 11 May 1956, CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/KOZMA%2C%20FERENC%20%20%20VOL.%20_0030.pdf

Request for information - General Andreas Zako, Hungarian Emigre leader, 24. May, 1950. <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0153>

The Hungarian emigration in 1950, June 1, 1950. CIA, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/ZAKO%2C%20ANDREAS_0160.pdf

WASH 01854, 28 July 1951, CIA, <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0020>

WASH 01864, 29 July 1951, CIA, <https://archive.org/details/ZAKOANDREAS-0021>

Név- és tárgymutató

- I. Miksa, mexikói császár – 65
II. József – 63, 64
VI. Károly – 61, (61), 62
VI. Sidi Mohamed – 53, 312
XII. Alfonz – 69, 70, 79
AAPSO – 213, 235
Abdallaoui, Ali – 136
Abdelaziz, Mohamed – 48, 57, (162), 180, (181), (191), 203, 215, 216, 220, 221, 228, 230, (231), 232, 234, 235, (238), 241, 250, 303, 318, 354
Abdelfatah, Mahmoud – 243
Abesszínia – 65
Abkarovits, Janos – 213
Absam – 92, (92)
Acosta, Armando – 151
Aczél György – (228)
Adelmann Emil – 88
Ádeni Kormányzóság – 66
Adjali, Abdelhamid – 130
Adonyi-Naredy Ferenc – 92
Adriai-tenger – 60, (66), 373
Aeroflot – (120), 178
Afganisztán – (170), 179, 337, (337), 340
Afrikai Unió – 6, 58, 214, (231)
Agadír – 22, 166, 279, 299, 306, 308, 352, 353
Ágoston László – 243
Aguenit – 296, 298
Ahmed, Kaid – 119
Ahmed, Mohamed Lamine – (240), 251
Ahmed, Mohamed Mahmud Szidi – 148
Ajdir – 85
Alami, Mohamed – 258
Alaovi, Hafid – 114
Albánia, albániai – 109
Alhucemas – 84
Ali-Beiba, Mahfoud – 228
Ali-Fall, Zeine – 234
Aloidine, Zine – 228
Ameur, Rabah – 257
Andrássy Gyula – 67
Angola – 36, (54), 55, 133, 145, 149, 163, (169), (202), 211, 212, 306, 332, (332), (333), 355, 362
Annan, Kofi – 50, 51, 55, 304, (304), 308, 309, 313, 333, 358
Ansar Al-Sharia – 327
anti-kolonizációs politika – 60
Apró Antal – (113), 204
Arab Emírátságok – 36, 174
Arafat, Jasszer – 116, 185, 188
Arap Moi, Daniel – 41, 197, 201
Argentína – 298
Assa – 38, 273
Atlas Chimie – 116
Ausztrália – 298, 301
Awsard – 238, 296, 298, (298), 300, 308, 314, 320, 321, 322, 325, 327, 329, 331, 335, (335), 354
Aziz, Mohamed – 235
Baba, Isa – 159
Bahrein – 174
Baia – 61
Bács Nándor – 88
Bahamonda, Francisco Franco – 81
Bahi, Mohammed – 237
Bakay Smolka József – 86
Baker, James – 50, 52, 305, 309, 311, 313, 357, 358, 359
Baker-terv – 13, 52, 53, 55, 56, 58, 311, 312, 313, 314, (314), 358, 359
Balázs József – (116)
Bali József – (333), 333
Banglades – (170), 298, 326, (329)
Ban Ki Moon – 277
Bankipur – 62
Banky-bazaar – 62
Banquibazart – 61, 62
Baráth Sándor – 288
Barcelona – (83), 373, 410
Bardócz László – (117)
Barroso de Moura, Jorge – 304
Basri, Driss – 47, 50, 237, (240), 264, (299)
Bastagli, Francesco – 318
Batyik Géza – 281, (281)
Bay, Mahfoud Ali – 243
Bécs, bécsi – 60, 62, (64), 65, 66, 68, (72), 73, (76), 77, 150, 286, 347
Bécsi Konferencia – 60
Beevor, Antony – (87), 362
Békássy Vilmos – 79
Belkora, Omar – 223
Ben Ali, Zinedine – 49, 302
Ben Ameyra, Rouss – 235
Benassilla, Mohamed – (116)
Ben Barka, Mehdi – (102)
Bencze Dániel – (333)
Bengram – 75
Benin – 36, 145, 146, 149, 162, (169), (202), 212, 355
Benjedid, Chadli – 165, (188), 206, 211, 222, 224, 242
Bennani, Abdelaziz – 42, 310
Benyahia, Mohammed Seddik – 176
Bényei Béla – 250

Bényi József, dr. – 155
 Benyovszky Móric – 64
 Berecz János – 199, (228)
 Berlini Konferencia – 69, 71, 348
 Berm – 11, 39, 45, 46, 52, 296, 304, 311, 317
 Bessaiah, Boualem – 160
 Bessenyei Zoltán – 114, (114), 126, 195, 214, (224), 230
 Bethlen Gábor – 96
 Bin Gandouz – 326
 Bioko-sziget – 19, 70
 Bir Anzarane – 168, 175, 237
 Bir Lahlou – 11, 34, 46, (141), 296, 314, 322, 323, (329)
 Biszku Béla – (113), 129, (129), 173, (173)
 Bitat, Rabah – 204, 222
 Block Urban, Luis – 300, 297
 Boga István – 279, (279), 360
 Bognár Gyula, dr. – 103, (225)
 Boldizsár Gábor – (337)
 Bolduc, Kim – 328
 Bolton, John R. – 52, 56, 58, 309, 314, 358, 359, 360
 Bolts, William – 63, (63), 367
 Bonelli Hernando, Emilio – 71
 Borbély Gábor – (228)
 Borneó – 64, 67, (67)
 Borsica Isermann József – 87
 Bosznia – 287, (315)
 Bosznia–Hercegovina – 66, (315)
 Bouabid, Abderrahim – 191
 Boualem, Dellouci – 184
 Boucetta, Mohamed – 144,(152), 168, 197, 374
 Bouizakaren – 241
 Boujdor – 183
 Boumahdi, Boubker – 193
 Boumedién, Houari – 225, 119, 130, (131), 134, 136, 139, 146, 154, 160, 162, 165, 166, (166), 167, 352, 353
 Bourita, Nasser – 331, (331), 368
 Bouteflika, Abdelaziz – 43, 53, 102, 124, 136, 155, 312
 Boutros-Ghali – 48, 49, 50, 252, 256, 304, 357
 Bouzaine, Sachir – 155
 Bozi Lajos – 201, (246)
 Brahim, Ahmed Ould Bachir Ould – 134
 Braun Gyula – 157
 Bravo, Lopez – 102
 Brazília – 39, 252, 265
 Bressier, Raymond – 155
 Brezsnjev, Leonyid – 141, (188)
 Brit Kelet-Indiai Társaság – 62, 65
 Buhara, Abderrazzak – 222
 Burundi – 36, 142, 143, 145, 149, 355
 Buze, Claude – 309, 310, 311, 312, 335
 büntetőtelep – 65, 67, 350
 Campofornido-i békekötés – 64
 Canovas del Castillo, Antonio – 70, 71
 Cap Blanc – 18, 20, 70, 72, 74, 78, 348, 349
 Cap Bojador – 18, 19, 70, 72, 347, 348
 Caranero – 75
 Carlos, Juan – 127, 129
 Carter, Jimmy – 48, 174
 Casablanca – 20, (24), 101, 116, (138), 215, 246, 273, 279, 286
 Castro, Fidel – 120, (271), 360
 Ceuta – 19, 70, 84, (85), 100, 101, 104, 122, 129, 190, 362
 Ceylon – (65)
 Cherkaoui, Mohammed – 118, 119, 123, 125, 127, 129, 130, 134, 228, 229, 232, 241
 Chrudinák Alajos – (168), 184, (211), 224
 CIA – (78), 93, (93), (94), (95), (96), 97, (97), (98), 105, 106, 117, (152), 206, (206), 363, 373, 412, 413
 Coblom – 62
 Coello, Francisco – 70, 348
 Collazo, Giraldo Mazola – (120)
 Coon, Carlton – 176
 Corner, Diana – 331
 Cortina y Mauri, Pedro – 127, 353
 Covelong – 62
 Cuellar, Perez de – (42), (44), (45), 48, (48), 232, 235, 243, 244, 252, 297, 365
 Cvigun, Mihail – 245
 Csád – 42, 55, 159, (169), 206, (214), 277
 Csefkó József – 89
 Czilchert Aurél – 79, 96, 97, 98
 Czinege Lajos – 117, (117)
 Dakhmar – 330
 dán – 12, 63, (63), 318
 Dán Ázsia Társaság – 62
 Dánia – (55), 249
 Darabos László István – 89
 Dar es Salaam – 202
 Darfur – 6, 65
 Darvas Tóth Attila – 90
 Daublebsky von Sterneck, Maximilian – (64)
 Davila, Fidel – 95
 Deák Livia, dr. – 169
 Delagoa-öböl – 63
 Dél-Jemen – 133, (144), 162
 Déli szektor – 47, 298, (304), 314, 315, (334), 335, (335)
 Dél-Marokkó – 19, 27, 28, 29, 35, 38, 39, 47, 51, 57, 70, 108, 110, 166, 167, 177, 178, 186, 233, 241, 263, (299), (318)
 Dél-Szudán – 60, 65

Dent, Alfred – 67
 De Paoli, Josef – 77
 Derradji, Zaigouche – (151)
 Dhoueheb – 235
 Djeghaba, Mohamed – 220
 Djibouti – (200)
 Dlimi, Ahmed – 31, 33, 39, 40, 42, 106, 113,
 (115), 134, (134), 154, 174, 179, 180, 192, 206,
 (206), 310
 Dobai János – (166), 173, 178, 180
 Dobos István – 179
 Domonkos László – 243
 Dougaj – 298, (304), 334
 Dömötör Kálmán – 96, (96)
 Dreyen, Douglas K. – (338)
 Dubsy, Victor – 72, (72), 73, (73), 74, 349
 Duke, Biddle – 177
 Dunbar, Charles – (26), (47), (49), (50), 51, (51),
 (52), (53), (261), (265), (303), (305), 306, (306),
 308, (309), 364, 365
 Dvorzsánszki Zsigmond – 158, 180, 211, 214,
 222, 227, 231, 238, 252
 Eagleton, William – 52, 288, 309, 310, 312, 358
 Egyenlítői Guinea – 19, 70, 71, 163, (200)
 Egyiptom, egyiptomi – 9, 17, 24, 39, (40), 42,
 (43), 48, 54, (54), 60, 99, (122), 133, 135, 138,
 (138), 143, 154, 171, 172, 173, 174, 200, (205),
 272, 274, 275, (275), 276, 277, 281, 298, 321,
 324, 346
 Elefántcsontpart – (40), 118, 137, 160, 163, 181,
 (200)
 El-Fatah – 185
 Elgarhi, Nayem – 57, 325
 Éliás Béla – (123)
 Elkelaa – 273
 El-Khanfra, Ras – 183
 El Ouj, Rouss – 235
 El-Trok – 75
 Erdős André – (246), 249
 Erzherzog Friedrich hadihajó – 67, (67)
 Etiópia, etiópiai – 42, 65, 167, (169), (170), 209,
 (338)
 Északi szektor – 5, 47, 298, 314, 316, (334), (335)
 Fallman, Walter – 272, 274, 286, (286)
 FAO – 323
 Farah, Abdourrahim – 242
 Fehér Atyák szerzetesrend – 87
 Felső-Volta – 190, (214), (220)
 Ferdinánd Miksa József főherceg – 65
 Ferenc József-föld – 67
 Fernando Poo(-sziget) – 19, 70, (73)
 Fihri, Taib Fassi – 258
 Filali, Abdellatif – 242, 251, 258
 Fischer Dezső – 89
 Fischer, Oskar – (217)
 FLOSY – (170)
 flottaépítés – 61, (76), 347
 flottafejlesztés – 7, 60, 61, 64
 Fodor Erika, dr. – (169)
 Fodor István – 135
 Fodor Zoltán – 287
 Forray Ferenc – 88
 Foulon de Norbeeck, Heinrich Freiherr – (64),
 (68)
 Framework Agreement – (53), 311, (311), (313),
 (314)
 Fredrick-szigetek – 63
 FRELIMO – (170)
 Fuerzas Regulares Indígenas – 81
 Fuerteventura – (73), 348
 Futó Tibor – 117
 Fülöp-szigetek – 69, 70, (79)
 Füredi Gábor – 97, (97)
 Gabon – 158, 169, 176, 181, 182, (200)
 Gambia – (200)
 Gál András – (284), (285)
 Gál Bálint – 202
 Gál Gáspár Tamás – 332
 Garai Róbert – 137, 144, 188, 203
 Garcia Leandro, José Eduardo – 303
 Gáspár Sándor – (113), 234
 Genf – 50, 52, 55, 59, 147, 187, 250, 252, 259,
 (263), 268, 270, 273, 276, 304, 309, 313, 315,
 317, 356, 357
 Ghali, Boutros – 48, 49, 50, 252, 256, 304, 357
 Ghána – 17, 18, 130, 169, 201, 272, 274, 275,
 (275), 281, 298, (301), 314, 347, 265
 Gharekha, Chinmaya R. – 268
 Giscard d'Estaing, Valéry – 54, 179
 Glas, George – (73), 348
 Glaser, Eduard – 68
 Goluchowsky, Agenor – 75, 77
 Goulimine – 241, 273
 Görögország – 89, 179, 249, 298
 Görömbei László – 287, (287), (288), 291
 Graham, Cunnigham – (76)
 Gromiko, Andrej – (114), 155, (217)
 Gron Gelote – 75
 Grósz Jákób Ágoston – 88
 Grósz Károly – (228)
 Guadalcanal – 64, (64), (68)
 Guam – 70, (338), 380
 Guatemala – 130
 Guedira, Reda – 176, 187
 Guinea – 17, 19, 27, 36, (40), 41, 44, 70, 71,
 144, 145, 149, 163, (169), (170), (174), 181, 189,
 (200), (202), 205, 209, (210), 262, 298, 355
 Guinea-Bissau – 145, 149

Gunda Gyula – 79, 88
 gyapot – 61
 Gyenes András – 144, (188), (228)
 Györi Imre – (113), 160
 Györke József – (224), 234, 243
 Habsburg – 60, (60), 61, (61), 62, (62), (63), 64, (64), 65, (65), 66, (66), (68), 347, 362, 367, 372
 Hackler Károly, dr. – 127, 153, 156, 202
 Hadib, Mustapha – 184
 Hafiz, Abdul – 326
 Hágai Nemzetközi Bíróság – 28, 29, 32, (112), 115, 116, (116), 118, 122, 123, 124, 128, 132, 134, 175, 233, 254, 352, 353
 Haiballah, Mousa – 169
 Haiti – (270), (271), 306, 367
 Hakim, Ibrahim – (33), 147, 180, (183), 192, 251
 Hámori Csaba – (228)
 Hantos János – 184
 Haouli, Oued El – 228
 Haouza – 235
 Hatos János – (335)
 Havasi Béla, dr. – 181, (181), 187, 209, 230, 236, (238)
 Havasi Ferenc – (228)
 Heinrich Oszkár – 88
 Hemmer, Tiaret El – 228
 Herne-sziget – 75
 Heuglin, Theodor von – 65, (65)
 Hilsborough – (73), 348
 Hodai Győző – 176
 Hoffman, Sliman – 180, 187
 Hohenwart, Gilbert von Gilbert – 72, (72), 73, (73), 74, (74), 75, 77, 349
 Hollai Imre – 168
 Honecker, Erich – 196
 Hongkong – (65), 67
 Horgos Gyula, dr. – 118
 Horn Gyula – 110
 Horthy Miklós – (68)
 Horváth Ádám – 89
 Horváth Pál – 116
 Horváth Tamás, dr. – (140), 247, 253
 Horvátország – 321
 Houstoni Egyezmény – 50, (50), 51, 52, 53, 305, (305), 306, 308, 309, 310, 311
 Huber Péter – 89
 Hugli – 62
 Husszein, Szaddám – (131)
 Ibrahim, Ahmed Taleb – 176, 187, 207, 211, 222, (240), 242
 Ichirgan – 235
 Ifni – 7, 19, 21, (22), 26, (26), (30), 70, 74, 82, 90, (90), 91, 100, 241, 347, 348, 350, 351, 352, 372, 379, 380
 Illés János – 85, (86), 364
 Imerle Lajos – 86, (86), 367
 IMMARSAT – 284
 Iradier, Manuel – 71
 Irak – 39, (39), 45, 51, 99, 131, (131), 134, 135, 143, 144, 241, 308, 336, 340, 357
 Irányi Pál – 96
 Írország – 272, 298, (301)
 Israeljan, Viktor Leonovic – 157
 Iszlám Állam – 329
 Isztiklál Párt – 144, (172), 239
 Iványi János – 96
 Izik, Gdeim – 57, 277, 325, 326, 359
 Izrael – 130, 239, 253
 Jablonszky, Henryk – 136
 Jadra, Laayayia el – 237
 Jakab Sándor – 243
 Jakus Jenő – 86
 Jan Mayen-sziget – 67
 Jario, Maati – 112
 Jegovkin, V. E. – 218, 219
 Jemen – 15, 68, 133, (144), 162, 164, (170), 199, 241, 277, 321
 Jensen, Erik – (10), (21), (30), (33), (42), (45), (47), (48), 49, 50, (50), 51, (51), 264, 265, 266, 268, 297, 304, (304), (305), 306, 357, 368
 Jeszenszky Géza – 250, 251
 jezsuita – 60
 Jimenes, Bernabe – 71
 Jimenez Martinez, Maria – (120)
 Jingmin, Zhao – (318), 321, 322, 326
 Jordánia – 39, 134, 147, (276), 277
 Jorge, Paulo Teixeira – 212
 Kádár János – 109, 112, (113), 144, 148, 183, 194, 198, 199, 205, 211, 223, 228, 230, (231), 232, 234, 237, (238), 241, 243
 Kádár László – 257, (257), 258, 411
 Kadar Szasz, Inocencio – (84)
 Kadhafi, Moammer – (39), 42, (54), 103, 136, 141, 154, 159, 160, 187, 188, 199, 202, 205, 207, 211, 214, (214), (231), 238
 Kairói Egyetem – 135
 Kaló Kálmán – (338)
 Kambodzsa – 171
 Kamerun – (40), (200), 205
 Kanada – 147, 223, 274, 275, 296, 298, (298), 301, (301), 351, 357
 Kanári-szigetek – 14, 15, 18, 19, 22, 23, 31, (61), 70, (70), 71, 72, 73, (73), 74, (75), (76), 83, (83), 90, (90), 99, 113, 125, 126, 147, 339, 347
 Kandil, Ali – (164)
 Kane, Bouna – 160
 Kapcsos Károly – 200
 Kara, Abdelaziz – 190

Karakas László – 144
 Katar – 174
 Kaunda, Kenneth – 243
 Kelet-Afrika – (64)
 Kenya – 41, 130, 189, 191, 192, 193, 200, 298
 Khaddad, Mustapha Bouh – 184, (184)
 Khan, Ayoub – 250
 Khan, Yacoub – 253
 Khédiri, Hédi – (240)
 Kína, kínai – (63), 64, 69, (69), (79), 111, 130, 132, 149, (164), 250, (280), 298, (334), 360, 368, 433
 Kinloch, Robin – 268
 Király Béla – 96
 Kissinger, Henry – (54), 55, 106, 117, (117)
 Kiss Katalin – 287, 291
 Kleven, Jan – 274
 Kodjo, Edem – 200, (200), 201
 Kollarics Béla – (86)
 Kooli, Mongi – 144
 Kongói Köztársaság – (169)
 Koreai Köztársaság – (298), 301
 Koreff, Leopold – 72, (72), 77
 Kórodi András – 176
 Korom Mihály – 138, 141
 Korponay Miklós – 93
 Koszigin, Alekszej Nyikolajevics – 140, 141
 Koszorús Ferenc – (95), 412
 Korán – 15, 279
 Koreai Népi Demokratikus Köztársaság – 145, 149, 155, 162, 165, 171
 Kovács Antal – 152
 Kovács József – 88
 Kovács L. Pál – 86
 Kovács László – 254, 256, 281
 Kovács Pál – (173)
 Kovács Sándor – 88
 Kovács Tibor – (337)
 Kozma Ferenc – 94, 412
 Kozma György – 86, (87)
 Kövér István – (337)
 Közép-Afrika – 130, 176, (200), 337, (337), (345)
 Központi szektor – 298
 Kraljevica – 61
 Krámlí Mihály – 6, 60, (61)
 Krampe, Wolf-Dieter – 272
 Krausz Ernő – 88
 Kreisky, Bruno – 174
 Krím, Abdel – 80, 81, (84), 86, (86)
 Krupp, Arthur – 77, 78
 Kulaga, Eugeniusz – 136
 Kulcsár Attila – (278), (285)
 Kuvait – 36, (39), 135, 143, 144, (200), 218, (337)
 Laayoune – 5, 13, 58, 252, 255, 259, 260, 262, 264, (264), 265, 268, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 279, (279), 282, (284), 286, (286), 287, 288, (288), 289, 306, 307, (307), 314, 321, (323), (324), (325), 327, 328, 331, 334, 360
 Lachen, Foum – 241
 La Factoria – 71
 Lalor, Patrick – 186
 Lamrani, Mohamed Karim – 188, 356
 Larosi, Mahfud – (205)
 Las Palmas – 13, 105, 307
 Layachi, Abdallah – 105, (105), 149, 234
 Lazarescu, Ioan – 149
 Lázár György – 199
 Lázár József – 91
 Léderer Frigyes – 124, (130), 132, 139, 146, (161), 164, (164)
 Lehdid, Grayer – 235
 Leibak, Abderrahmane – 166
 Lemhamid – 241
 Lengyelország – (89), 106, 136, 143, 148, 156, 183, 194, 200, 216, 217, 226, 249, 298
 Lesotho – 174
 Lévi Simon – (105)
 Libéria – 319
 Liebert, Karl – 76
 Liszbon Tibor – 87
 Lisszabon – 50, (50), 169, 305, (305), 358
 Losonczi Pál – 111, 112, 113, (113), 114, 115, 136, 137, 139, 142, 144, (144), 153, 160, (191), 211, (213), 228
 Loulichki, Mohamed – 257
 Lubenik, Bernd S. – 304, 305, 307, 309
 Madagaszkár – 36, 42, (63), 64, 142, 143, 145, 149, 163, (202), 226, 355
 Madras – 62, (65)
 Madridi Földrajzi Társaság – 19, 70, 348
 Magyar Nemzeti Levéltár – 6, 7, 60, (186), 386
 Mahbas – 40, 41, (43), 83, 138, 140, 173, 174, 175, 237, 296, 298, 300, 301, 314, 322, 325, 328, 331, 447
 Mahmoud, Sid-Ahmed Ould – 153, (162), 250
 Majoros Károly, dr. – (152)
 Makai György – 139, 184
 Malabar-part – 63
 Malabar-szigetek – 63
 Malájföld – 271, 272, 274, 275, (275), 298, 304, 320
 Mali – (16), 24, (24), 27, 41, 55, (55), (137), (138), 161, 169, 189, 206, 209, 262, 324, 327, (327), 337, (340), (345), 363
 Malonyai Tamás – 89
 Manz, Johannes – 45, 48, 247, 253, (300), 297
 Maputo – (200)

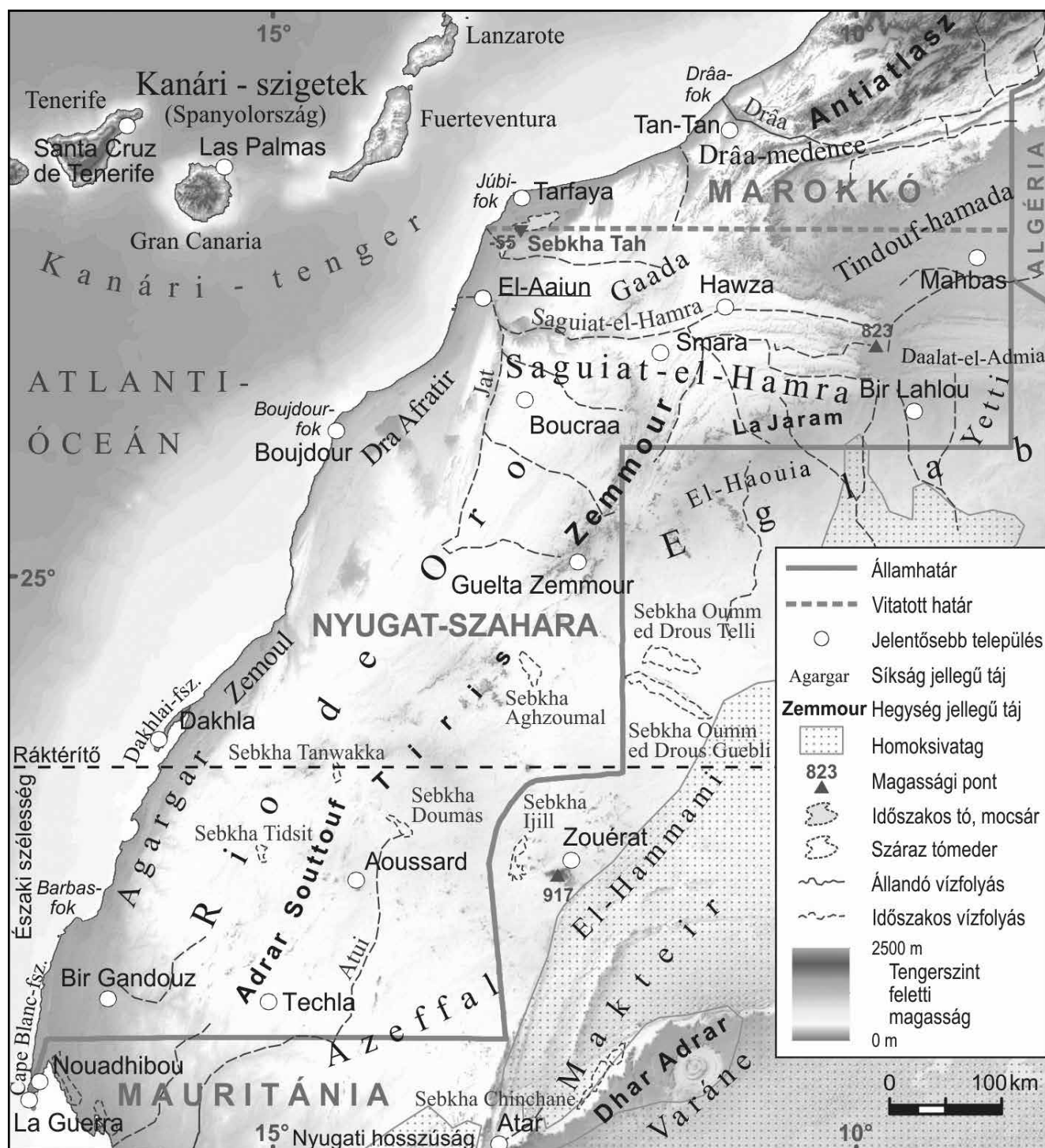
Mariam, Mengistu Hailé – 208
 Maria Musch-öböl – 67
 Mária Terézia – 62, (62), 63, 64, 348
 Marjai József – 118, 136, 154
 Marokkói Szahara – 103, 161
 Marosy Ferenc – 82, (82), 90, (90), (96), 100, (100)
 Maróthy László – (113), (228)
 Marrakesh – 176, 273, 348, 357
 második Bécsi Egyezmény – 62, 348
 Máté András Félix – 88
 Matuss Lajos – 84
 Mauri, Cortina – 117
 Meaussé, Jean Charles – 63
 Méchati, Mohamed – 230
 Mediterrán-tenger – 60
 Mehaires – 5, 296, 298, 314, 316, 324, 334, (335)
 Meknes – 273
 Melilla – 19, 70, 104, (122), 129, 190
 Messinger Ernő – 88, (88)
 Mészáros Tímea – 335, (338)
 Mexikó – 65, 173, 176
 Mijek – 296, 298, 314, 323, 329, 426
 Millán-Astray Terreros, José – 79
 Miller, Peter – 274, 275
 Minnih, Ahmed Ould – 121
 Miskolczi Gusztáv – (240)
 Miyet, Bernard – 333
 Molnár László – 104, 106, 121, 254
 Mongólia – 149
 Montargos-hegy – 85
 Moráviai Testvérek – 63
 Mosgaard, Kurt – 318
 Mozambik, mozambiki – 36, 63, 104, (117), 145, 149, 155, 163, (169), (202), 211, 216, 226, 355
 Mozsik Imre – (109), 370
 MPLA – (170)
 Mubarak, Hoszni – (138)
 Mulyono, Imam Edy – 329
 Munk Bernát – 89
 Musza József Sándor – 88
 Musztafa, Ibrahim Ghali – 244
 Müller, Johann Wilhelm von – 65
 Nabil, Abu – 148
 Nador – 84
 Nagobarim – 63
 Nagy-Britannia – 68, (109), 249, 298, 301, 311
 Nagy Gábor, dr. – 149, 153, (156), 165, 184, (199), 223, 228, 229, (229)
 Nagy György – (120), 121, (122), 123, 130, 149
 Nagy Károly – 84, (84), 350
 Nagy Pál Sándor – 88
 Nagy Lajos – (98), 177
 Nagy S. Lajos – 135, 165, 172
 Nagy Zoltán – 278, 281
 Namíbia – (169), 202, 332, (332), 408
 napóleoni háborúk – 69
 nápolyi flotta – 61
 Nápolyi Királyság – 61
 NATO – 111, 112, (181), 333, (335), 336, 337, (337), 338, (338), 340
 Navarro, Arias – (120)
 Német Birodalom – 68, 70
 Német Gyarmatosító Társaság – 72, 76
 Németh Károly – (113), (228), 239
 Németh Mária – 147, 153
 Németh Patrícia – 287, 291
 Nezzar, Khaled – 43, (43), 248
 Nicaragua – (170)
 Nicobar-szigetek – 63, (63), 370
 Niger – 17, 26, 55, (200), 261, 276
 Nigéria – 41, 42, 162, 187, 189, 200, 205, 209, (210), 218, 243, 271, 272, 274, (275), (279), 280, 281, 298
 Nopcsa Ferenc – (66)
 Norvégia – 249, 271, 272, (273), 274, 275, (275)
 Nouadhibou – 36, 49, (154), 273, (288), 352
 Novara – 65, (65)
 Nyilaskeresztes Párt – 93
 Nyugat-Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács – 131, 353
 Oberbeck, Gustav von – 67
 Olaszország – 39, 74, (219), 298
 Omar, Mansour Ould – 153, (153)
 O'Neil, Tip – 179
 Onu, Peter – (146), 209
 ORFK – 279, (285), 286, 287
 Oross, Stefan – 198
 Oroszország – 58, 298, 265
 Ossorio, Amado – 71
 Ostend Társaság – 61, (62), 63, (63), 347
 Osterreicher, Tobias von – (67)
 Osztrák Keleti Társaság – 61
 Osztrák-Magyar Monarchia – 6, 7, 9, 60, 64, 68, (69), 80, 99, 347, 348, 349, 368
 Oum Dreyga – (43), 242, 296, 298, 314, 321, (321), 322, 325, (325)
 Óvári Miklós – (113), 199, (228)
 Österreich-ungarische Kolonialzeitung – (71)
 Pacsek József – (117), 332
 PAIGC – (170)
 Pakisztán – 48, 253, 264, 274, 275, 298, 306, (306), 307, 308, (308), 329
 Pamuk Sándor – 182, 192, 204, (206), (210), 214, 215, 237, 238
 Papp András – 287

Papp Gyula – (337)
 Papp István – (333), (337)
 Parádi Tamás – 91
 Párizs-Dakar Rally – 310, 312, 358, 443
 Pásztor Joachim – 89
 Pável Tamás – 281, (282), (284)
 Pequeno – 75
 Peralada de la Mata – 87, (87)
 Pereszlényi Zoltán – 152, (152), 153, 156, (169), 238
 Peru – 298, 300, 314
 Péter András – 88
 Pfeiffers, Ida – (64)
 Pinedale – 53, 311, 358
 Pleskó András – 88
 Pola – (65), 67
 Ponomarjov, Borisz – 224
 Porto Ré – 61, 62
 portugál – 12, 18, 63, (63), 65, (74), (79), 99, 104, 274, (279), 303, 304, (307), 347, 348
 Portugália – (18), 26, 68, 99, 274, 275, (275), 278, 348, 365
 Prieszol Olga – 243
 Pruneda, Salvador Gorgia de – 108, 124
 puccskísérlet – 105, (105), 186, 189, (206), 350, 355
 Puerto Rico – 69, 79
 Puja Frigyes – 108, 122, 132, 136, 144, 151, 155, 159, 163, 175, 178, 180, 182, 186, 192, 200, 203
 Pula – 67
 Quarkziz, Djebel – 183
 Rácz Pál – 151, 160, (173)
 Radnóczy Antal – (95), 372
 Radowitz, Joseph Maria von – (73)
 Rami, Ahmed – (206)
 Rathor, Om Prakash – 275, 288
 Reinmann, Jürgen Friedrich – 264
 Reitz, Constantin – 65
 Réti Ervin – 244
 Ribánszki Róbert – 243
 Rio de Oro – 6, 10, 38, 60, (60), 69, 70, (70), 71, 72, (72), 73, (73), 74, (74), 75, (75), 76, (76), 77, 78, 79, 83, 121, (137), 349, 374
 Rio Muni – 19, 70
 Robák Ferenc – 167
 Rockwell, Stuart Wesson – 106
 Ross, Christopher – 58, (58), (328), 359
 Roy, Armand – 296, 297, 357
 Roy, Sunil – 275
 Ruanda – 36, 145, 149, 163, 355
 Rudnyánszky István – 177, 184
 Ruiz, José Solís – 127
 Sabah – 67
 Sadik, Malainine Ould – 169
 Sadras – 62
 Salamon-szigetek – 68, (68), 360
 Salvador – (170), (271), 276
 Sanghaj – (65), 69
 Santa Cruz de Mar Pequena – 19, 70, 347
 Sao Tomé – 163
 Sarlós István – (228)
 Savoyai Jenő – 61, 347
 Sayed, Bachir Mustapha – (162), 184, 244
 Schiff Lajos – (169)
 Sdanov, Bosko – 127
 Sefrioui, Abdeslam – 134
 Séra Zoltán – (335), (339)
 Serfati, Shamuel – 116
 Seszták Pál – 87
 Sidi Kacem – 273
 Siegler Egon – 79
 Sierra Leone – 41, 179, (200), 209, 333, (338)
 Silvela, Francisco – (73)
 Simon, Paul – 176
 Simonyi Ernő, dr. – 249, 250
 Skalli, Ali – 106, 108, 109, 111, 114, 226
 Slezák József – 281, 284, (284)
 Smodics György – (279), 281
 Sógör Zsolt – (279)
 Solti István – 335
 Somogy Alajos – (76)
 Somogyi Csizmadia Ernő – 89
 Spanyol-Afrikai Kereskedelmi Társaság – 70, 348
 Spanyol Birodalom – 60, 69
 Spanyol Idegenlégió – 7, 9, 79, (79), 81, 83, 84, (84), 85, (85), 86, (86), (88), 89, (89), 91, (91), 92, (92), 95, (95), 96, 121, 350, 351, 362, 365, 366, 376
 Spanyol-Marokkó – 30, 80, 92, 99, 103, 104, 125, 126, 130, 163, 171, 348, 351
 Spilsbury, Albert Gybbon – (75), 374
 Spitzer Antal – 89
 Stahl, Gottfried – 63
 Stevens, Siaka – (200)
 Stewart, Colin – 331
 Sütő Gyula, dr. – 178, 212
 Svájc – 45, 88, (88), 180, 242, 253, (283), 298, (298), 300, 301, 339, 370
 Svéd Kelet-Indiai Társaság – 62
 Svédország – 90, 178, (219), 220, 232, 249, 274, 275, (275), 306
 SWANU – (170)
 SWAPO – (169), (170), 211, (240)
 Swing, William Lacy – 312, 314
 Szabó Attila – 7, (70)
 Szabó István – (228), (246)

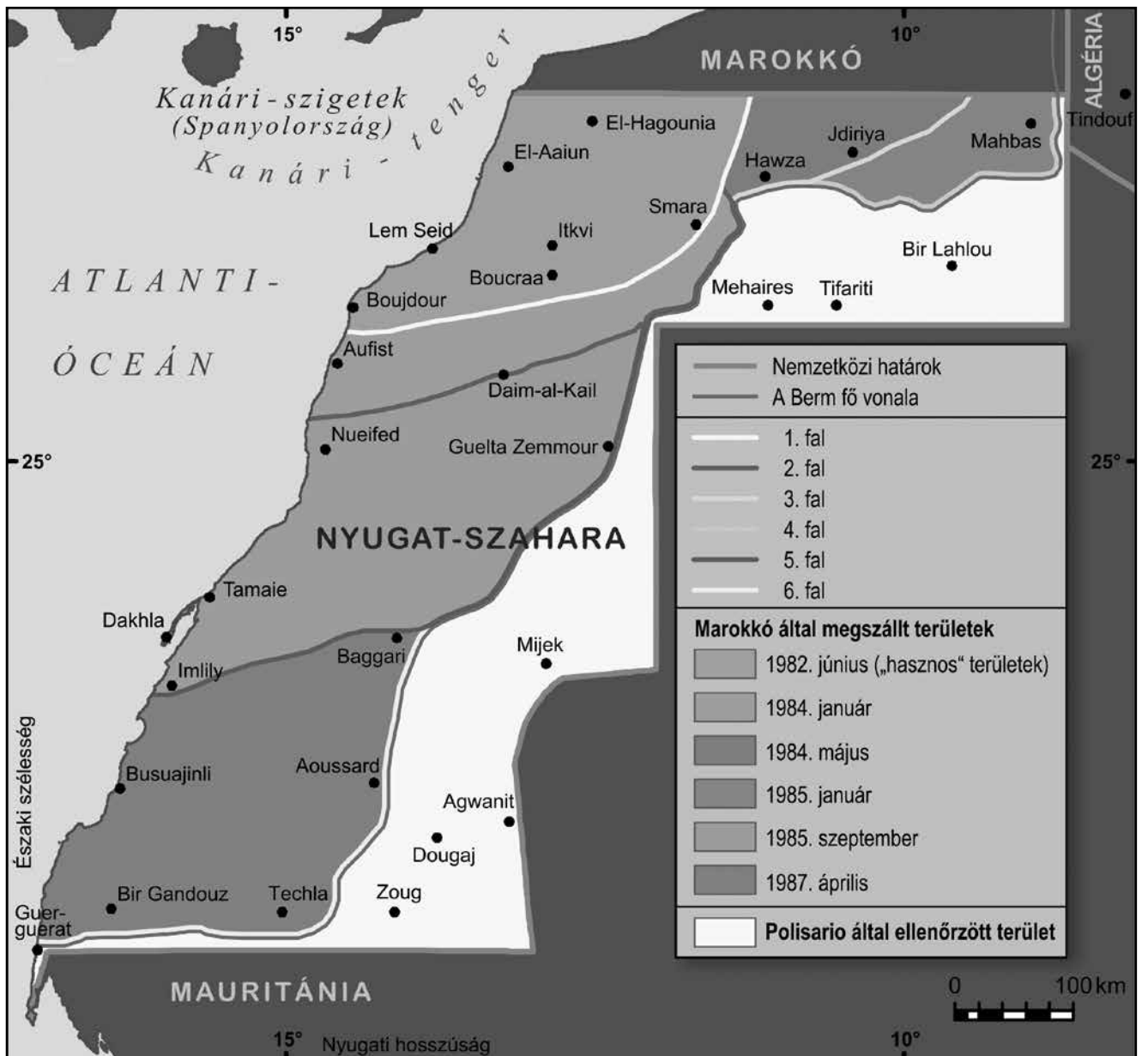
Szabó Márton – 202
 Szalai Béla, dr. – 108, 196
 Szántay Jenő – 95, (95)
 Szanyi Kovács Gyula – 85, (85)
 Száraz György – 5, (41), (264), 312, 314, 316, 318, (318), 335, 336, 339, 434, 442, 443
 Szászvári Attila – 92, (92)
 Szaúd-Arábia – 36, 37, 39, 41, 43, (54), 134, 135, (147), 161, 164, 181, 190, 207, 221, 231, 245
 Szeifert István – (174)
 Szelei Kiss Gyula, dr. – (246)
 Széles Ernő – 254
 Szenegál – 13, 17, 19, 27, 36, 37, (40), 42, 71, 118, 128, 129, 130, 137, 146, 154, 158, 161, 181, (200), 201, 205, 210, 229, 262, (275)
 Szentistványi Gaál Miklós – 88
 Szentmiklósy Jenő – 80, 83
 Széphelyi Zoltán – 128, 144, 150, 151, 153, 162, 168, (173), 184, (187), (199)
 Szigeti Károly – 118, 144, 194
 Szíria – 135, 143, 164, (170), 175, 179, 241
 Szmolár János – 87
 Szokotra – 65, (65)
 Szomália – (40), 42, 77, (144), 170, 200, (205), (332), (333), (345), 265
 Szudán – 6, 17, 40, 42, (43), 60, 65, (73), (78), (123), 135, (135), 143, 182, 189, 202, (205), 209
 Szezi-csatorna – 65, 155
 Szűcs Ferenc – 332
 Szűrös Mátyás, dr. – 163, 183, 195, (211), 224, (224), 225, 230
 Szüts Pál – (143)
 Talh, Zemlet – 228
 Tamási Béla – 5, (335)
 Tanger – 72, (72), 74, 75, (75), 101, 349
 Tan-Tan – 13, 35, 39, 40, 154, 165, 166, (166), 167, 273, 274, (318)
 Tanzánia – 41, 128, 130, 132, 163, 167, 189, 202, 209
 Tarfaya – 14, (16), 20, 21, 22, (22), 39, (73), 350, 351, 458
 Taroudant – 273
 Tata – 40, 241, 273
 Tayyab Azam, Muhammad – 329
 Tazi, Mohamed – 101
 Tegetthoff, Wilhelm von – (65)
 Teleki Sámuel – 60, (64)
 tengeri haderő – 61, (62)
 Terényi János, dr. – 254, 257
 Tetuan – 74
 Thomas, Frank – 87, (87), 375
 Tiencsin – 69
 Tifariti – 174, 296
 Tihanyi Sándor – (174)
 Tika, Mohamed – 101
 Timbuktu – 75, (78)
 Tinghzert – 178
 Togo – 36, 145, 149, (259), 271, 272, (273), 274, 355
 Tóth Elek – 115, 208, 209
 Tóth János – 88
 Tóth József, dr. – 150
 Touré, Sékou – (174), (210)
 Törökország – 60
 Trautmann Rezső – 188
 Trieszt – 61, 63, (63), 65, (65), 348
 Trieszt Kelet-Indiai Társaság – 63, 348
 Tripoli – 42, 103, 136, 148, 189, 199, (199), (200), 201, 202, 203, 204, 205, 218, 253
 Tunézia – (40), 43, 49, 129, 130, 132, 135, 138, 144, (144), 164, 174, (200), 207, 211, 229, 236, 247, 298, 302
 Ualat – 75
 UNHCR – 34, (44), 45, 273, 274, 275, 276, 277, (283), 287, 307, 309, 318, 328, 359, 368
 UNITA – 212
 Urbán Tibor – 287, (283), 284, (284)
 Uruguay – 162, 270, (270), 271, (271), 272, (273), 274, 281, 301, 361
 Uszta Gyula – 184
 Vadász Frigyes – 208
 Vágfalvi Tibor – 91
 Van, Le Huu – 152
 Van Baelen, André – 300, 303
 Van Walsum, Peter – 58, 318, 320, 359
 Varga András – 176
 Varga Tamás – (224)
 Vargóczy Dezső – 215
 Várkonyi Péter – 209, 211, 222, (223)
 Vas János – (174)
 Vass Miklós – 100, 103, (118), 122, 127, 129
 Végh József – 278
 Velencei Köztársaság – 64
 Venezuela – 252, 298
 Vetere, Eduardo – 269
 Vietnám – (96), 122, 129, 136, 149, 152, 155, (170), 171, 185
 Vihary László – 88
 Villalba Riquelme, José – 79
 Virányi Ferdinánd – 96
 Valfaleli Tibor – 90
 Vörös Sándor – (174)
 Waldblott Pál – 79
 Walman, Jan – 272
 Walters, Vernon – 48, (236)
 Wegricht, Max – 149

Weisl, Ernst Franz – (71), 75, (75), 77
Wilczek, Johann – 67
Wolde, Goshu – 209
Yagüe, Juan – 81
Yala, Hadj – 207
Yaqub-Khan, Sahabzabad – 264
Yata, Ali – 102, 103, 106, 107, 109, (109), 110,
112, 113, 114, (114), 115, 120, 123, 125, 127, 128,
132, 134, 140, 141, 144, (144), (147), (148), 158,
159, (239)
Youssoufi, Abderrahmane – 52, 311
Zabloczky, Clement J. – 179
Zag – 40, 41, 178, 186, 356
Zagora – 241, 273
Zaire – (40), 129, 137, 182, 200, 201, 205, 218
Zákó András – 92, (92), 93, (93), 95, (95), 375
ZANU – (170)
Zapata, Albert – (299)
ZAPU – (170)
Ziou, Mohamed Ould – 142
Zouerate – (151), (154), 271
Zug – 296, 298, 334
Zsigmond Zoltán – 134, 137, 149, (156), 157,
217, 220, 223, 225, 230, 232, 241, 246
Zsinka András – 254, 287
Zsótér Antal – 146

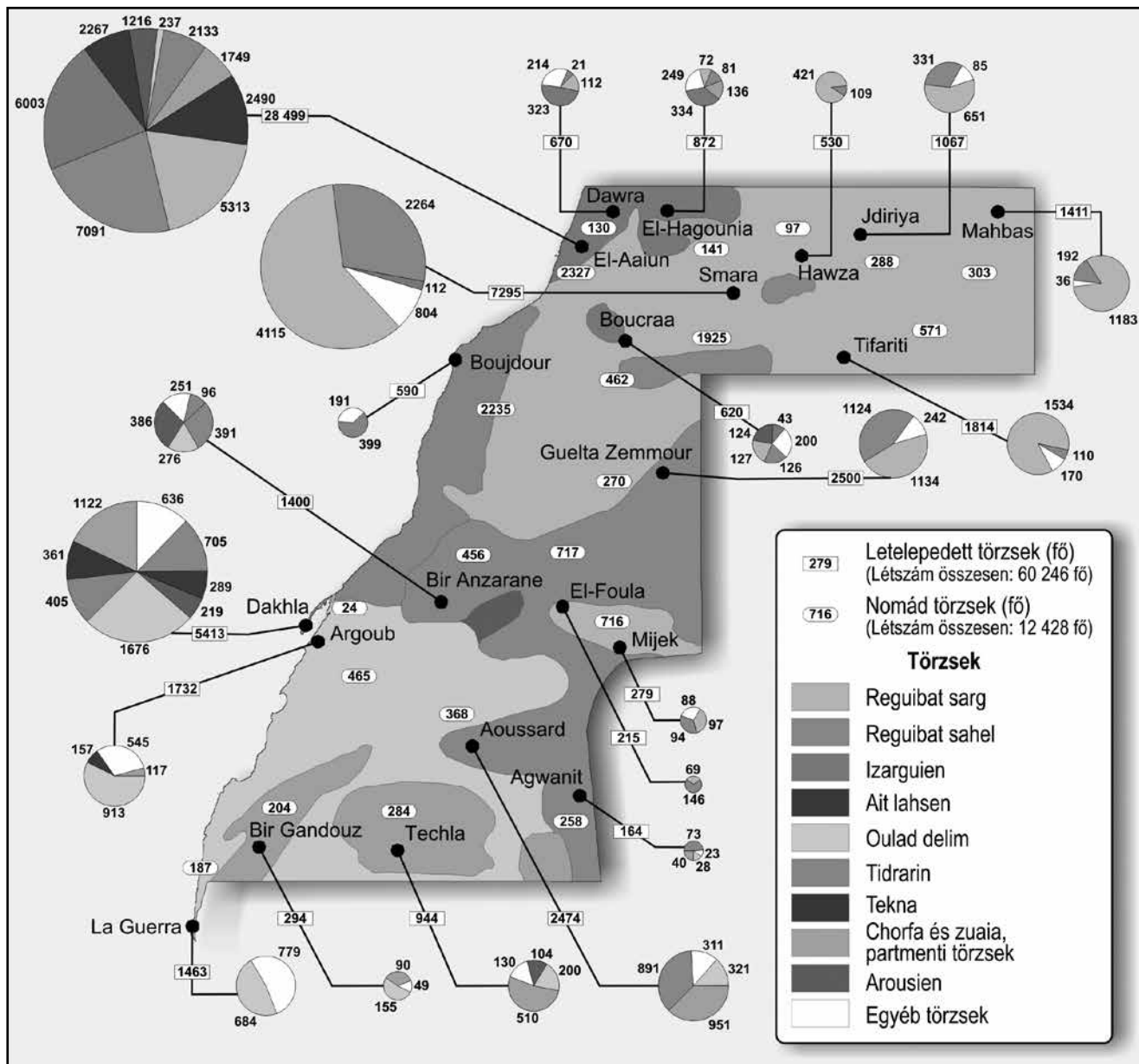
TÉRKÉPEK

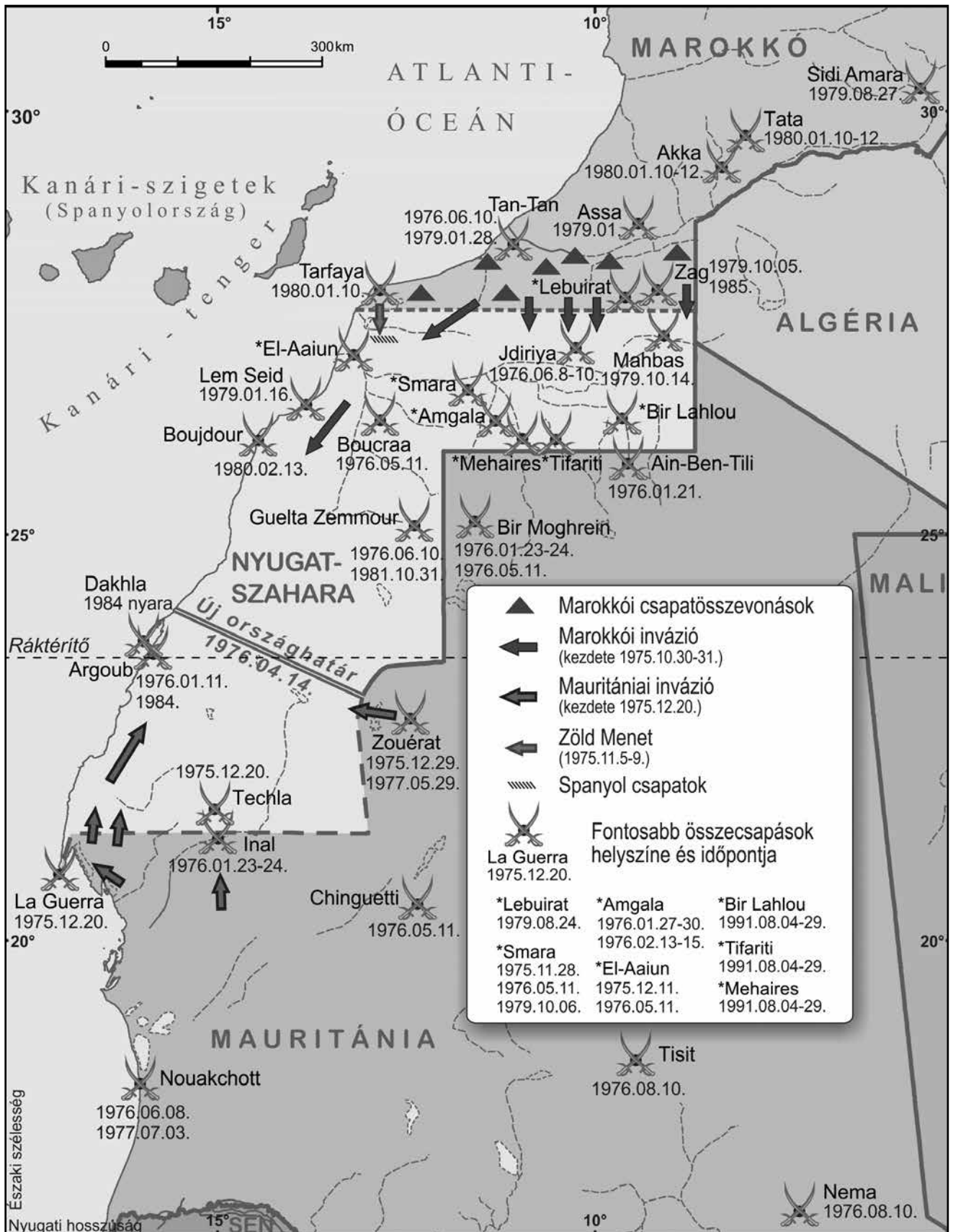
Nyugat-Szahara domborzati térképe

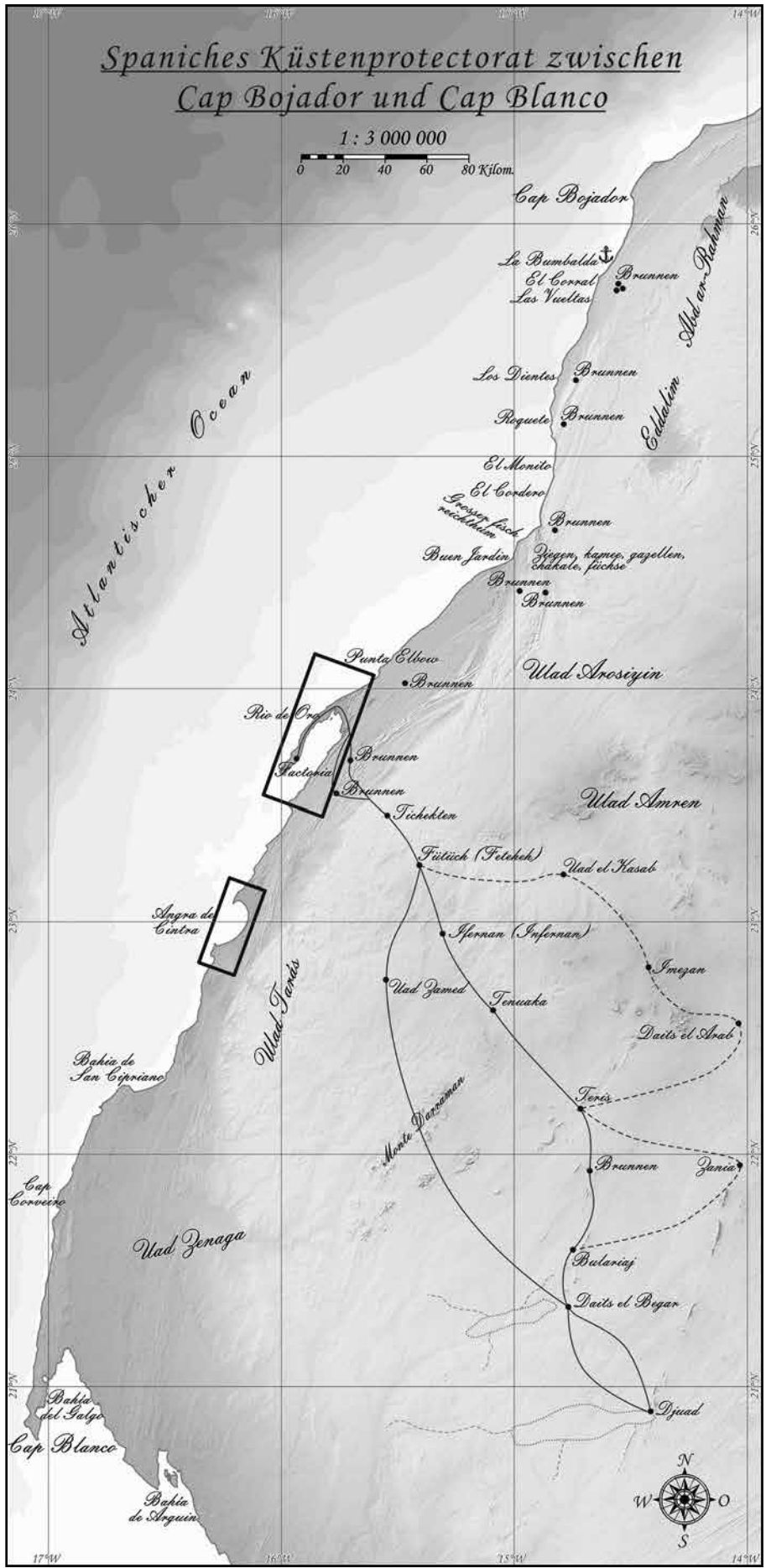
A marokkói erődrendszer Nyugat-Szaharában

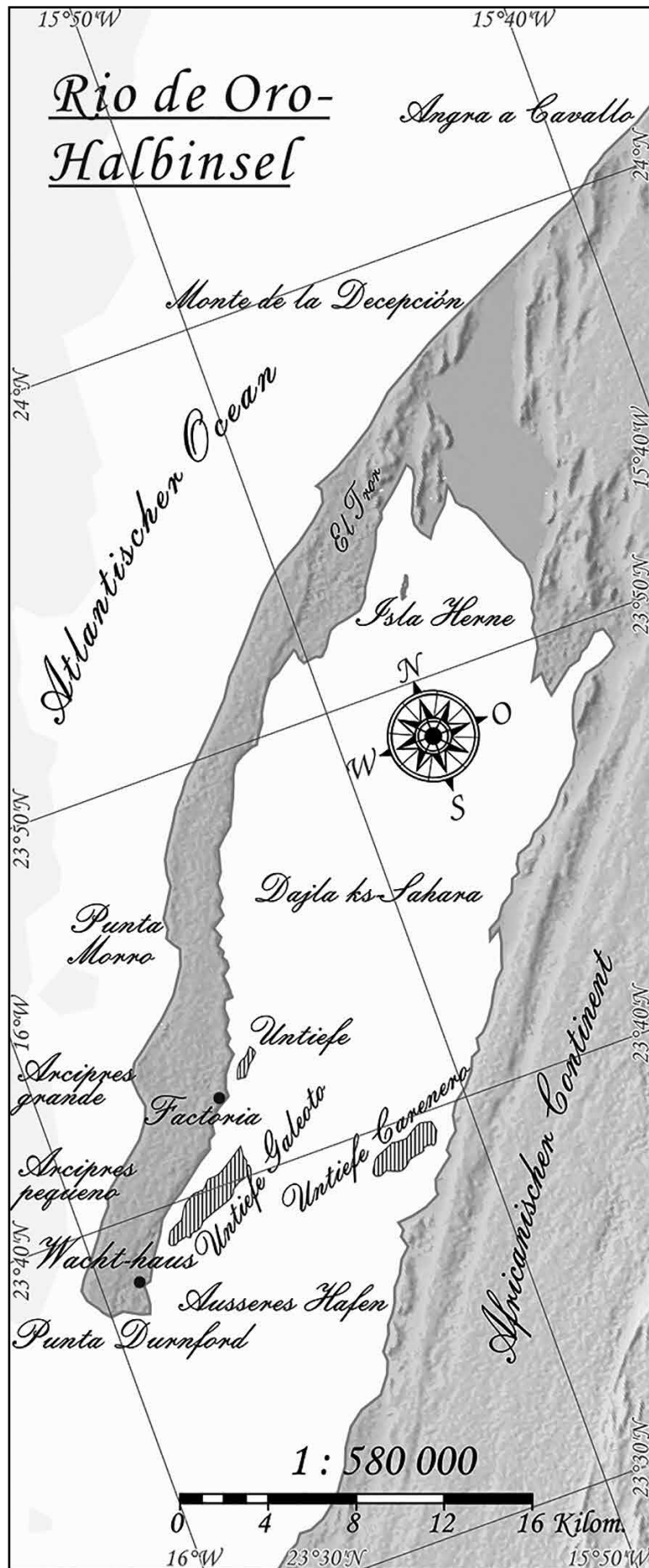
A nyugat-szaharai törzsek

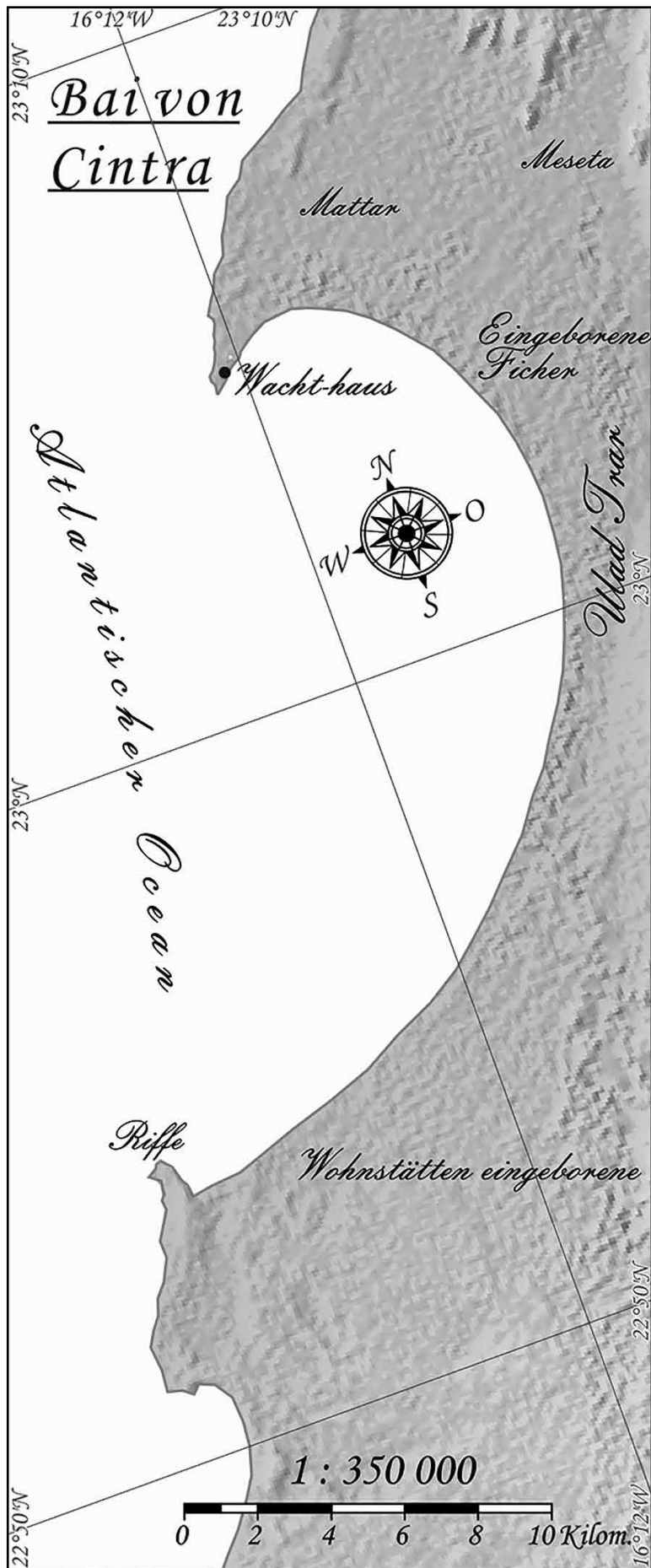
A nyugat-szaharai konfliktus fontosabb eseményei

**Hohenwart által készített térkép
Rio de Oro területéről 1899**

Hohenwart által készített térkép
Villa Crisnerosról 1899

Hohenwart által készített térkép
a Cintra-öbölről 1899

Tarfaya körzet

KÉPMELLÉKLET

A nyugat-szaharai háborúban lelőtt gép roncsai a sivatagban

A békefenntartók által a sivatagban összegyűjtött katonai relikviák

Ellenőrzés a megfigyelőpontról

Katonai megfigyelők a MINURSO mijeki táborában

Katonai megfigyelők csoportképe

Magyar békefenntartó kölyökkutyával

A smarai tábor békefenntartói

A sivatagi borbély

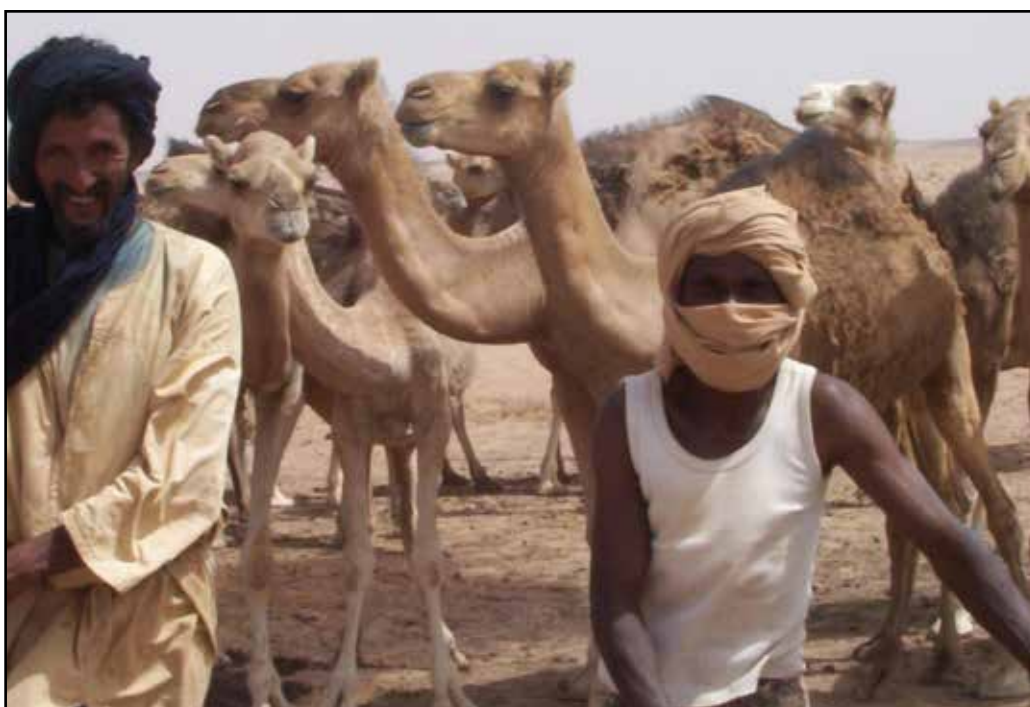
Érkezik az ellátmány

Békefenntartók a szaharavi Honvédelmi Minisztérium bejárata előtt

Beduin nő Bir-Moghrein településen

Beduinok Bir-Lahlou település mellett

Ivóvíz vételezés Tifaritiben

Magyar békefenntartó Bir Moghren kormányzójával

A Polisario Front kórháza Tifaritiben

Magyar békefenntartó átveszi a szolgálatát elismerő oklevelet

Elsősegélynyújtási gyakorlat

Katonai megfigyelők és rendőrök közös járőrszolgálatát Algériában

Fel nem robbant bomba

Száraz György vezérőrnagy francia és bangladesi békefenntartókkal

Francia katonai temető Mehaires közelében

Magyar és kínai katonai megfigyelők Layounne kikötőjében

Szaharávi lány Kediac Leglac környékén

Idős szaharavi pásztor

Az első magyar katonanő Nyugat-Szaharában

Járőrben Ben Tili közelében I.

Járőrben Ben Tili közelében II.

Járőrben valahol Mauritániában

Magyar békefenntartók a MINURSO parancsnokságán

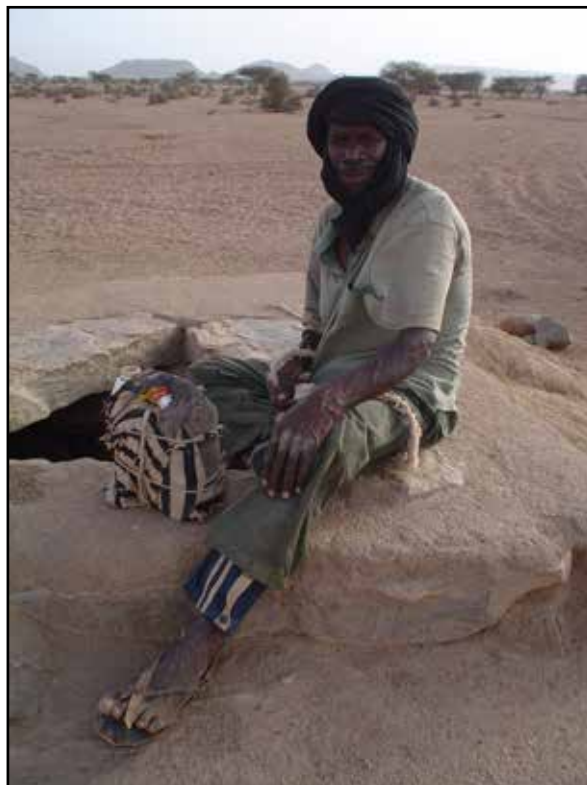
Layoune kikötő

Szaharávi nők Layounne

Magyar rendőrök kitüntetési ünnepsége 1996

Egy korábbi rabszolga

Katonai megfigyelők kubai és dél-koreai orvosokkal a menekülttáborokban

*Száraz György vezérőrnagy látogatása
a Polisario Front egyik hadgyakorlatán*

Légijárőr előtt

Marokkói katonák aknamentesítése

Száraz György vezérőrnagy

Ünnepi sorakozó

MINURSO járőrei és a nomádok

Párizs-Dakar Rally

Polisario katonák a sivatagban

Sahara Maraton

Sorakozó a layounei parancsnokságon

Száraz tábornok a marokkói Mahbas szektor parancsnokával

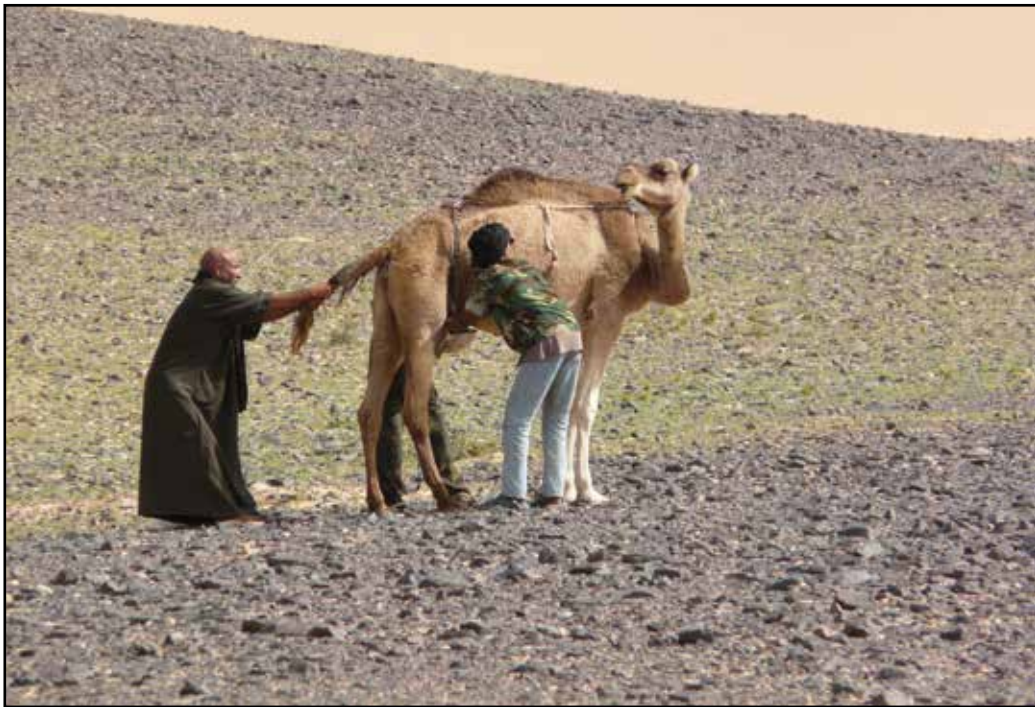
Száraz tábornok egy horvát katonai megfigyelővel

Magyar békefenntartó egy szaharávi családdal

Szaharavi tüntetők

Tevefejés

Tevegelés

Új helikopter érkezik a misszióba

Magyar katonai megfigyelő valahol a sivatagban

Besenyő János katona és tudós. Korunk emberanyagában ritka az ilyen elegy. A könyvet, amit a kezében tart az olvasó vér és veríték, félelem és elkötelezettség, megértés és kíváncsiság pettyezi. Ezt fogja érezni, ha felüti lapjait. Nemcsak a Nyugat-Szaharáról, de arról is megtudhat belőle mindent, mi magyarok mit csináltunk arra. Törzsekről és konfliktusokról, tűzharcokról számol be benne az ezredes úr – megerősítve azt a lassan feledésbe merülő tény, hogy mi magyarok nemcsak szemléljük, de alkotjuk is a világpolitikát. Lapozgatva ezt hőroszi munkát, az embernek meg kell emelnie a lapját. Alapmű született, melyet nemcsak a téma iránt érdeklődők forgathatnak nagy örömmel, de a laikus olvasók is, Besenyő ugyanis nemcsak katona és tudós, de író is.

*Jászberényi Sándor,
újságíró*

Miután szolgálatot teljesítő katonaként belülről szerzett terepi tapasztalatokat, Besenyő János egyedülálló módon és kitartóan térképezte fel Nyugat-Szahara történetét, külön figyelmet fordítva annak releváns magyar vonatkozású kapcsolataira. Archívumokból, levéltárakból kinyert információkkal megtámogatottan könyve a magyar Afrikanisztika számára értékes tudást kínál a volt Rio de Oro térség szövevényes interakcióiról és máig meghatározó szereplőiről.

*Dr. habil Tarrósy István,
docens,
Pécsi Tudományegyetem*

A szerző kiválóan ismeri és ennek megfelelően értően mutatja be a Minurso művelet és benne a katonai kontingens létrejöttének körülményeit, a konfliktus történelmi és politikai hátterét. Jól érzékelteti, milyen felelősség hárult 2002-2005-ben az akkori kontingens magyar tábornok parancsnokának vállára a nyugat-szaharai misz-szió élén. Érthetően vázolja a művelet későbbi átalakításának szükségességét, annak folyamatát, illetve hatásait és eredményeit is. Személyes tapasztalataira, átfogó kutatói munkájára, valamint a lefolytatott nagyszámú interjú során szerzett ismereteire alapozva testközelből mutatja be a magyar katonák tevékenységét, a mindennapi kihívásokat, melyekkel szembe kellett nézniük.

Tömböl László ny. vezérezredes, a Honvéd Vezérkar volt főnöke

Besenyő János könyve nem csak egy jól megírt történelmi mű, hanem olyan aktuális és biztonságpolitikai kérdésekkel is foglalkozó kötet, amelyek hosszú távon is meghatározzák nem csak Nyugat-Szahara hanem a Maghreb-régió országainak jövőjét is. Éppen ezért mindenkinek ajánlom, szakértőknek és nem szakértőknek, akik az afrikai kontinens eseményeivel bármilyen aspektusból is foglalkoznak.

Dr. Nógrádi György egyetemi tanár, biztonságpolitikai szakértő

Egy, a hazánknál közel háromszor nagyobb terület az Atlanti óceán partján. Homok és kősivatag, kevés természeti kincssel. Mit kerestek itt honfitársaink, emigránsok, kalandorok és bűnözők a XX. században, magyar rendőrök és katonák az elmúlt 20 évben? Miért és hogyan foglalkoztatta a magyar politikai vezetést egy évszázadon keresztül Nyugat-Szahara? Milyen erőfeszítéseket tett és tesz az ENSZ, az Afrikai Unió és a nemzetközi közösség a terület státuszának rendezése érdekében? A szerző – akivel együtt szolgáltam a Szaharában - óriási kutatómunkával, tiszteletreméltó alapossággal, személyes élményeinek és korábban megjelent műveinek felhasználásával ebben a – nyugodtan mondhatom – hézagpótló könyvben ad választ a fentiekre és még számtalan felmerülő kérdésre.

Száraz György ny. vezérőrnagy, a MINURSO volt parancsnoka

Nyugat-Szahara problémáját alig ismerik Magyarországon, igaz, a nemzetközi életben sem tartozik a naponként emlegetett problémák közé. Kivéve a Maghreb országokat, amelyek között ez a terület a gyarmati korból örökölt problémáival nagyon komoly feszültségforrás. Besenyő János alaposan, minden részletre kiterjedően mutatja be és elemzi a probléma születését és fejlődését napjainkig. Nagyon széles forrásbázisra támaszkodik: levéltári dokumentumok, sajtó, interjúk és feldolgozások, ENSZ források. Külön kiemelés érdemel, hogy eddig ismeretlen magyar vonatkozásokat is feltár.

Prof. Dr. J. Nagy László, egyetemi tanár, SZTE

